IOANNIS ZONARAE
Magni Drungarij Biglæ, & primarij à ſecretis, Tomus ſecundus, quo Romana hiſtoria ab Vrbe condita uſque ad Conſtantinum Magnum, breuiter perſtringitur:

HIERONYMO VVOLFIO interprete.

Cum rerum & uerborum memorabilium INDICE copioſo.

BASILEAE, APVD IOANnem Oporinum. 1557.

περὶ τῆς ἀρχαιογονίας Ῥωμαίων.

Ῥωμαίων δὲ μνησθέντας τῆς ἱστορίας, καὶ τούτους κράτος ἀναθεμένους ἀήττητον, ἀναγκαῖον πάντως εἰπεῖν καὶ διδάξαι, ἢ ἀναμνῆσαι τοὺς ἐντευξομένους τούτῳ δὴ τῷ συγγράμματι, τίνες τε οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ὅθεν τούτων ἔθνος συνέστη τὸ ἐξ ἀρχῆς, καὶ πόθεν τὴν κλῆσιν ἔσχε, καὶ τίσι πολιτείαις ἐχρήσατο, καὶ οἵαις τύχαις ἐνέκυρσε, καὶ ὅπως προὔκοψεν εἰς εὐδαιμονίας ἀκρότητα, ὡς μικροῦ κυριεῦσαι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, καὶ τὸ κράτος κατὰ πάντων σχεδὸν ἀναδήσασθαι, καὶ ὅπως βασιλευθὲν ἐξ ἀρχῆς, εἰς ἀριστοκρατείαν ὕστερον δικτατορείας καὶ ὑπατείας μετέπεσε, καὶ εἰς δημοκρατείαν αὖθις μετῳκίσθη, εἶτα εἰς μοναρχίαν ἐπανελήλυθε. ῥητέον μοι τοίνυν καὶ περὶ τούτων, καὶ διηγητέον, ὡς ἐνὸν ἐπιτέμνοντι τὸ πλάτος τῆς διηγήσεως, καὶ τὴν μακρηγορίαν συστέλλοντι, ἵν' εὐσύνοπτα τὰ τῆς ἱστορίας, καὶ τὴν τῶν ἐπιόντων ταῦτα μνήμην μὴ διαφεύγοιεν.

περὶ Λατίνου.

Αἰνείας μετὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον πρὸς Ἀβοριγίνας ἀφίκετο, οἳ πρώην τὴν χώραν ᾤκουν, καθ' ἣν ἡ Ῥώμη πεπόλισται, Λατίνου τοῦ Φαύνου τότε τῆς τούτων ἀρχὴν ἔχοντος· καὶ προσέσχε Λαυρεντῷ κατὰ τὸν Νουμίκιον ποταμόν, ἔνθα κατά τι δὴ θεοπρόπιον λέγεται παρασκευάζεσθαι ποιήσασθαι τὴν κατοίκησιν. ὁ δὲ τῆς χώρας ἄρχων Λατῖνος, ἀπεῖργε τὸν Αἰνείαν τὴν ἐν τῇ χώρᾳ καθίδρυσιν, καὶ συμβαλὼν ἡττᾶται. εἶτα δι' ὀνειράτων φανέντων ἀμφοῖν καταλλάττονται, καὶ τῆς κατοικήσεως αὐτῷ παραχωρεῖ. καὶ τὴν θυγατέρα Λαβινίαν εἰς γάμον ἐκδίδωσιν, ἔνθα πόλιν ὁ Αἰνείας οἰκοδομήσας, ὠνόμασε Λαβίνιον, ὅτε χώρα Λάτιον ἐπεκλήθη, καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ἐκεῖ Λατῖνοι προσηγορεύθησαν.

περὶ Ῥουτούλων.

Ῥουτοῦλοι δὲ ὁμοροῦντες τῇ χώρᾳ ἐκ πόλεως Ἀρδέας ὁρμώμενοι, καὶ πρόσθεν δυσμενῶς ἔχοντες πρὸς Λατίνους, καὶ τότε πόλεμον ἤραντο, ἐπαρήγοντος αὐτοῖς καὶ Τέρνου, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, καὶ τὸν Λατῖνον προσήκοντος, ὃς δι' ὀργῆς τὸν Λατῖνον ἐπεποίητο διὰ τὸν Λαβινίας γάμον· ἐκείνῳ γὰρ ἡ κόρη προωμολόγητο. μάχης οὖν γενομένης, πίπτουσιν ὅ τε Τέρνος καὶ ὁ Λατῖνος· τὴν δὲ νίκην ὁ Αἰνείας ἐκομίσατο, καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ βασιλείαν. μετὰ δέ τινα χρόνον συμμαχίας ἐκ Τυρσηνῶν οἱ Ῥουτοῦλοι τυχόντες, ἐπῆλθον τὸν Αἰνείαν, καὶ τὸν πόλεμον νενικήκασιν.

ὅπως ὁ Αἰνείας ἐνομίσθη θεός.

ἀφανὴς δὲ ὁ Αἰνείας γενόμενος (οὔτε γὰρ ζῶν ὤφθη ἔτι, οὔτε μὴν τεθνεώς) ὡς θεὸς παρὰ Λατίνοις τετίμηται. ἐντεῦθεν καὶ τοῖς Ῥωμαίοις τοῦ σφετέρου γένους ἀρχηγέτης νενόμισται, καὶ Αἰνειάδαι καλεῖσθαι εὔχονται. τὴν δὲ τῶν Λατίνων ἀρχὴν ὁ ἐκείνου υἱὸς Ἀσκάνιος διεδέξατο, ὃς οἴκοθεν συνείπετο τῷ πατρί. οὐδέπω γὰρ ἐκ τῆς Λαβινίας παιδία ἐγένετο, ἔγκυον δ' αὐτὴν κατελελοίπει. τὸν δὲ Ἀσκάνιον κατακλείσαντες οἱ πολέμιοι, ἐπολιόρκουν. νυκτὸς δ' οἱ Λατῖνοι αὐτοῖς ἐπιθέμενοι, τήν τε πολιορκίαν ἔλυσαν, καὶ τὸν πόλεμον.

περὶ Ἄλβας τῆς πόλεως, ἣ λόγγα αὖθις ἐκλήθη.

χρόνου δὲ διεληλυθότος πληθυνθέντες οἱ Λατῖνοι, τὴν μὲν πόλιν τὸ Λαβίνιον οἱ πλείονες ἐκλελοίπασιν, ἑτέραν δ' ἐν ἀμείνονι χώρᾳ ἀντῳκοδό-

De Romanorum primordijs.

Romanae historiae prooemium.

IAM cum Romanorum mentionē fecerit historia, eisque potētiam inuictā tribuerit: omnino necessarium est dicere ac docere, aut admonere Lectores, qui sint Romani, quae gentis origo, unde nomen habeat, quibus Rerumpublicarum formis usa, quibus casibus iactata sit, quibus rationib. ad summam felicitatem ascenderit, ut toti ferè terrarum orbi imperarit, suamque potestatem ad omnes penè propagarit: & ut principiò regibus paruerit, ac pòst ad optimatium potestatem, siue dictaturam & consulatum reciderit: deinde rursus ad Democratiā deuoluta, mox ad Monarchiam sit reuersa. De his igitur etiam dicēdum est, prolixitate narrationis, quantum fieri potest, in compendium contracta, uitataque uerborum multitudine: ut historia & facilè intelligi, & memoria teneri queat.

Aeneae res in Italia gestae.

Aeneas post Troianum bellum ad Aborigines uenit, qui eam regionem, in qua Roma sita est, olim tenuerunt, Latino Fauni filio regnante: & Laurenti iuxta fluuium Numicium appulit, ubi ex oraculo quodam considére uoluit. Quod eius loci rex Latinus prohibiturus, commisso praelio uincitur. Deinde per somnia, quae uterque uiderant, reconciliati sunt: ac Latinus concesso habitandi loco, filiam Lauiniam Aeneae in matrimonium collocat, de cuius nomine urbem à se conditam Aeneas Lauinium nominat: regio Latium, populus Latini appellati. Rutuli gens finitima, urbe Ardea oriundi, antè infensi Latinis, tum quoque bellum intulerunt, adiuuante Turno uiro illustri, cognato Latini, cui ob Lauiniae nuptias iratus erat, sibi prius desponsae. Pugna inita & Latinus & Turnus cadunt, Aenea & uictoriam & soceri regnum adepto. Aliquanto pòst Rutuli, ascitis Tyrrhenorum auxilijs, Aeneam uicerunt: qui cum neque uiuens neque mortuus usquam uideretur, à Latinis pro deo cultus est. Hic Romanae quoque gentis author perhibetur, Aeneadum appellationem honorificam sibi ducentis. Aeneae in regno Latinorum Ascanius filius, Troia patrem secutus, succeßit. Necdum enim filium ei Lauinia pepererat, praegnans relicta. Cum Ascanium hostes obsiderent, Latini eos noctu adorti, & obsidionem & bellum propulsarunt. Annis aliquot elapsis, abundante Lauinij multitudine, plerique eo relicto, Albam longam in loco meliore condiderunt,

Alba lōga.

diderunt. Ascanio defuncto, Latini Syluium Aeneæ ex Lauinia filium, in regno, Ascanij filio, propter aui Latini memoriam, prætulerũt. Syluius Aeneam creat, is deinde Latinum, Latino successit † Padys. Tiberinus, qui pòst regnauit, in fluuio Albula submersus est: qui fluuius Romam perfluens, & urbi ad plurimos usus opportunus atq; utilissimus, ab illo Tyberis nomẽ accepit. E Tyberini posteris ortus est Amulius, homo superbus, seq; pro Deo uendi tare ausus: qui cum machinis quibusdam tonitrua tonitribus, fulgura fulguribus referret, ac fulmina iacularetur, subita inundatione paludis, ad quã habitabat, perijt, unà cum regia demersus. Luentinus filius eius in bello cæsus est. Atq; hæc de Lauinio & Albanis. Romani uerò ortũ duxerũt à Numitore & Amulio Luentini nepotibus, Aeneæ posteris. Ad quos cum Albani regni successio pertineret, regnũ & pecuniam diuidere uoluerunt. Amulius igitur regno seorsim posito, ac pecunia itidẽ, optione fratri alteriusutrius data, Numitor ut natu maior, regnũ elegit. Amulius uerò pecunia accepta, cõparatisq; copijs, etiam regnum sibi uendicauit. Numitoris filiæ, ueritus ne ex ea nati filij contra se insurgerẽt, cum eam Vestalẽ legisset, perpetua uirginitate spem partus adimit. Sed pòst compressa à Marte, ut fabulantur, ab homine utiq; aliquo, & in custodiã data, ne fœtum clam ederet, gemellos magnos & elegantes peperit. Quare magis territus Amulius, infantes exponi iussit. Quos minister alueo impositos, in Tyberim fluuium abijcit. Cæterùm alueo in locum mollem delato, lupam ferunt infantibus mammas præbuisse, & picum martium custodem accessisse, qui eis bolos in ora ingesserit. Infantes illic sitos, Faustulus Amulij subulcus clam sublatos, uxori Laurentiæ educandos dedit: alterumq; Romulum, alterum Remum appellauit. Quidã asserunt (idq; probabilius, atq; adeò uerius est) non lupã eorum nutricem fuisse: sed Laurentiã uulgato corpore lupam uocatam, locum fabulæ dedisse. Cum primùm adoleuit ætas, ambo animosi & fortes euaserunt: sed Romulus ingenio præstare uisus, & ad imperandum quàm ad obtemperandum aptior habitus est. Exorta igitur inter Numitoris & Amulij pastores rixa, fratres illos cædunt, & magnã armenti partẽ abigunt. Postridie Numitoris pastores Remũ cũ paucis alijs ambulantẽ ex insidijs adorti, ad Numitorem pertrahũt: qui Amuliũ fratrẽ precatus est, ut sibi ius suũ tribueretur, ab illius domesticis insigni affecto iniuria. Is Numitori Remũ ad supplicium dedit. Qui domũ regressus, cum adolescentẽ magnitudine & robore præstantẽ uideret, eiusq; fidentiã, & minimè seruilẽ indolẽ miraretur,

Marginal notes (Latin): † Alys. Amulius. Numitor. Amulius. Rhea. Romulus. Remus.

τειχοδόμησαν, ἣν ἄλβαν ἐκ τῆς λευκότητος, καὶ ἀπὸ τοῦ μήκους λογγὰν ἐπωνόμησαν, ἅπερ ἂν ἑλληνιστὶ λευκὴν καὶ μακράν. ἀσκανίου δὲ τελευτήσαντος, οἱ λατῖνοι τὸν ἐκ τῆς λαουινίας τοῦ αἰνείου υἱὸν εἰς τὴν βασιλείαν προετιμήσαντο τοῦ ἀσκανίου παιδός, διὰ τὸν πάππον τὸν λατῖνον τοῦτον προκρίναντες, σιλούιον κεκλημένον. ἐκ σιλουίου δὲ ἐτέχθη αἰνείας, ἐξ αἰνείου δὲ λατῖνος ἐγένετο, λατῖνον δὲ διεδέξατο * πάδης. τιβερῖνος δ' ἄρξας μετέπειτα, ἐν ποταμῷ καλουμένῳ ἀλβούλᾳ πεσὼν, διεφθάρη· ὃς δὴ ποταμὸς τίβερις ἐξ ἐκείνου μετωνομάσθη, ῥέων διὰ τῆς ῥώμης, καὶ ἐν τῇ πόλει πολυαρκέστατος, καὶ ῥωμαίοις εἰς τὰ μάλιστα χρησιμώτατος. ἔκγονος δὲ τοῦ τιβερίνου ἀμούλιος, ὃς ὑπερφρονήσας καὶ θεοῦν ἑαυτὸν τολμήσας, ὡς βροντάς τε ταῖς βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντιπαταγεῖν, καὶ ἀντιστράπτειν ταῖς ἀστραπαῖς, ἐνσκήπτειν τε κεραυνούς, διεφθάρη, τῆς λίμνης παρ' ᾗ τὰ αὐτοῦ βασίλεια ἵδρυτο πλημμυρούσης αἰφνίδιον, καὶ καταποντισάσης ἐκεῖνον καὶ τὰ βασίλεια. λουεντῖνος δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐν πολέμῳ ἀπέθανε. καὶ ταῦτα μὲν περὶ λαουινίου καὶ ἀλβανῶν. τὰ δὲ τῶν ῥωμαίων ἀρχὴν ἐσχήκασι τὸν νομίτορά τε καὶ τὸν ἀμούλιον, οἳ λουεντίνου μὲν ἐγένοντο υἱωνοί, τοῦ δὲ αἰνείου δὲ ἀπόγονοι. τῆς γοῦν ἐν ἄλβῃ βασιλείας κατὰ διαδοχὴν περιελθούσης αὐτοῖς, νέμεσθαι ταύτην ἠθέλησαν κατὰ χρήματα. τοῦ ἀμουλίου τοίνυν ἰδίᾳ μὲν τὰ χρήματα θέντος, ἰδίᾳ δέ γε τὴν βασιλείαν, καὶ ἐξ ἀμφοῖν τὸν ἀδελφὸν προτρεψαμένου, ὃ πρὸς βουλῆς αὐτῷ ὑπελέξασθαι, τὴν βασιλείαν εἵλετο ὁ νομίτωρ, ἅτε καὶ πρεσβύτερος ἀδελφός. λαβὼν δὲ τὰ χρήματα ὁ ἀμούλιος, καὶ δύναμιν ἐκ τούτων περιβαλλόμενος, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφείλετο. θυγατρὸς δὲ τῷ νομίτορι οὔσης, δεδιὼς μὴ παῖδες ἐξ αὐτῆς γένοιντο, καὶ κατεξαναστῶσιν αὐτοῦ, ἱέρειαν τῆς ἑστίας ἐκείνην ἀπέδειξεν, ἄγαμον διὰ τοῦτο, καὶ παρθένον διὰ βίου μέλλουσαν ἔσεσθαι. ἡ δὲ κύουσα ἐφωράθη μετέπειτα ὑπὸ ἄρεος, ὡς μυθεύεται, ὑπ' ἀνθρώπου δὲ πάντως τινός. εἵρχθη οὖν διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ λάθῃ τεκοῦσα, καὶ ἔτεκε διδύμους παῖδας, μεγάλους τε καὶ καλούς. μᾶλλον δὲ φοβηθεὶς ὁ ἀμούλιος, ἐκέλευσε τὰ βρέφη ῥιφῆναι. καὶ ὁ ταῦτα λαβὼν σκάφῃ ἐνθέμενος, ἐμβάλλει ἐν τῷ ποταμῷ τῷ τιβέριδι. παρασύραν δὲ τὴν σκάφην τὸ ῥεῦμα, εἰς τινα χῶρον κατήνεγκε μαλθακόν. ἔνθα κειμένοις τοῖς βρέφεσι, λύκαιναν ἱστοροῦσι προσιοῦσαν θηλὴν παρέχειν αὐτοῖς, καὶ ὄρνιν δρυοκολάπτην παρεῖναι ταῦτα ψωμίζοντα καὶ φυλάττοντα. ἐκεῖ δὲ κείμενα τὰ βρέφη λαβὼν ἀφείλετό τις ἀμουλίου συοφορβός, φαυστοῦλος καλούμενος, καὶ παρὰ τῆς ἐκείνου ἐτράφησαν γυναικός, ᾗ ὄνομα λαρεντία· καὶ ὁ μὲν ῥωμύλος, ὁ δ' ἕτερος ῥῶμος ἐκλήθησαν. τινὲς δὲ μὴ λύκαιναν εἶναί φασι τὴν τῶν παίδων τροφόν, ὃ καὶ πιθανώτερον ἢ ἀληθέστερον μάλιστα, ἀρχὴν δὲ τὸν λόγον οὕτω λαβεῖν. λούπας καλοῦσι ῥωμαῖοι τάς τε λυκαίνας, καὶ τὰς ἑταίρας. πορνευομένη δὲ ἡ λαρεντία ἣ τοὺς παῖδας ἐθρέψατο, καὶ λοῦπα διὰ τοῦτο καλουμένη, χώραν τῷ μύθῳ παρέσχετο. αὐξανόμενοι δὲ θυμοειδεῖς ἦσαν, καὶ ἀνδρώδεις ἀμφότεροι. ὁ δὲ ῥωμύλος ἐδόκει συνέσει διαφορώτερος, καὶ ἡγεμονικὸς μᾶλλον τὴν φύσιν, ἢ πειθαρχικός. γενομένης δέ ποτε πρὸς τοὺς νομίτορος βουκόλους τοῖς τοῦ ἀμουλίου διαφορᾶς, συγκόπτουσιν αὐτοὺς οἱ ὅμαιμονες, καὶ τῆς ἀγέλης συχνὴν ἀποτέμνονται μοῖραν. μόνῳ δὲ τὸν ῥῶμον μεθ' ἡμέρας σὺν ὀλίγοις ἄλλοις βαδίζοντι, οἱ τοῦ νομίτορος βουκόλοι λοχήσαντες, συνέλαβον αὐτὸν, καὶ ἀπήγαγον πρὸς νομίτορα· καὶ ὃς πρὸς ἀμούλιον ἐλθὼν, ἐδεῖτο τυχεῖν δίκης ἀδελφὸς ὤν, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων αὐτοῦ ὑβρισμένος. ὁ δὲ παραδίδωσι τῷ νομίτορι τὸν ῥῶμον, ὡς βούλοιτο χρήσασθαι. ὃς οἴκοι ἐλθὼν, καὶ τὸν νεανίσκον ὁρῶν ὑπερφέροντα μεγέθει καὶ ῥώμῃ, καὶ τὸ θαρσαλέον αὐτοῦ καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς θαυμάζων,

Marginal notes (Greek): πόθεν τίβερις ὁ ποταμὸς τὴν ὀνομασίαν ἔσχε. — ὅπως ὁ ἀμούλιος ἐθεοποίησεν ἑαυτόν. — ὅτι ἀπὸ νομίτορος καὶ ἀμουλίου ἔσχε τὰ τῶν ῥωμαίων ἀρχήν. — ὅτι δίδυμοι ἦσαν ῥῶμός τε καὶ ῥωμύλος, οἳ καὶ γεννηθέντες ἐξετέθησαν, καὶ ὑπὸ λυκαίνης ἐτράφησαν, ὡς φασί τινες λύκαιναν. — ἐκλήθη [illegible].

θαυμάζων, ἀνέκρινεν ὅστις εἴη, καὶ ὅθεν γένοιτο, φωνῇ πρᾳείᾳ. ὁ δὲ θαῤῥῶν ἔλεγεν, ὡς δίδυμοι εἶεν μὲν ἀδελφοί· γοναὶ δὲ ἡμῶν ἀπόῤῥητοι λέγονται, καὶ τροφαὶ καὶ τιθηνήσεις θαυμασιώτεραι, θηρίοις καὶ οἰωνοῖς τραφέντων παρὰ τὸν μέγαν ποταμόν, ἐν σκάφῃ τινὶ κειμένων, ἣ ἔτι σώζεται, χαλκοῖς ὑποζώμασι γραμμάτων ἀμυδρῶν ἐγκεχαραγμένων. ὁ μὲν οὖν νομίτωρ τοῖς τε λόγοις τοῦ ῥώμου, καὶ τῇ ὄψει πρὸς ἔννοιαν τῆς ἐκθέσεως τῶν τῆς θυγατρὸς ἐνήγετο παίδων. ὁ δὲ φαυστοῦλος τὴν τοῦ ῥώμου μαθὼν σύλληψιν, τὸν μὲν ῥωμύλον βοηθεῖν παρεκάλει, τότε σαφῶς διδάξας αὐτὸν περὶ τῆς γενέσεως. πρότερον γὰρ ὑπῃνίττετο, ὡς αὐτοὺς μὴ μικροφρονεῖν. αὐτὸς δὲ τὴν σκάφην κομίζων ἐχώρει πρὸς τὸν νομίτορα, σπουδῆς καὶ δέους μεστός. τοῖς δὲ περὶ τὰς πύλας τοῦ ἀμουλίου φρουροῖς ὑφορώμενος, καὶ ταραττόμενος περὶ τὰς ἀποκρίσεις, οὐκ ἔλαθε τὴν σκάφην τῇ χλαμύδι περικαλύπτων. ὑπολαβόντες δὲ κλοπιμαῖόν τι φέρειν αὐτόν, εἰς μέσον τὴν σκάφην προήγαγον. ἐτύγχανε δέ τις παρὼν ἐκεῖ τῶν τὰ παιδάρια ἐκθεμένων, ὃς τὴν σκάφην γνωρίσας, δραμὼν φράζει τῷ ἀμουλίῳ. καὶ ὁ φαυστοῦλος ἀνακρινόμενος παρὰ τοῦ βασιλέως, σώζεσθαι μὲν τοὺς παῖδας κατετίθετο, πόῤῥω δὲ τῆς ἄλβης νέμοντας εἶναι. τὴν δὲ σκάφην πρὸς τὴν ἰλίαν κομίζειν τὴν τῶν παίδων μητέρα, ποθοῦσαν ἰδεῖν. τεταραγμένος δὲ τούτοις ἀμούλιος, ἄνδρα πρὸς τὸν νομίτορα ἀποπέμπει, πυνθανόμενος εἴ τι μάθοι περὶ τῶν παίδων ὡς περιόντων. ἦν δὲ τῶν φίλων ὁ πεμφθεὶς τοῦ νομίτορος. ἀπελθὼν οὖν, καὶ ἐν περιπλοκαῖς τοῦ ῥώμου εὑρηκὼς τὸν νομίτορα, παρεθάῤῥυνέ τε, καὶ μὴ μέλλειν αὐτοῖς συνεβούλευε, καὶ αὐτὸς δὲ συνέπραττεν. ἄρτι δὲ καὶ ὁ ῥωμύλος ἐγγὺς ἦν, χεῖρα συχνὴν ἀγροικικὴν ἐπαγόμενος, καὶ τῶν πολιτῶν δὲ αὐτῷ οὐκ ὀλίγοι προσῄεσαν, μίσει τοῦ ἀμουλίου, ὃς οὕτω τῶν πραγμάτων συγχυθέντων, οὐδὲν οὔτε πράξας, οὔτε βουλεύσας σωτήριον, ἀνῃρέθη. ῥωμύλος μέντοι καὶ ῥῶμος τὴν τῆς ἄλβης ἡγεμονίαν τῷ μητροπάτορι νείμαντες, καὶ τῇ μητρὶ τιμὴν πρέπουσαν, καθ' ἑαυτοὺς οἰκεῖν ἔκριναν (οὔτε γὰρ ἠνείχοντο ἄρχεσθαι) καὶ πόλιν ἀναστῆσαι ἔνθαπερ ἐτράφησαν ἤθελον. ὡρμημένοις δὲ πρὸς τὴν τῆς πόλεως δόμησιν διαφορὰ συνέβη τοῖς ἀδελφοῖς, περί τε τῆς ἀρχῆς, καὶ περὶ τῆς πόλεως, καὶ διὰ μάχης ἐχώρησαν, ἐν ᾗ ὁ ῥῶμος ἀπέθανεν. ἕτερος δὲ λόγος ἔχει, ὡς τοῦ ῥωμύλου ἤδη τάφρον ὀρύττοντος, ἣ τῆς πόλεως εἶναι περιτείχισμα ἔμελλεν, τῇ μὲν ἀπεῖργε τὸ ἔργον ὁ ῥῶμος, τῇ δὲ ἐχλεύαζε, καὶ τέλος διαλλόμενον αὐτήν, ὡς εὐεπιχείρητον, οἱ μὲν ῥωμύλου πατάξαντος, οἱ δὲ ἑτέρου τινὸς ἱστοροῦσι πεσεῖν. ὅθεν καὶ ἐνομίσθη, τὸν στρατοπέδου τάφρον τολμήσαντα διελθεῖν παρὰ τὰς συνήθεις ὁδούς, θανατοῦσθαι. ὁ δὲ ῥωμύλος θάψας τὸν ἀδελφόν, ὤκιζε τὴν πόλιν, καὶ βοῦν ἄῤῥενα συζεύξας θηλείᾳ, καὶ ἀρότρῳ ὕνιν χαλκῆν ἐμβαλών, αὐτὸς μὲν αὔλακα βαθεῖαν κυκλοτερῆ περιέγραφεν, οἱ δ' ἑπόμενοι τὰς βώλους, ἃς ἀνίστη τὸ ἄροτρον, εἴσω πάσας τῆς αὔλακος περιέστρεφον, καὶ ὅπου μὲν ἔμελλε τὸ τεῖχος ἀνίστασθαι, καθὼς εἴρηται, ἡ αὖλαξ ἐτέτμητο. ἔνθα δὲ πύλας στῆσαι διενοοῦντο, διάλειμμα ἐποιοῦντο τῆς αὔλακος, τὸ ἄροτρον ἀνέχοντες ὑπερθέν. πᾶν μὲν γὰρ τεῖχος νομίζουσιν ἱερόν. τὰς δὲ πύλας εἴπερ ἦγον ἱεράς, οὐκ ἦν τὰ μὲν δι' αὐτῶν εἰσάγειν, τὰ δὲ ἐκπέμπειν τῶν ἀναγκαίων, καὶ μὴ καθαρῶν. ἡ δὲ κτίσις τῆς πόλεως ταύτης ἡμέρᾳ τετέλεστο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν μαΐων, ἣ ἂν εἴη εἰκοσὴ ἀπριλλίου· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος

ὅτι καὶ τὰ τείχη ἱερά, οὐ μὴν αἱ πύλαι.

miraretur, leni uoce, quis & unde natus esset, rogat. Ille interritus respondet, se geminos fratres esse: natales suos arcanos esse, nutricationem & alimoniam mirabiles memorari, ferarum & uolucrum ministerio, cum iuxta magnum flumen in alueo iacérent, qui adhuc extaret, æreis laminis deuinctus, obscuris literis incisis. Numitori ex Remi uerbis & uultu tetigit animum memoria filiorum filiæ, qui expositi fuissent. At Faustulus Remi captiuitate cognita, Romulum ad opem fratri ferendam hortatur: aperteq; docet, ut nati essent. Nam prius per ambages id significarat, ne humilib. essent animis: ipse cum alueo ad Numitorem territus properat. Cum autem custodibus ædiũ Amulij suspectus esset, ac in responsionibus uacillaret, & alueum ueste tegere satageret, latére illos non potuit: quin eum furtiui aliquid ferre opinati, alueum in mediũ proferrent. Tum autem ibi quidam eorum aderat, qui pueros exposuerant: qui alueo agnito, ad Amulium accurrit, & rem nunciat. Faustulus à rege interrogatus, pueros incolumes esse respõdit, sed procul ab Alba pecudes pascere. Alueum uerò se afferre Iliæ puerorum matri, eum uidere desideranti. His turbatus Amulius, quendam ad Numitorem mittit, percontatũ, an superstites esse pueros audiuisset? Is uerò, quem miserat, Numitoris amicus erat: qui cum senem in Remi amplexu inuenisset, eis animos addidit, & rem maturare iussit: atq; ipse etiam adiumento fuit. Iam Romulus quoq; aderat in proximo, cum magna agrestium manu: ad quem ciuium quoq; non pauci, odio Amulij se contulerant. Hoc rerum statu Amulius, nihil salutaris consilij operis'ue molitus, occiditur. Romulus & Remus, Albana re Numitori auo permissa, & iusto honore matri habito, suo more uiuere (neq; enim ferebant imperium) decreuerunt: & urbem, quo in loco educati essent, condere uoluerunt. Eam rem aggresis fratribus, discordia incesit de principatu, & de urbe: ortaq; pugna Remus occiditur. Alia fama est, Romulo fossam fodiente in munimentũ urbis, Remum id opus partim prohibuisse, partim derisisse, ac deniq; transilisse, ut superatu facilẽ: eaq; de causa uel à Romulo, uel ab alio ictũ cecidisse. Vnde receptum sit, qui fossam castrorum præter solitas uias transierit, capite plecti. Romulus uerò fratre sepulto urbem condidit: & tauro uaccæ iuncto, æreoq; uomere aratro inserto, ipse sulcum profundũ in orbẽ terræ impresit: qui sequebantur, glebas ab aratro euersas omnes intra sulcum reposuerunt. Ac ubi murus extruendus erat, sulcus, ut dictum est, ductus fuit: ubi uerò portas extruere instituerunt, aratro sursum elato, sulcũ interruperũt. nã omnem murum sanctum censent. Si uerò portas etiam sanctas cẽserent, nõ utiq; res necessarias & immũdas, per eas uel inferre uel efferre liceret. Vrbis ædificatio XI Cal. Maij, hoc est, XX Aprilis est absoluta: qui dies Romanis festus est, &

Romæ ædificatio.

patriæ natalis appellatur: quo tempore memorant Romulum XVIII annorum fuisse, & urbem eo in loco, ubi Faustulus habitarit, qui Palatium diceretur, condidisse. Ea perfecta, qui militari ætate erāt, eos in legiones inde dictas, quòd bello apti ex omnibus legerentur, distribuit: reliqui, populi nomine censebantur, & apud Iureconsultos plebeia educatio popularia uocatur. Habebat autem tum legio ter millenos pedites, & trecenenos equites. Ex illustrioribus genere, prudentia, & instituto uitæ, C creat senatores, quos Patricios nominauit: eorumq; cœtum, Senatum. Senatores porrò appellati fuere patricij, siue quòd ingenuorum liberûm patres essent: seu potius quòd patres suos demōstrare possent, nobili quisq; ortus genere: siue à patrocinio, & ope ferēda. Verùm is proximè ad Romulum mentē accedere uideri queat, qui eum nomine patriciorum significare uoluisse crediderit, principibus & potētissimis ciuitatis humiliores patria cura complectēdos esse: simulq; plebē eò perducere studuisse, ne superiorū honoribus inuideret, sed faueret potius ijs quos patres & putaret, & appellaret. Cum autē in ciuitatē multi recepti essent cœlibes, Romulo curæ fuit, ut illi quoque uxores nanciscerētur. Sed quia cōuenæ ob inopem atq; obscurā à uicinis populis spernebantur, consiliū init raptu parādi coniuges suis ciuibus: & rem diuinā, ludorumq; celebritatem indicit, quasi ara noui dei inuenta esset. Quò cum multi cōuenissent, ipse cum optimatibus præsidens, purpura cōspicuus, eam populo tesserā dedit, ut cum purpurā explicasset, ac rursus cōplicasset, rem aggrederentur. Quo facto, strictis ensibus, & cum clamoribus impetu facto, Sabinorū filias uirgines, nullas autem uxores rapiebant. Ob id facinus Sabini, populosa gens, & bellicosa, quæq; ob animorū magnitudinem, ut Lacedæmoniorū colonos par est, pagos sine muris incolebat, per legatos à Romulo petierunt, ut uiolentia rescissa, uoluntate & lege amicitia inter ipsos, & affinitas contraheretur. Romulo uerò puellas non reddente, sed postulāte, ut Sabini cōiugia probarent: alijs cōsulendo tempus trahētibus, Acron Ceninensium rex, uir iracūdus & bellicosissimus, prior armis arreptis magnas copias contra Romulū ducit. Cum ambo in propinquo essent, uterq; alterū ad pugnam prouocat, quiescentibus exercitibus. In eo singulari certamine Romulus Acronē obtrūcat: cōmissoq; prælio eius exercitū fūdit, fugasq;, urbē capit: neq; tamē ciues alia clade afficit, quàm q dirutis ædibus, se Romā sequi iussis, ciues futuros, & æquo iure usuros. Deinde etiā alij Sabini Romanos bellis aggressi, & superati, demū Tasio duce creato, Romę bellū intulerunt: & Capitoliū à Tarpeia, eius qui arci præerat filia, ꝓditū cæperūt. Quæ

Legiones. — *Patricij.* — *Raptus Sabinarum.* — *Bellum Ceninense.* — *Bellum Sabinum.*

πατρίδος ὀνομάζοντες. ὀκτωκαιδέκατα δ᾽ εἶναι Ῥωμύλος ἐνιαυτῶν ἀναγέγραπται, ὅτε τὴν Ῥώμην συνῴκισεν. ἔκτισε δὲ αὐτὴν περὶ τὴν τοῦ Φαυστύλου οἴκησιν, ὠνόμαστο δ᾽ ὁ χῶρος Παλάτιον. κτισθείσης μέντοι τῆς πόλεως, ὅσον μὲν ἐν ἡλικίᾳ στρατεύσιμον πλῆθος ἐτύγχανεν, εἰς στρατιωτικὰ διεῖλε συντάγματα, ἕκαστον δὲ σύνταγμα πεζῶν τρισχιλίων ἦν καὶ τριακοσίων ἱππέων. ἐκλήθη δὲ λεγεών, ὅτι λογάδες ἦσαν ἐκ πάντων οἱ μάχιμοι. τοῖς δὲ ἄλλοις δήμῳ ἐκέχρητο, καὶ τὸν δῆμον ποπουλὸς ὠνόμασεν, ὅθεν καὶ παρὰ ταῖς βίβλοις ταῖς νομικαῖς ποπουλάρια ἐκκαλεῖται ἡ δημοτικὴ ἀγωγή. τῶν μέντοι περιφανεστέρων γένει τε καὶ συνέσει, καὶ βίου αἱρέσει, ἑκατὸν ἀπέδειξε βουλευτάς, πατρικίους ὀνομάσας αὐτούς, τὸ δὲ σφῶν λοιπὸν σύστημα σύγκλητον προσηγόρευσεν, ὅ ἐστι γερουσία. πατρίκιοι μέντοι οἱ βουλευταὶ ἐπεκλήθησαν, ἢ ὅτι παίδων ἦσαν γνησίων πατέρες, ἢ μᾶλλον ὅτι αὐτοὶ πατέρας ἑαυτῶν ἀποδεικνύειν ἠδύναντο, ἕκαστος ἐκ γένους ὄντες γνωρίμου· ἢ ἀπὸ τῆς πατρωνίας. οὕτω δ᾽ ἐκάλουν τὴν προστασίαν, πάτρωνας γὰρ τοὺς ἐκδίκους καὶ βοηθητικοὺς προσηγόρευον. μάλιστα δ᾽ ἄν τις κατεστοχάσατο τῆς τοῦ Ῥωμύλου διανοίας, εἰ οἴοιτο διὰ τῆς κλήσεως ταύτης ἐμφαίνειν, χρῆναι τοὺς πρώτους καὶ δυνατωτέρους τῆς πόλεως πατρικὴν κηδεμονίαν ἐνδείκνυσθαι τῶν ταπεινοτέρων, ἅμα δὲ καὶ τὸν δῆμον ἐνάγειν διὰ τῆς τῶν πατρικίων προσηγορίας εἰς τὸ μὴ ἄχθεσθαι ταῖς τῶν κρειττόνων τιμαῖς, ἀλλ᾽ εὐνοικῶς διακεῖσθαι, νομίζοντας πατέρας αὐτούς, καὶ προσαγορεύοντας. πολλῶν δὲ τῇ πόλει ἐνοικισθέντων, ὧν ὀλίγοι γυναιξὶ συνεζεύγνυντο, φροντὶς τῷ Ῥωμύλῳ ἐγένετο, ἵνα κἀκεῖνοι γυναῖκας ἑαυτοῖς συνοικίσωσι. συγκλύδες δὲ καὶ διὰ τὸ ἀπόρων ὄντων, καὶ ἀφανῶν, ὑπερεωρῶντο πρὸς ἑκάστου παρὰ τῶν γειτονούντων ἐθνῶν. βούλεται τοίνυν ἐξ ἁρπαγῆς λαβεῖν γυναῖκας τοὺς πολίτας αὐτοῦ, καὶ κηρύσσει θυσίαν καὶ ἀγῶνα καὶ θέαν μέλλειν ἐπιτελεῖν πανηγυρικήν, ὡς βωμοῦ εὑρημένου θεοῦ καινοῦ. καὶ πολλοὶ συνῆλθον, αὐτὸς δὲ προὐκάθητο μετὰ τῶν ἀρίστων, ἁλουργίδι κεκοσμημένος. δέδωκε δὲ τῷ δήμῳ τῆς ἐπιχειρήσεως σύμβολον, τὴν τῆς ἁλουργίδος διάπτυξιν, καὶ αὖθις ταύτης περιβολήν. οὗ γενομένου σπασάμενοι τὰ ξίφη, μετὰ βοῆς ὥρμησαν, καὶ ἥρπαζον τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων παρθένους, οὐ μέντοι γυναῖκας τινῶν. τολμηθείσης δὲ τῆς ἁρπαγῆς, οἱ Σαβῖνοι πολλοὶ καὶ πολεμικοὶ ὄντες, καὶ κώμας ἀτειχίστους οἰκοῦντες, διὰ τὸ μέγα φρονεῖν, ὡς Λακεδαιμονίων ἄποικοι, πρεσβείαν πρὸς τὸν Ῥωμύλον πεποίηνται, λῦσαι τὸ τῆς βίας ἔργον ζητοῦντες, πειθοῖ δὲ καὶ νόμῳ πρᾶξαι τοῖς γένεσι φιλίαν καὶ οἰκειότητα. τοῦ δὲ Ῥωμύλου τὰς μὲν κόρας μὴ προϊεμένου, ἀξιοῦντος δὲ τὴν κοινωνίαν δέχεσθαι τοὺς Σαβίνους, οἱ μὲν ἄλλοι βουλευόμενοι διέτριβον· Ἄκρων δὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Κενινιτῶν, θυμοειδὴς ἀνήρ, καὶ πολεμικώτατος, προεξανέστη, καὶ μετὰ πολλῆς ἐχώρει δυνάμεως ἐπὶ τὸν Ῥωμύλον. ὁμοῦ δὲ γεγονότος, ἀλλήλους προυκαλοῦντο μάχεσθαι, ἀτρεμούντων τῶν στρατευμάτων. τῆς γοῦν μονομαχίας ἀμφοῖν γενομένης, καταβάλλει μὲν ὁ Ῥωμύλος τὸν Ἄκρωνα, τρέπεται δὲ καὶ τὸ ἐκείνου στράτευμα, μάχης συγκροτηθείσης· καὶ τὴν πόλιν αἱρεῖ, οὐ μέντοι γε αὐτῇ κακόν τι διέθετο, ἀλλ᾽ ἢ μόνον ἐκέλευσε τὰς οἰκίας καθελόντας, ἀκολουθεῖν εἰς Ῥώμην αὐτῷ, ὡς πολίτας ἐσομένους, καὶ τῶν ἴσων ἀξιωθησομένους. εἶτα καὶ ἄλλοι τῶν Σαβίνων τοῖς Ῥωμαίοις ἐμαχέσαντο, καὶ ἡττήθησαν. ἐπὶ τούτοις οἱ λοιποὶ τῶν Σαβίνων τὸν Τάτιον στρατηγὸν ἀποδείξαντες, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἐστράτευσαν, καὶ τὸ Καπιτώλιον εἷλον, προδοθὲν ὑπὸ Ταρπηΐας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου.

ἐκείνη

[illegible]

ἐκείνη γὰρ ἐφ' ὕδωρ κατελθοῦσα, συνελήφθη, καὶ ἤχθη πρὸς Τάτιον, καὶ ἀναπείθεται προδοῦναι τὸ ἔρυμα, τῶν χρυσῶν βραχιονιστήρων ἐρασθεῖσα, οὓς ἐν ταῖς ἀριστεραῖς ἐφόρουν χερσὶν οἱ Σαβῖνοι, καὶ μισθὸν ὑπὲρ τῆς προδοσίας αὐτοὺς λαβεῖν ἀπαιτήσασα. συνθεμένου δὲ τοῦ Τατίου, νύκτωρ μίαν πύλην ἀνοίξασα, τοὺς Σαβίνους ἐδέξατο. εἰσελθὼν δὲ ὁ Τάτιος, ἐκέλευσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ὅσα ἐν ταῖς ἀριστεραῖς χερσὶν ἐφόρουν δοῦναι αὐτῇ, καὶ πρῶτος αὐτὸς τὸν βραχιονιστῆρα τῇ Ταρπηΐᾳ ἐπέρριψε, καὶ τὸν θυρεόν. πάντων δὲ ὁμοίως ποιούντων, βαλλομένη τῷ χρυσῷ, καὶ καταχωσθεῖσα τοῖς θυρεοῖς, ὑπὸ πλήθους καὶ βάρους ἀπέθανεν. ἔργῳ οὖν οὗτος ἐποίησεν, ὃ λόγοις ὕστερον εἶπον ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Ἀντίγονος· ὁ μὲν γὰρ προδοσίαν, ἔφη, φιλεῖν, προδότην δὲ μισεῖν· ὁ δὲ Ἀντίγονος, προδιδόντας μὲν ἀσπασίως ἔπη προσίεσθαι, προδεδωκόσι δὲ ἀπεχθάνεσθαι. ληφθείσης δὲ τῆς ἄκρας ὑπὸ τῶν Σαβίνων, μάχη καρτερὰ συνερράγη μέσον αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων, ἐν ᾗ πολλοὶ μὲν ἔπεσον, ὁ δὲ Ῥωμύλος ἐπλήγη λίθῳ τὴν κεφαλήν. ἔτι δὲ μάχεσθαι παρασκευαζομένους τοὺς Σαβίνους ἐπέσχον αἱ ἡρπαγμέναι θυγατέρες αὐτῶν, ἄλλοθεν ἄλλαι μετὰ βοῆς καὶ ὀλολυγμοῦ ὀφθεῖσαι αὐτοῖς, αἱ μὲν νήπια πρὸς ταῖς ἀγκάλαις κομίζουσαι, αἱ δὲ τὴν κόμην περιεχόμεναι λελυμένην, πᾶσαι δὲ ἀνακαλούμεναι τοῖς φιλτάτοις ὀνόμασι ποτὲ μὲν τοὺς Σαβίνους, ποτὲ δὲ τοὺς Ῥωμαίους. ἐπεκλάσθησαν οὖν οἱ ἐναντίοι, καὶ διέστησαν αὐταῖς ἐν μέσῳ στῆναι τῆς παρατάξεως, καὶ κλαυθμὸς ἅμα διὰ πάντων ἐχώρει. διαλεχθέντων δὲ τῶν γυναικῶν, συνῆλθον εἰς λόγους οἱ ἡγεμόνες, καὶ συνέθεντο τῶν μὲν γυναικῶν, αἳ βούλονται, τοῖς ἔχουσι συνοικεῖν, παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας πλὴν ταλασίας ἀφειμένας, οἰκεῖν δὲ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους κοινῇ, καὶ καλεῖσθαι αὐτὴν Ῥώμην ἀπὸ Ῥωμύλου, κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἀπὸ τῆς Τατίου πατρίδος κυρίτας· βασιλεύειν δὲ κοινῇ, καὶ στρατηγεῖν ἀμφοτέρους. ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ τὰς συνθήκας ἔθεντο, καλεῖται κομίτιον, τόπος δηλαδὴ συνελεύσεως, κόμιρε γὰρ Ῥωμαίοις τὸ συνελθεῖν λέγεται. προσκατελέχθησαν δὲ τοῖς πατρικίοις ἐκ τῶν Σαβίνων ἑκατόν. ἐβουλεύοντο δὲ οἱ βασιλεῖς οὐκ εὐθὺς ἐν κοινῷ μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἑκάτερος πρότερον ἰδίᾳ μετὰ τῶν ἑκατὸν, εἶτα εἰς τὸ αὐτὸ πάντες συνῄγοντο. ἔτει δὲ πέμπτῳ τὸν Τάτιον Ῥωμύλῳ συμβασιλεύειν, συγγενεῖς αὐτοῦ πρέσβεσι καθ' ὁδὸν ἐντυχόντες, εἰς Ῥώμην ἀπὸ Λαυρεντοῦ βαδίζουσιν, ἐπεχείρουν ἀφαιρεῖσθαι βίᾳ τὰ χρήματα ἃ ἐπήγοντο, καὶ μὴ προϊεμένους, ἀλλ' ἀμυνομένους ἀνεῖλον. ὁ μὲν οὖν Ῥωμύλος κολάσαι τοὺς ἀδικήσαντας ἐψηφίζετο, ὁ δὲ Τάτιος ἐξέκρουε καὶ παρῆγε, καὶ τοῦτο μόνον ὑπῆρξεν αἴτιον σφίσι διαφορᾶς ἐμφανοῦς. οἱ δὲ τῶν ἀνῃρημένων οἰκεῖοι μὴ τυγχάνοντες δίκης, ἐν Ἀλβανῷ θύοντα μετὰ Ῥωμύλου τὸν Τάτιον προσπεσόντες κτιννύουσι, τὸν δὲ Ῥωμύλον ὡς δίκαιον ἄνδρα σὺν εὐφημίαις προέπεμψαν. οὐ μὴν ἐτάραξε τοὺς Σαβίνους ὁ φόνος τοῦ ἄρχοντος σφῶν, ἀλλ' οἱ μὲν εὐνοίᾳ τῇ πρὸς Ῥωμύλον, οἱ δὲ φόβῳ τῆς δυνάμεως εἴκοντες διετέλουν. εἶτα λοιμὸς ἐνέπεσε τῇ Ῥώμῃ, θανάτους αἰφνιδίους ἀνθρώποις ἐπιφέρων νόσων χωρίς, καὶ ἀφορία καρπῶν, καὶ θρεμμάτων ἀγονία. ὕσθη δὲ καὶ σταγόσιν αἵματος ἡ πόλις. ὅμοια δὲ καὶ τοῖς Λαυρεντίοις συνέβαινεν. ἐδόκει τοίνυν διὰ τὸν Τατίου φόνον, καὶ τοὺς παρὰ τῶν Σαβίνων ἀνῃρημένους πρέσβεις, ποινηλατεῖν τὰς πόλεις δαιμόνιον μήνιμα. ἐκδοθέντων δὲ τῶν φονέων, καὶ κολασθέντων, ἐλώφησαν τὰ δεινά. ῥωννυμένων δὲ τῶν πραγμάτων τοῖς Ῥωμαίοις, οἱ μὲν ἀσθενέστεροι τῶν περιοίκων ὑπέκυπτον, οἱ δυνατοὶ δὲ οὐκ ᾤοντο δεῖν περιορᾶν, ἀλλὰ κωλύειν τὴν αὔξησιν.

πρῶτοι

ὅτι κοινῇ ῥωμαῖοι καὶ σαβῖνοι τὴν πόλιν ᾤκησαν, καὶ τάτιος ῥωμύλῳ συνεβασίλευσεν.

φόνος τατίου.

περὶ τῶν ἐν ῥώμῃ γεγονότων σημείων διὰ τὸν τατίου θάνατον, ἤτοι τῶν αὐτοῦ ... [illegible]

Quæ cum aquam petitum extra mœnia iuisset, ad Tatium perducta, persuaderi sibi siuit, ut arcem prodat: Sabinos que aureas armillas, quas læuo brachio habebant, pacta, una porta accipit. Tatius ingressus, suos quicquid læua gestarent, Tarpeiæ dare iussit, ac ipse primus armillam & scutum in eam cōiecit: quod cum omnes facerent, auri scutorumq; multitudine oppressa expirat. Hic igitur re ipsa declarauit, quod Cæsar & Antigonus pôst sermone usurparunt. Nam alter se proditionem amare, « proditores odisse: alter, eos qui prodant, beni- « gnè admittere: qui prodiderint, se auersari di- « xit. Arce à Sabinis capta, pugna uehemēs inter eos & Romanos exarsit: in qua multi ceciderunt, Romulus lapide caput ictus est. Sabinos uerò ad urgendum prælium paratos, raptæ ipsorum filiæ inhibuerunt, aliæ aliunde cum clamore & ululatu progressæ, partim infantes in ulnis gestantes, partim passum capillum prætendentes: omnes uerò suauissimis nominibus, nunc Sabinos, nunc Romanos inclamantes. Mouit ea res hostes, ut dirempta acie mulieres in medio stare paterentur, nemine non plorante. Ac mulierum uerbis adducti duces, colloquio habito, pepigerunt, ut matronæ quæ apud maritos manere uellent, omnis operis, omnisq; ministerij, præterquàm lanificij, immunes essent, & Sabini æquo iure cum Romanis uiuerent: ipsaq; urbs à Romulo Roma, populus Quirites, à Curibus Tatij patria, uocaretur: & ambo regnū ac militare imperium consociarent. Locus in quo fœdus ictum est, à coeundo, seu commeando, Comitium appellatur. Ex Sabinis c in patricios lecti sunt. Reges uerò non statim communiter, sed cum suis uterq; centum patribus seorsim deliberarunt: deinde in locum unum omnes conuenere. Anno quinto Tatij cum Romulo regnantis, propinqui regis Tatij, Laurentium legatos Romam ituros in itinere spoliate aggressi, repugnantes, & se suaq; defendētes occiderunt. Ac Romulo iniurios puniendos esse decernente, Tatio pœnam eludente & differente, reges hac una in re apertè dissenserunt. Cæsorum propinqui, iure negato, Tatium in Albano cum Romulo sacrificantem, concursu facto interficiūt: Romulum, ut uirum iustum, laudibus prosequentes. Sabinos sui ducis cædes non turbauit, quo minus partim beneuolentia erga Romulum, partim eius potentiæ metu, parerent. Deinde Romæ pestilentia laboratum, hominibus sine morbis repentè morientibus, ac sterilitate agrorum & pecudum, & sanguineæ guttæ depluerunt. Cum Laurentibus etiam similia accidissent, opinio fuit, numen cædis Tatij & legatorum, quos Sabini trucidassent, exigere pœnas. Homicidis ad supplicium deditis, mala illa desierunt. Crescentibus Romanorū uiribus, ex finitimis populis imbecilliores cedebāt. Potētibus uerò nō conniuendum esse ratis, sed incremēta prohibēda,

Tatius cum Romulo regnat.

Tatij cædes.

Cædes legatorum & Tatij expiatæ.

Veientium bellum. primi Tyrrhenorum Veij occupant bellum facere. Congressi, multisque amissis, pactione inducias in C annos impetrarunt, L ex optimatibus obsidibus datis. His superatis Romulus triumphauit: atque inde mirandis successibus elatior & grauior factus, relicta mutataque populari consuetudine, se ad odiosæ & molestæ monarchiæ habitum conformauit, tunicam purpuream, & togam prætextam induere, & rubris calceis uti solitus, & in solio reclinatus respondere: multosque iuuenes, quos Celeres uocabat, semper iuxta se habuit, & lictores ante se, baculis turbam summouentes, & lora gerentes, quibus uincirent homines, iussi à rege. Vt autem auo Numitore mortuo, Albanoque regno ad ipsum pertinente, Rempublicam ad conciliandos populi animos libertate donauit, & quotannis principem Sabinis designauit: Romani proceres ad cupiditatem popularis liberæque Reipublicæ sunt incitati. Neque enim patriciorum ulla erat in rebus gerēdis autoritas, sed nomen duntaxat & habitū regi accommodabant: cum consuetudinis potius ergò, quàm sententiæ dicendæ causa in curiam uocati, Romulum decernentē taciti audirent: nulla re superiores cæteris, nisi quòd quæ ille decreuisset, primi audiebant. Ea re cum dignitatē Senatus imminuere uideretur, ac paulo pòst in terris esse desijsset, patres suspicione haud caruerunt. Nam cum ad Capræ paludem concionem haberet, fertur obscurato sole nox extitisse, cum horrendis tonitribus & procellis. Interea turbam diffugisse, proceres uerò sese conglobasse. Tempestate sedata, populoque rursus congregato, quæsitum esse Romulum: sed potentes de eo quæri uetuisse, atque omnes hortatos esse, ut cum ad deos raptum uenerarentur & colerent, Deum pro bono rege futurum. Ac uulgus his uerbis acquieuit, spe bona præditum. Quidam autē suspectos habuere patres, & exagitauere, ut qui uulgo inane cōmentum persuaderent, cum ipsi Romulū discerpsissent. Ac ij negociū facessissent potētibus, nisi Proculus Iulius eques, & genere & moribus probatissimis, ac Romulo fidus, pro cōcione iurejurando affirmasset, Romulū sibi augustiorem solito, in annis splendidis atque fulgētibus apparuisse: seque illum percontatū esse, quamobrē Senatum in atrocia crimina, ciuitatē in luctū conjecisset: eum uerò respōdisse: Dijs ita uisum, ut
» tantū tēporis inter mortales esset, atque in cœlū,
» unde uenisset, reuerteretur. Abiret, ac nuncia-
» ret Romanis, si modestiā & rem militarē cole-
» rent, ad summum humanę potentiæ fastigium
» ascensuros: se uerò eis propitium fore Quiri-
» num. Hæc dicenti, tum ob iusiurandū, tum ob autoritatem uiri, tanta fides fuit, ut nemo refragaretur: omnique suspicione & calumnia amota, Quirino uota facerent, numine eius inuocato. Hoc autē cognomentū Romulo factum traditur, uel ob ciues, qui Quirites appellabantur: uel ab hasta, quā ueteres quirim uocitarūt.

Romulus ob maiestatem imperij inuisus.

Romuli interitus.

Proculi Iulij commentum de Romuli spectro.

πρῶτοι δὲ Τυῤῥηνῶν οὐήϊοι ἀρχὴν ἐποιήσαντο πολέμου. συμβαλόντες οὖν, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, ὁμολογίαν ἐποιήσαντο, καὶ φιλίαν ἐπ᾽ ἐνιαυτοὺς ἑκατὸν, ἐκ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς ἀρίστων παρέχοντες εἰς ὁμηρείαν πεντήκοντα. ἐθριάμβευσεν οὖν τούτους νικήσας ῥωμύλος, ἔπειτα ἐπαρθεὶς ταῖς παραλόγοις εὐτυχίαις, καὶ βαρυτέρῳ φρονήματι χρώμενος, ἐξίστατο τοῦ δημοτικοῦ, καὶ παρήλλαττε, καὶ εἰς ἐπαχθῆ μοναρχίαν, καὶ λυποῦσαν ἀπὸ τοῦ σχήματος ἑαυτὸν ἐσχημάτιζεν. ἁλουργῆ μὲν 10 γὰρ ἐνεδύετο χιτῶνα, καὶ τήβεννον ἀμπεχόμενος περιπόρφυρον, καὶ πεδίλοις ἐκέχρητο ἐρυθροῖς, καὶ ἐν θρόνῳ ἀνακλίτῳ καθήμενος ἐχρημάτιζεν. ἦσαν δὲ περὶ αὐτὸν ἀεὶ καὶ τῶν νέων συχνοί, οὓς κέλερας προσηγόρευον, ὃ κατὰ τὴν τῶν ῥωμαίων διάλεκτον δηλοῖ τοὺς ταχεῖς, καὶ πρόσθεν ἐβάδιζον ἕτεροι βακτηρίαις τὸν ὄχλον ἀνείργοντες ὑπεζωσμένοι ἱμάντας, ὥστε συνδεῖν οὓς κελεύοιτο. ἐπεὶ δὲ νομίτορος τοῦ πάππου αὐτοῦ ἐν ἄλβῃ τελευτήσαντος ῥωμύλῳ προσηκούσης τῆς βασιλείας, αὐτὸς εἰς μέσον ἔθηκε τὴν πολιτείαν δημαγω- 20 γῶν, καὶ κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἀπεδείκνυεν ἄρχοντα τοῖς σαβίνοις, ὠρέχθησαν οἱ ἐν ῥώμῃ δυνατοὺς, ἀβασίλευτον ζητεῖν, καὶ αὐτόνομον πολιτείαν. οὐδὲ γὰρ οἱ καλούμενοι πατρίκιοι πραγμάτων μετεῖχον, ἀλλ᾽ ὄνομα καὶ σχῆμα ἦν αὐτοῖς, ἔθους ἕνεκα μᾶλλον ἢ γνώμης ἀθροιζομένοις εἰς τὸ βουλευτήριον· ὅτε ῥωμύλου προστάττοντος, ἠκροῶντο σιγῇ, καὶ ὑπὲρ τῶν ἄλλων τὸ δεδογμένον ἐκείνῳ μαθόντες ἴσον ἔχοντες τῶν λοιπῶν, ἀπηλλάττοντο. ὅθεν ἐδόκει τὴν γερουσίαν περιπηλακίζειν· διὸ αὕτη ὕποπτος ἔδοξε, μετ᾽ ὀλίγον ἀφανοῦς γενομένου ῥωμύλου. 30 λέγεται γὰρ, ἐκκλησίαν ἄγοντος αὐτοῦ περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἕλος, τοῦ μὲν ἡλίου τὸ φῶς ἐκλιπεῖν, νύκτα δὲ καταρραγῆναι(?), βροντάς τε δεινὰς συμβῆναι, καὶ πνοὰς ἀνέμων ζάλην ἐλαυνούσας. ἐν δὲ τούτῳ τὸν μὲν ὄχλον φυγεῖν. τοὺς δὲ δυνατοὺς συστραφῆναι μετ᾽ ἀλλήλων. τῆς δέ γε μετὰ ἀέρος ταραχῆς λωφησάσης, καὶ αὖθις τῶν πολλῶν ὁμοῦ γενομένων, ζητεῖσθαι τὸν βασιλέα, τοὺς δὲ δυνατοὺς οὐκ ἐᾶν ἐξετάζειν περὶ αὐτοῦ, τιμᾶν δὲ παρακελεύεσθαι πᾶσι, καὶ σέβεσθαι ῥωμύλον ὡς ἀνηρπασμένον εἰς θεοὺς, καὶ θεὸν γενόμενον(?) σφίσιν ἀντὶ χρηστοῦ βασι- 40 λέως. οἱ μὲν οὖν πολλοὶ πεπεισμένοι τοῖς λόγοις ἀπηλλάττοντο, ἐλπίσι χρησταῖς αἰωρούμενοι. ἔνιοι δὲ ἐν ὑπονοίαις τοὺς πατρικίους πεποίηντο, καὶ ἐταράττοντο ὡς τὸν δῆμον ἀβέλτερα πείθοντας, αὐτοὺς τοῦ βασιλέως γεγονότας αὐτόχειρας. καὶ πράγματα ἂν παρέσχον τοῖς δυνατοῖς, εἰ μή τις τῶν ἱππέων ἰούλιος πρόκλος, γένει τε δοκιμώτατος, καὶ ἤθει χρηστὸς, καὶ ῥωμύλῳ πιστὸς, εἰς ἀγορὰν ἐλθὼν, ἐνόρκως εἶπεν, ὡς ὀφθείη ῥωμύλος αὐτῷ καλὸς καὶ μέγας, ὡς οὔποτε πρόσθεν, καὶ ὅπλοις λαμπροῖς κεκοσμημένος, καὶ φλέγουσι. καὶ ὡς αὐτὸς μὲν πύ- 50 θοιτο, τί δὴ παθὼν, ὦ βασιλεῦ, ἡμᾶς μὲν ἐν αἰτίαις πεποίηκας πονηραῖς, πᾶσαν δὲ τὴν πόλιν ἐν πένθει πολλῷ λέλοιπας. ἐκεῖνος δὲ πρὸς ταῦτα ἀμείψαιτο· θεοῖς ἔδοξεν,
« ὦ πρόκλε, τοσοῦτον χρόνον ἡμᾶς γενέσθαι μετ᾽ ἀνθρώπων,
« αὖθις δὲ οὐρανὸν οἰκεῖν, ἐκεῖθεν ὄντας. ἀλλὰ χαῖρε, καὶ φράζε
« ῥωμαίοις, ὅτι σωφροσύνην καὶ ἀνδρείαν ἀσκοῦντες, ἐπὶ
« πλεῖστον δυνάμεως ἀνθρωπίνης ἀφίξονται. ἐγὼ δὲ ὑμῖν εὐ-
« μενὴς ἔσομαι κυρῖνος. ταῦτα διά τε τὸν ὅρκον τοῦ λέγοντος,
καὶ τὸν τρόπον, πιστὰ ῥωμαίοις ἔδοξεν, ὡς μηδένα ἀντειπεῖν· πάσης δὲ ἀφειμένης ὑποψίας τε καὶ διαβολῆς, εὔ- 60 χεσθαι κυρίνῳ, καὶ θεοκλυτεῖν. ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν φασὶ τῷ ῥωμύλῳ γενέσθαι, ἢ ὅτι τοὺς πολίτας κυρίτας ὠνόμαζον, ἢ ὅτι τὴν αἰχμὴν ἢ τὸ δόρυ κυρῖνον ἐκάλουν οἱ παλαιοί.

[illegible]

ὅτι τὴν μοναρχίαν [illegible]

ὅτι οἱ καλούμενοι πατρίκιοι [illegible]

ὅπως ἀφανὴς ὁ ῥωμύλος [illegible]

ὅπως ὁ ῥωμύλος μετὰ τὸ ἀφανισθῆναι κυρῖνος [illegible]

ὡς οὖν ἀρήϊόν τινα τὸν Ῥωμύλον ἢ αἰχμητὴν θεὸν ὀνομασθῆναι Κυρῖνον. λέγεται δὲ τέσσαρα μὲν ἔτη καὶ πεντήκοντα βιῶναι, ὄγδοον δὲ ἤδη τριακοστὸν βασιλεύειν γινόμενον ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθῆναι. τούτων δὲ περὶ τὸν Ῥωμύλον συμβεβηκότων, βασιλεύεσθαι μὲν ἐδόκει πᾶσιν. ἔρις δέ τις καὶ στάσις ἐφύετο τοῖς ἐν Ῥώμῃ, οὐχ ὑπὲρ ἀνδρὸς μόνον ἡγεμονεύοντος, ἀλλὰ καὶ ποτέρου τῶν γενῶν παρέξει τὸν ἄρξοντα. τοῖς τε γὰρ μετὰ Ῥωμύλου πρώτοις συνοικίσασι τὴν πόλιν οὐκ ἀνεκτὸν ἐδόκει, παρ' αὐτῶν προσληφθέντας τοὺς Σαβίνους εἰς πολιτείαν, ἄρχειν τῶν δεξαμένων βιάζεσθαι. οἱ Σαβῖνοι δὲ ἑτέρωθεν ἐπὶ τοῦ Τατίου θανόντος μόνον εἴασαν τὸν Ῥωμύλον ἄρχειν, ἐξ ἑαυτῶν ἠξίουν αἱρεθῆναι τὸν ἄρξοντα. ἤριζον μὲν οὖν οὕτω τὰ μέρη ἑκάτερα. μετεώρου δὲ ἤδη τούτοις ὄντος τοῦ πολιτεύματος, οἱ πατρίκιοι πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὄντες ἔταξαν, ἕκαστον ἐν μέρει τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις κοσμούμενον, θύειν τε τοῖς θεοῖς, καὶ χρηματίζειν, ἓξ μὲν τῆς νυκτὸς ὥρας, ἓξ δὲ τῆς ἡμέρας. ἡ γὰρ διανομὴ τῶν καιρῶν κατὰ τὸ ἴσον ἑκάστου, καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας καλῶς ἔχειν ἐδόκει, καὶ πρὸς τοὺς ἀρχομένους ὡσαύτως. ἀφῄρει γὰρ τὸν φθόνον ἡ ταχίστη τῆς ἐξουσίας ἀπόθεσις, ὁρώντων τῶν ἀρχομένων τῆς αὐτῆς ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς τὸν αὐτὸν ἰδιώτην καὶ βασιλέα γινόμενον. οἶδα μὲν οὖν καὶ ἕτερά τινα περὶ τῆς τοιαύτης εἰρημένα ἀρχῆς, ἀλλ' αὐτὸς τοῖς πιθανωτέροις εἱπόμην. τὸ δὲ σχῆμα τῆς ἀρχῆς τοῦτο μεσοβασιλείαν τοῖς Ῥωμαίοις ὠνόμαστο, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐξ ὑπονοίας ἐφύοντο θόρυβοι, ὑποπτευομένων τῶν πατρικίων εἰς ὀλιγαρχίαν τὴν πολιτείαν περιστῆσαι, καὶ μὴ βούλεσθαι βασιλεύεσθαι, ἐκ δὲ τούτου κατεστασίαζον. ὁμονοησάντων δὲ πάντων αἱρεθῆναι τὸν βασιλεύσοντα, οἱ Σαβῖνοι τοῖς Ῥωμαίοις πρώτοις τὴν αἵρεσιν ἔδοσαν. οἱ δὲ ἐκ Σαβίνων εἵλοντο Νουμᾶν Πομπίλιον, ἄνδρα γνώριμον ὄντα πᾶσι δι' ἀρετήν. στέλλονται γοῦν πρὸς ἐκεῖνον ἐκ Ῥώμης πρέσβεις. οὐ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ μετῴκιστο, ἀλλ' ἐν Σαβίνοις ἦν, ἐκ πόλεως ὢν τῶν Κυριτῶν, πατρὸς ὢν Πομπωνίου ἀνδρὸς δοκίμου, πᾶσαν ἀρετὴν φύσει τε καὶ παιδείᾳ ἐξησκημένος. ὅθεν καὶ ὄνομα μέγα καὶ δόξαν εἶχεν, ὡς καὶ Τάτιον τὸν τῷ Ῥωμύλῳ συμβασιλεύσαντα κηδεστὴν αὐτὸν ἤδη Τατίᾳ θέσθαι τῇ θυγατρί, ἣν μίαν ἐκεῖνος ἐγείνατο. ἣ δὲ καὶ ἤδη τρισὶν ἐνιαυτοῖς τῷ Νουμᾷ συνῳκηκυῖα, μετήλλαξε τὴν ζωήν. ὁ δὲ Νουμᾶς ἐκλιπὼν τὰς ἐν ἄστει διατριβάς, ἀγραυλεῖν τὰ πολλά, καὶ διατρίβειν ἤθελεν ἐν λειμῶσι καὶ ἄλσεσιν. ἧκον οὖν ἀπὸ Ῥώμης οἱ πρέσβεις, καλοῦντες ἤδη τὴν βασιλείαν αὐτόν, ἤδη τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀνύοντα. ὁ δὲ ἀπεῖπεν. οἱ πρέσβεις δὲ ἐνέκειντο, πάντα τρόπον πεῖσαι αὐτὸν μηχανώμενοι, καὶ δεόμενοι μὴ τὴν πόλιν αὖθις εἰς στάσιν ἐμβαλεῖν, καὶ ἐμφύλιον πόλεμον, οὐκ ὄντος ἑτέρου, πρὸς ὃν ἄμφω τὰ μέρη συννεύουσιν. ἰδίᾳ μέντοι
» καὶ ὁ πατὴρ παρῄνει τὸν Νουμᾶν δέξασθαι τὴν ἀρ-
» χήν, ὡς θεῖον δῶρον, καὶ ὑπηρεσίαν θεοῦ, καὶ πράξεων
» καλῶν καὶ μεγάλων ἀνδρὶ φρονίμῳ τε καὶ χρηστῷ γενησο-
» μένην αἰτίαν, σύνδεσμόν τε τῇ πατρίδι, καὶ παντὶ τῷ
» Σαβίνων ἔθνει εὐνοίας τε καὶ φιλίας πρὸς πόλιν δυνα-
» τὴν καὶ ἀκμάζουσαν. τούτοις ἐνδεδωκὼς ὁ Νουμᾶς, θύσας τοῖς θεοῖς, προῆγεν εἰς Ῥώμην, ὑπηντίαζε δὲ ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος εὐφημούντων καὶ χαιρόντων. ἐπεὶ δὲ κατέστησαν εἰς τὴν ἀγοράν, προσφερομένων αὐτῷ τῶν βασιλικῶν παρασήμων, ἀνασχεῖν κελεύσας, ἔφη, δεῖσθαι καὶ τοῦ θεοῦ, τὴν βασιλείαν ἐμπεδοῦντος αὐτῷ. ἄνεισιν οὖν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καὶ θύσας, οὕτω δὲ τὴν βασιλικὴν ἀναλαβὼν ἐσθῆτα, κατέβαινε. παραλαβὼν δὲ τὴν ἀρχήν, πρῶτον

ὅτι μετὰ τὸν Ῥωμύλον οἱ ἀπὸ πατρίκιοι οὐκ ἔτι ἴσα βασιλείᾳ ἐγένοντο, ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν ἡμέραν καὶ νύκτα ἐβασίλευσεν, ὃ καὶ μεσοβασιλεία ἐκαλεῖτο.

ὅτι πάλιν εἰς ἕνα, ἐβασίλευσεν ὁ Νουμᾶς Πομπίλιος.

ὅτι πρέσβεις ἔπεμψαν τοῖς Σαβίνοις, καὶ ὅτε ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ὁ Νουμᾶς, καὶ τὰ βασιλικὰ παράσημα.

Quirinus igitur deus appellatus est, ut bellicosus & hastatus. Ferũt annos uixisse LIIII, & anno regni XXXVIII è cõspectu hominũ sublatus esse. Cũ hæc Romulo accidissent, regẽ uolebãt omnes: sed Romanorũ animos certamẽ & seditio uersabat, nõ de uiro tantũ, qui principatu poniretur: sed etiã de gẽte, utra principẽ pręberet. Nam & Romanis, primis urbis cum Romulo conditoribus, non ferendũ uidebatur, ut Sabini in ciuitatẽ asciti, regnũ sibi in eos, à quibus recepti essent, per uim uendicarẽt: & Sabinis ex altera parte contendentibus, quia Tatio mortuo, Romulũ regnare passi essent, sui corporis regẽ creandũ esse. Factionibus inter sese ita certantibus, cum ciuitas sine imperio, exercitus sine duce esset, patricij numero C & L cõstituerunt, ut quilibet regijs insignibus ornatus, & dijs immolaret, & iura diceret, senis horis noctu, & totidem interdiu. Hæc enim temporũ distributio, propter æquabilitatẽ & ipsis magistratibus & populo cõmoda uidebatur: & celerrimus magistratu abitus inuidiæ minimum habebat, cum subditi eundẽ eodem die, eademq; nocte & regẽ & priuatum cernerẽt. Haud nos præterit, de hac imperij forma, quæ Interregnũ dicitur, alia quoq; iactãta esse: ego uerò ea sum secutus, quæ mihi probabiliora uidebantur. Fremere tamen nihilominus plebs, multiplicatam seruitutẽ, multos pro uno dominos factos. Sed tumultu sedato, cum omnes regem creandũ esse consensissent, ac Sabini eius eligendi potestatem Romanis detulissent: Numam Pompilium, cuius inclyta uirtus apud omnes erat, electũ per legatos accersiuerũt. Nec enim Romę habitabat, sed in Sabinis, patre natus Põponio, probato uiro, omni genere uirtutis & natura & disciplina excultus. Vnde tantum nomẽ & gloriã consecutus fuit, ut Tatius Romuli regis collega Tatiam ei filiã unicã desponderet: quæ cum ei annos XIII nupta fuisset, uitã cum morte cõmutauit. Numa uerò relicta urbana uita, ruri plerumq; in pratis & saltibus degere malebat. Cumq; Romani legati ad eũ uenissent, XL ætatis annũ agentẽ, regnum offerentes, recusauit. Sed cum instarẽt, & nihil non ad persuadendũ adhiberẽt, orãtes, ne ciuitatem denuò in seditionẽ & bellũ intestinum cõijceret (neq; enim esse aliũ, in quẽ ambę partes cõsentirent) Numam pater quoq; seorsim hortatus est, ut principatũ tanq; diuinũ donũ,
« & numinis obsequiũ, quiq; uiro bono & pru-
« dẽti honestas magnasq; res gerẽdi occasionẽ
« pręberet, & uinculum futurus esset, quo patria
« & omnis Sabinorũ natio beneuolẽtia & amici
« tia cũ urbe potẽti & florẽte iungerent. His Numæ uicto, & re diuina peracta, Romã proficiscenti Senatus populusq; Romanus cum lętis acclamationibus obuiã egreditur. Cum in forum deducto insignia regni afferrẽtur, differre, ac de se regni firmandi causa deos consuli iussit: & re diuina in Capitolio peracta, indutaq; ueste regia, descendit. Principatu suscepto, primùm

Interregnum.

Numa Pompilius II rex Rom.

Regni laudes.

Numa instituta. primùm CCC armatos, quos Romulus ad custodiã corporis semper habuerat, amouit. Nec » enim decere, ijs diffidere, qui ipsi fiderent: neq; » diffidẽtibus imperandũ esse. Deinde urbẽ è dura & bellicosa mitiorẽ & pacis amantiorẽ reddere aggressus est: edixitq;, ne imaginẽ Dei uel humana, uel alterius animãtis forma erigerẽt. Itaq; annis C & LXX, quamuis templa conderent, nullum tamẽ in ijs neq; pictũ, neq; fictum » simulacrum collocarũt: quòd nefas esset, præ» stantiores deteriorib. similes facere, neq; Deus » aliter nisi mente cõprehendi posset. Victimas » incruentas farris & libationis ciuibus suis edi» xit. Deos enim pacis & iustitiæ custodes, à cæ» de puros esse oportere. Neq; diuini quicquam » obiter & negligenter audiendũ aut uidendum » præcepit: sed ocium agendũ à cæteris rebus, & » religioni, ut rei maximè, animos intendendos. His rationibus, & alijs pluribus, quas ob multitudinẽ prætermisimus, ciuiũ suorũ animos ad pietatem assuefecit. Ipse autẽ spem suam ita in Deo collocasse fertur, ut cum ei aliquãdo sacrificanti hostiũ aduentus nũciaretur, subridẽs di» xerit: Ego uerò sacrifico. Agrũ à Romulo bel» lo partum, inter inopes ciues distribuit: ut ino» piam scelerũ parentẽ tolleret, & agricultura fe» rum populũ domaret, quæ acrẽ pacis amorem » in animis excitare posset. Ferũtur ab eo Ianuarius & Februarius reliquis mẽsibus adiecti esse, & annus ad cursum Lunæ in X: I mẽses descriptus, cum X antè mensium habitus esset: ut apud nõnullos barbaros trimestris habetur, & inter Græcos apud Arcades IIII, apud Acar*Aegyptiorum annus menstruus.* nanes VI mensiũ. Apud Aegyptios uerò menstruus fuit annus, deinde quadrimestris. Vnde antiquissimi falsò habẽtur, cum in genealogijs inexplicabilẽ annorum numerũ recẽsent, quippe mensibus annorũ loco ponẽdis. Ianuarium uerò Numa caput anni esse uoluit: qui cum ad iustitiam & pietatẽ subditos ita cõsuefecisset, » omnes bellorum motus conquieuerunt. Neq; » enim populus Romanus duntaxat æquitate » & mansuetudine Regis factus est humanior: » sed & circumcirca finitimas ciuitates, mutatis » moribus, pacis & iustitiæ, colendæ terræ, libe» ros in tranquillitate educandi, deosq; uene» randi cupido cœpit. Neq; enim bellum, aut se» ditio, aut nouarum rerum studium, Numa re» gnante extitit. Neq; etiam inuidia, inimicitia, » aut cõspiratio, atq; insidiæ ex cupiditate regni » contra Numam cõparatæ, usquam memoran*Pompilia Anci Martij mater.* » tur. Filiolam Pompiliam Martio despondit, ex qua ei Ancus Martius nepos est genitus, qui post Tullum Hostilium regnauit: quo Numa quinquenni relicto decessit, cum paulatim senio & leni morbo defecisset. Vixit annos LXXXIII, regnauit XLIII. Numa sine successore *Tullus Hostilius III rex Romanorum.* defuncto, Tullus Hostilius à senatu populoq; Romano rex electus, institutis Numæ plerisq; derisis, Romulũ magis est æmulatus, ad bella & ipse propẽsus, & populi cõcitator. Cum igitur fortè euenisset, ut Romani ex Albano agro prædas egissẽt, uterq; populus ad bellũ spectauit.

πρῶτον μὲν τὸ τῶν τριακοσίων διέλυσε σύστημα, ὃ περὶ τὸ σῶμα εἶχε ῥωμύλος ἀεί. οὐ γὰρ δεῖν ἀπιστεῖν πιστεύουσιν ἔλεγεν, οὐδὲ βασιλεύειν ἀπιστούντων ἄξιον. εἶτα τὴν πόλιν ἐκ σκληρᾶς καὶ πολεμικῆς ἐπεχείρει μαλακωτέραν ποιῆσαι καὶ εἰρηνικωτέραν, ἀνθρωποειδῆ τε καὶ ζωόμορφον εἰκόνα θεοῦ αὐτὸς τοῖς ῥωμαίοις ἀπείρηκεν. ὅθεν οὐδὲ ἦν παρ᾽ αὐτοῖς οὔτε γραπτὸν, οὔτε πλαστὸν εἶδος θεοῦ. ἐν ἑκατὸν δὲ πρὸς ἑβδομήκοντα ἔτεσι ναοὺς αὐτοῖς ἀνεγειρομένων, οὐδὲν ἔμμορφον ἐποίουν ἀφίδρυμα, ὡς οὔτε ὅσιον ἀφομοιοῦν τοῖς χείροσι τὰ βελτίονα, οὔτε ἐφάπτεσθαι ἄλλως θεοῦ δυνατὸν ἢ νοήσει. καὶ τὰς θυσίας δὲ ἀναιμάκτους ποιεῖσθαι ἐθέσπισε, δι᾽ ἀλφίτων τε καὶ σπονδῆς. δεῖν γὰρ τοὺς θεοὺς εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης φύλακας ὄντας, φόνου καθαροὺς εἶναι. μήτε δὲ ἀκούειν τι τῶν θείων, μήτε ὁρᾶν ἐν παρέργῳ καὶ ἀμελῶς, ἀλλὰ σχολὴν ἄγοντας ἀπὸ τῶν ἄλλων, καὶ προσέχοντας τὴν διάνοιαν ὡς πράξει μεγίστῃ τῇ περὶ τὴν εὐσέβειαν. ἐκ δὲ τούτων καὶ ἄλλων πλειόνων, ἃ διὰ τὸ πλῆθος παρήκαμεν, διαθεῖναι πρὸς τὸ θεῖον τοὺς τότε ἀνθρώπους διὰ ἐθισμοῦ ὁ νομᾶς ἐπεποίητο. αὐτὸν δὲ οὕτω φασὶν ἐκ τὸ θεῖον ἀνηρτῆσθαι ταῖς ἐλπίσιν, ὥστε προσαγγελίας αὐτῷ θύοντί ποτε γενομένης ὡς ἐπέρχονται πολέμιοι, μειδιᾶσαι καὶ εἰπεῖν, ἐγὼ δὲ θύω. καὶ τὴν χώραν ἣν αἰχμῇ ῥωμύλος ἐκτήσατο, διένειμεν οὗτος τοῖς ἀπόροις τῶν πολιτῶν, ἀφαιρῶν διὰ αὐτῶν τὴν ἀπορίαν, ὡς ἀνάγκην οὖσαν ἀδικίας ποιητικὴν, καὶ τρέπων εἰς γεωργίαν ὡς ταύτης ἐξημερώσοντα τὸν δῆμον, καὶ δριμεῖς εἰρήνης δυναμένης ἐμποιεῖν ἔρωτας. λέγεται δὲ καὶ τὸν ἰανουάριον καὶ τὸν φεβρουάριον παρ᾽ αὐτοῦ τοῖς μησὶ προστεθῆναι, δωδεκάμηνον κατὰ τὸν τῆς σελήνης δρόμον συνθετήσαντος λογίζεσθαι τὸν ἐνιαυτὸν, δεκάμηνον πρόσθεν ὄντα, ὡς ἐνίοις τῶν βαρβάρων τρίμηνον, καὶ τῶν ἑλλήνων, ἀρκάσι μὲν τετράμηνον, τοῖς δὲ ἀκαρνᾶσιν ἑξάμηνον· αἰγυπτίοις δὲ μηνιαῖος ἦν ὁ ἐνιαυτὸς, εἶτα τετράμηνος, διὸ καὶ ἀρχαιότατοι δοκοῦσιν εἶναι, καίτοι μὴ ὄντες, πλῆθος ἀμήχανον ἐτῶν ἐπὶ ταῖς γενεαλογίαις εἰσφέροντες, ἅτε δὴ τοὺς μῆνας εἰς ἐτῶν τιθέμενοι ἀριθμόν. καὶ τὸν ἰανουάριον δὲ νομᾶς εἰς ἀρχὴν τοῦ ἔτους ἀπένειμεν. οὕτω δὲ δικαιοσύνῃ καὶ εὐσεβείᾳ συνεθίσαντος τὸ ὑπήκοον, ἐξέπεσε πάντα τὰ τοῦ πολέμου. οὐ γὰρ μόνον ὁ ῥωμαίων δῆμος ἡμέρωτο τῇ τοῦ βασιλέως εὐνομίᾳ, καὶ τῇ πρᾳότητι, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε, καὶ πόθος εἰσέρρει πάντας εἰρήνης, καὶ τοῦ δικαίου, γῆν φυτεύειν, καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ σέβεσθαι θεούς. οὔτε γὰρ πόλεμος, οὔτε στάσις, οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείας ἱστόρηται νομᾶ βασιλεύοντος. οὐδ᾽ ἐπ᾽ ἐκεῖνον τὶς φθόνος, ἢ ἔχθρα, ἢ σύστασις ἀνδρῶν, καὶ ἐπιβουλὴ δι᾽ ἔρωτα βασιλείας γενέσθαι ποτὲ ἀναγέγραπται. θυγατέρα δὲ ἐκεῖνος πομπιλίαν, μαρκίῳ ταύτην ἐξέδοτο, ἐξ ἧς μάρκιος ἄγκος θυγατριδοῦς ἐτέχθη αὐτῷ, ὃς μετὰ τοῦλλον ὁστίλιον ἐβασίλευσε. τοῦτον πενταετῆ καταλιπὼν ὁ νομᾶς ἐτελεύτησεν, κατὰ μικρὸν ὑπὸ γήρως καὶ νόσου μαλακῆς ἀπομαραινόμενος, χρόνον τρισὶ τοῖς ὀγδοήκοντα προσβιώσας, βασιλεύσας ἔτη ἐπὶ τρισὶ τεσσαράκοντα. τοῦ δὲ νομᾶ τελευτήσαντος, καὶ μηδένα καταλιπόντος διάδοχον, ὁστίλιος τοῦλλος ᾑρέθη παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς. ὃς τὰ πλεῖστα τῶν τοῦ νομᾶ χλευάσας ἐθῶν, τὸν ῥωμύλον ἐζήλωσε, καὶ πρὸς μάχας αὐτός τε ὥρμα, καὶ τὸν δῆμον ἠρέθιζεν. ἁρπαγῆς γοῦν γενομένης παρὰ ῥωμαίων ἐξ ἀλβανῶν, ὥρμησαν πρὸς μάχην ἑκάτεροι. πρὸ δὲ

ὅτι ἰανοῦς ὁ ναὸς καὶ θύρας ... ὁ νομᾶς τὴν ἀρχὴν δελέασας, ... ἔτος ἐκλεισεν διαμένων περὶ τὸ ἔθος.

ὅτι δωδεκάμηνος ὁ χρόνος παρὰ ῥωμαίοις, παρὰ δὲ τοῖς ἀρκάσι διαφέρων ἀρχαιότερος, μηνιαῖος, τετράμηνος, ἑξάμηνος.

ὅτι ὁστίλιος τοῦλλος μετὰ νομᾶ ἦρξε.

Sed ante

πρὸ δὲ τοῦ συμβαλεῖν κατηλλάγησαν, καὶ εἰς μίαν πόλιν ἀμφοῖν ἔδοξε συνοικῆσαι τοῖς γένεσιν. ἑκάστου δὲ τὴν οἰκείαν ἐχομένου, καὶ τὸν ἕτερον εἰς ταύτην ἀξιοῦντος μετανασεῦσαι, ἀπέστησαν τοῦ σκοποῦ. εἶτα περὶ τῆς ἡγεμονίας διηνέχθησαν· ὡς δὲ οὐδαμῶς τῷ ἑτέρῳ παρεχώρει αὐτῆς, ἀγωνίσασθαι συνέθεντο περὶ τῆς ἀρχῆς. οὔτε δὲ τοῖς στρατοπέδοις ὅλοις ἔδοξε μαχέσασθαι, οὔτε μὴν μονομαχίᾳ κριθῆναι. ἦσαν δὲ παρ᾽ ἀμφοῖν τρίδυμοι ἀδελφοί, ἐκ μητέρων γεγονότες διδύμων, ἰσήλικές τε καὶ ἰσοπαλεῖς τὴν ἰσχύν. ἐκαλοῦντο δὲ οἱ μὲν τῶν Ῥωμαίων Πουπλιοράτιοι, οἱ δὲ τῶν Ἀλβανῶν Κουριάτιοι. τούτους εἰς μάχην προεβάλοντο, παριδόντες τὴν πρὸς ἀλλήλους αὐτῶν συγγένειαν θέμενοι. οἱ δὲ ὁπλισάμενοι, καὶ ἐν τῷ μεταιχμίῳ τῶν στρατοπέδων ἀντιπαραταξάμενοι, θεούς τε ὁμογνίους ἀνεκαλοῦντο, καὶ συνεχῶς ἀνέβλεπον πρὸς τὸν ἥλιον. συμβαλόντες δὲ ποτὲ μὲν ἀθρόοι, ποτὲ δὲ καὶ καθ᾽ ἕνα ἐμάχοντο. τέλος δὲ τῶν μὲν Ῥωμαίων τῶν δύο πεσόντων, τῶν δὲ Ἀλβανῶν ἁπάντων τρωθέντων, ὁ Ὁράτιος ὁ καταλειφθείς, ὅτι τοῖς τρισὶν ἅμα, εἰ καὶ ἄτρωτος ἦν, οὐκ ἐδύνατο ἀντιτάξασθαι, φυγὴν ἔκλινεν, ὡς ἂν διώκοντες αὐτὸν σκεδασθῶσι, κἀπειδὴ πρὸς τὴν δίωξιν διεσπάρησαν, ἑκάστῳ ἐπιτιθέμενος ἅπαντας διεχειρίσατο, κἀντεῦθεν τετίμητο. ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν ἀδελφὴν προσαπέκτεινεν, ὀλοφυρομένην ἐπεὶ τὰ τῶν ἀνεψιῶν σκῦλα ἑώρα φέροντα τὸν ἀδελφόν, φόνου ἐκρίθη· εἰς δὲ τὸν δῆμον ἔκκλητον αἰτήσας, ἀφείθη. οἱ δὲ Ἀλβανοὶ τότε μὲν ὑπήκοοι τῶν Ῥωμαίων ἐγένοντο· ὕστερον δὲ τὰς συνθήκας ἀθετήσαντες, καὶ ὡς ὑπήκοοι πρὸς συμμαχίαν κληθέντες, μεταστῆναι δὲ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης ἐπιχειρήσαντες, καὶ συνεπιθέσθαι Ῥωμαίοις, γνωσθέντες ἐκολάσθησαν, καὶ πολλοὶ μὲν ἐκτάνθησαν, καὶ ὁ αὐτῶν ἐξηγούμενος Μέττιος, οἱ ἄλλοι δὲ μετανάστασιν ἔπαθον. καὶ ἡ πόλις αὐτῶν Ἄλβα κατεσκάφη, πεντακοσίοις ἔτεσι Ῥωμαίοις νομισθεῖσα μητρόπολις. πρὸς μὲν οὖν τοὺς πολεμίους ὁ Τοῦλλος κράτιστος ἔδοξε, τοῦ θείου δὲ ἠμέλει. νόσου δὲ ἐνσκηψάσης λοιμώδους, καὶ αὐτὸς νοσήσας, εἰς δεισιδαιμονίαν ἀπέκλινεν. ἐγκαταστρέψαι μέντοι τοῦ βίου λέγεται τέλος, καταφλεχθεὶς ὑπὸ κεραυνῶν· ἢ ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ Μαρκίου Ἄγκου, ὃς θυγατριδοῦς ἐτύγχανεν, ὡς εἴρηται, τοῦ Νομᾶ. ἐβασίλευσε δὲ Ῥωμαίων ἔτη δύο ἐπὶ τριάκοντα.

Marg.: περὶ τῶν διδύμων ἀδελφῶν τῶν ἀπὸ Ῥωμαίων καὶ τῶν ἐξ Ἀλβανῶν, εἴτουν μονομαχία διδύμων.

Marg.: ὅτι ἡ πόλις ἡ Ἄλβα τοῖς Ῥωμαίοις μητρόπολις ἦν.

Βασιλεία Μαρκίου τοῦ Ἄγκου.

Ἐπεὶ δὲ ὁ Τοῦλλος ἐτελεύτησε, διεδέξατο τὴν βασιλείαν ὁ Μάρκιος, παρ᾽ ἑκόντων τῶν Ῥωμαίων ταύτην λαβών. ἦν δὲ τὴν χεῖρα οὐκ ἄρτιος· τὴν γὰρ ἀγκύλην πεπήρωτο, ὅθεν καὶ Ἄγκος ἐπώνυμον ἔσχηκεν. ἐπιεικὴς δὲ ὤν, ἠναγκάσθη μεταβαλέσθαι, καὶ πρὸς στρατείας ἐτράπετο. οἱ γὰρ λοιποὶ Λατῖνοι διά τε τὸν τῆς Ἄλβης ὄλεθρον, καὶ τὸ ἐφ᾽ ἑαυτῶν δεδοικότες μή τι πάθωσιν ὅμοιον, δι᾽ ὀργῆς μὲν εἶχον Ῥωμαίους· ἕως δὲ περιῆν ὁ Τοῦλλος, δεδιότες ἐκεῖνον ὡς μάχιμον, συνεστέλλοντο. τὸν δὲ Μάρκιον δι᾽ ἐπιείκειαν ἐγκαταφρονήσαντες διὰ τὸ εἰρηναῖον τῆς γνώμης, τὴν χώραν ἐπῆλθον, καὶ αὐτὴν ἐλῄσαντο. συνεὶς δ᾽ ἐκεῖνος εἰρήνης εἶναι τὸν πόλεμον αἴτιον, ἐπιτίθεται τοῖς ἐπιθεμένοις, καὶ αὐτοὺς ἠμύνατο, καὶ πόλεις εἷλεν αὐτῶν, ὧν μίαν κατέσκαψε, καὶ πολλοῖς τῶν ἁλόντων ὡς αἰχμαλώτοις ἐχρήσατο, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην δὲ συχνοὺς ἑτέρους μετῴκισεν. αὐξανομένων δὲ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τῆς χώρας σφίσι προστιθεμένης, οἱ πλησιόχωροι ἤχθοντο, καὶ ἐνίων τοῖς Ῥωμαίοις ἐξεπολέμωσαν· ἔθνη αὐτῶν Φιδηνάτας μὲν πολιορκίᾳ ἐκράτησαν, Σαβίνους δ᾽ ἐκάκωσαν, αὐτοῖς τε προσπεσόντες ἐσκεδασμένοις, καὶ τὸ σφῶν ἑλόντες στρατόπεδον· ἑτέρους δ᾽ ἐκφοβήσαντες εἰρηνεύειν καὶ ἄκοντας παρεσκεύασαν. καὶ ἐπὶ τούτοις Μαρκίῳ ἐπέλιπε τὸ βιώσιμον, εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς καὶ τέσσαρας ἄρξαντι, καὶ πολλὴν τοῦ θείου κατὰ τὸν πάππον Νομᾶν ποιουμένῳ τὴν ἐπιμέλειαν.

Marg.: ὅτι οἱ Λατῖνοι ἐπανέστησαν Ῥωμαίοις.

Sed ante congressum reconciliati pepigerunt, ut unam urbem incolerēt. Vtroq; autem suam defendēte, & ut in eam migraretur postulāte, id consiliū repudiarunt. Pòst etiā de principatu orta cōtrouersia, cum neuter alteri cederet, cōuēnit, ut inter se dimicarēt, non totis copijs, neq; singulari certamine. sed erāt apud utrosq; tergemini fratres, gemellis orti matribus, nec ætate nec uiribus dispares: quorū Romani, P. Horatij, Albani Curiatij uocabātur. eos ad pugnam destinant, non habita ratione cognationis. Qui armati, & in medio duorū exercituum instructi, deos patrios inuocarūt, & subinde solem intuiti sunt. Inter se cōgressi, aliàs cōferti, aliàs singulatim dimicarūt. Tandē duobus Romanis prostratis, & Albanis omnibus uulnerans, Horatius superstes, cum quāuis integer tribus par esse non posset, capessit fugā, ut persequendo segregarētur. Quo facto, singulos aggressus, omnibus interfectis, insigni uictoria potitur. Sed quia sororē quoq; interfecerat, ob uisa in humeris ipsius, consobrinorū spolia lamentantem, cædis actus est reus: sed prouocatione ad populū facta, absolutus. Albani tum Romanorum imperiū acceperunt. Pòst pactis uiolatis, cum ut subditi ad belli societatē euocati, pugnæ tēpore se ad hostes cōferre, ac in Romanos impetū facere uoluisse, cōperti essent, multi occisi sūt, & dux eorū Metius: cæteri Romā migrare iussi, Alba diruta, quæ ad annos D Romanorū fuerat metropolis. Tullus bellator optimus, sed numinis cultor negligens, cum in pestilentia ipse quoq; ægrotasset, ad superstitionem deflexit. Dicitur fulmine conflagrasse: aut Anci Marcij insidijs, nepotis Numæ, ut dictum est, perijsse. Regnauit annos II & XXX.

Marg.: *Tergeminorū fratrum pugna.*

Regnum Anci Marcij.

Mortuo Tullo, regnū à Romanis Marcio est delatū: qui ob uitiū manus, q; cubitū flectere nō poterat, Anci cognomentū habuit: & cū leni esset ingenio, necessariò ad bella gerēda se cōtulit. Nā reliqui Latini tū ob Albę excidiū, tū similis cladis metu, irati quidē Tullo superstite Romanis erāt: sed uirum strenuum metuētes, iras reprimebāt. Marciū uerò ob pacis studium, iniurijs opportunū esse rati, prędas ex agris egerunt. Ille uerò gnarus, pacis causam esse bellū, inuadit eos, à quibus inuadebatur, atq; ulciscitur. urbes expugnat, quarum unā euertit: & captiuis, quos multos cæperat, pro mācipijs utitur, multos etiā in ciuitatē Romanā mittit. Romani, cū finitimi potētiā eorū, & ditionē crescere ægrè ferētes, hostes se pfessi essēt, Fidenas obsidione cęperūt: Sabinos afflixerūt, dispsos aggressi: & castris eorū captis, alios terrore iniecto uel inuitos pacem seruare coegerūt. His reb. gestis, Marcius mortē obijt, an. regni 24. exēplo aui religiosus deorū cultor.

Marg.: *Alma quies est prima salus: ubi rupperit hostis Hāc, decet intrepido pectore bella geri.*

L. Tar-

Βασιλεία

L. Tarquinij regnum.

L. Tarquinius Demarati Corinthij exulis, qui Tarquinios Tyrrheniæ urbem migrarat, ex indigena muliere filius, regnum sibi uendicauit. Is cum amplũ patrimonium suscepisset, nec tamen ut aduena, à Tarquitiensibus ad summos honores eueheretur, Romã migrat: mutatoq́; nomine, ab urbe in qua habitarat, L. Tarquinius pro Lucumone appellatur. Fertur autem, cum sedem mutaret, aquila deuolasse: raptoq́; pileo, quem capite gerebat, subuolasse: ac magno clangore edito, eundem capiti apté reposuisse. Vnde nihil humile animo conceperit, & alacriter Romæ consederit, ubi non multo pòst in primis est numeratus. Nam cum opib. haud parcè uteretur, prudẽtia & urbanitate potentioribus sibi conciliatis, à Marcio in Patricios & Senatum lectus est, & dux exercitus designatus, credita etiam liberorum & regni tutela. Nam se bonũ uirum præbebat, pecuniã egentibus impertiebat, rogãtibus libẽter ferebat opem, malũ faciebat dicebat'ue nemini, accepta beneficia exaggerabat: offensas uel dissimulabat, uel extenuans obliuioni mandabat: eos à quibus læsus esset, adeò nõ ulciscebatur, ut etiã beneficijs demereretur. His moribus & Marciũ ipsum, & regios amicos sibi deuinxit, existimationẽ uiri boni & sapiẽtis cõsecutus, quam nõ perpetuò cõseruauit. Marcij namq; defuncti duobus filijs iniquũ se præbuit, erepto regno. quod cum illis Senatus populusq́; delaturus esset, ille senatoribus potentissimis sibi adiunctis, & adolescẽtibus procul ad uenationẽ ablegatis, nihil non & dixit & fecit, donec regnum impetrasset: id se pueris, ubi adoleuissent, redditurũ professus. Rerũ autem potitus Romanos ita tractauit, ut regios adolescentes nunquã ipsi prælaturi essent, quorum animos & corpora assuetudine ignauiæ per benignitatis speciẽ corrupit. Cum autẽ eos etiam sic metueret, suas opes in concilio auxit, CC ex plebe amicis in Patricios & Senatores lectis: quo pacto & Senatũ & plebem subegit. Habitum etiã magnificentiorẽ sumpsit, tunicã & uestem purpureã auro distinctã, coronã auream gemmis ornatã, sceptrũ, & sellam eburneã: quibus & secuti Reges, & Imperatores quoq; Romanorum sunt usi. Victis hostibus, quadrigis magnificè est inuectus, & lictores per omnem ætatẽ XII habuit. Omnino etiã alia innouaturus fuit, nisi ei tribus mutaturo Actius Nauius augur præstãtiss. obstitisset. Ei cum ob aduersationes iratus illudere, & artẽ eludere studeret, cotẽ & nouaculã in sinu gestãs, ad populũ prodijt, id animo agitãs, ut cos nouacula discinderetur, quod fieri nequaq; posset. Cumq; dixisset quæ uoluerat, Actio acerrimè aduersante, ac minimè cedẽte: Nisi, inquit, aduersandi studio refragaris, & uera dicis, corã omni populo mihi respõdeto, nũ id q̃d in animo habeo, possit fieri. Cũ ille in augurio rem statim expertus,

profectò

Augurium regni.

Probitatis opinio.

Tarquinius regnum occupat.

Actius Nauius augur cotem nouacula discindit.

Βασιλεία Λευκίου Ταρκυνίου.

Λούκιος δὲ Ταρκύνιος τὴν ἀρχὴν ᾠκειώσατο, ὃς Δημαράτου μὲν ἦν παῖς κορινθίου, φυγόντος δὲ εἰς πόλιν τυρσηνίδα Ταρκυνίαν ἐγκατοικήσαντος, ἐξ αὐθιγενοῦς γυναικὸς ἐκείνῳ ἐτέχθη, Λουκούμων ὀνομασθείς. πολλὰ μέντοι πατρόθεν διαδεξάμενος, ὅτι μὴ τῶν πρωτείων παρὰ τῶν Ταρκυνησίων ὡς ἔπηλυς κατηξίωτο, πρὸς τὴν ῥώμην μετανάστη, καὶ τὴν κλῆσιν συμμεταθέμενος, καὶ μετονομασθεὶς Λούκιος Ταρκύνιος, ἐκ τῆς πόλεως ἐν ᾗ ᾤκει. λέγεται δὲ μετοικιζομένου ἀετὸς καταπτάς, ἁρπάσαι τὸν πῖλον, ὃν εἶχεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ μετεωρισθεὶς καὶ κλάγξας ἐπὶ πολύ, αὖθις αὐτὸν ἐφαρμόσαι τῇ αὐτοῦ κεφαλῇ, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲν ἐλπίσαι μικρόν, καὶ προθύμως τῇ ῥώμῃ ἐγκατοικῆσαι, ἔνθεν τοῖς πρώτοις οὐ μετὰ πολὺ συνηρίθμητο. τῷ δὲ πλούτῳ χρώμενος ἀφειδέστερον, συνέσει τε καὶ εὐτραπελίᾳ τοὺς δυνατοὺς οἰκειούμενος, ἐς τοὺς εὐπατρίδας καὶ τὴν βουλὴν κατελέχθη παρὰ Μαρκίου, καὶ στρατηγὸς ἀπεδείχθη, καὶ τὴν τῶν παίδων ἐκείνου ἐπιτροπείαν, καὶ τῆς βασιλείας πεπίστευτο. ἐδείκνυε δὲ ἑαυτὸν ἀγαθὸν ἄνδρα, χρημάτων τε τοῖς δεομένοις μεταδιδούς, καὶ ἑαυτὸν ἕτοιμον παρέχων, εἴ τις δέοιτο αὐτοῦ εἰς βοήθειαν· φαῦλον δέ τι οὔτ' ἔπραττεν, οὔτ' ἔλεγεν οὐδενί. καὶ εἴ τι πρός τινων εὖ ἔπασχεν, ἐξῆρε τὸ γινόμενον· εἰ δέ τι καὶ ἀπεχθέστερον αὐτῷ γένοιτο, ἢ οὐδ' ἐλογίζετο τὸ λυποῦν, ἢ καὶ φαυλίζων παρελογίζετο· οὐ μόνον τε οὐκ ἠμύνατο τοὺς λελυπηκότας, ἀλλὰ καὶ εὐηργέτει. τούτοις αὐτόν τε τὸν Μάρκιον, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐχειρώσατο, καὶ δόξαν ἀνδρὸς ἐκτήσατο σοφοῦ τε καὶ ἀγαθοῦ, ἀλλ' οὐ παρέμεινε μέχρι τέλους αὐτῷ ἡ ὑπόληψις. τοῦ Μαρκίου γὰρ τελευτήσαντος, κακῶς περὶ τοὺς ἐκείνου διετέθη υἱεῖς, καὶ τὴν βασιλείαν ἀφῃρήσατο. τῶν τε γὰρ βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τοὺς τοῦ Μαρκίου παῖδας χειροτονεῖν μελλόντων, ἐκεῖνος τῶν βουλευτῶν τε τοὺς δυνατωτάτους μετῆλθε, καὶ τοὺς ὀρφανοὺς πόρρω ποι πέμψας εἰς θήραν, οἷς τε εἶπε, καὶ οἷς ἔπραξεν, αὐτῷ τὴν βασιλείαν ψηφίσασθαι παρεσκεύασεν, ὡς ἀνδρωθεῖσιν αὐτὴν δώσειν τοῖς παισὶν ἀπολέγων. ἐγκρατὴς δὲ καταστὰς τῶν πραγμάτων, οὕτω τοὺς ῥωμαίους διέθετο, ὥστε μηδέποτε ἐθελῆσαι ἀνθελέσθαι τοὺς παῖδας ἐκείνου· καὶ τὰ μειράκια δὲ πρὸς ῥᾳστώνην ἐθίζων, τάς τε ψυχὰς αὐτῶν, καὶ τὰ σώματα σὺν χάριτι δή τινι ἔφθειρε. δεδιὼς δὲ καὶ οὕτως ἔχων, ἰσχὺν ἑαυτῷ ἐν τῷ συνεδρίῳ περιεποιήσατο. τοὺς γὰρ φιλίους αὐτῷ ἐκ τοῦ δήμου διακοσίους, ἐς τοὺς εὐπατρίδας ἐνέγραψε, καὶ βουλευτάς· καὶ οὕτω τήν τε γερουσίαν ὑφ' ἑαυτόν, καὶ τοὺς πολλοὺς ἐποιήσατο, καὶ τὴν στολὴν πρὸς τὸ μεγαλοπρεπέστερον ἤμειψεν. ἱμάτιον καὶ χιτὼν ὁλοπόρφυρα καὶ χρυσόπαστα, στέφανός τε λίθων χρυσοδέτων, καὶ σκῆπτρον, δίφρος τε ἐλεφάντινος, οἷς καὶ οἱ μετὰ ταῦτα οἵ τε ἄλλοι, καὶ οἱ τὴν αὐτοκράτορος ἔχοντες ἡγεμονίαν ἐχρήσαντο. καὶ τεθρίππῳ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπευσε, καὶ ῥαβδούχους διὰ βίου δώδεκα ἔσχε. πάντως δὲ καὶ ἄλλα πλείω ἐκαινοτόμησεν ἄν, εἰ μή τις Ἄττος Ναίβιος τὰς φυλὰς αὐτὸν βουληθέντα μετακοσμῆσαι κεκωλύκει, ὃς οἰωνιστὴς ἦν, οἷος οὐχ ἕτερος γέγονε. τοῦτον ἐνυβρίσαι, διὰ τὴν ἐναντίωσιν ὀργισθείς, καὶ τὴν τέχνην ἐξουθενῆσαι διεμελέτησεν ὁ Ταρκύνιος. λαβὼν οὖν ἐν τῷ κόλπῳ ἀκόνην τε καὶ ξυρόν, ἐν τῷ δήμῳ παρῆλθεν, ἔχων ἐν νῷ τμηθῆναι τῷ ξυρῷ τὴν ἀκόνην, πρᾶγμα τῶν ἀδυνάτων, εἰπών τε ὅσα ἐβούλετο, ἐπεὶ ὁ Ἄττος ἀντιλέγων ἐνστατικώτατα, μηδὲν ὑφιέμενος· εἰ μὴ φιλονεικῶν ἀντιλέγεις, ἔφη, ἀλλ' ἀληθῆ λέγεις, ἐπὶ πάντων τούτων ἀπόκριναί μοι, εἰ ὃ κατὰ νοῦν ἔχω πεῖσαι, γενήσεται. ὁ δὲ Ἄττος αὐτόθι οἰωνισάμενος παραυτίκα, καὶ πάνυ γε, εἶπεν,

ὦ Βασι-

περὶ τοῦ ἁρπαγέντος πίλου ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ταρκυνίου.

ὅτι ὁ Ταρκύνιος ὁλοπόρφυρα ἦρξε, τὸ ἱμάτιον, καὶ τὸν χιτῶνα, καὶ χρυσόπαστα, καὶ στέφανον διὰ λίθων, καὶ σκῆπτρον, καὶ δίφρον, καὶ τὰ ἕτερα.

περὶ τῆς τέχνης τοῦ οἰωνιστοῦ.

ὦ βασιλεῦ, ὃ διανοῇ, ἔσται ἀτελές. οὐκοῦν, ἔφη, τὴν ἀκόνην ταύτην λαβὼν, τῷ ξυρῷ τούτῳ διάτεμε, ὅπερ κἀγὼ γενέσθαι διανοοῦμαι. ὁ δ' ἔλαβέ τε αὐτὴν εὐθὺς, καὶ διέκοψε. θαυμάσας δ' ὁ Ταρκύνιος, ἄλλας τε τιμὰς ἐκείνῳ παρέσχε, καὶ χαλκῆς εἰκόνος ἠξίωσε, καὶ οὐδὲν ἐπὶ τῆς πολιτείας ἠλλοίωσε, πρὸς πάντα τε τῷ Ἄττῳ συμβούλῳ ἐκέχρητο. μαχεσάμενος δὲ Λατίνοις ἀποστᾶσιν, ἐπεκράτησε· καὶ Σαβίνους τὴν Ῥωμαΐδα ἐμβαλοῦσι συμμαχουμένους ὑπὸ Τυρσηνῶν, ἁπάντων ἐκράτησε. τῶν δὲ ἑστιάδων ἱερειῶν παρθενεύειν διὰ βίου νενομισμένων, φωράσας τινὰ συμφθαρεῖσαν ἀνδρί, ὑπόγειόν τινα κατασκευάσας ὑπόδρομον περιμήκη, κλίνην τε θεὶς ἐν αὐτῷ, καὶ λύχνον, καὶ τράπεζαν σιτίων ὑπόπλεων, ἐκεῖ τὴν φθαρεῖσαν προπεμπομένην ἐκόμισε· καὶ ζῶσαν εἰσαγαγὼν, ἐγκατῳκοδόμησε, καὶ οὕτω τὰς τὴν παρθενίαν μὴ τηρησάσας τῶν ἱερειῶν δι' ἐκείνου τιμωρεῖσθαι κεκράτηκεν. οἱ δὲ ταύτας αἰσχύνοντες, εἰς ξύλον διχαλὸν τὸν αὐχένα διείρουσιν ἐμβαλλόμενοι ἐν τῇ ἀγορᾷ, καὶ μετὰ τοῦτο γυμνοὶ αἰκιζόμενοι ἀποψύχουσιν. ἐπεβούλευσαν μέντοι τῷ Ταρκυνίῳ οἱ τοῦ Μαρκίου παῖδες, ἐπεὶ μὴ τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς παρεχώρει, ἀλλά τινα Τύλλιον τεχθέντα οἱ δι' αἰχμαλωτίδος προῆγε πάντων· ὃ δὴ μάλιστα τῶν εὐπατριδῶν ἐλύπει, ὧν τινὲς προσεταιρισάμενοι, αὐτῷ ἐπεβούλευσαν, δύο τινὰς χωριτικῶς ἐσταλμένους ἀξίνας καὶ δρεπάνους ὅπλα λαβόντας, αὐτῷ ἐπιθέσθαι παρασκευάσαντες. οἳ ἐπεὶ μὴ ἀγοράζοντι τῷ Ταρκυνίῳ ἐνέτυχον, ἐπὶ τὰς θύρας τῶν βασιλείων ἧκον, ἀλλήλοις δῆθεν διαμαχόμενοι, καὶ οἱ μὲν ἀκούειν ἐκείνου ᾔτουν, καὶ ἔτυχον· τότε εἰς λόγους ἀλλήλοις ἀντικατέστησαν, καὶ δικαιολογουμένων τῷ ἑνὶ προσέχοντα τὸν Ταρκύνιον, ὁ ἕτερος κατεργάζεται. ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος οὕτω τὸ τέλος ἔσχε, τριάκοντα καὶ ὀκτὼ βασιλεύσας ἐνιαυτούς.

περὶ τοῦ τιμηθέντος χαλκῇ εἰκόνι.

περὶ δὲ ἀποπαρθενευθείσης ἱερείας, ὅπως ἐκολάσθη, καὶ περὶ τῆς διαπαρθενίας αὐτῆς.

Περὶ τῆς βασιλείας Τουλλίου.

ΤΗΝ δὲ τῆς Ῥώμης βασιλείαν ὁ Τύλλιος διεδέξατο, συνεργίᾳ τῆς τοῦ Ταρκυνίου γυναικὸς Τανακυλλίδος. ἥνπερ γυνή τις ὀκρισία καλουμένη, σφονίου Τυλλίου ἀνδρὸς Λατίνου συνεῖναι ἐν τῷ πολέμῳ ἁλοῦσα, καὶ τῷ Ταρκυνίῳ διαιρεθεῖσα, τέτοκεν, ἢ ἐγκύμων οἴκοθεν οὖσα, ἢ συλλαβοῦσα μετὰ τὴν ἅλωσιν (λέγεται γὰρ ἀμφότερα) ὅτε δὴ παιδίον ὄντι καθεύδοντι μεθ' ἡμέραν κατέλαμψε, καὶ πῦρ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς πολὺ ἐδόκει ἐξάλλεσθαι. ὅπερ ἰδὼν ὁ Ταρκύνιος, διὰ σπουδῆς ἦγε τὸν παῖδα, καὶ εἰς ἡλικίαν ἀφιγμένον τοῖς εὐπατρίδαις καὶ τῇ γερουσίᾳ συνέταξε. συλληφθέντων οὖν τῶν τοῦ Ταρκυνίου φονέων, μαθοῦσα ἡ ἐκείνου γυνὴ καὶ ὁ Τύλλιος τὴν παρασκευὴν τῆς ἐπιβουλῆς, οὐ φανερὸν αὐτίκα τὸν τοῦ Ταρκυνίου θάνατον ἔθεντο, ἀλλ' ἀνελόμενοι αὐτὸν ὡς ἔτι ἔμπνουν τε θεραπεύειν ἔδοξαν, κἂν τούτῳ πίστεις ἀλλήλοις ἔδοσαν, ὥστε τὸν Τύλλιον τὴν ἀρχὴν εἰληφότα, τοῖς παισὶν αὐτοῦ ἀνδρωθεῖσιν ἐκστῆναι ταύτης. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος συνδραμὸν ἐθορύβει, προκύψασα ἐκ τῶν ὑπερῴων ἡ Τανακυλλὶς, μὴ φοβεῖσθε, ἔφη, ὁ γὰρ ἀνήρ μου καὶ ζῇ, καὶ ὑμῖν μετ' ὀλίγον ὀφθήσεται. ἵνα δὲ αὐτός τε σχολάζων ὑγιασθῇ, καὶ μὴ τοῖς πράγμασιν ἐκ τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας εἴη ἐμπόδιον, τὸν Τύλλιον κατά γε τὸ παρὸν τῇ τῶν κοινῶν ἐπιτροπῇ διείκασιν. εἶπεν ἐκείνη ταῦτα. οἱ δὲ τὸν Τύλλιον οὐκ ἀκουσίως ἐδέξαντο, ἀγαθὸς γὰρ ἀνὴρ ἐδόκει εἶναι. ἐγχειρισθεὶς οὖν ἐκεῖνος τὴν τῶν κοινῶν οἰκονομίαν, τὰ πλείω κατ' ἐντολὰς δῆθεν διῴκει τοῦ Ταρκυνίου. ὡς δ' ἐν πᾶσιν ἑώρα προσέχοντας αὐτῷ, τοὺς αὐτόχειρας τοῦ Ταρκυνίου πρὸς τὴν γερουσίαν προήγαγε, διὰ τὴν ἐπιβουλὴν τάχα. ἔτι γὰρ ζῆν ἐκεῖνον προσεποιεῖτο, καὶ οἱ μὲν καταψηφισθέντες ἀπέθανον.

περὶ τοῦ σημείου τοῦ ἐπὶ τὸν Τύλλιον.

οἱ δὲ τοῦ

profectò futuram dixisset: Atqui hoc animo agitaui, inquit, te nouacula cotem discissurum. Tum illum haud cunctanter discidisse cotem ferunt. Id admiratus Tarquinius, tum alios honores Actio habuit, tum æneam statuam erexit: & Reipublicæ ordine non mutato, consilijs eius usus est ad omnia. Latinorum defectio nem compescuit. Sabinos, qui Tyrrhenis adiutoribus in Romanum agrum impresionem fecerant, superauit. Vestæ sacrificulam, quibus perpetua seruāda est uirginitas, à quodam stupratam, in subterraneo specu oblongo excauato, ibiq; lectulo, lucerna, & mensa cibarijs plena, collocatis, multis stupratam eò deducentibus, uiuentem obstruxit. Et sic ab illo tempore de incæstis sacrificulis pœnas sumi, receptum est. Qui uerò illas uiolarint, collo furcæ in foro inserto, nudi flagris cæduntur, donec expirarint. Cæterùm Marci liberi, cum regnum eis non restitueret, sed Tullium quendā serua sibi natum omnibus anteferret, idq; Patricij quoque ægerrimè paterentur, quibusdam illorum ascitis, insidias ei parāt: subornatis duobus, qui agrestium more ascijs & falcibus armati, eum aggrederentur. Qui cum Tarquinium in foro non inuenissent, ad regiæ fores uenerunt, inter sese rixantes, & se ad regem admitti postulantes. Quo impetrato, cum inuicem dicerent: rex in alterum causam dicentem intentus, ab altero occiditur. Hic Tarquinij fuit exitus, cum annos VIII & XXX regnasset.

Vestalis defossa.

Tullij regnum.

REgnum autem Romanorum Tullius opera Tanaquilis, Tarquinij uxoris, est adeptus. Hunc Ocrisia quædam, Seruij Tullij Latini coniunx, bello capta, & Tarquinio tradita, siue domo uterum ferens, siue post captiuitatem grauida facta (utrūq; enim fertur) peperit. Ei puero interdiu in sella dormiēti magnam è capite flammam emicuisse tradūt: qua uisa à Tarquinio, diligenter sit educatus, & per ætatem in Patricios & Senatū lectus. Tarquinij percussoribus comprehensis, uxor eius & Seruius, cōpertis insidijs, mortem regis principiò celant: sublatumq;, tanquā adhuc uiuentem, se curare simulant: & interim paciscūtur, ut Tullius regno filijs, ubi adoleuerint, cedat. Cum autē clamor impetusq; multitudinis uix sustineri posset, Tanaquil ex superiore parte ædium, populū bono animo esse iubet: maritum enim suum uiuere, propediè ipsum eos uisuros. Vt autem per ociū curari posit, neq; tamen rerum administratio, eo ægrotante, languescat, interim Tullio munia regis mandasse. Quæ cum dixisset, Tulliū ob uirtutis opinionē haud inuiti admiserūt. Is suscepta Reip. pcuratione, pleraq; se de Tarquinij faeere sentētia simulabat: cūq; sibi populū in omnib. dicto audientē esse cerneret, pcussores Tarquinij, quē fortè adhuc uiuere dixit, ppter insidias factas ad senatū adductos, & capitis dānatos occidit.

Seruij Tullij natales, & regni omen.

Tanaquil cum Seruio paciscitur.

Seruius regnum occupat.

Cum uerò Marcij filij metu ad Volſcos confugiſſent, tum demum Tarquinij mortē palàm fecit, aperteq́ regnũ tenuit: ac primùm præ ſe tulit, ſe tutorio nomine filiorũ Tarquinij, principatũ adminiſtraturũ. Deinde ad plebis animos conciliandos cõuerſus, quòd ea facilius quàm patres ceſſura eſſet, pecuniam diſtribuit, agros ſingulis aſsignauit, & ſeruos manumittẽdos & in tribus referẽdos curauit. Quæ cum potẽtes ægrè ferrẽt, cõſtituit, ut liberti patronis quædã officia uiciſsim prǽſtarẽt. Patricijs aũt ei ſuccenſentibus, & præter alia illud quoq́ dicentibus, eũ nemine autore potiri rerũ: pro cõcione multa populo grata locutus effecit, ut ſtatim integrũ ſibi regnũ ab eo decerneretur. Pro quo ut gratiã referret, cùm alia plebi donauit, tum nõnullos eorũ in Senatũ legit: qui cum olim plurimis rebus deteriore cõditione eſſent, q̃ Patricij, ꝓgreſſu tẽporis (interregno & ſacerdotijs quibuſdã exceptis) par cũ illis ius obtinuerũt, neq́ prǽter calceos quicq̃ ab illis diuerſum habuerũt. nam Patricij calceos urbanos geſtarũt, & corrigiarũ implexione & forma literǽ adornatos, ut à primis ſenatoribus orti eſſe uiderentur. Literã autẽ fuiſſe tradũt R, ſiue q̃ ea apud Grǽcos centenariũ numerum ſignificet, ſiue q̃ prima nominis Romani ſit litera. Plebe ſic conciliata, ueritus Tullius, ne qua ſeditio oriretur, plurima & maxima quæq́ negocia opulẽtiſsimis mãdauit. Sic inter ſeſe cõſentiẽtes, Remp. optimè geſſerũt. Bella quǽdã cum Veientibus & cæteris Tyrrhenis omnib. geſsit, in quibus nihil accidit memoratu dignũ. Cũ aũt Latinos magis etiã Romanis deuincire cuperet, autor fuit, ut cõmunibus ſumptib. Romæ fanũ Dianǽ facerẽt. Sed cũ de antiſtite cõtrouerſia eſſet, Sabinus quidã bouẽ inſignẽ ex oraculo Dianǽ immolaturus adduxit. Cecinerant enim uates, qui eã immolaſſet, patriǽ ſuǽ opes aucturũ eſſe. Quo Romanus quidam cognito, illi ꝑſuaſit, ut uiuo prius flumine perfunderetur: atq́ ipſe interim acceptã bouẽ, tanq̃ aſſeruaturus, mactauit. Oraculo uulgato, Latini Romanis & tẽpli patrocinio ceſſerũt: & alijs in rebus, ut prǽſtantioribus, honorẽ habuerũt. Atq́ hǽc hactenus. Tullius autẽ cum Tarquinijs filias ſuas deſpondiſſet, ac regnũ ſe eis redditurũ pollicitus, aliàs aliud cauſando procraſtinaret: illi morã ægrè ferentes, malè cogitabãt, quod rege nihil curãte, ſed Romanos ad Democratiã & libertatẽ magis aſſuefaciẽte, illi magis etiã indignabant. Ac iunior eam moleſtiã cõcoquebat: ſed natu maior Tulliũ diutius nõ ferẽs, quia uxorẽ & fratrẽ ſuũ conatũ nõ probare uidebat: uxorẽ ſuã ipſe, fratrẽ per illius uxorẽ ueneno tollit. ductaq́ fratris coniuge, illa adiutrice Tullio inſidiat: & cũ multis ſenatorib. ac patricijs, quib. inuiſus erat Tullius, cõſpiratione inita, ex improuiſo Curiã ingreditur, etiã Tullia uxore comitãte. multaq́ locutus, eos qui aderãt patriǽ dignitatis cõmonefecit, Tulliũ aũt multis ꝓbris affecit. Qui cũ trepido nũcio excitatus ſermoni interueniſſet, atq́

Patriciorũ multitudo.

Dianę templum, & bouis immolatio.

οἱ δὲ τοῦ Μαρκίου υἱοὶ φοβηθέντες, ὡς τοὺς Οὐολούσκους κατέφυγον, ἐκκαλυφθὲν τότε τόν τε θάνατον τοῦ Ταρκυνίου διεφήμισε, καὶ φανερῶς τῆς βασιλείας ἐπελάβετο· καὶ πρῶτον μὲν τοὺς τοῦ Ταρκυνίου παῖδας προεβάλλετο, ὡς αὐτὸς τὴν ἡγεμονίαν ἐπιτροπεύων· ἔπειτα πρὸς θεραπείαν τοῦ δήμου ἐτράπετο, ὡς ῥᾷστα μᾶλλον τὸν ὅμιλον ἢ τοὺς εὐπατρίδας ὑποποιησόμενος, χρήματά τε αὐτοῖς ἐδίδου, καὶ γῆν ἑκάστῳ προσένεμε, καὶ τοὺς δούλους ἐλευθεροῦσθαι καὶ φυλετεύεσθαι παρεσκεύαζεν. ἀχθομένων δὲ ἐπὶ τούτοις τῶν δυνατῶν, ἐτάξε τοὺς ἐλευθερωθέντας τοῖς ἐλευθερώσασι σφᾶς ἀνθυπουργεῖν. ὡς δὲ χαλεπῶς εἶχον οἱ εὐπατρίδαι αὐτῷ, καὶ διεθρόουν ἄλλα τε, καὶ ὅτι μηδενὸς αὐτὸν ἑλομένου τὴν ἀρχὴν ἔχει, συναγαγὼν τὸν δῆμον ἐδημηγόρησε· καὶ πολλὰ ἐπαγωγὰ διαλεχθεὶς αὐτῷ, οὕτω διέθετο, ὡς αὐτίκα πᾶσαν αὐτῷ τὴν βασιλείαν ἐπιψηφίσασθαι. ὁ δὲ αὐτοὺς ἀμειβόμενος, ἄλλα τε ἐφιλοτιμήσατο, καὶ εἰς τὸ συνέδριον τινὰς αὐτῶν ἐνέγραψεν, οἳ πάλαι μὲν ἐν πλείστοις ἧττον ἔφερον τῶν εὐπατριδῶν. τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, πλὴν τῆς μεσοβασιλείας καί τινων ἱερωσυνῶν, τὸ ἴσον μετεῖχον τοῖς εὐπατρίδαις, καὶ διάφορον οὐδὲν τῶν ὑποδημάτων εἶχον. τοῖς δὲ εὐπατρίδαις τὰ ὑποδήματα ἀστικά, καὶ τῇ τε ἐπιπλοκῇ τῶν ἱμάντων, καὶ τῷ τύπῳ τοῦ γράμματος ἐκεκόσμηντο, ἵν' ἐκ τούτων δοκοῖεν ἐκ τῶν ἑκατὸν ἀνδρῶν τῶν κατ' ἀρχὰς βουλευσάντων πεφυκέναι. τὸ γράμμα δὲ ῥῶ φασιν εἶναι, ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑκατὸν ἐκείνων ἀνδρῶν δηλωτικὸν ὄν, ἢ ὡς τοῦ τῶν Ῥωμαίων κατ' ἀρχὴν ὀνόματος. τὸν μὲν οὖν ὅμιλον οὕτως ὁ Τύλλιος ᾠκειώσατο. δείσας δὲ μή τις στάσις συμβῇ, τὰ πλεῖστα καὶ ἰσχυρότατα τῶν κοινῶν τοῖς δυνατωτέροις ἐπέτρεψε· καὶ οὕτω σφίσιν αὐτοὶ συνεφρόνησαν, καὶ τὸ δημόσιον διῆγαγον ἄριστα. καὶ πολέμους δέ τινας πρός τε τοὺς Οὐηίεντας, καὶ πρὸς ἅπαντας τοὺς Τυρσηνοὺς ἐπολέμησεν, ἐν οἷς οὐδὲν ἐπράχθη συγγράμματος ἄξιον. τοὺς Λατίνους δὲ ἐπὶ μᾶλλον Ῥωμαίοις βουληθεὶς οἰκειώσασθαι, νεών τινα ἐκ χρημάτων κοινῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ κατασκευάσαι πέπεικε, καὶ τοῦτον ἀνέθεσαν τῇ Ἀρτέμιδι. περὶ δὲ τῆς νεωκορίας αὐτοῦ διεφέροντο, κἀν τούτῳ Σαβῖνος ἀνὴρ βοῦν ἦγε περικαλλῆ πρὸς τὴν Ῥώμην, ὡς ἔκ τινος χρησμοῦ θύσων αὐτὴν τῇ Ἀρτέμιδι. ὁ δὲ χρησμὸς τὸν ἐκείνην θύσαντα ἔλεγε τὴν πατρίδα « ἐπαυξήσειν. « τοῦτο δέ τις τῶν Ῥωμαίων μαθὼν, προσελθὼν αὐτῷ, καὶ πρότερον εἶπε δεῖν ἐν τῷ ποταμῷ ἁγνισθῆναι, καὶ ἀπιὼν ἐπείσθη, καὶ πείσας ἔλαβε τὸν βοῦν ὡς φυλάξων, καὶ λαβὼν ἔθυσεν. ἐκφήναντος δὲ τοῦ Σαβίνου τὸ λόγιον, οἱ Λατῖνοι καὶ τῆς τοῦ ἱεροῦ προστασίας τοῖς Ῥωμαίοις ἐξέστησαν, καὶ ἐν τἆλλα ὡς κρείττονας σφῶν ἐτίμων αὐτούς. καὶ ταῦτα μὲν οὕτως. ὁ Τύλλιος δὲ τοῖς Ταρκυνίοις τὰς θυγατέρας συνῴκισε, καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς ἀποδώσειν ἐπαγγελλόμενος, ἄλλοτε ἄλλο τι προφασιζόμενος ἀνεβάλλετο. οἱ δὲ οὐδὲν ὑγιὲς ἐφρόνουν, ἀλλ' ἤχθοντο. ὁ δὲ ἐν οὐδενὶ λόγῳ τούτους ἐποιεῖτο, καὶ τοὺς Ῥωμαίους πρὸς τὸ δημοκρατικὸν ἐνῆγε, καὶ τὸ ἐλεύθερον. ἔτι δὲ μᾶλλον ἐπὶ τούτοις ἤσχαλλον οἱ Ταρκύνιοι. ἀλλ' ὁ μὲν νεώτερος, καὶ ἐχαλέπαινεν, ἔφερεν, τῷ δὲ χρόνῳ προήκοντι ἔτι τοῦ Τυλλίου ἐδόκει ἀνέχεσθαι. ἐπεὶ δὲ μὴ συνεδόκησαν εὕρισκε τὴν γυναῖκα, καὶ τὸν ὅμαιμονα, αὐτὸς μὲν τὴν γυναῖκα, τὸν δὲ ἀδελφὸν διὰ τῆς γυναικὸς ἐκείνου φαρμάκοις ἀνεῖλε, καὶ συναφθεὶς τῇ συνεύνῳ τοῦ ἀδελφοῦ, τῷ Τυλλίῳ σὺν αὐτῇ ἐπεβούλευε. καὶ πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν εὐπατριδῶν αἰτίας ἔχοντας κατὰ τοῦ Τυλλίου πείσας συναράσθαι οἱ, ἐξαπιναίως μετ' αὐτῶν εἰς τὸ συνέδριον παραγίνεται, ἑπομένης αὐτῷ καὶ τῆς γυναικὸς Τυλλίας· καὶ πολλὰ μὲν εἶπε, τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας τοὺς παρόντας ἀναμιμνήσκων, πολλὰ δὲ ἀπέσκωψε πρὸς τὸν Τύλλιον. ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνος ταῦτα μαθὼν ἐπέστη σπουδῇ,

καί τι

[illegible]

Ὅτι τοὺς πάντων δούλους ἐλευθέρωσεν.

Ὅτι τὰ ἀστικὰ ὑποδήματα τῶν εὐπατριδῶν ὄντα, οἷα ταῦτα.

Ὅτι ἄλλως Ῥωμαῖοι παρὰ τοὺς Λατίνους.

καί τι δὲ καὶ ἐφθέγξατο, συναρπάσας αὐτὸν, ἐξάρας
ὅσον κατὰ τῶν πρὸ τοῦ βουλευτηρίου ἀναβαθμῶν. καὶ ὁ μὲν
ταραχθεὶς πρὸς τὴν τοῦ ταρκυνίου τόλμαν, καὶ ὅτι οὐδεὶς
αὐτῷ ἐπεκούρησεν, οὔτ' εἶπεν ἔτι οὐδὲν, οὔτ' ἐποίησε. ταρ-
κύνιος δὲ τήν τε βασιλείαν εὐθὺς παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε.
καὶ πέμψας τινὰς, τὸν τούλλιον κομιζόμενον οἴκαδε, δια-
χειρίσατο. ἡ δὲ θυγάτηρ ἐκείνου τὸν ἄνδρα ἐν τῷ βουλευτη-
ρίῳ κατεφίλησε, καὶ βασιλέα προσηγόρευσε, καὶ ἀ-
πιοῦσα πρὸς τὰ βασίλεια, τὸ ὄχημα διὰ τοῦ νεκροῦ τοῦ πατρὸς
ὡς εἶχεν ἐπήλασεν. οὕτω μὲν οὖν ὁ τούλλιος ἦρξε, καὶ οὕτως ἀ- 10
πέθανε, βασιλεύσας τέσσαρας ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τεσσαράκοντα.

Βασιλεία Ταρκυνίου.

Ὁ ταρκύνιος δὲ τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, δο-
ρυφόρους κατὰ ῥωμύλον ἑαυτῷ περιεποίησε,
καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτοῖς καὶ οἴκοι ὢν
καὶ ἀγοράζων ἐχρῆτο. ἐξ ὧν γὰρ αὐτὸς εἰς τὸν
πενθερὸν καὶ ἡ γυνὴ πρὸς τὸν πατέρα ἐποίη-
σαν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐδεδίεσαν. ἐπεὶ δὲ ὡς τυραννήσων πα-
ρεσκευάσατο, τοὺς δυνατωτάτους τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων
συλλαμβάνων ἔκτεινεν, οἷς μὲν αἰτίαν εἶχεν ἐπενεγκεῖν, 20
φανερῶς ἀναιρῶν, οὓς δὲ λάθρα, ἐνίους δέ γε καὶ ὑπερορί-
ζων. οὐ γὰρ τοὺς τῷ τουλλίῳ προσκειμένους μόνους, ἀλλὰ καὶ τοὺς
πρὸς τὴν μοναρχίαν συναραμένους αὐτῷ προσαπώλλυε. καὶ
οὕτω τὸ κράτιστον τῆς βουλῆς καὶ τῆς ἱππάδος ἀνάλωσε, μισεῖ-
σθαί τε ὑπὸ παντὸς τοῦ δήμου ἐπίστευε. διὸ οὐδὲ ἀντικατέστη-
σε παράπαν ἀντὶ τῶν ἀπολλυμένων τινάς, ἀλλὰ καὶ τὴν γερου-
σίαν καταλῦσαι παντελῶς ἐπιχειρήσας, ὅτι ἀντιστησομέ-
νην αὐτὴν ᾔδει, οὔτε τοῖς οὖσιν ἐκοίνου τι λόγου ἄξιον.
συνεκάλει μὲν γὰρ αὐτοὺς, οὐ μὴν ὥστε τι τῶν ἀναγκαίων συν-
διοικεῖν, ἀλλ' ἵνα δήλη αὐτῶν ἡ βραχύτης γένοιτο ἅπασι, 30
κἀντεῦθεν καταφρονοῖντο. τὰ δὲ πλεῖστα καθ' ἑαυτὸν, ἢ καὶ
μετὰ τῶν υἱῶν ἔπραττε. δυσπρόσοδός τε καὶ δυσπροσήγο-
ρος ἦν, καὶ τῇ ὑπεροψίᾳ καὶ τῇ ὠμότητι ὁμοίως ἐχρῆτο πρὸς
ἅπαντας, καὶ τυραννικώτερον αὐτός τε καὶ οἱ παῖδες αὐτοῦ
προσεφέροντο ἅπασι. διὰ ταῦτα δὲ καὶ τοὺς δορυφόρους ὑ-
πόπτους ἔχων, ἐκ τῶν λατίνων προσκατελέξατο δορυφορι-
κὸν, καὶ εἰς τὰς τῶν ῥωμαίων τάξεις λατίνους ἐνέμιξεν. ἵνα οἱ
μὲν λατῖνοι ἰσομοιρίας τοῖς ῥωμαίοις τυχόντες, εὔνοιαν αὐ-
τῷ ἐντεῦθεν ὀφείλωσι, καὶ οἱ ῥωμαῖοι ἧττον ἐκφοβῶσιν αὐ-
τὸν, μηκέτι καθ' σφᾶς ὄντες, ἀλλὰ τοῖς λατίνοις συνωπλι- 40
σμένοι. γαβίνοις δὲ μάχην συνῆψε, καὶ κακῶς μὲν ἠγωνί-
σατο, δόλῳ δὲ αὐτοὺς ἐχειρώσατο. αὐτομολῆσαι γὰρ αὐτοῖς
σέξτῳ ἐπέθετο τῷ υἱῷ· ἵνα δ' εὐπρόσωπος αὐτῷ ἡ αὐτο-
μολίας πρόφασις γένηται, ἐκεῖνος μὲν φανερῶς τὸν πατέρα
ὡς τύραννον καὶ παράσπονδον ἐλοιδόρησεν. ὁ δὲ τὸν υἱὸν ἐμα-
στίγωσέ τε καὶ ἀντημύνατο, ἅτε καὶ συνθήκας πρὸς γαβί-
νους ἐψευσμένος. αὐτομόλησε, χρήματά τε καὶ ἑταίρους παραλα-
βών. οἱ δὲ πιστεύσαντες τῇ σκηνῇ διά τε τὴν τοῦ ταρκυνίου
ὠμότητα, καὶ ὅτι τότε πολλὰ καὶ ἀληθῆ τὸν πατέρα ἐκακη-
γόρει, κἀντεῦθεν ἐκπεπολεμῶσθαι αὐτῷ ἐδόκει, ἐδέξαντό 50
τε αὐτὸν ἀσμενέστατα, καί τινας ἐπελεύσεις κατὰ τῆς ῥωμαϊ-
κῆς χώρας σὺν αὐτῷ ἐποιήσαντο, καὶ οὐ μετρίως αὐτὴν ἐλυ-
μήναντο. διὰ ταῦτα γοῦν καὶ ὅτι καὶ χρήματα ἰδίᾳ τε τισὶ
παρεῖχε, καὶ εἰς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε δαψιλῶς, ᾑρέθη παρ' αὐ-
τῶν στρατηγὸς, καὶ τὴν τῶν πολιτικῶν ἐν αὐτοῖς πραγμάτων
ἐπετράπη διοίκησιν. ἐπὶ τούτοις λάθρα πέμψας τινὰ,
τὰ συμβάντα τε ἐγνώρισε τῷ πατρὶ, καὶ πρὸς τὸ μέλλον
γνώμην ᾔτησεν ἐξ αὐτοῦ. ὁ δὲ εἶπε μὲν τῷ πεμφθέντι οὐδὲν,
ἵνα μὴ ἴσως γνωσθεὶς, ἑκὼν ἢ ἄκων ἐξείπῃ. εἰς δὲ κῆπον
εἰσαγαγὼν αὐτὸν, ἐν ᾧ μήκωνες ἦσαν, τὰς κωδύας αὐτῶν 60
τὰς ὑπερ-

ὅτι κακῶς ἦρξε ταρκύνιος.

κατέστησεν ἴσους παρὰ τοὺς ῥωμαίους οἱ λατίνους.

ὅτι εἷλε γαβίνους.

ὅπως συνεβούλευσεν ὁ πατὴρ μηδὲν εἰπὼν, ἀλλὰ πράξας.

atque aliquid dixisset, Tarquinius senē medium arripit: elatumque e curia, in inferiorem partem per gradus deijcit. Ille ad Tarquinij audaciam, eoque magis quòd ab omnibus destitutus esset, consternatus, nihil amplius neque dixit, neque fecit. Tarquinius uerò statim regnum à patribus accepit, & per quosdam Tullium domum se recipientem sustulit. At eius filia maritum in curia deosculata, regem salutauit: atque in regiam 10 abiens, per patris corpus carpentum egisse fertur. Sic Tullius Rempub. administrauit, sic uitam finijt, cum annos XLIIII regnasset.

Tarquinius Seruio occiso regnum occupat.

Regnum Tarquinij.

Tarquinius regno suscepto, Romuli more armatis corpus circūsepsit: quib. & noctu & interdiu, domi & foris usus est. Nam quòd ipse erga socerū, uxor erga patrē ita se gessissent, timuit ne à seipso aduersus se 20 exemplū caperet. Iam quia metu regnū tutandum erat, potentissimos senatores & ciues comprehēsos occidebat: alios palàm, quib. aliquid crimini dare poterat, alios clam: nonnullos in exilium mittebat. Neque uerò Tullij studiosos dūtaxat, sed etiā tyrānidis suę adiutores perdidit. Ita optimis quibusque senatorij & equestris ordinis sublatis, cum se omni populo inuisum esse crederet, statuit nullos in patres legere: sed senatū penitus tollere aggressus, neque ullū sena 30 torem substituit: neque cum ijs qui restabāt, quicquā quod alicuius momēti esset, cōmunicauit. Quàuis enim eos cōuocaret, non tamē id cō faciebat, ut alicuius rei gerēdæ adiutores essent: sed ut uisa eorū paucitate, ab omnib. cōtemnerentur: pleraque uerò per se aut filios administrabat. Fuit adiitu affatuque difficilis, superbia & crudelitate ex æquo erga omnes usus: ac more tyrannico tam ipse, quàm liberi eius cum omnib. egerunt. Quamobrē satellitib. etiā diffisus, cōcilia- 40 taque sibi Latinorū custodia, & in Romanorum ordines inserta, id spectauit, ut Latinos Romanis æquatos, suo sibi beneficio obstrictos haberet, & Romanos adiūctis exteris minus formidaret. Gabinos, armis infeliciter adortus, dolo superauit. Nam Sextū filiū trāsfugere Gabios iussit. cuius facti ut iustā habere causam uideretur, patrē apertè ut tyrannū & fœdifragū est insectatus, atque à patre uicissim flagris cęsus. Deinde cū ex cōposito ad Gabinos cū pecunijs et 50 socijs transfugisset, illi ut ei cōmento crederēt, & Tarquinij crudelitate, & multis Sexti ueris in patrē maledictis adducebant: à quo cū eum hostili odio dissidere crederēt, hominem benignissimè susceperūt, & aliquot cū eo in Romanum agrū impressiones magna clade illata fecerūt. His igitur de causis, & quòd pecuniā aliquibus priuatim dabat, & in publicū liberaliter cōferebat, dux ab eis creatus est, urbanarū etiā rerum administratione commissa. Post hæc, per 60 quendā patri statū rerū suarū nūciat: quid se facere uelit, sciscitat̄. Ille uerò nihil respōder nuncio, ne cognitus uel uolēs uel inuitus arcanum prodat: sed in hortū ædium transit, sequēte illo, &

Tyrannus principiò Senatum labefactat.

Latinorum societas.

Gabij Sexti Tarquinij dolo capti.

summa papauerum capita baculo decutit, itaq; nunciũ dimittit: qui re nõ intellecta, quid actũ esset, Sexto renunciat. Is uerò animaduerso patris cõsilio, Gabinorum primores partim clam ueneno sustulit, partim per sicarios interfecit: alios in iudicio calumnijs oppressos, quasi urbem patri suo prodere uellent, amouit. Simile quiddã Herodotus de Periandro Cypseli filio, Corinthi tyrãno, scribit: qui cum à Thrasybulo Mileti tyranno consiliũ firmãdi imperij petijsset, Thrasybulũ nũcio uoce nihil respõdisse: sed eo in segetem deducto, culmis eminẽtioribus resectis & abiectis, hominẽ dimisisse. Qui reuersus, deq; illius cõsilio rogatus, dixerit, se ad hominẽ emotæ mentis esse missum, neq; enim ad interrogata quicq; respõdisse: ac quid ille fecisset, narrarit. At Periandrũ, intellecta Thrasybuli ratione, omnes Corinthiorũ principes sustulisse. Ad eundẽ modũ Sextus etiã cum Gabinis egit: & meliorib. occisis, eorũ pecunias uulgo distribuit. Deinde illis deletis, reliquis deceptis, & omnia credentibus, cũ Romanis captiuis & trãsfugis, quos ea de causa multos coegerat, urbẽ occupauit, patriq; tradidit. Sed is ea filio cõcessa, cum alijs populis bellũ gessit. Cæterũm oracula Sibyllina uel inuitus populo Ro. cõparauit. Mulier enim quædã fatidica, quã Sibyllã nominabãt, Romã III aut IX libros allatos, Tarquinio certo precio uenales proposuit. Illo uerò eam negligẽte, ut unũ uel tres libros exussit. Ut iterũ à rege despecta est, ex reliquis tondẽ absoluis. Cũ aũt eos etiã qui restabãt cremature esset, augures eũ reliquos emere coegerũt: idq; tãti, quãti uniuersos parare potuisset. Eos libros duobus senatorib. asseruandos tradidit: qui cum scripta illa nõ satis assequerẽtur, duos uiros è Græcia mercede accersiuerunt, qui eos legerẽt, atq; interpretarẽtur. Finitimi autem cognoscẽdi auidi, quid ijs libris cõtineretur, altero custodũ M. Aquilio largitionib. corrupto, quędã transcripserunt. Quo facinore cognito, Marcus culeo insutus atq; submersus est. Id supplicij genus põst in parricidis obseruatũ: ut neque terra, neq; aqua, neq; sol eorũ morte inquinaretur. Templũ in mõte Tarpeio ex patris uoto ædificauit. Cum uerò terra ad fundamẽta iacienda effoderetur, uiri recens mortui capite inuẽto, quod sanguis nondũ destituerat, Romani Tyrrhenũ uatẽ percõtati sunt, quid portenderet: At ille id signũ in Tyrrheniã trãslaturus, certũ in terra spaciũ designauit: in eoq; Romæ situ & Tarpeio mõte incluso, legatos rogauit, an ea Roma esset? an is mõs esset? an caput ibi inuentũ esset? ut illis nihil suspicantibus, & ita esse affirmãtibus, illius portẽti uis in eũ locũ, in quo descriptio facta esset, transferretur. Sed legati ab illius filio fraudẽ prius edocti, cũ rogarentur, Nõ hic, inquiũt, Roma colitur, sed in palatio: & mons Romę est, & caput in mõte illo inuentũ est. Vatis calliditate hac ratione elusa, omnẽ ueritatem

Thrasybuli Milesij cultus decussi.

Sibyllina oracula.

Tẽpli Tarpeij exædificatio.

τὰς ὑπερεχούσας ῥάβδῳ κατέκλασε, καὶ ἐς γῆν κατέσυρε, καὶ οὕτω τὸν ἀγγελιαφόρον ἀπέπεμψε. καὶ ὁ μὲν τὸ πραχθὲν τῷ Σέξτῳ ἀπήγγελλεν, ἀσυνέτως ἔχων τῆς πράξεως· ὁ δὲ τὸν νοῦν συνῆκε τῆς ὑποθέσεως, καὶ τοὺς ἀξιολογωτέρους τῶν Γαβίνων τοὺς μὲν λάθρα φαρμάκοις διέφθειρε, τοὺς δὲ διά τινων δῆθεν λῃστῶν, ἄλλους δὲ καὶ ἐκ δικαστηρίων ἀπέκτεινε, συκοφαντίας κατ' αὐτῶν πρὸς τὸν πατέρα προδοσίας πλαττόμενος. ὅμοιον δέ τι τούτῳ καὶ ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ. Περίανδρον γὰρ τὸν Κυψέλου τύραννον Κορίνθου γενόμενον, φασὶ πρὸς Θρασύβουλον τὸν Μιλήτου τύραννον διαπέμψασθαι πυνθανόμενον, ὅπως αὐτῷ τὰ τῆς ἀρχῆς ἀσφαλῶς ἕξει. τὸν δὲ Θρασύβουλον τῷ ἀπαγγέλλοντι ταῦτα μηδὲν ἀποκρίνασθαι, ἀπαγαγόντα δὲ ἐς λήϊον, τοὺς ἀστάχυας τοὺς ὑπερέχοντας ἐκτέμνειν τε καὶ ῥιπτεῖν, εἶθ' οὕτως ἀποπέμψαι τὸν ἐσταλμένον. τὸν δὲ ἐπανελθόντα, εἶτα τὴν τοῦ Θρασυβούλου συμβουλὴν ἐρωτώμενον, ἀπεῖν, ὡς παραπλῆγα πεπόμφθαι, εἶτα διηγήσασθαι ὅσα ἐκεῖνος ἐποίησε, μὴ τι πρὸς ὃ ἠρωτήθη φθεγξάμενος. τὸν δὲ γε Περίανδρον συνηκέναι τὸν τοῦ Θρασυβούλου λογισμόν, καὶ τοὺς ὑπερέχοντας τῶν Κορινθίων ἅπαντας ἀπολέσαι. καὶ ὁ Σέξτος οὖν οὕτω τοὺς Γαβίνους μετῆλθε, καὶ τοὺς μὲν κρείττους ἀπώλλυε, τῷ πλήθει δὲ τὰ σφῶν διενέμε χρήματα. εἶτα μετὰ τοῦτο τοὺς μὲν διαφθαρέντων ἤδη, τῶν δὲ λοιπῶν ἠπατημένων καὶ πάντα πιστευόντων αὐτῷ, μετὰ τῶν αἰχμαλώτων Ῥωμαίων, καὶ τῶν αὐτομόλων, οὓς πολλοὺς διὰ τοῦτο συνήθροισε, κατέσχε τὴν πόλιν, εἶτα τῷ πατρὶ παραδέδωκε. καὶ ὃς ἐκείνας τῷ υἱῷ παρεχώρησεν, αὐτὸς δὲ πρὸς ἄλλα ἐπολέμησεν ἔθνη. τοὺς δὲ τῆς Σιβύλλης χρησμοὺς Ῥωμαίοις εἶτα ἄκων προσεποιήσατο. γυνὴ γάρ τις θεόμαντις, ἣν Σίβυλλαν ὠνόμαζον, εἰς τὴν Ῥώμην ἐληλυθυῖα, βιβλία τρία ἢ ἐννέα φέρουσα, καὶ ταῦτα πρίασθαι τῷ Ταρκυνίῳ ἐδίδου, καὶ τὴν τιμὴν τῶν βιβλίων ὁρίσασα. ἐκείνου δὲ μὴ προσεσχηκότος αὐτῇ, τὸ ἓν ἢ τὰ τρία τῶν βιβλίων κατέκαυσεν. ὡς δ' αὖθις κατωλιγώρησεν αὐτῆς ὁ Ταρκύνιος, κἂν τῶν λοιπῶν ὁμοίως διέφθειρε. μελλούσης δὲ καὶ τὰ ἔτι λοιπὰ καταφλέξειν, ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ οἰωνισταί, τὰ γοῦν σωζόμενα πρίασθαι. καὶ ὠνήσατο ταῦτα, ὅσου τὰ πάντα κτήσασθαι ἔμελλε, εἶτα δυσὶ βουλευταῖς ἀνδράσι φυλάσσειν παρέδωκεν. ὡς δ' οὐ πάνυ τὰ γεγραμμένα συνίεσαν, ἐς τὴν Ἑλλάδα στείλαντες, δύο ἄνδρας ἐκεῖθεν μισθοῦ ἤγαγον, τοὺς ἀναγνωσομένους ταῦτα, εἶθ' ἑρμηνεύσοντας. οἱ δὲ περίοικοι μαθεῖν ἐθελήσαντες, ὅ, τί ποτε τὸ διὰ τῶν βιβλίων ἦν δηλούμενον, τὸν ἕτερον τῶν φυλασσόντων αὐτὰ Μάρκον Ἀκίλλιον χρήμασιν ἀναπείσαντες, μετεγράψαντό τινα. γνωσθέντος δὲ τοῦ ἔργου, ὁ Μάρκος δύο βύρσαις συρραφείσαις ἐμβληθείς, κατεποντώθη, ὃ δὴ ἐκεῖνο μετέπειτα ἐπὶ τῶν πατροκτόνων ἐπικρατῆσαι γίνεσθαι, ἵνα μήτε ἡ γῆ, μήτε τὸ ὕδωρ, μήτε ὁ ἥλιος μιανθῇ αὐτῶν θνησκόντων. τὸν δὲ ναὸν τὸν ἐν τῷ Ταρπηΐῳ ὄρει ἐπὶ τῇ τοῦ πατρὸς εὐχῇ ᾠκοδόμει. τῆς δὲ γῆς εἰς τὴν τῶν θεμελίων καταβολὴν ἀνορυσσομένης, ἀνδρὸς νεοθνῆτος κεφαλὴ αἰνεφάνη ἔναιμος ἔτι. ἔπεμψαν οὖν Ῥωμαῖοι πρὸς ἄνδρα Τυρσηνὸν τερατοσκόπον, ἐρωτῶντες ὅ, τι διὰ τοῦ φανέντος δηλούμενον. ὁ δὲ τὸ σημεῖον εἰς τὴν Τυρσηνίδα μεταθεῖναι μηχανησάμενος, διάγραμμα ὑπὸ τῆς γῆς ἐποιήσατο, καὶ ἐς αὐτὸ τήν τε τῆς Ῥώμης θέσιν ἐντείνας, καὶ τὸ Ταρπήϊον ὄρος, ἤμελλε τοὺς πρέσβεις ἀνερέσθαι, ἡ Ῥώμη αὕτη ἐστί; τὸ ὄρος τοῦτο ἐστί; ἡ κεφαλὴ ἐνταῦθα εὑρέθη; ἵν' ἐκείνων μηδὲν ὑποπτευσάντων εἶτα συμφησάντων, ἡ δύναμις τοῦ σημείου εἰς τὸ χωρίον, ἐν ᾧ διεγέγραπτο, μεταστῇ. καὶ ὁ μὲν ταῦτα ἐτεχνάσατο. οἱ δὲ πρέσβεις παρὰ τοῦ υἱοῦ ἐκείνου μαθόντες τὸ τέχνασμα, ἐρωτώμενοι, οὐκ ἐνταῦθα, εἶπον, οἰκεῖται ἡ Ῥώμη, ἀλλ' ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τὸ ὄρος ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐστί, καὶ ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ εὑρέθη. οὕτω δὲ τῷ τερατοσκόπῳ διαφρουσθέντος τοῦ μηχανήματος, πᾶσαν ἐκείνου τὴν ἀλή-

ὅτι τὰ αὐτὰ ὁ Θρασύβουλος καὶ Περίανδρος ἔπραξαν.

περὶ τῆς Σιβύλλας.

περὶ τῶν βιβλίων Σιβύλλης.

περὶ τῆς δια βυρσῶν τιμωρίας.

περὶ τῆς εὑρεθείσης ἀνδρὸς κεφαλῆς εἰς τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ, καὶ τί ἐδήλου τὸ τέρας.

ὅπως ἐσοφίσθη ὁ τερατοσκόπος.

τὴν ἀλήθειαν ἔμαθον, καὶ τοῖς πολίταις ἀνήγγειλαν, ὅτι κράτιστοι ἔσονται, καὶ πλείστων ἄρξουσιν. ἐλπὶς οὖν κἀκ τούτου αὐτοῖς προσεγένετο, καὶ τοῦ λόφου τὸ ὄρος μετωνομάσθη ἀπ' αὐτοῦ καπιτώλιον. καπίτα γὰρ τῇ ῥωμαίων διαλέκτῳ ἡ κεφαλὴ ὀνομάζεται. δεηθεὶς δὲ χρημάτων εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ ὁ ταρκύνιος, ἀρδεάταις ἐπήνεγκε πόλεμον, ὅθεν οὔτε χρήματα προσεκτήσατο, καὶ τῆς βασιλείας ἐξέπεσε. γεγόνασι δ' αὐτῷ καὶ σημεῖά τινα δηλωτικὰ τῆς ἐκπτώσεως. ἔκ τε γὰρ τοῦ κήπου αὐτοῦ γῦπες νεοσσοὺς ἐξήλασαν ἀετῶν· καὶ ἐξ ἀνδρῶνος, ἐν ᾧ συνειστιᾶτο φίλοις, ὄφις μέγας ἀναφανεὶς, αὐτόν τε καὶ τοὺς συσσίτους ἐξέβαλε. διά τοι ταῦτα ἐς δελφοὺς τίτον τε καὶ ἄρροντα τοὺς υἱοὺς ἔπεμψε. τοῦ δὲ ἀπόλλωνος χρήσαντος, τότε τῆς ἀρχῆς ἐκπεσεῖσθαι αὐτὸν, ὅτε κύων ἀνθρωπίνῃ φωνῇ χρήσαιτο, ἀγαθαῖς ἐλπίσιν ἠώρητο, μὴ οἰηθεὶς ποτὲ γενήσεσθαι τὸ μάντευμα. ἦν δὲ λούκιος ἰούνιος ἀδελφῆς τοῦ ταρκυνίου υἱὸς, οὗ τὸν πατέρα καὶ τὸν ἀδελφὸν ὁ ταρκύνιος ἐκτείνεν. οὗτος οὖν καὶ περὶ ἑαυτῷ δεδιὼς, μωρίαν προσεποιήσατο, ταύτην ἑαυτοῦ προστησάμενος σωτηρίαν. διὸ καὶ βροῦτος ἐπεκλήθη, οὕτω τοὺς εὐήθεις ὄντας τοῖς λατίνοις ἔθος καλεῖν. πλαττόμενος οὖν τὸν μωραίνοντα, τοῖς τοῦ ταρκυνίου παισὶν εἰς δελφοὺς ἀπιοῦσι συμπαρελήφθη ὡς ἄθυρμα. ὁ δὲ καὶ ἀνάθημα φέρειν ἔλεγε τῷ θεῷ, τὸ δ' ἦν βακτηρία τι, μηδὲν ἐκ τοῦ φαινομένου ἔχον χρηστόν, ὅθεν καὶ ἐπὶ τούτῳ ὠφλίσκανε γέλωτα. τὸ δ' ἦν οἷον εἰκών τις τῆς κατ' αὐτὸν προσποιήσεως. κοιλάνας γὰρ αὐτὸ, λάθρα χρυσίον ἐνέχεεν, ἐνδεικνύμενος δι' αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ φρόνημα αὐτοῦ ὑπὸ τῆς μωρίας ἀτίμου σῶον, καὶ ἔντιμον κατακρύπτεται. ἐρομένων δὲ τῶν ταρκυνίου υἱῶν, τίς τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς διαδέξεται; ἔχρησεν ὁ θεὸς, τὸν πρῶτον τὴν μητέρα φιλήσαντα τὸ κράτος ἕξειν. ὃ συνεὶς ὁ βροῦτος, ὡς τυχαίως καταπεσὼν, τὴν γῆν κατεφίλησεν, αὐτὴν μητέρα πάντων ὑπάρχειν κρίνας ὀρθῶς. οὗτος δὲ ὁ βροῦτος τοὺς ταρκυνίους κατέλυσεν, αἰτίαν τὸ περὶ τὴν λουκρητίαν συμβεβηκὸς προστησάμενος, καὶ ἄλλως μισουμένους παρὰ πάντων διὰ τὸ τυραννικόν τε καὶ βίαιον. ἡ δὲ λουκρητία θυγάτηρ μὲν ἦν λουκρητίου σπορίου, ἀνδρὸς τῶν τῆς συγκλήτου ἑνὸς, γαμετὴ δὲ κολλατίνου ταρκυνίου τῶν ἐπιφανῶν, ἐπί τε κάλλει καὶ σωφροσύνῃ τυγχάνουσα περιβόητος. ταύτην σέξτος ὁ τοῦ ταρκυνίου υἱὸς αἰσχῦναι σπούδασμα ἔθετο, οὐχ οὕτω τοῦ κάλλους αὐτῆς ἐρασθεὶς, ὡς ἐπὶ τῷ σώφρονι διαβαλεῖν αὐτήν. τηρήσας οὖν τὸν κολλατῖνον τῆς οἰκίας ἀποδημοῦντα, νύκτωρ ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν, ὡς πρὸς γαμετὴν συγγενοῦς, κατέλυσε παρ' αὐτῇ· καὶ πρῶτον μὲν λόγοις ἐπείρα συγγενέσθαι αὐτῇ, εἶτα καὶ βίαν προσῆγε. ὡς δ' οὐδὲν ἐπέραινε, κατασφάξειν ἠπείλησεν. ὡς δὲ καὶ τοῦ θανάτου κατωλιγώρει, δοῦλον παρακατακλινεῖν αὐτῇ ἐπηπείλησε, καὶ ἄμφω κτανεῖν, καὶ λόγον δώσειν, ὡς εὑρὼν αὐτοὺς συγκαθεύδοντας ἔκτεινε. τοῦτο τὴν λουκρητίαν ἐτάραξε, καὶ φοβηθεῖσα μὴ πιστευθείη ταῦθ' οὕτω γενέσθαι, ἐνδοῦσα, καὶ μοιχευθεῖσα ξιφίδιον ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον ἔθετο, καὶ μεταπεμψαμένη τόν τε ἄνδρα καὶ τὸν πατέρα, συνεπομένων αὐτοῖς τοῦ τε βρούτου καὶ ποπλίου οὐαλλερίου, κατεδάκρυσε, καὶ στενάξασα τὸ δρᾶμα πᾶν διηγήσατο. εἶτ' ἐπήγαγε· καὶ ἐγὼ μὲν
» τὰ πρέποντα ἐμαυτῇ ποιήσω· ὑμεῖς δὲ εἴπερ ἄνδρες ἐστὲ, τι-
» μωρήσατε μὲν ἐμοί, ἐλευθερώσατε δὲ αὐτοί, καὶ δείξατε τοῖς
» τυράννοις οἵων ὑμεῖς ἀνδρῶν, οἵαν γυναῖκα ὕβρισαν. τοιαῦτα εἰποῦσα, εὐθὺς τὸ ξιφίδιον ὑφελκύσασα κατειργάσατο ἑαυτήν. ἀκούσαντες δ' ἐκεῖνοι ταῦτα, καὶ θεασάμενοι, ὑπερήλγησαν, καὶ τῇ ποπλίου συμβουλῇ καὶ προθυμίᾳ πρὸς τὸ ἔργον ὁ βροῦτος χρησάμενος, τήν τε γυναῖκα πολλοῖς τοῦ δήμου κειμένην ὑπέδειξε· καὶ πρὸς τοὺς λοιποὺς δημηγορήσας, τὸ πρὸς τοὺς τυράννους μῖσος ἐκφῆναι πεποίηκε, καὶ

μηκέτι

περὶ τῶν σημείων τῆς ἐκπτώσεως τοῦ ταρκυνίου.

ὅτι βροῦτος ὁ μωρὸς παρὰ λατίνοις.

ὅπως ὁ βροῦτος τὴν γῆν ὡς μητέρα ἐφίλησε.

περὶ λουκρητίας.

ueritatem didicerunt, & ciuibus suis renunciarunt, eos fore potẽnissimos, & plurimis imperaturos. Igitur hæc quoq; res fiduciã illorũ auxit, & mons ex eo Capitoliũ est appellatus. Quia uerò Tarquinius ad tẽpli exædificationẽ pecunia egebat, Ardeatib. illato bello, neq; pecuniã acquisiuit, & regno excidit. Quæ calamitas ei prodigijs est præsignificata. Nã & uultures ex hortis eius pullos aquilarum expulerũt: & anguis ingẽs è cõclaui, in quo cũ amicis cõuiuabatur, & ipsum & cõuiuas fugauit. Iis de causis Titũ & Aruntẽ filios, Delphos misit. Quib. cũ Apollo respõdisset, tum eũ imperiũ amissurũ, cũ canis humana uoce loqueret, spe bona sibi blanditus est, nunq; id oraculũ euenturũ ratus. Erat autẽ L. Iunius, sororis Tarquinij filius, cuius patrẽ & fratrẽ tyrãnus sustulerat. Is uitę suæ timens, stultitiã simulauit, cuius numine tutior esset: unde Bruti nomẽ est adeptus, quod fatuũ significat. Ob eã stultitię simulationẽ à Tarquinijs Delphos ductus, ludibriũ uerius q̃ comes: etsi profitebatur se deo baculũ dono laturũ, in quo cum nihil appareret boni, ea quoq; de causa ridebatur. Verùm ea re per ambages effigiẽ quandã ingenij sui repręsentabat. Nam eo excauato, clam aurũ infuderat: ut ostẽderet, ingeniũ quoq; suũ integrũ & honorabile sub ignominioso stultitię uelamẽto delitescere. Adolescẽtib. porrò interrogãtibus, quis patri successurus esset? respõdit Deus, eũ qui matrẽ prius oscularetur, rerũ potiturũ. Quo Brutus intellecto, terrã, quasi fortuitò prolapsus, deosculatus est, quã cõmunem omniũ matrẽ esse rectè iudicauit. Idẽ Brutus Tarquinios, ob stuprũ Lucretię oblatũ, urbe eiecit, antè ob tyrannidẽ & uiolentiam omnib. inuisos. Lucretia uerò filia fuit Spurij Lucretij senatoris, uxor Tarquinij Collatini uiri illustris, elegãtia formę & castitate celebris. Huius stuprandæ libido Sexto Tarquinio incessit, nõ tam ob pulchritudinẽ, quàm ut eius famę ac pudicitię labẽ aspergeret. Itaq; captata Collatini absentia, noctu apud eã, ut cognati uxorẽ, diuertit. Ac primũ uerbis eã tẽtat, deinde ui. cũ nihil pficeret, mortẽ minaẽ: quam illa contẽnente, dixit se seruũ cũ ea positurũ, & ambos occisurũ: eãq; causam cædis editurũ, q eos in cõcubitu deprehẽsos pemisset. Hoc Lucretiã cõmouit: ac uerita, ne res ita esse acta crederet, adultero obsecuta, pugionẽ sub ceruicali posuit: accersitoq; marito & patre, Bruto & P. Valerio comitantibus, quid accidisset, cũ fletu & suspirijs exposuit. Deinde subiecit: Ego
« quę me decẽt, faciam: uos si uiri estis, & necem
« meã ulciscemini, & uosmetipsos in libertatem
« uẽdicabitis: ac tyrannis ostẽdetis, quales uiros
« qualẽq; matronã uiolarint. Hęc elocuta, statim pugione clã arrepto seipsam interemit. Quib. illi auditis & uisis, ingentẽ dolorem cæperunt. Brutus uerò Publij cõsilio & alacri opera usus, matronã multis è populo iacentẽ ostẽdit: & apud cęteros habita cõcione fecit, ut occultũ tyrannorum odiũ erumperet, seq; Tarquinium

Ardeate bellũ Tarquinijs exitij occasio.

Prodigia, & oraculũ Delphicũ.

L. Iunius Brutus stulti sapiens imitator.

Lucretiæ stuprum.

non am-

non amplius recepturos affirmarent. His actis Brutus, urbe alijs cõmissa, in castra equitauit, eademq́ militibus quæ populo persuasit. Tarquinius re cognita, ad urbem properans, excluditur, & cum liberis cæterisq́ amicis Tarquinios confugit. Nam sola Tullia sibi ipsi manus attulisse fertur. Sic Tarquinio regno pulso, quod per annos XXV uiolenter administrarat, Romani Brutum, inclinatis in eum studijs, magistratum elegerunt. Verùm ne monarchia regia reducta uideretur, Lucretiæ maritũ Tarquinium Collatinũ, ei collegam dederunt: qui ob uim uxori suæ factam, tyrannis infestus esse crederetur. A' Tarquinio legati reditum flagitantes missi, tum re infecta discesserũt. Pòst reuersi retulerũt, si bona sua ipsi, amicis & necessarijs redderentur, unde exiliũ tolerarent, eum regno cessurũ, & bellum depositurũ esse. Qua petitione cum multi flecterẽtur, atq; ipse adeò Collatinus, Bruti collega: Brutus è curia in forum excurrit, Collatinum proditorẽ appellat, qui belli & tyrannidis instrumenta largiretur.

L. Iunius Brutus, & Tarquinius Collatinus, primi Coss.

Legati per speciem repetẽdæ pecuniæ Romæ commorati, nobiles aliquot adolescentes corrumpere, atq; inter alios, etiã Bruti filios duos ad proditionem impellere studuerunt. A' quibus benignè accepta oratione, uisum est pacta iureiurãdo sancire: eaq́ de causa in ædes penè desertas & obscuras ingressi, non animaduerterunt ibi esse Vindicium seruũ, qui non de industria, sed fortè fortuna ibi delitescens, spectator actorũ, & auditor sermonũ fuit: quę omnia ad cędem Coss. & proditionẽ urbis spectabãt, additis etiam ad Tarquiniũ literis. Coniuratis digressis, seruus omnia defert. Illi capiuntur, literæ afferuntur. Deducuntur in forum: astante Vindicio, literæ recitantur. Alijs mœstum silentiũ tenentibus, Brutus nominatim utrunq; filium allocutus: Non depellitis, inquit, crimẽ? Illis tacentibus, ad lictores conuersus: Quod restat, ait, uestri muneris est. Ii adolescentes arreptos flagris cæciderunt: quorũ misericordia cum alij mouerentur, pater neq; oculos aliò auertit, neq; ullũ misericordiæ signũ dedit, quoad securi percussi sunt. Hoc factũ neq; laudare
» neq; uituperare promptũ est. Aut enim uirtu-
» tis altitudo perturbationes omnes in eius ani-
» mo oppressit, aut calamitatis magnitudo ei stu-
» porem attulit. Neutrũ uerò exiguũ est, aut hu-
» manum: sed aut diuinitatis, aut belluinæ imma-
» nitatis. His interfectis, à Bruto postulatũ est, ut de cęteris quoq; ꝓnunciaret. Ad quę ille: Liberis, inquit, meis idoneus fui iudex: de cęteris uerò, ciuib. iam liberis suffragia ferẽda permitto. Sentẽtijs latis, omnes securi sunt percussi, atq; inter alios cognati aliquot Collatini: ob quos cũ irasceretur, populi à Bruto concitati manib. penè discerptus esset. Magistratus tamen ei est abrogatus, P. Valerio successore dato: cui à cultu & obseruãtia populi, Publicolę cognomentum fuit. Tarquinius desperata per proditionẽ regni recuperatione, ad Tyrrhenos se cõtulit.

Nobilium adolescentum coniuratio cõtra patriã uindicata.

A' quibus

μηκέτι δέξασθαι συνέθεντο τὸν Ταρκύνιον. ταῦτα δὲ πράξας, καὶ τὴν πόλιν ἐπιτρέψας τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς πρὸς τὸ στρατόπεδον ἐξιππάσατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ δήμῳ συνέπεισε, καὶ τοὺς στρατιώτας ψηφίσασθαι. ὁ δέ γε Ταρκύνιος τὰ συμβεβηκότα μαθὼν, καὶ πρὸς τὴν πόλιν ἐπειχθεὶς, ἀπεώσθη, καὶ πρὸς τοὺς Ταρκυνιέας μετὰ τῶν παίδων καὶ τῶν ἄλλων ὁμοφρόνων κατέφυγε· μόνης δὲ τῆς Τυλλίας, ὥς λόγος, ἑαυτὴν ἀνελούσης. ὁ μὲν οὖν Ταρκύνιος πέντε καὶ εἴκοσι τυραννήσας ἐνιαυτοὺς, οὕτως ἐξέπεσε τῆς ἀρχῆς. οἱ Ῥωμαῖοι δὲ πρὸς τὸν Βροῦτον ἀπέκλιναν, καὶ αὐτὸν εἵλοντο ἄρχοντα. ἵνα δὲ μὴ ἡ μοναρχία βασιλεία δοκῇ, καὶ συνάρχοντα αὐτῷ ἐψηφίσαντο τὸν τῆς Λουκρητίας ἐκείνης ἄνδρα, τὸν Κολλατῖνον Ταρκύνιον, ὡς ἀπεχθῶς πρὸς τοὺς τυράννους προσδιόμενον ἔχειν διὰ τὴν βίαν τῆς γυναικός. ἐκ δέ γε Ταρκυνίων πρέσβεις εἰς Ῥώμην ἧκον, περὶ καθόδου διαλεγόμενοι· ὡς δ' οὐδὲν ἤνυσαν, ἕτεροι αὖθις ἐπέστησαν, ἀφίστασθαι τῆς βασιλείας, καὶ παύειν τὸν πόλεμον λέγοντες τὸν Ταρκύνιον, εἰ τὰ χρήματα δοθεῖεν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις, καὶ τοῖς οἰκείοις, ἀφ' ὧν διαβιώσονται φεύγοντες. ἐπικλωμένων δὲ πολλῶν, καὶ αὐτοῦ Κολλατίνου τοῦ τῷ Βρούτῳ συνάρχοντος, ἐς ἀγορὰν ὁ Βροῦτος ἐκ τοῦ βουλευτηρίου ἐξέδραμε, προδότην τὸν Κολλατῖνον ἀνακαλῶν, πολέμου καὶ τυραννίδος ἀφορμὰς χαριζόμενον. οἱ πρέσβεις δὲ ὑπὸ τῇ τῶν χρημάτων προφάσει τῇ Ῥώμῃ ἐνδιατρίβοντες, ἴσχυσαν διαφθεῖραι τῶν ἐπισήμων τινὰς, μεθ' ὧν καὶ δύο τοῦ Βρούτου παῖδας ἔπεισαν ἐν τῇ προδοσίᾳ γενέσθαι. ὡς οὖν συνέπεισαν τὰ μειράκια, ἔδοξε καὶ ὅρκον προσθεῖναι, καὶ ὑπὸ τούτοις εἰς οἰκίαν συνῆλθον. ἦν δὲ ὁ οἶκος ἐπέρημος καὶ σκοτώδης. ἔλαθεν οὖν ἔνδον ὢν οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχαίως, οἰκέτης ὄνομα Οὐινδίκιος, καὶ κατακρυφθεὶς ἐκεῖ, θεατής τε τῶν δρωμένων ἦν, καὶ τῶν βεβουλευμένων ἐπήκοος· ἅπερ ἦσαν, τοὺς ὑπάτους ἀνελεῖν, καὶ τὴν πόλιν προδοῦναι, καὶ ταῦτα πρὸς Ταρκύνιον διὰ τῶν πρέσβεων ἐπέστειλαν. ἀπελθόντων δὲ τοῦ οἰκήματος τῶν συνωμοτῶν, ἐξελθὼν ὁ οἰκέτης ἅπαντα κατεμήνυσε, καὶ οἵ τε τὴν προδοσίαν μελετήσαντες συνελήφθησαν, καὶ τὰ γράμματα ἐκομίσθησαν, καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν προαχθέντων αὐτῶν, καὶ τὸν Οὐινδίκιον παραστήσαντο, τά τε γράμματα ἀνεγνώσθησαν. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐν κατηφείᾳ ἦσαν, καὶ σιωπῇ. ὁ δὲ Βροῦτος ὀνόματι τῶν υἱῶν ἑκάτερον προσειπὼν, οὐκ ἀπολογεῖσθε, ἔφη, πρὸς τὴν κατηγορίαν; τῶν δὲ σιωπώντων, στραφεὶς πρὸς τοὺς ὑπηρέτας, ὑμέτερον, εἶπεν, ἤδη τὸ λοιπὸν ἔργον. οἱ δὲ συλλαβόντες τοὺς νεανίσκους, ῥάβδοις κατέξαινον· καὶ τῶν ἄλλων ἐπικλωμένων τοῖς πάσχουσιν, ὁ πατὴρ οὔτ' ἀλλαχόσε τὰς ὄψεις ἀπήγαγεν, οὔτε μὴν οἶκτόν τι ἐνεδείξατο, μέχρι πελέκει τὰς κεφαλὰς τῶν παίδων ἀπέκοψαν. τοῦτο δὲ οὔτ' ἐπαινεῖν, οὔτε ψέγειν ἐστὶ ῥᾴδιον. ἢ γὰρ
" ἀρετῆς ὕψος εἰς ἀπάθειαν ἐξέστησεν αὐτοῦ τὴν ψυχὴν, ἢ πά-
" θους μέγεθος εἰς ἀναλγησίαν. οὐδέτερον δὲ μικρὸν οὐδ' ἀν-
" θρώπινον, ἀλλ' ἢ θεῖον, ἢ θηριῶδες. οὕτω δὲ τούτων θανόντων, καὶ περὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν ψῆφον ἐνεγκεῖν ὁ Βροῦτος ἀπῃτεῖτο. ὁ δὲ, τοῖς μὲν υἱοῖς, εἶπεν, αὐτὸς ἀρκῶν εἰμι δικαστής. περὶ δὲ τῶν ἄλλων, τοῖς πολίταις ἐλευθέροις οὖσι τὴν ψῆφον παραχωρῶ. ψήφου τοίνυν δοθείσης, πάντες ἀπελεκίσθησαν. ἦσαν δὲ τούτων τινὲς τῷ Κολλατίνῳ προσήκοντες, δι' οὓς καὶ ὠργίζετο. ὅθεν ὁ Βροῦτος οὕτω κατ' αὐτοῦ τὸν δῆμον παρώξυνεν, ὡς μικροῦ δεῖν καὶ αὐτοχειρίᾳ αὐτὸν ἀνελεῖν· ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν, τὴν δ' ἀρχὴν ἠνάγκασαν αὐτὸν ἀπειπεῖν. εἵλοντο δὲ ἀντ' ἐκείνου συνάρχοντα Πόπλιον Οὐαλλέριον, ὃς Ποπλικόλας προσωνομάσθη, δηλοῖ δ' ἡ κλῆσις ἐξελληνιζομένη δημοκηδῆ, ἢ δημοτικώτατον. Ταρκύνιος δὲ ἀπογνοὺς τὴν ἐκ προδοσίας τῆς βασιλείας ἀνάληψιν, προσῆλθε τοῖς Τυρσηνοῖς.

Ποπλικόλας ὁ δημοτικός.

περὶ τῶν τυρσηνῶν.

οἱ δὲ

οἱ δὲ δυνάμει βαρείᾳ κατῆγον αὐτόν. ἀντεξῆγον δὲ καὶ τοὺς ῥωμαίους οἱ ὕπατοι. ἀρχομένης δὲ τῆς μάχης, ἄῤῥων ὁ ταρκυνίου παῖς, καὶ βροῦτος ὁ ῥωμαίων ὕπατος, ἀλλήλοις προσπεσόντες ἐμάχοντο. καὶ ἀφειδήσαντες ὑπὸ θυμοῦ ἑαυτῶν συναπέθανον. μεγάλης δὲ τῆς μάχης γενομένης, καὶ πολλῶν ἑκατέρωθεν πεσόντων, ἄκριτος ἦν ἡ νίκη. νυκτὸς δ' ἐπελθούσης λέγεται σεισθῆναι τὸ ἄλσος παρ' ᾧ ἐστρατοπεδεύοντο, καὶ φωνὴν ἐκπεσεῖν ἐκεῖθεν μεγάλην, φράζουσαν, ἑνὶ πλείους τεθνάναι τυῤῥηνῶν ἢ ῥωμαίων. ἅμα δὲ τῇ φωνῇ ῥωμαῖοι μὲν μέγα καὶ θαρσαλέον ἠλάλαξαν. πτοία δὲ ἐνέπεσε τυῤῥηνοῖς, καὶ θορυβηθέντες τὸ στρατόπεδον ἐξέλιπον. ὅλον δ' οἱ ῥωμαῖοι εἷλον, καὶ διήρπακασιν. ἀριθμηθέντες δὲ οἱ νεκροὶ τῶν ἐν τῇ μάχῃ θανόντων, εὑρέθησαν οἱ μὲν τῶν τυῤῥηνῶν ὑπὲρ μυρίους χιλίους καὶ τριακόσιοι, οἱ δὲ ῥωμαῖοι παρ' ἕνα τοσοῦτοι. ἐθριάμβευσε δὲ οὐαλλέριος ποπλικόλας πρῶτος ὑπατεύων. ὁ δὲ ταρκύνιος μετὰ τὴν μεγάλην μάχην, ἐν ᾗ καὶ τὸν υἱὸν ἀπέβαλε μαχεσάμενον βρούτῳ, καταφυγὼν εἰς τὸ κλούσιον, ἱκέτευε λάρτην πορσίναν, ἄνδρα μέγιστον ἔχοντα δύναμιν τῶν ἰταλικῶν βασιλέων. καὶ ὃς αὐτῷ βοηθήσειν ὑπέσχετο. καὶ πρότερον μὲν ἔπεμψεν εἰς ῥώμην, κελεύων δέχεσθαι τὸν ταρκύνιον. ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν, ἀφίκετο μετὰ βαρείας δυνάμεως. ποπλικόλας δὲ οὐαλλέριος εἰς ἀρχὴν τὸ δεύτερον αἱρεθεὶς, καὶ μάχην συνάψας, καὶ τραυματισθεὶς, φοράδην τῆς μάχης ἐξεκομίσθη. προσκαθημένου δὲ τοῦ πορσίνα τῇ πόλει, λιμὸς ἐπίεζε τοὺς ῥωμαίους. ἐκ τινος δὲ συμβεβηκότος, ἢ μᾶλλον ἐκ προνοίας γεγονότος, ὁ πορσίνας τὸν πρὸς ῥωμαίους κατέλυσε πόλεμον. ἀνὴρ γάρ τις μούκιος κόρδος, ἐς πᾶσαν ἀρετὴν ἀγαθὸς, ἐν δὲ τοῖς πολεμικοῖς ἄριστος, σκαιόλας τὴν ἐπίκλησιν, ὃ δηλοῖ τὸν μονόχειρα, ἢ μὴ ἀρτιόχειρα, τὸν πορσίναν ἀνελεῖν βουλευσάμενος, παρῆλθεν εἰς τὸ ἐκείνου στρατόπεδον, τυῤῥηνίδα φορῶν ἐσθῆτα καὶ ὁμοίᾳ κεχρημένος φωνῇ. καὶ σαφῶς μὲν τὸν πορσίναν οὐκ εἰδὼς, ἐρέσθαι δὲ δεδιὼς, τὸν γραμματέα αὐτοῦ συγκαθήμενον αὐτῷ, καὶ ὁμοίως ἔχοντα τῆς στολῆς, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀπέκτεινε, καὶ συλληφθεὶς ἀνεκρίνετο. ἐσχαρίδος δέ τινος τῷ πορσίνᾳ μελλούσης θύειν τι κεκοσμημένης, ὑποσχὼν τὴν χεῖρα καιομένης τῆς σαρκὸς εἱστήκει, πρὸς τὸν πορσίναν ἀποβλέπων ἀτρέπτῳ προσώπῳ, ὅθεν αὐτῷ τῆς χειρὸς φθαρείσης ἐγένετο ἡ ἐπίκλησις, μέχρι θαυμάσας ἐκεῖνος ἀφῆκεν αὐτόν. ὁ δὲ σκαιόλας ἑτέρῳ τρόπῳ ἐσοφίσατο τὸν ἐχθρὸν, καὶ εἶπε· τὸν φόβον σου πορσίνα νενίκηκας, ἥττημαι σου τῆς ἀρετῆς, καὶ χάριτι μηνύω, ἃ πρὸς ἀνάγκην οὐκ ἂν ἐξηγόρευσα. τριακόσιοι ῥωμαίων τὴν αὐτὴν ἐμοὶ γνώμην ἔχοντες, ἐν τῷ στρατοπέδῳ σου διατρίβουσιν, ὧν ἐγὼ προεπιχειρήσας κλήρῳ λαχὼν, οὐκ ἄχθομαι τῇ τύχῃ, διαμαρτὼν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ φίλου μᾶλλον ἢ πολεμίου ῥωμαίοις εἶναι προσήκοντος. ἐντεῦθεν ὁ πορσίνας πρὸς τὰς συμβάσεις ἐγένετο προθυμότερος. ὁ δὲ ποπλικόλας τὸ τρίτον ὑπατεύων τότε, προὐκαλεῖτο συνεχῶς τὸν ταρκύνιον ἐπὶ δίκῃ, ὡς ἐξελέγξων κάκιστον, καὶ ἐκπεπτωκότα τῆς ἀρχῆς ἐνδικώτατα, τοῦ πορσίνα δικάζοντος. ἀποκριναμένου δὲ ταρκυνίου, μὴ αἱρεῖσθαι πορσίναν διαιτητὴν, εἰ σύμμαχος ὢν μεταβάλλοιτο· καταγνοὺς ὁ πορσίνας, τὸν πόλεμον κατελύσατο. καὶ μετὰ ταῦτα δὲ πολλάκις μὲν ἐπεχείρησαν οἱ ταρκύνιοι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν, τοῖς ὁμοροῦσι ῥωμαίοις ἔθνεσι συμμαχούμενοι, πάντες δὲ ἐν ταῖς μάχαις διεφθάρησαν, πλὴν τοῦ γέροντος, ὃς καὶ σούπερβος ἐκαλεῖτο, ὅπερ εἴποι ἂν ἕλλην ἀνὴρ ὑπερήφανος. κἀκεῖνος δὲ μετέπειτα ἐς κύμην τὴν ἐν ὀπικίᾳ γενόμενος, ἐτελεύτησεν. οὕτω μὲν οὖν τοῖς ταρκυνίοις τὰ πράγματα ἐπαύθησαν. ἐκείνων δ' ἐξωσθέντων τῆς βασιλείας, ὕπατοι, ὡς εἴρηται, παρὰ τῶν ῥωμαίων ᾑρέθησαν,

ὧν εἷς

Tarquiniorum exulũ, & Romanorũ bella.

A' quibus cũ magnis copiјs reduceretur, cõsules in aciẽ Romanos eduxerũt. Ac pugnę principio Aruns Tarquinij filius, & Brutus Cos. Romanus, adeò infestis animis inter se cõcurrerũt, ut neuter, dum hostẽ uulneraret, sui protegendi corporis memor, uterque ictu cõtrario transfigeret. Acri orto pręlio, & multis utrinque cæsis, incerta uictoria fuit. Sub noctẽ concusso luco, iuxta quem castra erãt posita, ingens uox 10 edita est, quæ diceret, uno plus Hetruscorũ cecidisse in acie, uincere bello Romanũ. Vnaque cum ea uoce Romani magno & cõfidenti clamore sublato, terrorem incusserũt Tyrrhenis, ut per tumultũ castra desererent, quæ à Romanis capta & direpta sunt. Numeratis interfectorum cadaueribus, Tyrrhenorũ XI millia CCC sunt reperta, Romanorũ uno minus totidẽ. Valerius Publicola primus in cõsulatu triumphauit. Tarquinius post magnã illã pugnã, in qua 20 filiũ quoque amiserat, à Bruto interfectũ, Clusiũ supplex cõfugit ad Lartem Porsenã, Italicorũ regũ potentissimũ: qui auxiliјs promissis, cum primum per legatos à Romanis, ut Tarquiniũ reciperent, non impetrasset, cum magno uenit exercitu. Valerius Publicola denuò cõsul creatus, uulneribus acceptis, lectica ex pugna elatus est. Porsena urbẽ premente, Romanos annonæ penuria afflixit: sed casu quodam, ac potius diuino cõsilio factũ est, ut Porsena bellum 30 omitteret. Nam quidam Mutius Cordus, cùm omni uirtute præstãs, tum militari fortitudine præstãtissimus, cognomẽto Scæuola, Tyrrheno habitu, sermonẽ etiã Tyrrhenorũ imitans, hostiũ castra ingressus, cum Porsenã non satis nosset, nec rogare auderet, scribã cum rege sedentẽ pari ornatu, stricto ense interfecit. Comprehẽsus, cum interrogaretur, dextra accẽso ad sacrificiũ foculo iniecta, interim dum caro uritur, intrepido uultu Porsenã intuẽs astitit (un- 40 de à clade manus, id ei cognomentũ est inditũ) donec eũ rex, propè attonitus miraculo, dimisit. Tum uerò hostem alio modo fefellit, his uerbis: Victo tui metu, uirtuti tuæ succubui: ac beneficio à me feres, quod minis nequisses. CCC Romani, iјsdẽ prędit animis, in castris tuis uersantur: mea prima sors fuit. Neque fortunæ succenseo, quòd à bono uiro aberrarim, digniore qui Romanorũ sit amicus, quàm hostis. Ex eo Porsena propẽsior ad pacis cõditiones euasit. Publico- 50 la uerò tum tertiùm cõsul, Tarquiniũ subinde ad ius uocauit: ut eius improbitate declarata, uel Porsena iudice, iustissimo exilio multatus existimaret. Sed cũ Tarquinius respõdisset, se Porsenã nõ admittere arbitrũ, si belli socius esse desineret: Porsena causa eius improbata, bellum deposuit. Tarquinij uerò pòst etiã auxiliјs finitimarũ gentiũ, regnũ sępe recuperare conati, omnes in pręliјs occubuerũt: præter senem, qui Superbus dicebatur. sed & ille tandem 60 Cumis apud Opicos periјt. Ac Tarquiniorum res eò denique redierunt. Illis autem pulsis, Romani consules, ut dictum est, creauerunt:

Porsenæ obsidio Romæ.

ex quo-

P. Valerij Publicolæ res gestæ. ex quorum numero P. Valerius, quartùm fuit consul, cognomento Publicola. Qui cum sine collega magistratum gereret, Romani offensi, eum non Bruti consulatus hæredem, sed tyrannidis Tarquinij successorem existisse, qui cum omnibus fascibus & securibus, ex ædibus tantis tamq; splendidis prodiret, dixerũt. Etenim domum sumptuosiorẽ habebat, foro propinquam. Quo Publicola cognito, plurimis opificibus accersitis, ædes noctu destruxit atq; euertit: ut Romani manè id uidẽtes, simul & magnitudinem animi eius mirarentur, & tantã tamq; præclaram domum euersam esse dolerent. Secures quoq; à fascibus remouit: & fasces ipsos, cum in concionem prodibat, populo submisit. Pecuniæ item tractationem alijs mandauit, ne consulum per eam potentia augeretur, tum primùm quæstoribus designatis. Ii principiò causarum capitaliũ cognitioni præfuere, ab inquisitione ueritatis Quæsitores appellati: pòst etiam ærario sunt præfecti, iudicijs aliorũ curæ commissis. Collegam sibi asciuit, Lucretiæ patrem Lucretium. Quo breui mortuo, M. Horatius in illius locum suffectus, reliquum temporis Cos. fuit. Publicola rursus Cos. factus, collegam habuit T. Lucretiũ. Deinde cum Sabini in agrum Romanum duxissent exercitũ, Cos. designatus est M. Valerius, Publicolæ frater, & Posthumius * Tubertus. Sed cum res bellicæ consilio & præsentia Publicolæ administrarentur, Marcus duobus prælijs uictor, in posteriore XIII millibus hostiũ cæsis, nullum ciuem amisit. Sequente anno, denuò cõsule Publicola, concors Sabinorum & Latinorũ aduersus Romam expeditio expectabatur. Erat autem *Appij Claudij transfugium.* in Sabinis Appius Claudius, uir & opibus & robore corporis præstans, sed opinione uirtutis & eloquentia in primis clarus. Quas ob res inuidia populariũ suscepta, cum ob dissuasum bellum insidijs appeteretur, magna amicorum & clientiũ comitatus manu, Romam transfugit. Quibus à Publicola benignè susceptis, Appius inter patres lectus, haud ita multo pòst prudentia gerendæ Reipub. in principum dignitatem peruenit, ac gentem Claudiam reliquit: quæ tempore lõgissimo floruit, summam adepta autoritatẽ. Sabini uerò eam quoq; belli causam nacti, cum magno exercitu Romam inuaserunt: quos Publicola, optimi ducis officijs functus, penè omnes interfecit: populoq; spolijs hostium & captiuis locupletato, triumphum duxit: traditaq; Reipub. administratione Coss. successoribus, statim obijt, publicis sumptibus elatus, annuo matronarũ luctu. Cæterum Sabini ex dolore acceptæ cladis, ne hyberno quidem tempore quieuerunt: sed incursione in Romanũ agrum facta, Posthumium, iterum consulem, afflixerunt: eumq; cum exercitu cæpissent, nisi Menenius Agrippa collega ei auxilio uenisset. Tum uerò uterque consul, facto in hostes impetu, multos occidit, reliquos profligauit. Pòst hæc Sp. Cassius & Opiter Virginius

ὧν εἷς ἦν καὶ πόπλιος οὐαλλέριος, ὃς τετράκις ὑπάτευσεν, ὁ καὶ ποπλικόλας ἐπικληθείς. οὗτος οὖν μόνος ἄρχων, ἐπεὶ μὴ συνάρχοντα εἵλετο, ῥωμαίοις προσέκρουσε, λέγουσι μὴ τὴν τοῦ βρούτου κληρονομεῖν ὑπατείας αὐτόν, τὴν δὲ τοῦ ταρκυνίου τυραννίδος διαδέχεσθαι, ὑπὸ ῥάβδοις ὁμοῦ πάσαις καὶ πελέκεσι προϊόντα ἐξ οἰκίας τοσαύτης τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. καὶ γὰρ πολυτελεστέραν εἶχεν οἰκίαν, ἐπικειμένην τῇ ἀγορᾷ. ταῦτα ὁ ποπλικόλας μαθών, τεχνίτας πλείστους συναγαγών, νυκτὸς κατέβαλε τὴν οἰκίαν, καὶ ταύτην κατέσκαψεν· ὥστε μεθ' ἡμέραν τοὺς ῥωμαίους βλέποντας τὸ γενόμενον, τὴν μὲν τοῦ ἀνδρὸς μεγαλοφροσύνην θαυμάζειν, ἄχθεσθαι δ' ὑπὲρ τῆς οἰκίας, διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ κάλλος. καὶ τοὺς πελέκεις δὲ τῶν ῥάβδων ἀπέλυσεν, αὐτάς τε τὰς ῥάβδους εἰς ἐκκλησίαν προϊὼν ἀφῆκε τῷ δήμῳ· καὶ τὴν τῶν χρημάτων διοίκησιν ἄλλοις ἀνέθετο, ἵνα μὴ τούτων ἐγκρατεῖς ὄντες οἱ ὑπατεύοντες, μέγα δύνωνται, ὅτε πρῶτον οἱ ταμίαι γίνεσθαι ἤρξαντο, κοιαίστωρας δ' ἐκάλουν αὐτούς. οἳ πρῶτον μὲν τὰς θανασίμους δίκας ἐδίκαζον, ὅθεν καὶ τὴν προσηγορίαν ταύτην διὰ τὰς ἀνακρίσεις ἐσχήκασι, καὶ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας τῆς ἐκ τῶν ἀνακρίσεων ζήτησιν. ὕστερον δὲ καὶ τὴν τῶν κοινῶν χρημάτων διοίκησιν ἔλαχον, καὶ ταμίαι προσωνομάσθησαν. μετὰ ταῦτα δ' ἑτέροις μὲν ἐπετράπη τὰ δικαστήρια, ἐκεῖνοι δὲ τῶν χρημάτων ἦσαν διοικηταί. ἀπέδειξε δὲ ἑαυτῷ συνάρχοντα τὸν τῆς λουκρητίας πατέρα λουκρήτιον. ταχὺ δὲ τούτου θανόντος, ἡρέθη μάρκος ὁράτιος συνάρχειν αὐτῷ τὸν ὑπόλοιπον καιρὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ. αἱρεθεὶς δὲ καὶ αὖθις ὕπατος ὁ ποπλικόλας, ἔσχε συνυπατεύοντα τίτον λουκρήτιον. μετὰ δὲ ταῦτα σαβίνων ἐμβαλόντων εἰς τὴν χώραν, ὕπατος ἀνεδείχθη μάρκος οὐαλλέριος, ἀδελφὸς ποπλικόλα, καὶ ποστούμιος τούβερτος. πραττομένων δὲ τῶν πολεμικῶν γνώμῃ καὶ παρουσίᾳ τοῦ ποπλικόλα, δυσὶ μάχαις ὁ μάρκος ἐνίκησεν, ὧν ἐν τῇ δευτέρᾳ μηδένα ῥωμαίων ἀποβαλών, τρισχιλίους ἐπὶ μυρίοις τῶν πολεμίων ἀνεῖλε. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πάλιν ὑπατεύει ποπλικόλας, καὶ προσεδοκᾶτο σαβίνων τε καὶ λατίνων ὁμονοησάντων κατὰ τῆς ῥώμης προσέλασις. ἦν δ' ἐν σαβίνοις ἀνὴρ ἄππιος κλαύδιος, ἐν τε χρήμασι καὶ σώματος ῥώμῃ πρωτεύων, ἐν ἀρετῆς δὲ μάλιστα δόξῃ ἐπιφανής, καὶ λόγου δεινότητι. καὶ διὰ ταῦτα φθονούμενος ἐπιβουλεύετο παρὰ τῶν ὁμογενῶν, ὅτι συνεβούλευε καταπαύειν τὸν πόλεμον. διὸ αὐτός τε τῇ ῥώμῃ προσεληλύθει, καὶ πολλοὺς τῶν φίλων τε καὶ οἰκείων συνεπηγάγετο οἱ συνέπεσον. ὃς ποπλικόλας φιλοφρόνως ἐδέξατο, τῇ βουλῇ τὸν κλαύδιον προσγραψάμενος. ὅθεν ἐμφρόνως πολιτευόμενος, ἀνέδραμεν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα, καὶ γένος μέγα τὸ κλαυδίων κατέλιπεν ἐπὶ πλεῖστον ἀνθῆσαν, καὶ προεληλυθὸς εἰς δόξης ἀκρότητα. οἱ δὲ σαβῖνοι καὶ ταύτην τοῦ πολέμου ποιησάμενοι πρόφασιν, στρατῷ μεγάλῳ κατὰ τῆς ῥώμης ἐπήλασαν· οὓς τοὺς ῥωμαίους ὁ ποπλικόλας ἀντεπαγαγών, καὶ στρατηγήσας ὡς ἄριστα, μικροῦ πάντας ἀπώλεσε, καὶ τὸν δῆμον ἐκ τῶν λαφύρων καὶ τῶν αἰχμαλώτων ὠφέλησεν. ἀγαγὼν δ' ἐπὶ τῇ νίκῃ θρίαμβον, καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν ὑπάτοις παραδοὺς τὴν πόλιν, εὐθὺς ἐτελεύτησε, δημοσίᾳ ταφείς, καὶ θρηνηθεὶς ἐφ' ὅλον ἐνιαυτόν. οἱ μέντοι σαβῖνοι δι' ὀργὴν ὧν ἔπαθον, οὐδὲ τὸν χειμῶνα ἠρέμησαν, ἀλλὰ τὴν ῥωμαΐδα χώραν κατέδραμον, καὶ τὸν ποστούμιον ἐκάκωσαν τὸ δεύτερον ὑπατεύοντα· καὶ ὅλον ἂν αὐτὸν πανωλεθρίᾳ ἀπώλεσαν, εἰ μὴ μενήνιος ἀγρίππας ὁ συνάρχων αὐτῷ ἐπεκούρησε. προσπεσόντες δὲ αὐτοῖς, πολλοὺς ἔφθειραν, ὥστε τοὺς λοιποὺς ἀναχωρῆσαι. μετὰ δὲ ταῦτα σπούριος τε κάσσιος καὶ ὀπίτωρ οὐεργίνιος

ὅτι ποπλικόλας ὑπάτευσεν τετράκις, καὶ ῥωμαίοις ἀνεχθὴς ἐγένετο, ὅτι ῥάβδους καὶ πελέκεις ἔχων προΐει ἐκ τῆς οἰκίας. πρῶτοι ταμίαι ἐγένοντο, οἳ καὶ κοιαίστωρες ἐκαλοῦντο. περὶ τῆς ἥττης τῶν σαβίνων. ὅτι ῥωμαῖοι ἐνίκησαν. ὅτι σαβῖνοι ἡττήθησαν. ὅτι ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἐθρηνήθη ποπλικόλας.

οὐεργίνιος ὑπατεύοντες τοῖς Σαβίνοις ἐσπείσαντο. καμερίνον δὲ τὸ ἄστυ ἑλόντες, τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ζωγρήσαντες ἀπέδοντο, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψαν. ποστούμιος δὲ κομίνιος καὶ τίτος λάρκιος δούλους τινὰς ἐπὶ καταλήψει τοῦ καπιτωλίου συνωμοσίαν θεμένους συλλαβόντες, ἔφθειραν. σερούϊος τε σουλπίκιος καὶ μάρκος τύλλιος ἑτέραν αὖθις συνωμοσίαν δούλων καὶ ἄλλων δή τινων συστᾶσαν ἐν αὐτοῖς προκατέλαβον, ἀγγελθεῖσαν αὐτοῖς πρός τινων τῶν τῆς ἐπιβουλῆς μετεχόντων, οὓς καὶ συσχόντες περιστάδην κατέκοψαν, τοῖς δὲ μηνυταῖς ἄλλα τε καὶ πολιτεία ἐδόθη. αὖθις δὲ πολέμου παρὰ λατίνων ἐπιφερομένου, οὐκ ἤθελον οἱ πολλοὶ τὰ ὅπλα λαβεῖν, ἀποκοπὴν τῶν χρεῶν ἀξιοῦντες γενέσθαι. καὶ διὰ τοῦτο καινήν τινα ἀρχὴν ἐπ' ἀμφοτέροις αὐτοῖς τότε πρῶτον οἱ δυνατοὶ κατεστήσαντο, δικτάτωρ ὁ ταύτης ἐξηγούμενος ὠνομάζετο, ἐδύνατο δὲ ἐξ ἴσου πάντα τοῖς βασιλεῦσι. τὴν μὲν γὰρ τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίαν διὰ τοὺς ταρκυνίους ἐμίσησαν. τὴν δὲ ἐκ τῆς μοναρχίας ὠφέλειαν θέλοντες, ὡς πολὺ ἰσχυούσης ἔν τε τοῖς πολέμοις καὶ ταῖς στάσεσιν, ἐν ἄλλῳ ταύτην ὀνόματι εἵλοντο. ἦν οὖν, ὡς εἴρηται, ἡ δικτατορεία κατά γε τὴν ἐξουσίαν τῇ βασιλείᾳ ἰσοφόρος, πλὴν ὅτι μὴ ἐφ' ἵππου ἀναβῆναι ὁ δικτάτωρ ἠδύνατο, εἰ μὴ ἐκστρατεύεσθαι ἔμελλεν, οὔτε ἐκ τῶν δημοσίων χρημάτων ἀναλῶσαί τι ἐξῆν αὐτῷ, εἰ μὴ ἐψηφίσθη. δικάζειν δὲ καὶ ἀποκτείνειν καὶ οἴκοι καὶ ἐν στρατείαις ἠδύνατο, καὶ οὐ τοὺς τοῦ δήμου μόνους, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς βουλῆς. καὶ οὔτ' ἐγκαλέσαι τις αὐτῷ, οὔτ' ἐναντίον τι διαπράξασθαι ἴσχυεν, οὐδ' οἱ δήμαρχοι, οὔτε δίκη ἐφέσιμος ἐγίνετο ἀπ' αὐτοῦ. οὐκ ἐπὶ πλεῖον δὲ τῶν ἓξ μηνῶν ἡ τῆς δικτατορείας ἀρχὴ παρετείνετο, ἵνα μή τις αὐτοῦ ἐν τοσούτῳ κράτει καὶ ἐξουσίᾳ ἀκράτῳ χρονίσας, ὑπερφρονήσῃ, καὶ πρὸς ἔρωτα μοναρχίας ἐκκυλισθῇ. ὅπερ ἐν ὑστέρῳ καὶ ὁ καῖσαρ ἰούλιος ἐπέπονθεν, ἐπεὶ παρὰ τὰ νενομισμένα τῆς δικτατορείας ἠξιώθη. τότε μὲν οὖν δικτάτορος γενομένου λαρκίου, οὐδὲν ὁ δῆμος ἐνεωτέρισεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένοντο. τῶν δὲ λατίνων ἡσυχίαν ἀγόντων ἐπὶ συνθήκαις, οἱ δανεισταὶ τοὺς ὀφειλέτας μετεχειρίζοντο βιαιότερον, καὶ ὁ δῆμος αὖθις ἐστασίαζε διὰ τοῦτο, ὥστε καὶ ἐς τὸ συνέδριον συνδραμεῖν, καὶ πάντες ἂν ὑπὸ τῶν ἀγανακτούντων ἐν αὐτῷ διεφθάρησαν, εἰ μή τινες τοὺς οὐολούσκους ἐς τὴν χώραν ἐμβαλεῖν ἤδη κατήγγειλαν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην ἀγγελίαν ὁ δῆμος ἠρέμησεν, οὐχὶ φεισάμενος τῆς βουλῆς, ἀλλ' ὡς παρὰ τῶν πολεμίων αὐτὴν ὑποφθαρησομένην. διὸ οὔτε τὸ τεῖχος ἔθεντο φυλακῇ, οὔτε τινὰ παρεῖχον βοήθειαν, μέχρις ὁ σερουΐλιος τούς τε διὰ χρέος δεδεμένους ἀφῆκε, καὶ ἀπεῖπε τὸν εἰσπράττειν καθόσον στρατεύοιντο, ἐψηφίσατο, καὶ κουφίσαι τὰ χρέα ὑπέσχετο. τότε μὲν οὖν διὰ ταῦτα τοῖς πολεμίοις ἐπεξελθόντες, ἐνίκησαν. μήτε δὲ τῶν χρεῶν κουφισθέντες, μήτ' ἄλλου μηδενὸς τυχόντες ἐπιεικοῦς, καὶ πάλιν ἐθορύβουν τε καὶ ὠργίζοντο, καὶ κατὰ τῆς βουλῆς καὶ κατὰ τῶν στρατηγῶν ἐστασίαζον. πολέμου δὲ αὖθις ἐπενεχθέντος, οἱ μὲν στρατηγοὶ χρεῶν ἀποκοπὰς ἐψηφίζοντο, ἐναντιωθέντων δ' ἑτέρων· διὸ καὶ δικτάτωρ ᾑρέθη οὐαλλέριος μάρκος, ἐκ τῆς τοῦ ποπλικόλα συγγενείας γενόμενος, καὶ τῷ πλήθει φιλούμενος· γέγονε τοι καὶ οὕτω προθύμως τοσοῦτοι, ἐπεὶ αὐτοῖς καὶ ἆθλα ὑπέσχετο, συνεληλύθεσαν, ὡς καὶ τῶν σαβίνων κρατῆσαι, καὶ τῶν συμμαχησάντων αὐτοῖς οὐολούσκων καὶ αἰκανῶν. ἐπὶ τούτοις ἄλλας τε τῷ οὐαλλερίῳ ὁ δῆμος τιμὰς ἐψηφίσατο, καὶ μάξιμον ἐπωνόμασεν, ἑλληνιζόμενον δὲ μέγιστον σημαίνει τὸ ὄνομα. ὁ δὲ θέλων τῷ δήμῳ χαρίσασθαι, πολλὰ διελέχθη τῇ γερουσίᾳ, ἀλλ' οὐκ εἶχε ταύτην πειθήνιον. διὸ σὺν ὀργῇ ἐκπηδήσας τοῦ συνεδρίου, δημηγορήσας τε πρὸς τὸν δῆμον ἔνια κατὰ τῆς βουλῆς, τὴν ἡγεμονίαν ἀπείπατο. καὶ ὁ

αὖθις πόλεμος λατίνων καὶ ῥωμαίων.

περὶ δικτάτορος.

περὶ τῆς στάσεως [illegible].

ὅτι ἀρχαῖον [illegible] μὴ ἀπαιτεῖσθαι.

περὶ τῆς [illegible] τῶν αἰκανῶν, καὶ ὅτι τὸ μάξιμον τὸν μέγιστον σημαίνει.

Virginius Coss. pacē cum Sabinis fecerunt: & Camerino capto, plerosq; occiderunt: reliqui, oppido euerso, uænierunt. Posthumius Cominius & T. Largius aliquot seruos, qui de occupādo Capitolio cōiurarant, occiderūt: quēadmodum Seruius Sulpitius & M. Tullius pòst, aliā quoq; coniurationē seruorū oppresserūt, à cōscijs quibusdā indicatā, & cōiuratos corona circūdatos trucidarūt. Indicibus cùm alia præmia, tum ciuitas data. A Latinis iterū bello moto, plebs arma capere noluit, nouas tabulas flagitans. Quapropter locupletiores nouū magistratus genus crearunt, pari in omnes autoritate, potentia regia prçditū, quē Dictatorē uocarunt. Nam cū regis cognomentū propter Tarquinios odissent, ac monarchiæ utilitates magna ut ad bella & seditionū tumultus præditæ expeterent: uerbo reiecto, rem ipsam sub alio nomine sunt amplexi. Fuit igitur, ut dixi, dictatura potestate regno par: præterq; q ei equum cōscendere nō licebat, nisi ad bellū ituro, neq; ullos ex ęrario sumptus facere sine decreto: sed ius dicere, & capite plectere domi & militiæ, non plebeios dūtaxat, sed & equestris & senatorij ordinis licuit, nemine eū uel accusare, uel intercedere audēte, ac ne ipsis quidē Tribunis plebis: neq; ab eo ꝓuocatio fuit. Dictatura tamen ultra VI. mēses nō extēdebatur: ut ne quis in tāta potestate & autoritate maxima diutius immoratus, per superbiā in monarchię cupiditatē delaberetur: id quod pòst Iulio Cęsari accidit, dictaturā contra morē maiorum cōsecuto. Tunc igitur Largio dictatore creato, populus nouarum rerū studio repudiato, in armis fuit. Sed Latino bello pactionib. sopito, cum creditores nomina sua uiolētius tractarēt, tanta plebis orta est indignatio, ut in curiā cōcursus fieret: ac in eo tumultu patres occisi essēt, nisi quidam nūciassent, Volscos infesto exercitu ad urbem oppugnandam uenire. Ad eum nuncium plebs quieuit, non reuerentia senatus, sed expectatione, ut is statim ab hostib. interiret. Quare neq; mœnia custodierūt, neq; opis quicquā attulerūt, donec Seruilius ob æs alienū nexos soluit: & ne debitor quisq; expeditionis tēpore appellaret, edixit, seq; leuaturū æs alienum promisit. Tum igitur his promissis excitati, hostes uicerūt. Sed cū deinde nec ære alieno leuarentur, nec ulla æquitate tractarētur, rursus ab iratis tumultuatū, & cōtra senatū & duces mota seditio. Verùm denuò exorto bello, duces nouas tabulas decreuerūt: sed alijs aduersantibus, M. Valerius Publicolę gētilis, homo apud plebē gratiosus, dictator est creatus. Ac tantus ad eū, & tam alacer stipendio ꝓmisso cōcursus factus, ut & Sabinos uinceret, & Volscos Aequosq; illorum fœderatos. Ob id ei cùm alios honores, tū Maximi cognomentū decreuerūt. Qui cum multa in senatu in populi gratiā dissetuisset, neq; quicq; impetrasset, iratus è curia se ꝓripuit: & cum apud plebē in cōcione senatū nonnihil perstrinxisset, dictatura se abdicauit.

Dictatura.

Seditio nexorū ob æs alienum.

Plebs

Plebs uerò magis ad seditionē iritata est. Nam
» creditores in ære alieno repetendo summū ius
» urgētes, neq; ulla æquitate cōtra debitores u-
» tētes, nec id quod debebatur exegerūt, & in a-
» lia plura incōmoda inciderunt. Inopia enim, atq;
» inde orta desperatio, malū est admodū uiolen-
» tum, & si multitudinē sibi asciuerit, penè inex-
» pugnabile. Tū igitur locupletū erga pauperes
seueritas, plurimorū malorum Romanis causa
fuit. Vt enim milites expeditionib. premeban- *[Plebis secessio in sacrū montē.]*
tur, & in multis sępius euidēter decepti fuerāt,
& debitores à fœneratorib. & cōtumelias & fla
gra perpetiebātur: tanta iracūdia exarserūt, ut
inopū multi urbe excederent, & castra desere-
rēt, & ex agro Romano hostium instar cōmea
tus peterēt. Quo facto, cū multi ad eos qui se-
cessionē fecerāt, cōfluerent: senatores ueriti, ne
& hi magis exasperarētur, & ciuitatē factioni-
bus distractā finitimi inuaderent, per oratores
plebi polliciti sunt, se facturos quicquid ipsa
uellet. Ea uerò maximè fremēte, & nullas ratio
nes admittēre, Menenius Agrippa unus ex o- *[Menenij Agrippæ apologus.]*
ratorib. petijt, ut fabulā audirēt. & audiētia im-
petrata, dixit: Orta aliquādo cōtra uentrē cęte
rorū membrorū seditione, dixisse oculos, ma-
nus & pedes sua opera in officio esse: linguā &
labia, per se animorum sensus annūciari: aures,
suo ministerio aliorum sermones ad mentem
peruenire: manus, suo labore parari res necessa
rias: pedes, totum corpus à se sustētari, seq; siue
iter, siue opus fiat, siue stetur, fatigari. Ventrem
uerò solū omnis muneris et laboris expertē, mi
nisterijs omniū tanq; regē uti, & sudoribus illo
rum partis frui facultibus. Ventrē hæc ita se ha
bere confessum: si uideretur, nihil sibi tribui, ni
hil ministrari iussisse. Mēbra cōmuniter decre-
uisse, ne quid deinceps uentri suppeditaretur.
Qui eum nullū cibū acciperet, neq; manus ad
opus fuisse agiles, ob uētris ineditā defectas ui-
ribus: neq; pedes ualuisse, neq; ullū aliud mem
brum suum munus citra offensam obijsse: sed
omnia fuisse ignaua, ægra, aut penitus immo-
bilia. Tum uerò intellectum esse, ea quæ uentri
pręberētur, non magis ipsi quàm omnib. mem
bris suppeditari, ac ea singula fructū inde suum
percipere. Ex eo sermone multitudo intellexit,
locupletium facultates etiā pauperibus esse uti
les. Quòd si illi suas opes ex mutuis pecunijs
augeant, id tamē in populi detrimentū non ce
dere. Nam si nihil haberēt locupletes, neq; pau
peres necessarijs temporibus habituros, unde
mutuentur, atq; urgente necessitate perituros.
Hac oratione mitigati, decreta à Senatu leua-
tione debitorū, & nexorū ob æs alienum solu-
tione, in gratiā cum patrib. redierūt. Cæterùm
ueriti, ne illo cœtu dissipato, uel pactis non sta
retur, uel si digressi essent, alius alio nomine
cōprehensi plectetētur: pepigerūt, si cui fieret
iniuria, mutuò laturos esse opē. Eoq; pacto iu- *[Tribunorū plebis creatio.]*
reiurando firmato, statim duos patronos sui or
dinis elegerūt: deinde auxerunt numerū, ut sin
gulę classes suos patronos haberēt ac uindices.

Neq;

καὶ ὁ δῆμος ἔτι μᾶλλον εἰς στάσιν ἠρέθιστο. οἱ γὰρ δανεισταὶ «
τῆς περὶ τὰ συμβόλαια ἀκριβείας ἐχόμενοι, καὶ μηδὲν «
τοῖς ὀφλοῦσιν ἐνδιδόντες, τοῦ ἀκριβοῦς τε διήμαρτον, «
καὶ πολλῶν ἑτέρων ἀπέτυχον. ἡ γὰρ πενία, καὶ ἡ ἐκ «
ταύτης ἀπόνοια, κακὸν ἐστὶ βίαιον· εἰ δὲ καὶ τὸ πλῆθος «
προσλάβοι, καὶ δυσμαχώτατον. πλείστων γοῦν δεινῶν «
τοῖς Ῥωμαίοις αἰτία ἡ τότε τῶν δυνατωτέρων πρὸς τοὺς
ὑποδεεστέρους ἀκρίβεια γέγονεν. ὡς γὰρ ταῖς στρατείαις
τε τὸ στρατιωτικὸν ἐπιέζετο, καὶ πολλὰ πολλάκις ἐλπί-
10 σαν σαφῶς ἐξηπάτητο, καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν οἱ ὀφει-
λέται ὑβρίζοντο καὶ ᾐκίζοντο, ἐς τοσοῦτον ὀργῆς ἐξεκαύ-
θησαν, ὡς καὶ τὴν πόλιν τῶν ἀπόρων συχνοὺς ἐκλιπεῖν,
καὶ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἀναχωρῆσαι, καὶ ἐκ τῆς χώρας ὡς
πολεμίους τὰς τροφὰς ἐρανίζεσθαι. οὕτω δὲ τούτων συνει-
λεχθέντων, ἐπεὶ πολλοὶ πρὸς τοὺς ἀποστάντας συνέρρεον,
δείσαντες οἱ βουλευταί, μὴ ἔτι πλεῖον οὗτοί τε ἐκπολε-
μωθῶσι, καὶ τῇ στάσει συνεπιθῶνται οἱ περίοικοι, διε-
κηρυκεύσαντο πρὸς αὐτούς, ὅσα πρὸς βουλῆς ἦσαν αὐτοῖς
ποιεῖν ὑπισχνούμενοι. ὡς δὲ μάλιστα ἐθρασύνοντο, καὶ οὐ-
20 δένα λόγον ἐδέχοντο, ὡς τῶν πρέσβεων Ἀγρίππας Μενή- *[περὶ τοῦ μύθου, ἐν ᾧ ὁ γαστὴρ ὑπεδείχθη παρὰ τῶν λοιπῶν τοῦ σώματος μελῶν.]*
νιος, μῦθόν τινα σφᾶς ἀκοῦσαι ἠξίωσε, καὶ τυχὼν ἀπε-
στασιάσαι πρὸς τὴν γαστέρα πάντα τὰ μέλη τοῦ σώμα-
τος, καὶ φάναι τοὺς ὀφθαλμούς, ὡς ἡμεῖς τάς τε χεῖρας
ἐνεργοὺς εἰς ἔργα, καὶ τοὺς πόδας πρὸς πορείαν παρέχομεν·
τὴν γλῶσσαν δὲ καὶ τὰ χείλη, ὅτι δι' ἡμῶν τὰ τῆς καρδίας
βουλεύματα ἐξαγγέλλονται· τὰ ὦτα δ' αὖ, ὡς δι' ἡμῶν
οἱ δι' ἑτέρων λόγοι πρὸς τὸν νοῦν παραπέμπονται· τὰς δὲ χεῖ-
ρας, ὅτι ἐργάτιδες ὅσαι ἡμεῖς προσπεπορίσμεθα πορισμούς·
τοὺς πόδας δ' αὖθις, ὅτι ἅπαν ἡμεῖς τὸ σῶμα φέροντες,
30 κοπιῶμεν καὶ ταῖς πορείαις, καὶ ταῖς ἐργασίαις, καὶ ἐν
ταῖς στάσεσιν. ἡμῶν δὲ ἐνεργούντων οὕτω, σὺ μόνη ἀ-
συντελὴς οὖσα, καὶ ἀργός, ὑπὸ πάντων ἡμῶν ὡς δέ-
σποινά τις ὑπηρετῇ, καὶ τῶν ἐκ καμάτου πάντων ἡμῶν
πορισμῶν ἀπολαύεις αὐτή. ἡ δὲ γαστὴρ συνετίθετο, καὶ
αὐτὴ οὕτω ταῦτ' ἔχειν. καὶ εἰ δοκεῖ, ἔφασαν, ἀχορήγη-
τόν με ἐάσατε, μηδέν μοι προσφέροντες. ἔδοξε ταῦτα,
καὶ μή τι τοῦ λοιποῦ χορηγεῖσθαι τῇ γαστρὶ κοινῇ ἐψη-
φίσθη τοῖς μέλεσι. τροφῆς δὲ μὴ προσφερομένης αὐτῇ,
οὐδ' αἱ χεῖρες πρὸς ἔργον ἦσαν εὐκίνητοι, διὰ τὴν ἔν-
40 δειαν τῆς γαστρὸς ἀτονήσασαι, οὐδ' οἱ πόδες ἔῤῥωντο,
οὔτε τι ἕτερον τῶν μελῶν τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν πα-
ρεῖχεν ἀπρόσκοπον, ἀλλ' ἄπρακτα πάντα, δυσκίνη-
τά τε, ἢ καὶ τέλεον ἦσαν ἀκίνητα, καὶ τότε συνῆκαν,
ὅτι τὰ τῇ γαστρὶ προσφερόμενα, οὐ μᾶλλον ἐκείνῃ, ἀλλ'
αὐτοῖς ἐγχορήγηνται, καὶ αὐτῶν ἕκαστον τῶν ἐκείνῃ
προσαγομένων παραπολαύει. τούτοις τοῖς λόγοις τὸ *[ἴσως ἐν τοῖς [illegible] οἱ δανεισταὶ [illegible].]*
πλῆθος συνῆκεν, ὡς αἱ τῶν εὐπόρων οὐσίαι καὶ τοῖς πέ-
νησιν εἰσὶν εἰς ὠφέλειαν. καὶ εἰ κἀκεῖνοι ὠφελοῖντο ἐκ
δανεισμάτων, καὶ τὰς οὐσίας αὔξουσιν, οὐκ εἰς βλά-
50 βην τοῦτο τῶν πολλῶν ἀποβαίνει, ὡς εἴ γε μὴ ἔχοιεν
οἱ πλουτοῦντες, οὐδ' οἱ πένητες ἂν ἐν καιροῖς ἀναγ-
καίοις ἕξουσι τοὺς δανείσοντας, καὶ ἀπολοῦνται χρείας
κατεπειγούσης. ἐντεῦθεν ἠπιώτεροι γενόμενοι κα-
τηλλάγησαν, κουφισμὸν τῶν ὀφειλῶν, καὶ τῶν ὑπε-
ρημεριῶν ἄφεσιν τῆς βουλῆς ψηφισαμένης αὐτοῖς.
φοβηθέντες δέ, μὴ σκεδασθείσης αὐτοῖς τῆς συστά-
σεως, ἢ τὰς συνθήκας οὐκ ἐπιτελεῖς ἕξουσιν, ἢ κακω-
θῶσι διαλυθέντες, καὶ ἄλλος κατ' ἄλλην πρόφασιν κο-
λάζοιτο συνεχόμενος, συνέθεντο ἐπαρήγειν ἀλλήλοις, ἄν
60 τις τι ἀδικοῖτο· καὶ ὅρκους ἐπὶ τούτῳ ὑπέσχον, καὶ προστάτας
αὐτίκα ἐξ ἑαυτῶν δύο προεχειρίσαντο, εἶτα καὶ πλείους,
ἵν' ὦσιν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθοί τε καὶ τιμωροί.

καὶ οὐ

καὶ τοῦτο οὐχ ἅπαξ ἐποίησαν, ἀλλ' ἔκτοτε τὸ πρᾶγμα ἀρξάμενον, οὕτω προὔβαινε, καὶ ἐπ' ἐνιαυτὸν αὐτοὺς προστάτας ὡς ἀρχήν τινα ἀπεδείκνυσαν, τῇ μὲν τῶν λατίνων γλώσσῃ καλουμένους τριβούνους (οὕτω γὰρ οἱ χιλίαρχοι κικλήσκονται) δημάρχους δὲ προσαγορευομένους τῇ ἑλληνίδι φωνῇ, ἵνα διακρίνηται ἡ τῶν τριβούνων προσηγορία, τοῖς μὲν τὸ τῶν στρατιωτῶν, τοῖς δὲ τὸ τοῦ πλήθους προστιθέντων πρόσρημα. οὗτοι δὲ τοῦ πλήθους οἱ τριβοῦνοι ἢ δήμαρχοι μεγάλων κακῶν αἴτιοι τῇ ῥώμῃ γεγόνασι. τὸ μὲν γὰρ τῶν ἀρχόντων ὄνομα οὐκ εἶχον εὐθύς, ἰσχὺν δὲ ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐκτήσαντο, ἀμύνοντές τε δεομένῳ παντί, καὶ πάντα τὸν ἐπιβοησάμενον σφᾶς ἀφαιρούμενοι, οὐκ ἐκ μόνων ἰδιωτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν δικτατόρων. εἰ δέ τις καὶ ἀπόντας αὐτοὺς ἐπεκαλέσατο, κἀκεῖνος ἀπὸ τοῦ συνέχοντος αὐτὸν ἀπηλλάττετο, καὶ ἢ εἰς τὸ πλῆθος ὑπ' αὐτῶν εἰσήγετο, ἢ καὶ ἀπελύετο. ἀλλὰ καὶ εἴ τι που ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ γενέσθαι, ἐκώλυον, κἂν ἰδιώτης ᾖ ὁ ποιῶν, κἂν ἄρχων, κἂν ὁ δῆμος, κἂν ἡ βουλὴ πράττειν ἐμέλλῃ, ἢ ψηφίζεσθαι, εἰ δέ τις ἠναντιοῦτο δήμαρχος, ἄπρακτος καὶ ἡ πρᾶξις καὶ ἡ ψῆφος ἐγίνετο. τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος, καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίζειν, καὶ ζημιοῦν τὸν μὴ πειθαρχοῦντα, καὶ μάντεσι χρῆσθαι, καὶ δικάζειν ἐπετράπησαν, ἢ ἑαυτοῖς ἐπέτρεψαν. καὶ ὃ γὰρ ποιεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐξῆν, κατώρθουν ἐκ τοῦ ἀνανταγωνίστου πρὸς πᾶν τὸ πραττόμενον ὑφ' ἑτέρων, ἐναντιώσεως. καὶ γὰρ καὶ νόμους εἰσήγαγον, ἵν' ὅστις αὐτοῖς ἔργῳ ἢ λόγῳ προσκρούσῃ, κἂν ἰδιώτης εἴη, κἂν ἄρχων, ἱερός τε ᾖ, καὶ τῷ ἄγει ἐνέχηται. τὸ γὰρ ἱερὸν ἀντὶ ἀπωλείας ἦν. οὕτω γὰρ πᾶν ὅπερ ἂν ὥσπερ τι θῦμα εἰς σφαγὴν καθιερώθῃ, ὠνόμαστο. καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς δημάρχους τὸ πλῆθος ἱεροσάγκτους ὠνόμασαν, οἷον τειχάγια εἰς φρουρὰν τῶν σφᾶς ἐπικαλουμένων τυγχάνοντας. σάκρα γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τὰ τείχη, καὶ σάγκτα τὰ ἅγια. ἔδρων οὖν πολλὰ ἄτοπα· καὶ γὰρ καὶ ὑπάτους ἔβαλλον εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἐθανάτουν τινὰς μηδὲ λόγου τυγχάνοντας, καὶ οὐδεὶς αὐτοῖς ἐναντιωθῆναι ἐτόλμα. εἰ δὲ μή, καὶ αὐτὸς ἱερὸς ἐγίνετο. εἰ μέντοι τινὲς μὴ παρὰ πάντων τῶν δημάρχων κατεδικάζοντο, τοὺς μὴ ὁμογνωμονοῦντας ἐπεκαλοῦντο εἰς ἀρωγήν, καὶ οὕτως εἰς δίκην καθίσαντο ἢ παρ' αὐτοῖς ἐκείνοις, ἢ παρά τισι δικασταῖς, ἢ καὶ παρὰ τῷ πλήθει, καὶ τῆς νικώσης ἐγίνοντο. εἰς δέκα δὲ προϊόντος τοῦ χρόνου, οἱ δήμαρχοι κατέστησαν. ὅθεν αὐτοῖς τὸ πολὺ τῆς ἰσχύος κατεβέβλητο.
» φύσει γὰρ ὥσπερ, φθόνῳ δὲ μᾶλλον ἀλλήλοις οἱ συνάρ-
» χοντες διαφέρονται· καὶ χαλεπὸν πολλούς, ἐν δυνά-
» μει μάλιστα ὄντας, συμφρονῆσαι. ἅμα δὲ καὶ οἱ ἄλλοι διασπᾶν τὴν αὐτῶν μηχανώμενοι δύναμιν, ὅπως ἀσθενέστεροι διχογνωμονοῦντες ὦσιν, ἐστασίαζον· καὶ οἱ μὲν τοῖσδε, οἱ δὲ τοῖσδε προσετίθεντο. εἰ δὲ καὶ εἷς σφῶν ἀντεῖπε, τὰς τῶν ἄλλων διαγνώσεις ἀπράκτους ἀπέφαινε. τὸ μὲν οὖν πρῶτον οὐκ εἰσῄεσαν εἰς τὸ βουλευτήριον, καθήμενοι δὲ ἐπὶ τῆς εἰσόδου, τὰ ποιούμενα παρετήρουν· καὶ εἴ τι μὴ αὐτοῖς ἤρεσκε, παραχρῆμα ἀνθίσταντο. εἶτα καὶ εἰσεκαλοῦντο ἔνδον. εἰσέπειτα μέντοι καὶ μετέλαβον τῆς βουλείας οἱ δημαρχήσαντες, καὶ τέλος κἀκ τῶν βουλευτῶν τινὲς ἠξίωσαν δημαρχεῖν, εἰ μὴ εὐπατρίδαι ἐτύγχανον. οὐ γὰρ ἐδέχετο τοὺς εὐπατρίδας ὁ ὅμιλος. κατὰ γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ᾑρημένοι τοὺς δημάρχους, καὶ πρὸς τοσαύτην προαγαγόντες ἰσχύν, ἐδεδοίκεσαν, μή ποτε αὐτῶν τῇ ἰσχύϊ εἰς τοὐναντίον κατ' αὐτοῦ χρήσωνται. εἰ δέ τις τὸ γένους ἀξίωμα ἐξωμόσατο, καὶ πρὸς τὴν τοῦ πλήθους μετέστη νόμισιν, ἀσμένως αὐτὸν προσεδέχοντο.

καὶ συχνοὶ

Marginalia: τριβοῦνοι οἱ πλη- βειῶν. — ἰσχὺς τῶν τριβούνων. — ἱερὸν λέγεται ἀπολούμενον.

Neq; hoc semel fecerunt: sed ab eo tēpore, facto initio, res ita processit, ut quotannis eos patronos tanq; magistratus deligerēt, qui Tribuni plebeij, discriminis causa nominātur: quòd ij etiam in re militari Tribuni dicuntur, qui imperium in mille uiros obtinent. Ii Tribuni plebis magnas in Rep. turbas cōcitarunt: qui cum magistratuū nomen nō statim haberēt, potētia ceteros omnes superabāt, quemuis supplicē defendebāt, quemuis à quo implorati essent asserebāt, non cōtra priuatos duntaxat, sed etiā aduersus ipsos magistratus, Dictatorib. tantū exceptis. Quòd si quis eos uel absentes appellasset, is quoq; ab eo, à quo cōprehensus fuerat, liberatus, uel in concionē ab eis adducebat̄, uel etiā absoluebatur. Ad hæc, si quod eis decretū siue à priuato, siue à magistratu, siue à plebe factum, displicebat, intercedebāt. Quòd si Senatus aliquid uel agere, uel decernere instituisset, atq; unus Tribunus pl. intercessisset, irritū erat id decretū, actione supersedebatur. Progressu tēporis illa etiā, ut & Senatū conuocarēt, dicto non audiētes punirēt, & aruspices cōsulerent, aut cōcessa eis sunt, aut ab ipsis usurpata. Nam multa, quæ eis nō licebāt, aduersationibus illis inuictis cōtra omnia quę agerent̄, obtinuerūt. Etenim leges rogabāt, quibus is, siue priuatus, siue magistratus, à quo dicto facto'ue offēsi essent, sacer esset, ac piaculo obstrictus. Sacrū aūt esse, idē erat quod perisse. Sic enim omnia quę instar uictimę ad cędē destinata sunt, appellantur. Ipsos etiā Tribunos pl. sacrosanctos dixit plebs, tanq; sacra mœnia eorū à quibus implorētur. Proinde multa sunt ab eis absurdè facta: ut Cōsules in carcerē ducti, ut quidam indicta causa occisi. Neq; eis aduersari quisq; audebat: alioqui & ipse sacer erat. Si qui tamē non ab omnibus Tribunis damnarētur, opē dissentientium implorabāt: itaq; causam dicere siue apud eos ipsos, siue apud alios iudices, siue apud populū licebat, plurīū suffragijs uel condēnandis uel absoluendis. Tribunorū numerus tandē ad denos usq; auctus est: unde uires eorū multum sunt imminutę. Nam collegarū in magistratib. cùm natura quodāmodo, tū magis ex inuidia societas infida est: nec temerè fit, ut multi, præsertim potētes, consentiāt. Eò accedebat, q; alij uim eorū eneruare studētes, motus excitabāt, ut dissidentiū robur infringeretur, alijs ad alios se cōferentibus. Vno tamen eorū intercedēte, cæterorū sentētiæ reddebātur irritæ. Principiò Curiam nō ingrediebātur: sed in aditu sedētes, quid fieret obseruabant. ac si quid displicebat, euestigiò refragabātur. Pòst intrò uocati sunt, & ad senatoriā quoq; dignitatem admissi. Deniq; ex senatoribus quidā tribunatū expetiuerunt, modò ne Patricij essent. Plebs enim Patricios non admittebat: contra quos cū Tribuni creati essent, & ad tantā prouecti potestatē, uerebātur, ne quis ea potestate in ipsam plebem abuteretur. Si quis autem eierata familię dignitate ad plebeios trāsibat, benignè admittebat̄.

Omnisq; potestas impatiens consortis erit.

Itaq;

Itaq; multi ex nobilissimis, magnæ potētiæ cupiditate, nobilitate repudiata, tribunatū gesserunt. Ac tribunorū potestas hunc ortū habuit: quibus duo ædiles sunt adiūcti, quorum ministerijs ad literas uterentur. Qui cum omnia decreta, omnia plebiscita & senatusconsulta acciperent, atq; asseruarēt, nihil eos eorū omnium quæ agebantur latebat. Olim igitur his de causis, dicundiq; iuris ergò creabātur. Pòst autem cùm alia, tum rerum uenaliū forum eis cōmissum: unde à Græcis Agoranomi appellantur. Prima Romanorū seditione ad hunc modū sedata, finitimorū, quorum multi ob eam secessionem contra eos cōcitati erant, post reditum in gratiā, multa grauia bella sustinuerūt, uictis omnibus. Sed cum Coriolos obsiderēt, parum abfuit, quin castris exuerentur, nisi uirtus Cn. Martij, uiri patricij, profligatis hostibus, obstitisset: qui cùm alijs honoribus est affectus, tum Coriolani cognomentū, à deuicto à se populo consecutus. Ac tum ita in altū est euectus: non multo autē pòst, cum ei petēti prætura negata, iratus populo, tribuniā potestatē insectatus, & abrogare conatus esset, à Tribunis plebis, quibusdam criminibus cōfictis, & affectati regni calumnia instructa, in exiliū actus est. Exul statim ad Volscos se contulit: quorū principes & magistratus, aduentu illius læti, Actij Tullij impulsu rursus ad bellū se parabāt. Quod cum populo minimè placeret, qui à potētibus neq; admonēdo, neq; terrēdo ad arma sumēda commoueri posset, hac arte sunt usi. Cum ludis Circensibus, cùm alij ex finitimis, tum magna Volscorum multitudo Romā ad spectaculū conuenisset, Tullius per beneuolentię speciē Romanorum magistratibus persuasit, Volscos cauendos esse, paratos ad impetum in eos in Circo faciendum. Magistratus eo indicio etiā cum alijs cōmunicato, Volscos ante ludos statim ciuitate excedere pręconio iusserunt. Hi uerò grauiter ferentes, se solos ex omnibus esse pulsos, ad bellum iritati, imperatorib. lectis Coriolano & Tullio, ac Latinorū auxilijs ascitis, maiore numero contra Romanos sunt profecti. Quo illi audito, non statim arma corripuerūt, sed inter se criminibus certarunt. Plebeij cum patricijs, quòd ex eo ordine Coriolanus cum hostibus patriam oppugnatū iret: illi cum plebe, quòd eundem iniquo exilio multatū, hostem reddidissent. Ea contentio in magnū malū euasisset, nisi matronæ tulissent opem. Nam cum Senatus Coriolano reditū decreuisset, ac legatos ad eum propterea misisset: & ille, ut agri superioribus bellis adempti Volscis redderētur, postulasset: multitudine de agris non assensa, rursus alia legatio mittitur. Quam ille iracundè tulit, quòd qui de suis agris periclitarētur, ne sic quidem cederent alienis. Quibus nunciatis cum plebs nihil moueretur, neq; uel periculis admonita, à seditione recederent uiri: matronæ, Coriolani uxor Volumnia, & mater Veturia, clarissimis quibusq; mulieribus assumptis, in castra hostium sunt profectæ, liberis etiam Coriolani adductis.

Cn. Martius Coriolanus.

Actij Tullij dolus in concitandis ad bellum Volscis.

καὶ συχνοὶ τῶν σφόδρα εὐπατριδῶν ἀπόπαντο τῆς εὐγενείας, ἔρωτι τοῦ μέγα δυνηθῆναι, καὶ ἐδημάρχησαν. οὕτω μὲν οὖν ἡ τῶν δημάρχων δυναστεία συνέστη, οἷς καὶ ἀγορανόμους δύο προσείλοντο, οἷον ὑπογραφέας σφίσιν ἐσομένους πρὸς γράμματα. πάντα γὰρ τά τε παρὰ τοῦ πλήθους καὶ τὰ παρὰ τοῦ δήμου καὶ τῆς βουλῆς γραφόμενα λαμβάνοντες, ὥστε μηδὲν σφᾶς τῶν πραττομένων λανθάνειν, ἐφύλασσον. τὸ μὲν οὖν ἀρχαῖον ἐπὶ τούτῳ ᾑροῦντο, καὶ ἐπὶ τῷ δικάζειν, ὕστερον δὲ καὶ ἄλλα τε, καὶ τὴν τῶν ὠνίων ἀγορὰν ἐπετράπησαν, ὅθεν καὶ ἀγορανόμοι τοῖς ἑλληνίζουσιν ὠνομάσθησαν. ἡ μὲν οὖν στάσις ἡ πρώτη οὕτω τοῖς ῥωμαίοις κατέπαυσεν. ἐκ δὲ τῶν περιοίκων σφίσι διὰ τὴν στάσιν πολλῶν κατ' αὐτῶν κινηθέντων, μετὰ τὴν σύμβασιν ὁμονοήσαντες, ἐῤῥωμένως σὺν ἐξ ἐκείνους πολέμους διήνεγκαν, καὶ πάντας ἐνίκησαν. ὅτε καὶ κοριόλους πολιορκοῦντες, ἐκπεσεῖν καὶ τοῦ στρατοπέδου μικροῦ ἐκινδύνευον, εἰ μὴ γναῖος μάρκιος εὐπατρίδης ἀνὴρ ἠρίστευσε, καὶ τοὺς ὠθοῦντας ἀπώσατο, ὃς διά τε ἄλλως τι ἐδοξάσθη, καὶ κοριολανὸς ἐκ τοῦ ἔθνους, ὃ ἐτρέψατο, ἐκεκλήθη. καὶ τότε μὲν οὕτως ἤρθη. οὐ πολλῷ δ' ὕστερον στρατηγῆσαι αἰτήσας, καὶ μὴ τυχὼν, ἠγανάκτησε κατὰ τοῦ ὁμίλου, καὶ τοὺς δημάρχους ἐβαρύνετο. οἱ οὖν δήμαρχοι, ὡς καταλῦσαι ἐγχειροῦντα, αἰτίας τινὰς κατ' αὐτοῦ συμφορήσαντες, τυραννίδος αὐτῷ προσῆψαν αἰτίαμα, καὶ τῆς ῥώμης ἐξήλασαν. ἐκπεσὼν οὖν, τοῖς οὐολούσκοις εὐθὺς προσεχώρησεν· ὧν οἱ μὲν πρῶτοι, καὶ οἱ ἐν τοῖς τέλεσιν αὐτῶν ὄντες ἐχαίρον τε αὐτῷ, καὶ αὖθις πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο, ἀττίου τυλλίου πρὸς τοῦτο ἐρεθίζοντος ἅπαντας. ὁ δὲ ὅμιλος ἀπρόθυμος ἦν. ὡς δ' οὔτε πείθοντες, οὔτ' ἐκφοβοῦντες αὐτοὺς οἱ δυνατοὶ, κινῆσαι πρὸς ὅπλων ἄρσιν ἠδύναντο, τοιόνδε ἐμηχανήσαντο. ἱπποδρομίαν τῶν ῥωμαίων ἀγόντων, ἄλλοι τε τῶν προσχώρων αὐτοῖς καὶ οὐολούσκοι πλῆθος πολλοὶ ἐπὶ θέαν συνῆλθον. ὁ δὲ τύλλιος τοὺς τῶν ῥωμαίων στρατηγοὺς ἔπεισεν, ὡς εὐνοῶν δῆθεν αὐτοῖς, τοὺς οὐολούσκους φυλάσσεσθαι, παρεσκευασμένους ἐπιθέσθαι σφίσιν ἀνελπίστως ἐν τῇ ἱπποδρομίᾳ. οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ τοῖς ἄλλοις τὸ μήνυμα κοινωσάμενοι, τοὺς οὐολούσκους αὐτίκα πρὸ τοῦ ἀγῶνος ἅπαντας ἐξεκήρυξαν. οἱ δὲ δυσανασχετήσαντες, ὅτι μόνοι ἐκ πάντων ἐξελήλαντο, ἑτοῖμοι πρὸς μάχην ἐγένοντο. καὶ προστησάμενοι τὸν κοριολανόν τε καὶ τὸν τύλλιον, ἐπὶ τὴν ῥώμην, καὶ τοὺς λατίνους προσειληφότες, πλήθει ἐχώρησαν πλείονι. ὃ οἱ ῥωμαῖοι πυθόμενοι, πρὸς τὰ ὅπλα μὲν οὐκ ἐξώρμησαν, ἐν αἰτίαις δ' ἀλλήλους ἐποιοῦντο, οἱ μὲν τοῦ ὁμίλου τοὺς εὐπατρίδας, ὅτι ἐξ αὐτῶν ὁ κοριολανὸς τυγχάνων, μετὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ τὴν πατρίδα στρατεύοιτο· οἱ δὲ τὸν ὅμιλον, ὅτι μὴ ἐνδίκως αὐτὸν ἐξελάσαντες, πολέμιον πεποιήκασιν. οὕτω δὲ στασιάζοντες, ἂν μέγα τι κακὸν ἐνέπεσον ἄν, εἰ μὴ καὶ αἱ γυναῖκες αὐτοῖς ἐπεκούρησαν. ὡς γὰρ ἡ γερουσία κάθοδον τοῦ κοριολάνου ἐψηφίσατο, καὶ ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις πρὸς ἐκεῖνον ἔστειλαν, ἐκεῖνος καὶ τὴν χώραν τοῖς οὐολούσκοις ἀποδοθῆναι ᾔτησε, ἣν ἐν τοῖς πρὶν πολέμοις ἐστέρηντο. τὸ δὲ πλῆθος τῆς χώρας οὐ μεθίετο. πάλιν οὖν ἑτέρα πρεσβεία. ὁ δὲ προσθύμως ἔφησεν, ὅτι καὶ περὶ τῆς ἑαυτῶν κινδυνεύοντες, οὐδ' οὕτω τῆς ἀλλοτρίας ἀφίενται. καὶ τούτων δ' ἀγγελθέντων αὐτοῖς, οὐδ' ἐπεκινήθησαν, οὐδ' ὑπὸ τῶν κινδύνων οἱ ἄνδρες τοῦ στασιάζειν ἐξίσταντο. αἱ δὲ γυναῖκες, ἥ τε γαμετὴ τοῦ κοριολάνου οὐολουμνία, καὶ ἡ μήτηρ οὐετουρία, καὶ τὰς λοιπὰς τὰς ἐπιφανεστάτας παραλαβοῦσαι, ἦλθον εἰς τὸ στρατόπεδον πρὸς αὐτὸν, καὶ τὰ παιδία αὐτοῦ ἐπαγό-

ὅτι ὁ ἀγορανόμος.

ὅτι ὠνομάσθη κοριολανὸς ὁ μάρκιος ἐκ τοῦ νικῆσαι τὸ ἔθνος τῶν κοριόλων.

ὅτι ἐν ἱπποδρομίᾳ οἱ πρόσχωροι εἰς ῥώμην συνῆλθον.

κατὰ ταῦτα οἱ ῥωμαῖοι τοῖς λατίνοις ἐχθροί.

ἐπαγόμεναι. καὶ αἱ μὲν ἄλλαι σιωπῶσαι ἐδάκρυον· ἡ δὲ Οὐετουρία, οὐκ ηὐτομολήκαμεν, ἔφη, τέκνον, ἀλλ' ἡ πατρὶς ἡμᾶς ἐπέπεμψέ σοι. εἰ μὲν πείθοιο, μητέρα καὶ γυναῖκα καὶ τέκνα· εἰ δὲ μή, λάφυρα. καὶ εἰ ἔτι νῦν ἐποργίζῃ, πρώτας ἡμᾶς ἀπόκτεινον. καταλλάγηθι, καὶ μηκέτι ὀργίζου τοῖς πολίταις, τοῖς φίλοις, τοῖς ἱεροῖς, τοῖς τάφοις. μηδὲ ἐκπολιορκήσῃς τὴν πατρίδα, ἐν ᾗ ἐγεννήθης καὶ ἐτράφης, καὶ τὸ μέγα τοῦτο ὄνομα Κοριολανὸς ἐγένου. μήτε ἄπρακτόν με ἀποπέμψῃς, ἵνα μὴ νεκράν με αὐτοχειρίᾳ θεάσῃ. ἐπὶ τούτοις ἀνέκλαυσε, καὶ τοὺς μαστοὺς προδείξασα, τῆς τε γαστρὸς ἁψαμένη, αὕτη σε ἔτεκεν, ἔφη, τέκνον, οὗτοί σε ἐξέθρεψαν. ἡ μὲν εἶπε ταῦτα. ἡ γαμετὴ δὲ αὐτοῦ, καὶ τὰ παιδάρια, καὶ αἱ ἄλλαι γυναῖκες συνεθρήνησαν, ὥστε κἀκεῖνον εἰς πένθος κινῆσαι. μόλις δ' ἀνενεγκών, περιέπλεξε τὴν μητέρα, καὶ φιλῶν ἅμα, ἰδέ, ἔφη, μῆτερ πείθομαί σοι. σὺ γάρ με νικᾷς, καὶ σοὶ ταύτην τὴν χάριν πάντες ἐχέτωσαν. ἐγὼ γὰρ οὐδὲ ἰδεῖν αὐτοὺς ὑπομένω, οἳ τηλικαῦτα παρ' ἐμοῦ εὐεργετηθέντες, τοιαῦτά μοι ἀνταπεδώκασιν. οὐδ' ἀφίξομαι εἰς τὴν πόλιν, ἀλλὰ σὺ μὲν ἀντ' ἐμοῦ τὴν πατρίδα ἔχε, ἐπεὶ τοῦτο ἠθέλησας· ἐγὼ δὲ ἀπαλλαγήσομαι. ταῦτα εἰπὼν ἀπανέστη, καὶ οὐδὲ τὴν κάθοδον κατεδέξατο. ἀναχωρήσας δὲ εἰς τοὺς Οὐολούσκους, ἐκεῖ γηράσας, ἀπηλλάγη. οἱ δὲ δήμαρχοι χώραν ἐκ πολεμίων προσκτηθεῖσαν Ῥωμαίοις, ἀπῄτουν διανεμηθῆναι τῷ πλήθει. ὅθεν πρὸς ἀλλήλους τε καὶ πρὸς τῶν πολεμίων πολλὰ ἐκακώθησαν. οἱ γὰρ δυνατοὶ μὴ ἄλλως κατέχειν αὐτοὺς δυνάμενοι, πολέμους ἐκ πολέμων ἐξεπίτηδες ἐκίνουν, ἵν' αὐτοῖς ἀσχολούμενοι, μηδὲν περὶ τῆς γῆς πολυπραγμονῶσι. χρόνῳ δέ ποτε ὑποτοπήσαντές τινες τὸ πραττόμενον, οὐκ εἴων καὶ ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἢ στρατηγοὺς ὑπὸ τῶν δυνατῶν ἀποδείκνυσθαι, ἀλλ' ἤθελον καὶ αὐτοὶ τὸν ἕτερον ἐκ τῶν εὐπατριδῶν αἱρεῖσθαι. ὡς δὲ τοῦτο κατειργάσαντο, προείλοντο Σπούριον Φούριον· καὶ μετ' ἐκείνου στρατευσάμενοι, πάντα ἐφ' ὅσα ὥρμησαν, προθύμως κατέπραξαν. οἱ δὲ τῷ συνάρχοντι αὐτοῦ Φαβίῳ Καίσωνι συνεξελθόντες, οὐ μόνον οὐκ ἐρρώσθησαν, ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἐκλιπόντες, εἰς τὴν πόλιν ἦλθον, καὶ ἐθορύβουν, ἕως οἱ Τυρσηνοὶ τοῦτο μαθόντες, ἐπεχείρησαν αὐτοῖς. καὶ τότε μέντοι οὐ πρότερον ἐξῆλθον τῆς πόλεως, πρὶν τῶν δημάρχων τινὰς συμφρονῆσαι τοῖς δυνατοῖς. ἠγωνίσαντο δὲ προθύμως, καὶ πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων διέφθειραν, συχνοὶ δὲ καὶ αὐτῶν ἀπέθανον. ἔπεσε δὲ καὶ εἷς τῶν ὑπάτων ὁ Μάλλιος. ὁ δὲ ὅμιλος στρατηγὸν τὸ τρίτον τὸν Μάλλιον εἵλετο. καὶ πόλεμος αὖθις αὐτοῖς ἐπηγείρετο πρὸς τῶν Τυρσηνῶν. ἀθυμοῦσι δὲ Ῥωμαίοις, καὶ ἀποροῦσι, πῶς τοῖς ἐχθροῖς ἀντικαταστῶσιν, οἱ Φάβιοι ἐπικούρησαν. ἓξ γὰρ ὄντες καὶ τριακόσιοι, ὡς ἀθυμοῦντας εἶδον αὐτούς, καὶ μήτε τι βουλευομένους λυσιτελές, καὶ ἀπογινώσκοντας ἅπαντα, τὸν πρὸς τοὺς Τυρσηνοὺς ὑπεδέξαντο πόλεμον, αὐτοὶ δι' ἑαυτῶν προθυμηθέντες μαχέσασθαι καὶ τοῖς σώμασι καὶ τοῖς χρήμασι. καί τι χωρίον καταλαβόντες ἐπίκαιρον ἐτειχίσαντο. ὅθεν ὁρμώμενοι, πάντα τὰ τῶν πολεμίων ἦγον, τῶν Τυρσηνῶν μηδὲ εἰς χεῖρας αὐτοῖς ἰέναι θαρρούντων. εἰ δὲ καί ποτε συμμίξαιεν, ἐλαττουμένων παρὰ πολύ. προσλαβόμενοι δὲ καὶ συμμάχους οἱ Τυρσηνοί, ἐν ὑλώδει χωρίῳ ἐλόχησαν, καὶ ἀφυλάκτους ἐπελθόντας αὐτοῖς τοὺς Φαβίους ὑπὸ τοῦ πάντα νικᾶν, περιεστοίχισαν, καὶ πάντας ἐφόνευσαν· καὶ παντελῶς τὸ γένος αὐτῶν ἐξέλιπεν ἄν, εἰ μὴ εἷς τις οἴκοι κατελείφθη διὰ νεότητα, ἀφ' οὗπερ αὖθις ἀνεπληρώθησαν. τῶν δὲ Φαβίων οὕτω φθαρέντων, οἱ Ῥωμαῖοι μάλα παρὰ τῶν Τυρσηνῶν ἐκακώθησαν.

adductis. Cęteris autem tacitè plorãtibus, Veturia: Non transfugimus, inquit, fili: sed nos patria misit. Si parueris, matrem, uxorem, & liberos: sin minus, prædam. Quòd si tua nondum deſæuijt iracũdia, nos primas occidito. Reconciliare omiſſa ira ciuibus, amicis, ſacris, monumentis. Noli excindere patriam, in qua natus es, & educatus, & magnum illud Coriolani cognomentum adeptus. Ne me uoti impotẽ dimiſeris, ne meis manib. interfectam me uideas. His dictis eiulans, & mammis oſtenſis, & uentre attrectato: Hic te genuit, inquit, hæ te lactauerunt. Deinde ab uxore & liberis eius, cæteriſq; mulieribus fletu orto, ille quoque ad luctum commotus, & uix ſibi redditus, matrem amplectitur, & inter oſcula: En tibi, inquit, mater pareo. Tu enim me uincis: tibi gratiã iſtam debebunt omnes. Ego uerò ab eorum etiam conſpectu abhorreo, qui pro tantis beneficijs talem mihi gratiam retulerunt. Verùm tu meo loco patriam teneto, quando ita uoluiſti: ego recedam. Hæc locutus, repudiato in patriam reditu, in Volſcos receſsit, ibiq; ſenex obijt.

Legis agrariæ turbæ.

Tribuni plebis agrum hoſtibus ademptum, populo diuidi poſtulantibus, Romani & inter ſeſe, & ab hoſtibus multa detrimẽta ceperunt. Nam diuites cum plebem aliter cõtinere non poſſent, bella ex bellis de induſtria ſeuerunt: ut ijs occupati, legis agrariæ obliuiſcerẽtur. Quo conſilio tandem à nõnullis animaduerſo, non paſsi ſunt utrimq; conſulem à potentibus deſignari: ſed & ipſi alterum ex patricijs eligere uoluerunt. Eo impetrato, Sp. Furium elegerunt: quo duce omnia quæ aggreſsi ſunt, ſedulò confecerunt. Sed qui cum eius collega Cæſone Fabio exierant, adeò ſe uiros fortes non præbuerunt, ut caſtris relictis in urbem reuerſi, tumultum excitarint: donec Tyrrheni ea re cognita, illos inuaſerunt: ac ne tum quidem prius ſunt egreſsi, quàm Tribuni quidam patricijs aſſenſi eſſent. Tum uerò ſtrenuè pugnarunt: ac multis hoſtibus cæſis, ipſorum quoque non pauci ceciderunt. Cecidit etiam alter conſul * Manlius. Plebs Manlium tertiùm conſulem creauit. Orto rurſus à Tyrrhenis bello, Fabij Romanis, quomodo reſiſti poſſet hoſtibus, ſolicitis, opem tulerunt. Qui VI & CCC numero, quia populum anxium, nihil quod in rem eſſet deliberantem, ac deſperantem omnia uidebant, Tyrrhenum bellum ſuis & corporibus & ſumptibus gerendum ſibi depopoſcerunt: & opportuno loco præſidium communierunt, unde infeſta hoſtium omnia fecerunt, Tyrrhenis acie decernere aut non audentibus, aut ſi auſi eſſent, turpiter profligatis.

CCC & VI Fabiorum interitus.

Sed ſocijs aſcitis, & inſidijs in ſaltu quodam collocatis, Fabios ob crebras uictorias incautos circumuenerunt, & occiderunt omnes. Ac eorum familia internecione perijſſet, niſi unus ob teneriorem ætatem domi relictus fuiſſet: à quo inſtaurata, deinceps quoq; floruit. Cum hæc clades accepta eſſet, Romani à Tyrrhenis grauiter

uexati, pace cum hostibus facta, in semetipsos conuersi, mutuis se cladibus affecerũt: nec ipsis consulibus multitudo abstinuit. Nam & ministros eorum uerberarunt, & fasces confregerunt, & ipsos Coss. per quamuis causam, siue magna ea, siue parua esset, reos fecerunt. Appium Claudium in ipso etiã magistratu in carcerem ducere uoluerunt: quòd is populi in omnibus aduersator, legiones suas decimarat, quòd Volscis in prælio cessissent. Decimatio uerò huiusmodi fuit. Cum milites grauiter deliquerant, Imperator omnibus in decurias distributis, decimum quemq; cui sors obuenerat, occidebat. Appio, deposito magistratu, plebeij statim diem dixerunt, nec damnarunt tamen: sed die producta, in eam necessitatẽ adegerunt, ut ipse sibi manus afferret. Ad hęc quidam Tribuni plebis cùm alia contra patres scripserunt, tum illud, ut populo per se inire concilium, & absq; illis deliberare liceret, & suo arbitratu decernere omnia. Quòd si quis ob crimẽ aliquod à Coss. mulctetur, ei prouocationem esse ad populum. Aediliumq; & Tribunorum potestatem ampliarunt, ut quamplurimos patronos haberent. Quæ cum agerentur, Patricij apertè non nisi in paucis aduersabantur, clam uerò multos ex audacissimis tollebãt. Sed nec id cæteros cohercebat: nec illud, quòd semel nouẽ Tribuni à plebe cremati sunt. Quorum exemplo insecuti Tribuni, adeò non facti sunt moderatiores, ut magis etiã sæuierint.* Eò populus à patribus est redactus. Nam bellis exortis militare noluerunt, nisi optatis eorũ satisfieret: aut egressi pugnarunt segniter, nisi quæ uoluissent, omnia impetrassent. Vnde multi ex finitimis, nõ tam suis freti uiribus, quàm illorum dissensionibus, bella mouerunt. Quorum è numero Aequi, M. Minutio Consule uicto, animos sustulerunt. Qua clade cognita, Romani L. Quintium, pauperẽ illum quidẽ, & agriculturæ deditum, sed uirtute & temperantia præstantem, Dictatorem dixerunt: qui ob comam in cincinnos implexam, Cincinnatus est appellatus: cuiusmodi nunc multi in regia uersantur. eoq; malo in Remp. inuecto, cincinnatos ubique uidere licet. Is igitur Dictator creatus, eo-
„ dem die ducto exercitu, celeritate citra teme-
„ ritatem usus, unà cum Minutio impetu in Aequos facto, plurimos occidit: cęteros uiuos cæpit, ac sub iugum missos dimisit: quæ res huiusmodi erat. Duo recta ligna terra defigebãtur, quibus unum obliquũ supernè imponebatur. per hęc media captiui nudi traducebanť. quod uictoribus magnæ gloriæ, uictis tãto dedecori erat, ut quidã ei ignominiæ mortẽ anteferrent. Coruino urbe capta, & Minutio ob cladẽ consulatu abrogato, domum redijt, atq; ipse etiam se magistratu abdicauit. Deinde Romani domestico bello sunt conflictati, à seruis & exulibus conflato: qui noctu subita impressione Capitoliũ occuparũt. sed plebs tũ quoq; nõ prius arma cæpit, quàm patricijs aliquid detraxisset.

ac se-

Seditio cõtra cõsules.

L. Quintius Cincinnatus Dictator Aequos sub iugum mittit.

καθέστασαν. εἶτα πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους σπονδὰς ἐποιήσαντο. τραπόμενοι δ' ἐπ' ἀλλήλους, ἔπραξαν πολλὰ δεινά, ὡς μηδὲ τῶν στρατηγῶν ἀπέχεσθαι τὸ πλῆθος. τούς τε γὰρ ὑπηρέτας αὐτῶν ἔτυπτον, καὶ τὰς ῥάβδους κατέκλων, αὐτούς τε τοὺς στρατηγοὺς ὑπὸ δίκην ἦγον ἐπὶ πάσῃ προφάσει καὶ μείζονι καὶ ἐλάττονι. Ἄππιον οὖν Κλαύδιον καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐμβαλεῖν ἐβουλεύσαντο, ὅτι τε αὐτοῖς ἠναντιοῦτο εἰς ἅπαντα, καὶ ὅτι τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ ἐδεκάτευσεν, ἐπειδὴ τοῖς Οὐολούσκοις ἐν μάχῃ ἐνεδεδώκεσαν. ἡ δὲ δεκάτευσις τοιάδε τις ἦν. ὅτε τι οἱ στρατιῶται μέγα ἡμαρτήκεσαν, ὁ στρατηγὸς εἰς δεκάδας αὐτοὺς ἀριθμῶν, ἕνα λαβὼν ἐξ ἑκάστης δεκάδος τὸν κλῆρον λαχόντα, θανάτῳ ἐκόλαζεν. ἀπελθόντα δ' ἐκ τῆς ἀρχῆς τὸν Κλαύδιον, εὐθὺς οἱ τοῦ πλήθους εἰς ἀγῶνα κατέστησαν, καὶ οὐ κατεψηφίσαντο μὲν· τὴν ψῆφον δὲ ὑπερθέμενοι, εἰς ἀνάγκην αὐτὸν αὐτοχειρίας κατέστησαν. καί τινες δὲ τῶν δημάρχων ἄλλα τε κατὰ τῶν εὐπατριδῶν συνέγραψαν, καὶ τὸ ἐξεῖναι τῷ πλήθει, καὶ καθ' ἑαυτὸ συνιέναι, καὶ ἄνευ ἐκείνων βουλεύεσθαι, καὶ χρηματίζειν πάνθ' ὅσα ἂν ἐθελήσῃ. κἄν τις ἐπ' αἰτίᾳ τινὶ παρὰ τῶν στρατηγῶν προστιμηθῇ, ἔκκλητον ἐπὶ τούτοις τὸν δῆμον δικάζειν ἔταξαν. καὶ τοὺς ἀγορανόμους δὲ καὶ τοὺς δημάρχους ἐπηύξησαν, ἵνα πλείστους τοὺς αὐτῶν προϊσταμένους ἔχωσι. πραττομένων δὲ τούτων, οἱ εὐπατρίδαι φανερῶς μὲν οὐ πάνυ αὐτέπραττον, πλὴν βραχέων, λάθρα δὲ συχνοὺς τῶν θρασυτάτων ἐφόνευον. ἀλλ' οὔτε τοῦτο τοὺς λοιποὺς ἐπεῖχεν, οὐδ' ὅτι ποτὲ ἐννέα δήμαρχοι πυρὶ ὑπὸ τοῦ δήμου παρεδόθησαν. οὐ μόνον γὰρ οἱ μετὰ ταῦτα δημαρχοῦντες οὐκ ἠμβλύνοντο, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐθρασύνοντο. εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν εὐπατριδῶν προήχθη ὁ ὅμιλος. οὔτε γὰρ στρατεύειν ἐπείθοντο πολέμων ἐπικειμένων, εἰ μὴ ἂν ὧν ἐγλίχοντο ἔτυχον, καὶ εἴ ποτε δ' ἐξῆλθον, ἀπροθύμως ἐμάχοντο, εἰ μὴ πάνθ' ὅσα ἐβούλοντο ἤνυσαν. κἀντεῦθεν πολλοὶ τῶν προσοίκων αὐτοῖς τῇ ἐκείνων διχοστασίᾳ, ἢ τῇ ἑαυτῶν θαρροῦντες ἰσχύϊ, ἐνεωτέρισαν. ἀφ' ὧν ἦσαν καὶ Αἰκουοί, οἳ Μάρκον Μινούκιον στρατηγοῦντα τότε νικήσαντες, ἐφρονηματίσθησαν. μαθόντες δὲ τὸν Μινούκιον ἡττημένον οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, δικτάτορα Λούκιον Κοΐντιον εἵλοντο, πένητα μὲν ἄνδρα, καὶ γεωργίᾳ συνεζηκότα, δι' ἀρετὴν δὲ καὶ σωφροσύνην διαπρεπῆ, καίτοι τὰς κόμας διαπλοκάμους αἰωροῦντα, ὅθεν καὶ Κικιννάτος ὠνόμαστο, οἷοι νῦν πολλοὶ περὶ τὰ βασίλεια. ἐκεῖθεν δὲ τοῦ κακοῦ παρεισφθαρέντος εἰς τὸ πολίτευμα, καὶ ἁπανταχοῦ κικιννάτους ἔστιν ὁρᾶν. οὗτος οὖν δικτάτωρ προχειρισθείς, καὶ αὐθημερὸν ἐκστρατεύσας, καὶ τάχει σὺν ἀσφαλείᾳ χρησάμενος, καὶ τοῖς Αἰκουοῖς προσβαλὼν μετὰ τοῦ Μινουκίου, πλείστους μὲν διέφθειρε, τοὺς δ' ἄλλους ἐζώγρησεν, οὓς ὑπὸ ζυγὸν διαγαγὼν ἀφῆκεν. ἡ δὲ πρᾶξις ἡ τοῦ ζυγοῦ τοιάδε τις ἦν· ἑκατέρως, δύο ὄρθια διαλλὰξ ξύλα διέχοντα ἀλλήλων, εἰς τὴν γῆν κατεπήγνυον, καὶ αὐτοῖς ἐπετίθεσαν ἐγκάρσιον ἕτερον, καὶ διὰ μέσου τούτων τοὺς ἁλόντας διῆγον γυμνούς, ὃ τοῖς μὲν δρῶσι λαμπρότητα, πολλὴν δ' ἀτιμίαν τοῖς πάσχουσιν ἔφερεν, ὥστε τινὰς τοῦ τοιοῦτόν τι παθεῖν προαιρεῖσθαι θανεῖν. καὶ πόλιν δὲ αὐτῶν Κορουῖνον καλουμένην ἑλών, ἐπανῆλθε, καὶ τὸν Μινούκιον διὰ τὴν ἧτταν τὴν στρατηγίαν ἀφείλετο, καὶ αὐτὸς ἀπέθετο τὴν ἀρχήν. οἱ μέντοι Ῥωμαῖοι οἰκεῖον ἐσχήκασι πόλεμον, ὃς ἐκ δούλων συνέστη καὶ φυγάδων τινῶν, οἳ νυκτὸς ἐπελθόντες ἐξαπιναίως, τὸ Καπιτώλιον ἐκράτησαν. ὁ δ' ὅμιλος καὶ τότε οὐ πρότερον ἐν τοῖς ὅπλοις ἐγένετο, πρίν τι πλέον σχεῖν τῶν εὐπατριδῶν. ἐπελθόντες

δέ γε

περὶ δὲ τιμωρίας τῆς δεκατεύσεως, ὃ εἰς τοὺς ἁμαρτάνοντας στρατιώτας ἐπάγεται.

ὅτι πένης ἄνθρωπος, καὶ γεωργὸς ὤν, δικτάτωρ γέγονε διὰ τὴν κικιννάτων [illegible].

ὅτι κατὰ Ῥωμαίους κικιννάτοι οἱ ἀναπο[illegible].

τί τὸ ὑπὸ ζυγὸν ἀγαγεῖν τοὺς ἐχθροὺς [illegible].

δέ γε τοῖς στασιάζουσιν, ἐκράτησαν μὲν αὐτῶν, πολλοὺς δὲ τῶν σφετέρων ἀπέβαλον. διὰ ταῦτα τοίνυν οἱ ῥωμαῖοι καὶ διά τινα σημεῖα εὐλαβηθέντες, τῶν τε πρὸς ἀλλήλους ἀπηλλάγησαν ἐγκλημάτων, καὶ τὴν πολιτείαν ἰσοτέραν ποιήσασθαι ἐψηφίσαντο. καὶ τρεῖς ἄνδρας εἰς τὴν ἑλλάδα διὰ τοὺς νόμους καὶ τὰ παρ' ἐκείνοις ἔθη ἐπέμψασι, καὶ κομισθέντων αὐτῶν, τάς τε ἄλλας ἀρχὰς καὶ τὰς τῶν δημάρχων κατέλυσαν, καὶ ἄνδρας ὀκτὼ ἐκ τῶν πρώτων εἵλοντο. καὶ ἄππιον κλαύδιον, τίτον τε γενούκιον ἀπέδειξαν κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον στρατηγοὺς αὐτοκράτορας, καὶ νόμους αὐτοῖς συγγράψαι ἐπέτρεψαν, μηδεμίαν τε δίκην ἐφέσιμον ἀπ' αὐτῶν γίνεσθαι προσεψηφίσαντο· ὃ πρώην οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων, πλὴν τῶν δικτατόρων ἐδέδοτο. ἦρξαν τε οὗτοι ἐφ' ἡμέραν ἕκαστος, ἐναλλὰξ τὸ πρόσχημα τῆς ἡγεμονίας λαμβάνοντες· καὶ νόμους συγγράψαντες, εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξέθηκαν, οἳ ἐπεὶ πᾶσιν ἤρεσαν, ἐς τὸν δῆμον εἰσήχθησαν, καὶ κυρωθέντες, σανίσιν ἐνεγράφησαν δέκα. ὅσα γὰρ φυλακῆς ἐκρίθησαν ἄξια, ἐν σανίσιν ἐθησαυρίζοντο. ἐκεῖνοι μὲν οὖν τὸν ἐνιαυτὸν ἀνύσαντες, ἀφῆκαν τὴν ἀρχήν. ἕτεροι δὲ αὖθις αἱρεθέντες δέκα, ὥσπερ ἐπὶ καταλύσει τῆς πολιτείας χειροτονηθέντες ἐξώκειλαν. πάντες γὰρ ἅμα ἐκ τῆς ἴσης ἦρχον, καὶ νεανίσκους ἐκ τῶν εὐπατριδῶν θρασυτάτους ἐκλεξάμενοι, πολλὰ δι' αὐτῶν ἐποίουν, καὶ βίαια. ὀψὲ δέ ποτε ἐπ' ἐξόδῳ τοῦ ἔτους ὀλίγα ἄττα ἐν δύο σανίσι προσέγραψαν, ἐς πάντα δι' αὐτογνωμονήσαντες, ἀφ' ὧν οὐχ ὁμόνοια, ἀλλὰ καὶ διαφοραὶ μείζους ῥωμαίοις γενήσεσθαι ἔμελλον. αἱ μὲν οὖν λεγόμεναι δώδεκα δέλτοι οὕτως τότε ἐγένοντο. οἱ δὲ νομοθέται ἐκεῖνοι οὐ μόνον ταῦτ' ἔπραξαν, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου τῆς ἀρχῆς αὐτοῖς διελθόντος, ἔτι τοῖς πράγμασιν ἐνέμειναν, βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες, καὶ μηδὲ τὴν βουλὴν ἢ τὸν δῆμον ἀθροίζοντες, ἵνα μὴ συνελθόντες παύσωσιν αὐτούς. αἰκουῶν δὲ καὶ σαβίνων πόλεμον αἰρομένων κατὰ ῥωμαίων, τότε τοὺς ἐπιτηδείους αὐτοῖς παρασκευάσαντες, διεπράξαντο σφίσι τοὺς πολέμους ἐπιτραπῆναι. ἐκ γοῦν τῆς δεκαρχίας αὐτῶν σερούιος μὲν ὄππιος, καὶ ἄππιος κλαύδιος, κατὰ χώραν ἔμειναν, οἱ δὲ ὀκτὼ ἐπὶ τοὺς πολεμίους ἐστράτευσαν. πάντα μὲν ἁπλῶς καὶ τὰ ἐν τῷ ἄστει καὶ τὰ ἐν τοῖς στρατοπέδοις τετάρακτο, κἀντεῦθεν στάσις αὖθις συνεκινήθη. ἐμβαλόντες γὰρ εἰς τὴν τῶν σαβίνων γῆν οἱ στρατίαρχοι, λούκιόν τινα σίκιον, ἄκρον τε τὰ πολέμια, καὶ ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ ὁμίλου τεταγμένον, μεθ' ἑτέρων ὥς τι χωρίον καταληψόμενον ἔπεμψαν, καὶ διὰ τῶν συνεκπεμφθέντων αὐτῷ τὸν ἄνδρα διέφθειραν. λόγου δ' εἰς τὸ στρατόπεδον γενομένου, ὡς παρὰ πολεμίων τοῦ ἀνδρὸς σὺν ἄλλοις ἀνῃρημένου, οἱ στρατιῶται ἀνελέσθαι τοὺς νεκροὺς ὁρμήσαντες, οὐδὲν σῶμα τῶν ἐναντίων εὑρήκασι, συχνοὺς δὲ τῶν ὁμοφύλων, οὓς ὁ σίκιος ἐπιθεμένους αὐτῷ ἀπέκτεινεν ἀμυνόμενος. ὡς οὖν κύκλῳ τε αὐτοῦ κειμένους καὶ τετραμμένους πρὸς αὐτὸν εἶδον, ὑπετόπησαν τὸ γενόμενον, καὶ μέντοι καὶ ἐθορύβησαν. πρὸς δὲ τοῖς καὶ διά τι τοιοῦτον. λούκιός τις οὐεργίνιος ἐκ τοῦ πλήθους ὤν, καὶ θυγατέρα ἔχων περικαλλῆ, λουκίῳ ἰκιλλίῳ τῷ ὁμοίῳ αὐτῷ ἐκδώσειν ἔμελλε. ταύτης ὁ κλαύδιος ἐρασθείς, καὶ μὴ τυχών, παρεσκεύασέ τινας δουλαγωγῆσαι αὐτήν. ἐλθὼν δὲ ὁ τῆς κόρης πατὴρ ἐκ τοῦ στρατοπέδου ἐδικαιολογεῖτο. ὡς δὲ ὁ κλαύδιος ταύτης κατεψηφίσατο, καὶ τοῖς δουλαγωγοῦσιν αὐτὴν ἡ κόρη παρεδόθη, καὶ οὐδεὶς ἐπήμυνεν, ὑπεραλγήσας ὁ ταύτης πατὴρ, καὶ τὴν θυγατέρα κοπίδι διαχειρισάμενος, πρὸς τοὺς στρατιώτας, ὡς εἶχεν, ἐξώρμησεν. οὓς οὐδὲ πρὶν εὐ

ὅτι μετὰ τὴν τῶν νόμων ἐξ ἑλλάδος μεταγωγὴν παύσαντες ῥωμαῖοι δημάρχους, καὶ στρατηγοὺς προεβάλοντο.

ὅτι σανίσιν οἱ νόμοι γραφόμενοι τότε, ἐς τὴν ἀγορὰν προετίθεντο.

νόμος ὁ δωδεκάδελτος.

ac seditiosos oppresserunt: sed multos suorum amiserunt. His igitur de causis Romani & prodigijs quibusdā impulsi, omissis mutuis criminationibus, Rempub. æquabiliorē efficere decreuerūt. Ac tres uiros in Græciam, ad illorum leges & instituta cognoscēda, ablegarunt: quibus allatis, tribunatum & alios quosdam magistratus abrogarunt, eorumque loco uiros VIII principes delegerunt: illoque anno Appiū Claudium & Titum Genutium prætores cum summo imperio crearunt, data potestate condendi leges, cum appendice, ne ab eis prouocatio esset. id quod prius non nisi Dictatoribus concessum fuit. Hi per uices imperarunt, singuli in dies singulos magistratus insignibus ornati. Et leges à se cōscriptas in foro proposuerūt: quas cum omnibus probassent, ad populū tulerunt, sancitasque in X tabulas retulerunt. Quæ enim digna custodia iudicabant, in tabellis asseruabant. Ac illi anno exacto, magistratu abierunt. quibus alij X cum successissent, ita se gesserūt, quasi euertendæ Reipub. causa delecti essent. Omnes enim simul ex æquo imperabant: ascitisque nobilium adolescētum audacissimis, per uim multa egerunt. Serò tandem, sub anni ferè finem, pauca quædam in duabus tabulis suapte autoritate ascripserūt, non ad concordiam, sed ad maiores dissensiones pertinētia. Duodecim igitur tabulæ sic confectæ sunt. Decemuiri autem non hæc tantum egerunt: sed & tempore magistratus eorum elapso, adhuc in rebus gerēdis sunt uersati, Repub. ui oppressa, neque senatu neque populo cōuocato, ne successores sibi darentur. Quum autem Aequi & Sabini Romanis arma inferrēt, per idoneos homines effecerunt, ut sibi belli administratio mādaretur. Itaque ex decēuiris Seruius Oppius & Appius Claudius suum pristinum locum retinuerunt: cæteri octo contra hostes sunt profecti. Ita factum, ut cum & in urbe & in castris turbarētur omnia, denuò seditio oriretur. Nam cum prætores in Sabinorum agrum impressionē fecissent, L. Sicium rei bellicę peritissimū, & præcipuæ apud plebem autoritatis uirum, cum alijs ad occupandum castellum quoddam missum, per comites eius peremerunt. Rumore in castris sparso, eum unà cum alijs ab hostibus cæsum esse: milites ad cadauera tollēda profecti, cum nullum hostile corpus, sed ciuium complura undique circa Siccium iacentia, & ad eum conuersa uiderent, quos se defendēdo occiderat: suspicati, quid actum esset, & tumultuati sunt. Huc aliud facinus accessit. Lucius Virginius homo plebeius, uirginem formosissimam L. Icilio eiusdē ordinis uiro despōderat: quam cum Claudius deperiret, nec tamen ea potiri posset, quibusdam negocium dedit uirginis in seruitutem asserendæ. Quam cum pater è castris reuersus defenderet, Claudius autem accusatoribus, nemine opitulante, addiceret: pater dolore commotus, filia cultro interfecta, statim ad milites properat: quos nec antè bene

Decemuiratus instituitur.

Decemuiratus ob L. Siccij & Virginiæ cædem abrogatur.

affectos sic perturbauit, ut mox in urbem contra Claudium accurrerent. Alij quoque, qui cum Latinis pugnabant, ea re cognita, uallo deserto congressi cum reliquis, uiris XX, summarerum mandata, nihil modicum cogitarunt. Accessit etiam urbana multitudo, ac tumultum auxit. Interea Claudius præ metu se abscondit. Oppius uerò coacto senatu, per internuncios multitudinem percontatur, quid sibi uelit. Quæ cum L. Valerium & M. Horatium senatorij ordinis, sed homines populares, ad se mitti postularet, per quos responsum datura esset, ijque missi non essent: ueritis decemuiris, ne contra se duces crearentur (iam enim omnes aderant) maior indignatio populi est exorta. Qua territus senatus, uel inuitis decemuiris, Valerium & Horatium ablegauit: compositaque controuersia, tumultus autoribus data est impunitas, decemuiratu abrogato. Annui uerò magistratus cùm alij, tum Tribunorum, ijsdem conditionibus, quibus prius steterant, sunt reuocati. Lecti cùm alij, tum Virginius, Oppium & Claudium in carcerem compegerunt: qui antequam causam dicerent, sibi ipsi manus attulerunt. Reliquos accusatos & damnatos in exilium eiecerunt.

Consulatus dignitas plebis potestate imminuta.

Cōsules uerò (quibus tum primùm id nomen factum esse fertur, cum antè Prætores uocarentur) Valerius & Horatius, & tum & deinceps multitudini addicti, plebeiorum opes magis quàm patrum firmarūt. Itaque patres imminuta autoritate neque facilè conueniebant, neque ullarum rerum potestatē prorsus sibi uendicabāt.

Auspicia Tribunorum.

Quin Tribunis etiam in cōuentibus, auspicijs utendi facultatē per honoris speciem concessērunt (id enim munus ab antiquissimis tēpori-
» bus ad solos patricios pertinebat) cum reuera
» id agerēt, ne Tribuni & multitudo quiduis te-
» merè agerēt, sed per causam auspiciorū aliquā-
» do impedirētur. Patricij & senatus irati Consulibus, ut populi fautoribus, nec triumphū decreuerunt, quāuis uterque hostes uicisset, & neutri diem de more assignarunt: sed multitudo & biduum ferias celebrauit, & triumphū illis decreuit. Ea discordia freti hostes, receptis animis Romanos inuaserūt.

Plebeij consulatū sibi uendicant.

Anno sequente, Marco Genutio & C. Curtio Coss. cōtentiones redintegratæ sunt. Nam plebeijs consulatū expetentibus, quòd patricij ad plebē transeūtes tribunatum gererēt: patricijs uerò acriter defendentibus, multa uiolēter inuicem & dicta & facta sunt. Ne quid uerò deterius sequeretur, locupletes magistratū ipsum plebi cōcesserunt, sed nomē nō cōmunicarunt: dixerūtque Tribunos
» militares pro Coss. ne honoratū uocabulum à
» promiscua turba inquinaretur. Placuit igitur ternos ab utraque factione tribunos deligi, duorum Coss. loco. neque tamē horū nomē penitus defecit, cum aliàs Coss. aliàs tribuni crearētur. Atque hæc ita esse acta traditum est. Dictatores autem non soli Consules (quamuis eorū autoritas, illorū magistratu multo minor esset) sed Tribuni

διακειμένους οὕτως ἐτάραξεν, ὥστε εὐθὺς ἤδη τὴν πόλιν πρὸς τὸν Κλαύδιον ἐπαχθῆναι. καὶ οἱ ἕτεροι δὲ οἱ ἤδη τοὺς Σαβίνους ἐστρατευμένοι, ἐπεὶ τοῦτ' ἔμαθον, τό τε τάφρευμα ἐξέλιπον καὶ συμμίξαντες τοῖς λοιποῖς, ἄνδρας εἴκοσιν ἑαυτῶν προστησάμενοι, καὶ οὐδὲν μικρὸν ἐλογίζοντο πρᾶξαι. καὶ τὸ ἄλλο δὲ πλῆθος τὸ ἐν τῇ πόλει προσεχώρησεν αὐτοῖς, καὶ μετ' αὐτῶν ἐθορύβει. ἐν τούτοις ὁ μὲν Κλαύδιος φοβηθεὶς ἐκρύβη. ὄππιος δὲ τήν τε βουλὴν ἤθροισε, καὶ πέμψας ἐπύθετο τοῦ πλήθους, τί βούλοιντο; οἱ δὲ τὸν οὐαλλέριον λούκιον καὶ τὸν ὁράτιον μάρκον, ἄνδρας ἐκ τῶν βουλευτῶν αὐτοῖς προσκειμένους, πεμφθῆναι σφίσιν ἐζήτουν, ὥς τι δι' ἐκείνων ἀποκρινούμενοι. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπέμφθησαν, φοβηθέντων τῶν δέκα ἀρχόντων (ἤδη γὰρ πάντες παρῆσαν) μὴ στρατηγοῖς αὐτοῖς κατ' αὐτῶν χρήσαιντο, ἔτι μᾶλλον ὠργίζοντο. φόβος οὖν τοῖς βουλευταῖς ἐνέπεσεν οὐ μέτριος ἐντεῦθεν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἀρχόντων τόν τε οὐαλλέριον σφίσι καὶ τὸν ὁράτιον ἔπεμψαν, κἀκ τούτου συναλλαγῆς γενομένης, τοῖς μὲν θορυβήσασιν ἄδεια τῶν πραχθέντων ἐδόθη, καὶ ἡ δεκαρχία κατελύθη. αἱ δὲ ἐπέτειοι ἀρχαὶ αἵ τε λοιπαὶ καὶ αἱ τῶν δημάρχων ἤδη τοῖς αὐτοῖς προνομίοις ἐπανῆλθον, ἐφ' οἷς πρώην ἦσαν. ἀποδειχθέντες δὲ ἄρχοντες ἄλλοι τε καὶ οὐεργίνιος, τὸν μὲν ὄππιον τόν τε Κλαύδιον εἰς δεσμωτήριον ἐνέβαλον, οἳ πρὶν δικασθῆναι ἑαυτοὺς διεχειρίσαντο. τοὺς δὲ λοιποὺς ἐγράψαντο, καὶ ἑλόντες ἐξήλασαν. οἱ δ' ὕπατοι (τότε γὰρ λέγονται πρῶτον ὑπάτους αὐτοὺς προσαγορευθῆναι, στρατηγοὺς καλουμένους τὸ πρότερον) ἦσαν δὲ οὐαλλέριος καὶ ὁράτιος, καὶ τότε καὶ μετέπειτα τῷ πλήθει προσέκειντο, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἢ τοὺς εὐπατρίδας ἐκράτυνον. ἐλαττούμενοι οὖν οἱ εὐπατρίδαι οὔτε ῥᾳδίως συνελέγοντο, οὔτε τὰ πράγματα ἐπ' αὐτοῖς ἐποίουν παντάπασιν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δημάρχους οἰωνοσκοπίᾳ
ἐν συλλόγοις χρῆσθαι δεδώκασιν, ὃ λόγῳ μὲν τιμὴν αὐ- «
τοῖς ἔφερε καὶ ἀξίωμα (μόνοις γὰρ τοῦτο ἐκ τοῦ πάνυ ἀρ- «
χαίου τοῖς εὐπατρίδαις ἐπετέτραπτο) ἔργῳ δὲ κώλυ- «
μα ἦν, ἵνα μὴ ῥᾳδίως οἱ δήμαρχοι καὶ τὸ πλῆθος ὅσα «
βούλοιντο πράττωσιν, ἀλλὰ προφάσει τῆς οἰωνοσκοπίας «
ἔστιν ὅτε ἐμποδίζοιντο. ἀχθόμενοι δὲ τοῖς ὑπάτοις οἵ τε εὐ- «
πατρίδαι καὶ ἡ βουλὴ, ὡς τὰ τοῦ πλήθους φρονοῦσιν, οὐκ ἐψηφίσαντο σφίσι τὰ ἐπινίκια, πόλεμον ἑκάτερον νικήσαντος, οὐδ' ἡμέραν ἑκάστῳ ἀπένειμαν ὥσπερ εἰώθεσαν. τὸ μέντοι πλῆθος ἤδη δύο τε ἡμέρας ἑώρτασε, καὶ τοῖς ὑπάτοις τὰ νικητήρια ἐψηφίσαντο. οὕτως οὖν ἐν διαφορᾷ τῶν ῥωμαίων ἐλθόντων, οἱ ἐναντίοι σφίσιν ἀναθαρσήσαντες, ἐπῆλθον αὐτοῖς. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει μάρκου γενουκίου καὶ γαΐου κουρτίου ὑπατευόντων ἐπ' ἀλλήλους ἐτράποντο. οἵ τε γὰρ τοῦ πλήθους καὶ ὑπατεύειν ἤθελον, ἐπειδὴ ἐδημάρχουν οἱ εὐπατρίδαι πρὸς αὐτοὺς μεθιστάμενοι. καὶ οἱ εὐπατρίδαι λίαν τῆς ὑπάτου ἀρχῆς περιείχοντο, καὶ πολλὰ κατ' ἀλλήλων καὶ βίαια ἔλεγόν τε καὶ ἔπραττον. ἵνα δὲ μὴ πρός τι χεῖρον χωρήσωσι, τοῦ μὲν ἔργου τῆς ἡγεμονίας οἱ δυνατοὶ αὐτοῖς παρεχώρησαν. τοῦ δὲ ὀνόματος οὐ μετέδωκαν, ἀλλ' ἀντὶ ὑπάτων χιλιάρχους ὠνόμασαν, ἵνα μὴ τὸ τῆς κλήσεως ἔντιμον τῷ συρφακώδει ὁμίλῳ καταρρυπαίνοιτο. καὶ τρεῖς ἀφ' ἑκατέρων χιλιάρχους ἀντὶ τῶν δύο ὑπάτων αἱρεῖσθαι συνέδοξεν, οὐ μέντοι τὸ τῶν ὑπάτων ἐξέλιπε τέλεον ὄνομα, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ὕπατοι καθίσταντο, ποτὲ δὲ χιλίαρχοι. οὕτω μὲν ταῦτα παραδέδοται γίνεσθαι, καίτοι οὐ μόνον τῶν ὑπάτων δικτάτορας ἀνειπόντων, καὶ ταῦτα πολὺ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἐλαττουμένων, ἀλλὰ καὶ χιλιάρ-

ὅτι ἡ δεκαρχία καταλύεται.

ὅτι χιλίαρχοι ἀντὶ ὑπάτων ἐκλήθησαν.

χιλιάρχων οὐδεὶς πεποιηκότων φασί. λέγεται δὲ, ὅτι οὐ-
δεὶς τῶν χιλιάρχων, καίτοι πολλῶν πολλάκις νικησάν-
των, ἐπινίκια ἔπεμψεν. οἱ μὲν οὖν χιλίαρχοι οὕτω τότε
ᾑρέθησαν. οἱ δὲ τιμηταὶ κατὰ τὸ ἐχόμενον ἔτος Βαρβάτου καὶ
Μάρκου Μακρίνου ὑπατευσάντων κατεδείχθησαν, καὶ ᾑρέ-
θησαν Λούκιός τε Παπείριος καὶ Λούκιος Σεμπρώνιος.
ἐχειροτονήθησαν δὲ, ὅτι οἱ ὕπατοι ἀδύνατοι ἦσαν πάντας
(περὶ τιμητ.) διὰ τὸ πλῆθος ἐξαρκεῖν εἶναι· τὰ γὰρ τοῖς τιμηταῖς ἀπο-
νεμηθέντα προνόμια ἐκεῖνοι μέχρι τότε ἔπραττον. δύο τε
ἦσαν οἱ τιμηταὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν εὐπατριδῶν. ἦρχον
δὲ τὰ μὲν πρῶτα καὶ τὰ τελευταῖα ἐπὶ πενταετίαν.
ἐν δὲ τῷ μέσῳ χρόνῳ ἐπὶ τρεῖς ἑξαμήνους, καὶ ἐγένοντο
τῶν ὑπάτων μείζους, καίτοι μέρος τι ἐκείνων λαβόν-
τες ἀρχῆς. ἐξῆν δὲ αὐτοῖς τάς τε προσόδους τὰς κοινὰς
ἐκμισθοῦν, καὶ τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων
ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰς ἀπογραφὰς τῆς ἑκάστου οὐσίας
διατελεῖν, καὶ τὸν βίον τῶν πολιτῶν ἐπισκοπεῖν τε καὶ
ἐξετάζειν, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους ἐπαίνου ἐς τὰς φυλὰς καὶ
ἐς τὴν ἱππάδα καὶ τὴν γερουσίαν ἐγγράφειν, καθὼς
ἑκάστοις προσήκειν ἐνομίζετο· τοὺς δὲ κακῶς βιοῦντας, ἁπαν-
ταχόθεν ὁμοίως ἀπαλείφειν. ὃ μεῖζον πάντων ἦν τῶν τοῖς
» ὑπάτοις καταλειφθέντων. πίστεις δ' ἐν ἔργοις ἐφ' ἑκά-
» στῳ ἐποιοῦντο, ὡς οὔτε πρὸς χάριν, οὔτε πρὸς ἔχθραν τι
» ποιοῦσι, ἀλλ' ἐξ ὀρθῆς γνώμης τὰ συμφέροντα τῷ κοινῷ
» καὶ σκοποῦσι καὶ πράττουσι. καὶ τὸν δῆμον ἐπί τε νό-
μων εἰσφοραῖς, καὶ τοῖς ἄλλοις συναθροίζειν, καὶ τῶν
μειζόνων ἀρχῶν κόσμον, πλὴν ῥαβδούχων, ἐχρῶντο. τοι-
αύτη μὲν τῶν τιμητῶν ὑπῆρχεν ἀρχή. τῶν μέντοι μὴ ἀπογρα-
ψαμένων τὰς οὐσίας ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς καὶ ἑαυτοὺς
τὰς μὲν οὐσίας οἱ τιμηταὶ, αὐτοὺς δὲ ἐκείνους οἱ ὕπατοι
ἐπίπρασκον. χρόνῳ μὲν οὖν τινι ταῦθ' οὕτως ἐπράχθη.
ὕστερον δὲ τὸν ἅπαξ τῇ βουλῇ καταλεχθέντα, διὰ βίου
βουλεύειν ἔδοξε, μηδ' ἀπαλείφεσθαι, εἰ μή τις ἀδικήσας
καὶ κριθεὶς ἠτίμωτο, ἢ κακῶς ζῶν ἠλέγχθη. τοὺς γὰρ τοιού-
τους ἀπήλειφον, καὶ ἀντ' αὐτῶν ἑτέρους ἐνέγραφον. τῶν
(πρεσβεῖα τῶν τιμητῶν καὶ τῶν ἱππάρχων δικτατόρων,) δὲ προεστηκότων ἀρχόντων πρεσβεῖα μὲν ἐδίδοτο τοῖς δι-
κτάτορσι, δευτερεῖα δ' ἐν γε τοῖς τιμηταῖς, ἡ δὲ τρίτη τά-
ξις τοῖς ἱππάρχοις ἐνενέμητο. καὶ οὕτω ταῦτα ἐτέτακτο,
κἂν ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὦσιν, κἂν ἀπαλλάγωσιν. εἰ γάρ τις ἐκ
μείζονος ἀρχῆς εἰς ὑποδεεστέραν κατέστη, τὸ τῆς προτέ-
(ὁ τῆς γερουσίας πρόκρ.) ρας ἀξίωμα ἀχρεῖον ἀκριβῶς. ἕνα δέ τις, ὃν πρόκριτον μὲν
τῆς γερουσίας ὠνόμαζον (λέγοιτο δ' ἂν καθ' Ἕλληνας πρό-
κριτος) συμπάντων προεῖχε τὸν χρόνον ἐν ᾧ προκεκρίνετο
(οὐ γὰρ διὰ βίου τις εἰς τοῦτο προεχειρίζετο) καὶ προέφερε
τῶν ἄλλων κατὰ ἀξίωμά τι, οὐ μὴν καὶ δυνάμει ἐχρῆτο τινί.
χρόνον μὲν οὖν τινα εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τοὺς
προσοίκους ἦγαγον. εἶτα λιμοῦ ἐπικρατήσαντος, ὡς τι-
νάς καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ἑαυτοὺς ἐμβαλεῖν, μὴ φέροντας
τὸν λιμόν, ἐστασίασαν. οἱ μὲν γὰρ τοὺς εὐπόρους ὡς περὶ
τὸν σῖτον κακουργοῦντας ἐν αἰτίᾳ ἐποιοῦντο, οἱ δὲ τοὺς
πένητας ὡς τὴν γῆν μὴ βουλομένους ἐργάζεσθαι. ἰδὼν
δὲ τοῦτο Σπούριος Μαίλιος, ἀνὴρ ἱππεὺς πλούσιος, τυ-
ραννίδι ἐπεχείρησε, καὶ σῖτον ἐκ τῆς περιχώρου πριάμε-
νος, πολλοῖς μὲν ἐπευωνίζων, πολλοῖς δὲ καὶ προῖκα
ἐδίδου, κἀκ τούτου συχνοὺς προσποιησάμενος, ὅπλα
τε ἐπορίσατο καὶ φρουρούς, καὶ ἐκράτησεν ἂν τῆς πόλεως,
εἰ μὴ Μινούκιος Αὐγουρῖνος ἀνὴρ εὐπατρίδης, ἐπὶ τῇ
σιτοδείᾳ τεταγμένος, καὶ αἰτιώμενος ἐπὶ τῇ σιτοδείᾳ,
εἰσήγγειλε τῇ βουλῇ τὸ πραττόμενον. ἡ δὲ γερουσία μα-
θοῦσα τὸ μήνυμα, δικτάτορα παραυτίκα ἐκ τῶν συνε-
δρίων

Tribuni etiam aliquando designarunt. Fertur tamen nullus unquam Tribunus triumphasse, quamuis multi sæpe hostes uicissent. Ac Tribuni tum hoc modo creati sunt. Censores uerò anno sequente, Barbato & M. Macrino Coss. designati sunt L. Papyrius, & L. Sempronius. Eorum creandi causa fuit, quòd Coss. ob multitudinem omnia negocia exequi non poterant. Nam iura Censoribus attributa ad id usque tempus tenuerant. Ac principiò bini fuere Censores patricij, qui initiò & postremò ad quinquennium imperarunt: interiectо uerò tempore, menses XVIII. ipsisque Coss. quamuis parte duntaxat potestatis eorum accepta, superiores euaserunt. Muneris eorum fuit, publica uectigalia elocare, uias & publica ædificia curare, cuiusque facultates describere, mores ciuiũ obseruare & explorare: ac laude dignos, in tribus, in ordinem equestrem, in senatum referre, pro cuiusque meritis: improbæ uitæ homines eodem modo ex albo delere. id quod maius erat ijs omnibus, quæ Consulibus relinquebantur. Dabant autem in unoquoque iusiurandum, se nec gratia nec odio quicquam acturos: sed sincero animo, ea quæ è Repub. essent, & deliberaturos, & acturos. Populum item ad rogandas leges, aliaque munia conuocabant: & maiorum magistratuum ornamentis, lictoribus exceptis, urebãtur. Ac tale Censorum munus fuit. Qui uerò, cum cẽsus agebatur, sua nomina & facultates professi non erant, eorum facultates à Censoribus, ipsi à Consulibus uendebantur. Et hæc ad tempus aliquod sic acta sunt. Pòst constitutum est, ut qui semel in senatum lectus esset, per omnem ætatem in eo maneret: neque deleretur ex albo, nisi ob facinus ignominioso iudicio condemnatus esset, aut improbæ uitæ conuictus. Talibus enim in ordinem coactis, alios in eorum locum substituebant. In magistratibus temporum causa institutis, principem obtinebãt locum Dictatores, proximum Censores, tertiũ magistri equitum. qui ordo, siue in magistratu essẽt, siue eo abijssent, obseruabatur. Quòd si ad humilius munus descendissent, priorem dignitatem inuiolatam obtinebant. Vnus quidam princeps senatus per id tempus, dum is honos durabat (neque enim perpetuus erat) omnibus dignitate, non potentia præstabat. Ad hunc modum pace ad tempus domi & foris constituta, tanta fames urbem oppressit, ut quidam inediam non ferentes, in flumen se præcipitarent. Vnde orta seditione, pauperes diuitibus annonæ suppressionem, diuites pauperibus agriculturæ neglectum crimini dabant. Qua de causa Sp. Melius eques, homo diues, coemptum à finitimis frumentum, alijs minoris uendidit, alijs gratuitò dedit. Eaque re multis sibi conciliatis, spe regni cõcepta, arma & satellites comparauit. Atque urbe potitus esset, nisi Minutius Augurinus uir patricius, rei frumentariæ præfectus, cum ob annonæ penuriam accusaretur, rem ad Senatum detulisset. Qui statim

(Censuræ institutio.) (Princeps senatus.) (Sp. Melius regno affectato occiditur.)

L. Quintium Cincinnatum Dictatorem dixerunt, uirum exactæ ætatis, annum agentem LXXX. atque in curia totum diem deliberantium specie consederunt, ne id decretum foràs eliminaretur. Noctu Dictator Capitolium & alia opportuna loca per equites occupat. Manè C. Seruilium magistrū equitum ad Melium mittit, quasi per aliam causam accersendum. At ille Melium aliquid suspicantem & tergiuersantem, ueritus ne concursu populi eriperetur, interficit, siue suopte consilio, siue Dictatoris iussu. Ob quod factum tumultuante multitudine, Quintius concione habita, & frumento distributo, accusato multatoque nemine, motum eum sedauit. Deinde Romani bellis petiti à diuersis gentibus, cæteras paucis diebus uicerunt, sed cum Tyrrhenis longo tempore decertarunt. Milites, cum Posthumius uictis Aequis magnam eorum urbem expugnatam, non diripiendam dedisset, neque ex manubijs quicquam concessisset: quæstorem primùm, deinde ipsum etiam Posthumium, obiurgantem, & cædis autores ad supplicium postulantem, occiderunt. neque recens captum duntaxat, sed omnem publicū agrum sibi uendicarunt. Ac diuturna fuisset illa seditio, nisi belli ab Aequis redintegrati terrore quieuissent. Cædium pœna in paucis consumpta, hostes uicerunt. Quamobrem potentes & manubias inter eos distribuerunt: & pediti, deinde etiam equiti stipendia decreuerunt. Nam ad id usque tempus sine mercede, ac suis impensis militarant: ac tum demum stipendia merere cœperunt. Bello aduersus Veientes orto, dum illi suo Marte pugnabant, à Romanis sæpe uicti, & intra mœnia compulsi sunt. Sed sociorum uiribus aucti, eruptione ex urbe facta, Romanos profligarunt. Interea lacus Albanus, tumulis undique septus, cum nullum haberet aquæ exitum, dum Veij obsidebantur, ita inundauit, ut aqua ultra montes euoluta, ad mare decurreret. Quo cum Romani diuinitùs portendi aliquid crederent, Delphicum oraculum consuluerunt. Erat & apud Veientes Tyrrhenus uates, qui cū Pythia consentiebat. Ambo enim urbem expugnatum iri affirmabant, si quæ exundasset aqua, in mare non decurreret, sed alibi cōsumeretur. & quædam sacra fieri iusserunt. Verùm Apollo nec quibus dijs, nec quo ritu immolandum esset, declarauit. Tyrrhenus autem cum ea scire uideretur, celabat. Itaque Romani circa mœnia, ubi cum eo colloqui solebant, dispositi, simulata amicitia, cùm alijs in rebus eum bono animo esse iusserunt, tum impune in castra exire permiserunt: & comprehensum, omnia quæ facto essent opus, effari coegerunt. Ex illius igitur præceptis rem diuinam fecerunt: perfossoque tumulo, aquam redundantem occultis meatibus in campū emiserūt, in quo omnis consumpta est, nec in mare quicquā influxit. Hoc peracto, M. Furius Camillus Dictator creatus, cum im-

Posthumij cædes à militibus.

Stipēdia militibus decreta.

Veiorum excidium.

Lacus Albani exundatio.

δικτάτωρα αὖθις τὸν κοΐντιον τὸν λούκιον τὸν κικιννάτον, καὶ τοῦτον παρήλικα ὄντα (ὀγδοηκοντούτης γὰρ ἦν) κἀκεῖ τὴν ἡμέραν πᾶσαν ἀναλώσαντα συγκαθήμενοι, ὥς τι δὴ βουλευόμενοι, ἵνα μὴ τὸ γεγονὸς ἐκφοιτήσῃ. νυκτὸς δ' ὁ δικτάτωρ τό τε καπιτώλιον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς πόλεως ἐπικαιρότατα διὰ τῶν ἱππέων προκαταλαβὼν, ἕωθεν ἐπὶ τὸν μάλλιον ἔπεμψε γάϊον σερουΐλιον τὸν ἵππαρχον, ὡς δὴ ἄλλο τι ἐκεῖνον μετακαλούμενος. ὁ δὲ ὑποτοπήσαντός τι τοῦ μαλλίου καὶ διαμέλλοντος, δείσας μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους ἐξαρπασθῇ (ἤδη γὰρ συνέτρεχον) ἔκτεινε τὸν ἄνδρα, ἢ αὐτογνωμονήσας, ἢ καὶ κεκελευσμένος πρὸς τοῦ δικτάτορος. θορυβηθέντος δ' ἐπὶ τούτῳ τοῦ πλήθους, ὁ κοΐντιος δημηγορήσας, καὶ σῖτον σφίσι παρασχὼν, καὶ μή τινα ἕτερον κολάσας, ἢ ἐπιτιμησάμενος, τὸν θόρυβον ἔπαυσε. πολέμου δὲ τοῖς ῥωμαίοις ἐκ διαφόρων ἐθνῶν ἐπεγηγερμένου, τοὺς μὲν ἐν ὀλίγαις ἡμέραις ἐνίκησαν, τοῖς δὲ τυρσηνοῖς ἐπὶ μακρὸν ἐπολέμησαν. ποστουμίου δὲ νενικηκότος τοὺς αἰκουνούς, καὶ μεγάλην πόλιν ἑλόντος αὐτῶν, ὅτι μήτ' ἐκείνην οἱ στρατιῶται εἰς προνομὴν ἐξεχωρήθησαν, μήτε τι τῶν λαφύρων αἰτήσαντες ἔλαβον, τόν τε ταμίαν τὸν διατιθέμενον αὐτὰ προστάντες ἐφόνευσαν, καὶ τὸν ποστούμιον ἐπιτιμῶντα αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ, καὶ τοὺς τοιοῦτα σὺν αὐτόχειρας, προσαπέκτειναν, καὶ τὴν χώραν οὐ τὴν αἰχμάλωτον μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν προσένειμαν ἑαυτοῖς τὴν ἐν τῷ δημοσίῳ τότε τυγχάνουσαν. κἂν ἐπὶ πλεῖστον ἡ στάσις διήρκεσεν, εἰ μὴ πόλεμος αὖθις ῥωμαίοις παρὰ τῶν αἰκουνῶν ἐπεγήγερτο. φοβηθέντες γὰρ διὰ τοῦτο ἡσύχασαν, καὶ τὴν τιμωρίαν τῶν φόνων εἰς ὀλίγους ἐλθοῦσαν ὑπέμειναν, καὶ ἐπὶ τοὺς [illegible] στρατεύσαντες, μέχρι αὐτοὺς νενικήκασι. διὸ τήν τε λείαν αὐτοῖς οἱ δυνατοὶ δέδωσαν, καὶ μισθὸν τοῖς πεζοῖς, εἶτα καὶ τοῖς ἱππεῦσιν ἐψηφίσαντο. ἄμισθοι γὰρ μέχρι τότε καὶ οἴκοθεν ἐστρατεύοντο, τότε δὲ πρῶτον μισθοφορεῖν ἤρξαντο. πολέμου δὲ αὐτοῖς πρὸς οὐηΐους συστάντος, ἕως μὲν κατὰ σφᾶς ἐπολέμουν ἐκεῖνοι, πολλάκις αὐτοὺς οἱ ῥωμαῖοι ἐνίκησαν, καὶ ἐς πολιορκίαν κατέστησαν. προσγενομένων δὲ αὐτοῖς συμμάχων, ἐπεξῆλθον τοῖς ῥωμαίοις, καὶ ἐπεκράτησαν. ἐν τούτοις δὲ καὶ πρὸς τῷ ὄρει τῷ ἀλβανῷ οὖσα λίμνη ὑπὸ τῶν πέριξ αὐτῇ περικλειομένη λόφων, καὶ μὴ ἔχουσα ἐκροήν, κατὰ τὸν τῆς πολιορκίας τῶν οὐηΐων καιρὸν ἐς τοσοῦτον ἐπλημμύρησεν, ὡς ὑπερεκχεῖσθαι καὶ τῶν ὀρῶν, καὶ κατιέναι πρὸς θάλασσαν. νομίσαντες δ' οἱ ῥωμαῖοι πάντως τι διὰ τούτου θεῖον σημαίνεσθαι, ἔπεμψαν εἰς δελφοὺς περὶ τούτου χρησόμενοι. ἦν δέ τις καὶ παρὰ τοῖς οὐηΐοις τυρσηνὸς ἀνὴρ μαντικός. τῷ τοιούτῳ οὖν ἥ τε πυθία καὶ ἡ ἐκείνου μαντεία συνέδραμον· καὶ ἄμφω γὰρ ἁλώσεσθαι τὴν πόλιν ἔφην, ὅταν τὸ ὕδωρ τὸ πλημμυρῆσαν μὴ ἐς θάλασσαν ἐμπέσῃ, ἀλλ' ἀναλωθῇ ἑτέρωθι. καί τινας ἱερουργίας διὰ τοῦτο γενέσθαι ἐκέλευσαν. ἀλλ' ὁ μὲν πύθιος οὔτε τίσι θεῶν, οὔθ' ὅπως αὐτὰς ποιῶσι, διεσάφησεν. ὁ δὲ τυρσηνός, ᾔδει μὲν ὡς ἐδόκει, οὐδὲν δὲ ἐδήλου. οἱ γοῦν περὶ τὸ τεῖχος, ὅθεν ἐκεῖνος ὡμίλει, τεταγμένοι ῥωμαῖοι, φιλίαν πρὸς ἐκεῖνον ὑποκριθέντες, τά τε ἄλλα θαρρεῖν αὐτῷ ἐνεδίδουν, καὶ ἀδεῶς ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἐκφοιτᾶν· καὶ οὕτω συλλαβόντες αὐτόν, πάντα τὰ καθήκοντα ἠνάγκασαν ἐξειπεῖν, καὶ κατὰ τὴν ὑποθήκην ἐκείνου τάς τε θυσίας ἐποίησαν, καὶ τὸν λόφον διέτρησαν, καὶ τὸ πλεονάζον ὕδωρ εἰς τὸ πεδίον κρυπτῇ διώρυχι μετοχετεύσαντες, ὥσθ' ἅπαν ἐν αὐτῷ ἀναλίσκεσθαι, καὶ μή τι καταρρεῖν εἰς θάλασσαν. αὐτοὶ μὲν οὖν τοῦτο ἐποίησαν, καὶ δικτάτωρ ᾑρέθη μάρκος φούριος κάμιλλος, ὃς πρὸς δὲ

λόγῳ τῷ

ὅτι μισθοφορεῖν τὸ στρατιωτικὸν ἤρξατο.

τὸ σημεῖον, ὅταν ὕδωρ ἐκ ἀφανισθῇ.

βὼν τῇ πόλει, ἐπεὶ οὐδὲν ἤνυεν, ὑπόγειον ὀρύξατο διό-
δον πόῤῥωθεν ἀρξάμενος, ἣν τὴν ἀκρόπολιν φέρουσαν.
παρασκευασμένου δὲ ἤδη τοῦ ὑπονόμου, ἐπεὶ πολλοὶ
καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης αὐτῷ προσεχώρησαν ἐθελονταί, πα-
ραλαβὼν ἐκείνους, προσέβαλε τῇ πόλει, καὶ πανταχό-
θεν τὸ τεῖχος ἐκύκλωσε. τῶν δὲ ἐντὸς περὶ πάντα τὸν
περίβολον σκεδασθέντων, ἔλαθον ἕτεροι διὰ τῶν ὑπο-
νόμων γεγονότες ἐντός. ἁλούσης δὲ τῆς πόλεως, καὶ τῶν
Ῥωμαίων διαρπαζόντων τὰ ἐν αὐτῇ, ὁρῶν ἐκ τῆς ἄκρας
ὁ Κάμιλλος τὰ πραττόμενα, ἐστέναξε, καὶ ἐδάκρυσε. καὶ
» ὦ θεοί, ἔφη, ἄν τις Ῥωμαίοις ὀφείλεται νέμεσις τῆσδε τῆς
» εὐπραγίας ἀντίῤῥοπος, εὔχομαι ταύτην ἐμὴν εὐχὴν
ἐμὲ περιποιησάμενος. αὐτὸς δὲ καὶ κρατῆρα χρυ-
σοῦν, ἐκ τοῦ τῶν γυναικῶν κόσμου πεποιημένον, ἀνέ-
θηκε. καὶ τιμὴ αὐταῖς παραχρῆμα ἐψηφίσθη. ἡ δὲ ἦν, τὸ ἐπ' ὀχη-
μάτων αὐτὰς ἐς τὰς πανηγύρεις φοιτᾶν, αὐτοποδίᾳ
βαδιζούσας πρότερον ἐς αὐτάς. τὸν δὲ Κάμιλλον προ-
σώχθισεν ὁ δῆμος, καὶ ἐνεμέσησε τὸ μὲν, ὅτι τὴν δεκά-
την τῶν λαφύρων οὐκ ἐν τῷ διαρπάζεσθαι ταῦτα,
ἀλλὰ καιροῦ παρελθόντος ἐξεῖλε τῷ θεῷ· τὸ δ'
ὅτι τά τε ἄλλα σοβαρῶς ἐθριάμβευσε, καὶ πρῶτος Ῥω-
μαίων λευκῷ τεθρίππῳ τὰ ἐπινίκια ἔπεμψεν. ἡ δὲ
τῶν ἐπινικίων πομπὴ, ἣν καὶ θρίαμβον ἐκάλουν, τοιά-
δε τις ἐγίνετο. ὅτε τι κατεργάσαιτο μέγα καὶ ἐπινικίων
ἐπάξιον, αὐτοκράτωρ αὐτίκα ὁ στρατηγὸς ὑπὸ τῶν στρα-
τιωτῶν ὠνομάζετο, καὶ κλῶνας δάφνης περιεδίδει ταῖς
ῥάβδοις, καὶ τοῖς δρομοκήρυξι, τοῖς τὴν νίκην καταγ-
γέλλουσι τῇ πόλει, κομίζειν ἐδίδου. ἐλθὼν δ' οἴκαδε
τὴν γερουσίαν συνήθροιζε, καὶ ᾔτει ψηφίσασθαί οἱ τὰ
ἐπινίκια. καὶ εἰ ἔτυχε ψήφου παρά τε τῆς βουλῆς καὶ
τοῦ δήμου, ἐβεβαιοῦτο αὐτῷ καὶ ἡ ἐπωνυμία τοῦ αὐ-
τοκράτορος. καὶ εἰ μὲν ἐν τῇ ἀρχῇ ἦν ἔτι, ἐν ᾗ τυγχά-
νων ἐνίκησε, ταύτῃ καὶ πανηγυρίζων ἐκέχρητο. εἰ δ' ὁ
χρόνος παρεληλύθει τῆς ἀρχῆς, ἄλλο τι πρόσφορον αὐ-
τῷ ἐλάμβανεν ὄνομα. ἰδιώτῃ γὰρ νικητήρια πέμψαι
ἀπείρητο. ἐνσκευασάμενος δὲ τῇ ἐπινικίῳ σκευῇ, καὶ
περιβραχιόνια λαβὼν, στέφανόν τε δάφνης ἀναδησά-
μενος, καὶ κλάδον κρατῶν ἐν τῇ δεξιᾷ, τὸν δῆμον συνε-
κάλει· καὶ ἐπαινέσας τοὺς συστρατευσαμένους αὐτῷ
καὶ κοινῇ, καὶ ἰδίᾳ τινὰς, ἐδωρεῖτο μὲν σφίσι χρή-
ματα. ἐτίμα δὲ καὶ κόσμῳ, περιβραχιόνιά τε τισὶ,
καὶ δόρατα ἀσίδηρα παρέχων. καὶ στεφάνους, τοῖς μὲν
χρυσοῦς, τοῖς δὲ ἀργυροῦς ἐδίδου, τοὔνομά τε ἑκάστου
καὶ τῆς ἀριστείας φέροντας τὸ ἐκτύπωμα. εἰ γάρ τεί-
χους τις πρῶτος ἐπέβη, καὶ τείχους ὁ στέφανος εἶδος
ἐφόρει· ἢ καὶ ἐξεπολιόρκησέ τι, καὶ τοῦτο ἐκεῖνο
εἰκόνιστο. ἐν ναυκρατήσει τις, ναυσὶν ὁ στέφανος ἐκεκόσμη-
το. ἱπποκρατήσει τις, ἱππικόν τι ἐξετετύπωτο. ὁ δὲ
πολίτην τινὰ ἐκ μάχης, ἢ ἑτέρου κινδύνου, ἢ ἐκ πο-
λιορκίας σώσας, μέγιστόν τε εἶχε τὸν ἔπαινον, καὶ ἐλάμ-
βανε στέφανον γινόμενον ἐκ δρυός, ὃς πολὺ πάντων καὶ
τῶν ἀργυρῶν καὶ τῶν χρυσῶν ὡς ἐντιμότερος προε-
τίμητο. καὶ οὐ κατ' ἄνδρα μόνον ἀριστεύσαντα ταῦτα
ἐδίδοτο, ἀλλὰ καὶ λόχοις καὶ στρατοπέδοις ὅλοις παρείχετο.
καὶ τῶν λαφύρων πολλὰ μὲν τοῖς στρατευσαμένοις διανε-
νέμητο. ἤδη δέ τινες καὶ παντὶ τῷ δήμῳ διέδοσαν, ὡς
δαπάνων εἰς τὴν πανήγυριν, καὶ ἐδημοσίευον. καὶ εἴ τι
περιελέλειπτο, ἐς ναοὺς, ἐς στοὰς, ἢ καί τι ἕτερον δημό-
σιον ἔργον ἀνήλισκον. ταῦθ' ὁ πομπεὺς ποιήσας, ἐς τὸ ἅρ-
μα ἀνέβαινε. τὸ δὲ ἅρμα οὔτ' ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμι-
στηρίῳ ἦν ἐμφερὲς, ἀλλ' ἐς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείρ-
γαστο. καὶ οὐ μόνος ἦν ἐν τῷ ἅρματι, ἀλλ' εἰ καὶ παῖδας ἢ
συγγενεῖς

πῶς ἐδόθη ταῖς γυναιξὶ τὸ ἐν ὀχήματι φέρεσθαι.

ὅτι πρῶτος ῥωμαίων λευκοῖς ἵπποις ἐθριάμβευσεν, καὶ ὅπως ὁ θρίαμβος ἐγένετο.

οἷον ἦν τὸ ἅρμα τοῦ θριάμβου.

cum impetu in mœnia facto nihil profecisset, à longinquo auspicatus, cuniculo in arcem acto, & militibus à Roma uoluntarijs auctus, urbem corona circundedit: & ciuibus in mœnia dispersis, alij per cuniculum clam in urbem penetrarunt. Cum urbem captam diripi uideret, illachrymasse, & cum suspirio dixisse fertur: » Si cui deorum hominumque nimia sua fortuna, populique Romani uideretur, ut eam inuidiam lenire quàm minimo suo priuato incommodo, publicoque Romani populi liceret. Tum Iunoni regiæ templum in Auentino locauit, dedicauitque Matutæ matris, quod antè uouerat. Dedicauit etiam craterem aureum, ex muliebribus ornamentis conflatum. Pro quo statim eis honos decretus est, ut curribus ad solennia festa ueherentur, ad quæ pedibus prius ire solitæ erant. Camillum autem indignatio atque inuidia populi suscepit, tum ob decimam Apollini non in direptione urbis, sed tempore elapso exemptam: tum quòd in triumpho, præter cætera insolentius acta, candidos equos currui iunxisset. Fuit autem triumphi huiusmodi ratio. Re bene gesta, iustaque parta uictoria, dux statim à militibus Imperator appellatus, fasces laureatos per cursores in urbem mittebat. Domum reuersus, conuocato senatu, decerni sibi triumphum petebat: ac suffragijs à senatu populoque impetratis, Imperatoris cognomentum ei confirmabatur. Quòd si adhuc magistratum gerens aliquem, uicerat, eo etiam in celebritate utebatur. Sin tempus exierat, aliud nomen sibi accommodatum assumebat. Priuato enim triumphare non licebat. « Triumphali habitu ornatus, armillis sumptis, laurea redimitus, & ramum dextra tenens, populum conuocabat, Et militibus publicè, quibusdam etiam seorsim laudatis, pecuniam donabat, & ornamenta: ut armillas, hastas sine ferro, & coronas alijs aureas, alijs argenteas, expresso in ijs nomine & facinore uiri. Nam qui murum primus conscenderat, aut castellum expugnarat, ei muralis & obsidionalis dabatur. Qui classe uicerat, eius corona specie nauium erat. Si equestri pugna uicerat, aliquid equestre effingebatur. Qui uerò ciuem in prælio, obsidione, alio'ue periculo liberarat, cùm summam laudem assequebatur, tum quernam coronam accipiebat, cuius honos omnibus argenteis & aureis præferebantur. Hæc dona non uiritim tantum, sed & cohortibus & exercitibus totis præbebantur. Spoliorum magna pars inter milites distribuebatur. Fuerunt etiam, qui toti populo sumptus ad spectacula publica largirentur. Quod supererat, in fana, in porticus, & alia publica opera conferebant. His triumphator peractis, currum conscendebat, neque bellicis, neque ijs similem, quorum in ludis usus est, sed instar turris rotundæ confectum. Neque solus eo uehebatur: sed si liberos, aut cognatos

M. Furius Dictator de Veientibus triumphat.

Triumphi descriptio.

cognatos aliquos habebat, uel suas uel illorum puellas & puellos in eo collocabat, grandiores equis iugalibus & anterioribus imponebat. Si plures erant, equis singularibus uictorem comitabantur. Cęterorum ciuium equitabat nemo, sed laureati omnes sequebãtur. Vnus item publicus minister in ipso curru uehebatur, coronam auream gemmis interpolatã supra caput eius tenens, & retrò uidere iubens. quo monebat, ut reliquæ uitæ cursum prouideret, nec eo honore elatus superbiret. Appensa quoq; erat currui nola & flagellũ: quæ innuebant, eum in tantas calamitates posse incidere, ut aut flagris cæderetur, aut capitis dãnaretur. Nam qui ob facinus extremo supplicio afficiebantur, nolas gestare solebant: ne quis inter eundum, contactu illorum piaculo se obstringeret. Sic autem exornati urbem ingrediebantur, spolijs & uictoriæ insignibus antecedentibus, in quibus expressa erant castella, urbes, montes, fluuij, paludes, maria, denique omnia quæ capta erant. Quòd si pompa uno die peragi non poterat, secundus & tertius sumebatur. Iis rebus præmissis, triumphator in forũ Romanũ delatus, aliquot captiuis in carcerẽ duci occidiq; iussis, in Capitolium inuehebatur: ibiq; aliquot cerimonijs peractis, & donarijs dedicatis, cum in porticibus ibi cœnatus esset, uesperi tibijs & fistulis antecedentibus domũ redibat. Ac triumphus olim huiusmodi fuit: sed seditiones & factiones plurima in eis innouarunt. Etsi autem plebs, ut iam dictũ est, Camillũ oderat, tamen ob bellũ Faliscum necessariò Tribunũ militum designant. Qui cum prælio uicisset, urbis ualidæ, cui Falerij nomẽ erat, obsidione nihil proficiebat. Quam ciues ita contẽnebant, ut eorum liberi cum præceptore iuxta mœnia deambularẽt, & exercitationes frequẽtarent. Itaq; Romani re infecta discessuri erãt, nisi casu retenti essent. Is enim præceptor, siue ex offensa aliqua, siue lucri spe ciuibus insidiãs, quotidie pueros prope mœnia prima perducebat, eosq; peractis exercitationibus statim reducebat. Denique omnes in excubias Romanorũ cõiectos, ad Camillum duci iussit: eiq; dixit, per eos pueros se totam illi urbem tradere. Camillus id facinus detestatus, Imperatori suapte uirtute, non aliena improbitate freto, bella gerenda esse dixit. Ac magistrum nudatum, manibus post tergum illigatis, reducendũ Falerios pueris tradidit: uirgis & flagellis datis, ut proditorem uerberibus in urbem agerẽt. Proditione cognita, concursuq; uirorum & mulierũ lamentantium in mœnia facto, pueri magistrũ nudum adducũt. Quo spectaculo permoti Falisci, re cognita, ultro deditionẽ Camillo fecerunt, se illius tam iustum imperiũ suæ libertati præponere professi. Qui cum accepta pecunia, dataq; pace recessisset: milites direptione Faleriorũ frustrati, populi odiũ ei obiecerũt: ac magis aucta inuidia, repetũdarũ accusatus est, ut q Tyrrhenã prædã surripuisset, nec in ærariũ inde quicq; intulisset. Vnde

Triumphator retrò uidere iubetur, appensa curru nola & flagello.

Falisci Camillo deditionem faciunt.

συγγενεῖς τινας εἶχε, ἐκείνων τὰς μὲν κόρας καὶ τὰ ἄρρενα τὰ νεογνὰ ἐν αὐτῷ ἀνεβίβαζε, τοὺς δὲ ἀκμαιοτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους τούς τε ζυγίους καὶ τοὺς σειραφόρους ἀνετίθετο. εἰ δὲ πλείους ἦσαν, ἐπὶ κελήτων τῷ πομπεῖ συμπαρθέοντες συνεπόμπευον. τῶν δ' ἄλλων οὐδεὶς ὠχεῖτο, ἀλλ' ἐστεμμένοι δάφνῃ πάντες ἐβάδιζον. οἰκέτης μέντοι δημόσιος ἐπ' αὐτοῦ περιωχεῖτο τοῦ ἅρματος, τὸν στέφανον τῶν λίθων τῶν χρυσοδέτων ὑπερανέχων αὐτοῦ, καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτόν, ὀπίσω βλέπε, τὸ κατόπιν δηλαδὴ καὶ τὰ ἐφεξῆς προσκόπει τοῦ βίου, μηδ' ὑπὸ τῶν παρόντων ἐπαρθῇς καὶ ὑπερφρονήσῃς. καὶ κώδων ἀπήρτητο, καὶ μάστιξ τοῦ ἅρματος, ἐνδεικνύντα καὶ δυστυχῆσαι αὐτὸν δύνασθαι, ὥστε καὶ αἰκισθῆναι, ἢ καὶ κατακριθῆναι θάνατον. τοὺς γὰρ ἐπί τινι ἀτοπήματι κατακριθέντας θάνατον, νενόμιστο κωδωνοφορεῖν, ἵνα μηδεὶς βαδίζουσιν αὐτοῖς ἐγχριμπτόμενος μιάσματος ἀναπίμπληται. οὕτω δὲ σταλέντες εἰσῄεσαν εἰς τὴν πόλιν, ἔχοντες προπέμποντα σφῶν τά τε σκῦλα καὶ τὰ τρόπαια, καὶ ἐν εἰκόσι τά τε αἰχμάλωτα φρούρια ἐσχηματισμένα, πόλεις τε καὶ ὄρη, καὶ ποταμούς, λίμνας, θαλάσσας, τά τε σύμπαντα ὅσα ἑαλώκεσαν. καὶ εἰ μὲν μία ἡμέρα ἐν ἐξήρκει πρὸς τὴν τούτων πομπήν· εἰ δὲ μή, καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἐπέμπετο. προδιελθόντων δ' ἐκείνων, οὕτως ὁ πομπεὺς εἰς τὴν ῥωμαίαν κομισθεὶς ἀγοράν, καὶ τῶν αἰχμαλώτων τινὰς εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπαχθῆναι καὶ θανατωθῆναι κελεύσας, ἀνήλαυνεν εἰς τὸ καπιτώλιον, καί τινας ἐκεῖ τελετὰς πληρώσας, καὶ προσαγαγὼν ἀναθήματα, καὶ παρὰ ταῖς ἐκεῖ δειπνήσας στοαῖς, πρὸς ἑσπέραν οἴκαδε μετ' αὐλῶν καὶ συρίγγων ἀπήρχετο. τοιαῦτα μὲν ἦσαν πάλαι τὰ νικητήρια. αἱ δὲ στάσεις, αἵ τε δυναστεῖαι πλεῖστα ἐνεωτέρισαν ἐπ' αὐτοῖς. εἰ δὲ καί, ὡς εἴρηται, ὁ δῆμος ἐμίσει τὸν κάμιλλον, ἀλλ' ὁ πρὸς φαλίσκους πόλεμος ἠνάγκασε χιλίαρχον ἀποδειχθῆναι αὐτόν, καὶ αὐτοὺς μὲν ἐνίκησε μαχεσαμένους. πολιορκοῦντος δὲ πόλιν αὐτῶν ἐρυμνήν, φαλερείους ὀνομαζομένην, οὐδὲν ἤνυεν. οὕτω γὰρ τῆς πολιορκίας οἱ τῆς πόλεως κατεφρόνουν, ὡς καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν παρὰ τὰ τείχη περιπατήσοντας μετὰ τοῦ διδασκάλου, καὶ γυμνασομένους φοιτᾶν. κἂν ἀπανέστη τῆς πολιορκίας, εἰ μή τι συμβέβηκεν. οὗτος γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπιβουλεύων τοῖς πολίταις, ἢ δι' ὀργήν τινα, ἢ κερδῶν ἐλπίδι, ἡμέρας ἑκάστης ἐξῆγε τοὺς παῖδας ἐπὶ τὸ τεῖχος ἐγγὺς τὸ πρῶτον, καὶ εἰσῆγεν αὖθις αὐτοὺς γυμνασαμένους εὐθύς. τέλος δ' εἰς τοὺς προφύλακας τῶν ῥωμαίων ἐνέβαλεν ἅπαντας, καὶ ἄγειν ἐκέλευσε πρὸς τὸν κάμιλλον. καὶ παραστὰς αὐτῷ, πᾶσαν ἔφη παραδεδωκέναι τὴν πόλιν διὰ τῶν παίδων. ἐκεῖνος δὲ δεινὸν τὸ ἔργον ἡγησάμενος, καὶ ἀρετῇ φήσας ἰδίᾳ τὸν μέγαν στρατηγόν, ἀλλ' οὐκ ἀλλοτρίᾳ κακίᾳ θαρροῦντα χρῆναι στρατεύειν, προσέταξε γυμνωθῆναι μὲν τὸν διδάσκαλον, καὶ δεσμῆσαι τὰς χεῖρας ὄπισθεν, τοῖς δὲ παισὶ ῥάβδους δοῦναι καὶ μάστιγας, ἵνα ταύταις τὸν προδότην δείραντες καὶ τύπτοντες, εἰς τὴν πόλιν ἐλαύνωσι. τῶν δὲ πολιτῶν ἄρτι γνόντων τὴν προδοσίαν, δρόμος ἦν ἐπὶ τὰ τείχη, καὶ θρῆνος ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. οὕτω δὲ διακειμένων αὐτῶν, προσῆγον οἱ παῖδες γυμνὸν τὸν διδάσκαλον. ὅπερ ἰδόντες οἱ φαλίσκοι, καὶ μαθόντες ὅπως ἐπράχθη, φέροντες ἑαυτοὺς ἐθελονταὶ τῷ καμίλλῳ παρέδωκαν, τὴν ἧτταν ἀγαπήσαντες πρὸ τῆς ἐλευθερίας διὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ λέγοντες. χρήματα οὖν λαβών, καὶ σπεισάμενος, ἀνεχώρησεν. οἱ δὲ στρατιῶται διαρπάσειν προσδοκήσαντες τοὺς φαλερίους, ὡς μισοῦντες κατηγόρουν αὐτοῦ. φθονηθεὶς δ' ἐπὶ πλεῖον κατηγορήθη, ὡς μηδὲν τὸ δημόσιον ἐκ τῶν τυρρηνικῶν ὠφελήσας χρημάτων, αὐτὸς δ' ἐκ τούτων σφετερισάμενος.

οὕτω

περὶ ἵππων ζυγίων, καὶ σειραφόρων, καὶ κελήτων.

ἐπὶ κωδωνοφόρων οἱ καταδικασθέντες θάνατον.

ὅτι καὶ ἐν δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξήγετο ὁ πομπεύς.

ὅπως φαλίσκους ἐνίκησε ῥωμαίων πολεμούντων, καὶ διὰ τοὺς παῖδας ἔξω τοῦ τείχους γυμναζομένους. καὶ ὅπως ὁ διδάσκαλος προδέδωκε τοὺς παῖδας, καὶ ὅπως αὐτὸν οἱ παῖδες ἀνέστρεψαν.

οὕτω δὲ ὠργίζοντο κατ' αὐτοῦ, ὡς μηδ' οἶκτον αὐτοῦ τινὰ λαβεῖν ἐπὶ τῇ συμβάσῃ αὐτῷ συμφορᾷ. τεθνήκει γὰρ αὐτοῦ νοσήσας ὁ ἕτερος τῶν υἱῶν. δεόμενος δὲ τῶν φίλων, μὴ περιιδεῖν αὐτὸν ἀδίκως κατακρινόμενον, ἐπεὶ παρ' ἐκείνοις πρὸς μὲν τὴν ψῆφον αὐτῷ βοηθῆσαι ἀπείπαντο, τὴν δὲ ζημίαν ὀφλόντι συνεκτίσειν ὑπέσχοντο, οὐκ ἀνασχόμενος ἔγνω φυγεῖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἐξιὼν ηὔξατο, εἰ μὴ δικαίως, ὕβρει δὲ δήμου ἐκπίπτει καὶ φθόνῳ, ταχὺ σὺν αὐτοῦ πολίτας αὐτοῦ δεηθῆναι, καὶ ζητῆσαι αὐτόν. ἐκεῖνος μὲν οὖν πρὸς ῥουτούλους μετέστη, ἐρήμην δ' ἑάλω, καὶ ψῆφος ἐπήχθη κατ' αὐτοῦ τίμημα μυρίων καὶ πεντακισχιλίων ἀσσαρίων ἔχουσα, ὃ γίνεται πρὸς ἀργυρίου λόγον δραχμαὶ χίλιαι πεντακόσιαι. οἱ δ' εὐρωπαῖοι γαλάται, ὧν οἱ ἀσιᾶται νομίζονται ἄποικοι, κελτικὸν ὄντες γένος, λιπόντες τὴν ἑαυτῶν ὡς οὐκ αὐτάρκη τρέφειν αὐτοὺς, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ ῥιπαῖα ὥρμησαν· οἱ δὲ τῶν ἄλπεων ἱδρυθέντες ἐγγὺς, χρόνον ἐκεῖ διήγαγον πλείονα. τότε δ' οἴνου κομισθέντος ἐξ ἰταλίας, τούτου γευσάμενοι καὶ ὑπερθαυμάσαντες, ἀράμενοι τὰ ὅπλα καὶ γενεὰς ἐπαγόμενοι, τὴν γῆν ἐκείνην ἐζήτουν, ἣ τοιοῦτον καρπὸν ἀναδίδωσι. καὶ πρὸς πόλιν τυῤῥηνίδα, κλούσιον καλουμένην, στρατεύσαντες, ἐπολιόρκουν αὐτήν. οἱ δὲ κλουσῖνοι πρὸς τοὺς ῥωμαίους κατέφυγον, αἰτοῦντες βοήθειαν. πρέσβεις δ' ἐκ ῥώμης πρὸς ἐκείνους ἐπέμφθησαν, οὓς οἱ γαλάται διὰ τὸ τῶν ῥωμαίων ὄνομα ἐντίμως ἐδέξαντο, καὶ τοῦ τειχομαχεῖν παυσάμενοι, εἰς λόγους συνεληλύθασιν. ἐν τούτοις δὲ λοχήσαντες οἱ κλουσῖνοι μετὰ τῶν ἐκ ῥώμης πρέσβεων, ἐπέθεντο τοῖς γαλάταις. ὁ δὲ τῶν γαλατῶν βασιλεὺς βρέννος ὀργισθεὶς ἐπὶ τούτῳ, τῶν κλουσίνων ἀμελήσας, εὐθὺς ὡς εἶχε τὸ στράτευμα κατὰ τῆς ῥώμης ἐκίνησεν, ἐπεὶ μὴ ἐπὶ τιμωρίᾳ οἱ πρέσβεις αὐτῷ ἐξεδίδοντο· καὶ τοσούτῳ τάχει ἐχρήσατο, ὡς ἐπελθεῖν αὐτοὺς τῇ πόλει, μὴ προμαθόντων ῥωμαίων τὴν ἔφοδον. τὸ μέντοι δαιμόνιον προαγγεῖλαι αὐτοῖς τὴν ἔφοδον λέγεται. μάρκος γὰρ καίδικος νυκτός ποι βαδίζων, φωνῆς ἤκουσε λεγούσης, γαλάται ἔρχονται. εἰρηκότος δὲ τοῦ μάρκου τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ, ἐν παιδιᾷ τὸν λόγον ἐποιοῦντο, καὶ γέλωτι, ἕως αὐτάγγελοι οἱ γαλάται σφῶν πλησίον ἐγένοντο. τότε δὲ σπουδῇ ἐξελθόντες, καὶ ἀτάκτως ἀγωνισάμενοι, αἴσχιστα ἡττῶντο. καὶ πολλοὶ μὲν ἐν τῇ μάχῃ πεπτώκασι, πολλοὶ δὲ φεύγοντες ἔθνησκον καταλαμβανόμενοι, πλεῖστοι δὲ καὶ εἰς ποταμὸν τὸν τίβεριν συνωσθέντες καὶ ἐφθάρησαν. οἱ δὲ λοιποὶ σκεδασθέντες, οἱ μὲν εἰς τὴν ῥώμην ἐλθεῖν ἠδυνήθησαν, οἱ δὲ ἀλλαχοῦ. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ γνόντες τὸ γεγονὸς, ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένοντο. καὶ ἀπογνόντες, οὔτε τῶν τειχῶν φυλακὴν ἔθεντο, οὔτε τῆς πόλεως τὰς πύλας ἔκλεισαν, ἀλλ' οἱ μὲν αὐτῆς ἐκλιπόντες ἔφευγον, οἱ δὲ σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις ἀνέδραμον εἰς τὸ καπιτώλιον. μόνοι δὲ ὀγδοήκοντα ἄνδρες, οὓς οἱ μὲν ἱερέας εἶναι φασίν, οἱ δὲ τοὺς πρώτους ῥωμαίων καθ' ἡλικίαν καὶ πλοῦτον καὶ γένος, ἐνδύντες ἱερὰς ἢ πολυτελεστάτας στολὰς ἐν ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν ἐλεφαντίνων δίφρων ἐκάθηντο, τὴν ἐπιοῦσαν περιμένοντες τύχην. οἱ δὲ γαλάται τῇ ὑστεραίᾳ ἦλθον μὲν ἐπὶ τὴν ῥώμην. ἰδόντες δὲ τὰς πύλας ἀνεῳγμένας, καὶ τὸ τεῖχος ἀφύλακτον, ἐπέσχον, καὶ οὐκ εἰσῆλθον, ἐνέδραν ὑποτοπήσαντες. τῇ δὲ τρίτῃ θαρσήσαντες εἰσεπήδησαν, καὶ εἷλον τὴν πόλιν. καὶ τῷ μὲν καπιτωλίῳ φρουρὰν ὁ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε βασιλεύς· αὐτὸς δὲ διιὼν τὴν ἀγορὰν, ἐθαύμαζε τοὺς προκαθημένους ἐκείνους ἄνδρας, ὁρῶν ἐν κόσμῳ αὐτοὺς ἀτρεμοῦντας, καὶ σιωπῇ. τοὺς δὲ γαλάτας εἶχεν ἔκπληξις πρὸς τὸ ἄτοπον, ὄκνουν δὲ αὐτοῖς προσελθεῖν.

M. Furius Camillus in exilium agitur.

Vnde tanta iracundia populi condemnatus est, ut priuati luctus illius, mortuo altero filio, nulla ratio haberetur. Cumque amicos rogasset, ut sibi per iniuriam damnato opem ferrent, illi uerò contra suffragia iudicum, auxilia ei negarent, sed ad mulctam soluendam stipem promitterent: ea conditione repudiata, cum exulatum abiret, precatur, si nulla sua culpa, sed iniuria & inuidia populi pelleretur, ut sui ciues sua opera celeriter egerent, seque desiderarent, ad Rutulos se contulit: indictaque causa damnatus est XV millibus æris, quæ drachmas MD argenti ualēt. Cæterùm Europæi Galli, quorum coloni perhibentur Asiatici, terra sua ob agrorum penuriā relicta, partim ad Riphæos montes sunt profecti, partim prope Alpes diu consederunt. Tum uerò Italico uino gustato, admiratione tantę suauitatis, sumptis armis, cum uxoribus & liberis, terram illam, quæ talem liquorem gigneret, quærentes, Clusium Tyrrheniæ oppidum obsederunt. Clusini cum à Romanis supplices auxilia peterent, Galli Romanos legatos ob nomen populi honorificè susceperunt: & oppugnatione omissa, ad colloquium uenerunt. Interea Clusini cum Romanis legatis Gallos ex insidijs inuaserunt. Quod Brennus Gallorum rex indignè ferens, Clusinis neglectis, euestigiò Romam uersus duxit exercitum, cum ei legati ad supplicium non dederentur, tanta celeritate, ut urbem inuaderet, priusquam eorum accessum Romani cognouissent, quanquā diuinitùs prænunciatum. Marcus enim Cædicus fertur, noctu iter faciens, uocem audiuisse, quæ diceret, Galli ueniunt. Quam cum Senatui populoque narrasset, uerba eius cū ludibrio & risu excepta sunt, donec Galli ipsi in propinquo suū aduentū nunciarūt. Tunc festināter egressi, temerè cōmisso prælio, sunt turpissimè superati: multi in pugna, multi in fuga cōprehensi: plurimi in Tyberim flumē præcipitati perierūt. Reliqui dissipati, partim Romā peruenerūt, partim aliò. Qui in urbe erāt, cladē eam deplorātes, inopes consilij, & desperabūdi, nec mœnia custodiuerūt, nec portas clauserūt: sed alij fugā cæperunt, alij cum uxoribus & liberis Capitoliū occuparūt. Soli LXXX uiri (quos alij sacerdotes fuisse memorant, alij Romanorū ætate opibus & genere principes) siue sacris, siue preciosissimis stolis induti, in sellis eburneis in foro cum maiestate cōsederunt, imminentē fortunam expectantes. Postridie Galli ad Romā uenerūt: sed cum portas apertas, & mœnia præsidijs uacua uiderent, restitere, nec ingressi sunt, subesse insidias suspicati. Tertio die, sumpta fiducia, impetu facto urbē cæperunt. Barbarorū rex Capitolium pręsidio sepsit: forumque perambulās, senū illorum tranquillū & tacitū consessum est miratus. Gallos etiam stupor inuasit, ob inusitatum spectaculū ad eos accedere non ausos.

Galli Clusio relicto Romam uastant.

Galli ueniunt.

LXXX senes in foro occisi.

Tandem

ὀψὲ δὲ

Tandem quidam unum aggressus, promissam eius barbam deorsum traxit: & senem, qui baculum eius capiti illiserat, stricto ense occidit: eodemque modo reliqui à Barbaris cæsi sunt, ædes direptæ & incensæ. Deinde Capitolio per multos dies frustra oppugnato, alij in præsidijs manserunt, alij ad commeatum petendum agros populati sunt, dispersi, ac nullo ordine, elati successibus, & præ ebrietate titubantes. Nam uini magna copia reperta, auidè se ingurgitarant, ut qui prius similem potum non gustassent. Quos ubi Camillus sic affectos uidit (nam Ardeatem quoque agrũ infestabant) cum Ardeatium iusta multitudo esset, sed ob belli gerendi imperitiam non satis audaciæ haberet: apud iuniores sermonem iniecit, successus illos non fortitudini Barbarorum, sed infelicitati Romanorum esse adscribendos. Quòd si strenuam operam impertiri nauare uellent, citra periculum hostes superaturos affirmauit. Sic persuasis adolescentibus, mox etiam cæteris, ætate florentes armat: & profunda nocte Barbaros aggressus, plerosque illic cæcidit. Si qui uerò in tenebris effugerunt, eos interdiu equites comprehensos occiderunt. Eam uictoriam cum fama celeriter passim uulgasset, Romani qui ex prima pugna Gallica euaserant, sumptis armis ad Camillum se contulerunt, petentes, ut imperium in se exercere uellet. Id ille recusauit, priusquam ab ijs qui in Capitolio incolumes essẽt, decerneretur. Cum nemo esset, qui id in Capitolium nunciaret: quidam adolescens Pontius Cominius, gloriæ cupiditate id discrimen adijt, perque medios hostes clam ad tumulum Capitolinum euasit: & cum ægrè nunc pronus, nunc supinus arrepsisset, ab excubitoribus ad magistratus est perductus: nunciataque uictoria, & militum uoluntate exposita, eos hortatus, ut imperium Camillo confirmarent. Qui cum ab eis Dictator dictus esset, Romanorum qui foris erant ad XX millia, & magnis sociorũ auxilijs comparatis, ad pugnam se parauit. At Barbari cum interdiu circumeuntes animaduertissent, ubi Pontius in Capitolium conscendisset (id uerò ex abruptis petræ fragmentis, & herba, quæ multa in ea erat, partim euulsa, partim conculcata, coniectabant) illic & ipsi noctu ascendere statuerũt: & rem aggressi, ægrè illi quidem, sed ascenderunt tamen. Ac propugnacula attigissent, & uigiles oppressissẽt, nisi anseres, qui in æde Iunonis alebantur, cum natura sensus excitatos habeant, & ad quemuis strepitum expauescant, celeriter Gallorum aduentu animaduerso, cum turbulento strepitu fugientes, uigiles cæterosque omnes excitassent. Sic Romani, ijs qui ascenderãt partim occisis, partim de petra deiectis, id periculum euitarunt. Ex eo Gallis imminuti sunt animi, cum oppugnationis ærumnas septem mensibus tolerassent. Itaque duce Barbarorũ Brẽno, & Romanorum tribuno Sulpitio, de pacificatione tractãtibus, conuenit,

Camillus Ardeatium auxilijs, & concursu Romanorum, Gallus profligatis, patriam liberat.

Pontius Cominius.

Anseres Capitolini.

ὅτε δὲ τολμήσας τις ἐν παρίσι, καὶ τῆς ὑπήνης ἀψάμενος τοῦ ἀνδρός, κατῆγε ταύτην βαθεῖαν οὖσαν. ὁ δὲ τῇ βακτηρίᾳ τὴν κεφαλὴν ἐκείνου ἐπάταξε, καὶ ὁ βάρβαρος σπασάμενος τὴν μάχαιραν, τὸν ἄνδρα κατέκτεινεν. οὕτω δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς ἀνῄρουν οἱ βάρβαροι, προσπεσόντες αὐτοῖς, καὶ τὰς οἰκίας ἐπόρθουν καὶ κατεπίμπρασαν, εἶτα καὶ τῷ καπιτωλίῳ προσέβαλον. ὡς δ' οὐδὲ πολλὰς ἡμέρας ἐπιχειροῦντες οὐδὲν ἤνυον, οἱ μὲν ἐφρούρουν τὸ καπιτώλιον, οἱ δὲ τὴν χώραν κατέτρεχον, τροφὰς πορίζομενοι, σκιδνάμενοι καὶ σποράδην ἰόντες, ἀλλ' οὐχ ὁμοῦ, ἅτε μέγα φρονοῦντες τοῖς εὐτυχήμασι, καὶ ὑπὸ μέθης ἐσφάλλοντο. οἴνου γὰρ ἐντυχόντες πολλοῦ, ἀκρατέστερον ἐχρῶντο αὐτῷ, μήπω πρότερον πόματος τοιούτου γευσάμενοι. οὕτω δ' ἔχοντας ὁρῶν τοὺς γαλάτας ὁ κάμιλλος, ἐπεὶ καὶ τὴν τῶν ἀρδεατῶν ἐληΐζοντο χώραν, αὐτοὺς δὲ τοὺς ἀρδεάτας πλήθει μὲν ἱκανοὺς ὄντας, τόλμης δὲ δεομένους διὰ ἀπειρίαν καὶ τὸ πρὸς μάχας ἀνάσκητον, λόγους πρὸς τοὺς νεωτέρους ἐνέβαλεν, ὡς οὐκ ἀνδρείᾳ τῶν βαρβάρων τὴν εὐπραγίαν αὐτῶν ἐπιγεγράφθαι δεῖ, ἀλλ' ἀτυχίᾳ ῥωμαίων· καὶ εἰ προθυμοῖντο καὶ θαρροῖεν αὐτοί, ἀκινδύνως νικήσειν τοὺς πολεμίους διϊσχυρίζετο. οὕτω πείσας τοὺς νέους, εἶτα καὶ τοὺς λοιπούς, ὁπλίσας τοὺς ἐν ἡλικίᾳ, καὶ νυκτὸς βαθείας μεθύουσιν αὐτὸς μετὰ τῶν ἀρδεατῶν τοῖς βαρβάροις προσέμιξε, καὶ τοὺς πλείονας ἐκεῖ κατέκοψεν. εἰ δέ τινες καὶ φυγεῖν ἐδυνήθησαν ἐν τῷ σκότει, μεθ' ἡμέραν διέφθειρον αὐτοὺς ἱππεῖς καταλαμβάνοντες. τῆς δὲ φήμης ταχὺ διαρραγείσης ἁπανταχοῦ τὸ κατόρθωμα, οἱ τῶν ῥωμαίων φυγόντες ἐκ τῆς πρώτης πρὸς τοὺς γαλάτας μάχης ἐσώζοντο, τὰ ὅπλα λαβόντες, ἀπῄεσαν πρὸς τὸν κάμιλλον, ἄρχεσθαι δεόμενοι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν. ὁ δ' οὐκ ἔφη πεισθήσεσθαι, μὴ πρότερον τῶν ἐν τῷ καπιτωλίῳ σωζομένων, ψηφισαμένων αὐτῷ τὴν ἀρχήν. ἦν δ' ἀπορία τοῦ ταῦτα διαγγελοῦντος τοῖς εἰς τὸ καπιτώλιον. εἷς δέ τις τῶν νέων κομίνιος πόντιος, δόξης ἐρῶν, ὑπέστη τὸν ἆθλον, καὶ λαθὼν διὰ μέσων διέβη τῶν πολεμίων, καὶ τῷ λόφῳ τοῦ καπιτωλίου προσπελάσας, καὶ χαλεπῶς ἀναρπύσας, μόλις τε ἀναρριχησάμενος, πρὸς τοὺς ἐν τέλει τῶν ῥωμαίων παρὰ τῶν φυλαττόντων εἰσήχθη, καὶ τήν τε νίκην τοῦ καμίλλου κατήγγειλε, καὶ τὰ δόξαντα τοῖς στρατιώταις εἰπών, βεβαιῶσαι τῷ καμίλλῳ τὴν ἀρχὴν παρεκάλει. οἱ δὲ δικτάτορα τὸν κάμιλλον ἐψηφίσαντο. καὶ ὃς τούς τε ἔξω ὄντας ῥωμαίους περὶ δισμυρίους συναγαγών, καὶ ἐκ τῶν συμμάχων πολλούς, παρεσκευάζετο πρὸς ἐπίθεσιν. οἱ δὲ βάρβαροι μεθ' ἡμέραν διϊόντες, καὶ καταμαθόντες, ὅθεν ὁ πόντιος προσέβη τῷ καπιτωλίῳ (τοῦτο δ' ὑπετόπασαν ἔκ τε τῶν ἀπερρωγότων τῆς πέτρας θρυσμάτων, καὶ τῆς πόας ἣ πολλὴ ἐπ' αὐτῆς ἦν, τῆς μὲν ἀνεσπασμένης, τῆς δὲ συμπεπατημένης) ἐκεῖθεν ἀναβῆναι νυκτὸς καὶ αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο· καὶ ἐπεχείρησαν τῷ ἔργῳ, καὶ δυσχερῶς μέν, ἀνέβησαν δ' ὅμως, καὶ ἔλαθον ἂν ἡμμένοι τοῦ προτειχίσματος, καὶ τοῖς φύλαξιν ἐπιθέμενοι, εἰ μὴ χῆνες ἦσαν περὶ τὸν ναὸν τῆς ἥρας τρεφόμενοι, οἳ φύσει ὄντες εὐαίσθητοι καὶ ψοφοδεεῖς, ταχὺ τῶν γαλατῶν τὴν ἔφοδον ᾔσθοντο, καὶ ταραχώδει κλαγγῇ φερόμενοι πρὸς τοὺς φύλακας, ἐπήγειραν ἅπαντας. εἶτα δὲ τοῖς ἀνιοῦσιν οἱ ῥωμαῖοι προσμίξαντες, τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δὲ κατὰ τῆς πέτρας ἀπώσαντο, καὶ τὸν κίνδυνον ἐκπεφεύγασιν. ἐντεῦθεν ἦσαν οἱ κελτοὶ ἀθυμότεροι, ἐφ' ἑπτὰ μησὶ τῇ πολιορκίᾳ ταλαιπωρούμενοι. διὸ καὶ περὶ συμβάσεων ὅ τε τῶν βαρβάρων βασιλεὺς βρέννος, καὶ ὁ τῶν ῥωμαίων χιλίαρχος ὁ σουλπίκιος διελέχθησαν· καὶ συνή-

καὶ συνέθεντο χιλίας λίτρας χρυσίου τοῖς γαλάταις τοὺς
ῥωμαίους καταβαλεῖν, τοὺς δὲ τὸ χρυσίον λαβόντας αὐτίκα
τῆς πόλεως καὶ τῆς χώρας ἀπαναστῆναι. κομισθέντος δὲ τοῦ
χρυσίου, καὶ τῶν βαρβάρων περὶ τὸν σταθμὸν κακουργούντων
λάθρα, ὁ βρέννος τὸ ξίφος ἅμα καὶ τὸν ζωστῆρα λύσας, ἐπέ-
θηκε τοῖς σταθμοῖς. πυθομένου δὲ τοῦ χιλιάρχου, τί τὸ γινόμε-
νον; τί ἄλλο, εἶπεν, ἢ τοῖς νενικημένοις ὀδύνη; ἐν τούτοις ὁ
κάμιλλος ἄγων τὸν στρατὸν, ταῖς πύλαις ἐπέστη τῆς πό-
λεως· καὶ μαθὼν τὰ γινόμενα, πρὸς τοὺς ῥωμαίους ἐπειγόμε-
νος ἐπορεύετο. καὶ ἐλθὼν τὸ μὲν χρυσίον ἄρας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ,
τοῖς ὑπηρέταις ἔδωκε, τὸν ζυγὸν καὶ τὰ σταθμὰ τοὺς κελ-
τοὺς λαβόντας ἀποχωρεῖν ἐκέλευσεν, εἰπὼν, ὡς σιδήρῳ
πάτριόν ἐστι ῥωμαίοις, καὶ οὐ χρυσῷ τὴν πατρίδα σώζειν.
τοῦ δὲ βρέννου ἀδικεῖσθαι φάσκοντος, λυομένης τῆς ὁμολογίας,
ἀντεῖπεν ὁ κάμιλλος, μὴ κυρίας εἶναι τὰς συνθήκας αὐτοῦ
μὴ συμπράξαντος, ἤδη δικτάτορος ᾑρημένου. ταραχθεὶς
οὖν ὁ βρέννος μέχρι ξιφουλκίας προῆλθεν, ὅμως δὲ εἰς τὸ στρα-
τόπεδον περιήγαγε τοὺς κελτοὺς, εἶτ' ἐκλιπὼν τὴν πόλιν,
καὶ σταδίους ἑξήκοντα προελθὼν ἐστρατοπεδεύσατο. ἅμα δ'
ἡμέρᾳ παρῆν ὁ κάμιλλος ἐπ' αὐτὸν, τεθαρρηκότας ἤδη
ἐπαγόμενος τοὺς ῥωμαίους, καὶ τρέπεται τοὺς βαρβάρους φό-
νῳ πολλῷ, καὶ λαμβάνει σφῶν τὸ στρατόπεδον. οὕτως ἡ ῥώ-
μη παραλόγως ἑάλω, καὶ ἐσώθη παραλογώτερον, ὁ δὲ κά-
μιλλος ἐθριάμβευσε. τῆς οὖν πόλεως διεφθαρμένης παν-
τάπασι, τὸ πλῆθος ἀνοικοδομεῖν αὐτὴν οὐκ ἤθελεν, οὔτε
χρήμασιν οὔτε σώμασιν ἐρρωμένοι, καὶ μικροῦ δ' ἐξέλιπεν ἂν
αὐτήν. οὐδὲ γὰρ ἐπείθοντο οὔτε τοῖς ἐν τέλει, οὔτε τῇ γερουσίᾳ
παρακαλούσῃ καὶ συμβουλευούσῃ μὴ ἐκλιπεῖν τὸ ἄστυ, ὃ ἐκ τῶν
πολεμίων ἤδη ἐσέσωστο, εἰ μὴ ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντων περὶ
τούτου βουλευομένων, ἑκατόνταρχος φρουρὰν ἄγων τινὰ,
καὶ παρ' αὐτὴν τὴν ἐκκλησίαν διιὼν τυχαίως. ἐνταῦθα στῆ-
τε, πρὸς τοὺς αὐτῷ ἑπομένους ἐβόησεν· ἐνταῦθα γὰρ δεῖ ὑμᾶς
μεῖναι. θείᾳ γὰρ προνοίᾳ ἐνόμισαν τοῦτ' εἰρῆσθαι, καὶ τῆς μετα-
ναστάσεως ἀπέσχοντο. πρὸς δὲ τὸν ἀνακαινισμὸν τῆς ῥώμης
σὺν προθυμίᾳ ἐτράποντο, ἔν τε τὰ τείχη καὶ τὰς ἰδιωτι-
κὰς οἰκίας ἐντὸς ἐνιαυτοῦ ἀνεκαίνισαν. οὔπω δὲ τῆς περὶ ταῦ-
τα παυθεῖσιν ἀσχολίας, πόλεμοι προσέπεσον διαφόρων
ἐθνῶν, αἰκανῶν τε, καὶ οὐολούσκων, καὶ λατίνων. τυρρηνοὶ δὲ
σούτριον ἐπολιόρκουν, συμμαχίδα ῥωμαίων πόλιν. ἀπο-
δείκνυται οὖν τὸ τρίτον δικτάτωρ ὁ κάμιλλος, καὶ στρατεύ-
σας ἐπ' αὐτοὺς, κατετροπώσατο τοὺς λοιποὺς, ἐπὶ δὲ τὸ σού-
τριον ἦγε τὴν στρατιάν. οἱ δὲ σουτρηνοὶ (ἔτυχον γὰρ τὴν πό-
λιν τοῖς πολεμίοις ἐκδεδωκότες, καὶ ταύτης ἀποχωρήσαν-
τες) καθ' ὁδὸν ἔτι ὄντι τῷ καμίλλῳ μετὰ γυναικῶν καὶ
τέκνων ὑπήντων. οὓς ἰδὼν ὁ κάμιλλος, καὶ τὰ συμβεβηκό-
τα πυθόμενος, αὐτίκα πρὸς τὸ σούτριον ὡς εἶχεν ἠπείγε-
το· καὶ ἀπροσδοκήτως αὐτῷ προσβαλὼν, ἀφύλακτόν τε
εὑρὼν, ἀπαθεῖς κακῶν αὐθημερὸν τοῖς πολίταις αὐτὸ
ἀνεσώσατο. ἐθριάμβευσεν οὖν ἐπὶ τούτοις, ἄγων τὰ ἐπινί-
κια, καὶ ἐπὶ μέγα δόξης ἤρετο. μάρκος δὲ ὁ μάλλιος πρῶτος
τοὺς κελτοὺς τῷ καπιτωλίῳ προσβαλόντας ἐκ τῆς ἄκρας
ὠσάμενος (ὅθεν καὶ καπιτωλῖνος προσωνομάσθη) φθονῶν
τῷ καμίλλῳ μᾶλλον τῶν ἄλλων, τυραννίδι ἐπέθετο. καὶ διὰ
τοῦτο ᾠκειοῦτο τὸν ὅμιλον δημαγωγῶν, καὶ πάντα πράττων
εἰς θεραπείαν αὐτοῦ. παραλαβὼν οὖν αὐτὸ τὸ πλῆθος, ἀνήγα-
γεν εἰς τὸ καπιτώλιον, καὶ κατεῖχον αὐτό. διὸ καὶ δικτά-
τωρ τὸ τέταρτον ᾑρέθη ὁ κάμιλλος. τῶν δὲ τῆς γερουσίας
καὶ τῶν ἐν τέλει ἐν μεγάλῳ δέει ἐμπεπτωκότων, καὶ ἀπο-
ρούντων τί ἂν πράξαιεν, δοῦλός τις αὐτοῖς προσελθὼν,
ζῶντα τὸν καπιτωλῖνον σφίσι παραδώσειν ὑπέσχετο.
λαβὼν οὖν ὁπλίτας, καὶ τάξας αὐτοὺς ἀφανῶς ἐν ἐνέδρᾳ
ὑπὸ τὸ καπιτώλιον, ὡς αὐτόμολος τῷ καπιτωλίνῳ
προσκε-

Pactio cum Gallis, Camilli Dictatoris interuentu fit irrita.

conuénit, ut Romaní Gallís mille pondo auri
numerarēt: Galli uerò auro accepto, ſtatim ur-
be agroq; Romano excederent. Auro allato,
Barbaris in pēſando clam fraudē ſtruentibus,
Brennus enſem & baltheũ lateri demptũ pon-
deribus impoſuit. Rogante Tribuno, quid id
eſſet? Quid aliud, inquit, niſi uictis dolor? Inte
rea Camillus cum exercitu ad portas urbis ac-
ceſsit: & ſtatu rerũ cognito, properè ad Roma-
nos abit, aurũ de lancibus ſublatũ miniſtris dat
auferendũ, Gallos cum lancibus & pōderibus
abire iuſsit. Romani enim moris eſſe, ferro, nō
auro patriam tueri. Brenno conquerente, iniu
riam ſibi fieri, ſi pacta rumperentur: Camillus
reſpōdit, pacta irrita eſſe abſq; ſuo aſſenſu, qui
iam Dictator creatus eſſet. Quo ſermone tur-
batus Brennus, parum abfuit quin enſem ſtrin
geret. ſed tamē Gallos in caſtra duxit: eaq; de-
inde, relicta urbe, ſtadia LX promouit. Cum
primùm diluxiſſet, adeſt Camillus, Romanos
iam fidētes adducit: & Barbaris cum multa cæ
de profligatis, caſtra occupat. Sic Roma capta
mirabiliter, & maiore miraculo liberata, Camil
lus triumphauit. Sed multitudo urbē penitus
euerſam inſtaurare noluit, ob inopiã pecuniæ,
& corporũ imbecillitatē. Ac parũ abſuit, quin

Consilium deserendæ urbis, centurionis uoce mutatur

ea deſereretur: ac neq; ſenatui, neq; alijs magi-
ſtratibus, à deſerēdæ urbis conſilio, profligato
hoſte, reuocãtibus paruiſſet plebs, niſi cũ in fo
ro ea de re omnes deliberarēt, cēturio quidã ex
pręſidio reuertēs, dum fortè agmine forũ trãſi-
ret, in comitio exclamaſſet: Hic ſtate, hic uobis
manendũ eſt. Ea enim uerba diuinitùs prolata
arbitrati, migrationis cōſilium abiecerũt: & ad
Romę inſtaurationē alacriter conuerſi, tũ mœ
nia, tum priuatas ædes annuo ſpacio refecerũt.
Verùm ea occupatione nondũ defunctos, bel
la uariarum gentium infeſtarunt, Aequorum,
Volſcorum, & Latinorum. Tyrrheni Sutrium,
ſociam populi Romani urbem, obſederũt. Igi-

Camillus tertiùm Dictator, hostibus profligatis, Sutrium recuperat.

tur Camillus tertiùm Dictator dictus, cæteris
profligatis, exercitum contra Sutrium duxit.
Enimuerò Sutriani, dedita hoſtibus urbe, cum
uxoribus & liberis Camillo in itinere obuiã fa
cti ſunt. Quibus uiſis Camillus, eorumq; caſi-
bus cognitis, ſtatim, ut erat, Sutriũ properat: ac
ſubitò aggreſſus, urbē nulla munitã cuſtodia,
ciuibus incolumem eodem die reſtituit. His re
bus geſtis triumphauit, magnam gloriam ade-

M. Manlius ob Capitoliũ affectatũ, de ſaxo Tarpeio deijcitur.

ptus. Marcus uerò Mãlius, qui primus Gallos
Capitolio depulit, unde Capitolini nomen eſt
adeptus, præ cæteris Camillo inuidēs, regnum
affectauit: eaq; de cauſa plebe ſibi obſequijs
deuincta, in cuius gratiam nihil non faciebat,
à factione ſua ad Capitolium occupandum
ductus eſt. quare Camillus quartùm Dictator
eſt dictus. Senatu autem & magiſtratibus cæ-
teris admodum conſternatis, & quid agen-
dum eſſet dubitantibus, ſeruus quidam pro-
miſit, ſe Capitolinũ eis uiuentem traditurum:
acceptiſq; armatis, & clam per inſidias ſub Ca-
pitolio collocatis, transfugæ ſpecie ſe ad illum
confert:

confert: eiusque facto collaudato, à conseruis suis auxilia pollicetur. Quę cum diceret, uirum paulo longius à circumstantibus, ut arcani aliquid dicturus, in eum Capitolij locum, quo insidiæ collocatæ erant, perductum, præcipitat. Ita captus in prętorium abducitur: ubi cum res suas gestas commemoraret, & Capitolio iudicibus ac circumstanti coronæ (ex eo enim loco uideri poterat) ostenso, ut & arcem, & eos qui illuc confugerant, conseruasset, in memoriam reuocaret: iudices miseratione adducti, cum neque absolutum, neque damnatum ampliarunt. Eo Camillus cognito, iudices in alium locum traduxit, unde Capitoliũ cõspici non poterat. Vbi cõdemnatus, & in Capitoliũ perductus, de rupe Tarpeia pręcipitatur, unde Gallos ipse ꝓfligarat. Deinde multa bella partim ipsi urbi, partim subiectis ciuitatibus illata, Romani & per Camillũ, & eo iam senio effœto, per alios omnia propulsarunt: & summo ocio ab exteris hostib. potiti, inter sese certarũt. Nam cum M. Fabius patricius, duarũ filiarum pater, natu maiorem Licinio Stoloni, homini lõgè inferioris conditionis, iuniorem Sulpitio Rufo, sui loci uiro, despondisset: interim dum Rufus tum Tribunus in foro uersatur, soror uxorem eius inuisit. Illo reuertente, cum lictor ueteri quadam consuetudine fores pulsaret, ad eum strepitum mulier, illius rei insolens, expauescit: eaque de causa risu & à sorore & à cæteris orto, ut plebeia muliercula, deridetur. Quam illa rem iniquo animo ferens, maritum ad petendos honores incitat: cuius impulsu Stolon, re cum L. Sextio sui ordinis homine communicata, per uim tribunatum uterque expetiuerunt, confuso Reipublicæ ordine, ut per annos quatuor nulla esset populi obedientia, patriciorum comitijs interruptis. Auctaque turba illa esset, nisi nunciatum fuisset, Gallos denuò Romam inuasuros. Omissa igitur omni inter se contentione, Camilloque quintùm Dictatore dicto, contra hostes sunt profecti. Sed antequam prælium committeretur, singulare certamen est initum. Titus enim Manlius, uir patricius, offenso patre, neglectus in agro uersabatur. Cui deinde reconciliatus, factusque Tribunus militum, Gallum à quo prouocatus fuerat, uicit: & aureum torquem illi detractum gestare solitus, Torquati cognomentum inuenit. Exercitibus quoque congressis Galli superati, Romano itinere omisso, Albanum agrum populabantur. Id Romani prohibere noluerunt, donec mero & crapula distentos minore periculo aggressi, multos occiderunt, eosque castris exuerunt. Camillus Romam reuersus, magistratum deposuit. Ab eo tempore Tribunis militum, qui in Consulum successerant locum abrogatis, Coss. designari cœperũt, aliàs patricij, aliàs plebeij, nonnunquã utriusque ordinis simul. Lue Romæ grassante, Camillus etiã est mor-

Plebeij magistratus petunt.

Titus Manlius Torquatus.

Camillus Gallos denuò profligat.

Consulatus restituitur.

προσκεχωρήκα, ἐπῄνει τε αὐτὸν τῆς προθυμίας, καὶ βοή-
θειαν παρὰ τῶν ὁμοβούλων αὐτῷ ἐπηγγέλλετο. καὶ ταῦ-
τά οἱ διαλεγόμενος, ἀπήγαγε τὸν ἄνδρα πόῤῥω τῶν πα-
ρεστηκότων, ὡς δή τι κοινολογούμενος αὐτῷ ἰδιαίτατα,
καὶ ἠρέμα κατ' ἐκεῖνο τοῦ καπιτωλίου προσῄει, καθ' ὃ ὁ ἀ-
νὴρ ἐνελόχιστο, κἀκεῖθεν αὐτὸν κάτω ἀπώσατο, ὃς καὶ
ληφθεὶς ἀπηγμένος πρὸς τὸ δικαστήριον. ὁ δὲ τάς τε ἀρι-
στείας κατέλεγε, καὶ τὸ καπιτώλιον τοῖς τε δικάζουσι,
καὶ τοῖς περιεστῶσιν ἐδείκνυ, ἄποπτον ὂν ἐκεῖθεν, καὶ τῆς
σωτηρίας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἐν αὐτῷ προσπεφευγότων πο-
λιτῶν ἀνεμίμνησκεν, ὡς ἐντεῦθεν κατελεῆσαι τοὺς δι-
καστάς, καὶ ὑπερτίθεσθαι τὴν ψῆφον, μήτ' ἀφιέντας μή-
τε καταδικάζοντας. τοῦτο δὲ νοήσας ὁ κάμιλλος, εἰς ἄλ-
λον τόπον τὸ δικαστήριον συνεστήσατο, ὅθεν οὐκ ἦν τὸ κα-
πιτώλιον ἄποπτον· καὶ καταψηφισθεὶς ὁ καπιτωλῖνος
ἐκεῖ, ἀπήχθη τε εἰς τὸ καπιτώλιον, καὶ κατὰ τῆς πέτρας
ὠσθεὶς ἀπώλετο, καθ' ἧς ἐκεῖνος τοὺς κελτοὺς κατεκρή-
μνισεν. εἶτα πολλῶν πολέμων κατά τε τῆς ῥώμης αὐτῆς,
καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ πόλεων γενηθέντων, ἐπεξελ-
θόντες τοῖς ἐναντίοις οἱ ῥωμαῖοι, διά τε τοῦ καμίλλου καὶ
δι' ἑτέρων ἤδη ἐκείνου ὑπεργηράσαντος, τούς τε πο-
λέμους κατέπαυσαν, καὶ εἰρήνην βεβαίαν εἶχον πρὸς τοὺς
ἐκτός, πρὸς ἀλλήλους δὲ ἐστασίαζον. μάρκος γάρ τις φά-
βιος εὐπατρίδης, θυγατέρων δύο τυγχάνων πατήρ,
τὴν μὲν πρεσβυτέραν λικινίῳ τινὶ στόλωνι κατηγγύησε,
πολὺ αὐτοῦ καταδεεστέρῳ. τὴν δὲ νεωτέραν σουλπικίῳ
ῥούφῳ ἀνδρὶ ὁμοτίμῳ συνῴκισε. χιλιαρχοῦντος δὲ τοῦ
ῥούφου, καὶ ὄντος ἐν ἀγορᾷ, πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἡ
ἀδελφὴ αὐτῆς παραγεγόνει. ἀφικομένου δὲ ἐκείνου, τὴν
θύραν ὁ ῥαβδοῦχος κατά τι ἔθος ἀρχαῖον ἔκρουσε. διε-
πτοήθη δὲ πρὸς τὸν πάταγον ἡ γυνὴ οὔπω τούτου πεπει-
ραμένη. καὶ γέλως ἐντεῦθεν πρός τε καὶ παρὰ τῆς ἀδελφῆς καὶ
τῶν παρόντων ἐγένετο, καὶ ὡς ἰδιῶτις ἐσκώφθη. τῇ δὲ ἐν
δεινῷ τὸ πρᾶγμα πεπτώκει, καὶ τὸν ἄνδρα εἰς ἀρχὴν
παραγγεῖλαι ἠρέθιζεν. ὁ γοῦν στόλων ὑπὸ τῆς γυναικὸς
παρακινηθείς, λουκίῳ τινὶ σεξτίῳ ἀνδρὶ τῶν ὁμοίων τὰ
τοῦ πράγματος κοινωσάμενος, ἄμφω δημαρχῆσαι κα-
τεβιάσαντο, καὶ τὸν κόσμον τῆς πολιτείας συνέχεον, ὡς
καὶ ἐντεῦθεν τεσσάρων ἔτεσιν ἀναρχίαν γενέσθαι τῷ δήμῳ.
τὰς γὰρ τῶν εὐπατριδῶν ἀρχαιρεσίας ἐνεπόδιζον, καὶ
ἐντεῦθεν πλεῖον ἂν ἐπὶ τοῦτο ἐγένετο, εἰ μή τις ἀγγελία ἐκεκόμι-
στο, ἐντεῦθεν τὴν ῥώμην αὖθις ἐλαύνειν τοὺς κελτούς. ἅπαν οὖν
πρὸς ἀλλήλους ἀφέντες διάφορον, δικτάτορα τὸ πέμ-
πτον τὸν κάμιλλον εἵλοντο, καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους ἐστρά-
τευσαν. οὐ μαχεσαμένων δὲ κοινῇ, μονομαχία δὲ γέγονε πρό-
τερον. τίτος γάρ τις μάλλιος ἀνὴρ εὐπατρίδης, προσ-
κεκρουκὼς τῷ πατρί, παρημελεῖτο, καὶ διέτριβεν ἐν
ἀγρῷ. εἶτα τῷ πατρὶ διαλλαγείς, καὶ χιλίαρχος στρατο-
πέδου γενόμενος, τῷ τε προκαλουμένῳ κελτῷ πρὸς μο-
νομαχίαν ἀντέστη, καὶ νικήσας αὐτόν, τὸν στρεπτὸν αὐτοῦ
χρυσοῦν ὄντα ἀπεκύλισε, καὶ τουρκουᾶτος φορῶν αὐ-
τὸν ἐπεκέκλητο. συμμιξάντων δὲ καὶ τῶν στρατευμά-
των, ἡττῶντο οἱ κελτοί, καὶ τῆς μὲν ἐντεῦθεν τὴν ῥώμην ὁρμῆς
ἀπέσχοντο, τὴν δ' ἀλβανίδα ἐληλάτουν. ἐάσαντες οὖν
αὐτοὺς οἱ ῥωμαῖοι διαρπάσαι τὴν χώραν, ὡς κατακό-
ρεις γενόμενοι βρωμάτων καὶ μέθης, δυσπαχέστεροι
ἦσαν, ἐπέθεντο σφίσι, καὶ αὐτῶν τε πολλοὺς διέφθειραν,
καὶ τὸ αὐτῶν εἷλον στρατόπεδον. ὁ δὲ κάμιλλος εἰς τὴν
ῥώμην ἐπανελθών, ἀπέθετο τὴν ἀρχήν. ἔκτοτε οὖν
οἱ μὲν χιλίαρχοι οἱ ἀντὶ τῶν ὑπάτων ἐγίνοντο, διε-
λελύκασιν, ὕπατοι δὲ ἀπεδείκνυντο, ἐνίοτε μὲν εὐπα-
τρίδαι, ἐκ δὲ τοῦ πλήθους ἐνίοτε, ποτὲ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων ὁμοῦ. νόσου δ' ἐνσκηψάσης τῇ ῥώμῃ, καὶ ὁ κάμιλλος
τέθνηκε,

τέθνηκε, καὶ οἱ ῥωμαῖοι πλεῖστα θανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἀνιάθησαν. μετὰ δὲ ταῦτα καί τι συμβῆναι πάθος τῇ ῥώμῃ ἱστόρηται. διαστῆναι γὰρ τὸ πεδίον λέγεται, τὸ μεταξὺ τοῦ παλατίου, καὶ τοῦ καπιτωλίου ἐξάπινα, μήτε σεισμοῦ προηγησαμένου, μήτ᾽ ἄλλου τινός, οἷα συμβαίνειν εἴωθε φυσικῶς ἐπὶ τοιούτοις παθήμασι. καὶ ἦν τὸ χάσμα διαμένον ἐπὶ μακρόν, οὔτε συμφραττόμενον οἷόν τε δή ποτε, οὔτε μέντοι πληρούμενον, καὶ ταῦτα χοῦν τε ῥωμαίων ἐς αὐτὸ συμφορούντων πολύν, καὶ λίθους, καὶ ἄλλην ὕλην παντοδαπήν. ἐρωτῶσιν οὖν τοῖς ῥωμαίοις, χρησμὸς ἐδόθη, μὴ ἄλλως τὸ διαστὰν συνελθεῖν, εἰ μὴ τὸ κράτιστον αὐτῶν, καὶ δι᾽ ὃ μάλιστα πλεῖστον ἰσχύουσιν, ἐς τὸ χάσμα ἐμβάλλουσιν· οὕτω γὰρ ἐκεῖνό τε παύσεσθαι, καὶ τῇ πόλει ἔσεσθαι δύναμιν ἀκατάλυτον. ἔμελλον οὖν καὶ πάλιν τὸ ἄπορον ἀπορούμενον, ἀσαφοῦς τυγχάνοντος τοῦ χρησμοῦ. μάρκος δὲ κούρτιος ἀνὴρ εὐπατρίδης, νέος τὴν ἡλικίαν, ὡραιότατος τὴν μορφήν, ῥωμαλεώτατος τὴν ἰσχύν, ἀνδρειότατος τὴν ψυχήν, φρονήσει διαπρεπής, τὸν νοῦν συνεὶς τοῦ χρησμοῦ, παρελθὼν εἰς μέσον ἐδημηγόρησε λέγων· τί τῶν λογίων ἀσάφειαν, ὦ ῥωμαῖοι, ἢ ἀμαθίαν ἡμῶν αὐτῶν καταψηφιζόμεθα; ἡμεῖς ἐσμὲν τοῦτο διὰ τὸ ζητούμενόν τε καὶ ἐρωτώμενον. οὐ γὰρ τὸ ἄψυχον ἐμψύχου λογισθήσεται βέλτιον, οὐδὲ τοῦ γένους καὶ ἔμφρονος καὶ λόγῳ κεκοσμημένου, τὸ ἄνουν, ἄλογόν τε καὶ ἄφρον προτιμηθήσεται. τί γὰρ ἄν τις ἀνθρώπου προκρίνειεν, ἵνα τοῦτο ἐν τῇ τῆς γῆς βαλόντες διαστάσει, αὐτὴν συναγάγοιμεν; οὐκ ἔστιν οὐδὲν ζῶον θνητὸν οὐδ᾽ ἄμεινον, οὐδ᾽ ἰσχυρότερον ἀνθρώπου. εἰ γάρ τι δεῖ καὶ θρασυνόμενον εἰπεῖν, οὔτ᾽ ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο ἐστίν, ἢ θεὸς σῶμα θνητὸν ἔχων· οὔτε θεὸς ἄλλο τι, ἢ ἄνθρωπος ἀσώματος, κἀντεῦθεν ἀθάνατος. καὶ οὐ πόρρω τῆς θείας δυνάμεως ἀπηρτήμεθα· ταῦτα ἐγὼ μὲν οὕτω φρονῶ, ἀξιῶ δὲ καὶ ὑμᾶς τῇ γνώμῃ προσθέσθαι ταύτῃ· καὶ μή τις οἰέσθω, ὅτι κλῆρον ποιήσομαι, ἢ κόρην κελεύσω θανεῖν, ἢ μειράκιον· αὐτὸς γὰρ ἐγὼ ἑκὼν ἐμαυτὸν ὑμῖν ἐπιδίδωμι, ἵνα σήμερον αὐτίκα κήρυκα πέμψητέ με καὶ πρεσβευτὴν τοῖς χθονίοις θεοῖς, ἐσόμενον ἀεὶ ὑμῶν προστάτην καὶ σύμμαχον. ταῦτα εἰπὼν ὁ κούρτιος, τὰ ὅπλα ἐνεδιδύσκετο, εἶτα καὶ τοῦ ἵππου ἐπέβη. οἱ δ᾽ ἄλλοι περιαλγεῖς ἐγίνοντο, καὶ περιχαρεῖς, καὶ κοσμήματά τινα συμφορήσαντες, οἱ μὲν αὐτὸν ἐκεῖνον αὐτοῖς ἐκόσμουν ὡς ἥρωα, οἱ δέ τινα καὶ ἐς τὸ χάσμα ἐνέβαλλον· ἄρτι δ᾽ ἐς αὐτὸ ἐνήλατο ὁ κούρτιος ἔφιππος, καὶ ἡ τῆς γῆς συνήχθη διάστασις, καὶ οὐδεὶς οὐκέτι οὔτε τὸ χάσμα, οὔτε τὸν κούρτιον ἐθεάσατο. ταῦθ᾽ οὕτω τοῖς ῥωμαίοις ἱστόρηται· εἰ δέ τῳ μυθώδη κριθείη, καὶ μὴ πιστά, ἔξεστιν οἱ μὴ προσέχειν αὐτοῖς. τοῖς ῥωμαίοις δὲ πόλεμοι αὖθις καὶ παρὰ γαλατῶν, καὶ ὑφ᾽ ἑτέρων ἐθνῶν ἐπηνέχθησαν, ἀλλ᾽ ἀπεκρούσαντο πάντας τοῦ μὲν ὑπάτους, τοῦ δὲ δικτάτορας ψηφιζόμενοι· ὅτε καί τι τοιοῦτον συμβέβηκε· δικτάτωρ ἐλέχθη λούκιος κάμιλλος, γαλατῶν κατατρεχόντων τὰ ὑπὸ ῥώμην. ὃς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ὁρμήσας, γνώμην εἶχε τρίβειν τὸν καιρόν, καὶ μὴ διακινδυνεύειν πρὸς ἀνθρώπους ἀπονοίᾳ χρωμένους. ῥᾷον γὰρ αὐτοὺς καὶ ἀσφαλέστερον ἀπορίᾳ τροφῶν ἐκτρυχώσειν ἤλπισε. γαλάτης δέ τις εἰς μονομαχίαν τινὰ τῶν ῥωμαίων προεκαλεῖτο, καὶ ἀντέστη αὐτῷ οὐαλλέριος μάρκος χιλιαρχῶν, ὁ τοῦ μαξίμου ἐκείνου ἔγγονος. καὶ

est mortuus, cuius obitus plurimum tristitiæ Romanis attulit. Pòst huiusmodi malum Romanos inuasisse fertur, ut ea planicies, quæ intra palatium & Capitolium est, subito hiatu, neque terræ motu, neque alia re, unde talia naturâ oriuntur, antegressa, discesserit, ac ita permanserit diu. Qui cum neque coiret ullo modo, neque expleretur: quamuis Romanis multum & terræ, & saxorum, & alterius materiæ omnis generis eò congerentibus: oraculum consultum respondit, uoraginem illam nõ expleri posse, priusquam res optima, quaque plurimũ Romani possent, in eam cõijceretur. Sic enim & specum illum desiturum, & urbis imperium nunquam euersum iri. Hoc responso non explicata est difficultas, propter obscuritatẽ. Verùm Marcus Curtius, uir patricius, ætate integra, forma pulcherrima, uiribus maximis, animo fortissimo, prudẽtia ornatissimus, oraculo intellecto, pro concione dixit: Quid obscuritatem oraculi, Quirites, aut tarditatem ingeniorum nostrorũ accusamus? Nos id sumus quod quæritur, omnesque suspensos tenet. Neque enim inanima præferenda sunt animatis: neque ea quæ mente & intelligentia prædita sunt, & sermone ornata, brutis, rationis & prudentiæ expertibus postponenda. Nam quid homini anteponatis, quo iniecto hiatum illum cõtrahamus? Nõ est ullũ mortale animantis genus homine præstantius, aut fortius. Quòd si audacius loquendum sit, quid est homo, nisi Deus corpore mortali circumseptus? aut quid Deus est, nisi homo omnis ex materia concretionis expers, atque immortalis? Neque nos longe à diuina potentia absumus. Hæc mihi persuasa sunt, quæ uobis etiam persuasa esse uelim. Neque uerò quisquam existimet, me sortem ducturũ, aut uirginem, puerum' ue immolari iussurum. Nam ego ipse me pro uobis deuoueo, ut me hodie statim caduccatorẽ & oratorem ad Deos manes ablegetis, semper patronum uestrum & adiutorem futurum. His dictis, arma induit, equum conscendit. Cæteri inter lætitiam & mœrorem ambigui, ornamenta quędam partim ad eum ipsum pro heroe excolendum, partim quæ in hiatum conijcerentur, attulerunt. Qui cum primùm equo insidens, se in specum immisit, hiatu illo expleto, neque uoraginem, neque Curtium quisquam uidit. Hæc ita narrantur à Romanis: quæ si cui fabulosa, & à fide ueri aliena uidebuntur, nõ postulo ut multũ eis tribuat. Deinde Romanis alia bella & à Gallis & ab alijs gentibus sunt illata, sed propulsata omnia, uel à Coss. uel dictatoribus. quo tẽpore huiusmodi quiddã accidit. Lucius Camillus Dictator dictus, cũ Galli suburbanũ agrũ incursarent, educto exercitu in animo habuit ducere bellũ, neque decertare cum hominibus, temerè in perniciem suã ruentibus, quos facilius & tutius penuria commeatus domiturus esset. Gallo aũt cuidã ex Romanis aliquẽ ad singulare certamẽ, puocanti, restitit M. Valerius tribunus militũ, ex Maximi illius posteritate.

M. Curtius se dijs manibus deuouet.

L. Camillus, Gallos profligat.

M. Valerius Coruinus.

Certamen illustre fuit. Nã alter prudentia & arte superior erat, Gallus audacia & uiribus: sed illud mirabilius, q̃ in Valerij galea coruus crocitans cõsedit, in hostem uersus, cuius os oculosq; rostro & unguibus appetere, illiusq; impetum retardare non destitit, donec obtruncaretur. Galli se ab alite uictos indignati, statim Romanos iracundè inuaserunt: sed malè tractati recesserũt. Valerius ab illo corui auxilio, Coruinus est appellatus. Deinde orta inter exercitus dissensione, ac bello ciuili imminente, seditio cõpressa est: cum hæ leges essent latæ, ut neq; inuitus quisquã ex albo militũ deleretur, neq; tribunus centurio fieret: ut consulẽ utrũq; ex plebe creari liceret: ut idem binos eodẽ tẽpore magistratus nõ gereret, nec eundẽ bis intra x annos. Post hęc Latini socij, quia pube cõtinentibus expeditionib. egregiè exercitata abundabant, elati animis defecerunt, & Romanis bellũ intulerũt. Quibus Torquatus tertiũ & Decius lecti Coss. obuiam profecti sunt, & atrox præliũ cõmissum: utraq; acie existimante, eo se die & uirtutis & fortunæ suæ illustre specimẽ edituram. Ea pugna euentu quodam facta est celebrior. Cũ enim Latinos eodem armorũ genere, eademq; lingua, qua Romanos, Consules uti uiderent: ueriti ne qui milites discrimine hostiũ & suorũ nõ facilè obseruato, errarent: præter alia diligenter obseruanda, illud etiã edixerunt, ne quis extra ordinẽ in hostẽ pugnaret. Ei edicto cæteri paruerunt. Sed Torquati filius, q inter equites militabat, ad explorandos conatus hostiũ missus, id non tam ex contumacia q̃ ambitione neglexit. Nã Latinorũ equitũ magister eum accedentẽ conspicatus, ad singulare certamẽ prouocauit. idq; illo ꝓpter patris edictũ detrectãte, dixit: Nõ tu Torquati filius es? nõ torque parentis gloriaris? An cõtra Gallos homines perditos tantũ uiri fortes estis, nos uerò Latinos formidatis? Cur ergo nobis imperitare uultis? cur ut deterioribus præscribitis? Mãlius uerò præ iracũdia uix mentis cõpos, & paterni edicti ultrò oblitus, hostẽ uincit, detractaq; spolia magno animo parẽti affert. Is cõuocato exercitu: Fortiter sanè, inqt, fili dimicasti, eaq; de causa te corona donabo: sed qa neq; imperiũ cõsulare, neq; maiestatẽ patriã ueritus es, ea moderatione aduersus te utar, ut & uirtutis fructũ percipias, & cõtumaciæ pœnas des. Hęc dicens, simul & coronam capiti eius imposuit, & caput amputauit. Deinde eadẽ nocte uterq; cõsul in somnis uocẽ audire sibi uisus est, dicentẽ superiores fore hostibus, si alter Coss. se deuoueret. Cũ diluxisset, uterq; alteri somniũ narrat: diuinũ id esse, ideoq; obtẽperandũ cõsentiũt. De eo tantũ cõtrouersia est, nõ uter maneat incolumis, sed uter se deuoueat. Causa apud exercitus principes disceptata, tandem conuenit: alterũ in dextro, alterũ in sinistro cornu statuẽdum esse, & utrum prius inclinarit, eius duci oppetendam esse mortem. tantaq; fuit eius decoris cupiditas,

Cõditiones sedatæ seditionis.

Latinum bellum.

T. Mãlius Torquatus filiũ uictorem securi ferit.

P. Decius se pro salute Reip. deuouet.

καὶ λαμπρὰ μὲν ἡ μάχη προὔβη ἀμφοῖν· ὁ μὲν γὰρ τῇ ἐμπειρίᾳ καὶ τῇ περιτεχνήσει περιέφερεν, ὁ δὲ γαλάτης τῇ ἰσχύϊ καὶ τῇ τόλμῃ· ὑπὲρ πλέον δ' ἐθαυμάσθη, ὅτι ἐπὶ τῇ οὐαλλερίου κεραίᾳ κόραξ ἐφεζόμενος, καὶ κρώζων, εἰς τὸν βάρβαρον ἐνεχείμπτετο, καὶ τήν τε ὄψιν αὐτοῦ ἐπετάρασσε, καὶ τὴν ὁρμὴν ἐνεπόδιζε, μέχρις οὗ κατειργάσθη. διὸ ἀγανακτήσαντες οἱ γαλάται, ὡς ὑπὸ ὄρνιθος ἠλαττωμένοι, θυμῷ αὐτίκα συνέμιξαν τοῖς ῥωμαίοις, καὶ κακῶς ἀπηλλάγησαν. ὁ δὲ οὐαλλέριος ἐκ τῆς τοῦ κόρακος συμμαχίας, κορουῖνος ἐπωνομάσθη. ἔπειτα δὲ τῶν στρατευμάτων στασιασάντων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου γενέσθαι μέλλοντος, κατηλλάγησαν οἱ στασιάσαντες, νόμων τεθέντων, μήτ' ἄκοντά τινα τοῦ καταλόγου ἀπαλείφεσθαι, μήτε χιλιαρχήσαντα ἑκατονταρχεῖν, καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ ἄμφω ἐξεῖναι καὶ ἐκ τοῦ πλήθους καθίστασθαι, καὶ τὸν αὐτὸν μήτε δύο ἅμα ἀρχὰς, μήτε τὴν αὐτὴν δὶς ἐντὸς δέκα ἄρχειν ἐτῶν. λατῖνοι δὲ καίτοι ἔνσπονδοι τοῖς ῥωμαίοις ὄντες, ἀπέστησαν, καὶ πόλεμον ἤραντο, ἐν φρονήματι γεγονότες ὅτι τῇ νεότητι ἤκμαζον, καὶ τὰ πολεμικὰ ἐκ τῶν ἀεὶ σὺν αὐτοῖς στρατειῶν ἀκριβῶς ἤσκηντο. οἱ δὲ τοῦτο γνόντες ἐξῆλθον, ὑπάτους τόν τε τορκουᾶτον τὸ τρίτον ἑλόμενοι, καὶ τὸν δέκιον, καὶ ἐμαχέσαντο αὐτοῖς καρτερὰν μάχην, κρίσιν τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἑκάτεροι νομίζοντες ἀκριβῆ τῆς σφετέρας τύχης τε καὶ τῆς ἀρετῆς. ἔδοξε δὲ περιφανεστέρα ἡ μάχη καὶ διά τι συμβεβηκός. τοὺς γὰρ λατίνους οἱ ὕπατοι καὶ ὁμοσκεύους καὶ ὁμοφώνους τοῖς ῥωμαίοις ὁρῶντες, ἐφοβήθησαν μὴ τῶν στρατιωτῶν τινὲς σφαλῶσι, τό, τε οἰκεῖον καὶ τὸ πολέμιον μὴ ῥᾳδίως διαγινώσκοντες. καὶ διὰ τοῦτο παρεῖπον σφίσι, τά, τε ἄλλα παρατηρεῖν ἀκριβῶς, καὶ καθ' ἑαυτὸν μηδένα μηδενὶ τῶν ἐναντίων συμβαλεῖν. τοῦτο δὴ τὸ παράγγελμα οἱ μὲν ἐτήρησαν. ὁ δὲ τοῦ τορκουάτου παῖς, στρατευόμενος ἐν τοῖς ἱππεῦσι, καὶ πεμφθεὶς πρὸς κατασκοπὴν τῶν ἐναντίων, παρῆλθεν οὐκ αὐθαδείᾳ, ἀλλὰ μέντοι φιλοτιμίᾳ. ἐπεὶ γὰρ ὁ ἵππαρχος τῶν λατίνων, ἰδὼν αὐτὸν προσιόντα, πρὸς μονομαχίαν προεκαλέσατο. καὶ μὴ δεξάμενον ταύτην διὰ τὴν πρόρρησιν, περιύβριζεν εἰπών· οὐ σὺ μέντοι τορκουάτου υἱὸς εἶ; οὐ σεμνύνῃ ἐπὶ στρεπτῷ τοῦ πατρός; ἢ πρὸς μὲν γαλάτας ἀνθρώπους φθόρους ἔρρωσθε καὶ ἀνδρίζεσθε, τοὺς δὲ δὴ λατίνους ἡμᾶς φοβεῖσθε; τί οὖν ἄρχειν ἡμῶν ἀξιοῦτε; τί δ' ὡς χείροσιν ὑμῶν ἐπιτάσσετε; ἔκφρων ἐγένετο ὑπὸ τοῦ θυμοῦ, καὶ τῆς παραγγέλσεως ἐκείνης ἐπελάθετο, καὶ μονομαχήσας ἐνίκησε, καὶ τὰ σκῦλα μεγαλοφρόνως ἐκόμισε τῷ πατρί. καὶ ὃς ἀθροίσας τὸ στράτευμα· γενναίως μὲν, ἔφη, ὦ παῖ ἐμαχέσω, καὶ διὰ τοῦτό σε στεφανώσω· ὅτι δὲ τὸ προσταχθὲν οὐ παρετήρησας, καί τοι, καὶ ὡς υἱὸς πειθαρχεῖν, καὶ ὡς στρατιώτης ἀναγκαζόμενος, διὰ τοῦτό σε δικαιώσω, ἵνα καὶ τὸ τῆς ἀριστείας ἆθλον, καὶ τὸ τῆς ἀνηκουστίας τίμημα λάβῃς· τοῦτ' εἰπὼν, ἅμα τόν τε στέφανον τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ ἐπέθετο, καὶ αὐτὴν ἐκείνην ἀπέτεμε. εἶτα ὄναρ ἀμφοῖν τοῖς ὑπάτοις ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ ὁμοίως φανὲν ἔδοξε λέγειν, τῶν ἐναντίων κρατήσειν, ἂν ὁ ἕτερος τῶν ὑπάτων ἑαυτὸν ἐπιδῷ. μεθ' ἡμέραν οὖν ἀλλήλοις τὸ ὄναρ διηγησάμενοι, συνέθεντο θεῖον εἶναι, καὶ πεισθῆναι δεῖν αὐτῷ ὡμολόγησαν. ἠμφισβήτησαν δὲ πρὸς ἀλλήλους, οὐχ' ὃς ἂν σωθείη, ἀλλ' ὃς ἂν μᾶλλον ἑαυτὸν ἐπιδῷ. καὶ παρὰ τοῖς πρώτοις τοῦ στρατοπέδου ἐδικαιολογήσαντο. καὶ τέλος ἤρεσε σφίσι, τὸν μὲν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κέρως, τὸν δὲ ἐπὶ τοῦ λαιοῦ παρατάξασθαι, καὶ ὁπότερον αὖ ἐκείνων ἐλαττωθῇ, τὸ ἐπ' αὐτῷ τεταγμένον ἀποθανεῖν. τοσαύτη δ' ἦν φιλοτιμία

σημεῖα αὐτοῖς περὶ τῆς ἐπιδόσεως, ὡς εὔχεσθαι ἑκάτερον τῶν ὑπάτων ἐκτελευτῆσαι, ἵνα τύχῃ τῆς ἐπιδόσεως, καὶ τῆς εὐκλείας τῆς ἐξ αὐτῆς. συμβαλόντων δὲ τοῖς Λατίνοις, μέχρι μὲν πολλοῦ ἰσοπαλῶς ἠγωνίσαντο· εἶτα τὸ κατὰ τὸν Δέκιον κέρας μικρὸν τοῖς Λατίνοις ἐνέκλινεν. ὃ γνοὺς ὁ Δέκιος, ἑαυτὸν ἐπιδίδωσι, καὶ τὰ ὅπλα ἐκδὺς, τὴν ἐσθῆτα ἐνέδυ τὴν περιπόρφυρον. καὶ οἱ μὲν οὕτω φασὶν ἐφ' ἵππον ἀναπηδῆσαι αὐτὸν, καὶ ἐσελάσαι πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ ὑπ' ἐκείνων ἀποθανεῖν· οἱ δὲ, ὑπὸ συστρατιώτου πολιτικοῦ σφαγῆναι. τέως δὲ τελευτήσαντος τοῦ Δεκίου, τοῖς Ῥωμαίοις ἡ νίκη καθαρῶς συνηνέχθη, καὶ οἱ Λατῖνοι πάντως ἐτροπώθησαν, οὐ πάντως δὲ διὰ τὸν θάνατον τοῦ Δεκίου. πῶς γὰρ ἄν τις πιστεύσειεν, ἐξ ἑνὸς ἀνδρὸς τοιᾶσδε τελευτῆς τοσοῦτον πλῆθος ἀνθρώπων τὸ μὲν φθαρῆναι, τὸ δὲ σωθῆναι καὶ νικῆσαι περιφανῶς; οἱ μὲν οὖν Λατῖνοι οὕτως ἡττήθησαν. ὁ δέ γε Τορκουᾶτος καὶ τὸν υἱὸν ἀποκτείνας, καὶ τὸν συνάρχοντα τεθνηκότος, ἑώρτασεν ὅμως τὰ ἐπινίκια. εἶτ' αὖθις αὐτούς τε τοὺς Λατίνους ἐπαναστάντας κατεπολέμησαν, καὶ ἕτερα ἔθνη μάχαις ὑπέταξαν ποτὲ μὲν ὑπάτοις χρώμενοι, ποτὲ δὲ δικτάτορσιν, ὧν εἷς ἦν καὶ Λούκιος Παπείριος, ὁ καὶ Κούρσωρ ὀνομαζόμενος διά τε τὴν ἕξιν (ἦν γὰρ δρομικώτατος) καὶ διὰ τὴν ἄσκησιν τὴν τοῦ δρόμου. μετὰ δὲ ταῦτα δικτάτωρ ὁ Παπείριος ἐπὶ τοὺς Σαμνίτας ἐξεπέμφθη, μετὰ Φαβίου Ῥούλλου ἱππάρχου, καὶ ἡττήσας αὐτοὺς, ἠνάγκασεν ἐπὶ συνθήκαις συμβῆναι, αἷς ἐκεῖνος ἐβούλετο. ἀποθεμένου δὲ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἐπανέστησαν αὖθις. ὑπὸ δὲ Κορνηλίου Αὔλου δικτάτορος καὶ πάλιν πολεμηθέντες καὶ ἡττηθέντες, διεκηρυκεύσαντο πρὸς τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ, τούς αἰχμαλώτους τε ὅσους εἶχον πέμψαντες αὐτοῖς, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου Ῥουτούλῳ ἀνδρὶ δυνατῷ παρ' αὐτοῖς ἐπιγράφοντες, οὗ τὰ ὀστᾶ ἐπεὶ φθάσας ἐκεῖνος διεχειρίσατο ἑαυτὸν, διέρριψαν. οὐ μέντοι καὶ ἔτυχεν τῆς εἰρήνης ὡς ἄπιστοι, ἀλλ' ἄσπονδον σφίσιν ἐψηφίσαντο πόλεμον, καίτοι τοὺς αἰχμαλώτους λαβόντες. ἐπαυχήσαντες οὖν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ αὐτοβοεὶ πάντας αὐτοὺς αἱρήσειν ἐλπίσαντες, δεινῷ πταίσματι περιέπεσον. ὑπεραλγήσαντες γὰρ οἱ Σαμνῖται, καὶ ἐν συμφορᾷ ποιούμενοι τὸ μὴ σπείσασθαι, καὶ ὡς ἀπεγνωσμένοι μαχόμενοι, καὶ λοχήσαντες ἔν τινι χωρίῳ κοιλοτέρῳ καὶ στενῷ, τό, τε στρατόπεδον εἷλον, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ἐζώγρησαν πανσυδί, καὶ πάντας ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγόν. τί δ' ἦν τὸ τοῦ ζυγοῦ, ἤδη μοι ἀνωτέρω ἱστόρηται· οὐδένα μέν τι ἀπέκτειναν, ἀλλὰ τά τε ὅπλα καὶ τοὺς ἵππους, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα εἶχον, πλὴν ἑνὸς ἱματίου, ἀφείλοντο, καὶ γυμνοὺς σφᾶς ἀφῆκαν ἐπὶ συνθήκαις, τοῦ τε τῆς χώρας αὐτῶν ἐκλιπεῖν, καὶ συμμάχους σφίσιν ἐπὶ τῇ ἴσῃ εἶναι. ἵνα δὲ τὰ τῆς ὁμολογίας καὶ παρὰ τῆς γερουσίας βεβαιωθῶσι, τῶν ἱππέων ἑξακοσίους ὡς ὁμηρείαν κατέσχον. οἱ δ' ὕπατοι αὐτίκα τε Ποστούμιος καὶ Τιβέριος Καλουΐνος μετὰ τῆς στρατιᾶς εὐθὺς ἀνεχώρησαν, καὶ νυκτὸς αὐτοί τε καὶ τῶν ἄλλων οἱ ἀξιολογώτατοι ἐς τὴν Ῥώμην ἐσῆλθον, οἱ δὲ λοιποὶ στρατιῶται κατὰ τοὺς ἀγροὺς διεσκεδάσθησαν. οἱ δ' ἐν τῇ πόλει τὰ γεγενημένα μαθόντες, οὔτε ἡσθῆναι τῇ τῶν στρατιωτῶν σωτηρίᾳ, οὔτ' ἀχθεσθῆναι ἠδύναντο. πρὸς μὲν γὰρ τὸ δεινὸν ὑπεράλγουν, καὶ ὅτι παρὰ τῶν Σαμνιτῶν τοιαῦτα πεπόνθασι, μεῖζον σφίσι τὸ ἄλγος ἐγίνετο. λογιζόμενοι δὲ, ὡς εἰ πάντες ἐξολέσθαι συνέβη, καὶ περὶ πάντων ἂν ἐκινδύνευσαν, ἐπὶ τῇ σφῶν ἥδοντο σωτηρίᾳ· ἐπικρύπτοντες δὲ τέως τὸ ἥδεσθαι, πένθος ἐπεποιήκεσαν, καὶ οὐδὲν τῷ καθεστηκότι τρόπῳ ἔπραξαν, οὔτ' αὐτίκα, οὔθ' ὕστερον, ἕως ἀντεπεκράτησαν· τοὺς δ' ὑπάτους μὲν παραυτίκα ἔπαυσαν, ἑτέρους δὲ αἱρούμενοι

βαλλῶ

tas, ut uterque se succumbere optaret, ut & deuotionis & gloriæ consecuturæ compos redderetur. Exercitibus congressis, pugna diu anceps fuit. Deinde cornu Decij Latinis nonnihil cessit. quo ille cognito, se deuouit, atque armis positis togam prætextam induit. itaq; eum nonnulli in equum insiluisse, ac in medios hostes inuectum occubuisse: alij à commilitone immolatum esse ferunt. Decio defuncto, uictoriam Romani haud dubiam sunt adepti, Latinis omnibus in fugam uersis, non utique ob Decij mortem. Quis enim credat tali unius uiri interitu, tantam multitudinem hinc cæsam, illinc cõseruatã, & illustri potitam esse uictoria? Latinis ita superatis, Torquatus quamuis & filio occiso, & collega mortuo, tamen triumphum duxit. Deinde populus Romanus Latinos rebellantes deuicit, & alias gentes nunc per Cõsules, nunc per Dictatores armis subegit: quorum è numero fuit L. Papyrius, Cursoris cognomentum à celeritate pedum, currendiq; studio adeptus. Qui dictator cum Fabio Rufo equitum magistro cõtra Samnites missus, eos deuictos in sua uerba pacem facere coegit. Sed cum magistratu abijsset, rursus illi se commouerũt: & ab Aulo Cornelio dictatore rursus debellati, legatos de pace Romam miserunt, captiuis quos habebant omnibus redditis, causaq; belli in Rutulum uirum apud se potentem translata: cuius ossa, quoniam sibi cõsciscere necem maturarat, dijecerũt. Eis Romani, ut fœdifragis, pacem nõ dederunt: sed, quanquam captiuis receptis, bellum irreconciliabile indixerunt. ac dum elati successibus, se illos omnes primo impetu capturos sperant, in magnam cladem inciderunt. Nam Samnites perterriti & anxij ob negatam pacem, ex desperatione in pugnam ruebant: & collocatis in angusta ualle insidijs, castra ceperunt, totumq; Romanum exercitũ sub iugum miserunt. quæ res cuiusmodi fuerit, suprà exposuimus: neminem tamẽ occiderunt, sed armis, equis, cæterisq; omnibus, una ueste duntaxat relicta, ademptis dimisere nudos, ea conditione, ut agro illorum excederent, & æquo iure societatem colerent. Quæ pacta, ut etiam Senatus autoritate rata essent, DC equites obsides retinuerunt. Coss. uerò Sp. Posthumius & Tiberius Caluinus cum exercitu statim recesserunt: noctuq; & ipsi, & præcipui è cæteris Romam sunt ingressi, reliqui in agris dispersi. Qui in urbe erant, clade cognita, neque militum salute delectati sunt, neque dolere potuerunt. Nam ut aduersum casum dolentissimè tulerunt, præsertim à Samnitibus illatum: sic, cum reputarent, si omnes perijssent, se in extremo discrimine futuros, salute illorum sunt gauisi. Sed gaudio interim dissimulato, nihil more solito administrarunt, nec in præsentia, neque pòst, donec uictoriam recuperarunt. Consulibus magistratus statim abrogatus est: alijsq; lectis,

Samniticũ bellum.

Furculæ Caudinæ.

deliberatū de pactis rescindendis. Quod quia fieri nō poterat, nisi crimine in autores illorū translato: inuiti faciebant, ut Coss. & cæteros magistratus qui cum iis fuerāt, cōdemnarent: neq; cōmittendum putabāt, ut iis absolutis, crimen uiolati fœderis in semetipsos redundare paterent. Re igitur cum ipsis Coss. cōmunicata, primùm Posthumiū sententiam dicere iusserunt, ut ipse contra sese pronunciaret, ex uerecundia, ne omnes dedecoris implerent. Is in medium progressus, negauit probanda esse à senatu populoq;, quæ ne ipsi quidem sua sponte, sed ab hostibus, nō uirtute, sed dolo atq; insidiis coacti, egissent. Qui igitur dolum priores usurparint, ii si dolo uicissim circumuenti fuerint, non habere quod querantur. Hæc & huius generis plura cum dixisset, à senatu animi dubio quid agendū esset: cum Posthumius & Caluinus omnem culpā in semetipsos transtulissent, decretū est, pactis rescissis illos dedendos esse. Consules igitur ambo, cæteriq; magistratus qui pacificationi ad fuerant, Samnium abducti sunt. Samnites aūt captiuos omnes repetentes, Deos testati, deditícios reiecerunt. Quibus Romani cupidè receptis, iracundè cum Samnitibus pugnarūt, adeptiq; uictoriam eodem planè modo eos tractarunt: itidemq; sub iugum missos, nulla alia illata iniuria dimiserunt, receptis absq; noxa equitibus suis, quos illi pacis obsides retinuerāt. Pluribus annis pòst, Romani iterum cum Samnitibus Caio Iunio duce congressi, cladem acceperūt. *C. Iunij cædes.* Nā cum is agros eorum uastaret, Samnitæ res suas in syluas altissimas & dēsissimas, quò nec aues aduolare dicuntur, contulerunt, atq; inde gregibus sine pastoribus & præsidiis emissis, & transfugis subornatis, hostes tanquā ad paratam prædam pellexerūt. Sed cum in syluam penetrassent, non prius eos circumuentos cædere destiterunt, quàm planè uiribus destituti essent. Sed & alias sæpe Samnites à Romanis uicti, non quieuerunt: sed cùm aliis, tum Gallis sociis ascitis, ita separarunt, quasi ipsam urbem oppugnaturi essent. Quo Romani cognito territi sunt, etiam prodigiis multis admoniti. *Prodigia.* Nam ex Iouis Capitolini ara tribus diebus, uno sanguis, altero mel, tertio lac emanasse fertur, si hæc credere fas est: & in foro Victoriæ simulacrum æreum, in solo marmoreo positum, repertum est ultro humi stans, uultu eò conuerso, unde Galli aduentabant. Quæ cum per se terrerent populum, terror is ab aruspicibus dira canentibus augebatur. Sed Manius quidam Tyrrhenus genere, eos confirmauit. *Manius Tyrrhenus augur.* Nam etsi, inquit, Victoria descendit, tamen eum progressa sit, & firmius in terra defixa, uictoriam denunciat. Quòd autem sanguis ex ara Iouis Capitolini emanarit, indicio esse, multas uictimas diis immortalibus immolatum iri. Aras enim, præsertim Capitolinas, in quibus triumphantes sacrificare soleant, rebus secundis potius, quàm aduersis

βουλὴν ἐποιήσαντο, καὶ ἐδόκει μὲν σφίσι μὴ δέξασθαι τὴν σύμβασιν. ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον ἦν τοῦτο δρᾶσαι, μὴ οὐχὶ πρὸς τοὺς πράξαντας αὐτὴν τρέψαντας τὴν αἰτίαν, ὤκνουν μὲν τῶν ὑπάτων καταψηφίσασθαι, καὶ τῶν ἄλλων οἳ μετ' αὐτῶν ὡς ἀρχάς τινας ἄρχοντες τὰς σπονδὰς ἐποιήσαντο· ὤκνουν δὲ καὶ ἀφεῖναι, ἵνα μὴ ἐφ' ἑαυτοὺς τὸ παρασπόνδημα περιστήσωσιν· αὐτοῖς οὖν ἐκείνοις τοῖς ὑπάτοις ἐπεκοινώσαντο, καὶ πρώτῳ γε τῷ Ποστουμίῳ τὴν ψῆφον ἐπήγαγον, ὅπως αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν γνώμην ἀποφήνηται, αἰσχύνῃ τοῦ μὴ πάντας ἀδοξίας ἀναπλῆσαι. ὁ δὲ παρελθὼν εἰς τὸ μέσον, ἔφη, μὴ δεῖν κυρωθῆναι τὰ ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένα παρὰ τῆς γερουσίας καὶ τοῦ δήμου. μηδὲ γὰρ αὐτοὺς ἑκουσίως πρᾶξαι αὐτά, ἀλλ' ἀνάγκῃ συνεχομένους, ἣν αὐτοῖς ἐπήγαγον οἱ πολέμιοι οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ δόλου καὶ ἐξ ἐνέδρας. οἱ γὰρ ἀπατήσαντες εἰ ἀντηπατήθησαν, οὐκ ἂν δύναιντο δικαίως ἐγκαλεῖν τοῖς ἀνταπατήσασι· ταῦτα τοίνυν εἰπόντος καὶ τοιαῦτα πολλά, ἐν ἀμηχανίᾳ ἡ γερουσία ἐγένετο· τοῦ δὲ Ποστουμίου καὶ τοῦ Καλουίνου εἰς ἑαυτοὺς τὴν αἰτίαν ἀναδεχομένων, ἐψηφίσθη, μήτε κυρωθῆναι τὰ ὡμολογημένα, ἐκείνους τε ἐκδοθῆναι. ἀπήχθησαν οὖν καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι, καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχοντες, οἱ τοῖς ὅρκοις [illegible], εἰς τὸ Σάμνιον· οὐ μέντοι αὐτοὺς οἱ Σαμνῖται ἐδέξαντο, ἀλλὰ τοὺς ἁλόντας ἀπαιτοῦντες ἅπαντας, καὶ τοὺς θεοὺς ἐπεβοῶντο καὶ ἐπεθείαζον, καὶ τέλος αὐτοὺς ἐκδοθέντας αὐτοῖς ἀπέπεμψαν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐκείνους μὲν ἀσμένως ἀπέλαβον, τοῖς δὲ Σαμνίταις ὀργῇ τὴν μάχην ἐπήγαγον. καὶ κρατήσαντες, τὰ ὅμοια σφίσιν ἐποίησαν, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν αὐτοὺς ὑπήγαγον, καὶ ἀφῆκαν, μηδὲν ἄλλο κακὸν δράσαντες. καὶ τοὺς σφετέρους ἱππέας, οὓς ὡς ὅμηρα κατεῖχον οἱ Σαμνῖται, ἀπαθεῖς ἐκομίσαντο. μετὰ δὲ χρόνους πλείονας αὖθις τοῖς Σαμνίταις πολεμοῦντες οἱ Ῥωμαῖοι, Γαΐου Ἰουνίου ἡγουμένου αὐτῶν, συμφορᾷ περιέπεσον. πορθοῦντος γὰρ τοῦ Ἰουνίου τὴν χώραν αὐτῶν, εἰς τὰς ὕλας τὰς ἀόρνους, τὰ προσόντα οἱ Σαμνῖται ἀνεκομίσαντο, οὕτω καλουμένας ὑπὸ τοῦ μηδ' ὄρνις εἰσπέτεσθαι εἰς αὐτὰς τῇ τῶν δένδρων πυκνότητι. ἐκεῖ δὲ ὄντες, ποίμνια τινὰ πεμψάντων ἢ φρουρῶν ἄνευ προκαθεσθέντων, καὶ αὐτομόλους ὑποπέμποντες, ὡς ἐφ' ἑτοίμην λείαν αὐτοὺς ὑπηγάγοντο. εἴσω δὲ γενομένους τῆς ὕλης, περιέσχον τε σφᾶς, καὶ οὐ πρότερον ἐπαύσαντο κτείναντες, πρὶν τέλεον ἐκκαμεῖν. καὶ ἄλλοτε δὲ πολλάκις τοῖς Ῥωμαίοις πολεμήσαντες οἱ Σαμνῖται, καὶ ἡττηθέντες, οὐχ ἡσύχασαν, ἀλλὰ καὶ συμμάχους ἄλλους τε προσλαβόμενοι, καὶ Γαλάτας, ὡς καὶ πρὸς τὴν Ῥώμην αὐτὴν ἐλάσοντες παρεσκευάζοντο. ὃ οἱ Ῥωμαῖοι μαθόντες, ἐν δέει κατέστησαν, καὶ σημείων πολλῶν αὐτοὺς ἐναγόντων εἰς τοῦτο· ἐν γὰρ τῷ Καπιτωλίῳ ἐκ τοῦ βωμοῦ τοῦ Διὸς τρισὶν ἡμέραις μιᾷ μὲν αἷμα, μιᾷ δὲ μέλι, καὶ ἐν ἑτέρᾳ γάλα βρυάσαι ἀναδοθῆναι, εἴ τῳ ταῦτα πιστά. καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ Νίκης τι ἄγαλμα χάλκεον ἱδρυμένον ἐπὶ βάθρου λιθίνου, αὐτομάτως εὑρέθη κάτω ἑστὼς ἐπὶ γῆς. ἐτύγχανε δὲ ἐκεῖ ἀποβλέπον, ὅθεν οἱ Γαλάται ἤδη ἐπῄεσαν. τοῦτ' οὖν καὶ ἄλλως ἐξεφόβει τὸν δῆμον, πλέον δ' ὑπὸ τῶν μάντεων κεκριμένα ἀπαίσια. Μάνιος δέ τις Τυρσηνὸς τὸ γένος, ἐθάρσυνεν αὐτούς, εἰπών, τήν τε Νίκην, εἰ καὶ κατέβη, ἀλλ' εἰς τὸ πρόσθεν προσχωρήσασαν, καὶ βεβαιότερον ἐπὶ τῆς γῆς ἱδρυθεῖσαν, τὸ κράτος σφίσι προδηλοῦν τοῦ πολέμου, καὶ ἔτι τε καὶ θυσίας πολλὰς γενήσεσθαι τοῖς θεοῖς. τοὺς δὲ βωμούς, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ, ἐν ᾧ τὰ νικητήρια θύουσιν, ἐν ταῖς εὐπραγίαις αὐτῶν, ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς συμφοραῖς

φοραῖς κατ' ἔθος αἱμαχθῆναι. ἐκ μὲν οὖν τούτου ἐγκ-
βόσιν σφᾶς ἔπεσθαι προσεδόκων· ἐκ δὲ τοῦ μέλιτος νό-
σον, ὅτι αὐτοῦ οἱ κάμνοντες δέονται· καὶ ἐκ τοῦ γάλα-
κτος λιμόν. εἰς γὰρ τοσαύτην ἀπορίαν ἀφίξεσθαι, ὥστε
καὶ τὴν αὐτόφυτον, τήν τε αὐτόνομον ζητῆσαι τρο-
φήν. ὁ μὲν οὖν μάνιος ὑπὸ τῶν σημείων ὁρμώμενος· καὶ
ὑπὸ τῶν πραγμάτων δ' ὕστερον τῆς αὐτοῦ μαντείας ἐκ-
βάσης, σοφίας ἐκτήσατο δόξαν, καὶ προγνώσεως. ὁ δὲ βο-
λούμνιος τοῖς σαμνίταις πολεμεῖν ἐκελεύσθη, τοῖς δὲ γα-
λάταις καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς μετ' αὐτῶν ἀντικαταστῆναι.
ὕπατοι αἱρεθέντες ἐπέμφθησαν, ὅ, τε ῥοῦλλος ὁ φάβιος
ὁ μάξιμος, καὶ ὁ δέκιος ὁ πούπλιος· οἳ πρὸς τὴν τυρση-
νίδα σπουδῇ ἀφικόμενοι, καὶ τὸ τοῦ ἀππίου στρατόπε-
δον ἰδόντες διπλῷ σταυρώματι κατωχυρωμένον, τοὺς στρα-
τιώτας ἀνέπεισάν τε καὶ διεφώτισαν, ἐν τοῖς ὅπλοις ποιεῖσθαι
τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας αὐτοὺς διδάσκοντες.
προσέβαλον οὖν τοῖς πολεμίοις· κἀν τούτῳ λύκος ἔλαφον
διώκων εἰς τὸ μεταίχμιον εἰσπεσών, αὐτὸς μὲν πρὸς τοὺς
ῥωμαίους ὁρμήσας διεξῆλθε, καὶ αὐτοὺς ἐπεθάρσυνε, προ-
σήκειν αὐτὸν νομίζοντας ἑαυτοῖς, ὡς λυκαίνης θρεψαμέ-
νης τὸν ῥωμύλον, καθάπερ ἱστόρηται· ἡ δ' ἔλαφος ἐς τοὺς ἑ-
τέρους χωρήσασα, κατεκόπη, καὶ τόν τε φόβον αὐτοῖς,
καὶ τὴν συντυχίαν τοῦ πάθους κατέλιπε. συμπεσόντων
οὖν τῶν στρατευμάτων, ὁ μὲν μάξιμος ῥᾷον τοὺς κατ' αὐτὸν
ἐνίκησεν, ἥττητο δέ γε ὁ δέκιος. ἐνθυμηθεὶς δὲ τὴν ἐπί-
δοσιν τοῦ πατρὸς, ἣν διὰ τὸ ἐνύπνιον ἐποιήσατο, ἑαυ-
τὸν ὁμοίως ἐπέδωκε, μή τινι περὶ τῆς πράξεως κοινωσά-
μενος· αὐτίκα δ' ἐσφάζετο, καὶ οἱ συντεταγμένοι αὐτῷ τὸ
μὲν ἐκείνου αἰδοῖ, ὡς δι' αὐτοὺς θανόντος ἐθελοντοῦ, τὸ δὲ
καὶ ἐλπίδι τοῦ πάντως ἐκ τούτου κρατήσειν, τῆς τε φυγῆς
ἐπέσχον, καὶ τοῖς διώκουσι σφᾶς γενναίως ἀντικατέστησαν.
κἀν τούτῳ καὶ ὁ μάξιμος κατὰ νώτου τε αὐτοῖς προσέπε-
σε, καὶ παμπόλλους ἐφόνευσεν. οἱ δὲ περιλειφθέντες ἀ-
ποδιδράσκοντες διεφθάρησαν. μάξιμος δὲ φάβιος τὸν
μὲν τοῦ δεκίου νεκρὸν κατέκαυσε σὺν τοῖς σκύλοις, τοῖς
δ' ἀρρητίνοις δεηθεῖσι σπονδὰς ἐποιήσατο· τῷ δ' ἐξῆς ἔ-
τει αὖθις τοῖς σαμνίταις ἐπολέμησεν ἀττίλιος ῥηγού-
λος, καὶ μέχρι μέν τινος ἰσορρόπως ἐμάχοντο· εἶτα κρα-
τησάντων τῶν σαμνιτῶν, αὖθις οἱ ῥωμαῖοι ἀντεπεκρά-
τησαν. καὶ ἑλόντες αὐτοὺς, ὑπήγαγον ὑπὸ τὸν ζυγὸν, καὶ
οὕτως ἀφῆκαν. σαμνῖται δ' ἐπὶ τοῖς γεγονόσιν ἀγανακτή-
σαντες, πρὸς ἀπόνοιαν ὥρμησαν, ὡς ἢ κρατήσοντες, ἢ
πανωλεθρίᾳ ἀπολούμενοι, θάνατον ἀπειλήσαντες τοῖς οἴ-
κοι μένουσι· καὶ εἰς μὲν οὖν τὴν καμπανίαν ἐνέβαλον, οἱ
δ' ὕπατοι ἔρημον ὂν στρατιωτῶν τὸ σάμνιον ἐπόρθουν,
καὶ πόλεις εἷλόν τινας. εἶθ' οἱ σαμνῖται τὴν καμπανίαν
λιπόντες, εἰς τὴν οἰκείαν ἀπήχθησαν, καὶ τῷ ἑνὶ τῶν ὑ-
πάτων συμμίξαντες, ἔκ τινος ἀπάτης στρατηγήματος,
καὶ φεύγοντες δεινῶς ἔπταισαν, καὶ τὸ στρατόπεδον ἀπέ-
βαλον, πρὸς δὲ καὶ τὸ πόλισμα ᾧ ἐπεβοήθουν. ὁ δ' ὕπα-
τος τά τε ἐπινίκια ἔπεμψε, καὶ τὰ ἀθροισθέντα ἐκ τῶν λα-
φύρων ἐδημοσίευσεν· ὁ δ' ἕτερος ὕπατος κατὰ τῶν τυρ-
σηνῶν στρατεύσας, καὶ καταστήσας αὐτοὺς δι' ὀλίγου, σῖτόν
τε καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν εἰσπράξας, τὰ μὲν τοῖς στρατιώ-
ταις διέδωκε, τὰ δ' εἰσήνεγκεν εἰς τοὺς θησαυρούς. συμβε-
βηκότος δὲ λοιμοῦ ἰσχυροῦ, οἱ σαμνῖται καὶ φαλίσκοι κατεφρό-
νησαν τῶν ῥωμαίων διά τε τὴν νόσον, καὶ ὅτι τοὺς ὑπάτους
οὐ κατ' ἀρετὴν ᾕρηντο, ὡς μὴ πολέμου ὄντος, ἐνεωτέρισαν.
μαθόντες οὖν τοῦθ' οἱ ῥωμαῖοι, ἰουνίῳ μὲν βρούτῳ τὸν καρβίλιον,
κοΐντῳ δὲ φαβίῳ τὸν πατέρα τοῦ ῥούλλου τοῦ μαξίμου ὑποστρα-
τήγους ἢ πρεσβευτὰς συνεξέπεμψαν. ὁ μὲν οὖν βροῦτος φα-
λίσκους ἐνίκησε, καὶ τὰ τούτων καὶ τὰ τῶν ἄλλων τυρσηνῶν
ἐλεη-

sis cruentari solere. Ex his igitur eos læta ex-
pectare iubebat. Melle aũt morbum, ꝙ ægro-
tantibus eo sit opus: lacte famem portendi, aie
bat. Ad tantam enim penuriam redactũ iri, ut
eum uictum quæsituri essent, qui sponte pro-
ueniat citra humanã operã. Manius prodigia
sic interpretatus, cum ipse euentus prædictio-
nem postea comprobasset, sapientiæ ac præsci
entiæ gloriam est adeptus. Volumnius ad bel-
lum Samniticum ire iussus. Contra Gallos eo-
rumq; fœderatos, designati Coss. * Rullus Fa
bius Maximus, & P. Decius: qui cum celeriter
in Tyrrheniã uenissent, & Appij castra dupli-
ci uallo munita uidissent, uallis reuulsis & disie
ctis, milites spẽ salutis in armis habere docue-
runt. Interim uerò dum cõtra hostes pergunt,
lupus ceruã persequens, inter utrãq; aciẽ dela-
tus, iuxta Romanos euasit: eosq; confirmauit,
existimãtes id faustũ sibi omen esse, ob Romu
lum à lupa nutritum, quemadmodũ est exposi
tum. cerua uerò cũ ad hostes fugisset, telis con-
fecta, & timorẽ eis & eiusdem cladis euentũ re
liquit. Cõgressis exercitibus, Maximus in suo
cornu facilè uicit, Decius succubuit. Verùm fa
cti paterni recordatus, ad quod ille somnio im
pulsus fuerat, suũ & ipse caput eodẽ modo de-
uouit, consilio cum nemine cõmunicato. Ipso
cæso, milites partim eius uerecundia, qui ultro
mortẽ pro ipsis oppetijsset, partim certa spe ui
ctoriæ ex eo facto concepta, fugere desierunt,
& persequentibus fortiter restiterunt. Interim
Maximus quoq; à tergo hostes aggressus, mul
tos occidit, reliqui in fuga perierunt. Decij ca-
dauer Fabius Max. unà cum spolijs cremauit,
petentibus pacem dedit. Sequente anno Atti-
lius Regulus denuò cum Samnitibus pugna-
uit, aliquandiu æquo Marte. Deinde uicti Ro
mani, Samnites uicissim superatos, & sub iu-
gum missos dimiserunt. Quam ignominiam i-
niquis ferentes animis, extrema experiri de-
creuerunt, aut uicturi, aut perituri: mortem
comminati, si quis mansisset domi. Cum igi-
tur in Campaniam irruerent, Coss. Samnium
militibus uacuum uastarũt, & oppida aliquot
ceperũt. Samnites Campania relicta domum
reducti, & cũ altero consule congressi, atq; ar-
te quadã superati, grauiter in fuga impegerũt,
& castris & oppido, cui suppetias ueniebant,
amissis. Consul triumphaut: & quicquid ex
præda redegerat, in ærariũ intulit. Alter ue-
rò Consul qui cum Tyrrhenis pugnabat, cum
eos breui tempore compescuisset, frumentum
& pecuniam eis imperatam, partim militibus
distribuit, partim in ærarium intulit. Cum au-
tem urbs graui pestilentia laboraret, Samnites
& Falisci Romanis, cùm ob morbum, tum
propter Consules non ex uirtute creatos, ut
pacatis temporibus fieri solet, spretis, in mo-
tu fuerũt. Quo cognito, Caruilium Iunio Bru-
to, Quinto Fabio patrem Rullũ Maximum
legatos decreuerunt. Ac Brutus Faliscos uicit,
eorumq; & cæterorum Tyrrhenorum agros
popu-

Lupi augurium.

P. Decius patris exẽplo se deuouet.

Victoria Gallica, Sãnitica & Tyrrhena.

populatus est. Sed Fabius, quòd Samnites Campaniam infestare audiebat, properè ante patrem Roma profectus, cum aliquot eorū speculatores maturare abitum uideret, omnes ibi hostes esse ratus, ac fugere: ante patris aduentum manus conserere properās, ut suum esset decus, nullo ordine processit, et in cōfertos hostes delapsus, cū exercitu cæsus esset, nisi nox superuenisset. Multi etiam pòst prælium pene runt, neque medicum, neq; quicquam ualetudini curandæ aptum habentes: quòd impedimentis longè anteuerterant, spe uictoriæ statim adipiscendæ. ac nisi patrem eius in propinquo esse rati Samnites metu recessissent, omnino postridie quoq; eos occidissent. Quæ cū in urbem nūciata essent, magna indignatione orta, & Consuli reuocato die dicta, pater eius senex, tum suis, tum maiorum suorum rebus præclarè gestis commemoratis, filium nihil illis indignum facturum pollicitus, acceptamq; cladem ætati imputans, ira populi mitigata, cum eo profectus, Samnites uictos castris exuit, agros uastauit: & prædam, quæ magna erat, partim in ærarium retulit, partim militibus distribuit. Ea de causa cùm ipsi Fabio honos est habitus: tum filio permissum, ut etiam deinceps pro consule imperaret, tum quoque patre legato utens. qui nihil senectuti suæ parcens, ipse administrauit omnia. sed dissimulanter, ut à filio acta esse uiderentur. Post hæc, cum tribuni plebis legem de nouis tabulis rogarent, cui creditores intercesserunt, orta seditio non conquieuit prius, quàm hostes urbem inuaserunt. Belli eius principium à Tarentinis ortum est, qui se Tyrrhenis, Gallis, Samnitibus, & pluribus alijs coniunxerunt. At Romani cæteros, per alios atque alios consules deuicerunt. Tarentini autem, quamuis belli autores: tamen apertè in aciem nondum descenderant. Cæterùm L. Valerium classis præfectum, dum ibat quò missus erat, Tarenti appulsurum (eam enim urbem populi Romani amicam esse putabat) ex conscientia facinorum suorum contra se esse missum suspicati, iracundè impetu facto, nihil hostile metuentem, cum multis alijs demerserunt: captos partim in carcerem coniecerunt, partim occiderūt. Quo Romani audito, etsi grauiter eam iniuriam ferebant: tamen per legatos cum eis expostularunt. quibus non modò nihil æqui responsum est, sed etiam contumelia facta, L. Posthumij legatorum principis ueste sordibus inquinata. Eam ob rem tumultu orto, ac Tarentinis cachinnantibus, Posthumius: Ridete, inquit, ridete dum uobis licet. nā longissimo tempore plorabitis, cum uestem hāc sanguine uestro eluetis. Eam contumeliā iniquis animis Romani ferentes, bellum Tarentinum L. Aemylio Cōsuli decreuerūt. qui cum eò appulisset, idoneis uerbis animos eorū tentauit, æquis conditionibus pacem amplexuros ratus. Sed dissensione inter ciues orta, seniori-bus

Fabius Maximus pro filio deprecatur. Samnites uincit.

Seditio ob nouas tabulas.

Tarentinum bellum.

ἠλπίζετο. Φάβιος δὲ τὰς ψήφους πρὸ τοῦ πατρὸς ἐξελάσας, καὶ τοὺς Σαυνίτας λυμαίνεσθαι τὴν Καμπανίδα πυθόμενος, ἐπείγετο, προσκόπους τέ τισιν αὐτῶν ἐντυχὼν, καὶ ταχέως ἀποχωροῦντας σφᾶς θεασάμενος, πάντας τε πολεμίους ἐκεῖ τυγχάνειν ᾠήθη, καὶ φεύγειν ἐπίστευσε· κἀκ τούτου σπεύσας αὐτοῖς συμβαλεῖν πρὸ τοῦ τὸν πατέρα αὐτοῦ ἀφικέσθαι, ἵν' αὐτοῦ τὸ κατόρθωμα, ἀλλὰ μὴ ἐκείνου δόξῃ, προεχώρησεν ἀσυντάκτως· καὶ περιπεσὼν ἀθρόοις τοῖς πολεμίοις, πανστρατιᾷ ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ νὺξ ἐγένετο. πολλοὶ δ' οὖν καὶ μετὰ ταῦτα τεθνήκασι, μήτ' ἰατροῦ, μήτ' ἄλλου τινὸς παρόντος, διὰ τὸ πολὺ πρὸ τῶν σκευοφόρων αὐτοὺς ἐπειχθῆναι ὡς αὐτίκα νικήσοντας. καὶ πάντες ἂν καὶ ἀπώλοντο τῇ ὑστεραίᾳ, εἰ μὴ οἱ Σαυνῖται τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐγγὺς εἶναι νομίσαντες, ἔδεισάν τε καὶ ἀνεχώρησαν. πυθόμενοι δὲ ταῦτ' οἱ ἐν τῷ ἄστει, δεινῶς ἠγανάκτησαν καὶ μεταπεμψάμενοι τὸν ὕπατον, δίκην ὑπέχειν ἤθελον. ὁ δὲ γέρων ὁ τούτου πατὴρ καταριθμησάμενος τά τε οἰκεῖα καὶ τὰ τῶν προγόνων ἀνδραγαθήματα, καὶ ὑποσχόμενος μηδὲν αὐτὸν πρᾶξαι ἀνάξιον τοῦ γένους, καὶ τὴν τούτου νεότητα πρὸς τὸ ἀτύχημα προβαλλόμενος, τῆς ὀργῆς αὐτοὺς αὐτίκα παρέλυσε, καὶ συνεξελθὼν, μάχῃ τοὺς Σαυνίτας ἐνίκησε, καὶ τό τε στρατόπεδον αὐτῶν εἷλε, τήν τε χώραν ἐπόρθησε, καὶ λείαν πολλὴν ἤλασε· καὶ τὰ μὲν ἐς τὸ δημόσιον, τὰ δὲ τοῖς στρατιώταις κατένειμε. διὰ ταῦτα καὶ Ῥωμαῖοι ἐκεῖνόν τε ἐμεγάλυνον, καὶ τὸν υἱὸν, καὶ ἀνθύπατον αὐτὸν ἄρξαι ἐκέλευσαν, ὑποστρατήγῳ καὶ τότε τῷ πατρὶ χρώμενον. καὶ ὃς πάντα μὲν αὐτὸς διῴκει, καὶ δι' ἡλικίαν μηδὲν τοῦ γήρως φειδόμενος· ὁ μέντοι καὶ φιλόπολις ὢν δι' ἑαυτοῦ τὰ πράγματα πράττων, ἀλλὰ τὴν δόξαν τῶν ἔργων τῷ παιδὶ προσάπτων. μετὰ δὲ ταῦτα δημάρχων τινῶν χρεῶν ἀποκοπὴν εἰσηγησαμένων, ἐπεὶ μὴ καὶ παρὰ τῶν δανειστῶν αὐτῇ ἐδίδοτο, ἐστασίασε τὸ πλῆθος· καὶ οὐ πρότερον τὰ τῆς στάσεως κατεπαύθη, ἕως πολέμιοι τῇ πόλει ἐπῆλθον. ἦρξαν δὲ τοῦ πολέμου οἱ Ταραντῖνοι, Τυρσηνοὺς καὶ Γαλάτας, καὶ Σαυνίτας, καὶ ἄλλους προσεταιρισάμενοι πλείονας. ἀλλὰ τοὺς μὲν ἄλλους οἱ Ῥωμαῖοι συμβαλόντες διαφόροις μάχαις ἐνίκησαν, καὶ ὑπάτοις ἄλλοτε ἄλλοις. οἱ δὲ Ταραντῖνοι, καίτοι αὐτοὶ τὸν πόλεμον παρασκευάσαντες, οὔπω πρὸς μάχην ἀντικατέστησαν φανερῶς. ναυαρχοῦντος δὲ Λευκίου Οὐαλλερίου, καὶ τριήρεσι προσορμίσαι βουληθέντος ἐς Τάραντα, ἐπεὶ ἀπῄει ὅποι συναυτοῖς ἀπεστάλη, φιλίαν τὴν χώραν ἡγούμενος· οἱ Ταραντῖνοι κατ' αὐτῶν ὑποτοπήσαντες τὸν ἐκείνων πλοῦν ἐκ τοῦ συνειδότος ὧν ἔδρων, μετ' ὀργῆς ἀντανήχθησαν, καὶ προσπεσόντες αὐτῷ μηδὲν πολέμιον ἐλπίζοντι, κατέδυσαν ἐκεῖνόν τε καὶ ἄλλους πολλούς. καὶ τοὺς ἁλόντας, τοὺς μὲν καθεῖρξαν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτειναν. πυθόμενοι δὲ ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι, ἠγανάκτησαν μέν· πρέσβεις δ' ὅμως ἀπέστειλαν, ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς, καὶ δίκας ἀπαιτοῦντες· οἱ δὲ οὐ μόνον αὐτοῖς οὐδὲν ἐπιεικὲς ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ ἐτώθαζον, ὡς καὶ τὴν ἐσθῆτα τοῦ Λευκίου Ποστουμίου τοῦ προέχοντος ἐκμολύνεσθαι τῶν πρέσβεων. θορύβου δὲ ἐπὶ τούτῳ γινομένου, καὶ τῶν Ταραντίνων ἐπικαγχαζόντων, ὁ Ποστούμιος, γελᾶτε, ἔφη, γελᾶτε, ἕως ἔξεστιν ὑμῖν· κλαύσεσθε γὰρ ἐπὶ μακρότατον, ὅταν τὴν ἐσθῆτα ταύτην τῷ αἵματι ὑμῶν ἐκπλύνητε. ἐπανελθόντων δὲ τῶν πρέσβεων, οἱ Ῥωμαῖοι τὰ πραχθέντα μαθόντες, ἤλγησαν, καὶ στρατεῦσαι ἐπὶ τοὺς Ταραντίνους Λούκιον Αἰμίλιον τὸν ὕπατον ἐψηφίσαντο. ὃς εἰς Ταραντίαν προσχωρήσας, λόγους αὐτοῖς ἐπιεικεῖς ἔπεμψε, νομίζων ἐπὶ ὅροις μετρίοις εἰρήνην αἱρήσεσθαι. οἱ δὲ ταῖς γνώμαις ἀλλήλοις ἠναντιοῦντο, καὶ τῶν μὲν πρεσβυτέρων

εὐπόρων καὶ δυνατῶν τὴν εἰρήνην ἀσπαζομένων, τῶν δὲ ἐν ἡλικίᾳ καὶ ὀλίγα ἢ μηδὲν ἐχόντων τὸν πόλεμον αἱρουμένων, ἐκράτησαν οἱ νεώτεροι. φοβούμενοι δὲ ὅμως, τὸν πύῤῥον τὸν ἠπειρώτην εἰς συμμαχίαν ἐβουλεύσαντο προσεταιρίσασθαι, καὶ πρέσβεις αὐτῷ καὶ δῶρα πεπόμφασιν. αἰμίλιος δὲ ταῦτα μαθὼν, τὴν χώραν αὐτῶν ἐληλάτει καὶ ἔφθειρεν. οἱ δὲ ἐπεξῆλθον μὲν, ἀλλ' ἐτρόπησαν, ὥστε τοὺς ῥωμαίους τήν τε χώραν αὐτῶν ἀδεῶς πορθῆσαι, καί τινα χειρώσασθαι φρούρια. πολλοὺς δὲ τῶν ἑλόντων τοῦ αἰμιλίου πεποιηκότος ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τινας τῶν δυνατωτέρων ἐλευθερώσαντος, οἱ ταραντῖνοι τήν τε φιλανθρωπίαν αὐτοῦ θαυμάσαντες, καὶ εἰς ἐλπίδας προαχθέντες σπονδῶν, ἄγιν τοῖς ῥωμαίοις ἐπιτήδειον ὄντα, εἵλοντο στρατηγὸν αὐτοκράτορα. ἄρτι δ' οὗτος ἐκεχειροτόνητο, καὶ κινέας ὑπὸ τοῦ πύῤῥου προπεμφθεὶς, ἐμποδὼν τοῖς πραττομένοις ἐγένετο· ὁ γὰρ πύῤῥος τῶν καλουμένων βασιλεύων ἠπείρου, φύσεώς τε δεξιότητι, καὶ παιδείας ἰσχύϊ, καὶ ἐμπειρίᾳ πάντων προέφερε, καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τὸ πλεῖστον τὸ μὲν εὐποιΐαις, τὸ δὲ φόβῳ προσπεποίητο. ἐντυχὼν τοίνυν τοῖς τῶν ταραντίνων πρέσβεσιν, ἕρμαιον τὴν συμμαχίαν ἡγήσατο, ἐκ πλείονος τῆς σικελίας καὶ τῆς καρχηδόνος ὡς καὶ τῆς σαρδοῦς ἐφιέμενος· ὀκνῶν δ' ὅμως αὐτὸς ἐχθρὰς πρὸς ῥωμαίους προκαταρξάσθαι, καὶ βοηθήσειν ἢν αὐτοῖς ἐπηγγείλατο· ἵνα δὲ μὴ ὑποπτεύηται δι' ἃ προείρηται, οἴκαδε αὐτίκα ἀνακομισθήσεσθαι ἔφη, καὶ ἐν ταῖς συνθήκαις προσθεῖναι πεποίηκε, τὸ μὴ πέρα σφᾶς τῆς χρείας ἐν τῇ ἰταλίᾳ παρ' αὐτῶν κατασχεθῆναι. συνθέμενος δὲ ταῦτα, τοὺς μὲν πλείους τῶν πρέσβεων ὡς τὰ στρατεύματα αὐτῷ συμπαρασκευάσοντας, ἐν ὁμηρείᾳ κατέσχε, ὀλίγους δ' ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν κινέαν προέπεμψε σὺν στρατῷ. ἐλθόντων δ' αὐτῶν, οἱ ταραντῖνοι θαρσήσαντες, τῶν τε καταλλαγῶν τῶν πρὸς ῥωμαίους ἀπέσχοντο, καὶ τὸν ἄγιν παύσαντες τῆς στρατηγίας, ἕνα τῶν πρέσβεων ἐχειροτόνησαν στρατηγόν. μετ' οὐ πολὺ δὲ μίλων ὑπὸ τοῦ πύῤῥου σὺν δυνάμει πεμφθεὶς, τήν τε ἀκρόπολιν αὐτῶν ἐς τὴν ἐκείνου ὑποδοχὴν κατέλαβε, καὶ τὴν τοῦ τείχους φρουρὰν ὑφ' ἑαυτὸν ἐποιήσατο· καὶ οἱ ταραντῖνοι ἐπὶ τούτοις ἔχαιρον, ὡς μὴ τὸ φρουρεῖν, μήτ' ἄλλο τι ἐπίπονον ὑπομένειν ἀναγκαζόμενοι. καὶ αὐτοῖς τροφὰς ἐχορήγουν, καὶ τῷ πύῤῥῳ χρήματα ἐπεπόμφεσαν. ὁ δ' αἰμίλιος τέως μὲν κατὰ χώραν ἔμενεν· ἐπεὶ δὲ τούς τε πυῤῥείους ἥκοντας ἔγνω, καὶ διὰ τὸν χειμῶνα προσκαρτερεῖν οὐχ οἷός τε ἦν, ἐς ἀπουλίαν ὥρμησεν. οἱ δὲ ταραντῖνοι ἐν τινι στενωπῷ χωρίῳ δι' οὗ διελθεῖν ἀνάγκην εἶχε, λοχήσαντες, ἄπορον αὐτῷ τὴν πορείαν ἐποίουν τοξεύμασιν, ἀκοντίσμασι καὶ σφενδονήμασιν. ὁ δὲ τοὺς αἰχμαλώτους σφῶν, οὓς ἦγε, προῆγε. φεισθέντες δ' οἱ ταραντῖνοι, μὴ τοὺς σφετέρους ἀντὶ τῶν ῥωμαίων ἀπολέσωσιν, ἐπαύσαντο· ὁ δὲ πύῤῥος οὐδὲ τὸ ἔαρ ἀναμείνας ἀπῆρε, στράτευμά τε πολὺ καὶ ἐκλεκτὸν ἐπαγόμενος, καὶ ἐλέφαντας εἴκοσι, ζῷα μὴ πρότερον τοῖς ἐν τῇ ἰταλίᾳ ὀφθέντα, ὅθεν ἐξεπλήσσοντο καὶ ἐθαύμαζον· χειμῶνι δὲ περιπεσὼν τὸ ἰόνιον περαιούμενος, πολλοὺς ἀπώλεσε τοῦ στρατεύματος, οἱ δὲ λοιποὶ τῷ κλύδωνι διεσκεδάσθησαν. μόλις δ' οὖν πεζεύσας ἦλθεν εἰς τάραντα, καὶ αὐτίκα τοὺς μὲν ἀκμάζοντας τοῖς ἑαυτοῦ στρατιώταις συνέταξεν, ὅπως μὴ καθ' ἑαυτοὺς λελοχισμένοι νεωτερίσωσι· καὶ τὸ θέατρον ἔκλεισε τάχα διὰ τὸν πόλεμον, ὅπως μὴ ἐς αὐτὸ συνερχόμενοι, νεοχμώσωσί τι. ἀπεῖπε δ' αὖθις καὶ πρὸς συμπόσια καὶ κώμους ἀθροίζεσθαι. καὶ τοὺς νεωτέρους ἐν τοῖς ὅπλοις ἀσκεῖσθαι ἐκέλευσεν, ἢ δι-

bus & diuitibus pacem expetentibus, iuuenibus & ijs qui uel parum uel nihil habebant bellum flagitantibus, iuniorum sententia uicit. Sed suis diffisi uiribus, Pyrrhum Epirotam ad belli societatem accersendum duxerunt, legatis & muneribus ad eum missis. Quo Aemilius cognito, agrum populatur & uastat: eosque in aciem egressos profligat, ut Romani deinceps impune prędas agerent, & quędam castella caperent. Cum autem captiuos diligenter curaret Aemylius, & aliquot ex potentioribus dimisisset: Tarentini & humanitatem eius admirati, & in spem pacis impetrādæ erecti, Agidem Romanis amicū ducem cum summo imperio creauerunt. Qui cum uix magistratum iniisset, Cineas legatus à Pyrrho præmissus, eam rem impedijt. Nam Pyrrhus Epiri rex, tum ingenij dexteritate, tum institutionis accuratione, tum usu rerum omnibus præstans, maxima Græciæ parte uel beneficijs, uel terrore sibi adiuncta, Tarentinorum societatem peropportunam sibi fore existimans, cum longo iam tempore Siciliam, Carthaginem & Sardiniam subigere cuperet, & tamen Romanos armis lacessere ueretur: legatis auxilia pollicitus est. sed ne ob loca quæ diximus suspectus esset, se statim rediturum esse domum dixit. & in fœderibus excepit, ne diutius quàm opus esset, ab eis in Italia detineretur. Hæc pactus, maiorem legatorum partem, ut in colligendo milite operam nauaturos, obsidum uice retinuit: paucos & Cineam cum exercitu præmisit. Quorum aduentu confirmati Tarentini, pacificatione repudiata, imperium Agidi abrogatum, uni ex legatis detulerunt. Non multo pòst, Milonem cum exercitu, ad arcem in aduentum suum occupandam, & mœnia custodienda, misit Pyrrhus. Gratum id Tarentinis fuit, quòd neque in præsidijs esse, neque quicquam laboris capere cogerentur. Itaque militi cibaria præbuerunt, Pyrrho pecuniam miserunt. Aemylius, qui ad id tempus in castris se tenuerat, Pyrrhi militū aduentu cognito, cum per hyemem oppugnare urbem nō posset, in Apuliam abire statuit. Sed cum Tarentini angustijs quibusdam faucibus occupatis, per quas transire necesse habebat, iter ei sagittis, iaculis & fundis intercluderent: captiuos eorum præmisit. illi uerò ueriti, ne suos pro Romanis cōficerent, destiterunt. At Pyrrhus uere non expectato, cum magno lectissimoque exercitu abiens, & XX elephantis (quæ animalia non prius in Italia cōspecta, stuporem & admirationem hominibus attulerunt) dum Ionium traijcit, tempestate orta, multis amissis, cæteris dissipatis, pedestri itinere Tarentum ægre peruenit: ac pubem statim suis militibus inseruit, ne seorsim instructi, belli tempore nouis rebus studerent. eadem'que forsitan de causa theatrum clausit: & conuiuiorum comessationum'que coetibus interdictis, adolescentes aut in armis exerceri,

Pyrrhus.

Cineas Pyrrhi legatus.

Milo.

Pyrrhus Tarenti pro domino se gerit.

aut per totos dies in foro agere iussit. Quarum rerũ molestia quibusdã se subducentibus, suos portis præfecit, qui neminẽ exire paterent. His igitur rebus & cõmeatus suppeditatiõne, & sa tellitũ in ædes receptione oneratos, sera pœnitentia Tarentinos inuasit, q non sociũ, sed dominum acciuissent. Pyrrhus uerò ne ad Romanos his de causis inclinarent ueritus, Reip. gerendæ, tractãdoq; populo idoneos, partim per causas aliquas in Epirũ ad filium misit, partim clam sustulit. Aristarchũ uerò summũ apud illos uirũ, & eloquentia præstantem, sibi cõciliauit, ut ob suam familiaritatẽ populo suspectus esset. Sed cum ei nihilominus fidem esse cerneret, in Epirũ ire iussit: qui eum refragari nõ auderet, se illò nauigaturũ simulans, Romam est profectus. Quæ cum Tarenti agerentur, Romani Pyrrhi aduentu minimè læti, tum q Italiam infestã haberent, tum q illum bellicosum & inuictis munitum esse copijs fama ferebat, delectibus habitis, coactaq; pecunia, socijs ciuitatibus præsidia imposuerunt, ne illæ quoq; deficerent: & quas nouis rebus studere uelle præsenserant, earũ principes mulctarunt. Prænestinos aũt quosdam uesperi in urbem adductos, ærario custodiæ causa incluserunt: ut uetus oraculum quoddam impleretur, quo prædictum fuerat, illos Romanum ærarium occupaturos. cuius hic euentus fuit, ut ibi necarentur. Contra Pyrrhum, Tarentinos, eorumq; socios Valerium Leuinum miserunt, parte exercitus in urbe præsidij causa retenta. Is statim Roma profectus est, ut bellum quàm longissimè à patria gereret, & terrorem Pyrrho incuteret: qui ab ijs ultrò lacesseretur, quorum se mœnia oppugnaturum opinabatur. Captoq; munito & opportuno castello, præsidium in Lucanis reliquit, ne ad hostes se conferrent. Pyrrhus Leuini aduentu cognito, eductis copijs tempus terere, dum auxilia conuenissent, cupiens, superbas & minaces Leuino literas scripsit, in hanc sententiam. Rex „ Pyrrhus Leuino salutem. Audio te exerci„ tum contra Tarentinos adducere. cæterùm „ eo dimisso, ipse cum paucis ad me uenito. nam „ si qua inter uos controuersia est, ego ius uo„ bis dicam: & inuitos ea quæ æqua sunt, præsta„ re cogam. Et Leuinus hoc modo respondit: „ Omnino mihi Pyrrhe insanire uideris, qui te „ inter nos & Tarentinos iudicem constituas, „ priusquam nobis pœnas dederis ingressus in „ Italiam tui. Itaque cum toto exercitu ueniam, „ & de te & Tarentinis pœnas sumam. Quid „ enim uerbis & nugis mihi opus est, cum Mar„ te iudice, autore nostri generis, causam disce„ ptare liceat? Hoc responso dato, properat: & flumine interiecto castris positis, speculatores aliquot comprehendit: quos per castra circumductos, seq; alium longè maiorem habere exercitum gloriatus, dimisit. Quo facto perculsus Pyrrhus, pugnã detrectauit, tum quòd fœderati eius nõdum conuenissent, tum quòd Roma-

Valerius Leuinus cõsul contra Pyrrhum missus.

ὃ διημερεύειν κατὰ τὴν ἀγοράν. ὡς δέ τινες ἀχθόμενοι τούτοις ὑπεχώρησαν, φρουροὺς ἐκ τῶν οἰκείων κατέστησεν, ὥστε μηδένα ἐξιέναι τῆς πόλεως. οἱ δὲ τούτοις τε καὶ τῇ χορηγίᾳ τῶν τροφῶν βαρυνόμενοι, καὶ τοὺς δορυφόρους αὐτῶν ἐς τὰς οἰκίας αὐτῶν ἀναγκαζόμενοι δέχεσθαι, μετεγίνωσκον, δεσπότου καὶ οὐχὶ συμμάχου τοῦ πύρρου πειρώμενοι. ὁ δὲ διὰ ταῦτα μὴ πρὸς τοὺς ῥωμαίους ἀποκλίνωσι φοβηθείς, τῶν τὰ πολιτικὰ δυναμένων πράττειν, καὶ προεστώτων τοῦ ὁμίλου, τοὺς μὲν ἐς τὴν ἤπειρον πρὸς τὸν υἱὸν ἐπί τισι προφάσεσιν ἔπεμπε, τοὺς δὲ καὶ ἀφανῶς διέλυεν. ἀρίσταρχον δέ τινα ἐν τοῖς ἀρίστοις τῶν ταραντίνων ἐξεταζόμενον, καὶ εἰπεῖν πιθανώτατον, προσεποιεῖτο, ἵν' ὕποπτος τοῖς δήμοις ὡς τὰ τοῦ πύρρου φρονῶν γένηται· ὡς δ' ἔτι πιστεύειν ἐκείνῳ τὸ πλῆθος ἑώρα, ἔπεμπεν αὐτὸν ἐς τὴν ἤπειρον. καὶ ὃς ἀντειπεῖν μὴ θαρρῶν, ἐξέπλευσε μέν, ἐς δὲ τὴν ῥώμην ἀφίκετο· καὶ τοιαῦτα μὲν ὁ πύρρος τοῖς ταραντίνοις ἐποίει. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ κατέδεισαν, μαθόντες τὸν πύρρον ἐλθόντα ἐς τάραντα, ὅτι τε ἐκπεπολεμῶσθαι τὰ ἐν τῇ ἰταλίᾳ αὐτοῖς, καὶ ὅτι θρυλλεῖσθαι ἐκεῖνον δεινὸν πολεμεῖν τε τυγχάνειν, καὶ δύναμιν ἔχειν ἀνανταγώνιστον, στρατιώτας τε οὖν κατέλεγον, καὶ χρήματα ἤθροιζον, φρουρούς τε ἐς τὰς συμμαχίδας πόλεις διέπεμπον, ἵνα μὴ καὶ ἐκεῖναι ἀποστῶσι. καί τινας προαισθόμενοι νεωτερίζοντας, τοὺς πρώτους αὐτῶν ἐκόλασαν, καί τινες τῶν πραινεστίνων ἐς τὴν ῥώμην ἀχθέντες, πρὸς δείλην ὀψίαν ἐς τοὺς θησαυροὺς ἐπὶ φυλακῇ ἐνεκλείσθησαν. καί τις αὐτοῖς ἐκ τούτου χρησμὸς ἐκπεπλήρωται· ἐχρήσθη γὰρ αὐτοῖς ποτε, ὅτι τοὺς τῶν ῥωμαίων καθέξουσι θησαυρούς. καὶ ὁ μὲν χρησμὸς ἐς τοῦτο ἀπέβη, ἐκεῖνοι δέ γε ἀπώλοντο. οὐαλλέριον δὲ λαουΐνιον ἐπὶ τὸν πύρρον καὶ τοὺς ταραντίνους, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς συναιτίους ἀπεστάλκασι, καί τι καὶ ἐν τῷ ἄστει τοῦ στρατεύματος κατέσχον. ὁ γοῦν λαουΐνιος εὐθὺς ἐξεστράτευσεν, ἵνα πορρωτάτω τὸν πόλεμον τῆς οἰκείας ποιήσηται· καὶ τὸν πύρρον καταπλήξειν ἤλπισεν, ὃ αὐτοῖς ἐθελονταὶ ἐπίοιεν, οὓς ἐκεῖνος πολιορκήσειν προσεδόκησε. καὶ ἑλὼν χωρίον τι τῶν λευκανῶν ἐχυρὸν καὶ ἐπίκαιρον, καὶ δύναμίν τινα ἐν τῇ λευκανίᾳ κατέλιπεν, εἴρξουσαν αὐτοὺς τοῦ ἐπαρῆξαι τοῖς ἐναντίοις. καὶ ὁ πύρρος μαθὼν πλησιάζοντα τὸν λαουΐνιον, προεξώρμησε. καὶ στρατοπεδευσάμενος, τρίβειν ἤθελε τὸν καιρόν, ἀναμένων τοὺς συμμαχήσοντας. καὶ τῷ λαουϊνίῳ ἐπέστειλεν ὑπερηφάνως, ὡς καταπλήξων αὐτόν, εἶχε δὲ ἡ γραφὴ ὧδε· Βασιλεὺς πύρρος λαουϊνίῳ χαίρειν. πυνθάνομαί σε στράτευμα ἐπὶ ταραντίνους ἄγειν. τὸ μὲν οὖν ἀπόπεμψον, αὐτὸς δὲ μετ' ὀλίγων ἧκε πρὸς ἐμέ. δικάσω γὰρ ὑμῖν ἐγώ, ἅ τι ἀλλήλοις ἐγκαλεῖτε, κἂν ἄκοντας τὰ δίκαια ποιεῖν ἀναγκάσω. λαουΐνιος δὲ τάδε τῷ πύρρῳ ἀντέγραψε· πάνυ μοι δοκεῖς ὦ πύρρε τετυφῶσθαι, δικαστὴν ἡμῶν ἑαυτὸν καθιστὰς καὶ ταραντίνων, πρὶν δίκας ἡμῖν ὑποσχεῖν, ὅτι καὶ τὴν ἀρχὴν εἰς τὴν ἰταλίαν ἐπεραιώθης. ἥξω τε οὖν μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὴν προσήκουσαν τιμωρίαν καὶ παρὰ ταραντίνων, καὶ παρά σου λήψομαι· τί γὰρ δεῖ μοι λήρου καὶ φλυαρίας, ἐξὸν παρὰ τοῦ ἄρεως τοῦ προπάτορος ἡμῶν κριθῆναι; τοιαῦτα ἀντεπιστείλας, ἀπῆγε, καὶ ηὐλίσατο διὰ μέσου τὸ ῥεῦμα τοῦ ἐκεῖ ποταμοῦ ποιησάμενος. κατασκόπους τε τινὰς συλλαβών, δείξας τὴν δύναμιν αὐτοῖς, καὶ ἐπειπὼν πολλαπλασίαν ἄλλην ἔχειν, ἀπέπεμψεν. ἐπὶ τούτοις ὁ πύρρος καταπλαγείς, οὐ μάχεσθαι ἤθελεν, ὅτι καὶ τῶν συμμάχων οὔπω τινὲς συνῆλθον αὐτῷ, ὑπολείψαι τι τοῖς ῥωμαίοις

ῥωμαίοις τὰ ἐντεῦθεν ἐλπίζων ἐν πολεμίᾳ ἐνδεήσειν. ταῦτα δὲ καὶ ὁ Λαουΐνιος λογιζόμενος, ἔσπευδε συμμῖξαι. τῶν δὲ στρατιωτῶν πρὸς τὴν τοῦ Πύῤῥου φήμην καὶ διὰ τοὺς ἐλέφαντας ἐκπεπληγμένων, συγκαλέσας αὐτοὺς, πολλὰ πρὸς θάρσος παρακαλοῦντα ἐδημηγόρησε, καὶ παρεσκευάζετο καὶ ἄκοντι τῷ Πύῤῥῳ συμμῖξαι. ὁ δὲ γνώμην μὲν οὐκ εἶχε μάχεσθαι, ὅπως δὲ μὴ δόξῃ τοὺς ῥωμαίους φοβεῖσθαι, καὶ αὐτὸς τοῖς οἰκείοις διαλεχθεὶς, ἐπώτρυνεν εἰς τὸν πόλεμον. Λαουΐνιος δὲ τὸν ποταμὸν περώμενος κατὰ τὸ στρατόπεδον, διαβῆναι ἐκωλύθη· ἐπαναγαγὼν οὖν αὐτὸς μὲν κατὰ χώραν μετὰ τοῦ πεζοῦ ἔμενε, τοὺς δὲ ἱππέας ὡς ἐπὶ λείαν τάχα τινὰ ἔπεμψεν, ἐντειλάμενος, πόῤῥω ποι βαδίσαντας περαιωθῆναι. καὶ οὕτως ἐκεῖνοί τε κατὰ νώτου τοῖς πολεμίοις προσέπεσον ἀπροσδόκητοι. καὶ ὁ Λαουΐνιος ταραχθέντων αὐτῶν τόν τε ποταμὸν διέβη, καὶ τῆς μάχης συνεπελάβετο. φεύγουσιν οὖν τοῖς ἑαυτοῦ, ὁ Πύῤῥος ἐπιβοηθήσας, τρωθέντα τὸν ἵππον ἀπέβαλε, καὶ ἔδοξεν αὐτοῖς τεθνηκέναι. κἀκ τούτου τῶν μὲν ἀθυμησάντων, τῶν δὲ καταφρονησάντων, τὸ ἔργον ἠλλοίωτο. συνεὶς δὲ τοῦτο, τὴν μὲν στολὴν ἐκπρεπεστέραν τῶν ἄλλων οὖσαν ἐνδίδωσι Μεγακλεῖ, κελεύσας ἐνδύσασθαι αὐτὴν, καὶ πανταχόσε περιελαύνειν, ὅπως σώζεσθαι αὐτὸν νομίσαντες, οἱ μὲν ἐναντίοι πρὸς δέος, οἱ δ' οἰκεῖοι πρὸς θάρσος ἀφίκωνται· αὐτὸς δὲ σταλάμενος ἰδιωτικῶς, συνέμιξεν αὐτοῖς παντὶ τῷ στρατῷ πλὴν ἐλεφάντων, καὶ τοῖς ἀεὶ πονουμένοις ἐπαμύνων, πλεῖστον τοὺς σφετέρους ὠφέλησε. τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐπὶ πολὺ τῆς ἡμέρας ἰσοῤῥόπως ἐμάχοντο. ὡς δὲ τὸν Μεγακλέα τις ἀποκτείνας, ᾤετο τὸν Πύῤῥον ἀπεκτονέναι, καὶ τοῖς ἄλλοις δόκησιν τοῦτο παρέσχεν, οἵ τε ῥωμαῖοι ἐπεῤῥώσθησαν, καὶ οἱ ἐναντίοι ἐνέδωσαν. γνοὺς δὲ ὁ Πύῤῥος τὸ γενόμενον, τὸν πῖλον ἀπέῤῥιψε, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ περιϊὼν, εἰς τοὐναντίον περιέστη ἡ μάχη. ἰδὼν δὲ τοῦτο ὁ Λαουΐνιος, καὶ ἱππέας ἔχων ἐνεδρεύοντάς που τῆς μάχης ἐκτὸς, κατὰ νώτου προσαγαγὼν αὐτοὺς τοῖς πολεμίοις ἐπέλασεν. πρὸς τοῦτο ἀντεστρατήγησεν ὁ Πύῤῥος, τὸ σημεῖον τοῖς ἐλέφασιν ᾖρεν, ὅθεν ἔκ τε τῆς τῶν θηρίων θέας ἀλλοκότου οὔσης, καὶ τῆς βοῆς φερομένης, καὶ ἐκ τοῦ τῶν ὅπλων πατάγου, ὃν οἱ ἐπιβεβηκότες ἐποίουν ἐν τοῖς πύργοις φερόμενοι, αὐτοί τε οἱ ῥωμαῖοι ἐξεπλάγησαν, καὶ οἱ σφῶν ἵπποι ἐκταραχθέντες οἱ μὲν ἐκσειόμενοι τοὺς ἀναβάτας, οἱ δὲ καὶ φέροντες αὐτοὺς ἔφευγον. ἀθυμῆσαν οὖν ἐκ τούτου τὸ ῥωμαϊκὸν ἐτράπετο στράτευμα, καὶ φεύγοντες ἀνῃροῦντο οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ἐν τοῖς πύργοις ἀνδρῶν τοῖς ἐπὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ δὲ καὶ παρ' αὐτῶν τῶν θηρίων ταῖς προβοσκίσι καὶ τοῖς κέρασιν ἢ ὀδοῦσι φθαρέντων πολλῶν, καὶ τοῖς ποσὶ δὲ οὐ μείους καταλόγων συμπατουμένους. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ ἐφεπόμενοι πολλοὺς ἔφθειρον, οὐδ' ἂν εἷς ὑπελείφθη, εἰ μὴ ἐλέφας τρωθεὶς αὐτός τε ἀνεφάλαζεν ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ οἱ ἄλλοι πρὸς τὰς ἐκείνου βοὰς ἐταράσσοντο. διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Πύῤῥος ἐπέσχε τὴν δίωξιν. καὶ οὕτως οἱ ῥωμαῖοι διαβεβηκότες τὸν ποταμὸν, ἐς Ἀπουλίδα πόλιν τινὰ ἀπεσώθησαν. πολλοὶ δὲ καὶ τῶν τοῦ Πύῤῥου στρατιωτῶν καὶ τῶν ἡγεμόνων πεπτώκασιν, ὥστε συγχαιρόντων
» αὐτῷ τῆς νίκης τινῶν, εἰ καὶ αὖθις ποτὲ ὁμοίως,
» ἔφη, κρατήσομεν, ἀπολούμεθα. τοὺς μέντοι ῥωμαίους
» καὶ νικηθέντας ἐθαύμασεν, εἰπὼν, ὅτι τὴν οἰκουμένην
» ἂν πᾶσαν ἐχειρωσάμην, εἰ ῥωμαίων ἐβασίλευον. ὁ μὲν οὖν Πύῤῥος ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα ἔσχηκεν ὄνομα, καὶ πολλοὶ αὐτῷ προσεχώρησαν. οἵ τε σύμμαχοι ἀφίκοντο πρὸς αὐτόν· οἷς ὀλίγα ἐπετίμησε διὰ τὴν μέλλησιν, τῶν

Romanos in hostili agro commeatus penuria laboraturos sperabat. Eadem Leuinus quoque reputans, confligere quamprimum statuit: & quia milites & Pyrrhi famam, & elephantes timebant, conuocato exercitu, & longa oratione ad confirmandos militum animos habita, ita se parat, ut cum Pyrrho uel inuito pugnaturus. qui quamuis à pugna abhorreret, tamen ne Romanos formidare uideretur, & ipse milites suos ad pugnam cohortatus, Leuinum flumen iuxta castra transire conãtem, prohibuit. Is igitur cum peditatu ibi se continens, equitibus per speciem prædæ petendæ ablegatis, mandat, ut longè prouecti, traijciant. qui cum ex improuiso terga hostium inuasissent, & ordines turbassent, Leuinus amne superato, prælium & ipse init. Sed Pyrrhus dum suis fugientibus suppetias uenit, equo ex uulnere amisso perijsse putabatur: unde Epirotis animi imminuti sunt, Romanis creuerunt, mutata prælij facie. quo Rex intellecto, uestem insignem dat Megacli induendam, eumque passim circumuehi iubet, ut se uiuere arbitrati, hostes terrerentur, sui cõfirmarentur, ipse priuati habitu cum toto exercitu, elephantis exceptis, in Romanos inuehitur, & ubique laborantibus succurrens, suos multum iuuat. Pugna igitur initiò magna diei parte anceps fuit, donec quidam Megacle occiso, se Pyrrhum occidisse ratus, effecit ut hostes idem crederent. Tum uerò & Romanis aucti sunt animi, & hostes cesserunt. Pyrrhus autem abiecto pileo, nudo capite circumiens, pugnæ fortunam mutauit. & cum Leuinus equites, quos extra aciem in insidijs habebat, à tergo in hostes incurrere iussisset, signum elephantis sustulit. Ibi ex inusitato belluarum conspectu, & horrendo barritu, armorumque sonitu, quem qui in turribus ferebantur, edebant: tum ipsi Romani perterriti sunt, tum equi perturbati, sessores partim excutientes, partim uehentes fugerunt. Itaque abiectis animis in fugam uersi, partim à uiris qui in elephantorum turribus erant, occidebantur: partim ab ipsis belluarum manibus & dentibus multi conficiebantur, neque pauciores pedibus illarum proterebantur. Multos etiam equites insecuti sustulerunt: neque ullus euasisset, nisi elephantus uulneratus retrocessisset, & barritu suo cæteros turbasset. Nam cum ea de causa Pyrrhus à persequendo destitisset, Romani flumine superato in urbem quandam Apuliæ peruenerunt. Multi etiam ex Pyrrhi militibus & ducibus ceciderunt. Quare cum ei quidam uictoriam gratularentur:
« Si denuò, inquit, ita uicerimus, actum de nobis erit. & Romanos
« quamuis uictos admiratus, si eis imperaret, se
« orbis terrarum imperio potiturum esse dixit.
Ex ea uictoria magnum nomen adeptus est, ac multi se ad eum contulerunt. Socijs, cum uenissent, ob moram nonnihil castigatis, partem

Pyrrhus Leuinũ elephantorum potissimum opera superat.

Pyrrhus cõsilium Romæ oppugnandæ mutat.

manubiarũ dedit. Qui Romæ erant, ob acceptam cladem mœsti Leuino supplementũ miserunt; & Tyberio ex Hetruria reuocato, urbem præsidijs firmarunt. nam Pyrrhũ ad eam tendere audierant. Leuinus uerò saucijs curatis, & dispersis recollectis, acceptisq; missis ex urbe militibus, Pyrrhum assectando uexauit: & Capuã, cuius illum capiendæ esse cupidum audierat, occupatam defendit. Eo consilio frustratus Pyrrhus, Neapolim cõtendit: qua cum potiri non posset, ad Romam occupandam properans, & per Hetruriam transiens, ut eam quoq; gentẽ sibi adiungeret: ubi eos cum Romanis fœdus percussisse didicit, & Tiberiũ sibi obuiã ire, Leuinũ à tergo sequi: ne ab eis in regione ignota circumueniretur timens, ulterius nõ est progressus. Vt uerò recedenti & Campaniæ fines ingresso, Leuinus cum exercitu longè maiore quàm prius habuerat, se ostendit: » Hydræ instar, inquit, Romanorũ legiones cædendo renascuntur. & aciem instruxit ille quidem, sed non commisit præliũ. Nam cum suos milites clypeos hastis pulsantes, clamorem tollere, & classica canere, & elephantos barrire iussisset, ut Romanos ante congressum perterrefaceret: illi autem longè ferocius reclamassent, ut ipsius milites consternarentur: pugnã inire, sacra inauspicata causatus, noluit: sed captiuos Tarentũ reduxit, ibiq; Romanorum legatos pro captiuis redimendis missos, Fabricium & cæteros, honorificè benigneq; excepit sperans eos pacem petituros, & ut uictos leges accepturos. Cæterũ Fabricio pro captis in bello id precium offerente, quod utrinque cõuenisset: quia pacis nullam mentionem fecerat, animi dubius, seorsim, ut solebat, cum amicis, de reddendis captiuis, deq; bello administrando deliberauit. Milone aũt suadente, ut neq; captiuos redderet, neq; pacẽ faceret, sed Romanis iam uictis, etiã reliquias belli persequeret: Cyneas planè contrariũ censuit. Nam & captiuos gratis esse reddendos, & legatos atq; pecuniã Romã mittendos, pacis & fœderis impetrandi causa. cuius sententiæ & cæteri » & ipse Pyrrhus assensi, legatis accersitis: Neq; » prius, inquit, Romani mea sponte uobis bellũ » intuli, neq; nũc inferã. Amicus enim uester es- » se cupio. Itaq; captiuos gratis uobis reddo, & » ut pacem mecum faciatis peto. Hæc cum legatis omnib. dixisset, & pecunia partim dedisset, partim promisisset, cum Fabricio seorsim hoc modo egit: Cùm omniũ Romanorũ amicitiã expeto, tum uerò tuam, quem uirũ bonum esse uideo, & ut pacem mihi conficias peto. Hæc cum diceret, munera quoque multa ei obtulit. » At ille: Pacis, inquit, studium in te Pyrrhe laudo: & pacem, modò ea nobis prosit, tibi conficiam. neq; enim postulabis, cum me bonum » uirum esse dicas, ut aliquid agam contra pa- » triam. Sed nihil munerum illorum quę mihi of- » fers, accipiam. Numquid enim me uerè bonum » uirum esse censes, an non? Nam si malus sum,

Pyrrhus Romanis captiuos reddit, eorumq; pacẽ expetit.

cur

τῶν σκύλων μετέδωκεν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ ἤλγησαν ἐπὶ τῇ ἥττῃ, καὶ δή γε λαιβινίῳ στράτευμα ἔπεμψαν, καὶ τὸν τιβέριον ἐκ τῆς τυρσηνίας μετεπέμψαντο, καὶ τὴν πόλιν διὰ φυλακῆς ἐποιήσαντο, πυνθανόμενοι ἐπ' αὐτὴν τὸν πύρρον ἐπείγεσθαι. ὁ μέντοι λαιβίνιος τούς οἰκείους τε τραυματίας ἐξακεσάμενος, καὶ τοὺς σκεδασθέντας συναγαγὼν, ἤδη καὶ τῶν ἐκ ῥώμης πεμφθέντων ἀφικομένων, τὸν πύρρον παρεπόμενος ἐλύπει· καὶ τὴν καπύην μαθὼν ἑλεῖν γλιχόμενον, προκατέλαβε, καὶ ἐφύλαξεν. ἁμαρτὼν δ' ἐκείνης ὁ πύρρος, ἐπὶ τὴν νεάπολιν ὥρμησεν. ὡς δ' οὐδὲν οὐδ' ἐν αὐτῇ δρᾶσαι ἴσχυσε, σπεύδων τὴν ῥώμην καταλαβεῖν, καὶ διὰ τῆς τυρσηνίδος παριὼν ὡς κἀκείνους προσλάβοι, ἐπεὶ ἔμαθεν αὐτούς τε τοῖς ῥωμαίοις ὁμολογίας πεποιημένους, καὶ τὸν τιβέριον αὐτῷ ἀντιπροσιόντα, τόν τε λαιβίνιον ἐφεπόμενον, ἐφοβήθη μὴ ὑπ' αὐτῶν πανταχόθεν ἐν χωρίοις ἀγνώστοις ἀποληφθῇ, καὶ πορρωτέρω οὐ προεχώρησεν. ὡς δὲ ἀναχωροῦντι, καὶ γενομένῳ περὶ καμπανίαν ὁ λαιβίνιος ἐπεφάνη, καὶ τὸ στράτευμα αὐτοῦ πολλῷ πλεῖον τοῦ πρόσθεν ἦν, ὕ- « δρας, ἔφη, δίκην τὰ στρατόπεδα τῶν ῥωμαίων κοπτό- « μενα ἀναφύεται. καὶ ἀντιπαρετάξατο μὲν, οὐκ ἐμαχέσατο δὲ, ὅτι ἐκέλευσεν ὡς καταπλήξων πρὸ τῆς συμπλοκῆς τοὺς ῥωμαίους, τοὺς ἑαυτοῦ στρατιώτας τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι πλήξαντας ἐκβοῆσαι, καὶ τοὺς σαλπικτὰς καὶ τοὺς ἐλέφαντας συνηχῆσαι. ἐπεὶ δὲ κἀκεῖνοι πολὺ μεῖζον ἀντεβόησαν, ὡς ἐκπλαγῆναι τοὺς τοῦ πύρρου, οὐκ ἔτ' ἠθέλησε συμμῖξαι, ἀλλ' ὡς δυσιερῶν ἐπανήγαγε, καὶ ἀφίκετο εἰς τάραντα, ἔνθα πρέσβεις τῶν ῥωμαίων ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀφίκοντο ἄλλοι τε, καὶ ὁ φαβρίκιος· οὓς φιλοτίμως ἐδέξατο, καὶ ἐδεξιώσατο, ἐλπίζων αὐτοὺς σπείσασθαι, καὶ ὁμολογίαν ὡς ἡττημένους ποιήσασθαι. τοῦ δὲ φαβρικίου τοὺς ἑαλωκότας ἐν τῇ μάχῃ κομίσασθαι αἰτοῦντος ἐφ' οἷς λύτροις τοῖς ἀμφοῖν συνεκρίθησαν, διηπορήθη ὅτι μὴ καὶ περὶ εἰρήνης πρεσβεύειν ἔφη. καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῶν φίλων ἐβουλεύσατο, ὡς εἰώθει, περὶ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀποδόσεως, καὶ περὶ τοῦ πολέμου, καὶ ὅπως τοῦτον μεταχειριεῖται· ὁ μὲν οὖν μίλων, μήτε τοὺς αἰχμαλώτους ἀποδίδοσθαι, μήτε σπένδεσθαι συνεβούλευεν, ἀλλ' ἤδη τῶν ῥωμαίων ἡττημένων, καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ πολέμου προσκατεργάζεσθαι. ὁ δὲ κινέας τοὐναντίον ἅπαν αὐτῷ συνεβούλευε· τούς τε γὰρ αἰχμαλώτους προῖκα ἀποδοῦναι συνῄνει, καὶ πρέσβεις ἐς ῥώμην καὶ χρήματα πέμψαι τῆς εἰρήνης ἕνεκα καὶ σπονδῶν. τῇ γνώμῃ, καὶ οἱ λοιποὶ συνετίθεντο, οὕτω δὲ φρονῶν καὶ ὁ πύρρος ἐτύγχανε, καλέσας οὖν τοὺς πρέσβεις, οὔτε πρώην ὦ ῥωμαῖοι, ἔφη, ἑκὼν ὑμῖν ἐπο- « λέμησα, οὔτε νῦν πολεμήσαιμι· φίλος γὰρ ὑμῖν γενέ- « σθαι βεβούλημαι· διὸ καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ὑμῖν ἄνευ « λύτρων ἀφίημι, καὶ σπείσασθαι ἀξιῶ. ταῦτα μὲν πᾶ- « σιν εἰρήκει τοῖς πρέσβεσι, καὶ χρήματα σφίσι τὰ μὲν δίδωσι, τὰ δὲ ἐπηγγείλατο. τῷ δὲ φαβρικίῳ κατὰ μόνας διαλεχθεὶς φίλος, εἶπεν, ἡδέως καὶ πᾶσιν ὑμῖν ῥω- « μαίοις γενοίμην, μάλιστα δὲ σοί. ὁρῶ γάρ σε ἀγαθὸν ἄν- « δρα, καὶ τὴν εἰρήνην συμπρᾶξαί μοι ἀξιῶ. ταῦτα λέ- « γων, καὶ δῶρα αὐτῷ πολλὰ ἐδίδου. ὁ δὲ, ἐπαινῶ σε, εἶπεν, ὦ πύρρε, ὅτι τῆς εἰρήνης ἐπιθυμεῖς, καί σοι ταύ- « την, ἄν γε συμφέρῃ ἡμῖν, καταπράξομαι. οὐ γὰρ κα- « τὰ τῆς πατρίδος τί πρᾶξαί με, ἀγαθὸν, ὡς φῂς, ἄν- « δρα ὄντα, ἀξιώσεις. ἀλλ' οὐδὲ τούτων ὧν δίδως τι λάβοι- « μι ἄν. πυνθάνομαι γάρ σου, πότερον ἐλλόγιμόν με ὡς ἀ- « ληθῶς νομίζεις ἄνδρα, ἢ οὔ; εἰ μὲν γὰρ φαῦλός εἰμι, «

πῶς με

» πῶς με δώρων ἄξιον κρίνας; εἰ δὲ χρηστὸς, πῶς με λαβεῖν
» αὐτὰ κελεύεις; ἴσθι γοῦν, ὡς ἐγὼ καὶ πάνυ πολλὰ ἔχω,
» τοῖς ὑπάρχουσιν ἀρκούμενος, καὶ πλειόνων οὐ δέομαι· σὺ δὲ
» εἰ καὶ σφόδρα πλουτεῖς, ἐν πενίᾳ μυρίᾳ καθέστηκας. οὐ
» δ' ἂν ἔτι τὴν ἤπειρον, οὔτε τὰ ἄλλα ἃ ἔχεις καταλιπὼν,
» δεῦρο ἐστρατεύθης, εἴγε ἐκείνοις ἤρκου, καὶ μὴ πλειόνων
» ὠρέγου. τούτων οὕτω λεχθέντων, οἱ πρέσβεις τοὺς αἰχμαλώ-
τους λαβόντες ἀπῄεσαν. καὶ ὁ Πύῤῥος τὸν Κινέαν εἰς
τὴν Ῥώμην ἔπεμψε μετὰ χρυσίου πολλοῦ, καὶ κόσμου γυ-
ναικείου παντοδαποῦ, ἵνα εἰ καί τινες τῶν ἀνδρῶν ἀν-
τίσχοιεν, ἀλλ' αἱ γυναῖκες αὐτῶν τοῖς κόσμοις ἀναπει-
σθεῖσαι, κἀκείνους συνδιαφθείρωσιν. ἐλθὼν δὲ πρὸς τὴν
πόλιν ὁ Κινέας, οὐ προσῄει τῇ γερουσίᾳ, ἀλλὰ διῆγεν ἄλ-
λοτε ἄλλην αἰτίαν σκηπτόμενος. περιφοιτῶν δὲ καὶ τὰς
τῶν δυνατῶν οἰκίας, λόγοις τε σφᾶς καὶ δώροις ὑπήγετο·
καὶ ἐπειδὴ πολλοὺς ᾠκειώσατο, εἰσῆλθεν εἰς τὸ συνέ-
δριον, καὶ εἶπεν, ὡς Πύῤῥος ὁ βασιλεὺς ἀπολογεῖται,
» ὅτι οὐχ ὡς πολεμήσων ὑμῖν ἥκει, ἀλλ' ὡς καταλλάξων
» Ταραντίνους αὐτὸν ἱκετεύσαντας· ἀμέλει καὶ τοὺς ἁλόν-
» τας ὑμῶν, λύτρων ἀφῆκεν ἄτερ· καὶ δυνάμενος πορ-
» θῆσαι τὴν χώραν, καὶ τῇ πόλει προσβαλεῖν, ἀξιοῖ τοῖς φί-
» λοις καὶ τοῖς συμμάχοις ὑμῶν ἐγγραφῆναι, πολλὰ μὲν
» ὠφελήσεσθαι ἀφ' ὑμῶν ἐλπίζων, πλείω δ' ἔτι καὶ μεί-
» ζω εὐεργετήσειν ὑμᾶς. ἐπὶ τούτοις οἱ πλείους τῶν βουλευ-
τῶν ἠρέσκοντο διά τε τὰ δῶρα, καὶ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους,
οὐ μήν τοι καὶ ἀπεκρίναντο· ἀλλ' ἐσκόπουν ἐπὶ πλεί-
ους ἡμέρας ὅ,τι χρὴ πρᾶξαι, καὶ πολλὰ μὲν ἐλέγετο, ἐ-
πεκράτει δὲ ὅμως σπείσασθαι· μαθὼν δὲ τοῦτο Ἄππιος ὁ
τυφλὸς, ἐκομίσθη ἐπὶ τὸ βουλευτήριον (ὑπὸ γὰρ τοῦ
γήρους καὶ τοῦ πάθους οἰκουρῶν ἦν) καὶ εἶπε, μὴ συμ-
φέρειν, τὰς πρὸς τὸν Πύῤῥον συμβάσεις τῇ πολιτείᾳ.
παρῄνεσε δὲ, καὶ αὐτίκα τὸν Κινέαν ἐξελάσαι τῆς
πόλεως, καὶ δι' αὐτοῦ δηλῶσαι τῷ Πύῤῥῳ οἴκαδε ἀ-
ναχωρήσαντα, ἐκεῖθεν διαπρεσβεύεσθαι περὶ εἰρήνης
αὐτοῖς, ἢ καὶ περὶ ἑτέρου ὅτου δέοιτο· ταῦτα ὁ Ἄππιος
συνεβούλευσεν. ἡ δὲ γερουσία οὐκ ἔτι ἐμέλλησεν, ἀλλ'
εὐθὺς ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσαντο, αὐθημερὸν τὸν Κι-
νέαν ἔξω τῶν ὅρων ἐκπέμψαι, καὶ τῷ Πύῤῥῳ πόλε-
μον ἀκήρυκτον, ἕως ἂν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ διάγῃ, ποιήσα-
σθαι. τοῖς δ' αἰχμαλώτοις ἀτιμίαν τινὰ ἐν ταῖς στρατεί-
αις ἐπέθεσαν, καὶ οὔτε πρὸς τὸν Πύῤῥον αὐτοῖς ἔτι ἐ-
χρήσαντο, οὔτ' ἄλλοσέ ποι ἀθρόοις, ἵνα μή τι ὁμοῦ ὄντες
νεωτερίσωσιν, ἀλλ' ἄλλους ἄλλῃ φρουρήσοντας ἐξέπεμ-
ψαν. ἐν μὲν οὖν τῷ χειμῶνι παρεσκευάζοντο ἄμ-
φω. ἔαρος δ' ἤδη ἐφεστηκότος, ὁ Πύῤῥος εἰς τὴν Ἀπου-
λίαν ἐνέβαλλε, καὶ πολλὰ μὲν βίᾳ, πολλὰ δὲ ὁμολογίᾳ
προσεποιεῖτο, μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἄσκουλον πόλει
ὄντι αὐτῷ ἐπελθόντες, ἀντεστρατοπεδεύσαντο. ἐπὶ
πλείους δ' ἡμέρας διέτριψαν ὀκνοῦντες ἀλλήλους. οἱ
μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς προνενικηκότας οὐκ ἐθάῤῥουν, οἱ
δὲ ὡς ἀπεγνωσμένους ἐδεδίεσαν τοὺς Ῥωμαίους· κἀν τού-
τῳ λογοποιούντων τινῶν, ὅτι ὁ Δέκιος ἐπιδοῦναι ἑαυ-
τὸν κατὰ τὸν πατέρα, καὶ τὸν πάππον, ἑτοιμάζοιτο,
καὶ τοὺς τοῦ Πύῤῥου δεινῶς ἐκφοβούντων, ὡς ἐκ τοῦ
θανάτου ἐκείνου πάντως ἀπολουμένους, συνήγαγε τοὺς
στρατιώτας ὁ Πύῤῥος, καὶ διελέχθη περὶ τούτου, συμ-
βουλεύων μήτ' ἀθυμεῖν, μήτ' ἐκπλήττεσθαι τοιούτοις
» λόγοις· μήτε γὰρ ἕνα ἄνθρωπον δύνασθαι θνήσκοντα
» πολλοὺς καταγωνίσασθαι, μήτ' ἐπῳδὴν ἢ μαγγα-
» νείαν τινὰ κρείττω τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀνδρῶν γενέσθαι.
ταῦτ' εἰπὼν, καὶ λογισμοῖς ἐπικρατύνας τοὺς λό-
γους ὁ Πύῤῥος, τὸ οἰκεῖον ἐθάρσυνε στράτευμα·
καὶ

cur munera mihi largiris? Sin bonus, cur ea «
me accipere iubes? Scito aũt me abundare opi «
bus, forte mea contentũ, neq; plura desideran «
tem. Te uerò, etsi ditissimus es, extrema ino- «
pia laborare. nã neq; Epiro, neq; cæteris quæ «
habes relictis huc traiecisses: si illis contentus, «
plura nõ desiderares. His dictis, legati capti- «
uis receptis abierunt. Pyrrhus aũt Cyneã cum
multo auro & ornamẽtis muliebribus omnis
10 generis Romã misit: ut etsi ex uiris aliqui ad-
uersarent, at uxores eorum ornamentis illectæ
uiros etiã corrumperent. Romã profectus Cy
neas, nõ statim senatũ adiit, sed alias aliud cau-
sando moratus, potentũ ędes circũiit, eosq; &
uerbis & muneribus sibi cõciliauit. Cum iam
multos sibi deuinxisset, curiã ingressus, dixit:
Pyrrhus rex se uenisse ait, nõ ut bellũ uobiscũ «
gereret, sed ut Tarẽtinos supplices sibi factos «
reconciliaret. Præterea captiuos sine precio «
20 uobis restituit: & cum agrum uestrũ uastare, & «
urbem oppugnare potuisset, se in numerum a- «
micorum & sociorum uestrorũ inscribi petit. «
Iam quamuis sibi uos multum cõmodaturos «
eredit, plura se tamen & maiora in uos benefi- «
cia collaturũ existimat. Hæc cum maximæ se- «
natorũ parti ob largitiones & captiuos reddi-
tos placerent, tamen nullo responso dato, plu-
res dies in deliberando cõsumpserunt: cumq;
uaria dicerentur, sententia de pace facienda ui
30 cit. Quo Appius cæcus cognito, in senatũ de-
latus (nam ob ætatẽ & cladem oculorũ domi
se continere solebat) negauit è republica esse,
ut pax cum Pyrrho fieret. & monuit, Cyneam
statim urbe pellendũ esse: per eumq; Pyrrho si
gnificãdum, ut domum reuersus, siue de pace,
siue quid aliud uellet, legatos mitteret. Hæc
Appio locuto, senatus nihil cunctatus, statim
consentientibus animis decreuit, Cyneam eo-
dem die extra fines ablegandum: & Pyrrho,
40 dum in Italia uersaretur, bellũ irreconciliabile
indicendum esse. Captiuos uerò, militari qua-
dam ignominia notarunt, iis neq; contra Pyr-
rhum usi, neq; usquam alibi uniuersis, ne quid
coniuncti nouarũ rerum molirentur, sed alios
in alia præsidia miserunt. Per hyemem utrinq;
se instruxerũt. Vere instante Pyrrhus impres-
sione in Apuliã facta, multa ui, multa deditio-
ne occupauit: donec Romani ad Asculum op-
pidum contra eum castra posuerunt, ac dies
50 complures mutuo metu quieuerũt. Nam Ro-
mani Epirotas ut uictores timebant, Epirotæ
Romanos ut desperatos. Interea cum nõnulli
rumore sparso, Deciũ ad deuouendum semet-
ipsum exemplo patris & aui paratũ esse, Epiro
tas perterrefacerent: ex illius enim obitu om-
nes perituros: Pyrrhus suos milites hortatus
est, ne desperarent, aut percellerentur huius-
modi uerbis. neq; enim unius hominis obitu «
multos debellari posse: neq; incãtationem, aut «
60 pręstigias ullas, plus quàm uiros & arma uale «
re. Quæ cum dixisset, & orationem suam ra-
tionibus approbasset, exercitum confirmauit.
inda-

Cyneas Romam legatus, re infecta discedit.

Appius Cæcus pacem impedit.

Pyrrhus deuotionem Decij contemnẽdam esse monet.

indagatoręq habitu,quo Decij se deuouissent, monuit,si quem ita ornatũ cernerent, ne eum occiderent,sed uiuentē cõprehenderent. Decio uerò nunciari iussit, facinus illud ei nõ successurũ: & si uiuus caperet, malè periturũ esse minatus est. Ad quę Coss. respondetunt, nulla re tali sibi opus esse. Se enim alioqui omnino superiores illo futuros. & cum profundum flumen castra mediũ dirimeret, sciscitati sunt, utrũ ipse impunè trãsire, se digressis, an sibi trãseundi potestatē dare mallet: ut equali pugna, utrisque copijs integris congressis, de fortitudine certũ fieri iudiciũ posset. Hanc optionem cum Romani Pyrrho terroris incutiendi causa dedissent: ille multũ elephantis fretus, eos flumē transire passus est. Romani uerò cùm alia pręparat unt, tum aduersus elephantos ferratas hastas, antennarũ instar curribus insertas, & undiq; eminentes pararunt, ut cùm alia tum ignē inde eiaculantes, belluas repellerent. Cum ad manus uentũ esset, Romani Gręcos serò quidem, sed tandem pepulerunt, donec Pyrrhus elephantis in auxilium, non quà falcati currus stabant, sed in alterã partem adductis, equitatum Romanum terrore belluarũ ante cõgressum profligauit, sed peditibus parum incõmodauit. Interea quidam Apuli Epirotarum castra aggressi, causa uictorię Romanis extiterunt. Nam cum Pyrrhus aliquot ex ijs qui pugnabant, contra eos misisset, reliqui omnes turbati, & tentoria capta esse, & illos fugere opinati, inclinarunt, eorumq; multi cęsi sunt. Pyrrus ipse, & ex pręcipuis complures uulnerati, ac post cùm ob commeatus, tum medicamentorum inopiam grauiter afflicti. Quamobrem Tarentum discessit, antequam id Romani sensissent. Consules, etsi flumen pugnandi causa transierunt, tamen cum audissent hostes omnes dissipatos esse, in urbes Apulię hybernatum reuersi, propter uulneratos milites, illos persequi non potuerunt. Pyrrhus uerò cùm alia instruxit, tũ milites & pecunias domo aduehi iussit, sed cum Fabricium & * Pappum Coss. lectos in castra peruenisse cognouisset, in ea sententia nõ permansit. Nicias uerò quidam, qui fidus illi esse credebatur, ad Fabriciũ se contulit, se Pyrrhum dolo interfecturum pollicens. Quod facinus indignè ferens Fabri„ cius (uirtute enim & uiribus, nõ dolo superan„ dos hostes, quemadmodũ Camillus cēsebat) insidias Pyrrho indicauit. Qua re illũ ita obstupefecit, ut denuò Romanis captiuos gratis restitueret, & per legatos pacē peteret. Vt autē Romani de pace nihil respondebant, sed eum tum quoque, cum Italia excessisset, de pace agere iubebãt, & urbes ei fœderatas infestabãt & expugnabãt: animi dubiũ ea tes erexit, q̃d Syracusanis quibusdã (nã ex quo Agathocles decesserat, seditionib. agitabant) accersebat, & urbē & semetipsos illius fidei permittentib. Cõcepta enĩ spe totius Sicilię potiũdę, Milonem ad Tarentũ, cęteraq; tutanda in Italia reliquit:

Pyrrhus à Romanis profligatur.

Pyrrhus Siciliã nõ diu tenet.

καὶ πολυπραγμονῶν, τὴν στολὴν ἣν ἐχρήσαντο οἱ Δέκιοι ἐπιδιδόντες ἑαυτούς, παρήγγειλε τοῖς οἰκείοις, ἄν τινα οὕτως ἐσκευασμένον ἴδωσι, μὴ κτεῖναι αὐτόν, ἀλλὰ ζωὸν συλλαβεῖν· πρὸς δὲ Δέκιον πέμψας ἔφη, οὔτε προχωρήσειν αὐτῷ τοῦτο πρᾶξαι θελήσαντι, καὶ ζωγρηθέντα κακῶς ἀπολεῖσθαι ἠπείλησε. πρὸς ἃ πρὸς οἱ ὕπατοι ἀπεκρίναντο, μηδεμιᾶς τοιούτου σφᾶς ἔργου δεῖσθαι· πάντως γὰρ αὐτοῦ καὶ ἄλλως κρατήσειν. ποταμοῦ δὲ διὰ μέσου τῶν στρατοπέδων οὐκ εὐδιαβάτου ῥέοντος, ἤροντο, πότερον αὐτὸς περαιωθῆναι βούλεται ἀδεῶς, αὐτῶν ἀναχωρησάντων, ἢ ἐκείνοις ἐπιτρέψαι τοῦτο ποιῆσαι, ἵν' ἐξ ἀντιπάλου μάχης ἀκραιφνῶν τῶν δυνάμεων εἰς χεῖρας ἐλθουσῶν, ὁ τῆς ἀνδρείας ἔλεγχος γένοιτο ἀκριβής. οἱ μὲν οὖν ῥωμαῖοι πρὸς κατάπληξιν τὸν λόγον ἐποίησαν. ὁ δὲ πύρρος αὐτοῖς ἀφῆκε διαβῆναι τὸν ποταμόν, μέγα φρονῶν ἐπὶ τοῖς ἐλέφασιν· οἱ δὲ ῥωμαῖοι τά τε ἄλλα παρεσκευάσαντο, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας κεραίας ἐφ' ἁμαξῶν σεσιδηρωμένας καὶ πανταχόθεν προεχούσας ἡτοίμασαν, ἵνα τοξεύοντες ἀπ' αὐτῶν ἄλλα τε καὶ πῦρ, ἐμποδὼν σφίσι γένωνται. προσμίξαντες δὲ χρόνῳ μὲν οἱ ῥωμαῖοι τοὺς ἕλληνας ἐώσαντο δ' οὖν, μέχρις ὁ πύρρος τοῖς ἐλέφασιν οὐ κατὰ τὰς ἁμάξας, ἀλλ' ἐπὶ θάτερα προσβοηθήσας αὐτοῖς τὴν ἵππον σφῶν καὶ πρὶν προσμῖξαι φόβῳ τῶν θηρίων ἐτρέψατο, τὸ μέντοι πεζὸν οὐδὲν μέγα ἐλυμήνατο· καὶ τοῦτο τῶν ἀπούλων τινὲς ἐπὶ τὸ τῶν ἠπειρωτῶν ὡρμηκότες στρατόπεδον, τῆς νίκης αἴτιοι τοῖς ῥωμαίοις ἐγένοντο. τινὰς γὰρ τῶν μαχομένων ἐπ' αὐτοὺς τοῦ πύρρου πέμψαντος, πάντες οἱ λοιποὶ ἐταράχθησαν, καὶ τάς τε σκηνὰς ἑαλωκυίας, καὶ ἐκείνους φεύγειν ὑποτοπήσαντες, ἐνέδοσαν, καὶ συχνοὶ αὐτῶν ἔπεσον· ἔτι τε πύρρος, καὶ ἄλλοι τῶν ἐν τέλει πολλοὶ ἐτρώθησαν, καὶ μετὰ ταῦτα διά τε τὴν τῆς τροφῆς καὶ τὴν τῶν ἐπιτηδείων πρὸς ἄκεσιν ἀπορίαν, σφόδρα ἐκακώθησαν. ὅθεν ἀπῆρεν εἰς τάραντα, πρὶν τοὺς ῥωμαίους αἰσθέσθαι. οἱ δὲ ὕπατοι διέβησαν μὲν τὸν ποταμὸν ἐπὶ μάχῃ· ὡς δὲ πάντας διεσκεδάσθαι ἐπύθοντο, εἰς τὰς οἰκείας ἐχώρησαν πόλεις. ἐπιδιῶξαι γὰρ διὰ τοὺς σφετέρους τραυματίας οὐκ ἠδυνήθησαν. εἶτα οἱ μὲν εἰς τὴν ἀπουλίαν ἐχείμασαν, ὁ δὲ πύρρος τά τε ἄλλα ἡτοίμαζε, καὶ οἴκοθεν στρατιώτας καὶ χρήματα μετεπέμψατο· μαθὼν δὲ τὸν φαβρίκιον καὶ τὸν πάππον ὑπάτους ᾑρημένους, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀφιγμένους, οὐκ ἐπὶ τῆς αὐτῆς μεμένηκε γνώμης. ἤδη δὲ τῶν ῥωμαίων ὑπάτων ἐν τῷ στρατεύματι ὄντων, νικίας τις τῶν πύρρῳ πιστῶν δοκούντων, ἦλθε πρὸς τὸν φαβρίκιον, καὶ ὑπέσχετο αὐτῷ τὸν πύρρον δολοφονήσειν. δυσχεράνας οὖν ἐπὶ τούτῳ ἐκεῖνος („ἀρετῇ γὰρ καὶ ταῖς δυνάμεσιν ἠξίου τῶν πολεμίων κρατεῖν, ὡς ὁ κάμιλλος„) κατεμήνυσε τῷ πύρρῳ τὸ ἐπιβούλευμα. καὶ οὕτως αὐτὸν ἐκ τούτου κατέπληξεν, ὥστε καὶ τοὺς ἑαλωκότας τῶν ῥωμαίων προῖκα αὖθις ἀφεῖναι, καὶ πρέσβεις πάλιν ὑπὲρ εἰρήνης ἀποστεῖλαι. ἐπεὶ δὲ οἱ ῥωμαῖοι περὶ τῆς εἰρήνης οὐδὲν ἀπεκρίναντο, ἀλλὰ καὶ τότε ἀπαρᾶι τῆς ἰταλίας ἐκέλευον, καὶ οὕτως αὐτοῖς διακηρυκεύεσθαι, καὶ τὰς συμμαχίδας αὐτῷ πόλεις κατέτρεχόν τε καὶ ᾕρουν, ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο, πρὶν δὴ συρακουσίων τινὲς (ἐτύγχανον δέ, ἐξ οὗ ἀγαθοκλῆς ἐτελεύτησε, στασιάζοντες) ἐπεκαλέσαντο αὐτόν, παραδιδόντες οἱ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν πόλιν· ἀναπτερωθεὶς γὰρ ἐπὶ τούτῳ, καὶ προσελπίσας πᾶσαν τὴν σικελίαν καταστρέψασθαι, τὸν μὲν μίλωνα ἐν ἰταλίᾳ κατέλειπεν,

λιπὼν, ἐν φυλακῇ τόν τε Τάραντα καὶ τὰ ἄλλα ποιησάμενος· αὐτὸς δὲ ὡς διὰ βραχέος ἐπανήξων ἀπέπλευσε, καὶ τῶν συρακουσίων δεξαμένων αὐτὸν, καὶ πάντα αὐτῷ ἀνατεθειμένων, μέγας ἐν βραχεῖ αὖθις ἐγένετο, ὥστε τοὺς καρχηδονίους φοβηθέντας μισθοφόρους ἐκ τῆς ἰταλίας προσλαβεῖν. ἀλλὰ ταχὺ πρὸς τοὐναντίον αὐτῷ περιέστη τὰ πράγματα, διά τε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει τοὺς μὲν ἐξελάσαι, τοὺς δὲ διαφθεῖραι ὑποπτευομένους αὐτῷ. οἱ γὰρ καρχηδόνιοι ἰδόντες αὐτὸν μήτε ταῖς οἰκείαις δυνάμεσιν ἐῤῥωμένον, μήτε τοὺς ἐπιχωρίους δι' εὐνοίας ἔχοντα, τοῦ πολέμου προθύμως ἀντελάβοντο, καὶ τοὺς ἐκπεσόντας τῶν συρακουσίων δεχόμενοι, δεινὰ αὐτὸν εἰργάσαντο, ὥστε μὴ τὰς συρακούσας μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν σικελίαν ἐκλιπεῖν. οἱ ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ πυθόμενοι, ἀνεθάρσησαν, καὶ πρὸς ἄμυναν τῶν ἐπικαλεσαμένων αὐτὸν ἐτράπησαν· καὶ τοὺς ταραντίνους εἰς ἄλλον καιρὸν ὑπερθέμενοι, εἰσέβαλον εἰς τὸ σαμνίτιον κατὰ ὑπάτων τοῦ ῥουφίνου καὶ τοῦ ἰουνίου, καὶ τήν τε χώραν ἐπόρθουν, καὶ τείχη τινὰ ἐκλειφθέντα ἔλαβον. οἱ γὰρ σαμνῖται εἰς τὰ ὄρη τὰ κρανιτὰ λεγόμενα, ὅτι κρανείαν πολλὴν ἔχουσι, τά τε φίλτατα καὶ τὰ τιμιώτατα ἀνεκόμισαν. καταφρονήσαντες οὖν οἱ ῥωμαῖοι, εἰς τὰ εἰρημένα ὄρη ἀναβῆναι ἐτόλμησαν. λασίων οὖν αὐτῶν, καὶ δυσπροσβάτων ὄντων, πολλοὶ μὲν ἀπέθανον, πολλοὶ δὲ καὶ ἑάλωσαν. οἱ δ' ὕπατοι οὐκέτι κοινῇ τὸν πόλεμον ἐποιήσαντο, ἀλλήλους αἰτιώμενοι διὰ τὸ ἀτύχημα, ἀλλ' ἰούνιος μὲν ὀλίγον μέρος τι τῆς σαμνίτιδος, ῥουφῖνος δὲ λευκανοὺς καὶ βρεττίους ἐλυμήνατο, καὶ ἐπὶ κρότωνα ὥρμησεν ἀποστᾶσαν τῶν ῥωμαίων, μεταπεμψαμένων αὐτὸν τῶν ἐπιτηδείων, φθασάντων δὲ τῶν λοιπῶν ἐπαγαγέσθαι παρὰ τοῦ μίλωνος φρουρὰν, ἧς ἦρχε νικόμαχος. ἀγνοήσας οὖν τοῦτο, καὶ ἀμελῶς τοῖς τείχεσι προσιὼν ὡς πρὸς φίλους, ἔπταισεν, ἐξαίφνης ἐπεκδραμόντων αὐτῷ. εἶτά τι ἐπινοήσας στρατήγημα, τὴν πόλιν εἷλε. δύο γὰρ ἄνδρας ψευδαυτομόλους αἰχμαλώτους ἐς τὸν κρότωνα ἔπεμψε· τὸν μὲν εὐθὺς λέγοντα, ὅτι ἀπεγνωκὼς τὴν ἅλωσιν αὐτῆς, ἐς τὴν λοκρίδα προδιδομένην αὐτῷ μέλλει ἀπαίρειν· τὸν δ' ἕτερον μετὰ τοῦτο, ὡς ἐν ὁδῷ ἤδη διαβεβαιούμενον. καὶ γὰρ ἵνα πίστιν ἔχῃ ὁ λόγος, ἀνεσκευάσατο καὶ προσεποιεῖτο ἐπείγεσθαι. ὁ γοῦν νικόμαχος πιστεύσας τούτοις (καὶ οἱ κατάσκοποι γὰρ τὰ αὐτὰ ἀπήγγελλον) τὸν κρότωνα λιπὼν, ἐς τοὺς λοκροὺς ἀπῄει σπουδῇ διὰ συντομωτέρας ὁδοῦ. καὶ ἐν τῇ λοκρίδι γενομένου αὐτοῦ, ὁ ῥουφῖνος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν κρότωνα, καὶ λαθὼν διά τε τὸ ἀπροσδόκητον, καὶ διὰ ὁμίχλην τότε συμβᾶσαν, εἷλε τὴν πόλιν. μαθὼν δὲ τοῦτο νικόμαχος, ἀπῄει εἰς τάραντα· καὶ ἐν ὁδῷ τῷ ῥουφίνῳ περιπεσὼν, πολλοὺς ἀπέβαλε, καὶ οἱ λοκροὶ τοῖς ῥωμαίοις προσεχώρησαν. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν εἰς τὸ σαμνίτιον, καὶ ἐς λευκανίδα, καὶ βρεττίοις ἐπολέμησαν. ὁ δὲ πύῤῥος τῆς σικελίας ἐκπεσὼν, καὶ ἐπανελθὼν ἤδη, δεινῶς αὐτοὺς ἐλύπει, καὶ τοὺς μὲν λοκροὺς ἐκομίσατο (τὴν γὰρ φρουρὰν τῶν ῥωμαίων ἀποκτείναντες μετέστησαν) ὑπὸ δὲ τὸ ῥήγιον στρατεύσας ἀπεκρούσθη, καὶ αὐτὸς ἐτρώθη, καὶ πλείστους ἀπέβαλε. μεταστὰς δὲ εἰς τὴν λοκρίδα, καὶ τῶν αὐτῷ ἐναντία φρονησάντων δικαιώσας τινὰς, παρὰ τῶν λοιπῶν σῖτον καὶ χρήματα ἔλαβε, καὶ εἰς τάραντα ἀνεκομίσθη. κακῶς δὲ πάσχοντες ὑπὸ ῥωμαίων οἱ σαμνῖται, ἐξαναστῆναι αὐτὸν ἐποίησαν. ἐλθὼν δὲ εἰς ἐπικουρίαν αὐτῶν, ἐτράπη. τρωθέντος δὲ πώλου ἐλέφαντος, καὶ ἐκ-

liquit: ipse, ut breui reuersurus, discessit. Et à Syracusanis exceptus, summa rerũ ipsi permissa, rursus breui spacio temporis tantus euasit, ut Carthaginenses illius metu ex Italia militẽ conducerent. Sed celeriter ea fortuna mutata est in contrarium: quòd multos ex primoribus sibi suspectos partim pellebat, partim necabat. Carthaginenses enim, cum eum nec priuatis uiribus ualere, neque popularium habere studia cernerent, bellum strenuè administrarunt: cumq́ Syracusanorum exulibus suscipiẽdis, malè tractarunt. Vnde non Syracusas dũtaxat, sed totã Siciliã deseruit. Romani uerò per eius absentiã cõfirmatis animis, ad ultionẽ eorũ, à quibus accersitus fuerat, conuersi, Tarentinorũ uindicta in aliud tẽpus dilata, Rufini & Iunij Coss. ductu & auspicijs Samnium inuaserũt: agrisq́ uastatis, castella quædam ab incolis deserta occuparunt. Samnites enim in montes Cranitas, qui à coruorũ frequentia sic dicuntur, charissima pignora, & preciosissima quæq́ contulerunt. Romanis igitur per contemptũ eos montes conscendere ausis, asperos atq́ arduos, multi occubuerunt, multi capti sunt. Eius cladis culpam Consules alter in alterum conferentes, de communi sententia bellum gerere destiterunt. ac Iunius partem Samniticæ ditionis uastauit: Rufinus Lucanos & Brutios afflixit: & ad Crotonem recuperandam profectus est, quæ defecerat à Romanis, accersitus à familiaribus suis. Sed cæteri ante aduentũ eius, præsidiũ, cui Nicomachus præerat, à Milone accersiuerãt. Cuius rei ignarus, cum, ut ad amicorũ mœnia negligentius accessisset, subita hostiũ eruptione cladẽ accepit: deinde arte quadã urbe potitus est. Duos enim captiuos, transfugarum titulo Crotonẽ misit: quorũ alter diceret, eum desperata urbis expugnatione Locridẽ, quò à proditoribus uocetur, discessurum: alter deinde affirmaret, eum iam in itinere esse. Quæ oratio ut esset probabilior, sarcinis collectis se properare simulauit. Id Nicomachus uerum esse ratus (nam speculatores idẽ renunciabãt) Crotone deserta, per uiã breuiorẽ celeriter Locros contendit. Quò cum peruenisset, Rufinus cõuerso ad Crotonẽ itinere, animaduertẽte nemine, quòd & præter expectationẽ aderat, & nebula conspectũ eripuerat, urbẽ cẽpit. Quo Rufinus cognito, Tarentũ rediturus, cum in itinere in Rufinũ incidisset, multos amisit: Locri ad Romanos se cõtulerunt. Sequẽte anno Romanis, expeditione cõtra Samniũ & Leucadẽ suscepta, belloq́ Brutios adortis, Pyrrhus Sicilia expulsus, & in Italiam reuersus, permolestus fuit. Locros, qui Romano præsidio cæso defecerant, recepit: sed à Rhegij oppugnatione repulsus, & ipse uulneratus est, & multos milites amisit. Inde in Locridem profectus, & quibusdam aduersæ factionis multatis, frumentoq́ & pecunia à cæteris acceptis, Tarentum rediit. A' Samnitibus, quos Romani grauiter urgebant, in auxilium euocatus, in fugam uersus est. Nam cum pullus elephanti uulneratus, sessoribus

Romani Samnites oppugnãt.

Rufinus Crotone & Locris potitur.

Pyrrhus in Samnio uincitur.

sessoribus excussis, matrem passim quæreret, eaq; perturbata etiam cæteri elephanti concitati essent, sine discrimine permista sunt omnia: sed tandem Romani multis occisis, & VIII elephantis captis, castris etiam potiti, uicerunt. Pyrrhus uerò cum paucis equitibus Tarentum refugit, atque inde in Epirum nauigauit, ut rediturus, Milone cum præsidio Tarenti relicto: dataq; sella, quæ loris è Niciæ ob proditionem occisi pelle constricta erat. Ac Niciam quidem ita ultus est. Tarentinos autem aliquot adolescentes ob dicteria quædam puniturus, rogauit, cur ea petulantia usi essent? Qui cum respondissent, se longè plura & acerbiora in eum fuisse dicturos, nisi uinum defecisset: eos cum risu dimisit. Pyrrhus igitur illustrissimus imperator, qui multum terroris Romanis iniecit, quinto anno relicta Italia, & in Græciam expeditione suscepta, non multo pòst Argis perijt. Mulier enim quæ dam, ut fertur, eum prætereuntem uidere cupiens, è superiore loco delapsa, occidit. Eodem anno Fabricius & Pappus censores facti, cùm alios equites & senatores, tum Rufinũ, quamuis dictatorium, atque iterum consularem, notarunt, quòd decem pondo argentea uasa habebat. Ita Romani paupertatem non in parum habendo, sed in multum concupiscendo positam esse crediderunt. eaq; de causa magistratibus & alijs ob Rempublicam peregrè abeuntibus, uiaticum & anulus è publico dabatur. Tarentini quidam Milonem, á quo malè accepti fuerant, Nicone duce aggressi, cum nihil profecissent, castello quodam suæ ditionis occupato, eum infestarunt. Et cum didicissent, Romanos contra se bellum moliri, legatis Romam missis, pacem impetrarunt. Ptolemæus item Philadelphus, Aegypti rex, Pyrrhi cladibus & Romanorum incrementis cognitis, & munera eis misit, & amicitiam pepigit. Quo Romani delectati, uicissim legatos ad illum miserunt: qui magnificè ab illo donati, munera in ærarium referre uoluerunt, sed ea senatus non admissa ipsos habere iussit. Post hæc Samnites per Caruilium subegerunt, Lucanos & Brutios per Papyrium uicerunt. Idem Papyrius etiam Tarentinos domuit. Qui cum Milonem ægrè paterentur, & à suis, Miloni, ut dictum est, infestis urgerentur: Carthaginensium opem implorarunt, Pyrrhi cognito interitu. At Milo in angustias redactus, Romanis terra, Carthaginensibus mari prementibus: arcem Papyrio ea conditione tradidit, ut sibi cum pecunijs & militibus incolumi discedere liceret. Inde Carthaginenses, ut Romanis fœderati, recesserunt: urbs Papyrio deditionem fecit, armis & nauibus traditis, murisq; dirutis, & tributo imposito. Tarentinis subactis, Romani Rhegium inuaserunt: quòd Crotonem proditione captam euertissent, & Romanos

Pyrrhi interitus.

Decem pondo argenti censoria nota castigata.

Tarentina seditio.

Ptolemæus Philadelphus fit populi Romani amicus.

Samnites domiti.

Tarenti & Rhegij expugnatio.

καὶ ἀποσεισαμένου τοὺς ἀναβάτας, καὶ πλανωμένου τι κατὰ ζήτησιν τῆς μητρὸς, κἀκείνης διὰ τοῦτο ταραχθείσης, καὶ τῶν ἄλλων ἐλεφάντων θορυβηθέντων, φύρδην συνεμίχθησαν ἅπαντα. τέλος δὲ οἱ ῥωμαῖοι ἐπεκράτησαν, συχνοὺς ἀποκτείναντες, καὶ ὀκτὼ ἑλόντες ἐλέφαντας, καὶ τὸ χαράκωμα κατέσχον αὐτῶν. ὁ δὲ πύῤῥος σὺν ὀλίγοις ἱππεῦσι διέφυγεν εἰς τὸν τάραντα, κἀκεῖθεν δὲ εἰς τὴν ἤπειρον ἀπέπλευσεν, ὡς αὖθις ἐπανήξων, τὸν μίλωνα μετὰ φρουρᾶς ἐς τάραντα καταλείψας, δοὺς αὐτῷ δίφρον ἱμάσιν ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ νικίου ἐνδεδεμένον, ὃν διὰ τὴν προδοσίαν ἀπέκτεινεν. τὸν μὲν οὖν νικίαν οὕτως ἐτιμωρήσατο. νεανίσκους δέ τινας ἐν συμποσίῳ σκώψαντας αὐτὸν, τιμωρήσασθαι ἔμελλεν. ἐρωτήσας δ᾽ αὐτούς, διὰ τί ἔσκωπτον; ἐπεὶ ἀπεκρίθησαν, ὅτι πολὺ πλείω καὶ χαλεπώτερα εἰρήκειμεν ἄν, εἰ μὴ ὁ οἶνος ἡμᾶς ἐπιλελοίπει, γελάσας ἀφῆκεν αὐτούς. πύῤῥος μὲν οὖν ἐπιφανέστατος ἐν στρατηγοῖς γενόμενος, καὶ φόβον πολὺν τοῖς ῥωμαίοις ἐμβαλὼν, καὶ πέμπτῳ ἔτει τὴν ἰταλίαν λιπὼν, καὶ ἐπὶ τὴν ἑλλάδα στρατεύσας, οὐ πολλῷ ὕστερον ἐν ἄργει ἀπέθανε. γυνὴ γάρ τις, ὡς λόγος ἔχει, παριόντα αὐτὸν ἰδεῖν ἀπὸ τοῦ τέγους ἐπιθυμήσασα ἐσφάλη, καὶ ἐμπεσοῦσα διέφθειρεν αὐτόν. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ ἔτει ὅ,τε φαβρίκιος καὶ ὁ πάππος ἐτιμήτευσαν, καὶ ἄλλους τε τῶν ἱππέων ἀπήλειψαν, καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ τὸν ῥουφῖνον καίπερ δικτατορεύσαντα, καὶ δὶς ὑπατεύσαντα. αἴτιον δ᾽ ὅτι σκεύη ἀργυρᾶ λιτρῶν δέκα εἶχεν. οὕτως οἱ ῥωμαῖοι πενίαν οὐ τὸ μὴ πολλὰ κεκτῆσθαι, ἀλλὰ τὸ πολλῶν δεῖσθαι, ἐνόμιζον. καὶ διὰ τοῦτο τοῖς τε ἄρχουσι τοῖς ἐκδημοῦσι, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς κατά τι πρᾶγμα τῇ πόλει διαφέρον ἐξιοῦσι, τά τε ἄλλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δακτύλιος ἐκ τοῦ δημοσίου ἐδίδοτο. τῶν ταραντίνων δέ τινες κακωθέντες ὑπὸ τοῦ μίλωνος, ἐπέθεντο αὐτῷ νίκωνα προστησάμενοι. ὡς δ᾽ οὐδὲν ἤνυσαν, τεῖχός τι τῆς σφετέρας χώρας κατέσχον, κἀκεῖθεν ὁρμώμενοι τῷ μίλωνι ἐπέθεντο. ἐπεὶ δ᾽ ᾔσθοντο τοὺς ῥωμαίους πολεμῆσαι σφίσι βουλομένους, πρέσβεις ἐς τὴν ῥώμην ἔστειλαν, καὶ εἰρήνης ἔτυχον. καὶ πτολεμαῖος δὲ ὁ φιλάδελφος ὁ τῆς αἰγύπτου βασιλεὺς, τόν τε πύῤῥον κακῶς ἀπαλλαχθέντα μαθὼν, καὶ τοὺς ῥωμαίους αὐξανομένους, δῶρά τε αὐτοῖς ἔπεμψε, καὶ ὁμολογίαν ἐποιήσατο. καὶ οἱ ῥωμαῖοι διὰ τοῦτο ἡσθέντες, πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἀντεπέστειλαν, οἳ μεγαλοπρεπῆ δῶρα παρ᾽ ἐκείνου λαβόντες, εἰς τὸ δημόσιον ταῦτα εἰσῆγον. ἡ δὲ βουλὴ οὐ προσήκατο, ἀλλ᾽ εἴασεν αὐτοὺς ταῦτα ἔχειν. μετὰ δὲ ταῦτα τούς τε σαμνίτας διὰ καρουιλίου ὑπέταξαν, καὶ λευκανῶν καὶ βρεττίων διὰ παπειρίου ἐκράτησαν. καὶ τοὺς ταραντίνους ὁ αὐτὸς παπείριος ἐχειρώσατο. ἀχθόμενοι γὰρ τῷ μίλωνι, καὶ πρὸς τῶν σφετέρων κακούμενοι, τῶν, ὡς εἴρηται, ἐπιθεμένων τῷ μίλωνι, καρχηδονίους ἐπεκαλέσαντο, ἐπεὶ καὶ τὸν πύῤῥον τεθνάναι ἔμαθον. ὁ δὲ μίλων ἐν στενῷ ἑαυτῷ τὰ πράγματα συνηγμένα ὁρῶν, τῶν ῥωμαίων ἐκ τῆς ἠπείρου ἐφεδρευόντων, τῶν δέ γε καρχηδονίων ἐκ τῆς θαλάσσης, παρέδωκε τῷ παπειρίῳ τὴν ἄκραν, ἐπὶ τῷ ἀβλαβὴς μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν χρημάτων ἀποχωρῆσαι. ἐντεῦθεν οἱ μὲν καρχηδόνιοι, ὡς ἔνσπονδοι τοῖς ῥωμαίοις, ἀπέπλευσαν. ἡ δὲ πόλις προσεχώρησε τῷ παπειρίῳ, καὶ τά τε ὅπλα καὶ τὰς ναῦς αὐτῷ παρέδωσαν, καὶ τὰ τείχη καθεῖλον, καὶ δασμοφορεῖν ὡμολόγησαν. οὕτω δὲ ταραντίνους ὑφ᾽ ἑαυτοὺς οἱ ῥωμαῖοι ποιησάμενοι, ἐτράποντο πρὸς τὸ ῥήγιον, ὅτι τὴν κρότωνα προδοσίᾳ λαβόντες, τήν τε πόλιν κατέσκαψαν, καὶ

τοὺς ἐν

τοὺς ἐν αὐτῷ Ῥωμαίους διέφθειραν. τοὺς μὲν οὖν Μαμερτίνους τοὺς τὴν Μεσσήνην ἔχοντας, οὓς συμμάχους οἱ ἐν Ῥηγίῳ προσεδέχοντο, ὁμολογίᾳ προσελάσαντο. ἐκακοπάθησαν δὲ πολιορκοῦντες τὸ Ῥήγιον σπάνει τε τροφῆς, καὶ ἄλλοις τισίν, ἕως Ἱέρων ἐκ Σικελίας σῖτόν τε Ῥωμαίοις πέμψας, καὶ στρατιώτας, ἐπέρρωσε σφᾶς, καὶ τὴν πόλιν συνεῖλον. ἣ τοῖς περιοῦσι τῶν ἀρχαίων πολιτῶν ἀπεδόθη, οἱ δ' ἐπιβουλεύσαντες αὐτῇ ἐκολάσθησαν. ὁ δέ γε Ἱέρων οὔτε προγόνων ἐπιφάνειαν ἔχων τινά, μητρόθεν δὲ καὶ δουλείᾳ προσήκων, Σικελίας ἁπάσης ἦρξε μικροῦ, καὶ φίλος Ῥωμαίοις ὠνομάσθη, καὶ σύμμαχος. οὗτος οὖν τῶν Συρακουσίων κρατήσας, μετὰ τὴν τοῦ Πύρρου φυγήν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους εὐλαβηθεὶς ἐγκειμένους τῇ Σικελίᾳ, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ πρώτην χάριν αὐτοῖς τὴν εἰρημένην συμμαχίαν, καὶ τὴν σιτοπομπίαν ἀπήνεγκε. μετὰ ταῦτα δὲ χειμῶνος γενομένου πολλοῦ, ὥς τε τὸν Τίβεριν ἐς πολὺ τοῦ βάθους κρυσταλλωθῆναι, καὶ αὐανθῆναι τὰ δένδρα, οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταλαιπώρησαν, καὶ τὰ βοσκήματα τῆς πόας ἐπιλειπούσης ἐφθάρησαν. τῷ δ' ἐξῆς ἔτει Λόλλιός τις ἀνὴρ Σαμνίτης ὁμηρεύων ἐν Ῥώμῃ, καὶ ἐκδράς, δύναμιν συνελέξατο, καὶ καρτερὸν χωρίον τι ἐν τῇ οἰκείᾳ καταλαβὼν, ἐλῄστευεν. ἐφ' ὃν Κύιντός τε Γάλλος καὶ Γάιος Φάβιος στρατεύσαντες, αὐτὸν μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ σύγκλυδας καὶ ἀόπλους τοὺς πλείστους ὄντας συνέσχον. χειρώσαντες δὲ καὶ Καρικίνους, παρ' οἷς τὴν λείαν ἐκεῖνοι ἀπετίθεντο, πράγματα ἔσχον, καὶ τέλος νυκτὸς ὑπ' αὐτομόλων, ὑπερβάντες τι τοῦ τείχους, ἐκινδύνευσαν ἀπολέσθαι διὰ σκότος, οὐχ ὡς ἀσελήνου τῆς νυκτὸς οὔσης, ἀλλ' ὅτι σφοδρότατα ἐνίφεν· ἐκφανείσης δὲ τῆς σελήνης, ἀθρόον ἐκράτησαν τοῦ χωρίου. πολλὰ δὲ χρήματα τότε τῇ Ῥώμῃ ἐγένοντο, ὥς τε καὶ ἀργυραῖς δραχμαῖς χρήσασθαι. εἶτα ἐς τὴν νῦν καλουμένην Καλαβρίαν ἐστράτευσαν, πρόφασιν μέν, ὅτι τὸν Πύρρον ὑπεδέξαντο, καὶ τὴν συμμαχίδα κατέτρεχον· τῇ δ' ἀληθείᾳ, ὅτι ἐβούλοντο οἰκειώσασθαι τὸ Βρεντέσιον, ὡς εὐλίμενον, καὶ προσβολὴν καὶ κατάρσιν ἐκ τῆς Ἰλλυρίδος καὶ τῆς Ἑλλάδος τοιαύτην ἔχον, ὥσθ' ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος καὶ ἐξανάγεσθαί τινας, καὶ καταίρειν. καὶ εἷλον αὐτό, καὶ ἀποίκους ἔπεμψαν εἰς αὐτό τε, καὶ εἰς ἕτερα. ταῦτα δὲ διανύοντες, καὶ ἐπὶ μᾶλλον αἰρόμενοι, οὐχ ὑπερεφρόνουν· ἀλλὰ Κύιντον Φάβιον βουλευτὴν Ἀπολλωνιάταις τοῖς ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ ἐξέδωκαν, ὅτι πρέσβεις αὐτῶν ὕβρισεν. οἱ δὲ λαβόντες αὐτόν, ἀπέπεμψαν οἴκαδε ἀπαθῆ. ἐπὶ δὲ Κυίντου Φαβίου καὶ Αἰμιλίου ὑπάτων, πρὸς Οὐλσινίους ἐστράτευσαν ἐπ' ἐλευθερίᾳ αὐτῶν. ἔνσπονδοι γὰρ ἦσαν αὐτῷ, οἱ ἀρχαιότατοι τῶν Τυρσηνῶν ὄντες, ἰσχύν τε περιεποιήσαντο, καὶ τεῖχος κατεσκεύασαν ὀχυρώτατον, πολιτείᾳ τε εὐνομουμένῃ ἐκέχρηντο, καὶ διὰ ταῦτα πολεμοῦντές ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐπὶ πλεῖστον ἀντέσχον. ὡς δ' ἐχειρώθησαν, αὐτοὶ μὲν ἐξώκειλαν εἰς ἁβρότητα, τὴν δὲ διοίκησιν τῆς πόλεως τοῖς οἰκέταις ἐπέτρεψαν, καὶ τὰς στρατείας δι' ἐκείνων ὡς τὸ πολὺ ἐποιοῦντο· καὶ τέλος ἐς τοσοῦτον προήγαγον σφᾶς, ὡς καὶ δύναμιν τοὺς οἰκέτας καὶ φρόνημα ἔχειν, καὶ ἐλευθερίας ἑαυτοὺς ἀξιοῦν. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, καὶ ἔτυχον ταύτης δι' ἑαυτῶν, καὶ τὰς σφῶν δεσποίνας ἠγάγοντο, καὶ τοὺς δεσπότας διεδέχοντο, καὶ εἰς τὴν βουλὴν ἐνεγράφοντο, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐλάμβανον, καὶ αὐτοὶ τὸ σύμπαν κῦρος εἶχον, καὶ τά τε ἄλλα καὶ τὰς ὕβρεις τὰς

ὑπὸ τῶν

Romanos in urbe deprehensos occidissent: Mamertinos Messanæ habitatores, à Rheginis ad belli societatem euocatos, pactione obstrinxerunt. Sed dum Rhegium obsident, & cibariorum penuria & alijs incommodis sunt conflictati: donec ab Hierone frumento & milite adiuti, urbem expugnatam, ueterum ciuium reliquijs reddiderunt: de ijs qui eam per insidias oppresserāt, supplicium sumptum est. At Hieron neque patrio genere nobilis, & matre ancilla natus, toti pene Siciliæ imperauit; Romanorū amicus & socius appellatus. Qui cum post Pyrrhi fugam Syracusis potitus, Carthaginenses insulæ imminentes formidaret, ad Romanos inclinauit, eosq; primo illo beneficio frumenti & auxiliorum demeruit. Post hęc sæuissima hyeme Tyberis in magnam altitudinem conglaciauit, arbores aruerunt, Romani afflicti sunt, iumenta ex pabuli inopia perierunt. Anno sequente Lollius Samnis Romæ obses, fuga elapsus: manuq; facta, & munito suæ regionis castello occupato, latrocinium exercuit. Eum cum suis, qui conuenæ erant, & inermes maiori ex parte, Q. Gallus & C. Fabius comprehenderunt. Sed Caricinorum oppugnatio, apud quos prædam reposuerant, difficilis fuit. Denique uerò transfugarum opera, noctu superato muro, in tenebris pene cæsi fuissent, non ob noctem illunem, sed propter nimium procellas. Cum autem luna illuxisset, subitò castellum expugnarunt. Eo tēpore auctis opibus, Romani drachmas argenteas usurpare cœperunt. Deinde Calabriæ arma intulerūt: id crimini dantes, quòd Pyrrhum recepissent, & socios infestassent: sed reuera ob eam causam, ut Brundusium subigerent, propter portuum commoditatem, & facilem in Illyriam & Græciam traiectum. Eodem enim uento spirante, ex eo portu & soluere, & in eundē appellere licebat. Voti compotes facti, colonos non modò Brundusium, sed & in alia loca miserunt. Quæ cum perfecissent, & altius ascenderent, non sunt elati: sed Q. Fabium senatorem, ob contumeliam legatis factam, Apolloniatibus, qui in sinu Ionio habitant, dediderunt: quem illi acceptum, incolumem domum remisere. Q. Fabio & Aemylio Coss. ad libertatem Vlsincis fœderatis suis restituendam, militarunt: qui cum Tyrrhenorum antiquissimi essent, & potentiam & mœnia fortissima sibi pararant, & Republica bonis ornata legibus utebantur. Quibus de causis aliquando bello suscepto, Romanis longissimo tempore restiterunt. Sed subacti, atque in delicias delapsi, Reipublicæ administrationem, & bella ferè gerendā, seruis commiserunt: eosq; tandem eo euexerunt, ut opibus atque animis elati, ipsi sese in libertatem assererent, & dominas suas uxores ducerent, & dominis succederēt, atq; in senatum legerētur, & magistratus inirēt, & ipsi omnem autoritatē obtinerēt, cæteraq; omnia. Iniurias

Hieron Siciliæ rex.

Hyems sæuitatis causa.

Lollius Samnis.

Caricinum castellum.

Argentea moneta.

Brundusium colonia Romanorum facta.

Q. Fabij deditio.

Vlsinei Hetrusci.

à dominis sibi factas, maiore petulantia in illos regesserunt. Veteres igitur ciues, cum eos neque ferre, neque suis uiribus ulcisci possent, clam legatos Romam miserunt, qui precibus secretò impetrarunt, ut senatus, ne res palàm fieret, in priuatis ædibus couenirer. Ac illi quidem, ut nemine audiente, deliberabant. Samnis autem quidam, ædium domini hospes, ægrotans, per incuriam ibi relictus, cognito senatusconsulto, monuit eos qui accusabatur. Illi igitur quæstionibus habitis de legatis, cum quid ageretur intellexissent, & illos & primores ciuitatis occiderunt. Quapropter Fabius à Romanis contra eos missus, omnes qui in aciem descenderant, profligauit, in fuga multos occidit, reliquos in urbem compulsos oppugnauit. Vbi cum ex uulnere occubuisset, serui resumpta fiducia eruperunt: sed uicti, atque obsidione ad famem redacti, deditionem fecerunt. Consul eos qui suis dominis magistratus eripuerant, excruciatos necauit, urbem euertit: indigenas, & seruos qui in dominorum fide manserant, alibi collocauit. Ab eo tempore Romani transmarina bella gerere sunt aggressi, prius classis instruendæ plane rudes.

Punici belli initiis. Cum autem in mari uersari cœpissent, in insulas, aliasque continentes traiecerunt. Sed cum Carthaginensibus primùm sunt congressi, nihilo neque opibus neque agri bonitate inferioribus, & in re nautica exercitatissimis: qui præterea pedestribus equestribusque copijs, & elephantis pollebant, & Libyæ, Sardiniæ, ac magnæ parti Siciliæ imperabant. unde in spem Italiæ quoque subigendæ erigebantur. Nam præter alia superbiæ incitamenta, immodica quoque libertas animos eis faciebat. Eorum enim rex, annui magistratus, non diuturnæ potestatis autoritatem habebat. ⁎

⁎ Belli causæ prætendebantur, à Romanis, quòd Carthaginenses Tarentinis opem tulissent: à Carthaginensibus, quòd Romani cum Hierone amicitiã iniissent. Sed „ uera causa illa erat, quòd inuicem se suspectos „ habebant: & utrique incolumitatem suam in „ eo sitam esse putabant, si alteros subegissent. Cum sic affecti essent, huiusmodi occasio soluendæ pacis, & auspicandi belli incidit.

Mamertini. Mamertini, qui olim ex Campania coloniã Messanam deduxerant, tum autem ab Hierone obsidebantur, opem Romanorum, ut quos cognatione attingerent, implorarunt: quibus alacriter auxilia sunt decreta. Neque enim obscurum erat, Mamertinos ad Carthaginenses transituros, si à Romanis destituerentur: qui subacta tota Sicilia, inde in Italiam transituri essent. Ea enim insula parum à continente distat: unde olim Italiæ fuisse iunctam fabulantur. Ob situm igitur Italiæ tam propinquum, Carthaginenses inuitare uidebatur: ut ea occupata, etiam oppositam continentẽ sibi uendicarent. & qui Messanam tenebant, etiam fretum illud angustum in potestate habebant. Romani uerò auxilia Mamertinis decreta, ob causas quasdam

ὑπὸ τῶν δεσποτῶν αὐτοῖς γινομένας, ἰταμώτερον ἐς αὐτοὺς ἐκείνους ἀντεπεδείκνυντο. οὔτ' οὖν φέρειν σφᾶς οἱ ἀρχαῖοι πολῖται, οὔτε καθ' ἑαυτοὺς δεδυνημένοι ἀμύνασθαι, λάθρα πρέσβεις ἐς τὴν Ῥώμην ἔπεμψαν, οἳ καὶ δι' ἀπορρήτων συνεῖσαν τὴν γερουσίαν ἐς ἰδιωτικὴν οἰκίαν ἐλθεῖν, ὅπως μηδὲν ἐξαγγελθῇ, παρεκάλεσαν, καὶ ἔτυχον. καὶ οἱ μὲν ὡς οὐδενὸς ἐπακούοντος ἐβουλεύοντο. Σαμνίτης δέ τις παρὰ τῷ κυρίῳ τῆς οἰκίας ἐξενωμένος, καὶ νοσῶν, ἔλαθε κατὰ χώραν μείνας, καὶ μαθὼν ἃ ἐψηφίσαντο, καὶ ἐμήνυσε τοῖς τὴν αἰτίαν ἔχουσι. κἀκεῖνοι τοὺς πρέσβεις ἐπανιόντας κατέσχον, καὶ ἐβασάνισαν. καὶ μαθόντες τὰ δρώμενα, αὐτούς τε ἀπέκτειναν, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς πρώτους. διὰ οὖν ταῦθ' οἱ Ῥωμαῖοι τὸν Φάβιον ἐπ' αὐτοὺς ἔστειλαν, καὶ ὃς τούς τε ἀπαντήσαντας αὐτῷ ἐξ ἐκείνων ἐτρέψατο, καὶ πολλοὺς ἐν τῇ φυγῇ φθείρας, κατέκλεισε τοὺς λοιποὺς ἐς τὸ τεῖχος, καὶ προσέβαλε τῇ πόλει. καὶ ὁ μὲν ἐν τούτῳ τρωθεὶς ἀπέθανε. θαρσήσαντες δὲ ἐπὶ τούτῳ ἐπεξῆλθον, καὶ ἡττηθέντες αὖθις ἀνεχώρησαν, καὶ ἐπολιορκοῦντο· καὶ ἐς ἀνάγκην λιμοῦ ἐμπεσόντες, παρέδωκαν ἑαυτούς. ὁ δὲ ὕπατος τοὺς μὲν ἀφελομένους τὰς τῶν κυρίων τιμάς, αἰκισάμενος ἔκτεινε, καὶ τὴν πόλιν κατέσκαψε· τοὺς δὲ αὐθιγενεῖς, καὶ εἴ τινες τῶν οἰκετῶν χρηστοὶ περὶ τοὺς δεσπότας ἐγένοντο, ἑτέρωθι κατῴκισε. ἐκ τούτου ἤρξαντο οἱ Ῥωμαῖοι διαποντίων ἀγώνων, ναυτικῶν γὰρ οὔ τι πάνυ πεπείραντο. θαλασσουργοὶ δὲ γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τὰς νήσους, τάς τε ἄλλας ἠπείρους ἐπεραιώθησαν. Καρχηδονίοις δὲ πρώτοις ἐπολέμησαν, οὐδὲν αὐτῶν οὖσιν ἥσσοσιν οὔτε πλούτῳ, οὔτε ἀρετῇ χώρας, καὶ ἠσκημένοις τὰ ναυτικὰ ἐς ἀκρίβειαν, καὶ παρεσκευασμένοις ἱππικαῖς τε δυνάμεσι, καὶ πεζαῖς, καὶ ἐλέφασι· καὶ ἄρχουσι Λιβύων, τῆς τε Σαρδοῦς, καὶ τῆς Σικελίας τὰ πλείω κατέχουσιν, ὅθεν καὶ τὴν Ἰταλίαν χειρώσασθαι δι' ἐλπίδων πεποίηντο. τά τε γὰρ ἄλλα σφᾶς φρονηματίζεσθαι ἐποίει, καὶ τῷ αὐτονόμῳ λίαν ἐτύγχανον ἐπαιρόμενοι. τὸν γὰρ βασιλέα ἑαυτοῖς κλῆσιν ἐτησίου ἀρχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρονίῳ δυναστείᾳ προὐβάλλοντο. κακῶς αὐτοῖς προσνόμενοι, προθυμότατα ὤργων. σκήψεις δὲ τοῦ πολέμου ἐγένοντο, Ῥωμαίοις μὲν, ὅτι Καρχηδόνιοι τοῖς Ταραντίνοις ἐβοήθησαν· Καρχηδονίοις δὲ, ὅτι φιλίαν Ῥωμαῖοι συνέθεντο τῷ Ἱέρωνι. τὸ δ' ἀληθές, ὅτι ἀλλήλους ὑφεωρῶντο· καὶ μόνην σωτηρίαν τῶν οἰκείων ἑκάτεροι ᾤοντο, εἰ τὰ τῶν ἄλλων προσκτήσαιντο. οὕτω διακειμένοις αὐτοῖς συμπεσόν τι τάς τε σπονδὰς διέλυσε, καὶ εἰς τὸν πόλεμον αὐτοὺς ἐξηρέθισε. τὸ δ' ἦν τοιοῦτον. οἱ Μαμερτῖνοι ἐκ Καμπανίας ποτὲ πρὸς Μεσσήνην ἀποικίαν σταλέντες, τότε δ' ὑπὸ Ἱέρωνος πολιορκούμενοι, ἐπεκαλέσαντο τοὺς Ῥωμαίους, οἷα σφίσι προσήκοντας. κἀκεῖνοι ἑτοίμως ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, εἰδότες, ὅτι ἂν τῆς συμμαχίας αὐτῶν οἱ Μαμερτῖνοι μὴ τεύξονται, πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τραπήσονται, κἀκεῖνοι ἐπὶ τῆς Σικελίας ὅλης κρατήσουσι, καὶ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐξ αὐτῆς διαβήσονται. ὁ γὰρ πορθμὸς αὐτὴν βραχὺ τῆς ἠπείρου διέχει· ὡς μυθολογεῖσθαι, ὅτι ποτὲ καὶ αὐτῇ ἀπήρτητο. ὅ τε οὖν πορθμὸς οὕτω τῇ Ἰταλίᾳ προσκείμενος, ἐδόκει τοὺς Καρχηδονίους ἐκκαλεῖσθαι, καὶ τὴν ἀντιπέρας ἀντιποιήσασθαι, ἄν γε ταύτην κατάσχωσι, καὶ ἡ Μεσσήνη παρέχει τοῖς κρατοῦσιν αὐτῆς, καὶ τοῦ πορθμοῦ κυριεύειν. ψηφισάμενοι δὲ βοηθεῖν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Μαμερτίνοις, οὐ ταχέως αὐτοῖς ἐπεκούρησαν, διά τινας

τινας ἐπισυμβάσας αἰτίας. ὅθεν ἀνάγκῃ πιεζόμενοι οἱ μαμερτῖνοι, καρχηδονίους ἐπεκαλέσαντο. οἱ δὲ καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ἐπικαλεσαμένοις εἰρήνην κατεπράξαντο πρὸς ἱέρωνα, ἵνα μὴ οἱ ῥωμαῖοι ἐς τὴν νῆσον περαιωθῶσι, καὶ τὸν πορθμὸν δὲ καὶ τὴν πόλιν ἐφύλασσον, ἄννωνος σφῶν ἡγουμένου. κἂν τούτῳ γάϊος κλαύδιος χιλιαρχῶν ναυσὶν ὀλίγαις ὑπὸ ἀππίου κλαυδίου προπεμφθεὶς, ἐς τὸ ῥήγιον ἀφίκετο. διαπλεῦσαι δὲ οὐκ ἐθάῤῥησε, πολὺ πλεῖον τὸ τῶν καρχηδονίων ὁρῶν ναυτικόν. ἀκατίῳ δ' ἐμβὰς, προσέσχε τῇ μεσσήνῃ, καὶ διελέχθη αὐτοῖς ὅσα ὁ καιρὸς ἐδίδου. ἀντειπόντων δὲ τῶν καρχηδονίων, τότε μὲν μηδὲν πράξας ἀνεκομίσθη. μετὰ ταῦτα δὲ γνοὺς τοὺς μαμερτίνους ἐν στάσει ὄντας (οὔτε γὰρ τοῖς ῥωμαίοις ὑπακούειν ἐβούλοντο, καὶ τοὺς καρχηδονίους ἐβαρύνοντο) ἔπλευσεν αὖθις, καὶ ἄλλα τε εἶπεν ἐπαγωγὰ, καὶ ὡς ἐπ' ἐλευθερώσει τῆς πόλεως ἥκοι, καὶ ἐπειδὰν καταστήσῃ τὰ πράγματα, ἀποπλεύσει, καὶ τοὺς καρχηδονίους ἢ ἀποχωρῆσαι ἐκέλευσεν, ἢ εἴ τι δίκαιον ἔχοιεν, εἰπεῖν. ὡς δ' οὔτε τῶν μαμερτίνων τις ὑπὸ δέους ἐφθέγξατο, καὶ οἱ καρχηδόνιοι βίᾳ τὴν πόλιν κατέχοντες, οὐδὲν αὐτοῦ ἐφρόντιζον· αὐταρκὲς, ἔφη,
» μαρτύριον παρ' ἀμφοτέρων ἡ σιωπὴ, τῶν μὲν ὅτι ἀδι-
» κοῦσιν (εἰ γάρ τι ὑγιὲς ἐφρόνουν, ἐδικαιολογήσαντο
» ἂν) τῶν δὲ, ὅτι τῆς ἐλευθερίας ἐφίενται. ἐπαῤῥησιάσαντο γὰρ ἂν, εἰ τὰ τῶν καρχηδονίων προῄρηντο, καὶ ἐπηγγέλλοντο βοηθήσειν αὐτοῖς. θορύβου δὲ καὶ ἐπαίνου παρὰ τῶν μαμερτίνων ἐπὶ τούτοις γενομένου, εὐθὺς ἀπέπλευσε πρὸς τὸ ῥήγιον, καὶ μετ' ὀλίγον παντὶ τῷ ναυτικῷ βιασάμενος τὸν διάπλουν, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ πλήθους καὶ τῆς τέχνης τῶν καρχηδονίων, τὸ δὲ πλεῖον διὰ τὴν τοῦ ῥοῦ χαλεπότητα, καὶ χειμῶνα ἐξαίφνης γινόμενον, τινάς τε τῶν τριήρων ἀπέβαλε, καὶ ταῖς λοιπαῖς μόλις ἐς τὸ ῥήγιον ἀπεσώθη. οὐ μέντοι τῆς θαλάσσης οἱ ῥωμαῖοι διὰ τὴν πάθην ἀπέσχοντο· ἀλλ' ὁ μὲν κλαύδιος τὰς ναῦς ἐπεσκεύαζεν. ἄννων δὲ τὴν αἰτίαν τῆς τῶν σπονδῶν διαλύσεως ἐς τοὺς ῥωμαίους τρέψαι βουλόμενος, καὶ τὰς ἁλούσας τριήρεις τῷ κλαυδίῳ ἔπεμψε, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους [illegible]δίδου, καὶ πρὸς τὴν εἰρήνην προεκαλεῖτο αὐτόν. ἐπεὶ δ' οὐδὲν ἐδέξατο, ἠπείλη-
» σε, μηδ' ἀπονίψασθαι τὰς χεῖράς ποτε ἐν τῇ θαλάσσῃ
» τοὺς ῥωμαίους ἐάσειν. ὁ κλαύδιος δὲ τὴν τοῦ πορθμοῦ φύσιν κατανοήσας, ἐτήρησε τὸν ῥοῦν καὶ τὸν ἄνεμον ἐκ τῆς ἰταλίας, ἐς τὴν σικελίαν ἅμα φέροντας· καὶ οὕτω διέπλευσεν ἐς τὴν νῆσον, μηδενὸς ἐναντιωθέντος. εὑρὼν οὖν ἐν τῷ λιμένι τοὺς μαμερτίνους (ὁ γὰρ ἄννων προϋποπτεύσας αὐτοὺς, ἐν τῇ ἀκροπόλει καθῆστο, φυλάττων αὐτὴν) ἐκκλησίαν συνήγαγε, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς ἔπεισε, μεταπέμψασθαι τὸν ἄννωνα. ὁ δὲ καταβῆναι οὐκ ἤθελε· φοβηθεὶς δὲ, μὴ οἱ μαμερτῖνοι ὡς ἀδικοῦντος αὐτοῦ νεωτερίσωσιν, ἦλθεν ἐς τὴν ἐκκλησίαν. καὶ πολλῶν ὑπ' ἀμφοῖν μάτην λεχθέντων, συνήρπασέ τις τῶν ῥωμαίων αὐτὸν, καὶ ἐνέβαλεν ἐς τὸ δεσμωτήριον, συνεπαινούντων τῶν μαμερτίνων. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἀνάγκῃ τὴν μεσσήνην ἐξέλιπεν. οἱ καρχηδόνιοι δὲ ἐκόλασαν μὲν τὸν ἄννωνα, κήρυκα δὲ τοῖς ῥωμαίοις ἔπεμψαν, τήν τε μεσσήνην ἐκλιπεῖν κελεύοντες, καὶ ἐκ πάσης ἀπελθεῖν σικελίας ἐν ἡμέρᾳ ῥητῇ καὶ στρατιὰν ἀπεστάλκασιν. ὡς δ' οὐκ ἐπείθοντο οἱ ῥωμαῖοι, τούς τε μισθοφοροῦντας παρ' αὐτοῖς ἐξ ἰταλίας ἀπέ-

quasdam non statim miserunt. Quare illi, urgente necessitate, Carthaginenses implorarunt. Qui & supplicibus & sibi ipsis pacem cum Hierone confecerunt, ne Romani in insulam traijcerent, & urbem atque fretum Hannone duce custodiuerunt. Interea C. Claudius tribunus militum ab Appio Claudio cum paucis nauibus præmissus, Rhegium uenit. sed cum hostilem classem longè maiorem uideret, traijcere non ausus, nauicula conscensa Messanam appulit: & cum Mamertinis ea collocutus est, quæ tempus ferebat. sed Carthaginẽsibus refragatis, tum quidem rebus infectis recessit. post autem, cum Mamertinos in motu esse cognouisset (neque enim Romanis parére uolebant, & Carthaginenses ægrè patiebantur) rursus nauigauit: & præter alia ad persuadendum apta, se liberandæ ciuitatis ergò adesse dixit, & rebus in integrum restitutis recessurum. Carthaginenses uerò aut recedere, aut quam iustam manendi causam haberent, exponere iussit. Cum uerò neque Mamertinus quisquam præ metu loqueretur, & Carthaginenses urbem ui tenentes, nihil eum curarent: Satis, inquit, argumenti est utrorumque «
silentium, alteros iniustè agere (nam si causa «
freti essent, se defenderent) alteros libertatis «
esse cupidos. Si enim Carthaginensibus studerent, liberè illis auxilia promitterent. Quæ uerba cum Mamertini cum plausu & laudibus excepissent, Rhegium statim redijt: ac paulo pòst cum tota classe ui traijcere conatus, partim ob multitudinem & solertiam Carthaginensium, partim ob freti sæuitiã, & tempestatem subito exortã, triremibus aliquot amissis, cum reliquis ægrè tenuit Rhegium. Neque tamen ob eam cladem Romani mari abstinuerunt: sed Claudius naues refecit. Hanno causam rupti fœderis Romanis asscripturus, etiã captas triremes Claudio remisit, captiuosq́ restituit, eum´que ad pacem prouocauit. Sed cum ille nullas conditiones admitteret, minatus est, se non passurum ut Romani uel manus «
in mari abluerent. Claudius uerò freti natura «
considerata, captauit refluxum eius & uentum simul ex Italia in Siciliam ferentes: itaq; in insulam traiecit, prohibente nemine. & Mamertinis in portu inuentis (nam Hanno cum ciues suspectos haberet, arcem tuebatur) pro concione persuasit, ut Hannonem accerserent. Qui etsi descendere uolebat, tamen ueritus ne Mamertini de iniurijs sibi factis conquerentes, noui aliquid molirentur, in concionem uenit: & multis uerbis utrinq; frustra factis, à quodã Romano cõprehensus, in carcerẽ conijcitur, Mamertinis approbãtibus. Sic ille tota Messena necessariò relicta, à Carthaginẽsibus multatus est: & unà cũ exercitu caduceator ad Romanos missus, per quem edicebãt, ut Messanam relinquerẽt, & intra certũ diem tota Sicilia excederẽt. Romanis uerò non obtẽperantibus, Italos, qui apud ipsos stipẽdia merebãt, oc-

C. Claudius malè rem gerit in Sicilia.

Romanorũ & Carthaginensium certamina in Sicilia.

ciderunt: & Hierone adiuuante, impetu facto Messanam obsederunt: ac fretum custodierũt, ut neq; milites neq; frumentum ad eos importarentur. Quo Consul iam appropinquãs animaduerso, ut milites ubiq; in portu per causam mercaturæ faciendæ uersantes inuenit, eos decepit, ut quàm minimo cum periculo fretum transiret. noctuq; clàm in Sicilia non procul à castris Hieronis appulit, eumq; statim aggressus est, se improuisa impressione maximum illis terrorem illaturũ ratus. Verùm equites eius succubuerunt, sed grauis armaturæ milites superiores euaserũt. Hieron tum in montes, pòst Syracusas se cõtulit. quo Claudius amoto, Mamertinis sua præsentia recreatis, Carthaginenses iam destitutos inuadit, impetu in eorum castra facto, quæ quodammodo peninsulę instar erant, hinc mari, illinc profundis cincta paludibus. Angustissimę autem fauces, quà solum patebat aditus, muro intercludebãtur. Quò dum ui per multas ærumnas penetrare Romani student, telis profligati recedunt. Afros uerò auctis animis, ex angustis faucibus eruptione facta, tanquam fugientes persecuturis, Romani conuersi repulerunt, multis occisis, ut non amplius castris egrederentur, quamdiu Claudius Messanæ fuit. Qui cum eos ui elicere non auderet, ad Syracusas & Hieronem conuertit animum, præsidio Messanæ relicto. Et ut ipse urbem oppugnabat, sic ciues aliquando erumpebant, nunc his, nunc illis fauente uictoria. Et Consul aliquando in angustias redactus, captus esset, nisi antequam circumueniretur, ad Hieronem de pacis conditionibus legatũ misisset. Nam cum quidam uenisset, cum quo de pace tractaret, inter colloquendum paulatim recessit, donec in tuta peruenit. Et quia urbs facilè capi non poterat, & obsidio cùm ob penuriam commeatus, tum propter luem in exercitu grassantem, facultatem non habebat, recessit. Syracusani autem sequentes, cum dispersis colloquebantur: ac pacem fecissent, si etiam Hieron consentire uoluisset. Consul præsidio Messanæ relicto, Rhegium traiecit. Romani Hetruriæ rebus compositis, atq; Italia planè pacata, Carthaginensium autem uiribus crescentibus, utrunq; Consulem in Siciliam ire iusserunt. Igitur Valerius Maximus & Octacilius Crassus, tam seorsim quàm unà insulam peragrantes, multos in deditionem acceperunt: ac locis plerisq; adiunctis, Syracusas contenderunt. Quorum successibus Hieron territus, redditis urbibus quas eis ademerat, promissaq; pecunia, & captiuis dimissis, pacem petijt, atque impetrauit: quòd Consules, eius opibus adiunctis, Carthaginẽses à se facilius debellari posse rebantur. Pactis firmatis, ad alias urbes, in quibus Punica præsidia erant, conuersi, atq; cæteris repulsi, Segestam ultro se dedentem acceperunt. Ciues enim ob necessitudinẽ sibi cum Romanis intercedentem (nam suum quoque ortum ad Aeneam autorem referebant) Carthaginensibus cæsis, illorum fidei se commiserunt.

Hieron se cum Romanis coniungit.

κτεῖναν, καὶ τῇ Μεσσήνῃ προσέβαλον. συνῆν δὲ καὶ ὁ Ἱέρων αὐτοῖς, καὶ τὴν πόλιν ἐπολιόρκουν, καὶ τὸν πορθμὸν ἐφύλαττον, ὡς μήτε στράτευμα, μήτε σῖτος αὐτοῖς κομισθῇ. ὃ μαθὼν ὁ ὕπατος ἤδη πλησιάζων, ὡς εὗρε συχνοὺς αὐτῶν πολλαχῇ κατὰ πρόφασιν ἐμπορίας ἐλλιμενίζοντας, ἐξηπάτησε σφᾶς, ὅπως διέλθῃ τὸν πορθμὸν ἀσφαλέστατα· καὶ ἔλαθε νυκτὸς τῇ Σικελίᾳ προσορμισάμενος. καὶ προσπλεύσας οὐ πόρρω τοῦ στρατοπέδου τοῦ Ἱέρωνος, αὐτίκα συνέμιξε, νομίζων φοβερώτατος αὐτοῖς ἐκ τοῦ ἀθρόου φανήσεσθαι. αὐτεπεξελθόντων δ' αὐτῶν, τὸ μὲν τῶν Ῥωμαίων ἱππικὸν ἠλαττώθη, τὸ δ' ὁπλιτικὸν ὑπερέσχε. καὶ ὁ Ἱέρων τότε μὲν εἰς τὰ ὄρη, αὖθις δὲ εἰς τὰς Συρακούσας ὕστερον ἀπεχώρησεν. ὁ οὖν Κλαύδιος ἀναχωρήσαντος τοῦ Ἱέρωνος, καὶ τῶν Μαμερτίνων διὰ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ἀναθαρσησάντων, ἐπῆλθε τοῖς Καρχηδονίοις μονωθεῖσιν ἤδη· καὶ τῷ σφῶν προσέβαλε χαρακώματι, ὄντι οἷον ἐν χερρονήσῳ. ἐντεῦθεν μὲν γὰρ ἡ θάλασσα τοῦτο συνεῖχεν, ἐντεῦθεν δ' ἕλη τινὰ δυσδιάβατα· ὅθεν δὲ τὸν αὐχένα, δι' οὗπερ μόνου εἰσῆσαν, στενότατον τυγχάνοντος, ἐπεποίητο διατείχισμα. βιαζόμενοι οὖν πρὸς ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ἐταλαιπώρησαν, καὶ βαλλόμενοι ἀνεχώρησαν. οἱ δὲ Λίβυες θαρσήσαντες ἐπεξῆλθον· καὶ ὡς φεύγοντας ἐπιδιώκοντες, ἔξω προεληλύθασι τῶν σταυρωμάτων. κἀνταῦθα ἐπιστραφέντες οἱ Ῥωμαῖοι, αὐτοὺς ἐτρέψαντο, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν, ὥστε αὐτοὺς μηκέτι τοῦ στρατοπέδου προελθεῖν, παρ' ὅσον ἂν ἐν Μεσσήνῃ ὁ Κλαύδιος. ὁ δὲ βιάσασθαι τὴν προσοδὸν μὴ τολμῶν, πρὸς τὰς Συρακούσας καὶ τὸν Ἱέρωνα ἐτράπετο, φυλακὴν ἐν τῇ Μεσσήνῃ καταλιπών. καὶ προσέβαλέ τε αὐτοῖς ἔξω ἔσω, κἀκεῖνοι ποτὲ ἐπεξῄεσαν· καὶ ὅτε μὲν ἐκράτουν, ὅτε δ' ἐκρατοῦντο ἑκάτεροι· καί ποτε ἐν χωρίῳ στενῷ ὁ ὕπατος γεγονώς, ἑάλω ἄν, εἰ μὴ πρὸ τοῦ περισχεθῆναι, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἱέρωνα, εἰς συμβάσεις δῆθεν τινας αὐτὸν προσκαλούμενος. οὕτω γὰρ ἐλθόντος τινός, πρὸς ὃν ἔμελλε συμβήσεσθαι, διελέγετό τε αὐτῷ, καὶ ὑπεχώρει, μέχρις οὗ πρὸς τὸ ἀσφαλὲς ἀπεχώρησε. τῆς δὲ πόλεως ῥᾳδίως ἁλῶναι μὴ δυναμένης, καὶ τῆς προσεδρείας ἀπόρου διὰ σπάνιν οὔσης σιτίων, καὶ διὰ νόσον τῆς στρατιᾶς, ἀπανέστη. καὶ οἱ Συρακούσιοι εἵποντο, καὶ ἐς λόγους τοῖς σκεδαννυμένοις ἦσαν. καὶ ἐσπείσαντο ἄν, εἰ καὶ ὁ Ἱέρων συμβῆναι ἠθέλησεν. ὁ δὲ ὕπατος φρουρὰν ἐν τῇ Μεσσήνῃ καταλιπών, ἀπέπλευσεν εἰς τὸ Ῥήγιον. οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ἐπεὶ τὰ Τυρσηνικὰ καθεστήκει, καὶ τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀκριβῶς εἰρήνευεν, τὰ δὲ τῶν Καρχηδονίων ἐπὶ πλέον συνίστατο, ἄμφω τοὺς ὑπάτους ἐς τὴν Σικελίαν ἐκστρατεῦσαι ἐκέλευσαν. περαιωθέντες οὖν ὅ, τε Μάξιμος Οὐαλλέριος καὶ ὁ Ὀκτακίλιος Κράσσος, καὶ διὰ τῆς νήσου ὁμοῦ τε περιιόμενοι, καὶ δίχα, πολλοὺς ὁμολογίᾳ παρεστήσαντο. ὡς δὲ τὰ πλείω ᾠκειοῦντο, πρὸς τὰς Συρακούσας ὥρμησαν. καὶ ὁ Ἱέρων φοβηθείς, διεκηρυκεύσατο σφίσι τάς πόλεις τε, ἃς ἀφῄρητο, ἀποδιδούς, καὶ χρήματα ὑπισχνούμενος, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐλευθερῶν, καὶ ἔτυχεν ἐπὶ τούτοις σπονδῶν. οἱ γὰρ ὕπατοι ῥᾷον μετ' αὐτοῦ καταστρέψεσθαι τοὺς Καρχηδονίους ἐνόμισαν. συμβάντες δ' αὐτῷ, πρὸς τὰς λοιπὰς πόλεις τὰς ὑπὸ Καρχηδονίων φρουρουμένας ἐτράποντο. καὶ τῶν μὲν ἄλλων ἀπεκρούσθησαν, Ἐγέσταν δὲ ἑκουσίαν ἔλαβον. διὰ γὰρ τὴν πρὸς Ῥωμαίους οἰκειότητα, οἱ ἐν αὐτῇ ἐκ τοῦ Αἰνείου λέγοντες γεγονέναι, προσεχώρησαν αὐτοῖς, τοὺς Καρχηδονίους φονεύσαντες. καὶ

τες. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι διὰ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ ῥήγιον ἐπέρασαν. καρχηδόνιοι δὲ ἐς σαρδὼ τὸ πλεῖον ἐκόμισαν τοῦ στρατοῦ, ἵν᾽ ἐκεῖθεν τῇ ῥώμῃ ἐπιθῶνται, καὶ ἢ τέλεον οὕτω τῆς σικελίας ἐκκρούσωσιν, ἢ διαπεραιωθέντας ἀσθενεστέρους ποιήσωσιν. ἀλλ᾽ οὔτε τούτου, οὔτε μὴν ἐκείνου ἐπέτυχον. οἱ γὰρ ῥωμαῖοι τήν τε οἰκείαν ἐφύλαττον, καὶ ἀξιόμαχον ἐς σικελίαν δύναμιν ἔπεμψαν μετὰ ποστουμίου ἀλβίνου, καὶ μετὰ αἰμιλίου κοΐντου. ἐλθόντες δὲ ἐς σικελίαν οἱ ὕπατοι, ἐπ᾽ ἀκράγαντα ὥρμησαν, κἀνταῦθα ἀννίβαν τὸν γίσγωνος ἐπολιόρκουν. ὅθεν οἱ καρχηδόνιοι πυθόμενοι, ἄννωνα αὐτῷ σὺν πολλῇ χειρὶ συμμαχήσοντα ἔπεμψαν. ὁ δὲ ἐς ἡράκλειαν ἐλθὼν, οὐ πόρρω οὖσαν ἀκράγαντος, ἐπολέμει. καὶ μάχαι πλείους καὶ μεγάλαι δ᾽ ἐγένοντο· καὶ τὰ μὲν πρῶτα ὁ ἄννων τοὺς ὑπάτους προυκαλεῖτο ἐς πόλεμον, ἔπειθ᾽ ὕστερον ἐκεῖνον οἱ ῥωμαῖοι προυκαλοῦντο. ἕως μὲν γὰρ ἀφθονίαν εἶχον οἱ ῥωμαῖοι τροφῆς, οὐκ ἐτόλμων μάχεσθαι, τῷ πλήθει ἐλαττούμενοι, λιμῷ δὲ τὴν πόλιν αἱρήσειν ἤλπιζον· ἐπεὶ δὲ σίτου ἐσπάνιζον, αὐτοὶ μὲν ἐς κίνδυνον δύσεσθαι προεθυμοῦντο. ὁ δὲ ἄννων ὤκνει ὑποπτεύσας διὰ τὴν προθυμίαν ἐνεδρευθήσεσθαι. διὸ οἵ τε ἄλλοι τὰ τῶν ῥωμαίων θεραπεύειν ἠξίουν ὡς ἀκμὴν νενικηκότων, καὶ ὁ ἱέρων ἀπροθύμως αὐτοῖς συναιρόμενος πρότερον, τότε σῖτον αὐτοῖς ἔπεμψεν, ὥστε καὶ τοὺς ὑπάτους ἀναθαρσῆσαι. ἄννων δὲ ἐπεχείρησε μάχην συνάψαι, ἐλπίσας καὶ τὸν ἀννίβαν ἐκ τοῦ τείχους κατὰ νώτου τοῖς ῥωμαίοις προσπεσεῖσθαι. ὃ μαθόντες οἱ ὕπατοι, ἡσύχαζον, ὥστε τὸν ἄννωνα καταφρονήσαντα ὑπὸ φρονήματι προσελθεῖν. ἔπεμψαν δέ τινας κατόπιν αὐτοῦ ἐνεδρεύσοντας. ἐκείνου δὲ πρὸς ἑσπέραν ἀδεῶς καὶ καταφρονητικῶς ἐπανάγοντος, ἔκ τε τῆς ἐνέδρας καὶ τοῦ χαρακώματος αὐτῷ οἱ ῥωμαῖοι συνέμιξαν, καὶ φόνον πολὺν καὶ αὐτῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων εἰργάσαντο. ὁ δ᾽ ἀννίβας ἐν τούτῳ ταῖς σκηναῖς τῶν ῥωμαίων ἐπελθὼν, ἐξεκρούσθη ὑπὸ τῶν φυλαττόντων αὐτάς. ὁ δ᾽ ἄννων ἐς τὴν ἡράκλειαν κατέφυγε, τὸ στρατόπεδον ἐκλιπὼν· καὶ ὁ ἀννίβας νυκτὸς ἐκδρᾶναι τὸν ἀκράγαντα βουλευσάμενος, αὐτὸς μὲν ἔλαθεν· οἱ δ᾽ ἄλλοι γνωσθέντες, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν ῥωμαίων, συχνοὶ δὲ καὶ ὑπὸ τῶν ἀκραγαντίνων ἐκτάνθησαν. οὐ μὴν τῆς συγγνώμης ἔτυχον οἱ ἀκραγαντῖνοι, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα σφῶν διηρπάσθησαν, καὶ αὐτοὶ ἐπράθησαν ἅπαντες. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι πρὸς τὴν μεσσήνην διὰ τὸν χειμῶνα ἀνεχώρησαν. ὠργίζοντο δ᾽ οἱ καρχηδόνιοι κατὰ ἄννωνος, καὶ ἀμίλκαν ἀντ᾽ αὐτοῦ τὸν βαρχίδην ἀπέστειλαν, ἄνδρα τῶν ὁμοφύλων, πλὴν τοῦ ἀννίβα τοῦ υἱοῦ, ἐν στρατηγίᾳ κράτιστον. καὶ αὐτὸς μὲν τὴν σικελίαν ἐφύλαττεν· ἀννίβαν δὲ ναυαρχοῦντα ἐς ἰταλίαν ἔπεμψε, τὰ παράλια αὐτῆς κακουργήσοντα, ἵνα τοὺς ὑπάτους πρὸς ἑαυτὸν ἀντισπάσηται. ἀλλ᾽ οὐκ ἔτυχε τοῦ σκοποῦ. καταστήσαντες γὰρ ἐκεῖνοι φρουρὰς ἑκασταχόθι τῆς παραλίας, ἐς σικελίαν ἦλθον, οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. ὁ δὲ ἀμίλκας τοὺς γαλάτας τοὺς μισθοφόρους, ὅτι μὴ ἐντελῆ δίδωσιν αὐτοῖς τὸν μισθὸν, ἀγανακτήσαντας, φοβηθεὶς μὴ προσχωρήσωσι τοῖς ῥωμαίοις, διέφθειρε· πέμψας αὐτοὺς ἔς τινα τῶν ὑπὸ ῥωμαίους πόλιν, παραληψομένους αὐτὴν, ὡς τάχα προδιδομένην, καὶ διαρπάσοντας αὐτὴν ὑποτρίψας. ἔστειλε δὲ πρὸς τοὺς ὑπάτους ψευδαυτομόλους, τὴν τῶν γαλατῶν προμηνύοντας ἔλευσιν· ὅθεν οἱ γαλάται μὲν πάντες ἐνεδρευθέντες ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν ῥωμαίων ἀπέθανον. ἀπελθόντων δὲ τῶν ὑπάτων οἴκαδε, ὁ ἀμίλκας καὶ τὴν ἰταλίαν ἐπόρθει,

Consulibus ob hybernum tempus Rhegium reuersis, Carthaginenses maiorem copiarum partem in Sardiniam transtulerũt, ut inde Romanos aggrederentur: atq; aut penitus Sicilia pellerent, aut si traiecissent, uires eorum carperent. Sed neutrũ eis successit, Romanis & sua tuentibus, & Siciliam cum iustis copijs, Posthumij Albini & Q. Aemylij ductu atq; auspicijs, defendentibus. Qui cum in insulam uenissent, Hannibalem Gisgonis filium Agrigenti obsederunt. Quo Carthagine audito, Hanno cum magna manu auxilio missus, Heracleæ, quæ parum Agrigento distat, bellum gessit: ac multa magnaq; prælia sunt commissa, primùm Hannone Consules, deinde Consulibus Hannonem prouocantibus. Nam dum Romani copiam cibariorum habebant, numero militum inferiores, pugnã detrectabant, se fame urbem expugnaturos sperantes: cum uerò frumento deficerent, ad decertandum alacres facti sunt. Hanno uerò pugnandi copiam eis facere noluit, ueritus ne alacritate illa in insidias pelliceretur. Vnde factũ est, ut & alij Romanis tanquam uictoribus studerent: & Hieron antè segniter auxiliari solitus, tum frumentum summitteret, unde Romani animos receperunt. Hanno quoq; pugnam committere instituit, etiam Hannibalẽ eruptione facta Romanos à tergo cæsurũ sperans. Quo Consules animaduerso cum quiescerent, & Hanno per contemptum usq; ad uallum accessisset, aliquot miserunt, qui ei à tergo insidiarentur. Illoq; sub uesperam securè & contemptim exercitum reducente, Romani tam ex uallo, quàm ex insidijs eum aggressi, multam & hominum & elephantorum cædem ediderũt. Interea Hannibal Romanorum castra adortus est, sed repulsus à custodibus. Hanno castris desertis Heracleã confugit. Hannibal noctu Agrigento profugiẽdi capto consilio, ipse quidem clam euasit: cæteri autem deprehẽsi, partim à Romanis, multi ab Agrigẽtinis sunt occisi: qui tamẽ ea re ueniam non impetrarunt, sed opibus direptis omnes uænierũt. Consules Messanam in hyberna concesserunt. Carthaginenses Hannoni irati, Hamilcarem Barchinum successorẽ dederunt, imperatorem, Hannibale filio excepto, inter suos præstantissimum: qui cum Siciliam ipse tueretur, Hannibalem classi præfectum in Italiam, oræ maritimæ infestãdæ causa misit, ut Consules ad se retraheret. Sed fefellit eũ opinio. Nam præsidijs ubique in mari collocatis, in Siciliam profecti, nihil memorabile gesserũt. Hamilcar uerò metuẽs, ne Galli milites, ob stipẽdia non integra numerata indignantes, cum Romanis se cõiungerent, ad quandã Romanam urbem per proditionem scilicet occupandam & diripiendam eos misit: subornatis transfugis, qui Coss. Gallorum aduentum nunciarent. Ita illi omnes insidijs excepti perierunt: sed & Romanorum multi occubuerunt. Consulibus domum reuersis, Hamilcar etiam Italiæ oram

Hannibal Gisgonis filius. *Hanno.* *Hannonis & Agrigentinorum clades.* *Hamilcar.* *Hannibal.* *Gallorũ cædes per dolum Hamilcaris.*

classe uastauit, & quasdam Siciliæ urbes subegit. Quo Romani audito, classem instruxerunt, cui Consulum alter Cn. Duillius est præfectus, collega eius Cn. Cornelius in Siciliam missus: qui cum bello terrestri, quod mandatum ei fuerat, neglecto, nauibus quas habebat, Liparæ, spe proditionis dolo Carthaginensium facta, appulisset, à Bode Hannibalis legato est circumuentus. Cum autem ad defensionem se pararet, ille Romanorum audaciam ueritus, eos ad pacis conditiones prouocauit. cumque Consuli & tribunis militum persuasisset, ut ipsius triremem conscenderent, quò cum præfecto classis colloquerentur, eos Carthaginem misit, cæteros non repugnantes cæpit. Deinde Hannibal Italiam uastauit: Hamilcar Segestam petijt, ubi maxima pars Romani peditatus erat. & C. Cæcilio tribuno militum opem illis ferre uolenti, per insidias multos milites occidit. His Romani cognitis, præfectum urbis statim ablegarunt, & Duillium maturare iusserunt. Qui cum in Siciliam uenisset, nauesque Carthaginensium crassitudine & magnitudine Romanis inferiores, sed celeritate remigij, & nauigandi uarietate superiores esse uidisset: machinas quasdam, ancoras, manus ferreas longis contis præfixas, aliaque eius generis fabricauit, quibus hostiles naues attraherentur: ac transitu in illas facto, sui cum Carthaginensibus, ueluti in terrestri pugna, comminus dimicarent. Carthaginenses quum Romanas naues crebra remigatione circundatas, subitò inuasissent, aliquandiu æquo Marte certatum est: deinde uerò Romani superiores facti multos demerserũt, multos cæperunt. Hannibal septiremi, in qua pugnabat, cum triremi commissa, ueritus ne caperetur, in aliam nauim saltu facto, euasit. Hoc naualis prælij exitu Romani multis spolijs aucti sunt. Carthaginenses uerò Hannibalem ob acceptam cladem occidissent, nisi eos statim, ueluti rebus adhuc integris, percontatus esset, utrum nauali prælio decertare iuberent, necne? Cum assensi essent, ut qui classibus gloriarentur: subiecit, Nullum suum peccatum esse, qui eadem spe, qua ipsi, pugnam inijsset. Consilium enim in sua potestate, euentum penes fortunam fuisse. Sic illi uita concessa est, imperium abrogatum. Duillius peditatu sibi adiuncto, Segestanos liberauit, Hamilcare nec ad manus uenire auso: & socijs ciuitatibus firmatis, elapsa æstate Romam redijt. Post eius abitum Hamilcar Drepanum (est autem portus opportunus) munijt, eoque res maximi precij contulit: & Erycinis omnibus expulsis, atque urbe euersa, ne locus munitissimus Romanis ad bellum gerendum usui esset, urbes alias ui, alias proditione cæpit: ac nisi à C. Floro, qui ibi hybernabat, cohercitus fuisset, totam Siciliam subegisset. L. Scipio eius collega exercitum in Sardiniam & Corsicam duxit, insulas in Tyrrheno mari sitas, tam exiguo interuallo

Cn. Cornelius Cos. dolo Bodis Liparæ capitur.

Cn. Duillius Pœnos classe uincit.

C. Florus Hamilcari resistit.

Sardinia. Corsica.

ἐπόρθει, πλεύσας πλείω, καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλεις τινὰς ὑπηγάγετο. πυθόμενοι δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, ναυτικὸν συνεστήσαντο, καὶ Γάϊον αὐτῷ Δουΐλλιον τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐπέστησαν, τὸν δὲ τούτου συνάρχοντα Κορνήλιον Γάϊον εἰς Σικελίαν ἔπεμψαν, ὃς κατὰ τὴν πόλεμον ὃν ἐκεκλήρωτο ἀμελήσας, ταῖς προσούσαις αὐτῷ ναυσὶν ἐς Λιπάραν ἔπλευσεν, ὡς προδιδομένην αὐτῷ, ὅπερ δὲ ἐκ δόλου τῶν Καρχηδονίων ἐγίνετο. ὡς οὖν τὴν Λιπάραν καθωρμίσατο, Βώδης αὐτὸν ὁ τοῦ Ἀννίβου περιεστοίχισεν ὑποστράτηγος. παρασκευαζομένου δὲ τοῦ Γαΐου πρὸς ἄμυναν, δείσας ἐκεῖνος τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν, προεκαλέσατο αὐτοὺς εἰς σπονδάς· καὶ πείσας ἀνεβίβασεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ τριήρη τόν τε ὕπατον καὶ τοὺς χιλιάρχους, ὡς ὑπὸ ναυάρχῳ ἐντευξομένους. καὶ τούτους μὲν ἐς Καρχηδόνα ἀπέπεμψαν, τοὺς δὲ λοιποὺς οὐδὲ ἀραμένους τὰ ὅπλα εἷλον. εἶτα Ἀννίβας μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐπόρθει, Ἀμίλκας δὲ εἰς Αἴγεσταν ἐστράτευσεν, ἐν ᾗ τὸ πλεῖστον τοῦ πεζοῦ τοῖς Ῥωμαίοις ἦν, οἷς ἐπικουρῆσαι Γάϊον Καικίλιον χιλίαρχον ἐθελήσαντα λοχήσας, πολλοὺς ἐφόνευσε τῶν αὐτοῦ. ταῦτα δὲ μαθόντες οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ, τὸν μὲν ἀστυνόμον εὐθὺς ἐξέπεμψαν, καὶ τὸν Δουΐλλιον ἐπέσπευσαν. ὁ δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐλθών, καὶ καταμαθὼν τὰς ναῦς τῶν Καρχηδονίων τῷ μὲν πάχει καὶ τῷ μεγέθει τῶν σφῶν ἐλαττουμένας, τῷ τάχει δὲ τῆς εἰρεσίας καὶ τῇ ποικιλίᾳ τοῦ πλοῦ προεχούσας, μηχανὰς ἐπὶ τῶν πρωρῶν, ἀγκύρας τε, καὶ χεῖρας προμήκεις σιδηρᾶς, καὶ ἄλλα τοιαῦτα κατεσκεύασεν, ὅπως ταῖς πολεμίαις ναυσὶν ἐπιρριπτοῦντες αὐτὰ συνάπτωσι σφίσι, καὶ μεταβαίνοντες ἐς αὐτάς, ὡς χεῖρας ἴσας τοῖς Καρχηδονίοις, καὶ ὡς ἐν πεζῇ μάχῃ τούτοις συρρήγνυνται. συμμίξαντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι ταῖς τῶν Ῥωμαίων ναυσί, περιέπλεον σφᾶς, συντόνῳ χρώμενοι εἰρεσίᾳ, καὶ ἐκ τοῦ αἰφνιδίου προσέβαλλον. χρόνον μὲν οὖν τινα ἰσοπαλὴς ἡ ναυμαχία ἐγίνετο. εἶθ' οἱ Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι γεγονότες, πολλοὺς μὲν κατέδυσαν, συνέσχον δὲ καὶ πολλούς. ὁ δ' Ἀννίβας ὑφ' ἑπτήρους ἐναυμάχει, συγχεθείσης δὲ αὐτοῦ νεὼς τριήρει τινί, μὴ ἁλῷ φοβηθείς, τὴν ἑπτήρη τε ἐγκατέλιπε, καὶ μεταβὰς ἐς ἑτέραν διέφυγε. τῆς μὲν οὖν ναυμαχίας τοῦτο τέλος ἐγένετο, καὶ λάφυρα πολλὰ ἐλήφθη. τὸν δὲ Ἀννίβαν οἱ Καρχηδόνιοι διὰ τὴν ἧτταν ἀπέκτειναν ἄν, εἰ μὴ εὐθὺς ἐπηρώτησε σφᾶς, ὡς ἀκεραίων ἔτι τῶν πραγμάτων ὄντων, εἰ ναυμαχῆσαι κελεύουσιν, ἢ μή; συνθεμένων γὰρ αὐτῶν ναυμαχῆσαι, ὡς ὑπὸ ναυτικῷ προέχειν ἐπαιρομένων, ὑπεῖπεν, ὅτι οὐδὲν ἄρα ἠδίκηκα, ὅτι ταὐτὰ ὑμῖν ἐλπίσας συνέβαλον. τῆς γὰρ γνώμης, ἀλλ' οὐ τῆς τύχης ἐτύγχανον κύριος. καὶ ὁ μὲν ἐσώθη, τὴν δὲ ἡγεμονίαν ἀφῃρέθη. Δουΐλλιος δὲ τὸ πεζὸν προσλαβὼν, τούς τε Αἰγεσταίους ἐρρύσατο, μηδ' εἰς χεῖρας αὐτῷ τοῦ Ἀμίλκα ἐλθεῖν ὑπομείναντος, καὶ τὰ φίλια τὰ ἄλλα ἐβεβαιώσατο, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην τοῦ θέρους παρελθόντος ἀνεκομίσθη. ἀπελθόντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Ἀμίλκας τό, τε Δρέπανον κεκλημένον (ἔστι δὲ λιμὴν ἐπίκαιρος) ἐκρατύνατο, καὶ ἐς αὐτὸ τὰ πλείστου κατετίθετο ἄξια, καὶ τοὺς Ἐρυκίνους ἅπαντας μετανίστη· καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν κατέσκαψεν, ἵνα μὴ οἱ Ῥωμαῖοι καρτερωτάτην αὐτὴν οὖσαν καταλαβόντες, ὁρμητήριον τοῦ πολέμου ποιήσωνται· καὶ πόλεις ἄλλας τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δὲ προδοσίᾳ. κἂν εἰ μὴ Γάϊος Φλῶρος αὐτὸν ἐπέσχεν, ἐκεῖ χειμάζων, τὴν Σικελίαν ἂν κατεστρέψατο ἅπασαν. Λούκιος δὲ Σκιπίων ὁ συνάρχων αὐτοῦ, ἐπὶ Σαρδὼ καὶ ἐπὶ Κύρνον ἐστράτευσε (κεῖνται δὲ ἐν τῷ Τυρσηνικῷ πελάγει, ὀλίγον ἀλλήλων

λον ἀπέχουσαι, ὡς μίαν αὐτὰς πόῤῥωθεν εἶναι δοκεῖν) καὶ πρώτῃ τῇ κύρνῳ προσβαλὼν, τὴν μὲν οὐαλλερίαν τὴν κρατίστην αὐτῆς πόλιν βίᾳ εἷλεν, ἐκείνους δὲ τὰ λοιπὰ ἐχειρώσατο. ἐν δὲ τῇ σαρδοῖ πλέων, κατεῖδέ τι ναυτικὸν καρχηδόνιον, καὶ ἐπ' αὐτὸ ἐτράπετο, καὶ οἱ μὲν ἔφυγον πρίν τι συμμῖξαι. αὐτὸς δ' ἐπὶ πόλιν ὀλβίαν ἦλθεν. γνοὺς δὲ τῶν καρχηδονίων μετὰ τῶν νεῶν ἐπιφανέντων φοβηθεὶς (οὐδὲ γὰρ εἶχε τὸ πεζὸν ἀξιόμαχον) ἐπ' οἴκου ἀπῆρεν. ἐν δὲ ἐπὶ τούτῳ χρόνῳ ἄλλοι τε τῶν ἁλόντων, καὶ ἐκ τῶν ἀεὶ δουλευόντων, καὶ οἱ σαμνῖται (συχνοὶ γὰρ πρὸς τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἀφίκοντο) συνέθεντο τῇ ῥώμῃ ἐπιβουλεῦσαι. μαθὼν δὲ τοῦτο ἔριος ποτίλιος, ὁ τῆς βοηθείας ἄρχων, προσεποιήσατο συμφρονεῖν αὐτοῖς, ἵνα ἀκριβώσῃ πᾶν τὸ δεδογμένον αὐτοῖς, καὶ ἐπεὶ μὴ οἷός τ' ἦν καταμηνῦσαι τὸ βούλευμα (πάντες γὰρ περὶ αὐτὸν ἦσαν οἱ σαμνῖται) ἔπεισεν αὐτοὺς βουλῆς ἀγομένης εἰς τὴν ἀγορὰν ἀθροισθῆναι, καὶ καταβοῆσαι αὐτοῦ, ὡς περὶ τὸν σῖτον ἀδικουμένους, ὃν πρὶν ἐλάμβανον. τῶν δὲ τοῦτο ποιησάντων, μεταπεμφθεὶς, ὡς αἴτιος τοῦ θορύβου, ἐξέφηνεν αὐτοῖς τὴν ἐπιβουλήν. καὶ τότε μὲν ἡσυχάσαντας ἀπέπεμψαν. νυκτὸς δὲ συνέλαβον ἕκαστοι τῶν ἐχόντων δούλους τινὰς ἐξ αὐτῶν, καὶ οὕτως ἡ πᾶσα διελύθη συνωμοσία. τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου θέρους ἔν τε τῇ σικελίᾳ καὶ τῇ σαρδοῖ ἅμα ἐπολέμησαν οἵ τε ῥωμαῖοι καὶ οἱ καρχηδόνιοι. καὶ μετὰ τοῦτ' ἀτίλιος λατῖνος ἐς τὴν σικελίαν ἐλθὼν, καὶ μουτίστρατον πόλιν ὑπὸ τοῦ φλώρου πολιορκουμένην εὑρὼν, τῇ παρασκευῇ ἐκείνου ἐχρήσατο. καὶ προσβολὰς περὶ τὸ τεῖχος αὐτοῦ ποιουμένου, πρῶτον μὲν οἱ ἐπιχώριοι μετὰ τῶν καρχηδονίων ἠμύνοντο κρατερῶς. τῶν δὲ γυναικῶν καὶ τῶν παίδων ἐν δάκρυα καὶ ἐν οἰμωγαῖς προσαχθέντων, οὐκ ἀντεῖχον. ὑπεξελθόντων δὲ νυκτὸς τῶν καρχηδονίων, ἅμα τῇ ἕῳ τὰς πύλας ἐθελονταὶ οἱ ἐπιχώριοι ἀνεπέτασαν. ἐσελθόντες δὲ οἱ ῥωμαῖοι, πάντας ἐφόνευον ἕως ἐκήρυξεν ὁ ἀτίλιος, τὴν λοιπὴν τε λείαν καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ λαβόντος εἶναι. ἐκ τούτου γὰρ τοὺς λοιπούς τε ἐζώγρησαν, καὶ τὴν πόλιν διαρπάσαντες κατέπρησαν. ἐκεῖθεν δ' ἐπὶ καμαρίναν ἀπερισκέπτως γενόμενος, ἐς χωρία προλελοχισμένα ἐμπεσὼν, κἂν πανσυδὶ ἂν ἐφθάρησαν, εἰ μὴ μάρκος καλπούρνιος χιλιάρχων σοφίᾳ μετῆλθε τὸ δυστύχημα. ἰδὼν γάρ τινα τῶν πλησίον λόφον μόνον ὑπὸ τοῦ κρημνώδους μὴ προκαταλειμμένον, ὁπλίτας τριακοσίους παρὰ τοῦ ὑπάτου ᾐτήσατο, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐπ' ἐκεῖνον ὥρμησεν, ἵν' οἱ πολέμιοι πρὸς αὐτοὺς τραπῶνται, κἀντεῦθεν οἱ λοιποὶ διαφύγωσι, καὶ ἔσχεν οὕτως. ὡς γὰρ τὴν ὁρμὴν αὐτῶν εἶδον οἱ ἐναντίοι ἐκπλαγέντες, τὸν μὲν ὕπατον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν, ὡς ἤδη ἑαλωκότας, κατέλιπον, ἐπὶ δὲ τὸν καλπούρνιον συνέδραμον. καὶ μάχης ἰσχυρᾶς γενομένης, πολλοὶ μὲν κἀκείνων, πάντες δ' οἱ τριακόσιοι ἔπεσον. μόνος δὲ περιεσώσατο ὁ καλπούρνιος, τρωθεὶς μέν. λαθὼν δ' ἐν τοῖς νεκροῖς κείμενος ὑπὸ τῶν τραυμάτων, ὡς τεθνηκὼς, ἔπειτα ζῶς εὑρεθεὶς ἐσώθη. ἐν ᾧ δ' οἱ τριακόσιοι ἐμάχοντο, ὁ ὕπατος ἀπεχώρησε. διαφυγὼν δ' οὕτως, τήν τε καμάριναν καὶ ἄλλας πόλεις τὰς μὲν βίᾳ, τὰς δὲ καὶ ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. ἐντεῦθεν ἐπὶ τὴν λιπάραν ὥρμησεν ὁ ἀτίλιος. νυκτὸς δὲ λαθὼν προκατέσχεν αὐτὴν ὁ ἀμίλκας· καὶ ἐπεξελθὼν αἰφνιδίως, πολλοὺς διέφθειρε. γάϊος δὲ σουλπίκιος τῆς τε σαρδοῦς τὰ πλεῖστα κατέδραμε. καὶ ὑπερφρονήσας ἐκ τούτου, ὥρμησεν ἐπὶ τὴν λιβύην. ἐπῆραν μὲν καὶ οἱ καρχηδόνιοι

teruallo separatas, ut ex longinquo pro una haberentur. Ac primùm Corsicæ principe urbe Valeria ui capta, reliquis citra laborem est potitus. In Sardiniam nauigaturus, cum classem Carthaginensem conspexisset, in eam impetum fecit. Sed cum illa, priusquam ad manus ueniretur, fugisset, Olbiam urbem inuasit. Vbi nauium Carthaginensium conspectu territus (nec enim à peditatu satis ad pugnam paratus erat) domum uersus iter intendit. Eo tempore cùm alij captiui, tum Samnites, quorũ complures ad naualem instructionem uenerant, Romæ insidiari decreuerunt. Quo Erius Potilius auxiliorum dux cognito, se eis assentiri simulauit, ut omnia eorum consilia cognosceret. Quia uerò illa deferre non poterat, à Samnitibus undique circundatus, eis persuasit, ut cum senatus haberetur, in foro congressi, uociferarentur, in demetiendo frumento fraudem sibi esse factam. Quod cum illi fecissent, accersitus, ut tumultus autor, insidias exposuit: ac tum quidem seditione sopita, illi sunt dimissi. Noctu uerò, cum quisque domini seruos suos comprehendissent, omnis coniuratio dissipata est. Sequenti æstate Romani & Carthaginenses simul & in Sicilia & in Sardinia bellum gesserunt. Deinde cum Attilius Latinus in Siciliam uenisset, atque Mutistratum urbem à Floro obsessam inuenisset: copijs illius usus, cum mœnia oppugnaret, oppidani principiò cum Carthaginensibus ei fortiter restiterunt. Sed uxoribus & liberis lamentantibus, omissa defensione, Carthaginensibus noctu digressis, primo diluculo portas ultro aperuerunt. Verùm Romani ingressi, nemini pepercerũt: donec Attilius pronunciari iussit, prædam & homines eius fore qui cæpisset. Tum demum reliquis captis, urbem direptam incenderunt. Inde Camarinam incircumspectè aggressi, atque in loca insidijs occupata delapsi, omnes perissent, nisi M. Calphurnius tribunus militum, calamitatem eam arte correxisset. Nam cum ex omnibus unum tumulum ob præcipitium non occupatum uidisset, CCC à Consule milites petijt. quos cum properè illò addixisset, ut hostibus in se conuersis, cæteri effugerent, non deceptus est. Nam hostes eorum impetu perculsi, Consule cũm suis, ut iam captis, relictis, contra Calphurnium concurrerunt. & atroci pugna commissa, multi etiam ex illis, sed illi CCC omnes perierunt, præter unum Calphurnium: qui cum præ uulneribus instar mortui inter cadauera iacuisset, uiuens repertus, euasit incolumis. Interea uerò dum CCC pugnant, etiam Consul Attilius, euitato periculo, Camarina & alijs urbibus partim ui, partim deditione subactis, ad Liparã proficiscitur. quam cum Hamilcar clam noctu occupasset, subita eruptione facta, multos cæcidit. C. uerò Sulpitius non modò Sardiniæ pleraque loca infestauit: sed successibus elatus, etiam contra Libyam iter intendit. Ac Carthaginenses cum

Erius Potilius seruorum coniurationem eludit.

Mutistrati excidium

M. Calphurnius CCC militum intèritu salutem totius exercitus redimit.

Romanorũ naualis uictoria.

ses cum Hannibale soluerũt, patriæ metuentes: sed uento aduerso repulsi, ambo recesserunt. Deinde Attilius Hannibalem per subornatos transfugas, tanquam denuò in Africam nauigaturus, decepit. Cum igitur celeriter è portu soluisset, Sulpitius contra eum inuectus, plerasque naues eius, præ caligine diu ignorantes quid rei esset, ac turbatas, demersit: reliquæ ad terram profugerunt, atque inanes captæ sunt. Nam Hannibal cum portum non tutum esse uideret, ijs relictis, in urbem Sulcos se contulit: ibiq; orta contra eum seditione Carthaginensium, cum solus ad eos prodijsset, perijt.

Hannibalis Gisconis filij interitus.

Ex eo tempore Romani securius agros populantes, ab Hannone uicti sunt. Hæc eo anno gesta sunt: & continenter lapides de cœlo simul plures, grandinis instar, Romæ deciderunt. Idem in Albano, & alibi quoque factum. Consules in Siciliam profecti, Liparam oppugnarunt. Cum autem sub Tyndario promontorio Carthaginenses in insidijs esse cognouissent, naues diuiserunt. Et cum alter Consul semisse classis promontorium circumdedisset, ratus Hamilcar eum solum esse, naues suas contrà eduxit. Sed reliquis etiam se ostendentibus, in fugam uersus, maximam nauium partem amisit. Hoc successu elati Romani, Sicilia, ut iam suæ ditionis, relicta, Libyam & Carthaginem petere ausi sunt, ductu & auspicijs M. Reguli & L. Manlij: qui ob uirtutem prælati cæteris, cum in Sicilia appulissent, insula ordinata, nauigationem Libycam adornarunt. Verùm Carthaginenses eorum aduentu non expectato, classe celeriter comparata, iuxta Heracleam cum eis congressi sunt. Cum'que diu æquo Marte pugnatum esset, Romani tandem uicerunt. Hamilcar uerò non amplius eis resistere ausus, & cum spem haberet, domo sibi missum iri exercitum, tempus extrahere cupiens, Hannonem ad eos per speciem petendæ pacis misit. Quem cum quidam comprehendendum esse clamitarent, quòd etiam Carthaginenses Cornelium fraude cæpissent: Si » istud, inquit, feceritis, Afris nihilo iam præ » stantiores eritis. Ea tam opportuna adulatione incolumis euasit. Illi uero rursus in bellum incubuerunt. Ac Consules Messana profectos Hamilcar & Hanno diuisis copijs utrinque circumdare statuerunt. Sed Hanno eorum accessu non expectato, ad Carthaginem tutandam properauit. quo Hamilcar cognito, eodem loco mansit. Cæterùm Romani exscensu in terram facto, Aspidem urbem inuaserũt: quos cum ciues accedere uidissent, è medio excesserunt. Ita urbem Romani uacuam ceperunt: eaq; ad belli gerendi commoditatem usi, atq; inde erumpere soliti, agros uastarunt: & alias urbes ui, alias deditione subegerũt, magnamq; prædam ceperunt: & transfugas, suorumq; plurimos, bellis prioribus captos, receperunt. Cũ hyems superuenisset, Manlius cum manubijs Romam nauigauit, Regulus in Africa mansit. Carthaginenses uerò omnis generis malis

M. Regulus & L. Manlius in Africam transeunt.

χαρχηδόνιοι σὺν τῷ ἀννίβᾳ, πρὸς τοὺς οἴκοι δεδιότες. αὐτίκα πνεύσαντος δὲ πνεύματος σφίσιν, ἄμφω ὑπεχώρησαν. καὶ μετὰ ταῦτα ἔσφηλε διά τινων ψευδαυτομόλων τὸν ἀννίβαν ὁ ἀτίλιος, ὡς ἐπὶ τὴν λιβύην αὖθις πλευσούμενος. σπουδῇ τε σὺν αὐτῷ ἐξαναχθέντι ἐπιπλεύσας ὁ σουλπίκιος, τὰς μὲν πλέους τῶν νεῶν, ἀγνοούσας ὑπὸ ὁμίχλης ἐπὶ πολὺ τὸ γινόμενον, καὶ ταραχθείσας κατέδυσε· τὰς δὲ λοιπὰς καταφυγούσας ἐς τὴν γῆν, κενὰς ἔλαβεν. ὁ γὰρ ἀννίβας οὐκ ἀσφαλῆ τὸν λιμένα ὁρῶν, καταλιπὼν αὐτὰς, ἀνεχώρησεν εἰς πόλιν σουλκούς. ἔνθα στασιασάντων πρὸς αὐτὸν καρχηδονίων, προσῆλθέ τε ἐς αὐτοὺς μόνος, καὶ ἀπώλετο. ἀδεέστερον δὲ ἐκ τούτου τὴν χώραν κατατρέχοντες οἱ ῥωμαῖοι, ἡττήθησαν ὑπὸ ἄννωνος. ταῦτα μὲν ἐπὶ τῷ ἔτει τούτῳ ἐγένετο. καὶ συνεχῶς λίθοι ἐξ οὐρανοῦ ἐς τὴν ῥώμην ἅμα πολλοί, ὡς καὶ χαλάζῃ ἐοικότες, ἔπεσον. καὶ ἐς τὸ ἀλβανὸν καὶ ἄλλοθι λίθους ὁμοίως συνέβη κατενεχθῆναι. οἱ δ' ὕπατοι ἐπὶ σικελίαν ἐλθόντες, ἐπὶ λιπάραν ἐστράτευσαν. ἐπεὶ δ' ὑπὸ τὴν ἄκραν τὴν τυνδαρίδα καλουμένην ναυλοχοῦντας ᾔσθοντο τοὺς καρχηδονίους, διχῇ τὸν πλοῦν ἐποιοῦντο. καὶ θατέρου τῶν ὑπάτων σὺν ἡμίσει τοῦ ναυτικοῦ τὸ ἀκρωτήριον περιβαλόντος, νομίσας ὁ ἀμίλκας μόνους εἶναι, ἐξανήχθη. ὡς δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπεγίγνοντο, πρὸς φυγὴν ἐχώρησε, καὶ τοῦ ναυτικοῦ πλεῖστον ἀπέβαλεν. ἐπαρθέντες δ' οἱ ῥωμαῖοι, σικελίαν μὲν, ὡς ἤδη σφετέραν οὖσαν, κατέλιπον. τῇ δὲ λιβύῃ, τῇ τε καρχηδόνι ἐπιχειρῆσαι ἐτόλμησαν. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ὅ, τε ῥήγουλος ὁ μάρκος, καὶ λούκιος μάλλιος, δι' ἀρετῆς προκεκριμένοι. καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν σικελίαν πλεύσαντες, τὰ ἐκεῖ καθίστων, καὶ τὸν ἐς τὴν λιβύην ηὐτρέπιζον πλοῦν. καρχηδόνιοι δὲ οὐκ ἀνέμειναν αὐτοὺς ἐπιπλεῦσαι σφίσιν, ἀλλὰ παρασκευασάμενοι πρὸς σικελίαν ἀνήχθησαν, καὶ παρὰ τῇ ἡρακλεώτιδι ἐς χεῖρας ἀλλήλοις ἦλθον. ἰσορρόπου δὲ τῆς ναυμαχίας ἐπὶ πολὺ γινομένης, τέλος ὑπερέσχον ῥωμαῖοι. ἀμίλκας δὲ ἀντιταχθῆναι αὐτοῖς οὐκέτι ἐτόλμα· ἄννωνα δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔπεμψεν, ὡς ὑπὲρ εἰρήνης, βουλόμενος τὸν καιρὸν τρίβειν (ἤλπιζε γὰρ στράτευμά οἱ πεμφθήσεσθαι οἴκοθεν) ἄννωνα δὲ βουλομένων τινῶν συλλαβεῖν αὐτὸν, ὅτι καὶ καρχηδόνιοι ἀπάτῃ συνέλαβον τὸν κορνήλιον· ἂν τοῦτο ποιήσητε, εἶπεν, οὐδὲν ἔτι « κρείττους τῶν λιβύων ἔσεσθε. ἐκεῖνος μὲν οὖν [illegible] « τα [illegible] οὐδὲν ἔπαθεν. οἱ δὲ καὶ αὖθις τοῦ πολέμου εἴχοντο. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι ἐκ τῆς μεσσήνης ἔπλεον, ἀμίλκας δὲ καὶ ἄννων διαιρεθέντες, ἀμφοτέρωθεν αὐτοὺς περισχεῖν ἔμελλον. ἀλλ' ὁ μὲν ἄννων οὐχ ὑπέμεινε προσιόντας αὐτούς· προκαταπλεύσας δ' ἐς καρχηδόνα, ταύτην ἐφύλασσεν. ὁ δὲ ἀμίλκας πυθόμενος τοῦτο, κατὰ χώραν ἔμεινεν. ἐκβάντες δ' ἐς τὴν γῆν οἱ ῥωμαῖοι, ἐπὶ τὴν ἀσπίδα τὴν πόλιν ἐχώρησαν. οὓς ἰδόντες προσιόντας οἱ ἐπιχώριοι, προϋπεξῆλθον, καὶ ἀμαχεὶ κατασχόντες αὐτὴν οἱ ῥωμαῖοι, τοῦ πολέμου ὁρμητήριον ἐποιήσαντο. κἀντεῦθεν τήν τε γῆν ἐπόρθουν, καὶ πόλεις τὰς μὲν ἐθελουσίας, τὰς δὲ φόβῳ προσεποιοῦντο, λείαν τε πολλὴν ἐλάμβανον, καὶ αὐτομόλους πλείστους ἐδέχοντο, καὶ τῶν οἰκείων συχνοὺς τῶν ἐν τοῖς πρὶν ἁλόντων πολέμοις ἐκομίζοντο. χειμῶνος δὲ ἐπιγενομένου, μάλλιος μὲν ἐς ῥώμην σὺν τῇ λείᾳ ἀπέπλευσε, ῥήγουλος δὲ ἐν τῇ λιβύῃ ἐπέμεινε. καὶ οἱ καρχηδόνιοι ἐν παντὶ κακῷ

κακὸν γεγόνασι, τῆς χώρας τε πορθουμένης αὐτῶν, καὶ τῶν περιοίκων ἀλλοτριουμένων, καὶ καταλειφθέντες εἰς τὸ τεῖχος ἡσύχαζον. ῥηγούλῳ δὲ παρὰ τὸν Βαγράδαν ποταμὸν στρατοπεδευομένῳ, δράκων ἐπεφάνη ὑπερμεγέθης, οὗ τὸ μῆκος λέγεται εἶναι ποδῶν ἑκατὸν πρὸς εἴκοσι. καὶ γὰρ ἡ λεβηρὶς αὐτοῦ εἰς τὴν ῥώμην ἐκομίσθη δι' ἐπίδειξιν. ἀνάλογον δὲ καὶ τὸν ἄλλον ὄγκον τοῦ σώματος εἶχεν. ὃς συχνοὺς τῶν στρατιωτῶν τοὺς μὲν πελάζοντας αὐτῷ, τοὺς δὲ καὶ πίνοντας ἐκ τοῦ ποταμοῦ διέφθειρε. κατειργάσατο δ' αὐτὸν ὁ ῥηγοῦλος πλήθει στρατιωτῶν, καὶ μηχανικαῖς λιθοβόλοις. καὶ τὸν μὲν οὕτως διέφθειρεν. τῷ δὲ ἀμίλκᾳ ἐν μετεώρῳ καὶ ξυλώδει στρατοπεδευομένῳ χωρίῳ νύκτωρ προσέμιξε, καὶ πολλοὺς μὲν ἐν ταῖς εὐναῖς, πολλοὺς δ' ἐξεγερθέντας διώλεσεν. εἰ δέ τινες καὶ διέφυγον, τοῖς τὰς ὁδοὺς τηροῦσιν ἐμπίπτοντες ἑάλωσαν. καὶ οὕτω τῶν τε καρχηδονίων μέρος ἀνηλώθη πολύ, καὶ πόλεις αὐτῶν συχναὶ πρὸς ῥωμαίους μεθίσταντο. φοβηθέντες δ' οἱ ἐν τῇ πόλει μὴ ἁλῶσι, διεκηρυκεύσαντο πρὸς τὸν ὕπατον, ὅπως ὁμολογίᾳ τινὶ ἐπιεικεῖ ἀποπέμψαντες αὐτόν, τὸ παραυτίκα δεινὸν ἐκφύγωσιν. ἐπεὶ δὲ πολλὰ ἀπῃτοῦντο καὶ φορτικά, ὡς ἅλωσιν αὐτῶν ἀκριβῆ νομίζεσθαι τὰς σπονδάς, πολεμεῖν μᾶλλον εἵλοντο. ὁ μέντοι ῥηγοῦλος μέχρι τότε εὐτυχῶν, αὐχήματος μεστὸς ἐγένετο, καὶ φρονήματος, ὥστε καὶ γράψαι εἰς τὴν ῥώμην, ὅτι κατασεσφραγισμένας ἔχει τὰς τῶν καρχηδονίων πύλας ὑπὸ τοῦ φόβου. τὰ ἴσα δὲ καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, καὶ οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ ἐφρόνουν, ὅθεν καὶ ἐσφάλησαν. ἦλθον μὲν γὰρ τοῖς καρχηδονίοις καὶ ἕτεροι σύμμαχοι, ἦλθε δὲ καὶ ἐκ λακεδαίμονος ξάνθιππος. οὗτος τὴν αὐτοκράτορα τῶν καρχηδονίων ἀρχὴν εἰληφὼς (ὅ, τε γὰρ δῆμος αὐτῷ τὰ πράγματα προθύμως ἐπέτρεψε, καὶ ὁ ἀμίλκας καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τέλει ἑκουσίως ὑπεξέστησαν) τά τε ἄλλα παρεσκεύαζεν εὖ, καὶ ἀπὸ τῶν μετεώρων τοὺς καρχηδονίους, ἐν οἷς ὑπὸ δέους ἦσαν, κατήγαγεν εἰς τὸ ὁμαλόν, ἐν ᾧ ἥ τε ἱππεία αὐτῶν, καὶ οἱ ἐλέφαντες πλεῖον ἰσχύσειν ἔμελλον. καὶ τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἡσύχαζε, τηρήσας δέ ποτε τοὺς ῥωμαίους καταφρονητικῶς αὐλιζομένους. μέγα γὰρ φρονοῦντες τῇ νίκῃ, καὶ τὸν ξάνθιππον ὡς γραικὸν ὑπερορῶντες (οὕτω γὰρ καλοῦσι τοὺς ἕλληνας, καὶ εἰς ὄνειδος ὡς ἀγεννέσι τῷ προσρήματι κατ' αὐτῶν χρῶνται) τὰς στρατοπεδείας ἀπερισκέπτως πεποίηντο· οὕτως οὖν τοῖς ῥωμαίοις διακειμένοις ὁ ξάνθιππος ἐπελθών, καὶ τὸ ἱππικὸν αὐτῶν διὰ τῶν ἐλεφάντων τρεψάμενος, πολλοὺς μὲν κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐζώγρησε, καὶ αὐτὸν τὸν ῥηγοῦλον. καὶ ἐν φρονήματι διὰ ταῦτα ἦσαν οἱ καρχηδόνιοι, τοὺς δὲ ἁλόντας περιέσωσαν, ἵνα μὴ καὶ οἱ παρὰ τῶν ῥωμαίων πρότερον ἐξ αὐτῶν αἰχμαλωτισθέντες κτανθῶσι. τοὺς μὲν οὖν ἄλλους τῶν ἑαλωκότων ῥωμαίων ἐν θεραπείᾳ εἶχον, τὸν δὲ ῥηγοῦλον ἐν πάσῃ κακουχίᾳ πεποίηντο, τροφήν τε αὐτῷ ὅσον ἐξαρκεῖν προσῆγον, καὶ ἐλέφαντα προσέφερον συνεχῶς, ὅπως ὑπ' αὐτοῦ δειματούμενος, μήτε τῷ σώματι, μήτε τῇ διανοίᾳ ἡσυχάζοι. ἔπειτα συχνὸν δὲ κακώσαντες οὕτως αὐτόν, ἐς δεσμωτήριον ἔθεντο. τοὺς δὲ σφετέρους συμμάχους οἱ καρχηδόνιοι δεινότατα μετεχειρίσαντο. οὐ γὰρ δυνάμενοι ἀποδοῦναι αὐτοῖς ἃ προϋπέσχοντο, ἀπέπεμψαν αὐτούς, ὡς καὶ τὸν μισθὸν αὐτοῖς οὐκ ἐς μακρὰν ἀποδώσοντες. ἐκέλευσαν δὲ τοῖς κομίζουσι σφᾶς εἰς ἐρήμην τινὰ νῆσον ἐκβιβάσαι, καὶ λάθρα ἀποπλεῦσαι. καὶ τὸν ξάνθιππον δὲ οἱ μέν φασι καταποντίσαι αὐτόν, ἀποπλεύσαντα ἐπιπλεύσαντας.

οἱ δὲ

malis conflictantes (nam & ager uastabatur, & finitimi alienabantur) intra mœnia conglobati se continuerunt. Regulo ad Bagradam flumen castrametato, draco ingens uisus est, cuius longitudo pedum c x x fuisse perhibetur, & pellis ostentationis causa Romam perlata esse. Longitudini tantæ totius moles corporis respondit. Eum post multos milites, qui uel propius accesserant, uel è flumine biberant, deuoratos, Regulus militum copijs & catapultis confecit. Hamilcarem autem in syluoso tumulo castra habentem, noctu aggressus, multos in cubilibus, multos experrectos occidit. quòd si qui euaserant, ab ijs qui uias custodiebant, excepti perierunt. Sic magna pars Carthaginensium est absumpta, & multæ urbes ad Romanos defecerunt. Itaque ij qui in urbe erant, ueriti ne caperentur, caduceatores ad eum miserant: ut eo tolerabili aliqua pactione amoto, imminens malum subterfugerent. Cum autem multa perquàm molesta postularet, ut pacis conditiones nihil aliud quàm excidium iudicarent, paci bellum prætulerunt. Regulus enim ad id usque tempus prospera fortuna usus, animis & fastu adeò plenus fuit, ut Romam scriberet, se metu obsignatas habere Carthaginis portas. Idem affectus & eius militum, & ciuium Romanorum fuit. Vnde factum est, ut impingerent. Nam Carthaginensibus cùm alij, tum Xanthippus Lacedæmonius auxilio uenerunt. Qui Imperator creatus (nam ei & populus cupidè summam rerum detulit, & Hamilcar cæteriq́ principes ultro cesserunt) cùm alia probè ordinauit, tum Carthaginenses à tumulis, in quibus præ metu agebant, in planiciem deduxit, ubi & equitatus eorum & elephantes plurimum poterant. Hic alijs temporibus quietus, expectauit dum Romani castra negligenter tuerentur. Elati enim uictoria, & Xanthippum ut Græculum (quo nomine per contemptum utuntur) nihili facientes, securi agitabant. Sic affectos Romanos adortus, eorumq́ equitatu per elephantos profligato, multos occidit, multos cæpit, atque ipsum Regulum. Qua uictoria Carthaginenses etsi animos receperant, tamen captiuos conseruarunt: ne ij quoque, quos pridem Romani cæperant, occiderentur. Ac cæteros quidem bene tractarunt, Regulum autem omnibus modis afflixerũt. Nam & tantum cibi præbebant, unde uitam sustentare posset, & cõtinenter elephantum ad eum adducebant: à quo territus, neq; animo neq; corpore conquiesceret. Denique post has uexationes eum in carcerem coniecerunt. Suos etiam fœderatos crudelissimè tractarũt. Nam cum ea quæ promiserant, præstare non possent, eos dimiserunt, ut stipendia non multò pòst persoluturi. Sed uectores eorum iusserunt, ijs in deserta quadam insula expositis, clam discedere. Xanthippum alij submersum ab alijs ferunt, abeuntem persecutis.

alij

Draco 120 pedum à Regulo occisus.

Regulus per superbiam calamitatem sibi parat.

Xanthippus Lacedæmonius Regulum capit.

Carthaginensium in socios crudelitas.

alij nauem ei datam ueterem, & ruinarum plenam, extrinsecus recens picatam, ut in ea per se submergeretur: quo is animaduerso, alia naui conscensa euaserit. Id uerò factum, ne ab illo conseruati uiderentur. Putabant enim, eo sublato, etiam rerum gestarum gloriam unà perituram. Romanis ea clade mœstis, illud dolorem auxit, quòd Carthaginenses ad ipsam urbem nauigaturos arbitrabantur. His de causis & Italiam præsidijs munierunt, & Consules M. Aemylium & Fuluium Plætinum ad Romanos, qui in Sicilia & Libya erant, celeriter miserunt. Qui cum Sicilia præsidijs firmata, in Africam nauigarent, tempestate ad Corsuram delati, uastata insula, & præsidijs munita, perrexerunt. Ac tum acre prælium in mari commissum est cum Carthaginensibus. Hi enim annitebantur, ut Romanos è sua ditione penitus ejcerent: Romani uerò, ut suos ex hostili terra recuperarent. Ancipiti pugnæ euentu, Romani qui Aspide erant, à tergo Carthaginenses ex improuiso adorti, utrinque circumuentos uicerunt. Deinde Romani, etiam pedestri prælio uictores, cæperunt multos, quos propter Regulum & concaptiuos eius conseruarunt: abacta'que præda, in Siciliam redierunt. Sed tempestate conflictati, multis amissis, cum reliquis nauibus domum redierunt. Carthaginenses autem & Corsuram receperunt, & in Siciliam traiecerunt. ac nisi Collatinum & Cn. Cornelium cum magna classe aduentare cognouissent, eam totam subegissent. Romani enim optimam classem celerrimè compararunt, & delectus fortissimorum uirorum habuerunt: itaq; firmati sunt, ut tertio mense in Siciliam redirent. Id factum anno ab Vrbe condita quingentesimo. Ac Panormi urbem inferiorem facilè cæperunt: sed in arcis obsidione difficultatibus conflictati sunt: donec præsidiarij commeatu destituti, Consulibus deditionem fecerunt. Carthaginenses autem, obseruatis nauibus eorum domum redituris, multas pecuniæ plenas cæperunt. Deinde Seruilius Cæpio & C. Sempronius Coss. Lilybæo frustra tentato, in Africam transuecti, oram maritimam infestarunt. in reditu incommodum ex tempestate cæperunt. Itaque populus existimans detrimenta illa ex rei naualis imperitia capi, reliquo mari abstinere, & Italiam duntaxat paucis tueri nauibus decreuerunt. Anno sequenti, P. Caius & Aurelius Seruilius in Siciliam profecti, cùm alia loca, tum Himeram cæperunt, sed uacuā ciuibus, quos Carthaginenses noctu asportarant. Post hæc Aurelius nauibus ab Hierone acceptis, & Romanis omnibus qui in insula erant assumptis, Liparam traiecit: ibiq; Q. Cassio tribuno militum relicto, qui eam sine pugna obsideret, domum redijt. sed Q. mandato Consulis neglecto, urbem aggressus, multos amisit. Qua deinde Aurelius expugnata, omnes occidit, & Cassio magistratū abrogauit.

Cartha-

Carthaginenses denuò à Romanis uicti, Siciliā repetunt.

Liparæ excidium.

οἱ δὲ ναῦν αὐτῷ δοῦναι παλαιάν, μεστὴν ῥήγουσαν, νέον καταπισσώσαντες ἔξωθεν, ἵν᾽ αὐτῇ ἐφ᾽ ἑαυτοῦ καταποντισθῇ, τὸν δὲ γνόντα τοῦτο ὡς ἑτέραν ἐμβῆναι, καὶ οὕτω διασωθῆναι. ταῦτα δ᾽ ἐποίουν, ἵνα μὴ δοκοῖεν πρὸς ἐκείνου σεσῶσθαι. ἐνόμισαν γάρ, ἀπολωλότος αὐτοῦ, καὶ τὴν τῶν ἔργων δόξαν συναπολεῖσθαι. οἱ δ᾽ ἐν τῇ ῥώμῃ ἤλγουν μὲν διὰ τὸ συμβάν, καὶ πλέον ὅτι τοὺς καρχηδονίους ἐπὶ τὴν ῥώμην αὐτὴν προσεδόκων ἀποπλεύσεσθαι. διὰ ταῦτα τήν τε ἰταλίαν ἐν φυλακῇ ἐποιήσαντο, καὶ ἐπὶ τοὺς ἐν σικελίᾳ τῇ τε λιβύῃ ὄντας ῥωμαίους σπουδῇ τοὺς ὑπάτους ἔπεμψαν, μάρκον αἰμίλιον καὶ φούλβιον πλαῖτινον. οἱ δ᾽ ἐς σικελίαν πλεύσαντες, καὶ φρουρήσαντες τὰ ἐκεῖ, πρὸς λιβύην ὥρμησαν. καὶ χειμῶνι ληφθέντες, κατηνέχθησαν ἐς κόσσουραν. πορθήσαντες δὲ τὴν νῆσον, καὶ φρουρᾷ παραδόντες, ἔπλεον αὖθις. κἀν τούτῳ ἰσχυρὰ ναυμαχία πρὸς καρχηδονίους ἐγένετο. ἠγωνίζοντο γὰρ οἱ μὲν παντελῶς τοὺς ῥωμαίους ἐκ τῆς οἰκείας ἐκβαλεῖν. ῥωμαῖοι δὲ τοὺς ἐγκαταληφθέντας σφῶν ἐν τῇ πολεμίᾳ, ἀνασώσασθαι. ἀγχωμάλως δὲ μαχομένων, οἱ ἐν τῇ ἀσπίδι ὄντες ῥωμαῖοι, κατὰ νώτου τοῖς καρχηδονίοις ἐξαίφνης ἐπέπλευσαν· καὶ ἀμφιβόλους αὐτοὺς καταλαβόντες, ἐνίκησαν. καὶ μετὰ τοῦτο καὶ τῷ πεζῷ οἱ ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ εἷλον πολλούς, οὓς διὰ τὸν ῥήγουλον καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοῦ ἁλόντας περιεσώσαντο. ἁρπαγάς δέ τινας ποιησάμενοι, ἐς σικελίαν ἔπλεον. χειμῶνι δὲ περιπεσόντες, καὶ πολλοὺς ἀποβαλόντες, οἴκοι ταῖς ναυσὶ ταῖς περισωθείσαις ἀπέπλευσαν. οἱ δὲ καρχηδόνιοι καὶ τὴν κόσσουραν ἔλαβον, καὶ ἐς σικελίαν ἐπεραιώθησαν. καὶ εἰ μὴ τὸν κολλατῖνον καὶ γναῖον κορνήλιον ἔμαθον πολλῷ προσπλέοντας ναυτικῷ, πᾶσαν ἂν αὐτὴν ἐχειρώσαντο. οἱ γὰρ ῥωμαῖοι ναυτικόν τε ἄριστον ταχέως ἐξήρτυσαν, καὶ καταλόγους βελτίστους ἐπεποιήκεσαν. καὶ οὕτως ἐῤῥώσθησαν, ὥστε τρίτῳ μηνὶ ἐς τὴν σικελίαν ἐπανελθεῖν. πεντακοσιοστὸν δ᾽ ἦν ἔτος, ἀφ᾽ οὗπερ ἡ ῥώμη συνῴκιστο. καὶ τὴν μὲν κάτω τοῦ πανόρμου πόλιν οὐ χαλεπῶς εἷλον, τῇ δὲ ἄκρᾳ προσεδρεύοντες ἐκακοπάθησαν, μέχρις οὗ τοὺς ἐν αὐτῇ ἐπέλιπεν ἡ τροφή. τότε γὰρ προσεχώρησαν τοῖς ὑπάτοις. οἱ δὲ καρχηδόνιοι τὰς ναῦς αὐτῶν οἴκαδε πλεούσας τηρήσαντες, εἷλον συχνὰς χρημάτων μεστάς. ἔπειτα σερουΐλιός τε καιπίων καὶ γάϊος σεμπρώνιος ὕπατοι, τὸ μὲν λιλύβαιον πειράσαντες ἀπεκρούσθησαν, ἐς δὲ τὴν λιβύην ἐπεραιώθησαν, καὶ τὴν παραλίαν ἐπόρθουν. ὡς δ᾽ ἐκομίζοντο οἴκαδε, χειμῶνι ἐνέτυχον καὶ ἐβλάβησαν. διὸ νομίσας ὁ δῆμος ἐξ ἀπειρίας τῶν ναυτικῶν βλάπτεσθαι, τῆς μὲν ἄλλης θαλάσσης ἀπέχεσθαι ἐψηφίσαντο, ναυσὶ δ᾽ ὀλίγαις τὴν ἰταλίαν φρουρεῖν παρεσκεύαζον. τῷ δ᾽ ἐπιγιγνομένῳ ἔτει πούπλιος γάϊος καὶ αὐρήλιος σερουΐλιος ἐς τὴν σικελίαν ἦλθον, καὶ ἄλλα τέ τινα κατεστρέψαντο, καὶ ἱμέραν· οὐ μέντοι τινὰ συνέσχον τῶν ἐν αὐτῇ. νύκτωρ γὰρ αὐτοὺς οἱ καρχηδόνιοι ἐξεκόμισαν. μετὰ δὲ τοῦτο αὐρήλιος ναῦς τε παρὰ ἱέρωνος εἰληφώς, καὶ ὅσοι τῶν ῥωμαίων ἦσαν ἐκεῖ συμπαραλαβών, ἔπλευσεν εἰς λιπάραν, καὶ ἐν αὐτῇ χιλίαρχον κύϊντον κάσσιον καταλιπών, προσεδρεύοντα μάχης ἄνευ, ἀπῆρεν οἴκαδε. κύϊντος δὲ μὴ φροντίσας τῆς ἐντολῆς, προσέμιξε τῇ πόλει, καὶ πολλοὺς ἀπέβαλεν. ὁ μέντοι αὐρήλιος μετὰ ταῦτα ἐκείνους ἑλών, πάντας ἀπέκτεινε, καὶ τὸν κάσσιον τῆς ἀρχῆς ἔπαυσε.

καρχη-

καρχηδόνιοι δὲ τὰ δόξαντα τοῖς ῥωμαίοις περὶ τοῦ ναυτικοῦ μαθόντες, ἔπεμψαν ἐς σικελίαν, πᾶσαν ὑποτάξαι τότε ἐλπίζοντες. καὶ ἕως μὲν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὕπατοι καικίλιος μέτελλος καὶ γάϊος φούριος, ἠρέμουν. ὡς δὲ πρὸς τὴν ῥώμην ἀπῆρεν ὁ φούριος, κατεφρόνησαν τοῦ μετέλλου, καὶ πρὸς τὸ πάνορμον ἦλθον. ὁ δὲ μέτελλος κατασκόπους ἐλθεῖν μαθὼν ἐκ τῶν πολεμίων, ἤθροισε τοὺς ἐν τῇ πόλει πάντας, καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, ἀλλήλων λαβέσθαι σφίσιν ἐκέλευσε. καὶ οὕτως ἕκαστον ἀνακρίνων ὅστις τε εἴη, καὶ ὅ,τι πράττοι, κατεφώρασε τοὺς πολεμίους. καρχηδόνιοι δὲ παρετάξαντο ὡς μαχούμενοι, καὶ μέτελλος δειλίαν προσεποιεῖτο. τούτου δ᾽ ἐπὶ πλείους ἡμέρας γινομένου, οἱ καρχηδόνιοι ἐφρονηματίσθησαν, καὶ προσέβαλλον θρασύτερον. καὶ τότε ὁ μέτελλος σημεῖον τοῖς ῥωμαίοις ἦρε· καὶ ἐκ τοῦ ἐξαπιναίου ἐκεῖνοι κατὰ πάσας τὰς πύλας ἐπεκδραμόντες, ῥᾳδίως ἐκράτησαν, καὶ ἐς στενὸν αὐτοὺς κατέκλεισαν, ὥστε μηκέτ᾽ ἀναχωρῆσαι δι᾽ αὐτοῦ δυνηθῆναι. στενοχωρούμενοι γὰρ ἅτε καὶ αὐτοὶ πολλοὶ ὄντες, καὶ πολλοὺς ἐλέφαντας ἔχοντες ἐταράττοντο. καὶ τούτῳ τὸ ναυτικὸν τὸ λευκὸν προσπλεῦσαν αὐτοῖς ἐγένετο φθορᾶς αἰτιώτατον. ἰδόντες γὰρ τὰς ναῦς, ὥρμησαν εἰς αὐτὰς, καὶ ἐμβαίνειν διεβιάζοντο, καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπίπτοντες ἐφθείροντο, οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ἐλεφάντων ἐμπελαζομένων ἀλλήλοις τε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀπώλλυντο. οἱ δὲ ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ἐκτείνοντο. πολλοὶ δὲ καὶ ζῶντες ἑάλωσαν, ἄνδρες τε καὶ ἐλέφαντες. ἐπεὶ δὲ οὗτοι διὰ τὸ συνήθεις σφίσιν ἀνδρῶν ὄντες ἠγριαίνοντο, κήρυγμα τοῖς αἰχμαλώτοις ὁ μέτελλος ἐποιήσατο, σωτηρίαν καὶ ἄδειαν τοῖς συλλαβοῦσιν αὐτοὺς διδούς· καὶ οὕτως προσελθόντες τοῖς σφῶν πρακτῆρσιν, ἐκείνους τε διὰ τὴν συνήθειαν ἐχειρώσαντο, καὶ σὺν ἄλλους προσεπηγάγοντο. οὓς καὶ εἰς τὴν ῥώμην ἐκόμισαν, ἑκατὸν ὄντας καὶ εἴκοσιν, οὕτως αὐτοὺς τὸν πορθμὸν περαιώσαντες. πίθους πολλοὺς συνδήσαντες ἀλλήλοις, καὶ ξύλοις διαλαβόντες σφᾶς, ὥστε μήτ᾽ ἀπαρτᾶσθαι σφᾶς, μήτε συμπίπτειν, δοκοὺς ἐπ᾽ αὐτῶν ἐπέτειναν, καὶ ὕλην καὶ γῆν ἐπεφόρησαν, φράξαντές τε κύκλῳ τὸ χωρίον, ὡς αὐλῇ τινι ἐοικέναι, ἐς τοῦτο αὐτοὺς ἐπεβίβασαν, καὶ διεπόρθμευσαν, οὐδ᾽ αἰσθανομένους ὅτι πλέουσιν. ὁ μὲν οὖν μέτελλος οὕτως ἐνίκησεν. ὁ δ᾽ ἀσδρούβας ὁ τῶν καρχηδονίων στρατηγὸς σωθεὶς τότε, ὕστερον ὑπὸ τῶν καρχηδονίων ἐκλήθη, καὶ ἀνεσκολοπίσθη. οἱ καρχηδόνιοι δὲ διεκηρυκεύσαντο τοῖς ῥωμαίοις διά τε τἆλλα, καὶ τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τοῖς πρέσβεσι καὶ αὐτὸν τὸν ῥήγουλον συνέπεμψαν, πᾶν δι᾽ αὐτοῦ οἰηθέντες κατορθώσειν διά τε τὴν ἀρετὴν καὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀνδρός. ὥρκωσάν τε αὐτὸν, ἦ μὴν ἐπανήξειν. καὶ ὃς τά τε ἄλλα ὡς εἷς τῶν καρχηδονίων ἔπραξε, καὶ οὔτε τὴν γυναῖκα εἰς λόγους ἐδέξατο, οὔτε τὴν πόλιν ἐσῆλθε, καὶ ταῦτα καλούμενος, ἀλλ᾽ ἔξω τοῦ τείχους τῆς βουλῆς ἀθροισθείσης (ὡς ἔθος ἦν χρηματίζειν τῶν πολεμίων τοῖς πρέσβεσιν)
» εἰσαχθεὶς εἰς τὸ συνέδριον, ἔφη· ἡμᾶς, ὦ πατέρες, πρὸς
» ὑμᾶς καρχηδόνιοι ἔπεμψαν (ἐκεῖνοι γάρ με ἐστάλκασι,
» ἐπεὶ δοῦλος αὐτῶν νόμῳ πολέμου γεγένημαι) καὶ ἀξι-
» οῦσι μάλιστα μὲν καὶ τὸν πόλεμον λύσασθαι ἐπὶ συνθή-
» καις ταῖς δοκούσαις ἀμφοῖν. εἰ δὲ μή, τῶν αἰχμαλώτων
» ποιήσασθαι ἄλλαγμα. τοῦτ᾽ εἰπὼν μετέστη μετὰ τῶν πρέσβεων, ὡς ἂν καθ᾽ ἑαυτοὺς οἱ ῥωμαῖοι βουλεύσωνται. κελευόντων δ᾽ αὐτὸν τῶν ὑπάτων συμμετασχεῖν σφίσι τῆς διαγνώμης, οὐ πρὶν ἐπείσθη, πρὶν τοῦ ἐπιτραπῆναι παρὰ τῶν καρχηδονίων. ὁ δὲ τέως μὲν ἐσιώπα. ἐπεὶ δ᾽
» οἱ βουλευταὶ εἰπεῖν αὐτὸν γνώμην ἐκέλευον, ἔφη· ἐγὼ μὲν εἷς ἐξ ὑμῶν, ὦ πατέρες, κἂν μυριάκις ἁλῶ. τὸ μὲν

ὅπως ὁ μέτελλος τοὺς τῶν πολεμίων κατασκόπους ἐφώρασεν.

ὅτι νικῶσι ῥωμαῖοι τοὺς καρχηδονίους στρατηγοῦντος ἐπὶ μετέλλου ῥωμαίοις, καὶ τοὺς ἐλέφαντας αὐτῶν ἀγάγον.

ὅπως τοὺς ἐλέφαντας οἱ ῥωμαῖοι διαπεραιοῦσι τὸν πορθμὸν, καὶ εἰς ῥώμην ἀνάγουσιν.

ὅτι πρέσβεις εἰς ῥώμην οἱ καρχηδόνιοι ἔπεμψαν, καὶ αὐτὸν τὸν ῥήγουλον τὸν ὕπατον, ἀρξάμενον ἀπαιτοῦντο.

Carthaginenses decreto Romanorũ de re nauali cognito, classem spe totius Siciliæ potiundi miserunt. Ac dum ambo Coss. Cæcilius Metellus & C. Furius aderant, quieuerunt. Sed cum Furius Romam rediisset, Metello contempto, ad Panormum accesserunt. Metellus cognita exploratorum præsentia, omnibus qui in urbe erant conuocatis, pro concione edixit, ut sese inuicem prehensarent: & quemuis rogando quis esset, quidꝙ ageret, hostes deprehendit. Carthaginensibus autem ad pugnam se parantibus, per dies complures metu simulato, effecit, ut elati animis audacius mœnia oppugnarent. Signoꝙ dato, Romanis subitò portis omnibus erumpere iussis, facilè uicit in angustias redactos: unde cum euadere non possent, in tanta & uirorum & elephantorum multitudine, turbabantur. Sed interea classis Punica appellens, exitij causa in primis eis fuit. Nam dum naues conscendere contendunt, partim in mari perierunt, partim ab elephantis & sese & homines urgentibus conculcati, partim à Romanis occisi sunt. Capti etiam multi & uiri & elephantes: qui cum magistros suos non habentes exasperarentur, Metellus captiuis, qui eos cæpissent, salutem & impunitatem præconio promitti iussit. Sic illi mansuetissimis & notis captis, etiam cæteros attraxerunt: qui CXX numero, sic per fretum Romam sunt traducti. Dolia multa inter sese deuinxerunt, & lignis insertis ita distinxerunt, ut neque separarentur, neque coirent: ea'que trabibus constrata, sarmentis & terra ingesta, circumsepserunt, ut structura illa stabuli instar esset: in eam'que introductos, sine sensu nauigationis traiecerunt. Hac uictoria potito Metello, Hasdrubal dux tum quidem euasit: sed pòst à Carthaginensibus reuocatus, atque in crucem actus est. Qui cùm alijs de causis, tum ob captiuorum multitudinem, Romam legatos miserunt, adiuncto Regulo, quem propter uirtutem & autoritatem nihil non impetraturum arbitrabantur, iureiurando obstrictum, ut rediret. Is & alijs in rebus se pro Carthaginense gessit, neque uxorem ad colloquium admisit: neque urbem, quamuis uocaretur, ingressus est. Sed senatu extra urbem coacto (ita enim respondere legatis hostium moris erat) in concilium introductus, dixit: Nos, P. C. Carthaginẽses ad uos mi «
serunt (nam ego quoꝙ iure belli seruus eorum «
factus sum) petentes in primis, ut pax ijs con- «
ditionibus, quas utrinꝙ probaueritis, fiat: sin «
id nolitis, ut saltem captiui permutentur. Hæc «
locutus, cum legatis secessit, ut Romani soli deliberarent. Cum autem à Coss. interesse deliberationi iuberetur, non paruit, priusquam id Carthaginẽses permisissent. Ac tacitus assidens, cum sententiam rogaretur, ait: Ego, P. C. «
si uel millies captus fuero, uestrûm unus sum. «

Cæcilius Metellus Hasdrubalem ad Panormum uincit.

Elephantes CXX Romam perducti.

Hasdrubalis interitus.

M. Attilius Regulus ob dissuasam captiuorum permutationem, à Carthaginensibus excruciatur.

» Nam meum corpus penes Carthaginēses est,
» animus uerò meus uobiscum. Ac illud quidem
» alienatum à uobis: hic, quo minus Romano-
» rum sit, efficere nemo potest: ac ut captiuus, ad
» Carthaginenses pertineo. Cum autem nulla
» improbitate, sed rei bene gerendæ studio cla-
» dem acceperim, Romanus sum: uobisq; con-
» sultum cupio, & pacificationem nullo modo
è re uestra esse duco. His dictis, suæq; senten-
» tiæ rationibus adductis, subiecit: Scire se, haud
» dubium exitium sibi instare. neque enim Car-
» thaginensibus clam esse posse, quid suaserit.
» sed sic quoque Reipublicæ commodum pri-
» uata incolumitate sibi esse antiquius. Quod si
» quis dixerit, Cur non aufugiat, aut Romæ ma-
» neat? ei se responsurum, se iureiurando redi-
» tum promisisse. id se hostibus etiam cùm ob a-
» lia seruaturum esse: tum quòd seruata fide, so-
» lus ærumnam passurus esset: uiolata, tota ci-
» uitas periurij crimine obstringeretur. Senatu
autem salutis illius causa, tum ad pacem facien
dam, tum ad permutandos captiuos parato:
ne à ratione utilitatis sua causa decederent, ue-
nenum sibi datum esse finxit, ex quo omnino
periturus esset. Ita neque pace neque captiuo-
rum permutatione facta, quum eum cum le-
gatis abeuntem, præter alios uxor & liberi re-
» tinerent: Consules neque manere uolentem
» dedituros, neque abiturum detenturos esse di-
cerent: iurisiurandi religione priuatis affecti-
bus anteposita, discessit. Et à Carthaginensi-
bus per cruciatum, ut aiunt, interfectus est.
Nam palpebris præcisis, eum aliquandiu in
tenebris concluserunt. Deinde in uas quod-
dam refertum stimulis coniectum, & ad solem
cōuersum, doloribus & uigilijs, cum nusquam
inclinare se posset, peremerunt. Quibus Ro-
mani auditis, principes captiuorum, eius libe-
ris uicissim & excruciandos & necandos tra-
diderunt: & Coss. C. Attilio, Reguli fratri, &
L. Manlio, bellum Africanum decreuerunt.
Qui cum in Sicilia Lilybæum oppugnarent,
& fossæ partem ad machinas adducendas ex-
plere aggressi essent, Carthaginenses subter-
fodientes, terram subtraxerunt: sed cum ope-
rarum multitudine uincerentur, alium murum
intus lunatum struxerunt. Romanis autem
cuniculos subter muros agentibus, ut ijs in ca-
uernas desidentibus, irruerent: Carthaginen-
ses contrà fodientes, multos id ignorantes ex-
ceptos trucidarunt, multos igni farmentis in-
iecto in fossis cremarunt. Sed cum quidam è
socijs moram obsidionis, & stipendia non in-
tegra numerata ægrè ferentes, de oppido pro-
dendo cum Romanis agerent: Hamilcar eo
consilio animaduerso, sed dissimulato, ne illi
palàm deficerent, pecunia magistratibus da-
ta, multitudini promissa, sic eos reconciliauit,
ut proditionem non inficiati, postremos lega-
tos redeuntes non reciperent: qui ad Consu-
les profugi, agro in Sicilia & alijs rebus dona-
ti sunt. Carthaginenses qui domi erant, his auditis, Ardebam cum plurimis nauibus, frumen-
tum &

Lilybæi irrita oppugnatio.

Hamilcar proditionē callidè compescit.

τὸ μὲν γὰρ σῶμά μου Καρχηδονίων, ἡ δὲ ψυχή μου ὑμέ-
τέρα ἐστίν. ἐκεῖνο μὲν γὰρ ὑμῶν ἠλλοτρίωται, ταύτην
δὲ οὐδεὶς δύναται μὴ οὐχὶ ῥωμαίαν εἶναι ποιῆσαι· καὶ
ὡς μὲν αἰχμάλωτος Καρχηδονίοις προσήκω· ἐπεὶ δὲ
οὐκ ἐκ κακίας, ἀλλ' ἐκ προθυμίας ἐδυστύχησα, καὶ ῥω-
μαῖός εἰμι, καὶ φρονῶ τὰ ὑμέτερα, καὶ οὐδ' ὅλως τρό-
πον λυσιτελεῖν ὑμῖν τὰς καταλλαγὰς νομίζω. ταῦτα
ὁ Ῥήγουλος εἰπών, καὶ τὰς αἰτίας προσθείς, δι' ἃς
τὰς συμβάσεις ἀπηγόρευε· καὶ ἐπήγαγεν, ὡς οἶδα μὲν
ὅτι μοι πρόδηλος ὄλεθρος πρόκειται. ἀδύνατον γὰρ
λαθεῖν αὐτοὺς ἃ συμβουλεύσω, ἀλλὰ καὶ οὕτω τῆς ἐ-
μαυτοῦ σωτηρίας τὸ κοινῇ συμφέρον προτίθημι. εἰ δέ
τις φήσει, τί οὖν οὐκ ἐκδιδράσκεις, ἢ ἐνταῦθα καταμέ-
νεις; ἀκούσεται, ὅτι ὀμώμοκα αὐτοῖς ἐπανήξειν, καὶ οὐκ
ἂν παραβαίην τοὺς ὅρκους, οὐδ' εἰ πρὸς πολεμίους γε-
γόνασι, καὶ δι' ἄλλα, μάλιστα δέ, ὅτι τὸ δεινὸν ἐμπεδώ-
σας μὲν μόνος πείσομαι· ἂν δ' ἐπιορκήσω, πᾶσα ἡ πό-
λις ἀναπλησθήσεται. ἡ γερουσία δὲ τῆς ἐκείνου σωτηρίας
ἕνεκεν, καὶ τὴν εἰρήνην ποιήσασθαι, καὶ τοὺς αἰχμαλώ-
τους ἀντιδοῦναι προτεθύμητο. γνοὺς οὖν τοῦτο αὐτός, ἵνα
μὴ τὸ συμφέρον δι' αὐτὸν καταπρόωνται, ἐπλάσατο
πεπωκέναι φάρμακον δηλητήριον, καὶ μέλλειν πάν-
τως δι' αὐτοῦ ἀπολέσθαι. καὶ οὔτε ἡ σύμβασις γέγονεν, οὔ-
τε τῶν αἰχμαλώτων ἡ ἀμοιβή. ἀπιόντος δὲ αὐτοῦ σὺν
τοῖς πρέσβεσιν, ἀντελάβοντο ἄλλοι τε, καὶ οἱ παῖδες καὶ
ἡ γυνή. οἱ δ' ὕπατοι μήτ' ἐθέλοντα καταμεῖναι αὐτὸν
ἐκδώσειν ἔφασαν, μήτ' ἀπιόντα κατασχεῖν. καὶ οὕτω
προτιμήσας μὴ παραβῆναι τοὺς ὅρκους, ἀνεκομίσθη· καὶ
αἰκισθεὶς ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἡ φήμη λέγει, ἀπώλετο. τὰ γὰρ
βλέφαρα αὐτοῦ περιτεμόντες, καὶ χρόνον τινὰ ἐν σκό-
τει καθείρξαντες, εἶτα εἰς σκεῦός τι σύμπηκτον κέντρα
πανταχόθεν ἔχον ἐμβαλόντες αὐτόν, καὶ τρέψαντες
πρὸς τὸν ἥλιον, οὕτως ὑπὸ κακοπαθείας καὶ ἀγρυπνίας
μὴ δυνάμενον που κλιθῆναι διὰ τὰ κέντρα διέφθειραν.
ἀπυθόμενοι οἱ ῥωμαῖοι, τοὺς πρώτους τῶν αὐτοῖς αἰχμα-
λώτων παρέδωκαν τοῖς ἐκείνου παισὶ καὶ αἰκίσασθαι,
καὶ ἀνταποκτεῖναι. τοὺς δ' ὑπάτους ἐπὶ τὴν λιβύην στρα-
τεύσασθαι ἐψηφίσαντο, τόν τε γάιον ἀτίλιον τὸν τοῦ ῥη-
γούλου ἀδελφόν, καὶ τὸν μάλλιον τὸν λούκιον. οἱ ἐν τὴν
σικελίαν ἐλθόντες, τὸ λιλύβαιον περιέβαλον, καί τι μέ-
ρος τῆς τάφρου συγχῶσαι εἰς τὴν τῶν μηχανημάτων προ-
σαγωγὴν ἐπεχείρησαν. καὶ οἱ καρχηδόνιοι ὑπορύσσοντες,
τὸν χοῦν ὑφεῖλκον. ἐπεὶ δ' ἠλαττοῦντο τῇ πολυχειρίᾳ,
τεῖχος ἕτερον ἔνδον μηνοειδὲς ᾠκοδόμησαν. καὶ οἱ μὲν ὑπο-
νόμους ὑπὸ τὸν κύκλον εἰργάζοντο, ὅπως κατὰ τὸ διάκε-
νον αὐτῶν ἱζήσαντος τοῦ τείχους, εἰσπέσωσιν. οἱ καρχηδό-
νιοι δὲ ἀντορύσσοντες, πολλοὺς μὲν ἀγνοοῦντας τὸ γινό-
μενον ἐκδεχόμενοι ἔκτανον, πολλοὺς δὲ καὶ πῦρ ἐν φρυγά-
νοις εἰς τὰ ὀρύγματα ἐμβαλόντες ἔφθειρον. ἐπεὶ δέ τινες
τῶν συμμάχων τῇ τε παρατάσει τῆς πολιορκίας ἀχθόμενοι,
καὶ τῷ μὴ τὸν μισθὸν αὐτοῖς ἐντελῆ καταβάλλεσθαι, προ-
δοῦναι τὸ χωρίον τοῖς ῥωμαίοις διεκηρυκεύοντο, ἐφώρα-
σεν ὁ ἀμίλκας τὸ βουλευόμενον, οὐκ ἐξέφηνε δέ, ἵνα μὴ πο-
λεμώσιν αὐτῷ· χρήματα δὲ τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν παρασχών,
καὶ τῷ πλήθει προσυποσχόμενος ἕτερα, οὕτως αὐτοὺς ᾠκειώ-
σατο, ὥστε μηδ' ἀρνήσασθαι τὴν προδοσίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς τε-
λευταίους πρέσβεις ἐπανιόντας ἀπώσασθαι, οἳ πρὸς τοὺς
ὑπάτους αὐτομολήσαντες, γῆν τε ἐν σικελίᾳ καὶ ἕτε-
ρα ἔλαβον. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ οἴκοι καρχη-
δόνιοι, πέμπουσιν ἀδέρβαν σὺν ναυσὶ πλείσταις εἰς τὸ
λιλύβαιον

ἵνα ῥωμαῖος ὁ ῥήγουλος συμβουλεύσῃ γνώμην δοῦναι ἀνδράσι, καὶ ἐπανελθεῖν ἀναπεμφθεὶς ὑπὸ καρχηδονίων, ἵνα μὴ ἐκδοθῇ, ἐμόνωσεν διεφθάρη.

στρατηγοὶ ῥωμαίων ἀπεστάλησαν, καὶ πολιορκοῦσι τὸ λιλύβαιον.

ὅπως οἱ ῥωμαῖοι ἐν τῇ πολιορκίᾳ τοῦ λιλυβαίου παρὰ τῶν καρχηδονίων ἡττῶνται.

λιλύβαιον σῖτον ἀγούσαις, καὶ χρήματα. καὶ ὃς χειμῶνα ἐπιτηρήσας, εἰσέπλευσε. κἀκ τούτου καὶ ἄλλοι συχνοὶ κατατολμᾶν ὁμοίως ἐτόλμων· καὶ οἱ μὲν ἐπετύγχανον, οἱ δὲ ἀπώλλυντο. ἕως μὲν οὖν ἄμφω παρῆσαν οἱ ὕπατοι, ἰσοπαλεῖς οἱ ἀγῶνες ἐγένοντο. νόσου δὲ καὶ λιμοῦ πιεζόντων αὐτούς, καὶ τοῦ ἑτέρου οἴκαδε διὰ ταῦτα σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν στρατιώταις ἀναχωρήσαντος, ἀμίλκας θαρρήσας ἐπεξῆλθε, καὶ τὰς μηχανὰς ἐνέπρησε, καὶ τοὺς ἐπαμύνοντας αὐταῖς ἔφθειρε. καὶ ὁ ἵππος αὐτοῦ ἐκ τῶν δρεπάνου ὁρμώμενος, τά τε ἐπιτήδεια κομίζεσθαι τοὺς ῥωμαίους ἐκώλυε, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέτρεχε, καὶ ὁ ἀρδέβας ποτὲ μὲν τῆς σικελίας, ποτὲ δὲ τῆς ἰταλίας τὰ παράλια ἐκάκου, ὅθεν οἱ ῥωμαῖοι ἐν ἀπορίᾳ κατέστησαν. τέως μέντοι λούκιος ἰούνιος ἡτοίμαζε ναυτικόν, κλαύδιος δὲ πούλχερ εἰς τὸ λιλύβαιον ἐπειχθείς, καὶ τριήρεις πληρώσας, συνέλαβε δι᾽ αὐτῶν ἄννωνα τὸν καρχηδόνιον ἐκπλέοντα πεντήρει, καὶ παράδειγμα τοῖς ῥωμαίοις ἐς κατασκευὴν τῶν νεῶν ἐγένετο. πολλάκις δὲ τοῦ ναυτικοῦ κινδυνεύοντος, ἐβαρύνοντο οἱ ῥωμαῖοι τῇ συνεχεῖ τῶν νεῶν φθορᾷ. ἄνδρας γὰρ συχνοὺς καὶ χρήματα πλεῖστα ἐν ταύταις ἀπώλλυσαν. οὐ μέντοι γε καὶ ἐνέδοσαν, ἀλλὰ καί τινα φθεγξάμενον περὶ καταλλαγῶν πρὸς καρχηδονίους ἐν τῇ βουλῇ διεχρήσαντο, καὶ λεχθῆναι δικτάτωρα ἐψηφίσαντο. καὶ δικτάτωρ μὲν ὁ κολλατῖνος ἐλέχθη, ἵππαρχος δὲ ὁ μέτελλος· οὐδὲν δὲ μνήμης ἔπραξαν ἄξιον. ἐν ᾧ δὲ κολλατῖνος δικτάτωρ ἐλέγετο, ἐν τούτῳ τὸν ἔρυκα παρεστήσατο ὁ ἰούνιος, καὶ ὁ καρθάλων κατέσχεν αἰγίθαλον, καὶ ἐζώγρησε τὸν ἰούνιον. τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει αὐρήλιος γάϊος καὶ σερουΐλιος πούπλιος τὴν ἀρχὴν λαβόντες, τό, τε λιλύβαιον καὶ τὸ δρέπανον ἐλύπουν, καὶ τοὺς καρχηδονίους τῆς γῆς ἀπεῖργον, καὶ τὴν αὐτῶν συμμαχίδα κατέκειρον. ὁ οὖν καρθάλων πολλάκις ἐπιχειρήσας κατ᾽ αὐτῶν, ὡς οὐδὲν ἤνυσεν, εἰς ἰταλίαν ὥρμησεν, ἵν᾽ οὕτω τοὺς ὑπάτους μεταγάγοι ἐκεῖ, εἰ τὴν χώραν κακώσει, καὶ πόλεις αἱρήσει. ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐνταῦθά τι αὐτῷ προσεχώρησε. τὸν γὰρ στρατηγὸν τὸν ἀστυνόμον μαθὼν πλησιάζοντα, ἐς σικελίαν ἀνέπλευσεν. ἔνθα τῶν μισθοφόρων στασιασάντων διὰ τὸν μισθόν, συχνοὺς μὲν ἐς νήσους ἐρήμους ἐκβιβάσας κατέλιπε, πολλοὺς δὲ καὶ ἐς τὴν καρχηδόνα ἀπέστειλεν. ὃ γνόντες οἱ λοιποὶ ἠγανάκτησαν, καὶ νεωτερίσειν ἔμελλον. ἂν ἀμίλκας διαδεξάμενος τὸν καρθάλωνα, πολλοὺς μὲν νύκτωρ κατέκοψε, πολλοὺς δὲ καὶ κατεπόντωσεν. ἐν τοσούτῳ δ᾽ οἱ ῥωμαῖοι φιλίαν ἀΐδιον πρὸς ἱέρωνα διεπράξαντο, καὶ προσαφῆκαν ὅσα παρ᾽ αὐτοῦ ἐπετείως ἐλάμβανον. τῷ δ᾽ ἑξῆς ἔτει τοῦ θαλαττίου πολέμου δημοσίᾳ μὲν οἱ ῥωμαῖοι ἀπέσχοντο διά τε τὰς ἀτυχίας, καὶ διὰ τὰ ἀναλώματα. ἰδίᾳ δέ τινες ναῦς αἰτήσαντες, ὥστ᾽ ἐκείνας μὲν ἀποκαταστῆσαι, τὴν λείαν δὲ οἰκειώσασθαι, ἄλλα τε τοὺς πολεμίους ἐκάκωσαν· καὶ ἐς ἱππῶνα λιβυκὴν πόλιν ἐσπλεύσαντες, τά τε πλοῖα πάντα, καὶ πολλὰ τῶν οἰκοδομημάτων κατέπρησαν. τῶν δ᾽ ἐπιχωρίων τὸ στόμα τοῦ λιμένος διαλαβόντων ἁλύσεσιν, ἐν περιστάσει ἐγένοντο, σοφίᾳ δὲ καὶ τύχῃ περιεγένοντο. σπουδῇ γὰρ ταῖς ἁλύσεσι προσπεσόντες, ἐπεὶ προσψαύσειν αὐτῶν ἔμελλον οἱ ἔμβολοι τῶν νεῶν, μετέστησαν ἐς τὰς πρύμνας οἱ τοῦ πληρώματος· καὶ οὕτως αἱ πρῷραι κουφισθεῖσαι, ὑπερῆραν τὰς ἁλύσεις. αὖθις δ᾽ ἐς τὰς πρῴρας αὐτῶν μεταπηδησάντων, αἱ πρύμναι τῶν σκαφῶν μετεωρίσθησαν, καὶ διεξέδραμον. καὶ μετὰ τοῦτο περὶ τὸ πάνορμον ναυσὶ καρχηδονίους ἐνίκησαν.

ὅτι ἀπῆσαν οἱ ῥωμαῖοι τῆς ναυμαχίας.

tum & pecunias Lilybæum aduehentibus miserunt. Is tempestate obseruata appulit. Quod deinde alij plurimi imitari ausi, partim successum habuerunt, partim perierunt. Dum ambo Consules aderant, æquo Marte pugnabatur. Sed cum morbo & fame premerētur, ijsq́ de causis alter suos milites domum reduceret, Hamilcar erumpere ausus, machinas incendit, defensores earum occidit: & equitatu Drepano emisso, Romanos pabulatione & commeatu prohibendo, eorumq́ socios infestando, Ardeba interim aliàs Siciliæ, aliàs Italiæ oram populante, ad summam inopiam redegit. Sed Lucio Iunio classem parante, Claudius Pulcher Lilybæum properè abijt: & militibus in naues impositis, Hannonem Carthaginensem in quinqueremi nauigantem comprehendit: unde Romani exemplum fabricandarum nauium petiuerunt. Sed cum classes sæpe periclitarentur, quanquam crebrò tot nauium, in quibus multi uiri & pecuniæ erant, interitu dolebant: tamen non cesserunt, sed quendam in senatu de pace cum Carthaginensibus facienda locutum occiderunt. & Dictatorem dixerunt Collatinum, magistrū equitum Metellum: nihil tamen memorabile gesserunt. Interea Iunius Erycem subegit: & Carthalo Aegithalo potitus, Iunium cæpit. Sequenti anno C. Aurelius & P. Seruilius magistratu inito, Lilybæum & Drepanum insistantes, terra Carthaginenses prohibuerunt, eorumq́ socias ciuitates afflixerunt. Carthalo cum uarijs rationibus contra eos tentatis nihil effecisset, in Italiam abijt, ut aut Consules eò traduceret, aut interea agros uastaret, & urbes caperet: sed ne ibi quidem ei quicquam successit. Nam cum ducem, urbis præfectum aduentare didicisset, in Siciliam redijt. Vbi cum conductitius miles ob stipendium tumultuaretur, multos in desertis insulis expositos reliquit, multos Carthaginem misit. Quo cæteri cognito indignati, res nouas spectabant. Sed Hamilcar, successor Carthaloni datus, multos eorum noctu occidit, multos in mari demersit. Interea Romani perpetuam cum Hierone amicitiam sanxerunt, remissis tributis annuis. Sequenti anno bello nauali propter crebras clades & impensas, publicè abstinuerunt. Sed quidam priuatim nauibus postulatis, quas restituerent, & prædam sibi uendicarent, cùm alias clades hostibus intulerunt, tum Hipponem urbem Libycam ingressi, nauigia omnia & multas ædes cremarunt. Et cum ciues portus aditum cathenis clausissent, ex magno periculo arte & fortuna euaserunt. Nam festinanter in cathenas inuecti, cum eas rostra nauium iamiam attingerent, in puppes transierunt: ita proræ leuatæ cathenas superarunt. cumq́ rursus in proras transiluissent, puppes leuatæ transierunt. Post hæc ad Panormū Carthaginenses

Hanno capitur.

Priuata classis Romanorum.

Columbariæ insula. uicerunt. Consulum alter Cæcilius Metellus ad Lilybæum fuit, alter Numerius Fabius Drepanum obsedit: & insulæ Columbariæ, à Carthaginensibus præoccupatæ, noctu missis militibus est insidiatus, qui occiso præsidio insulam occuparunt. Cum autem Hamilcare manè contra illos profecto, Fabius illis opem ferre non posset, Drepanũ inuasit, ut aut urbem per ducis absentiam caperet, aut illum ab insula abstraheret. Horum alterum ei successit. Hamilcar enim territus, in munitionem se recepit. Fabius Columbariam tenuit: & angustias paludesque intericctas, aggeribus continenti iunxit. Ita facilior facta oppugnatio, quum ibi murus esset infirmior. * Carthaginenses autem eis crebra detrimenta inferebāt, nunc in Siciliam, nunc in Italiam traijciendo. Captiuos uiritim permutarunt: cæteros, quia tantum numerum non habebant, Carthaginenses pecunia redemerunt. Ab eo tempore diuersi Consules fuerunt, sed nihil historia dignum gesserunt. Nam illud maximo detrimento Romanis fuit, quòd duces quotannis mutabant, eosque, qui imperatoria munia adhuc discebant, reuocabant: quasi non rei gerendæ, sed exercendi causa ablegatos. Galli Carthaginensibus socijs infensi, quòd ab eis malè acciperentur, præsidiũ quoddam suæ fidei commissum, Romanis pecunia prodiderunt: ab eisque unà cum alijs qui à societate Carthaginensium defecerant, stipendio conducti sunt, cum prius peregrinum alere militem Romani non consueuissent. His freti, & classe priuatorum hominum Africam infestantium, mare diutius negligere nolentes, denuò naues compararunt. Luctatio Catulo Consuli designato, collega adiunctus est Q. Valerius Flaccus ædilis. Qui in Siciliam profecti, & terra mari que Drepanum aggressi, partem muri deiecerunt: oppidumque cæpissent, nisi Consule uulnerato, milites circa illum occupati fuissent. Interea cognito hostium aduentu, Hannone magnam turbam domo adducẽnte, contra illos se conuerterunt. Acie utrinque instructa, astrum quoddam, facis instar, supra Romanos ad læuam exortum, uersus Carthaginenses acumen direxit. Pugna atrox commissa est ab utrisque, tum ob alia, tum quòd Carthaginenses Romanos ad extremam bellorum naualium desperationem adigere uoluerunt, Romani prius acceptas clades resarcire studuerunt. Sed penes hos uictoria fuit. Nam Carthaginensium naues, præter alias sarcinas, frumentum & pecuniam uehentes, grauabantur. Hanno elapsus, statim Carthaginem properauit. Sed à ciuibus iracundia & metu commotus, in crucem actus est, & legati de pace ad Catulum missi. Qui quòd & annus eius iam penè exierat, neque breui tempore Carthaginis excindendæ spem habebat, & successoribus gloriam laborum suorum inuidebat, à pace non abhorrens, inducias fecit, pecunia, frumento & obsidibus acceptis, ut Romam legatos

Mutatio ducum Romanis noxia.

Galli Romanorũ stipendiarij.

Luctatius Catulus Carthaginenses ad pacẽ perducit adigit.

φύλακας. οἱ δ' ὕπατοι, μέτελλος μὲν καικίλιος περὶ τὸ λιλύβαιον ἦν, νουμέριος δὲ φάβιος τὰ δρέπανα προσήδρευε, καὶ ἐπεβούλευσε τῇ νησίδι τῇ πελιάδι καλουμένῃ, προκατειλημμένῃ παρὰ καρχηδονίων, στρατιώτας πέμψας νύκτωρ, οἳ τοὺς φρουροὺς κτείναντες, τὴν νῆσον εἷλον. μαθὼν ἀμίλκας, ἕωθεν τοῖς διαβεβηκόσιν ἐπέθετο. οἷς οὐκ ἔχων ἀμῦναι ὁ φάβιος, τῷ δρεπάνῳ προσέμιξεν, ὡς ἢ τὴν πόλιν διὰ ἐρημίαν αἱρήσων, ἢ τῆς νήσου τὸν ἀμίλκαν ἀπάξων, καὶ ἐνίκηθη τὸ ἕν. φοβηθεὶς γὰρ ὁ ἀμίλκας, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ τεῖχος. καὶ ὁ φάβιος τὴν πελιάδα κατέσχε, καὶ τὸ μεταξὺ ταύτης καὶ τῆς ἠπείρου στενὸν καὶ τεναγῶδες τυγχάνον συγχώσας ἤπειρωσε, καὶ ῥᾷον προσεπολέμει τοῦ τείχους ἐκεῖ ὄντος ἀσθενεστέρου. * καὶ οἱ καρχηδόνιοι συχνὰ παρελύπουν αὐτοὺς, εἰς σικελίαν τε πλέοντες, καὶ εἰς τὴν ἰταλίαν περαιούμενοι. τοὺς δ' αἰχμαλώτους ἀλλήλων ἄνδρα ἀντ' ἀνδρὸς ἠλλάξαντο· τοὺς δὲ λοιποὺς, ἐπεὶ μὴ ἦσαν ἰσοπληθεῖς, ἀργυρίου οἱ καρχηδόνιοι ἐκομίσαντο. ἐκ τότε δὲ διάφοροι μὲν ὑπάτευσαν, οὐδὲν δὲ ἱστορίας ἔπραξαν ἄξιον. μέγιστον γὰρ οἱ ῥωμαῖοι ἐσφάλλοντο, ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν ἄλλους, ἄλλους ἑτέρους ἄρχοντας ἔπεμπον· ἄρτι δὲ τὴν στρατηγίαν μανθάνοντας, τῆς ἀρχῆς ἔπαυον, ὥσπερ εἰς ἄσκησιν σφᾶς, ἀλλ' οὐκ εἰς χρῆσιν αἱρούμενοι. οἱ γαλάται δὲ τοῖς καρχηδονίοις συμμαχοῦντες, καὶ μισοῦντες αὐτοὺς, ὅτι κακῶς μετεχειρίζοντο σφᾶς, φρουρίου τινὸς φυλακὴν ἐμπιστευθέντες, τοῖς ῥωμαίοις αὐτὸ προὔδωκαν ὑπὸ χρήμασι. μεταστάντας δὲ ἀπὸ τῶν καρχηδονίων γαλάτας, καὶ ἄλλους τῶν σφῶν συμμάχων τινὰς οἱ ῥωμαῖοι ὑπὸ μισθοφορᾷ προσελάβοντο, μὴ πρότερον τρέφοντες ξενικόν. τούτοις οὖν ἐπαιρόμενοι, καὶ ὅτι οἱ τὰς ναῦς ἔχοντες ἰδιῶται, τὴν λιβύην ἐπόρθησαν, οὐκέτι ἀμελεῖν τῆς θαλάσσης ἤθελον· ἀλλὰ καὶ αὖθις ναυτικὸν συνεστήσαντο, καὶ λουτάτιος κατύλος ὕπατος ᾑρέθη, καὶ τούτῳ συνεξεπέμφθη κύιντος οὐαλλέριος φλάκκος ἀγορανομῶν. οἳ ἐν σικελίᾳ ἐλθόντες, καὶ κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τῷ δρεπάνῳ προσέβαλον, καί τι τοῦ τείχους κατήρειψαν, καὶ εἷλον ἂν αὐτὸ, εἰ μὴ τοῦ ὑπάτου τρωθέντος, περὶ ἐκεῖνον οἱ στρατιῶται ἀπησχολήθησαν. κἂν τούτῳ μαθόντες, τοὺς πολεμίους οἴκοθεν ἥκειν ναυτικῷ πλήθει, ἄννωνος ναυαρχοῦντος, πρὸς ἐκείνους ἐτράποντο. καὶ ἀντιπαρατεταγμένων αὐτῶν, ἀστέρα τι λαμπαδῶδες ὑπὲρ τῶν ῥωμαίων φανὲν ἐξ ἀριστερᾶς, ὡς τοὺς καρχηδονίους ἄρθεν ἐγκατέσκηψε. ἐγένετο δ' ἡ ναυμαχία καὶ ἐπ' ἀμφοῖν καρτερὰ, διά τε ἄλλα τινὰ, καὶ ἵνα οἱ μὲν καρχηδόνιοι ἐν τελείαν ἀπόγνωσιν τοὺς ῥωμαίους τοῦ ναυτικοῦ καταστήσωσιν· οἱ δ', ἵνα καὶ τὰς προτέρας ἀνακαλέσωνται συμφοράς· ὅμως δ' οὖν οἱ ῥωμαῖοι τὴν νίκην ἤραντο. τὰ γὰρ τῶν καρχηδονίων σκάφη φορτία φέροντα πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ σῖτον, καὶ χρήματα, ἐβαρύνοντο. ὁ δ' ἄννων διαφυγὼν, εὐθὺς εἰς τὴν καρχηδόνα ἀπήχθη. οἱ καρχηδόνιοι δὲ θυμῷ ληφθέντες, καὶ φόβῳ, τὸν μὲν ἀνεσταύρωσαν, πρέσβεις δὲ πρὸς εἰρήνην τῷ κατύλῳ πεπόμφασι. καὶ τῷ πρὸς βουλῆς ἦν τὸν πόλεμον καταλύσασθαι, ὅτι ἐπ' ἐξόδου οὔσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς, οὔτε δὲ ὀλίγου ἐξαιρήσειν τὴν καρχηδόνα ἤλπιζεν, οὔτε τοῖς διαδόχοις τὴν δόξαν τῶν ἑαυτῶν πόνων καταλιπεῖν ἤθελε. διὸ ἀνοκωχὴν ἐποιήσατο, καὶ χρήματα καὶ σῖτον καὶ ὁμήρους αὐτῷ δόντες, ἵν' ἂν τὴν ῥώμην πρεσβεύσωνται,

ὅτι μισθοφόρους ὄντας ῥωμαίοι γαλάτας τοῖς καρχηδονίοις συμμαχοῦντας, καὶ ὅτι αὖθις ναυτικὸν οἱ ῥωμαῖοι συνεστήσαντο, καὶ ναυμαχία τοῖς καρχηδονίοις ἐγένετο.

ὅτι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν οἱ καρχηδόνιοι αἰτήσαντες εἰρήνην σπένδονται ῥωμαίοις.

σαντο ἐφ' ᾧ τῆς σικελίας τε καὶ τῶν νήσων πασῶν ἐκστῆναι ῥωμαίοις, καὶ πάσας τὰς περὶ αὐτὴν ἐκλιπεῖν, καὶ μήτε τῷ ἱέρωνι πολεμεῖν, καὶ χρήματα τὰ μὲν ἅμα τῇ σπονδῇ δοῦναι, τὰ δὲ ὕστερον, καὶ τοὺς μὲν ἑκόντας αὐτομόλους καὶ αἰχμαλώτους προῖκα ἐκπέμψαι, τοὺς δ' ἑαυτῶν πρίασθαι. τοιαύτη μὲν οὖν ἡ σύμβασις ὡμολόγητο (μόνην γὰρ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἀτιμίαν ὁ ἀμίλκας παρῃτήσατο) καὶ ὁ μὲν ταῦτα συνθέμενος, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκ τῶν ταχέων ἐξαγαγὼν, ἀπέπλευσεν οἴκαδε, πρὶν τοὺς ὅρκους ἐπιτελεσθῆναι. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ τήν τε νίκην διὰ βραχέος ἔμαθον, καὶ ἐπήρθησαν ὡς παντάπασι κεκρατηκότες. καὶ τῶν πρέσβεων ἐλθόντων, οὐκέτι κατέχειν ἑαυτοὺς ἠδύναντο, καὶ τὴν λιβύην ἕξειν ἅπασαν ἤλπιζον. διὸ οὐδὲ ταῖς τοῦ ὑπάτου ὁμολογίαις ἐνέμειναν, ἀλλὰ καὶ χρήματα αὐτοὺς πολλῷ πλείω τῶν ὑπεσχημένων ἐπράξαντο· καὶ ἀπηγόρευσαν σφίσι, μήτε τὴν ἰταλίαν, μήτε τὴν ἔξω συμμαχίδα σφῶν μακραῖς ναυσὶ παραπλεῖν, ἢ μισθοφόροις τισὶν ἀπ' αὐτῶν κεχρῆσθαι. ὁ μὲν οὖν πρῶτος τοῖς καρχηδονίοις πόλεμος τοῖς ῥωμαίοις εἰς τοῦτο κατέληξε τετάρτῳ ἔτει καὶ εἰκοστῷ, καὶ ἐπ' αὐτῷ ἤγαγεν ὁ κάτουλος τὰ ἐπινίκια. κόϊντος δὲ λουτάτιος ὑπατεύσας, ἀπῆλθεν ἐς σικελίαν, καὶ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ κατούλου πάντα τὰ ἐκεῖ κατεστήσατο, καὶ τὰ ὅπλα τῶν ἐν αὐτῇ ἀφείλοντο. σικελία μὲν οὖν οὕτως ὑπὸ ῥωμαίων δεδούλωτο, πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ ἱέρωνος, ἐκ δὲ τούτου πρὸς τοὺς καρχηδονίους φιλία ἦν αὐτοῖς. ἄμφω δ' αὖθις εἰς πολέμους ἰδίους χωρὶς μετ' ὀλίγον κατέστησαν. τοῖς γὰρ καρχηδονίοις οἵ τε περίλοιποι τῶν μισθοφορησάντων σφίσι, καὶ τὸ δουλεῦον τὸ ἐν τῇ πόλει, καὶ τῶν ὁμορούντων πολλοὶ πρὸς τὰς συμφορὰς αὐτῶν συνεπέθεντο. οἵ γε μὴν ῥωμαῖοι ἐπικαλεσαμένων αὐτοὺς τῶν πολεμούντων ἐκείνοις, οὐδ' ὑπήκουσαν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς πρεσβευσάμενοι, καὶ μὴ δυνηθέντες καταλλάξαι αὐτούς, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους τῶν καρχηδονίων, οὓς εἶχον, ἀφῆκαν προῖκα, καὶ σῖτον ἐπέμψαν, καὶ μισθοφόρους ἐκ τῆς οἰκείας συμμαχίδος αὐτοῖς ἐπαγαγέσθαι ἐπέτρεψαν, δόξαν ἐπιεικείας θηρώμενοι μᾶλλον, ἢ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προμηθούμενοι· ὅθεν πράγματα ἔσχον εἰσέπειτα. ὁ γὰρ ἀμίλκας ἐκεῖνος ὁ βαρχίδης, ἐπεὶ τοὺς ἐναντίους ἐνίκησεν, ἐπὶ μὲν τοὺς ῥωμαίους, καίπερ κάρτα μισῶν αὐτούς, οὐκ ἐτόλμησε στρατεῦσαι. ἐς δὲ τὴν ἰβηρίαν παρὰ γνώμην τῶν οἴκοι τελῶν ἀπῆρεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐγένετο ὕστερον. τότε δὲ οἱ ῥωμαῖοι φαλίσκοις ἐπολέμησαν, καὶ μάλλιος τορκουᾶτος τὴν χώραν αὐτῶν ἐδῄωσε· καὶ συμμίξας αὐτοῖς, ἐσφάλη μὲν τῷ ὁπλιτικῷ, τοῖς δ' ἱππεῦσιν ἐκράτησε, καὶ αὖθις αὐτοῖς μαχεσάμενος ἐνίκησε, καὶ τά τε ὅπλα αὐτῶν, καὶ τὴν ἵππον, καὶ τὰ ἔπιπλα, καὶ τὸ δουλεῦον, καὶ τὸ ἥμισυ τῆς χώρας ἀφείλετο, ὕστερον δὲ ἡ μὲν ἀρχαία πόλις εἰς ὄρος ἐρυμνὸν ἱδρυμένη, κατεσκάφη· ἑτέρα δ' ᾠκοδομήθη εὐέφοδος. μετὰ δὲ τοῦτο ἐπολέμησαν αὖθις πολέμους πρὸς βοΐους, καὶ πρὸς γαλάτας ἐκείνοις πλησιοχώρους, καὶ πρὸς λιγύων τινάς. τοὺς μὲν οὖν λίγυας σεμπρώνιος γράκχος μάχῃ νικήσας ἐκάκου. καὶ τοῖς γαλάταις πούπλιος οὐαλέριος συμβαλὼν, τὸ μὲν πρῶτον ἡττήθη· εἶτα πυθόμενος ὡς ἐπικουρίαν αὐτοῦ τινὰς ἐκ τῆς ῥώμης ἥκειν, ὅμως αὖθις τοῖς γαλάταις ἐχώρησεν· ἵν' ἢ καθ' ἑαυτὸν νικήσοι, ἢ ἀποθάνοι. τοῦτο γὰρ μᾶλλον, ἢ ζῆν αἰσχυνόμενος ὄφλειν προείλετο· καί πως κατὰ τύχην ἐκράτησε. τότε μὲν οὖν ταῦθ' οὕτως τοῖς ῥωμαίοις συνήντησαν, καὶ

Ἐπεὶ οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ φυσιωθέντες διὰ τὴν νίκην, βαρυτέρας τὰς τῶν σπονδῶν συνθήκας τοῖς καρχηδονίοις ἐπέτειναν, καὶ οὕτως ὁ πόλεμος ἔληξε σφίσιν.

πόλεμος ῥωμαίων πρὸς φαλίσκους.

gatos mitterent, ea conditione, ut tota Sicilia & omnibus circumiacentibus insulis Romanis cederent, neq; Hieronem lacesserent: & pecuniam partim pace facta, statim, partim pòst numerarent: & Romanos captiuos gratis redderent, suos uerò redimerent. Tali pactione facta (solam enim sub iugum missionis ignominiã Hamilcar deprecatus est) militibus è munitionibus eductis, domum rediit, priusquam iusiurandum daretur. Qui Romæ erant, uictoria celeriter cognita, ita sunt animis elati, quasi planè debellatum esset: legatis'que præsentibus, se non amplius continere potuerunt, spe totius Africæ occupandæ concepta. Itaque conditionibus à Consulibus propositis non acquiescentes, & pecuniam promissa longè maiorem postularunt: & interdixerunt, ne longis nauibus uel ad Italiam, uel ad alias socias prouincias accederent, aut conducticiis inde militibus uterentur. Atque ita primo bello Punico, anno quarto & uigesimo à Romanis confecto, Catulus triumphauit. Q. uerò Luctatius, post consulatum in Siciliam profectus, cum fratre Catulo omnia ibi ordinauit. Siculis arma adempta: tota insula, Hieronis excepto imperio, à Romanis subacta, & amicitia cum Carthaginẽsibus constituta. Sed utriq; paulo pòst seorsim alia gessere bella. Nam Carthaginenses, reliqui eorum stipendiarii, & seruitia ciuitatis, & multi ex finitimis, aduersa illorum fortuna freti, inuaserũt. Romani cum ab hostibus illorum accerserentur, adeò non assenserunt, ut cum per legatos reconciliare illos non possent, omnes Carthaginensium captiuos gratis dimitterent, frumentum mitterent, è sociis prouinciis conscribendi militis potestatem darent: non tam ut rationibus illorum consulerent, quàm ut humanitatis & clementiæ laudem consequerentur: unde pòst in negocia inciderunt. Hamilcar enim Barchinus ille, uictis hostibus, Romanos, quanquã eis infensissimus, bello petere non ausus, contra magistratuum uoluntatem in Hispaniã abiit. Sed hæc pòst facta sunt. Tum autem Romani cum Faliscis bellum gesserunt, Manlio Torquato agrum illorum urente: qui cum eis cõgressus, peditatu succubuit, equitatu uictor. Deinde repetita pugna, eos domuit: armis, equis, supellectilibus, seruitiis, & agri semisse mulctatos. Tandem etiam antiqua urbs, in arduo sita mõte, euersa: aliaq; condita in planicie, oppugnatu facilis. Pòst, alia bella cum Boiis, & Gallis eorum uicinis, & Liguribus quibusdam gesserunt. Ac Ligures Sempronius Gracchus uictor afflixit. P. Valerius, à Gallis principiò superatus, cum auxilia sibi mitti Roma audisset, Gallos denuò est aggressus: ut aut per se uictoria poti retur, aut mortem oppeteret, quam uitę ignominiosæ præferebat: ac fortuna quadam uicit. Tum igitur ita cum Romanis actũ: eisq;

Pacis conditiones inter Romanos & Carthaginenses.

Carthaginẽses à Romanis adiuti, uires receperant.

Faliscum bellum.

Bellum Gallicum & Ligusticum.

Sardinia citra pugnam, & pecuniæ rursus datæ à Carthaginensibus: qui cum negociatores Romanos in mari malè tractasse accusarentur, nondum firmatis opibus, minas illorum timuerunt. Sequenti anno L. Lentulus & Q. Flaccus, bello contra Gallos suscepto, dum unà agebant, insuperabiles erant. Sed cum separati, loca quædam, maioris prædæ cupiditate, uastare cœpissent, Flacci castra noctu circumdata, in periculo fuerunt. Barbari uerò tum repulsi, multis socijs ascitis, cum magna manu denuò Romanos inuaserunt. Et P. Lentulo & Licinio Varo se ob multitudinem suam uel sine pugna terrorem incussuros arbitrati, per legatos Ariminensem agrum repetierunt: & eos ipsa urbe, quæ sua esset, cedere iusserunt. Consules uerò nec ob paucitatem confligere, neque illa concedere ausi, inducias fecerunt, ut ijs de rebus legati à Gallis Romam mitterentur. Qui cum apud senatum eadem postulassent, neque quicquam impetrassent, in castra reuersi, res suas perditas reperecrūt. Quidam enim ex eorum socijs, mutata sententia, Romanos timentes, Boios sunt aggressi: ac utrinque multi ceciderunt. Vnde reliqui domum redierunt: Boij per pactiones magna agri sui parte sunt mulctati. Gallicis bellis iam confectis, Lentulus contra Ligures arma cœpit: & ijs qui occurrebant profligatis, castella quædam subegit. Varus Corsicam petiturus, cum propter nauigiorum penuriā traijcere non posset, Claudium Cliniam cum copijs præmisit: qui Corsis territis, in colloquium uenit, & pro autoritate pacem cum eis fecit. Varus autē nulla pactionis habita ratione, eos oppugnare nō destitit, donec subegisset. Romani uerò id crimen uiolati fœderis à sese amouentes, Claudium eis dediderūt: non receptū expulerunt. Bellum aduersus Carthaginēses, ob mercatorum suorū iniurias susceptū, deposuerūt: exactaque pecunia fœdus renouatunt, ne sic quidem diu duraturū. Ac Carthaginensi bello dilato, Sardos dicto non audientes adorti uicerunt: qui deinde à Carthaginēsibus clam ad rebellionē incitati sunt. Defecerunt & Corsi: nec Ligures quieuerūt. Sequēti anno Romani copijs trifariam diuisis, ut hostes simul bello infestati, auxilia inuicē ferre non possent, Posthumium Albinum in Ligusticum, Sp. Caruilium contra Corsos, in Sardiniam P. Cornelium ædilem miserunt. Consules licet haud citra laborem, citra moram tamen mandata executi sunt. Sardos nihil modicum animis agitantes, Caruilius ingenti prælio subegit. Cornelius enim & multi milites morbo perierunt. Romanis digressis, Sardi & Ligures de integro defecerunt. Contra Ligures missus est Q. Fabius Maximus, in Sardiniam Pomponius Manius. Carthaginenses, ut eorum

Gallorū intestina bella.

Corsica.

Sardi, Corsi, Ligures subacti rebellant.

σαρδὼ παρὰ τῶν καρχηδονίων ἀμαχεὶ, χρήματά τε αὖθις ἔλαβον, ἐγκαλέσαντες αὐτοῖς, βλάπτειν σφῶν τοὺς πλέοντας. οὔπω γὰρ κρατυνθέντες οἱ καρχηδόνιοι, τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν ἐδεδοίκεσαν. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει λούκιος λέντουλος καὶ κόιντος φλάκκος ἐπὶ τοὺς γαλάτας στρατεύσαντες, ἕως μὲν ὁμοῦ ᾖσαν, ἦσαν ἀνανταγώνιστοι. ἐπεὶ δὲ δίχα πορθεῖν τινὰ ἤρξαντο, ὡς οὕτω πλείω λείαν περιβαλούμενοι, ἐς κίνδυνον τὸ τοῦ φλάκκου κατέστη στρατόπεδον, νυκτὸς κυκλωθέν. ἀλλὰ τότε μὲν οἱ βάρβαροι ἀνεκόπησαν. προσλαβόμενοι δὲ συμμάχους, χειρὶ πολλῇ αὖθις ἐπὶ τοὺς ῥωμαίους ἐχώρησαν. ἀπαντήσαντων δὲ σφίσι ποπλίου τε λεντούλου καὶ λικιννίου οὐάρου, ἤλπισαν αὐτοὺς διὰ τὸ πλῆθος τὸ σφέτερον, καὶ ἄνευ μάχης καταπλήξειν· καὶ πέμψαντες, τήν τε χώραν τὴν περὶ τὸ ἀρίμινον ἀπῄτουν, καὶ τῆς πόλεως, ὡς αὐτῶν οὔσης, ἐξοικισθῆναι ἐκέλευον. οἱ δ' ὕπατοι μήτε συμβαλεῖν θαρροῦντες διὰ ὀλιγότητα, μήτε προέσθαι τολμῶντες, ἀνοχὰς ἔπραξαν, ὡς ἐς τὴν ῥώμην πρεσβευσόμενοι. οἱ δ' ἐπὶ τὴν βουλὴν ἐλθόντες, τὰ αὐτὰ εἶπον. ὡς δ' οὐδενὸς οἱ πρέσβεις ὧν ἤτουν ἐτύγχανον, ἐς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησαν, καὶ εὗρον ἐφθαρμένα σφίσι τὰ πράγματα. τινὲς γὰρ τῶν συμμάχων αὐτῶν μεταγνόντες, καὶ διὰ φόβου τοὺς ῥωμαίους πεποιημένοι, ἐστράτευσαν ἐπὶ τοὺς βοΐους, καὶ συχνοὶ ἀπώλοντο ἀμφοτέρωθεν. κἀντεῦθεν ἀπῆλθον οἴκαδε οἱ λοιποί. καὶ οἱ βοΐοι σπονδὰς ἐπὶ μέρει πολλῷ τῆς χώρας σφῶν ἐποιήσαντο. ἤδη δὲ τῶν γαλατικῶν λυθέντων πολέμων, ὁ λέντουλος ἐστράτευσεν ἐπὶ λίγυας, καὶ τοὺς προσπίπτοντας ἠμύνετο, καί τινα ἐρύματα παρεστήσατο. οὔαρος δὲ ἐπὶ κύρνον ὁρμήσας, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἀπορίᾳ πλοίων περαιωθῆναι, κλαύδιον κλινίαν τινὰ σὺν δυνάμει προέπεμψε. κἀκεῖνος τοὺς κυρνίους καταπλήξας, ἐς λόγους ἦλθε, καὶ ὡς αὐτοκράτωρ τυγχάνων ἐσπείσατο. οὔαρος δὲ τῶν συνθηκῶν μὴ φροντίσας, ἐπολέμησε τοῖς κυρνίοις, ἕως αὐτοὺς ἐχειρώσατο. οἱ δὲ ῥωμαῖοι τὸ παρασπόνδημα ἀποπροσποιούμενοι, ἔπεμψαν αὐτοῖς ἐκδιδόντες τὸν κλαύδιον. ὡς δ' οὐκ ἐδέχθη, ἐξήλασαν αὐτόν. ἐπὶ δὲ καρχηδονίους μέλλοντες στρατεύειν, ὡς τοὺς σφῶν ἐμπόρους λυμαινομένους, τοῦτο μὲν οὐκ ἐποίησαν. χρήματα δ' ἐπιπραξάμενοι, ἀνενεώσαντο τὰς σπονδάς, ἔμελλον δὲ μηδ' ὡς ἐς μακρὰν αἱ συνθῆκαι μένειν. τὰ μὲν οὖν τῶν καρχηδονίων ἀνεβέβλητο, ἐπὶ δὲ τοὺς σαρδονίους μὴ πειθομένους αὐτοῖς ἐστράτευσαν, καὶ ἐνίκησαν. μετὰ δὲ ταῦτα ἔπεισαν τοὺς σαρδονίους οἱ καρχηδόνιοι κρύφα τοῖς ῥωμαίοις ἐπαναστῆναι, καὶ τούτοις οἱ κύρνιοι προσαπέστησαν, καὶ οἱ λίγυες οὐχ ἡσύχασαν. τῷ δ' ἐπιγενομένῳ ἔτει τριχῇ τὰς δυνάμεις διελόμενοι οἱ ῥωμαῖοι, ἵν' ἅμα πολεμούμενοι πάντες, μὴ συμβοηθοῖεν ἀλλήλοις, ποστούμιον μὲν ἀλβῖνον ἐς τὴν λιγυστικὴν, σπούριον δὲ καρουΐλιον ἐπὶ τοὺς κυρνίους, ἐς δὲ τὴν σαρδὼ τὸν ἀγορανόμον πούπλιον κορνήλιον ἔπεμψαν. καὶ οἱ μὲν ὕπατοι οὐκ ἀπόνως μὲν, οὐ βραδέως δὲ τὰ προσαχθέντα σφίσι κατέπραξαν. τοὺς δὲ σαρδονίους μὴ τι μέτριον φρονοῦντας ἰσχυρᾷ μάχῃ ὁ καρουΐλιος κατεστρέψατο· ὁ γὰρ κορνήλιος, καὶ τῶν στρατιωτῶν πολλοὶ, ὑπὸ νόσου ἐφθάρησαν. ἐπεὶ δ' οἱ ῥωμαῖοι ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν ἀπηλλάγησαν, ἀπέστησαν αὖθις οἱ σαρδόνιοι καὶ οἱ λίγυες. κόιντος μὲν οὖν φάβιος μάξιμος ἐπέμφθη πρὸς λίγυας, ἐς δέ γε τὴν σαρδὼ πομπώνιος μάνιος. τούς γε μὴν καρχηδονίους, ὡς αἰτίους αὐτοῖς

ὅτι τὴν σαρδὼ ἔλαβον οἱ ῥωμαῖοι καὶ τῶν καρχηδονίων καὶ χρήματα.

ἐνίκησαν ῥωμαῖοι τρὶς γαλάτας, καὶ λίγυας, καὶ κυρνίους.

ἐνίκησαν ῥωμαῖοι τρὶς σαρδονίους καὶ κυρνίους καὶ λίγυας.

αὐτοῖς τοῦ πολέμου ὄντας, πολεμίους ἔκρινον· καὶ πέμψαντες πρὸς αὐτοὺς, χρήματά τε ἀπῄτουν, καὶ ἁπασῶν ἐκστῆναι τῶν νήσων ἐπέταττον, ὡς αὐτοῖς διαφερουσῶν. ἐμφαίνοντες δὲ καὶ τὴν σφετέραν διάνοιαν, δόρυ αὐτοῖς ἐπέστειλαν, καὶ κηρύκειον, ἵν' ἑλέσθαι βουλεύσωνται ὁποῖον ἂν ἐθελήσωσιν. οἱ δὲ μηδὲν ὑποπτήξαντες, τά τε ἄλλα τραχύτερον ἀπεκρίναντο, καὶ τὸ μηδέτερον σφίσιν αἱρεῖσθαι μὲν εἶπον οὐδέτερον, δέχεσθαι δ' ἑτοίμως ὁπότερον καταλείψουσιν. ἐντεῦθεν μὲν ἐμίσουν ἀλλήλους, ὄκνουν δὲ πολέμου κατάρξασθαι. κινηθέντων δ' αὖθις τῶν Σαρδονίων, ἐπ' αὐτοὺς οἱ ὕπατοι ἄμφω ἐστράτευσαν, Μάρκος δὲ Μαλλέολος, καὶ Μάρκος Αἰμίλιος· καὶ πολλὰ μὲν λάφυρα ἔλαβον. ταῦτα δὲ τῶν Κυρνίων προσχόντες, αὐτοῖς αὐτὰ ἀφῃρέθησαν. διὸ μετὰ ταῦτα ἐπ' ἀμφοτέρους οἱ Ῥωμαῖοι ἐτράποντο. καὶ Μάρκος μὲν Πομπώνιος Σαρδόνας ἔφθειρε, καὶ μαθὼν τοὺς πλείονας αὐτῶν ἐν σπήλαια ὑλώδη, καὶ δυσεξεύρετα καταδύντας, μὴ δυνάμενός τε αὐτοὺς εὑρεῖν, κύνας ἐκ τῆς Ἰταλίας μετεπέμψατο ῥινηλάτας, καὶ δι' ἐκείνων τόν τε στίβον καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν βοσκημάτων εὑρὼν, πολλὰ ἀπετέμετο. Γάιος δὲ Παπίριος ἐκ μὲν τῶν πεδίων τοὺς Κυρνίους ἀπήλασε. βιαζόμενος δὲ πρὸς τὰ ὄρη, συχνοὺς ἐξ ἐνέδρας ἀπέβαλε, πλείους τ' ἂν ὕδατος ἀπορίᾳ ἀπώλεσεν, εἰ μὴ που ὕδωρ ὀψέ ποτε ἀνεφάνη, καὶ ἔπεισε τοὺς Κυρνίους ὁμολογῆσαι. περὶ τοῦτον τὸν χρόνον καὶ Ἀμίλκας ὁ τῶν Καρχηδονίων στρατηγὸς πρὸς Ἰβήρων νικηθεὶς, ἔθανεν. αὐτοὶ γὰρ παραταξαμένου τοῦ σφίσιν, ἁμάξας δᾳδίων καὶ πίσσης μεστὰς πρὸ τοῦ στρατοῦ τῶν Καρχηδονίων προήγαγον, καὶ πλησιάσαντες ἀνῆψαν αὐτὰς, καὶ τὰ ἕλκοντα αὐτὰς ὑποζύγια ἐπισπέρχοντες οἴστρησαν. κἀκ τούτου συνταραχθέντων τῶν ἐναντίων, διασπασθέντων τε καὶ διασπορωμένων, ἐπελθόντες κἀκεῖνον καὶ ἄλλους πλείστους ἐφόνευσαν. καὶ ὁ μὲν ἐπὶ πλεῖστον εὐθηνήσας, οὕτως ἐτελεύτησε. τελευτήσαντα δὲ αὐτὸν Ἀσδρούβας ὁ γαμβρὸς διεδέξατο, καὶ τῆς Ἰβηρίας πολλὰ προσεκτήσατο, πόλιν τε ἐν αὐτῇ Καρχηδόνα ὁμώνυμον τῇ πατρίδι ἔκτισε. τῶν δέ γε Βοΐων καὶ τῶν ἄλλων Γαλατῶν πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα, πλείστους δὲ καὶ αἰχμαλώτους πωλούντων, δείσαντες οἱ Ῥωμαῖοι, μή ποτε κατ' αὐτῶν τοῖς χρήμασι χρήσωνται, ἀπεῖπον μηδένα αὐτοῖς Γαλάτῃ μήτ' ἀργύριον μήτε χρυσίον διδόναι. ἐντεῦθεν οἱ Καρχηδόνιοι μαθόντες τοὺς ὑπάτους Μάρκον Αἰμίλιον καὶ Μάρκον Ἰούνιον εἰς τὴν Λιγυστικὴν ἀπάραντας, παρεσκευάζοντο εἰς τὴν Ῥώμην ἐλάσαι. γνόντων δὲ τοῦτο τῶν ὑπάτων, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἀθρόον ὁρμησάντων, ἐξεπλάγησαν, καὶ ἀπήντησαν αὐτοῖς ὡς φίλοι. κἀκεῖνοι δὲ ὑπεκρίθησαν, ὅτι οὐκ ἐπ' ἐκείνους ἀπῄεσαν, ἀλλὰ διὰ τῆς χώρας αὐτῶν ἐς τοὺς Λίγυας. Ῥωμαῖοι δὲ τόν τε Ἰόνιον ἐπεραιώθησαν, καὶ τῆς ἠπείρου τῆς Ἑλληνικῆς ἥψαντο· πρόφασις δ' αὐτοῖς τοῦ πλοῦ ἐγένετο ἡ Ἴσσα νῆσος οὖσα, ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ κειμένη. οἱ γὰρ ταύτης κάτοικοι Ἰσσαῖοι καλούμενοι, ἐθελονταὶ τοῖς Ῥωμαίοις παρεδεδώκεσαν ἑαυτοὺς, τῷ σφῶν κρατοῦντι ἀχθόμενοι, Ἄγρωνι τῷ τῶν Σαρδιαίων βασιλεῖ, γένους Ἰλλυρικοῦ. πρὸς ὃν οἱ ὕπατοι πρέσβεις ἔπεμψαν. ἐκείνου δὲ τεθνεῶτος, ἐφ' ᾧ διαδόχῳ παιδὶ ἔτι, ἡ ἐκείνου γυνὴ, τοῦ δὲ παιδὸς μητρυιὰ, τὴν τῶν Σαρδιαίων διεῖπεν ἀρχήν· ἥ τοῖς πρέσβεσιν οὐδὲν μέτριον ἐχρημάτισε, παρρησιασαμένους δὲ τοὺς μὲν ἔδησε, τοὺς δὲ ἀπέκτεινε. τὸν δὲ Ῥωμαίων πόλεμον ψηφισαμένων αὐτῇ, κατεπλάγη· καὶ τούς τε σωζομένους τῶν πρέσβεων ἐκδώσειν ὑπέσχετο, καὶ τοὺς θανόντας ἔλεγεν ὑπὸ λῃστῶν πεφονεῦσθαι. τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς αὐτόχειρας ἐξαιτησαμένων, οὔτινα ἐκδώσειν ἔφη, καὶ ἐπὶ τὴν Ἴσσαν ἔστειλε στράτευμα. εἶτα αὖθις δείσασα, Δημήτριόν τινα πρὸς τοὺς ὑπάτους

μάχη πρὸς σαρδόνας καὶ κυρνίους. *περὶ βοΐων καὶ γαλατῶν.*

rum bellorum autores, hostes iudicati, iussi numerare pecuniã, & omnibus cedere insulis, ut quæ Romanorũ essent. Et ut sententiam suam magis declararẽt, hastam illis & caduceum miserunt, optione data, utrum mallent. Sed Carthaginenses nihil territi, tum ad alia responderunt asperius, tum se neutrum uelle dixerũt: sed illud alacriter accepturos, quod legati reliquissent. Hinc mutuis odijs conceptis, neutri bellum auspicari sunt ausi. Contra Sardos autem denuò tumultuantes, ambo Coss. M. Malleolus & M. Aemylius missi, magnam prędam cæperunt: quę eis à Corsis, cum eò appulissent, est erepta. Qua de causa pòst Romani utrosq; inuaserunt. M. Põponius, qui Sardos infestabat, cum eorum plurimos in saltuosis specubus abditos indagare non posses, sagaces canes ex Italia accersiuit: per eosq; tramitibus hominũ & pecudũ inuestigatis, multos inde extraxit. C. uerò Papirius Corsos planicie pulsos, cum in montes adegisset, per insidias multos amisit: & pręsin plures amisisset, ni serò tandem aqua inuenta, Corsis, ut deditionem facerent, persuasisset. Sub hoc tẽpus Hamilcas dux Carthaginensiũ, ab Hispanis uictus occubuit. nam cum aciem contra eos instruxisset, illi currus facibus & pice plenos ante copias Carthaginensium produxerũt: cumq; propè uentum esset, ijs incensis, iumẽta incitata in rabiem egerunt: eaq; se aduersarios turbatos, diuulsos, & in fugam uersos assectati, & ducem & plurimos alios cæciderunt. Hamilcari post diuturnã felicitatẽ ad hunc modum interfecto, gener Hasdrubal successit: ac multis Hispanię urbibus subactis, Carthaginẽ patriæ cognominẽ condidit. Boijs cæterisq; Gallis ex uẽditione tum aliarũ rerũ, tum plurimorũ captiuorũ, magnã pecuniã facientibus, ueriti Romani, ne ijs opibus contra se uterentur, edixerunt, ne quis homini Gallo uel aurum uel argentũ daret. Deinde Carthaginẽses M. Aemylij & M. Iunij in Ligusticũ expeditione cognita, se ad Romã inuadendã parauerũt. Quo Coss. intellecto, ex improuiso eos adorti terruerũt, ut per amicitiæ speciẽ eis obuiã egrederẽtur. Simularũt illi quoq;, se non cõtra illos esse profectos, sed per eorũ agrũ in Liguriã ituros. Romani sinu Ionio transmisso, ad Græciæ continentẽ hac de causa appulerunt. Issa insula in Ionio sinu sita est: cuius incolæ Issæi, Romanis ultro se dediderunt, suo domino Agroni, Sardianorum regi, gẽtis Illyricæ, irati. Ad eum Consules legatos miserunt. Sed illo mortuo, filio adhuc impubi hærede relicto, uxor eius, pueri nouerca, Sardianorum imperium administrauit, nec ullum æquum legatis responsum dedit. Qui cum liberius locuti essent, alios occîdit, alios uinxit. Cum autem Romani bellum ei decreuissent, territa, se & incolumes legatos reddituram pollicetur, & mortuos à latronibus esse cæsos ait. Romanis uerò cædium autores poscentibus, neq; se quenquam dedituram esse dixit, & Issam exercitum misit. Deinde rursus territa, Demetrium ad Consules misit,

Hamilcaris interitus.

Hasdrubal nouæ Carthaginis in Hispania conditor.

Carthaginenses malè cogitantes coherciti.

Romanorũ transitus in Græciam.

les misit, tanquam per omnia morem eis gestura. & pax facta est cum legato, Corcyra ab eo accepta. Sed cum Romani ad insulam traiecissent, resumpta fiducia, ut mulier leui & mutabili prædita ingenio, ad Epidamnum & Apolloniam misit exercitus. Verùm quia Romani ijs urbibus liberatis, illiusque nauibus cum pecunia ex Peloponeso uenientibus, captis, oram maritimam uastabant: Demetrius autem ob mulierculae uæcordiam ad Romanos se contulerat, multis transfugis secum adductis: abiecto animo, imperio abstinuit, quod Demetrius tutorio nomine suscepit. Hac de causa Romani à Corinthijs laudati sunt, & ad Isthmiacos ludos admissi, in quibus Plautus stadium uicit. Inita cum Atheniensibus quoque amicitia, ciuitate donati, & ad Initia sunt admissi. *Illyricum.* Illyrici nomē olim alijs locis attributum, pòst in superiorem continentem supra Macedoniam & Thraciam, intra Hæmum & Rhodopen trāsijt: situque est Illyria in medio horum montium & Alpium, & intra* Hæmum fluuium, & Istrum, usque ad pontum Euxinum: alicubi etiam ultra Istrum euagatur. *Galli & Græci defossi.* Cum aliquando Romanis oraculum esset redditum, Græcos & Gallos urbem occupaturos, duos Gallos & totidem Græcos utriusque sexus in medio foro uiuos defoderunt: ut ita fatis satisfactum esse, itaque defossi, partem urbis aliquam tenere uiderentur. *Sardiniæ defectio.* Sardi perpetuam Romani prætoris præsentiam ægrè ferentes, seditionem mouerunt: sed denuò subacti sunt. *Insubrium cædes.* Cum Insubres Gallica gens, auxilijs à Transalpinis popularibus accersitis, Romanis arma intulissent, & quædam loca populati essent: tandem noctu magna tempestate orta, deos sibi infestos esse rati, abiectis animis, trepidi fuga salutem quærere instituerunt. Regulus uerò eos persecutus, & extremum agmen aggressus, ictus occubuit Aemylius cum tumulum quendam occupasset, Galli idem imitati, per dies aliquot quieuerunt. Deinde illi cladis acceptę dolore, Barbari uictoriæ insolentia impulsi, de tumulis decurrerunt. Cumque diu æquo Marte certatum esset, Romani denique eos equitatu circundatos occiderunt, castris direptis, & spolijs recuperatis. Post hæc Aemylius Boijs superatis triumphās, captiuorū principes armatos in Capitolium perduxit, insolētiam eorum irridens, quòd se thoraces non prius exuturos iurassent, quàm in Capitoliū uenissent. Ab eo tempore Boiorū terram omnem occuparūt: & Endano superato, Insubres inuaserūt, eorumque agros uastarunt. *Prodigia.* Interea Roma prodigijs perterrita est. Nam & in Piceno flumen sanguine manauit, & in Hetruria magnus cœli tractus ardere uisus, & Arimini lux noctu instar diei fulsit, & alibi in Italia tres lunę noctu apparuerūt, & uultur in foro per dies complures sedit. Consules igitur, tum ob hæc prodigia, tum quòd uitio

τους ἐπιπέμψειν, ὡς ἑτοίμη πρὸς πᾶν ὑπακοῦσαι αὐτῶν. καὶ σπονδαὶ πρὸς τὸν πεμφθέντα ἐγένοντο, τὴν Κέρκυραν αὐτοῖς παρασχομένου. τῶν δὲ πρὸς τὴν νῆσον περαιωθέντων, ἀναθαρσήσασα αὖθις, οἷα γυνὴ κούφην ἔχουσα γνώμην, καὶ δυσμετάβολον, καὶ πρὸς Ἐπίδαμνον καὶ Ἀπολλωνίαν ἐξέπεμψε στρατιάν. τῶν δὲ Ῥωμαίων τάς τε πόλεις ῥυσαμένων, καὶ πλοῖα αὐτῆς κατασχόντων μετὰ χρημάτων ἐκ Πελοποννήσου προσπλέοντα, καὶ τὰ χωρία περιβαλομένων τὰ παράλια, καὶ τοῦ Δημητρίου διὰ τὴν ἐμπληξίαν ἐκείνης πρὸς Ῥωμαίους μεθεστηκότος, καὶ ἄλλους αὐτομολῆσαι πεπεικότος, κατέπτηξε, καὶ ἀπέσχετο τῆς ἀρχῆς, καὶ τὴν μὲν ὁ Δημήτριος, ὡς ὑπὸ παιδὶ ἐπιτροπεύσων εἰλήφει. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι διὰ ταῦτα παρὰ Κορινθίων ἐπῃνέθησαν, καὶ τοῦ Ἰσθμικοῦ μετέσχον ἀγῶνος, καὶ στάδιον ἐν αὐτῷ ὁ Πλαῦτος ἐνίκησε. καὶ πρὸς Ἀθηναίους δὲ φιλίαν ἐπεποιήκεσαν, καὶ τῆς πολιτείας σφῶν, τῶν τε μυστηρίων μετέσχον. *ποία χώρα καλεῖται Ἰλλυρικόν.* τὸ δὲ Ἰλλυρικὸν ὄνομα πάλαι μὲν ἐν ἄλλοις ἐπεκέκλητο, ὕστερον δὲ ἐς τὴν ἄνω μεταβέβηκεν ἤπειρον, καὶ ὑπὲρ τὴν Μακεδονίαν, τήν τε Θρᾴκην τὴν ἐντὸς τοῦ Αἵμου, καὶ τὴν πρὸς τῇ Ῥοδόπῃ, καὶ ἔστιν ἐν τῷ μέσῳ τούτων τῶν ὀρῶν, καὶ τῶν Ἄλπεων, τοῦ τε * Αἵμου ποταμοῦ, καὶ τοῦ Ἴστρου, μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου, καί που καὶ ἐπέκεινα τοῦ Ἴστρου νέμεται. λογίου δέ ποτε τοῖς Ῥωμαίοις ἐλθόντος, καὶ Ἕλληνας καὶ Γαλάτας τὸ ἄστυ καταλήψεσθαι, Γαλάται δύο καὶ Ἕλληνες ἕτεροι ἔκ τε τοῦ ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος γένους ζῶντες ἐν τῇ ἀγορᾷ κατωρύγησαν, ἵν' οὕτως ἀποτελὲς τὸ πεπρωμένον γενέσθαι δοκῇ, καί τι κατέχειν τῆς πόλεως κατορωρυγμένοι νομίζωνται. μετὰ δὲ ταῦτα Σαρδόνιοι ἐν δεινῷ ποιούμενοι, ὅτι στρατηγὸς Ῥωμαίων ἀεὶ καθεστήκει αὐτοῖς, ἐπανέστησαν, αὖθις δὲ ἐδουλώθησαν. Ἴνσουβροι δὲ Γαλατικὸν γένος, συμμάχους ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ὁμοφύλων προσειληφότες, ὅπλα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήνεγκαν, διὸ καὶ αὐτοὶ ἀντηρτίζοντο. λαβομένων δὲ τῶν βαρβάρων τινά, τελευταῖον χειμῶνος μεγάλου νυκτὸς συμβάντος, ὑπετόπησαν τὸ θεῖον ἐναντιοῦσθαι αὐτοῖς, καὶ ἠθύμησαν· καὶ καταπλήξαντες, φυγῇ τὴν σωτηρίαν πορίσασθαι ἐπεχείρησαν. καὶ ὁ Ῥήγουλος αὐτοὺς κατεδίωξε, καὶ τοῖς ὀπισθοφυλακοῦσι προσμίξας, ἐπλήγη τε, καὶ ἀπέθανεν. Αἰμίλιος δὲ λόφον τινὰ κατασχὼν, ἡσύχαζεν. αὐτίκα κατασχόντων δὲ καὶ τῶν Γαλατῶν ἕτερον, ἐπὶ τινὰς μὲν ἡμέρας ἠρέμουν. ἔπειτα οἱ μὲν ὀργῇ τοῦ γεγονότος, αὐχήματι δὲ τῆς νίκης οἱ βάρβαροι, καταδραμόντες ἀπὸ τῶν μετεώρων, συνέβαλον. καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν ἰσοῤῥόπως ἐμάχοντο. τέλος δ' οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ ἱππικοῦ περισχόντες, αὐτοὺς κατέκοψαν. καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτῶν εἷλον, καὶ τὰ λάφυρα ἐκομίσαντο. καὶ μετὰ ταῦτα τοῖς τῶν Βοϊῶν ὁ Αἰμίλιος ἐλυμήνατο, καὶ τὰ ἐπινίκια ἤγαγε. τούς τε πρώτους τῶν ἁλόντων ὡπλισμένους ἐπὶ τὸ Καπιτώλιον ἀνεκόμισεν, ἐπισκώπτων αὐτοῖς, ὡς ὀμωμοκόσι, μὴ πρότερον τοὺς θώρακας ἀποδύσασθαι, πρὶν ἀνελθεῖν εἰς τὸ Καπιτώλιον. ἐκ δὲ τούτου τήν τε τῶν Βοϊῶν ἅπασαν προσεκτήσαντο, καὶ τὸν Ἠριδανὸν τότε πρῶτον ἐπὶ τοὺς Ἰνσούβρους διέβησαν, καὶ τὴν χώραν αὐτῶν ἐπόρθουν. *τέρατα συμβαίνοντα ἐν Ῥώμῃ.* τεράτων δὲ ἐν τούτῳ γενομένων, ἐς μέγα δέος οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ κατέστησαν. ποταμός τε γὰρ ἐν τῷ Πικηνῷ αἱματώδης ἐῤῥύη, καὶ τῇ Τυρσηνίδι καίεσθαι τὸ οὐρανοῦ πολὺ ἔδοξε, καὶ ἐν τῷ Ἀριμίνῳ φῶς νύκτωρ ἡμέρᾳ προσεοικὸς ἔλαμψε, καὶ πολλαχόθι τῆς Ἰταλίας τρεῖς σελῆναι νυκτὸς ἐφαντάσθησαν, καὶ τῇ ἀγορᾷ γὺψ ἐφ' ἡμέρας πλείονας ἐνιδρύθη. διά τε γοῦν τὰ τέρατα ταῦτα, καὶ ὅτι τινὲς παρανό-

ὅτι τοὺς ὑπάτους οἱ ῥωμαῖοι μετεπέμψαντο. οἱ δὲ οὐκ ἀπῆλθον, ἕως τὸ πᾶν ἤνυσαν.

παρανόμως ἐλέγοντο οἱ ὕπατοι αἱρεθῆναι, μετεπέμψαντο αὐτούς. δεξάμενοι δὲ τὰ γράμματα οἱ ὕπατοι, οὐκ εὐθὺς αὐτὰ ἀνέγνων, ἄρτι πρὸς πόλεμον καθιστάμενοι, ἀλλὰ προσυμβαλόντες ἐκράτησαν. μετὰ δὲ τὴν μάχην ἀναγνωσθείσης τῆς ἐπιστολῆς, ὁ μὲν φούριος ἑτοίμως ἐπείθετο. ὁ δὲ γε φλαμίνιος ἐπαιρόμενος τῇ νίκῃ, τήν τε αἵρεσιν αὐτῶν ἀπεδείκνυ διὰ ταύτης ὀρθῶς ἔχουσαν, καὶ διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν φθόνον, ἐγκαλεῖν καὶ τὸ θεῖον τοὺς δυνατοὺς καταψεύδεσθαι. οὔτ' οὖν ἀπαναστῆναι, πρὶν τὸ πᾶν κατεργάσασθαι, ἤθελε. καὶ διδάξειν καὶ τοὺς οἴκοι ἔφη, μήτ' ὄρνισι, μήτ' ἄλλῳ δή τινι τοιούτῳ προσέχοντας, ἀπατᾶσθαι. καὶ ὁ μὲν κατὰ χώραν μένειν ἤθελε, καὶ τὸν συνάρχοντα κατέχειν ἐπειρᾶτο. φούριος δὲ οὐκ ἐπείθετο. τῶν δὲ μετὰ τοῦ φλαμινίου μελλόντων καταλειφθήσεσθαι, φοβηθέντων, μὴ μονωθέντες πάθωσί τι παρὰ τῶν ἐναντίων, καὶ δεηθέντων ἡμέρας τινὰς προσμεῖναι, ἐπείσθη, οὐ μέντοι καὶ ἔργου ἥψατο. φλαμίνιος δὲ προσεπιὼν τὴν χώραν ἔτεμνε, καὶ ἐρύματά τινα κατεστρέψατο, τά τε λάφυρα πάντα τοῖς στρατιώταις, θεραπεύων αὐτούς, ἐχαρίσατο. ὀψὲ δ' οἴκαδε ἐπανελθόντες, ὑπὸ μὲν τῆς γερουσίας τὴν αἰτίαν τῆς ἀπειθείας ἔσχον. διὰ γὰρ τὴν πρὸς τὸν φλαμίνιον ὀργὴν, ἠτίμασαν καὶ τὸν φούριον. τὸ δὲ πλῆθος ἀντιφιλονεικῆσαν ὑπὲρ τοῦ φλαμινίου, ἐψηφίσαντο τὰ νικητήρια, καὶ ἀγαγόντες αὐτά, ἐξέστησαν τῆς ἀρχῆς. ἕτεροι δὲ ὕπατοι κλαύδιος μάρκελλος καὶ γναῖος σκιπίων ἀναρρηθέντες, ἐστράτευσαν ἐπὶ τοὺς ἰνσούβρους. εἰρήνην γὰρ αὐτοῖς αἰτήσασιν οὐκ ἐψηφίσαντο· καὶ ἄμφω μὲν πρῶτον πολεμοῦντες, τὰ πλείω ἐκράτησαν. ἔπειτα τὴν συμμαχίδα λεηλατουμένην μαθόντες, διῃρέθησαν. καὶ μάρκελλος μὲν ἐπὶ τοὺς λῃζομένους τὴν σύμμαχον διὰ ταχέων ἐλθών, οὐ κατέλαβε σφᾶς ἐκεῖ· φεύγοντας δ' ἐπεδίωξε, καὶ συμβαλὼν ἐνίκησε. σκιπίων δὲ κατὰ χώραν μένων, ἀχέρρας ἐπολιόρκει· καὶ λαβὼν αὐτάς, ὁρμητήριον τοῦ πολέμου πεποίηκεν, οὔσας ἐπικαίρους καὶ ὀχυράς. ἐκεῖθεν δὲ ὁρμώμενοι τό, τε μεδιόλανον, καὶ κῶμον, πόλιν ἑτέραν ἐχειρώσαντο. ἁλόντων δὲ τούτων, καὶ οἱ λοιποὶ ἰνσοῦβρες ὡμολόγησαν αὐτοῖς, χρήματα καὶ μέρος τῆς γῆς δόντες. εἶτα πούπλιός τε κορνήλιος καὶ μάρκος μινούκιος ἐπ' ἴστρον ἐστράτευσαν, καὶ πολλὰ τῶν ἐκεῖ ἐθνῶν τὰ μὲν πολέμῳ, τὰ δὲ ὁμολογίαις ὑπέταξαν. λούκιος δὲ οὐετούριος καὶ γάιος λουτάτιος ἦλθον μέχρι τῶν ἄλπεων, ἄνευ δὲ μάχης πολλοὺς ᾠκειώσαντο.

περὶ δημητρίου τοῦ σαρδιαίων ἄρχοντος, ὅπως ὑπὸ τῶν ῥωμαίων ἐκρατήθη.

ὁ μέντοι τῶν σαρδιαίων ἄρχων δημήτριος, ὡς ἄνω που εἴρηται, τοῖς ἐπιχωρίοις ἐπαχθὴς ἦν, καὶ τὰ τῶν πλησιοχώρων ἐκακούργει, καὶ ἐδόκει τῇ ῥωμαίων φιλίᾳ ἀποχρώμενος ἀδικεῖν. αἰσθόμενοι δὲ τοῦτο οἱ ὕπατοι αἰμίλιος παῦλος καὶ μάρκος λιούιος, μετεπέμψαντο αὐτόν. ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσεν, ἀλλὰ καὶ τῶν συμμαχίδων σφῶν ἥπτετο, ἐστράτευσαν ἐπ' αὐτὸν ἐν τῇ ἴσσῃ ὄντα. καὶ προμαθόντες ὅτι ὑφόρμει που τῶν καταγωγίων, μέρος τῶν νεῶν ἐς τὰ ἐπιθέτηρα τῆς νήσου προσμίξαι ἔπεμψαν. κἀκ τούτου τῶν ἰλλυριῶν ἐπ' ἐκείνους, ὡς καὶ μόνους ὄντας, τραπομένων, αὐτοὶ κατὰ γαλήνην προσπλεύσαντες, ἐν ἐπιτηδείῳ τε ἐστρατοπεδεύσαντο· καὶ προσπεσόντας σφίσιν αὐθημερόν, τοὺς ἐπιχωρίους ὀργῇ τῆς ἀπάτης, ἀπεώσαντο. τοῦ δὲ δημητρίου ἐς φάρον ἑτέραν νῆσον διαφυγόντος, καὶ ἐπ' ἐκείνην ἔπλευσαν, καὶ τῶν ἀντικαταστάντων ἐκράτησαν, καὶ τὴν πόλιν ἐκ προδοσίας εἷλον, τοῦ δημητρίου διαδράντος. ὃς τότε μὲν εἰς μακεδονίαν μετὰ πλήθους χρημάτων πρὸς φίλιππον

Flaminius contemptis prodigijs Insubres uincit.

uitio creati dicerentur, accersiti sunt. Verùm non statim literas legerunt: sed cum modò in aciem descendissent, commisso prius prælio uicerunt. Epistola post pugnam lecta, Furius haud grauatim paret: sed Flaminius uictoria elatus, eam argumento esse aiebat, se ritè creatos esse, & optimates ex inuidia etiam dijs affingere mendacia asseuerabat. Nec igitur, nisi rebus omnibus confectis, recedere uoluit: & se ciues suos edocturū esse dixit, ne uel auium uel ullius alterius rei obseruatione fallerentur. Itaque manere, & collegæ idem persuadere instituit. Quod cum ille detrectaret, Flaminij milites ueriti, ne à cæteris destituti, ab hostibus malè tractarētur, precibus ab eo impetrarunt, ut dies aliquot maneret: sed nihil rei gessit. Flaminius autem regionem ubiq; peruagatus, agros uastauit, & aliquot castella cæpit: & militibus, ut eos sibi conciliaret, omnes manubias donauit. Serò domum reuersis, contumaciæ crimen à senatu est obiectum: & ob iram in Flaminium, etiam Furio negatus honos. Sed à multitudine patribus pro Flaminio aduersata, decreto acto que triumpho, magistratum deposuerunt: alijq; Consules creati,

Insubria subacta.

Claudius Marcellus, & Cn. Scipio, Insubribus arma intulerunt, pace quam petierant haud concessa: ac principio belli ambo rem ferè bene gesserunt. Deinde cum sociæ ciuitates infestarentur, diuisi, Marcellus contra prædatores celeriter profectus, cum eos ibi non inuenisset, fugientes persecutus est, commissa'que pugna superauit. Sed Scipio castris non motis, Acerras obsedit: ijsq; expugnatis (erant enim opportuno loco sitæ & munitæ) ad gerendi belli commoditatem usus est. Inde profecti, Mediolanum, & Comum aliam urbem cæperunt: quibus expugnatis, cæteri quoque Insubres deditionem fecerunt, pecunia & agri parte multati. Deinde P. Cornelius & M. Minutius ad Istrum duxerunt exercitum, & multas illius loci gentes partim ui, partim deditione subegerunt. L. uerò Veturius & C. Lutatius usq; ad Alpes progressi, citra pugnam sibi multos adiunxerunt.

Ister. *Alpes.*

Demetrius Sardianus à Romanis capitur.

Demetrius autem, cuius suprà facta est mentio, Sardianorum princeps, popularibus suis grauis, etiam finitimos uexabat: ac Romanorum amicitia fretus, iniurius esse uidebatur. Quo Consules Paulus Aemylius & M. Liuius animaduerso, eum accersiuerunt. Vt uerò non parebat, sed eorum socios quoq; offendebat, Issam contra eum sunt profecti: edoctiq;, eum alicubi in portubus insidias collocasse, nauium partem ad alterum latus insulæ miserunt. Quo factum, ut Illyrijs contra illos, tanquam soli essent, conuersis, cæteri per ocium portu occupato, & castris idoneo loco positis, insulares eodem die ex imposturæ iracundia irruentes profligarent. Demetrium in aliam insulam Pharum persecuti, hostibus superatis, urbē proditione cæperunt. Demetrius ad Philippum Macedoniæ regem

cum

cum magna pecunia confugit. Nec ab illo deditus est: sed in Illyrios reuersus, & à Romanis captus, pœnas dedit. Sequenti anno Romanorum & Carthaginensium inimicitiæ apertè eruperunt: ac id bellum, ut tempore longè priore minus, sic operibus & cladibus longè maius fuit, & grauius. Eius autem belli potissimus autor fuit Hannibal dux Carthaginensium, Hamilcaris Barchini filius, statim à puero contra Romanos exercitatus. Aiebat enim
» Hamilcar: se omnes filios, tanquam catulos
» quosdam, contra illos alere. Illum autem quem ingenio longè cæteris antecellere uideret, iureiurando adegit, se hostem fore populo Romano. Ea de causa cùm alijs cum disciplinis, tum in re militari diligenter erudijt, usque ad annum ætatis decimumquintum. Vnde patri in imperio succedere non potuit: sed post Hasdrubalis obitum, annum tum sextum & uigesimum agens, nihil cunctatus, Hispaniensem exercitum statim occupauit. Et Imperator à militibus salutatus, effecit, ut etiam ab urbanis magistratibus sibi principatus confirmaretur. His perfectis, speciosum quærebat titulum inuadendi Romanos, quem ei Zacynthiorum coloni in Hispania suppeditarunt. Qui cum non procul ab amne Ibero habitarent, paulùm à mari remoti, Romanos magno studio & honore colebant, atque in Carthaginensi fœdere excepti erant. Ea de causa bellum eis intulit Hannibal, haud ignarus, Romanos aut opem eis laturos, aut clades eorum ulturos. Eò accedebat, quòd eos magnas opes habere norat, quibus in primis egebat: & alijs rationibus, quæ contra Romanos etiam ei profutura erant, adductus, Saguntinos est adortus. Hispania uerò, in qua illi habitant, cum finitimis locis omnibus in Europa uersus Occidentem sita, ad mare interius, & Herculis columnas & Oceanum longè excurrit, atque etiam continentem longissimo tractu usque ad montes Pyrenæos occupat: qui à mari, quod olim Bebrycium dicebatur, post Narbonense appellatum est, usque ad exterius mare magnum pertinet, totamque Hispaniam à Gallia finitima dirimunt. Intra eos multæ diuersæ gentes consederũt, nec lingua eadem, nec forma Reipub. utentes: unde nec eodem nomine appellãtur. nam Romani Hispanos, Græci ab Ibero amne Iberos uocant. Saguntini cum obsiderẽtur, auxilia & finitimorũ & Romanorũ implorarunt: ac illos prohibuit Hãnibal. Romani autẽ legatis ad eum missis, postularunt, ut Sagunto abstineret. quod ni faceret, minabantur, se Carthaginem statim ad eum accusandum nauigaturos. At Hannibal ex Hispanis quosdam misit, qui per fidei & amicitiæ speciem legatis appropinquantibus dicerent, non adesse ducem, procul in loca quædam incognita profectum: monerentque, ut quamprimùm discederent, ne aduentu illorum cognito, per Imperatoris absentiam ab effrenatis militibus interirent. Legati uera illa esse rati, Carthaginem abierunt.

indictoque

SECVNdũ bellum Punicum. — *Hannibal.* — *Saguntini.* — *Hispania.* — *Carthaginenses bellum contra Romanos decernunt.*

Φίλιππον τὸν βασιλέα αὐτῆς ἦλθεν, ὑπ᾽ ἐκείνου μὲν οὐκ ἐξεδόθη· πρὸς δὲ τοὺς Ἰλλυριοὺς ἐπανελθὼν, συνελήφθη ὑπὸ Ῥωμαίων, καὶ ἐδικαιώθη. Τοῦ δ᾽ ἐρχομένου ἔτους περιφανῶς οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Καρχηδονίοις διεπολεμώθησαν, καὶ ὁ πόλεμος οὗτος τῷ μὲν χρόνῳ πολὺ ἐλάσσων τοῦ προτέρου συμβέβηκε, τοῖς δ᾽ ἔργοις τοῖς τε παθήμασι καὶ μείζων καὶ χαλεπώτερος. Ἐπῆρε δὲ αὐτὸν μάλιστα ὁ Ἀννίβας στρατηγῶν τῶν Καρχηδονίων. Ὁ δ᾽ Ἀννίβας οὗτος παῖς τοῦ Ἀμίλκου τοῦ Βαρχίδου ἐγεγόνει, καὶ ἐκ παίδων εὐθὺς ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους ἠσκεῖτο. Πάντας γὰρ τοὺς υἱεῖς ὁ Ἀμίλκας ὥσπερ τινὰς σκύμνους ἐπ᾽ αὐτοὺς τρέφειν ἔλεγεν. Ἐκεῖνον δὲ πολὺ τῇ φύσει προφέροντα ὁρῶν, καὶ ὥρκωσε πολεμήσειν αὐτοῖς. Καὶ διὰ τοῦτο τά τε ἄλλα καὶ τὰ πολέμια ἔτι μᾶλλον αὐτὸν ἐξεδίδαξε, πεντεκαιδεκαέτη ὄντα. Ὅθεν οὐκ ἠδυνήθη θανόντος αὐτῷ τοῦ πατρὸς τὴν στρατηγίαν διαδέξασθαι. Ἐπεὶ δὲ ὁ Ἀσδρούβας ἐτελεύτησεν, οὐκέτι ἐμέλλησεν, ἓξ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν τότε γεγονώς, ἀλλὰ τό, τε στράτευμα τὸ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ αὐτίκα προκατέλαβε, καὶ στρατηγὸς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀναδειχθεὶς, διεπράξατο καὶ παρὰ τῶν οἴκοι τελῶν βεβαιωθῆναι αὐτῷ τὴν ἡγεμονίαν. Πράξας δὲ ταῦτα, προφάσεως εὐπρεποῦς ἐδεῖτο εἰς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ὁρμὴν, καὶ ταύτην ἐποιήσατο τοὺς ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ Ζακυνθίους. Οὗτοι γὰρ οὐ πόῤῥω τοῦ ποταμοῦ οἰκοῦντες τοῦ Ἴβηρος, ἄνω τῆς θαλάσσης βραχὺ, τοῖς Ῥωμαίοις προσῴκειντο, κἀκεῖνοι καὶ ἐτίμων αὐτοὺς, καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Καρχηδονίους συνθήκαις ἐξαιρέτους ἐπεποιήκεσαν. Διὰ τοῦτ᾽ οὖν ὁ Ἀννίβας πόλεμον ἤρατο πρὸς αὐτοὺς, εἰδὼς, ὅτι ἢ ἐπικουρήσουσιν οἱ Ῥωμαῖοι τοῖς Ζακυνθίοις, ἢ καί τι παθοῦσι τιμωρήσουσι. Διά τε οὖν ταῦτα, καὶ ὅτι καὶ μέγαν πλοῦτον κεκτῆσθαι αὐτοὺς ἐγίνωσκεν, οὗ καὶ μάλιστα ἔχρῃζε, καὶ δι᾽ ἕτερα αἴτια καὶ κατὰ Ῥωμαίων αὐτῷ συμβαλλόμενα, τοῖς Ζακυνθίοις ἐπέθετο. Ἡ δ᾽ Ἰβηρία, ἐν ᾗ οἱ Ζακύνθιοι οἰκοῦσι, καὶ ἡ προσεχὴς αὐτῇ πᾶσα ἔν τε τῇ Εὐρώπῃ πρὸς δυσμάς ἐστι, καὶ ἐπὶ πολὺ μὲν παρὰ τὴν ἔσω θάλασσαν, καὶ παρὰ τὰς Ἡρακλέους στήλας τόν τε ὠκεανὸν αὐτὸν πρόεισι, καὶ προσέτι καὶ τὴν ἤπειρον τὴν ἄνω διὰ πλείστου μέχρι τοῦ Πυρηναίου νέμεται. Τὸ γὰρ ὄρος τοῦτο ἐκ τῆς θαλάσσης τῆς πάλαι μὲν Βεβρύκων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων, ἀρξάμενον ἐπὶ τὴν ἔξω τὴν μεγάλην διατείνει, πολλὰ μὲν ἐντὸς αὐτοῦ καὶ σύμμικτα ἔθνη ἔχον, πᾶσαν δὲ τὴν Ἰβηρίαν ἀπὸ τῆς προσοίκου Γαλατίας ἀφορίζον. Οὔτε δ᾽ ὁμόφωνοι ἦσαν, οὔτε κοινῇ ἐπολιτεύοντο, ὅθεν οὐδὲ εἰς ἓν ὄνομα ἐτέλουν. Οἱ μὲν γὰρ Ῥωμαῖοι Ἱσπανοὺς, οἱ δ᾽ Ἕλληνες Ἴβηρας ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἴβηρος αὐτοὺς ἐπεκάλεσαν. Οἱ μὲν οὖν Ζακύνθιοι οὗτοι ἐπολιορκοῦντο, καὶ ἔπεμψαν πρὸς τοὺς προσοίκους καὶ πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἐπικουρίας δεόμενοι. Ἀλλὰ τοὺς μὲν ὁ Ἀννίβας ἐκώλυσεν. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πρέσβεις πρὸς ἐκεῖνον πέμψαντες, μὴ πελάζειν τοῖς Ζακυνθίοις ἐκέλευον· καὶ εἰ μὴ πείθοιτο, ἐς τὴν Καρχηδόνα πλεῦσαι εὐθὺς, καὶ κατηγορῆσαι αὐτοῦ ἐπηπείλησαν. Ὁ δ᾽ Ἀννίβας ἐκ τῶν ἐπιχωρίων πέμψας τινὰς ὡς εὔνοιαν τηροῦντας τοῖς πρέσβεσιν ἤδη πλησίον οὖσι, προσέταξε λέγειν αὐτοῖς, μὴ παρεῖναι τὸν στρατηγὸν, πόῤῥω που ἐς ἄγνωστα χωρία ἀποδημήσαντα, καὶ παρῄνουν ἀπαλλαγῆναι ὡς τάχιστα, πρὶν καταγγελθῆναι ὡς παρῆσαν, ἵνα μὴ διὰ τὴν ἀναρχίαν, τοῦ στρατηγοῦ μὴ παρόντος, ἀπόλωνται. Οἱ μὲν οὖν πιστεύσαντες αὐτοῖς, ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπῆλθον.

γενομένης

Ἐνταῦθα πόλεμος μεταξὺ Ῥωμαίων ἀνεῤῥάγη, καὶ Καρχηδονίων Ἀννίβου στρατηγοῦντος τοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀμίλκου παιδός. — *Περὶ Ἰβηρίας, [illegible]* — *Ὅτι ὁ Ἀννίβας ἐπολιόρκει τοὺς ἐν Ἰβηρίᾳ Ζακυνθίους.*

γενομένης δὲ ἐκκλησίας, οἱ μὲν τῶν καρχηδονίων εἰρήνην ἄγειν πρὸς τοὺς ῥωμαίους συνεβούλευον· οἱ δὲ περὶ ἀννίβαν προσποιούμενοι τοὺς μὲν ζακυνθίους ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ῥωμαίους τὰ μηδὲν σφίσι προσήκοντα πολυπραγμονεῖν ἔλεγον. καὶ τέλος ἐπεκράτησαν οἱ πολεμῆσαι σφᾶς ἀναπείθοντες. ἐν τούτῳ δὲ ὁ ἀννίβας συνεχεῖς τὰς προσβολὰς τῆς τειχομαχίας ἐποιεῖτο. πολλῶν δὲ πιπτόντων, καὶ πλειόνων τιτρωσκομένων ἐκ τῶν τοῦ ἀννίβου, καί ποτε τῶν καρχηδονίων κατασεισάντων τι τοῦ περιβόλου, καὶ κατὰ τὸ ῥῆγμα εἰσελθεῖν τολμησάντων, ἐπεξέδραμον οἱ ζακύνθιοι, καὶ ἀπεώσαντο σφᾶς· ὅθεν αὐτοὶ μὲν ἐπερρώσθησαν, οἱ καρχηδόνιοι δὲ ἐνεδοίασαν ἀθυμήσαντες. οὐκ ἀπέστησαν δὲ, πρὶν τὴν πόλιν ἑλεῖν, καίτοι ἐπ' ὄγδοον μῆνα τῆς πολιορκίας παραταθείσης, ἐν οἷς ἄλλα τε πολλὰ συνηνέχθη, καὶ ἄτοπα, καὶ ὁ ἀννίβας δεινῶς ἐτρώθη. ἑάλω δὲ οὕτως. μηχάνημα τῷ τείχει προσήγαγον, πολύ τι αὐτοῦ ὑπεραῖρον, καὶ ὁπλίτας τοὺς μὲν ἐμφανεῖς ἔχον, τοὺς δὲ λανθάνοντας. τῶν οὖν ζακυνθίων τοῖς ὁρωμένοις ὡς μόνοις οὖσι μαχομένων ἐρρωμενέστερον, οἱ κεκρυμμένοι τὸ τεῖχος ὑπορύξαντες, εἰσεβιάσαντο, καὶ ἐνδὸν ἐγένοντο. ἐπὶ γοῦν παραδόξῳ οἱ ζακύνθιοι ἐκπλαγέντες, ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀνέδραμον, καὶ εἰς λόγους ἦλθον, ὅπως ἐπιεικεῖ τινὶ ὁμολογίᾳ περισωθῶσιν. ὡς δ' οὐδὲν ὁ ἀννίβας προΐσχετο μέτριον, οὔτε τις αὐτοῖς ὠφέλεια πρὸς τῶν ῥωμαίων ἐγίνετο, ὑπερθέσθαι τὰς προσβολὰς ἐξῃτήσαντο, ὥς τι περὶ τῶν κατὰ σφᾶς βουλευσόμενοι. κἂν τούτῳ τὰ τιμιώτατα συμφορήσαντες τῶν χρημάτων, ἐς πῦρ ἐνέβαλον. καὶ οἱ μὲν ἀπόμαχοι διεχρήσαντο ἑαυτούς· οἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ ἀθρόοι πρὸς τοὺς ἐναντίους ὥρμησαν, καὶ προθύμως ἀγωνιζόμενοι κατεκόπησαν. καὶ διὰ τούτους οἱ ῥωμαῖοι καὶ οἱ καρχηδόνιοι ἐπολέμησαν. ὁ γὰρ ἀννίβας καὶ συμμάχους συχνοὺς προσλαβὼν, εἰς τὴν ἰταλίαν ἠπείγετο. πυθόμενοι δὲ τοῦθ' οἱ ῥωμαῖοι, συνῆλθον ἐς τὸ συνέδριον, καὶ ἐλέχθη μὲν πολλά. λούκιος δὲ κορνήλιος λέντουλος ἐδημηγόρησε, καὶ εἶπε, μὴ μέλλειν, ἀλλὰ πόλεμον κατὰ τῶν καρχηδονίων ψηφίσασθαι, καὶ δίχα διελεῖν καὶ τοὺς ὑπάτους καὶ τὰ στρατεύματα· καὶ τοὺς μὲν εἰς τὴν ἰβηρίαν, τοὺς δὲ εἰς τὴν λιβύην πέμψαι, ἵν' ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον ἥ τε χώρα αὐτῶν πορθῆται, καὶ οἱ σύμμαχοι κακουργῶνται· καὶ μήτε τῇ ἰβηρίᾳ βοηθῆσαι δύνωνται, μήτ' ἐκεῖθεν αὐτοὶ ἐπικουρηθῶσι. πρὸς ταῦτα κόϊντος φάβιος μάξιμος ἀντέλεγε, μὴ οὕτως ἐκ παντὸς τρόπου τὸν πόλεμον δεῖν ψηφίσασθαι, ἀλλὰ πρεσβείᾳ χρήσασθαι πρότερον. κἂν μὲν πείσωσιν, ὅτι οὐδὲν ἀδικοῦσιν, ἡσυχίαν ἄγειν· ἂν δ' ἀδικοῦντες ἁλῶσι, τότε πολεμῆσαι αὐτοῖς, ἵνα καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου ἐπ' αὐτοὺς ἀπωσώμεθα. αἱ μὲν οὖν ἀμφοῖν δόξαι τοιαῦται ἦσαν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν. τῇ δὲ βουλῇ παρασκευάζεσθαι μὲν ἔδοξε πρὸς τὴν μάχην, πρέσβεις δὲ εἰς τὴν καρχηδόνα στεῖλαι, καὶ τοῦ ἀννίβου κατηγορῆσαι. καὶ εἰ μὲν μὴ ἐπαινοῖεν τὰ πραχθέντα, δικάσαι· εἰ δ' εἰς ἐκεῖνον αὐτὰ ἀναφέροιεν, ἐξαιτήσασθαι αὐτόν· κἂν μὴ ἐκδῶσι, τὸν πόλεμον ἐπαγγεῖλαι αὐτοῖς. τῶν γοῦν πρέσβεων ἀπελθόντων, οἱ καρχηδόνιοι τὸ ποιητέον διεσκόπουν. καί τις ἀσδρούβας, εἷς τῶν ὑπὸ τοῦ ἀννίβου προπαρεσκευασμένων, συνεβούλευε σφίσι χρῆναι τήν τε ἀρχαίαν ἐλευθερίαν ἀνακτήσασθαι, καὶ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης δουλείαν ἀποτρίψασθαι καὶ χρήμασι, καὶ δυνάμεσι, καὶ συμμάχοις συγκεκροτημένοις, ἐπαγαγὼν, ὅτι κἂν

ἅλωσις τῆς [illegible] ζακυνθίων.

ὅτι καύσαντες οἱ ζακύνθιοι τὰ τιμιώτερα τῶν χρημάτων αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ σὺν ἀπονοίᾳ τοῖς ἐναντίοις συμμίξαντες, κατεκόπησαν.

ὅτι πόλεμος ἐψηφίσθη ῥωμαίοις κατὰ καρχηδονίων.

ὅτι πρέσβεις ἐπέμφθησαν εἰς καρχηδόνα.

indicto'que concilio, Carthaginensium alij pacem suaserunt: factio uerò Hannibalis, Saguntinos esse iniurios, & Romanos ca quæ nihil ad ipsos attinerent, curiosè complecti asserebat. Denique in eorum sententiam itum est, qui belli Romanis inferendi autores erant. Interea dum Hānibal sedulò mœnia oppugnat, multi ex eius militibus cadunt, pluribus uulneratis: & cum aliquando Carthaginenses muri partem deiecissent, & per ruinas penetrare conarentur, à Saguntinis eruptione facta, repulsi cesserunt: imminuta audacia, oppidanorum uerò animi aucti sunt. Neque tamen ab obsidione destiterunt, in mensem octauum usque prorogata, quo temporis spacio cùm alia multa, eaq; incommoda eucnerunt, tum Hannibal grauiter uulneratus est. Vrbs autem sic capta est. Machinam adduxerunt, quæ mœnia multum superaret, armatis partim conspicuis, partim occultis refertam. Dum autem Saguntini cum ijs duntaxat quos uidebant, acrius pugnant, solos eos esse opinati, occulti suffosso muro, ut in urbem penetrarunt. Saguntini re inopinata perterriti, in arcem accurrerunt: habitoq; colloquio, tolerabilibus conditionibus salutem impetrare studuerunt. Hannibale uerò nihil moderati postulante, neque Romanis quicquam opis ferentibus, efflagitarunt, ut oppugnatione intermissa, rebus suis consulendi spacium daretur. Interea preciosissimis quibusque rebus igni absumptis, homines imbelles sibi ipsi manus attulerunt: qui erant ætate integra, subito in hostes impetu facto, strenuè dimicantes occubuerūt. Hæc Romanis & Carthaginensibus belli causa fuit. Nam cum Hannibalem multis socijs ascitis in Italiam properare Romani audiuissent, indicto concilio multa uerba facta sunt. Vetūm L. Cornelius Lentulus pro cōcione dixit, non esse cunctandum, sed bellum contra Carthaginenses decernendum, & tam Cōsules quàm exercitus bifariam diuidendos: & alterum in Hispaniam, alterum in Libyam mittendum: ut eodem tempore & ager eorum uastaretur, & socij uexarentur: neque Hispaniæ opem ferre, neque inde auxilia expectare hostes possent. Ad hæc Q. Fabius Max. respondit, non adeò præcipitanter bellum esse decernendum, sed legatos prius mittendos. Quòd si crimina purgarint, quiescendum: sin iniuriarum cōuincantur, tum demum bello petendos esse, ut etiam causa belli in illos transferatur. Ac utriusq; sententia summatim hęc fuit. Senatui autem placuit, se & ad bellum parare, & legatis Carthaginem missis Hannibalem accusare. Quòd si illa improbarent, iure agendū: sin illi imputarēt, eum deposcendum: si non dederent, bellum eis indicendum. Legatis digressis, Carthaginenses quid agendum esset deliberabant. Hasdrubal uerò unus ex ijs quos Hannibal subornarat, autor fuit ueteris libertatis recuperandæ: & seruitutis, quam pax attulisset, tum pecunijs, tum copijs, tum socijs comparatis repudiandæ. subiecitq;

Sagunti oppugnatio.

Sagunti excidium.

Romanorum de bello Carthaginensi deliberationes.

Carthaginenses bellum paci præferunt.

Si uel soli Hannibali suo arbitratu rem gerere permisissent, omnia ritè administratum iri, & ipsos omni laboris molestia cariturós. Illo hæc locuto, magnus Hanno contrà, non temerè, neq; ob parua & aliena crimina bellū in Rempub. retrahendum esse censuit, cum alia purgare, alia in autores transferre liceat. Qui cum dicendi finem fecisset, Carthaginensium seniores, primiq; belli memores, illi sunt assensi: cæteri adolescentes, ijq; potissimum qui Hannibalis causam agebāt, acriter aduersati sunt. Vt autem nihil certi responsi dederunt, legatosq; neglexerūt, M. Fabius sinu ex toga facto: Hic, inquit, uobis bellum & pacem porto: utrum placet, sumite. Cum respodissent, se neutrum quidem sumere, sed utrū dedisset, alacriter accepturos: bellum eis statim indixit. Hoc igitur modo, & his de causis inter Carthaginenses & Romanos alterum bellum est conflatum, futuraq; diuinitùs denunciata sunt. Nam Romæ bos humana uoce locutus est: & alius ludis Romanis ex ædibus se in Tiberim præcipitauit, ac perijt: fulmina multa sunt delata: sanguis tum è statuis manauit, tum è militis cuiusdam clypeo: alterius ensem lupus ex ipsis castris rapuit. Hannibali uerò multæ ignotę bestiæ Iberum transeunti, ueluti uiam monstrarunt: & somnium huiusmodi apparuit. Aliquando sibi uisus est à dijs in concilio sedentibus accersi, & quamprimùm in Italiam exercitum ducere iuberi: ab eisq; ducem itineris accepisse, quem non respectans sequeretur. Sed cum se conuertisset, magnam ingruere tempestatem uidisse, draconemq; sequi ingētis magnitudinis. Quæ cum miraretur, ductorē rogasse, quid nam ea sibi uellent? qui responderit, ea illi ad uastitatem Italiæ adiumento futura esse. Hæc bonam spem Hannibali, Romanis magnum timorem attulerunt. Qui copijs & Coss. bifariam distributis, Sempronium Longum in Siciliam misserunt, in Hispaniam P. Scipionem. Hannibal uerò impressionis in Italiā primo quoq; tempore faciendæ cupidus, iter accelerauit: ac Galliam, quæ intra Pyrenæum & Rhodanum est, citra dimicationem transijt: neq; quisquam cum eo congressus est, priusquam ad Rhodanum uenisset. Ibi se illi ostendit Scipio: & quanquam eius copiæ nondum aduenissent, tamen cum popularibus, eorumq; finitimis, naues quæ in flumine erant, comminuit, alueumq; custodijt. Hannibal, etsi temporis aliquid instruendis ratibus, scaphis & lintribus consumpsit: tamen omnia ad traiectum necessaria, multitudine operarum prius parauit, quàm Scipioni suæ legiones aduenissent. Fratrem'que Magonem cum equitibus & uelitibus nonnullis, quà amnis latè spargitur, & insulis distinguitur, traijcere iussit. Ipse ad euidens uadum contendit: nimirum ut Galli, dum ipsi obsisterent, fallerentur, & in alijs ripis fluminis negligentius custodias haberent. Itaq; contigit. Cum Mago flumen transmisisset, Hannibal cum suis uadum ingressi, ubi ad medium peruenere, clamorem

Prodigia, belli euentum significantia.

Hannibal Rhodanum & Alpes transit.

ὅτι καὶ τῷ ἀννίβᾳ μόνῳ ὅσα βούλεται πρᾶξαι ἐπιτρέψαντι, καὶ τὰ προσήκοντα ἔσται, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ πονήσουσι. τοιαῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, ἄννων ὁ μέγας ἐναντιούμενος τοῖς τοῦ ἀσδρούβου λόγοις, γνώμην εἰσήνεγκε, μήτε ῥᾳδίως, μήτε μικρῶν καὶ ἀλλοτρίων ἐγκλημάτων ἕνεκα τὸν πόλεμον ἐφ' ἑαυτοὺς ἐπισπάσασθαι, παρὸν τὰ μὲν λῦσαι, τὰ δὲ ἐς τοὺς δράσαντας αὐτὰ τρέψαι. καὶ ὁ μὲν τοιαῦτα εἰπὼν ἐπαύσατο. τῶν δὲ καρχηδονίων οἱ μὲν πρεσβύτεροι, καὶ τοῦ πρὶν μεμνημένοι πολέμου, αὐτῷ συνετίθεντο, οἱ δὲ ἐν ἡλικίᾳ καὶ μάλισθ' ὅσοι τὰ τοῦ ἀννίβου ἔπραττον, ἰσχυρῶς ἀντέλεγον. ὡς δ' οὐδὲν σαφὲς ἀπεκρίναντο, καὶ ἐν ὀλιγωρίᾳ τοὺς πρέσβεις εἶχον, ὁ μάρκος ὁ φάβιος τὰς χεῖρας ὑπὸ τὸ ἱμάτιον ὑποβαλὼν, καὶ ὑπτιάσας αὐτάς, ἔφη· ἐγὼ μὲν ἐν τούτῳ, ὦ καρχηδόνιοι, καὶ τὸν πόλεμον καὶ τὴν εἰρήνην φέρω· ὑμεῖς δὲ ὁπότερον αὐτῶν βούλεσθε, ἕλεσθε. ἀποκριναμένων δὲ, μηδέτερον μὲν αἱρεῖσθαι, δέχεσθαι δ' ἑτοίμως ὁπότερον καταλείψειεν· ἐπήγγειλεν αὐτοῖς αὐτίκα τὸν πόλεμον. οὕτω μὲν καὶ διὰ ταῦτα οἵ τε ῥωμαῖοι καὶ οἱ καρχηδόνιοι τὸ δεύτερον ἐπολέμησαν, καὶ τὸ δαιμόνιον τὰ γενησόμενα προεσήμηνεν. ἐν γὰρ τῇ ῥώμῃ ἀνθρωπίνως ἐλάλησε βοῦς, καὶ ἕτερος ἐν τῇ τῶν ῥωμαίων πανηγύρει διὰ οἰκίας εἰς τὸν τίβεριν ἑαυτὸν ἔρριψε, καὶ ἐφθάρη, κεραυνοί τε πολλοὶ ἐφέροντο, καὶ αἷμα τὸ μὲν διὰ ἀγαλμάτων ὤφθη, τὸ δὲ διὰ ἀσπίδος στρατιώτου ἐρρύη, ἑτέρου τε ξίφος διὰ αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου λύκος ἥρπασε. τῷ δ' ἀννίβᾳ θηρία πολλὰ καὶ ἄγνωστα τὸν ἴβηρα διαβαίνοντι προκαθηγήσατο, καὶ ὄψις ὀνείρου ἐφάνη. ἔδοξε γάρ ποτε τοὺς θεοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ καθημένους μεταπέμψασθαί τε αὐτὸν, καὶ στρατεῦσαι ὅτι τάχιστα εἰς τὴν ἰταλίαν προστάξαι, καὶ λαβεῖν παρ' αὐτῶν τὸν τῆς ὁδοῦ ἡγεμόνα, καὶ ἀμεταστρεπτεὶ ὑπ' αὐτοῦ κελευσθῆναι ἕπεσθαι. μεταστραφέντα δὲ, καὶ ἰδεῖν χειμῶνα μέγαν χωροῦντα, καὶ δράκοντα αὐτῷ ἐπακολουθοῦντα ἀμήχανον, καὶ θαυμάσαι· ἔρεσθαί τε τὸν ἀγωγόν, τί ταῦτα εἴη· καὶ τὸν εἰπεῖν· ὦ ἀννίβα, ταῦτα συμπεριβάλλοντά σοι τὴν ἰταλίαν ἔρχεται. ταῦτα τῷ μὲν ἀννίβᾳ χρηστὴν ἐλπίδα, τοῖς δὲ ῥωμαίοις δεινὴν ἐν πτοίᾳ ἐκφόβησιν. δίχα δὲ τὰς δυνάμεις οἱ ῥωμαῖοι διελόντες, καὶ τοὺς ὑπάτους, σεμπρώνιον μὲν λόγγον ἐς σικελίαν ἔπεμψαν, ἐς δὲ τὴν ἰβηρίαν σκιπίωνα πόπλιον. ὁ δὲ ἀννίβας εἰς τὴν ἰταλίαν ὡς τάχιστα ἐπιθυμῶν εἰσβαλεῖν, σπουδῇ ἐχώρει, καὶ πᾶσαν τὴν γαλατίαν τὴν μεταξὺ τοῦ πυρηναίου καὶ τοῦ ῥοδανοῦ οὖσαν ἀμαχεὶ διῆλθε, καὶ μέχρι μὲν τοῦ ποταμοῦ ῥοδανοῦ οὐδεὶς εἰς χεῖρας ἦλθεν αὐτῷ. ἐκεῖ δ' ὁ σκιπίων ἐπεφάνη, καίπερ μὴ παρούσης αὐτῷ τῆς δυνάμεως, ὅμως μετὰ τῶν ἐπιχωρίων καὶ τῶν αὐτοῖς προσοίκων τά τε πλοῖα τὰ ἐν τῷ ποταμῷ προδιέφθειρε, καὶ τὸ ῥεῦμα αὐτοῦ διὰ φυλακῆς ἐποιήσατο. ὁ οὖν ἀννίβας ἔτριψε μέν τινα χρόνον, καὶ σχεδίας, καὶ σκάφη, ἄλλα τε καὶ μονόξυλα κατασκευάζων. ἔφθη δ' οὖν ὑπὸ πολυχειρίας τὰ πρὸς περαίωσιν ἀναγκαῖα πάντα, πρὶν τῷ σκιπίωνι τὸ οἰκεῖον ἀφικέσθαι στράτευμα, προετοιμασάμενος. καὶ τὸν ἀδελφὸν μάγωνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ ψιλοῖς τισιν ᾗ σκεδάννυται ὁ ποταμὸς ἐπὶ πολὺ, καὶ νήσοις διαλαμβάνεται, διαβησόμενον ἔπεμψεν. αὐτὸς δὲ κατὰ τὸν ἐμφανῆ πόρον ἐχώρει διαβῆναι, ἵν' οἱ γαλάται ἐπαντιθεῖεν πρὸς αὐτὸν ἀντιτεταγμένοι, καὶ ἀμελέστερον ἐν ἄλλοις τοῦ ποταμοῦ τὴν φυλακὴν θῶνται. ὃ καὶ γέγονε. καὶ ὁ μάγων διέβη τὸν ποταμόν· ὁ δὲ ἀννίβας καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κατὰ τὸν πόρον ἐπεραιοῦντο· καὶ γενόμενοι κατὰ τὸ μέσον, ἠλάλαξαν,

περὶ σημείων γενομένων πρὸ τῆς μάχης τῶν ῥωμαίων καὶ τῶν καρχηδονίων, καὶ περὶ ὀνείρου τοῦ ἀννίβα φανέντος.

ὅτι οἱ ῥωμαῖοι τῶν ὑπάτων τὸν μὲν εἰς σικελίαν ἔπεμψαν, τὸν δὲ εἰς ἰβηρίαν· καὶ ὅτι ὁ ἀννίβας ἐπεραιώθη τὸν ῥοδανόν.

ὅτι αἱ τριήρεις (?) παρὰ τῶν ἀντιμαχομένων διεκωλύθησαν, καὶ ὅτι ὁ ἀννίβας ἀπάτῃ τοὺς ἐναντίους ἐξαπατήσας, καὶ πολλοὺς ἀπώλεσε τῶν ἐναντίων.

ἀλάλαξαν, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ δὲ συνήχησαν· καὶ ὁ μάγων κατὰ νώτου τοῖς ἀνθεστηκόσι προσέπεσε, καὶ οὕτως οἵ τε ἄλλοι καὶ οἱ ἐλέφαντες ἀκινδύνως ὑπερεβάσαν. ἄρτι δὲ περαιωθέντων αὐτῶν, καὶ ἡ τοῦ σκιπίωνι οἰκεία ἀφίκετο δύναμις. πέμψαντες οὖν εἰς προ-
» σκοπὴν ἱππέας ἀμφότεροι, τοιούτῳ τέλει τῆς ἱππομα-
» χίας ἐχρήσαντο, ὁποῖον ὁ σύμπας ἔσχηκε πόλεμος. οἱ
» γὰρ ῥωμαῖοι καὶ ἔλαττον τὴν πρώτην ἐνεγκάμενοι, καὶ
» συχνοὺς ἀποβαλόντες ἐνίκησαν· ἐντεῦθεν ἀννίβας ἐπειγόμενος πρὸς ἰταλίαν ἀπελθεῖν, ὑποπτεύων δὲ τὰς ἐπιτομωτέρας τῶν ὁδῶν, ἐκείνας μὲν παρεξῆλθεν, ἑτέρων δὲ πορευθεὶς ἰσχυρῶς ἐπόνησε· τά τε γὰρ ὄρη ἐκεῖνα ἀποτομώτατά ἐστι, καὶ ἡ χιὼν πολλὴ γενομένη, καὶ τὰς φάραγγας ὑπ' ἀνέμων πληρώσασα, καὶ ὁ κρύσταλλος ἰσχυρότατα παγείς, δεινῶς σφᾶς ἐταλαιπώρησε· καὶ πολλοὶ τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ὑπό τε τοῦ χειμῶνος, καὶ ὑπὸ σιτοδείας ἀπώλοντο, πολλοὶ δὲ καὶ οἴκαδε ἀνεχώρησαν. ἔχει δὲ λόγος, ὅτι καὶ αὐτὸς ἀνέστρεψεν ἄν, εἰ μὴ πλείων καὶ ἀπορωτέρα ἡ προδιηνυσμένη ὁδὸς τῆς λειπομένης ἐτύγχανε. διὰ μὲν δὴ τοῦτο οὐκ ἀπετράπετο· ἐξαπίνης δὲ ἐκτὸς τῶν ἄλπεων ἐκφανείς, θαῦμα καὶ δέος τοῖς ῥωμαίοις ἐνέβαλε. καὶ ὁ μὲν προεχώρει, τὰ ἐν ποσὶ προσποιούμενος· σκιπίων δὲ τὸν μὲν ἀδελφὸν γάϊον σκιπίωνα ὑποστρατηγοῦντα αὐτῷ εἰς τὴν ἰβηρίαν ἔπεμψεν, ὡς καταληψόμενον αὐτήν, ἢ τὸν ἀννίβαν ἐπανάξοντα. αὐτὸς δὲ ἤδη ἐπὶ τὸν ἀννίβαν ἤλασε, καὶ ἡμέρας μέν τινας ἐπέσχον, ἔπειτα ἄμφω πρὸς τὴν μάχην ὥρμησαν. πρὶν δὲ διὰ ἔργου ἐλθεῖν, συγκαλέσας ὁ ἀννίβας τοὺς στρατιώτας, παρήγαγε τοὺς αἰχμαλώτους, οὓς κατὰ τὴν ὁδὸν εἰλήφει, καὶ ἤρετο αὐτούς, πότερον δεδέσθαι καὶ δουλεύειν κακῶς βούλοιντο, ἢ μονομαχῆσαι ἀλλήλοις, ὥστ' ἀφεθῆναι προῖκα τοὺς νικήσαντας; καὶ ὡς τὸ δεύτερον εἵλοντο, συνέβαλεν αὐτούς, καὶ μαχεσαμένων ἐδημηγόρησε, τοὺς οἰκείους στρατιώτας ἐπαίρων καὶ παραθήγων εἰς πόλεμον. τοῦτο δὲ ἑτέρωθεν καὶ ὁ σκιπίων ἐπεποίηκεν· εἶτα συνῆλθον μὲν ὡς ὅλοις τοῖς στρατοπέδοις μαχούμενοι. ὁ σκιπίων δὲ προσυμμίξας τῷ ἱππικῷ καὶ ἡττηθείς, συχνούς τε ἀποβαλών, καὶ αὐτὸς τρωθείς, ἀπέθανεν ἄν, εἰ μὴ πρὸ αὐτοῦ σκιπίων ὁ υἱός, καίπερ ὢν ἑπτακαιδεκαέτης, ἐπήμυνε· κατέδεισε μὴ καὶ τὸ πεζὸν σφαλῇ, καὶ αὐτίκα τε ἐπανήγαγε, καὶ τῆς νυκτὸς ὑπεχώρησεν. ἀννίβας δὲ μεθ' ἡμέραν τὴν ἀποχώρησιν αὐτοῦ μαθών, πρὸς τὸν ἠριδανὸν ἦλθε, καὶ μή τι σχεδίας ἢ πλοῖα εὑρὼν (ἐνεπέπρηστο γὰρ παρὰ τοῦ σκιπίωνος) τὸν μὲν ἀδελφὸν μάγωνα σὺν τοῖς ἱππεῦσι διανήξασθαι, καὶ ἐπιδιῶξαι τοὺς ῥωμαίους ἐκέλευσεν· αὐτὸς δὲ ἄνω πρὸς τὰς πηγὰς χωρήσας τοῦ ποταμοῦ, τοὺς ἐλέφαντας κατὰ τὸν ἐπίῤῥουν διαβιβάσαι προσέταξε. καὶ οὕτω τοῦ ὕδατος περὶ τοῖς ὄγκοις τῶν ζώων ἐμποδιζομένου, καὶ σκεδαννυμένου, ῥᾷον κάτω σφῶν διεπεραιώθη. καταληφθεὶς οὖν ὁ σκιπίων, κατὰ χώραν ἔμεινε. καὶ ἐμαχέσατ' ἄν, εἰ μὴ νυκτὸς οἱ γαλάται, οἱ μετ' αὐτοῦ ηὐτομόλησαν. ὁ δὲ οὖν σκιπίων ἤδη τούτῳ ταραχθείς, καὶ ὑπὸ τοῦ τραύματος ταλαιπωρήσας, ὑπὸ νύκτα αὖθις ἐξανέστη, καὶ ἐπὶ μετεώρου τὸ τάφρευμα ἐποιήσατο. δίωξις δὲ αὐτοῦ οὐκ ἐγένετο. μετὰ δὲ τοῦτο ἀφίκοντο καὶ οἱ καρχηδόνιοι, καὶ τὸν ποταμὸν διὰ μέσου ποιησάμενοι, ἐστρατοπεδεύσαντο. ὁ μὲν οὖν σκιπίων διά τε τὸ τραῦμα, καὶ διὰ τὰ συμβεβηκότα ἀνεῖχε, καὶ δύναμιν μετεπέμπετο. ἀννίβας δὲ πολλὰ πειράσας προκαλεῖσθαι πρὸς μάχην αὐτόν, ἐπεὶ οὔτε τοῦτ' ἠδυνήθη, καὶ τροφῆς ἐσπάνιζε,

φρου-

μάχαι διάφοροι ῥωμαίων καὶ καρχηδονίων, τοῦ ἀννίβου αὐτοῦ στρατηγοῦντος.

clamorẽ sustulerunt, & classica cecinerunt. & Magone aduersarios à tergo adorto, & cæteri & elephantes citra periculũ transierunt. Vix transierant, cum Scipionis copiæ aduenerunt. Cum igitur utrinq; speculatum equites misissent, is equestris prælij fuit exitus, qui belli totius. Romani enim principiò inferiores, multis amissis uicerunt. Inde Hannibal in Italiam properans, cum uias compendiosiores suspectas haberet: illis uitatis, atque alijs tramitibus quæsitis, magnas ærumnas tolerauit. Nam & mõtes admodum prærupti, & ualles flatu uentorum profundis niuibus expletæ, & glacies densissima grauiter exercitum afflixerũt: multiq; milites uel hyeme, uel inedia perierunt: multi etiam domum redierunt. Fertur & ipse Hannibal reuerti uoluisse, nisi confectum iter longius & difficilius fuisset eò quod restabat. eaq; de causa cœptis non destitit: ac subitò extra Alpes conspectus, admirationem simul & terrorẽ Romanis iniecit, interq; progrediendum obuia quæq; subegit. Scipio fratrẽ C. Scipionem, legatũ suum, in Hispaniã misit, ut aut eam occuparet, aut Hannibalẽ eò retraheret: ipse contra Annibalem est profectus. Ac dies quidem aliquot quieuerunt, deinde aſt ambo pugnæ se pararunt. Sed priusquam ad manus ueniretur, Hannibal militibus conuocatis, in itinere captos produxit in medium, rogans utrum uincti duram perpeti seruitutẽ mallent, an inter sese singulari certamine congredi, ut uictores gratis manumitterentur? Vt posterius prætulerunt, eos inter sese cõmisit: peractóque certamine, militum suorum animos pro cõcione confirmauit, atq; ad bellũ acuit. Idem & Scipio ex altera parte fecit. Deinde ita congressi sunt, quasi cum totis exercitibus conflicturi essent. Sed Scipio equestri prælio in primis tentato, multis amissis uictus & uulneratus, atq; adeò perimẽdus, nisi à filio septemdecim annos nato protectus esset: timens, ne pedites etiam succumberent, statim receptui cecinit, ac noctu recessit. Hannibal eius discessu mane cognito, ad Eridanum uenit: ubi cum ne unam quidem ratem inuenisset (cremarat enim omnia nauigia Scipio) fratrem Magonem cum equitibus tranare iussit, Romanósque persequi: ipse sursum ad fontes amnis profectus, elephantes, quà flumen concitatius fertur, traducit: & aqua in belluarũ mole resistente & sparsa, facilius infra eos transijt. Scipio ab hostibus deprehensus, se loco nõ mouit. ac pugnam inijsset, nisi Gallica auxilia noctu ad hostes trãsfugissent. Ea re turbatus, & dolore uulneris uexatus, sub noctẽ castra in editiorem locum transtulit, uallumq; cõmunijt, persequente nemine. Deinde Carthaginenses uenerunt, & flumine interiecto castrametati sunt. Dum Scipio tũ ex dolore uulneris, tum ob acceptã cladem sese cõtinens, plures copias expectat: Hannibal multis frustra tentatis, ut eum ad pugnã eliceret, cũ penuria cõmeatus laboraret:

Pugna equestris, euentus belli totius augurium.

Captiuorũ dimicatio ad animandos milites.

Scipio ad Ticinum uincitur.

Hannibal Eridanum transit.

castel-

castellum quoddã est adortus, in quo Romani multum frumenti repositum habebant: & quia ui nihil proficiebat, Castellanum pecunia corrumpit, ut id sibi prodat. quo occupato, etiam ceteris partim ui, partim auro se potiturũ sperauit. Interea Lõgus, Sicilia legato credita, accersitus ad Scipionẽ uenit: nec multo pòst ex ambitione, & quòd prædatores quosdam superarat, dum in pugnam ruit, in insidias delapsus impingit, & ab Hannibale cum equitib. & elephantis in fugam conuertit: in qua multi cæsi, multi temerè in fluuium præcipitati perierũt, pauci cum Longo euasere. Hannibal uerò ea uictoria nõ est lætatus, quòd & milites multos & elephantos omnes præter unum, frigore & uulnerib. confectos amiserat. Factis igitur sine fœdere inducijs, utriq; ad socios se contulerũt, & in eorũ urbibus hybernarũt. Ac Romanis cõmeatus abundè suppetebat. Hannibal alit cum ea quæ socij dabant, satis non essent, Romanorũ pagos & oppida inuadendo, aliàs uincebat, aliàs repellebatur. aliquãdo equestri certamine à Lõgo uictus, uulnus accepit. Vnde quidam ex Romanis sumpta fiducia, per sese contra eum mœnia oppugnantẽ, eruperunt. Sed & illi cæsi sunt, & oppidum facta deditione euersum: & ex captiuis Romani omnes interfecti, cæteri dimissi. Eandẽ rationem in omnib. captiuis obseruauit, ut per eos urbes sibi conciliaret. Quin ex reliquis etiam Gallis, Ligurib. & Hetruscis multi, Romanis in suis oppidis partim occisis, partim deditis, defecerunt. Hannibal in Hetruriã iturus, à Lõgo magna tempestate lacessitus est: & multis utrinq; cæsis, in Liguriã profectus, diu ibi se continuit, suos quoq; suspectos habens, nemini temerè credens: sed & ueste mutata & coma apposititia utẽs, & aliàs alia lingua loquẽs (plures enim norat, ipsamq; Latinã) & noctu & interdiu plurima & uidebat & audiebat: quædam etiã loquebat, persona sua dissimulata. Dum hæc in Italia geruntur, alter Scipio C. in Hispanijs appulit: & orã eius maritimam omnem usq; ad Iberum, multa etiam superiora loca, partim ui, partim deditione, Bæanonem quoq; prælio uictum capit. Quibus Hasdrubal frater Hãnibalis cognitis, Ibero superato, & quibusdam ex ijs qui defecerant receptis, Scipioni contra se eunti cessit. Romani Flaminium & Caium denuò consules crearũt. Hannibal ubi ineunte uere, Flaminium & Seruilium Geminum cum magna manu aduentare cognouit, ad eos decipiendos conuersus, seq; ibi moraturum & pugnæ copiam illis facturum simulando, dum Romani uerum id esse rati, uias negligenter custodiunt, equitibus in castris relictis, noctúque sarcinis collectis, & angustijs per ocium superatis, Aretium cõtendit: equitibus etiã, cum longè processisset, consecutis. Cõsules ut se deceptos esse senserunt, Geminus ibi mãsit, ut eos qui defecerãt uexaret, & Carthaginensibus opem ferre prohiberet.

Fla-

Longus ab Hannibale uincitur.

Hannibal Romanos captiuos occidit.

Hannibalis uigilantia.

C. Scipionis res in Hispania.

Flaminij clades ad Aretium.

φρουρίῳ προσέβαλεν, ἐν ᾧ σῖτος πολὺς τῶν ῥωμαίων ἔκειτο. καὶ μηδὲν περαίνων, τὸν φρούραρχον διέφθειρε χρήμασι, κἀκεῖνό τε προδοθὲν εἷλε, καὶ τὰ ἄλλα χειρώσειν τὰ μὲν ὅπλοις, τὰ δὲ χρυσίῳ ἤλπισε. κἀν τούτῳ ὁ λόγγος τὴν σικελίαν ὑποστρατήγῳ παραδοὺς, πρὸς τὸν σκιπίωνα μετακληθεὶς ἀφίκετο. καὶ οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ φιλοτιμίας, καὶ ὅτι τινὰς καταστρέχοντας τὴν χώραν ἐκράτησεν, ἐς παράταξιν ὥρμησεν, καὶ ἐς ἐνέδρας περιπεσὼν, καὶ τοῦ ἀννίβου ἐπεξελθόντος μετὰ τῶν πεζῶν καὶ τῶν ἐλεφάντων, οἱ μετ' αὐτοῦ ἐτράπησαν ἐς φυγὴν, καὶ πολλοὶ διεφθάρησαν φόνῳ, πολλοὶ δὲ καὶ ἐς τὸν ποταμὸν ἀπερισκέπτως ἐμπεσόντες ἐπνίγησαν, ὡς ὀλίγους μετὰ τοῦ λόγγου περισωθῆναι. νικήσας μέντοι ὁ ἀννίβας, οὐκ ἔχαιρεν, ὅτι στρατιώτας τε πολλοὺς καὶ τοὺς ἐλέφαντας, πλὴν ἑνὸς, ὑπὸ τοῦ χειμῶνος καὶ τῶν τραυμάτων ἀπέβαλεν. ἀνοχὴν οὖν ἄσπονδον ποιησάμενοι, πρὸς τὴν συμμαχίδα σφῶν ἑκάτεροι ἐχώρησαν, κἀν ταῖς πόλεσιν αὐτῶν ἐχείμαζον. καὶ τοῖς μὲν ῥωμαίοις ἄφθονα ἐφοίτα τὰ ἐπιτήδεια· ὁ δὲ ἀννίβας οὐκ ἀρκούμενος τοῖς παρὰ τῶν συμμάχων διδομένοις, ταῖς τε κώμαις καὶ ταῖς πόλεσι τῶν ῥωμαίων προσέπιπτεν, τὰ μὲν ἐκράτει, τὰ δὲ ἀπεκρούετο, καί ποτε καὶ ἱππικῷ ὑπὸ τοῦ λόγγου νικηθεὶς, ἐτρώθη. θαρσήσαντες οὖν ἐκ τούτου τινὲς τῶν ῥωμαίων, καὶ καθ' ἑαυτοὺς προσβάλλοντι αὐτοῖς ἐπεξῆλθον, κἀκεῖνοί τε ἐφθάρησαν, καὶ τὸ χωρίον ὁμολογίᾳ ἐκράτησε, καὶ αὐτὸ μὲν κατέσκαψε. τῶν δ' αἰχμαλώτων τοὺς μὲν ῥωμαίους ἀπέκτεινε, τοὺς δ' ἄλλους ἀφῆκε· τοῦτο δ' ἐφ' ἅπασι τοῖς ζωγρουμένοις ἐποίει, τὰς πόλεις δι' αὐτῶν οἰκειούμενος. ἀμέλει καὶ τῶν λοιπῶν γαλατῶν πολλοὶ καὶ λιγύων καὶ τυρσηνῶν τοὺς ῥωμαίους τοὺς παρ' αὐτοῖς ὄντας οἱ μὲν φονεύσαντες, οἱ δ' ἐκδόντες μετέστησαν. ἐς δὲ τὴν τυρσηνίδα τοῦ ἀννίβου πορευομένου ὁ λόγγος ἐπέθετο, χειμῶνος πολλοῦ γενομένου. πεσόντων δ' ἀμφοτέρων πολλῶν, ὁ ἀννίβας ἐς τὴν λιγυστικὴν ἐλθὼν, ἐνδιέτριψεν· ὑποπτεύων δὲ καὶ τοὺς σφετέρους, οὐδενὶ ῥᾳδίως ἐπίστευεν, ἀλλὰ τήν τε ἐσθῆτα μετέβαλλεν, καὶ κόμαις χρώμενος προσθέτοις, τήν τε διάλεξιν ἄλλοτε ἄλλην ποιούμενος (ᾔδει γὰρ πλείους, καὶ τὴν τῶν λατίνων) καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν πολλὰ ἐπεσκόπει, ἤκουέ τε πλεῖστα, ὡς οὐκ ἀννίβας, καί τινα ὡς ἕτερός τις ἐφθέγγετο. ἐν μὲν οὖν τῇ ἰταλίᾳ ταῦτα ἐγίνετο. ὁ δ' ἕτερος σκιπίων ἐς τὴν ἰβηρίαν κατέπλευσε, καὶ τὰ παραθαλάσσια αὐτῆς μέχρι τοῦ ἴβηρος πάντα καὶ τῶν ἄνω συχνὰ τὰ μὲν βίᾳ, τὰ δὲ ἑκόντα προσέλαβε, καὶ τὸν βαιανῶνα μάχῃ νικήσας ἐζώγρησεν. ὁ δὲ τοῦ ἀννίβου ὅμαιμος ἀσδρούβας μαθὼν ταῦτα, διέβη τὸν ἴβηρα, καὶ τῶν μεταστάντων τινὰς ἐπανηγάγετο· τοῦ δὲ σκιπίωνος ἐπελθόντος αὐτῷ, ἀνεχώρησεν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ τὸν φλαμίνιον καὶ τὸν γάϊον αὖθις ὑπάτους εἵλοντο. ἀννίβας δ' ἅμα τοῦ ἦρος ἀρξαμένου, ὡς ἔγνω τὸν φλαμίνιον μετὰ τοῦ σερουιλίου γεμίνου χειρὶ πολλῇ ἐπ' αὐτὸν ἰόντα, πρὸς ἀπάτην αὐτῶν ἐτράπη, καὶ πλασάμενος ἐνδιατρίψειν ἐκεῖ, καὶ μάχην συνάψειν, ἐπεὶ νομίσαντες αὐτὸν οἱ ῥωμαῖοι κατὰ χώραν μένειν, ἀμελῶς τῶν ὁδῶν εἶχον, ἐν τῷ στρατοπέδῳ σὺν ἱππεῦσι κατέλιπεν. αὐτὸς δ' ὑπὸ νύκτα ἄρας, τά τε στενόπορα μεθ' ἡσυχίας διῆλθε, καὶ πρὸς ἀρρήτιον ἀπήγετο. καὶ οἱ ἱππεῖς δὲ, ἐπεὶ πολὺ προῆλθεν, ἐπῆλθον αὐτῷ ἑπόμενοι. οἱ δ' ὕπατοι γνόντες ἠπατημένοι, γεμῖνος μὲν αὐτοῦ ὑπέμεινε, τούς τ' ἀφεστηκότας κακώσων, καὶ κωλύσων ἐπικουρῆσαι καρχηδονίοις.

φλα-

Φλαμίνιος δὲ μόνος ἐδίωκεν, ἵν' αὐτοῦ μόνου τὸ ἔργον τῆς νίκης ὡς δῆθεν γένηται, καὶ τὸ Ἀρρήτιον προκατέλαβεν. ὁ γὰρ Ἀννίβας συντομωτέραν τραπόμενος, δυσόδοις ἐνέτυχε, καὶ ἀνθρώπους συχνοὺς, καὶ πολλὰ ὑποζύγια, καὶ τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν ἀπέβαλεν. ὀψὲ δ' οὖν πρὸς τὸ Ἀρρήτιον ἐλθὼν, καὶ εὑρὼν ἐκεῖ τὸν Φλαμίνιον, κατεφρόνησεν αὐτοῦ, καὶ μάχῃ μὲν οὐ συνέβαλε (τὸ γὰρ χωρίον ἀνεπιτήδειον οἱ ἐδόκει) πεῖραν δὲ αὐτοῦ ποιούμενος, ἐκάκου τὴν χώραν· κἂν τούτῳ ἐπεκδραμόντων τῶν Ῥωμαίων, ἐπανήγαγεν, ἵνα φοβεῖσθαι δόξῃ. τῆς δὲ νυκτὸς ἐξαναστὰς, ἐπιτήδειόν τι χωρίον πρὸς τὴν μάχην εὑρὼν, ἔμεινε. καὶ τοῦ μὲν πεζοῦ τὸ πλεῖον κατὰ τὰ ὄρη λόχον ἔταξε, τὸ δ' ἱππικὸν σύμπαν ἔξω τῶν στενῶν ἀφανῶς ἐφεδρεύειν ἐκέλευσε, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ γηλόφου μετ' ὀλίγων ἐστρατοπεδεύσατο. ὁ δὲ Φλαμίνιος ἐν φρονήματι ὢν, καὶ ἐπὶ μετεώρου σὺν ὀλίγοις αὐτὸν ἰδὼν, τήν τε λοιπὴν στρατιὰν πόρρω που πεπομφέναι νομίσας, ῥᾳδίως μεμονωμένον αἱρήσειν ἤλπισε, καὶ διὰ τὸ στενὸν ἀπροσκέπτως ἀνῆλθε, κἀνταῦθα (ὀψὲ γὰρ ἦν) ηὐλίσατο, καὶ ὑπὸ μέσας νύκτας ὑπὸ καταφρονήσεως αὐτοὺς ἀφυλάκτους καθεύδοντας πανταχόθεν ἀμφιπεριέσχον οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πόρρωθεν ἀκοντίοις, καὶ σφενδόναις, καὶ τοξεύμασι, τοὺς μὲν ἀναζομένους ἔτι, τοὺς δὲ τὰ ὅπλα λαμβάνοντας ἔκτεινον, αὐτοὶ μή τι δεινὸν ἀντιπάσχοντες· οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι μηδενὸς αὐτοῖς συμπλεκομένου, σκότους τε καὶ ὁμίχλης οὔσης, οὐκ εἶχον τῇ σφετέρᾳ χρήσασθαι ἀρετῇ. τοσοῦτος δὲ ἐγένετο θόρυβος, καὶ τοιαύτη ταραχώδης ἔκπληξις κατέσχεν αὐτοὺς, ὡς μηδὲ τῶν σεισμῶν τῶν τότε γενομένων αἰσθέσθαι, καίπερ πολλὰ μὲν οἰκοδομήματα κατερράγη, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ὀρῶν τὰ μὲν διέσχε, τὰ δὲ καὶ συνέπεσεν, ὡς καὶ τὰς φάραγγας ἐμφράξαι, καὶ ποταμοὶ δὲ τῶν ἀρχαίων ὁδῶν ἐκκλεισθέντες ἄλλῃ ἐτράποντο. τοιοῦτοι σεισμοὶ μὲν τὴν Τυρσηνίδα κατέσχον, οὐ μέντοι καὶ οἱ μαχόμενοι ἐν αἰσθήσει σφῶν ἐγένοντο. αὐτός τε οὖν ὁ Φλαμίνιος, καὶ ἄλλοι παμπληθεῖς ἔπεσον. συχνοὶ δὲ ἐπί τινα λόφον ἀνέβησαν, ἐπεὶ δ' ἡμέρα ἐγένετο, εἰς φυγὴν ὥρμησαν, καὶ καταληφθέντες, τά τε ὅπλα καὶ ἑαυτοὺς ἐπ' ἀδείᾳ παρέδωσαν. ὅ γε μὴν Ἀννίβας βραχὺ τῶν ὡμολογημένων ἐφρόντισε, πάντων δὲ τῶν ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἁλόντων, τὸ μὲν ὑπήκοον τότε συμμαχικὸν τῶν Ῥωμαίων ἀφῆκεν, αὐτοὺς δὲ ἐκείνους δήσας ἐφύλασσε. πράξας δὲ ταῦτα, ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἠπείγετο, καὶ μέχρι μὲν Ναρνίας τήν τε γῆν τέμνων, καὶ τὰς πόλεις προσαγόμενος πλὴν Σπωλητίου, προῆλθε. Γάϊόν τε ἐνταῦθα Κεντήνιον στρατηγὸν ἐνεδρεύσαντα προσχὼν, ἔκτεινεν. ὡς δὲ ἀπὸ Σπωλητίου προσβαλὼν ἀπεκρούσθη, καὶ τὴν τοῦ Νάρου γέφυραν καθῃρημένην εἶδε, καὶ περὶ τοὺς ἄλλους ποταμοὺς οὓς ἀναγκαῖον διελθεῖν ἦν τοῦτο γεγονὸς ἐπύθετο, τῆς μὲν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆς ἐπέσχεν. ἐς δὲ τὴν Καμπανίαν ἐτράπετο, τήν τε χώραν ἀρίστην, καὶ τὴν πόλιν τὴν Καπύην μεγίστην οὖσαν ἀκούων, νομίζων, εἰ σφᾶς προκαταλάβοι, καὶ τἆλλα δι' ὀλίγου προσκτήσεσθαι. οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ πυθόμενοι περὶ τῆς ἥττης, ἤλγησαν, καὶ δι' ἐκείνους καὶ δι' ἑαυτοὺς ὀδυρόμενοι, καὶ ἐν ἀπόρῳ ἦσαν· τάς τε γεφύρας τοῦ Τιβέριδος, πλὴν μιᾶς, καθεῖλον, καὶ τὰ τείχη πολλαχῇ πεπονηκότα αὐτόθεν ἐπεσκεύαζον. δικτάτορά τε προχειρίσασθαι βουληθέντες, αὐτοὶ ἐν ἐκκλησίᾳ αὐτὸν ἀνεῖπον. ἀγαπῶντες δὲ εἰ αὐτοὶ μόνοι σωθεῖεν, οὐκ ἤθελον τοῖς συμμάχοις βοηθῆσαι. πυθόμενοι δὲ τὸν Ἀννίβαν ἐς Καμπανίαν ὁρμηθέντα, τότε καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπικουρῆσαι ἔγνωσαν· τῷ δ' Ἀννίβᾳ τὸν δικτάτορα τὸν Φά-

Ὅσα ἐποίησαν οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ μαθόντες τὰ κατὰ τὴν ἧτταν.

Flaminius uerò solus abeuntes persecutus, ut uictoria scilicet sui unius esset, Aretiũ antè occupauit. Nam Hannibal dũ compendia quærit, in inuia incidit: multosq́ue mortales, multa iumenta, & alterum oculũ amisit. Serò tandem ad Aretium progressus, Flaminium illic inuentum contempsit: ac pugna quidem abstinuit (locus enim incõmodus uidebatur) sed hominis ingenium periclitãs, agrum uastauit. Cum uerò Romani excurrissent, simulato metu reduxit exercitum: & noctu castris promotis, locoq́ue pugnæ idoneo capto, peditũ partem maximam in mõtibus, in insidijs collocauit, equitatũ omnem extra angustias clam in subsidijs esse iussit, ipse in tumulo cum paucis castra habuit. At Flaminius sibi fidens, quum eum cum paucis in colle uidisset, & longè ablegasse reliquum exercitũ putaret, spe eius ita destituti facilè capiendi concepta, temerè angustias est ingressus, ibiq́ue (serum enim dici erat) quieuit. Sub noctem mediã Carthaginenses eos sine excubijs (adeò sibi præfidebant) dormientes eodẽ tempore ab omni parte circundederunt: atq́ue eminus iaculis, fundis, sagittis, alios cubantes adhuc, alios arma induentes, impunè occiderũt. Romani enim in tenebris & nebula nemine cõminus congresso, uirtute sua uti non potuerunt. Tantus aũt tumultus fuit, tanta perturbatio, tantus terror eos inuasit, ut terræmotus qui tum fiebant, non sentirent, quãuis multa ædificia corruerent, multi mõtes partim finderentur, partim collapsi ualles complanarẽt, & flumina ueteribus alueis exclusa, aliò uerterentur. Quæ cum in Hetruria fierent, à pugnãtibus non sunt animaduersa. Cecidit ipse Flaminius, & maxima multitudo: complures etiã tumulo quodam occupato, ubi diluxit, fuga salutem quæsituri, capti, arma & semetipsos, impunitate promissa, dediderunt. Sed Hannibal iurisiurandi parum memor, omnes captiuos qui in castris erant, ex subditis & socijs Romanorum dimisit: Romanos ipsos in uinculis asseruauit. His actis, itinere Romã intento, Narniam usq́ue agros uastãdo, & urbes subigendo, Spoleto excepto, progressus, C. Centenium prætorem circumuentũ, euitatis eius insidijs, occidit. A' Spoleto repulsus, cum pontẽ Naris deiectum uidisset, idemq́ue in cæteris fluminibus, quæ transire necesse habebat, esse factum audisset: omisso Romano itinere, in Cãpaniam se cõuertit, cuius solum fertilissimum, & urbem Capuã maximã esse audiebat. quas si occupasset, se cætera breui tempore adiecturum putabat. Romani clade audita mœsti atq́ue anxij, & semetipsos & cæsos lugentes, pontes Tiberis, præter unum, deiecerunt, & mœnia multis in locis ruinosa celeriter refecerunt, & Dictatorem in concione dixerunt: ac benè secum agi existimantes, si ipsi manerent incolumes, nulla socijs auxilia miserunt. Sed Hãnibalis in Campaniã profectione audita, etiã socijs opem ferre decreuerũt. Hãnibali dictatorẽ Fa-

Terræmotus in Hetruria.

Hannibal Roma omissa, in Campaniam cõtendit.

C. Centenius.

Q. Fabius Max. dictator & cunctator.

bium & M. Minutium magistrum equitum opposuerunt: qui cum eò uenissent, cum illo non congressi sunt, sed tergis inhærentes, obseruarunt, quando se pugnæ offerret occasio.
» Fabius enim cum militibus trepidis & uictis
» contra plures, & uictores, Martis aleam expe-
» riri noluit: simulq; putabat, quò magis agrum
» uastassent, eò citius commeatus penuria labo-
» raturos. His rationib. adductus, neq; alteri regioni ulli, neq; Campaniæ opem tulit: & omnes hostes in Campania conclusos, & undiq; ignorantes circumdatos obseruauit. Nam ipsi quidem & ex mari & ex socijs ciuitatibus commeatus abundè suppetebat: illis uerò nihil esse nisi ex agrorum uastatione norat. His de causis moram æquo ferebat animo, & à ciuibus non sine querelis Cunctator dicebatur. Hannibal aūt instante hyeme, cum ob cōmeatus penuriā eo loco hybernare non posset, & uarias rationes Campaniæ exeundi frustrà tentasset, huiusmodi consilium cæpit. Captiuos omnes cōuocatos, ne quis eorū effugeret, & quid ageretur Romanis significaret, occidit: & boum, quos in castris habebat, cornibus faces alligauit, noctuq; ad Samniticos montes profectus, facibus incensis boues extimulauit, qui igni et uerberibus in rabiem acti, multis in locis sylua incensa, facilem ei transitū præbuerunt. Nam Romani qui in castris & collib. erant, insidias ueriti, se non commouerunt. Sic Hannibal ad Samnites peruenit. Ea re Fabius mane cognita, abeūtes persequens, ijs qui ad hostes repellendos in uia relicti erant, fugatis, eorumq; socijs superatis: nō procul à Pœnis castra posuit, sed pugna detrectata, eos uagari & prædas agere prohibuit. Itaq; Hannibal ob cibariorum penuriam primùm Romam inuadere statuit. Vt autem Fabius pugnę copia negata, eum pedetentim assectabatur, in Samnium redijt: Dictatore nunquam ab eo discedente, atq; in id intento, ne quos suorum amitteret, utq; ipse commeatu abundaret: ille autem præter arma nihil haberet, neq; domo auxilia acciperet. nā Carthaginenses eum deridebant, scribentē se benè rem gerere, & prosperis uti successibus, & tamen pecuniā & milites flagitantem. Neq;
» enim petitiones cum successibus consentire.
» Victores enim decere, exercitub. quos habeāt
» contentos, pecuniam domum mittere, non e-
» mendicare. Ac dum Fabius apud exercitum fuit, nihil aduersi Romanis accidit. Eo autem Romam ob publica negocia profecto, impegerunt. Rufus enim magister equitum iuuenili audacia exultans, belliq; casus non prospiciens, & Fabij cūctationem ægrè ferens, cum solus imperiū adeptus esset, mandatorum Dictatoris immemor, acie cū hoste congressus principiò bene pugnauit, sed tādem succubuit: ac internecione deletus esset, nisi fortè fortuna Samnitū auxilia ad Romanos accedentia, Carthaginensib. aduentus Fabij opinionē attulissent. qui cū hac de causa recessissent, se uictorē esse

Hannibalis in Samniū transitus.

Fabij prudentia.

Hannibal Carthagine deridetur.

Q. Minutij Rufi temeritas, & fal sanctoria.

βιον, καὶ τὸν ἵππαρχον τὸν Μάρκον τὸν Μινούκιον ἀντικατέστησαν. οἱ ἐπ' ἐκεῖνον ἐλθόντες, ἐν μὲν χεῖρας αὐτῷ οὐκ ἦλθον· παρεπόμενοι δὲ ἐπετήρουν, εἴ που καιρὸς
« μάχης παραπέσοι. ἀποκινδυνεῦσαι γὰρ ὁ Φάβιος κατα-
« πεπληχόσι στρατιώταις καὶ ἀθυμοῦσι, πρὸς πλείους καὶ νε-
« νικηκότας οὐκ ἤθελε, καὶ ἅμα ἴσῳ μᾶλλον τὴν χώραν
« κακώσειαν, τοσούτῳ θᾶσσον ἀπορήσειν τροφῆς αὐτοὺς
« ἤλπισε. τοιούτοις χρώμενος λογισμοῖς, οὔτ' ἄλλῃ χώ-
ρᾳ ἐπήμυνεν, οὔτε τῇ Καμπανίᾳ· κατέκλεισεν οὖν
10 διὰ τοῦτο πᾶν τὸ πολέμιον εἰς τὴν Καμπανίαν. πάντο-
θεν γὰρ αὐτοὺς ἁπανταχόθεν οὐκ εἰδότας, ἐν φυλακῇ
ἐποιήσατο. αὐτοῖς μὲν γὰρ κατὰ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς
συμμαχίδος, τῶν ἐπιτηδείων εὐπορία· ἐκείνοις δὲ μό-
να τὰ ἐκ τῆς γῆς ἦν ἕκαστον, ἐπαρκοῦντα ᾔδει. καὶ διὰ
τοῦτο ἀνεῖχε, καὶ τῆς μελλήσεως οὐκ ἐφρόντισε. διὸ καὶ
παρὰ τῶν πολιτῶν αἰτίαν εἶχεν, ὡς καὶ μελλητὴς ἐπω-
νομάσθη. ὁ δ' Ἀννίβας ἐπεὶ πρὸς χειμῶνα ἐγίνετο,
καὶ οὔτε κατὰ χώραν χειμάσαι ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαί-
ων ἐδύνατο, ἐν πολλαχῇ πειράσας ἐξιέναι τῆς Καμπα-
20 νίας ἐκωλύετο, τοιοῦτόν τι ἐμηχανήσατο. τοὺς αἰχμα-
λώτους πάντας, ἵνα μή τις αὐτῶν διαφύγῃ, καὶ τὸ γι-
νόμενον γνωρίσῃ τοῖς Ῥωμαίοις, κατέσφαξε· καὶ τὰς
ἐν τῷ στρατοπέδῳ βοῦς ἀθροίσας, δᾷδας τοῖς αὐτῶν
προσέδησε κέρασι, καὶ πρὸς τὰ κατὰ τοὺς Σαμνίτας ὄ-
ρη ὑπὸ νύκτα χωρήσας, τάς τε δᾷδας ἀνῆψε, καὶ τὰς
βοῦς ἐπεταράξεν. οἰστρηθεῖσαι δὲ ἐκεῖναι διὰ τὸ πῦρ καὶ
τὴν ἔλασιν, πολλαχῇ τὴν ὕλην ἐνέπρησαν, κἀκ τούτου
ῥᾳδίαν παρέσχον αὐτῷ τὴν ὑπέρβασιν. οἱ γὰρ ἐν τῷ
πεδίῳ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ ἐν τοῖς μετεώροις, ἐνέδρας φοβη-
30 θέντες, οὐκ ἐκινδύνευσαν. καὶ οὕτως ὁ Ἀννίβας διῆλθε,
καὶ ἐς τὴν Σαμνῖτιν διεκομίσθη. ὁ οὖν Φάβιος μεθ' ἡ-
μέραν τὸ γενόμενον γνοὺς, κατεδίωξε, καὶ τοῖς τε κατα-
λελειμμένοις ἐν τῇ ὁδῷ ἵνα σφᾶς εἴργωσι προσπεσὼν,
καὶ συμβοηθήσαντας αὐτοῖς κρατήσας, ἐστρατοπεδεύ-
σατο μὲν οὐ πόρρω τῶν πολεμίων, οὐ μέντοι καὶ ἐς χεῖρας
ἐκείνοις ἦλθεν, ἀλλ' ἐκώλυσε πλανᾶσθαί τε αὐτοὺς καὶ προνο-
μεύειν ἐκώλυσεν. ὥστε τὸν Ἀννίβαν ἀπορήσαντα, τὸ μὲν
πρῶτον ἐπὶ τὴν Ῥώμην ὁρμῆσαι. ὡς δὲ οὐκ ἐμάχετο, διὰ
ἡσυχίας δὲ παρηκολούθει ὁ Φάβιος, αὖθις ὑπέστρεψεν
40 εἰς τὸ Σάμνιον. καὶ ὁ Φάβιος αὐτῷ ἐφεπόμενος, διὰ
ἀσφαλείας προσήδρευε, προμαθόμενος μή τι τῶν οἰ-
κείων ἐκβαλεῖν τινάς, καὶ αὐτὸς ἦν ἐν εὐπορίᾳ τῶν ἀναγ-
« καίων τυγχάνων, ἐκεῖνον δὲ τῶν ὅπλων ἐκτὸς οὐδὲν πε-
« ριεῖναι ὁρῶν, καὶ μηδ' οἴκοθεν προσιοῦσαν ἐπικουρίαν. οἱ
« γὰρ Καρχηδόνιοι καὶ ἐν γέλωτι αὐτὸν ἐποιοῦντο, γράφον-
« τα, εὖ πράττειν, καὶ πολλὰ κατορθοῦν, καὶ στρατιώτας
« παρ' αὐτῶν αἰτοῦντα, καὶ χρήματα, λέγοντες, μὴ συμφω-
« νεῖν τὰς αἰτήσεις τοῖς κατορθώμασι. τοὺς γὰρ νικῶντας
« προσήκει καὶ τῷ παρόντι ἀρκεῖσθαι στρατεύματι, καὶ
50 χρήματα στέλλειν οἴκαδε, ἀλλ' οὐ προσαιτεῖν. ἕως μὲν
οὖν ἐνδήμει ὁ Φάβιος, δεινὸν οὐδὲν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγέ-
νετο. ὡς δ' ἐκεῖνος εἰς τὴν Ῥώμην ἀπῆρε κατά τι δημό-
σιον, ἐπταισαν. ὁ γὰρ Ῥοῦφος ὁ ἵππαρχος, φρόνημα κε-
νὸν ὑπὸ νεότητος ἔχων, καὶ τῶν πολεμικῶν σφαλμά-
των ἀπείρατος ὤν, καὶ τῇ μελλήσει τοῦ Φαβίου ἀχθό-
μενος, ἐπεὶ τὴν προστασίαν τῆς στρατιᾶς μόνος ἔσχε,
τῶν μὲν ἐντολῶν τοῦ δικτάτωρος ὠλιγώρησεν· ὁρμήσας
δ' εἰς παράταξιν, τὸ μὲν πρῶτον νικᾶν ἔδοξεν, εἶτα
ἡττήθη. κἂν πανσυδὶ διεφθάρη, εἰ μή τινες Σαμνιτῶν
60 κατὰ τύχην τοῖς Ῥωμαίοις ἐπίκουροι ἀφικνούμενοι,
δόξαν τοῖς Καρχηδονίοις παρέσχον προσιέναι τὸν Φάβιον.
ἀναχωρησάντων οὖν διὰ τοῦτο, ἐκεκρατηκέναι ἐνόμι-
σε, καὶ

ἐπὶ τῷ φυλάττεσθαι τοὺς Ῥωμαίους εἰς τὴν Καμπανίαν.

μηχανᾶται Ἀννίβας.

καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν καὶ Ῥοῦφος ὁ ἵππαρχος.

σε, καὶ ἐς τὴν ῥώμην τὸ ἔργον μεγαλύνων, καὶ τὸν δικτάτωρα προσδιαβάλλων, ἐπέστελλεν, ὀκνηρὸν καὶ μελλητὴν αὐτὸν καλῶν, καὶ τὰ τῶν ἐναντίων φρονοῦντα. οἱ δὲ ἐν τῇ ῥώμῃ νενικηκέναι τὸν ῥοῦφον ὄντως ἐνόμισαν, καὶ οἷα παρὰ δόξαν θαρσήσαντες, καὶ ἐπῄνουν αὐτὸν καὶ ἐτίμων. καὶ τὸν φάβιον ἐν ὑποψίᾳ ἔχοντες διά τε ταῦτα, καὶ ὅτι τὰ ἐν καμπανίᾳ χωρία αὐτοῦ οὐκ ἐδῄωσαν, μικροῦ καὶ τῆς ἀρχῆς ἂν παρέλυσαν. ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν χρήσιμον νομίζοντες εἶναι, οὐκ ἔπαυσαν, τῷ δ' ἱππάρχῳ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προσένειμαν, ὥστ' ἄμφω ἀπὸ τῆς ἴσης ἄρχειν. δεξαμένων δὲ τούτων, ὁ μὲν φάβιος οὔτε τοῖς πολίταις, οὔτε τῷ ῥούφῳ ἔσχεν ὀργήν. ὁ δὲ ῥοῦφος οὐδὲ πρὶν ὀρθῶς φρονῶν, τότε μάλιστα ἐπεφύσητο, καὶ κατέχειν ἑαυτὸν οὐκ ἠδύνατο, ἀλλ' ἡμέραν ἠξίου παρ' ἡμέραν ἢ καὶ πλείους ἐφεξῆς ἐναλλὰξ μόνος ἄρχειν. δείσας δ' ὁ φάβιος, μή τι κακὸν ἐξεργάσηται, εἰ πάσης τῆς δυνάμεως γένοιτο ἐγκρατής, πρὸς οὐδέτερον αὐτῷ συνῄνεσεν, ἀλλ' ἐνείματο τὸ στρατόπεδον, ὥστε τοῖς ὑπάτοις ἐπίσης, ἰδίαν ἑκάτερον ἰσχὺν ἔχειν. καὶ παραχρῆμα ὁ ῥοῦφος ἀπεστρατοπεδεύσατο, ἵνα δῆλος ᾖ, ὅτι καθ' ἑαυτὸν ἄρχει, ἀλλ' οὐχ ὑπὸ τῷ δικτάτωρι. ὁ οὖν ἀννίβας τοῦτο αἰσθόμενος, ἐς μάχην αὐτὸν ὑπηγάγετο, ὡς ἤδη καταλήψων τι χωρίον προσελθών· καὶ προλοχισάμενος ἐν ἐνέδραις, εἰς κίνδυνον κατέστησεν, ὡς πανστρατιᾷ ἐξελεῖν, εἰ μὴ ὁ φάβιος κατὰ νώτου αὐτῷ προσπεσὼν ἐκώλυσε. παθὼν οὖν τοῦτο ὁ ῥοῦφος, μετεβάλετο, καὶ τὸ στράτευμά τε τὸ περιλειφθὲν πρὸς τὸν φάβιον εὐθὺς ἤγαγε, καὶ τὴν ἀρχὴν παρεδίδου οἱ, οὐδ' ἀναμείνας τὸν δῆμον αὐτὴν ψηφίσασθαι, ἀλλ' ἐθελοντὴς τὴν ἡγεμονίαν, ἣν παρ' αὐτοῦ μόνος ἱππάρχων ἔλαβεν, ἀφῆκε· καὶ αὐτὸν ἤδη τούτῳ πάντες ἐπῄνεσαν. καὶ ὁ φάβιος αὐτίκα μηδὲν ἐνδοιάσας, πᾶσαν ἐδέξατο, καὶ ὁ δῆμος αὐτὸ ἀπεδέξατο. καὶ μετὰ ταῦτα αὐτός τε ἀσφαλέστατα προῆγε τοῦ στρατεύματος, καὶ μέλλων ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς ἀρχῆς, τοὺς ὑπάτους μετεπέμψατο, καὶ τὸ στράτευμά σφισι παρέδωκε, καὶ πάνθ' ὅσα πραχθῆναι ἐχρῆν, παρῄνεσεν ἀφθονώτατα. κἀκεῖνοι θρασέως οὐδὲν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑποθήκην τοῦ φαβίου ἅπαντα ἔπραξαν, καί τοι ὁ γεμῖνος καὶ προκατωρθώκει τι. τὸ γὰρ ναυτικὸν τῶν καρχηδονίων ἰδὼν ὁρμῆσαν μὲν ἤδη τὴν ἰταλίαν, διὰ δὲ τὴν ἀντιπαρασκευὴν αὐτῶν μὴ προσμῖξαν αὐτῇ, ἐπεκπλεύσας τά τε τῶν κυρνίων, καὶ τὰ τῶν σαρδονίων ἐν τῷ παράπλῳ ἐβεβαιώσατο, καὶ ἐς τὴν λιβύην ἐκβὰς, ἐλεηλάτησε τὴν παραλίαν αὐτῆς. ταῦτα μὲν ἔπραξεν, οὐ μέντοι δὲ αὐτὰ ἐπεφύσητο, ὥστε πρὸς τὸν ἀννίβαν διακινδυνεῦσαι, ἀλλὰ ταῖς ἐντολαῖς τοῦ φαβίου ἐνέμεινεν, ὅθεν περ καὶ αἱ πόλεις οὐκέθ' ὁμοίως τοῖς καρχηδονίοις προσετίθεντο. ἐφοβοῦντο γὰρ, μὴ ὁ ἀννίβας τῆς ἰταλίας ἐκπέσῃ, καὶ κακόν τι αὐτοὶ ὑπὸ ῥωμαίων ἅτε προσοίκων πάθωσι. καὶ οἱ μὲν πλείους τὸ ἐκβησόμενον ἐσκόπουν, ὀλίγοι δὲ πρὸς τοὺς ῥωμαίους αὖθις μετέστησαν, καὶ ἀναθήματά τινες αὐτοῖς ἔπεμψαν. καὶ τοῦ ἱέρωνος πολλὰ πεπομφότος, σῖτον καὶ νίκης ἄγαλμα οἱ ῥωμαῖοι μόνα ἔλαβον, καί περ ἐν ἀχρηματίᾳ ὄντες, ὥστε τὸ ἀργυροῦν νόμισμα ἀμιγὲς καὶ καθαρὸν γενόμενον πρότερον, χαλκῷ προσμῖξαι. ταῦτα ἐν τῇ ἰταλίᾳ τότε ἐπράχθη. καί τινες δοῦλοι συνωμοσίαν ἤδη τῇ ῥώμῃ πεποιηκότες προκατελήφθησαν. κατάσκοπός τε τις ἁλοὺς ἐν αὐτῇ τὰς χεῖρας ἀπεκόπη, καὶ ἀφείθη, ἵνα τοῖς καρχηδονίοις γένηται τοῦ πάθους αὐτάγγελος. ἐν δὲ τῇ ἰβηρίᾳ, ναυμαχίᾳ πρὸς τῇ τοῦ ἴβηρος ἐκβολῇ ὁ σκιπίων ἐνίκησεν. ἐ-

σωπκ

ὅτι εἰς κίνδυνον κατέστησαν οἱ περὶ τὸν ῥοῦφον ἐξ ἀβουλίας αὐτοῦ, καὶ ὅτι ταχὺ μετεβάλετο, καὶ τῷ δικτάτωρι ὑπέταγη.

esse arbitratus, Romam literas misit, quibus & rem gestam exaggerabat, & Dictatorem, ut segnem & cunctatorem & hostiũ studiosum criminabaẽ. Romani uerè uicisse Rufum opinati, præter expectationem receptis animis, eo collaudato & honorato, Fabium & ob calumniam eam, & quod hostes eius prædia in Campania nõ incendissent, suspectũ habentes, parum abfuit quin magistratu priuarent. Sed cum eũ usui Reip. esse putarent, id quidem nõ fecerũt: sed magistro equitum eandem potestatem dederunt, ut ambo ex æquo imperarent. His decretis, Fabius neque ciuibus neque collegę succensuit. Rufus uerò iam antè parum prudens, tum magis enã inflatus, temperate sibi non potuit, quin postularet, ut diebus alternis, aut etiam pluribus diebus per uices solus imperaret. Fabius autẽ ueritus, ne totius exercitus accepto imperio rem male gereret: neutrũ cõcessit, sed diuisit exercitũ, ut more Coss. uterque ex æquo priuatas uires haberet. Rufus igitur statim castra transtulit, ut appareret, se suapte autoritate imperare, nõ subesse Dictatori. Quo Hannibal animaduerso, eum ad pugnam elicuit per speciem eius loci occupandi: & undique per insidias circumuentũ, in discrimen adduxit totius amittendi exercitus, nisi Fabius hostẽ à tergo adortus obstitisset. Hac plaga accepta Rufus, mutauit animum: & reliquijs exercitus statim ad Fabiũ adductis, imperiũ unà, non expectatis populi suffragijs, ultrò ei tradidit, quod solus ex magistris equitũ acceperat. quo nomine ab omnibus est laudatus. idque Fabius statim citra ullã dubitationem uniuersum recepit, approbante populo. Deinde milites cautissimè duxit, & magistratu abiturus, Cõsules, tradito exercitu, candidissimè de omnibus rebus monuit: qui cõfidenter nihil, sed ex Fabij cõsilijs omnia administrarũt, quãuis Geminus sem bene gesserat. Nã cum classem Carthaginensium tendere in Italiã, sed ob Romanorũ instructionem nõ appellere uidisset: inter nauigandum Corsicã & Sardiniã firmauit: & exscẽsu in Africa facto, ex ora maritima prædas egit. quæ cum egisset, nõ tamen elatus fuit, ut temerè Hãnibalem aggrederetur: sed Fabij mandatis paruit. Vnde urbes nõ tam facilè ut prius ad Carthaginenses defecerũt, metuentes, ne Hannibale Italia pulso, à Romanis finitimis malè tractarentur. Ac plerique futura considerabãt, sed pauci ad Romanorũ societatem redibant, quidam etiam donaria miserunt. Ex multis autem Hieronis muneribus, frumentum duntaxat & Victoriæ signum acceperunt: quanquã adeò pecuniæ inopes, ut argenteum nummũ prius impermistum & purum, ære admisto adulterarent. Hæc tum in Italia acta sunt: ac Romæ seruilis coniuratio maturè oppressa. Explorator quidam in urbe deprehensus, amputatis manibus dimissus est, ut ipse Carthaginensibus suæ cladis nuncius esset. In Hispania Scipio nauali prælio, ad Iberi hostia uicit. Nam

Q. Minutius Rufus Fabio Dictaturã restituit.

Gemini res gestæ.

Monetæ adulteratio.

Coniuratio seruilis.

Scipionis res gestæ in Hispania.

cum pugna principiò anceps esset, uelis nauiũ resectis, suos ad prõptius dimicandũ cohortari uoluit: nec agros duntaxat uastauit, sed etiã multa loca munita subegit: & per fratrẽ P. Scipionem, urbes Hispanicas Romano imperio adiecit. Abelus enim quidam Hispanus, cum Carthaginensibus fidus esse crederetur, reuera Romanis fauens, persuasit ei, qui obsides Hispanorum custodiebat, ut eos domũ abire sineret, quo facilius ciuitates ad beneuolentiã adducerentur. Quos cum, ut illius consilij autor, legatis prius ad Scipionem missis, & communicatis ijs quæ uolebat, noctu abduceret, captus est scilicet: Romani ijs domum remissis, patrias eorum in deditionem acceperunt. Quæ cum feliciter succederẽt, in eam cladem inciderunt, qua nec antè nec pòst grauiorem senserunt: eaq; prodigijs præsignificata est, & Sibyllinis oraculis tot antè ætatibus prædicta. Mirabilis fuit et Marci uatis diuinatio, qui eos, quippe á prima stirpe Troianos, in cãpo Diomedæo cladem accepturos prædixit. is uerò in Apulia Dauniorũ est, nomen ab habitatione Diomedis sortitus, cum illic oberraret. In eo enim campo Cannæ sunt, ubi cæsi fuerunt, iuxta sinum Ionium, & Aufidi hostia: Sibylla autem monuit ut eum locum cauerent, neque tamen quicquam cautione uel diligentissima profecturos adiecit. Ac talia fuerunt oracula: res autem ita gesta est. Legionibus præe[ra]nt Paulus Aemylius & Terentius Varro, uiri dissimilibus ingenijs. Nam alter patricius erat, doctrina ornatus, tutasq; rationes audaciæ præponebat. Terentius uerò inter plebeios educa-
» tus, & importunæ audaciæ assuetus, tum alijs
» de rebus perperam sentiebat, tum se solum ha-
» bere imperium ob collegæ moderationem o-
» pinabatur. Ambo aũt perquam in tempore in castra uenerunt. Neq; enim commeatum habebat Hannibal, & res Hispanicæ turbatæ erant, & socij ab eo alienabantur. Quod si perpusillũ morati essent, citra laborem uicissent. Nunc Terentij temeritas & Pauli moderatio causæ cladis extiterunt. Nam Hannibal statim eos ad pugnã elicere studens, cum paucis munitionẽ aggressus est: factaq; excursione, sponte recessit, ut timore simulato facilius eos in prælium attraheret. Cumq; Paulus suos milites ab hoste persequendo reuocasset, timore simulato, uasis noctu collectis, tanquam abiturus, multa in uallo reliquit, cæteraq; negligentius portari iussit, ut Romanos in rapinã intentos aggrederetur: ac id omnino accidisset, nisi Paulus milites & Terentium uel inuitos cohibuisset. Hannibal, etiam hoc consilio frustratus, noctu ad Cãnas uenit: cognitoq; loci situ, & ad parandas insidias, & ad præliũ cõmittendum idoneo, castra ibi posuit, ac omnem eum agrum subarenosum aratro proscidit, ut in pugna puluis tolleret: id machinatus, ut uentũ q[ui] ibi sub meridiẽ flare cõsueuit, à tergo haberet. Coss. quum manè castra uiris uacua uidissent: primùm

Cannensis clades oraculis prædicta.

Paulus Aemylius.

Terentius Varro.

ἁπλῶς γὰρ ἀγωνιζομένων, τὰ ἱστία τῶν νεῶν ἀπέτεμε, ὅπως ἀπογνόντες προθυμότερον ἀγωνίσωνται, καὶ τήν τε χώραν ἐπόρθησε, καὶ τάχη συχνὰ ἐχειρώσατο, καὶ διὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ποπλίου Σκιπίωνος πόλεις τῶν Ἰβήρων προσεκτήσατο. Ἄβηλος γάρ τις Ἴβηρ, δοκῶν μὲν τοῖς Καρχηδονίοις πιστὸς, τὰ τῶν Ῥωμαίων δὲ θεραπεύων, ἀνέπεισε τὸν φρουροῦντα τοὺς τῶν Ἰβήρων ὁμήρους, οἴκαδε αὐτοὺς ἀποπέμψαι, ἵν᾽ ἂν εὔνοιαν τάχα ὑπ᾽ αὐτῶν αἱ πόλεις ὑπαχθῶσι· καὶ παραλαβὼν σφᾶς, ἅτε καὶ τῆς ἐπινοίας εἰσηγητὴς γεγονὼς, πρὸς τοὺς Σκιπίωνας τὸ πρότερον πέμψας, καὶ κοινολογησάμενος περὶ ὧν ἠξίου, ἅτε νυκτὸς ὑποκομίζων αὐτοὺς, ἑάλω δῆθεν· καὶ οὕτως ἐκείνων τε ἐγκρατεῖς ἐγένοντο οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰς πατρίδας αὐτῶν ἀνακομισθέντων οἴκαδε κατεκτήσαντο. ἐν μὲν οὖν τούτοις εὐτύχουν, συμφορᾷ δὲ αὖ περιέπεσον, ἧς οὔτε πρόσθεν οὔθ᾽ ὕστερον δεινοτέρᾳ οὐδὲ μιᾷ. προεγνώσθη δὲ ταύτης καὶ τινὰ τέρατα, καὶ τὰ τῆς Σιβύλλης λόγια, ἅ τις πρὸ τοσούτων ἐτῶν τὴν συμφορὰν αὐτοῖς ἐμαντεύσατο. θαυμαστὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ Μάρκου προμάντευμα· χρησμολόγος γάρ τις καὶ οὗτος γενόμενος, ἐν τῷ Διομηδείῳ πεδίῳ πταίσειν αὐτοὺς, ἅτε καὶ Τρῶας τὸ ἀρχαῖον ὄντας, ἐφοίβασε. τοῦτο δ᾽ ἐν Ἀπουλίᾳ τῇ Δαυνίων ἐστὶ, καὶ τὸ ὄνομα ἐκ τῆς τοῦ Διομήδους κατοικήσεως, ἣν ἐκεῖ ἀλητεύσας ἐποιήσατο, ἔσχηκεν. ἐν γὰρ τῷ πεδίῳ ἐκείνῳ καὶ αἱ Κάνναι, ἐν αἷς τότε ἐδυστύχησαν, παρά τε τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ καὶ πρὸς ταῖς τοῦ Αὐφίδου ἐκβολαῖς εἰσίν. ἡ δὲ Σίβυλλα φυλάττεσθαι μὲν τὸ χωρίον προεῖπεν, οὐ μέντοι καὶ πλεῖόν τι γενέσθαι ἔφη, οὐδ᾽ εἰ διὰ πάσης αὐτὸ ποιήσαιντο φυλακῆς. τοιαῦτα μὲν οὖν ἦσαν τὰ χρησμῳδήματα, τὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις συμβάντα οὕτως ἐγένετο. ἦρχον μὲν Παῦλος Αἰμίλιος καὶ Τερέντιος Οὐάρρων, ἄνδρες οὐχ ὁμοιότροποι. ὁ μὲν γὰρ εὐπατρίδης ἦν, καὶ παιδείᾳ κεκόσμητο, καὶ τὸ ἀσφαλὲς προετίμα τοῦ προπετοῦς. Τερέντιος δὲ ἐν τῷ ὁμίλῳ ἐτέτραπτο, καὶ ἐν βαναυσικῇ θρασύτητι ἤσκητο, καὶ τἆλλα τε οὐκ εὖ ἐφρόνει, καὶ τὴν ἡγεμονίαν μόνος ἕξειν ἡγεῖτο διὰ τὴν τοῦ συνάρχοντος ἐπιείκειαν. ἦλθον οὖν ἄμφω εἰς τὸ στρατόπεδον εὐκαιρότατα. οὔτε γὰρ τροφὴ ἔτι ἦν τῷ Ἀννίβᾳ, καὶ τὰ τῶν Ἰβήρων κεκίνητο, τά τε τῶν συμμάχων αὐτοῦ ἠλλοτρίωτο, καὶ εἴ γε καὶ τὸ βραχύτατον ἐπεσχήκεισαν, ἀπόνως ἐκράτησαν ἄν. νῦν δέ γε τοῦ Τερεντίου τὸ ἀπερίσκεπτον καὶ τὸ τοῦ Παύλου εὐλαβὲς ὤλεσεν αὐτούς. ὁ γὰρ Ἀννίβας ἐπεχείρησε μὲν καὶ παραχρῆμα πρὸς μάχην αὐτοὺς ὑπαγαγέσθαι, καὶ σὺν ὀλίγοις προσαπελάσας αὐτῶν τῷ ἐρύματι, ἐπεὶ ἐκδρομὴ ἐγένετο, ἑκὼν ὑπεχώρησεν, ὅπως δεδιέναι νομισθεὶς, ἐπισπάσαιτο μᾶλλον αὐτοὺς εἰς παράταξιν. τοῦ δὲ Παύλου τοῖς οἰκείοις στρατιώταις ἐπισχόντος τὴν δίωξιν, ὁ Ἀννίβας προσποιησάμενος φοβεῖσθαι, καὶ νυκτὸς ἀνασκευασάμενος ὡς ἀπιὼν, σκεύη τε συχνὰ κατέλιπεν ἐν τῷ χαρακώματι, καὶ τὰ λοιπὰ ἀμελέστερον κομίζεσθαι ἐνετείλατο, ἵνα τῶν Ῥωμαίων ἐφ᾽ ἁρπαγὴν αὐτῶν τραπομένων, ἐπίθηται σφίσι. καὶ εἰς ἔργον ἂν τὸ βούλευμα ἤγαγεν, εἰ μὴ ὁ Παῦλος καὶ ἄκοντας κατέσχε τοὺς στρατιώτας, καὶ τὸν Τερέντιον. ὁ οὖν Ἀννίβας καὶ τούτου διαμαρτὼν, νυκτὸς πρὸς τὰς Κάννας ἀφίκετο. καὶ γνοὺς τὸ χωρίον καὶ πρὸς ἐνέδρας, καὶ πρὸς παράταξιν ἐπιτήδειον, ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ προήροσε πάντα τὸν τόπον ὕπαμμον ὄντα, ἵνα κονιορτὸς ἐν τῇ μάχῃ ἀρθῇ. τὸν γὰρ ἄνεμον ὃς ἐν θέρει ἐκεῖσε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἴωθε γίνεσθαι, κατὰ νώτου ἔχειν ἐμηχανήσατο· οἱ δ᾽ ὕπατοι ἕωθεν κενὸν ἀνδρῶν ἰδόντες αὐτοῦ τὸ χαράκωμα, πρῶτον

παρὰ χρησμῶν.

[illegible]

πρῶτον μὲν ἐπέσχον, ἐνεδρευθῆναι δείσαντες. ὕστερον δ' ἀμφότεροι πρὸς τὰς κάννας ἀφίκοντο, καὶ παρὰ τὸν ποταμὸν ἑκάτερος ἰδίᾳ ηὐλίσατο. οὐκ ὄντες γὰρ ὁμοήθεις, τὴν πρὸς ἀλλήλους συνουσίαν ἐξέκλινον. καὶ ὁ μὲν παῦλος ἡσύχαζεν, ὁ δέ γε τερέντιος ἤθελε συμβαλεῖν· ἀμβλυτέρους δὲ τοὺς στρατιώτας ὁρῶν, ἀνεκόπτετο. ὁ δὲ ἀννίβας καὶ ἄκοντας αὐτοὺς εἰς μάχην παρακινῶν, τῆς τε ὑδρείας εἶργε, καὶ ἀποσκεδάννυσθαι σφᾶς ἐκώλυε, καὶ τὰ σώματα τῶν φονευομένων ἄνω πρὸ τῶν ταφρευμάτων ἐνέβαλλεν, ὅπως σφίσι τὸ ποτὸν δυσχεραίνηται. κἀντεῦθεν καὶ οἱ ῥωμαῖοι πρὸς παράταξιν ὥρμησαν. τοῦτο δὲ προγνοὺς ὁ ἀννίβας, λόχους μὲν ὑπὸ τοὺς ὄχθους ἐκάθισε, τὴν δὲ λοιπὴν στρατιὰν συνέταξε, καί τινας ψευδαυτομολῆσαι ὅταν σημήνῃ, ἐκέλευσε τὰς μὲν ἀσπίδας, καὶ τὰ δόρατα, καὶ τὰ μείζω τῶν ξιφῶν ἐκρίψαντας, τὰ δὲ ἐγχειρίδια φέροντας κρύφα, ἵνα δεξαμένων αὐτοὺς τῶν ἀντικαθεστηκότων ὡς ἀόπλους, ἐπιθῶνται αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως. οἱ δὲ δὴ ῥωμαῖοι ἰδόντες ἔμπροσθεν τοῦ πεδίου τὸν ἀννίβαν παρατεταγμένον, ὡπλίζοντό τε καὶ παρετάσσοντο, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ ἀμφοτέρων ἐσήμαινον, καὶ τὰ σημεῖα ἤρθη, καὶ συμπεσόντες παντοτρόπως ἠγωνίσαντο, καὶ μέχρι τῆς μεσημβρίας ὁ ἑτέροις τὸ κράτος ἐκρίνετο. ἐπεὶ δὲ τὸ πνεῦμα ἐπῆλθε, καὶ οἱ ψευδαυτόμολοι δεχθέντες ὡς ὅπλων γυμνοὶ ὄπισθεν τῶν ῥωμαίων ἐγένοντο, ἵνα μὴ σφίσιν ἐπιτιθῶσι δῆθεν οἱ καρχηδόνιοι, τότε καὶ οἱ λόχοι ἑκατέρωθεν ἐπανέστησαν, καὶ ὁ ἀννίβας κατὰ πρόσωπον σὺν τοῖς ἱππεῦσι προσέμιξε, καὶ οἱ πολέμιοι τοὺς ῥωμαίους πανταχόθεν ἐθορύβουν, καὶ ὁ ἄνεμος, ὅ, τε κονιορτὸς ἐς τὰς ὄψεις αὐτῶν βιαίως ἐμπίπτων ἐτάραττε, καὶ τὸ ἆσθμα γινόμενον συνεχὲς ἐκ τοῦ καμάτου ἀπέφραττεν, ὥστ' ἀπεστερημένοι τῆς τε ὄψεως, ἀπεστερημένοι δὲ καὶ φωνῆς, φύρδην καὶ ἐν οὐδενὶ κόσμῳ ἐφθείροντο. καὶ τοσοῦτον ἔπεσε πλῆθος, ὥστε τὸν ἀννίβαν τῶν μὲν ἐκ τοῦ ὁμίλου μηδὲ πειραθῆναι ἐξευρεῖν ἀριθμόν, τῶν δὲ τῶν ἱππέων καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἀριθμὸν μὲν μὴ γράψαι τοῖς οἴκοι καρχηδονίοις, διὰ δὲ τῶν δακτυλίων ἐνδείξασθαι τοῦτον. χοίνιξι γὰρ σφᾶς ἀπομετρήσας ἀπέστειλε. μόνοι γὰρ οἱ βουλευταὶ καὶ οἱ ἱππεῖς δακτυλίοις ἐκέχρηντο. συχνοὶ δὲ οὖν ὅμως καὶ τότε διέφυγον, καὶ ὁ τερέντιος (ὁ γὰρ παῦλος ἀπέθανεν) ὁ δὲ ἀννίβας οὐκ ἐπεδίωξεν, οὐδ' ἐς τὴν ῥώμην ἠπείχθη. δυνάμενος γὰρ ἢ παντὶ τῷ στρατεύματι, ἢ καὶ μέρει τούτου πρὸς τὴν ῥώμην παραυτίκα ὁρμῆσαι, καὶ ταχέως διαπολεμῆσαι, οὐκ ἐποίησε τοῦτο, καί τοι τοῦ μαάρβου συναινοῦντος τοῦτο ποιῆσαι. διὸ καὶ αἰτίαν ἔσχεν, ὡς νικᾶν μὲν δυνάμενος, χρῆσθαι δὲ ταῖς νίκαις οὐκ ἐπιστάμενος. ἐπεὶ δὲ τότε ἐμέλλησαν, οὐκέτι οὐδ' αὖθις ἐπήχθησαν. διὸ καὶ ὁ ἀννίβας ὡς ἁμαρτὼν μετεμέλετο, συνεχῶς ἀναβοῶν, ὦ κάνναι κάνναι. οἱ δὲ δὴ ῥωμαῖοι παρὰ βραχὺ κινδυνεύσαντες ἀπολέσθαι, ἀντεπεκράτησαν διὰ τοῦ σκιπίωνος, ὃς υἱὸς μὲν ἦν τοῦ ποπλίου τοῦ ἐν τῇ ἰβηρίᾳ, καὶ τὸν πατέρα ὅτε ἐτρώθη, περιέσωσε. τότε δὲ στρατευόμενος, ἐς τὸ κανύσιον ἔφυγε, καὶ ὕστερον εὐδοκίμησε. παρ' ἑκόντων γὰρ τῶν συμφυγόντων εἰς τὸ κανύσιον τὴν ἡγεμονίαν λαβών, τά τε ἐκεῖ κατεστήσατο, καὶ τοῖς πλησιοχώροις φρουρὰς ἐπέμψε. καὶ πάντα καλῶς ἐβουλεύετό τε καὶ ἔπραξεν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ τὴν ἧτταν μὲν ἤκουσαν, οὐ μὴν καὶ ἐπίστευον. πιστεύσαντες δ' ἐπένθουν, καὶ συνιόντες εἰς τὸ συνέδριον, μή τι πράσσοντες ἀπηλλάσσοντο. ἄχρι δ' οὖν ὁ φάβιος γνώμην ἔδωκε, κατασκόπους πέμψαι τοὺς ἀγγελοῦντας τὸ γεγονός, καὶ τί ὁ ἀννίβας πράττει.

αὐτοὶ

Ὅτι ὁ τότε ὁ ἀννίβας εἰς τὴν ῥώμην ὁρμήσας, ἐκράτει ἂν αὐτῆς.

Περὶ τοῦ σκιπίωνος.

Ὅπως οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ ἀκούσαντες, τὴν ἧτταν τῆς κάννης ἐπένθησαν.

primùm se represserunt, insidias ueriti. Postridie ad Cānas uenerūt, iuxta flumē uterque seorsim castrametatus. Ob morum enim diuersitatem alter alterius consuetudinem declinabat. Paulo quiescente, Terentius cōfligere uoluit: nec tamen fecit, cum milites parū esse alacres uidisset. At Hannibal uel inuitos ad pugnā eliciēs, aquatione prohibebat, nec palari sinebat, & cadauera cæsorū suprà in profluentem ante uallū eorū proijciebat, ut à potu abhorrerent. His rebus Romani concitati, aciē instruxerūt. Quo Hannibal præcognito, insidijs sub tumulis collocatis, & reliquo exercitu ordinato, nō nullos transfugas subornauit, quos signo dato clypeis, hastis & ensibus grauiorib. abiectis, solos pugiones retinere iussit, ut ab aduersarijs pro inermibus accepti, eos ex improuiso aggrederent. Romani, cū Hānibalis exercitū mane in procinctu stare uiderent, armis captis & ipsi instruebant. Classicis igitur utrinque canētibus, collatisque signis, uariè & usque meridiē ancipiti Marte pugnauerūt. Vt autē uentus est exortus, & fictitij trāsfugæ pro inermibus accepti, post Romanos steterūt, ne scilicet à Carthaginensib. opprimerent: tunc qui in insidijs erāt, utrinque consurrexerūt, & Hannibal à fronte cū equitibus, & hostes, nec minus uentus & puluis in facies eorū uiolenter incidentes, Romanos undique turbabāt, & creber ex fatigatione anhelitus, ut & uisu & uoce priuati, promiscuè nulloque ordine cæderent. Tanta igitur multitudo cecidit, ut Hannibal uulgi inire numerū ne tentarit quidem: equitū aūt & senatorū numerum ad senatum Carthaginensem nō scripserit, sed per modios anulorum demonstrarit. Soli enim senatores & equites anulis utebantur. Multi tamen cum Terentio tum quoque euaserunt, sed Paulus occubuit. At Hannibal fugientes non persecutus est, neque Romam properauit. Nam cum uel totum exercitū, uel partem eius euestigiò Romam perducere, atque in urbe bellum gerere potuisset, non tamen fecit: quamuis suadente Maharbale. Quare probro ei datum est, quòd uincere possit, sed uti uictoria nesciat. Rem sanè tum neglectā, postea nunquam resarcire potuerunt: & Hannibalem cessationis ita pœnituit, ut continenter exclamaret, O Cannæ Cannæ. Romani autem excidio proximi, uictoriā per Scipionem recuperarunt, P. Scipionis in Hispania bellum gerentis filium, qui patrem uulneratum defenderat. Tum uerò miles Canusium fugit, adeptúsque gloriam ab ijs qui eòdem se receperant, imperium ultrò delatum accepit, & rebus ibi constitutis præsidia misit finitimis, in rebus & deliberandis & gerendis dexter.

Hannibal uictoria nō utitur.

Qui Romæ erant, cladem audiuerunt, sed non crediderunt: cum credidissent, luxerunt. & in curia congressi, rebus infectis recedebant: donec tandem Fabius dixit, exploratores esse mittendos, qui & rem gestam, & quid ageret Hannibal, nunciarent.

Q. Fabius Max. Remp. afflictæ cōsilio subuenit.

Ipsis uerò non plorandum esse, sed pedetentim procedendum, ut ea quæ facto essent opus, tempestiuè gererentur: & copias quantæ possint maximæ conscribendas esse, & finitimorum opem implorandam. Posthæc cum Hannibalem in Apulia esse cognouissent, & à Terentio literas accepissent, de salute & actis eius: nonnihil receptis animis, Dictatorem Marcum Iunium, Tiberium Sempronium Gracchum magistrum equitum dixerunt. & euestigiò non iuuenes duntaxat, sed etiam effœtos senes conscripserunt: & carcere aperto maleficis impunitate, seruis libertate promissa, etiam latrones aliquot in militum catalogos retulerunt. Ad hæc socios accersiuerunt, beneficiorum quæ accepissent admonitos, alijs frumentum, alijs argentum polliciti, quod prius facere non soliti erant: & in Græciam miserunt, auxilia uel impetraturi, uel mercede conductum. Hannibal Romanorum conspiratione & apparatu cognito, in Cannis se tenuit, desperata repentina urbis expugnatione: & fœderatos, ut prius etiam, gratis dimisit: Romanos uerò spe uenditionis asseruauit, ut ea re suas opes augeret, Romanorum immineret. Sed cum nemo ueniret, qui captiuos requireret: eos aliquot domum mittere iussit, afferendæ pecuniæ causa, prius iureiurando adactos, se redituros esse. Sed cum eos ne tum quidem redimere uellent, cos qui nominis alicuius erant, Carthaginem misit. Cæteros partim excruciatos necauit, partim inter sese dimicare coegit, amicis & cognatis inter se cōmissis. Qui uerò petendę pecuniæ causa missi fuerant, reuersi, ut iureiurando satisfecisse uiderētur, & pòst fuga elapsi, à Censoribus notati, semetipsos peremerunt. Hannibal fratre Magone Carthaginem res gestas nunciatum misso, & ad pecuniam milites q̀ petendos, cum is ex aggeraffet omnia, et anulos annumerasset, de-

» creuerunt omnia quæ petierat. Hannoni enim
» belli deponendi, & dum superiores essent, fa-
» ciendæ pacis autori, non auscultarunt: non tamen decreta executi sunt, sed neglexerunt. Interim Hannibal in Campaniam processit, & oppido quodam Samnitico capto, Neapolim contendit, paucis cum præda præmissis. contra quos oppidani, ut solos, excursione facta, improuisò illius aduentu, cæsi sunt magna ex parte: urbem tamen non cæpit, neq; obsidioni illius diu immoratus est. Nā Capuani cum partim Romanorū amicitiam colerēt, partim Hannibali studerent, postquā is in Cannis uictor, aliquot eorū ciues captos dimiserat: multitudo ad eum deficere uoluit, optimates autē aliquandiu distulerunt. Deinde cum in curia conuenissent, impetu populi omnes occisi essent, nisi quidam ex plebe cōsiderata mali magnitudine, senatores cum exitio dignos accusasset: sed prius alios eis surrogādos esse, dixisset, q̀ urbs sine cōsilio salua esse nō posset. Cui cū Capuani obtēperasset, singulisq; curia ejiciēdis multi-

Hannibal Romanorum captiuos occidit.

Capuani Hannibalē recipiunt.

αὐτοὺς δὲ μὴ κλαίειν, σιγῇ δὲ βαδίζειν, ἵν' ἐν καιρῷ τὰ προσήκοντα γίνοιτο· δύναμίν τε συλλέξασθαι ὅσην ἂν δύναιντο, καὶ τοὺς προσοίκους ἐπικαλέσασθαι. μετὰ δὲ ταῦτα ὡς τὸν Ἀννίβαν ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ ὄντα ἔμαθον, καὶ γράμματα παρὰ τοῦ Τερεντίου ἐδέξαντο, ὅτι σώζεται, καὶ ὅσα πεπράχει, μικρὸν ἀνεθάρσησαν· καὶ δικτάτωρ μὲν Μάρκος Ἰούνιος, ἵππαρχος δὲ Τιβέριος Σεμπρώνιος Γράκχος ἐλέχθησαν. καὶ παραχρῆμα τῶν τε πολιτῶν οὐ τοὺς ἡβῶντας μόνον, ἀλλὰ καὶ παρηβηκότας ἤδη κατέλεξαν, καὶ δεσμώτας ἐπ' ἀδείᾳ, καὶ δούλους ἐπ' ἐλευθερίᾳ, λῃστάς τέ τινας προσελάβοντο, καὶ τοὺς συμμάχους προσεκάλουν, ἀναμιμνήσκοντες ἅ τι που εὐηργέτηντο, καὶ προσυπισχνούμενοι δώσειν τοῖς μὲν σῖτον, τοῖς δὲ ἀργύρια, ὅπερ οὔπω πρόσθεν ἐποίησαν· καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα περιέπεμψαν, ἢ πείσοντάς τινας συμμαχῆσαι αὐτοῖς, ἢ μισθωσομένους. Ἀννίβας δὲ συνεστηκότας τοὺς Ῥωμαίους καὶ παρασκευάζεσθαι μαθὼν, ἐν ταῖς Κάνναις διέτριβε, τὴν ἐξ ἐφόδου ἅλωσιν ἀπεγνωκώς· καὶ τῶν αἰχμαλώτων τὸ μὲν συμμαχικὸν ἄνευ λύτρων ἀφῆκεν, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἐτήρει, ἀποδόσθαι ἐλπίζων αὐτοὺς, ἵν' ἑαυτὸν εὐπορώτερον ἐντεῦθεν ποιήσῃ, τοὺς δὲ Ῥωμαίους ἀπορωτέρους. ἐπεὶ δὲ μηδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀφίκετο τοὺς αἰχμαλώτους ζητῶν, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πέμψαι τινὰς οἴκαδε ἐπὶ λύτρα, προομόσαντας ἐπανήξειν. ὡς δὲ οὐδ' οὕτω λύσασθαι σφᾶς ἠθέλησαν, τοὺς μὲν λόγου τινὸς ἀξίους ἐς τὴν Καρχηδόνα ἀπέστειλε, τῶν δ' ἄλλων τοὺς μὲν αἰκισάμενος ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ μονομαχῆσαι ἠνάγκασε, τοὺς φίλους καὶ τοὺς συγγενεῖς ἀλλήλοις συμβαλών. οἱ δὲ πεμφθέντες ἐπὶ τὰ λύτρα, ἐπανελθόντες, ἵν' εὐορκήσωσι, φυγόντες δὲ μετὰ τοῦτο, ἄτιμοι ὑπὸ τῶν τιμητῶν ἐγένοντο, καὶ ἑαυτοὺς διεχρήσαντο. Μάγωνα δὲ τὸν ἀδελφὸν ὁ Ἀννίβας ἀγγελοῦντα τοῖς Καρχηδονίοις ἔπεμψε τὰ γενόμενα, καὶ χρήματα παρ' αὐτῶν καὶ δυνάμεις αἰτήσοντα· καὶ ὁ μὲν ἐπελθὼν τούς τε δακτυλίους ἠρίθμησε, καὶ ἐπὶ μεῖζον ἐξῆρε διὰ τὸ κατόρθωμα, καὶ ἐψηφίσθη πάντα ὅσα ᾔτησατο· τοῦ γὰρ Ἄννωνι τἀναντία λέγοντι, καὶ καταλύσασθαι τὸν πόλεμον, ἕως καθυπέρτεροι δοκοῦσι συμβουλεύοντι, οὐκ ἐπείσθησαν· οὐ μέντοι τὰ ψηφισθέντα καὶ εἰς ἔργον ἤγαγον, ἀλλ' ἠμέλησαν. Ἀννίβας δ' ἐν τούτῳ εἰς τὴν Καμπανίαν προεχώρησε, καὶ πόλισμά τι εἷλε Σαμνιτικόν, καὶ ἐπὶ Νεάπολιν ὥρμησε πάλιν, προπέμψας μετὰ τῆς λείας ὀλίγους τινάς· πρὸς οὓς ὡς μόνους ὄντας τῶν τῆς πόλεως ἐκδραμόντων, ἐπιφανεὶς αὐτοῖς ἀπροσδόκητος, καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινε, τὴν δὲ πόλιν οὐχ εἷλεν, οὔτ' ἐπὶ πολὺ ταύτῃ προσήδρευσεν. οἱ γὰρ τὴν Καπύην οἰκοῦντες Καμπανοί, οἱ μὲν τῇ Ῥωμαίων φιλίᾳ ἐνέμειναν, οἱ δὲ πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἀπέκλιναν. ἐπεὶ δ' ἐν ταῖς Κάνναις εὐτύχησε, καί τινες ἄνδρες αὐτῶν ἁλόντες ἀφείθησαν, τὸ μὲν πλῆθος ὥρμησε μεταστῆναι πρὸς τὸν Ἀννίβαν, οἱ δὲ δυνατοὶ χρόνον μέν τινα ἐπέσχον· εἶτ' ἐπ' αὐτοὺς τὸ πλῆθος ὁρμῆσαν συνηγμένους ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, πάντας ἂν κατεχρήσατο, εἰ μή τις ἐκ τοῦ πλήθους τὸ μέγεθος συνιδὼν τοῦ κακοῦ, κατηγόρησε μὲν τῶν βουλευτῶν ὡς πάντως φθαρῆναι ἀξίων· ἔφη δὲ, πρότερον ἄλλους ἀντ' ἐκείνων αἱρεθῆναι προσήκειν, τὴν γὰρ πόλιν μὴ δύνασθαι μὴ προβουλευόντων τινῶν σώζεσθαι. πεισθέντων δὲ τῶν ἐν τῇ Καπύῃ, ἐκβάλλειν ἕνα ἕκαστον ἐκ τοῦ συνεδρίου,

ἴσασι τοὺς αἰχμαλώτους ὁ Ἀννίβας ἐχρήσατο.

[illegible]

δήμου, ἠρώτα τὸ πλῆθος, ὅν τινα αὐτῷ ἀνθαιρετοῖεν· καὶ οὕτω μὴ δυνηθέντων αὐτῶν ἑτέρους διʼ ὀλίγου ἀνθελέσθαι, πάντας ἐκείνους ὡς ἀναγκαίους ἀφῆκε, καὶ καταλλαγέντες ἀλλήλοις, ἐσπείσαντο πρὸς ἀννίβαν. καὶ ὃς διὰ ταχέων ἐπανέστη ἐκ τῆς νεαπόλεως, ἦλθεν εἰς τὴν καπύην· καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς, ἄλλα τε πολλὰ ἐπαγωγὰ εἶπε, καὶ τὴν ἡγεμονίαν σφίσι τῆς ἰταλίας δώσειν ὑπέσχετο, ἵν' ἐν ἐλπίσι γενόμενοι, ὡς καὶ ἑαυτοῖς πονήσαντες προθυμότερον ἀγωνίσωνται. μετὰ στάσιν δὲ τῆς καπύης, καὶ ἡ ἄλλη καμπανία ἐκινεῖτο. καὶ οἱ ῥωμαῖοι τὴν ἀπόστασιν αὐτῆς μαθόντες, ἤχθοντο. ὅ γε μὴν ἀννίβας ἐπὶ νουκερίνους ἐστράτευσεν· οἱ δὲ πολιορκούμενοι, τὴν ἄχρηστον σφῶν ἡλικίαν ἀπορίᾳ τροφῶν ἐξεώσαντο· οὓς ὁ ἀννίβας οὐ προσήκατο, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀπιοῦσι μόνον ἀσφάλειαν ἔδωκε. διὸ καὶ οἱ λοιποὶ μεθ' ἑνὸς ἱματίου ἐκχωρῆσαι τοῦ ἄστεως ὡμολόγησαν· ἐπεὶ δὲ ἐγκρατὴς αὐτῶν ἐγένετο, τοὺς μὲν βουλευτὰς ἐς βαλανεῖα κατακλείσας, ἀπέπνιξε· τοῖς δ' ἄλλοις ἀπελθεῖν ὅπῃ ὅποι βούλοιντο, πολλοὺς ἐν τῇ ὁδῷ κἀκείνων ἐφόνευσε. συχνοὶ δ' οὖν αὐτῶν καὶ περιεγένοντο ἐς ὕλας προκαταφυγόντες. ἐκ τούτου δὲ οἱ λοιποὶ φοβηθέντες, οὐ συνέβαινον ἔτι αὐτῷ, ἀλλ' ἀντεῖχον ἕως ἠδύναντο. καὶ οἱ νωλανοὶ βουλευόμενοι προσχωρῆσαι αὐτῷ, ἐπεὶ τὸ εἰς ἐκείνους [illegible] πραχθὲν, ἐπυγάγοντο λάθρα τὸν μάρκελλον, καὶ τὸν ἀννίβαν προσβαλόντα μετὰ ταῦτα τῇ πόλει ἀπεώσαντο. ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς νώλης, ἀκεῤῥανοὺς ἑλὼν λιμῷ, ἐπὶ ταῖς αὐταῖς τοῖς νουκερίνοις συνθήκαις, καὶ τὰ αὐτὰ εἰργάσατο καὶ αὐτούς. εἶτα καὶ ἐπὶ βασιλίνας ἐστράτευσεν, ἐν ᾧ ῥωμαῖοί τε καὶ σύμμαχοι ὡσεὶ χίλιοι συγκατέφυγον. οἳ τοὺς μὲν ἐγχωρίους προδοῦναι σφᾶς μελλήσαντας, ἀπέκτειναν, καὶ τὸν ἀννίβαν πολλάκις ἀπεώσαντο, καὶ πρὸς λιμὸν γενναίως διεκαρτέρησαν. ἐπιλιπούσης δὲ τῆς τροφῆς αὐτούς, ἐπ' ἀσκοῦ τινὰ διὰ τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν δικτάτορα ἔπεμψαν. ὁ δὲ πίθους ἀλεύρων πλήρεις νυκτὸς ἐνέβαλεν εἰς τὸν ποταμόν, ἐντειλάμενος αὐτοῖς παρατηρεῖν ἐν τῷ σκότει τὸ ῥεῦμα· καὶ χρόνον μέν τινα ἐλάνθανεν οὕτως τροφὰς αὐτοῖς χορηγῶν. ἔπειτα πίθου τινὸς προσραγέντος πη, καὶ συντριβέντος, ἔγνωσαν οἱ καρχηδόνιοι τὸ γινόμενον, καὶ ἁλύσει τὸν ποταμὸν διέλαβον. ὡς δὲ ὑπὸ λιμοῦ καὶ τοῖς τραύμασι συχνοὶ διεφθάρησαν, τὸ ἕτερον μέρος τῆς πόλεως ἐξέλιπον· κἀν τῷ λοιπῷ διεκαρτέρουν, τὴν γέφυραν διακόψαντες. εἶτα σπέρμα γογγυλίδος ἀπὸ τοῦ τείχους ἔς τι χωρίον ἔξωθεν αὐτοῦ κατέβαλον. ἐποίησαν δὲ τοῦτο, ἵνα καταπλήξωσι τοὺς πολεμίους, ὡς καὶ ἐπὶ πολὺ αὐταρκήσοντες. ὅθεν ὁ ἀννίβας ἄφθονον αὐτοὺς ἔχειν τὴν τροφὴν οἰηθεὶς, καὶ ἐπὶ τῇ καρτερίᾳ θαυμάσας, ἐς ὁμολογίαν προεκαλέσατο, καὶ χρημάτων ἀπέδοτο σφᾶς. ἐλύσαντο γὰρ αὐτοὺς οἱ ῥωμαῖοι ἀσμένως, ἀλλὰ μὴν καὶ ἐτίμησαν. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγένετο, καὶ ἐκ δελφῶν οἱ πεμφθέντες ἀνεκομίσθησαν, λέγοντες, τὴν πυθίαν
" χρῆσαι αὐτοῖς, παύσασθαι τῆς ῥᾳθυμίας, καὶ τὸν πό-
" λεμον προσέχειν. ἐντεῦθεν ἀνεθάρρησαν, καὶ κατέλαβον τὸν ἀννίβαν, καὶ οἱ πλησίον ἐστρατοπεδεύσαντο, ὅπως τὰ πραττόμενα παρ' αὐτοῦ παρατηρῶσι· καὶ ὅ γε ἰούνιος ὁ δικτάτωρ τὰ τοῖς καρχηδονίοις παραγγελλόμενα, καὶ τοὺς ῥωμαίους ποιεῖν ὁμοίως ἐκέλευε, καὶ σῖτα καὶ ὕπνον ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ ᾑροῦντο, καὶ τὰς φυλακὰς ὁμοίως ἐπεσκόπουν, καὶ τἄλλα ἐπίσης ἔπραττον. καταμαθὼν οὖν τοῦτο ἀννίβας, χειμέριον ἐτήρησε νύκτα, καὶ τοῖς

στρατήγημα τοῦ ἀννίβα.

multitudinem rogabat, quos'nam illorum loco crearent? & cum exiguo tempore alios sufficere non possent, omnes illos ut necessarios dimiserunt: & inter se reconciliati, pacem cum Hannibale fecerunt. Qui celeriter relicta Neapoli, Capuam uenit, & pro concione pòst multa alia grata auribus, Italiæ principatum eis promisit, ut spe erecti, se pro semetipsis laborare, alacrius pugnarent. Post Capuæ defectionem etiam reliqua Campania in motu fuit: cuius defectionem Romanis ægrè ferentibus, Hannibal Nucerinos oppugnauit. Qui cum obsiderentur, inutilem ætatem ob cibariorum penuriam expulerunt: quos Hannibal non recepit, neque aliò quàm in urbem redeundi potestatem dedit. Quamobrem cæteri quoque cum una ueste se urbe excessuros pepigerunt. At ille urbe potitus, senatores in balneis inclusos suffocauit: reliquos cum discedere quò uellent iussisset, multos in itinere interfecit. sed tamen eorum multi in syluas profugi euaserunt. Ea crudelitate cæteri territi, non amplius eius fidei se permiserunt, sed resistebant, dum poterant. Nolani'que de facienda deditione consultantes, illo facinore uiso, Marcellum clàm accersiuerunt, Hannibale ab urbis oppugnatione repulso. Inde digressus, Acerranos fame domuit, iisdem quibus Nucerinos conditionibus, eodémque tractauit modo. Deinde Basilinas est aggressus, quò Romani, eorúmque socij circiter M confugerant, qui ciuibus proditionem molientibus occisis, Hannibaleq́ue sæpè profligato, famem quoque fortiter tolerarunt. Cum autem commeatus defecisset, quendam in utre ad Dictatorem miserunt: qui noctu dolia farina plena in flumen coniecta, eos in tenebris obseruare iussit. Hoc modo clam eos ad tempus aluit: sed tandem uno dolio ex allisione confracto, Carthaginenses re animaduersa, cathenis fluuium munierunt. Vt autem fame & uulneribus multi perierunt, altera urbis parte deserta, & ponte interrupto: in altera obsidionem tolerarunt. Postea semen raporum in quendam locum extra murum abiecerunt, ut hostes eos diu habituros crederent, unde uiuerent. Qua eadem opinione deceptus Hannibal, eorum'que fortitudinem admiratus, eos ad pactionem prouocatos, pecunia uendidit: quos Romani non modò cupidè redemerunt, sed etiam honorarunt. Dum hæc geruntur, legati Del-
" phis reuersi, nunciant, iubere Pythiam, ut re-
" pudiata ignauia, bello sint intenti. Ex eo confirmati atque assecuti Hannibalem, iuxta eum castra posuerunt, ut quid ageret, obseruarent. Ac Iunius Dictator, quæ Carthaginenses facere iubebantur, eadem suos & ipse obseruare atque facere iubebat. Itaque & cibum & somnum eodem tempore capiebant, excubias eodem modo uisebant, cæteráque ex æquo faciebant. Quo Hannibal cognito, tempestuosa nocte captata, parti mili-

Nucerinorum interitus.

Acerranorum interitus.

Basilinarũ deditio.

Hannibal Iunium Dictatorem, non impunè similẽ suum esse patitur.

ti militum à uespera profectionem denunciat. Iunio id imitato, per uices alios atque alios impetum in Romanos facere iussit, ut continenter uigilijs & tempestate fatigarētur: ipse cum reliquis quieuit. Cū lucesceret, exercitu reuocato, Romanos qui armis positis ad quietem se conferebant, subitò aggressus, multos occidit, & uallum ab eis desertum cæpit. Sardinia & Sicilia quamuis in motu essent, à Romanis non curabantur. Coss. creati sunt, Gracchus magister equitum, & Posthumius Albinus: quorum hic cum omni exercitu à Boijs cæsus est, in transitu syluosi mōtis insidijs exceptus, cuius capite Barbari excauato, auro'que inducto, pro phiala in sacris usi sunt. Prodigia tum fuerunt. Nam bos equum peperit, & flamma è mari emicuit. Coss. Gracchus & Fabius, quid Hannibal Capuæ ageret, obseruantes, quólibet legatos mittebant, socijs opem ferebant: eos qui defecerant, reconciliare conabantur, & resistentium agros populabantur. Hannibal uerò dum commeatu, eo'que armis parto non abundabat, modestè cum exercitu uiuebat. Vt uerò Capua occupata, in magna rerum affluentia ociosi hybernarunt: & uires corporum, desidia, & robur animorum delicijs sunt imminuta: mutato'que uictu patrio, in prælijs uinci didicerunt. Bello iam instante, in montes transijt, & milites exercuit: sed cum exiguo tempore firmari non possent, elephantis, alijs'que militibus domo aduectis, animum recepit. Nolam'que oppugnauit, ut uel urbem caperet, uel Marcellum à Samnij uastatione reuocaret. Cum nihil proficeret, urbe relicta, agros uastauit: donec iusto prælio ui superatus, ex Hispanorum & Afrorum crebra ad Romanos defectione (quod ei prius nunquam acciderat) magnum dolorem cæpit: & sibijpsi ac militibus diffisus, omni illa prouincia relicta, Capuam redijt, atque inde etiam pòst discessit. At Scipionibus, Ibero amne iam superato, agros uastantibus, & urbes capientibus: etiam Hasdrubale, qui ad ea prohibenda festinanter accurrerat, acie uicto: Carthaginenses maioribus auxilijs Hasdrubali, quàm Hannibali, opus esse rati, & ne Scipiones in Africam trajcerent ueriti: Hannibali paruis supplementis missis, maximam copiarum partem cum Magone quàm celerrime in Hispaniam ablegarunt: iubentes, ut rebus illic constitutis, ipse in præsidijs esset: Hasdrubal autem, cum exercitu in Italiam proficisceretur. Quo cognito, Scipiones pugna abstinuerunt, ne fortè uictor Hasdrubal in Italiam properaret. Cum autem socij Romanorum à Carthaginensibus uexarentur, Publius cum hostibus congressus, uicit: Cneus è pugna abeuntes, exceptos occidit. Ob eam cladem, & frequentem urbium defectionem, etiam

Albinus cō sul à Boijs cæsus.

Prodigia.

Campaniæ deliciæ Hānibalē uinci docent.

Scipionum res Hispanicæ.

τοῖς μὲν τῶν στρατιωτῶν ἐπ' ἔξοδον ἀφ' ἑσπέρας κατήγγελλε· τοῦ δὲ Ἰουνίου τὸ αὐτὸ ποιήσαντος, ἐκ διαδοχῆς ἄλλοτε ἄλλους αὐτῷ προσβάλλειν ἐκέλευσεν, ἵν' ἐν συνεχεῖ πόνῳ ἐκ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τοῦ χειμῶνος εἶεν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνεπαύετο. ἐπεὶ δ' ἡμέρα ὑπολάμψειν ἔμελλε, τὸ στράτευμα διὰ ταχέων συνεκαλέσατο, καὶ τῶν ῥωμαίων τὰ ὅπλα ἀποθεμένων, καὶ πρὸς ἀνάπαυλαν τραπομένων, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ἄφνω, καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινε, καὶ τὸ χαράκωμα ἐκλειφθὲν εἷλε. τὰ δὲ ἐν τῇ σικελίᾳ καὶ τῇ σαρδοῖ ἐκινεῖτο, οὐ μὴν τι καὶ ἐπιστροφῆς τινὸς παρὰ τῶν ῥωμαίων ἔτυχον. ὕπατοι δὲ ὅ, τε γράκχος ὁ ἵππαρχος καὶ ποστούμιος ἀλβῖνος ᾑρέθησαν. καὶ ὁ μὲν ἀλβῖνος μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ ὑπὸ τῶν βοιουίων ἐφθάρη, δι' ὄρους ὑλώδους πορευόμενος καὶ ἐνεδρευθείς, οὗ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες οἱ βάρβαροι, καὶ ἐκκαθάραντες καὶ περιχρυσώσαντες, πρὸς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἀντὶ φιάλης ἐχρῶντο. γεγόνασι δὲ τότε τέρατα· βοῦς τε γὰρ ἵππον ἔτεκε, καὶ ἐκ θαλάσσης ἐξέλαμψε πῦρ. οἱ δ' ὕπατοι γράκχος καὶ φάβιος στρατοπεδευσάμενοι, τόν τε ἀννίβαν ἐν καπύῃ ὄντα ἐπετήρουν, ὅ, τι πράσσοι. καὶ διεπέμποντο ἑκασταχόσε, τοῖς τε συμμάχοις ἐπήμυνον, καὶ τοὺς ἀφεστηκότας οἰκειοῦσθαι ἐπειρῶντο, τά, τε τῶν ἀνθισταμένων ἐκάκουν. ὁ δ' ἀννίβας ἕως μὲν τῆς τροφῆς ἐνδεὴς ἦν, μετρίως καὶ διαιτώμενος, σωφρόνως μετὰ τοῦ στρατοῦ διῆγεν. ὡς δὲ τὴν καπύην ἔλαβον, καὶ πολλοὺς ἐπιτηδείους ἐν ῥᾳστώνῃ διεχείμασαν, τήν τε ἰσχὺν τῶν σωμάτων μὴ πονούμενοι, καὶ τὴν ῥώμην τῆς γνώμης ὑπὸ τῆς ῥᾳθυμίας ἠλάττωσαν, καὶ τὴν πάτριον ἀμείψαντες δίαιταν, μετέμαθον ἡττᾶσθαι μαχόμενοι. ἐπεὶ δὲ ὁ πόλεμος ἤδη ἐπέκειτο, ἐς ὄρη μετέστη, καὶ ἐγύμναζε τὸ στράτευμα. οἱ δ' οὐχ οἷοί τε διὰ ὀλίγου ῥωσθῆναι γεγόνασι. βοηθείας δὲ αὐτῷ οἴκοθεν ἄλλης τε καὶ ἐλεφάντων ἐλθούσης, ἀνεθάρσησε· καὶ ἐπὶ τὴν νώλαν, ὡς αἱρήσων αὐτήν, ἢ τόν γε μάρκελλον τὴν σαμνῖτιν πορθοῦντα, ταύτης ἀπάξων, ὥρμησεν. ὡς δ' οὐδὲν ἔπραττε, τῆς μὲν πόλεως ἀπέστη· τὴν δὲ χώραν ἐκάκου, μέχρις οὗ μάχῃ κατὰ κράτος ἡττήθη, ἐφ' ᾧ καὶ ἤλγησε. πολλοὶ μὲν γὰρ ἰβήρων, πολλοὶ δὲ καὶ τῶν λιβύων, ἐγκατέλιπον αὐτόν, καὶ πρὸς τοὺς ῥωμαίους ηὐτομόλησαν, ὃ οὔπω πρὶν ἐπεπόνθει. καταγνοὺς δ' ἐκ τούτου καὶ ἑαυτοῦ, καὶ τῶν στρατιωτῶν, πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνην ἐξέλιπε, καὶ ἐς τὴν καπύην ἀνεχώρησεν. ὅτε κἀκεῖθεν μετέστη. οἱ δὲ σκιπίωνες τόν τε ἴβηρα ποταμὸν διέβησαν, καὶ τὴν χώραν ἐπόρθουν, καὶ πόλεις προσήγοντο, καὶ τὸν ἀσδρούβαν διὰ ταῦτα σπουδῇ ἐπελθόντα, μάχῃ ἐνίκησαν. οἱ καρχηδόνιοι δὲ ταῦτα μαθόντες, καὶ νομίσαντες πλείονος τὸν ἀσδρούβαν ἢ τὸν ἀννίβαν δεῖσθαι βοηθείας, καὶ φοβηθέντες μὴ καὶ ἐς τὴν λιβύην οἱ σκιπίωνες διαβῆναι ἐπιχειρήσωσι, τῷ μὲν ἀννίβᾳ βραχεῖαν δύναμιν ἔπεμψαν, τὴν πλείστην δὲ μετὰ μάγωνος εἰς τὴν ἰβηρίαν τάχιστα ἀπεστάλκασι, κελεύσαντες, μετὰ τὴν τῆς ἰβηρίας κατάστασιν τὸν μὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἐκεῖ φυλακῇ καταμεῖναι, τὸν δὲ ἀσδρούβαν ἐπὶ τὴν ἰταλίαν σὺν δυνάμει στεῖλαι. ὃ γνόντες οἱ σκιπίωνες, οὐκ ἔτ' ἐμαχέσαντο, ἵνα μὴ κρατήσας ἴσως ὁ ἀσδρούβας, εἰς τὴν ἰταλίαν ἐπειχθῇ. ὡς δὲ τὸ τῶν ῥωμαίων φίλιον ἐκάκουν οἱ καρχηδόνιοι, πόπλιος μὲν ὁμόσε τοῖς προσπεσοῦσιν αὐτῷ τῶν ἐναντίων ἐχώρησέ τε, καὶ ἐπεκράτησε· γναῖος δὲ τοὺς ἀναχωροῦντας σφῶν ἐκ τῆς μάχης ὑπεξελθὼν, προσδιέφθειρεν. ἐκ δὲ τῆς συμφορᾶς ταύτης, καὶ ὅτι καὶ πόλεις συχναὶ πρὸς τοὺς ῥωμαίους μετέθεντο, καὶ τὸν

ὅτι διὰ τρυφὴν ἡ παιδευθὲν οἱ καρχηδόνιοι ἡττῶντο.

ὅτι οἱ σκιπίωνες ἐν ἰβηρίᾳ ἐνίκησαν.

καὶ τῶν Λιβύων τινὲς αὐτοῖς προσεχώρησαν, πλείων δὲ ἐφρόνει ὁ Ἀσδρούβας κατέμενεν. οἱ δὲ Σκιπίωνες εἰς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς τοὺς προσχωρήσαντας ἔστειλαν. αὐτοὶ δὲ τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καθίστων, καὶ τοὺς τῶν Ζακυνθίων ὑπηκόους, τοὺς τοῦ πολέμου καὶ τῆς συμφορᾶς αἰτίους αὐτοῖς γενομένους, ἑλόντες, τό, τε πόλισμα κατέσκαψαν, καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐπώλησαν, καὶ τὴν Ζάκυνθον μετὰ τοῦτο κομισάμενοι, τοῖς ἀρχαίοις πολίταις ἀπέδοσαν· τοσαύτῃ τε ἀκριβείᾳ περὶ τὴν λείαν ἐχρήσαντο, ὡς μηδὲν οἴκοι πέμψαι. τοῖς μὲν γὰρ στρατευομένοις ἐπέτρεπον τοῦτο ποιεῖν, αὐτοὶ δὲ ἀστραγάλους τοῖς τέκνοις ἔπεμψαν, ὅθεν ἀπουσίαν παραιτουμένου τοῦ Γναίου, ἵν' ἀπελθὼν οἴκαδε προῖκα τῇ θυγατρὶ ἐρανίσῃ, ὡραίᾳ οὔσῃ ἀνδρός, ἐψηφίσαντο ἐκ τοῦ δημοσίου προῖκα δοθῆναι αὐτῇ. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καιρῷ καὶ ἡ Σικελία, καὶ ἡ Σαρδὼ ἄντικρυς ἐπολεμώθησαν. καὶ τὰ μὲν ἐν ταύτῃ δι' ὀλίγου κατέστη, καὶ ὁ Ἀσδρούβας ἐπικουρῶν αὐτοῖς ἑάλω, καὶ τὴν νῆσον μικροῦ πᾶσαν ἀνεκτήσατο Μάλλιος Τορκουᾶτος. καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ ἡσύχασε, μετὰ δὲ ταῦτα ἐταράχθη. ὁ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς Φίλιππος, φανερώτατα τῶν Καρχηδονίων ἐγένετο σπουδαστής. τῆς γὰρ Ἑλλάδος ἐπάρξαι θέλων, συνθήκας πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἔθετο, ὥστε κοινῇ πολεμῆσαι, καὶ τὴν μὲν Ἰταλίαν τοὺς Καρχηδονίους λαβεῖν, τὴν δὲ Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἤπειρον μετὰ τῶν νήσων, ἐκεῖνον. ἡ μὲν οὖν ὁμολογία ἐπὶ τούτοις ἐγένετο. τοῦ δὲ κήρυκος τοῦ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου πεμφθέντος πρὸς τὸν Ἀννίβαν ἁλόντος, ἔμαθον οἱ Ῥωμαῖοι τὸ γινόμενον, καὶ παραχρῆμα στρατηγὸν ἐπ' αὐτὸν Μάρκον Οὐαλέριον Λαουΐνιον ἔστειλαν, ὅπως περὶ τῆς οἴκοι δείσας, κατὰ χώραν μένῃ. καὶ ἐγένετο οὕτως. προῆλθε μὲν γὰρ μέχρι τῆς Κορκύρας ὁ Φίλιππος, ὡς ἐς τὴν Ἰταλίαν πλευσούμενος. μαθὼν δὲ τὸν Λαουΐνιον ἐς τὸ Βρεντέσιον ἤδη παρόντα, οἴκαδε ἀνεκομίσθη. τοῦ Λαουϊνίου δὲ μέχρι τῆς Κορκύρας πλεύσαντος, ἐς τοὺς τῶν Ῥωμαίων συμμάχους ὥρμησε, καὶ Ὠρικὸν εἷλε, καὶ Ἀπολλωνίαν τ' ἐπολιόρκει. ἐπιστρατεύσας δ' αὖθις αὐτῷ Λαουΐνιος, καὶ Ὠρικὸν ἀνεκτήσατο, καὶ τὴν Ἀπολλωνίαν ἐρρύσατο. καύσας δὲ ὁ Φίλιππος τὰς ναῦς, αἷς ἐκέχρητο κατὰ πορείας, πεζὸς ἐπ' οἴκου ἀνεχώρησεν. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ὑπάτους εἵλοντο τὸν Φάβιον καὶ τὸν Μάρκελλον, οἳ τὸν μὲν Ἀννίβαν τὴν νῦν καλουμένην Καλαβρίαν, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν περιερχόμενον, τῷ Γράκχῳ τῷ πρὸ αὐτῶν ἄρξαντι ἐπέταξαν. καὶ ὃς Ἄννωνα περὶ Βενεβεντὸν ἀπαντήσαντα οἱ ἐκ Βρεττίων ἐτρέψατο. κἀντεῦθεν προϊὼν, τόν τε Ἀννίβαν παρεφύλαξε. καὶ τὰ τῶν ἀφεστηκότων ἐπόρθει, πόλεις τέ τινας ἀνεσώσατο. αὐτοὶ δὲ οἱ ὕπατοι πρὸς τὴν Καμπανίαν ἐτράποντο, ἵν' αὐτὴν χειρωσάμενοι, μηδὲν κατόπιν πολέμιον ὑπολίπωσιν, οὕτω τε ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν χωρήσωσιν. εἶτα διαιρεθέντες, Φάβιος μὲν τά τε ἐκείνων, τά τε τοῦ Σαμνίου κατέτρεχε. Μάρκελλος δὲ ἐς τὴν Σικελίαν ἐστρατεύθη, καὶ τὰς Συρακούσας ἐπολιόρκει, προσχωρησάσας μὲν αὐτῷ, εἶτ' ἀποστάσας διά τινων ὑπὸ ψευδοῦς ἀγγελίας, καὶ δι' ἐλαχίστου ἂν αὐτὰς ἐχειρώσατο, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἅμα προσβαλὼν τοῖς τείχεσι, εἰ μὴ ὁ Ἀρχιμήδης μηχαναῖς ἐπὶ πλεῖστον αὐτοὺς ἐποίησεν ἀντισχεῖν· καὶ λίθους γὰρ καὶ ὁπλίτας μηχανήμασιν ἀπαρτῶν, καθίει τε ἐξαπιναίως αὐτοὺς, καὶ ἀνέσπα δι' ὀλίγου. ταῖς δὲ ναυσὶ καὶ τοῖς πυργοφόροις ἑτέρας ἐπεξάπτων, ἀνεῖλκέ τε αὐτάς·

ἐμ-

[marginal notes, Greek, largely illegible:] Ἐν ἄλλῳ [illegible] ἀστραγάλους [illegible] Ἰταλίαν. — ὅτι ὁ Ἀρχιμήδης [illegible] Συρακούσας.

etiam Afris aliquot ad Romanos transeuntibus, Hasdrubal opinione sua diutius mansit. Scipiones ijs qui ad se defecerant, statim in Italiam missis, res Hispanicas constituebant: & Saguntinorum subditis, & belli & calamitatis illius autoribus captis, oppidum euerterunt, homines uendiderunt, ac Saguntum ueteribus ciuibus reddiderunt. Circa manubias tam accurati fuerunt, ut plus militibus quàm sibi concedentes, nihil ex ijs domum mitterent, nisi liberis suis talos. Itaque Cneo ueniam domum eundi petenti, ut filiæ nubili dotem colligeret: Senatus dotem ex publico decreuit. Eodem tempore Sardinia & Sicilia planè alienatæ, facilè sub iugum reductæ sunt: Hasdrubale, qui opem eis ferebat, capto, tota'que penè Sicilia per Manlium Torquatum subacta. neque tamen insulæ res diu tranquillæ manserunt. Philippus autem Macedoniæ rex, apertissimè Carthaginensium amicitiam coluit. Nam cum Græciæ imperare cuperet, fœdus cum Hannibale percussit, ut communibus opibus bellum gerentes, Carthaginenses Italiam haberent, ipse uerò Græciam, Epirum, & insulas. Hac pactione Romani cognita (interceperant enim Philippi caduceatorem, ad Hannibalem euntem) statim Marcum Valerium Lauinium Prætorem contra eum miserunt, ut suo regno timens, domi maneret. ita'que factum est. Nam Corcyram usque progressus, ut in Italiam nauigaret, cum Lauinium Brundusium uenisse didicisset, domum redijt. Lauinio autem Corcyram usque progresso, impetu in socios Romanorum facto, Noricum cœpit, & Apolloniam obsedit. Sed Lauinius ductis aduersus eum copijs, & Noricum recepit, & Apolloniam liberauit. Vnde Philippus nauibus, quibus usus fuerat, incensis, pedes domum redijt. Romæ Consules creati Fabius & Marcellus, bellum aduersus Annibalem, Calabriam & finitima loca circumeuntem, Graccho decessori suo mandarunt. Is Hannone, qui è Brutijs circa Beneuentum occurrerat, profligato, ulterius progressus, Hannibalem obseruabat: eorum'que qui defecerant agris uastatis, urbes nonnullas recepit. Ipsi uerò Coss. in Campaniam se conuerterunt, ut ea subacta, nihil à tergo hostile habentes, ita demum Hannibalem aggrederentur. Postea diuisi, Fabius Campaniam & Samnium uastauit. Marcellus in Siciliam profectus, Syracusas obsedit. quæ cum deditionem fecissent, dolo cuiusdam propter falsum nuncium denuò defecerunt. ac ijs, terra marique mœnia adortus, facilimè potitus esset, nisi Archimedis machinæ obstitissent. Nam & lapides, & milites inde suspensos, subitò & demittebat, & paulo momento retrahebat. Alijs quoque machinis iniectis, naues & turres attrahebat:

Res Siculæ.

Philippi Macedonis cum Hannibale fœdus.

Syracusæ à Marcello obsessæ, Archimedis ingenio defenduntur.

& in

& in altum eductas, subitò demittebat, ut cum impetu in aquas relapsæ mergerentur. Denique totam Romanorum classem mirabiliter excussit. Speculo enim quodam uersus solem suspenso, radios excepit: aere'que ob densitatem & læuitatem speculi ex ijs radijs incenso, effecit, ut ingens flamma tecta in naues illata, omnes eas cremaret. Marcellus igitur ob Archimedis ingenium expugnatione desperata, diuturnitate obsidionis & fame urbem domare statuit. ca'que Pulchro mandata, ipse ad defectionis eorum socios se conuertit: ac pœnitentibus concessa uenia, resistentes asperè tractauit: multas urbes ui, quasdam proditione cæpit. Interim Himilco Carthagine cum exercitu profectus, & Agrigento & Heraclea occupatis, ad Syracusas progressus, & uictus est, & uicissim uicit: & subito Marcelli superuentu denuò succubuit. Dehinc Marcellus Syracusis assedit, Hannibale in Calabria uersante. Romani autem denuò multas clades acceperunt. Nam & Coss. ad Capuam impegerunt, & Gracchus in Lucania perijt, & Tarentini atque aliæ urbes defecerunt: & Hannibal dudum territus, in Italia mansit, & contra Romam est profectus: & ambo Scipiones perierunt. His rebus elatus Hannibal, opem ferre Capuæ statuens, Beneuentum usque processit. Sed cum audisset Claudium ob Gracchi mortem è Samnio in Lucaniam transisse, ueritus ne qua illic loca alienaret, omisso itinere, contra illum se conuertit. Scipionum interitu tota Hispania est turbata: alij ultrò, alij ui coacti, cum Carthaginensibus se coniunxerunt, qui pòst ad Romanorum amicitiam redierunt. Marcellus cum Syracusas oppugnando nihil proficeret, huiusmodi rem machinatus est. Erat Syracusani muri pars parum firma, quam Galeagram uocabant. quod cùm prius ignoratum esset, tum animaduersum est. Toto igitur populo Syracusano nocturnis Dianæ sacris operante, milites aliquot murum illum transcendere iussit. Qui cum portas aliquot aperuissent, atque alij quoque intrassent, simul omnes, tam qui intus, quàm qui foris erant, ex composito clamorem sustulerunt, hastis clypeos pulsantes, & classica cecinerunt. Quibus rebus Syracusanis iam uino grauibus, subitò exterritis, urbs capta est, præter Acradinam & Insulam. Marcellus partes captas diripit, reliquas oppugnat: & quanquam cum labore & tardè, tamen capit. Quibus Romani potiti, præter alios multos, etiam Archimedem occiderunt. Nam cum figuram quandam delinearet, & hostes adesse audiret: Caput, inquit, » petant, lineam non petant. ac militem iam astantem parum curauit: ab eo'que, quòd à linea discedere iussisset, irato cæsus est. Marcellus Syracusis expugnatis, & magna

Himilco.

Romano rũ res aduersæ.

Marcellus Syracusas capit.

Archimedis cædes.

καὶ μετεωρίζων ἀθρόως αὐτὰ, εἶτ' ἐμπεπηγυίας εἰς τὸ ὕδωρ ῥύμῃ βαπτίζεσθαι. καὶ τέλος σύμπαν τὸ ναυτικὸν τῶν ῥωμαίων παραδόξως κατέπρησε. κάτοπτρον γάρ τι πρὸς τὸν ἥλιον ἀνατείνας, τὴν τε ἀκτῖνα αὐτοῦ εἰς αὐτὸ ἀπεδέξατο, καὶ τὸν ἀέρα ἀπ' αὐτῆς τῇ πυκνότητι καὶ τῇ λειότητι τοῦ κατόπτρου πυρώσας, φλόγα τε μεγάλην ἐξῆψε, καὶ πᾶσαν αὐτὴν εἰς τὰς ναῦς ὑπὸ τὴν τοῦ πυρὸς ὁδὸν ὁρμώσας ἐνέβαλε, καὶ πάσας κατέκαυσεν. ἀπογνοὺς οὖν ὁ μάρκελλος τὴν πόλιν αἱρήσειν 10 διὰ τὸ τοῦ ἀρχιμήδους εὐμήχανον, λιμῷ αὐτοὺς καταστρέψειν ἐκ προσεδρείας διεμελέτησε· καὶ ταύτας μὲν τῷ πούλχρῳ ἐπέτρεψεν, αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς συναποστάντας σφίσιν ἐτράπετο· καὶ τοῖς μὲν γνωσιμαχοῦσι συγγνώμην ἔνεμε, τοὺς δ' ἀνθισταμένους μετεχειρίζετο χαλεπῶς, καὶ συχνὰς μὲν τῶν πόλεων βίᾳ, τινὰς δὲ καὶ προδοσίᾳ εἷλε. ἐν τούτοις δ' ἰμίλκων ἐκ καρχηδόνος σὺν στρατῷ ἧκε, τόν τε ἀκράγαντά τε κατέσχε, καὶ τὴν ἡράκλειαν, καὶ πρὸς συρακούσας ἐλθὼν, ἡττήθη τε καὶ ἀντεκράτησε. καὶ τοῦ μαρκέλλου ἐξαπίνης αὐτῷ προσπεσόντος, 20 αὖθις ἐνικήθη. ἐν τούτῳ δ' ὁ μάρκελλος ταῖς συρακούσαις ἐφήδρευεν, ὁ δ' ἀννίβας ἐν τῇ καλαβρίᾳ διέτριβεν. οἱ μέντοι ῥωμαῖοι πολλὰ αὖθις καὶ δυσχερῆ πεπόνθασιν· οἵ τε γὰρ ὕπατοι πρὸς τῇ καπύῃ ἔπταισαν, καὶ ὁ γράκχος ἐν τῇ λευκανίᾳ ἀπώλετο, καὶ οἱ ταραντῖνοι καὶ ἄλλαι πόλεις ἀπέστησαν· καὶ ὁ ἀννίβας καταπτήξας πρότερον, ἐν τῇ ἰταλίᾳ τε ἔμεινε, καὶ ἐπὶ τὴν ῥώμην ἐστράτευσε, καὶ οἱ σκιπίωνες ἄμφω διώλοντο. ἐπαρθεὶς οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ ἀννίβας, ἐπεχείρησε τῇ καπύῃ βοηθῆσαι, καὶ ἦλθε μέχρι βενε- 30 βεντοῦ. τὸν δὲ κλαύδιον εἰς τὴν λευκανίαν ἐκ τοῦ σαμνίου, διὰ τὸν τοῦ γράκχου θάνατον ἀπεληλυθέναι πυθόμενος, καὶ φοβηθεὶς, μή τινα αὐτῆς σφετερίσηται, οὐκέτι προσωτέρω προεχώρησεν· ἐπ' ἐκεῖνον δ' ἐτράπετο. τῶν σκιπιώνων δὲ θανόντων, πᾶσα ἡ ἰβηρία τετάρακτο. καὶ οἱ μὲν ἑκουσίως πρὸς τοὺς καρχηδονίους ἀπέκλινον. οἱ δὲ καὶ ἀναγκαζόμενοι, οἳ καὶ ὕστερον αὖθις πρὸς τοὺς ῥωμαίους ἀπέδυσαν. ὁ δὲ μάρκελλος ἐπεὶ μηδὲν προσβάλλων ταῖς συρακούσαις ἐπέραινε, τοιοῦτόν τι ἐστρατήγησεν. ἦν τι 40 τοῖς συρακουσίοις τοῦ τείχους ἐπίμαχον, ὃ γαλεάγραν ὠνόμαζον, ὃ πρὶν μὲν ἐλάνθανε τοιοῦτον ὄν, τότε δὲ ἐφωράθη. τηρήσας οὖν τοὺς συρακουσίους πανυχίδα τῇ ἀρτέμιδι ἄγοντας πανδημεὶ, ἐκέλευσε στρατιώτας τισὶ κατ' ἐκεῖνο τὸ χωρίον ὑπερβῆναι τὸ τεῖχος. κἀκ τούτου πύλαι τέ τινες ὑπ' αὐτῶν ἀνεῴχθησαν, καὶ εἰσελθόντων καὶ ἑτέρων, ἅμα πάντες ἀπὸ σημείου, καὶ οἱ ἔσω καὶ οἱ ἔξω συνεβόησαν, καὶ τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουσαν, καὶ οἱ σαλπικταὶ προσεπήχησαν, ὥστε ἀθρόαν τὴν ἔκπληξιν τοῖς συρακου- 50 σίοις, μὴ δ' ἄλλως εὖ ἔχουσιν ὑπὸ μέθης, συμβῆναι, καὶ τὴν πόλιν ἁλῶναι, πλὴν τῆς ἀχραδινῆς, καὶ τῆς νήσου καλουμένης. ὁ οὖν μάρκελλος τά τε ἑαλωκότα διήρπασε, καὶ τοῖς μὴ ἁλοῦσι προσέβαλε, καὶ σὺν πόνῳ μὲν καὶ χρόνῳ, ὅμως δ' οὖν καὶ τῶν λοιπῶν τῆς συρακούσης ἐκράτησεν. ἐγκρατεῖς δὲ τούτων οἱ ῥωμαῖοι γενόμενοι, ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ τὸν ἀρχιμήδην ἀπέκτειναν· διάγραμμα γάρ τι διαγράφων, καὶ ἀκούσας τοὺς πολεμίους ἐφίστασθαι, παρὰ κεφαλὴν, ἔφη, καὶ μὴ παρὰ γραμμάν. ἐπιστάντος δὲ αὐτῷ πολεμίου, βραχύ 60 τι ἐφρόντισε, καὶ εἰπὼν, ἀπέσχου ἄνθρωπε ἀπὸ τῆς γραμμῆς, περιῤῥήξαντι αὐτὸν, κατεκόπη. ὁ μὲν οὖν μάρκελλος τὰς συρακούσας ἑλὼν, καὶ τῆς ἄλλης σικε-

ἴσα τοῖς ῥωμαίοις συνέβη δεινά.

ἴσως ὑπὸ μαρκέλλου ἑάλωσαν αἱ συρακοῦσαι.

ἴσως ὁ ἀρχιμήδης ἀπέθανε.

σικελίας τὰ πλείω προσαγαγόμενος, καὶ ἐπῃνεῖτο μεγάλως, καὶ ὕπατος ἀπεδέδεικτο. προβέβληντο μὲν γὰρ τὸν τουρκουάτον, ὅς ποτε τὸν υἱὸν ἀπέκτεινεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος ἀπηξιώσατο, εἰπών, ὡς οὔτ' ἂν ἐγὼ τὰ ὑμέτερα ἁμαρτήματα, οὔτ' ἂν ὑμεῖς τὴν ἐμὴν ἀκρίβειαν φέρητε, τὸν μάρκελλον καὶ λαουΐνιον τὸν οὐαλλέριον ἐχειροτόνησαν. ἀπελθόντος δὲ τοῦ μαρκέλλου ἐκ σικελίας, δύναμιν ἱππικὴν ἐς αὐτὴν ὁ ἀννίβας ἀπέστειλε, καὶ ἑτέραν οἱ καρχηδόνιοι ἔπεμψαν, καὶ μάχαις τισὶν ἐνίκησαν, καὶ πόλεις προσεποιήσαντο. καὶ εἰ γε μὴ κορνήλιος δολοβέλλας στρατηγὸς ἐπελήλυθε, πᾶσαν τὴν σικελίαν ἐχειρώσαντο ἄν. καὶ ἡ καπύη δὲ τότε ἑάλω παρὰ ῥωμαίων, καί τοι τοῦ ἀννίβου ἐς τὴν ῥώμην ὁρμήσαντος, ἵν' ἐκεῖ τῆς καπύης σφᾶς πολιορκοῦντας αὐτὴν ἀπάξῃ, καὶ διὰ τῶν λατίνων ἐλάσαντος, καὶ πρὸς τὸν τίβεριν ἐλθόντος, καὶ πορθοῦντος τὰ πρὸ τοῦ ἄστεος. οἱ γὰρ ἐν τῇ ῥώμῃ ἐφοβήθησαν μέν, ἐψηφίσαντο δὲ τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐν καπύῃ μένειν, τὸν δ' ἕτερον αὐτοῖς ἐπαμῦναι. καὶ κλαύδιος μὲν ἐν τῇ καπύῃ κατέμεινεν (ἐτέτρωτο γάρ) φλάκκος δὲ πρὸς τὴν ῥώμην ἀπήχθη. τοῦ δ' ἀννίβου τάς τε καταδρομὰς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν ἀεὶ ποιουμένου, καὶ πολλὰ δεινὰ δρῶντος, τὸν μὲν ἄλλον χρόνον ἠγάπων εἰ τά γε ἐντὸς τῶν τειχῶν περισώσαιντο. ἐπεὶ δὲ καὶ τῇ πόλει καὶ τοῖς στρατοπέδοις ἅμα προσβαλεῖν ἔμελλεν, ἀναρρίψαντες, τὸ τοῦ λόγου, κύβον, καὶ ἐπεξέδραμον. καὶ ἀκροβολιζομένων ἤδη, χειμὼν ἐξ αἰθρίας ἐξαίσιος ἐπεγένετο μετὰ πνεύματος ἀμηχάνου, βροντῶν τε καὶ χαλάζης, καὶ ἀστραπῶν, ὥστε ἄμφω ἀγαπητῶς ὡς ἐκ συνθήματος ἀναφυγεῖν, ὅθεν ὥρμησαν, ἄρτι τε τὰ ὅπλα κατετίθεντο, καὶ αἰθρία ἐγένετο. ὁ γοῦν ἀννίβας καίτοι οὐκ ἀθεεὶ λογισάμενος παρὰ τὸν τῆς συνόδου καιρὸν συνενεχθῆναι τὰ γεγονότα, ὅμως οὐκ ἀπέστη τῆς πολιορκίας, ἀλλὰ καὶ αὖθις μετὰ τοῦτο συμβαλεῖν ἐπεχείρησεν. ὡς δὲ καὶ τότε τὰ αὐτὰ συνέβη, κατέδεισε. καὶ προσεκπλαγεὶς ὅτι ἐν τηλικούτῳ κινδύνῳ ὄντες, οὔτε τῆς καπύης ἀπέστησαν, καὶ ἐς τὴν ἰβηρίαν καὶ στρατιώτας καὶ στρατηγὸν πέμψειν ἔμελλον, καὶ ὅτι χρημάτων δεηθέντες, ἐπώλησαν ἄλλα τε, καὶ τὸ χωρίον ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο δημόσιον ὄν, καὶ ἀπογνοὺς ἀπανέστη, πολλάκις ἀναβοήσας, ὦ κάνναι κάνναι, καὶ οὐδὲ τῇ καπύῃ ἔτ' ἐπικουρῆσαι ἠβουλήθη. οἱ δὲ καίπερ ἐν ἐσχάτοις ὄντες, ὅμως ἀπογνόντες, ὡς οὐ τευξόμενοι συγγνώμης παρὰ ῥωμαίων, ἀντεῖχον, καὶ πρὸς ἀννίβαν ἐπέστειλαν, βοηθῆσαι αὐτοῖς ἀξιοῦντες. συλληφθέντες δὲ οἱ τῶν ἐπιστολῶν κομισταὶ παρὰ τοῦ φλάκκου (ὁ γὰρ κλαύδιος ἔφθη τεθνηκὼς ἐκ τοῦ τραύματος) τὰς χεῖρας ἀπετμήθησαν. οὓς ἰδόντες οἱ καμπανοὶ δεινῶς κατεπλάγησαν, καὶ ὅ, τι πράξουσιν ἐβουλεύοντο. λεχθέντων δὲ πολλῶν, ἰουβίος τις οὐίρρος ἐν τοῖς πρώτοις αὐτῶν ὤν, καὶ τῆς ἀποστάσεως αἰτιώτατος, μία ἡμῖν ὁδός, ἔφη, καταφυγὴ καὶ ἐλευθερία, ὁ θάνατος. καί μοι ἀκολουθήσατε οἴκαδε. ἔχω γάρ τι φάρμακον προπαρεσκευασμένον. καὶ ὁ μὲν παραλαβὼν σὺν αὐτῷ τοὺς πεισθέντας, ἑκουσίως ἀπέθανε σὺν αὐτοῖς, καὶ οἱ λοιποὶ τὰς πύλας τοῖς ῥωμαίοις ἀνέῳξαν. ὁ δὲ φλάκκος τά τε ὅπλα αὐτῶν, καὶ τὰ χρήματα πάντα ἀφείλετο, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῶν κορυφαίων τοὺς μὲν ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ ἐς τὴν ῥώμην ἔπεμψε. μόνου δ' ἀπέσχετο τοῦ ἐκ τοῦ ὁμίλου περιλειφθέντος, ἐφ' ᾧ τε καὶ ἄρχοντα αὐτοὺς ῥωμαῖον λαμβάνειν, καὶ μήτε βουλὴν ἔχειν, μήτε σύνοδον ποιεῖσθαι. ὕστερον δὲ καὶ ἄλλα τινὰ προσεπῶφλον, κατηγορῆσαι τοῦ φλάκκου τολμήσαντες.

ἐπιχώ-

Ἔνθα οἱ καρχηδόνιοι ἐν σικελίᾳ ἐνίκησαν, καὶ ὁ ἀννίβας ἐν τῇ ῥώμῃ ἐλθὼν ἀπράκτως ἀνεχώρησεν.

Ὅπως τὴν καπύην οἱ ῥωμαῖοι παρέλαβον, καὶ ὅπως αὐτοῖς ἐχρήσαντο.

Siciliæ parte recuperata, magnam laudem assecutus est, & Cos. designatus. Nam Torquatum illi quidem, filij sui interfectorẽ, elegerãt: sed cum ille recusasset (neq; enim se populi mores, neq; populum ipsius imperium pati posse) Marcellum & Valerium Lauinium Coss. crearunt. Marcello ex Sicilia digresso, copias equestres in eam misit Hãnibal. misẽre & Carthaginẽses: & prælijs aliquot uictores, ciuitates quoque subegerũt. ac ni Cornelius Dolabella prætor superuenisset, totã Siciliã subegissent. Tum Capua quoq; à Romanis capta est: quanquam Hannibale per Latium Romã eunte, ut eos ab eius urbis obsidione repelleret, & usq; ad Tiberim progresso, & suburbanũ agrum uastãte. Romani autẽ, quãuis territi, tamen alterũ Consulem manere Capuæ, alterũ urbẽ defendere iusserunt. Ac Claudius Capuæ mansit (uulnus enim acceperat) Flaccus Romam properauit. Cæterùm Hannibale excursiones subinde in oculis ciuium faciente, & multa crudelia facinora edẽte, alio tempore satis habuerũt, ipsam urbem tueri. Sed cum eodẽ tempore & in mœnia & in castra impetum facturus esset, alea iacta, ut aiunt, excurrerunt. Cum autem iam eminus dimicarent, serenitas in tempestatẽ ingentem cum turbine maximo, tonitribus, grandine & fulguribus est conuersa: ut ambo exercitus, uelut ex composito, cupidè eò refugerent, unde uenerant. Vix arma posuerant, cum serenitas rediјt. Hannibal, quamuis illa ipsius conflictus tempore, non sine numine accidisse rebatur, tamẽ ab obsidione non destitit: sed cum denuò confligere instituisset, eadem'que acciderent, pertimuit: etiam eo obstupefactus, quòd Romani in tanto discrimine constituti, neq; Capuam relinquerent, & prætorem cum militibus in Hispaniam missuri essent: & quòd pecunia egentes, præter alia, illud etiam solum publici agri, in quo castra habebat, uendidissent. desperataq; expugnatione recessit, subinde exclamans, O' Cannæ Cannæ: ac ne Capuæ quidem opem amplius ferre uoluit. Capuani uerò, quanquã ad summas angustias redacti, tamen desperata uenia restiterunt, auxilio Hannibalis per literas implorato. Sed tabellarij à Flacco cõprehensi (nam Claudius ex uulnere iam decesserat) manibus trũcati sunt. quo Capuani uiso perculsi, de summa rerũ deliberabant. Multis uerbis factis, Iuuius Virius, uir princeps, defectionis præcipuus autor: Vnum, inquit, nobis cõfugium & libertas est, mors. Vos me domum sequimini: uenenum enim præparatũ habeo. Sic abductis ijs secum, quibus ea sententia placebat, unà cum illis ultro periјt, cæteri portas Romanis aperuerunt: quibus Flaccus arma omnia & pecuniam omnem ademit: & principum uirorum alios occidit, alios Romam misit: soli turbæ ex plebeijs reliquæ ijs conditionibus pepercit, ut prætori Romano parẽrent, ut nullum senatum, nullum concilium haberent. Pòst etiam aliæ mulctæ impositæ, cum Flaccum accusare ausi essent.

Hannibal Romã frustra oppugnat.

Capuam Flaccus occupat.

Campani quoque eundem accusare instituerunt, & Syracusani Marcellum iam Consulem. Is se defendit, nec ante eam defensionem quicquam pro authoritate imperij gerere uoluit. Verùm Syracusani dicendi potestate data, causam suam artificiosè egerunt: omissaq; Marcelli accusatione, ad preces conuersi, se non ultro defecisse asserentes, ueniam petiuerunt. Quae cum perorassent, in terram prolapsi & lamentati sunt. Suffragijs latis, Marcellus crimine solutus est: & decretum, Syracusanos clementius tractandos esse, non ob facta eorum, sed propter uerba & supplicationes. Marcello redire in Siciliam recusante, Lauinium miserunt. Cum Syracusani hoc modo ueniam impetrassent, Campani ex inscitia insolentius in Consulem inuecti, etiam obiurgati, & grauius mulctati sunt, absente Flacco, & quodam ex eius legatis causam dicente. Capta Capua, etiam finitimae ciuitates Romanis accesserunt, praeter Atellanos. Hi enim urbe deserta, cum uxoribus & liberis Hannibalem adierunt. Etiam reliquae Italiae partes, Carthaginensium studiosae, mutabant animos, & à Consulibus passim circumeuntibus recipiebantur. Tarentini autem nondum apertè cum Romanis faciebant, sed clam Carthaginensibus succensebant. Romani petitam ab Hannibale captiuorum permutationem non impetrarunt, ob Carthalonem, ut hostem, intra moenia non receptum. Quamobrem is iratus, colloquio detrectato, statim recessit. Hoc tempore Lauinius Aetolos Philippi socios sibi conciliauit: & Philippum usque ad Corcyram progressum ita terruit, ut trepidus in Macedoniam se reciperet. C. Claudius Nero cum militibus in Hispaniam missus est, & classe usque ad Iberum uectus: ubi caeteris etiam legionibus inuentis, Hasdrubalem, priusquam eum adesse nosset, oppressum circumuenit: sed deceptus est. Videns enim Hasdrubal se irretitum esse, caduceatoribus ad Neronem missis, se ea conditione dimitti petijt, ut tota Hispania excederet. Quam cum ille cupidè accepisset, pactiones procrastinando, alios in alios montes dimisit. Qui cum euasissent, Romanis spe pacis excubias non habentibus, postridie ad Neronem in colloquiū uenit. Sed totum diem consumpsit, priusquam quicquam confirmaretur. Itidemq; noctu alios dimisit, & sic alijs quoque diebus fecit, subinde aliquid in pactis cauillando. Denique & ipse cum equitatu & elephantis se subduxit, & Neroni formidabilis extitit. Quo Romae cognito, successor Neroni datus est. Cum autem dubitaretur, quis eius loco mittēdus esset (neq; enim res quemlibet postulabat) & multi clade Scipionum deterrerentur: P. Scipio, is qui patrem uulneratum conseruauit, ultro se ad illam expeditionem obtulit, iuuenis uirtute praestātissimus, & optime

Atella. *Tarentum.* *Captiui.* *Aetoli.* *Hispania.* *Hasdrubal Neronem decipit.* *P. Scipio in Hispaniam mittitur.*

ἐπεχείρησαν δὲ καὶ οἱ καμπανοὶ τοῦ φλάκκου κατηγορῆσαι, καὶ τοῦ μαρκέλλου οἱ συρακούσιοι ὑπατεύοντος ἤδη, καὶ ἀπελογήσατο. οὐ γὰρ ἠθέλησε πρᾶξαί τι τῶν τῇ ἀρχῇ προσηκόντων, πρὶν ἀπολογήσασθαι. οἱ συρακούσιοι δὲ καταστάντες ἐς λόγους, εὐμεθοδικωτέρῳ τῇ διαλέξει ἐχρήσαντο, οὐκ ἐς κατηγορίαν τοῦ μαρκέλλου, ἀλλ' ἐς ἱκετείαν τραπέντες, καὶ ἀπολογίαν τοῦ μὴ ἑκόντες ἀποστῆναι ῥωμαίων, καὶ συγγνώμης τυχεῖν ἀξιοῦντες. καὶ ταῦτα λέγοντες, ἐς τὴν γῆν πεσόντες, ὠλοφύροντο καὶ διαγνώμης γενομένης, ἔδοξε τὸν (10) μάρκελλον μὲν μηδὲν ἀδικεῖν, τοὺς μέντοι συρακουσίους φιλανθρωπίας τινὸς ἀξίους εἶναι, οὐκ ἐξ ὧν ἐποίησαν, ἀλλ' ἐξ ὧν εἶπόν τε, καὶ ἱκέτευσαν. τοῦ δὲ μαρκέλλου παραιτησαμένου τὸ ἀπελθεῖν ἐς σικελίαν, τὸν λαουΐνιον ἔπεμψαν. καὶ οἱ μὲν συρακούσιοι οὕτω συγγνώμης ἔτυχον. οἱ δὲ καμπανοὶ ὑπ' ἀπαιδευσίας θρασυτέρᾳ τῇ κατηγορίᾳ χρησάμενοι, καὶ ἐπετιμήθησαν, μηδὲ παρόντος τοῦ φλάκκου, ἀλλά τινος τῶν ὑποστρατηγηκότων αὐτῷ ἀπολογησαμένου. ἁλούσης (20) δὲ τῆς καπύης, καὶ τἄλλα τὰ πέριξ πολίσματα τοῖς ῥωμαίοις προσκεχωρήκασι, πλὴν ἀτελλανῶν. οὗτοι γὰρ ἐκλιπόντες τὴν πόλιν αὐτῶν, πανδημεὶ πρὸς τὸν ἀννίβαν ἐχώρησαν. καὶ ἡ ἄλλη δὲ ἰταλία ὅσα τὰ τῶν καρχηδονίων φρονοῦσα, ἠλλοιοῦτο. καὶ περιιόντες οἱ ὕπατοι, προσεποιοῦντο αὐτήν. ταραντῖνοι δὲ φανερῶς μὲν οὐδέπω τὰ τῶν ῥωμαίων ἐφρόνουν· λάθρα δὲ τοῖς καρχηδονίοις ἤχθοντο. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ διακηρυκευσάμενοι περὶ ἀννίβα ἀντιπέμψειν τῶν αἰχμαλώτων πειράσασθαι, οὐ κατηλλάξαντο δὲ αὐτούς, ἐπεὶ οὐκ ἐδέξαντο τὸν καρ(30)θάλωνα τοῦ τείχους ἐντός, ὡς πολέμιον. οὐδ' ἐς λόγους γὰρ αὐτοῖς ἐλθεῖν ἠθέλησεν, εὐθὺς δὲ ὀργισμένος ἀνεχώρησε. τότε μέντοι καὶ ὁ λαουΐνιος τοὺς αἰτωλοὺς συμμαχοῦντας φιλίππῳ προσεποιήσατο, καὶ τὸν φίλιππον μέχρι κερκύρας προκεχωρηκότα οὕτως ἐξεφόβησεν, ὥς τε καὶ ἐς τὴν μακεδονίαν ταχὺ ἐπανελθεῖν. οἱ δὲ ἐν τῇ ῥώμῃ γάιον κλαύδιον νέρωνα ἐς τὴν ἰβηρίαν μετὰ τῶν στρατιωτῶν ἔπεμψαν, καὶ ὃς παρεκομίσθη διὰ ναυτικοῦ μέχρι τοῦ ἴβηρος. ἐνταῦθα καὶ τὰ λοιπὰ στρατεύματα εὑρηκώς, ἐπῆλθε τῷ ἀσδρούβᾳ, πρὶν γνωσθῆναι ὅτι πάρεισι. καὶ περισχόμ(40)ενος αὐτὸν, ἀπατήθη. ἰδὼν γὰρ ὁ ἀσδρούβας, ὡς ἀπολήφθη, προσεκηρυκεύσατο πρὸς τὸν νέρωνα, ὥς τε τὴν ἰβηρίαν πᾶσαν ἀφεθεὶς ἐκλιπεῖν. ὡς δ' ἐκεῖνος τοὺς λόγους ἀσμένως ἐδέξατο, ἀναβαλλόμενος ἵνα τὰς συνθήκας τῇ ὑστεραίᾳ ποιήσηται, ἐξέπεμψε τῆς νυκτὸς ἄλλους ἄλλῃ τῶν ὀρῶν. διεξελθόντων δ' ἐκείνων, ἅτε μὴ φυλακῆς οὔσης παρὰ τῶν ῥωμαίων, διὰ τὰς τῶν σπονδῶν ἐλπίδας, ἦλθε μὲν τῇ ἐπιούσῃ ἐς λόγους τῷ νέρωνι, κατέτριψε δὲ πᾶσαν αὐ(50)τὴν, πρὶν τι ἐπικυρωθῆναι. καὶ αὖθις ἄλλους τῆς νυκτὸς ὁμοίως ἀπέπεμψε. τοῦτο δὲ καὶ ἐν ἄλλαις τισὶν ἡμέραις ὁμοίως πεποίηκεν, ἀμφισβατῶν τινὰ ἐν τῇ συμβάσει. προελθόντων δὲ τῶν πεζῶν ἁπάντων, τέλος καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τοῖς ἐλέφασιν ὑπεξεχώρησε· καὶ διασωθεὶς, φοβερὸς αὖθις τῷ νέρωνι ἐγένετο. μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ, τοῦ νέρωνος μὲν κατέγνων, ἄλλῳ δέ τινι τὴν ἡγεμονίαν ἐψηφίσαντο ἐγχειρίσαι. ἀπορούντων οὖν τίνα ἂν ἀποστείλωσιν (οὐ γὰρ τοῦ τυχόντος ἀνδρὸς ἐδεῖτο τὰ (60) πράγματα) καὶ πολλοὶ τότε διὰ τὸ τῶν σκιπιώνων πάθος ὀκνοῦντες, σκιπίων ἐκεῖνος ὁ πούπλιος, ὁ τὸν πατέρα τρωθέντα σώσας, ἑαυτὸν ἐθελοντὴς ἐς τὴν στρατείαν ἐπέδωκεν. ἦν δὲ καὶ ἀρετῇ κράτιστος, καὶ παιδείας

ἴσως ὁ λαουΐνιος, ὡς εἴληπται αὐτοστράτηγος ὢν ἑλλάδος.

ἴσως ὁ ἀσδρούβας ἐν ἰβηρίᾳ ... ἐγένετο ... δοκεῖ ...

ὅτι ... ἐν στρατείᾳ τῇ ἐν ἰβηρίᾳ

παιδείᾳ λογιμώτατος· καὶ παραχρῆμα μὲν ᾑρέθη. μεταμέλου δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον, διά τε τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ (τέταρτον γὰρ καὶ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ζωῆς ἦγε) καὶ ὅτι καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ διὰ τὸν τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ θείου ὄλεθρον ἐπένθει, ἦλθεν αὖθις εἰς τὸ κοινὸν, καὶ δημηγορήσας, καὶ οὓς ἅπαντας κατεδυσώπησε σὺν τῇ βουλῇ, τὴν μὲν ἀρχὴν οὐκ ἀφῃρέθη, μάρκος δὲ ἰούνιος, ἀνὴρ γηραιὸς, προσεπέμφθη αὐτῷ. τοῖς ῥωμαίοις δὲ μετὰ ταῦτα τὰ πράγματα οὐκ ἀταλαιπώρως ἐχώρησεν εἰς τὸ βέλτιον. ὁ γὰρ μάρκελλος ἐπειδὴ κατηγορηθεὶς ἀπελύθη, ὥρμησεν ἐπὶ τὸν ἀννίβαν, καὶ τὰ μὲν πλεῖστα δι' ἀσφαλείας ἐποιεῖτο, δεδιὼς πρὸς ἀπεγνωσμένους ἀποκινδυνεῦσαι. εἰ δέ ποτε ἠναγκάσθη προσμίξαι, κρείττων ἐκ φρονήσεως τῷ λήματι ἐγκεκραμένης ἐγένετο. ὁ οὖν ἀννίβας διά τε ταῦτα, καὶ ὅτι αἱ πόλεις αἱ συμμαχοῦσαι αὐτῷ αἱ μὲν ἐγκαταλελοίπεσαν αὐτὸν, αἱ δὲ ἐδυσνόουν, καὶ δι' ἕτερα, κακῶσαι τὰ χωρία, ἃ μὴ κατέχειν οἷός τε ἦν, ἐπεχείρησε, καὶ πολλοῖς ἐλυμήνατο, καὶ πλείους διὰ τοῦτο ἀφίσταντο. περὶ δὲ σαλαπίαν πόλιν τοιοῦτόν τι συνέπεσε. δύο ἄνδρες τὰ πράγματα αὐτῆς ἦρχον, διάφοροί τε ἀλλήλοις ἦσαν. καὶ ἀλίνιος μὲν τὰ τῶν καρχηδονίων ἐφρόνει, πλαύτιος δὲ τὰ τῶν ῥωμαίων, ὃς καὶ διελέχθη τῷ ἀλινίῳ περὶ προδοσίας τῆς εἰς ῥωμαίους. μηνύσαντός τε εὐθὺς ἐκείνου τῷ ἀννίβᾳ ταῦτα, ἐς δίκην ὑπήχθη ὁ πλαύτιος. βουλευομένου δὲ τοῦ ἀννίβου μετὰ τῶν συνέδρων, ὅπως αὐτὸν κολάσει, ἐτόλμησεν ἐπ' ὄψει αὐτοῦ τῷ ἀλινίῳ πέλας ὄντι περὶ προδοσίας αὖθις εἰπεῖν. ἀναβοήσαντος δὲ ἐκείνου, ἰδὲ ἰδὲ, καὶ νῦν μοι περὶ αὐτοῦ τούτου λαλεῖ· οὐκ ἐπίστευσεν ὁ ἀννίβας διὰ τὸ ἄτοπον, ἀλλὰ καὶ ὡς συκοφαντούμενον αὐτὸν ἀπέλυσεν. ἀφεθέντος δὲ, ὡμονόησαν ἄμφω· καὶ στρατιώτας παρὰ τοῦ μαρκέλλου ἐπαγαγόμενοι, τήν τε φρουρὰν τῶν καρχηδονίων κατέκοψαν, καὶ τὴν πόλιν τοῖς ῥωμαίοις παρέδοσαν. καὶ οὕτω μὲν ἐν τῇ ἰταλίᾳ εἶχε τοῖς καρχηδονίοις τὰ πράγματα, καὶ οὐδ' ἡ σικελία ἦν εὐνοοῦσα αὐτοῖς, ἀλλὰ τῷ ὑπάτῳ τῷ λαουινίῳ προσεχώρουν. ἡγεῖτο μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ σικελίᾳ καρχηδονίων ἄννων. συνεστρατεύετο δὲ αὐτῷ καὶ μουτίνας. ὃς συνὼν τῷ ἀννίβᾳ πρώην, καὶ φθονηθεὶς, ὅτι μεγάλα ἔργα ἀρετῆς ἐπεδέδεικτο, ἐς σικελίαν ἐπέμφθη. ὡς οὖν κἀκεῖ λαμπρῶς ἱππάρχει, φθόνον καὶ πρὸς τοῦ ἄννωνος ὦφλε, καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἱππαρχίας ἐπαύθη. περιαλγὴς γοῦν διὰ ταῦτα γενόμενος, πρὸς τοὺς ῥωμαίους ἀπέκλινε. καὶ πρῶτον μὲν προδοσίαν ἀκράγαντος συνέπραξε σφίσιν. εἶτα καὶ τἆλλα συγκατειργάσατο, ὥστε πᾶσαν αὖθις τὴν σικελίαν ὑπ' αὐτοὺς ἄνευ μεγάλου πόνου γενέσθαι. ὁ δὲ φάβιος καὶ ὁ φλάκκος ἄλλας τε πόλεις πολλὰς, καὶ τὸν τάραντα, τοῦ ἀννίβου κατέχοντος αὐτὸν, ἐχειρώσαντο. κελεύσαντες γάρ τισι τὴν βρεττίαν κατατρέχειν, ἵν' ὁ ἀννίβας εἰς ἐπικουρίαν αὐτῆς ἀπάρῃ ἐκ τάραντος, ἐπεὶ τοῦτο ἐγένετο, φλάκκος μὲν ἐκεῖνον ἐπετήρει. φάβιος δὲ ἐν τούτῳ νυκτὸς τῷ τάραντι ταῖς τε ναυσὶν ἅμα καὶ τῷ πεζῷ προσβαλὼν, τῇ τε προσβολῇ καὶ τῇ προδοσίᾳ εἷλε τὴν πόλιν. ὁ οὖν ἀννίβας διὰ τὴν ἀπάτην ἀχθόμενος, ἀντεπιβουλεῦσαι τῷ φαβίῳ ἐσπούδασε. καὶ ἐπιστολὴν αὐτῷ ἐκ μεταποντίου, ὡς παρὰ τῶν ἐπιχωρίων, ἐπὶ προδοσίᾳ τῆς πόλεως ἔπεμψεν, ἐλπίσας ἀπερισκέπτως αὐτὸν προσιόντα ἐνεδρεύσειν. καὶ ὃς ὑποτοπήσας τὸ πραττόμενον, καὶ παραβαλὼν τὰ γράμ-

ματα

συμμάχων. τόλμα ἡ μηχανὴ τῆς κατηγορίας.

ὅτι ὁ μουτίνας ἐκ καρχηδονίων ῥωμαίοις προσεχώρησεν.

ὅπως οἱ ῥωμαῖοι τὸν τάραντα εἷλον.

ὅτι οὐκ ἠδυνήθη ὁ ἀννίβας ἀπατῆσαι τὸν φάβιον.

optimè institutus: statim'que est electus. Sed cum non multo pòst eius iudicij populum pœnituisset, tum ob ætatem (annum enim quartum & uigesimum agebat) tum propter domum eius, patris & patrui interitu funestam: denuò in publicum progressus, pro concione patribus conscriptis ita satisfecit, ut imperium ei non adimerẽt: sed M. Iunium, uirum senem, collegam adiungerent. Post hæc res Romana non citra ærumnas in melius mutari cœpit. Marcellus enim, cum absolutus esset, Hannibalem aggressus, pleraque cautè administrauit, cum desperatis hominibus certare ueritus. Sed si quando confligere necesse erat, prudentia magnanimitate temperata, superior euadebat. Hannibal autem tum ea de causa, tum quòd ab alijs socijs ciuitatibus desertus, ab alijs deserendus erat, tum propter alia quædam, ea loca quæ tueri nequibat, uastare instituit. Cumq; multos uexasset, à pluribus deserebatur. In urbe autem Salapia tale quiddam accidit. Duo uiri summæ rerum ibi præerant, inter se dissentientes. Nam Alinius Carthaginensibus, Plautius Romanis studebat, & cum Alinio de urbe Romanis tradenda collocutus erat. Quod cum ille statim ad Hannibalem detulisset, in ius adductus est Plautius. Hannibale autem cum ijs qui in consilio aderant, de eius supplicio deliberante, ausus est in conspectu Pœni cum Alinio denuò de eadem re agere. Illo uerò exclamante, Ecce ecce, nunc etiam de proditione mecum agit: propter rei absurditatem Hannibal non credidit, cumq; ut calumnia petitum absoluit. Absoluto eo, ambo consenserunt: & accersitis à Marcello militibus, Punicoq; præsidio cæso, Romanis urbem tradiderunt. Hoc Italicarum rerum statu, Siculi nihilo plus fauentes Carthaginensibus, ad Lauinium Consulem se conferebant. Carthaginensibus qui in Sicilia erant, Hanno præerat, sub eoq; Mutinas militabat: qui cum pridem Hannibali familiaris, ob magna uirtutis opera edita, inuidiã suscepisset, in Siciliam fuerat ablegatus. Sed ne ibi quidem magister equitum rebus pręclarè gestis, Hannonis inuidia euitata, magistratu abire coactus est. Quibus iniurijs exacerbatus, ad Romanos se contulit: ac primùm adiumento fuit, ut eis Agrigentum proderetur. Deinde in alijs quoq; rebus nauauit operam, ut totam Siciliam absq; magno labore recuperarẽt. At Fabius & Flaccus, cùm alias urbes, tum Tarentum, tenente tum Hannibale, subegerunt. Nam cum Brutios incursare quosdam iussissent, eaq; de causa Hannibal, relicta urbe, illis suppetias iret, Flaccus illum obseruat: Fabius interim noctu impetu terra mariq; facto, partim ui, partim proditione Tarentum cæpit. Quem dolum ægrè ferens Hãnibal, pari dolo Fabium ulcisci statuit: eiq; literas Metapontinorum ciuium nomine scribit, de prodenda ciuitate: eum temerè accedentem, in insidias delapsurum esse ratus. Verùm ille suspicatus quid rei esset, literis ijs

Fortuna uirtutis Romanorum paulatim fauere incipit.

Salapia ad Romanos deficit.

Mutinæ Pœni ad Romanos defectio.

Tarenti recuperatio.

Fabius dolum Hannibalis animaduertit.

cum illis comparatis, quas aliquando Tarentinis scripserat, insidias ex earum similitudine deprehendit. Enimuerò Scipio, quamuis & patris & patrui cædem ulcisci cupiens, & belli gloriam expetens, non tamen properauit, ob hostium multitudinem: sed cum eos longè in hybernis abesse cognouisset, omissis eis, tanta celeritate & circumspectione nouam Carthaginem contendit, ut eius aduentus non prius resciretur, quàm adesset, urbemq; non sine labore cæpit. Ea expugnata, penè maxima inter milites orta esset seditio. Nam cum Scipio ei qui primus murum conscendisset, coronam pollicitus esset: duo uiri, alter Romanus, alter ex socijs, eam sibi laudē uendicarunt: ac studijs multitudinis cōtentio ad maximum tumultum processit. & haud dubiè grauius aliquid accidisset, ni Scipio utrunq; coronasset. Idem multa militibus, multa rebuspublicis largitus est: & obsides, qui ibi tenebantur, omnes suis sine precio reddidit. Quo factum, ut multæ ciuitates, multi Dynastæ se ad fidem eius contulerint, & præter cæteros Celtiberi. Nam cum inter captiuos uirginem excellenti forma cæpisset, eam adamaturus putabatur. Sed cum principi cuidam apud Celtiberos desponsam esse cognouisset, accito sponso, puellam ei tradidit, una cum pecunia, quam eius necessarij pro ea redimenda contulerant. Quo facto & illos, & cæteros sibi conciliauit. Hasdrubali fratri Hannibalis, quem properè aduentare cognorat, captam esse urbem adhuc ignoranti, & nihil in itinere hostile timenti, occurrit: eoq; superato, & castris eius occupatis, multos illius locò ad suam amicitiam pellexit. Nam in re bellica acer erat, in familiaribus congressibus lenis, resistentibus formidabilis, cedentibus perquàm humanus. Verùm ob illud maximè ab omnibus honorabatur, quòd ueluti numine afflatus prædixisset, se in hostili agro castrametaturum esse. Ab Hispanis autem Rex magnus appellabatur. Hasdrubale, desperata Hispania, in Italiam abituro, & hyeme collectis uasis discedente: eius collegæ, loco non mutato, negocium Scipioni facessebant, ut neque Hasdrubalem persequeretur, neq; in Italiam profectus, Romanos belli parte leuaret, neq; Carthaginem traijceret. Scipio Hasdrubalem abeuntem non est persecutus: sed per cursores, eius aduētu Romam nunciato, ea quæ tempus postulabat, administrauit. Et quia uidebat, hostes in prouincia uarijs locis dispersos esse: ueritus ne ab aliquo omnes eorum copiæ in unum conducerentur, ipse contra Hasdrubalem Gisgonis filium est profectus, Sillanum in Celtiberiam contra Magonem, L. Scipionem fratrem in Bastitaniam misit: qui & illam bello cæpit, & Magonem uicit: cumq; ad Hasdrubalem fugientem persecutus, ad Scipionem redijt, qui nondū quicquam gesserat. Cum Mago ad Hasdrubalem, Lucius ad fratrem Scipionē uenisset, primùm equitatu in campos decurrentes dimicabāt. Deinde totos exercitus

P. Scipionis res in Hispania gestæ.

Scipionis elogium.

Hasdrubal relicta Hispania in Italiam contendit.

μετὰ τὰς ἐπιστολάς, ἃς τοῖς Ταραντίνοις ποτὲ ἐγεγράφει, κατεφώρασεν ἐκ τῆς αὐτῶν ὁμοιότητος τὸ ἐπιβούλευμα. Σκιπίων δὲ τὸν ἄλλον χρόνον, εἰ καὶ τιμωρῆσαι τῷ πατρὶ καὶ τῷ θείῳ ἐγλίχετο, καὶ τῆς τοῦ πολέμου δόξης ὠρέγετο, ἀλλ' οὐκ ἠπείγετο, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐναντίων. ἐπεὶ δ' ἔμαθεν αὐτοὺς χειμάζοντας πόῤῥω που, ἐκείνους μὲν εἴα, ἐπὶ δὲ τὴν Καρχηδόνα τὴν καινὴν ὥρμησεν· οὐ μέντοι τις τὸ παράπαν τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἔγνωκε, πρὶν πρὸς αὐτῇ τῇ Καρχηδόνι γενέσθαι, καὶ ἔλαβε σὺν 10 πόνῳ τὴν πόλιν. ἁλούσης δὲ τῆς Καρχηδόνος, στάσις μεγίστη μικροῦ τῶν στρατιωτῶν ἐγένετο αὖ. τοῦ γὰρ Σκιπίωνος στέφανον ὑποσχομένου δώσειν τῷ πρώτῳ τοῦ τείχους ἐπιβάντι, δύο ἄνδρε, ὁ μὲν Ῥωμαῖος, ὁ δ' ἐκ τῶν συμμάχων περὶ αὐτοῦ ἠμφισβήτησαν. διαφερομένων δὲ ἐκείνων, καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος ἐθορυβεῖτο, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἐταράχθησαν, ὥς τι καὶ δεινόν τι δρᾶσαι, εἰ μὴ ὁ Σκιπίων καὶ ἄμφω ἐστεφάνωσε, καὶ συχνὰ μὲν τοῖς στρατιώταις δέδωκε, συχνὰ δὲ καὶ τοῖς δημοσίοις προσένειμε, καὶ τοὺς ἐκεῖ κατεχομένους ὁμήρους προῖκα πάντας τοῖς οἰκείοις 20 ἀπέδωκεν. ὅθεν πολλοὶ μὲν δῆμοι, πολλοὶ δὲ καὶ δυνάσται αὐτῷ προσεχώρησαν, καὶ τὸ τῶν Κελτιβήρων ἔθνος πρὸ τοῖς λοιποῖς. παρθένον γὰρ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις λαβὼν κάλλει ἐπιφανῆ, ἐνομίσθη μὲν ἐρασθῆναι αὐτῆς ἐν ἔρωτι. μαθὼν δέ, ὅτι τινὶ τῶν ἐν τέλει Κελτιβήρων ἐγγεγύηται, μετεπέμψατο αὐτόν, καὶ τὴν κόρην παρέδωκε, προσεπιδοὺς καὶ τὰ λύτρα, ἃ οἱ προσήκοντες αὐτῇ προσεκόμισαν. κἀκ τούτου καὶ ἐκείνους καὶ τοὺς λοιποὺς ᾠκειώσατο. μαθὼν δὲ τὸν Ἀσδρούβαν τὸν τοῦ Ἀννίβου ἀδελφὸν σπουδῇ ἐπελθόντα, καὶ ἀγνοοῦντα ἔτι τὴν τῆς πό- 30 λεως ἅλωσιν, καὶ μηδὲν προσδοκῶντα κατὰ τὴν πορείαν πολέμιον, προϋπήντησεν αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ κρατήσας ἐνικήσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ προσεποιήσατο. ἦν μὲν γὰρ ἐν ταῖς στρατηγίαις δεινός, ἐν δὲ ταῖς ὁμιλίαις ἐπιεικής, καὶ ἐς μὲν τοὺς ἀνθισταμένους φοβερός, ἐς δὲ τοὺς ὑπείκοντας καὶ μάλα φιλάνθρωπος. μάλιστα δ' ὅτι καὶ ἐθείασε, προειπών, ὡς ἐν τῇ τῶν πολεμίων στρατοπεδεύσοιτο, πάντες ἐτίμων αὐτόν. οἱ δ' Ἴβηρες καὶ βασιλέα μέγαν ἀνόμαζον. ὁ δὲ Ἀσδρούβας ἀπελπίσας τὴν Ἰβηρίαν, ἀπᾶραι πρὸς τὴν Ἰταλίαν ἐβούλε- 40 το. καὶ ἐν τῷ χειμῶνι συσκευασάμενος ὁ μὲν ὥρμητο, οἱ δὲ συστράτηγοι αὐτοῦ κατὰ χώραν μένοντες, ἀσχολίαν τῷ Σκιπίωνι παρεῖχον, ὥστε μὴ τὸν Ἀσδρούβαν ἐπιδιῶξαι, μήτε τοῖς ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Ῥωμαίοις ἐπικουφίσαι τὸν πόλεμον γενομένοις ἐκεῖ, ἢ πρὸς τὴν Καρχηδόνα πλεῦσαι. ὁ δὲ Σκιπίων τὸν μὲν Ἀσδρούβαν οὐκ ἐπεδίωξε· πέμψας δὲ δρομοκήρυκας, τὴν πρόοδον αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ Ῥώμῃ, δι' αὐτῶν προεκήρυξεν, αὐτὸς δὲ τῶν ἐν χερσὶν εἴχετο. καὶ ὁρῶν τοὺς ἐναντίους πολλαχοῦ τῆς χώρας ὄντας, δείσας μή ποτέ τις αὐτῶν προσμίξας, 50 ἐς ἓν ἅπαντας συναγάγῃ ἀλλήλοις ἐπικουρήσοντας. αὐτὸς μὲν οὖν ἐστράτευσεν ἐπ' Ἀσδρούβαν τὸν Γίσγωνος· Σιλανὸν δὲ ἐς Κελτιβηρίαν ἐπὶ Μάγωνα, καὶ Λούκιον Σκιπίωνα τὸν ἀδελφὸν ἐς Βαστετανίαν ἔπεμψεν, ὃς ἐκείνην τε πολέμῳ κατέσχε, καὶ τὸν Μάγωνα ἐνίκησε. καὶ φεύγοντι αὐτῷ πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν ἐπακολουθήσας, ἦλθε πρὸς τὸν Σκιπίωνα, μή πω μηδὲν διαπεπραγμένον. ἐλθόντων οὖν τοῦ τε Μάγωνος πρὸς τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ τοῦ Λουκίου πρὸς τὸν ἀδελφὸν τὸν Σκιπίωνα, τὰ μὲν πρῶτα τῷ ἱππικῷ καταθέ- 60 οντες ἐς τὰ πεδία, διεμάχοντο. ἔπειτα καὶ ὅλῳ τῷ

στρατεύ-

ἴσως ὁ σκιπίων τὴν ἐν ἰβηρίᾳ καρχηδόνα οὕτω, καὶ ἴσως τὴν ἀρχαίαν κατὰ τὸ στρατιωτῶν ...

ἴσως τὸν ἀσδρούβαν ὁ σκιπίων ἐνίκησε, καὶ οὐ ...

ἴσως ὁ σκιπίων τοὺς ἐναντίους ... ἐνίκησε.

στρατεύματι ἀντιπαρετάσσοντο, οὐ μὴν καὶ ἐμάχοντο, καὶ ἐπὶ πλείους ἡμέρας τοῦτο ἐγίνετο. συμβολῆς δέ ποτε γενομένης, οἵ τε σύμμαχοι τῶν καρχηδονίων καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἡττήθησαν, καὶ τὸ ἔρυμα αὐτῶν παρὰ τῶν ῥωμαίων ἑάλω, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἐπιτηδείοις οἱ ῥωμαῖοι ἐχρήσαντο, ὃ πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὁ σκιπίων, ὡς λόγος ἔχει, ἐπεφοίβασεν. ἐπιλιπόντων γὰρ αὐτοῖς τῶν πρὸς τροφήν, προεῖπεν (ὅθεν δὲ ἀγνοεῖται) ὡς ἐπὶ τήνδε τὴν ἡμέραν τοῖς τῶν πολεμίων χρήσονται. μετὰ ταῦτα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι τῶν ἐναντίων τὸν σιλανὸν καταλιπών, αὐτὸς πρὸς τὰς ἄλλας ἀπῄει πόλεις, καὶ πολλὰς προσηγάγετο. καταστήσας δὲ τὰ ἑαλωκότα, αὐτὸς μὲν ἐκεῖ διεχείμασε. τὸν δὲ λούκιον τὸν ὁμαίμονα ἐπὶ ῥώμην ἀπέστειλε, καταγγελοῦντά τε τὰ γενόμενα, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους κομιοῦντα, καὶ ὅπως οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ φρονοῦσι περὶ αὐτοῦ πολυπραγμονήσοντα. οἱ δὲ ἐν τῇ ἰταλίᾳ καὶ ἐκ νόσου ἐπόνησαν, καὶ μάχαις ἐταλαιπώρησαν, τυρσηνῶν νεωτερισάντων τινῶν. μεῖζον δὲ τῶν ἄλλων αὐτοὺς ἐλύπησεν, ὅτι τὸν μάρκελλον ἀπέβαλον. ἐπιστρατευσάντων γὰρ ἤδη τοῦ ἀννίβου τυγχάνοντος ἐν λοκροῖς, καὶ ἄμφω οἱ ὕπατοι δι' ἐνέδρας περιστοιχισθέντες, ὁ μὲν μάρκελλος αὐτίκα ἀπώλετο, κρισπῖνος δὲ τρωθείς, ἀπέθανεν οὐ μετὰ πολύ. εὑρὼν δὲ τὸ τοῦ μαρκέλλου σῶμα ὁ ἀννίβας, καὶ τὸν δακτύλιον αὐτοῦ εἰληφώς, ᾧ ἐκεῖνος τὰς γραφὰς ἐπεσφράγιζε, γράμματα δὴ τὰς πόλεις ὡς παρ' ἐκείνου σταλέντα ἔπεμπε, καὶ ἃ ἐβούλετο διεπράττετο, μέχρις οὗ τοῦτο γνοὺς ὁ κρισπῖνος, αὐτίκα ἐπήγγειλεν αὐτοῖς φυλάττεσθαι, ὅθεν ἀντιπεριέστη τῷ ἀννίβᾳ τὰ πράγματα. ἐπεὶ γὰρ τοῖς ἐν τῇ σαλαπίᾳ δι' αὐτομόλου δῆθεν ἐπέστειλεν, ὡς ὁ μάρκελλος νύκτωρ προσίοι τοῖς τείχεσι, τῇ τε τῶν λατίνων κεχρημένος φωνῇ σὺν ἄλλοις ἐπισταμένοις αὐτήν, ἵνα ῥωμαῖοι δόξωσιν εἶναι. μαθόντες δὲ οἱ σαλαπῖνοι τὴν ἐπιτέχνησιν αὐτοῦ, ἀντετεχνήσαντο προσδέχεσθαι, οὕτως προσποιούμενοι τὸν μάρκελλον. καὶ ἀνασπάσαντες τὸν καταρράκτην, εἰσήγαγον ὅσους αὐτοῖς ἔδοξεν ἱκανοὺς εἶναι καταγωνίσασθαι αὐτούς, καὶ πάντας ἀπέκτειναν. ὁ δὲ ἀννίβας ἀπῆρεν αὐτίκα, μαθὼν τοὺς λοκροὺς πολιορκουμένους παρὰ ῥωμαίων ἐκ σικελίας ἐπιπλευσάντων. καὶ πούπλιος δὲ σουλπίκιος μετὰ αἰτωλῶν καὶ συμμάχων ἑτέρων πολλὰ τῆς ἀχαΐας ἐπόρθησε. τοῦ δὲ φιλίππου τοῦ μακεδόνος τοῖς ἀχαιοῖς συμμαχήσαντος, παντελῶς ἂν τῆς ἑλλάδος ἐξηλάθησαν οἱ ῥωμαῖοι, εἰ μὴ τῆς κράνους τοῦ φιλίππου περιαιρεθέντος, οἱ αἰτωλοὶ ταύτην ἔσχον, καὶ φήμης εἰς τοὺς μακεδόνας γενομένης, ὡς τέθνηκε, στάσις τε γέγονεν ἐκεῖ καὶ ἐφοβήθη μὴ τῆς βασιλείας στερηθῇ, καὶ πρὸς μακεδονίαν ἠπείχθη. ἐν τούτῳ δὲ οἱ ῥωμαῖοι τῇ ἑλλάδι προσέμειναν, καί τινων ἐκράτησαν πόλεων. τῷ δ' ἐπιόντι ἔτει, ὡς ὁ ἀσδρούβας ἠγγέλλετο προσιών, οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ τάς τε δυνάμεις ἤθροιζον, καὶ τοὺς συμμάχους σφῶν μετεπέμποντο, ὑπάτους κλαύδιόν τε νέρωνα καὶ λίβιον τὸν μάρκον ἑλόμενοι. καὶ νέρωνα μὲν ἐπὶ τὸν ἀννίβαν, λίβιον δὲ ἐπὶ τὸν ἀσδρούβαν ἔπεμψαν, ὃς αὐτῷ πρὸς τῇ σήνῃ τῇ πόλει ἀπήντησεν. οὐ μέντοι καὶ εἰς χεῖρας εὐθὺς ἦλθον, ἀλλ' ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας κατὰ χώραν ἔμενον. ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἀσδρούβας τὴν μάχην κατήπειξεν, ἡσύχαζε δὲ τὸν ἀδελφὸν ἀναμένων. ὁ νέρων δὲ καὶ ὁ ἀννίβας εἰς λευκανίαν ἐστρατοπεδευκότες, καὶ οὐδέτεροι πρὸς παράταξιν ὥρμησαν, ἄλλως δὲ εἰς χεῖρας ἀλλήλοις ᾔεσαν. καὶ ὁ ἀννίβας πυκνὰ μετανίστατο, καὶ ὁ νέρων ἀκριβῶς αὐτὸν παρετήρει. κρείττων ὢν ἀεὶ αὐτοῦ γινόμενος, καὶ τὰ γράμματα τὰ παρὰ τοῦ ἀσδρούβου αὐτῷ πεμφθέντα ἑλών, τοῦ μὲν ἀννίβου κατεφρόνησε. δείσας δὲ μὴ τὸν λίβιον ὁ ἀσδρούβας τῷ πλήθει καταβιάσηται, μέγα πρᾶγμα ἐτόλμησε. καὶ κα-

ὅτι ὁ ἀννίβας ἐν μάχῃ ἀναιρεθέντος τοῦ μαρκέλλου, τὸν σφραγιστῆρα ἀνελόμενος [illegible]

μάχη ῥωμαίων πρὸς ἀχαιοὺς συμμαχουμένους ὑπὸ μακεδόνων.

πόλεμον ἄλλον ῥωμαίων καὶ καρχηδονίων, καὶ στρατήγημα τοῦ [illegible] πολεμίων.

exercitus instruxerunt, nec tamen ad manus uentum est: idque per dies cōplures factum. Sed aliquando pugna commissa, Carthaginēsibus eorumque socijs uictis, captaque munitione, Romani commeatu ibi inuento usi sunt: id quod Scipio triduo antè uaticinatus esse fertur. Nam cum rebus necessarijs destituerentur, prædixit (qua uerò arte, ignoratur) se in eum diem hostium cibarijs usuros esse. Post hæc Sillano contra hostiū reliquias relicto, alias urbes multas sibi adiunxit: ordinatisque rebus, in Hispania hybernauit. L. fratrem Romam misit, ut & res gestas nunciaret, & captiuos eò adduceret: eademque opera exploraret, quæ de se Romanorum esset opinio. Verùm Italiam morbus uexabat, & pugnæ afflixerant, ob motus Tyrrhenorum quorundam: sed maiorem luctum attulerat Marcelli interitus. Nam cum ambo Coss. contra Hannibalem Locris agentē, exercitum ducerent, per insidias circumuēti sunt: & Marcellus statim occubuit, Crispinus non multo pòst ex uulnere decessit. Hannibal uerò Marcelli cadauere inuento, & eius sigillo accepto, literis eius nomine ad urbes scriptis, quicquid uolebat, obtinuit: donec Crispinus eo cognito, illos monuit, ut sibi cauerēt. Vnde res Hannibali uertit in contrarium. Nam cum Salapianis per transfugam scripsisset, Marcellum noctu ad mœnia accedere, & Romana lingua unà cum alijs eam scientibus uteretur, ut pro Romanis haberētur: Salapiani eius artificio cognito, hac arte uicissim usi sunt, ut se Marcellū adesse credere simularent: clathrisque attractis, tot in urbem admiserunt, quot uincendis se pares esse rebantur, eosque omnes occiderunt. Hannibal uerò, cū Locros à Romanis ex Sicilia profectis obsideri audisset, statim recessit. P. Sulpitius autē cum Aetolis & alijs socijs, magnam Achaiæ partem uastauit. Sed cum Philippus Achæis opē tulisset, Romani tota Græcia pulsi essent, nisi Aetolis galea Philippi potitis, de eius interitu rumor apud Macedones sparsus esset: ortaque ibi seditio. Veritus enim, ne regno priuaretur, in Macedoniam properauit. Ita factum, ut Romani in Græcia perseuerantes, urbibus aliquot potirentur. Sequenti anno, quum Hasdrubalis aduentus nunciaretur, Romani legiones conuocabant, & socios suos accersebant, Claudio Nerone & Marco Liuio Coss. creatis. ac Neronem contra Hannibalem, Liuium contra Hasdrubalem miserunt, qui ei circa Senam urbem occurrit: non tamen statim ad manus uenit, sed per dies complures in castris se continuit. Neque Hasdrubal pugnam ursit, quietus fratrem expectans. Nero autem & Hannibal in Lucania castra habentes, non iusta acie, sed tumultuarijs duntaxat pugnis sunt congressi. Hannibalem autem locum subinde mutantem, accuratè obseruauit Nero, semper eo superior: & literis fratris eius Hasdrubalis interceptis, Hannibale contempto, ueritus ne Hasdrubal multitudine hominum Liuio uim faceret, magnum facinus ausus est.

Marcelli & Crispini Coss. cædes.

Salapiani Hannibalis dolum ulciscuntur.

P. Sulpitius uastat Achaicam.

Claudius Nero Hasdrubalem cædit.

Relicta enim ibi tanta militum parte, quãta ad reprimendum Hannibalẽ satis esset, si quid mo uisset, mandauit, ut omnia ita agerent, ut ipse præsens esse putaretur. Assumptaq; lectissima parte exercitus, quasi finitimum oppidum oppugnaturus, nemine consilij conscio, aduersus Hasdrubalem properans, noctu ad collegã uenit, in eiusq; uallo pernoctauit: amboq; se parãtes, ut hoste ex improuiso aggrederentur, Hasdrubalẽ non latuerunt. Cum enim uterq; Consul milites suos seorsim cohortaretur, animaduertit quid rei esset: & Hannibalem uictum cæsumq; esse suspicatus (illo enim superstite, Neronem contra se nunquã iturum fuisse) ad Gallos abire statuit: & illic statu fratris explorato, bellum per ocium administrare. Itaq; militibus itinere denũciato, noctu discessit. Id Consules ex tumultu suspicati, non tamen propter tenebras se statim commouerunt: sed sub auroram equitibus ad eum persequendũ præmissis, ipsi subsecuti, Hasdrubalem equites aggressum (solos enim eos esse putabat) superuentu suo in fugam uerterunt. & fugientes persecuti, multos occiderunt, ab elephantis nihil adiutos: quorum aliqui uulnerati, cum plus mali eis darent, quàm hostes, Hasdrubal sessores eorũ monuit, ut uulneratos statim occiderent: id quod facile fiebat, cum ferreo aculeo sub aure pungebantur. Sic belluæ à Carthaginensibus, uiri à Romanis occidebãtur: tantaq; multitudo cecidit, ut Romani cædibus satiati, cæteros nollet persequi. Atq; adeò non modò alijs plurimis, sed etiam Hasdrubale interfecto, spolijs plurimis captis, & captiuis Romanis ultra quatuor millia in castris repertis, cladem Cannensem abunde pensatam esse credebant. His gestis, Liuius suo loco mansit. Nero sexto die in Apuliam reuersus, abitu suo ad id usq; tẽpus celato, captiuos aliquot in castra Hannibalis misit, qui ei quid actum esset narrarent: & caput Hasdrubalis in propinquo cruci affixit. Hãnibal clade & cæde fratris cognita, Neronisq; uictoris reditu, in magno luctu & mœrore fuit: sæpe de fortuna questus est, sæpe Cannas inclamauit. atq; in Brutios regressus, ibi quieuit. At Scipio Hispaniæ præesse iussus, donec ibi omnia composuisset, primũ in Africam duabus quinqueremibus nauigauit, eodemq; forte fortuna etiam Hasdrubal Gisgonis filius appulit. Quos cum Syphax ambos humaniter accepisset (erat enim Carthaginẽsibus fœdere iunctus, & Africæ parti imperabat) & recõciliare inter se studeret: Scipio respondit, sibi nullas cum Hasdruba" le priuatas esse inimicitias, neq; Respublicæ no" mine faciendæ pacis autoritate habere. Reuersus in Hispaniam, cum Ilitergitanis bellum gessit: quòd Romanos post Scipionũ cædem ad se profugos, Carthaginẽsibus dedidissent. Neq; prius urbem cæpit, quàm ipse mœnia conscendere ausus, uulneratus est. Milites enim uerecundãtes, & illi metuẽtes, promptius subierũt: & potiti uictoria, hominibus omnibus occisis, totã urbem incenderũt. Qua re territi multi, ultro deditio-

Ilitergitanorum excidium.

καὶ κατέλιπε μὲν μοῖραν ἐκεῖ, ἀποχρῶσαν εἴργειν τὸν Ἀννίβαν, εἴ τι κινοίη, ἐντειλάμενος πάντα ποιεῖν, ἵνα καὶ αὐτὸς νομίζοιτο ἐνδημεῖν. τὸ δὲ καθαρώτατον τοῦ στρατοῦ ἐκλέξας, ὥρμησεν ὡς πολιχνίῳ τινὶ προσμίξων, οὐδ' εἰδότος τινὸς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ. καὶ ἠπείχθη ἐπὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ ἀφίκετο νυκτὸς πρὸς τὸν συνάρχοντα, καὶ ἐν τῷ ταφρεύματι τῷ αὐτοῦ συνηυλίσατο. καὶ παρεσκευάζοντο ἄμφω, ἵν' αἰφνίδιον αὐτῷ συμπέσωσιν. οὐκ ἔλαθον δέ, ἀλλ' ἐπεμάθετο τὸ γεγενημένον ὁ Ἀσδρούβας ἐκ τῆς παραγγέλσεως διττῆς γινομένης. ἰδίᾳ γὰρ ἕκαστος τῶν ὑπάτων παρήγγελλέ τι τοῖς ἑαυτοῦ. ὑποπτεύσας οὖν ἡττῆσθαι τὸν Ἀννίβαν, καὶ ἀπολωλέναι (περιόντος γὰρ ἐκείνου, οὐκ ἂν ἐπ' αὐτὸν ὁρμῆσαι τὸν Νέρωνα ἐλογίζετο) ἔγνω πρὸς τοὺς Γαλάτας ἀπαναχωρῆσαι, κἀκεῖ τὰ περὶ τὸν ἀδελφὸν ἀκριβωσάμενος, οὕτω σχολῇ πολεμῆσαι. καὶ ὁ μὲν παραγγείλας τῷ στρατεύματι ἀναστῆναι, νυκτὸς ἀπῆρεν. οἱ δ' ὕπατοι ἐκ τοῦ θορύβου ὑποπτεύσαντες τὸ γινόμενον, οὐ μέντοι εὐθὺς ἐκινήθησαν διὰ τὸ σκότος. ἅμα δὲ τῇ ἕῳ τούς τε ἱππέας προέπεμψαν ἐπιδιῶξαι αὐτόν, καὶ αὐτοὶ εἵποντο. καὶ τὸν Ἀσδρούβαν τοῖς ἱππεῦσιν αὐτῶν τεταγμένον, ὡς μόνοις οὖσιν, οἱ ὕπατοι ἐπελθόντες, ξὺν ὅπλῳ αὐτῷ ἐπιπίπτουσι. καὶ φεύγουσιν ἐπακολουθήσαντες, πολλοὺς ἐφόνευσαν· καὶ οὐδ' οἱ ἐλέφαντες αὐτοῖς ἐβοήθησαν· ὅτε γάρ τινες αὐτῶν τραυματισθέντες, κακὰ πλείω τοὺς ἀνατεταγμένους σφίσιν ἔδρων, ἢ οἱ πολέμιοι, παρήγγελλεν ὁ Ἀσδρούβας τοῖς ἐπ' αὐτῶν καθημένοις, τοὺς τιτρωσκομένους τῶν θηρίων παραυτίκα σφάζειν· ῥᾷστα δὲ σιδηρείῳ τινὶ ὑπὸ τὰ ὦτα νυττόμενοι, ἐξετείνοντο. καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων, οἱ ἄνδρες δὲ ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐφθείροντο. ἔπεσον δὲ τοσοῦτοι, ὥστε τοὺς Ῥωμαίους διακορεῖς τοῦ φόνου γενομένους, μὴ θελῆσαι τοὺς ἄλλους διῶξαι, φθείραντες δὲ ἄλλους πολλούς, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν, καὶ λάφυρα πλεῖστα λαβόντες, καὶ Ῥωμαίους αἰχμαλώτους ὡς τετρακισχιλίους ἐν τῷ στρατοπέδῳ εὑρόντες, ἱκανῶς τῇ Καννησίδι συμφορᾷ ἀναληφθῆναι νόμισαν. πραχθέντων δὲ τούτων, ὁ μὲν Λιούιος κατὰ χώραν ἔμεινεν· ὁ δὲ Νέρων ἑκταῖος εἰς τὴν Ἀπουλίαν ἐπανῆλθε, λαθὼν μέχρι τότε ὡς ἀπεδήμησε. καὶ τῶν ἁλόντων τινὰς ἐς τὸ Ἀννίβου στρατόπεδον ἔπεμψε, τὰ πεπραγμένα δηλώσοντας, καὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἀσδρούβου πλησίον τοῦ χάρακος ἀνεσταύρωσε. μαθὼν οὖν ἐκεῖνος τόν τε ἀδελφὸν ἡττημένον καὶ τεθνηκότα, καὶ τὸν Νέρωνα νενικηκότα καὶ ἐπανήκοντα, πολλὰ μὲν ὠλοφύρετο, πολλάκις δὲ καὶ τὴν τύχην καὶ τὰς Κάννας ἀνεκάλεσε. καὶ ἐς τὴν Βρεττίαν ἀνεχώρησε, κἀκεῖ διῆγεν ἡσυχάζων. ὁ δὲ Σκιπίων μέχρις οὗ πάντα τὰ ἐν τῇ Ἰβηρίᾳ καταστήσῃ, ἄρχειν τῶν ἐκεῖ προσετάχθη. καὶ πρῶτον μὲν ἐς τὴν Λιβύην δύο πεντήρεσιν ἔπλευσε, καὶ ὁ τοῦ Γίσγωνος Ἀσδρούβας ἐκεῖ κατὰ τύχην αὐτῷ συγκατῆρε. δεξιωσαμένου οὖν καὶ ἀμφοτέρους τοῦ Σύφακος (ἔνσπονδος γὰρ τοῖς Καρχηδονίοις ἦν, μέρους τῆς Λιβύης βασιλεύων) καὶ καταλλάξοντος σφᾶς, ὁ Σκιπίων οὐκ ἰδίαν ἔχθραν ἔχειν ἔφη, ὥστε μὴ ὑπὲρ τῶν κοινῶν δύνασθαι καθ' ἑαυτὸν καταλύσασθαι. ἐπανῆλθεν οὖν αὖθις, καὶ Ἰλιτεργίτας ἐπολέμησεν, ὅτι τοὺς πρὸς αὐτοὺς καταφυγόντας Ῥωμαίους μετὰ τὸν τῶν Σκιπιόνων θάνατον τοῖς Καρχηδονίοις ἐξέδωκαν. καὶ οὐ πρότερον τῆς πόλεως αὐτῶν ἐκράτησε, πρὶν αὐτὸς τοῦ τείχους ἐπιβῆναι ἐτόλμησε, καὶ ἐτρώθη. αἰδεσθέντες γὰρ οἱ στρατιῶται, καὶ δείσαντες περὶ ἐκείνῳ, τότε προσέβαλον προθυμότερον. καὶ κρατήσαντες, τοὺς μὲν ἀνθρώπους πάντας ἀπέκτειναν, τὴν δὲ πόλιν κατέπρησαν ἅπασαν. καὶ ὑπὸ φόβου τούτου πολλοὶ μὲν ἑκόντες αὐτῷ προσεχώ-

προσεχώρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ βίᾳ ἐκεχείρωντο· τινὲς δὲ πολιορκούμενοι, τάς τε πόλεις ἑαυτῶν ἔκαιον, καὶ τοὺς οἰκείους ἐφόνευον, ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ ἑαυτούς. τὰ πλείω δὲ καταστρεψάμενος ὁ Σκιπίων, εἰς Καρχηδόνα ἀνέζευξεν, ἔνθα τῷ τε πατρὶ καὶ τῷ θείῳ ἐπιταφίους ἀγῶνας ὁπλομαχίας ἔθετο. ὅτε πολλοὶ μὲν καὶ ἕτεροι ἠγωνίσαντο, καὶ ἀδελφοὶ δὲ δύο περὶ βασιλείας διαφερόμενοι, καίτοι τοῦ Σκιπίωνος συναλλάξαι αὐτοὺς σπουδάσαντος· καὶ ὁ πρεσβύτερος τὸν νεώτερον, καίτοι ἰσχυρότερον ὄντα, ἀπέκτεινεν. ἀρρωστήσαντος δὲ μετὰ ταῦτα ὁ Σκιπίων, κἂν τούτῳ νεωτέρισαν Ἴβηρες. στράτευμα γὰρ τοῦ Σκιπίωνος περὶ Σουκρῶνα χειμάζον, ἐκινήθη. καὶ πρώην οὐκ εὐπειθὲς ὄν, οὐ μὴν φανερὰν ἐπανάστασιν ἐπιδειξάμενον. τότε δ' αἰσθόμενον τὸν Σκιπίωνα κάμνοντα, ἐπεὶ καὶ ἡ μισθοφορὰ αὐτοῖς ἐβράδυνε, ἀναφανδὸν ἀπέστησαν καὶ τοὺς χιλιάρχους σφῶν ἀπελάσαντες, ὑπάτους ἑαυτοῖς κεχειροτονήκασιν· ἦσαν δὲ ὡς ὀκτακισχίλιοι. γνόντες δὲ ταῦτα οἱ Ἴβηρες, ἀφίσταντο προχειρότερον, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν Ῥωμαίων ἐκάκουν· καὶ ὁ Μάγων ἐκλιπὼν ἤδη τὰ Γάδειρα βουληθείς, οὐκ ἐξέλιπε, καὶ εἰς τὴν ἤπειρον διαβαίνων, πολλὰ ἐκακούργει. μαθὼν δὲ ταῦθ' ὁ Σκιπίων, πέμψας πρὸς τὸ ἐπαναστὰν στρατόπεδον, ἐπέστειλεν αὐτοῖς συγγνωμονῶν δῆθεν, ὅτι δι' ἔνδειαν τῶν ἀναγκαίων ἐνεωτέρισαν, καὶ μηδὲν ὑποπτεῦσαι διὰ τοῦτο ἀξιῶν, ἐπαινῶν δὲ καὶ τοὺς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν ἀναδεξαμένους, ἵνα μηδὲν δεινὸν ἢ πάθωσιν ἢ δράσωσι δι' ἀναρχίαν. τοιαῦτα τοῦ Σκιπίωνος γράψαντος, οἱ στρατιῶται μαθόντες ὅτι περίεστι, καὶ οὐδ' ὀργίζοιτο σφίσιν, οὐδὲν ἔτι διεκίνησαν. ὡς δ' ἀνερρώσθη, τραχὺ μὲν οὐδὲ τότε αὐτοῖς ἐπηπείλησε. πέμψας δὲ τήν τε τροφὴν ἀποδώσειν ὑπέσχετο. καὶ πάντας πρὸς αὐτὸν ἀφικέσθαι ἐκέλευσεν ὡς ἂν βούλωνται, ἢ ἀθρόοι, ἢ καὶ μέρει κατὰ διαδοχάς. οἱ δέ γε στρατιῶται κατ' ὀλίγους ἀπελθεῖν οὐκ ἐθάρρησαν, ὁμοῦ δὲ ἀπῆλθον. καὶ ὁ Σκιπίων ἔξω τοῦ τείχους αὐτοὺς αὐλίσασθαι (πρὸς ἑσπέραν γὰρ ἦν) διετάξατο, καὶ παρέσχεν αὐτοῖς ἀφθόνως τὰ ἐπιτήδεια. καὶ οἱ μὲν ἐστρατοπεδεύοντο, αὐτὸς δὲ τοὺς θρασυτέρους αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν εἰσελθεῖν κατασκευάσας, καὶ νυκτὸς αὐτοὺς κατὰ χώραν ἔδησεν. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ, ὡς ἔξω ποι στρατεύσων, πάντα τὸν αὐτοῦ στρατὸν προεξέπεμψεν. εἶτα τοὺς ἄρτι ἐλθόντας εἴσω τοῦ τείχους ἄνευ τῶν ὅπλων ἐκάλεσεν, ἵν' αὐτῷ συστρατεύσωνται, λαβόντες τὸ σιτηρέσιον. καὶ οὕτως συλλεγέντων αὐτῶν, ἀνέμνησε τοῖς ἐκκεχωρηκόσιν, ὥσπερ εἶχον ἐπανελθεῖν. καὶ περισχὼν αὐτούς, πολλὰ καὶ ὠνείδισε καὶ ἠπείλησε. καὶ τέλος πάντες μέν, ἔφη, θανάτου ἐστὲ ἄξιοι, οὐ μέντοι πάντας θανατώσω αὐτός, ἀλλ' ὀλίγους, οὓς καὶ ἤδη συνείληφα, δικαιώσω, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφίημι. ταῦτα εἰπών, εἰς τὸ μέσον τοὺς δεδεμένους παρήγαγε, καὶ σταυροῖς προσδήσας καὶ αἰκισάμενος, ἀπέκτεινεν. ὡς δέ τινες τῶν παρεστηκότων ἀγανακτήσαντες ἐθορύβησαν, συχνοὺς καὶ ἐκείνων ἀπώλεσε. καὶ μετὰ ταῦτα τὴν μισθοφορὰν τοῖς ἄλλοις δούς, ἐπὶ τὸν Ἰνδίβιλιν καὶ ἐπὶ τὸν Μανδόνιον ἐστράτευσε. καὶ μὴ τολμώντων ἐκείνων συμμῖξαι αὐτῷ, αὐτὸς ἐπῆλθε, καὶ ἐνίκησεν. ὁμολογησάντων δὲ ἐκείνων, καὶ τῆς ἄλλης Ἰβηρίας τὰ πλείω αὖθις ἐδουλώθη, καὶ ὁ Μάγων τὰ Γάδειρα ἐξέλιπε, καὶ ὁ Μασινίσσας τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν. οἱ Καρχηδόνιοι γὰρ τελευτήσαντος Ἀσδρούβα τοῦ Ἀννίβου ὁμαίμονος, ἐψηφίσαντο μὲν τῆς Ἰβηρίας ἐκστῆναι, τὰ δὲ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἀνακτήσασθαι. καὶ ἔπεμψαν ἀργύριον τῷ Μάγωνι, ἵν' ἐπικουρικὸν ἀθροίσας, στρατεύσηται ἐπ' αὐτήν.

καὶ ὁ

deditionem fecerunt, multi ui subacti sunt: multi, cum obsiderentur, urbes cremarunt, semetipsos & suos iugularũt. Maxima parte Hispaniæ subacta, Scipio Carthaginem rediit, ubi in honorem patris & patrui funebres ludos in armis edidit: in quibus, præter alios, duo fratres, de regno inter sese contendentes, pacificatione frustra à Scipione tentata, decertarunt: & maior natu minorem, licet ualidiorem, interfecit. Postea Scipione ægrotante, Hispani res nouas moliri sunt. Nam exercitus Scipionis, qui circa Soncronem hybernabat, se commouit. & cum prius etiam parum dicto audiens esset, nec tamen defectionem planè præ se ferret: tum cognito morbo Scipionis, dilata etiam stipẽdiorum solutione, apertè defecit: pulsisq; tribunis, sibi Cõsules elegit. Fuerunt autẽ circiter VIII millia. Qua de causa Hispani etiã ad deserendã fidẽ facti promptiores, socias ciuitates afflixerũt: & Mago Gades iamiam relicturus, necq; reliquit, & mediterraneis multum detrimenti attulit. Quo Scipio intellecto, exercitui per literas ueniã promisit, quòd rerũ necessariarũ penuria coacti, rebus nouis studuissent: petens, ne quid ex eo mali suspicarentur: collaudatis iis qui magistratum eorum gessissent, ne sine imperio grauius aliquid uel designarent, uel perpeterẽtur. Post has Scipionis literas, eius incolumitate & placabilitate cognita, nihil amplius cõmouerunt. Vbi uerò cõualuit, ne tum quidẽ asperius eis est cõminatus: frumentoq; promisso, omnes ad se uenire iussit, siue singulos per uices, siue uniuersos simul, utrũ ipsi mallẽt. Milites uerò singulatim se ei credere non ausi, omnes unà uenerũt. Quos Scipio (serũ enim erat) extra mœnia manere iussit, cõmeatu abũdè suppeditato: curauitq;, ut corũ audacissimi in urbẽ uenirent, eosq; noctu comprehensos uinxit. Vbi diluxit, omnem exercitũ, tanquã expeditione instituta, præmisit. Deinde milites, qui recens uẽnerãt, inermes in urbẽ ad se uocauit, ut acceptis stipendiis unà militarent. Quibus ita ingressis, iis qui exierãt significauit, ut euestigiò redirent. Ita seditiosis circũuentis, multa exprobrauit, multa minatus est. Deniq; dixit, eos omnes exitium esse meritos: sed se de paucis duntaxat, quos iam cõprehendisset, pœnas sumpturũ, absolutis reliquis. Hæc locutus, uinctos in medium produxit: & palis alligatos, per cruciatum necauit. Vt uerò quidam ex astantibus indignati ac tumultuati sunt, eorum quoq; complures suppliciis affecit. Postea stipendio reliquis dato, contra Indibilim & Mandonium est profectus: eosq; pugnam detrectantes aggressus, superauit. Qui cum dedinonem fecissent, maior Hispaniæ pars est subacta, & Mago Gadibus discessit, & Masinissa cum Romanis se coniunxit. Nam Carthaginenses post Hasdrubalis fratris Hannibalis cædem, Hispaniam deserendã esse decreuerũt, & Italiã recuperandã: Magoni pecunia missa, ut conductis auxiliis eã inuaderet.

Scipionis ludi funebres, & morbus.

Legio seditiosa ad officium reducta.

Indibilis, Mandonius.

Mago Hispania excedit, bellum in Italiam transfert.

Gymnesiæ insulæ. Is igitur in Italiã tendẽs, ad Gymnesias insulas uenit. ac in maiori appellere non potuit, quòd insulares, funditores exercitatissimi, eminus lapides in naues iaculabantur: sed in minori hybernauit. Insulę uerò hæ continenti uersus Iberum imminẽt, & à Græcis Romanisq; Gymnesiæ communiter appellantur. Hispani uerò Valerias, & Hyassusas: & peculiari quamq; nomine, unam Ebesum, alteram Maioricam, tertiam Minoricam rectissimè nominãt. Romani uerò Gades occuparunt. *Masinissa.* Masinissa porrò uir inter præstantissimos, in re militari & manu & consilio promptissimus, tali de causa à Carthaginensibus ad Romanos defecit. *Hasdrubal.* Hasdrubal Gisgonis filius, amicus ei erat, & Sophonisbã filiam *Sophonisba.* desponderat. *Syphax.* Sed quum Syphacem Romanis studere sensisset, abdicata Masinissæ affinitate, ut Syphacẽ Carthaginẽsibus recõciliaret, non minimæ potentiæ principẽ: adiumento fuit, ut Masinissæ principatu, cuius pater recèns obierat, potiretur: & Sophonisbã in matrimonium » dedit, excellẽn forma mulierẽ, in literis & Mu» sica exercitatissimã: adeò urbanã, facundã & ue» nustã, ut solo aspectu auditu ue hominẽ etiam » seuerissimũ, in sui amorẽ pertrahere posset. His de causis Syphax ad Carthaginẽses se cõtulit. Masinissa Romanos est secutus, quibus per omnem ætatẽ strenuam nauauit operã. Scipio quum omnia quæ intra Piræneos mõtes sunt, partim ui, partim deditione cæpisset, trajcere in Africã statuit. Romani autẽ, partim ex inuidia successuum eius, partim ueriti, ne per superbiam regnũ affectaret, duos ei successores dederunt. Sic Scipio imperiũ deposuit. *Res Macedonica.* Sulpitius autẽ cum Attalo eodẽ tempore Oreum proditione, Opuntem ui occupauit. Philippus enim eis maturè opẽ ferre non potuit, ijs qua transeundum erat, ab Aetolis infessis. Sed serò tandem cum uenisset, Attalo in naues suas cõpulso, pacẽ cum Romanis facere uoluit. Sed cum post multa uerba, cõditiones non placuissent, pacẽ repudiata, Aetolos à Romanorum amicitia ad se traduxit. Hannibal autẽ interea quieuit, sua tueri sat habens: neq; à Coss. est lacessitus, eum citra dimicationẽ subactum iri putantibus. Sequẽti anno P. Scipio & Licinius Crassus Coss. facti: quorum hic in Italia mansit, altero in Siciliam & Africam ire iusso: ut si Carthaginem non caperet, saltem Hannibalem ex Italia auocaret. Sed nec iustus exercitus, nec sumptus ad parandam classem, ex rei bene gestæ inuidia, datus est, uix summè necessarijs suppeditatis. Nihilominus tamen cum classe sociorum, & quibusdam ex populo uoluntarijs discessit. Mago ex insula in Liguriam profectus, exscensum fecit. Crassus in Brutijs Hannibalem obseruauit. Philippus cum P. Semproniũ cum magnis copijs Apolloniã uenisse didicisset, cupidè pacẽ fecit. Scipio uerò cum in * Italia appulisset, se ut in Siciliam trajceret parãs, id facere nõ potuit, quòd nec iustas, nec exercitatas copias haberet. Quare totã hyemẽ ibi exe-

καὶ ὃς πρὸς τὴν Ἰταλίαν αὖθις ὁρμήσας, ἀφίκετο πρὸς τὰς Γυμνησίας νήσους. καὶ τῆς μὲν μείζονος ἥμαρτε, μὴ δυνηθεὶς εἰς αὐτὴν καταίρειν (οἱ γὰρ ἐπιχώριοι πόρρωθεν ἐς τὰς ναῦς ἐσφενδόνων, δεξιώτατοι τοῦτο ποιεῖν ὄντες) ἐς δὲ τὴν μικροτέραν προσορμισάμενος, ἐκεῖ διὰ τὸ χειμῶνα κατέμεινεν. αἱ νῆσοι δ' αὗται τῇ πρὸς τὴν Ἰβηρίαν ἠπείρῳ ἐπίκεινται. εἰσὶ δὲ τρεῖς, ἃς Ἕλληνες μὲν καὶ Ῥωμαῖοι κοινῇ Γυμνησίας καλοῦσιν. Βαλιαρίας δὲ καὶ Ὑασούσας οἱ Ἴβηρες, ἰδίᾳ δ' ἑκάστην, τὴν μὲν Ἔβυσον, τὴν δὲ μείζω, μικροτέραν δὲ τὴν τρίτην φανερώτατα. τὰ Γάδειρα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι κατέσχον. ὁ δὲ Μασινίσσας ἀνὴρ ἦν ἐν τοῖς κρατίστοις ἐξεταζόμενος· καὶ χειρὶ δὲ καὶ βουλεύμασιν ἄριστος ἐτύγχανε τὰ πολέμια. πρὸς δὲ τοὺς Ῥωμαίους ἐκ τῶν Καρχηδονίων ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε μετέστη. ὁ Ἀσδρούβας ὁ τοῦ Γίσγωνος, φίλος τε ἦν αὐτῷ, καὶ Σοφωνίβα τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα αὐτῷ ἐνεγγύησε. τὸν Σύφακα δὲ συγγνόμενος, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων αὐτὸν φρονοῦντα αἰσθόμενος, οὐκέτι τὰ ὡμολογημένα πρὸς τὸν Μασινίσσαν ἐφύλαξεν· ἀλλὰ θέλων τοῖς Καρχηδονίοις τὸν Σύφακα προσποιήσασθαι, οὐκ ἐλαχίστης δυνάμεως ἄρχοντα, τήν τε ἀρχὴν αὐτῷ συγκατέπραξεν, ἣ τῷ Μασινίσσᾳ προσῆκε, τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τότε θανόντος, καὶ τῇ Σοφωνίβᾳ συνῴκισεν. ἡ δὲ τό, τε κάλλος ἐπιφανὴς ἦν, καὶ παιδείᾳ πολλῇ καὶ γραμμάτων καὶ μουσικῆς ἤσκητο· ἀστεία τε καὶ αἱμύλος ἦν, καὶ οὕτως ἐπαφρόδιτος, ὡς ὀφθεῖσα ἢ καὶ ἀκουσθεῖσα μόνον, καὶ τὸν πάνυ δυσέρωτα κατεργάσασθαι. ὁ μὲν οὖν Σύφαξ διὰ ταῦτα τοῖς Καρχηδονίοις προσέθετο· καὶ ὁ Μασινίσσας τὰ τῶν Ῥωμαίων ἀνθείλετο, καὶ χρησιμώτατος αὐτοῖς διὰ παντὸς ἐγένετο. Σκιπίων δὲ πάντα τὰ ἐντὸς τοῦ Πυρηναίου τὰ μὲν βίᾳ, τὰ δὲ ὁμολογίᾳ προσποιησάμενος, ἐς τὴν Λιβύην περαιωθῆναι ὥρμητο. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ μὲν φθόνῳ τῶν κατορθωμάτων αὐτοῦ, τὰ δὲ φοβούμενοι μὴ ὑποφρονήσας τυραννίσῃ, ἀνεκαλέσαντο αὐτόν, δύο τῶν στρατηγῶν διαδόχους αὐτῷ πέμψαντες. καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐπαύθη. ὁ δέ γε Σουλπίκιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον Ὠρεὸν μὲν προδοσίᾳ, Ὀποῦντα δὲ ἰσχύϊ κατέσχεν. ὁ γὰρ Φίλιππος οὐκ ἐδυνήθη αὐτοῖς ἐπαμῦναι διὰ τάχους, τὰς διόδους προκαταλαβόντων τῶν Αἰτωλῶν. ὀψὲ δέ ποτε ἐπελθών, ἐς τὰς ναῦς αὐτοῦ τὸν Ἄτταλον καταφυγεῖν ἐβιάσατο. ὁ μέντοι Φίλιππος σπείσασθαι τοῖς Ῥωμαίοις ἠθέλησε. καί τινων λόγων αὐτοῖς γενομένων, τὰ μὲν τῆς εἰρήνης ἀφῆκε, τοὺς δ' Αἰτωλοὺς ἐκ τοῦ συμμαχεῖν τοῖς Ῥωμαίοις μεταθέμενος, φίλους ἑαυτοῦ ἐποιήσατο. ὁ δ' Ἀννίβας τέως ἡσυχίαν ἦγεν, ἀγαπῶν εἰ τὰ ὑπάρχοντά οἱ διασώσαιτο. καὶ οἱ ὕπατοι νομίζοντες αὐτὸν καὶ ἄνευ μάχης ἐκτρυχωθήσεσθαι, ἀνεῖχον. τῷ δὲ ἐπιόντι ἔτει, ὅ, τε Σκιπίων ὁ Πούπλιος καὶ Λικίνιος Κράσσος ὑπάτευσαν. καὶ ὁ μὲν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ἔμεινεν, ὁ δὲ Σκιπίων ἐς Σικελίαν ἀπελθεῖν καὶ ἐς Λιβύην προσετέτακτο, ἵνα εἰ μὴ τὴν Καρχηδόνα αἱρήσει, τόν γε Ἀννίβαν τέως ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀνθελκύσῃ. οὔτε δὲ στράτευμα ἀξιόλογον, οὔτε πρὸς τριήρεις ἀνάλωμα ἔλαβε, διὰ τὰς ἀριστείας φθονούμενος, μόλις δὲ καὶ τὰ πάνυ ἀναγκαῖα παρέσχον αὐτῷ. καὶ ὁ μὲν σὺν τῷ ναυτικῷ τῶν συμμάχων, καί τισιν ἐθελονταῖς ἐκ τοῦ δήμου, ἀπῆρεν. ὁ δὲ Μάγων ἐκ τῆς νήσου παραπλεύσας, εἰς τὴν Λιγυστικὴν ἀπέβη. ὁ Κράσσος δὲ ἐν τῇ Βρεττίᾳ τὸν Ἀννίβαν προσέδρευεν. ὁ μέντοι Φίλιππος κατηλλάγη Ῥωμαίοις. Πούπλιον γὰρ Σεμπρώνιον εἰς Ἀπολλωνίαν ἐλθόντα σὺν πολλῇ δυνάμει αἰσθόμενος, ἀσμένως ἐσπείσατο. Σκιπίων δ' ὁ ὕπατος ἐς * Ἰταλίαν καταίρας, παρεσκευάζετο μὲν ὡς ἐς Σικελίαν πλευσόμενος, οὐκ ἠδυνήθη δέ, μήτε δύναμιν ἐντελῆ, καὶ αὐτὴν ἀσυγκρότητον ἔχων. διὸ πάντα τὸν χειμῶνα

δι' ἣν αἰτίαν ὁ Μασσανίσσας τοῖς Ῥωμαίοις προσεχώρησεν.

ἐκεῖ

ἐκεῖσε διῆγε, σὺν αὐτῷ διασκευῶν, καὶ ἄλλους προσκατελέγων. μέλλοντι δὲ περαιοῦσθαι ἀγγελία αὐτῷ ἐκ Ῥηγίου ἧκε, τὴν πόλιν τὴν τῶν Λοκρῶν τινὰς προδώσειν. τὸν γὰρ φρούραρχον καταβοήσαντες, καὶ μηδὲ μιᾶς ἐκδικίας παρὰ τοῦ Ἀννίβου τυχόντες, πρὸς τοὺς Ῥωμαίους ἀπέκλινον. διὰ μὲν οὖν πέμψας ἐκεῖ, πολλὰ δὲ τῆς πόλεως συνεργοὺς μετὰ τῶν προδιδόντων κατέλαβε. τῶν δὲ Καρχηδονίων εἰς τὴν ἄκραν συνελαθέντων, καὶ τὸν Ἀννίβαν μετακαλεσαμένων, ἐπὶ τάχους ἐξανήχθη καὶ ὁ Σκιπίων, καὶ πλησιάσαντα τῇ πόλει ἀφνιδίῳ ἐπιδρομῇ ἀπεώσατο. εἶτα λαβὼν τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ἐπιτρέψας τὴν πᾶσαν πόλιν δυοῖν χιλιάρχοις, αὐτὸς ἀπέπλευσεν, οὐκ ἠδυνήθη μέντοι τῇ Λιβύῃ προσπλεῦσαι. οὕτω δ' οἱ Καρχηδόνιοι τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ ἔδεισαν, ὥστε χρήματα μὲν τῷ Φιλίππῳ στεῖλαι, ἵν' εἰς τὴν Ἰταλίαν στρατεύσῃ, καὶ τῷ Ἀννίβᾳ καὶ σῖτον πέμψαι, καὶ στρατιώτας καὶ ναῦς τῷ Μάγωνι, καὶ χρήματα, ἵνα τὸν Σκιπίωνα κωλύσῃ περαιωθῆναι. ἐκ δὲ σημείων τινῶν νίκην οἱ Ῥωμαῖοι λαμπρὰν ἐλπίσαντες, τήν τε ἐν τῇ Λιβύῃ στρατιὰν τῷ Σκιπίωνι, καὶ δύναμιν ἄλλην, ὅσην ἂν ἐθελήσῃ, καταλέξασθαι ἐπέτρεψαν. τῶν γὰρ ὑπάτων Μάρκον μὲν Κέθηγον τῷ Μάγωνι, Σεμπρώνιον δὲ τῷ Ἀννίβᾳ ἀντέταξαν. οἱ δέ γε Καρχηδόνιοι δείσαντες τὸν Μασινίσσαν, μὴ Σκιπίωνι προσθῆται, ἔπεισαν τὸν Σύφακα, τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἀποδοῦναι, ὡς καὶ αὖθις αὐτὴν ἀνακτησόμενον. ὁ οὖν Μασινίσσας ὑπώπτευσε μὲν τὸ πραττόμενον, κατηλλάγη δ' οὖν, ἵνα πιστὸς νομισθείς, μέγα τι σφῆλαι αὐτοὺς δυνηθῇ. μᾶλλον δ' ὑπὲρ τῆς Σοφωνίδος, ἢ τῆς βασιλείας ὠργίζετο. διὸ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις προσέκειτο, ὑποκρινόμενος τὰ τῶν Καρχηδονίων αἱρεῖσθαι. ὁ δὲ Σύφαξ τὰ τῶν Λιβύων πράττων, ἐπλάττετο Ῥωμαίοις φίλος εἶναι. καὶ στείλας πρὸς τὸν Σκιπίωνα, παρῄνει μὴ ποιεῖσθαι τὴν διάβασιν. ἀκούσας δὲ ταῦτα δι' ἀπορρήτων ὁ Σκιπίων, ἵνα μὴ γνῶσιν οἱ στρατιῶται, τόν τε κήρυκα αὐθημερὸν ἀπέπεμψε, μηδενὶ ἄλλῳ προσομιλήσαντα. καὶ τὸ στράτευμα συγκαλέσας, ἐπίσπευδε τὴν διάβασιν, ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους ἀπαρασκευάστους λέγων εἶναι. καὶ πρότερον μὲν τὸν Μασινίσσαν, τότε δὲ καὶ τὸν Σύφακα μετακαλεῖσθαι αὐτόν, καὶ χρονίζουσιν ἐγκαλεῖν. ταῦτα εἰπών, μηδὲν ἔτι μελλήσας ἐξανήχθη, καὶ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον τὸ καλούμενον Ἀπολλώνιον προσορμίσας τὰς ναῦς, ἐστρατοπεδεύσατο, καὶ τὴν χώραν ἐπόρθει, προσέμισγέ τε ταῖς πόλεσι, καὶ εἷλέ τινας. ἐγκειμένων δὲ τῶν Ῥωμαίων τῇ χώρᾳ, Ἄννων ὁ ἵππαρχος, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀσδρούβου τοῦ Γίσγωνος, ἀνεπείσθη πρὸς τοῦ Μασινίσσου ἐπιθέσθαι αὐτοῖς. ὁ οὖν Σκιπίων ἱππέας πέμψας τινάς, χωρία πρὸς καταδρομὴν ἐπιτήδεια ἐλῄζετο, ἵν' ὑποφεύγοντες ἐπισπάσωνται τοὺς ἐπιδιώκοντας. τῶν οὖν Καρχηδονίων ἐπισπωμένων αὐτοῖς κατὰ τὰ ξυγκείμενα τραπομένοις, ὁ Μασινίσσας τε κατὰ νώτου γενόμενος, μετὰ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπέθετο τοῖς διώκουσι, καὶ ὁ Σκιπίων ἐκ τοῦ λόχου ἐπιδραμὼν, προσέμιξεν αὐτοῖς. καὶ πολλοὶ μὲν ἐφθάρησαν, πολλοὶ δὲ καὶ ἑάλωσαν, καὶ ὁ Ἄννων αὐτός. ὃν ὁ Ἀσδρούβας τὴν μητέρα τοῦ Μασινίσσου συλλαβὼν, καὶ ἀνταπελύθησαν. ὁ δὲ Σύφαξ τῆς πρὸς Ῥωμαίους φιλίας τὴν δόκησιν ἀπειπών, φανερῶς τοῖς Καρχηδονίοις συνήρατο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καὶ ἐλῄζοντο τὴν χώραν, καὶ συχνοὺς τῶν ἐκ τῆς Ἰταλίας ὑπὸ τοῦ Ἀννίβου πρὸς τὴν Λιβύην πεμφθέντων ἀνεκομίσαντο, καὶ κατὰ χώραν ἐχείμασαν. μετὰ δὲ ταῦτα, Γναΐου Σκιπίωνος καὶ Γαΐου Σερουιλίου ὑπατευσάντων, οἵ τε Καρχηδόνιοι ἐλαττούμενοι τῷ πολέμῳ, συμβῆναι

ὅτι ὁ Μασινίσσας ὑπεκρίνετο [illegible] Καρχηδονίοις, ἵν' αὐτοὺς σφήλῃ.

ὅτι ὁ Σκιπίων [illegible] πρὸς Καρχηδονίους, καὶ πόλεις εἷλέ τινας.

ὅτι ὁ Μασινίσσας Ῥωμαίοις ἐβοήθησε κατὰ τῶν Καρχηδονίων.

ibi exegit, ut & milites quos habebat, exerceret, & nouos delectus haberet. Traiecturo nunciatum est à Rheginis, Locrenses quosdam urbem prodituros esse. Nam cum ab Hannibale contra præsidij præfectum uociferantes, negligerentur, ad Romanos inclinarunt. Missa igitur parte copiarum, magnam urbis partem proditorum opera occupauit. Cum autem Carthaginenses in arce conglobati, Hannibalem accersiuissent, eum Scipio celeriter conuerso cursu, eruptione facta, ad urbem accedentem repulit. Deinde arce potitus, totaque urbe duobus tribunis militum mandata, soluit: uerùm in Africam appellere non potuit. Sic autem Carthaginenses aduentum eius timuerunt, ut pecunia missa Philippum ad bellum Italiæ inferendum concitarent, & Hannibali frumentum & milites mitterent, Magoni classem & pecuniam, ut à traiectu Scipionem prohiberent. Romani autem ex ostentis quibusdam illustris uictoriæ spe concepta, legiones Africanas, & nouos militum delectus, quot uellet, Scipioni decreuerunt. Ex Consulibus uerò Cethegum Magoni, Sempronium Hannibali opposuerunt. Carthaginenses autem metuentes, ne se Masinissa cum Scipione coniungeret, Syphaci persuaserunt, ut illi principatum restitueret, facilè eundem recepturus. Masinissa fraudem intelligens, reconciliationem ipse quoque simulauit, ut eos magna clade afficeret: ob Sophonisbā, quàm propter principatum amissum, iratior. Itaque Romanis studuit, quamuis se partes Carthaginensium fouere profiteretur. Contrà Syphax, cum Afris consultum uellet, se Romanum fœdus colere prætendebat: a quo Scipio admonitus, ne traijceret, caduceatore eodem die clam ablegato, ut cum nemine colloqui posset, ne id rescirent milites, conuocato exercitu, traiectum maturauit: Carthaginenses adhuc imparatos esse dicens, eosque pridem Masinissam, nunc Syphacem accersisse, eorumque moram accusare. His dictis, nihil amplius cunctatus soluit: & classe ad Apollonium promontorium subducta, castrisque positis, agros uastauit, & oppida quædam cæpit. Tum Masinissa Hannoni, Hasdrubalis Gisgonij filio, magistro equitum, persuasit, ut Romanos adoriretur. Scipio igitur, missis equitibus, quædam idonea loca populatur, ut ij refugiendo persequẽtes attraherent. Qui cum ex composito in fugam uersi, à Carthaginensibus urgerentur, Masinissa à tergo adortus est Afros, & Scipio ex insidijs impetum in eos fecit: ac multis cæsis, multi cum ipso Hānone capti sunt, quem Hasdrubal cum Masinissæ matre permutatum redemit. Deinde Syphax, Romanæ amicitiæ simulatione abiecta, palàm Carthaginensibus opem tulit. Romani uerò & agros populabantur, & multos qui ab Hannibale ex Italia in Africam mittebantur, recipiebant, & in hybernis ibi manserunt. Post hæc, Cneo Scipione, & Caio Seruilio Consulibus, Carthaginenses bello fatigati, pacem

Locri à Scipione occupati.

Masinissa & Syphacis insida amicitia.

Scipio rem in Africa gerit.

pacem expetiuerunt, & Mago atque Hannibal Italia exciderunt. Consulibus enim Hannibali & Magoni resistentibus, in Africam Scipio grassans, urbes oppugnauit. Interim nauem Carthaginensem captam, cum uectores se legatos ad illum ire simularent, missam fecit: non ignoratione commenti, sed ne infamia uiolatæ legationis aspergeretur. Syphace de conditionibus agente, ut Scipio Africa, Italia excederet Hannibal, assensus est: non quòd illi fidem haberet, sed ut Barbarum in fraudem illiceret. Nam cum per induciarum licentiam alias alijs militibus in Carthaginensium & Syphacis castra missis, omnem illorum apparatum explorasset: probabilibus de causis, eaque potissimum, quòd Syphacem Masinissæ insidiatum esse constabat, pacta rescidit. noctuque in eorum castra uenit, paruo disiuncta interuallo: & Hasdrubalis, passim ignem iniecit. Quæ cum facilimè incensa essent (nam tabernacula ex culmis & frondibus confecta erant) & Carthaginenses malè tractati sunt: & Syphacis milites opem laturi, à Romanis in procinctu stantibus occisi, eorum quoque castris succensis, in quibus multi & equi & homines perierunt. Romani cum hæc noctu perpetrassent, nihil incommodi acceperunt: sed manè, Hispani qui Carthaginensibus recens auxilio uenerant, ex improuiso impetu in illos facto, multos occiderunt. Inde Hasdrubal statim Carthaginem, Syphax domum rediit. Scipio uerò Syphaci Masinissam & C. Lælium opposuit, ipse contra Carthaginenses est profectus. Illi uerò ad munitionem castrorum, in quibus Romani hybernarant, quoque omnia sua contulerant, naues miserunt: ut aut eas caperent, aut Scipionem à sese remouerent. nec frustrati sunt. Eo enim cognito, obsidione relicta, propere stationem nauium custodijt. Primo die hostes facile propulsarunt Romani: postridie longè inferiores fuerunt. Nam Carthaginenses ferreis manibus iniectis, naues aliquot eorum reuellerunt. Sed in terram excendere non ausi, nauibus domum reductis, imperium Hasdrubali abrogatum, Hannoni cuidam tradiderunt. Inde Hasdrubal seruis & transfugis susceptis, suapte autoritate copias non imbecilles coegit: & Hispanis, qui in castris Scipionis militabant, sibi clàm conciliatis, noctu castra eius ex insidijs adoriri instituit. Ac effecisset aliquid, nisi & augures auspicijs turbati, & Masinissæ mater diuino quodam afflatu, effecissent, ut quæstiones de eis haberentur. Sic illis ante perpetratum facinus supplicio affectis, Scipio rursus ad Carthaginem admoto exercitu, agrum usit. Syphax cum Lælio ad tempus restitisset, tandem Romani superiores euaserunt, multis occisis, multis captis, atque ipso Syphace: quem cum uinctum ostendissent ijs qui Cirtam regiam eius tuebantur, urbem citra pugnam occuparunt, in eaque Sophonisbam deprehenderunt. Ad quam Masinissa statim insilijt: & mulierem amplexus,

Scipionis & Carthaginensium dimicationes.

Syphax à C. Lælio & Masinissa capitur.

Habeo,

συμβῆναι ἠθέλησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας καὶ ὁ Μάγων ἐκ τῆς Ἰταλίας ἐξέπεσον. οἱ μὲν γὰρ ὕπατοι τὸν Ἀννίβα καὶ τὸν Μάγωνα ἀντικαθίσταντο. Σκιπίων δὲ τήν τε Λιβύην ἐκάκου, καὶ ταῖς πόλεσι προσέβαλλε. κἀν τούτῳ ναῦν Καρχηδονίαν λαβών, ἀφῆκεν, ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν δῆθεν πρέσβεις ἀφικνεῖσθαι ἐπλάσαντο. ᾔδει μὲν γὰρ τὸ πλάσμα, προετίμησε δὲ τὸ μὴ διαβληθῆναι, ὡς πρέσβεις κατασχών. καὶ τοῦ Σύφακος πρεσβεύοντος ἐπὶ διαλλαγαῖς, ὥστε ἐκ τῆς Λιβύης μὲν τὸν Σκιπίωνα, τὸν δ' Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας ἀπᾶραι, ἐδέξατο τὸν λόγον, οὐχ ὡς πιστεύων αὐτῷ, ἵνα δὲ σφήλῃ αὐτόν. τῶν γὰρ στρατιωτῶν ἄλλοτε ἄλλους κατὰ τὴν τῶν σπονδῶν πρόφασιν εἰς τὸ στρατόπεδον τό τε τῶν Καρχηδονίων πέμπων, καὶ τὸ τοῦ Σύφακος, ἐπεὶ ἐκεῖνοι πάντα τὰ παρ' αὐτοῖς κατεσκέψαντο, τὴν σύμβασιν ἀπ' εὐλόγου διά τινος σκήψεως, ἄλλως τε καὶ ὅτι ὁ Σύφαξ ἐπιβουλεύων ἐφωράθη τὸν Μασινίσσαν, διεκρούσατο. νυκτὸς δ' ἦλθεν εἰς τὰ στρατόπεδα αὐτῶν, οὐ πάνυ ἀλλήλων διέχοντα, καὶ πῦρ εἰς τὸ τοῦ Ἀσδρούβου πολλαχόθεν ἅμα ἐνέβαλε. καὶ ἐμπρησθέντος ῥᾷστα αὐτοῦ (ἐκ γὰρ καλάμης καὶ ἐκ φυλλάδων ἐπεποίηντο αὐτοῖς αἱ σκηναί) οἵ τε Καρχηδόνιοι κακῶς ἀπήλλαξαν, καὶ οἱ περὶ τὸν Σύφακα, βοηθῆσαι αὐτοῖς ἐθελήσαντες, τοῖς τε Ῥωμαίοις τοῖς περιέχουσιν περιέπεσον, καὶ αὐτοὶ ἀπώλοντο, καὶ τὸ στρατόπεδον προσενεπρήσθη αὐτῶν, καὶ ἐφθάρησαν πολλοὶ καὶ ἵπποι καὶ ἄνθρωποι. οἱ Ῥωμαῖοι δὲ ταῦτα πεποιηκότες, νυκτὸς μὲν οὐδὲν ἔπαθον. ἡμέρας δ' ἐπιφαυσκούσης, Ἴβηρες ἄρτι Καρχηδονίοις ἐπὶ συμμαχίᾳ ἐλθόντες, προσέπεσον αὐτοῖς ἀπροσδόκητοι, καὶ πολλοὺς ἀπέκτειναν. εὐθὺς οὖν Ἀσδρούβας μὲν εἰς τὴν Καρχηδόνα, Σύφαξ δὲ οἴκαδε ἀπεχώρησαν. ὁ δέ γε Σκιπίων Σύφακι μὲν τὸν Μασινίσσαν καὶ Γάιον ἀντέταξε Λαίλιον· αὐτὸς δ' ἐπὶ τοὺς Καρχηδονίους ἤλασεν. οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρὸς τὸ ἔρυμα τῶν Ῥωμαίων, ᾧ χειμαδίῳ ἐχρῶντο, καὶ εἰς ὃ ἀπετίθεντο πάντα, ναῦς ἔπεμψαν, ἵνα ἢ αὐτὸ αἱρήσωσιν, ἢ ἀφ' ἑαυτῶν ἀπάξωσι τὸν Σκιπίωνα. καὶ ἔσχεν οὕτως. μαθὼν γὰρ τὸ γινόμενον, ἀπανέστη, καὶ ἐπαχθεὶς πρὸς τὸν ναύσταθμον, διὰ φυλακῆς αὐτὸν ἐποιήσατο. καὶ τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ ῥᾳδίως τοὺς προσμίξαντας αὐτοῖς ἀπεώσαντο οἱ Ῥωμαῖοι, τῇ δ' ὑστεραίᾳ πολὺ ἠλαττώθησαν. καὶ ναῦς γὰρ τῶν Ῥωμαίων χειρῶν σιδηρῶν ἐπιβολῇ ἀπέσπασαν, ἀποβῆναι δ' εἰς τὴν γῆν οὐκ ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἀναπλεύσαντες οἴκαδε, τὸν Ἀσδρούβαν ἀπεχειροτόνησαν, Ἄννωνα δέ τινα ἀνθείλοντο. κἀκ τούτου Ἄννων μὲν στρατηγὸς ἦν. ἐκεῖνος δὲ καθ' ἑαυτὸν δούλους τινὰς καὶ αὐτομόλους παραλαβών, δύναμιν οὐκ ἀσθενῆ συνεκρότησε, καί τινας τῶν Ἰβήρων τῶν συστρατευομένων τῷ Σκιπίωνι κρύφα ἀναπείσας, ἐπεχείρησε νυκτὸς ἐπιβουλεῦσαι τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ. κἂν ἐξειργάσατό τι, εἰ μὴ οἵ τε μάντεις ὑπὸ ὀρνίθων ἐκταραχθέντες, καὶ ἡ τοῦ Μασινίσσου μήτηρ θειάσασα, ζήτησιν αὐτῶν γενέσθαι ἐποίησαν. καὶ οἱ μὲν προκαταληφθέντες ἐκολάσθησαν, καὶ ὁ Σκιπίων αὖθις ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἐστράτευσε, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἐδῄου. Σύφαξ δὲ ἐπολέμει τοῖς περὶ τὸν Λαίλιον, καὶ χρόνον τινὰ ἀντεῖχεν, εἶτα ὑπερέσχον οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ πολλοὺς μὲν ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ ἐζώγρησαν, καὶ τὸν Σύφακα εἷλον. καὶ τὴν Κίρταν τὰ βασίλεια αὐτοῦ παρέλαβον ἀμαχεί, τοῖς φίλοις δεδεμένον αὐτὸν ἐπιδείξαντες. ἦν δ' ἐκεῖ καὶ ἡ Σοφωνίς· καὶ πρὸς αὐτὴν ὁ Μασινίσσας εὐθὺς εἰσεπήδησε, καὶ περιλαβὼν αὐτήν,

στρατήγημα τοῦ σκιπίωνος.

περὶ μασινίσσου καὶ τῆς σοφωνίδος.

ἔχω

ἔχω μὲν Σύφακα τὸν ἀφαρπάσαντά σε, ἔχω δὲ καὶ σέ. ἀλλὰ μὴ δέδιθι· οὐδὲ γὰρ αἰχμάλωτος γέγονας, ἐμὲ σύμμαχον ἔχουσα. ταῦτ' εἰπὼν, ἐγήματο αὐτὴν παραχρῆμα, προκαταλαβὼν τοὺς Ῥωμαίους, μή πως αὐτῆς ἁμάρτῃ, γενομένης ἐν τοῖς λαφύροις. εἶτα καὶ τὰς ἄλλας πόλεις τοῦ Σύφακος προσεποιήσαντο, καὶ πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἦλθον, ἄγοντες τά τε λοιπὰ, καὶ τὸν Σύφακα. καὶ ὃς ἰδὼν αὐτὸν δεδεμένον, οὐκ ἠνέσχετο· ἀλλὰ τῆς παρ' αὐτῷ μνημονεύσας ξενίας, καὶ τὰ ἀνθρώπινα ἀναλογισάμενος, εἰσεπήδησεν ἐκ τοῦ δίφρου, ἔλυσέ τε αὐτὸν, καὶ ἐδεξιώσατο, καὶ ἐντίμως εἶχε. καί ποτε ἤρετο, τί δὴ δόξαν ἐπολέμησας ἡμῖν; ὁ δὲ ἑαυτόν τε σοφῶς ἐξητήσατο ἅμα, καὶ τὸν Μασινίσσαν ἠμύνατο, εἰπὼν, αἰτίαν αὐτῷ τὴν Σοφονίσβαν γενέσθαι. τῷ γὰρ πατρὶ τῷ Ἀσδρούβᾳ χαριζομένην, καταδῆσαι αὐτὸν μαγγανείαις, ὥστε καὶ ἄκοντα τὰ τῶν Καρχηδονίων πρᾶξαι. ἀλλ' ὅτι ὑπὸ γυναικὸς ἠπάτημαι, ἀξίαν ἰδίωτα δίκην. ἔχω δὲ ὅμως τι ἐν κακοῖς παραμύθιον, ὅτι ὁ Μασινίσσας αὐτὴν ἔγημε· τάχιστα γὰρ καὶ ἐκεῖνον ὁμοίως διολέσει. ὁ δὲ Σκιπίων ὑποπτεύσας ταῦτα περὶ τοῦ Μασινίσσου, ἐκάλεσέ τε αὐτὸν, καὶ ἠτιάσατο, ὅτι γυναῖκα πολεμίαν καὶ αἰχμάλωτον ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης οὕτω ταχέως ἐγήματο, καὶ παραδοῦναι τοῖς Ῥωμαίοις αὐτὴν ἐκέλευεν. ὁ δὲ περιαλγήσας μὲν, εἰσπηδήσας δ' εἰς τὴν σκηνὴν, ἔφη τῇ Σοφονίσβῃ· εἰ μὲν οἷός τ' ἦν τῷ ἑαυτοῦ θανάτῳ ἐλευθέραν φυλάξαι σε, καὶ ἀνύβριστον, προθύμως ἂν σοῦ ὑπεραπέθανον. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, προπέμπω σε, ἔνθα κἀγὼ καὶ ἅπαντες ἀφιξόμεθα. καὶ ταῦτα εἰπὼν, φάρμακον αὐτῇ ὤρεξεν. ἡ δὲ οὔτ' ἀνωλοφύρατο, οὔτ' ἐστέναξεν· ἀλλὰ καὶ πάνυ γενναίως, εἰ τοῦτο σοι, ἔφη, ἄνερ, δοκεῖ, κἀγὼ πείθομαι. τῆς γὰρ ψυχῆς μου μετὰ σὲ οὐδεὶς ἄλλος κυριεύσει. εἰ δὲ τοῦ σώματός μου Σκιπίων δεῖται, νεκρὸν αὐτὸ λαβέτω. καὶ ἡ μὲν οὕτως ἀπέθανε. Σκιπίων δὲ τὸ ἔργον ἐθαύμασεν. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Λαιλίου τὸν Σύφακα καὶ τὸν υἱὸν ἐκείνου Οὐερμίναν ἀγαγόντος ἐκεῖ, καὶ τῶν ἄλλων τινὰς τῶν πρώτων, τὸν μὲν Σύφακα εἰς τὴν Ἄλβαν κατέθεντο, καὶ τελευτήσαντα δημοσίᾳ ἔθαψαν. τῷ δὲ Οὐερμίνᾳ τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς ἐπεκύρωσαν, καὶ τοὺς ζωγρηθέντας Νομάδας ἐχαρίσαντο. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι περὶ σπονδῶν ἐπικηρυκευσάμενοι τῷ Σκιπίωνι, χρήματά τε εὐθὺς ἔδωκαν, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους πάντας ἀπέδωκαν, καὶ ὑπὲρ τῶν λοιπῶν πρεσβείαν εἰς τὴν Ῥώμην ἔστειλαν. τούς δέ γε πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι τότε οὐ προσεδέξαντο, λέγοντες, οὐκ εἶναι πάτριον σφίσι, στρατοπέδων ἐν τῇ Ἰταλίᾳ ὄντων τισὶ, πρεσβείαν προσίεσθαι δὴ αὐτῶν, καὶ χρηματίζειν ὑπὲρ εἰρήνης. ὕστερον δὲ ἀπάραντος τοῦ τε Ἀννίβου καὶ τοῦ Μάγωνος, λόγου σφίσι μετέδωκαν, καὶ ἐψηφίσαντο τὰς σπονδάς. ἐξεχώρησαν δὲ τῆς Ἰταλίας ὅ, τε Ἀννίβας καὶ ὁ Μάγων, οὐ διὰ τὴν σύμβασιν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οἴκοι πόλεμον ἐπειγόμενοι. οἱ δ' ἐν τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι οὐδὲ πρότερον εἰρηναῖόν τι φρονοῦντες, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπὶ τῇ τοῦ χρόνου τριβῇ διὰ τὴν τοῦ Ἀννίβου παρουσίαν ἐπικηρυκευσάμενοι, ὡς τὸν Ἀννίβαν πλησιάζοντα ἔμαθον, ἀνεθάρσησαν, καὶ ἐπέθεντο τῷ Σκιπίωνι κατὰ γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν. κἀκείνου περὶ τούτου αὐτοῖς ἐγκαλέσαντος, οὔτε μέτριόν τι τοῖς πρέσβεσιν ἀπεκρίναντο, καὶ ἐπεβούλευσαν αὐτοῖς ἀποπλεύσασι· καὶ εἰ μὴ πνεῦμα τυχαίως συμβὰν αὐτοῖς ἐβοήθησεν, ἀπώλοντο ἄν. ὅθεν καὶ ὁ Σκιπίων ἐν τούτῳ τῆς ψήφου τῆς περὶ τῆς εἰρήνης κομισθείσης, οὐκέτι αὐτὴν ἐποιήσατο.

ὅτι σπονδὰς οἱ Καρχηδόνιοι ᾔτουν.

ὅτι τὸν Σκιπίωνα αὖθις Καρχηδόνιοι ἐνήδρευσαν.

οἱ οὖν

Habeo, inquit, Syphacem, qui te mihi rapuit: habeo & te. Sed timere noli: neque enim capta es, me socio. Hæc locutus, statim eam uxorem duxit: ueritus, ne si Romanos expectasset, illa in manubias relata excideret. Deinde reliquis oppidis subactis, præter alia, Syphacem ad Scipionem uinctũ adduxerunt. Quod ille spectaculum non tulit: sed memor eius hospitij, & humanorum casuum, è sella exilijt: 10 eumq; solutum, porrecta dextera, honorificè habuit. Cum autem eum aliquando rogasset, quo consilio bellum Romanis intulisset? ille pari calliditate & seipsum excusauit, & Masinissam ultus est. Id enim Sophonisbæ impulsu factum esse dixit, à qua in patris Hasdrubalis gratiam præstigijs quibusdam fuerit irretitus, ut uel inuitus studeret Carthaginensibus. Etsi autem muliebris imposturæ iustas pœnas lueret, tamen id in malis se habere solatij, quòd 20 Masinissa, ea ducta, omnino in simile exitium præcipitandus esset. Ea suspicione motus Scipio, cum Masinissa statim expostulat, quòd mulierem hostem & captiuam, se inscio, iam properanter duxisset: eamq; tradi Romanis iubet. Quibus uerbis ingenti dolore affectus Masinissa, subitò in tabernaculum insiliens, Sophonisbæ ait: Si meo ipsius interitu te liberam & inuiolatam tueri possem, cupidè pro te mortem oppeterem. Verùm quia id fieri 30 non potest, eò te præmitto, quò & ego & omnes perueniemus. His dictis, ei uenenum porrigit. Illa uerò citra eiulatum & gemitum, generoso animo respondet: Si tibi istud, marite, placet, pareo. Nam animo quidem meo nemo alius dominabitur. Si autem Scipio corpus meum requirit, mortuum id accipiat. Id factum mulieris admiratus est Scipio. Romani, Syphace, eius filio Vermina, & alijs principibus à Lælio in urbem perductis, Sypha- 40 cem Albæ asseruarunt. & defunctum, publicè sepeliuerunt. Verminæ paternum regnum confirmarunt, captiuis Numidis dono datis. Carthaginenses autem caduceatoribus de pace missis, statim pecuniam Scipioni dederunt: captiuisq; omnibus redditis, cæteris de rebus legatos Romam miserunt: qui tum à Romanis admissi non sunt. Negabant enim, moris maiorum esse, ut eorum de pace legatos audirent, qui castra haberent in Italia. Post discessum 50 autem Hannibalis & Magonis, ijs auditis, pacis conditiones acceperunt. Illi porrò Italia excesserunt, non propter pacificationem, sed ad bellum domesticum properantes. At Carthaginenses, cum prius etiam pacem minimè cogitarent, nec eam alio consilio petijssent, nisi ut tempus tererent, dum ueniret Hannibal: eius aduentu recreati, Scipionem terra mariq; inuaserunt. Illo uerò expostulante, neq; quicq; moderati legatis respõderunt. & abeun- 60 tes per insidias occidissent, nisi fortuito uento exorto essent cõseruati. Itaq; Scipio senatuscõsultum de pace interim allatũ, non ratũ habuit.

Carthaginenses insidiosam pacem aperto bello commutant.

Cartha-

Carthaginenses uerò, Magone in Italiam remisso, Hannibalem exercitui cum summo imperio præfecerūt, repudiato Hannone, & Hasdrubale capitis damnato. Qui cum ultro uenenum hausisset, in cadauer eius est sæuitum. Hannibal omni potestate accepta, Masinissæ regnū populatus, se ad committendū cum Romanis prælium parat. Idem & à Scipione factum. Romanos autem pœnituit, quòd Hannibalem Italia emisissent: quem ut in Africa rem gerere didicerunt, denuò haud mediocriter perterriti, alterum Consulem Cl. Neronem contra eum miserūt, Marco Seruilio Italiæ defensione mandata. Verùm Nero propter hyemem in Italia & Sardinia moratus, in Africā peruenire non potuit. Deinde ne ultra Siciliam quidem processit, audita Scipionis uictoria: qui ueritus, ne si anteuertisset Nero, laborum suorū gloriam interciperet, primo uere Hannibalem, audita Masinissæ clade, inuasit. Hannibal uerò Scipionis aduentu cognito, & ipse ei occurrit. Ita castris e regione positis, non statim ad manus uenerunt: sed dies complures morati, uterque militesquos ad pugnam est cohortatus. Vt autem Scipioni tempus non diutius terere uisum est, & Hannibalem uel inuitū ad certamen elicere, Vticam iter intendit: ut cum timere & fugere crederetur, rei gerendæ occasionem haberet. idque factū est. Hannibal enim eum fugere opinatus, maiorecque fiducia inde sumpta, cum solis equitibus eum à tergo est persecutus: quibus Scipio præter expectationē restitit: iisque profligatis, persecutione omissa, impedimenta quæ in uia erant, intercepit omnia. Hæc turbarunt Hannibalē: atque illud etiam, quòd Scipio tres exploratores in castris suis deprehensos, impunè dimiserat. E quorū uno cum didicisset, quid in castris actū esset (duo enim ultro apud Romanos manserant) perculsus est: neque amplius decertare ausus, quamprimùm pacē facere decreuit: ut, ea non impetrata, mora saltem aliqua & induciæ intercederet. Masinissa igitur, ut populari suo intercessore, cum Scipione collocutus, nihil impetrauit. Nam Scipio neque asperè neque perspicuè respōdit: sed quamuis omnino medium quoddam teneret, tamen humanius disseruit, ut eum spe pacis negligentiorem redderet. idque accidit. Cum enim Hannibalem de pugna minimè cogitantē, castra in locum commodiorem transferre uelle, ex transfugis intellexisset: noctu loco eo, quò ille propetabat, præoccupato, Carthaginensibus in conualle, castris haud idonea, uersantibus, ex improuiso se ostendit. At Hannibal detrectata pugna, castris ibi muniendis & puteis fodiendis per totam noctem fuit occupatus: qua ærumna fatigatos & sitientes Scipio uel inuitos inire prælium coegit. Congrediuntur inter sese, Romani instructi & alacres, Hannibal & Carthaginenses inuiti, & præter alia etiam defectu solis integro territi: quem præter cætera nihil sibi fausti portēdere Pœnus arbitratus, elephantes in prima

Scipio Hannibalē arte elusum & subactū, ad pacē petendam adigit.

οἱ δὲ Καρχηδόνιοι τὸν μὲν Μάγωνα εἰς τὴν Ἰταλίαν αὖθις πέμψαν, τὸν δ' Ἀννίβαν αὐτοκράτορα στρατηγὸν ἀπέδειξαν, τὸν Ἄννωνα τῆς ἀρχῆς παύσαντες, τὸν δ' Ἀσδρούβαν καὶ ἀποκτεῖναι ἐψηφίσαντο. φαρμάκῳ δ' ἑκουσίως φθαρέντα, καὶ νεκρὸν ᾐκίσαντο. Ἀννίβας δ' οὖν πᾶσαν τὴν ἡγεμονίαν λαβών, εἰς τὴν Μασινίσσου χώραν ἐνέβαλε, καὶ ἐκάκου αὐτὴν, καὶ τοῖς Ῥωμαίοις μαχέσασθαι ἡτοιμάζετο. αὐθ' ἡτοιμάζοντο δὲ καὶ οἱ τοῦ Σκιπίωνος. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ μετεμέλοντο, ὅτι μὴ ἐκώλυσαν τὸν Ἀννίβαν ἐκπλεῦσαι. ὡς μέντοι τὰ ἐν τῇ Λιβύῃ συγκροτοῦντα αὐτὸν ἔμαθον, οὐ μετρίως αὖθις ἐδεδίεσαν· διὸ καὶ Κλαύδιον μὲν Νέρωνα τὸν ἕτερον τῶν ὑπάτων ἐπ' αὐτὸν ἔπεμψαν, Μάρκῳ δὲ Σερουιλίῳ τὴν τῆς Ἰταλίας φυλακὴν προσεκλήρωσαν. ἀλλ' οὐκ ἐδυνήθη ὁ Νέρων ἐς Λιβύην ἐλθεῖν, ὑπὸ χειμῶνος ἐν Ἰταλίᾳ χρονίσας, καὶ ἐν Σαρδοῖ. ἀτὰρ οὐδὲ περαιτέρω τῆς Σικελίας ἐχώρησε, κεκρατηκότα μαθὼν τὸν Σκιπίωνα. ὁ γὰρ Σκιπίων δείσας, μὴ ἐπειχθεὶς ὁ Νέρων, τῶν αὐτοῦ πόνων τὴν εὔκλειαν σφετερίσηται, τοῦ ἔαρος ἐπιλάμψαντος, ἐπὶ τὸν Ἀννίβαν ἐχώρησε, μαθὼν ὅτι τὸν Μασινίσσαν ἐνίκησε. καὶ ὁ Ἀννίβας ὡς ἐπῆλθε προσιόντα τὸν Σκιπίωνα, προσαπήντησεν αὐτῷ. καὶ ἀντεστρατοπεδευσάμενοι, οὐκ εὐθὺς εἰς χεῖρας ἦλθον. συχνὰς δ' ἡμέρας διέτριψαν, καὶ ἕκαστος τῷ οἰκείῳ διελέχθη στρατεύματι, καὶ πρὸς τὴν μάχην αὐτὸ παρεθάρρυνεν. ὡς δ' ἔδοξε τῷ Σκιπίωνι μὴ διατρίβειν ἔτι, ἀλλὰ καὶ ἄκοντα τὸν Ἀννίβαν εἰς τὸν ἀγῶνα προαγαγεῖν, ἐπὶ τὴν Ἰτύκην ὥρμησεν, ἵνα δεδιέναι καὶ φεύγειν δόξας, χρόνον καιροῦ ἐπιθέσεως. ὃ καὶ ἐγένετο. ὁ γὰρ Ἀννίβας φεύγειν αὐτὸν οἰηθείς, καὶ ἐπὶ πλεῖον ἐντεῦθεν θαρσήσας, ἐπεδίωξε μόνοις τοῖς ἱππεῦσι κατὰ νώτου. καὶ ὁ Σκιπίων ἀντέστη τε αὐτοῖς παρὰ δόξαν, καὶ συμβαλὼν ἐνίκησε. τρέψας δ' αὐτούς, οὐκ ἔτι τὸ διώκειν σφᾶς, ἀλλ' ἔτι τὰ σκευοφόρα αὐτῶν καθ' ὁδὸν τυγχάνοντα εὑρηκώς, καὶ πάντα συνέλαβε. ταῦτα τὸν Ἀννίβαν ἐτάραξε, καὶ ἔτι ὅτι κατασκόπους αὐτοῦ τρεῖς ἐν τῷ στρατοπέδῳ ὁ Σκιπίων εὑρών, οὐδὲν δεινὸν αὐτοῖς πεποίηκε. μαθὼν γὰρ παρ' ἐκείνων αὐτῶν ὁ Ἀννίβας τὸ πεπραγμένον (οἱ γὰρ δύο παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις μεῖναι ἠθέλησαν) κατεπλάγη, καὶ διακινδυνεῦσαι οὐκέτι θαρρήσας, σπείσασθαι ὅτι τάχιστα ἔγνω, ἵν' εἰ μὴ ταύτην συμβαίη, τριβήν τινα ποιήσηται, καὶ διακωχήν. πέμψας οὖν πρὸς τὸν Μασινίσσαν, δι' ἐκείνου ὡς ὁμοφύλου τὰς σπονδὰς ᾔτησε· καὶ ἦλθε μὲν ἐς λόγους τῷ Σκιπίωνι, ἔπραξε δὲ οὐδέν. ὁ γὰρ Σκιπίων οὔτε τραχὺ, οὔτε τι σαφὲς ἀπεκρίνατο, ἀλλὰ τὸ μὲν ὅλον ἐμέσευεν, ἐπιεικέστερον δ' ὅμως διελέχθη, ὅπως αὐτὸν ὡς καὶ σπεισόμενος εἰς ἀμέλειαν προαγάγῃ· ὃ καὶ συμβέβηκε. μάχης μὲν γὰρ πέρι οὐδὲν ὁ Ἀννίβας ἐφρόντισε, μεταστρατοπεδεύσασθαι δ' εἰς χωρίον ἐπιτηδειότερόν τι ἐβούλετο. διὰ αὐτομόλων δὲ τοῦτο μαθὼν ὁ Σκιπίων, προκατέλαβεν ἐκ νυκτός, καὶ κατέσχε τὸν τόπον, εἰς ὃν ἐκεῖνος ἠπείγετο. ἐν χωρίῳ δέ τινι κοίλῳ καὶ ἀνεπιτηδείῳ πρὸς στρατοπέδευσιν γενομένοις τοῖς Καρχηδονίοις, ἐπεφάνη αἰφνίδιον. ὁ δὲ Ἀννίβας συμβαλεῖν οὐκ ἠθέλησε. στρατοπεδευόμενος δὲ ἐκεῖ, καὶ φρεωρυχῶν, ἐταλαιπώρησε δι' ὅλης τῆς νυκτός, καὶ οὕτως κακῶς αὐτοὺς ἔχοντας ὑπὸ καμάτου καὶ δίψης, κατηνάγκασε καὶ ἄκοντας ὁ Σκιπίων συμμῖξαι αὐτῷ. συνέβαλον οὖν οἱ μὲν Ῥωμαῖοι συντεταγμένοι καὶ πρόθυμοι, Ἀννίβας δὲ καὶ οἱ Καρχηδόνιοι ἀπρόθυμοί τε καὶ καταπεπληγμένοι, καὶ δι' ἕτερα καὶ ὅτι καὶ ὁ ἥλιος σύμπας ἐξέλιπεν. ἐκ γὰρ τῶν ἄλλων καὶ τοῦτο οὐκ αἴσιόν τι προμηνύειν σφίσιν ὁ Ἀννίβας ὑπώπτευεν. οὕτω δ' ἔχοντες, τοὺς ἐλέφαντας ἑαυτῶν προεβά-

ὅτι τῷ Ἀννίβᾳ πᾶσα ἡ ἡγεμονία ἐδόθη

ὑπὸ Σκιπίωνος τῷ Ἀννίβᾳ συμβαλεῖν ἐβιάσθη

ὅτι σπένδεσθαι ὁ Ἀννίβας ἐζήτησε

ὅτι συμβαλεῖν ὁ Σκιπίων τῷ Ἀννίβᾳ ἐπῆλθεν αὐτῷ

περιέβαλόν τε. καὶ οἱ Ῥωμαῖοι μέγα ἐξαίφνης καὶ καταπληκτικὸν ἀνεβόησαν, καὶ τὰς ἀσπίδας τοῖς δόρασι κρούσαντες, θυμῷ καὶ δρόμῳ ἐπὶ τοὺς ἐλέφαντας ὥρμησαν. ὑφ' ὧν ταραχθέντα ἐκεῖνοι, οἱ μὲν πλείους οὐκ ἐδέξαντο σφᾶς, ἀλλ' ἀπετράποντο, καὶ τιτρωσκόμενοι μείζω τοῖς ἐπιτεταγμένοις σφίσι ἐποίουν τὸν θόρυβον. οἱ δὲ καὶ ἐς μέσον σφίσι χωρήσαντες, τῶν Ῥωμαίων διισταμένων, διὰ μέσου αὐτῶν διεξέτρεχον, καὶ περιιόντα ἐβάλλοντό τε καὶ ἐκ χειρὸς ἐτιτρώσκοντο. καὶ ἐπί τινα μὲν χρόνον ἀντεῖχον οἱ Καρχηδόνιοι. ἔπειτα τοῦ Μασινίσσου καὶ τοῦ Λαιλίου τοῖς ἱππεῦσιν ἐπεισπεσόντων αὐτοῖς, πάντες ἔφυγον· οἱ δὲ πλείους ἐφθάρησαν, καὶ ὁ Ἀννίβας μικροῦ ἂν ἀπώλετο. φεύγοντα γὰρ αὐτὸν ὁ Μασινίσσας ἐπεδίωκεν ἀκρατῶς τῇ τοῦ ἵππου ῥύμῃ ὑπερχρώμενος. μεταστραφεὶς δ' ὁ Ἀννίβας, καὶ ἰδὼν αὐτὸν οὕτω διώκοντα, ἠρέμα ἐξέκλινε, καὶ τὸν δρόμον ἐπέσχε, καὶ οὕτω παραλλάξαντα τὸν Μασινίσσαν κατὰ νώτου γενόμενος ἔτρωσε, κἀκ τούτου μετ' ὀλίγων διέφυγε. Σκιπίων δὲ νικήσας, ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα ἠπείχθη, καὶ ἐπολιόρκει αὐτὴν ἐκ γῆς ἅμα καὶ θαλάσσης. οἱ δ' αὖ Καρχηδόνιοι πρῶτον μὲν ὡς τῇ πολιορκίᾳ καρτερήσοντες ἀντεμάχοντο. ἔπειτα δὲ ἀπαγορεύσαντες, πρὸς τὸν Σκιπίωνα διεκηρυκεύσαντο, καὶ ὁ Σκιπίων τοὺς λόγους σφῶν προσεδέξατο, καὶ περὶ τῶν συνθηκῶν διελέχθη αὐτοῖς. ἦν δὲ τὰ ὡμολογημένα, ὁμήρους τε παρὰ τῶν Καρχηδονίων, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τοὺς αὐτομόλους δοῦναι καὶ πάντας δὲ τοὺς ἐλέφαντας, τὰς δὲ τριήρεις πλὴν δέκα παραδοθῆναι· καὶ τοῦ λοιποῦ μήτε ἐλέφαντας, μήτε ναῦς μακρὰς πλείους τῶν δέκα ἔχειν, καὶ μήτε πόλεμον παρὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων γνώμην πρὸς μηδένα ποιεῖσθαι· καί τινα ἕτερα. τούτων δὲ γενομένων τῶν ὁμολογιῶν, πρέσβεις ἐπὶ Ῥώμην οἱ Καρχηδόνιοι ἔστειλαν. καὶ οἱ μὲν ἀπῆλθον, οὐ μέντοι καὶ ἡ γερουσία τὴν πρεσβείαν ἑτοίμως ἐδέξατο, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ ἀμφισβήτησαν, ἀλλήλοις ἐναντιούμενοι. ὁ δὲ δῆμος τὴν εἰρήνην ὁμοθυμαδὸν ἐψηφίσατο, καὶ τὰς ὁμολογίας ἐδέξαντο· καὶ ἔπεμψαν δέκα ἄνδρας, ἵνα μετὰ τοῦ Σκιπίωνος ἅπαντα διοικήσωσι. καὶ αἱ συμβάσεις ἐπράχθησαν, καὶ αἱ τριήρεις ἐδόθησαν, καὶ ἐκαύθησαν, καὶ τῶν ἐλεφάντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὴν Ῥώμην ἀπήχθησαν, τῷ Μασινίσσᾳ δὲ καὶ οἱ λοιποὶ ἐδωρήθησαν· καὶ Ῥωμαῖοι μὲν τὴν Λιβύην ἐξέλιπον, τὴν δ' Ἰταλίαν οἱ Καρχηδόνιοι. ὁ μὲν οὖν δεύτερος πόλεμος τῶν Καρχηδονίων ἔτει ἑκκαιδεκάτῳ εἰς τοῦτο κατέστρεψε. κἀντεῦθεν ὁ Σκιπίων λελάμπρυνται, καὶ Ἀφρικανὸς ἐπεκέκλητο (ἀφρικὴ γὰρ ἤδη ἡ περὶ Καρχηδόνα Λιβύη ὠνόμαστο) πολλοῖς δὲ καὶ ἐλευθερωτὴς προσηγόρευτο, πολλοὺς πολίτας κομίσας αἰχμαλώτους. καὶ ὁ μὲν μέγας ἐκ τούτων ἦρτο· Ἀννίβας δὲ κατηγορεῖτο παρὰ τοῖς οἰκείοις, ὡς τὴν τε Ῥώμην λαβεῖν δυνηθεὶς, καὶ μὴ θελήσας, καὶ τὴν λείαν τὴν ἐκ τῆς Ἰταλίας σφετερισάμενος. οὐ μὴν καὶ ἑάλω, ἀλλὰ καὶ τὴν μεγίστην τῶν Καρχηδονίων ἀρχὴν οὐκ ἐς μακρὰν ἐπετράπη.

ὅτι πολιορκούμενοι παρὰ τοῦ Σκιπίωνος οἱ Καρχηδόνιοι, περὶ συνθηκῶν διελέχθησαν.

ὅτι πρέσβεις οἱ Καρχηδόνιοι πρὸς Ῥώμην ἔστειλαν, καὶ συμβάσεις αὐτοῖς ἐψηφίσθησαν.

ΠΟΛΕΜΟΣ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΝ τὸν Μακεδόνα.

ΕΙΣ ἑτέρους δ' αὖθις πολέμους οἱ Ῥωμαῖοι κατέστησαν, γενομένους πρὸς Φίλιππόν τε τὸν Μακεδόνα καὶ τὸν Ἀντίοχον. μέχρι γὰρ ἡ πρὸς Καρχηδονίους ἤκμαζε μάχη, κἂν μὴ φίλια σφίσι τὰ περὶ τὸν Φίλιππον

in prima acie collocat. Romani uerò subitò ingenti & terribili clamore sublato, & clypeos hastis pulsantes, ira & cursu incitati, belluas impetu illo territas dissipaũt atq; euerterunt: quę uerò uulnerabantur, suis magis incommodabant. Iam ut aliquæ in hostes irent, tamen Romanis spacium præbentibus, per mediã aciem transcurrentes, inter prætereundum & iaculis & gladijs uulnerabantur. Ac ad tẽpus aliquod Carthaginenses restiterunt. Deinde Masinissę & Lælij equitatu inuecto, fugerunt omnes, plures ceciderunt, ipso etiam Hannibale penè interfecto. Nam eum fugiens Masinissam laxis habenis acerrimè persequi conuersus uidisset, eius impetu nonnihil declinato, cursuq; inhibito, præteruectum à tergo adortus uulnerauit: ita que cum paucis euasit. Scipio uictoria potitus, properè Carthaginem terra mariq; obsedit. Carthaginenses principio se ad tolerandã obsidionem parantes, tandem rebus desperatis, caduceatores ad illum miserunt, eum quibus Scipio de pacis conditionibus egit, quæ huiusmodi fuerunt: ut Carthaginenses obsides darent, captiuos & transfugas omnes restituerent: elephantos omnes & triremes, decem exceptis, traderent. In posterum neque elephantos, neq; longas naues plures quàm denas haberent, neque bellum cum quoquam nisi de sentẽtia Romanorum susciperent. adiecta sunt & alia quædam. His conditionibus propositis legati Romam missi, sed parum alacriter à Senatu suscepti sunt: alijs aliud censentibus, ac inter sese rixantibus. Verùm populus pacem magno consensu decreuit, acceptis conditionibus, decemq; legatis missis, qui unà cum Scipione omnia administrarent. Pactis firmatis, triremes traditæ, crematæ que sunt: elephantorum maior pars Romam missa, reliqui Masinissę donati: Africam Romani, Carthaginenses Italiam reliquerunt. Hic secundi belli Punici post annos sexdecim exitus fuit. Scipio autem magna parta gloria, cognomentum Africani tulit. (Iam tum enim Carthagini finitima Libya, Africa uocabatur) & multis captiuis ciuibus receptis, liberator à multis dictus, in summo honore fuit. Hannibal contrà à suis ciuibus accusatus est, quòd Romam capere potuerit, nec uoluerit: & manubijs in suum peculium conuersis, rempublicam fraudarit. Sed absolutus est: nec multo post, summum Carthaginensium magistratum adeptus.

Pax facta cum Carthaginensibus.

BELLVM MACEDONICVM aduersus Philippum regem gestum.

HOC bello confecto, Romani alijs aduersus Philippũ Macedonem & Antiochũ sunt implicati. nã Punicis adhuc certaminib. districti, Philip-

 pum

pum quamuis parum amicum, tamẽ colebant, ne Carthaginenses adiutaret, aut Italiam inuaderet. Pace autẽ cum illis constituta, nihil cunctati, bellum apertè cũ eo gesserunt. Cum enim per legatos multa questi, nihil eorum quæ postularant, impetrassent, bellũ decreuerunt: eam causam prætexentes, quod Græciam inuasisset. sed reuera ob priores iniurias illi infensi: & anteuertere cupientes, ne Græcis subactis, Pyrrhi exemplo bellum in Italiam transferret. Bello decreto cùm alia ritè præpararunt, tum L. Apustium classi præfectum Sulpitio Galbæ adiunxerunt, qui cum sinu Ionio occupato diu ægrotaret, præfectus ille, & Claudius Cento legatus, omnibus copijs acceptis, hic quidem Athenas à Macedonibus obsessas classe liberauit: & Chalcidem, quam ijdem tenebant, uastauit: & Philippum, qui Athenas interim inuaserat, regressus iterum atque iterum depulit. Apustius autẽ Philippo in Græcia occupato, impressione in Macedoniam facta, agros uastauit, & castella atque oppida subegit. Qua de causa Philippus animo æstuans, sursum deorsum aliquandiu cursitauit, aliàs alijs opem ferens. Cæterùm Apustio regionem grauiter urgente, & Dardanis finitimam sibi Macedoniam uexantibus (habitãt autem supra Illyrios & Macedones) cum Illyrij quoque atque Amynãder Athamaniæ Thessalicæ gentis regulus, dudum eius fœderati, ad Romanos defecissent, etiam Aetolos suspectos habens, & rebus suis metuens: cum maiori copiarum parte in suum regnum properauit. Cuius aduentu cognito, Apustius, hyeme instante, recessit. Galba ex morbo recreatus, pluribus copijs comparatis, sub ueris initia in Macedoniam properauit. Cumque castra in propinquo haberent, leuia certamina inter equites & uelites facta sunt. Romanis autem in locum quẽdam digressis, unde commeatus facilius suppeteret, Philippus eos sui metu fugisse ratus, ex improuiso prædatores aliquot occidit. Quo Galba animaduerso, è castris eruptione facta, longè plures interfecit: Philippum uerò uictum & saucium noctu recedentẽ non est persecutus: sed Apolloniam redijt, Apustio interim cum Rhodijs & Attalo mare peragrante, & complures insulas subigente. Sub idem tempus Carthaginensis quidam Hamilcar, Magonis in Italia commilito, qui ad tempus quietus ibi remanserat, exorto Macedonico bello, Gallos ad defectionem impulit: cum ijsque Ligures bello adortus, eorum etiam nonnullos sibi adiunxit. Sed à L. Furio prætore acie uicti, legatos de pace miserunt. Ea Liguribus data est, cæteri nihil impetrarunt. Nam Aurelius Consul prætori uictoriam inuidens, eos uicissim bello est adortus. Sequenti anno Hamilcar & Galli multas clades Romanis intulerunt. Nam & Cn. Bebium prætorem superarunt, & socias ciuitates incursarunt, & Pla-

Sulpitius Galba. L. Apustius. Cl. Cento.

Hamilcaris & Gallorũ tumultus.

πον ἦν, ἐθεράπευον αὐτὸν, ἵνα μὴ τοῖς καρχηδονίοις συναίροιτο, ἢ ἐς τὴν ἰταλίαν στρατεύοιτο. ἐπεὶ δὲ τὰ κατ' ἐκείνους ἐρρύησαν, οὐκέτ' ἐμέλλησαν, ἀλλ' ἐς πόλεμον αὐτῷ κατέστησαν φανερὸν, πολλὰ ἐγκαλοῦντες αὐτῷ. πρέσβεις οὖν οἱ ῥωμαῖοι πρὸς αὐτὸν πέμψαντες, ἐπεὶ μηδὲν ὧν ἐπεστάλησαν ἔπραξαν, τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο, χρώμενοι μὲν τῇ τῶν ἑλλήνων ἐπιβασίᾳ λαβῇ, τὸ δ' ἀληθὲς ἀγανακτοῦντες ἐφ' οἷς ἐδεδράκει, καὶ προκαταλαμβάνοντες αὐτὸν, ἵνα μὴ καταδουλωσάμενος ἐκείνους, ἐς τὴν ἰταλίαν στρατεύσῃ κατὰ τὸν πύῤῥον. ψηφισάμενοι δὲ τὸν πόλεμον, τά τε ἄλλα παρεσκευάσαντο εὖ, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ λούκιον ἀπούστιον σουλπικίῳ γάλβᾳ δεδώκασι. καὶ ὁ γάλβας τὸν ἰόνιον κόλπον διαλαβὼν, ὑπὸ πολὺ ἐνόσησε. παραλαβόντες οὖν τὴν δύναμιν πᾶσαν ὅ, τε ῥηθεὶς στρατηγὸς, καὶ κλαύδιος κέντων ὁ ὑποστράτηγος, αὐτὸς μὲν τῷ ναυτικῷ τὰς ἀθήνας ὑπὸ τῶν μακεδόνων πολιορκουμένας ἐρρύσατο, καὶ χαλκίδα κατεχομένην ὑπ' αὐτῶν ἐπόρθησε. καὶ αὖ τότε φιλίππου ταῖς ἀθήναις ἐπιστρατεύσαντος, ἐπανελθὼν τότε αὐτὸν ἀπεκρούσατο, καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις προσβαλόντα ἀπεκρούσατο. ἀπούστιος δ' ἐς τὴν μακεδονίαν, ἀσχόλου περὶ τὴν ἑλλάδα τοῦ φιλίππου ὄντος, ἐμβαλὼν, τήν τε γῆν ἐληΐζετο, καὶ φρούρια καὶ πόλεις ἐχειρώσατο. φίλιππος δὲ διὰ ταῦτα ἐν ἀμηχανίᾳ γινόμενος, τέως μὲν ἄνω καὶ κάτω περιῄει, ἄλλοτε ἄλλοις ἀμύνων. ὡς δὲ ὁ ἀπούστιος τῇ χώρᾳ αὐτοῦ ἰσχυρῶς ἐνέκειτο, καὶ οἱ δαρδάνοι τὴν πρόσορον σφίσι μακεδονίαν ἐκακούργουν (οἰκοῦσι δ' οὗτοι ὑπέρ τε ἰλλυριῶν καὶ ὑπὲρ μακεδόνων) ἰλλυριοί τέ τινες καὶ ἀμύνανδρος ἀθαμανίας θετταλικοῦ γένους βασιλεὺς ὢν, σύμμαχοι πρότερον ὄντες αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ῥωμαίους μετέστησαν· ἐκ τούτου καὶ τὰ τῶν αἰτωλῶν ὑπώπτευσε, καὶ περὶ τοῖς οἰκείοις ἔδεισε, καὶ ἐκεῖ μετὰ τοῦ πλείονος στρατεύματος ἐπανῆλθε. γνοὺς δὲ τὴν πρόσοδον αὐτοῦ ὁ ἀπούστιος, ἀνεχώρησεν· ἤδη γὰρ καὶ χειμὼν ἦν. ῥαΐσας δ' ἐκ τῆς νόσου ὁ γάλβας, πλείω παρεσκευάσατο δύναμιν, καὶ ἅμα ἦρι ἐς τὴν μακεδονίαν ἀπήγετο. ἐπεὶ δ' ἐπλησίασαν ἀλλήλοις, ἀντεστρατοπεδεύσαντο, καὶ ἀκροβολισμοῖς ἐχρῶντο τῶν ἱππέων καὶ τῶν ψιλῶν. μεταναστάντων δὲ τῶν ῥωμαίων ἔς τι χωρίον, ὅθεν ῥᾷον ἂν αὐτοῖς ἐπισιτίσασθαι, νομίσας ὁ φίλιππος ὡς φοβηθέντας αὐτὸν μεταστῆναι, ἐπῆλθεν αὐτοῖς ποιουμένοις ἁρπαγὰς ἀπροσδόκητος, καί τινας διέφθειρε. καὶ ὁ γάλβας τοῦτο εἰδόμενος, ἐπεξέδραμεν ἐκ τοῦ στρατοπέδου. καὶ προσπεσὼν αὐτοῖς, πολλῷ πλείους ἀντεπέκτεινεν. ὁ δέ γε φίλιππος ἡττηθεὶς, καὶ τρωθεὶς, ὑπὸ νύκτα ἀπανέστη. οὐ μέντοι αὐτὸν ὁ γάλβας ἐδίωξεν, ἀλλ' ἐς τὴν ἀπολλωνίαν ἀνεκομίσθη. καὶ ἀπούστιος δὲ μετὰ τῶν ῥοδίων καὶ τοῦ ἀττάλου περιπλέων, νήσους συχνὰς ἐχειρώσατο. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καί τις ἀμίλκας καρχηδόνιος τῷ μάγωνι συστρατεύσας ἐν ἰταλίᾳ, κἀκεῖ ὑπομείνας, τέως μὲν ἡσυχίαν ἦγεν. ὡς δ' ὁ μακεδονικὸς πόλεμος ἐνέστη, τούς τε γαλάτας τῶν ῥωμαίων ἀπέστησε, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ λίγυας στρατεύσας, τινὰς κἀκείνων προσεποιήσατο. λουκίῳ δὲ φουρίῳ στρατηγοῦντι πολεμηθέντες ἡττήθησαν, καὶ περὶ σπονδῶν ἐπρεσβεύσαντο. καὶ οἱ μὲν λίγυες ἔτυχον αὐτῶν, τοῖς ἄλλοις δὲ οὐκ ἐδόθησαν· ἀλλ' ἀντεστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς αὐρήλιος ὁ ὕπατος, φθονήσας τῆς νίκης τῷ στρατηγῷ. τῷ δ' ἑξῆς ἔτει πρὸς τοῦ ἀμίλκου καὶ τῶν γαλατῶν συνηνέχθησαν πολλὰ καὶ δεινά. γναῖόν τε γὰρ βαίβιον στρατηγὸν ἐνίκησαν, καὶ τὴν συμμαχίδα τῶν ῥωμαίων κατέτρεχον, καὶ πλα-

ὅτι τὰς ἀθήνας πολιορκουμένας ὑπὸ τῶν μακεδόνων ἐρρύσαντο οἱ ῥωμαῖοι.

ὅτι ἐπελθὼν φίλιππος ῥωμαίοις συμβαλὼν, ἡττήθη.

κεντίαν

κορινθίαν ἐπολιόρκουν, καὶ ἑλόντες κατέσκαψαν. ἐν δὲ τῇ ἑλλάδι καὶ τῇ μακεδονίᾳ πόπλιος * οὐάλλιος ὁ ὕπατος ἀντικάθηστο τῷ φιλίππῳ, τὰ τῆς ἠπείρου προκαταλαβόντι στενά, δι' ὧν εἰς τὴν μακεδονίαν εἰσὶν εἰσβολαί. μετὰ δὲ τὸν χειμῶνα τίτος φλαμίνιος ὕπατος, τοῦ φιλίππου πᾶν τὸ μεταξὺ τῶν ὀρῶν διατειχίσαντος, καὶ ὄντος δυσπολεμήτου, διά τινος ἐκπεριελθὼν στενῆς ἀτραποῦ μετ' ὀλίγων τὸ παρατείχισμα. καὶ φανεὶς ὑπὲρ δεξιῶν, αἰφνίδιον ἐφόβησε τὸν φίλιππον, νομίσαντα πᾶν τὸ τοῦ τίτου στράτευμα εἴσω τῶν στενῶν παρελθεῖν, ὅθεν καὶ εἰς τὴν μακεδονίαν ἀπῆρεν εὐθύς. ὁ δ' ὕπατος ἐκεῖνον μὲν οὐκ ἐδίωξε, τὰς δ' ἐν τῇ ἠπείρῳ πόλεις προσεποιήσατο· καὶ ἐς θεσσαλίαν ἐλθὼν, πολλὰ παρεσπάσατο τοῦ φιλίππου, καὶ εἰς τὴν φωκίδα τήν βοιωτίαν τε ἀνεχώρησε, καὶ ὁ μὲν ἐλάτειαν ἐπολιόρκει, λούκιος δὲ φλαμίνιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀττάλου καὶ τῶν ῥοδίων τὰς νήσους ἐχειροῦτο. καὶ τέλος κεγχρεὰς εἱλόντες, καὶ πυθόμενοι πρέσβεις παρὰ φιλίππου πρὸς τοὺς ἀχαιοὺς ἐπὶ συμμαχίᾳ πεπέμφθαι, ἔπεμψαν καὶ αὐτοὶ, καὶ ἀθηναῖοι συνεπρεσβεύσαντο. καὶ πρότερον μὲν ἐμερίσθησαν αἱ γνῶμαι τῶν ἀχαιῶν, τῶν μὲν τῷ φιλίππῳ τὴν συμμαχίαν ψηφιζομένων, τῶν δὲ τοῖς ῥωμαίοις, ὀψὲ δ' οὖν ποτε τὴν βοήθειαν αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, καὶ ἐπὶ τὴν κόρινθον συνεστράτευσαν, καὶ τοῦ μὲν τείχους κατέρειψαν τινα. πονήσαντες δὲ ἐπ' ἐκδρομαῖς, ἀπανέστησαν. ἅτε δείσας ὁ φίλιππος μὴ πολλαὶ πόλεις ἁλῶσιν, ὑπὲρ εἰρήνης πρὸς τὸν ὕπατον ἐπεκηρυκεύσατο. καὶ ὃς ἐδέξατο τοὺς λόγους αὐτοῦ, καὶ συνῆλθον αὐτοί. καὶ οἱ σύμμαχοι. ἐπράχθη δ' οὐδὲν, ἢ ὅτι πρέσβεις εἰς ῥώμην πέμψαι τῷ φιλίππῳ ἐπετράπη, καὶ οὐδὲ ἐκεῖ τι ἐγένετο. τῶν γὰρ ἑλλήνων ἀφεῖναι αὐτὸν ἀξιούντων τῆς κορίνθου καὶ τῆς χαλκίδος, τῆς τε δημητριάδος τῆς θεσσαλικῆς, οὐδὲν περὶ τούτων οἱ τοῦ φιλίππου πρέσβεις ἐντετάλθαι ἔφασαν, καὶ ἄπρακτοι ἀπηλλάγησαν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ τῷ φλαμινίῳ τὴν ἐν τῇ ἑλλάδι ἡγεμονίαν καὶ εἰς τὸ ἐπιὸν ψηφισάμενοι ἔτος, αὐτῷ ἀνέθεντο καὶ τὰ κατὰ φίλιππον. ὁ δ', ὅτι κατὰ χώραν ἔμελλε μένειν, πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ μᾶλλον ὅτι καὶ νάβις ὁ λακεδαιμονίων τύραννος ἐπανέστη οἱ, καίτοι φίλος ὢν τοῦ φιλίππου, καὶ τὸ ἄργος λαβὼν παρ' αὐτοῦ. ἀδυνατῶν γὰρ ὁ μακεδὼν πολλὰ διέπειν ὁμοῦ, καὶ δείσας μὴ τοῖς ῥωμαίοις ἡ πόλις ληφθῇ, τῷ νάβιδι αὐτὴν, ἵν' αὖθις ἀποδοίη, παρακατέθετο. αἰλίου δὲ παίτου τοῦ ὑπάτου στρατεύσαντος ἐπὶ τοὺς γαλάτας, πολλοὶ ἀπ' ἀμφοτέρων ἀπώλλυντο, προσμιγνύντων ἀλλήλοις, καίριον δέ τι ἐπράχθη οὐδέν. οἱ δ' ὅμηροι τῶν καρχηδονίων, οἵ τε δοῦλοι οἱ μετ' αὐτῶν, καὶ οἵ τισι πεπραμένοι αἰχμάλωτοι, κατασχεῖν τὰς πόλεις ἐν αἷς ἕκαστοι τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο τολμήσαντες, καὶ πολλοὺς τῶν ἐπιχωρίων φονεύσαντες, καθῃρέθησαν ὑπὸ κορνηλίου λεντούλου στρατηγοῦ, πρὶν μεῖζόν τι δρ- ἐργάσασθαι. οἱ μέντοι γαλάται εὐτυχίαις τε ἐπαιρόμενοι, καὶ τοὺς ῥωμαίους ἐν παρέργῳ σφίσι πολεμοῦντας αἰσθόμενοι, παρεσκευάσαντο ὡς καὶ ἐπὶ τὴν ῥώμην ἐλάσοντες. δείσαντες οὖν οἱ ῥωμαῖοι, ἄμφω τοὺς ὑπάτους κορνήλιον κέθηγον καὶ μινούκιον ῥοῦφον ἐπὶ τοὺς γαλάτας ἔπεμψαν· οἳ διαιρεθέντες, ἄλλος ἄλλην ἐπόρθουν χώραν. πρὸς οὖν τοὺς ὑπάτους καὶ οἱ πολέμιοι διῃρέθησαν, καὶ οἱ μὲν τῷ κεθήγῳ μετὰ τοῦ ἀμίλκου συμβαλόντες, ἡττήθησαν. οἱ λοιποὶ δὲ τοῦτο γνόντες, ἀπεδειλίασαν, καὶ οὐκέτι τῷ ῥούφῳ συνέβαλον, ἀλλ' ἀδεῶς ἐκεῖνος τὴν χώραν κατέτρεχε. καὶ οἱ μὲν

τῷ κε-

Μάχη ἑτέρα ῥωμαίων πρὸς φίλιππον.

centiam expugnatam euerterunt. In Græcia & Macedonia P. * Villius consul contra Philippum in procinctu erat, qui Epiri angustias occuparat, per quas in Macedoniam patebat aditus. Hyeme elapsa, T. Flaminius Cos. cum Philippus, ob omne illud spacium, quod inter montes interiacet, muro obsepium, oppugnatu difficilis esset: cum paucis per angustũ callem munitionem circumijt. & ex superiore loco subito conspectus, terrorem incussit Philippo, omnem eius exercitum angustias superasse opinanti, ut statim in Macedoniam recederet. Consul uerò illum non persecutus, Epiri urbibus est potitus: atq; inde in Thessaliam trãsgressus, multis à Philippo alienatis, in Phocidem & Bœotiam se contulit. Vbi dum Elatiam obsidet, L. Flaminius frater eius cum Attalo & Rhodijs insulas subigunt. deniq; Cenchreis etiam potiti, cum audissent societatem Achæorum à Philippo petitam esse, legatos & ipsi unà cum Atheniensibus ad illos miserunt. Initio diuisæ fuerunt Achæorum sententiæ, alijs Philippo, alijs Romanis auxilia decernentibus. Sed serò tandem societate inita, Corinthi oppugnandæ adiutores, parte muri deiecta, crebris eruptionibus fatigati, recesserunt. Deinde ueritus Philippus, ne multæ urbes caperentur, caduceatores ad Consulem de pace misit. Qui cũ eius postulatis annuisset, & ipsi & socij conuenerunt: sed nihil actum est aliud, nisi quòd Philippo legatos Romam mittere est concessum. ac ne ibi quidem quicquam impetratum. Nam Græcis postulantibus, ut Corintho, Chalcide & Thessalica Demetriade cederet: Philippi legati nihil de ijs urbibus in mandatis se habere affirmantes, rebus infectis discesserunt. Romani uerò Græciæ prouinciam, & bellum Philippi cum Flaminio, in sequentem etiam annũ prorogarunt. Qui cum ibi mansurus esset, ad bellum se parauit: eoq; magis, quòd Nabis, Lacedæmoniorũ tyrannus, quanq; Philippi, ob Argos ab eo acceptum, amicus, pacem cum ipso secerat. Nam quia Macedo multa simul curare nõ poterat, eam urbem, ueritus ne à Romanis caperetur, Nabidis fidei, depositi instar, commisit. Aelio Pæto consule bellum cum Gallis gerẽte, etsi multi utrinq; in conflictibus ciciderunt, nihil tamen memorabile gestum est. Obsides Carthaginensium, eorum serui & captiui uænundati, urbes in quibus quisq; degebant, occupare ausi, multis ciuibus interfectis: à Cornelio Lentulo prætore sunt oppressi, prius q̃ grauius aliquid committeretur. At Galli successibus elati, cum Romanos obiter secum bellare animaduerterent, ita se parabant, quasi ipsam urbem oppugnaturi. Quo conatu Romani territi, utrunque Consulem, Cornelium Cethegum & Minutium Rufum, contra Gallos miserunt: qui inter se diuisi, alius aliam regionem uastauit. Vt Consules, ita etiam hostes diuisi, qui cum Hamilcare fuerunt, uicti

T. Flaminius Cos. cum Philippo bellum gerit.

Achæi se cum Romanis coniungunt.

Nabis Lacedæmonius tyrannus.

Motus seruilis oppressus.

Gallorum minæ coercitæ.

à Cethego, pacem impetrarunt: reliqui ea clade territi, cũ Rufo agros impunè ualitante nõ sunt congressi, nec tamen ab armis recesserunt. Tũc etiã Flaminius cum Attalo totã Bœotiã subegit. ac Attalus dum concionem ad Bœotios habet, præ senio efflauit animã. At Flaminius in Thessaliã profectus, equestri prælio cũ Philippo decertauit. neq; enim locus maiori pugnæ fuit idoneus. Quare ambo in tumulum quendam cuius cacumẽ Cynoscephale, à canini capitis similitudine dicitur, secesserunt: diuersisq; castris positis, inter se totis exercitib. cõgressi, æquo Marte discessissent, nisi Aetolorũ auxilia uictoriã Romanis peperissẽt. Philippus uictus & profligatus, cũ Larissam & circumiacentes ciuitates in uictoris partes concessisse audisset, caduceatorib. missis, pecuniaq;, & preter alios filio Demetrio obside dato, inducias à Flaminio impetrauit, & legatos Romã pro pace misit. Dum hęc geruntur, etiam Androsthenes ab Achæis uictus, Corinthum amisit. Lucius Flaminius classis pręfectus, cum Acarnanes à Philippi societate abstrahere non posset, Leucadẽ obsidione cępit: eosq;, ubi Philippi cladem audiuere, facilius subegit. Sic Macedonicum bellũ est solutũ, & Romani pacẽ cum Philippo minimè grauatim fecerunt, his conditionibus: ut captiuos & trãsfugas omnes restitueret: ut elephantos & triremes, præter quinq; & prætoriã quę XVI remorũ erat, & pecuniã partim præsentẽ, partim certis pensionib. daret: ut soli Macedoniæ imperaret, neq; milites ultra quinquies mille aleret, neq; ulli extra regnũ suũ bellum faceret. Nã cæteras urbes tam Asianas q; Europæas, quę prius ei seruierant, liberas dimiserũt. Consules denuò Gallos, sed nõ citra laborẽ & ærumnã, subegerunt. Porcius Cato Hispaniam penè totam alienatã recuperauit, uir illis temporib. omnib. uirtutib. præstantissimus. Cum aũt post Cannensem cladem lex esset lata, ne mulieres aurũ gestarent, neue uehiculis aut uaria ueste uterentur, & populus utrũ ea abroganda esset, nec ne, deliberaret: Cato pro concione eam retinendã esse suasit, cum hac conclusione: Ornentur igitur mulieres, non auro, non gemmis, non acupictis aut byssinis uestibus: sed modestia, maritorum obseruantia, liberorum amore, obedientia, moderatione, legibus ciuitatis, armis nostris, uictorijs, triumphis. Sed L. Valerius tribunus plebis Catoni aduersatus, autor fuit, ut mulieribus patria ornamenta redderentur. qua de re cum ad populum multa uerba fecisset, oratione ad Catonẽ conuersa: Tu Cato, inquit, si ornamenta mulierum iniquo animo pateris, & aliquid magnificum & philosopho dignum præstare cupis, in orbem eas radito, tunicis & pallijs induito, atq; etiam, si Dijs placet, armato, & equis impositas in Hispaniã ducito, atq; adeò huc adducito, ut & concionib. nostris intersint. Age accersamus eas huc.

Macedonici belli exitus.

Contentio de ornamentis mulierum.

τῷ Κεθήγῳ πολεμήσαντες σπονδὰς ἐποιήσαντο, οἱ δ' ἄλλοι ἐν τοῖς ὅπλοις ἔτι ἐτύγχανον. τότε δὲ καὶ ὁ Φλαμίνιος μετὰ τοῦ Ἀττάλου τὴν Βοιωτίαν ἅπασαν ὑπηγάγετο. καὶ ὁ μὲν Ἄτταλος ἐν τῷ δημηγορεῖν αὐτοῖς ὑπὸ γήρως ἀπέψυξεν. ὁ δέ γε Φλαμίνιος ἐς τὴν Θεσσαλίαν ἐλθὼν, τῷ Φιλίππῳ προσέμιξε, καὶ ἱππομαχίαν ἐποιήσαντο. τὸ γὰρ χωρίον οὐκ ἐπιτήδειον πρὸς μείζω μάχην ἦν. διὸ καὶ ἄμφω ἀπανέστησαν, καὶ πρός τινα λόφον γενόμενοι, ὃ τὴν ἀκρωνυχίαν κυνὸς κεφαλῇ ἐναπεικάζουσιν, οἱ μὲν ἔνθεν, οἱ δ' ἐκεῖθεν ηὐλίσαντο· καὶ μαχεσάμενοι τοῖς στρατεύμασιν ἅπασιν, ἰσοπαλεῖς ἂν ἀπηλλάγησαν, εἰ μὴ οἱ Αἰτωλοὶ ὑπερτέρους τοὺς Ῥωμαίους ἐποίησαν. ἡττηθεὶς οὖν ὁ Φίλιππος, καὶ φυγὼν, εἶτα μαθὼν τήν τε Λάρισαν καὶ τὰς περὶ αὐτὴν πόλεις τὰ τοῦ νικήσαντος ᾑρημένας, ἐπεκηρυκεύσατο τῷ Φλαμινίῳ· καὶ ὃς ἐσπείσατο, χρήματά τε τοῦ Φιλίππου δόντος, καὶ ὁμήρους ἄλλους τε καὶ τὸν υἱὸν τὸν Δημήτριον, καὶ πρέσβεις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐς Ῥώμην ἐκπέμψαντος. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο, καὶ Ἀνδροσθένης ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν, καὶ τὴν Κόρινθον ἀπέβαλε. καὶ ὁ Φλαμίνιος ὁ Λούκιος ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ ὢν, ἐπεὶ μὴ ἔπειθε τοὺς Ἀκαρνᾶνας μὴ συμμαχεῖν τῷ Φιλίππῳ, τήν τε Λευκάδα πολιορκίᾳ εἷλε, κἀκείνους μετὰ τὴν ἧτταν τοῦ Φιλίππου γνόντας ῥᾷον συμπαρεστήσατο. οὕτω μὲν ὁ Μακεδονικὸς ἐλέλυτο πόλεμος, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ τῷ Φιλίππῳ ἑτοιμότατα συνηλλάγησαν ἐπὶ τῷ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τοὺς αὐτομόλους ἀποδοῦναι, καὶ τοὺς ἐλέφαντας, τάς τε τριήρεις, πλὴν πέντε καὶ τῆς στρατηγίδος αὐτῆς, οὔσης ἑκκαιδεκήρους· καὶ χρήματα μὲν αὐτίκα δοῦναι, τὰ δὲ καὶ ἐν τάξεσί τισι· καὶ μόνης τῆς Μακεδονίας βασιλεύειν, μὴ πλείους τ' ἔχειν στρατιώτας τῶν πεντακισχιλίων, μήτε πόλεμον ἔξω τῆς ἑαυτοῦ χώρας ποιεῖσθαι τινί. τὰς γὰρ ἄλλας πόλεις τάς τε ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ τῇ Εὐρώπῃ, τὰς πρὶν δουλευούσας αὐτῷ, ἐλευθέρας ἀφῆκαν. οἱ δ' ὕπατοι τοῖς Γαλάταις αὖθις οὐκ ἀταλαιπώρως ἐπολέμησαν, ὅμως μέντοι καὶ τούτους ὑπέταξαν. Πόρκιος δὲ Κάτων ὕπατος αἱρεθεὶς, τὴν Ἰβηρίαν μικροῦ πᾶσαν ἀλλοτριωθεῖσαν ἀνεκτήσατο, ἀνὴρ ἀρετῇ πάσῃ τοὺς τότε νικῶν. νόμου δὲ τεθέντος μετὰ τὴν ἐν Κάνναις τοῖς Ῥωμαίοις συμβᾶσαν ἧτταν, μὴ χρυσοφορεῖν τὰς γυναῖκας, μήτε διφροφορεῖσθαι, μήθ' ὅλως ἐσθῆτι καταποικίλῳ κεχρῆσθαι, ὁ δῆμος, εἰ χρὴ καταλῦσαι τὸν νόμον, βουλὴν ἐποιεῖτο. καὶ περὶ τούτου ὁ Κάτων ἐδημηγόρησε, δεῖν κατασκευάζων τὸν νόμον κρατεῖν, καὶ τέλος τοῦτο τι ἐπήγαγε· κοσμείσθωσαν οὖν αἱ γυναῖκες, μήτε χρυσῷ, μηδὲ λίθοις, ἤ τισιν ἀνθηροῖς καὶ ἀμοργίνοις ἐσθήμασιν, ἀλλὰ σωφροσύνῃ, φιλανδρίᾳ, φιλοτεκνίᾳ, πειθοῖ, μετριότητι, τοῖς νόμοις τοῖς κειμένοις, τοῖς ὅπλοις τοῖς ἡμετέροις, ταῖς νίκαις, τοῖς τροπαίοις. Λούκιος δὲ Οὐαλέριος δήμαρχος ἀντιλέγων τῷ Κάτωνι, διελέχθη, ἀποδοθῆναι συμβουλεύων ταῖς γυναιξὶ τὸν κόσμον τὸν πάτριον, καὶ πολλὰ περὶ τούτου πρὸς τὸν δῆμον εἰπὼν, εἶτα πρὸς τὸν Κάτωνα τὸν λόγον ἀπέτεινε, καὶ ἔφη· σὺ δ' ὦ Κάτων, εἰ ἄχθῃ τῷ κόσμῳ τῶν γυναικῶν, καὶ βούλει φιλόσοφόν τι ποιῆσαι καὶ μεγαλοπρεπὲς, ἀπόκειρον αὐτὰς περιτρόχαλα, καὶ χιτωνίσκους καὶ ἐξωμίδας ἔνδυσον, καὶ νὴ Δία σύ γε καὶ ὅπλισον, ἐφ' ἵππους τε ἀνεβίβασον. καὶ ἐς τὴν Ἰβηρίαν ἀνάγαγε, ὅπως τι καὶ τῶν ἐκκλησιῶν κοινωνῶσιν ἡμῖν. καὶ δεῦρο αὐτὰς εἰσφερώμεθα

μάχη ῥωμαίων πρὸς φίλιππον, καὶ ἧττα αὐτοῦ.

ἐπὶ ποίοις σπονδαῖς ῥωμαῖοι τῷ φιλίππῳ ἐσπείσαντο.

[illegible] κόσμου γυναικείου.

καὶ ὁ μὲν

καὶ ὁ μὲν οὐαλέριος τοιαῦτα ὑπεκρίθη ἄττα· ἀκούσασαι δὲ αἱ γυναῖκες (ἐγγὺς γὰρ ἦν ἀγορᾶς πολλαὶ διέτριβον, πολυπραγμονοῦσαι τὸ γινόμενον) εἰσεπήδησαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καταβοῶσαι τοῦ νόμου. καὶ οὕτω παραχρῆμα λυθέντος αὐτοῦ, ἀνελάβοντο εὐθὺς ἐκεῖ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κόσμον τινά, καὶ ἐξῆλθον χορεύουσαι. ὁ δὲ κάτων ἀποπλεύσας εἰς ἰβηρίαν ἀφίκετο, καὶ μαθὼν πάντας τοὺς μέχρι τοῦ ἴβηρος οἰκοῦντας συνεστράφθαι, ἵνα καθ' ἓν αὐτῷ πολεμήσωσι, συγκροτήσας τὸ στράτευμα προσέβαλε σφίσι, καὶ ἡττήσας αὐτούς, ἀνάγκασε προσχωρῆσαί οἱ, φοβηθέντας ἵνα μὴ καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν ἀποβάλωσι, καὶ τότε μὲν δεινὸν οὐδὲν αὐτοῖς εἰργάσατο. ὕστερον δὲ ὑποψίαν τινὰ γενομένων, τά τε ὅπλα πάντων ἀφείλετο, καὶ τὰ τείχη σφῶν δι' αὐτῶν τῶν ἐπιχωρίων κατέσκαψε. γράμματα γὰρ ἑκασταχόσε διαπέμψας, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἅπασιν αὐτὰ ἀποδοθῆναι κελεύσας, προσέταξε τοὺς περιβόλους αὐθημερὸν καθελεῖν, θάνατον ἀπειλήσας τοῖς ἀπειθήσασιν. ἃ ἀναγνόντες οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντες, καὶ νομίσαντες ἕκαστοι μόνοις αὐτοῖς γεγράφθαι, καὶ μηδὲ καιρὸν λαβόντες βουλῆς, κατέβαλον πάντες τὰ τείχη. ὁ δὲ κάτων διέβη τὸν ἴβηρα, καὶ τοῖς κελτίβηρσι συμμαχοῦσι τοῖς πολεμίοις αὐτοῦ, διὰ πλῆθος συμβαλεῖν μὴ θαρσήσας, μετεχειρίζετο θαυμασίως αὐτούς, ποτὲ μὲν μεταπείθων πρὸς αὐτὸν μεταστῆναι δόσει μείζονος μισθοῦ, ποτὲ δὲ ἀναχωρεῖν σφίσιν ἐπ' οἴκαδε, ἔστι δ' ὅτε καὶ μάχην αὐτοῖς ἐς ἡμέραν ἐπαγγέλλων ῥητήν. ἐκ γὰρ τούτου ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ φοβηθέντες, οὐκέτι αὐτῷ πολεμῆσαι ἐτόλμησαν. τότε δὲ καὶ φλαμίνιος ἐπὶ τὸ ἄργος ἐστράτευσε. τὸν γὰρ νάβιν οὔτε σφίσι πιστόν, καὶ τοῖς ἕλλησι φοβερὸν ὁρῶντες οἱ ῥωμαῖοι, πολέμιον ἐποιήσαντο. προσγενομένων δὲ συμμάχων ἐκ τοῦ φιλίππου αὐτῷ, ἐπὶ τὴν σπάρτην ἤλασεν ὁ φλαμίνιος, καὶ ἀπόνως τὰ ταΰγετά τε ὑπερέβη, καὶ πρὸς τὴν πόλιν προσῆλθε μηδενὸς ἐναντιουμένου. ὁ γὰρ νάβις τούς τε ῥωμαίους δείσας, καὶ τοὺς ἐπιχωρίους ὑποπτεύσας, οὐκ ἐκινήθη ὥστε προαπαντῆσαι τῷ φλαμινίῳ. πλησιάσαντι δὲ ἐπεξέδραμε, καὶ καταφρονήσας διά τε τὸν κάματον τὸν ἐκ τῆς πορείας, καὶ ὅτι περὶ τὴν στρατοπέδευσιν ἀπησχόλητο, καί τινας συνετάραξε. τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἐπεξῆλθε τοῖς προσβάλλουσι, καὶ πολλοὺς ἀποβαλών, οὐκέτι ἐπεξῆλθε. καταλιπὼν οὖν μέρος τοῦ στρατοῦ ἐκεῖ ὁ φλαμίνιος, ὅπως μηδαμοῦ κινηθείη, τοῖς λοιποῖς ἐπὶ τὴν χώραν ἐστρατεύετο· κἀκεῖνός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ οἱ ῥόδιοι, καὶ ὁ τοῦ ἀττάλου παῖς εὐμενὴς ἐπόρθησαν αὐτήν. ἀπογνοὺς οὖν διὰ ταῦτα ὁ νάβις, κήρυκα τῷ φλαμινίῳ ὑπὲρ εἰρήνης ἀπέστειλε. καὶ ὃς τοὺς μὲν λόγους αὐτοῦ προσήκατο, οὐκ αὐτίκα δὲ κατελύσατο. τὰς γὰρ ὁμολογίας ἃς ἀπῄτει ὁ νάβις ποιήσασθαι, οὔτ' ἀπαγορεῦσαι ἐθάρρει, οὔτε ποιῆσαι συγκατετίθετο, τὸ δὲ πλῆθος ἐκώλυσεν αὐτὸν συμβῆναι. καὶ τότε μὲν οὐκ ἐσπείσατο. προσβαλόντων δὲ τῶν ῥωμαίων αὖθις, καὶ τὴν σπάρτην ὀλίγου πᾶσαν (καὶ γὰρ ἀτείχιστος ἦν ἐν μέρει) ἑλόντων, οὐκέτ' ἐπέσχεν, ἀλλὰ πρός τε τὸν φλαμίνιον σπονδὰς ἐποιήσατο, καὶ πρὸς τὴν ῥώμην πρεσβεύσας συνηλλάγη. ὁ δὲ φλαμίνιος τότε μὲν πάντας τοὺς ἕλληνας ἐλευθέρους ἀφῆκεν· ὕστερον δὲ συγκαλέσας αὐτούς, καὶ ὑπομνήσας ὧν εὐηργέτηντο, παρῄνεσεν εὔνοιαν τῇ ῥώμῃ τηρεῖν, καὶ τὰς φρουρὰς ἁπάσας ἐξήγαγε, καὶ ἀπῆρε μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ. ἀφικομένου δ' ἐς ῥώμην τοῦ φλαμινίου, ὁ νάβις ἐνεωτέρισε, καὶ κατὰ τοῦτον καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἅπαν ὡς εἰπεῖν ἐταράχθη, τῶν αἰτωλῶν σφᾶς ἐναγόντων. παρεσκευάζοντό τε ὡς πολεμήσοντες, καὶ πρὸς τὸν φί-

Cum hęc dicteria Valerij mulieres audiuissent (multæ enim euentus expectatione suspensæ, iuxta forum uersabãtur) in concionẽ irruperũt, cõtra legẽ uociferantes. Qua citra cunctationẽ soluta, statim ibi ornamẽtis quibusdã sumptis, cũ tripudijs abierunt. Cato in Hispaniã profectus, cũ omnes usque ad Iberũ conspirasse, atque in unum cõuenisse didicisset, ut semel uniuersi cũ eo pugnarent: prælio uictos ad deditionẽ compulit, metuẽtes, ne eodẽ terrore etiã urbes amitterent. Ac tum quidẽ eis pepercit. Pòst aũt, cum quidã suspicionem de se prębuissent, omnibus arma ademit, & ipsos ciues sua mœnia euertere coegit. Literis enim in omnia loca missis, eodemque die redditis, omnia mœnia eodẽ die dirui iussit, contumacib. mortẽ cõminatus. Quibus magistratus lectis, singuli putantes sibi solis ita scriptũ esse, ne spacio quidẽ ad deliberandũ sumpto, munitiones omnes deiecerunt. Iberũ transgressus, cum Celtiberis hostiũ socijs ob multitudinem congredi nõ ausus, mirabiliter homines tractauit: aliàs maiora stipendia pollicendo, ut ad se transirent: alias monẽdo, ut domum redirent: aliàs etiã certũ pugnæ diem designando. Ita factum, ut inter se dissentiẽtes, cum eo pugnare ausi nõ fuerint. Tũ Flaminius Argos oppugnauit. Romani enim Nabidem neque sibi fidũ, & Græcis formidabilẽ, hostẽ iudicarant. Sed cũ ei auxilia à Philippo missa essent, Flaminius Spartã oppugnaturus, Taygeto mõte citra laborẽ superato, ad ipsam usque urbẽ, aduersante nèmine, peruenit. Nabis enim & Romanos metuens, & ciuib. diffidens, se loco non mouerat, ut illi maturè occurreret: sed cum iam præ forib. adesset, eruptionẽ fecit, eo tum ob laborẽ itineris, tum propter castrametationis occupationẽ contempto, ac nõnullos turbauit. Postridie oppugnãtes cũ magna clade suorũ adortus, de cætero intra mœnia se continuit. Flaminius igitur parte copiarũ ibi relicta, nẽ hostis aslió abiret: ipse cum fratre suo, Rhodijs, & Eumene Attali filio, agros uastauit. Quibus reb. ad desperationẽ adactus Nabis, caduceatore ad Flaminiũ misso, nõ statim pacẽ impetrauit. Nã quæ cõditiones ei ferebãtur, eas neque repudiare, neque multitudine prohibente accipere ausus est. Sed cum Romani urgerent, & totam penè Spartam (quadam enim parte mœnia nõ habebat) cæpissent: non diutius cunctatus, pace cũ Flaminio facta, & legatis Romam missis, recõciliatus est. At Flaminius tum omnibus Græcis libertatem dedit, eosque postea conuocatos, beneficijs, quæ accepissent, commemoratis, monuit, ut beneuolentiam erga poopulum Romanum conseruarent. & præsidijs omnibus deductis, cum toto exercitu discessit. Eo Romã profecto, Nabis nouis rebus studuit: quo motu tota penè Græcia, impulsu Aetolorum est concussa, seque bello gerendo pararunt, ad Philippum

Cato Hispaniam sub iugum reducit.

Flaminius Nabidẽ domat.

Græci contra Romanos Antiochũ & Philippum concitant.

lippum & Antiochum legatis missis, cui persuaserunt, ut Romanis bellum inferret, spe & Græci & Italici regni proposita. Romani turbatis adhuc rebus, sine ulla spe Antiochi superandi, satis habuerunt, si sua tueri possent. nam Antiochus domesticis uirib. multũ posse putabatur, cùm propter alia, tum quod Mediã subegisset: sed multo maior factus erat, affinitate Ptolemęi Aegypti, & Ariarathis Cappadociæ regũ. Antiochũ igitur, de quo talis esset opinio, belli Philippici tempore coluerunt, per legatos amicè cum eo agentes, & munera missitantes. Sed Macedone uicto, quẽ pridẽ timuerant, cõtempserunt. At ille in Thraciã traiecit: & præter alia ui subacta, Lysimachiam desolatã instaurauit, qua ad belli gerendi cõmoditatẽ uteretur, à Philippo & Nabide accersitus. Hannibal quoque coràm in spẽ eũ erexerat, fore ut Carthaginẽ, atque inde in Italiã nauigans, Ionij sinus gentib. subactis, Romã ipsam oppugnare posset. Peruenit aũt Antiochus bis in Europã atque in Gręciã. Sed Ptolemæi morte audita, cum in eo sibi putaret esse omnia, ut Aegypto potiretur: Seleuco filio Lysimachiæ cũ copijs relicto, abitũ parauit. Cæterùm cum Ptolemæũ adhuc superstitẽ esse cognouisset, Aegypto abstinuit. in Cyprũ nauigaturus, tẽpestate conflictatus, domũ redijt. Legatos porrò & ille & Romani miserunt inuicẽ, cùm ut de iniurijs expostulantes belli causam quærerent: tum ut quæ uires aduersæ partis essent, utrique explorarent. Hãnibal uerò summũ apud Carthaginenses magistratũ gerens, eoque potẽtissimorum ciuium susceptus odijs, apud Romanos accusatus est, ut qui & Carthagine res nouas moliretur, & cum Antiocho arcana cõsilia tractaret. Itaque cognita Romanorũ quorundã pręsentia, ueritus ne cõprehẽderetur, noctu Carthagine aufugit: & ad Antiochũ profectus, id molitus est, ut & sibi reditũ in patriã, & Romanis bellũ conficeret. & Græciæ & Italiæ imperium illi promittens,* donec Scipio Africanus ad eos uenit. Is enim iudex in Africã missus, ut inter Masinissam & Carthaginẽses de finib. disceptãtes sententiã ferret, inimicitias eorũ uigere passus est, ut & ipsi inter sese contenderent, & neutri ob iudiciũ Romanis irascerentur. Inde in Asiam traiecit, per speciem legationis apud Antiochum obeundæ: reuera ea de causa, ut præsentia sua & rege & Hannibale territis, ea ageret quæ essent è republica.

Hannibal ad Antiochum profugus.

Cum ad Antiochum peruenisset, rex Hannibali non perinde auscultauit, eumque suspectum habuit ob arcana cum Scipione colloquia, iam antea quoque parum gratum, quòd omnia consilia Hannibali asscriberẽtur, omnium spes belli ritè conficiendi ab eo penderet. Ob hæc inuidens Hannibali, timuit, ne potestate data mutaretur. Itaque nec exercitum dedit, nec Carthaginem eum remisit, neque in arctiorem familiaritatem admisit: sed de industria id egit, ut nihil eius consilio gestum esse uideretur.

Antiochus Hannibali infensus.

Fama

λιππον καὶ τὸν ἀντίοχον ἐπρεσβεύοντο, καὶ ἔπεισαν αὐτὸν ἐκπολεμῶσαι ῥωμαίοις, ὡς καὶ τῆς ἑλλάδος, καὶ τῆς ἰταλίας τε βασιλεύσοντα. τοῖς δὲ ῥωμαίοις τῶν πραγμάτων τεταραγμένων, οὐχὶ περιγενέσθαι τοῦ ἀντιόχου ἐλπὶς ἦν, ἀλλ' ἠγάπων εἴ γε τὰ ἑαυτῶν διασώσαιντο. ὁ γὰρ ἀντίοχος μέγας μὲν καὶ ὑπὸ τῆς οἰκείας δυνάμεως ἐδόκει, δι' ἄλλα τε, καὶ ὅτι τὴν μηδίαν κατεστρέψατο. πολλῷ δ' ἔτι μείζων ἐγεγόνει, ὅτι τὸν πτολεμαῖον τὸν τῆς αἰγύπτου βασιλέα, καὶ τὸν ἀριαράθην τὸν τῆς καππαδοκίας κηδεστὴν πεποίητο. τοιοῦτον τὸν ἀντίοχον νομιζόμενον οἱ ῥωμαῖοι, μέχρι μὲν τῷ φιλίππῳ ἐπολέμουν, ἐθεράπευον, φιλικῶς τε διὰ πρέσβεων ὁμιλοῦντες, καὶ δῶρα πέμποντες. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνον ἐνίκησαν, καὶ τοῦτον, ὃν πρόσθεν ἐδεδίεσαν, κατεφρόνουν. ὁ δ' ἐς τὴν θρᾴκην ἐπεραιώθη, καὶ ἄλλα τε κατεστήσατο, καὶ τὴν λυσιμάχειαν ἀνῃρημένην συνῴκισεν, ὡς ὁρμητηρίῳ ταύτῃ χρησόμενος. καὶ γὰρ αὐτὸν καὶ ὁ φίλιππος καὶ ὁ νάβις ἐπηγάγοντο, τε ἀννίβας αὐτῷ συγγινόμενος ἐλπίσαι πεποιήκει ἐς τὴν καρχηδόνα, κἀκεῖθεν ἐς τὴν ἰταλίαν πλεῦσαι, καὶ τὰ τοῦ ἰονίου κόλπου ἔθνη προσκαταστρέψασθαι, καὶ μετ' αὐτῶν ἐπὶ τὴν ῥώμην ὁρμῆσαι. ἔφθη γοῦν ὁ ἀντίοχος καὶ δὶς ἐς τὴν εὐρώπην διαβάς, ἐς τε τὴν ἑλλάδα ἀφικόμενος. πυθόμενος δὲ τὸν πτολεμαῖον τεθνηκέναι, καὶ περὶ παντὸς τῆς αἰγύπτου κρατῆσαι ποιούμενος, τὸν μὲν υἱὸν σέλευκον ἐν τῇ λυσιμαχείᾳ σὺν δυνάμει κατέλιπεν· αὐτὸς δὲ ἀναζεύξας, καὶ ζῶντα τὸν πτολεμαῖον μαθών, τῆς μὲν αἰγύπτου ἀπέσχετο. ἐπιχειρήσας δ' ἐς κύπρον πλεῦσαι, ἔπταισεν ὑπὸ χειμῶνος, καὶ οἴκαδε ἀνεχώρησε. καὶ πρέσβεις οἱ ῥωμαῖοι κἀκεῖνος ἀντέπεμπον, ἀλλήλοις ἀντεγκαλοῦντες, ὅπως πρόφασίν τε τοῦ πολέμου λάβωσι, καὶ ὅπως τὰ παρ' ἀλλήλοις προκατασκέψωνται. ἀννίβας δὲ τὴν μεγίστην τῶν παρὰ καρχηδονίοις ἀρχῶν ἔχων, καὶ προσκρούσας ἐπ' αὐτῇ τοῖς δυνατωτάτοις, ἐμισεῖτό τε ὑπ' αὐτῶν, καὶ πρὸς τοὺς ῥωμαίους διεβλήθη, ὡς τά τε τῶν καρχηδονίων νεωτερίζων, καὶ τῷ ἀντιόχῳ κοινολογούμενος. καὶ μαθών τινας ἐκ τῆς ῥώμης παρόντας, καὶ δείσας μὴ συλληφθῇ, ἀπέδρα νυκτὸς ἐκ τῆς καρχηδόνος. καὶ πρὸς τὸν ἀντίοχον ἐλθών, ἑαυτῷ τε τὴν ἐς τὴν πατρίδα κάθοδον, καὶ τὸν πρὸς τοὺς ῥωμαίους πόλεμον ἔπραττεν, ὑπισχνούμενος ἐκείνῳ περιποιήσειν τε, τε τῆς ἑλλάδος κράτος καὶ τὸ τῆς ἰταλίας, μέχρις οὗ σφίσιν ὁ σκιπίων ὁ ἀφρικανὸς συνεγένετο. οὗτος γὰρ δικαστὴς ἐς τὴν λιβύην πεμφθεὶς τῷ τε μασσανίσσᾳ καὶ τοῖς καρχηδονίοις περὶ ὅρων γῆς διαφερομένοις, μετέωρον τὴν ἔχθραν αὐτῶν κατέλιπεν, ἵν' ἀλλήλοις τε διαφέροιντο, καὶ μηδεὶς αὐτῶν διὰ τὴν κρίσιν κατὰ ῥωμαίων ὀργίζοιτο. ἐντεῦθεν δ' ἐς τὴν ἀσίαν διέβη, λόγῳ μὲν ὡς πρεσβεύσων πρὸς τὸν ἀντίοχον, ἔργῳ δὲ ἵνα κἀκεῖνον καὶ τὸν ἀννίβαν ἐπιφανεὶς καταπλήξῃ, καὶ πράξῃ τὰ τοῖς ῥωμαίοις συμφέροντα. ἀφικομένου δ' αὐτοῦ, οὐχ ὁμοίως ἔτι προσεῖχεν ὁ ἀντίοχος τῷ ἀννίβᾳ, ὑπώπτευσε γὰρ αὐτὸν δι' ἀπορρήτων ὁμιλήσαντα τῷ σκιπίωνι, καὶ ἄλλως δὲ αὐτὸν ἐβαρύνετο, ὅτι ὥσπερ βούλευμα τῷ ἀννίβᾳ πᾶν ἐπιγράφοιτο, καὶ τὴν τοῦ πολέμου κατόρθωσιν ἐν τούτῳ πάντες ἐπήλπιζον. διὰ γοῦν ταῦτα καὶ ἐφθόνησε τῷ ἀννίβᾳ. καὶ ἐφοβεῖτο αὐτόν, ἵνα μὴ δυνηθεὶς μεταβάλοιτο, καὶ οὔτε στράτευμα παρέσχεν αὐτῷ, οὔτ' ἐς τὴν καρχηδόνα ἔπεμψεν, οὐδ' ἐν ταῖς συνουσίαις αὐτῷ κατακόρως ἐχρῆτο, ἀλλὰ καὶ ἐπιτήδευε μηδὲν τῶν πραττομένων αὐτοῦ δοκεῖν

ὅτι τοῦ σκιπίωνος ἀφρικανοῦ πρὸς ἀντίοχον, ὁ ἀννίβας ὕποπτος ἔδοξεν.

Ὅτι διὰ τὸν ἀντίοχον οἱ ῥωμαῖοι ἐφροντίσαντο.

ἡ δὲ περὶ τοῦ ἀντιόχου φήμη, πολλὴ τὴν ῥώμην κατέσχε, καὶ ἐς φροντίδα τοὺς ῥωμαίους οὐκ ἐλαχίστην κατέστησε. συχνῶν δὲ περὶ τοῦ ἀντιόχου θρυλλουμένων, καὶ τῶν μὲν ὅτι τὴν ἑλλάδα πᾶσαν ἤδη κατέχει, τῶν δ᾽ ὅτι ἐπὶ τὴν ἰταλίαν ἐπείγεται, λογοποιούντων, οἱ ῥωμαῖοι πρέσβεις ἐς τὴν ἑλλάδα ἄλλους τε, καὶ φλαμίνιον οἰκείως αὐτοῖς ἔχοντα, ἔστειλαν, ὅπως τόν τε φίλιππον καὶ ἐκείνους ἐπίσχῃ μηδὲν νεοχμῶσαι· καὶ στρατηγούς, μάρκον μὲν βαίβιον ἐς ἀπολλωνίαν, ἵν᾽ εἴ που ταύτῃ ἐς τὴν ἰταλίαν περαιωθῆναι τολμήσειεν ὁ ἀντίοχος, αὖλον δὲ ἀτίλιον ἐπὶ τὸν νάβιν· καὶ οὗτος μὲν οὐδὲν ἔπραξεν. ἔφθη γὰρ ὁ νάβις ὑπὸ τῶν αἰτωλῶν φθαρεὶς ἐξ ἐπιβουλῆς, καὶ ἡ σπάρτη ἁλοῦσα ὑπὸ τῶν ἀχαιῶν. ὁ δὲ βαίβιος καὶ ὁ φίλιππος πολλὰ τῆς θεσσαλίας ἐβεβαιώσαντο. ταῖς γὰρ πρὸς τοὺς ῥωμαίους ὁμολογίαις ὁ μακεδὼν ἐμμεμενήκει, διά τε ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ ἀντίοχος χωρία αὐτοῦ ἐν τῇ θρᾴκῃ τινὰ ἐσφετερίσατο. ὁ δέ γε φλαμίνιος περιιὼν τὴν ἑλλάδα, τοὺς μὲν μηδ᾽ ἀποστῆναι ἔπεισε, τοὺς δὲ καὶ ἀποστάντας ἤδη μετέστησε, πλὴν αἰτωλῶν καὶ ἑτέρων τινῶν. αὐτοί τε γὰρ τῷ ἀντιόχῳ προσκεχωρήκεσαν, καὶ ἄλλους, τοὺς μὲν ἑκόντας συνεῖχον, ἐνίους δέ γε καὶ ἄκοντας· καὶ ὁ ἀντίοχος, καίτοι χειμῶνος ὄντος, ὅμως πρὸς τὰς τῶν αἰτωλῶν ἐλπίδας ἐπῆλθε. διὸ οὐδὲ ἀξιόμαχον ἐπήγετο δύναμιν, τὴν μέντοι χαλκίδα μετ᾽ αὐτῶν εἷλε, τήν τε ἄλλην εὔβοιαν προσεποιήσατο· καὶ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ῥωμαίους τινὰς εὑρών, πάντας αὐτοὺς ἀφῆκε· καὶ ἐς τὴν χαλκίδα διεχείμασεν, ἔνθα αὐτός τε καὶ οἱ στρατηγοί, οἵ τε στρατιῶται αὐτοῦ τὰς γνώμας προδιεφθάρησαν. τῇ τε γὰρ ἄλλῃ ῥᾳστώνῃ, καὶ ἔρωτι κόρης τινός, ἐς τὸ ἁβροδίαιτον ἐξώκειλε, καὶ τοὺς ἄλλους ἀχρείους ἐποίησεν. οἱ δ᾽ ἐν τῇ ῥώμῃ μαθόντες αὐτὸν ἐς τὴν ἑλλάδα παρόντα, τήν χαλκίδα τε ᾑρηκότα, τὸν πόλεμον φανερῶς ἀνείλοντο· καὶ τῶν ὑπάτων σκιπίωνα μὲν τὸν νασικᾶν ἐπὶ φυλακῇ τῆς ἰταλίας κατέσχον, μάνιον δὲ γλαβρίωνα μετὰ στρατοῦ πολλοῦ ἐς τὴν ἑλλάδα πεπόμφασι. καὶ ὁ μὲν νασικᾶς τοὺς βοΐους προσεπολεμήσατο, ὁ δὲ γλαβρίων τὸν ἀντίοχον ἐκ τῆς ἑλλάδος ἐξήλασε. καὶ ἐς τὴν θεσσαλίαν ἐλθών, πολλὰ τῶν ταύτῃ μετὰ τοῦ βαιβίου καὶ τοῦ φιλίππου ἐχειρώσατο. τόν τε γὰρ μεγαλοπολίτην φίλιππον ἑλών, ἐς τὴν ῥώμην ἀπέστειλε· καὶ τὸν ἀμύνανδρον ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐκβαλών, τῷ μακεδόνι αὐτὴν ἔδωκεν. ὁ δ᾽ ἀντίοχος ἐν τούτοις ἡσυχίαν ἄγων, ἐν τῇ χαλκίδι διέτριβεν, εἶτα ἐς τὴν βοιωτίαν ἐλήλυθε, καὶ ἐν ταῖς θερμοπύλαις ἀντιπροσιόντας οἱ τοὺς ῥωμαίους ὑπέμεινε. πρὸς γὰρ τὴν τῶν στρατιωτῶν ὀλιγότητα σύμμαχον τὴν τοῦ χωρίου φύσιν ἕξειν ἐνόμισε, καὶ ἵνα μή τι καὶ αὐτὸς πάθῃ, οἷον οἱ ἕλληνες οἱ πρὸς τὸν μῆδον ἀντιταχθέντες ἐκεῖ, μέρος τι τῶν αἰτωλῶν ἐπὶ τὰ ἄκρα τῶν ὀρῶν ἀνεβίβασεν, ὥστε φρουρῆσαι αὐτά. ὁ δὲ γλαβρίων βραχύ τι τῶν χωρίων ἐφρόντισε, καὶ τὴν μάχην οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ πόρκιον μὲν κάτωνα καὶ οὐαλλέριον φλάκκον ὑποστρατήγους, νυκτὸς ἐπὶ τοὺς αἰτωλοὺς τοὺς ἐν τοῖς ἄκροις ἀπέστειλεν· αὐτὸς δὲ τῷ ἀντιόχῳ ὑπὸ τὴν ἕω συνέμιξε. καὶ ἕως μὲν ἐν τῷ ὁμαλῷ ἐμάχετο, ἐπεκράτει· ἀναχωρήσαντος δὲ τοῦ ἀντιόχου πρὸς τὰ μετέωρα, ἠλαττοῦτο, μέχρις ὁ κάτων κατὰ νώτου οἱ ἐγένετο. τοῖς γὰρ αἰτωλοῖς καθεύδουσιν ἐπελθών, τοὺς μὲν πλείους ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς λοιποὺς διεσκέδασε. κἀντεῦθεν καταδραμών, καὶ τῆς κάτω μάχης μετέσχε, καὶ τόν τε ἀντίοχον ἔτρεψαν, καὶ τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ εἷλον. καὶ ὁ μὲν ἐς τὴν

Ὅτι ὁ φίλιππος ῥωμαίοις ἐφίλωσε.

Ἀντίοχος ἐκ τῆς ἑλλάδος ἐξελαύνεται.

Fama porrò de Antiocho maxima Romę fuit, neque is curam ciuitati minimam attulit. De quo cum multa dicerentur, atque alij eum iam totam Græciam obtinere, alij in Italiam properare fabularentur: Romani cùm alios legatos, tum Flaminium in Græciam, ut & Philippum & cæteros à studio nouarum rerum pro amicitia dehortaretur: & prætores, M. Bebium Apolloniam, si Antiochus ibi traijcere auderet: Attilium aduersus Nabidem miserunt. & hic quidem nihil egit, Nabide iam per insidias ab Aetolis perempto, Spartaque ab Achæis capta. Sed Bebius & Philippus multa loca Thessaliæ firmarunt. Macedo enim tum ob alia, tum quód Antiochus ei Thraciæ quædam loca eripuerat, Romanis seruabat fidem. Flaminius Græciam passim obiens, alijs persuasit ne deficerent, alios ad officium reduxit, præter Aetolos & quosdam alios. Hi enim & ipsi ad Antiochum se contulerant, & alios partim coactos, partim uolentes eòdem pertraxerant. Antiochus uerò quamuis hyberno tempore, tamen ut spei Aetolorum satisfaceret, sine iustis copijs aduenit: & illis adiutantibus, Chalcidem cepit: & reliqua Eubœa potitus, Romanos quosdam inter captiuos repertos, omnes dimisit: & Chalcide hybernauit, ubi & ipsius & ducum eius & militum animi cùm alijs delicijs corrupti sunt, tum ipse ex amore puellæ cuiusdã uoluptatum illecebris irretitus, etiam cæteros bello ineptos fecit. Romani audito eius in Græciam aduentu, & Chalcidis expugnatione, bellum apertè susceperunt: & altero Consule Scipione Nasica ad Italiæ defensionẽ relicto, Manium Glabrionem cum magno exercitu in Italiam miserunt. quorum ille cum Boijs bellum gessit, hic Antiocho Græcia pulso, cum Bebio & Philippo multas Thessalicas ciuitates subegit. & Philippum Megalopolitanum captum Romam misit: Amynandro eiecto, Macedoni ditionem eius tradidit. Antiochus interim Chalcide ocium agens, pòst in Bœotiam uenit, in Thermopylis Romanorum aggressionem expectaturus. Nam loci naturam paucitati suorum militum subsidio fore iudicabat: ac ne idem sibi quod Græcis bello Persico accideret, partem Aetolorũ in montium cacumina præsidij causa misit. Sed Glabrio contemptis locorum angustijs, pugnáque non dilata, Porcium Catonem & Valerium Flaccum legatos noctu cõtra Aetolos in montium cacumina misit: ipse cum Antiocho manè congressus, dum in planicie pugnatur, superior, exercitu ab Antiocho ad altiora loca subducto, inferior fuit, donec Cato hostes à tergo est adortus. qui cum Aetolos dormientes oppressisset, plerisque cæsis, reliquis dissipatis, decurrit, & pugnæ etiã inferioris fuit particeps. Antiochus uictus, & castris exutus, mox Chal-

Antiochus Græcia pellitur.

Chalcidem redit: & Consulis aduentu cognito, clàm in Asiam discedit. Glabrio uerò Bœotiam & Eubœam statim occupat. Heraclea, Aetolis deditionem renuentib. oppugnata, urbē inferiorē obsidione capit: eos uerò qui in arcem confugerant, ad deditionem cōpellit. Ac inter cæteros, Democritus quoq; dux Aetolorū captus est, qui aliquando Flaminij societate repudiata, ei decretum petenti quò Romam mitteret, dixerat: » Bono animo es. Ego enim id cum » exercitu afferam, & iuxta Tiberim uobis recitabo. Philippo Lamiam obsidente, Glabrio aduentu suo & uictoriam & manubias intercepit. Cæteri Aetoli, cum Romanis reconciliari uellent, pecunia per legatos ab Antiocho accepta, repudiata pace bello se pararunt: Philippo Romanorum amicitiam simulante, cum Antiocho clam studeret. Interea Glabrione Naupactum Aetolicæ ditionis obsidente, Flaminius ciuibus cum quibus ei noticia erat, persuasit, ut pacem amplecterentur. Itaq; & hi & Epirotæ legatos Romam miserunt. Philippus corona triumphali Ioui Capitolino donata, præter alia munera filium quoq; Demetrium obsidem in urbe agētem recepit. Aetolis ideo pax data non est, quòd nulla re deteriore conditione esse uolebant. Contra Antiochū Romani Sciпiones, Africanum & fratrem eius Luciū miserunt. qui Aetolis inducias dederunt, dum Romam legatos pacificatū mitterent. & quia contra Antiochū properabant, in Macedoniā profecti, acceptisq; à Philippo auxilijs, per Hellespontum in Asiam traiecti, maximam oræ maritimę partem à Romanis, qui prius eò uenerant, atq; ab Eumene & Rhodijs, præoccupata inuenerunt, à quibus etiam Hānibal naues aliquot è Phœnicia ducens, iuxta Pamphyliam uictus fuerat. Eumene porrò & Attalo fratre eius Antiochi regnum uastantibus, urbes partim ultró, partim coactæ ad Romanos defecerunt. Vnde necessitas Antiocho imposita est Europa prorsus excedendi, & Seleuci filij Lysimachia reuocandi. quem reuersum cum copijs, Pergamū misit. Vt aūt obsidio inanis erat, & Scipio aduentabat, statim caduceatore misso spem pacis impetrandæ habuit, q; Africani filiū captū honorificentissimè tractaret: quem tandē, quamuis spe sua frustratus, gratis dimisit. Quò minus autem pax fieret, in causa fuere conditiones quas Romani tulerant, non acceptæ. Cum ad tempus quieuissent, repetito bello, hæc pugnæ ratio fuit. Antiochus primo loco currus disposuit, secundo elephantos, deinde funditores et sagittarios. Curruum impetum Romani priores excursione facta, magnoq; clamore sublato in eos illati retuderunt: ut plerique in elephantos rursus conuersi, amicorum aciem turbarent, cum & ipsi temerè ferrentur, & commilitones territos dissiparent. Sagittarij uerò, & funditores, magno imbre sunt debilitati. Ad hæc, magna & densa nebula Romanos

P. & L. Sciпiones in Asia cū Antiocho bellum gerūt.

Antiochus uictus à Scipionib. pacem cū Romanis facit.

χαλκίδα αὖθις ἐπεχώρησε. μαθὼν δὲ τὸν ὕπατον προσιόντα, ἐς τὴν ἀσίαν αὐτοκομιδῇ λαθὼν. καὶ τὴν μὲν Βοιωτίαν καὶ τὴν Εὔβοιαν ὁ γλαβρίων αὐτίκα κατέσχε. τὴν δ' ἡράκλειαν, μὴ βουληθέντων αὐτῷ προσχωρῆσαι τῶν αἰτωλῶν, προσβολὰς ἐποιεῖτο· καὶ τὴν μὲν κάτω πόλιν πολιορκίᾳ εἷλε, τοὺς δ' ἐς τὴν ἀκρόπολιν ἀναφυγόντας ὁμολογίᾳ παρεστήσατο. ἐν δὲ τοῖς τότε ζωγρηθεῖσι καὶ δημόκριτος ὁ στρατηγὸς τῶν αἰτωλῶν ἐγένετο, ὃς τῷ φλαμινίῳ ποτὲ τὴν συμμαχίαν ἠρνήσατο, καὶ ψήφισμα ἐκεῖνο αἰτήσαντος ἵν' ἐς τὴν ῥώμην πέμψῃ, θάρσει, ἔ-"φη, ἐγὼ γὰρ αὐτὸ κομιῶ μετὰ τοῦ στρατοῦ, καὶ παρὰ τῷ τι-"βέριδι ὑμῖν ἀναγνώσομαι. τοῦ φιλίππου δὲ τὴν λάμιαν πολιορκοῦντος, ἐπῆλθεν ἐπ' αὐτὴν ὁ γλαβρίων, καὶ τήν τε νίκην καὶ τὴν λείαν ἐσφετερίσατο. τῶν μέντοι αἰτωλῶν οἱ λοιποὶ συναλλαγῆναι μὲν ἠθέλησαν, οὐκ ἐποιήσαντο δέ, τοῦ ἀντιόχου πρέσβεις αὐτοῖς καὶ χρήματα πέμψαντος· ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζοντο. καὶ ὁ φίλιππος ὑπεκρίνετο μὲν τὴν πρὸς τοὺς ῥωμαίους φιλίαν, τὰ δὲ τοῦ ἀντιόχου ἐφρόνει. ἐν τούτῳ δὲ ναύπακτον ὁ γλαβρίων τῶν αἰτωλῶν οὖσαν ἐπολιόρκει, οὓς ἐλθὼν ὁ φλαμίνιος ἔπεισε σπείσασθαι γνωρίμους αὐτοῖς ἔχων. καὶ πρέσβεις ἐς τὴν ῥώμην ἐκεῖνοί τε καὶ οἱ ἠπειρῶται ἐστάλκασι, καὶ ὁ φίλιππος στέφανον νικητήριον τῷ διὶ τῷ καπιτωλίῳ πέμψας, ἄλλα τε ἀντέλαβε, καὶ τὸν υἱὸν δημήτριον τὸν ἐν ῥώμῃ ὁμηρεύοντα. τοῖς δ' αἰτωλοῖς σπονδαὶ οὐκ ἐγένοντο, οὐ γὰρ ἐλαττωθῆναί τι κατεδέξαντο. ἐπὶ δὲ τὸν ἀντίοχον οἱ ῥωμαῖοι τοὺς σκιπίωνας ἔταξαν, τόν τε ἀφρικανὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ λούκιον. οἳ τοῖς μὲν αἰτωλοῖς ἀνοχὰς ἔδοσαν, ἵν' ἐς τὴν ῥώμην αὖθις ὑπὲρ τῆς εἰρήνης πρεσβεύσωνται. ἠπείγοντο δ' ἐπὶ τὸν ἀντίοχον· καὶ ἐπὶ μακεδονίαν ἐλθόντες, συμμάχους τε λαβόντες ἐκ τοῦ φιλίππου, διὰ τὸν ἑλλήσποντον ἤλασαν. καὶ ἐς τὴν ἀσίαν περαιωθέντες, τὰ πλεῖστα τῶν παραθαλασσίων κατέλαβον, προκατειλημμένα τὰ μὲν ὑπὸ τῶν ἐκεῖ προαπελθόντων ῥωμαίων. πρὸς δὲ καὶ τοῦ εὐμένους, καὶ τῶν ῥοδίων, οἳ καὶ τὸν ἀννίβαν ναῦς τινὰς ἐκ φοινίκης ἄγοντα περὶ παμφυλίαν ἐνίκησαν. καὶ εὐμένης δὲ καὶ ἄτταλος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τὴν χώραν ἐκάκουν τοῦ ἀντιόχου· καὶ πόλεις αἱ μὲν βίᾳ, αἱ δ' ἑκούσιαι πρὸς τοὺς ῥωμαίους μεθίσταντο, ὥστε ἐκ τούτων ἀναγκασθῆναι τὸν ἀντίοχον, τὴν εὐρώπην τε παντελῶς ἐκλιπεῖν, καὶ τὸν υἱὸν σέλευκον ἐκ τῆς λυσιμαχίας ἀπαγαγεῖν. ὃν ἐπανελθόντα, σὺν δυνάμει ἐπὶ τὴν πέργαμον ἔπεμψεν. ὡς δὲ προσεδρεύσας τῇ πόλει οὐδὲν ἐπέραινε, καὶ οἱ σκιπίωνες ἐπῆλθον, εὐθὺς αὐτοῖς ἐπεκηρυκεύσατο, προσδοκήσας τεύξεσθαι τῆς εἰρήνης, ὅτι τὸν ἀφρικανοῦ υἱὸν συλλαβὼν, ἐθεράπευε πολλῷ, καὶ τέλος, καίπερ τῶν σπονδῶν ἁμαρτών, ἄνευ λύτρων ἀφῆκεν αὐτόν. οὐκ ἐγένετο δὲ ἡ εἰρήνη, τοῦ ἀντιόχου ἃ οἱ ῥωμαῖοι ἀπῄτουν, μὴ συνθεμένου ποιῆσαι. τέως μὲν τι ἐπὶ πολὺ ἡσύχασαν, εἶτα καὶ ἐπολέμησαν. ὁ δὲ ἀγὼν οὕτως ἐγένετο. πρῶτα τὰ ἅρματα, εἶτα τοὺς ἐλέφαντας ὁ ἀντίοχος ἔταξε, καὶ μετὰ ταῦτα τοὺς σφενδονήτας καὶ τοὺς τοξότας. τὴν μὲν οὖν ἐκδρομὴν τῶν ἁρμάτων προεκδραμόντες οἱ ῥωμαῖοι, καὶ μετὰ κραυγῆς σφίσι πολλῆς ἀντιμέτωποι προσπεσόντες, ἀνέκοψαν, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν ἐς τοὺς ἐλέφαντας τραπόμενα πάλιν, τὸ οἰκεῖον συνταράξαι· αὐτοί τε γὰρ ἐπλανῶντο, καὶ τοὺς ἐπιτεταγμένους σφίσιν ἐκφοβήσαντες, διεσκέδασαν· τὴν δὲ τοξείαν καὶ τὴν σφενδόνησιν ὄμβρος πολὺς ἐπιγενόμενος ἀσθενῆ ἐποίησεν. ὁμίχλη τε πλείστη καὶ βαθεῖα συνέβη, τοὺς δὲ ῥωμαίους

ῥωμαίους ἅτε κρατοῦντας καὶ ἀγχεμάχους ἐκ χειρὸς μαχομένους, οὐδὲν ἐνεπόδισεν· τοὺς δ' ἐναντίους οἷα πεφοβημένους ἵππῳ τε καὶ τοξείᾳ τὸ πλεῖστον χρωμένους, τήν τε πρόσοψιν εἰς τὰ τοξεύματα ἀφείλετο, καὶ πρὸς ἀλλήλους ὡς ἐν σκότῳ πλανωμένους ἔσφηλεν. ὅμως δ' οὖν ἴσχυσεν ὁ ἀντίοχος τοῖς καταφράκτοις ἱππεῦσι τοὺς ἀντιστάντας αὐτῷ τρεψάμενος, μέχρι τοῦ στρατοπέδου ἐλθεῖν ἐπιδιώκων αὐτούς. κἂν εἷλεν ἂν αὐτό, εἰ μὴ μάρκος αἰμίλιος λέπιδος, ὁ τὴν φρουρὰν αὐτοῦ ἔχων, τοὺς πρώτους προσιόντας τῶν ῥωμαίων ἀπέκτεινεν, ἐπεὶ μὴ ἔπεισεν αὐτοὺς τῆς φυγῆς ἀποσχεῖν. ἐκ γὰρ τούτου ἐκεῖνοί τε οἱ λοιποὶ ὑποστρέψαντες, καὶ αὐτὸς ἀκραιφνέσιν ἐπεκδραμὼν τοῖς φρουροῖς, ἀπεώσαντο τὸν ἀντίοχον. ἐν ᾧ δὲ τοῦτ' ἐγίνετο, ζεῦξις καθ' ἕτερον μέρος τῷ ταφρεύματι προσβαλών, εἴσω τε αὐτοῦ ἐσῆλθε, καὶ ἁρπαγὴν ἐποιεῖτο, μέχρις οὗ ὁ λέπιδος ᾔσθετο. τότε γὰρ κἀκεῖνος τὸ σφέτερον ἐρρύσατο, καὶ ὁ σκιπίων τὸ τοῦ ἀντιόχου εἷλε, καὶ ἐν αὐτῷ πολλοὺς μὲν ἀνθρώπους, πολλοὺς δὲ ἵππους, ὑποζύγια, ἀργύριον, χρυσίον, ἐλέφαντα, ἄλλα τε πολλὰ καὶ πολυτελῆ εὗρε. καὶ ὁ μὲν ἀντίοχος ἡττηθείς, αὐτίκα ἐς τὴν συρίαν ἀνεχώρησεν, οἱ δ' ἕλληνες οἱ ἐν τῇ ἀσίᾳ τοῖς ῥωμαίοις προσέθεντο. μετὰ δὲ ταῦτα ἀνακωχή τις ἐπικηρυκευσαμένου τοῦ ἀντιόχου ἐδόθη. ὅ, τε γὰρ ἀφρικανὸς εὐνοϊκῶς οἱ διὰ τὸν υἱὸν εἶχε, καὶ ὁ ὕπατος οὐκ ἤθελε τὴν νίκην τῷ διαδόχῳ πλησιάζοντι καταλελοιπέναι. οὐδὲν δὲ ἐπέταξαν τῷ ἀντιόχῳ πλέον οὐδέν, ὧν δὲ καὶ πρὸ τῆς μάχης ᾔτουν. διὸ καὶ γναῖος μάλλιος ὁ τὴν ἀρχὴν σφῶν διαδεξάμενος, οὐκ ἠρκέσθη τοῖς συγκειμένοις, ἀλλὰ πλείω αὐτὸν ἀπῄτησε. πρὸς δὲ καὶ ὁμήρους δοῦναι ἐκέλευσεν ἄλλους τε, καὶ τὸν υἱὸν ἀντιόχου, καὶ τοὺς αὐτομόλους πάντας ἐκδοῦναι, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀννίβας ἦν. καὶ ὁ ἀντίοχος καὶ ἄκων πρὸς ἅπαντα ἐπειθάρχησεν, οὐ μέντοι καὶ τὸν ἀννίβαν ἐκδοῦναι ἠδυνήθη. πρὸς γὰρ προυσίαν τὸν βασιλέα τῶν βιθυνῶν προκατέφυγε. καὶ ὁ μὲν ἀντίοχος πρέσβεις ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν ῥώμην πέμψας, ἐσπείσατο. σκιπίων δὲ λούκιος ἐπῃνεῖτο ἐπὶ τῇ νίκῃ, καὶ τὴν τοῦ ἀσιατικοῦ ἐπωνυμίαν δι' αὐτὴν ἔσχεν, ὥσπερ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀφρικανὸς ἐπεκλήθη τῆς καρχηδόνος κρατήσας, μέγιστον ἐν τῇ ἀφρικῇ δυνηθείσης. οὗτοι δ' οὖν ἄνδρες οὕτω γενόμενοι, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον δόξης ἐλθόντες διὰ ἀρετῆς, δικαστηρίῳ καὶ τῷ δήμῳ οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπεδόθησαν· καὶ ὁ μὲν λούκιος κατεψηφίσθη, ὡς τὰ χρήματα πολλὰ ἐκ τῆς λείας σφετερισάμενος· ἀφρικανὸς δέ, ὡς ἐπιεικεστέρας τὰς συνθήκας διὰ τὸν υἱὸν ποιησάμενος· τὸ δ' ἀληθές, διὰ φθόνον. ὅτι δ' οὐδὲν ἠδίκησαν, δηλοῦται μὲν καὶ ἄλλοθεν· οὐχ ἥκιστα δέ, ὅτι καὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀσιατικοῦ δημευθείσης, οὐδὲν πλέον τῶν αὐτῷ πρὸ ὑπαρχόντων εὑρέθη. ὅτι δὲ τοῦ ἀφρικανοῦ ἐς τὸ λίτερνον πρὸ ψήφου ἀναχωρήσαντος, καὶ μέχρι τελευτῆς ἐκεῖ καταμείναντος, οὐδεὶς αὐτοῦ ἔτι κατεψηφίσατο. ὁ δέ γε μάλλιος πισιδίαν, λυκαονίαν τε καὶ παμφυλίαν, τῆς τε γαλατίας τῆς ἀσιανῆς πολλὰ προσηγάγετο. ἔστι γάρ τι κἀνταῦθα γένος αὐτῶν, ἐκ τοῦ εὐρωπαίου ἀποσπάσμιον. βρέννον γάρ ποτε βασιλέα σφῶν προστησάμενοι, τήν τε ἑλλάδα καὶ τὴν θρᾴκην ἐπέδραμον, κἀκεῖθεν ἐς τὴν βιθυνίαν διαβάντες, μέρη τινὰ τῆς τε φρυγίας καὶ τῆς παφλαγονίας, τῆς τε μυσίας τῆς πρὸς τῷ ὀλύμπῳ, καὶ καππαδοκίας ἀπετέμοντο, καὶ ἐν αὐτοῖς κατῴκησαν, καὶ νῦν ἔθνος ἴδιον εἰσί, τὸ ὄνομα τῶν γαλατῶν φέροντες. οὗτοι δὴ πράγματα τῷ μαλλίῳ παρέσχον· ἀλλὰ καὶ τούτων ἐκράτησε, τὴν μὲν ἄγκυραν τὴν πόλιν ἑλὼν ἐξ ἐπιδρομῆς, τοὺς δ' ἄλλους ὁμολογίᾳ παραστησάμενος. πράξας δὲ ταῦτα,

καὶ συν-

ὅτι σπονδὰς ἔτυχεν ὁ ἀντίοχος, καὶ ὁ σκιπίων, ... ἵνα μὴ ἐκδοθῇ, ἔφυγε πρὸς προυσίαν.

ὅτι φθονοῦντες οἱ σκιπίωνες, κατεκρίθησαν.

ὅπως οἱ ἐν τῇ ἀσίᾳ γαλάται ἀπὸ τῶν εὐρωπαίων ἐγένοντο γαλατῶν.

ὅπως ὁ μάλλιος τῶν ἐκείνων ἐκρ.

Romanos quippe uictores, & comminus totis uiribus pugnantes nihil impedijt: sed aduersarios territos, & sagittarijs atque equitatu maximè nitentes, adempto prospectu ad dirigenda tela, inter sese ut in tenebris oberrantes, multum læsit. Antiochus tamen cataphractis equitibus aduersum cornu profligatum usque ad castra persecutus est: eaque cæpisset, nisi M. Aemylius Lepidus ijs custodiendis relictus, Romanorum primos accedētes occidisset, cum eis ut fugam sisterent, persuadere non potuisset. Tum enim & reliqui in hostem redierūt, & ipse cum integris præsidiarijs excursione facta, Antiochum repulit. Interea uerò Zeuxis ab alia parte in uallum irrupit, idque diripuit: donec Lepidus re animaduersa, & sua castra defendit, & Scipio Antiochi cæpit. in ijs multi mortales, multi equi, iumenta, argentum, aurum, ebur & aliæ res preciosæ inuentæ. Antiochus uictus statim in Syriam recessit, Asiani Græci ad Romanorum amicitiā se contulerunt. Post hæc induciæ quædam Antiocho petenti datæ sunt. nam & Scipio propter filium ei bene cupiebat, & consul uictoriam successori appropinquanti concedere nolebat. Cum igitur nihil amplius Antiocho inposuissent, quàm ea quæ ante pugnā postularant, Cn. Manlius eorum successor, illa pactione haud cōtentus, plura exegit: & inter obsides ipsius etiam filiū Antiochū dare, & transfugas omnes dedere iussit, inter quos erat etiam Hānibal. Iis postulatis Antiochus uel inuitus paruit: sed Hannibalem, qui iam ad Prusiam Bithyniæ regē confugerat, dedere non potuit. & legatis Romā missis, ijs conditionibus pacē fecit. L. uerò Scipio ea uictoria magnam laudem adeptus, Asiatici cognomentū ex prouincia deportauit: quemadmodū frater Carthagine subacta, potentissima Africæ urbe, Africani. Tanti autē uiri, tantamque uirtute gloriam adepti, non multo pòst in iudiciū adducti, & populi potestati subiecti sunt: ac Lucius repetundarū damnatus, quasi ex manubijs multa subtraxisset: Africanus uerò, quòd pactiones propter filiū mitiores fecisset. se ducta damnationis causa fuit inuidia. Nam eos insontes fuisse, cùm aliunde patet, tū ex eo, quòd publicatis Asiatici bonis nihilo plus est repertū, quàm antè habuerat: & quòd Africanū, antequam suffragia ferrentur, Linternum profectū, ubi usque ad obitū exulauit, nemo amplius cōdemnauit. At Manlius tum Pisidiam, Lycaoniā, Pamphyliā, & Galatiæ siue Galliæ Asianæ magnā partē subegit. Est enim ibi quoque Gallica gēs, ex Europa profecta. Nā cum olim Brennū regem creassent, Græciā & Thraciā peruagati, atque inde in Bithyniā transgressi, partib. quibusdā Phrygiæ, Paphlagoniæ, Mysiæ ad Olympū, & Cappadociæ occupatis, peculiarē gentē condiderūt, qui Galatæ appellantur. Hi etsi Manlio negociū facesserūt, tamē & ipsi uicti sunt, Ancyra urbe primo impetu capta, cæteris deditione subactis. His reb. gestis,

& Aria-

Scipionum condemnatio.

Manlij Asiaticæ uictoriæ.

Galatia.

& Ariarathi Cappadocum regi magna pecunia pace data, domum recessit. Aetoli autem secundum legatis de pace Romam missis, ipsi ultro nouis reb. studuerunt. Quaobrē Romani legatis statim reiectis, M. Fuluio Graeciā prouinciā decreuerunt. Qui primum Ambraciam urbem magnam, Pyrrhi olim regiam, tum aūt Aetolis obnoxiā, obsedit. Aetoli frustra de pacificatione cum eo locuti, exercitus partem in urbem miserunt: quam Romani per cuniculos capere aggressi, à longinquo suffoderunt. id obsessi principio non animaduerterunt: sed exaggerata humo suspicati quid rei esset, quia tamē ignorabant ubi foderetur, aereum clypeum humi mœnibus applicarunt, eo sonitu loco deprehēso, atq; intrinsecus uicissim suffossis mœnibus, cum Romanis occulta praelia commiserunt. Tandem huiusmodi dolum excogitarunt. Magno dolio plumis repleto ignē iniecerunt, aereo operculo multis perforato locis addito. Eius dolij ore in cuniculis hosti obuerso, sunt doq; folle inserto, inflato, maximum & molestissimum fumū, ut ea materia fert, excitarunt, quem cum nemo Romanorum tolerare posset, desperata expugnatione, solutaq; obsidione pacem fecerunt. Post Ambraciotarum deditionē Aetoli quoq; mutati, primò inducias, mox etiam pacem à Romanis impetrarunt, magna pecunia & multis obsidibus datis. Fuluius uerò Cephalenia deditione capta, Peloponesum seditione laborantem composuit. Deinde C. Flaminio & Aemylio Lepido Coss. Antiocho defuncto filius Seleucus successit. quo & ipse multo pòst mortuo, Antiochus qui Romę obses erat, regnum suscepit. Philippus nouas res moliri ausus, urbibus quibusdam Thessalicis & Aeno Maroneaq; ereptis: nihil gerere potuit ob senectutem, & filiorum casus. Galli quidam alpibus superatis, urbem intra eas condere statuerunt: quibus M. Marcellus arma caeteraq; quae domo attulerant, ademit. Romani uerò legatis eorum illa omnia restituerunt, ut statim Italia excederent. Tum etiam Hannibal interijt. Nam legatis ad Prusiam Bithyniae regē tum ob alia, tum ut Hannibalem apud ipsum degentem dederet, Roma missis: ille ea re praecognita, cum effugere nō posset, necem sibi consciuit. qui cum aliquando accepisset oraculum, se in terra Libyca obiturum, se in Africa patria decessurū esse putabat. uerum id praediū in quo moriebatur, Libyę nomē habuit. Tūc etiā Scipio Africanus decessit. Philippus Macedonū rex, filio Demetrio occiso, Perseū quoq; occisurus obijt. Nā cum Demetrius ob Romanorum amicitiā, caeteriq; Macedones spē cōcepissent regni post Philippi obitū obtinēdi: Perseus ut natu maior ei inuidit, & ut patri insidiantem calumniatus est. itaq; uenenum bibere coactus, perijt. Philippus autem non multo pòst ueritate cognita, Perseum ulcisci uolens, morte interceptus, regnum Perseo uel inuitus reliquit:

M. Fuluius rem in Graecia gerit.

Ambracia.

Hannibalis interitus.

Demetrius fratris Persei fraude sublatus.

καὶ συχνὸν παρὰ ἀριαράθου τοῦ καππαδοκῶν βασιλέως ἀργύριον ἐπὶ εἰρήνῃ λαβὼν, ἀπῆρεν οἴκαδε. οἱ δ' αἰτωλοὶ πρέσβεις τὸ δεύτερον ὑπὲρ εἰρήνης ἐς τὴν ῥώμην πέμψαντες, αὐτοὶ αὖθις ἐνεωτέριζον. διὸ οἱ ῥωμαῖοι τούς τε πρέσβεις εὐθὺς ἀπεπέμψαντο, καὶ μάρκῳ φουλβίῳ τὴν ἑλλάδα ἀνέθεντο. ὁ δὲ ἐς ἀμβρακίαν τὴν πόλιν πρῶτον ὁρμήσας, μεγάλην οὖσαν (ἦν γάρ ποτε τοῦ πύρρου βασίλειον, τότε δὲ κατείχετο πρὸς τῶν αἰτωλῶν) καὶ ἐπολιόρκει αὐτήν. οἱ οὖν αἰτωλοὶ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ εἰρήνης διηλέχθησαν. ὡς δ' οὐκ ἤθελησεν συμβῆναι, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐς τὴν ἀμβρακίαν εἰσέπεμψαν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι δι' ὑπονόμου τινὸς ἐπεχείρησαν τὴν πόλιν ἑλεῖν, καὶ διώρυσσον πόρρωθεν, καὶ τέως μὲν ἐλάνθανον τοὺς πολιορκουμένους. ἐπεὶ δ' ὁ χοῦς ἠθροίσθη, ὑπετόπησαν τὸ γινόμενον. ἀγνοοῦντες δ' ὅπῃ ὀρύσσοιτο, χαλκῆν ἀσπίδα κατὰ τὸν τοῖχον εἰδ... πρὸς αὐτὸ ἐτίθεσαν τὸ δάπεδον. καὶ διὰ τῆς ἠχῆς τὸν τόπον γνόντες, καὶ αὐτοὶ ἀντώρυσσον ἔνδοθεν, καὶ πελάσαντες τοῖς ῥωμαίοις, ἐμάχοντο εἰς μάχας λαθραίας. τέλος δέ τι τοιοῦτον ἀντετεχνήσαντο. πίθον μέγαν πτίλων πληρώσαντες, πῦρ ἐς αὐτὸν ἐνῆκαν, καὶ πῶμα χαλκοῦν αὐτῷ πολλαχῇ τετρημένον ἐπέθεσαν, καὶ ἐς τὸν ὑπόνομον τὸν πίθον κομίσαντες, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους τρέψαντες τὸ στόμα αὐτοῦ, ἀκροφύσιον οἱ κατὰ τὸν πυθμένα ἐνέβαλον, καὶ τούτῳ φύσας προσφέροντες, πλεῖστον καὶ δυσχερῆ καπνὸν οἷα ἐκ πτίλων ἐκθορεῖν ἐποίουν, ὃν οὐδεὶς τῶν ῥωμαίων ὑπέμενεν. ὅθεν ἀπογνόντες οἱ ῥωμαῖοι ἐσπείσαντο, καὶ τὴν πολιορκίαν κατέλυσαν. ὁμολογησάντων δ' αὐτῶν, καὶ οἱ αἰτωλοὶ μετεβάλοντο, καὶ διεπράξαντο ἀνοχὴν, εἶτα καὶ εἰρήνην παρὰ τοῦ δήμου, πολλὰ μὲν χρήματα, πολλοὺς δὲ καὶ ὁμήρους δόντες. καὶ ὁ φούλβιος τὴν κεφαλληνίαν ὁμολογίᾳ παραστησάμενος, καὶ τὴν πελοπόννησον στασιάζουσαν κατεστήσατο. γαΐου δὲ φλαμινίου καὶ αἰμιλίου λεπίδου ὑπατευόντων μετήλλαξεν ὁ ἀντίοχος ἔβαω, καὶ αὐτὸν ὁ υἱὸς ὁ σέλευκος διεδέξατο. τελευτήσαντος δὲ κἀκείνου πολλῷ ὕστερον, ὁ ἐν τῇ ῥώμῃ ὁμηρεύων ἀντίοχος ἐβασίλευσεν. ὁ δ' αὖ φίλιππος ἐτόλμησε μὲν νεωτερίσαι, ὅτι πόλεων τινῶν ἐκράτει ἐν θετταλίᾳ, καὶ πρὸς ταύταις καὶ αἴνου καὶ μαρωνείας. οὐκ ἠδυνήθη δὲ διά τε τὸ γῆρας καὶ διὰ τὰ περὶ τοὺς παῖδας συνενεχθέντα αὐτῷ. καὶ γαλάται τινὲς τὰς ἄλπεις ὑπερβάντες, πόλιν ἐντὸς αὐτῶν κτίσαι ἠθέλησαν· ὧν ὁ μάρκος ὁ μάρκελλος τά τε ὅπλα ἀφείλετο, καὶ τἄλλα ὅσα ἐπεκομίζοντο. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ πρεσβευσαμένοις σφίσιν, ἐπὶ τῷ εὐθὺς ἀναχωρῆσαι πάντα ἀπέδωκαν. τότε δὲ καὶ ὁ ἀννίβας ἀπέθανε. πρεσβείαν γὰρ πρὸς τὸν προυσίαν τὸν τῆς βιθυνίας κρατοῦντα πεμφθέντων ἐκ ῥώμης δι' ἄλλα τέ τινα, καὶ ὅπως καὶ τὸν ἀννίβαν ἐκδοίη παρ' αὐτῷ ὄντα, προμαθὼν τοῦτ' ἐκεῖνος, καὶ διαδρᾶναι μὴ οἷός τε ὢν, ἑαυτὸν διεχρήσατο. χρησμοῦ δέ ποτε αὐτῷ γενομένου, ἐν γῇ λιβύσσῃ τεθνήξεσθαι, ὁ μὲν ἐν τῇ πατρίδι τῇ λιβύῃ προσεδόκα θανεῖν, ἔτυχε δὲ θνήσκων ἐν χωρίῳ τινὶ τυγχάνων καλουμένῳ λιβύσσῃ. καὶ ὁ ἀφρικανὸς δὲ σκιπίων τότε μετήλλαξε. φίλιππος δὲ ὁ μακεδόνων βασιλεὺς τὸν υἱὸν δημήτριον ἀποκτείνας, καὶ τὸν ἕτερον υἱὸν τὸν περσέα μελλήσας φονεύσειν, ἀπέθανεν. ἐπεὶ γὰρ προσφιλὴς τοῖς ῥωμαίοις ἐκ τῆς ὁμηρείας ἐγένετο ὁ δημήτριος, καὶ αὐτός τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν μακεδόνων ἤλπιζον, ὅτι μετὰ τὴν φιλίππου τὴν βασιλείαν λήψεται, ἐφθόνησεν αὐτῷ ὁ περσεὺς, ἅτε καὶ πρεσβύτερος αὐτοῦ ὢν, καὶ διέβαλεν αὐτὸν, ὡς ἐπιβουλεύοντα τῷ πατρί. καὶ ὁ μὲν φάρμακον πιεῖν ἀναγκασθεὶς, ἐτελεύτησεν. ὁ δὲ φίλιππος οὐ πολλῷ ὕστερον τὸ ἀληθὲς γνοὺς, ἀμύνασθαι τὸν περσέα ἠθέλησεν· οὐ μέντοι καὶ ἴσχυσεν, ἀλλ' αὐτός τε ἀπέθανε, καὶ τὴν βασιλείαν ὁ περσεὺς διεδέξατο.

καὶ οὐ

Πόλεμος ῥωμαίων πρὸς περσέα βασιλέα τῶν μακεδόνων.

καὶ οἱ ῥωμαῖοι ταύτην τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν, καὶ τὴν πατρῴαν φιλίαν ἀνενεώσαντο. ἐν δὲ τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις συνηνέχθησαν μέν τινα, οὐ μέντοι καὶ ἀναγκαῖα πάνυ, ὥστε καὶ συγγραφῆς νομίζεσθαι ἄξια. ὕστερον δὲ ὁ περσεὺς πολέμιον ἑαυτὸν τοῖς ῥωμαίοις ἐποίησεν. ἵνα δὲ ἀναβολὴν τοῦ πολέμου σχοίη, μέχρις ἂν παρασκευάσηται, πρέσβεις ἐς τὴν ῥώμην ἔπεμψεν, ἀπολογησομένους τάχα πρὸς ἃ ἐνεκαλεῖτο. οὓς οἱ ῥωμαῖοι οὔτ' εἴσω τῶν τειχῶν ἐδέξαντο· καὶ πρὸ τοῦ ἄστεος αὐτοῖς χρηματίσαντες, οὐδὲν ἀπεκρίναντο ἕτερον, ἢ ὅτι ὕπατον πέμψουσι, πρὸς ὃν ὅσα βούλεται διαλεχθήσεται· καὶ αὐθημερὸν αὐτοὺς ἀπιέναι ἐποίησαν, δόντες σφίσι καὶ ἀγωγούς, ὥστε μή τινι συγγένωνται, καὶ τῷ περσεῖ τῆς ἰταλίας ἐπιβαίνειν τοῦ λοιποῦ ἀπηγόρευσαν. οἱ μὲν οὖν ῥωμαῖοι μετὰ ταῦτα γναῖον σικίνιον στρατηγὸν μετὰ δυνάμεως ὀλίγης ἐξέπεμψαν (οὐ γάρ πω τὴν μείζω παρεσκευάσαντο) καὶ ὁ περσεὺς ἐς θεσσαλίαν ἐμβάλλων, τά γε πλεῖστα αὐτῆς ᾠκειώσατο. ἐπεὶ δὲ τὸ ἔαρ ἐπέστη, πέμπουσιν ἐπ' αὐτὸν λικίνιον κράσσον, καὶ στρατηγὸν ἐπὶ τοῦ ναυτικοῦ γάιον λουκρήτιον. συμμίξας οὖν πρῶτον ὁ κράσσος τῷ περσεῖ ἐν ἱππομαχίᾳ, ἔπταισεν· ὕστερον μέντοι περιεγένετο, ὥστε καὶ ἀναχωρῆσαι τὸν περσέα ἐς μακεδονίαν. ὁ κράσσος δὲ ταῖς πόλεσι ταῖς ἑλληνικαῖς ταῖς ὑπὸ τοῦ περσέως κατεχομέναις προσέβαλε, καὶ τῶν μὲν πλειόνων ἀπεκρούσθη, ἔστι δ' ἃς ἐχειρώσατο· καί τινας κατασκάψας, τοὺς ἁλόντας ἀπέδοτο. ἅπερ οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ πυθόμενοι ἠγανάκτησαν, καὶ τόν τε κράσσον ὕστερον ἐζημίωσαν χρήμασι, καὶ τὰς ἑαλωκυίας πόλεις ἠλευθέρωσαν, καὶ τοὺς πραθέντας ἐξ αὐτῶν καὶ ἐν τῇ ἰταλίᾳ εὑρεθέντας τότε παρὰ τῶν ἐωνημένων αὐτοὺς ἐξεπρίαντο. ταῦτα μὲν οὖν οὕτως ἔπραξαν οἱ ῥωμαῖοι· ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν περσέα πολέμῳ πολλὰ καὶ μεγάλα ἠτύχησαν, καὶ πολλαχόθι ἐπόνησαν τὰ αὐτῶν, καὶ ὁ περσεὺς τῆς ἠπείρου καὶ τῆς θεσσαλίας κατεῖχε τὰ πλείονα. ἤδη τε ἄλλην δύναμιν πολλὴν συνεκρότησε, καὶ πρὸς τοὺς ἐλέφαντας τῶν ῥωμαίων φάλαγγα ὁπλιτῶν ἤσκηκε, ὀξέσιν ἥλοις τὰς ἀσπίδας καὶ τὰ κράνη σιδηρώσας αὐτῶν. ὅπως δὲ μὴ τοῖς ἵπποις φοβεροὶ ὦσιν, εἴδωλα ἐλεφάντων κατεσκεύασε, δεινὴν μὲν ὑπὸ χρίσματός τινος ὀσμὴν ἔχοντα, φοβερὰ δὲ καὶ ὀφθῆναι καὶ ἀκουσθῆναι ὄντα (βροντώδη γὰρ ἠφίει ἠχήν τινα ὑπὸ τεχνήσεως) πρὸς ἐκεῖνα προσῆγεν αὐτοὺς συνεχῶς, μέχρις οὗ καὶ ἐθάρσησαν. ὁ μὲν οὖν περσεὺς μέγα ἐκ τούτων ἐπῆρτο τὸ φρόνημα, καὶ τὸν ἀλέξανδρον τῇ δόξῃ καὶ τῷ μεγέθει τῆς ἀρχῆς ὑπεροίσειν ἤλπιζεν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ ταῦτα μαθόντες, τὸν μάρκιον φίλιππον ὑπατεύοντα σπουδῇ ἐξέπεμψαν. καὶ ὃς ἐς τὴν θεσσαλίαν πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικόμενος, τούς τε ῥωμαίους καὶ τοὺς συμμάχους ἐξήσκει, ὥστε δείσαντα τὸν περσέα, ἐν τῷ ἰδίῳ τῷ μακεδονικῷ καὶ πρὸς τοῖς τέμπεσιν ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τὰ στενὰ τηρεῖν. θαρσήσας δὲ διὰ ταῦτα ὁ φίλιππος, διὰ μέσων ὀρῶν ὑπερέβαλε, καί τινα τοῦ περσέως κατέσχε. προϊὼν δὲ περὶ τὴν πύδναν, τῶν ἐπιτηδείων ἐσπάνισε, καὶ ἐς τὴν θεσσαλίαν ἀνέστρεψε. καὶ αὖθις ὁ περσεὺς ἀνεθάρσησε, καὶ ἃ κατέσχεν ὁ φίλιππος ἀνεκτήσατο, καὶ τῷ ναυτικῷ συχνὰ τοὺς ῥωμαίους ἐλύπει, συμμάχους τε προσηγάγετο, καὶ ταύτῃ τοὺς ῥωμαίους ἐκ τῆς ἑλλάδος ἤλπισεν ἐκβαλεῖν. τῇ δὲ πολλῇ καὶ ἀκαίρῳ φειδωλίᾳ, καὶ τῇ δι' αὐτὴν τῶν συμμάχων ὀλιγωρίᾳ, ἀσθενὴς αὖθις ἐγένετο. ὡς γὰρ τὰ τῶν ῥωμαίων ὑπεδίδου, τὰ δ' ἑαυτοῦ ἐπηύξετο, κατεφρόνησεν ὡς οὐδὲν ἔτι τῶν συμμάχων δεόμενος, καὶ οὐκ ἐδίδου χρήματα σφίσιν ἃ ὑπεσχήκει.

ὅτι τὸν κράσσον πόλεις ἑλληνίδας ἑλόντα, καὶ τοὺς ἁλόντας ἀποδόμενον, οἱ ῥωμαῖοι ἐζημίωσαν.

ὅτι ἠτύχησαν οἱ ῥωμαῖοι μαχόμενοι τῷ περσεῖ.

ὅτι ἀσθενὴς ὁ περσεὺς, διὰ φειδωλίαν ἐγένετο, καὶ ὀλιγωρίαν.

τῶν μὲν

quod ei Romani, paterna amicitia renouata, cō firmarunt. Insecutis temporibus accidere quædam, scriptione parum digna: sed post Perseus Romanorum inimicitijs susceptis, ut bello moram, dum se pararet, produceret: legatos Romam misit, obiecta sibi crimina purgaturus scilicet. quibus Romani in urbem non admissis, senatu foris dato, nihil responderunt aliud, nisi consulem se missuros esse, cum quo ageret quæ uellet. eodemq́ die illos abire iusserunt, ductoribus adiunctis, ne cum quoq́ colloquerentur, ac Perseo aditu Italiæ in posterum interdixerunt. Deinde Cn. Sicinnium prætorem cum paruis copijs ablegarunt, maioribus nondum paratis. Perseus Thessaliam ingressus, maximam eius partem sibi adiunxit. Imminente uere Licinius Crassus contra eum missus est, & classi præfectus C. Lucretius. Ac primo equestri conflictu impegit: deinde uictoria potitus, eò redegit Perseum, ut in Macedoniam recederet. Vrbes autem Græcas aggressus, quas Perseus tenebat, à plerisque repulsus est, nōnullas subegit, nonnullas euertit, ciuibus sub corona uenditis, Quibus Romani auditis indignati, Crasso postmodum pecuniariam mulctam dixerunt, captas urbes liberas esse iusserunt: earumq́ ciues uenundatos, quos in Italia reperere, ab emptoribus redemerunt. His ita gestis bello Persico multas magnas clades acceperūt, rebus eorum passim afflictis. Nam Perseus Epiri & Thessaliæ pleraque obtinuit. Præterea nim alias ingentes copias, aduersus Romanorum elephantes etiam phalangem armatorū instruxerat, quorum clypei & galeæ ferreis clauis acutis horrebant. Ne autem equis formidabiles essent, simulacra elephātorum parauit ex unguento quodam, tetrum fœtorem spirantia, uisu, audituque horrenda: quæ arte quadam sonitū instar tonitrus ederent: ad quæ equi subinde adducti, timere deniq́ deserunt. His reb. Perseus auctis animis, se Alexandro gloria & magnitudine imperij superiorē fore putabat. Romani uerò ijs cognitis, Marciū Philippum Cos. celeriter ablegarunt. qui cum in Thessaliam ad exercitum uenisset, Romanos & socios ita exercuit, ut Perseus territus, in suo regno Macedonico, & ad Tempe quietus, angustias tueretur. Aucta ex eo audacia Philippus, medijs montibus superatis, quasdam illius urbes cæpit. & ad Pydnam progressus, ob commeatus penuriam in Thessaliam redijt. Vnde Perseus resumpta fiducia, quæ Philippus occuparat, recepit, & classe Romanos crebris detrimentis affecit: ascitisque socijs, tota Græcia se Romanos electurum sperabat. sed nimia & importuna parsimonia, ex eaque sociorum neglectu, rursus eius opes imminutæ sunt. Rebus enim Romanorum labascentibus, suis incrementis fretus, socios ita contempsit, quasi eorum opera nihil esset opus: nec promissam illis pecuniam dedit.

Persei apparatus cōtra Romanos.

Aliorum

Aliorum igitur alacritate imminuta, ab alijs plane destitutus, ita reb. suis diffidere cœpit, ut pacem peteret: eamque per Eumenem impetrasset, nisi Rhodij legatis adiuncti superba oratione Romanorum animos alienassent. Inde bellum Persicum Paulo Aemylio iterum Consuli est mādatum, qui propere in Thessaliā profectus, militari disciplina correcta, per Tempe quæ à paucis custodiebantur, ui patefacta uia, contra Perseum duxit. Is uerò cum Elpium amnem interfluentem munitionibus, & quicquid inter Olympum & mare interiacet, septis atque aggeribus occupasset, & siccitate loci quoque tretus esset: tamen sic etiam Consul transitus periculo facto, sitis primum inuenit remedium. Perfossis enim arenis in montis Olympi radicibus, affatim aquæ potabilis reperit. Interea Rhodiorum legati eadē audacia, qua prius Romæ usi fuerant, ad eum uenerunt. quos ita dimisit, ut nihil aliud diceret, nisi se post paucos dies eis responsurum esse. Cum autem oppugnando nihil proficiens, montes alicubi esse peruios didicisset: partem exercitus ad cacumen accessu difficilius misit, ut loca opportuna occuparet. Nam ob arduum ascensum, minimum ibi præsidium collocatum erat. Reliqua copiarum parte cum Perseo dimicauit, ne quid suspicatus, montes accuratius tueretur. Post, uerticibus occupatis, noctu ad mōtes cōtendit: eosque partim aperto Marte, partim occulte superauit. Quo Perseus cognito, metuens ne à tergo circumueniretur, aut Pydna ab hoste occuparetur, (nam Romana classis accedebat) castello quod ad amnem erat deserto, Pydnam propere contendit, & ante urbem castra posuit. Eodem Paulus quoque uenit. non statim tamen sunt congressi, prælio in plures dies dilato: & quia lunæ defectum præcognorat, exercitū sub uesperam qua ille instabat conuocatum, edoctumque quid futurum esset, monuit, ne quid ea re turbaretur. Proinde Romani ex eo nihil aduersi timuerunt. Macedones autem territi, Perseo sinistri aliquid portendi iudicarunt. Sic utrisque affectis, fortuito casu postridie in pugnam non denunciatam sunt impulsi, quæ bello finem imposuit. Nam cum iumentum Romanū in flumen, unde aquabantur, incidisset, idque sibi & Macedones & lixæ uendicarent: primum inter hos certatum est. Deinde cæteri etiam suis opitulatum, alij post alios castris egressi, donec omnes utrinque cōstiterunt: pugna cōfusa illa quidem sed acri, cuius uictoria penes Romanos fuit. qui Macedones usque ad mare persecuti, multos ipsi occiderunt, multos classi accedēti trucidandos obiecerunt: neque quisquam eorum euasisset, nisi noctis beneficio conseruati essent. Pugna enim sub uesperam commissa est. Perseus Amphipolim profugus, ut & reliquias colligeret, & rem in integrum restitueret, cum nulli uenirent præter Cretenses stipendiarios,

Paulus Aemylius Perseū uincit.

τῶν μὲν οὖν ἀμβλυνθέντων τὸ πρόθυμον, τῶν δὲ καὶ τέλεον αὐτὸν ἐκλιπόντων, τοσοῦτον ἀπέγνω, ὥστε καὶ σπονδῶν δεηθῆναι, καὶ ἂν ἐτύγχανε τούτων διὰ τοῦ εὐμένους, εἰ μὴ καὶ ῥόδιοι συνεπρέσβευσαν. ὑπερηφάνως γὰρ οὗτοι τοῖς ῥωμαίοις διαλεχθέντες, τυχεῖν αὐτὸν ἐκώλυσαν τῶν σπονδῶν. γίνεται οὖν ὁ κατ' αὐτοῦ πόλεμος παύλου αὖθις τοῦ αἰμιλίου, τὸ δεύτερον ὑπατεύοντι δὲ ἀνατεθείς. ὃς κομισθεὶς ἐς τὴν θεσσαλίαν, καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν πολλὰ κατασκευασάμενος, βιασάμενος δὲ τῶν τεμπῶν (ὀλίγοι γὰρ ἐφρούρουν αὐτά) ἐπὶ τὸν περσέα ὥρμησεν. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τὸν ἔλπιον ποταμὸν περιέφραξεν, ὄντα ἐν μέσῳ, προκατέλαβε δὲ καὶ πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε ὀλύμπου καὶ τῆς θαλάσσης αἱμασιαῖς καὶ σταυρώμασι καὶ οἰκοδομήμασιν, ἄπορον ἀπειργάσατο. ἐβάρει δὲ καὶ τῇ ἀνυδρίᾳ τοῦ τόπου. ἀπόρως μὲν καὶ οὕτως ὁ ὕπατος διῆλθεν, καὶ τῆς ἀνυδρίας ἐπορίσατο ἀλέξημα. διορυξάμενος γὰρ τὴν ἐν τῇ ὑπωρείᾳ τοῦ ὀλύμπου ἄμμον, ὕδωρ εὗρε δαψιλές τε καὶ πότιμον. κἂν τούτῳ τῶν ῥοδίων πρέσβεις ἀφίκοντο πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῇ αὐτῇ θρασύτητι, ἀφ' ἧς καὶ ἐς τὴν ῥώμην πρὶν ἐπρεσβεύσαντο. ὁ δὲ οὐδὲν ἀπεῖπε πλέον αὐτοῖς, ἢ ὅτι μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπόκρισιν δώσει, ἀπέπεμψεν αὐτούς. ὡς δὲ προσβάλλων οὐδὲν ἐπέραινεν, ἔμαθε δὲ τὰ ὄρη ὄντα πη πορεύσιμα, μέρος τι τοῦ στρατοῦ ἐπὶ τὴν δυσπροσοδωτέραν αὐτῶν ὑπερβολὴν ἔπεμψε, καταληψόμενον τὰ ταύτῃ ἐπίκαιρα. διὰ γὰρ τὸ δυσπρόσιτον καὶ ἐλαχίστη ἐφρουρεῖτο. αὐτὸς δὲ τῷ λοιπῷ τοῦ στρατεύματος προσέμιξε τῷ περσεῖ, ἵνα μή τι ὑποτοπήσας φυλακὴν τῶν ὀρῶν ἀκριβεστέραν ποιήσαιτο. καὶ μετὰ τοῦτο καταληφθέντων τῶν ἄκρων, νυκτὸς πρὸς τὰ ὄρη ὥρμησε, καὶ τὰ μὲν λαθών, τὰ δὲ βιασάμενος, ὑπερέβαλεν αὐτά. ὃ μαθὼν ὁ περσεύς, καὶ δείσας μὴ κατὰ νώτου αὐτῷ προσπέσῃ, ἢ καὶ τὴν πύδναν προκαταλάβῃ (καὶ γὰρ τὸ ναυτικὸν ἅμα τὸ τῶν ῥωμαίων περιέπλει) τό, τε ἔρυμα τὸ πρὸς τῷ ποταμῷ ἐξέλιπε καὶ πρὸς τὴν πύδναν ἠπείχθη, καὶ πρὸ τῆς πόλεως ἐστρατοπεδεύσατο. καὶ ἦλθε μετὰ τοῦτο ὁ παῦλος ἐκεῖ. οὐ μέντοι καὶ εὐθὺς ἀλλήλοις προσέμιξαν, ἀλλὰ καὶ διέτριψαν ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας. προμαθὼν δὲ ὁ παῦλος, ὡς ἡ σελήνη ἔκλειψιν μέλλει, συνήθροισε πρὸς ἑσπέραν τὸ στράτευμα, ὅτε τὴν ἔκλειψιν γενέσθαι ἐχρῆν, καὶ προεῖπε τὸ συμβησόμενον, καὶ μή τι διὰ τοῦτο ταραχθῆναι παρῄνεσεν. οἱ μὲν οὖν ῥωμαῖοι τὴν ἔκλειψιν θεασάμενοι, οὐδὲν κακὸν ἐξ αὐτῆς ὑπετόπησαν. οἱ δέ γε μακεδόνες δέος ἔσχον ἐκ τούτου, καὶ ἐς τὸν περσέα τὸ τέρας τοῦτ' ἐνόμισαν. οὕτω δ' ἑκατέρων ἐχόντων, συμβάν τι κατὰ τύχην τῇ ὑστεραίᾳ συνέρρηξεν αὐτοὺς ἐς μάχην ἀπάρακτον, καὶ τέλος τῷ πολέμῳ ἐπέθηκεν. ἐπεὶ γὰρ ὑποζύγιόν τι τῶν ῥωμαίων ἐς τὸ ὕδωρ εἰσέπεσεν, ἐξ οὗ περ ὑδρεύοντο, καὶ οἵ τε μακεδόνες αὐτοῦ ἐπελάβοντο, καὶ οἱ ὑδροφόροι ἀντεῖχον, τὸ μὲν πρῶτον οὗτοι καθ' ἑαυτοὺς ἐμαχέσαντο, ἔπειτα καὶ οἱ λοιποὶ ἐπικουροῦντες τοῖς οἰκείοις κατ' ὀλίγους ἐκ τῶν στρατοπέδων ἐξῄεσαν, καὶ πάντες συνέμιξαν ἀπ' ἀμφοῖν. καὶ μάχης ἀσυντάκτου μέν, ὀξείας δὲ γενομένης, οἱ ῥωμαῖοι ἐκράτησαν, καὶ καταδιώξαντες τοὺς μακεδόνας μέχρι τῆς θαλάσσης, πολλοὺς μὲν αὐτοὶ ἐφόνευσαν, πολλοὺς δὲ τῷ ναυτικῷ προσαπελάσαντες ἀποκτεῖναι παρέδοσαν. κἂν οὐδ' αὖ τις ἀπελείφθη αὐτῶν, εἰ μὴ νὺξ αὐτοῖς ἐβοήθησε. περὶ δείλην γὰρ ὀψίαν ἡ μάχη ἐγένετο. διαφυγὼν οὖν εἰς ἀμφίπολιν ὁ περσεύς, ὡς τούς τε περιλειπομένους ἀναληψόμενος, καὶ συστήσων αὖθις τὰ πράγματα, ἐπεὶ οὐκ ἦλθόν τινες πρὸς αὐτὸν πλὴν μισθοφόρων κρητῶν, καὶ τὴν

ὅτι παῦλος αἰμίλιος ἐνίκησε περσέα, καὶ ἐκ τοῦ τῆς ἀνυδρίας ἐπορίσατο.

ὅτι ἐκλείψεως σελήνης μελλούσης προμαθὼν ὁ παῦλος, τοῖς στρατιώταις προεῖπε, ἵνα μὴ ταραχθῶσιν.

ὅτι ὁ περσεὺς ἡττήθη ὑπὸ τῶν μακεδόνων.

καὶ τὴν Πύδναν, ἄλλας τε πόλεις τὰ τῶν Ῥωμαίων ἑλέσθαι ἔμαθε. κἀκεῖθεν μετέστη, καὶ εἰς πλοῖα τὰ χρήματα ὅσα ἐπῆγεν, θέμενος, νυκτὸς εἰς Σαμοθρᾴκην ἀπέπλευσε. καὶ πυθόμενος οὐ πολλῷ ὕστερον τὸν Ὀκτάουιον, ὃς τοῦ ναυτικοῦ προΐστατο, προσπλέοντα, καὶ τὸν Παῦλον εἰς Ἀμφίπολιν ἥκοντα, ἐπέστειλεν αὐτῷ, συμβῆναι δεόμενος. καὶ ἐπεὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἐν τῇ ἐπιστολῇ ὠνόμασεν, οὐδ' ἀποκρίσεως ἔτυχεν. ὕστερον δὲ αὖθις ἄνευ τινὸς τοιαύτης προσρήσεως ἐπιστείλαντος, προσεδέξατο μὲν τὸν ὑπὲρ τῶν σπονδῶν λόγον· οὐκ ἄλλως μέντοι συμβήσεσθαι ἔφη, εἰ μὴ καὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ἐπιτρέψει. καὶ διὰ ταῦτα οὐ συνέβησαν. μετὰ τοῦτο δὲ ἐξαιτηθεὶς παρὰ τῶν Ῥωμαίων Εὔανδρόν τινα Κρῆτα, πολλὰ κατ' αὐτῶν ὑπουργηκότα, καὶ πιστότατον αὐτοῦ, οὐκ ἐξέδωκε μὲν, φοβηθεὶς μὴ κατείπῃ τι τῶν αὐτῷ συνειδότων. λάθρα δὲ αὐτὸν ἀποκτείνας, ἑαυτὸν διαχειρίσασθαι ἐφήμισε. τότε μὲν οὖν οἱ συνόντες αὐτῷ, φοβηθέντες τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἠγνόησαν τὸ γινόμενον) μεθίστασθαι ἤρξαντο. κἀκεῖνος δείσας μὴ τοῖς Ῥωμαίοις παραδοθῇ, ἐκδρᾶναι νυκτὸς ἐπεχείρησε. καὶ ἦλθεν ἂν πρὸς Κότυν Θρᾷκα δυνάστην κομισθεὶς, εἰ μὴ οἱ Κρῆτες αὐτὸν ἐγκατέλιπον. ἐνθέμενοι γὰρ τὰ χρήματα εἰς τὰ πλοῖα, οἴκαδε ἀπῆραν. ὁ δὲ ἡμέρας μέν τινας αὐτοῦ μετὰ Φιλίππου ἑνὸς τῶν υἱῶν κεκρυμμένος ἐλάνθανεν. ἐπεὶ δὲ τοὺς ἄλλους παῖδας καὶ τὴν θεραπείαν ἔγνω κατεσχηκότα τὸν Ὀκτάουιον, εὐθὺς ἐθελοντὴς καὶ ἀχθέντα εἰς τὴν Ἀμφίπολιν οὐδὲν ὁ Παῦλος ἐκάκωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐδεξιώσατο, καὶ ὁμόσιτον ἐποιήσατο, καὶ ἐν ἀδέσμῳ φυλακῇ ἐτήρει, καὶ ἐν θεραπείᾳ ἦγε. μετὰ δὲ ταῦτα εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς Ἠπείρου αὐτὸν ἐκομίσθη. ὁ δὲ Πλούταρχος ἀχθῆναι λέγει τὸν Περσέα πρὸς τὸν Αἰμίλιον, καὶ τὸν δεδακρυμένον προσυπαντῆσαι αὐτῷ. ἐκεῖνον δ' ἐπὶ στόμα καταβαλεῖν ἑαυτὸν, καὶ γονάτων ἐπιλαβόμενον ἀφεῖναι φωνὰς ἀγεννεῖς, καὶ τὸν Αἰμίλιον ἀλγοῦντι προσώπῳ προσιδόντα αὐτὸν εἰπεῖν·

» τί ὦ ταλαίπωρε ταῦτα

» πράττεις; ἀφ' ὧν δόξεις οὐκ ἀναξίως ἀτυχεῖν οὐδὲ τοῦ

» νῦν, ἀλλὰ τοῦ πάλαι δαίμονος ἀνάξιος γεγονέναι. τί

» δέ μου καταβάλλεις τὴν νίκην, καὶ σμικρύνεις μου τὸ

» κατόρθωμα, ἀποδεικνύμενος ἑαυτὸν οὐ γενναῖον, οὐδὲ

» πρέποντα Ῥωμαίοις ἀνταγωνιστήν; ἀρετὴ τοι δυστυ-

» χοῦσι μεγάλην ἔχει μοῖραν, καὶ παρὰ πολεμίοις. δειλία

δὲ Ῥωμαίοις κἂν εὐποτμῇ, πάντῃ ἀτιμότατον. κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον καὶ Λούκιος Ἀνίκιος στρατηγὸς πεμφθεὶς ἐπὶ τὸν Γέντιον, τοὺς προσμίξαντάς τε αὐτῷ ἐνίκησε, καὶ τὸν Γέντιον φυγόντα ἐπιδιώξας, ἐς Σκόδραν κατέκλεισεν, ὅπου ἦν αὐτοῦ τὰ βασίλεια. καὶ διακενῆς ἂν προσήδρευσεν αὐτῇ· ἐπὶ γὰρ ἀκρωρυχίας ὄρους πεπόλισται, καὶ φάραγξι βαθείαις ποταμοὺς ῥοώδεις ἐχούσαις περιαλεῖται, τείχει τε ὀχυρῷ περιείργεται· εἰ μὴ ὁ Γέντιος μέγα ἐπὶ τῇ δυνάμει ἐλπίσας, ἑκὼν εἰς μάχην ἐχώρησε. κἀντεῦθεν τήν τε ἀρχὴν αὐτοῦ πᾶσαν ὁ Ἀνίκιος προσηγάγετο, καὶ μέχρι τῆς Ἠπείρου προελθὼν, πρὶν τὸν Παῦλον ἐλθεῖν, κἀκείνην ταραττομένην ἡμέρωσεν. οἱ δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἔμαθον μὲν τὴν τοῦ Παύλου νίκην τετάρτῃ μετὰ τὴν μάχην ἡμέρᾳ ἐκ τινὸς φήμης, οὐ μέντοι τι ἀκριβῶς ἐπίστευον, εἶτα γραμμάτων ὑπὲρ ταύτης κομισθέντων τοῦ Παύλου ὑπερήσθησαν, καὶ οὐχ ὡς τὸν Περσέα νενικηκότες καὶ τὴν Μακεδονίαν κτησάμενοι, ἀλλ' ὡς τὸν Φίλιππον ἐκεῖνον τὸν πάνυ, καὶ αὐτὸν τὸν Ἀλέξανδρον

& Pydnam, cęterasq́ urbes ad Romanos defecisse audiret: illinc digressus, omni pecunia, quam secum uehebat, nauibus imposita, noctu in Samothraciam nauigauit. Cum autem non multo pòst audiuisset, Octauium classi præfectum accedere, & Paulum Amphipolim uenisse: per literas pacem ab eo petijt. in quibus quód se Regem nominasset, ne respõsum quidem tulit. Deinde cum sine tali aliquo titulo idem petijsset, Paulus pacificationis mentione admissa, non alias ei conditiones tulit, nisi ut semetipsum, & sua omnia Romanorũ fidei permitteret: itaq; inter eos nõ cõuenit. Post, Euandrum Cretensem Romanis postulantibus, cuius multis in rebus fidelissima contra eos usus erat opera, nõ dedidit: ueritus, ne arcana sua proderet. sed eo clàm interfecto, rumorem sparsit, eum sibi ipsi manus attulisse. Tum igitur familiares, eius perfidiam ueriti (neq; enim eos id latebat facinus) ab eo desciscere cœperunt. Quare ueritus, ne Romanis dederetur, noctu fugam capessere instituit: ac clàm ad Cotym Thraciæ dynasten peruenisset, nisi Cretenses, rebus suis in naues impositis domũ discedentes, eum reliquissent. Ipse ueró ibi per dies aliquot cum Philippo filio latuit. sed quum cæteros liberos suos Octauium tenere didicisset, ultrò è latebris prodijt. Amphipolim perductũ Paulus nõ malè tractauit: sed porrecta dextera ad mensam suã admisit, & in libera custodia asseruatũ honorificè habuit. Deinde per Epirum in Italiam est perductus. Plutarchus refert Aemyliũ, cum Perseus adduceretur, ei lachrymis oppletum obuiam iuisse: illum ueró in faciem prostratum, prehensis eius genibus uoces parum generosas edidisse. Aemylium autem tristi uultu eum intuentem, dixisse:

« Quid ó miser ista facis: unde non præter meritum in calamitatem incidisse, neq; præsenti, sed præterita fortuna indignus esse uidearis? Quid meã uictoriam deprimis, & res gestas attenuas, ignauiam præ te ferendo, teq; aduersarium Romanis indignum declarando? Virtus enim etiam in calamitate multum uel apud hostes momẽti habet. Ignauiam ueró, etiam secundis in rebus extremo contemptu Romani dignã iudicant.

Perseus ab Aemylio captus.

Eodem tẽpore L. Anicius prætor contra Gentium missus, hostes prælio fudit. Gentiũ profligatum persecutus, Scodræ, ubi eius regia erat, obsedit. idq; frustra futurũ erat, quoniã urbs in montis cacumine sita, & profundis uallib. quæ fluuios torrentes habent, cincta, muroq; firmo munita est: nisi Gentius suis copijs fretus, ultrò ad pugnam uenisset. Vnde factũ, ut omne eius imperiũ Anicius subegerit, & usq; ad Epirum progressus, ante Pauli aduentũ illam etiam tumultuantem pacarit. Romani Pauli uictoriam quarto post pugnã die ex rumore audiuerunt, sed non planè crediderunt. Deinde Pauli acceptis literis maxima lætitia affecti, non quasi uicto Perseo, subactaq; Macedonia: sed tanquam Philippum illum regem pręstantissimũ, & ipsum

Gentius à L. Anicio uictus.

Pauli triumphus.

Alexandrum cum toto illo imperio uicissent, ita sunt gloriati. Paulo Romam reuerso multi honores sunt decreti, & triumphus splendidissimus, in quo præter alias manubias Bithyn Cotys filium, Perseum & uxorem eius cum tribus liberis, habitu captiuorum duxit. Veritus autem ex immodica felicitate inuidiã numinis, Camilli exẽplo precatus est, si quid inde mali immineret, ut id incolumi Repub. in suũ caput redundaret. itaq; duos filios, alterum paulo ante triumphum, alterũ in ipsa illa celebritate amisit. Fuit nõ tantũ egregius imperator, sed etiam pecuniæ contẽptor. quod ex eo apparet, quód secundum Consul, & spolijs innumerabilibus potitus, in tanta pauperiate uitã exegit, ut post eius obitum uxori dos ægré posset reddi. Ex captiuis Bithys patri gratis est redditus. Perseus cum liberis & ministris Albã missus est, ubi cum se regni recuperãdi spe aliquandiu sustentasset, ea amissa, sibi ipsi manus attulit: Philippus eius filius, & filia, non multo post obierunt. solus filius natu minimus, Albanis magistratibus pro scriba inseruiendo ad tempus uitam tolerauit. Ad hunc modum Perseus á XX regibus se ortum ducere gloriatus, crebró Philippum, crebrius Alexandrũ in ore habens, & regnum amisit, & in hostium potestatem uenit, & in triumpho ductus est, non tam diademate ornatus, quã cathenis oneratus. Rhodij dudũ superbé cum Romanis agere soliti, tum ueniam delictorum petentes, eorumq; societatẽ nuper spretam, admodũ flagitantes, quod uoluere tandem impetrarunt. Romani etiam Cretensibus irati, multis precibus deniq; mitigati sunt. Prusias item spõte in urbẽ profectus, curiæ limen osculatus, senatuq; adorato, ueniam & impunitatem est consecutus: Eumeni fratris Attali intercessio delictorum gratiam fecit. Tũc etiam Cappadociæ hic status fuit. Ariarathes rex germanum filium habuit Ariarathem. ante quem susceptũ, uxor eius lõgo tempore sterilis, Orophernem adoptarat: qui deinde nato legitimo, propter insidiarum suspicionem pulsus, post Ariarathis obitum contra fratrem insurrexit. Ariarathi opem tulit Eumenes, Orophernì Syriæ rex Demetrius. Ariarathes uictus ad Romanos confugit, ab eis quã una cum Orophene regnare iussus, quia populi Romani amicus & socius appellatus erat, totum imperiũ sibi uendicauit. atq; Attalus Eumenis successor, Orophemem & Demetrium Cappadocia protsus exegit. Aegypti rex Ptolemæus moriẽs, duos filios & unam reliquit filiam. Fratribus autem inter se de regno contendentibus, Antiochus Magni Antiochi filius natu minorem pulsum suscepit, ut per eius defendẽdi speciem, aditũ in Aegyptum haberet: adductoq; exercitu, maxima parte occupata, obsedit Alexandriã. Cũ autẽ reliqui ad Romanos confugissent, Popilius ad Antiochũ missus, cum Aegypto abstinere

Persei cum suis interitus.

Rhodiorũ, Cretẽsium, Prusiæ & Eumenis reconciliatio.

Cappadociæ. *Ariarathes.* *Oropherines.*

Demetrius.

Aegyptus *Ptolemæi.*

ἀλέξανδρον μετὰ πάσης τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ἤδη νενικηκότες, ἐσεμνύνοντο. ἐλθόντι δ' εἰς ῥώμην τῷ παύλῳ πολλὰ ἐψηφίσθη, καὶ ἡ πομπὴ τῶν νικητηρίων αὐτοῦ λαμπροτάτη ἐγένετο. ἔπεμψε μὲν γὰρ καὶ τἄλλα ὅσα ἑαλώκει πάντα, ἔπεμψε δὲ καὶ βίθυν τὸν τοῦ κότυος υἱόν, τόν τε περσέα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τούς τε παῖδας τρεῖς ὄντας, ἐν τῷ τῶν αἰχμαλώτων σχήματι. δείσας δὲ διὰ τὴν τῆς εὐτυχίας ὑπερβολήν, μή τι νεμεσήσῃ αὐτῷ τὸ δαιμόνιον, ηὔξατο καὶ οὗτος κατὰ τὸν κάμιλλον, μή τι κακὸν τῇ πόλει ἐκ τούτων, ἀλλ' ἑαυτῷ εἴ τι δέοι γενέσθαι. καὶ δύο υἱεῖς, τὸν μὲν πρὸ τοῦ θριάμβου μικρόν, τὸν δὲ ἐν αὐτῇ τῇ τῶν ἐπινικίων ἀπέβαλεν ἑορτῇ. ἦν δὲ οὐ στρατηγῆσαι μόνον ἀγαθός, ἀλλὰ καὶ ὑπερόπτης χρημάτων. τεκμήριον δέ, δεύτερον τότε ὑπατεύσας, καὶ τοσαῦτα φύρων ἀμυθήτων κρατήσας, ἐν τοσαύτῃ πενίᾳ διεβίω, ὥστε χαλεπῶς τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τὴν προῖκα τελευτήσαντος ἀποδοθῆναι. τῶν δ' ἁλόντων τῷ πατρὶ μὲν ὁ βίθυς προῖκα ἐδόθη. περσεὺς δ' εἰς ἄλβαν σὺν τοῖς παισὶ καὶ τῇ θεραπείᾳ κατετέθη, κἀκεῖ μὲν ἕως ἤλπιζε τὴν βασιλείαν κομίσασθαι, αὐτοῦ ἦγεν. ἐπεὶ δ' ἀπέγνω, ἑαυτὸν διεχειρίσατο. καὶ ὁ φίλιππος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἥ, τε θυγάτηρ αὐτοῦ, οὐκ εἰς μακρὰν ἀπέθανον, μόνος δ' ὁ νεώτατος τοῖς τῶν ἀλβανῶν ἄρχουσιν ὑπογραμματεύων ἐπί τινα χρόνον διήρκεσεν. οὕτως ὁ περσεὺς ὁ δι' εἴκοσι βασιλέων αὐχῶν γεγονέναι, καὶ πολὺν μὲν τὸν φίλιππον, πλεῖον δὲ θρυλλῶν τὸν ἀλέξανδρον, καὶ τὴν βασιλείαν ἀπώλεσε, καὶ αἰχμάλωτος γέγονε, καὶ ἐν τοῖς ἐπινικίοις ἐπόμπευσε, δεσμὰ μετὰ τοῦ διαδήματος περικείμενος. οἱ δέ γε ῥόδιοι μετὰ φρονήματος πρώην τοῖς ῥωμαίοις προσφερόμενοι, τότε μὴ μνησικακεῖν αὐτοῖς ἠξίουν, καὶ σύμμαχοι πρότερον αὐτῶν καλεῖσθαι μὴ προσδεχόμενοι, τότε καὶ πάνυ τούτου τυχεῖν ἐσπούδαζον· καὶ ἔτυχον τῆς σπουδῆς, ἀλλ' ὀψέ. καὶ τοῖς κρησὶν ὠργίζοντο μὲν οἱ ῥωμαῖοι, ἱκετείαις δὲ πολλαῖς χρησαμένοις ἀφῆκαν ποτὲ τὴν ὀργήν. καὶ ὁ προυσίας δέ, καὶ ὁ εὐμενής, ὁ μὲν δι' ἑαυτοῦ εἰς τὴν πόλιν ἐλθών, καὶ εἰς τὸ βουλευτήριον εἰσελθών, καὶ τὸν οὐδὸν φιλήσας, καὶ προσκυνήσας τοὺς βουλευτάς, ἠλεήθη τε καὶ ἠθῴωτο· εὐμενὴς δὲ δι' ἀττάλου τοῦ ἀδελφοῦ τὸ μή τι μνησικακεῖν αὐτῷ εἴληφε. τότε δὲ καὶ τὰ τῆς καππαδοκίας οὕτω διῳκήθη. ἀριαράθης ὁ ταύτης κρατῶν παῖδα γνήσιον ἔσχεν ἀριαράθην. πρὶν δ' ἐκεῖνον τεκεῖν, ἐπεὶ πολὺν χρόνον ἡ γυνὴ αὐτοῦ οὐκ ἐκύησε, παῖδα προσεποιήσατο, ὀροφέρνην καλέσας. γεννηθέντος δ' ἔπειτα τοῦ γνησίου, φωραθεὶς ἐκεῖνος ἐξηλάθη, ὃς μετὰ τὸν ἀριαράθου θάνατον, τῷ ἀδελφῷ διαθεῖν ἐπανέστη. καὶ συνεμάχησαν ἀριαράθῃ μὲν εὐμενής, ὀροφέρνῃ δὲ δημήτριος ὁ τῶν σύρων βασιλεύς. ἐλαττωθεὶς δὲ ἀριαράθης, πρὸς τοὺς ῥωμαίους κατέφυγε, καὶ κοινωνὸς τῷ ὀροφέρνῃ τῆς βασιλείας ὑπ' αὐτῶν ἀπεδέδεικτο. ὅτι δὲ ὁ ἀριαράθης τοῖς ῥωμαίοις φίλος καὶ σύμμαχος προσηγόρευτο, πᾶσαν ἐκεῖνος τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου προσῳκειώσατο. καὶ ὁ ἄτταλος δὲ τὸν εὐμενῆ θανόντα διαδεξάμενος, τόν τε ὀροφέρνην καὶ τὸν δημήτριον παντελῶς ἐκ τῆς καππαδοκίας ἀπήλασεν. ὁ δὲ τῆς αἰγύπτου κρατῶν πτολεμαῖος ἐπὶ δυσὶν υἱοῖς καὶ μιᾷ ἐξέλιπε θυγατρί. ὡς δὲ πρὸς ἀλλήλους οἱ ἀδελφοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς ἐστασίασαν, ἀντίοχος ὁ τοῦ μεγάλου ἀντιόχου υἱός, τὸν νεώτερον ἐκπεσόντα ἐδέξατο, ἵνα προφάσει τοῦ αὐτῷ ἀμύνειν εἰς τὰ τῶν αἰγυπτίων παρέλθοι. καὶ στρατεύσας ἐπὶ τὴν αἴγυπτον, τῆς τε πλείονος χώρας ἐκράτησε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν ἀλεξάνδρειαν. καταφυγόντων δὲ τῶν ἄλλων πρὸς τοὺς ῥωμαίους, πεμφθεὶς πρὸς τὸν ἀντίοχον ὁ ποπίλιος, ἀποσχέσθαι αὐτὸν τῆς αἰγύπτου ἐκέλευσεν.

ὅτι ὁ περσεὺς ἐφόνευσε, καὶ διεχειρίσατο ἑαυτόν.

περὶ ῥοδίων καὶ κρητῶν καὶ προυσίου καὶ εὐμενοῦς.

περὶ τῶν παίδων ἀριαράθου τοῦ καππαδοκίας βασιλέως.

ἐκέλευσεν. οἱ γὰρ ἀδελφοὶ συνιέντες τὴν τοῦ Ἀντιόχου
διάνοιαν, κατηλλάγησαν. ὡς δ' ἐκεῖνος ὑπερετίθετο τὴν
ἀπόκρισιν, κύκλον ῥάβδῳ περὶ αὐτὸν περιέγραψε,
κἀνταῦθα αὐτὸν ἑστηκότα ἐπέταξε βουλεύσασθαί τε καὶ
ἀποκρίνασθαι. ἐκ τούτου δείσας ὁ Ἀντίοχος, τὴν πολιορ-
κίαν κατέλυσεν. ἀπαλλαγέντες δὲ τοῦ ἔξωθεν φόβου οἱ
Πτολεμαῖοι (οὕτω γὰρ ἐκαλοῦντο ἀμφότεροι) αὖθις ἐστα-
σίασαν, εἶτα συνηλλάγησαν αὖθις ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἐφ'
ᾧ τὸν μὲν πρεσβύτερον τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Κύπρον,
τὰ δὲ περὶ τὴν Κυρήνην ἔχειν τὸν ἕτερον. καὶ ταῦτα
γὰρ τότε τῶν Αἰγυπτίων ἦν. ἀγανακτῶν δ' ὁ νεώτερος
διὰ τὴν ἐλάττωσιν, ἐς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ εὕρατο
παρ' αὐτῶν καὶ τὴν Κύπρον. ὁ δὲ πρεσβύτερος συμβά-
σας αὖθις πρὸς τὸν νεώτερον, πόλεις τινὰς ἀν-
τὶ τῆς Κύπρου δούς, καὶ χρήματα καὶ σῖτον ταξάμενος
συντελεῖν. τοῦ δ' Ἀντιόχου τελευτήσαντος μετὰ ταῦτα, καὶ
παιδὶ ὁμωνύμῳ τὴν βασιλείαν καταλιπόντος, ταύ-
την τε αὐτῷ ἐβεβαίωσαν, καὶ τρεῖς ἄνδρας ἐπιτρόπους
δι' αὐτὸν (μικρὸς γὰρ ἦν) ἔπεμψαν, οἳ παρὰ τὰς συνθή-
κας εὑρόντες ἐλέφαντας καὶ τριήρεις, τούς τε ἐλέφαν-
τας σφαγῆναι πάντας ἐκέλευσαν, καὶ τἄλλα πρὸς τὸ τῆς
Ῥώμης συμφέρον διῴκησαν. διὰ ταῦτα Λυσίας ὁ τοῦ βασιλέως
τὴν ἡγεμονίαν ἐγκεχειρισμένος, παρώξυνε τὸ πλῆθος,
ἐκβαλεῖν τοὺς Ῥωμαίους, τὸν δὲ Γάιον τὸν Ὀκτάβιον καὶ ἀπο-
κτεῖναι. καὶ τούτων γενομένων, ὁ μὲν πρέσβεις εὐθὺς εἰς
τὴν Ῥώμην ἀπέστειλεν, ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολο-
γούμενος. Δημήτριος δὲ ὁ Σελεύκου υἱὸς τοῦ παιδὸς Ἀν-
τιόχου ὁμηρεύων ἐν Ῥώμῃ κατὰ τὴν τοῦ πατρὸς τελευτήν,
καὶ ὑπὸ Ἀντιόχου τοῦ θείου τῆς βασιλείας ἐστερημένος,
ὡς τὸν τοῦ Ἀντιόχου θάνατον ἔγνω, ᾔτει μὲν τὴν πα-
τρῴαν ἀρχήν. οἱ δ' οὔτε ταύτην αὐτῷ συνέπραξαν, οὔτ'
ἀπαίρειν τῆς Ῥώμης ἐπέτρεψαν. καὶ ὃς καὶ δυσχεραίνων,
ὅμως ἡσύχαζεν. ἐπεὶ δὲ τὰ κατὰ τὸν Λυσίαν ἐγένετο,
οὐκέτ' ἐμέλλησεν, ἀλλ' ἀπέδρα, καὶ ἐκ Λυκίας τῇ γερουσίᾳ
ἐπέστειλε, μὴ ἐπὶ τὸν ἀνεψιὸν τὸν Ἀντίοχον (οὕτω γὰρ
οἱ πάλαι τοὺς ἐξαδέλφους ἐκάλουν) ἀλλ' ἐπὶ τὸν Λυσίαν
τὴν ὁρμὴν ἔχειν, ὥστε τῷ Ὀκταβίῳ τιμωρῆσαι. Τρίπολιν
δὲ τῆς Συρίας ἐπαχθείς, καὶ ταύτην προσαγαγόμενος, ὡς
ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπὶ τὴν βασιλείαν σταλείς (τὴν γὰρ ἀπό-
δρασιν αὐτοῦ οὐδεὶς ἐγνώκει) καὶ Ἀπαμείας κρατήσας, δύ-
ναμίν τε συναγαγών, ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν ἤλασε, καὶ τό, τε
παιδίον καὶ τὸν Λυσίαν φιλικῶς ἀπαντήσαντας αὐτῷ
(δεδιότες γὰρ τοὺς Ῥωμαίους οὐκ ἀντῆραν) διέφθειρε, καὶ
τὴν βασιλείαν ἀνεκομίσατο, καὶ τῇ Ῥώμῃ στέφανον καὶ
τοὺς τοῦ Ὀκταβίου αὐθέντας ἀπέστειλεν. οἱ δὲ χαλεπαίνον-
τες αὐτῷ, οὐδέτερον ἐδέξαντο. μετὰ ταῦτα δ' ἐπὶ Δαλ-
μάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν. τὸ δ' ἔθνος τοῦτο ἐστὶ μὲν
Ἰλλυρικὸν τῶν παρὰ τὸν Ἰόνιον κόλπον, ὧν τινας Ταυλαντίους
ὠνόμαζον Ἕλληνες. ἔχονται δὲ τῶν Δυρραχίου μερῶν. αἴτ-
ιον δὲ τοῦ πολέμου, ὅτι τινὰς τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐν φι-
λίᾳ τοῖς Ῥωμαίοις ὄντας, ἠδίκουν. συμπρεσβευομένοις
τε ὑπὲρ αὐτῶν τοῖς Ῥωμαίοις οὐδὲν μέτριον ἀπεκρίναντο,
ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἄλλων πρέσβεις συλλαβόντες ἀπέκτει-
ναν. τούτους ὁ Σκιπίων ὁ Νασικᾶς ὑπέταξεν, ἐπ' αὐτοὺς
στρατεύσας. τάς τε γὰρ πόλεις αὐτῶν εἷλε, καὶ τοὺς αἰχμα-
λώτους ἐπίπρασκε. καὶ ἄλλα δὲ κατ' ἐκείνους συνέβη τοὺς
χρόνους, οὐ μνήμης μέντοι, οὐδ' ἱστορίας ἐπάξια. ἐκ τούτου
αὖθις ὁ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους τὸ τρίτον ἀνερριπίζετο
πόλεμος. οἱ μὲν γὰρ οὐκ ἔφερον ἐλαττούμενοι, ἀλλὰ
καὶ συμμαχικὰ καὶ ναυτικὸν ἐπὶ τῇ τοῦ Νομαδικοῦ πολέμου προφάσει παρὰ τὰς συνθήκας ἡτοίμαζον. οἱ δὲ Ῥω-
μαῖοι ὡς τὰ ἄλλα κατὰ γνώμην εἶχον, οὐχ ἡσύχαζον, ἀλλὰ πέμψαντες τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικᾶν, ταῦτά τε

Περὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἀντιόχου, καὶ Δημητρίου τοῦ Σελεύκου.

Ἐπὶ Δαλμάτας οἱ Ῥωμαῖοι ἐστράτευσαν, καὶ ὑπέταξαν.

iussit. Fratres enim intellecto illius consilio, in
gratiam redierant. Antiocho responsum differ-
rente, uirga circũscripsit regem: ac priusquam
eo circulo excederet, deliberare: ac responsum
reddere iussit. Ea re territus Antiochus, obsi-
dionẽ soluit. Externo metu liberati Ptolemæi,
denuo & dissenserunt, & à Romanis reconci-
liati sunt: ut natu maior Aegypto & Cypro,
Cyrenis uerò iunior potiretur. nam hæc quo-
que tum Aegyptiorum erant. Iunior uerò ini-
què secum agi existimans, Romam profectus,
Cyprum etiam impetrauit. At senior denuò
cum eo pactus, pro Cypro urbes quasdã & fru
mentum ei assignauit. Antiocho rege mortuo,
Romani filio eiusdem nominis regnum confir
marunt. eiq; ob tenerã ætatem scilicet, tres cu-
ratores miserunt: qui cum præter pacta & con-
uenta triremes & elephantos inuenissent, bel-
luas occidi iusserunt, ac cætera ex Romanorum
utilitate administrarunt. Qua de causa Lysias,
cui regis tutela commissa erat, populum conci-
tauit, ut Romanos eijceret, C. uerò Octauiũ oc
cideret. His factis, statim legatos Romam mi-
sit, ut id facinus purgaret. Demetrius autem Se
leuci filius Antiochi nepos, Romæ obses tem
pore paterni obitus, ab Antiocho patruo re-
gno spoliatus, cum eius interitu cognito, pater-
num regnum repeteret, à senatu nec adiutus,
nec Roma exire situs est. Quod quamuis ęgrè
ferret, tamen quieuit. Cæterùm cum Lysias illa
fecisset, nihil cunctatus Roma profugit: & ad
senatũ è Lycia scripsit, se non contra patruelem
Antiochũ, sed contra Lysiam proficisci, & O-
ctauij necem ulturum esse. Cum Tripolim Sy-
riæ celeriter sibi adiunxisset, tanquam à senatu
ad regnum occupandum missus (de fuga enim
eius nemo cogitabat) & Apamea potitus, cõ-
paratis copijs Antiochiam contendit, ibiq; pue
rum & Lysiam amicè obuiã egressos (Roma-
norum enim metu armis abstinuerant) interfe-
cit. Regno recuperato, coronã & Octauij per-
cussores Romam misit. quorũ neutrũ Roma-
ni illi irati acceperunt. Post hæc Dalmatis bel
lum intulerunt, quæ gens Illyrica est in sinu Io
nio: quorum quosdam Græci Taulãtios nomi
nant, ex parte Dyrrachio uicinos. Belli causa e-
rat, ꝙ in finitimos, Romanis amicos iniurij, nec
Romanorum legatis moderatè respõdissent, et
aliorũ legatos occidissent. Hos Scipio Nasica
domuit: eorumq; urbibus expugnatis, capti-
uos uẽdidit. Iisdem temporibus alia quoq; ac-
ciderunt, memoria & scriptione parum digna.
Dehinc tertium bellum Punicũ est conflatum.
Carthaginẽses enim humilem illam fortunam
haud ferentes, socios & classem ad bellum Nu-
midicum contra fœdus comparabãt. Romani
autem cæteris rebus ex sententia cõfectis, non
quieuerunt: sed per Nasicam Scipionem ijs de
rebus

M. Popilius Lenas legatus ad Antiochum.

Lysias Antiochi tutor Romanos malè tractat.

Demetrius Syriam occupat.

Dalmatæ.

TERTIVM *bellũ Punicum.*

rebus expostulantes, apparatum illum omitti iusserunt. Et quia de Masinissa querebantur, & propter bellum cum illo susceptum, imperata detrectabant: pactione inter illos facta, à Masinissa impetrauit, ut quadam prouincia eis cederet. Sed cùm nihilo magis parerent, Romani paulisper cunctati, quum primum magno prælio à Masinissa uictos esse audiuerunt, bellũ eis indixerunt. Carthaginenses uerò ea clade afflicti & territi (nam ab alijs quoque finitimis premebantur) legatis Romam missis auxilia petiuerũt, se Romanis omnibus in rebus obsecuturos simulantes. » Nam quum fœdus rupturi essent, fa» cile quiduis promittebant. Ea de re concilio à senatu indicto, Scipio Nasica legatos Carthaginensium admittendos, & pacem cum eis faciendam esse cẽsuit. M. Cato contrà, nec admittendos esse, nec belli decretum abrogandũ. Verùm Senatus & preces legatorũ admisit, & pacem eis est pollicitus, obsidibus petitis, quos L. Martius & M. Manilius in Sicilia acceptos Romam miserunt. ipsi festinanter in Africam appulerunt, castrisque positis, & magistratibus Carthaginensiũ accersitis, nõ omnia simul quæ postulabant, exposuerunt, ueriti ne ijs præcognitis, rebus integris bellum capesserẽt. Ac primùm frumentum petentibus datũ, deinde triremes, postea machinæ, denique armis etiã acceptis (Carthaginenses enim clàm alium magnum apparatum habebant) eos urbem diruere, & aliam in mediterraneo sine muris extruere, LXXX stadijs à mari distãtẽ iusserũt. Ad illud Carthaginenses in lachrymas soluti, tanquam urbe capta lamentati sunt: precatique cõsules, ne patriæ afferre manus cogerentur. Sed quum nihil proficerent, & aut imperata exequi, aut bellum experiri iuberentur, multi apud Romanos, ut iam uictores, remanserũt: cæteri in urbẽ regressi, quosdam ex magistratibus occiderũt, quod non principiò bellum amplexi essent. & Romanis, quos intra mœnia repererãt, interfectis, bellum aggressi, omnes seruos manumiserunt, exules reuocarunt: & Hasdrubale denuò Imperatore creato, arma, triremes, machinas repararunt. Quasi enim bellũ urgeret, & de excidio periclitarentur, ita omnia quib. erat opus, perexiguo tempore compararunt, nulli rei parcẽtes, adeò ut statuas quoque ob æris penuriam conflarẽt, & capillis mulierũ ad funes conficiendos uterentur. Consules principiò spe concepta, se eos ut inermes facilè capturos, scalas dũtaxat pararũt, quibus mœnia transcenderẽt: sed ea oppugnare adorti, cũ hostes armatos & rebus ad propulsandam obsidionem necessarijs instructos uidissent: machinas fabricare instituerũt. quibus nõ sine periculo cõlectis (Hasdrubal enim materiam cõportantes ex insidijs uexabat) urbem sunt aggressi. Ac Manilius terra impetu facto, nihil urbi nocuit. Martius quà mare paludosum est, parte muri deiecta, non ingressus est.

Carthaginenses bellum iniquis conditionibus præferunt.

αὖθις γενέσθαι, καὶ τὴν παρασκευὴν διαλῦσαι ἐκέλευον. καὶ ἐπεὶ τὴν Μασσινίσσαν ᾐτιῶντο ἐκεῖνοι, καὶ διὰ τὸν πρὸς ἐκεῖνον πόλεμον ἀπηρνήκασι ποιῆσαι τὸ κελευόμενον, σύμβασίν τινα πρὸς τὴν Μασσινίσσαν αὐτοῖς ἔπραξαν, καί τινος αὐτοῖς ἀποστῆναι χώρας αὐτὸν ἔπεισαν. ὡς δ' οὐδὲν μᾶλλον ἠσύχαζον, μικρὸν ἐπισχόντες Ῥωμαῖοι, ἐπεὶ τάχιστα νικηθέντας σφᾶς μεγάλῃ μάχῃ παρὰ τῆς Μασσινίσσης ἐπύθοντο, εὐθὺς αὐτοῖς τὸν πόλεμον ἐψηφίσαντο. ὃ μαθόντες οἱ Καρχηδόνιοι, ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς συμφορᾶς ἔχοντες, κατέδεισαν, καὶ πρέσβεις εἰς τὴν Ῥώμην διὰ συμμαχίαν ἀπεστάλκασι (καὶ ἄλλοι γὰρ τῶν προσχώρων αὐτοῖς ἐπετίθεντο) καὶ ὡς πάντα τοῖς Ῥωμαίοις ὑπείξειν ἐπηγγέλλοντο. μὴ γὰρ ταῖς σπονδαῖς ἐμμένειν μέλλοντες, ῥᾷον ἅπαντα ἐπηγγέλλοντο. τῆς δὲ γερουσίας βουλὴν περὶ τούτου συναγαγούσης, ὁ μὲν Σκιπίων ὁ Νασικᾶς δέξασθαι τὴν τῶν Καρχηδονίων πρεσβείαν, καὶ σπονδὰς αὖθις ποιήσασθαι συνεβούλευεν. ὁ δὲ Κάτων ὁ Μάρκος μήτε προσδέξασθαι τούτους δεῖν εἶπε, μήτε λῦσαι τοῦ πολέμου τὸ ψήφισμα. οἱ δέ γε βουλευταὶ τήν τε τῶν πρέσβεων ἱκετείαν ἐδέξαντο, καὶ σπονδὰς αὐτοῖς ὑπέσχοντο παρασχεῖν, καὶ ἐπὶ τούτοις ὁμήρους ᾔτησαν· οὓς Λεύκιος Μάρκιος καὶ Μάρκος Μανίλιος εἰς τὴν Σικελίαν ἐλθόντες, ἐκεῖσε πεμφθέντας ἔλαβον, καὶ αὐτοὺς μὲν εἰς τὴν Ῥώμην ἔπεμψαν, αὐτοὶ δὲ σπουδῇ τὴν Ἀφρικὴν κατειλήφασι. καὶ στρατοπεδευσάμενοι, τὰ τέλη τῶν Καρχηδονίων ἐκεῖ μετεπέμψαντο· καὶ ὡς ἀφίκοντο, οὐ πάντα ἅμα σφίσιν ὅσα ἤθελον ἐξέφηναν, δείσαντες μὴ ταῦτα προμαθόντες, ἀκεραίοις τοῖς πράγμασι σφῶν, κατασταῖεν εἰς πόλεμον. καὶ τὸ μὲν πρῶτον σῖτον ᾔτησαν, καὶ ἔλαβον· εἶτα τὰς τριήρεις, καὶ μετ' αὐτὰς τὰ μηχανήματα, εἶτα τὰ ὅπλα προσαπῄτησαν. λαβόντες οὖν πάντα (οἱ γὰρ Καρχηδόνιοι πολλὴν ἑτέραν παρασκευὴν κεκρυμμένην εἶχον) τέλος ἐκέλευον αὐτοὺς κατασκάψαι μὲν τὴν πόλιν αὐτῶν, ἑτέραν δὲ ἐν μεσογαίῳ οἰκοδομῆσαι ἀτείχιστον, ὀγδοήκοντα σταδίους τῆς θαλάσσης διέχουσαν. πρὸς τοῦτο δὲ οἱ Καρχηδόνιοι ἐς δάκρυα κατηνέχθησαν, καὶ ὡς ἑαλωκότες ὠλοφύροντο, καὶ ἐδέοντο τῶν ὑπάτων, μὴ καταναγκάσαι σφᾶς γενέσθαι τῆς πατρίδος αὐτόχειρας. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, ἀλλ' ἢ πρᾶξαι τὸ προστεταγμένον ἐκελεύοντο, ἢ αὖ ἀναρρῖψαι τὸν πόλεμον, συχνοὶ μὲν αὐτοῦ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὡς ἤδη κεκρατηκόσι κατέμειναν. οἱ δὲ λοιποὶ ἀναχωρήσαντες, τῶν τε σφετέρων ἀρχόντων τινὰς ἀπέκτειναν, ὅτι μὴ κατ' ἀρχὰς τὸν πόλεμον εἵλοντο· καὶ τοὺς ἐντὸς τοῦ τείχους εὑρεθέντας Ῥωμαίους διέφθειραν, καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ὥρμησαν. δούλους τε δὴ ἅπαντας ἠλευθέρωσαν, καὶ τοὺς φυγάδας κατήγαγον· καὶ τὸν Ἀσδρούβαν στρατηγὸν αὖθις εἵλοντο, καὶ ὅπλα καὶ μηχανὰς, τριήρεις τε ἡτοιμάσαντο. ὡς γὰρ τοῦ πολέμου ἐπικειμένου, καὶ περὶ ἀνδραποδισμοῦ κινδυνεύοντες, δι' ἐλαχίστου πάνθ' ὅσων ἔχρῃζον κατεσκεύαζον. ἀφείδουν γὰρ οὐδενός, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδριάντας πρὸς τὴν χρείαν τοῦ χαλκοῦ συνεχώνευσαν, καὶ εἰς τὰς σχοίνους τῶν γυναικῶν ταῖς κόμαις ἐχρήσαντο. οἱ δ' ὕπατοι τὸ μὲν πρῶτον αὐτοὺς ὡς ἀόπλους ταχέως αἱρήσειν ἐλπίσαντες, μόνας ἡτοιμάσαντο κλίμακας, ὡς δι' αὐτῶν εὐθὺς τὸ τεῖχος ὑπερβησόμενοι. ἔπειτα προσβαλόντες, καὶ ὡπλισμένους σφᾶς, καὶ τὰ πρὸς πολιορκίαν ἔχοντας ἰδόντες, πρὸς μηχανῶν ἐργασίαν ἐτράποντο, καὶ αὐτὰς ἐπικινδύνως κατασκευάσαντες (ὁ γὰρ Ἀσδρούβας ὑλαγωγοῦντας ἐνεδρεύων ἐλύπει) προσέμισγον τῇ πόλει. καὶ Μανίλιος μὲν ἐκ τῆς ἠπείρου αὐτῇ προσβαλὼν, οὐδὲν αὐτοὺς ἔβλαψε. Μάρκιος δὲ ἐκ θαλάσσης κατὰ τὸ λιμνῶδες προσπεσὼν, κατέσεισε μέν τι τοῦ τείχους, οὐ μέντοι καὶ εἰσῆλθεν. οὐ

ὅτι πόλεμον κατὰ Καρχηδονίων τῶν Ῥωμαίων ψηφισαμένων, ἱκέται ὤφθησαν αὐτοῖς [illegible] καὶ ἀπεδέχθησαν.

γὰρ παρε-

γὰρ Καρχηδόνιοι τούς τε βιαζομένους εἰσελθεῖν ἐξε-
κρούσαντο. καὶ νύκτωρ διὰ τῶν ἐρειπίων ἐξελθόντες,
ἀνθρώπους τε συχνοὺς ἔκτειναν, καὶ μηχανήματα πλεῖ-
στα κατέπρησαν. ἀλλ' οὐδὲ ἐπὶ πολὺ τῆς χώρας διὰ τὸν
ἀσδρούβαν καὶ τῶν ἱππέων εἰῶντο σκεδάννυσθαι, οὔτε
μὴν ὁ μασινίσσας αὖθις ἐπικούρησεν. οὐ γὰρ ἐν ἀρχῇ τοῦ
πολέμου προσεκέκλητο, καὶ πρὸς τὸν ἀσδρούβαν τότε
διαπολεμήσειν ὑπισχνουμένῳ οὐκ ἐπέτρεψαν. οἱ δ' ὕ-
πατοι διά τε τὰ συμβάντα, καὶ ὅτι τὸ ναυτικὸν αὐτῶν
ἐκ τῆς ἐν τῇ λίμνῃ διατριβῆς ἐνόσησεν, ἔλυσαν τὴν πο-
λιορκίαν. καὶ μάρκιος μὲν ἐπιχειρήσας κατὰ θάλασ-
σάν τι πρᾶξαι, ἢ τὴν παραλίαν κακῶσαι, ὡς οὐδὲν ἤνυεν,
ἀπέπλευσεν οἴκαδε, καὶ αὖθις ὑποστρέψας αἰγίμουρον ἐ-
χειρώσατο. μανίλιος δὲ ὥρμησε μὲν ἐς τὴν μεσόγειαν, κα-
κούμενος δ' ὑπὸ ἰμίλκωνος τοῦ τῶν καρχηδονίων ἱππ-
άρχου, ὃν καὶ φαβέαν ἐκάλουν, πρὸς τὴν καρχηδόνα ἐπα-
νελήλυθε. κἀκεῖ δὲ ἔξωθεν ὁ ἀσδρούβας, ἔνδοθεν δ' ἐπε-
ξιόντες οἱ ἐν τῇ πόλει, καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν αὐτὸν
ἐκάκουν. καταφρονήσαντες οὖν οἱ καρχηδόνιοι, καὶ μέχρι
τοῦ στρατοπέδου αὐτῶν ἐπῆλθον, καὶ συχνοὺς ἀποβαλόντες
(ἄοπλοι γὰρ οἱ πλείους ἦσαν) εἰς τὸ τεῖχος αὖθις συνε-
κλείσθησαν. ὁ δὲ μανίλιος τῷ ἀσδρούβᾳ συμμῖξαι μά-
λιστα ἤθελε, καὶ εἰ ἐκεῖνον νικήσει, ῥᾷον τοῖς λοιποῖς προσ-
πολεμήσειν ἐνόμιζε, καὶ οἱ προσέμιξε. πρὸς δέ τι φρού-
ριον ἀναχωροῦντι ἐπακολουθήσας, ἔλαθεν εἴσω χώρας τρα-
χείας καὶ στενοπόρου γενόμενος, καὶ δεινῶς ἐκακώθη. κἂν
πανσυδὶ ἂν διεφθάρη, εἰ μὴ σκιπίων ὁ τοῦ ἀφρικανοῦ
χρησιμώτατος αὐτῷ ἐγένετο, ἀνὴρ ἄριστος μὲν νοῆσαι καὶ
προβουλεῦσαι τὰ κράτιστα, ἄριστος δὲ χειρουργῆσαι (καὶ
γὰρ τῷ σώματι ἔρρωτο) ἐπιεικής τε καὶ μέτριος ὤν, δι'
ἃ καὶ τὸν φθόνον διέφυγεν. ἴσος μὲν γὰρ τοῖς ὑποδεε-
στέροις, οὐκ ἀμείνων δὲ τῶν ὁμοτίμων (ἐχιλιάρχει γάρ)
ἀσθενέστερος δὲ τῶν μειζόνων ἠξίου εἶναι. ὁ οὖν μανίλιος καὶ
εἶπε τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπέστελλε τοῖς ἐν τῇ ῥώμῃ, μή τι
ἀποκρυψάμενος, καὶ τἆλλα καὶ τὰ κατὰ μασινίσσαν
καὶ τὸν φαβέαν, ἃ εἶχεν οὕτως. θνήσκων ὁ μασινίσσας,
ἠπόρει ὅπως περὶ τῆς βασιλείας διάθηται, διὰ τὸ τῶν υἱῶν
πλῆθος, καὶ τὸ διάφορον τοῦ κατὰ τὰς μητέρας γένους
αὐτῶν· διὸ πρὸς συμβουλίαν τὸν σκιπίωνα μετεπέμψατο,
ὃν ὁ ὕπατος ἔστειλεν. ἀλλ' ὁ μασινίσσας πρὶν ἐλθεῖν τὸν
σκιπίωνα ἐκλείπων, τὸν μὲν δακτύλιον τῷ μικίψᾳ τῷ
υἱῷ δέδωκε, τὰ δ' ἄλλα πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα
τῷ σκιπίωνι ἄρτι ἐλθόντι διέχειν, καὶ ἐνετάλατο. ὁ οὖν
σκιπίων κατανοήσας τὰς προαιρέσεις τῶν υἱῶν αὐτοῦ,
οὐδενὶ μὲν αὐτῶν μόνῳ τὴν βασιλείαν ἀπένειμε. τριῶν
δὲ τῶν ἐλλογιμωτάτων ὄντων, πρεσβυτάτου μὲν μικίψου,
νεωτάτου δὲ γουλούσσου, μέσου δὲ μαστανάβου, ἐν τούτοις τὰ
πράγματα, μεμερισμένα μὲν, κατένειμε. τῷ μὲν
γὰρ πρεσβυτάτῳ χρηματιστῇ τε ὄντι καὶ φιλοπλούτῳ,
τὴν διοίκησιν ἐνεχείρισε· τῷ δὲ μετ' αὐτὸν τὰς διαφο-
ρὰς κρίνειν ἐπέτρεψε, δικαστῇ ὄντι· τῷ δὲ γουλούσσῃ
πολεμικῷ τυγχάνοντι, τὰς δυνάμεις παρέδωκε. τοῖς
δ' ἀδελφοῖς αὐτῶν, πολλοῖς οὖσι, πόλεις τινὰς καὶ χώρας
ἔνειμε. καὶ τὸν γουλούσσαν παραλαβὼν, πρὸς τὸν ὕπα-
τον ἤγαγεν. ἀρχομένου δὲ τοῦ ἦρος, ἐπὶ τοὺς τῶν καρχη-
δονίων συμμάχους ἐστράτευσαν, καὶ πολλοὺς μὲν αὐ-
τῶν βίᾳ, πολλοὺς δὲ ὁμολογίᾳ, καὶ μάλιστα ὁ σκιπίων,
παρεστήσαντο. ὡς δὲ ὁ φαβέας ἀπογνοὺς τὰ τῶν καρχηδο-
νίων πρὸς τοὺς ῥωμαίους ἀπέκλινε, καὶ εἰς λόγους τῷ σκι-
πίωνι ἦλθε, τότε καὶ ἐπὶ τὸν ἀσδρούβαν ἅπαντες ὥρ-

ὅτι ἐνόσησαν οἱ ῥωμαῖοι τὴν πολιορκίαν.

περὶ σκιπίωνος.

ὅτι ὁ σκιπίων διανείμας τὴν βασιλείαν περὶ τοῦ μασινίσσου τελευτήσαντος, τοῖς υἱέσιν αὐτοῦ πᾶσι τὰ πράγματα προσένειμεν.

ὅτι ὁ φαβέας πρὸς ῥωμαίους ὑπεχώρησεν.

Carthaginenses enim eos qui penetrare conabantur, repulerũt: & noctu per ruinas eruptione facta, multis occisis, machinas plures cremarunt. Neq; etiã Hasdrubal cum equitibus eos latè uagari in agris patiebatur, neque auxilijs Masinissa iuuabat. Nam principiò belli nõ accersitus, neq; permissum ei pollicenti fuerat, ut solus Hasdrubalẽ debellaret. Consules igitur propter euentus illos, & classem ex statione in paludib. morbo laborantem, obsidionẽ soluerunt. Ac Martius mari aliquid efficere aggressus, aut oram maritimã uexare, cum res non succederet, domum uersus abijt, cursuq; conuerso Aegimurum subegit. Manilius in mediterranea profectus, cum ab Himilcone, qui etiam Fabeas dicebatur, Carthaginensis equitatus præfecto lacesseretur, Carthaginem redijt. Sed ibi quoq; foris ab Hasdrubale, intus eruptione ciuium noctu & interdiu fatigabat. Itaq; Carthaginenses per contemptũ usq; ad castra processerunt, ac multis amissis (nam pleriq; inermes erant) rursus in mœnia sunt cõclusi. Manilius uerò si Hasdrubalem uicisset, cętera in procliui fore ratus, in primis operã dedit, ut eum eo congrederetur, factaq; pugnãdi copia, recedentem in castellum quoddã persecututus, per imprudentiam in locum asperum & angustum delapsus, grauiter impegit. ac cum toto exercitu periffet, ni Scipio Africani filius strenuã operam ei nauasset, uir præsentis animi, optimiq; cõsilij, & manu promptiss. (erat enim robusto etiam corpore) æquitate autem modestiaq; morũ inuidiam effugit. Nam cum tribunus militum esset, inferioribus par, paribus non melior, maioribus infirmior esse uolebat. Manilius igiť de eo & locutus est, & Romã scripsit, nulla re dissimulata: atq; inter cætera de Masinissa quoq;, & Fabea, quę ita se habebãt. Masinissa moriturus, quid de regno statueret, ob filiorum multitudinem ex diuersæ cõditionis mulieribus susceptorum dubitans, Scipionẽ consilij capiendi causa accersiuit. quem quũ misisset Cos. Masinissa ante aduentum eius moribundus, Micipsæ filio anulũ dederat: cætera uerò omnia quę ad regnum pertinebãt, Scipioni, cum primum uenisset, commendauit. qui animaduersis filiorum eius ingenijs, nulli uni regnũ attribuit: sed cũ tres ex ijs præcipui essent, Micipsa natu maximus, Gulussa minimus, medius Mastanabus: inter eos rerũ administrationem trifariam partitus, natu maximo auaro & pecuniæ amanti uectigalium tractatione mandata: proximo post eum disceptãdi controuersias munere assignato, Gulussæ homini bellicoso exercitus tradidit. Reliquis fratribus, qui multi erant, urbes quasdam & prædia diuisit, Gulussam uerò ad consulem perduxit. Sub ueris initium Carthaginensium fœderatos aggressi, multos ui, multos pactione, Scipio præcertim, subegerũt. Vt uerò Fabeas desperatis Carthaginensiũ reb. ad Romanos inclinans, cum Scipione collocutus est: cum uerò omnes armis in Hasdrubalem conuersis,

Scipio Aemylianus.

Masinissæ obitus.

Fabeæ defectio.

uersis, cum per dies plures castellū oppugnassent, commeatu destituti, citra dedecus recesserunt. Nam durāte adhuc obsidione, Fabeas hostilem in modum eos aggressus, in ipsa pugna cum aliquot equitib. ad Romanos transijt. Inde Manilius Vticam profectus quieuit. Scipio Fabea Romam perducto laudatus est: & is honos Fabeæ habitus, ut in consessum à senatu reciperetur. Tum Prusias homo senex & asperis moribus, ueritus ne Bithyni se eiecto Nicomedem filium regē crearent: eum per causam quandam Romam missum, ibi degere iussit. Sed quum etiā Romæ agentē per insidias occisum uellet: Bithyni quidā Nicomedem clàm in Bithyniam perductum, sene occiso, regē dixerūt. Hæc Romanos, quamuis molesta, non tamē ad bellum inferendum commouerūt. Andriscus uerò quidā Adramyttenus, Perseo forma non dissimilis, ascito sibi Philippi nomine, eiusque filiū sese dictitans, ad defectionē plurimos impulit. Nam primo aduētu Macedoniā turbare conatus, quum à nemine curaretur, in Syriā ad Demetrium se contulit, spe auxilij propter cognationem impetrandi, ab eoque comprehensus, & Romam missus, cum neque Persei filium esse constaret, & alioqui nihil insigne haberet, per contemptum dimissus, magnam factiosorū hominum manum coegit, multas urbes attraxit. denique regio habitu sumpto, collectoque exercitu in Thraciam profectus: multis liberis populis, multis dynastis Romanū imperiū ægrè ferentibus ascitis, impressionē in Macedoniam fecit: eaque occupata, in Thessaliam transgressus, non pauca loca subegit. Romani Andrisco primùm despecto, postea Scipionem Nasicā ad tumultum illum pacandum miserunt. Qui rebus illis in Græcia cognitis, ad Romanos scripsit omnia: & coacto à socijs exercitu rei gerēdæ intentus, ad Macedoniam processit. Romani igitur P. Iuuenciū cum exercitu contra eum miserunt. Quem Andriscus circa Macedoniā adortus interfecit: ac cæteros etiā trucidasset, nisi noctu discessissent. Post hæc in Thessalia passim grassatus, Thraces sibi adiūxit. Quamobrē Romani Q. Cæciliū Metellum prætorē cum magnis copijs miserūt. Cui Macedoniā ingresso, Attalus classe auxilio uenit. Andriscus igitur de ora maritima solicitus, ulterius progredi nō est ausus, sed paulùm extra Pydnā productis copijs, equestri prælio uictor, metu pedestris exercitus retrò abijt. Ea tamen uictoria elatus copijs bifariam diuisis, partem ad uastandā Thessaliā misit, partē apud se retinuit. Proinde Metellus eorū paucitate contempta, in aciē descendit, ac uictis ijs qui primi ad manus uenerāt, facilius etiam cæteros ad officiū reduxit, ingenuè peccatum suum agnoscētes. Andriscus uerò in Thraciam profugus, reparatis copijs cum Metello, progrediente quà res ferebat, conflixit: suisque propugnatoribus profligatis, socijsque dissipatis, à Byzo Thrace proditus, pœnas dedit.

Nicomedes filius Prusiæ succedit.

Pseudophilippi tumultus in Macedonia.

[μενον], καὶ προσέμιξαν μετὰ τῶν φρουρίῳ συχνοῖς ἀμβλύνας· ὑπολειπόντων δὲ αὐτοὺς αὖθις τῶν ἀναγκαίων, ἀνεχώρησαν οὐκ εὐπρεπῶς. προσέβαλε δὲ αὐτοῖς ὁ Φαβίας, προσποιούμενος ὡς πολεμήσων, καὶ ἐν τῷ ἔργῳ μεθ' ἱππέων τινῶν αὐτομόλησε. κἀντεῦθεν Μανίλιος μὲν εἰς τὴν Ἰτύκην ἐλθὼν ἡσύχαζε. Σκιπίων δὲ τὸν Φαβίαν εἰς τὴν Ῥώμην ἀνήγαγε, καὶ αὐτός τε ἐπῃνεῖτο, καὶ ὁ Φαβίας ἐτιμᾶτο, ὥστε καὶ ἐν τῷ βουλευτηρίῳ συγκαθῆσθαι τῇ γερουσίᾳ. τότε δὲ συνέβη καὶ τὰ κατὰ τὸν Προυσίαν, ὃς γέρων ὤν, καὶ τοὺς τρόπους τραχύς, ἐφοβεῖτο τοὺς Βιθυνούς, μὴ τὸν βασιλέα αὐτῶν ἐκβάλωσι, τὸν Νικομήδην τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἑλόμενοι. καὶ κατά τινα πρόφασιν ἔπεμψεν εἰς τὴν Ῥώμην αὐτόν, κἀκεῖ διάγειν ἐκέλευσεν. ὡς δὲ καὶ τῇ Ῥώμῃ διατρίβοντα τῷ υἱῷ ἐπεβούλευσε, καὶ ἐπειρᾶτο κτεῖναι αὐτόν, Βιθυνοί τινες εἰς Ῥώμην φοιτήσαντες, ἐξήγαγον λάθρα τὸν Νικομήδη· καὶ ἐς τὴν Βιθυνίαν κομίσαντες, τὸν μὲν γέροντα ἐφόνευσαν, βασιλέα δ' ἐκεῖνον ἀπέδειξαν. ταῦτα ἠνίασε μὲν τοὺς Ῥωμαίους, οὐ μὴν καὶ εἰς πόλεμον ἐξερέθισε. τὴν δὲ Μακεδονίαν Ἀνδρίσκος τις ἐξ Ἀδραμυττίου φύς, τῷ Περσεῖ δι' ὁμοιότητα τοῦ εἴδους γενόμενος, καὶ παῖς ἐκείνου πλαττόμενος, καὶ Φίλιππον ἑαυτὸν ὀνομάζων, ἐπὶ πλεῖστον ἀπέστησε. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐς τὴν Μακεδονίαν ἐλθών, ταράττειν αὐτὴν ἐπειρᾶτο, ὡς δὲ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ, πρὸς τὸν Δημήτριον εἰς τὴν Συρίαν ἐτράπετο, ὡς δι' ἐκείνου διὰ τὸ γένος βοηθείας τευξόμενος. συλληφθεὶς δὲ παρ' ἐκείνου, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην πεμφθείς, ὅτι τε μὴ ὢν τοῦ Περσέως υἱὸς ἠλέγχθη, καὶ οὐδὲν ἕτερον εἶχεν ἄξιον λόγου, κατεφρονήθη. καὶ ἀφεθεὶς χεῖρά τε συνήγαγεν ἀνθρώπων νεωτεροποιῶν, καὶ πόλεις πολλὰς ὑπηγάγετο, καὶ τέλος βασιλικὴν στολὴν περιθέμενος, καὶ δύναμιν συγκροτήσας, εἰς Θρᾴκην ἀφίκετο, καὶ συχνοὺς μὲν τῶν αὐτονόμων, συχνοὺς δὲ καὶ τῶν δυναστῶν τοῖς Ῥωμαίοις ἀχθομένους παραλαβών, εἰς Μακεδονίαν ἐνέβαλε, καὶ αὐτὴν κατέσχε· καὶ ἐπὶ τὴν Θεσσαλίαν ὁρμήσας, οὐκ ὀλίγα ταύτης προσεποιήσατο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι καταφρονοῦντες μὲν πρότερον τοῦ Ἀνδρίσκου, εἶτα τὸν Σκιπίωνα τὸν Νασικᾶν ἔπεμψαν, μεσιτικῶς πως τὰ ἐκεῖ διοικήσοντα. ὃς εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθών, καὶ μαθὼν τὰ γινόμενα, τοῖς μὲν Ῥωμαίοις δηλῶν ταῦτα ἐπέστειλε· δύναμιν δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖ συμμάχων ἀθροίσας, ἔργου εἴχετο, καὶ προῆλθε μέχρι Μακεδονίας. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ γνόντες τὰ κατὰ τὸν Ἀνδρίσκον, στράτευμα ἔπεμψαν, καὶ στρατηγὸν Πούπλιον Ἰουβέντιον. ᾧ περὶ Μακεδονίαν γενομένῳ συμβαλὼν ὁ Ἀνδρίσκος, ἐκεῖνον μὲν ἀπέκτεινε, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ἂν κατειργάσατο, εἰ μὴ τῆς νυκτὸς ἀπεχώρησαν. καὶ εἰς τὴν Θεσσαλίαν μετὰ ταῦτα ἐσέβαλε, καὶ πλεῖστα αὐτὴν ἐκάκωσε, καὶ τὰ τῶν Θρᾳκῶν προσεταιρίζετο. πάλιν οὖν διὰ ταῦτα οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ Κόϊντον Καικίλιον Μέτελλον στρατηγὸν σὺν δυνάμει πολλῇ ἔστειλαν. καὶ ὃς εἰς τὴν Μακεδονίαν ἦλθε, καὶ οἱ ὁ Ἄτταλος προσέμιξε ναυτικῷ. δεδιὼς ὁ Ἀνδρίσκος περὶ τῆς παραθαλασσίου, οὐκ ἐτόλμησε πορρωτέρω προελθεῖν· ὀλίγον δὲ τῆς Πύδνης ἔξω προχωρήσας, ἱππομαχίᾳ μὲν ὑπερέσχε· φοβηθεὶς δὲ τὸ πεζὸν ἀνέστρεψε, καὶ ἐπαρθεὶς διχῆ τὸ στράτευμα διεῖλε, καὶ τοῖς μὲν αὐτὸς κατὰ χώραν προσέμενε, τοὺς δὲ πορθήσοντας τὴν Θεσσαλίαν ἀπέστειλε. καταφρονήσας οὖν ὁ Μέτελλος τῶν παρόντων, συνέμιξε· καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἐς χεῖρας ἐλθόντων περιγενόμενος, ῥᾷον καὶ τοὺς λοιποὺς ἐχειρώσατο, ἑτοίμως δὲ ὡς ἐξήμαρτον, αὐτῷ ὁμολογήσαντας. ὁ δὲ Ἀνδρίσκος εἰς τὴν Θρᾴκην ἀπέδρα, καὶ δύναμιν ἀθροίσας, συνέβαλε τῷ Μετέλλῳ προϊόντι ᾗ προεχώρει, καὶ τῶν προμάχων αὐτοῦ τραπέντων, τό, τε συμμαχικὸν αὐτοῦ ἐσκεδάσθη, καὶ αὐτὸς ὑπὸ Βύζου Θρᾳκὸς δυνάστου προδοθείς, ἐδικαιώθη.

ἐκαλεῖτο. καὶ Ἀλέξανδρος δέ τις, Περσέως καὶ αὐτὸς λέγων εἶναι υἱός, καὶ χεῖρα συναγαγών, κατέλαβε τὴν περὶ τὸν Μέστον καλούμενον ποταμὸν χώραν· ὃν ὁ Μέτελλος ἐπεδίωξεν, ἀποφυγόντα μέχρι τῆς Δαρδανικῆς. ἐπὶ δὲ τοὺς Καρχηδονίους οἱ Ῥωμαῖοι Πείσωνα τὸν ὕπατον ἔσταλκαν, ὃς τῆς μὲν Καρχηδόνος καὶ τοῦ Ἀσδρούβα οὐ προσήπτετο, ἐπὶ δὲ τὰς παραλίους πόλεις ἐτράπετο· καὶ ὑπὸ μὲν Ἀσπίδος ἀπεκρούσθη, τὴν δὲ Νέαν πόλιν ἑλών, κατέσκαψεν· ἐπὶ δὲ Ἱππῶνα πόλιν ὁρμήσας, κατέτριψε τὸν καιρόν, μάτην προσεδρεύσας. οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἀνεθάρρησαν διὰ ταῦτα, καὶ ὅτι καὶ ἱππεῖς νέοι αὐτοῖς προσεγένοντο σύμμαχοι. μαθόντες δὲ ταῦτα οἱ Ῥωμαῖοι, οἵ τε ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ οἱ ἐν τῇ πόλει, ἐπὶ τὸν Σκιπίωνα ὥρμησαν, καὶ ὕπατον ἐψηφίσαντο, καίτοι τῆς ἡλικίας μὴ ἐφικνούσης αὐτῷ τῆς ἀρχῆς· ἀλλὰ τά τε ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἡ ἀρετὴ τοῦ πατρὸς Παύλου, καὶ τοῦ πάππου Ἀφρικανοῦ, ἐλπίδα παρεῖχον ἅπασι βεβαίαν, καὶ τῶν πολεμίων δι' αὐτοῦ κρατήσειν, καὶ τὴν Καρχηδόνα παντελῶς ἐξαιρήσειν. ἐν ᾧ δ' ὁ Σκιπίων ἐς τὴν Λιβύην ἐκομίζετο, Μαγκῖνος παραπλέων τὴν Καρχηδόνα, χωρίον τι τοῦ τείχους αὐτοῦ ἐντὸς ὂν Μεγαλία ὀνομαζόμενον, καὶ ἐπὶ πέτρας ἀποτόμου καθῆκον πρὸς θάλασσαν, πολύ τε τῆς ἄλλης πόλεως ἀπεστραμμένον, καὶ μηδὲ πολλὴν φρουρὰν ἔχον ὡς τῇ φύσει ὂν ὀχυρόν, κατανοήσας, κλίμακας ἐξαπιναίως προσθεὶς ἀπὸ τῶν νεῶν, ἐπανέβη. ἤδη δ' αὐτὰ λαβόντος, συνέδραμον μὲν τῶν Καρχηδονίων τινές, οὐ μήν γε καὶ ἐκκροῦσαι αὐτὸν ἠδυνήθησαν. ὁ δὲ πέμψας πρὸς τὸν Πείσωνα, τά τε γεγονότα ἐδήλωσε, καὶ αὐτῷ ἐπαμῦναι ἠξίωσε. πόρρω δ' ὢν ἐν τῇ μεσογαίᾳ, οὐδὲν αὐτῷ χρήσιμος ὁ Πείσων ἐγένετο· ὁ δὲ Σκιπίων ὑπ' αὐτὴν τὴν ἀγγελίαν νυκτὸς κατὰ τύχην ἐλθών, εὐθὺς ἐβοήθησεν. ἀλλ' ἂν γὰρ ἂν τὸν Μαγκῖνον οἱ Καρχηδόνιοι, ἢ καὶ διέφθειραν, εἰ μὴ προσπλεύσας ἄφνω εἶδον τὰς ναῦς τοῦ Σκιπίωνος. τότε δ' ἠθύμησαν μέν, οὐκ ἀπέστησαν δέ, πρὶν αἰχμαλώτους τινὰς ἔπεμψεν ὁ Σκιπίων, φράσοντας ὅτι πάρεστι. καὶ οὕτω γνόντες, οὐχ ὑπέμειναν ἔτι, ἀλλ' ἀνεχώρησαν, καὶ τὸν Ἀσδρούβαν μετεπέμψαντο, καὶ ταφρεύμασι καὶ σταυρώμασι τὸ πρὸ τῶν οἰκιῶν διατείχισμα διεφύλαξαν. ὁ μὲν δὴ Σκιπίων τὰ μὲν Μεγαλία τὸν Μαγκῖνον φρουρεῖν κατέλιπεν, αὐτὸς δὲ πρὸς τὸν Πείσωνα καὶ πρὸς τὰς δυνάμεις ἀπῆρεν, ὡς ἂν μετ' αὐτῶν ἔργου ἔχοιτο. καὶ ἐπανῆλθε ταχέως σὺν τοῖς κουφοτάτοις τῆς στρατιᾶς, καὶ κατέλαβε τὸν Ἀσδρούβαν ἐκ τῆς Καρχηδόνος εἰσελθόντα, καὶ δεινῶς τῷ Μαγκίνῳ ἐπιτιθέμενον. καὶ ἐλθὼν ὁ Σκιπίων, τὴν ἐπίθεσιν ἔλυσεν. ἀφικομένου δὲ καὶ τοῦ Πείσωνος ἤδη, ἐκεῖνον μὲν ἔξω τοῦ τείχους αὐλίσασθαι κατά τινας πύλας ἐκέλευσε. καὶ στρατιώτας ἑτέρους πρὸς πυλίδα τινὰ πολὺ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπέχουσαν προὔπεμψε, παραγγείλας αὐτοῖς ἅττα πράξαι ἐχρῆν. αὐτὸς δὲ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ κατὰ μέσας νύκτας λαβών, ἔνδον τοῦ περιβόλου ἐγένετο, αὐτομόλοις χρησάμενος ἄγουσι, καὶ ὑπὸ τὴν πυλίδα παραδραμών, καὶ τὸν μοχλὸν διακόψας, τούς τε ἔξωθεν ἐφεδρεύοντας εἰσήγαγε, καὶ τοὺς φύλακας ἔφθειρε. καὶ πρὸς τὰς πύλας ἠπείχθη, καθ' ἃς ὁ Πείσων προσήδρευε, τοὺς φρουροὺς τοὺς τὰ μέσα φυλάττοντας ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας τρεψάμενος, ὥστε τὸν Ἀσδρούβαν ἅμα τε πυθέσθαι τὰ γινόμενα, καὶ ὁρᾶν τὴν τῶν Ῥωμαίων δύναμιν μικροῦ πᾶσαν οὖσαν ἐντός. καὶ χρόνον μέν τινα ἀντέσχον, ἔπειτα τὴν μὲν ἄλλην πόλιν ἐξέλιπον, ἐς δὲ τὸν Κώθωνα καὶ τὴν Βύρσαν κατέφυγον. ἔπειτα ὁ Ἀσδρούβας πάντας τοὺς τῶν Ῥωμαίων αἰχμαλώτους ἀπέκτεινεν, ὅπως ἀπογνῶσι συγγνώμης τυχεῖν οἱ Καρχηδόνιοι, προθυμότερον ἀντικαρτερήσωσι· πολλοὺς δὲ καὶ τῶν ἐγχωρίων, ὡς προδιδόντας ἑαυτούς, διεχειρίσατο.

dedit. Sed & Alexander quidam Persei filium se professus, regionem Mesto flumini adiacentem occupauit: quem Metellus usque in Dardaniam est persecutus. Contra Carthaginenses missus Piso Consul, urbe & Hasdrubale omissis, maritimas urbes inuasit: & ab Aspide repulsus, Neapoli capta & euersa, in Hipponis obsidione tempus frustra triuit. Vnde Carthaginenses, sociorum etiam auxilijs aucti, animos receperunt. Quo Romani, tam qui in castris quàm qui in urbe erant, cognito, citra dubitationem Scipionem Consulē crearunt. Nam quamuis aetas adhuc ei dignitati immatura erat: tamen & res eius gestae, & uirtus patris Pauli, & aui Africani, certam spem afferebāt omnibus, eius armis & hostes superatum iri, & Carthaginem perituram. Scipione in Africam nauigante, Mancinus Carthaginis littus legens, castellū quoddam intra moenia, nomine Megalia, in praerupta petra in mare prominens, & longè ab urbe remotum, cum non magno praesidio custodiri, ut quod situ ipso defenderetur, animaduerteret: scalis subitò ex nauibus admotis ascēdit. Quod cum iam teneret, etsi Carthaginenses aliquot concurrerunt, eum tamen expellere nō potuerūt. At ille Pisoni quid egisset nūciat, & auxilia sibi mitti petit. Sed Piso, qui procul in mediterraneis aberat, nihil opis ei tulit. Scipio uerò sub ipsum nunciū fortefortuna noctu aduentans, statim auxilium ei tulit, alioqui à Carthaginensibus uel capiendo, uel occidendo. Nam cum naues Scipionis appellere uidissent, etsi animos desponderant: non tamen ab obsidione recesserunt prius, quàm Scipio se adesse per captiuos quosdam eis nunciari iussit: accersitoque Hasdrubale, fossis & aggeribus murum aedificijs obductū muniērunt. Scipio Mancino Megalia tueri iusso, ad Pisonem & copias abijt, ut cum eis bellum urgeret: sed celeriter cum expeditissimis cohortibus reuersus, Mancinum ab acerrima Hasdrubalis ex urbe oppugnatione liberauit. Cum iam Piso quoque aduenisset, eum extra moenia ad portas quasdam manere iussit: alios milites ad aliam portam longè distantē, monitos quid facto opus esset, misit. Ipse optima copiarum parte assumpta, sub noctem mediam trāsfugis ducibus intra moenia penetrauit: & ad portam illam trāsgressus, uectibus refectis, & introductis ijs qui foris expectabāt, uigiles cecidit: propereque ad portas, ante quas Piso stationem habebat, accurrit, profligatis custodibus, qui medias partes tuebantur, & * singulis in locis pauci erant. Ita Hasdrubal simul & quid actū esset audiuit, & Romanas copias penè uniuersas intra urbem uidit: Carthaginenses cum aliquandiu restitissent, in Cothonem & Byrsam confugerunt. Deinde Hasdrubal omnes Romanos captiuos occidit, ut ciues desperata uenia hosti alacrius resisterēt: multos etiam ex popularibus proditionis suspectos sustulit.

Pseudoalexander.

Res Africana.

Scipio Aemilianus consul ante tempus.

Megalia capta à Mancino.

Carthago ex parte capta.

Cothonis & Byrsae obsidio.

Scipio etsi eos muris & aggeribus sepsit, nõ statim tamen expugnauit. Nam & mœnia firma erant, & multi in angusto conclusi spacio fortiter se defendebant, commeatu abũdè instructi, Bithiç subsidio: qui ex obuersa urbi continẽte, obseruato fluctu, uentiq́ impetu, onerarias eis naues in portũ submittebat. Cõtra quod Scipio rem magnam & excogitauit & perfecit: aditu portus angusto, difficulter quidem, magnoq́ cum labore, sed tamen operarũ multitudine tandem obstructo, quãuis Carthaginenses crebris dimicationibus id opus prohibere conarentur. Tum uerò penuria cõmeatus grauiter urgente, alij transfugerunt: alij qui obsidionem tolerabant, partim moriebantur, partim cadauera gustabant. Hasdrubal igitur spe destitutus, legatis ad Scipionem de pace missis, impunitatem impetrasset, nisi cęteris etiam omnibus salutem & libertatem petijsset. Itaq́ frustratus, uxorem in arce conclusit, cum de ea & liberis suis caduceatorem ad Scipionẽ misisset: cæteraq́ instruxit, desperatione factus audacior. atq́ ipse unà cũ alijs noctes diesq́ pugnabant, aliás uincentes, aliás succumbentes, & Romanorum machinis

Bithias.

alias machinas opponebant. Ad hæc Bithias, cui munitum castellum erat, longè in continentem excurrendo, & Carthaginenses iuuabat, & Romanis incommodabat. Quare Scipio diuisis copijs, partem in obsidione reliquit, partem contra Bithiã misit, C. Lælio legato duce: ipse ultró citroq́ cõmeans, utrinq́ inspexit omnia. Castello capto, rursus toto cũ exercitu urbem obsedit. Carthaginenses igitur abiecta spe utriusq́ munitionis defendendæ, in Byrsam ut munitiorẽ contulere quæ potuerunt omnia, naualí noctu incenso, & cæterarum partium plerisq́, ne hostib. usui essent. Tum Romani portu occupato, Byrsam adorti, ædibus quæ utrinque erant conscensis, partim in ipsis tectis ad uicinas trãsibant: partim parietibus infernè perfossis, in ipsam arcẽ penetrabant. Quò cum uenissent, Carthaginenses pugna omissa, pacẽ petierunt, præter Hasdrubalem: qui cum transfugis (ijs enim Scipio ueniam negarat) & uxore atq́ liberis conscenso Aesculapij tẽplo, se contra oppugnantes defendebat: donec transfugæ æde incensa, eiusq́ tecto conscenso, extremam ignis necessitatem expectarunt. Tum demum supplex ad Scipionem accessit. Quem cum uxor deprecantẽ uideret, eo nominatim uocato, exprobrauit, quòd priuatæ saluti consulens, ipsi pacem impetrare non permisisset: ac primum liberos, deinde semetipsam in ignem coniecit. Carthagine ad hunc modũ capta, Scipio senatui scripsit in hanc sententiam: Carthago capta est: quid igitur iubetis? Qua de re cũ lectis bis deliberaretur, Catone urbem euertendam & Carthaginenses delendos esse censente, Nasica uerò adhuc eis parcendum esse asseuerante:

Carthaginis excidiũ.

καὶ ὁ Σκιπίων περιεσταύρωσε μὲν αὐτοὺς, καὶ ἀπετείχισεν, οὐ μὴν καὶ ταχέως εἷλε. τό τε γὰρ τεῖχος καρτερὸν ἦν, καὶ οἱ ἔνδον πολλοὶ ὄντες, ἰσχυρῶς ἐν ὀλίγῳ χώρῳ ἀπεμάχοντο, καὶ σίτου ἀφθόνως εἶχον. ὁ γὰρ Βιθίας ὁλκάδας ἐκ τῆς ἠπείρου τῆς πόλεως ἀντιπέρας κατὰ κῦμα καὶ ἄνεμον ὁσάκις σφοδρῶς ἔπνει, ἐς τὸν λιμένα αὐτοῖς εἰσέπεμπε, πρὸς ὅπερ ὁ Σκιπίων μέγα ἔργον καὶ ἐπενόησε καὶ ἐπετέλεσε. τὸν γὰρ ἔσπλουν τοῦ λιμένος στενὸν ὄντα συνέχωσε, χαλεπῶς μὲν καὶ ἐπιπόνως, ὅμως μέντοι ὑπὸ πολυχειρίας τὸ ἔργον ἐξείργαστο. εἶργον μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπεχείρουν οἱ Καρχηδόνιοι, καὶ πολλαὶ μάχαι ἐν τούτῳ ἐγίνοντο, οὐ μέντοι καὶ κωλῦσαι τὸ χῶσαι ἠδυνήθησαν. οἱ οὖν Καρχηδόνιοι τοῦ στόματος τοῦ λιμένος χωσθέντος, τῇ τοῦ σίτου σπάνει δεινῶς ἐπιέζοντο, καὶ οἱ μὲν ηὐτομόλουν, οἱ δὲ ἐγκαρτεροῦντες ἔθνησκον, οἱ δὲ τῶν νεκρῶν ἐγεύοντο. ὅθεν ἀθυμήσας ὁ Ἀσδρούβας, πρέσβεις πρὸς τὸν Σκιπίωνα περὶ σπονδῶν ἔπεμψε· καὶ ἔτυχεν ἂν τῆς ἀδείας, εἰ μὴ καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασι καὶ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν πράξασθαι ἠθέλησε. διαμαρτὼν οὖν αὐτῆς, εἰς τὴν ἀκρόπολιν τήν τε γυναῖκα κατέκλεισεν, ἐπεὶ τῷ Σκιπίωνι ὑπὲρ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων διεκηρυκεύσατο. καὶ τἆλλα διῴκει, τολμηρότερος γενόμενος διὰ τὴν ἀπόγνωσιν. αὐτός τε οὖν καὶ ἄλλοι ἑκουσίᾳ λεγατούμενοι, καὶ νύκτας καὶ ἡμέρας ἐμάχοντο. καὶ τὰ μὲν ἡττῶντο, τὰ δὲ ἐπεκράτουν, καὶ ἀντεμηχανῶντο πρὸς τὰς ῥωμαϊκὰς μηχανάς. καὶ ὁ Βιθίας δὲ φρούριόν τι ὀχυρὸν ἔχων, καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς ἠπείρου πλανῶν, τούς τε Καρχηδονίους ὠφέλει, καὶ τοὺς ῥωμαίους ἐκάκου. διὸ καὶ ὁ Σκιπίων τὸ στράτευμα διελὼν, τὸ μὲν τῇ Καρχηδόνι προσεδρεύειν ἔταξε, τὸ δὲ ἐπὶ τὸν Βιθίαν ἔπεμψεν, ἐπιστήσας αὐτῷ τὸν ὑποστράτηγον τὸν Γάϊον Λαίλιον, καὶ αὐτὸς ἐν κατορθώσει διεφοίτα ἄμφω ἐπισκοπῶν, καὶ εἷλε τὸ φρούριον. εἶτ' αὖθις πάσῃ τῇ στρατιᾷ ἐπολιόρκει τὴν Καρχηδόνα. ἀπογνόντες οὖν οἱ Καρχηδόνιοι μηκέτι ἑκάτερον τεῖχος διασώσασθαι δύνασθαι, ἐς τὸν τῆς Βύρσης περίβολον, ἅτε καὶ ὀχυρώτερον, ἀνεσκευάσαντο, καὶ μετακομίσαντες ὅσα ἠδύναντο, κατέπρησαν νυκτὸς τὸ νεώριον, καὶ τῶν ἄλλων τὰ πλείω, ἵνα τῆς ἐξ αὐτῶν ὠφελείας τοὺς πολεμίους στερήσωσιν. ὡς δ' ἔγνων τὸ ἔργον οἱ ῥωμαῖοι, τὸν λιμένα κατέσχον, καὶ ἐπὶ τὴν Βύρσαν ὥρμησαν, καὶ κατασχόντες τὰς ἑκατέρωθεν αὐτῆς οἰκίας, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν τεγῶν αὐτῶν ἐπὶ τὰς ἀεὶ ἐχομένας ἐβάδιζον, οἱ δὲ τοὺς τοίχους διορύσσοντες κάτωθεν διέσαν, ἕως πρὸς αὐτὴν τὴν ἄκραν ἀφίκοντο. ἐνταῦθα δὲ γενομένοις, οὐκέτι ἀντῆραν οἱ Καρχηδόνιοι, ἀλλ' ἐπεκηρυκεύσαντο, πλὴν τοῦ Ἀσδρούβα. ἐκεῖνος δὲ μετὰ τῶν αὐτομόλων (ὁ γὰρ Σκιπίων οὐκ ἐσπείσατο αὐτοῖς) ἐς τὸ Ἀσκληπιεῖον ἀνῆλθε μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων, κἀντεῦθεν ἠμύνετο τοὺς προσβάλλοντας, μέχρις οὗ ἐμπρήσαντες τὸν ναὸν οἱ αὐτόμολοι, ἐπὶ τὸ τέγος αὐτοῦ ἀνέβησαν, τὴν ἐσχάτην τοῦ πυρὸς ἀνάγκην ἀναμένοντες. τότε γὰρ ἡττηθεὶς πρὸς τὸν Σκιπίωνα ἦλθεν ἱκετηρίαν ἔχων. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ γυνὴ ἀντιβολοῦντα, ὀνομαστὶ ἀνεκάλεσεν, καὶ ὀνειδίσασα, ὅτι ἑαυτῷ τὴν σωτηρίαν πράξας, οὐκ ἐπέτρεψεν ἐκείνῃ σωθῆναι, τὰ τέκνα ἐνέβαλεν ἐς τὸ πῦρ, καὶ ἑαυτὴν ἐπέρριψεν. ἁλούσης οὖν οὕτω τῆς Καρχηδόνος ὁ Σκιπίων, τῇ γερουσίᾳ ἐπέστειλε τάδε· Καρχηδὼν ἑάλω, τί οὖν κελεύετε; ἀναγνωσθέντων οὖν τούτων, βουλὴν ἐθεντο περὶ τοῦ τί δέον ποιεῖν. καὶ ὁ μὲν Κάτων κατασκάψαι τὴν πόλιν, καὶ τοὺς Καρχηδονίους ἐξαφανίσαι δεῖν ἐγνωμάτευσεν· ὁ δὲ Νασικᾶς, φείσασθαι τῶν Καρχηδονίων καὶ ἔτι συνεβούλευε.

ἅλωσις πόλεως τῆς Καρχηδόνος, καὶ ταύτης κατασκαφή.

Φόρισμα τοῦ κατασκαφῆναι τὴν καρχηδόνα.

βάλλειν, καὶ τὸ δόξαν ἐς ἀντιλογίαν πολλὴν προήχθη καὶ ἀμφισβήτησιν τὸ συνέδριον. ἕως ἔφη τις, ὅτι εἰ καὶ δι' οὐδὲν ἕτερον, ἀλλά γε ἐκείνων ἕνεκα φείσασθαι αὐτῶν ἀναγκαῖον νομίζοιτ' ἄν, ἵν' ἀνταγωνιστὰς αὐτοὺς ἔχοντες, ἀρετὴν ἀσκῶσι, καὶ μὴ πρὸς ἡδονὰς καὶ τρυφὴν τρέπωνται, τῶν δυναμένων αὐτοὺς καταναγκάζειν εἰς ἄσκησιν τῶν πολεμικῶν, περιαιρεθέντων, καὶ χείρους ὑπ' ἀναισχυσίας γίνωνται, ἐξ ἰσχύος ἀντιπολεμίους μὴ ἔχοντες. ἐκ τούτων οὖν τῶν λόγων πάντες κατασκάψαι τὴν καρχηδόνα ὁμογνωμόνησαν, μήποτε εἰρηνήσειν ἐκείνους πιστεύσαντες ἀκριβῶς· καὶ πᾶσα ἄρδην ἀνάστατος γέγονε, καὶ ἐπάρατον ἐψηφίσθη τὸ ἐπ' αὐτὴν κατοικῆσαι τινά, καὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν ἁλόντων οἱ μὲν πλείους εἰς τὸ δεσμωτήριον ἐνεβλήθησαν, κἀκεῖ διεφθάρησαν. ὀλίγοι δὲ ζῶντες, πλὴν τῶν πάνυ πρώτων, ἐπράθησαν· οὗτοι γάρ, οἵ τε ὅμηροι, καὶ ὁ ἀσδρούβας, καὶ ὁ βιθίας, ἄλλοι ἄλλῃ τῆς ἰταλίας ἐν φρουραῖς ἀδέσμοις κατεβίωσαν. ὁ δὲ σκιπίων δόξης τε ἔτυχε καὶ τιμῆς, καὶ ἀφρικανὸς οὐκ ἀπὸ τοῦ πάππου, ἀλλ' ἀπὸ τῶν οἰκείων ἐπεκέκλητο πράξεων. τότε δὲ καὶ

Δι' ἣν αἰτίαν τοῖς ἕλλησιν ἐπολέμησαν οἱ ῥωμαῖοι, καὶ τήν τε κόρινθον κατέσκαψαν, καὶ τοὺς κορινθίους ἀνεῖλον.

ἡ κόρινθος κατεσκάφη. ἐπεὶ γὰρ τῶν ἑλλήνων οἱ κορυφαιότατοι ὑπὸ τοῦ παύλου αἰμιλίου μετῳκίσθησαν εἰς τὴν ἰταλίαν, οἱ λοιποὶ τὸ μὲν πρῶτον πρεσβείαις τοὺς ἄνδρας ἀπῄτουν. ὡς δ' οὐκ ἔτυχον, καί τινες ἐκείνων τὴν οἴκαδε ἀπογνόντες ἐπάνοδον, ἑαυτοὺς διεχρήσαντο, χαλεπῶς διέκειντο, καὶ πένθος δημόσιον ἐποιήσαντο, τοῖς τε τὰ ῥωμαίων φρονοῦσι παρὰ σφίσιν ὠργίζοντο, οὐ μέντοι καὶ πολέμιόν τι ἐπεδείξαντο, μέχρις οὗ τοὺς περιλειπεῖς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων ἐκομίσαντο. τότε δὲ διενεχθέντες ἀλλήλοις οἵ τε ἠδικημένοι καὶ οἱ τὰ ἀλλότρια ἔχοντες, ἐπολέμησαν. ἦρξαν δὲ τῆς διαφορᾶς οἱ ἀχαιοί, τοῖς λακεδαιμονίοις ἐγκαλοῦντες, ὡς αἰτίοις τῶν συμβεβηκότων αὐτοῖς· καὶ τῶν ῥωμαίων διαλλακτὰς αὐτοῖς καλούντων, οὐκ ἐπείσθησαν, ἀλλὰ πρὸς πόλεμον ὥρμησαν, κριτόλαον προστησάμενοι. δείσας οὖν ὁ μέτελλος, μὴ καὶ τῆς μακεδονίας ἅψωνται (ἤδη γὰρ ἐς τὴν θεσσαλίαν παρῆλθον) προαπήντησεν αὐτοῖς, καὶ ἐτρέψατο. καὶ τοῦ κριτολάου πεσόντος, δίχα διῄρητο τὸ ἑλληνικόν. οἱ μὲν γὰρ πρὸς εἰρήνην ἀπέκλινον, καὶ τὰ ὅπλα κατέθεντο· οἱ δὲ καὶ ἔτι ἐστασίαζον, τῷ διαίῳ τὰ πράγματα ἐπιτρέψαντες. ἃ μαθόντες οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ, ἐπ' αὐτοὺς τὸν μόμμιον ἔπεμψαν, ὃς τὸν μὲν μέτελλον ἀπήλλαξεν, αὐτὸς δὲ τοῦ πολέμου ἤρχετο, καί τινα πληγὴν μέρει τῆς στρατιᾶς λαβὼν ἐξ ἐνέδρας, τοῦ διαίου καταδιώξαντος μέχρι τοῦ σφῶν στρατοπέδου τοὺς φεύγοντας, ἀντεπεξῆλθε, καὶ τρεψάμενος αὐτὸν, πρὸς τὸ τῶν ἀχαιῶν ἦλθε χαράκωμα. ἀθροίσας δὲ δύναμιν ὁ δίαιος πλείονα, συμβαλεῖν αὖθις ἐπεχείρησεν. ὡς δ' οὐκ ἀντεξώρμησαν οἱ ῥωμαῖοι, κατεφρόνησεν αὐτῶν, καὶ ἐς τὸ μέσον τῶν στρατοπέδων, κοῖλον ὄν, προῆλθεν. ἰδὼν οὖν τοῦθ' ὁ μόμμιος, τῶν ἱππέων τινὰς λάθρα ἔπεμψεν, ἵν' ἐκ πλαγίου αὐτοῖς ἐπιγένωνται. καὶ ἐπεὶ ἐκεῖνοι προσβαλόντες αὐτοὺς συνετάραξαν, ἐπήγαγε τὴν φάλαγγα κατὰ πρόσωπον, καὶ πολλοὺς ἐφόνευσεν. ἐκ δὲ τούτου δίαιος μὲν ἀπογνούς, ἑαυτὸν ἀπέκτεινε. τῶν δ' ἐκ τῆς μάχης περισωθέντων οἱ μὲν κορίνθιοι κατὰ τὴν χώραν ἐσκεδάσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι οἴκαδε ἔφυγον· μαθόντες καὶ οἱ ἐν τῷ τείχει κορίνθιοι, πάντας ἀπολωλέναι νομίσαντες, ἐξέλιπον τὴν πόλιν, καὶ κενὴν αὐτὴν ἀνδρῶν ὁ μόμμιος εἷλε. καὶ μετὰ τοῦτα κἀκείνους καὶ τοὺς ἄλλους ἕλληνας ἀπόνως προσεποιήσατο. καὶ τότε μὲν τά τε ὅπλα αὐτῶν, καὶ ὅσα πρὸς τοῖς ἱεροῖς ἀνέκειντο, καὶ τοὺς ἀνδριάντας, τάς τε γραφάς, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς κόσμον εἶχον, ἀφῄρητο, πεμφθῆναι δὲ ἐς τὴν πατρίδα

rante; magna orta est dissensio. quidam uero dixit: Si nulla alia de causa, propter ipsos Romanos saltem eis parci necesse esse, ut aduersarios habentes, uirtutē exercerent, neq; ad luxū & delicias cōuerterentur, sublatis ijs a quibus ad rei bellicæ exercitationem cogerentur: neue per ignauiā deteriores fierent, partibus aduersarijs carentes. Tandem tamen una omniū sententia fuit, Carthaginem euertendā esse, cum credere nō possent, eam urbem unquam sincerè pacem seruaturam. Itaq; funditùs euersa est, & eius solum diris imprecationib. obstrictū, ne quis unquā in eo habitaret. Ex captiuis pleriq; in carcere perierunt: pauci, principib. exceptis, uenditi. Nā ij, & obsides, & Hasdrubal & Bithias, alij in alijs Italiæ partibus uitā in liberis custodijs exegerunt. Scipio gloriā & honorem adeptus, nomen Africani non iam ab auo hæreditarium, sed per se partū habuit. Tum Corinthus etiam est euersa. Nam cum Paulus Aemilius Græcorū principes in Italiam transtulisset: cæteri primùm eos legationibus repetiuerunt. Ea re nō impetrata, cum quidam eorū domum reditionis spe sublata, ipsi sibi manus attulissent, grauiter afflicti publicum luctum instituerunt, Romanorum apud se studiosis irati, nihil tamē hostile præ se tulerunt: donec reliquis ex ijs uiris receptis, ij quibus iniuriæ factę erāt, & qui aliena tenebāt, bellum susceperūt. Achæis dissensionis autoribus, Lacedæmonios sibi causam malorum extitisse conquerētibus, Romanis eos conciliare annitentibus non paruerunt, sed Critolao duce creato, arma cæperunt. Itaq; ueritus Metellus, ne Macedoniā quoq; inuaderent (iam enim Thessaliam intrarant) prior obuiam profectus, eos profligauit. Critolao cæso, Gręci in duas partes sunt distracti, cū alij positis armis pacem expeterent, alij seditionem urgerēt, Diæo summa rerū permissa. Quo Romani cognito, Mummiū Metello successorem miserunt. qui cum belli administratione suscepta plagam ex insidijs cū parte exercitus accepisset: Diæo fugientes usq; ad castra persecuto, uicissim egressus, eo profligato ad Achæorum uallū uenit. Diæus uerò maioribus copijs collectis, pugnare paratus, Romanos in castris se continentes contempsit, in conuallem inter castra mediam progressus. Eo uiso Mummius aliquot equites misit, qui hostes ex obliquo aggrederentur: à quibus cum turbati essent, phalange à fronte adducta multos occidit. Vnde Diæus desperatis reb. sibi manus attulit, ex ijs uerò qui è pugna euaserāt, Corinthij passim in agris sunt dispersi, cæteri domū refugerūt. Proinde Corinthij qui mœnia tuebant, omnes perijsse rati, urbē deseruerūt. qua Mūmius uiris uacua capta, & illos & cæteros Græcos citra laborē domuit. ac tū eis arma, donaria templorū, statuas, picturas, et alia ornamēta ademit.

Corinthi excidium.

Critolaus.

Diæus.

Patre

Patre autem eius cū alijs ad res post uictoriam componendas misso, quorundam mœnia euertit: omnesq́ liberos & sui iuris esse passus est, præter Corinthios, quos sub corona uendidit, agro eorum publicato, muris cæterisq́ omnibus ædificijs subuersis: ueritus, ne eam alij ob tantam amplitudinem occuparent. Ne quis uero Corinthiorum lateret, aut aliorū Græcorum pro Corinthio ueniret: omnes qui aderāt, priusquam quid agendum esset declararet, conuocauit: ijsq́ dissimulanter militibus circumclusis, tum aliorum libertatem, tum Corinthiorū seruitutem pronūciauit. Deinde quenq́ sibi proximum apprehendere iussit, ut plane discernerentur. Corintho sic euersa, Græcia initio statim & cædibus & pecuniarū exactionibus est uexata. Deinde tantam libertatē & felicitatem » adepta, ut dicerēt, ni maturè capti essent, se incolumes esse non potuisse. Ac Carthaginis & Corinthi uetustissimarum urbium tum simul hic fuit exitus: longo autem tempore post, colonis Romanorum eò missis, refloreſcentes ad pristinum statum redierunt.

Autoris excusatio, de ijs quæ Romani post Carthaginē euersam gesserūt, prætermissis.

Hactenus res à Romanis gestas ex ueterib: scriptoribus in compendiū redactas, exposui. Quæ uero deinceps à Coss. & dictatorib. dum illa Reip. forma uiguit, gesta sunt: ea nemo putet à me uel cōtemptu, uel negligētia, uel pigritia præterita esse. Nam quo minus absolutum hoc opus ederetur, nō per me stetit: sed penuria librorū, quibus ista continentur, uoluntati meæ ad perfectionem historiæ contendenti obstitit. Quos cum sæpe quæsierim, reperire nō potui, haud scio an uetustate amissos, an uero negligentius inquisitos ab ijs, quibus id negocij dedi, dum ipse extorris & procul ab urbe in parua insula uitam ago. Vnde factū est, ut Consulum & dictatorum historia minus absoluta esset. Iis igitur præter institutum meum omissis, Imperatorū historias conscribam, re paulo altius repetita: ut & lectores, qua ratione Romanorum siue Democratia siue Aristocratia in Monarchiam sit mutata, intelligant, & historia certo quodam ordine progrediatur.

IMPERATORIAE HISTORIAE principium.

ROmanum Imperium, ut dictum est, initio reges tenuere, usq́ ad euersionem tyrannidis Tarquiniorum. Ab eo tempore administratio rerum penes prætores, dictatores, cōsules, tribunos consulari potestate, & tribunos plebis fuit, usq́ ad Pompeium Magnum, & C. Iulium Cæsarem.

Cn. Pompeius. Cinna.

Pompeius porro filius fuit Strabonis, illustris Romani, uiriq́ prætorij, qui Cinnæ uiolentius imperanti restitit. Iam tum enim res Romana laborabat, magistratibus tyrannidem spectantibus, legitimaq́ imperia aspernantibus. Vt autem pater eius propter sordes ciuibus

πατρὸς καὶ ἄλλων ὑπὲρ κατασκέσει τῶν ἁλόντων, τείχη τέ τινων περιεῖλε, καὶ ἐλευθέρους πάντας καὶ αὐτονόμους, πλὴν τῶν κορινθίων, ἀφῆκε. τοὺς δὲ κορινθίους ὑπ' αἰχμάλωτους ἀπέδοτο, καὶ τὴν χώραν ἐδημοσίωσε, τά τε τείχη καὶ τὰ ἄλλα οἰκοδομήματα πάντα κατέσκαψε, φοβηθεὶς μὴ καὶ αὖθις τινὲς πρὸς αὐτῇ, οἷα μεγίστῃ, συστῶσιν. ἵνα δὲ μή τις ἐκείνων λάθῃ, μήτε τῶν λοιπῶν τις ἑλλήνων πραθῇ ὡς κορίνθιος, συνεκάλεσε, πρὶν ἐκφῆναι τὸ ποιητέον, πάντας τοὺς παρόντας, καὶ αὐτοὺς ἀφανῶς πως τοῖς στρατιώταις ἐγκυκλωσάμενος, ἐκήρυξε τήν τε τῶν ἄλλων ἐλευθερίαν, καὶ τὴν τῶν κορινθίων δουλείαν. ἐπέταξε πᾶσι τὸν πλησίον τινὰ σφίσι λαβέσθαι, καὶ οὕτω σαφῆ τὴν διάκρισιν αὐτῶν ἐποιήσατο. καὶ ἡ μὲν κόρινθος οὕτως ἀνάστατος γέγονε, τὸ δ' ἄλλο ἑλληνικὸν παραχρῆμα μὲν καὶ σφαγαῖς καὶ χρημάτων ἐκλογαῖς ἐκακώθη, ἔπειτα δὲ τοσαύτη ἐλευθερία καὶ εὐδαιμονία τοσαύτη ἐγένετο, ὥστε λέγειν, ὅτι εἰ μὴ θᾶττον ἑαλώκεσαν, οὐκ ἂν ἐσώθησαν. ἡ μὲν οὖν καρχηδών, ἥ τε κόρινθος, αἱ ἀρχαῖαι ἐκεῖναι πόλεις τέλος ἔσχον ἅμα. χρόνῳ δὲ πολλῷ ὕστερον ἀποικίαν ῥωμαίων λαβοῦσαι, ἐβλάστησαν αὖθις, καὶ εἰς τὴν παλαιὰν ἐπανῆλθον κατάστασιν.

Τὰ μὲν οὖν μέχρι τοῦδε πεπραγμένα ῥωμαίοις, βιβλίων τυχὼν τῶν πάλαι ταῦτα ἱστορησάντων ἀρχαίων ἀνδρῶν, ἐκεῖθεν ἐξείλοχα κατ' ἐπιτομήν, καὶ τῷ συγγράμματι τούτῳ ἐντέθεικα. τὰ δὲ τοῖς ἑξῆς ὑπάτοις καὶ τοῖς δικτάτωρσιν ἐπράχθη, μέχρις ἂν ταῖς ἀρχαῖς ταύταις τοῖς ἐν τῇ ῥώμῃ διῳκεῖτο τὰ πράγματα, μή μέ τις αἰτιάσθω, ὡς ἢ καταφρονήσει, ἢ ῥᾳθυμίᾳ, ἢ ὄκνῳ ταῦτα παρελθόντα, καὶ ἀτελὲς οἷον εἰακότα τὸ σύγγραμμα. οὐ γὰρ ῥᾳστώνη μοι τὰ λείποντα ἠθέτηται, οὐδ' ἡμιτελὲς ἑκὼν τὸ πόνημα καταλέλοιπα, ἀλλ' ἀπορίᾳ βίβλων, ἐν αἷς αὐτὰ διεξίασι. καὶ ταῦτα πολλάκις ζητήσαντί μοι ταύτας, μὴ εὑρεθῆναι δ' ὅμως, οὐκ οἶδα εἴτε ὅτι μὴ σώζοιντο, τοῦ χρόνου διαφθαρκότος αὐτάς, εἴθ' ὅτι μὴ φροντιστικώτερον τὴν τούτων ἴσως ζήτησιν ἐποιήσαντο, οἷς αὐτὴν ἀνέθεμην, αὐτὸς ὑπερόριος ὤν, καὶ πόῤῥω τοῦ ἄστεος ἐν νησίδι ἐνδιαιτώμενος. ὅτι γοῦν μοι ταῖς βίβλοις ταύταις νῦν οὐκ ἐξεγένετο ἐντυχεῖν, ἀμοιρεῖ γε τὸ σύγγραμμα τῶν ἐπὶ τοῖς τῶν ὑπάτων ἔργοις, ἀλλὰ μέντοι καὶ τοῖς τῶν δικτατόρων ἡ ἱστορία γεγένηται. παρελθὼν οὖν αὐτὰ ἄκων, τὰ τῶν αὐτοκρατόρων συγγράψομαι, μικρά τινα προδιηγησάμενος, ἵν' ὅθεν ἐς αὐταρχίαν ἐξ ἀριστοκρατίας ἢ καὶ δημοκρατίας οἱ ῥωμαῖοι μετηνέχθησαν, δῆλον εἴη τοῖς ἀναγνωσομένοις τὸ σύγγραμμα, ἅμα τε πρὸς τούτῳ καὶ ἀκολουθίας ἔχοιτο ἡ γραφή.

ΑΡΧΗ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΑΥΤΟκρατόρων ἱστορίας.

ΕΞ ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἱστόρηται, βασιλεῦσιν ἡ τῶν ῥωμαίων ὑπῆκτο ἀρχή, μέχρι τῆς τῶν ταρκυνίων τυραννίδος καὶ καταλύσεως. ἐκ τότε δὲ στρατηγοῖς, καὶ δικτάτωρσιν, ὑπάτοις τε καὶ χιλιάρχοις, ἀλλὰ μὲν καὶ δημάρχοις ἡ τῶν κοινῶν διοίκησις ἀνετίθετο, καὶ τοιαύταις πολιτείαις τὰ ῥωμαίων ἰθύνετο μέχρι πομπηΐου μάγνου καὶ γαΐου ἰουλίου τοῦ καίσαρος. υἱὸς δὲ ἦν ὁ πομπήϊος στράβωνος ἑνὸς τῶν ἐπισήμων ῥωμαίων, καὶ στρατηγίας ἠξιωμένου, τοῦ κίννᾳ τε ἀντιτεταγμένου, τυραννικώτερον τῇ ἀρχῇ χρωμένῳ. ἤδη γὰρ ἐνόσει ῥωμαίοις τὰ πράγματα, καὶ ἐπὶ τυραννίδα οἱ σφῶν ἀπέκλινον ἄρχοντες, ἀλλ' οὐ νομίμως ἄρχειν ἐβούλοντο. ὁ μὲν οὖν πατὴρ αὐτοῦ στράβων, διὰ φιλοχρηματίαν ὑπὸ ῥωμαίων ἐμεμίσητο,

μιμίας, ὁ δὲ Πομπήϊος ἐφιλεῖτο διά τε πίστιν ἤθους, καὶ τὸ εὐπρόσοδον, καὶ τὸ σῶφρον τὸ περὶ δίαιταν, καὶ τὴν ἐν ὅπλοις ἄσκησιν. καὶ τοσοῦτον ἦν τὸ πρὸς αὐτὸν φίλτρον, ὡς διαβληθέντος αὐτοῦ πρὸς Κίνναν ἐκ διαβολῆς, καὶ τοῦ στρατοπέδου λάθρᾳ ἐκπεσόντος, ἐπεί τε μὴ ἦν ἐμφανὴς, λόγου διαδοθέντος ὅτι ἀνῄρηται παρὰ Κίννα, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ οἱ μισοῦντες καὶ ἄλλως αὐτὸν, καὶ ἀνῃρέθη Κίννας φυγὼν, καταληφθεὶς ὑπό του τῶν λοχαγῶν. οὕτω δὲ Κίννα φθαρέντος, Κάρβων τὰ πράγματα διεδέξατο, ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος. τοῦ Σύλλα δ' αὖτις καθισταμένου τῷ Κάρβωνι, τούτῳ προσετίθη καὶ ὁ Πομπήϊος· οὐ πρότερον μέντοι προσῆλθε, πρὶν αὖ τινος χάριτος πρὸς ἐκεῖνον κατάρξατο. ἦν μὲν οὖν τότε ἔτη τρία καὶ εἴκοσι γεγονὼς, καὶ στρατιωτικὸν καταλέξας, περιῄει τὰς πόλεις, τοὺς τὰ Κάρβωνος φρονοῦντας ἐξελαύνων αὐτῶν, καὶ πρὸς Σύλλαν ἀπιών. ἐν δὲ τῷ ἀπιέναι, τρεῖς αὐτὸν στρατηγοὶ τῶν προσκαμένων τῷ Κάρβωνι ἐκυκλώσαντο. ὁ δὲ τούτους τρεψάμενος, τὰς πόλεις αὐτῷ προσχωρούσας ἐδέχετο. εἶτ' αὖθις Σκιπίωνος τοῦ ὑπάτου ἐπιόντος αὐτῷ, τὸ Σκιπίωνος στρατιωτικὸν ἀσπασάμενον τοὺς τοῦ Πομπηΐου, αὐτῷ προσερρύησαν, ὁ δὲ Σκιπίων ἔφυγε. καὶ Κάρβωνος δὲ ἱππέων ἴλας συχνὰς πέμψαντος κατ' αὐτοῦ, καὶ ταύτας ἐτρέψατο, ὡς δ' ἀπόγνωσιν σωτηρίας ἑαυτῶν αὐτῷ ἐγχειρίσαι. οὕτω δὲ αὐτὸν ὁ Σύλλας ἐδέξατο, ὡς ἀποπηδῆσαι τοῦ ἵππου, καὶ προσαγορευθεὶς ὑπὸ Πομπηΐου αὐτοκράτωρ, καὶ αὐτὸς ἀντιπροσειπεῖν αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον, καὶ τἄλλα δὲ ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις συνέβαινεν. ὑπεξανίστατο γὰρ προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ, καὶ ἄλλα πρὸς τιμὴν ἐκείνου ἐποίει, ἃ πρὸς ἄλλους οὐκ ὤφθη ῥᾳδίως ποιῶν. ἐπεὶ δ' ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας, καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγοὺς ἠμείβετο πλουτίζων, καὶ ἐπ' ἀρχὰς καθιστῶν· Πομπήϊον δὲ ἰσχυρότερον οἰκειώσασθαι ἑαυτῷ, καὶ πείθει αὐτὸν τὴν γαμετὴν ἣν εἶχεν ἐκπεμψάμενον, ἀγαγέσθαι τὴν ἑαυτοῦ πρόγονον Αἰμιλίαν, ἣν ἡ Μετέλλα ἡ τοῦ Σύλλα συνῴκει ἐκ Σκαύρου ἐγέννησε, τοῦ προτέρου ἀνδρός. ἦν δὲ τὰ τοῦ γάμου τυραννικά. ἀνδρὶ γὰρ ἡ Αἰμιλία ἐκδέδοτο, καὶ ἐκύει. οὕτω δ' ὁ Σύλλας οἰκειωσάμενος τὸν Πομπήϊον, ἐς Σικελίαν ἀπέστειλε μετὰ βαρείας δυνάμεως. ἦν γὰρ ἡ νῆσος δὴ τῆς Κάρβωνος ὁρμητήριον. καὶ ἀπελθόντος ἐκεῖ Πομπηΐου, οἱ μὲν ἐναντίοι τῆς νήσου ἐξέστησαν, αὐτὸς δὲ τὰς πόλεις ἀνελάμβανε τετρυχωμένας, καὶ φιλανθρώπως ἐκέχρητο. καταλαβὼν δὲ καὶ τὸν Κάρβωνα ἀνεῖλεν. ἀκόσμως μέντοι τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτοῦντας, σφραγῖδας ταῖς αὐτῶν μαχαίραις ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο. ταῦτα δὲ πράττων ἐν Σικελίᾳ, ἐδέξατο γράμματα τῆς συγκλήτου καὶ Σύλλα, κελεύοντα πλεῖν εἰς Λιβύην, καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ, καὶ ὁ μὲν διέπλει, ἑπτακισχίλιοι δ' αὐτῷ τῶν ὑπὸ τὸν Δομίτιον προσεχώρησαν. συνταγμένου δὲ Δομετίου, συρράγνυνται τὰ στρατεύματα, καὶ νικῶσιν οἱ Πομπηΐου, καὶ ὁ Δομίτιος κτείνεται· τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν ἐθελοντὶ προσεχώρησαν, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἑάλωσαν. καὶ εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐμβαλὼν, καὶ πάντων κρατήσας, ἐν τεσσαράκοντα ταῖς πάσαις ἡμέραις, γράμματα δέχεται Σύλλα, ἀφεῖναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἑνὸς τάγματος περιμένειν εἰς Ἰτύκην τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. ἐπὶ τούτοις αὐτὸς μὲν καθ' ἑαυτὸν ἤχθετο, ὁ δὲ στρατὸς εἰς τοὐμφανὲς ἠγανάκτει. καὶ θέλοντος προελθεῖν Πομπηΐου, τὸν Σύλλαν κακῶς ἠγορευκότων, κἀκεῖνον οὐκ ἐᾶν πιστεύειν τῷ τυράννῳ ἑαυτόν. καὶ ὁ

inuisus: sic Pompeius ob morũ integritatem, affabilitatem, modestiam in uictu, armorumq́ exercitationem usque adeò charus fuit, ut cum metu Cinnæ, apud quem delatus fuerat, clam castris excessisset, quia nusquam comparebat, rumore de cæde eius sparso: Cinna impetum eorum quibus alioqui inuisus erat, fugiens, à centurione quodam propter eam suspicionem occideretur. Post eius cædem Carbo, importunior illo tyrãnus, imperium suscepit. Cui cum Sylla resisteret, Pompeius quoq́ se adiunxit. nec id fecit prius, quàm beneficio aliquo eum sibi deuinxisset. Annũ tum agebat tertiũ & uicesimum: collectisq́ copijs urbes circumiens, Carbonis studiosos eijciebat. Dum autem ad Syllam proficiscitur, tribus Carbonis ducib. à quibus circumuentus erat, profligatis, urbes in deditionem accepit: deinde Scipionis consulis exercitus, cum contra Pompeiũ duceretur, consalutatis eius militibus, ad Pompeium defecit, ipse Scipio fugit. Post, complures equitum turmas à Carbone contra se missas, eò desperationis redegit, ut se ipsius fidei committerent. Eum igiť Sylla sic excepit, ut ex equo desiliret: & ab eo Imperator salutatus, uicissim eum imperatorẽ salutaret. fuerunt & reliqua primis illis officijs consentanea. Nam & accedẽti Pompeio assurgebat, & alia eius honori deferebat, quæ haud temerè alijs præstare solebat.

Carbo.

L. Sylla.

Postquam autem subacta Italia dictator dictus est, alios duces opibus & magistratibus remuneratus, Pompeium arctiore sibi necessitudine deuincturus, ei persuasit, ut dimissa uxore quam habebat, Aemiliam ipsius priuignam, Metellæ uxoris ex Scauro marito priore filiã, duceret. Id coniugium tyrannicum fuit. nam Aemilia uiro elocata, uterum ferebat. Pompeium ita sibi conciliatum cum magnis copijs in Siciliam ablegauit, factionis Carbonis receptaculum. Quò cum uenisset, aduersarijs insula eiectis, urbes uexatas humanitate singulari recreauit: Carbonem comprehensum occidit: milites in itineribus immodestos, sigillis eorum gladijs impressis, cohercuit. quæ qui non conseruarant, pœnas dabant. Hæc dũ in Sicilia gerit, literis senatus & Syllę in Africam nauigare iubetur, & bellum gerere cum Domitio, à quo septem millia ad eum in Africam profectũ transierunt. Pugna commissa, Domitius uincitur atq́ occiditur: urbes partim sponte, partim coactæ Pompeium recipiunt. Inde in Numidiam facta impressione, subactis obuijs omnibus, totaq́ prouincia diebus XL perdomita, literas à Sylla accipit: quibus, cæteris dimissis, cum una legione successorem Vticæ expectare iubetur. Quam rem ipso clàm ægrè ferente, exercitus apertè est indignatus: Pompeioq́ progredi uolente, de Sylla parum cõmodè sunt locuti, nec passi Pompeium se tyranno credere. Qui

Domitius.

Qui cum eos mitigare conaretur, manere & im-
perare iubebatur, cum obtestationibus & uoci-
ferationibus: ægreque destiterunt, cum iurasset
se sibiipsi manus allaturũ, si cogeret. Principiò
Syllæ nunciatũ est, defecisse Pompeiũ. Deinde
ueritate cognita, obuiã progressus, porrectaque
dextera, magna uoce Magnũ eum cognomina-
» uit. sed triumphũ petenti aduersatus est, quod ne-
» mini præterquam consuli aut prætori triũpha-
» re liceret. Sin Põpeius penè imberbis, cui per 10
» ætatem in senatũ uenire non liceret, triumphas-
» set: eum honorem inuidiosum fore. Hæc Sylla
» dicente, Pompeius respondere non dubitauit,
» Orientem solem plures adorare quàm occiden-
» tem: quo dicto significare uoluit, suam poten-
tiam augeri, illius imminui & exolescere. Eo
responso Sylla obstupefactus, Vel bis ordine tri-
umphet, exclamauit. Militibus aũt obturban-
tibus & tumultuãtibus, quod expectatione sua mi-
nora accepissent: Pompeius se triumphum po- 20
tius omissurum, quàm militibus adulaturũ esse
affirmauit. Ad quod Seruilius, uir illustris, qui
» antè triumpho eius aduersatus fuerat: Nũc, in-
» quit, Pompeius & uerè magnus est, & triũpho
» dignus. Sylla uerò etsi crescenti Pompeij glo-
riæ & potentiæ inuidebat: tamẽ pudore deter-
rebatur, quo minus ei aduersaretur. Lepidus ue-
rò Pompeij studio consulatum adeptus, cũ post
Syllæ obitum statim illius potentiam sibi uen-
dicans, armatus seditionũ scintillas excitaret: 30
Pompeius dux contra eum missus est, cum ille
magnam Italiæ partem iam cõmouisset, & Ci-
salpinam Galliam per Brutum occupasset. Ac
cæteros quidẽ Pompeius facilè superauit, sed
dimicationem aduersus Brutum paulò diutius
distulit: donec tandem ipse uel sententia muta-
ta, uel à suis proditus, deditione facta, sublatus
est. Eius Bruti filius is Brutus fuit, qui pòst
Cæsarẽ interfecit. Lepidus Italia pulsus mor-
bo perijt. Sed quũ Sertorius Hispanijs occupa- 40
tis formidabilis esset: Pompeius Oppio Me-
tello cum illo bellum gerenti auxilio missus,
duobus Sertorij ducibus superatis, ultra X mil
la cecidit. Deinde cum Sertorio ipso ancipiti
uictoria dimicauit. A' pedite ingẽtis corporis,
ipse eques, manum ictus, illius manum ampu-
tauit. Castris cum Metello coniunctis, uirũ ho
norauit, & uicissim est honoratus. Sertorio ab
amicis per dolum interfecto, Perpenna ducum
eius princeps, exemplo illius legionibus mu- 50
nitus, à Põpeio uictus est, plerisque ducibus in
acie cæsis: & ipse uiuus in potestatem redactus,
pœnas dedit. Moratus in Hispania, dum sopi-
tis tumultib. res componeret, ac reductis in Ita
liam copijs, suspicionem & metum hominum,
ne retentis legionibus principatum armis si-
bi uindicaret, aboleuit, se post triumphum e-
xercitum dimissurum professus. Vnam tem in
co reprehendebant inuidi, quòd popularis
auræ magis quàm optimatium studiosus esset, 60
idque uerum erat. Neque enim quisquam ma-
iora &

Marginalia (Latin): Lepidus. — Brutus. — Sertorius. — Perpenna. — Pompeius popularis.

καὶ ὁ μὲν ἐπειρᾶτο πραΰνειν αὐτούς, οἱ δὲ μένειν αὐτὸν καὶ
ἄρχειν ἐκέλευον, ἄχρις οὗ προσλιπαρήσαντες καὶ καταβοῶν-
τες, ὤμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυτόν, εἰ βιάζοιντο. καὶ μόλις
οὕτως ἐπαύσαντο. πρῶτον μὲν οὖν ἠγγέλη τῷ σύλλᾳ, ἀπο-
στῆναι πομπήιον. εἶτα πυθόμενος τἀληθές, ἀπήν-
τησεν αὐτῷ προσιόντι, καὶ δεξιωσάμενος, μάγνον προσ-
εῖπε μεγάλῃ τῇ φωνῇ. σημαίνει δὲ μέγαν, ὁ μάγνος.
θρίαμβον δὲ πομπηίου αἰτοῦντος, ὁ σύλλας ἀντέλεγεν,
ὡς ὑπάτῳ ἢ στρατηγῷ θριαμβεύειν νενόμισται, ἄλλῳ δὲ
οὐδενί. εἰ δὲ πομπήιος οὔπω γενειῶν ἀκριβῶς θριαμ-
βεύσει, ᾧ βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστιν, ἐπίφθονος
ἔσται αὐτῷ ἡ τιμή. ταῦτα τοῦ σύλλα λέγοντος, ὁ πομ-
πήιος οὐχ ὑπέστειλεν, ἀλλ' εἰπεῖν ἐθάρρησεν, ὅτι τὸν ἥ-
λιον ἀνατέλλοντα πλέονες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσι·
δηλῶν ἐντεῦθεν, ὡς αὐτῷ μὲν ἡ δύναμις αὔξεται, ἐ-
κείνῳ δὲ μειοῦταί τε καὶ μαραίνεται. πρὸς ταῦτα ὁ σύλ-
λας ἐκπλαγείς· δὶς ἐφεξῆς θριαμβευσάτω, ἐβόησεν.
ὡς δὲ οἱ στρατιῶται ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο, καὶ θορυβεῖν, μὴ τυ-
χόντες ἡλίκων προσεδόκησαν, ὁ πομπήιος ἀφήσειν ἔ-
φη μᾶλλον τὸν θρίαμβον, ἢ κολακεύσειν τοὺς στρατιώ-
τας. πρὸς ὃ σερουίλιος ἀνὴρ ἐπιφανής, καὶ ἀντιλέγων
πρὶν πρὸς τὸν θρίαμβον, νῦν (ἔφη) πομπήιος καὶ μέ-
γας ἀληθῶς, καὶ ἄξιος θριαμβεῦσαι. σύλλας δὲ ἐνίστα-
το μέν, ὁρῶν εἰς ὅσον προήει δόξης καὶ δυνάμεως ὁ πομ-
πήιος. αἰσχυνόμενος δὲ κωλύειν, ἡσυχίαν ἦγε. λέ-
πιδος μέντοι σπουδῇ πομπηίου ὑπατείας τυχών, ὡς
τὴν σύλλα δύναμιν ἐκείνου τελευτήσαντος ἑαυτὸν ἐ-
ποίει. καὶ εὐθὺς ἔνοπλος ἦν, τὰ τῶν στάσεων ὑπο-
λήμματα ἀνακινῶν. καὶ ὁ πομπήιος ἡγεμὼν στρα-
τεύματος ἀπεδείχθη κατὰ λεπίδου, ἤδη πολλὰ τῆς ἰτα-
λίας κεκινηκότος, καὶ τὴν ἐντὸς ἄλπεων γαλατίαν διὰ
βρούτου κατέχοντος. τῶν μὲν οὖν ἄλλων ῥᾳδίως ἐκράτη-
σεν ὁ πομπήιος, ἀντικαθήμενος δὲ τῷ βρούτῳ ἐχρόνι-
σεν. εἶτα ἑαυτὸν ὁ βροῦτος αὐτῷ ἐνεχείρισεν, ἢ μεταβαλ-
λόμενος, ἢ προδοθείς. καὶ ὁ μὲν ἀνῃρέθη, οὗ υἱὸς ἦν ὁ
τὸν καίσαρα ὕστερον διαχειρισάμενος βροῦτος. λέπιδος
δὲ τῆς ἰταλίας ἐκπεπτωκώς, νόσῳ ἀπέθανεν. ὁ μέντοι
σερτώριος τὴν ἰβηρίαν ἔχων, φοβερὸς ἦν. καὶ πρὸς τοῦ-
τον οὖν ὁ πομπήιος ἐστάλη, συμμαχήσων ὀππίῳ μετέλλῳ
μαχομένῳ πρὸς τὸν σερτώριον. εἰς ἰβηρίαν δὲ ἀφικόμενος,
πρῶτον μὲν δυσὶ στρατηγοῖς ἀντικατέστη τοῦ σερτωρίου,
καὶ νικήσας ὑπὲρ μυρίους ἀπέκτεινεν· εἶτα καὶ αὐτῷ
σερτωρίῳ προσμίξας, ἀμφίδοξον ἔσχε τὸν ἀγῶνα.
ἐπελθόντος δὲ πομπηίῳ ὄντι ἱππότῃ ἀνδρὸς μεγάλου
πεζοῦ, ὁ μὲν πομπήιος ὑπ' ἐκείνου ἐπλήγη τὴν χεῖρα,
ἐκεῖνος δὲ ὑπὸ πομπηίου αὐτὴν ἀπεκόπη. ἑνωθεὶς δὲ
τῷ μετέλλῳ, ἐτίμησε τὸν ἄνδρα, καὶ ἐτιμήθη· ἀλλὰ τοῦ
σερτωρίου δολοφονηθέντος ὑπὸ τῶν φίλων, περπέρνας
ὁ τῶν αὐτοῦ ἡγεμόνων κορυφαιότατος, ἐπιχειρῶν ἐ-
κείνῳ ποιεῖν ὁμοίως, τὰς ἐκείνου δυνάμεις περιβαλόμε-
νος. ἀλλ' ὁ πομπήιος ἀντιταξάμενος αὐτῷ, ἐκράτη-
σε πάντων, καὶ διεφθάρησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων
ἐν τῇ μάχῃ, αὐτὸν δὲ τὸν περπέρναν ἑαλωκότα ζωὸν ἀ-
πέκτεινε. καὶ προσμείνας ἐκεῖ, καὶ καταστήσας τὰ πρά-
γματα, καὶ κατασβέσας τὰς ταραχάς, εἰς ἰταλίαν ἐπανή-
γαγε τὸν στρατόν. ἦν δὲ ὑποψία καὶ δέος, ὡς οὐ προήσει
τὸ στράτευμα, δι' ὅπλων δὲ βεβαιώσει μοναρχίας κα-
τάρξων. ὁ δὲ ταύτην αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἀφήσειν
τὸ στράτευμα φήσας, μετὰ τὸν θρίαμβον. ἓν δ' οὖν οἱ βα-
σκαίνοντες αὐτὸν ᾐτιῶντο, ὅτι τῷ δήμῳ μᾶλλον ἢ τῇ βουλῇ
προσένειμεν ἑαυτὸν· ὅπερ ἦν ἀληθές. οὐ γάρ ἐστιν ὅ τινες ἐμ-
μανίστερον

μανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἦν ἐκείνῳ δῆμος. ἐψηφίσθη γὰρ αὐτῷ ὑπατεία, καὶ δεύτερος θρίαμβος· συνυπατεύειν δὲ αὐτῷ καὶ ὁ Κράσσος ἐψηφίσθη, αὐτοῦ συστάσαντος. ἀλλ' ἐπεὶ ἀναχθέντες ὕπατοι διεφέροντο, καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ ὁ Κράσσος ἴσχυε μᾶλλον, παρὰ δὲ τῷ δήμῳ ἐκράτει Πομπήϊος. παρῃτήσατο δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν. καὶ ἔθους ὄντος τοῖς Ῥωμαίοις ἱππεύσιν, ὅταν στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν τὸν ἵππον εἰς ἀγορὰν ἐπὶ τοὺς τιμητάς, κατηγορεῖσθαί τε τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον, ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δοῦναι εὐθύνας τῶν στρατειῶν, καὶ οὕτως ἀφίεσθαι, νεμομένους τιμὰς ἢ ἀτιμίας προσηκούσας τοῖς βίοις ἑκάστων· τότε προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταί, καὶ οἱ ἱππεῖς παρῄεσαν ἐξεταζόμενοι. ὤφθη δὲ καὶ Πομπήϊος εἰς τὴν ἀγορὰν, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δ' ἄγων τὸν ἵππον διὰ χειρός, ἦν δὲ τοῦ δήμου θαῦμα καὶ σιωπή. ἔπειτα ὁ εἷς τῶν τιμητῶν, πυνθάνομαί σου, εἶπεν, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας; ὁ δὲ μεγάλῃ φωνῇ, ἐστράτευμαι, ἀπεκρίνατο, καὶ πάσας ὑπ' ἐμαυτῷ αὐτοκράτορι. πρὸς ταῦτα ὁ δῆμος ἐξεκέκραγε, καὶ οἱ τιμηταὶ τοῖς πολίταις χαριζόμενοι, ἀναστάντες προέπεμψαν αὐτὸν οἴκαδε. ἤδη δὲ τῆς ἀρχῆς παρελθούσης, ἀπέθετο αὐτὴν ὁ Πομπήϊος, καὶ μετὰ τοῦτο ὁ πειρατικὸς αὐτῷ ἐνετέθη πόλεμος. ὡρμήτο μὲν γὰρ ἡ πειρατικὴ δύναμις ἐκ Κιλικίας, ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ ταῖς βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις χρήσασα ἑαυτήν. εἶτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις συμπεσόντων ἀλλήλοις, ἀφύλακτος οὖσα ἡ θάλασσα, κατ' ὀλίγον αὐτοὺς ἐφειλκύσατο· καὶ δύναμιν ἔχοντες, οὐ τοῖς πλέουσιν ἐπετίθεντο μόνον, ἀλλὰ καὶ νήσους καὶ πόλεις παραλίους περιέσπαντο. ἐγένοντο δὲ αὐτοῖς αἱ μὲν λῃστρικαὶ νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δ' ἁλοῦσαι ὑπ' αὐτῶν πόλεις ὑπὲρ τετρακοσίας, πολλὰ δὲ καὶ τῶν ἀβάτων ἐξέκοψαν ἱερῶν, ἐνύβριζον δὲ καὶ τοῖς Ῥωμαίοις. ὁπότε γάρ τις ἁλοὺς ἀνεβόησε Ῥωμαῖος εἶναι, ἐκπεπλῆχθαι προσ-
" ποιούμενοι, καὶ δεδιέναι, τούς τε μηροὺς ἐπαίοντο, καὶ
" προσέπιπτον αὐτῷ· καὶ οἱ μὲν ὑπεδέσμουν αὐτὸν καλτίοις, οἱ
" δὲ τήβεννον περιέβαλλον, εἶτα τὰ κατειρωνευσάμενοι, τέ-
" λος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προβαλόντες, ἐκέλευον
" ἐκβαίνειν, καὶ ἀπιέναι χαίροντα. εἰ δὲ μὴ βούλοιτο, ὠθοῦν-
" τες αὐτὸν κατέδυον. πάσης δὲ θαλάσσης ἀπλώτου τοῖς ἐμπόροις οὔσης, σπάνις ἦν τῶν ἀναγκαίων ἐν τῇ ἀγορᾷ. δόξαν δὲ τὸν Πομπήϊον ἐκπέμψαι κατὰ τῶν πειρατῶν, Γαβίνιος εἷς τῶν Πομπηΐου συνήθων ἔγραψε νόμον, οὐ ναυαρχίαν, ἄντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα. ἐδίδου γὰρ ὁ νόμος αὐτῷ ἀρχὴν τῆς ἐντὸς θαλάσσης Ἡρακλείων στηλῶν, ἠπείρου δὲ πάσης ἐπὶ θαλάσσης ἄχρι τετρακοσίων σταδίων, καὶ πεντεκαίδεκα πρεσβευτὰς ἐκ τῆς βουλῆς ἑλέσθαι ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας· χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμιείων καὶ τῶν τελωνῶν ὅσα βούλοιτο, καὶ ναῦς διακοσίας. ταῦτα ὁ μὲν δῆμος προθύμως ἐδέξατο. οἱ δὲ τῆς συγκλήτου προφανέστεροι, φόβου ἄξιον ἐνόμιζον τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀό-
" ριστον, καὶ ἀντέλεγον πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει
" τῷ νόμῳ, οὐ διὰ τὸν Πομπήϊον, τὸν δῆμον δὲ θεραπεύων, καὶ οἰκειούμενος ὑπὸ τοῦ. τέως μὲν τοι ἐκυρώθη τὸ ψήφισμα. καὶ ὁ Πομπήϊος εἰς ἐκκλησίαν ἐλθὼν, διπλάσια τὰ ἐψηφισμένα λαβεῖν διεπράξατο. διελὼν δὲ τὰ πελάγη καὶ διαστήματα τῆς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ' ἑκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἐκάθηρε τῶν λῃστηρίων τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκὸν, τὸ περὶ Σαρδόνα, καὶ Κύρνον, καὶ Σικελίαν, ἡμέραις τεσσαράκοντα.

ἔπε

Marginalia (Greek): ὅπως οἱ τιμηταὶ τὸν Πομπήϊον ἐξέτασαν προσιόντα αὐτοῖς. — περὶ τοῦ πειρατικοῦ πολέμου, καὶ ὅπως ... Ῥωμαίους ... — ὅπως ταχέως τῶν πειρατῶν ἐνίκησε ... θάλασσαν ... ἡμέραις ...

iora & ardentiora populi Romani studia habuit. Itaq; & alter triumphus, & consulatus, & Crassus illius gratia adiutus collega ei datus est. Cæterùm in Consulatu nō consenserūt: ac maior fuit Crasſi in curia, Pompeij in cōcione autoritas. * Imperiū quidē recusauit. & quia moris erat, ut Romani equites, cum legitimū tempus militassent, equo quisq; suo in forū ad Censores adducto, duces & imperatores recēserent, sub quibus stipendia meruissent: & rationibus militiæ redditis, uel honore uel ignominia pro anteactæ uitæ ratione afficerentur: Pompeio etiam inter cæteros imperij insignibus ornato, equum manu ad Censores adducente: populus cum admiratione tacuit: Pompeius uerò altero Censore rogante, an omnes expeditiones ex lege obijsset: magna uoce se obijsse respondit, easq; omnes se ipso imperatore. Tum populo acclamante, à Censoribus in multitudinis gratiam honorificè domum est deductus. Post anni exitum magistratu abeunti bellum Piraticum est mandatum. Piratæ porrò ex Cilicia profecti, bello Mithridatico regiæ clasſi nauarant operam. Deinde Romanis bellis ciuilibus inter se congresſis, freti multitudine, paulatim mare incustoditum inuaserunt, non nautas duntaxat aggredi, sed insulas & urbes maritimas etiam occupare soliti. Naues habuerunt amplius mille, urbes ceperunt ultra quadringentas, multa religiosisſima fana exciderunt, & Romanis ipsis insultarunt. Nam cum aliquis captus exclamabat, se Romanum esse, se territos præ metu femora ferire simulantes, antè eum prouoluti, partim calceos ei circumligabant, partim togam induebant. Sic ludibrio habitum, demissa in medium pelagus scala, excendere, & lætum abire iusserunt: restitantem, impellendo demerserunt. Cum autem maria omnia mercatoribus interclusa essent, & rerum in foro uænalium penuria laboraretur, Pompeio duce delecto, Gabinius familiaris eius legem tulit, qua illi non clasſis imperium, sed planè Monarchia tribuebatur: concessa potestate maris quod intra columnas Herculanas est, & terræ continentis à quolibet mari ad quadringenta stadia: & ut quindecim legatos è senatu ad partes imperij tutandas sibi legeret: & pecuniæ quantum uellet, ex ærario & uectigalibus sumeret, ac naues ducentas. Hæc plebs alacriter approbauit. Primores autem senatus immensam illam & infinitam potestatem metuentes, aduersati sunt: præter Cæsarem, qui legem non in Pompeij gratiam, sed plebis sibi conciliandæ studio defendit. Decreto illo firmato, Pompeius in concione dupla omnia impetrauit: diuiso'que pelago, & maris interuallis in partes tredecim descriptis, certis nauibus & duce in parte qualibet collocatis, mare Tyrrhenum, Africanum, Sardoum, Corsicum, Siculum, intra dies quadraginta pacauit.

Pompeius prius imperator quam miles.

Bellum Piraticum.

 Dein-

Deinde cum urbes festinanter prætereuchere-tur, Athenas non præterijt. Sed excensu in terram et re diuina facta, populoque salutato, inscriptiones sui honoris causa factas inuenit, unam
» intra portam his uerbis: Quatenus re hominē
» esse agnoscis, eatenus Deus es: alterā extra: Ex
» pectabamus, adorabamus, uidimus, deduci-
» mus: piraticum bellum confectum est, & latro
» cinia toto mari profligata non amplius trimestri spacio. His Romæ nūciatis, Manlius tribunus plebis rogationē tulit, ut Pōpeius Luculli prouincia suscepta, & Bithynia adiūcta, bellū Mithridati et Tigrani regibus inferret, retenta classe & maris imperio. Quod nō aliud erat, nisi Romanum principatū uni tradere. Tamē ea rogatio, optimatib. metu populi tacentibus & cōniuentibus, ualuit: Pompeius uerò literis acceptis, fertur contractis superciliis percussoque femore præ se tulisse, quasi grauiter molesteque ferret imperiū: quam dissimulationē ne amicis quidē suis probauit. Inde mari intra Bosporū & Phœniciam præsidijs occupato, contra Mithridatē est profectus. qui cum montem inexpugnabilē ob aquæ penuriam deseruisset, eundem Pompeius occupauit, coniectura tum ex stirpium natura, tum ex locorū flexibus capta, locum illum fontes habere. cumque puteos effodi iussisset, tota castra celeriter aqua abundarunt. Deinde castris circumpositis, hosti fugam intercludere studuit. sed ille dies XLV obsessus, nihilominus cum firmissima parte exercitus elapsus est, inutilibus & ægrotis interfectis. Quē Pompeius circa Euphratem assecutus, timēs ne flumen trajceret, intempesta nocte eduxit exercitum. Ibi necesse erat pro uallo certare, lunaresque radij turbabant regios. Nam Romani lunam iamiam occiduam à tergo habebant: unde corporum umbræ longè antrorsum proiectæ, opinionē hostibus afferebant, eos in propinquo esse. Telis igitur incassum emissis, attingebant neminē. Hoc Romani animaduerso, clamore sublato accurrerunt, & ultra decē millia in fuga ceciderunt. Ipse Mithridates cum pluribus effugit. Pompeius uerò in Armeniam impressionem fecit, à Tigrane iuniore accersitus: iā enim à patre defecerat. At rex Tigranes à Lucullo attritus, humanitate Pompeij audita, deditionē fecit, præsidio in regiā accepto. Ad Pompeiū accedens, Cidarim capiti detractam, ante pedes illius collocare, et humi procumbere uoluit. Sed Pompeius prehēsa dextera, eo iuxta se, filio eius ex altera parte collocato, dixit: Cætera Lucullo esse ascribēda, à quo ei adēpta esset Syria, Phœnicia, Cilicia, Galatia, Sophene. Quæ uerò ad suū usque aduentū conseruasset, ea habiturū. Filiū eius in Sophene regnaturū esse. His Tigranes acquieuit. eius uerò filius iratus, cū ad cœnā uocare-
» tur, Nihil sibi opus esse istis Pōpeij honorib.
» dixit: se enī aliū Romanū inuenturū esse. Quare in uinculis ad triumphū seruatus est. Pompeius Afranio ad Armeniæ præsidium relicto,

per

Mithridati cum bellū.

Mithridates ad Euphratē profligatur.

Tigranis deditio.

ἅτε ἐπαρέπλεον τὰς πόλεις μετὰ σπουδῆς, οὐ παρῆλθε τὰς Ἀθήνας. ἀναβὰς δὲ, καὶ θύσας, καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον, εὗρεν ἐπιγραφὰς εἰς αὐτὸν πεποιημένας, ὧν ἡ μὲν ἐντὸς τῆς πύλης ἔλεγεν· ἐφ' ὅσον ἂν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ θεός. ἡ δὲ ἐκτὸς· προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν, εἴδομεν, προπέμπομεν. κατελύθη μὲν οὖν ὁ πειρατικὸς πόλεμος, καὶ τὰ πανταχοῦ τῆς θαλάσσης ἐξηρέθη λῃστήρια, οὐκ ἐν πλείονι χρόνου μηνῶν τριῶν. τούτων δὲ εἰς Ῥώμην ἀπαγγελθέντων, γράφει νόμον εἷς τῶν δημάρχων ὁ Μάλλιος, παραλαβόντα Πομπήιον πᾶσαν τὴν χώραν ὅσης ὁ Λεύκολλος ἦρχε, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης, ὡς ἤδη τοῦτο εἶναι φανερόν· τοῦτο δὲ ἦν, ὑφ' ἑνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν. τὸ μὲν οὖν ψήφισμα ἐκυρώθη, φοβηθέντων τὸν δῆμον τῶν ἀριστοκρατικῶν, καὶ σιωπησάντων. Πομπήιος δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα, λέγεται τὰς ὀφρῦς συναγαγεῖν, καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι, ὡς δυσχεραίνων, καὶ βαρυνόμενος τὴν ἀρχήν. τὴν δὲ εἰρωνείαν ταύτην οὐδ' οἱ συνήθεις αὐτῷ ῥᾷον ἤνεγκαν. τέως δὲ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ταῖς φρουραῖς ἐπὶ πολὺ διαλαβὼν, αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην. ἐκείνου δὲ ἐκλιπόντος ὄρος δύσμαχον, ὡς ἄνυδρον, ἐν ᾧ ἐστρατοπεδεύετο, ὁ Πομπήιος κατέσχεν αὐτὸ, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων, καὶ ταῖς συγκλινίαις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ὀρύσσειν φρέατα. καὶ ταχὺ μεστὸν ἦν ὕδατος τὸ στρατόπεδον. ἐπεὶ δὲ περιεστρατοπέδευσεν, ἐπετείχιζεν αὐτόν. ὁ δὲ πέντε καὶ τεσσαράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας, ἔλαθεν ἀποδρὰς μετὰ τῆς ἐρρωμενεστέρας δυνάμεως, ἀποκτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ τοὺς νοσοῦντας. καταλαβὼν δὲ αὐτὸν περὶ τὸν Εὐφράτην ὁ Πομπήιος, ἵνα μὴ φθάσῃ περάσας τὸν ποταμόν, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγε τὴν στρατιάν. ἦν οὖν αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ χάρακος μάχεσθαι. σελήνη δ' ἦν καταφερομένη, ὃ τοὺς βασιλικοὺς ἔσφηλεν. ὄπισθεν γὰρ κατὰ νώτου τῶν Ῥωμαίων ἤδη δὲ πρὸς δύσιν οὔσης, αἱ σκιαὶ τῶν σωμάτων προελθοῦσαι πολὺ, δόκησιν παρεῖχον τοῖς πολεμίοις ἐγγίζειν τοὺς Ῥωμαίους αὐτοῖς· καὶ τοὺς ὑσσοὺς ἀφιέντες, ἐτύγχανον οὐδενός· ὃ συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον, καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὡς πολὺ πλείους μυρίων ἐκτανεῖν. αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης μετὰ πλειόνων διέφυγε. Πομπήιος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε, τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἤδη γὰρ ἀφεστήκει τοῦ πατρός. ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης ὑπὸ Λευκόλλου συντετριμμένος, ἥμερον δὲ πυνθανόμενος τὸν Πομπήιον, ἑαυτόν τε παρέδωκε, καὶ φρουρὰν ἐδέξατο πρὸς τὰ βασίλεια. προσιὼν δὲ τῷ Πομπηίῳ, τήν τε κίταριν ἀφεῖλε τῆς κεφαλῆς, καὶ ὥρμησε πρὸ ποδῶν αὐτὴν ἐκείνου θεῖναι, καὶ καταβαλεῖν ἑαυτόν. ἀλλ' ὁ Πομπήιος τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος, προσηγάγετο, καὶ πλησίον ἱδρύσατο, τὸν δ' ἐκείνου υἱὸν ἐπὶ θάτερα, καὶ εἶπε· τῶν μὲν ἄλλων δεῖν αἰτιᾶσθαι Λεύκολλον· ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφῃρῆσθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σωφηνήν· ἃ δὲ ἄχρις αὐτοῦ διατετήρηται, ἕξειν. Σωφηνῆς δὲ βασιλεύσειν τὸν υἱόν. ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησεν, ὁ δὲ υἱὸς ἐδυσφόρει. καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον, οὐκ, ἔφη, Πομπηίου δεῖσθαι, τοιαῦτα τιμῶντος. καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὑρήσειν Ῥωμαῖον. ἐκ τούτου δεθεὶς, ἐς τὸν θρίαμβον ἐφυλάττετο. καταλιπὼν δὲ Πομπήιος φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφράνιον, αὐτὸς

διὰ τῶν

ἴσως ἐν ὑπερβολῇ τοῦ Πομπηίου μαθόντων τῶν Ῥωμαίων τὴν νίκην τοῦ πειρατικοῦ πολέμου.

ἴσως τὸ μέτριον δοκεῖν ὁ Πομπήιος ὑπεκρίνετο.

ὅτι λαβὼν [illegible] Πομπήιον [illegible] Ἀρμενίαν [illegible] ἐχρήσατο [illegible]

καὶ [illegible] Ῥωμαίων [illegible] Πομπήιος.

διὰ τῶν προσοικούντων τὸν καύκασον ἐθνῶν, ἐπὶ μιθριδάτην ἐβάδιζε. μέγιστα δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἔθνη ἀλβανοί τε καὶ ἴβηρες, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν πόντον καθήκοντες, ἀλβανοὶ δ' ἐπὶ τὴν ἕω καὶ τὴν κασπίαν θάλασσαν. οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτήσαντι πομπηΐῳ δίοδον ἐδεδώκεσαν, εἶτα γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους, προσέβαλον αὐτῷ, καὶ τραπέντες ἐφθάρησαν παμπληθεῖς. τοῦ δὲ βασιλέως αὐτῶν πέμψαντι πρέσβεις, σπεισάμενος, ἀπῄει ἐπὶ τοὺς ἴβηρας μαχιμωτέρους ὄντας τῶν ἀλβανῶν, καὶ μήτε μήδοις μήτε πέρσαις ὑπείξαντας, διαφυγόντας δὲ καὶ τὴν τῶν μακεδόνων δυναστείαν, ἀλεξάνδρου ταχέως ἐκ τῆς ὑρκανίας ἀπάραντος. ἀλλὰ καὶ τούτους μεγάλῃ μάχῃ τρεψάμενος, πολλοὺς ἀνεῖλε, καὶ πολλοὺς ἐζώγρησεν. ἐντεῦθεν εἰς τὴν κόλχον ἐνέβαλεν. αὖθις δὲ ἀλβανῶν ἀποστάντων, ἤλαυνεν ἐπ' αὐτοὺς διὰ ἀνύδρου καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ, ὕδωρ ἐν ἀσκοῖς πολλοῖς ἐπικομιζόμενος. καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς, ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σφῶν βασιλέως στρατηγουμένοις, ἐνίκησε· καὶ αὐτὸν ἐπελθόντα οἱ καὶ βαλόντα, ἐκ χειρὸς διελάσας ἀπέκτεινεν. ἐν-
τε καὶ ἀμαζόνας λέγονται συμμαχῆσαι τοῖς ἀλβανοῖς. μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλευομένων τῶν νεκρῶν, πέλταις ἀμαζονικαῖς οἱ ῥωμαῖοι καὶ κοθόρνοις ἐνέτυχον, σῶμα δὲ γυναικεῖον οὐδὲν εὑρέθη. νέμονται δὲ αὗται τὰ καθήκοντα πρὸς ὑρκανίαν θάλασσαν τοῦ καυκάσου· μέσον δὲ τῶν ἀλβανῶν καὶ αὐτῶν οἰκοῦσι γέλλαι καὶ λίγυες, οἷς ἔτους ἑκάστου περὶ τὸν θερμώδοντα ποταμὸν εἰς ταὐτὸν φοιτῶσαι, ὁμιλοῦσιν ἐπὶ δύο μῆνας. εἶτα καθ' ἑαυτὰς ἀπαλλαγεῖσαι βιοῦσι· τεκοῦσαι δὲ τὰ μὲν ἄρρενα, κομίσασαι περὶ τὴν τῶν πατέρων ἐκτίθενται γῆν, τὰ δέ γε θήλεα τρέφουσι. τῶν δὲ τοῦ μιθριδάτου παλλακῶν ἀναχθεισῶν πρὸς αὐτόν, οὐδεμίαν ἔγνω πομπήϊος. στρατονίκη δέ, ἣ καὶ μέγιστον παρὰ μιθριδάτῃ ἔσχεν ἀξίωμα, καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττε, δῶρά τε πολλὰ τῷ πομπηΐῳ προσήγαγε, καὶ τὸ φρούριον παρεδίδου. ὁ δὲ τῶν προσαχθέντων ὅσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμπρότητα τῷ θριάμβῳ παρεῖχον, λαβὼν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν στρατονίκην ἔχειν ἐκέλευσε. καὶ τοῦ βασιλέως δὲ τῶν ἰβήρων κλίνην, καὶ τράπεζαν, καὶ θρόνον, χρυσᾶ πάντα πέμψαντος αὐτῷ, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις εἰς τὸ δημόσιον παραδεδώκει. ὡς δὲ τὸν μιθριδάτην ἑώρα φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον, τούτῳ μὲν ἀπεῖπεν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν, αὐτὸς δὲ προῆγε σὺν στρατιᾷ. χειρωσάμενος δὲ διὰ ἀφρανίου τοὺς περὶ ἀμανὸν * ἄραβας, καταβὰς εἰς συρίαν, ταύτην μὲν ἐπαρχίαν καὶ κτῆμα ῥωμαίων ἀπέφηνε. τὴν δὲ ἰουδαίαν ὑπέταξε, καὶ τὸν βασιλέα αὐτῶν ἀριστόβουλον συνέλαβεν, ὡς ἐν τοῖς ἰουδαϊκοῖς ἤδη ἱστόρηται. μέγα δὲ ἦν ὄνομα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, καὶ μεῖζον τῆς ἀρετῆς καὶ πρᾳότητος. ὁ δὲ τῆς περὶ τὴν πέτραν ἀράβων βασιλεὺς ἀρέτας, ἔγραψε πομπηΐῳ πάντα ποιήσειν. ἠγγέλθη μέντοι αὐτῷ τεθνεὼς καὶ ὁ μιθριδάτης, φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχειρισαμένου αὐτόν. εἰς ἀμισὸν οὖν ἀφικομένῳ πομπηΐῳ, πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ φαρνάκου κεκόμιστο, πολλὰ δέ γε προσῆκτο σώματα, καὶ αὐτὸς ὁ μιθριδάτου νεκρός. ἐπανιὼν δὲ λυπηρὰν τὴν ἐπάνοδον ἔσχηκε διὰ τὴν γυναῖκα μουκίαν, ἐξυβρικυῖαν παρὰ τὴν ἐκδημίαν αὐτοῦ. καὶ πλησιάσας τῇ ἰταλίᾳ, ἔπεμψεν ἐκείνῃ τὴν ἄφεσιν. ἐν δὲ τῇ ῥώμῃ λόγοι περὶ αὐτοῦ ἐγένοντο, καὶ θόρυβος ἦν, ὡς τὸ στράτευμα τῇ πόλει ἐπάξοντος, καὶ μοναρχήσοντος. ὁ δὲ τῆς ἰταλίας τε ἅμα ἐπέβη, καὶ ἐκκλησιάσας, τοὺς στρατιώτας ἐκέλευ-

περὶ ἀμαζόνων.

per gentes Caucasi mõtis accolas Mithridatē est persecutus, quarũ maximæ sunt Albani & Iberes: hi ad Meschicos montes & Pontũ pertinentes, illi uersus ortum & mare Caspiũ habitantes. Albani Pompeio petenti transitũ dederant. Deinde cum non pauciores X L millibus conuenissent, impetũ in eum fecerunt: sed profligati sunt, atque ingens multitudo perijt. Eorum uerò regi pace quam per legatos petierat, data, contra Iberes est profectus, Albanis bellicosiores: qui neq; Persis neq; Medis cesserant, & Macedonum quoq; dominatum effugerant, Alexandro celeriter ex Hyrcania digresso. Sed & his magno prœlio superatis, multos occidit, multos cæpit. Inde Colchidem inuasit, & contra Albanos qui defecerant, per asperam & aridam uiam aqua multis utribus allata, rediens: ijs uictis, regem & ducem eorum Adelphũ ictum inferentem, gladio transfixit. In Albanorum exercitu Amazones fuisse perhibentur, nam cum post prœliũ cadauera spoliarentur, Romani peltas Amazonicas & cothurnos, nullum tamen fœmineum corpus repererunt. Incolũt eæ mulieres eas Caucasi partes quæ ad mare Hyrcanum descendunt. In illarum Albanorumq; medio habitant Gellæ & Ligyes, cum quibus quotannis circa flumen Thermodontem per duos menses coeunt. Inde digressæ, uitam sine uiris agunt. Cum pepererunt, mares circa patrum terram exponunt: puellas ipsæ educant. Mithridatis pellicib. ad se adductis, nullius consuetudine Pompeius usus est. Stratonice uerò summa dignitate apud Mithridatem prædita, castello opulentissimo præfecta, multa munera Pompeio obtulit, & castellum ipsum tradidit. Is uerò ijs tantũ quæ uel templis ornamento futura, uel triumpho splendorem allatura erant, acceptis: reliqua Stratonicen habere iussit. Item lectũ, mensam, solium, aurea omnia sibi à rege Iberũ missa, quæstoribus dedit, in ærarium referenda. Vt Mithridatem fugiendo quàm pugnando molestiorem esse uidit, se hostem illi famē, se ipso grauiorem, relicturum esse minatus, cum exercitu progressus est: domitisq; per Afranium * Arabibus, qui ad Amanũ habitant, Syriam populi Romani prouinciam & possessionem fecit: Iudæam subegit, Aristobulo rege cõprehenso, ut iam in historia Iudaica est expositũ. Cum potentia Pompeij multum, uirtus & clementia magis etiam celebrarentur, Arabiæ Petreæ rex Aretas, ei scripsit, se in eius potestate fore. Nunciato Mithridatis interitu, Aminsum profectus, à Pharnace parricida multa munera accepit, multos homines, & ipsum Mithridatis cadauer. Reditum ei molestum fecit uxoris Mutiæ per ipsius absentiam adulterium: cui, cum Italiæ appropinquasset, libellum repudij misit. Romæ autem rumore & tumultu orto, quasi exercitum in urbem adducturus & regnũ occupaturus esset: simulatq; Italiam attigit, concione aduocata, milites in sua

Albani.

Iberes.

Amazones.

Pompeij continentia & abstinētia.

Pharnaces parricida.

Mutiæ repudium.

sua quenq; redire, atq; iterum ad triumphum præstò esse iussit. Exercitu dimisso, ciuitates eum inermem cum paucis ire uidentes, præ lætitia effusæ, Romam cum maioribus copijs officij gratia perduxerunt. Lege autem non permittente, ut ante triumphũ urbem ingrederetur, à senatu petijt, ut comitia consularia differrentur: sed id Catone aduersato non impetrauit. Quare uirũ eum conciliare sibi studens, ex duabus illius neptibus alterã ipse ducere, alteram filio suo despondere uoluit: qua affinitate Cato, ut quæ corrumpendæ suæ integritati esset, repudiata, & sororẽ & uxorẽ iratas habuit. Pòst Pompeio ob consulatũ Afranio petendũ pecunia per tribus distributa male audiente, ut qui dignitates indignis uænales fecerat: Cato mulieribus dixit: Ista probra nobis communia erũt, si affinitatẽ cum Pompeio cõtraxerimus. Triumpho propter magnitudinẽ biduo peracto: tamen ex apparatis rebus, temporis exclusæ angustijs multæ spectari non potuerunt: & scriptura prælata significatum est, de quibus gentibus triumpharetur. Hæ aũt fuerunt, Pontus, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Media, Colchi, Iberes, Albani, Syria, Cilicia, Mesopotamia, Phœnicia, Palæstina, Iudæa, Arabia, Piratæ terra mariq; debellati. Inter hæc castella mille non pauciora capta, urbes penè nongentæ: naues piraticæ octingentæ, hostiũ * regiæ undequadraginta. Adhæc in literis referebatur, cum ex uectigalibus * quinquies millies centena millia in ærarium redirent, se decies octies & quingenties centena millia adiecisse. In ærariũ inferri signatæ pecuniæ & aurei atq; argẽtei ornatus uicies mille talẽta, præter ea quæ militibus donata essent. In triũpho ducti sunt, præter archipiratas, Tigranis Armenij filius, cum uxore & filiabus, ipsiusq; regis Tigranis uxor Zosime, & Iudæorũ rex Aristobulus, & cognati Mithridatis, alijq; plures. Illud aũt in eius gloria præcipuũ fuit, quòd tres triũphos duxit: primùm ex Africa, alterum ex Europa, postremum ex Asia: tum annos XL natus, uictorijs totum penè terrarum orbem complexus. Pòst, Roma finitimisq; locis annonæ penuria laborantibus: in Sicilia, Sardinia, & Africa maxima frumenti copia coacta, cum gubernatores ob uentorum uehementiam soluere recusarent, primus naui conscensa, & anchoris reuelli iussis, exclamauit: „Nauigare necesse est, uiuere non est necesse. Hac audacia, secundaq; fortuna usus, omnes mercatus frumento, nauibus mare impleuit. E're porrò eius fuisset, si tum uitam cum morte commutasset. Insecutum enim tempus ei successus inuidiosos & casus exitiosos attulit. Nam cum se cum Cæsare coniunxisset, eumq; sua autoritate & potentia extulisset, ab illo euersus & conculcatus est. Ne autem bis eadem commemorentur, quæ de Pompeio restant, in Cæsaris historia (in eam enim incidunt) referentur.

Põpeij affinitas à Catone repudiata.

Catalogus gentium à Pompeio deuictarũ.

Tres triumphi.

Res frumẽtaria.

Cæsaris amicitia Põpeio exitiabilis.

C. Iu-

ἐκέλευσεν ἕκαστον πρὸς τὰ οἰκεῖα τρέπεσθαι, καὶ αὖθις ἀθροισθῆναι διὰ τὸν θρίαμβον. σκεδασθείσης δὲ οὕτω τῆς στρατιᾶς, ἄνοπλον αἱ πόλεις ὁρῶσαι Πομπήιον, καὶ μετ' ὀλίγων ἀπιόντα, ὑφ' ἡδονῆς ἐκχεόμεναι καὶ προπέμπουσαι, συγκατῆγον εἰς τὴν Ῥώμην μετὰ δυνάμεως πλείονος. τοῦ δὲ νόμου μὴ συγχωροῦντος, πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, πέμψας ἠξίου τὴν βουλὴν ὑπερτεθῆναι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας. Κάτωνος δὲ ἐναντιωθέντος, οὐκ ἔτυχε· διὸ καὶ οἰκειώσασθαι τὸν ἄνδρα ἠθέλησε. δυεῖν οὖν ἀδελφιδῶν οὐσῶν ἐκείνῳ, τὴν μὲν αὐτὸς ἐζήτει λαβεῖν, τὴν δὲ τῷ υἱῷ συνοικίσαι. παραιτουμένου δὲ τὴν ἀγχιστείαν τοῦ Κάτωνος, ὡς διαφθορὰν ἐσομένην αὐτῷ τοῦ τρόπου, ἡ ἀδελφὴ καὶ ἡ γυνὴ ἐχαλέπαινον. ἀφρανίου δὲ Πομπηίου ὑπατείαν μετιόντος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὰς φυλὰς ἀργύριον ἀναλίσκοντος, καὶ κακῶς ἐντεῦθεν ἀκούοντος, ὡς ἄνιον τὴν ἀρχὴν ποιουμένου τοῖς μὴ ταύτης ἀξίοις, ὁ Κάτων ἔφη πρὸς τὰς γυναῖκας· τούτων τῶν ὀνειδῶν κοινωνητέον ἡμῖν, οἰκείοις γενομένοις πρὸς τὸν Πομπήιον. τοῦ θριάμβου δὲ ὑπὸ μεγέθους ἐν δυσὶ τελεσθέντος ἡμέραις, οὐκ ἐξήρκεσαν αὗται, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θέας ἐξέπεσε· γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο τὰ γένη, καθ' ὧν ἐθριάμβευσεν, ἦν δὲ ταῦτα· Πόντος, Ἀρμενία, Παφλαγονία, Καππαδοκία, Μηδία, Κόλχοι, Ἴβηρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κιλικία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῇ καὶ θαλάττῃ καταπεπολεμημένον. ἐν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἑαλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάττω, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἐνακοσίων ἀποδέουσαι, καὶ νῆες πειρατικαὶ ὀκτακόσιαι, κατοικίαι δὲ * πόλεων μιᾶς δέουσαι τεσσαράκοντα. πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον· ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο, μυριάδας ἑπτακισχιλίας πεντακοσίας Ῥωμαῖοι λαμβάνουσιν. ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρείοις καὶ χρυσείοις δισμύρια τάλαντα, πάρεξ τῶν τοῖς στρατιώταις νενεμημένων. αἰχμάλωτοι δὲ ἐπομπεύθησαν, ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν, υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου, μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατέρων. αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, καὶ συγγενεῖς Μιθριδάτου, ἄλλοι τε πλεῖστοι. μέγιστον δὲ ὑπῆρξε πρὸς δόξαν αὐτῷ, ὅτι τρὶς τεθριαμβευκώς, τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τὸν δὲ τελευταῖον ἐκ τῆς Ἀσίας κατάγων, τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆχθαι θριάμβοις. ἦν δὲ τότε ἐτῶν τεσσαράκοντα. σιτοδείας δὲ μετὰ ταῦτα τὴν Ῥώμην καὶ τὰ περὶ αὐτὴν κατασχούσης, πλεύσας εἰς Σικελίαν, καὶ Σαρδώ, καὶ Λιβύην, ἤθροισε σῖτον. καὶ ἀνάγεσθαι μέλλων, τῶν κυβερνητῶν ὀκνούντων διὰ πνεύματα βίαια, πρῶτος αὐτὸς ἐμβάς, τὰς ἀγκύρας αἴρειν ἐκέλευσε, καὶ ἀνεβόησε· πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν δὲ οὐκ ἀνάγκη. τοιαύτῃ δὲ τόλμῃ χρώμενος, καὶ ἀγαθῇ τύχῃ, ἐνέπλησε τὰ ἐμπόρια σίτου, πλοίων δὲ γε τὴν θάλασσαν. καὶ ἄριστα δὴ ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου πεπαυσάμενος. ὁ δὲ ἐπικαταχρόνος αὐτῷ τὰς δὲ εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνήκεστα δέ γε τὰ δυστυχήματα. προσθεὶς γὰρ Καίσαρι, καὶ διὰ τῆς οἰκείας δόξης τε καὶ δυνάμεως ἐξάρας αὐτόν, ὑπ' ἐκείνου ἀνετέτραπτό τε καὶ κατεβέβλητο. ἵνα δὲ μὴ δὶς τὰ αὐτὰ ἱστορῆται, ἐν τοῖς περὶ Καίσαρος τὰ λοιπὰ τοῦ Πομπηίου εἰρήσεται, τῇ περὶ ἐκείνου συμμιγέντα ἱστορίᾳ.

ὅτι σιτοδείας οὔσης ἐν Ῥώμῃ Πομπήιος ἐκπλεύσας συνήθροισε σῖτον, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισεν.

καὶ

ΠΕΡΙ ΙΟΥΛΙΟΥ ΓΑΙΟΥ καίσαρος.

Εὐτυχὴς δὲ ὁ καῖσαρ ἐν στρατηγίαις γενόμενος, καὶ πολλοὺς κατορθώσας πολέμους, μονοδεσπότης δ' ἑαυτῷ τῆς ἐκ τῶν δήμων ῥοπῆς, αὐτὸν γὰρ ἐθρέπτο καὶ μοναρχίας ἐρῶν, ἐπεὶ ἑώρα τινὰς ἐναντιουμένους αὐτῷ, καὶ μάλιστα τὸν πομπήιον τότε μέγα δυνάμενον, τὴν ῥώμην ἐξ ἰβηρίας ὑπεληλύθει. ἣν πρὸ τούτου λαχὼν, ὡς ταύτης ἐπέβη, ὑπὸ λυσιτανοὺς καὶ καλαίκους ἐστράτευσε. καὶ κρατήσας τούτων, ἄχρι τῆς ἔξω προῆλθε θαλάσσης, τὰ μὴ πρὶν ὑπακούοντα ῥωμαίοις ἔθνη καταστρεψάμενος. καὶ ἀπηλλάγη τῆς ἐπαρχίας εὐδοκιμῶν, αὐτός τε πλούσιος γεγονὼς, καὶ τοὺς στρατιώτας ὠφεληκώς. θέλων δ' ὑπὲρ τῆς νίκης θριαμβεῦσαι, πρὸς αὐτοῖς τε τοῖς ὑπατικοῖς ἀφιγμένος ἀρχαιρεσίαις, καὶ μνώμενος ἑαυτῷ ὑπατείαν, ἐν ἀπορίᾳ ἐγένετο. τοὺς μὲν γὰρ θριαμβεύειν μέλλοντας, ἔξω νενόμιστο διατρίβειν τῆς πόλεως· τοὺς δὲ μετιέναι θέλοντας ὑπατείαν, δι' ἑαυτῶν ἔδει πρέπον, τοῖς ἀρχαιρεσιάζουσιν ἐντυγχάνοντας. καταφρονεῖ τοίνυν τοῦ θριάμβου, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν πόλιν, εἰς ὑπατείαν παρήγγελε. τῶν δὲ μέγα δυναμένων ἐν τῇ βουλῇ καὶ ὁ κράσσος ὤν, πρὸς ὃν ὁ καῖσαρ ᾠκείωτο, ἀντιπολιτευόμενος τῷ πομπηίῳ ἐτύγχανε, τούτους ὁ καῖσαρ ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν μετήνεγκε, καὶ ὑπ' ἀμφοῖν ὥσπερ δορυφορούμενος εἰς ὑπατείαν προῆλθε, καὶ αὐτίκα νόμους εἰσῆγε, δι' ὧν ᾠκειοῦτο τὸν δῆμον. ἵνα δὲ τὴν πομπηίου ἰσχὺν ὁ καῖσαρ ἑαυτῷ προσποιήσηται, τὴν οἰκείαν θυγατέρα ἰουλίαν αὐτῷ κατηγγύησε. γήμας οὖν αὐτὴν ὁ πομπήιος, ὅπλων τὴν ἀγορὰν αὐτίκα ἐνέπλησε, καὶ τούς τε νόμους τῷ δήμῳ συνεπεκύρωσε, καὶ καίσαρι τὴν ἐντὸς ἄλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἅπασαν κελτικὴν, καὶ τὸ ἰλλυρικὸν μετὰ ταγμάτων τεσσάρων εἰς πενταετίαν προσέθετο. τῶν δ' ἀντειπόντων ἐκ τῆς βουλῆς πρὸς ταῦτα περιυβρισθέντων, ὀλίγοι παντάπασιν ὑπατεύοντι τῷ καίσαρι συνῄεσαν εἰς βουλήν. εἰπόντος δέ τινος τῶν σφόδρα γερόντων, ὡς φόβῳ τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατιωτῶν οὐ συνέρχονται, τί οὖν, ἔφη ὁ καῖσαρ, οὐ καὶ σὺ ταῦτα δεδιὼς οἰκουρεῖς; ὁ δὲ, ὅτι με ποιεῖ μὴ φοβεῖσθαι τὸ γῆρας, ἔφη, βραχὺς γάρ ὁ βίος, ὅς ἔτι μοι λείπεται. τοὺς δὲ κελτικοὺς πολέμους μαχόμενος, ἐλβετίους μὲν καὶ τιγυρίνους κατεπολέμησε, καὶ ὑπέταξε. γερμανοῖς δὲ συμμίξαι μέλλων, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀποδειλιῶντας, καὶ μάλιστα ὅσοι τῶν ἐπιφανεστέρων ἦσαν καὶ νέων, ἐκέλευσεν ἀπιέναι, καὶ μὴ κινδυνεύειν παρὰ γνώμην αὐτοὺς οὕτως μαλακῶς ἔχοντας. αὐτὸς δὲ ἔφη τὸ δέκατον τάγμα παραλαβὼν, ἐπὶ τοὺς βαρβάρους πορεύεσθαι, μήτε κρείττοσι κίμβρων μέλλων μάχεσθαι πολεμίοις, μήτε αὐτὸς μαρίου χείρων ὢν στρατηγός. ἐκ τούτου ὁρμῆς καὶ προθυμίας γενόμενοι πλήρεις ἅπαντες ἠκολούθουν, καὶ μαχεσάμενοι, λαμπρῶς τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο, ὥστε νεκρῶν μυριάδας ὀκτὼ γενέσθαι. ὁ δὲ τούτων βασιλεὺς ἀριοῦστος φθάσας μετ' ὀλίγων διαπεραιοῦται τὸν ῥῆνον. ταῦτα διαπραξάμενος, εἰς τὴν περὶ πάδον γαλατίαν κατέβη, ἔνθα διατρίβων ἐδημαγώγει, πολλῶν ἀπὸ ῥώμης πρὸς αὐτὸν ἀφικνουμένων, τοῖς ἀπὸ τῶν πολέμων χρήμασι τοὺς πολίτας χειρούμενος. ἐκεῖθεν δὲ ἄλλοις ἔθνεσιν ἐπελθὼν, καὶ νικήσας περιφανῶς, αὖθις ἐν τοῖς περὶ πάδον χωρίοις διαχειμάσων ἐπέστρεψε, τὸν περὶ τὴν ῥώμην δῆμον ἑαυτῷ τιθέμενος χρήμασιν, ἃ τοῖς τὰς ἀρχὰς ἑαυτοῖς μνωμένοις χορηγῶν ἐκεῖνος, τὸν δῆμον τούτοις διαφθείρειν ἐπείθε, καὶ τοῖς τὰ

χρή-

ὅτι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα ὁ καῖσαρ τῷ πομπηίῳ κατεγγύησε.

[illegible]

C. IVLII CAESARIS DICtatoris uita.

FVit & Cæsar in re militari fortunatus, multaq; bella prosperè cōfecit. Cum aūt cultu et obseruātia populi regnū affectaret, in eoq; cùm aliorū aduersationes, cum magnas Pompeij opes sibi obstare cerneret: Romā ex Hispania redijt. in quam prouinciam ante id tempus sibi decretā cum primū uenisset, Lusitanis & * Calæcis domitis, usq; ad exterius mare processit: easq; gētes subegit, quæ antè Romanis nō paruerunt. Ex prouincia discessit gloria & opib. auctus, etiam militibus ditatis. Triumphaturus, cum ad consularia comitia uenisset, & consulatum ambiret, in leges contrarias incidit. Moris enim erat, ut triumphaturi extra urbem manerent: qui uerò Consulatū ambirent, ipsi comitijs candidati interessent. Contempto igitur triumpho urbem ingressus, Consulatū petijt. Crassum, uirū in senatu potentissimū, sibiq; amicum, & Pompeiū, inter sese dissidentes, atq; inuicē aduersantes, recōciliauit: eorumq; tanq; satellitū opera consul factus, statim leges tulit, quibus sibi populū deuinciret. Præterea ut Pōpeij potentiā sibi adiungeret, Iuliam ei filiā despondit. Qua ducta Pōpeius, foro armatis impleto, & popularibus legibus cōfirmatis, Cæsari Galliā Cisalpinam & Transalpinā omnem, & Illyricū, & IIII legiones in quinquennium decreuit. Cum aūt senatoribus qui istis rebus aduersati erant, contumeliose tractatis, paucissimi ad Cæsarem consulem in curiam conueni rent: quodam natu admodum grandi dicente, senatū armorū & militum metu non frequentari: Cæsar, Cur & tu, inquit, non eodem metu domi te cōtines? cui senex respondit, « Aetate se reddi audaciorem, cum sciat breuissimum sibi « uitæ tempus superesse. Dum in Gallijs bellum gerit, Heluetios & Tigurinos deuicit atq; sub egit. Cum Germanis congressurus, cum duces trepidare uideret, illustres in primis & adolescentes, eos abire iussit, atq; abesse à prælio, quos præter opinionem suam adeò molles & effœminatos cerneret. Se uerò cum decima legione Barbaros inuasurum esse dixit, quòd neque hostes fortiores Cimbris oppugnandi essent, neq; ipse imperator Mario deterior. Hac oratione omnium animis ad alacritatem & audaciam excitatis, secuti milites uictoriam illustrem ab hostibus reportarunt, LXXX millibus cæsis. Eorum rex Ariustus, cum paucis Rheno traiecto, elapsus est. His rebus gestis in Circumpadana Gallia degens, populi studia est aucupatus: & multos ad se Roma profectos, hostili pecunia sibi obnoxios reddidit. In de ad alias gentes domandas profectus, illustribus uictorijs partis, ad Padum in hyberna redijt, Romanos pecunia sibi concilians: quā ijs suppeditabat, qui magistratum ambiebant, quò populus per eos corrumperetur, ut ijs tan

Cæsaris res in Hispania gestæ.

Cæsaris cōsulatus.

Gallia prouincia Cæsari decreta.

Heluetij. Tigurini. Germani.

Ariouistus.

Cæsar populum largitionibus corrumpit.

Il 3 tum

tum qui numerarent, magistratus decerneret. Illi igitur nihil eorum omittebant, quibus eius potentia augeretur. Deinde alijs Galliæ populis superatis, Rhenū ponte iunctū cum exercitu transijt. Inde reuersus, filiæ Pompeio nuptæ morte ex puerperio cognita, puero etiam paulo pòst defuncto, ipse & Pōpeius in luctu fuerunt: necnon utriusqꝫ amici casum eum grauiter tulerunt, uinculo necessitudinis eorū dissoluto. Cæsar enim iam magnus factus, & rebus gestis parta gloria euectus, aduersari Pōpeio instituit. & Crasso à Parthis interfecto, qui ueluti pacis sequester inter eos fuerat, euertere Pompeiū, Pompeius uicissim Cæsarem, est conatus. Republica labefactata, cū magistratus per ambitū peterētur, et populus nō suffragia, sed arma pro ijs ferret, à quibus pecuniam accipiebat, & urbs ueluti nauis sine gubernatore periclitaretᷣ: prudentioribus boniconsulendū esse uisum est, si ciuitas ex tanta tempestate ad regnū rediret, allioqui grauius allidenda. Nec enim spem salutis aliā restare: & medicū mitissimum adhibendum esse, qui morbo illi medicinā faceret. quib. uerbis subobscurè Pompeiū intelligi uolebant. Qui etsi uerbis imperiū se detrectare simulabat, re ipsa tamen id agebat, ut Dictator diceretur. Ne igitur Dictaturam per uim inuaderet, solus à senatu cōsul est designatus, desideriū eius solitario imperio leniente. Ob hoc Cæsar & ipse per legatos consulatum petijt, alijs aduersantibus, Pōpeio uerò tacente. Vt aūt Cæsar largitionib. multos in suas partes traduxit, Pōpeius eam conspirationem ueritus, apertè per sese & amicos imperiū Cæsari per decreta abrogauit. quib. ille neglectis petebat, ut & ipse & Pōpeius simul armis positis priuati esse iuberētur. Sin sibi eriperetur imperiū, illi uerò cōfirmaretur; alterū tyrannū cōstitui. Fertur etiā quidā centurio à Cæsare missus, cum didicisset senatū imperiū Cæsari nō diutius dare, pulsato gladij capulo dixisse: At hic dabit. Deinde senatusconsultū factū est, nisi Cæsar intra certū diē imperio se abdicasset, hostem esse iudicandū. Verùm Antonio cæterisqꝫ Cæsaris studiosis postulātibus, ut & Cæsar & Pōpeius simul magistratib. abirēt, eā sententiā ꝓbarūt omnes. Sed cū Cæsar per literas Cæteris omnib. cedēs, solā Cisalpinā ꝓuinciā & Illyricū atqꝫ duas sibi legiones relinqui peteret: cætera quidē ei cōcessit Pōpeius, milites aūt ademit. Senatus uerò Antoniū & factionē eius senatu eiecit. Itaqꝫ seruili habitu ex timore sumpto, cōducticijs bigis Roma exierunt. quæ res militū indignationē cōmouit, cum uiros claros & principes cōtumelijs affectos cernerēt. Cæsar uerò uarijs rationibus animo agitaris, ac subinde mutatis cōsilijs, tandē uulgari illo dicto, Iacta est alea, arma sumpsit: superatoqꝫ Rubicone flumine, Ariminū magnā Galliæ urbē occupauit. Fertur pridie eius diei noctu in somnis sibi cū matre per fœdā incestāqꝫ

Iulia mortua Pompeius et Cæsar alienantur.

Pōpeius solus cōsul designatus.

Cæsar bellum ciuile capeßit.

χρήματα δοθῆναι τοῦ ψηφίζεσθαι τὰς ἀρχάς. οἱ δὲ πᾶν ὃ τὴν ἐκείνου δύναμιν αὔξειν ἔμελλεν, ἔπραττον. εἶτα καὶ ἕτερα κελτικὰ νικήσας ἔθνη, καὶ τὸν ῥῆνον γεφυρώσας, στρατιᾷ διέβη. ἐκεῖθεν δὲ ἐπαναζεύξας, τὴν τῆς παιδὸς αὐτοῦ τελευτήν, ἣ τῷ πομπηΐῳ συνῴκει, μεμάθηκε. καὶ ὅτι τίκτουσα τέθνηκε, καὶ ὡς μετ' ὀλίγον καὶ τὸ τεχθὲν ἐπαπώλετο τῇ μητρί. ὁ μὲν οὖν καῖσαρ καὶ ὁ πομπήϊος πένθος εἶχον ἐπὶ τῇ συμφορᾷ, καὶ οἱ φίλοι δ' ἀμφοῖν βαρέως τὸ πάθος ἤνεγκαν, ὡς τοῦ συνδέσμου λελυμένου τῆς αὐτῶν οἰκειότητος. ἤδη δὲ μέγας ὁ καῖσαρ γενόμενος, καὶ οἰκείαν δόξαν ἐπάρας ἐκ τῶν κατορθωμάτων, ἀνταγωνιστὴν πομπήϊον ἑαυτῷ κατεσκευάζετο. καὶ κράσσου ὑπὸ πάρθοις ἐξολωλότος, ὃς ἔφεδρος αὐτοῦ τε καὶ πομπηΐου ἐλέλειπτο, καταλύειν ἐμελέτα πομπήϊον, κἀκεῖνος αὖθις τὸν καίσαρα. τῆς δὲ πολιτείας νοσούσης, καὶ τῶν τὰς ἀρχὰς μετιόντων ὠνουμένων αὐτάς, τοῦ δὲ δήμου οὐκ ἐπὶ τῶν δελτίων ταῖς ψήφοις χρωμένου, ἀλλ' ὅπλοις, καὶ τῆς πόλεως ὡς ἀκυβερνήτου νηὸς φερομένης, τοῖς νουνεχεστέροις ἀγαπητὸν ἐδόκει, εἰ πρὸς μοναρχίαν ἐκ τοσούτου κλύδωνος, καὶ μή τι χεῖρον πάθοι, καταίροι τὸ τῆς ῥώμης πολίτευμα, ὡς ἄλλως ἀνήκεστα σφίσιν ὄντα τὰ πράγματα· χρῆναι δὲ τοῦ πρᾳοτάτου τῶν ἰατρῶν ἀνέχεσθαι, τὸ πάθος τοῦτο φαρμακεύοντος, ὑποδηλοῦντες διὰ τούτων τὸν πομπήϊον. κἀκεῖνος μέντοι εἰ καὶ λόγῳ παραιτεῖσθαι τὴν ἀρχὴν ὑπεκρίνετο, ἀλλ' οὖν ἐποίει ἵνα δικτάτωρ ἀναδειχθήσεσθαι. ἵνα γοῦν μὴ βιάσηται ψηφισθῆναι δικτάτωρ, ὕπατον αὐτὸν μόνον ἡ γερουσία προὐβάλετο, τῇ μοναρχίᾳ παρηγοροῦσα τούτου τὴν ἔφεσιν. ἐκ τούτου πέμπων ὁ καῖσαρ, καὶ αὐτὸς ὑπατείαν παρήγγελλεν. φιλονεικούντων δ' ἑτέρων, ἐσιώπα πομπήϊος. ὡς δ' ὁ καῖσαρ πολλοὺς τὰ αὐτοῦ φρονεῖν ἀνέπεισε χρήμασι, δείσας τὴν σύστασιν ὁ πομπήϊος, ἀναφανδὸν δι' ἑαυτοῦ καὶ τῶν φίλων ἐπραγματεύετο, καταλῦσαι τὸν καίσαρα τῆς ἀρχῆς, ψηφιζομένων ὧν ἐκεῖνος οὐδ' ὅλως ἐφρόντιζεν. ἠξίου δὲ ὁ καῖσαρ, αὐτόν τε ἅμα καὶ τὸν πομπήϊον καταθεμένους τὰ ὅπλα, ἰδιωτεῦσαι καὶ ἄμφω. εἰ δ' αὐτὸν μὲν ἀφαιρεθεῖεν τὴν ἀρχήν, ἐκείνῳ δὲ βεβαιοῖεν, τὸν ἕτερον κατασκευάζειν τύραννον. λέγεται δέ τινα τῶν παρὰ καίσαρος σταλέντων ταξιαρχῶν, μαθόντα μὴ διδόναι τὴν γερουσίαν τῆς ἀρχῆς χρόνον τῷ καίσαρι, ἀλλ' οὗτοι φάναι δώσει, κρούσαντα τῇ χειρὶ τὴν τοῦ ξίφους λαβήν. εἶτα γνώμη εἰσῆκτο, εἰ μὴ ἐν ὡρισμένῃ ἡμέρᾳ καῖσαρ τὰ ὅπλα καταθεῖτο, ἡγεῖσθαι τὸν ἄνδρα πολέμιον. ἀντωνίου δὲ καὶ τῶν προσηκόντων τὰ καίσαρος ἀξιούντων, καὶ καίσαρα καὶ πομπήϊον τὰς ἀρχὰς ἀποθέσθαι, τῇ γνώμῃ πάντες συνέθεντο. ἐπεὶ δὲ παρὰ καίσαρος ἧκεν ἐπιστολαί, τῶν μὲν ἄλλων ἐξισταμένου, τὴν δὲ ἐντὸς ἄλπεων ἐπαρχίαν καὶ τὸ ἰλλυρικὸν ἀξιοῦντος αὐτῷ δοθῆναι μετὰ δυοῖν ταγμάτων, τἆλλα μὲν ἐδίδου πομπήϊος, οὐ δή γε στρατιώτας ἀφῄρει. οἱ δὲ ὑπατεύοντες καὶ τῆς βουλῆς ἐξήλασαν τὸν ἀντώνιον, καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ. οἱ δὲ διὰ φόβον ἐν οἰκετικαῖς ἐσθῆσι μεταμφιεσάμενοι, ἐπὶ ζευγῶν μισθίων τῆς ῥώμης ἐξήλασαν. ὃ δὴ στρατιώτας παρώξυνεν, ἄνδρας ἐλλογίμους καὶ ἄρχοντας πεφοβημένους ὁρῶντας. καῖσαρ δὲ πολλοὺς λογισμοὺς κινήσας, καὶ διαφόρων γνωμῶν γενόμενος, τέλος εἰπὼν δὴ τὸ κοινὸν ἀπόφθεγμα, ἐρρίφθω κύβος, ὥρμησε. καὶ τὸν ποταμὸν ῥουβίκωνα διέβη, καὶ τὸ ἀρίμινον κατέσχε, μεγάλην πόλιν τῆς κελτικῆς. λέγεται δὲ τῇ πρὸ τῆς διαβάσεως νυκτὶ ὄναρ ἰδεῖν ἔκθεσμον. ἐδόκει γὰρ αὐτὸς τῇ ἑαυτοῦ μητρὶ μίγνυσθαι τὴν ἄρρητον μῖξιν. ἐπεὶ δὲ τὸ ἀρίμινον κατειλήφθη, ὡς ὑπὸ κυμάτων ἡ ῥώμη ἐπιμπλαμένη σάλου καὶ κλύδωνος.

ὅτι ὁ καῖσαρ καταλῦσαι τὸν πομπήϊον ἐμελέτα, καὶ ὁ πομπήϊος τὸν καίσαρα ἐκεῖνος.

ὅτι ἐψηφίσατο ἡ βουλὴ καταθέσθαι τὰ ὅπλα τὸν καίσαρα, οἱ δὲ περὶ ἀντώνιον καὶ τὸν πομπήϊον ἠξίουν καταθέσθαι τὰ ὅπλα.

ὅτι ἤρξατο δὲ τυραννεῖν ὁ καῖσαρ.

imaginē coire uisus esse. Arimino occupato, Roma tanꝗ turbine ꝗdā fluctuū undis exagitata,

pene

μικροῦ κατὰ ὑφ' ἑαυτῆς ἀνετέτραπτο. οἵ τε γὰρ ὕπατοι καὶ οἱ πλείους τῶν βουλευτῶν ἔφυγον, καὶ αὐτὸν δὲ Πομπήιον ἔκπληξις εἶχε, καὶ ἄλλως ἀλλαχόθεν τὸν ἄνδρα ἐτάραττον, αἰτιώμενοι ὡς καθ' ἑαυτῶν καὶ τῆς πόλεως αὐξήσαντα τὸν Καίσαρα· καὶ οὐδεὶς εἴα αὐτὸν τοῖς οἰκείοις χρῆσθαι λογισμοῖς. διὸ καὶ τὴν πόλιν ἐξέλιπεν, ἕπεσθαι τὴν γερουσίαν κελεύσας. εἵποντο δ' οἱ πλείους, τὴν μὲν φυγὴν ὡς πατρίδα αἱρούμενοι διὰ τὸν Πομπήιον, τὴν δὲ Ῥώμην ὡς Καίσαρος στρατόπεδον φεύγοντες. ὅτε καὶ Λαβιηνὸς ἀνὴρ τοῖς φίλοις Καίσαρος ἀριθμούμενος, καὶ συναγωνισάμενος ἐν πολέμοις αὐτῷ προθυμότατα, ἐάσας ἐκεῖνον, ἀφίκετο πρὸς Πομπήιον. ᾧ καὶ καταλιπόντι αὐτὸν ὁ Καῖσαρ τά τε χρήματα καὶ τὰς ἀποσκευὰς ἐξέπεμψε. Δομίτιος δὲ κατέχων Κορφίνιον, ἐπελθόντος αὐτῷ Καίσαρος, ἀπογνοὺς τὰ καθ' ἑαυτόν, φάρμακον ἔπιεν ὡς θανούμενος. εἶτα θαυμαστῇ φιλανθρωπίᾳ μαθὼν πρὸς τοὺς ἁλισκομένους τὸν Καίσαρα χρώμενον, ἑαυτὸν ἐθρήνει. ὑπνωτικὸν δὲ εἶναι τὸ φάρμακον, καὶ οὐ θανάσιμον, εἰπόντος τοῦ ἰατροῦ, ἀπῆλθε πρὸς Καίσαρα, καὶ λαβὼν δεξιάν, αὖθις διέφυγε πρὸς Πομπήιον. ταῦτα ὡς τῇ Ῥώμῃ ἀπαγγελλόμενα, τοὺς ἀνθρώπους εὐθύμους ἐποίει, καί τινες ἐπανέστρεφον. πολὺς δὲ γεγονὼς ὁ Καῖσαρ ἤδη, ἐπ' αὐτὸν ἐχώρει Πομπήιον. ὁ δὲ φυγὼν εἰς Βρεντέσιον, διέπλευσεν. ἀπορῶν δὲ νηῶν ὁ Καῖσαρ, εἰς τὴν Ῥώμην ἀνέστρεψε, καὶ πάσης τῆς Ἰταλίας ἀναιμωτὶ κύριος γέγονεν ἡμέραις ἑξήκοντα. εὑρὼν δὲ καὶ τὴν πόλιν καθεστῶσαν, καὶ τῶν ἐκ τῆς βουλῆς πολλοὺς ἐν αὐτῇ, τούτοις ἐπιεικῶς διελέχθη, ἀξιῶν αὐτοὺς πρὸς Πομπήιον ἐκπέμψαι ὑπὲρ συμβάσεων. ἐπείσθη δ' οὐδείς. τοῦ δὲ δημάρχου Μετέλλου κωλύοντος αὐτὸν ἐκ τῶν ἀποθέτων χρήματα λαμβάνειν, καὶ νόμους προφέροντος, ἔφη, μὴ τὸν αὐτὸν ὅπλων εἶναι καὶ νόμων καιρόν· σὺ δὲ νῦν μὲν ὑποχωρῶν ἄπιθι· παρρησίας γὰρ οὐ δεῖται πόλεμος. ὅταν δὲ τὰ ὅπλα καταθώμαι, τότε δημαγωγήσεις. καὶ ταῦτα, ἔφη, λέγω, τῶν ἐμαυτοῦ δικαίων ὑφιέμενος. ἐμὸς γάρ εἶ καὶ σὺ καὶ πάντες ὅσους τῶν πρὸς ἐμὲ στασιασάντων συνέλαβον. μὴ φαινομένων δὲ τῶν κλειδῶν, κόπτειν ἐκέλευσεν. αὖθις δὲ τοῦ Μετέλλου κωλύοντος, καί τινων ἐπαινούντων, ἀπειλήσας ἀποκτενεῖν αὐτὸν εἰ μὴ παύσαιτο, εἶπε, μειράκιον, ἀγνοεῖς, ὅτι δυσκολώτερόν ἐστί μοι εἰπεῖν ἢ πρᾶξαι. ἐστράτευσε δὲ εἰς Ἰβηρίαν, καὶ τὰς ἐκεῖ δυνάμεις, καὶ τὰς ἐπαρχίας ὑφ' ἑαυτὸν ποιησάμενος, ἔτι Πομπήιον ἤλαυνεν. αἱρεθεὶς δὲ δικτάτωρ ὑπὸ τῆς βουλῆς, φυγάδας κατήγαγε, καὶ ἄλλων ἥψατο πολιτευμάτων. ἕνδεκα δὲ ἡμέραις τὴν μὲν μοναρχίαν ἀποθέμενος, ὕπατον δὲ ἀποδείξας ἑαυτὸν καὶ Σερουΐλιον Ἰσαυρικόν, ἄρχων τῆς στρατείας, καὶ διαβὰς τὸν Ἰόνιον, τὸ Ὤρικον καὶ Ἀπολλωνίαν αἱρεῖ. ἐξ Ἀπολλωνίας δὲ κρύφα πάντων εἰς πλοῖον ἐμβὰς δωδεκάσκαλμον ἐν ἰδιώτου θεράποντος, ἀναχθῆναι πρὸς τὸ Βρεντέσιον ἐβουλεύσατο, τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν πολεμίων κατεχομένου στόλοις μεγάλοις. χειμῶνος δὲ ὄντος, ὁ πλοῦς ἄπορος ἐδόκει τῷ κυβερνήτῃ, καὶ μεταβαλεῖν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας, ὡς ἀποστρέψων τὸ πλοῖον. καὶ ὁ Καῖσαρ ἀναδείκνυσιν ἑαυτόν. τοῦ δὲ κυβερνήτου πρὸς τὴν ὄψιν ἐκπεπληγμένου, τόλμα, καὶ μὴ δέδιθι, ἔφη, Καίσαρα φέρεις, καὶ τὴν Καίσαρος τύχην συμπλέουσαν. κατέπλευσε δὲ καὶ Ἀντώνιος, τὰς δυνάμεις ἄγων. καὶ θαρρήσας Καῖσαρ, προὐκαλεῖτο Πομπήιον. ἀεὶ δέ τινες περὶ τοῖς ὀχυρώμασι Πομπηΐου μάχαι σποράδες ἐγίνοντο, καὶ περιῆν ὁ Καῖσαρ πάσαις, πλὴν μιᾶς, ἐν ᾗ τροπῆς γενομένης μεγάλης, ἐκινδύνευσε μὲν ἁλῶναι τὸ στρατόπεδον.

penè semetipsam demersit. Nã & Coss. & maxima pars senatus fugerũt. Est & ipse Põpeius territus, & ab alijs aliũde turbatus, querẽtibus, eum Cæsaris opes contra sese & remp. auxisse: neq; quisq; illũ suis uti consilijs siuit. Quare Italia relicta, senatũ sequi se iussit. & pleriq; eũ secuti sunt, exiliũ pro patria amplexi, propter Põpeiũ: Romã uerò perinde ut castra Cæsaris fugientes. Eò tẽpore Labienus etiã Cæsaris amicus, cui strenuã in bellis operã nauarat, eo relicto Pompeiũ est secutus. Tamẽ Cæsar ei & pecuniam & sarcinas, quanq; desertori, misit. Domitius uerò, qui Corfinium præsidijs tenebat, Cæsare aduentante rebus desperatis, uenenũ bibit, ut moriturus. Deinde cum Cæsarem mirabili clementia uti erga captos audiuisset, semetipsum deplorauit. Sed á medico edoctus, id pharmacum soporiferum esse, non letiferũ, Cæsarem adijt: acceptaq; dextera, rursus ad Pompeium euasit. Hęc Romæ nunciata, ciues nonnihil recrearunt, ut quidã in urbem redierint. Cæsar uerò auctis uiribus, iã contra ipsum Pompeium proficiscens, cum is Brundusij naue conscensa abijsset: quia naues ipse nõ habebat, Romã conuerso itinere, totius Italiæ dominatu citra sanguinem L X diebus est potitus. Cum autem & urbem trãquillam reperisset, & multos in ea senatores, humaniter cũ eis egit, ut ad Pompeium legatos de pacificatione mitterent. Sed nemo ei paruit. Metello tribuno prohibente, ne quid pecuniæ ex publicis thesauris efferret, & leges recitante, respondit, Nõ idem legum & armorum esse tempus. Tu uerò nunc, inquit, cedito. Bellum enim uerborum contentionem non admittit. Vbi uerò arma posuero, tum tu tribunus eris. & hæc dico, de meo iure cõcedens. Nam & tu meus es, et ij omnes, quos contra me tumultuatos cępi. Cum aũt claues non reperirent, securibus ærarium aperiri iussit: & Metello, cuius nõnulli cõstantiam laudabant, denuò obsistenti mortem cõminatus, nisi obturbare desisteret: Hoc, inquit, adolescens mihi scito dictu q; factu esse difficilius. Profectus in Hispaniã, & legionib. illis atq; prouincijs ascitis, Põpeij persequendi cõsilium cæpit. Dictator á senatu dictus, exules reuocauit, & alia in rep. egit. Sed dictatura intra dies X I deposita, se ipso & Seruilio Isaurico suapte autoritate Coss. designatis, expeditioni intentus, superato Ionio mari, Oricũ & Apolloniã capit. Apolloniæ clam omnib. nauigio duodecim scalmorũ ministri habitu conscenso, Brundusiũ trajcere statuit: quãuis mare magnis hostiũ classib. teneretur. Sed cũ in tẽpestate gubernator nauigari non posse crederet, & nautas mutare cursum ac reuerti iussisset, se agnoscendũ præbuit. & gubernatori ad suũ conspectũ obstupefacto: Bono, inquit, animo & securo esto, Cæsarẽ em̃ & Cæsaris fortunã uehis. Appulit et Antonius cũ copijs: quib. Cæsar fretus, Pompeiũ prouocauit. & cũ crebrò ante munitiones sparsim dimicaretur, semper superior euasit, una pugna excepta: in qua cũ magnã plagã accepisset, parũ abfuit quin castris exueretur,

Labienus.

Domitius.

Metelli & Cæsaris cõtentio.

Pompeius nescit uti uictoria.

atq; ipse etiam cæderetur. Nam uir quidã magnus & robustus fugiens, cũ ab eo manu iniecta manere, & ad hostes conuerti iuberet: planè perturbatus, ictũ ei intentauit. ac percussisset, nisi armiger eius, humerũ illius amputasset. Cum aũt Pompeius magno facinori colophonẽ nõ adiecto, fugientibus in uallum compulsis recessisset, Cæsar dixit: Eo die uictoriam penes hostes fuisse, si uirũ habuisset, qui sciret uincere. Inde digressus, exercitũ in Macedoniam contra Scipionẽ promouit. Ea res Pompeij exercitũ & ducum animos uana spe inflauit, ut Cæsarem ueluti uictũ & fugientẽ persequi cuperent. A quo consilio Pompeius abhorrens, bellũ ducere, & mora ipsa uires hostiũ attenuare consultius esse duxit: eamq; sententiam soli Catoni probauit, ciuib. parcere cupienti. qui cum hostiũ circiter mille cæsos uidisset, obuoluta facie, illos deplorauit. Cæteris uerò omnibus pugnæ detrectationẽ uituperantibus, Põpeius uel inuitus Cæsarẽ est persecutus. Vt uerò ambo in Pharsalia castra posuerunt, in pristina sententia permansit, ob omina parũ auspicata, & uisum nocturnum, quo in theatro suo plausum dari sibi putabat. Eius uerò familiares audaces erant, spe uictoriæ præcepta. Cæsar cum suos milites rogasset, utrum soli pugnare mallent, an reliquos expectare, qui in propinquo essent: ab ijs oratus est, ne expectaret. Hostijs cæsis aruspex dixit, intra triduum pugnaturum cum hostibus. & Cæsari, qualẽ pugnæ exitum præuideret, percontãti respondit: magnam fore mutationem in contrarium. quòd si in præsentia bene cum eo ageretur, deteriorem fortunam esse expectandã. sin male, meliorem. Pridie quàm pugnatum est, à Cæsare excubias sub mediam noctem obeunte, conspecta est fax cœlestis ignis, quam supra sua castra delatam, resplendentem & flammantem in castra Pompeij cadere putauit. Diluculo cũ speculatores narrarent, hoste ad pugnam descendere: lætitia exultans præliũ inijt, & Pompeij exercitum pepulit. qui cũ suos equites fuga dissipatos uidisset, non amplius idem fuit, neq; se Pompeium Magnũ esse meminit: sed attonito similis, mutus tabernaculum ingressus, euentum sedens expectauit. Hostibus uerò uallum inuadentibus, habitu fugienti apto sumpto, se subduxit. Cæsar etiam castris potitus, captos in suas legiones inseruit, & multis claris uiris impunitate concessa, è quorum numero Brutus quoq; fuit, qui cum pòst occidit, Pompeium est persecutus. Is uerò naui oneraria conscensa Amphipolim, atq; inde Mitylenem est profectus, ut filiũ & uxorem Corneliã Scipionis Metelli filiã, inde secum abduceret. Quę cũ uirgo Publio Crassi filio nupta fuisset: eo à Parthis interfecto, Pompeio desponsa fuerat, puella & elegãti forma, & in literis ꝓbè erudita, nec fidiũ, nec geometriæ ignara, & philosophicas disputationes utiliter audire solita: cũ tãtis dotib. etiã morũ simplicitas cõiungebatũ.

Præsagia Pompeij et Cæsaris.

Pompeij fuga.

Corneliæ & Põpeij cõgressus.

Quæ

καὶ αὐτὸς δὲ παρὰ μικρὸν ἦλθεν ἀποθανεῖν. φεύγοντι γὰρ ἀνδρὶ μεγάλῳ καὶ ῥωμαλέῳ τὴν χεῖρα ἐπιβαλὼν, μένειν ἐκέλευε, καὶ στραφῆναι πρὸς τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ μεστὸς ὢν ταραχῆς, ἐπῆρε τὴν χεῖρα ὡς πλήξων αὐτόν· κἂν ἔπληξεν ἄν, εἰ μὴ ὁ τοῦ Καίσαρος ὑπασπιστὴς τὸν ὦμον ἐκείνου φθάσας ἀπέκοψεν. οὕτω δὲ ἀπέγνω τότε Καῖσαρ τὰ καθ' ἑαυτὸν, ὥστε τοῦ Πομπηΐου ἔργῳ μεγάλῳ μὴ ἐπιθέντος τέλος, ἀλλὰ κατακλείσαντος τοὺς φεύγοντας εἰς τὸν χάρακα, καὶ ἀναχωρήσαντος, εἶπεν ὁ Καῖσαρ· σήμερον ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἐγεγόνει ἄν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον. ἐκεῖθεν δὲ μεταστὰς, τὸν στρατὸν εἰς Μακεδονίαν προῆγεν ἐπὶ Σκιπίωνα. τοῦτο τὴν Πομπηΐου στρατιὰν ἐπῆρε, καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἡγεμόνας, ὡς ἡττημένου καὶ φεύγοντος τοῦ Καίσαρος, διώκοντας ἐπιθέσθαι. εὐλαβοῦς δ' ἄγαν ὄντος τοῦ Πομπηΐου, καὶ ἀξιοῦν τρίβειν, καὶ μαραίνειν τὴν τῶν πολεμίων ἀκμήν. τὴν δὲ γνώμην μόνος ἐπῄνει Κάτων, φειδοῖ τῶν πολιτῶν. ὅς γε καὶ τοὺς πεσόντας τῶν πολεμίων ὡς εἰς χιλίους ὄντας ἰδὼν, ἀπῆλθεν ἐγκαλυψάμενος καὶ καταδακρύσας. οἱ δ' ἄλλοι πάντες ἐκάκιζον φυγομαχοῦντα Πομπήϊον, ὃς καὶ ἄκων εἰς μάχην ἐχώρει, διώκων τὸν Καίσαρα. ὡς δὲ εἰς τὴν Φαρσαλίαν ἐμβαλόντες, ἀμφότεροι ἐστρατοπεδεύσαντο, ὁ μὲν Πομπήϊος αὖθις τῆς πρώτης εἴχετο γνώμης, φασμάτων οὐκ αἰσίων αὐτῷ γεγονότων, καὶ καθ' ὕπνον ὄψεώς τινος. ἐδόκει γὰρ ἑαυτὸν ὁρᾶν ἐν τῷ θεάτρῳ ὑπὸ Ῥωμαίων κροτούμενον. οἱ δὲ περὶ αὐτὸν θρασεῖς ἦσαν, καὶ τὴν νίκην ταῖς ἐλπίσι προειληφότες. ὁ δὲ Καῖσαρ ἤρετο τοὺς οἰκείους στρατιώτας, εἰ καθ' ἑαυτοὺς αἱροῦνται μαχέσασθαι, ἢ περιμένειν καὶ ἑτέρους ἤδη ἐγγὺς ὄντας· οἱ δὲ μὴ περιμένειν ἐδέοντο. θύσαντι δὲ τῷ Καίσαρι ὁ μάντις ἐσήμανε, τριῶν ἡμερῶν πρὸς τοὺς πολεμίους κριθήσεσθαι. ἐρομένου δὲ Καίσαρος περὶ τοῦ τέλους τί προορᾷ· μεγάλην, εἶπεν, ἐπὶ τὰ ἐναντία ἀκολουθεῖν μεταβολὴν, καὶ μετάπτωσιν. εἰ μὲν οὖν εὖ πράττεις ἐν τῷ παρόντι, τὴν χείρονα προσδόκα τύχην· εἰ δὲ κακῶς, τὴν ἀμείνονα. τῇ δὲ πρὸ τῆς μάχης νυκτὶ τὰς φυλακὰς περιιόντος περὶ τὸ μεσονύκτιον Καίσαρος, ὤφθη λαμπὰς οὐρανίου πυρὸς, ἣν τὸ αὐτοῦ ὑπερενεχθεῖσαν στρατόπεδον, ἔδοξε λαμπρὰν καὶ φλογώδη γενομένην, εἰς τὸ Πομπηΐου πεσεῖν. ἤδη δὲ διαλαμψάσης ἡμέρας, οἱ σκοποὶ καταβαίνειν ἀπήγγελλον ἐπὶ μάχην τοὺς πολεμίους. περιχαρὴς δὲ γενόμενος, ὥρμησεν εἰς μάχην, καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Πομπηΐου, τρέπεται τάχυς. Πομπήϊος δὲ κατιδὼν τοὺς ἱππεῖς φυγῇ σκεδασθέντας, οὐκέτι ἦν ὁ αὐτὸς, οὐδ' ἐμέμνητο Πομπήϊος ὢν μάγνος, ἀλλ' ὡς ὑπὸ θεοῦ βλαπτόμενος ᾤχετο, ἄφθογγος ἐπὶ τὴν σκηνὴν, καὶ καθήμενος ἐκαραδόκει τὸ μέλλον. ὡς δὲ τοῦ χάρακος ἐπέβαινον οἱ πολέμιοι, φεύγοντι πρέπουσαν στολὴν ἐνδὺς, ὑπεξῆλθεν. ὁ δὲ Καῖσαρ καὶ τοῦ χάρακος τῶν πολεμίων ἐκράτησε, καὶ τοὺς ἁλόντας ζωοὺς τοῖς ἑαυτοῦ κατέμιξε τάγμασι. πολλοῖς δὲ καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄδειαν ἐδωρήσατο, ὧν καὶ ὁ Βροῦτος ἦν, ὁ κτείνας αὐτὸν ὕστερον. ἐδίωκε δὲ τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ πλοίου ἐπιβὰς φορτηγοῦ, καὶ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφίπολιν, ἐς Μιτυλήνην κατήχθη, βουλόμενος τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν, καὶ τὸν υἱόν. ἡ δὲ ἦν θυγάτηρ Μετέλλου Σκηπίωνος, συνοικήσασα μὲν ἐκ παρθενίας Ποπλίῳ τῷ Κράσσου παιδί. ἐκείνου δὲ τεθνηκότος ἐν Πάρθοις, γαμηθεῖσα Πομπηΐῳ. ἦν δὲ ἡ κόρη καὶ τὴν ὥραν διαπρεπὴς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο, καὶ περὶ λύραν, καὶ περὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλοσόφων εἴθιστο χρησίμως ἀκούειν, καὶ προσῆν τούτοις ἦθος περιεργίας καθαρόν.

ἀκά-

ἀκούσασα τοίνυν ἥκειν πομπήιον μετὰ νηὸς μιᾶς, καὶ αὐτῆς ἀλλοτρίας φεύγοντα, κατέπεσε χαμᾶζε, καὶ ἄναυδος ἔκειτο. μόλις δ' οὖν εἰς ἑαυτὴν ἐλθοῦσα, ἐξέδραμεν ἐπὶ θάλασσαν. ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ πομπηίου, καὶ ἐναγκαλιζομένου, ὁρῶ σε, ἄνερ, εἶπεν, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, ἑνὶ σκάφει προσερριμμένον, τὸν πρὸ τῶν τῆς κορνηλίας γάμων πεντακοσίαις ναυσὶ ταύτην περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν. ὡς εὐτυχὴς ἂν ἤμην γυνή, πρὸ τοῦ τὸν πόπλιον ἐν πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον, ἐτεθνήκειν. σώφρων δέ, μετ' ἐκεῖνον, ὥσπερ ὥρμησα, τὸν ἑαυτῆς προεμένη βίον. ἐσωζόμην δέ, ἵνα σοὶ πομπήιε μάγνε γενοίμην συμφορά. ὁ δὲ πρὸς ταῦτα, μίαν ἄρα κορνηλία τύχην ᾔδεις, ἔφη, τὴν ἀμείνονα, ἣ καὶ σε ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι πλέον τοῦ συνήθους παρέμεινεν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν ἀνθρώπους ὄντας, καὶ τῆς τύχης ἔτι πειρατέον. οὐ γὰρ ἀνέλπιστον, ἐκ τούτων εἰς ἐκεῖνα μεταπεσεῖν, ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον. ἀναλαβὼν οὖν τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους ἐκομίζετο. καὶ εἰς ἀττάλειαν ἐλθών, πόλιν τῆς παμφυλίας, εὗρε καὶ τριήρεις ἐκ κιλικίας, καὶ στρατιώτας, καὶ πολλοὶ τῶν συγκλητικῶν περὶ αὐτὸν συνελέγησαν. πολλῶν δὲ γενομένων λογισμῶν, ἐνίκησε τελευταῖον φεύγειν εἰς αἴγυπτον. καὶ μαθὼν πτολεμαῖον διάγειν εἰς τὸ πηλούσιον, ἐκεῖ κατήχθη. πτολεμαίου δὲ ὄντος κομιδῇ νέου, διῴκει τὰ πράγματα ποθεινὸς ὁ εὐνοῦχος. καὶ μαθὼν περὶ πομπηίου, ἤθροισε βουλὴν τῶν παρ' αὐτῷ δυναμένων μέγιστα. καὶ οἱ μὲν ἀπελαύνειν πομπήιον συνεβούλευον, οἱ δὲ δέχεσθαι. ὁ δὲ χῖος θεόδοτος ὁ ῥήτωρ, γνώμην ἀπεφήνατο ἀνελεῖν αὐτόν, εἰπών, ὅτι νεκρὸς οὐ δάκνει. ἐστάλησαν οὖν τινες, τὸν ἄνδρα μετακαλούμενοι. ὡς δὲ εἶδον οἱ μετ' αὐτοῦ, οὐ βασιλικὴν οὐδὲ λαμπρὰν τὴν ὑποδοχήν, ἀλλ' ἐπὶ μιᾶς ἁλιάδος προσπλέοντας ὀλίγους ἀνθρώπους, ὑπώπτευσαν τὴν ὀλιγωρίαν. καὶ τὸν πομπήιον παρῄνουν, τὴν ναῦν εἰς πέλαγος ἀνακρούσασθαι. πελαζούσης δὲ τῆς ἁλιάδος, μεταβαίνειν ἠξίουν αὐτὸν εἰς αὐτήν, ἑλληνιστὶ ἀσπασάμενοι, τέναγος λέγοντες εἶναι πολύ, καὶ βάθος οὐκ ἔχειν, τὸ δὲ πλώϊμον εἶναι τριήρει τὴν θάλασσαν, ὑπόψαμμον οὖσαν. ἀσπασάμενος οὖν τὴν κορνηλίαν, προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχους προεμβῆναι κελεύσας, τῶν τε ἀπελευθέρων ἕνα φίλιππον, καὶ θεράποντα σκύθην ὄνομα, στραφεὶς πρὸς τὴν γυναῖκα καὶ τὸν υἱόν, εἶπε σοφοκλέους ἰαμβεῖα·

> ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται,
> κείνου 'στὶ δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος.

Ταῦτα φθεγξάμενος ἐνέβη. καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν, ὁ πομπήιος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ λόγον ὑπ' αὐτοῦ γεγραμμένον ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκεύαστο χρήσασθαι πρὸς τὸν πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. ὡς δὲ τῇ γῇ προσεπέλαζον, ἡ μὲν κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθὴς οὖσα, τὸ μέλλον ἀπεσκόπει. ἐν τούτῳ δὲ τὸν πομπήιον τῆς τοῦ φίλου φιλίππου λαβόμενον χειρὸς ὡς ἐξανασταίη, σεπτίμιος ὄπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτος. εἶτα καὶ ἀχιλλᾶς, καὶ ἕτεροι. ὁ δὲ ταῖς χερσὶ τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μόνον στενάξας, μηδὲν δὲ εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἑξήκοντα ἑνὸς δέοντα βεβιωκὼς ἔτη. οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὴν σφαγήν, θρῆνον ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες, ἔφυγον. τοῦ δὲ πομπηίου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀπέτεμνον, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἁλιάδος, τοῖς δεομένοις ἀπέλιπον τοιούτου θεάματος.

περίμα-

ἔτι δὲ ἀγνοοῦντος ὁ πομπήϊος κατὰ τύχην, καὶ ἐλπίδας ἀνεγείρεται.

ἀναιρεῖται ὁ μάγνος πομπήϊος.

Quæ cum Pompeiũ nauigio uno, eoq; alieno fugientem, adesse audisset, humi prolapsa, diu sine uoce iacuit. Aegrè refocillata, ad mare decurrit. ubi cũ eam Põpeius obuiã progressus, amplexus esset: Video te, inquit, mi uir, in unã nauem conicctũ, meæ, nõ tuæ fortunæ culpa, qui ante Corneliæ nuptias quingentis nauib. hoc mare tenuisti. q̃ fortunata fuissem mulier, si ante auditã Publij primi mariti in Parthis interitũ, obijssem. Sapiens uerò, si, ut instituerã, post illum necẽ mihi consciuissem. Verùm incolumis mansi, Pompeij Magne, ut tibi etiã calamitati essem. Ad hæc Pompeius: Vnã ergo fortunã Cornelia nosses meliorem, quæ te fortasis etiã seduxisset, si ea solito diutius me fouisset. Sed & hæc (homines enim sumus) nobis ferenda sunt, & fortuna adhuc periclitãda. Neq; enim desperandũ est, qui è felici miser factus sit, eum ex misero uicissim felicẽ fore. Igitũ uxore & amicis naui impositis, Attaliam Pamphyliæ urbem profectus, Cilicicas triremes & milites reperit: multi etiã senatores ibi ad eum conuenerunt. In uarijs deliberationibus, cum tandẽ in Aegyptũ confugere placuisset: Pelusiũ appulit, ubi Ptolemæũ degere audierat. qui quòd immatura erat ætate, Photinus eunuchus regni procurator, aduentu Pompeij cognito, conciliũ principũ uirorum conuocauit. quorum alijs eum repellendũ, alijs recipiendũ esse suadẽtibus: Theodotus Chius orator, tollendum esse pronunciauit, canem enim mortuum nõ mordere. Itaq; missi sunt, qui eum accerserent. Vt uerò eius familiares, eum non regio apparatu aut splendido excipi, sed in una cymba homines paucos accedere uiderũt: cõtemptum illum, suspectum habuerunt. Pompeiumq; monuerunt, ut nauẽ in mare cõuerteret. Vbi cymba accesserat, qui ea uehebanẽ, eũ salutarũt Græcè, & in naiculã cõscendere iusserũt. mare enim uadosum & arenosum, triremem nõ capere. Salutata igitur Cornelia uxore, iam eius exitiũ plangẽte, & duob. centurionibus, liberto Philippo, & seruo cui Scythæ nomen erat, unà cõscendere iussis, ad uxorẽ & filium cõuersus, illis Sophoclis uersib. recitatis:

> Quisquis tyranni se committit ædibus,
> Fit illi seruus, liber etsi uenerit.

cymbã ingressus est. Et cum à terra longè adhuc abesset, orationẽ quã in paruo libello Græcè scripserat, ut eã apud regẽ haberet, legit. Vt ad terrã appulerãt, Cornelia & amici è triremi, quid futurũ esset, soliciti speculabãtur. Interea Pompeiũ, qui Philippi amici manũ prehenderat, ut surgeret, Septimius primus à tergo traijcit. deinde Achillas, & cæteri. At ille toga facie obducta, tantũ ingemuit: neq; quicq; se indignum locutus, ex uulnerib. mortuus est, anno ætatis undesexagesimo. Qui in nauib. erãt, cæde eius uisa, cum tanto eiulatu ut in terra ex audiretur, fugerunt. Cædis uerò ministri capite amputato, truncum nudum è cymba in littus abiecerunt, ut spectaculo quibusuis esset.

Pompeij cædes, & sepultura.

Quo

Quo dum populus satiaretur, Philippus ibi mansit. Deinde mari ablutum corpus, & sua tunicula inuolutum, paruæ cymbæ reliquijs cremauit: & sene quodam Romano, qui prima stipendia sub Pompeio adolescente meruerat, adiutore, sepeliјt. Cui Philippus, percontato quis esset, qui Pompeium Magnum sepelire institueret: respondit, Se libertum illius esse. Tum senex: Istud, inquit, decus nõ tui unius erit. Me quoq; tam pij officij socium admittito, ut meis & ipse manibus tangam, & ornem Romanorũ Imperatorẽ maximũ. Hæ Põpeij fuerunt exequiæ. Cæsar autem non multo post in Aegyptum cum uenisset, cum à quo ei caput Pompeij afferebatur, tanquam parricidã est auersatus: & anulo eius accepto, illachymauit: Achillam & Photinũ interfecit. ipse rex Ptolemæus prælio captus, & ad flumen sublatus est. Theodotus uerò rhetor, tum quidem Cæsaris ultionem euasit, clàm ex Aegypto elapsus, & in humili fortuna inuisus omnibus. Sed post à M. Bruto Cæsaris percussore in Asia comprehensus, & omni suppliciorum genere excruciatus interijt. Quotquot autem Pompeij amici ab Aegypti tyranno captu fuerant, eos omnes Cæsar beneficijs sibi adiunxit: & ibi quoque bellum gessit, Cleopatra ex regione clàm accersita, quæ à Photino eunucho & regno & urbe iam eiecta erat. Quæ quum solo Apollodoro Siculo comite parua cymba conscensa ad regiam appulisset, & inuoluta stragulo quàm longa erat, & colligata ab eodem per fores ad Cæsarem perlata esset: tum illius cõmenti solertiã admiratus, tũ suauitate morum & lepore eius captus, eam ut regni esset particeps, cum fratre reconciliauit. Cum autem in conuiuio propter recõciliationem eam instituto, ab Achilla duce exercitus & Photino eunucho insidias sibi parari animaduertisset, Photinũ interfecit: Achillas uerò fuga elapsus, graue bellũ ei intulit. Quo tẽpore cum Cæsar ignem classi iniecisset, magna quoq; illa Bibliotheca conflagrauit. Cõmisso prælio, ab aggere in lembum desiluit. Sed cum ab Aegyptijs nauibus undiq; cingeretur, mari se commisit, & ægrè enatauit. Fertur autem libellos multos manu inter natandum in sublime elatos, non abiecisse, quanquam telis peteretur. Tandem cum rex ad hostes abijsset, reuersus, cõmisso prælio uicit, multis cæsis, ipsoq; rege desiderato, ac Cleopatræ Aegypti regno relicto: quæ non multo pòst filium ei peperit, ab Aegyptijs Cæsarionem uocatũ. inde Syriã contendit: & Pharnace Mithridatis filio Ponto eiecto, eius uerò exercitu prorsus deleto, ut belli confecti celeritatem demonstraret, tria „ uerba Romam scripsit: Veni, uidi, uici. Inde in Italiã profectus, Romã ascẽdit sub anni exitũ, quo secundũ Dictator creatus fuerat, cum ea potestas antea nunquam annua fuisset. In sequentem annum Cõsul est declaratus. Cum autem Cato & Scipio post Pharsalicã cladem in A-

Cæsaris res in Aegypto gestæ.

Cleopatra.

Cæsar ab Achilla periculose oppugnatur.

Cæsario.

Pharnaces.

Cato.

Scipio.

περιέμεινε δὲ αὐτῷ Φίλιππος, ἕως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὄψεως. εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσσῃ τὸ σῶμα, καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, μικρᾶς ἁλιάδος ναυαγίου λείψανα, τούτοις αὐτὸ κατέκαυσε. καί τινος ἀνδρὸς ῥωμαίου γηραιοῦ ἤδη, τὰς δὲ πρώτας στρατείας ἐπὶ νέῳ πομπηίῳ συστρατευσαμένου, συμπελαζομένου αὐτῷ. ὃς πυθόμενος τοῦ Φιλίππου, εἶπε, τίς ὢν ὦ ἄνθρωπε θάπτειν διανοῇ μάγνον πομπήιον; ἐκείνου δὲ φήσαντος, ὡς ἀπελεύθερος, ἀλλ' οὐ μόνῳ σοί, ἔφη, τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει, κἀμὲ δὲ ὥσπερ εὑρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ἅψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα ῥωμαίων. οὕτω μὲν ἐκηδεύθη πομπήιος. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον καῖσαρ ἐλθὼν εἰς αἴγυπτον, τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν πομπηίου ὡς παλαμναῖον ἀπεστράφη. τὴν δὲ σφραγῖδα τοῦ ἀνδρὸς δεξάμενος, ἐδάκρυσεν. ἀχιλλᾶν δὲ καὶ ποθεινὸν ἔκτεινεν. αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς πτολεμαῖος μάχῃ ληφθείς, παρὰ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. θεόδοτος δὲ ὁ σοφιστὴς τὴν μὲν ἐκ καίσαρος δίκην διέφυγεν, ὑπεξελθὼν αἰγύπτου, καὶ ταπεινὰ πράττων, καὶ μισούμενος. βρούτῳ δὲ μάρκῳ τῷ καίσαρα κτείναντι περιπεσὼν ἐν ἀσίᾳ, καὶ πᾶσαν αἰκίαν ὑπ' αὐτοῦ αἰκισθείς, ἀπεκτάνθη. ὅσοι δὲ τῶν πομπηίου φίλων ἑαλώκεσαν ὑπὸ τοῦ τῆς αἰγύπτου κρατοῦντος, πάντας διέσωσεν ὁ καῖσαρ, καὶ προσηγάγετο. κἀκεῖ δὲ πόλεμον συνεστήσατο, καὶ κρύφα τὴν κλεοπάτραν ἐκ τῆς χώρας μετεπέμπετο, ἐκβληθεῖσαν ἤδη τῆς βασιλείας τε καὶ τῆς πόλεως παρὰ τοῦ εὐνούχου ποθεινοῦ. ἣ σὺν μόνῳ τῷ σικελιώτῃ ἀπολλοδώρῳ εἰς ἀκάτιον μικρὸν ἐμβᾶσα, τοῖς βασιλείοις προσέσχε, καὶ εἰς στρωματόδεσμον ἐνδῦσα, προτείνασα μακρὰν ἑαυτήν. ὁ δὲ ἀπολλόδωρος ἱμάντι συνδήσας τὸ στρωματόδεσμον, εἰσκομίζει διὰ θυρῶν πρὸς τὸν καίσαρα. καὶ διὰ τοῦτο τὸ τέχνημα λαμυρᾶς φανείσης, καὶ τῆς ἄλλης ὁμιλίας καὶ χάριτος αὐτῆς ἡττηθείς, διήλλαξε πρὸς τὸν ἀδελφόν, ὡς συμβασιλεύσουσαν. ἑστιωμένων δ' ἐπὶ ταῖς διαλλαγαῖς, ἐπιβουλὴν φωράσας ὁ καῖσαρ τεκταινομένην ὑπ' ἀχιλλᾶ τοῦ στρατηγοῦ καὶ ποθεινοῦ τοῦ εὐνούχου, τὸν μὲν ποθεινὸν ἀνεῖλεν. ἀχιλλᾶς δὲ φυγὼν εἰς τὸ στρατόπεδον, βαρὺν αὐτῷ περιίστησι πόλεμον. ὅτε πῦρ ἐμβαλόντος τῷ στόλῳ, καὶ ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη ἐνεπίμπρατο. μάχης δὲ συνεστώσης, κατεπήδησε μὲν ἀπὸ τοῦ χώματος εἰς ἀκάτιον. ἐπιπλεόντων δὲ πολλαχόθεν αὐτῷ τῶν αἰγυπτίων, ῥίψας ἑαυτὸν εἰς τὴν θάλασσαν, ἀπενήξατο μόλις. ὅτε λέγεται καὶ βιβλίδια κρατῶν πολλά, μὴ προέσθαι νηχόμενος, ἀλλ' ἀνέχων αὐτὰ ὑπὸ τῆς θαλάσσης τῇ ἑτέρᾳ χειρί, καὶ ταῦτα βαλλόμενος. τέλος δὲ τοῦ βασιλέως πρὸς τοὺς πολεμίους ἀποχωρήσαντος ἐπελθών, καὶ συνάψας πόλεμον, ἐνίκησε, πολλῶν πεσόντων, καὶ τοῦ βασιλέως ἀφανοῦς γενομένου. καταλιπὼν δὲ τὴν κλεοπάτραν βασιλεύουσαν αἰγύπτου, καὶ μικρὸν ὕστερον ἐξ αὐτοῦ τεκοῦσαν υἱόν, ὃν ἀλεξανδρεῖς καισαρίωνα ἐκάλουν, ὥρμησεν ἐπὶ συρίαν, καὶ φαρνάκῃ τῷ μιθριδάτου παιδὶ πολεμήσας, αὐτὸν μὲν τοῦ πόντου ἐξέβαλε. τὴν δὲ στρατιὰν ἄρδην ἀνεῖλε. καὶ τῆς μάχης ταύτης τὸ τάχος καὶ τὴν ὀξύτητα δηλῶν τοῖς ἐν ῥώμῃ, ἔγραψε τρεῖς λέξεις· ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα. „ ἐντεῦθεν εἰς ἰταλίαν ἀπελθών, εἰς ῥώμην ἀνέβαινε, τοῦ ἔτους ἤδη καταστρέφοντος, εἰς ὃν ᾕρητο δικτάτωρ τὸ δεύτερον, οὐδέποτε πρότερον τῆς ἀρχῆς ταύτης γενομένης ἐνιαυσίας. εἰς δὲ τὸ αὖθις ἔτος ὕπατος ἀνεδείχθη. τῶν δὲ περὶ κάτωνα καὶ σκιπίωνα μετὰ τὴν ἐν φαρσάλῳ μάχην εἰς

ὅπως ὁ καῖσαρ διανοεῖ, περὶ τὸν ἀ-τιμάσαντα πομπήιον.

περὶ κλεοπάτρας, ὅπως ὁ καῖσαρ ἑάλω ταύτης τῷ ἔρωτι.

ὅτι πολεμουμένου τοῦ καίσαρος περὶ τῶν ἀλεξανδρέων συνάπτοντι, ἡ μεγάλη βιβλιοθήκη ἐκαύθη.

ὅτι τὴν κλεοπάτραν αἰγύπτου βασιλίδα κατέστησε καῖσαρ, ἐγὼ ... αὐτὸν ἐνίκησε τὸν φαρνάκην.

εἰς Λιβύην φυγόντων, καὶ δυνάμεις ἀθροισάντων ἀξιολό-
γους, ἐπ' αὐτοὺς ὁ Καῖσαρ ἐστράτευσε· καὶ μικρῷ μορίῳ
μιᾶς ἡμέρας τριῶν στρατοπέδων ἐκράτησε· καὶ πεν-
τακισμυρίους τῶν πολεμίων ἀνῃρηκώς, οὐδὲ πεντήκον-
τα τῶν ἰδίων ἀπέβαλε. τῶν δὲ περιφυγόντων ἐκ τῆς μά-
χης ὑπατικῶν καὶ στρατηγικῶν ἀνδρῶν, οἱ μὲν ἑκουσίως
διέφθειραν ἁλισκόμενοι, συχνοὺς δὲ Καῖσαρ ἁλόντας
ἀπέκτεινε. Κάτωνος δὲ ἑαυτὸν διεργασαμένου, δῆλος
ἦν ἀχθεσθείς, οὗ δ' ἕνεκα λελύπητο, ἄδηλον. εἶπε δ'
οὖν, ὦ Κάτων φθονῶ σοι τοῦ θανάτου, καὶ γὰρ σύ μοι
τῆς σωτηρίας ἐφθόνησας. ἀλλὰ γὰρ ἐπανελθὼν εἰς
Ῥώμην ἐκ Λιβύης, θριάμβους κατήγαγε, καὶ θέας ἐ-
τέλεσε ναυμάχων καὶ μονομάχων ἀνδρῶν. τιμή-
σεων δὲ γινομένων, ἀντὶ τῶν πρότερον δυεῖν καὶ
τριάκοντα μυριάδων, αἱ πᾶσαι πεντεκαίδεκα πυ-
ρωθεῖσαι εὑρέθησαν· τηλικαύτην φθορὰν τοῦ δήμου
ὁ ἐμφύλιος εἰργάσατο πόλεμος. εἶτα ὕπατος τὸ τέταρ-
τον αἱρεθείς, εἰς Ἰβηρίαν ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Πομπηΐου
υἱούς, νέους μὲν ὄντας ἔτι, τόλμαν δ' ἐπιδεικνυμένους ἀ-
ξίαν προσήκουσαν πρὸς ἡγεμονίαν. ὅτε δ' εἰς κίνδυνον προήχθη,
ὡς βοᾶν διὰ τῶν τάξεων περιθέων ἑαυτοῦ, εἰ μὴ αἰδοῦν-
ται λαβόντες αὐτὸν ἐγχειρίσαι τοῖς παιδαρίοις; πρὸς
δὲ τοὺς φίλους μετὰ τὴν μάχην εἶπεν, ὡς πολλάκις μὲν ἀ-
γωνίσαιτο περὶ νίκης, νῦν δὲ πρῶτον περὶ ψυχῆς. νική-
σαντος δὲ Καίσαρος, ὁ μὲν νεώτερος τῶν Πομπηΐου υἱῶν ἀ-
πέδρα. ἐκομίσθη δ' αὐτῷ μεθ' ἡμέρας τοῦ πρεσβυτέ-
ρου ἡ κεφαλή. τοῦτον ἔσχατον Καῖσαρ ἐπολέμησε πόλεμον.
ἐπανελθὼν δ' εἰς Ῥώμην, δικτάτωρ διὰ βίου ἐψηφίσθη,
ὃ τυραννὶς ἐτύγχανεν ἄντικρυς, τῷ αὐτοτελεῖ τῆς
μοναρχίας προσλαβοῦσα τὸ ἀδιάδοχον. οὕτω δὲ καταστὰς
εἰς μοναρχίαν, πολλοὺς ἀφῆκε τῶν πεπολεμηκότων αὐτῷ.
τισὶ δὲ καὶ ἀρχὰς καὶ τιμὰς ἔδωκεν, ὧν ἦσαν καὶ Βροῦτος
καὶ Κάσσιος. καὶ τὰς Πομπηΐου δὲ εἰκόνας καταβεβλημένας
ἀνέστησεν. ἀξιούντων δὲ τῶν φίλων δορυφορεῖσθαι αὐτόν, πα-
ρῃτήσατο, βέλτιον εἶναι (εἰπὼν) ἅπαξ ἀποθανεῖν, ἢ ἀεὶ
προσδοκᾶν. μειζόνων δ' ὀρεγόμενος πραγμάτων καὶ καινοτέ-
ρας δόξης, γνώμην ἔσχε στρατεύειν ἐπὶ Πάρθους, καὶ δι'
Ὑρκανίας ἐς τὴν Σκυθικὴν ἐμβαλεῖν. μῖσος μέν τοι τοῖς
ἀνθρώποις κατ' αὐτοῦ καὶ ἕτερα ἐνέτεκον, τὸ δὲ μέ-
γιστον ὁ τῆς βασιλείας ἔρως εἰργάσατο, δι' ὃν οἱ περὶ αὐ-
τὸν καὶ λόγον πρὸς τὸν δῆμον διέσπειραν, ὡς ἐκ γραμμά-
των Σιβυλλείων φαίνοιτο, μὴ ἄλλως ἔσεσθαι τὰ Πάρθων Ῥω-
μαίοις ἁλώσιμα, εἰ μὴ βασιλεὺς αὐτοῖς συστρατεύσειε.
καὶ ἐκ τῆς Ἄλβας δὲ πρὸς τὴν Ῥώμην ἰόντα τὸν Καίσαρα, ἐ-
τόλμησάν τινες προσειπεῖν βασιλέα. τοῦ δὲ δήμου θο-
ρυβηθέντος, οὐκ εἰμί, ὁ Βασιλεύς, ἀλλὰ Καῖσαρ ἔφη κα-
λεῖσθαι. ἐλέγετο δὲ Καῖσαρ (ὥς τινες οἴονται) οἷα δὴ τά-
χα τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐν τῷ τίκτειν θανούσης, καὶ αὐτοῦ δι'
ἀνατομῆς προαχθέντος εἰς φῶς. οὐκ ἀληθὲς δὲ τοῦτο ἐστί. τῇ
γὰρ μητρὶ αὐτοῦ ζῆν, οἱ περὶ αὐτοῦ γεγραφότες ἱστορή-
σαντες, καὶ αὐτοῦ ἀνδρωθέντος. τὸ δ' ἐξ ἀνατομῆς προελ-
θεῖν εἰς τὸν βίον, οὐκ ἐπ' αὐτοῦ γέγονεν, ἀλλ' ἐπί τινι τῶν
προγόνων αὐτοῦ, καὶ ἐξ ἐκείνου τὴν κλῆσιν ἔσχον οἱ ἐκείνου ἀ-
πόγονοι. προσιόντων δέ ποτε τῶν ὑπάτων αὐτῷ, καὶ τῶν
στρατηγῶν, καὶ τῆς βουλῆς ἁπάσης ἑπομένης, ὅτι μὴ ἐ-
ξανέστη καθήμενος, οὐ μόνον ἐλύπησε τὴν βουλήν, ἀλλὰ
καὶ τὸν δῆμον, ὡς ἐν τῇ βουλῇ προπηλακιζομένης τῆς
πόλεως, καὶ μετὰ κατηφείας οἱ πλείους ἀπῆλθον εὐ-
θύς. ἐπιγίνεται δὲ τοῖς προσκρούσμασι τούτοις καὶ ὁ
τῶν δημάρχων προπηλακισμός· ἐτελεῖτο μὲν γὰρ
τῇ πόλει ἑορτή· Καῖσαρ δ' ἐπὶ δίφρου χρυσοῦ καθή-
μενος, κόσμῳ κατεκεκόσμητο θριαμβικῷ· Ἀντώνιος δὲ
ὕπα-

ὅσον πλῆθος Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις διέφθαρτο, καὶ ὅπως τοὺς υἱοὺς τοῦ Πομπηΐου ἐνίκησεν ὁ Καῖσαρ.

ὅτε δικτάτωρ ὁ Καῖσαρ διὰ βίου ἐγένετο.

ὅτι διὰ τὸ τῆς βασιλείας ἐρᾶν ἐμισήθη ὁ Καῖσαρ.

πόθεν ἐκλήθη Καῖσαρ.

ὅπως ὁ Καῖσαρ ἐκ φιλαρχίας ὑπερηφάνησε, δι' ἃ ἐμισεῖτο, καὶ ...

in Africa iustas copias coegissent, Cæsar cõtra eos profectus, exigua unius diei parte tres exercitus superauit: & L millibus hostium occisis, suorum non L amisit. Viri consulares & prætorij qui è pugna euaserant, cum caperentur: partim ipsi necem sibi cõsciuerunt, partim captos Cæsar supplicijs affecit. Catonis necem, qui sibi ipse manus attulerat, palàm ægrè tulit: cur autem, incertum est. illud quidem dixit: Inuideo tibi mortem istam Cato, quoniam tu mihi salutem inuidisti. Ex Africa Romam reuersus, triumphauit, & spectacula naualis pugnæ & gladiatorum edidit. Cum census ageretur, CL millia ciuium, de CCCXX millibus quæ antè censa fuerant, sunt inuenta. Tantam populi stragem bellum ciuile attulerat. Deinde quartùm Consul factus, in Hispaniam abijt cõtra Pompeij filios: adolescentes quidem illos adhuc, sed audacia principatu digna præditos. ubi in tantum periculum uenit, ut per aciem discurrens clamitaret, An milites nõ puderet, se captum pueris in manus tradere? Post pugnam autem amicis dixit: Se de uictoria sæpè, tum uerò primùm de uita certasse. Cæsare uictore, iunior Pompeij filius fuga est elapsus. post dies aliquot, natu maioris caput Cæsari allatum: qui extremo hoc bello gesto Romam reuersus, Dictator perpetuus est creatus. quæ manifesta tyrannis fuit, præter monarchiæ summam potestatem successore quoque carens. Solus rerum potitus, multos qui arma contrà tulerant, absoluit. nonnullis magistratus & honores dedit: quorum è numero fuerunt Brutus & Cassius. Pompeij statuas deiectas restituit. Monitus ab amicis, ut satellites ad custodiam corporis adhiberet, recusauit. Melius enim esse mortem semel oppetere dicẽs, quàm perpetuò formidare. In maiorum rerum studio & nouæ gloriæ appetitione, in animo habuit Parthis inferre bellum, & per Hyrcaniam in Scythiam facere impressionem. Odium populi Romani cùm alijs de causis, tum ob regni amorem uel maximè suscepit. Vnde familiares eius rumorem in uulgus sparserunt, Sibyllinis libris contineri, Parthos non nisi rege duce à Romanis posse uinci. & Alba Romã proficiscens, à quibusdam rex appellatus, cum ea re populum perturbatum uidisset: se non regem, sed Cæsarem esse dixit. Cæsaris autem nomen (ut quidam opinantur) habuit, quòd matre mortua ex utero cæsus esset: quod falsum est. matrẽ enim ad uirilem usque ætatẽ habuisse scribitur. Aliquis aũt ex maioribus eius eo modo natus, cognomentũ id in familiam propagauit. Cum aliquando Consulibus & prætoribus ad se accedentibus, toto senatu comitãte, non assurrexisset, nõ senatum tantũ, sed populum etiam offendit: quasi per senatum totam Remp. ludibrio haberet, ac plerique statim mœsti recesserunt. Ad has offensas etiam tribunorum plebis accessit cõtumelia. nã cũ in festo, in sella aurea triũphali habitu sederet, Antonius
Consul

CLXXX millia bellis ciuilibus cæsa.

Pompeij filij.

Cæsar perpetuus Dictator.

Cæsar regni titulo populi odia suscipit.

Consul in forum irrupit, diadema lauro implexum Cæsari offerēs. ob eam rem plausus haud sanè illustris datus est, à subornatis hominib. sed cum id Cæsar recusasset, totius populi plausum tulit. Ita bis populi animos expertus, surrexit. Ad hæc regias fascias statuis eius impositas tribuni plebis detraxerunt, & eos qui regem illum salutarant, in carcerē duxerunt: applaudente populo, & Brutos eos appellante. Vt enim supra est expositū, Brutus pulsis Tarquinijs monarchiæ potestatē ad populū transtulit. Quibus rebus Cæsar irritatus, tribunos potestate priuauit: et ijs grauiter increpitis, populū etiam per contumeliā Brutos appellauit.

M. Brutus. Ex eo populus ad M. Brutum spectauit, qui à uetere Bruto genus ducere putabatur: ab eo'que solo uel primo pendebant, qui mutationē desiderabant. Quia uerò ipsum alloqui non audebant, noctu literas circa tribunal & sellam, in qua prætor ius dicebat, spargebant: in quibus scriptum erat, Brute dormis? & Non es Brutus? Incitabatur idem etiam à Cassio.

Prodigia cædem Cæsaris denunciantia. Sed Cæsari futura cædes pluribus prodigijs denūciata esse fertur, è quibus etiam illud est. Vxorem accubantem uoces obscuras & confusas edere animaduertit. Ea uerò sibi lamentari uisa erat, & eū occisum in ulnis tenere: & manè orauit, ne in senatū ueniret. Cum etiā augures sacra parum auspicata fuisse dicerēt, abstinere curia statuit, & per Antoniū senatum dimittere.

Brutus Albinus. Sed Brutus Albinus, cui Cæsar fidē habebat, cōiurationis cū M. Bruto & Cassio particeps & augures deridebat, & Cæsarem reprehēdebat, ut qui crimen contēpti senatus in se admitteret: qui affuturus esset, si iussisset. Paratos enim esse omnes decernere, ut omniū extra Italiā prouinciarū rex appellaretur: ut'que cum nationes exteras peragraret, aut mare trajceret, diadema gestaret. Hæc dicens Brutus, Cæsarem manu prehensum ducebat. Abeuntem, seruus alienus eius alloquendi cupidus, cum conuenire nō posset: se uxori eius custodiendū tradidir, quòd magnas res haberet reuerso Cæsari nunciandas. Artemidorus item Rhetor Gnidius, libellum de coniuratione à se scriptum ei porrexit: Et hunc, inquit, Cæsar solus, & celeriter legito: res enim magnas tibi declarabit, quæ'que tua intersunt. Libellum acceptum Cæsar lecturus, cum à salutantibus impediretur: manu tenuit, ita'que in senatum uenit. qui cum ei assurrexisset, Bruti coniurati partim à tergo sellam eius circūsteterunt, partim ad eum accesserunt, tanquam exuli cuidā uenia petituri. Antoniū uerò Cæsari fidelem & robustum, Brutus Albinus foris tenuit.

Cæsaris cædes. Vbi consedit Cæsar, & intercessiones reiecit, primus Casca iugulum ei ferit ictu nō lethifero. Vt aūt omnes cōiurati pugiones strinxerunt, contra cæteros se defendisse fertur ueste conuoluta, & uociferans: sed cum à Bruto etiā stricto ense peti se uidisset, toga capite obuoluto, nō amplius restitisse. Ita tribus & uiginti uulneribus confossus, ad ba-

ἐπανιόντος εἰς ἀγορὰν ἐνέβαλε, φέρων διάδημα στεφάνῳ δάφνης περιπεπλεγμένον, καὶ ἐδίδου τῷ καίσαρι. καὶ γίνεται κρότος οὐ λαμπρὸς ἐκ παρασκευῆς. ἀπωσαμένου δὲ τοῦ καίσαρος, ἅπας ὁ δῆμος ἀνεκρότησε· καὶ τούτου δὶς γεγονότος, ἡ πεῖρα διηλέγχθη, καὶ ὁ καῖσαρ ἀνέστη. ἐπεὶ δὲ καὶ ἀνδριάντες αὐτοῦ διαδήμασιν ὤφθησαν ἀναδεδεμένοι βασιλικοῖς, ἀπέσπασαν ταῦτα οἱ δήμαρχοι, καὶ τοὺς προσειπόντας αὐτὸν βασιλέα, ἀπῆγον εἰς δεσμωτήριον. καὶ ὁ δῆμος εἵπετο τούτοις κροτῶν, καὶ Βρούτους ἐκάλει τοὺς ἄνδρας. Βροῦτος γὰρ ἦν, ὡς ἱστόρηται ἄνωθεν, ὁ καταλύσας Ταρκύνιον, καὶ τὸ κράτος εἰς τὸ κοινὸν περιστήσας ἐκ μοναρχίας. ἐφ' οἷς ὁ καῖσαρ παροξυνθεὶς, τὴν μὲν ἀρχὴν τοὺς δημάρχους ἀφείλετο· ἐν δὲ τῷ κατηγορεῖν αὐτῶν, ἅμα καὶ τὸν δῆμον ἐφύβριζεν, πολλάκις Βρούτους ἐπικαλῶν τοὺς ἄνδρας. ἐντεῦθεν πρὸς Μάρκον Βροῦτον τρέπονται οἱ πολλοί, ἐκ Βρούτου τοῦ πάλαι δοκοῦντα τὸ γένος ἕλκειν, καὶ πρὸς μόνον ἐκεῖνον ἢ πρῶτον οἱ μεταβολῆς ἐφιέμενοι ἀπέβλεπον, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐντολμῶντες προσομιλεῖν. νύκτωρ δὲ γράμματα περὶ τὸ βῆμα καὶ τὸν δίφρον ἐρρίπτουν, ἐφ' οὗ στρατηγῶν ἐχρημάτιζε, λέγοντα· καθεύδεις ὦ Βροῦτε; καὶ οὐκ εἶ Βροῦτος; καὶ Κάσσιος δὲ παρώξυνεν αὐτόν. καὶ τῷ καίσαρι δὲ πολλὰ λέγεται σημεῖα γενέσθαι δηλοῦντα τὸν ὄλεθρον, ὧν ἓν καὶ τοῦτο δή. παρευνάζων τῇ γυναικί, φωνὰς ἀσαφεῖς καὶ στεναγμοὺς ἀνάρθρους ἐκείνην ἀναπέμπουσαν ᾔσθετο. ἐδόκει δὲ κλαίειν ἐκεῖνον, ἐπὶ ταῖς ἀγκάλαις ἔχουσα κατεσφαγμένον· ἣ καὶ μεθ' ἡμέραν ἐδεῖτο τοῦ ἀνδρὸς, μὴ προελθεῖν εἰς τὴν σύγκλητον. ὡς δὲ καὶ θύσαντες οἱ μάντεις δυσιερεῖν ἔλεγον, ἔγνω πέμψας Ἀντώνιον ἀφεῖναι τὴν σύγκλητον. Βροῦτος μέντοι Ἀλβῖνος, πιστευόμενος μὲν ὑπὸ καίσαρος, τοῖς δὲ περὶ Μάρκον Βροῦτον καὶ Κάσσιον μετέχων τῆς συνωμοσίας, τούς τε μάντεις ἐχλεύαζε, καὶ καθήπτετο καίσαρος, ὡς διαβολὰς ἑαυτῷ περιβάλλοντος καταφρονήσεως πρὸς τὴν σύγκλητον. ἥκειν γὰρ αὐτὴν, ἐκείνου κελεύσαντος, καὶ πάντας ἑτοίμους εἶναι ψηφίζεσθαι, ὥστε τῶν ἐκτὸς Ἰταλίας ἐπαρχιῶν ἀναγορεύεσθαι βασιλέα, καὶ τὴν ἄλλην ἰόντα γῆν τε καὶ θάλασσαν ἐπὶ τῷ περικεῖσθαι διάδημα. ταῦθ' ἅμα λέγων ὁ Βροῦτος, ἦγε τὸν καίσαρα λαβόμενος τῆς χειρός. οἰκέτης δέ τις ἀλλότριος ἐντυχεῖν αὐτῷ προθυμούμενος ἀπιόντι μὴ δυνηθεὶς, παρέδωκεν ἑαυτὸν τῇ τοῦ καίσαρος γυναικὶ φυλάττειν, ὡς ἔχων μεγάλα πράγματα ἐπανιόντι ἀπαγγεῖλαι τῷ καίσαρι. σοφιστὴς δέ τις Ἀρτεμίδωρος Κνίδιος βιβλίον περὶ τῆς συνωμοσίας γράψας, καὶ ἐγγίσας αὐτῷ, τοῦτο (ἔφη) καῖσαρ μόνος καὶ ταχέως ἀνάγνωθι, μεγάλα γάρ σοι καταγγελεῖ, καί σοι διαφέροντα. ὁ δὲ δεξάμενος ἐκεῖνος, ὥρμησε μὲν ἀναγνῶναι, μὴ μέντοι δυνηθεὶς ὑπὸ τῶν ἐντυγχανόντων, κατεῖχε τῇ χειρὶ, καὶ προῆλθεν οὕτω πρὸς τὴν σύγκλητον. ὡς δ' ἐπεξανέστη. τῶν δὲ περὶ Βροῦτον οἱ μὲν ἐξόπισθεν τοῦ δίφρου αὐτοῦ περιέστησαν, οἱ δὲ ἀπήντησαν, ὡς περί τινος φυγάδος δεόμενοι. τὸν δὲ Ἀντώνιον πιστὸν ὄντα καίσαρι, καὶ ῥωμαλέον, ἔξω περιεκάτεχε Βροῦτος Ἀλβῖνος. ὡς δὲ καθίσας ὁ καῖσαρ διεκρούετο τὰς δεήσεις, ξίφει πρῶτος ὁ Κάσκας πλήττει τὸν αὐχένα, πληγὴν οὐ θανατηφόρον. ὡς δὲ καὶ τῶν συνωμοτῶν ἕκαστος τὸ ξίφος ἐγύμνωσε, λέγεται πρὸς μὲν τοὺς λοιποὺς ἀπομάχεσθαι διαλλόμενος καὶ κεκραγώς· ὅτε δὲ καὶ Βροῦτον εἶδεν ἐσπασμένον τὸ ξίφος, ἐφελκύσασθαι κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον, μηκέτι ἀπομαχόμενος. εἴκοσι μέντοι καὶ τρία λαβὼν τραύματα, ἀνδριάν-

περὶ Βρούτου. καὶ ἕνεκα αὐτοῦ κατὰ τοῦ καίσαρος παροξυνθέντος.

σημεῖα γενόμενα δηλοῦντα τὴν τοῦ καίσαρος ἀναίρεσιν.

σφαγὴ τοῦ καίσαρος.

ὅσα τῷ καίσαρι ἐψηφίσθη.

ἀνδριάντος ὄντος ἐκεῖ πομπηΐου, περὶ τὴν βάσιν εὑρέθη κείμενος, καὶ καθαιμάξας αὐτὴν, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ἐφεστάναι τῷ φόνῳ τοῦ πολεμίου πομπήϊον. ὁ μὲν οὖν γάϊος ἰούλιος καῖσαρ οὕτως ὑπὸ φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ἀπώλετο. οἱ γὰρ θωπεύοντες αὐτὸν, τὸ φιλότιμον αὐτοῦ καὶ φιλόδοξον κατανοοῦντες, οὐκ ἐπαύοντο ἄλλα ἐπ' ἄλλοις αὐτῷ ψηφιζόμενοι. ἦσαν δὲ τοιαῦτα ἃ ἐψηφίζοντο· τὴν ἐπινίκιον στολὴν ἀεὶ φορεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ δίφρου καθέζεσθαι· τοῖς τε ῥαβδούχοις δαφνηφοροῦσιν ἀεὶ κεχρῆσθαι, πατέρα τε αὐτὸν τῆς πατρίδος ἐπονομάζεσθαι, καὶ ἐς τὸ νόμισμα ἐγχαράττεσθαι, δημοσίᾳ τε ἑορτάζειν αὐτοῦ τὰ γενέθλια· ἔν τε τοῖς ναοῖς τοῖς ἐν ῥώμῃ, καὶ ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἀνδριάντας αὐτοῦ ἱστᾶσθαι. ἐπὶ δέ γε τοῦ βήματος δύο αὐτοῦ ἀνδριάντας ἱδρύσαντο, τὸν μὲν ὡς τοὺς πολίτας σεσωκότος, τὸν δ' ὡς ἐκ πολιορκίας ῥυσαμένου τὴν πόλιν. ἐστεφάνωντο δὲ καὶ ἄμφω στεφάνοις τοῖς ἐπὶ τοιούτοις νενομισμένοις. βουλευτήριόν τε καινὸν οἰκοδομηθῆναι ἐπέταξαν, ἵν' ἰουλιανὸν ἐπὶ τῷ αὐτοῦ κληθῇ ὀνόματι. τιμητήν τε καὶ διὰ βίου καὶ μόνον αὐτὸν ἐψηφίσαντο εἶναι· ἔχειν δὲ καὶ τὰ τῶν δημάρχων προνόμια· καὶ εἴ τις αὐτὸν ἔργῳ ἢ λόγῳ ὑβρίσειεν, ἱερὸν εἶναι ἐθέσπισαν, καὶ τῷ ἄγει ἐνέχεσθαι. τί δὲ τὸ ἱερὸν εἶναι νενόμισται, ἤδη μοι προαφήγηται. χαίροντα δὲ τούτοις ὁρῶντες αὐτὸν, ἐπίχρυσόν τε δίφρον αὐτῷ ἔδοσαν, καὶ στολὴν ἣν πάλαι ἐχρῶντο οἱ βασιλεύσαντες, καὶ φρουρὰν ἐκ τῶν ἱππέων καὶ ἐκ τῶν βουλευτῶν, εὔχεσθαί τε δημοσίᾳ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ ὀμνύναι, καὶ τὰ πραχθησόμενα παρ' αὐτοῦ κύρια τυγχάνειν ἐνομοθέτησαν, διά τε αὐτὸν * ἰούλιον προσηγόρευσαν, καὶ ἄλλα πλείονα (ἵνα δὲ τὸ καθ' ἕκαστον ἀπαριθμοῦντες τὸν ἀκροατὴν μὴ ἀποκναίωμεν) αὐτῷ ἐψηφίσαντο. ἐξ ὧν ἐπίφθονος ἐδόκει, ἢ μᾶλλον νεμεσητὸς, καὶ καθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς διήγειρε, μέχρις ἂν εἰς τὸ ἐπελθὸν αὐτῷ κατηντήκει τέλος. καὶ ὁ μὲν οὕτω σφαγεὶς ἔκειτο.

ὅτι οἱ τοῦ καίσαρος φονεῖς εἰς τὸ καπιτώλιον ἀνῆλθον.

οἱ δ' ἐκεῖ παρόντες ἄνθρωποι ἅπαντες ἐταράττοντο, τὴν τῶν σφαγέων ἀγνοοῦντες διάνοιαν, καὶ ὡς αὐτίκα κινδυνεύσοντες ἔφευγον, καὶ τοὺς συναντῶντας ἐξέπληττον, καὶ θρήνων τὴν πόλιν ἐπλήρουν. καὶ ἡ μὲν πόλις οὕτω διέκειτο. οἱ δὲ σφαγεῖς δεδιότες, μή τις σφίσιν ἐπιθῆται, γυμνοῖς καὶ ᾑμαγμένοις τοῖς ξίφεσι διὰ τῆς ἀγορᾶς διελθόντες, ἀνέδραμον εἰς τὸ καπιτώλιον, κἀκεῖ τε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα διήγαγον. ὁ δὲ λέπιδος ἐν τῷ στρατοπέδῳ μαθὼν τὰ γεγονότα, νυκτὸς σὺν τοῖς στρατιώταις κατέλαβε, καὶ κατὰ τῶν σφαγέων ἐδημηγόρει. ἀντώνιος δὲ τοῦ καίσαρος ἀναιρεθέντος φοβηθεὶς ἐκρύβη, τὸν δὲ λέπιδον ἐλθόντα μαθὼν, καὶ τοὺς φονεῖς εἰς τὸ καπιτώλιον ὄντας, θαρρήσας ἐξῆλθε, καὶ τὴν γερουσίαν ἀθροίσας, ὡμίλει αὐτῇ, καὶ γνώμας ᾔτει περὶ τῶν γενομένων.

ὅτι ὁ κικέρων ἔπεισε πάντας ὁμονοῆσαι ἀλλήλοις καὶ τὰ παρὰ τοῦ καίσαρος πραχθέντα κυροῦν.

ὁ δὲ κικέρων δημηγορήσας ἔπεισε πάντας, μὴ μνησικακεῖν ἀλλήλοις, ἀλλὰ κἂν τι σφίσιν ἡμάρτηταί τι, παρόψεσθαι αὐτὸ, ἵνα μὴ ἐμφύλιος αὖθις γένηται πόλεμος, καὶ τῶν πολιτῶν ὄλεθρος ὑπ' ἀλλήλων ὀλλυμένων, ὁμονοῆσαι δὲ ὁμοφύλους ὄντας καὶ συγγενεῖς. καὶ προσέθετο δεῖν καὶ τὰ παρὰ τοῦ καίσαρος πραχθέντα εἴ τι ἐν δωρεαῖς ἢ τιμαῖς ἦν ἢ ἐν ἀρχαῖς φυλάξαι, καὶ μή τι τούτων πολυπραγμονῆσαι, ἢ ἀνατρέψαι. πεισθέντες οὖν αὐτῷ, μηδενὶ μνησικακεῖν ἐψηφίσαντο. καὶ οἱ σφαγεῖς δὲ τοῖς στρατιώταις ὁμιλοῦντες ἐκ τοῦ καπιτωλίου, μηδὲν τῶν παρὰ καίσαρι πραχθέντων ἀκυρῶσαι ὑπέσχοντο, μήτ' ἀφαιρήσεσθαί τινα μηδὲν τῶν ἐκείνῳ δεδομένων· καὶ οὕτως ἐς καταλλαγὰς ἧκον.

ὁ πρὸς

ad basim statuæ Pompeij cōcidit, eamq́ue cruentauit, ut ipse Pōpeius cædi inimici astare uideretur. Sic Cæsar ex ambitione & appetitione principatus interijt.

Honores ab adulatoribus Cæsari decreti.

Adulatores enim eius ambitioni & gloriolæ studio inseruientes, alios atque alios ei honores decernere non destiterunt: qui huiusmodi fuerunt, ut triumphalem uestem perpetuò ferret, & in sella curuli sederet: ut fascibus laureatis perpetuò uteretur, & pater patriæ appellaretur: ut eius imago in nummis exculperetur, & natalis publicè celebraretur: ut in Romanis fanis, & omnibus urbibus eius statuæ collocarentur. Pro eius autem tribunali duas statuas collocarunt: alteram ob ciues seruatos, alteram ob urbem obsidione liberatam, corona ciuica & obsidionali ornatas. ei nouam curiam ædificari iusserunt, quæ Iuliana de ipsius nomine diceretur. Censoremq́ue eum solum & perpetuum crearunt: priuilegia tribunorum ei dederunt: si à quoquam dicto factóue offensus esset, ut caput eius sacrum esset ac piaculo obligatum. Quid autem sacrum esse significet, iam est à me expositum. Iam quia talibus eum rebus gaudere cernebant, auratam ei sellam concesserunt, & uestem qua olim reges usi fuerant, & custodiam ex equestri & senatorio ordine, utq́ue publicè pro eo supplicationes fierēt, et per eius fortunam iuraretur, & acta eius rata essent, sanxerunt, & Quintilis mensis ab eo Iulius appellaretur. Hæc & alia plura, ne singulis commemorandis lectorem obtundamus, ei decreuerunt. Quibus rebus inuidiam hominum, uel potius iram Deorum suscepit, multosq́ue in se prouocauit, donec eum exitum quo repentè cōcidit, est sortitus.

Tumultus post cædem Cæsaris.

Cum ita interfectus iaceret, omnes qui ibi aderant, turbari, & consilij percussorū ignari, quasi & ipsi periculo proximi fugerūt, & terrendis obuijs urbem luctu impleuerunt. Ciuitate sic affecta, percussores uim timentes, strictis & cruentis gladijs per forum in Capitolium accurrerunt, ibiq́ue diem & noctem exegerunt. At Lepidus eo facinore in castris audito, urbe cum militibus occupata, pro concione in percussores est inuectus. Antonius autē præ metu latitans, cum illius aduentu cognito, & percussorū fuga in Capitoliū, resumpta fiducia prodijsset, & senatu cōuocato sentētias rogaret:

Cicero.

Cicero omnibus autor fuit, ut mutuis odijs abolitis, utrinq́ue, si quid peccatū esset, condonarent, ne ciuile bellum recrudesceret, & ciues à ciuibus interirent. consentirent potius, ut populares & ciues deceret. Adiecit etiam, acta Cæsaris, siue ad donationes, siue ad honores, siue ad magistratus pertinerent, rata esse oportere, nec exagitanda curiosius, aut rescindenda. His rationibus adducti, omnium iniuriarum obliuionem decreuerunt. percussores uero de Capitolio uerba facientes, militibus promiserunt, se nulla Cæsaris acta rescissuros, neque cuiquam quicquam ab illo datum erepturos. Seditione hoc modo composita,

Antonius populum concitat.

non prius è Capitolio descenderunt, quàm filiũ Lepidi & Antonij obsides accepissent. Deinde cum lecto Cæsaris testamento populus cognouisset, Octauium ab eo adoptatum esse, & Reipub. munera, & uiritim uel tricenas, ut Octauius, uel octogenas quinas, ut alij tradũt, drachmas relictas, turbatus est. Cum autem Antonius cadauere eius adhuc cruento in foro proposito, orationem ad defuncti laudes, & ad cædis commiserationem pertinentem habuisset, multitudo concitata est. Deinde recitatis honoribus qui ei decreti fuerant, subiecit: Sed pater, põtifex, sacrosanctus, heros, Deus mortuus est: hei mihi, non morbo, non senio extinctus, non foris in bello uulneratus, nec fortuito alíquo casu raptus: sed hic intra mœnia per insidias cęsus est. qui citra periculum in Britanniã penetrauit, in urbe per dolum occubuit. qui pomœrium ciuitatis promouit, intra curiam est trucidatus. inermis, uir bellicosus: nudus, uir pacificus: ad prætoria, prætor: apud magistratus, magistratu præditus: á ciuibus, quem nemo hostium uel in mari natantem occidere potuit: á familiaribus, quorum sæpè misertus fuit. Vbi tua est humanitas Cæsar: ubi sacrosancta autoritas? ubi leges? Tu quidem accuratè prouidisti, ne quis ab inimicis cæderetur: te uerò crudeliter amici occiderunt, & nunc in foro iaces interfectus. in suggesto iaces uulnerib. confectus, unde multas conciones habuisti. Heu canos sanguine cõcretos: heu uestem laceratam, quam eo scilicet induisti, ut in ea iugulareris. His uerbis populus commotus, percussores quæritauit, raptum cadauer Cæsaris in foro cremauit, ad ædes percussorum tetendit, ac Heluiũ Cinnam tribunum plebis per errorem nominis occidit. Neq; enim is Cæsari fecerat insidias, sed Cornelius Cinna prætor. Quo in loco Cęsar crematus est, plebs aram erexit, in qua illi ut Deo sacrificaret. Sed eam Coss. euerterunt, lege lata, ne quis deinceps Dictator crearetur. Qui autem Dictaturam uel decreuisset, uel accepisset, ut capite plecteretur. Antonius tum pro autoritate multa egit, dandis magistratibus, prouincijs, libertate, immunitate, atq; exulibus reuocandis, non secus ac si potentatus Cęsaris successor esset: ijsq; rebus magnam pecuniam cogit.

De C. Octauio.

C. uerò Octauius, qui & Pius, sororis Cæsaris filius, nuptæ Octauio Velitemo (sunt aũt Velitræ Volscorum municipium) pupillus relictus, apud matrem educatus est. Cum adoleuisset, apud Cæsarem egit orbum liberis: qui eum amauit, magna de eo spe concepta. Nam Accia mater eius prægnans, somniauit intestina sua ferri ad cœlum, explicariq; per omnem terrarum ambitum. Somniauit & pater Octauius eadem nocte, ut ero Acciæ iubar solis

Prodigia imperium Cæsari portendentia.

οὐ πρότερον δὲ οἱ ἐν τῷ καπιτωλίῳ κατῆλθον, πρὶν τόν τε τοῦ λεπίδου παῖδα, καὶ τὸν τοῦ ἀντωνίου, ὁμήρους λαβεῖν. μετὰ ταῦτα τῶν διαθηκῶν τοῦ καίσαρος ἀναγνωσθεισῶν μαθὼν ὁ δῆμος, ὅτι υἱὸν πεποίηται τὸν ὀκτάβιον, καὶ ὅτι τῇ τε πόλει δωρεὰς καὶ ἑκάστῳ δραχμάς, ὡς μὲν ὀκτάβιος γράφει, τριάκοντα, ὡς δ' ἕτεροι, πέντε καὶ ἑβδομήκοντα καταλέλοιπεν, ἐταράχθησαν. καὶ ὁ ἀντώνιος τὸν νεκρὸν εἰς τὴν ἀγορὰν προθέμενος ᾑματωμένον, καὶ λόγον ἐπὶ τῷ κειμένῳ εἰπών, τὸ πλῆθος ἠρέθισε πρὸς ὀργήν. εἶπε γὰρ πολλὰ μὲν πρὸς ἔπαινον τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὸς ἔλεον τοῦ πάθους τοὺς ἀκροατὰς ἐρεθίζοντα. εἶτα καὶ τὰ ψηφισθέντα αὐτῷ καταλέξας ὀνόματα, ἐπήγαγεν. ἀλλ' οὗτος ὁ πατήρ, οὗτος ὁ ἀρχιερεύς, ὁ ἄσυλος, ὁ ἥρως, ὁ θεός, τέθνηκεν, οἴμοι, οὐ νόσῳ βιασθείς, οὐδὲ γήρᾳ μαρανθείς, οὐδὲ ἔξω που ἐν πολέμῳ τρωθείς, οὐδὲ ἐκ δαιμονίου τινὸς αὐτομάτως ἁρπασθείς· ἀλλ' ἐνταῦθα, τοῦ τείχους ἐντὸς ἐπιβουλευθείς· ὁ καὶ εἰς Βρεττανίαν ἀσφαλῶς στρατεύσας, ἐν τῇ πόλει ἐνεδρευθείς· ὁ τὸ πωμήριον αὐτῆς ἐπαυξήσας, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ κατασφαγείς· ἄοπλος, ὁ δὴ πολεμικός, γυμνός, ὁ εἰρηνοποιός, πρὸς τοῖς δικαστηρίοις ὁ δικαστής, πρὸς ταῖς ἀρχαῖς ὁ ἄρχων, ὑπὸ τῶν πολιτῶν, ὃν μηδεὶς τῶν πολεμίων μηδ' εἰς τὴν θάλασσαν ἐκπεσόντα κτεῖναι δεδύνητο· ὑπὸ τῶν ἑταίρων, ὁ πολλάκις αὐτοὺς ἐλεήσας. ποῦ δῆτά σοι καῖσαρ ἡ φιλανθρωπία; ποῦ δ' ἡ ἀσυλία; ποῦ δ' οἱ νόμοι; ἀλλὰ σὺ μὲν ὅπως μηδ' ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τις φονεύηται, πολλὰ ἐνομοθέτησας, σὲ δὲ οὕτως οἰκτρῶς ἀπέκτειναν οἱ φίλοι. καὶ νῦν ἐν τῇ ἀγορᾷ πρόκεισαι ἀπεσφαγμένος, δι' ἧς πολλάκις ἐπόμπευσας ἐστεφανωμένος· καὶ ἐπὶ τοῦ βήματος ἔρριψαι κατατετρωμένος, ἀφ' οὗ πολλάκις ἐδημηγόρησας. οἴμοι πολιῶν ᾑματωμένων· ὢ στολῆς ἐσπαραγμένης, ἣν ἐπὶ τούτῳ μόνον, ὡς ἔοικεν, ἔλαβες, ἵνα ἐν ταύτῃ σφαγῇς. ἐπὶ τούτοις ὁ δῆμος διοργισθείς, τοὺς μὲν σφαγέας ἐζήτει. τὸ δὲ σῶμα τοῦ καίσαρος ἁρπάσαντες, ἐν τῇ ἀγορᾷ ἔκαυσαν. καὶ ἐπὶ τὰς τῶν φονέων οἰκίας ὥρμησαν, καὶ Ἕλβιον κίνναν δημαρχοῦντα διεχειρίσαντο, πλανηθέντες τῇ ὁμωνυμίᾳ. οὐ γὰρ οὗτος τῷ καίσαρι ἐπιβεβουλεύκει, ὁ στρατηγὸς δὲ κίννας κορνήλιος. βωμὸν δὲ ἔνθα κατέκαυσαν τὸ σῶμα τοῦ καίσαρος, ἤγειρε τὸ πλῆθος, ἵν' ἐπ' αὐτοῦ θύοιεν ὡς θεῷ τῷ καίσαρι. οἱ δ' ὕπατοι αὐτὸν ἀνέτρεψαν, καὶ νόμον εἰσήνεγκαν, μηδένα αὖθις γενέσθαι δικτάτωρα· θάνατον θέντες τὸ ἐπιτίμιον, ἄν τις ἀσηγήσηται τοῦτο, καὶ ἄν τις ὑποδέξηται. ἀντώνιος δὲ τότε πολλὰ ἐν αὐθεντείᾳ διέπραξε, ἀρχάς τε διδοὺς καὶ χώρας, καὶ ἐλευθερίαν, καὶ ἀτέλειαν, καὶ φυγάδας κατάγων, ὡς τῆς δυναστείας τοῦ καίσαρος τάχα διάδοχος· καὶ πολλὰ ἐκ τούτων ἠργυρολόγησε χρήματα.

ὅτι ὁ ἀντώνιος τὸν τοῦ καίσαρος νεκρὸν προθέμενος, πολλὰ πρὸς ἔπαινον λέγων, καὶ κατακλαίων τὸν δῆμον πρὸς ὀργὴν κατὰ τῶν φονέων ἤγειρε.

ὅτι ὁ δῆμος ἐκ τῆς ἀντωνίου δημηγορίας ἐρεθισθείς, τὸν νεκρὸν τοῦ καίσαρος ἔκαυσε, κατὰ δὲ τῶν φονέων ὥρμησε.

Περὶ γαΐου ὀκταβίου καίσαρος.

Ὀκτάβιος δὲ γάϊος, ὃς καὶ * πίας ὠνόμαστο, ἀδελφῆς τοῦ καίσαρος ἦν υἱός, συνοικούσης ὀκταβίῳ τῷ ἐκ Βελιτρῶν τῶν οὐολσκῶν, ἐτράφη δὲ παρὰ τῇ μητρὶ καταλειφθεὶς ὀρφανός. αὐξηθεὶς δέ, διῆγε παρὰ τῷ καίσαρι ἄπαιδι ὄντι. διὸ καὶ ἔστεργε τὸν ἀδελφιδοῦν, καὶ μεγάλας εἶχεν ἐπ' αὐτῷ τὰς ἐλπίδας. ἔτι γὰρ μήτηρ αὐτοῦ ἀτία, ἐγκυμονοῦσα αὐτόν, ἔδοξε κατ' ὄναρ τὰ σπλάγχνα αὐτῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναφέρεσθαι, καὶ ἐπὶ πᾶσαν ἐκτείνεσθαι τὴν γῆν. καὶ ὁ ἐκείνης ἀνὴρ κατὰ τὴν αὐτὴν νύκτα ἔδοξεν ὁρᾶν ἥλιον

σημεῖα δηλοῦντα τὴν τοῦ ὀκταβίου καίσαρος δυναστείαν.

ἥλιον ἐκ τοῦ κόλπου αὐτῆς ἀνατέλλοντα. αὐτίκα δὲ τοῦ παιδὸς τεχθέντος, Νιγίδιος Φίγουλος βουλευτὴς, διαγνώσκειν τὰς τῶν ἀστέρων κινήσεις ἄριστα πιστευόμενος, βραδύτερον ἐς τὸ συνέδριον τοῦ Ὀκταβίου ἀπαντήσαντος, ἤρετο αὐτὸν τὴν αἰτίαν τῆς βραδυτῆτος. ὡς δὲ διὰ τὸν τοῦ παιδὸς τόκον, ἐκεῖνος ἔφη, ἀνεβόησεν, ὅτι δεσπότην ἡμῖν ἐγέννησας. τρεφομένου δὲ τοῦ παιδὸς ἐν ἀγρῷ, ἀετὸς ἐκ τῶν χειρῶν αὐτοῦ ἐξαρπάσας ἄρτον, καὶ μετεωρισθεὶς, αὖθις ἀπέδωκεν αὐτὸν καταπτάς. παιδίσκου τε αὐτοῦ ὄντος, καὶ ἐν Ῥώμῃ διατρίβοντος, ἔδοξεν ὁ Κικέρων καθ' ὕπνους ὁρᾶν αὐτὸν ἁλύσεσι χρυσαῖς ἐκ τοῦ πόλου πρὸς τὸ Καπιτώλιον καθιμώμενον, καὶ παρὰ τοῦ Διὸς * μαστιζόμενον. Κάτουλος δὲ καὶ αὐτὸς καθ' ὕπνους ἔδοξε, τὸν Δία τῆς Ῥώμης εἰκόνα ἐς τὸν κόλπον τοῦ Ὀκταβίου, παιδός ἔτι ὄντος, ἐμβεβληκέναι. ἐκ τούτων τοίνυν ὁ Καῖσαρ μεγάλας ἐπ' αὐτῷ ἐλπίσας, εἰσεποιήσατό τε τὸν παῖδα, καὶ κληρονόμον κατέλιπε, καὶ ἐπιμελῶς ἐπαίδευε λόγοις ῥητορικοῖς τῇ τε τῶν Λατίνων καὶ τῇ Ἑλληνίδι φωνῇ, καὶ ἤσκει πρός τε τὰς στρατείας καὶ πρὸς πραγμάτων διοίκησιν πολιτικῶν τε καὶ ἀρχικῶν. οὗτος οὖν ὁ Ὀκτάβιος, ὅτε ὁ Καῖσαρ ἀνῄρητο, ἐν Ἀπολλωνίᾳ ἐτύγχανεν ὢν, ἐπὶ παιδείᾳ σχολάζων. ὡς δὲ μαθὼν τὸ συμβεβηκὸς, ἐπεραιώθη πρὸς τὸ Βρεντέσιον. καὶ τάς τε διαθήκας τοῦ Καίσαρος γνοὺς, καὶ ὡς ὁ δῆμος τετάρακται, τό τε ὄνομα τοῦ Καίσαρος ᾠκειώσατο, καὶ τὸν κλῆρον ἐδέξατο, καὶ τῶν πραγμάτων εἴχετο, ὀκτωκαιδέκατος ὤν. εἰσιόντος δὲ αὐτοῦ εἰς τὴν Ῥώμην, ἶρις πάντα τὸν ἥλιον ποικίλη καὶ πολλὴ περιέσχε, προδηλοῦσα τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι ταραχήν. ἐπελθὼν δὲ, ἐς δημαρχίαν μὲν ἐπεχείρησεν, ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ἀντώνιον. ὁ δ' οὐχ ἡσύχασεν, ἀλλὰ τὸν δήμαρχον ὑπελθὼν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἐς τὸν δῆμον ἀχθεὶς, ἐδημηγόρησέ τε, καὶ τὴν καταλειφθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Καίσαρος δωρεὰν εὐθὺς ἐκτίσειν ὑπέσχετο, ἄλλων τέ τινων αὐτοῖς ἐλπίδας ὑπέτεινε. καὶ οὕτω τὸν δῆμον ἐφελκυσάμενος, ἐπεί τις ἀστὴρ τότε ἐφαίνετο ἐξ ἄρκτου πρὸς ἑσπέραν, ὃν οἱ μὲν κομήτην ἔλεγον, προσημαίνοντα οἷά που εἴωθεν, οἱ δὲ τῷ Καίσαρι αὐτὸν ἀνετίθεσαν, ὡς ἐς τὸν τῶν ἀστέρων ἀριθμὸν ἐγκαταλεγμένῳ, θαρσήσας ὁ πρῴην μὲν Ὀκτάβιος, ἤδη δὲ Καῖσαρ κληθεὶς, μετὰ ταῦτα μέντοι καὶ Αὔγουστος, χάλκεον ἀνδριάντα τοῦ Καίσαρος, ἀστέρα φέροντα ὑπὲρ κεφαλῆς, ἐς τὸ Ἀφροδίσιον ἔστησεν. ὡς δὲ παρ' οὐδενὸς ἐκωλύετο, φόβῳ τοῦ δήμου, καὶ ἄλλα τινὰ ἐς τιμὴν τοῦ Καίσαρος διεπράξατο. Ἀντώνιος δὲ τὸν νέον Καίσαρα ἐπεὶ ὕβριζέ τε καὶ ἠδίκει ἦν, δι' ἃ ποτὲ θροῦς πρὸς τοῦ πλήθους ἐγένετο, καὶ σφόδρα πάντες χαλεπὸν ἠγανάκτησαν. φοβηθεὶς οὖν ὁ Ἀντώνιος, ἐς λόγους ἦλθεν αὐτῷ, καὶ ἔδοξαν καταλλάχθαι, ἀλλ' αὖθις ἐξ ὑποψίας τινὸς διελύθησαν. ὁρῶν οὖν ὁ Ἀντώνιος τὸν Καίσαρα αὐξανόμενον, ἐπεχείρησεν ἐς ἑαυτὸν τὸν ὅμιλον ἀνασπάσασθαι, τινὰ αὐτοῖς χαριζόμενος. ἐδύνατο γὰρ αὐτὸς ὑπατεύων, θατέρου τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ δημαρχοῦντος, τοῦ Λουκίου δηλαδὴ, τοῦ δέ γε λοιποῦ τοῦ Γαΐου στρατηγοῦντος. τὰ δέ γε τῆς πόλεως ἐν ἀκαταστασίᾳ ἦσαν. ἴσχυε δὲ ὁ Ἀντώνιος, ἅτε ὑπατεύων, πλεῖστα κτῆν. ὁ δὲ Καῖσαρ ὑπὸ τοῦ πλήθους μάλιστα ἐσπουδάζετο, καὶ διὰ τὸν πατέρα, καὶ διὰ τὰς ὑποσχέσεις ἃς ἐποιεῖτο. τὸ δὲ μεῖζον, ὅτι πολὺ δυναμένῳ τῷ Ἀντωνίῳ ἤχθοντο, καὶ καταπαῦσαι αὐτὸν ἐβούλοντο. Ἀντωνίῳ δ' ἐς τὸ [illegible]

solis exortum. Qui cum ob uxoris puerperium serius in curiam uenisset, P. Nigidius Figulus, qui astronomiæ peritissimus habebatur, comperta moræ causa, exclamauit: Tu « nobis dominum genuisti. Cum puer rurie « ducaretur, aquila panem ex manibus eius raptum subuolauit, ac dilapsa rursus eundem restituit. Deinde, cum adolescentulus in urbe degeret, somniauit Cicero, se uidere illum cathenis aureis é cœlo ad Capitolium demitti, & á Ioue * flagris cædi. Catulus uerò & ipse in somnis uidit, Iouem Romæ imaginem in sinum filij Octauij, pueri adhuc, demittere. His de causis cum Cæsar, in amplissima spe adoptatum, hæredem instituit, ac diligentissime in arte dicendi græcè latinéque erudiendum curauit. Exercuit & in re militari, & ad negociorum Reipublicæ atque Imperij administrationem, assuefecit. Hic igitur Octauius, Apolloniæ studiorum causa degens, interitu Cæsaris audito, Brundusium traiecit: cognitóque auunculi testamento, & tumultu populi, Cæsaris nomen sibi uendicauit. aditáque hæreditate, rebus gerendis animum intendit, annos octodecim natus. Eo urbem ingrediente, magnus circulus, & instar cœlestis arcus uarius, orbem solis ambiji, futuri tumultus prænuncius. * Tribunatum, quamuis ab Antonio prohiberetur, ambire non destitit: sed tribuno conciliato sibi, in forum perductus, pro concione promisit, se legata, patris testamento relicta, statim soluturum: & aliorum emolumentorum plebi spem fecit. Cuius studia cum sibi adiunxisset, exorta stella quæ à Septentrione uersus Occasum tendebat, quam alij Cometam dicebant, ea portendentem, quæ solet id genus impressionum: alij Cæsari dedicabant, in stellarum numerum recepto scilicet: non dubitauit pridem Octauius, tum Cæsar, pòst etiam Augustus, æneam statuam Cæsaris, cum stella suprà caput, in æde Veneris dedicare. Quod cum populi metu nemo prohiberet, etiam alia in Cæsaris honorem fecit. Antonius uerò, qui cum contumelijs & iniurijs agitabat, plebe ægrè ferente, ac penè omnibus indignantibus, sibi metuens, cum eo collocutus est: & cum reconciliati uiderentur, ex suspicione quadam inimicitiæ recruduerunt. & quia Cæsaris opes crescere uidebat, multitudinem largitionibus & obsequijs ad se allicere studuit: idque facile consecuturus uidebatur, cum ipse consul, frater Lucius tribunus plebis, Caius uerò prætor esset. In tanto rerum motu, & Antonij summa propter Consulatum potentia: populus tamen Cæsari maximè studuit, cùm propter patris memoriam, tum ob ipsius pollicitationes. Sed ob illud in primis, ut Antonium, cuius uires ægrè ferebant, premerent. Antonio Brun-

Antonij & Cæsaris dissidia.

dusium ad legiones Macedonicas profecto, Cæsar amicis eò cum pecunia præmissis, in Campaniam progressus, exercitum ex diuersis prouincijs coegit, patris necem ulturus, pecunia partim numerata, partim promissa: cum eo'que ante reditum Antonij properè in urbem reuersus, oratione ad populū habita laudatus est, atque iterum ad delectus habendos abijt. Antonium uerò milites benignè Brundusij acceperunt. Deinde cum ab eo, nonnullis interfectis, crudeliter tractarentur, tumultuati sunt, ac multi ad Cæsarem defecerunt. Antonius uerò in Gallias properauit, ueritus ne rebus nouis studerent: eum'que Cæsar secutus, D. Brutum coniurationis contra Cæsarem participem, qui ei prouinciæ præerat, Antonij inimicum, sibi Cæsar conciliat. Nam tempus uindicandi patris nondum adesse cernebat. Romæ senatu deliberante, & propter bellum territo, alij alias sententias dixerunt: Cicero autem Antonium hostem iudicandum, & Cæsarem ac D. Brutum priuata autoritate cum illo bellum gerentes, laudandos & adiuuandos esse censuit: data etiam in posterum autoritate, & ambos Consules sine ulla cunctatione ad bellum ei inferendum mittendos. Q. Calenus contrà, legatos ad omnes mittendos esse, qui eos armis positis, semetipsos & legiones autoritati senatus permittere iuberēt. quòd si auscultassent, laudandos esse: sin minus, bellum Consulibus contra eos mandandum. Verùm Cæsariana factione præualente, quidam ex senatu ad Antonium missi, qui eum, exercitibus & Gallijs omissis, in Macedoniam ire: eius item milites intra statum diem domum redire iuberent, alioqui hostium loco habendos esse. & priusquam nosset animum Antonij senatus, bellum contra eum Consulibus, Cæsari potestatem imperatoris mandauit. Quibus rebus Antonius cognitis, legatis senatus contumeliose tractatis, per suos legatos, causam quæ bello prætexebatur, in ipsos decreti autores retorsit. Quam obrem denuò & ipse hostis iudicatus est: & milites, ni illum reliquissent, alio die præfinito. Ille uerò Mutinæ Decimum obsidens, nihil gessit memorabile. Decimus uerò primùm egregiè se defendit. Deinde cum operibus undiq; cinctus esset, ueritus Cæsar, ne caperetur, aut penuria commeatus deditionem faceret: cum Hirtio exercitum uersus Mutinam duxit. Sed cum amnem præterfluentem propter custodias traijcere non possent, & de sua præsentia eum certiorem factum cuperent, ex altissimis arboribus ei signa dederunt, flamma elata: quæ cum non intelligeret, laminæ plumbi tenuissimi quid uellent inscripserunt, eamq; chartæ instar conuolutam natatori perferendam dederunt. Sic Decimus præsentia eorum cognita, eodem illis modo

Antonij & D. Bruti bellum.

Antonius hostis iudicatur.

Mutinæ obsidio, & uarij cum Antonio conflictus.

τέσιον ἀπελθόντος πρὸς τοὺς ἐκ μακεδονίας περαιωθέντας στρατιώτας, ὁ καῖσαρ ἐκεῖ μὲν φίλους μετὰ χρημάτων, ἵνα σφᾶς σφετερίσωνται, προαπέστειλεν· αὐτὸς δὲ μέχρι καμπανίας ἐλθὼν, πλῆθος συνέλεξεν ἐκ διαφόρων χωρῶν, τῷ πατρὶ τιμωρεῖν λέγων, χρήματα τὰ μὲν διδοὺς, τὰ δ' ὑπισχνούμενος. καὶ σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν ῥώμην ἀπήχθη, πρὶν ἐπανελθεῖν τὸν ἀντώνιον. καὶ τῷ δήμῳ ὁμιλήσας, ἐπαίνων ἔτυχε, καὶ αὖθις ἀπῆλθε δύναμιν ἀθροίσων. ἀντώνιον δὲ ἐν βρεντεσίῳ οἱ στρατιῶται φιλοφρόνως ἐδέξαντο. ἔπειτα πικρῶς αὐτοῖς προσφερομένου, ὡς καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀποκτεῖναι, ἐστασίασαν, καὶ συχνοὶ μετέστησαν πρὸς τὸν καίσαρα. ἀντώνιος δὲ ἐκ τῆς ῥώμης εἰς τὴν γαλατίαν ἐξώρμησε, φοβηθεὶς μὴ αὐτῷ τι νεοχμώσωσι, καὶ ὁ καῖσαρ δ' ἐπηκολούθησεν. ἦρχε δὲ τότε τῆς γαλατίας ὁ βροῦτος ὁ δέκιμος, εἷς τῶν συνομοσάντων κατὰ τοῦ καίσαρος, καὶ ἐς μῖσος τῷ πρὸς ἀντώνιον οὐχ ὑπεῖξεν αὐτῷ. τοῦτο μαθὼν ὁ καῖσαρ, τὸν βροῦτον προσεποιήσατο. οὔπω γὰρ ἑώρα καιρὸν τοῦ τιμωρήσασθαι τοὺς φονέας τοῦ πατρός. ἐν δὲ τῇ ῥώμῃ ἡ σύγκλητος ἐβουλεύετο, θορυβουμένη διὰ τὸν πόλεμον. καὶ πολλοὶ μὲν γνώμας ἄλλας καὶ ἄλλας εἰσήνεγκαν, κικέρων δὲ πολέμιον δεῖν εἶπε ψηφίσασθαι τὸν ἀντώνιον, τὸν καίσαρα μέντοι καὶ τὸν βροῦτον τὸν δέκιμον αὐτῷ ἀνταγωνιζομένους ἐπαινέσαι, ἐφ' οἷς ἰδιογνωμονήσαντες πεποιήκασι, καὶ ἐπικουρῆσαι αὐτοῖς, καὶ ἐξουσίαν νεῖμαι πρὸς τὸ μέλλον, καὶ τοὺς ὑπάτους ἅμα ἄμφω πρὸς τὸν πόλεμον πεπομφέναι, καὶ πολεμῆσαι αὐτῷ, μηδὲ διατρίβειν καὶ μέλλειν. ταῦτα τοῦ κικέρωνος συμβουλεύσαντος, ὁ καλῆνος ὁ κύϊντος ἐναντιούμενος αὐτῷ, συνεβούλευε πέμψαι πρὸς ἅπαντας τὴν βουλὴν, κελεύσοντας ὁμοίως αὐτοῖς καταθέσθαι τὰ ὅπλα, καὶ ἐπ' αὐτῇ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ποιήσασθαι. καὶ πεισθέντας μὲν ἐπαινέσαι, εἰ δ' ἀπειθήσουσι, πολεμῆσαι, τὸν πόλεμον δὲ τοῖς ὑπάτοις προσταχθῆναι. ὁ μὲν οὖν εἶπε ταῦτα. οἱ πράττοντες δὲ τὰ τοῦ καίσαρος ἐπεκράτησαν. καί τινες πρὸς τὸν ἀντώνιον ἐκ τῆς βουλῆς ἀπεστάλησαν, κελεύσοντες αὐτῷ τά τε στρατόπεδα καὶ τὴν γαλατίαν ἀφεῖναι, καὶ ἀπελθεῖν εἰς μακεδονίαν, τοῖς αὐτῷ τε συστρατευομένοις προστάττοντες οἴκαδε ἀναχωρῆσαι ἐντὸς ἡμέρας ῥητῆς, ἢ γινώσκειν ὡς ἐν μοίρᾳ πολεμίων αὖθις λογισθήσονται. πρὸ δὲ τοῦ τὴν γνώμην τοῦ ἀντωνίου μαθεῖν τὸν πρὸς αὐτὸν πόλεμον τοῖς ὑπάτοις, καὶ τῷ καίσαρι, ἀρχὴν αὐτῷ στρατηγοῦ δόντες, ἐπιτετρόφασι. ταῦτα μαθὼν ὁ ἀντώνιος, τοὺς μὲν πρὸς αὐτὸν σταλέντας ἐξυβρίσας, ἀντιπέμψας δ' ἑτέρους τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δι' ὧν προὔτεινεν, ἐς τοὺς κατ' αὐτοῦ ψηφισαμένους ἀνέτρεψεν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ πολέμιον αὖθις τὸν ἀντώνιον ἐψηφίσαντο, καὶ τοὺς αὐτῷ συστρατευομένους, εἰ μὴ αὐτὸν καταλείποιεν, ἑτέραν ἡμέραν εἰς τοῦτο αὐτοῖς ὁρισάμενοι. ὁ δὲ ἐπολιόρκει τὸν δέκιμον ἐν τῇ μουτίνῃ, οὐ μέντοι λόγου τι κατειργάσατο ἄξιον. ὁ δέκιμος δὲ πρῶτον μὲν ἰσχυρῶς ἠμύνετο τὸν ἀντώνιον, ἔπειτα πανταχόθεν ἀπετειχίσθη. δείσας οὖν ὁ καῖσαρ, μὴ ἁλῷ, ἢ ἐνδείᾳ τῶν ἐπιτηδείων ἐνδοίη, σύν γε τῷ ἱρτίῳ ἐπεστράτευσε πρὸς μουτίνην. τὸν δὲ πρὸς αὐτῇ ποταμὸν περαιωθῆναι οὐκ ἠδυνήθησαν, διὰ τὰς ἐν αὐτῷ φρουράς. ἐθελήσαντες δὲ τὴν ἑαυτῶν παρουσίαν τῷ δεκίμῳ γνωρίσαι, ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων δένδρων ἐφρυκτώρουν. ὡς δ' οὐ συνίει, μολίβδου λεπτὸν ἄγαν ποιήσαντες ἔλασμα, ἔγραψαν ἐν αὐτῷ, καὶ ὡς χάρτην τοῦτο ἑλίξαντες, κολυμβητῇ διακομίζειν ἔδωκαν. καὶ οὕτως ὁ δέκιμος τὴν παρουσίαν αὐτῶν μαθὼν, ἀντεπέστειλε σφίσι τὸν αὐτὸν τρόπον.

συμβουλὴ κικέρωνος, καὶ τῶν ἐναντιουμένων αὐτῷ, ἢ μελετήματα τῆς βουλῆς περὶ τὸν ἀντώνιον.

ἐκ μὲν αὖθις τῇ βουλῇ ὁ ἀντώνιος, ψηφισθεὶς πολέμιος αὐτῆς.

μάχη μέσον ἀντωνίου καὶ καίσαρος.

πρότερον. ὁ οὖν ἀντώνιος ὁρῶν οὐκ ἐνδιδόντα τὸν δέκιμον, ἐκείνῳ τὸν ἀδελφὸν κατέλιπε λούκιον, αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸν καίσαρα καὶ τὸν ἵρτιον ὥρμησε. καὶ πρότερον μὲν ἰσοπαλεῖς ἐγίνοντο μάχαι, ἐπεκράτει δ' ὕστερον ὁ ἀντώνιος· καὶ τὸν ἰούνιον αἰσθόμενος πλησιάζοντα, ἐπῆρε λαθὼν νυκτὸς ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐνεδρεύσας, αὐτόν τε κατέτρωσε, καὶ τῶν στρατιωτῶν τοὺς πλείους ἀπέκτεινε· τοὺς δέ γε λοιποὺς κατέκλεισεν εἰς τὸ τάφρευμα, καὶ πρὸς τὸν καίσαρα καὶ τοὺς ἄλλους ἐτράπετο. καίτοι ὁ ἵρτιος καὶ ἐκ τῆς πορείας καὶ τῆς μάχης πεπονηκότι αὐτῷ ἀνελπίστως ἀπαντήσας, πολὺ ἐκράτησε. τῆς δ' ἥττης τῆς ἀντωνίου μαθοῦσα ἡ βουλή, αὐτοκράτορας τόν τε ἵρτιον καὶ τὸν ἰούνιον καὶ τὸν καίσαρα ὠνόμασαν, καίτοι τοῦ μὲν ἰουνίου κακῶς ἀπαλλάξαντος, καίσαρος δὲ μηδὲ μαχεσαμένου. ἐπὶ γὰρ τῇ τοῦ στρατοπέδου κατέμεινε φυλακῇ, τοῦ ἱρτίου κατὰ τοῦ ἀντωνίου ὁρμήσαντος. οὕτω μὲν οὖν ὁ ἀντώνιος ἥττητο, καὶ τίτος δὲ μουνάτιος πλάγκος τῶν ἀντωνίου ὤν, καὶ ποντίῳ ἀκύλᾳ τῷ δεκίμῳ ὑποστρατηγοῦντι προσπολεμῶν, ἐνικήθη, καὶ τότε δὴ οἵ τε τοῦ ἀντωνίου στρατιῶται οὐχ ὡς πρὶν διέκειντο πρὸς αὐτόν, καί τινες τῶν αὐτῷ προσκειμένων δήμων πρότερον, ἐστασίαζον. ὁ δὲ τέως μὲν καταπέπληκτο, καὶ ἡσύχαζεν. ὡς δέ τις ἐκ τοῦ λεπίδου δύναμις αὐτῷ παρεγένετο, καὶ ἀνεθάρσησε, καὶ ἀφνιδίαν ἐπιδρομὴν ἐποιήσατο, φόνου δ' ἐξ ἀμφοῖν τῶν στρατευμάτων γενομένου πολλοῦ, ἐκπεσὼν ἔφυγεν. ἡ δὲ γερουσία τὰ πραχθέντα μαθοῦσα, τῇ μὲν ἥττῃ τοῦ ἀντωνίου ἔχαιρε, τοὺς δὲ αὐτῷ συνεξετασθέντας πολεμίους ἀπέφηνε πάντας, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν καὶ τὴν ἐκείνου ἀφείλετο. τὸν δὲ καίσαρα οὔτε τινὸς μεγάλου ἠξίωσαν, καὶ καταλύειν προσεπεχείρησαν, πάντα ὅσα ἐκεῖνος ἤλπιζε λήψεσθαι, τῷ δεκίμῳ δόντες. ἵνα δὲ μὴ δυνηθῇ τι δρᾶσαι κακόν, τοὺς ἐχθροὺς αὐτῷ τὰς ἀρχὰς ἐψηφίσαντο, τῷ μὲν πομπηίῳ σέξτῳ τὸ ναυτικὸν ἀναθέμενοι, τῷ δὲ βρούτῳ τὴν μακεδονίαν, κασσίῳ δὲ τὴν συρίαν καὶ τὸν πρὸς δολοβέλλαν πόλεμον ἐπιτρέψαντες. τοὺς δὲ τοῦ καίσαρος στρατιώτας συγκροῦσαι ἀλλήλοις αὐτοὺς μηχανώμενοι, τοὺς μὲν ἐπῄνεσαν, καὶ χρήματα καὶ στεφάνους αὐτοῖς παρέσχον δὴ ἐλαιῶν, τοῖς δ' οὐδὲν ἐψηφίσαντο. ἀλλ' ἐκεῖνοι καὶ οὕτως ὡμονόουν, τοῦ καίσαρος αὐτοὺς πρὸς τοῦτο ἐνάγοντος. μαθόντες οὖν οἱ ἐν τῇ πόλει ταῦτα, καὶ φοβηθέντες, ὕπατον μὲν αὐτὸν οὐδ' οὕτως ἀπέδειξαν, ἄλλας δέ οἱ τιμὰς ἐψηφίσαντο. ὡς δ' ἐν οὐδενὶ λόγῳ ταύτας εἶχε, στρατηγὸν τὸ πρῶτον, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὕπατον ἐψηφίσαντο. καὶ οἱ μὲν οὕτω τὸν καίσαρα ἐδόκουν μεταχειρίζεσθαι ὡς παῖδα καὶ ὡς μειράκιον, ὅπερ καὶ διεθρύλλουν. ἐκεῖνος δὲ ἐπί τε τοῖς ἄλλοις, καὶ ὅτι παῖς ἤκουε, δεινῶς ἀγανακτῶν, ἐπὶ τὰ ὅπλα ἐτράπετο, καὶ πρός τε τὸν ἀντώνιον λάθρα διεκηρυκεύσατο, καὶ τοὺς διαφυγόντας ἐκ τῆς μάχης, οὓς πολεμίους ἡ βουλὴ ἐψηφίσατο, συνήθροιζε, καὶ κατηγόρει πρὸς αὐτοὺς τῆς γερουσίας τε καὶ τοῦ δήμου. τούτων δὲ οἱ ἐν τέλει τέως μὲν ἐν ὀλιγωρίᾳ ἐποιοῦντο, ἐπεὶ δὲ συμπεφρονηκότας ἔμαθον τὸν ἀντώνιον καὶ τὸν λέπιδον, θεραπεύειν τὸν καίσαρα ἤρξαντο, καὶ τὸν πρὸς ἐκείνους αὐτῷ ἀνέθεντο πόλεμον, ἀγνοοῦντες τοὺς λόγους, οὓς ἐπεποιήκει πρὸς τὸν ἀντώνιον. ὁ δὲ τὸν πόλεμον ὑπεδέξατο, ὕπατος δ' αὐτὸς ἀποδειχθῆναι προσέμενεν (πάνυ γὰρ ἦν ἡ ὑπατεία αὐτῷ διὰ σπουδῆς) καὶ τὴν μάχην ἀναδέξασθαι, ἐδοκίμαζε μὲν ὡς πολεμήσων, τοὺς στρατιώτας δὲ λάθρα παρεσκεύασεν, ὀμόσαι δῆθεν ἀφ' ἑαυτῶν, πρὸς μηδένα τῶν στρατοπέδων μαχέσασθαι τῶν ἐκείνου γενομένων τοῦ καίσαρος· τοῦτο δ'

ὅτι τὸν πρὸς τὸν ἀντώνιον καὶ τὸν λέπιδον πόλεμον οἱ ῥωμαῖοι τῷ καίσαρι ἀνέθεντο.

modo rescripsit. Quem cum Antonius nihil cedere uideret, Lucio fratre ad obsidionem relicto, contra Cæsarem & Hircium est profectus. ac primùm æquo Marte certatum ei: tandem uictor Antonius, noctu clàm contra Iunium quem appropinquare senserat, ducit, eúmque per insidias uulnerat, maximam eius militum partem cædit, reliquos in uallo obsidet: & contra Cæsarem, Hircium, & cæteros conuertitur. Verùm Hircius eum & de uia & pugna fessum, ex improuiso aggressus, illustri uictoria superauit. Ea clade Antonij cognita, Senatus & Hircium, & Iunium, & Cæsarem Imperatores appellauit, quamuis Iunius rem male gessisset, Cæsar uerò non pugnasset, ab Hircio ad castrorum custodiam relictus. Sic Antonius succubuit. Sed & T. Munatius Plancus eiusdem factionis, à Pontio Aquila Decimi legato uictus est. Antonius alienatis à se militum animis, & populis quibusdam sibi prius addictis tumultuantibus, territus, ad tempus quieuit: sed nonnullis à Lepido copijs auctus, receptanimum. subitá que eruptione facta, & multis utrinque cæsis profligatus, fugam cæpit. Itaque senatus illius clade lætus, omnes qui cum eo fecerant, hostes iudicauit, tam ipsorũ quàm Antonij bonis publicatis. Cæsarem uerò nec insigni aliquo honore affecerunt, & preme re sunt conati, ijs omnibus quæ se accepturum sperabat, in Decimum collatis. Ac ne malefacere posset, magistratus inimicis eius decreuerunt, S. Pompeio classis præfecto designato, M. Bruto Macedonia, Cassio Syria & bello contra Dolabellam mandato. Vt autem Cæsaris milites inter sese committerent, alios laudarunt, pecunijs & coronis oleaginis datis: alijs nihil tribuerunt. Verùm Cæsaris industria factum, ut nihilominus inter se consentirent. Quo Romæ cognito, ne sic quidem Consulatum, sed alios ei honores decreuerunt. quos aspernantem, prætorem primùm, deinde Consulem fecerunt. Ac illi quidem Cæsarem pro puero & adolescentulo, sicuti uulgò appellabatur, tractabant: ille uerò cùm cætera, tum pueri appellationem ægrè ferens, ad arma conuersus, clàm de pace cum Antonio egit: & è pugna elapsos, quos senatus hostes iudicarat, collegit. apud quos de senatu populo'que questus est. Hæc ij qui summæ rerum præerant, principiò neglectui habuere: sed Lepidi Antonijque consensu cognito, Cæsarem colere cœperunt, bello quod contra illos gereret, mandato, ignari quid cum Antonio egisset. Eam ille conditionem non recusauit, per id bellum Consulatus adipiscendi spe, cuius amore æstuabat. Proinde cum ad pugnam se parare uideretur, clàm id cum militibus egerat, ut ueluti sua sponte iurarent, se cum nullo exercitu, qui sub Cæsare patre eius militasset, pugnaturos: quod non erat.

T. Munatius Plancus.

M. Lepidus.

C. Octauius à senatu alienatus, cum Lepido & Antonio conspirat.

rat aliud, quàm cum Antonio & Lepido, qui militum illorum plurimos haberent, non congressuros esse. ea'que de causa CCCC ex ipsis militibus per speciem legationis ad Senatum misit: cum reuera id ageret, ut promissa exigerentur, & Cæsar Cõsul declararetur. Cum responsum differri milites ægrè ferrent, unus eorum Curia egressus, sumpto gladio (inermes enim ingredi iussi fuerant) Si uos, inquit, Cæsari Consulatum non dederitis, hic dabit. Cæsar uerò per eam causam, quòd in ingressu Curiæ arma ponere coacti, & à quodam rogati essent, utrumà legionibus, an à Cæsare missi essent, Lepido & Antonio festinanter accersitis, Romam uelut coactus à militibus properauit, equitibus aliquot in itinere pro exploratoribus occisis. Senatus eorum aduentu cognito, & pecunia mantequam appropinquarent, misit, & Consulem Cæsarem designauit. Quod quia necessitate milites expressum intelligebant, ferociter atque insolenter se contra P.C. gesserunt. Qui ea re irritati, mutata sententia, exercitui urbis aditu interdixerunt, ciuitatis custodia prætoribus mandata. Sed quum Cæsar ad urbem uenisset, multi ex Senatu & plebe ad eum transierunt, prætores'que & se & milites eius fidei permiserunt. Sic urbe citra pugnam potitus, Consul etiam à populo est designatus: ut concionem non progressus, ne uim afferre ciuibus uideretur. Collega ei (si tamen ita nominandus est, ac non potius administer) datus est Q. Pedius. Consul factus, statum ciuitatis arbitratu suo composuit: militib. pecuniam, quam è publico largiebatur, se de suo dare simulauit, & gratias egit. A' Senatu multi honores illi per speciem beneuolentiæ, sed reuera cogente metu, sunt decreti: præter cæteros uerò in familiam Cæsaris usitato ritu adoptatus, cognomẽtum id accepit. Quod etsi prius etiam usurparat, ueluti unà cum hæreditate acceptum: non tamen constanter tenuerat, priusquã more maiorum confirmatum esset. Ex eo C. Iulius Cæsar Octauianus est appellatus. Vsitatum enim est, ut qui adoptantur, cætera nomina adoptantis assumant, uno ex gentilitijs retento. Militibus conciliatis, Senatu'que oppresso, paterna legata populo distribuit, ut eum etiam sibi deuinciret, nec in ulciscẽdis patris percussoribus aduersarium haberet. Ne quid autem per uim facere uideretur, iudicia coegit: quamuis rei pleri que abessent, nonnulli etiam prouincias obtinerent. Si qui uerò aderant, ij se præ metu clàm ex urbe proripiebant. Quare indicta causa non percussores tantum, & coniurati, sed multi etiam alij ei crimini non affines, quidam etiam qui tum urbe abfuerant, ut S. Pompeius, sunt condemnati, & aqua atque igni interdicti, eorum'que bona publicata. His peractis, contra Lepidum & Antonium scilicet est profectus: sed

Consulatus Cæsaris.

C. Iulius Cæsar Octauianus.

Cæsaris, Antonij & Lepidi coniuratio.

δ' ἦν, μήτε πρὸς ἀντώνιον μήτε πρὸς λέπιδον ἀνταγωνίζεσθαι. πλεῖστοι γὰρ αὐτοῖς τῶν ἐκείνου συνεστρατεύοντο. πρέσβεις οὖν δῆθεν πρὸς τὴν βουλὴν τῶν αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν τετρακοσίους ἐξέπεμψε· δῆθεν δὲ σχῆμα μὲν ἦν πρεσβείας, τὸ δ' ἀληθὲς τῶν ἐψηφισμένων αὐτοῖς ἀπαίτησις, καὶ τὸ ὕπατον ἀποδειχθῆναι τὸν καίσαρα. ἀναβαλλομένων δὲ αὐτῶν τὴν ἀπόκρισιν, οἱ στρατιῶται ὠργίζοντο· εἷς δέ τις τῶν αὐτῶν ἐξελθὼν τοῦ βουλευτηρίου, καὶ τὸ ξίφος λαβὼν (ἄοπλοι γὰρ εἰσελθεῖν ἐκελεύσθη-
10 σαν) εἶπεν, ἂν ὑμεῖς τὴν ὑπατείαν μὴ δῶτε καίσαρι, τοῦτο δώσει. ὁ καῖσαρ μέν τοι, ὅτι εἰς τὸ συνέδριον ἀπιόντες ἠναγκάσθησαν, ἀποθέσθαι τὰ ὅπλα, καὶ ὅτι ἐπύθετό τις, πότερον παρὰ τῶν στρατοπέδων ἐπέμφθησαν, ἢ πρὸς τοῦ καίσαρος; ἐγκλήματα ποιῶν, καὶ τὸν ἀντώνιον καὶ τὸν λέπιδον σπουδῇ μετεπέμψατο, καὶ αὐτὸς ἐπὶ τὴν ῥώμην μετὰ τῶν στρατιωτῶν ὡς ὑπ' αὐτῶν τάχα ἐκβιασθεὶς, ὥρμησε. καί τινας τῶν ἱππέων ἀπέκτειναν, ὡς κατασκόπους αὐτῶν. οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὴν ἔφοδον γνόντες αὐτῶν, τά τε χρήματα αὐτοῖς μήπω πλησιάζουσιν ἔπεμψαν,
20 καὶ ὕπατον τὸν καίσαρα ἐψηφίσαντο. ἀλλ' οἱ στρατιῶται ἀνάγκῃ ταῦτα πράξαντας εἰδότες αὐτοὺς, καὶ ἐξ ἐφόβουν καὶ ἐθρασύνοντο. πρὸς δὲ ταῦτα ἡ γερουσία μεταβαλομένη, ἀπηγόρευσε τῷ στρατῷ πλησιάσαι τῇ πόλει, καὶ τοῖς στρατηγοῖς τὴν φρουρὰν αὐτῆς ἐνεχείρισε. τῷ καίσαρι δὲ σὺν τῷ στρατῷ πρὸς τοῦ ἄστεος γενομένῳ, τῶν τε βουλευτῶν τινὲς καὶ τῶν τοῦ δήμου πολλοὶ προσεχώρησαν, καὶ οἱ στρατηγοὶ καὶ αὐτοὺς καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκείνῳ παρέδωσαν· καὶ οὕτω τὴν πόλιν ἀμαχεὶ κατασχὼν, ὕπατος καὶ παρὰ τοῦ δήμου προεβέβλητο, μηδ' ἀπαντήσας εἰς τὴν συνάθροισιν,
30 ἵνα μὴ δοκῇ βιάζεσθαι τούτους. καὶ συνάρχων αὐτῷ ἐδόθη ὁ κύιντος ὁ πέδιος (εἴ γε οὕτω καλέσαι αὐτὸν, ἀλλὰ μὴ ὕπαρχον δεῖ.) οὕτω δ' ὕπατος αἱρεθεὶς ὁ καῖσαρ, τά τε ἐν τῇ πόλει πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτῷ κατεσκεύαζετο, καὶ χρήματα τοῖς στρατιώταις παρεῖχε, λόγῳ μὲν οἴκοθεν, ἔργῳ δ' ἐκ τῶν κοινῶν, καὶ τούτοις χάριν ὡμολόγει. παρὰ δὲ τῆς βουλῆς αὐτῷ πολλὰ πρὸς τιμὴν ἐψηφίσθησαν, δοκήσει μὲν ἑκούσης, τῇ δ' ἀληθείᾳ φόβῳ βιαζομένης· πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ ἐς τὸ τοῦ καίσαρος γένος κατὰ τὰ νομιζόμενα εἰσεποιήθη, καὶ τὴν ἐπίκλησιν
40 ἐπίκλησιν ἀλλήφει. ὠνόμαζε μὲν γὰρ καὶ πρότερον αὐτὸς ἑαυτὸν καίσαρα, ὡς μετὰ τοῦ κλήρου καὶ τὴν προσηγορίαν διαδεξάμενος, οὐ μέν τοι βεβαίως αὐτὴν εἶχε, πρὸ τοῦ ταύτην κατὰ τὰ πάτρια βεβαιώσασθαι. ἐκ τούτου δὲ γάϊος ἰούλιος καῖσαρ ὀκταβιανὸς ἐπεκλήθη. νενόμισται γὰρ, τοὺς ἐσποιουμένους τὴν μὲν ἄλλην πρόσρησιν ἐκ τοῦ ἐσποιησαμένου λαμβάνειν, ἓν δέ τι τῶν προτέρων ὀνομάτων τηρεῖν. ἐπεὶ οὖν τούς τε στρατιώτας ᾠκειώσατο, καὶ τὴν βουλὴν ἐδούλωσε, τὴν τῶν καταλειφθέντων τῷ δήμῳ διανομὴν παρὰ τοῦ πατρὸς
50 ἐποιήσατο, ἵνα καὶ τούτους ἐφ' ἑαυτὸν οἰκειώσηται, καὶ μὴ ἐναντιουμένους ἔχῃ πρὸς τὴν τῶν φονέων τοῦ πατρὸς τιμωρίαν τρεπόμενος. δικαστήρια μὲν οὖν ἐκάθισεν, ἵνα μὴ δοκῇ βιαίως τι πράττειν, καὶ ταῦτα τῶν πλειόνων ἀπόντων, τινῶν δὲ καὶ ἡγεμονίας ἐχόντων ἐθνῶν. οἱ δὲ τινὲς καὶ παρῆσαν, οὐκ ἀπήντησαν δεδιότες, ἀλλὰ καὶ λάθρᾳ που ὑπεχώρησαν. ἐρήμην οὖν οὐχ οἱ αὐτόχειρες, οὐδ' οἱ συνομόσαντες μόνον ἥλωσαν, ἀλλὰ καὶ συχνοὶ ἕτεροι, μὴ μετασχόντες τῆς ἐπιβουλῆς, τινὲς δὲ μηδ' ἐπιδημοῦντες τότε τῇ πόλει, ὧν εἷς
60 ἦν καὶ ὁ πομπήϊος σέξτος, οἳ πυρός τε καὶ ὕδατος εἴρχθησαν, καὶ αἱ οὐσίαι σφῶν ἐδημεύθησαν. ταῦτα δ' οὖν πράξας ὁ καῖσαρ, ἐπὶ τὸν λέπιδον καὶ τὸν ἀντώνιον δῆθεν ἐστράτευσεν,

ὅτι καὶ ἄκοντες οἱ ἐν τῇ βουλῇ ὕπατον τὸν καίσαρα ἐψηφίσαντο.

ὅτι καὶ παρὰ τῆς βουλῆς εἰς τὸ τοῦ καίσαρος τοῦ ἰουλίου εἰσεποιήθη γένος ὁ καῖσαρ.

σεν, ἔργον δ' οὐδὲν ἔπραξεν, οὐχ ὅτι τῷ ἀντωνίῳ ἐκεκοινολόγητο, καὶ δι' ἐκείνου καὶ τῷ λεπίδῳ, ἀλλ' ὅτι ἰσχυροὺς αὐτοὺς ἑώρα καὶ ὁμογνώμονας, καὶ ἤλπισε δι' αὐτῶν τόν τε κάσσιον καὶ τὸν βροῦτον μέγα δυνηθέντας ἤδη, καταγωνίσασθαι, καὶ μετὰ τοῦτο ἐκείνους δι' ἀλλήλων χειρώσασθαι. διὰ ταῦτα τὰς συνθήκας ὁ καῖσαρ καὶ ἄκων ἐτήρει, καὶ καταλλαγὰς αὐτοῖς πρὸς τὴν βουλὴν καὶ πρὸς τὸν ὅμιλον ἐπρυτάνευσεν, οὐκ αὐτὸς ταύτας εἰσηγησάμενος διὰ τὸ ἀνύποπτον, ἀλλὰ τὸν κύιντον πέδιον συμβουλεῦσαι παρασκευάσας. αὐτὸς δὲ τῶν ἐν τῇ πόλει κοινωσαμένων αὐτῷ περὶ τούτου, ἄκων προσεποιεῖτο τῇ πράξει συγκατατίθεσθαι, παρὰ τῶν στρατιωτῶν βιαζόμενος. ψηφισθείσης δὲ τῆς καταλλαγῆς αὐτοῖς, ὥρμησαν καὶ ἄμφω ἐπὶ τὸν καίσαρα, τὸ πλεῖστον καὶ τὸ κράτιστον τοῦ στρατοῦ ἐπαγόμενοι. οὔτε γὰρ βεβαίως ἐπίστευον αὐτῷ, οὔτε δι' ἐκεῖνον ἤθελον δοκεῖν τὴν ἄδειαν ψηφισθῆναι αὐτοῖς, καὶ τὴν κάθοδον· δι' ἑαυτῶν δὲ καὶ τὴν σφετέραν ἰσχύν, κἂν τυχεῖν ἤλπιζον ὧν ἐβούλοντο διὰ τὰ στρατόπεδα. ὁ καῖσαρ δὲ αὐτοῖς μετὰ πλείστων στρατιωτῶν προσυπήντησε· καὶ συνῆλθον εἰς ὁμιλίαν, διαλεξάμενοί τε τινὰ ἐς συχνόν, τὸ μὲν σύμπαν ἐπί τε τῇ δυναστείᾳ καὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνώμοσαν, ἐς δὲ τὸ φανερὸν διωμολογήσαντο κοινῇ, τοὺς τρεῖς ἐπιμελητὰς καὶ διοικητὰς τῶν πραγμάτων γενέσθαι ἐπὶ πενταετίᾳ, ἵνα μὴ ὀλιγαρχίας δοκῶσιν ἐφίεσθαι. ἰδίᾳ δὲ καὶ ἀρχὰς ἐθνῶν ἑαυτοῖς προσνείμαντο, ἵνα μὴ πᾶσαν τὴν ἀρχὴν νομίζωνται σφετερίζεσθαι, καὶ τῶν ἐχθρῶν σφαγὰς ἀλλήλοις ἀντέδοσαν. καὶ λεπίδῳ μὲν τῆς τε ῥώμης τὴν φυλακὴν καὶ τῆς λοιπῆς ἰταλίας ἀνέθεσαν. καῖσαρ δὲ καὶ ἀντώνιος ἐπὶ τὸν μάρκον βροῦτον στρατεύσασθαι συνέθεντο, καὶ τὸν κάσσιον, καὶ ὅρκοις τὰ δόξαντα ἐπιστώσαντο· καὶ τοὺς στρατιώτας συγκαλέσαντες, ἐδημηγόρησαν ὅσα ἐπὶ τούτοις εἰκός. οἱ δὲ τοῦ ἀντωνίου στρατιῶται ἐξ ὑποθήκης αὐτοῦ τὴν θυγατέρα τῆς γυναικὸς ἀντωνίου φουλβίας, ἣν ἔσχεν ἐκ τοῦ κλωδίου, λαβεῖν ἠξίουν τὸν καίσαρα. κἀκεῖνος οὐ παρῃτήσατο, καίτοι ἑτέρας αὐτῷ προμεμνηστευμένης. ἐν ᾧ δὲ ἦσαν εἰς τὴν ῥώμην ἐπάγοντες, σημεῖα δέ τινα τῷ τε ἀντωνίῳ καὶ τῷ λεπίδῳ ἀπαίσια συμβεβήκασι. τῷ καίσαρι δὲ ἀετὸς ὑπὲρ τῆς σκηνῆς ἱδρυθείς, δύο κόρακας προσπεσόντας αὐτῷ, καὶ τίλλειν τινὰ τῶν πτερῶν αὐτοῦ πειρωμένους, ἀπέκτεινεν, ὃ τὴν νίκην κατ' ἀμφοτέρων τῶν συνόντων αὐτῷ προεσήμαινε. καὶ οἱ μὲν οὕτως εἰς τὴν ῥώμην ἦλθον μετὰ τῶν στρατευμάτων, καὶ παραχρῆμα τὰ σφίσι δόξαντα ἔπραττον· καὶ σφαγαὶ πολλῶν ἐποιήθησαν, ὡς πληρωθῆναι τὴν πόλιν νεκρῶν. οἱ μὲν γὰρ ἐν ταῖς οἰκίαις, οἱ δ' ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ταῖς ἀγοραῖς, καὶ πρὸς τοῖς ἱεροῖς ἀπεκτίννυντο, καὶ αἱ μὲν κεφαλαὶ αὐτῶν ἐπὶ τὸ βῆμα αὐτοῖς ἀνετίθεντο, τὰ δὲ λοιπὰ σώματα τὰ μὲν αὐτοῦ που ἐρρίπτετο βορὰ κυσί τε καὶ ὄρνισι, τὰ δ' εἰς τὸν ποταμὸν ἐνεβάλλετο. καὶ οὐχ οἱ ἐχθροὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι ἀπώλλυντο. πάντας γὰρ τοὺς ἑκάστῳ τῶν τριῶν συναραμένους ἢ συμπράξαντας, ἐν πολεμίων μοίρᾳ οἱ ἄλλοι ἐτίθεντο. καὶ ἐγένετο συμβαίνειν τοὺς αὐτοὺς καὶ φίλους τινὶ αὐτῶν, καὶ ἐχθροὺς τοῖς ἑτέροις εἶναι· ὥστε ἐν ᾧ ἰδίᾳ ἕκαστος τοὺς ἐπιβουλεύσαντας αὐτῷ ἠμύνετο, καὶ τοὺς φιλτάτους κοινῇ συναπώλλυσαν. οὐ γάρ τις τὸν ἑαυτοῦ ἐχθρὸν τιμωρήσασθαι, φίλον ἑτέρου ὄντα, ἠδύνατο, μὴ ἀντιδοὺς ἕτερον, φίλον ἑαυτοῦ νομιζόμενον, ἢ καὶ πλείους, εἰ ὁ αἰτούμενος ὡς σφαγῆς ἐπίτιμος ἦν διὰ ἀρετήν, ἢ γένος, ἢ ἀξίωμα.

sed nihil sei gessit, nō quòd cum Antonio clàm quædam egerat, & per illum cum Lepido, sed q eos firmos & cōcordes esse uidebat, spemq; habebat eorum ope Bruti & Cassij, quorū iam magnæ uires essent, debellandi, ac postea illos etiam inter se commissos opprimendi. His de causis uel inuitus pacta seruauit; operamq; dedit ut Senatui populoq; reconciliarent, non per se, quo minus suspecta res esset, sed Q. Pedio eius sententiæ autore subornato. Ipse uerò ea de re consultus à ciuibus, inuitum se, & coactū à militibus assentiri simulauit. Illi uerò impetrata reconciliatione, ambo contra Cæsarē potiss. copiarum maximam partem adduxerunt, cùm quòd ei fidem planè non habebant: tum quòd illius autoritate reuocati esse uideri nolebant, sed per se & suis uiribus: tum quòd sperabāt, se per legiones ea quæ uellent assecuturos. Cæsar uerò eis cum magna manu obuiā processit. Cōgressi, & secretò quędā collocuti, de stabilienda sua potentia & ulciscendis inimicis coniurarunt. Ac publicè professi, se triumuiros & rerum curatores fore in quinquenniū, ne dominatus paucorum cupidi uiderentur: priuatim & prouincias inter se partiti sunt, ne totum imperiū sibi uendicare uiderentur, & cædes inimicorū inuicem condonarunt. Lepido Romæ atq; Italiæ custodia attributa est. Cæsar uerò & Antonius se bellum cōmuni ope M. Bruto & Cassio illaturos, iureiurando interposito pepigerunt, milites ut res postulabat allocuti. Verum milites, Antonij instinctu, à Cæsare petierunt, ut Fuluię & sexti Clodij filiam, Antonij priuignam, duceret. Non recusauit Cæsar, quāquam alia ei desponsa erat. Inde dum Romam properāt, Antonio & Lepido parum auspicata omina obuenerunt. Cæsaris autem tabernaculo aquila insedit, quæ duos coruos irruentes & pennas aliquot ei euellere conantes occidit: quo augurio uictoria contra duos collegas ei portendebat. Romam cum legionibus ingressi, statim iecere quæ uoluerunt, tot ciuibus occisis, ut urbs cadaueribus impleretur. Nam alij in ædibus, alij in uijs, alij in foro & ad templa Deorum immortalium trucidabantur. Proscriptorum capita triumuiris in Curiam afferebātur, trunci corporum partim temerè abijciebantur, canibus esca & alitibus, partim in Tiberim præcipitabantur. Nec inimici duntaxat, sed amici eorum etiam perimebantur. Nam eos omnes qui uni ex triumuiris opem tulerant, aut suffragati fuerant, reliqui duo hostes iudicabant. Ita fiebat, ut ijdem, eorum alicui amici, & cæteris hostes essent: & dum quisque insidiatores ulcisceretur, eadem opera suos amicissimos perderet. Nec enim ullus inimicum suum, si alterius amicus esset, nisi alium eius loco dedisset, qui ipsius amicus haberetur, aut plures etiā, si is qui ad cædem postulabatur, siue uirtute, siue nobilitate, siue dignitate excelleret, è medio tollere poterat.

Triumuiralis proscriptio.

Augurium Cæsaris.

Inimicorum permutatio.

Diuites uerò uel innocentes in proscriptorum numerum referebant, quòd ingenti pecunia esset opus ad explendas militum cupiditates. Hæc à Lepido & Antonio potissimum agebantur: quorum quòd sub maiori Cæsare honorati fuissent, & ampliss. magistratib. atque imperijs ornati, etiam inimicitiæ latissimè patebant. Sed eadem à Cæsare quoque fieri putabantur propter potentatus societatem. Paucos enim ipse occidebat, nec natura crudelis, & moribus patris educatus, & paucis grauiter infensus, quique diligi se quàm timeri mallet. Nec tantū nō multos occidit, sed plurimos etiā conseruauit: & eos qui aliquos occultarāt, humaniss. tractauit. nam id quoque capitale erat. Lepidus uerò inexorabilis fuit: Antonius item sæuus, qui proscriptorum quoque defensores crudeliter trucidabat, occisorum'que capita uel inter epulas intuens, nefario spectaculo ad satietatem perfruebatur. Vxor item eius Fuluia multos ex odio, multos pecuniæ causa, nonnullos etiam marito planè ignotos trucidabat. Ciceronis autem caput (nam is quoque in fuga iugulatus fuerat) Antonius ad se allatum, maledictis insectatus, illustriori in loco pro rostris, unà cum dextra eius manu, unde cōcionatus fuerat, affigi iussit. Fuluia uerò id primùm in manus sumptum, ira percita conspuit. Deinde genibus impositum, ore'que diducto, linguam extractam acubus, quibus ad ornamenta capitis utebatur, pupugit, cum multis nefarijs dicterijs. Multis pereuntibus, quidam euaserunt. Serui enim dominorum uestibus sumptis, illis'que occultatis, ipsi pro eis cæsi sunt: & quidā herum, à quo ignominiosis notis compunctus fuerat, non modò non prodidit, sed etiam cōseruauit. Nam cum herum in fuga comitans, percussores inse qui animaduertisset, quendam obuium occidit: eius'que ueste data domino, eoque abire iusso, cadauer in pyram coniecit, uestem uerò & anulum herilem persecutoribus obtulit, se fugientem dominum occidisse professus. quod cum ob notas illas & spolia crederetur, & illi salutem, & sibi honorem peperit. Q. Ciceronem, Marci fratrem, filius suffuratus, cum torqueretur, non prodidit. Sed pater ea re cognita, filij misertus, ultrò se percussoribus obtulit. Multi ex latebris ad Brutum & Cassium, plures ad Sextum confugerunt: qui classi præfectus, & ad tempus mari potitus, priuatis uiribus (quanquam post à Cæsare adempto imperio) collectis, Siciliam occuparat. Deinde cum ipse quoque proscriptus, & cędes factæ essent, in eodem periculo uersantibus plurimum tulit opis, tum suscipiendo, tum alijs rationibus. Itaque frequentes ad eum conuenerunt. Ac cædium huiusmodi ratio fuit: bonorum autem nihilo melior. Nam locupletum ædes diripiebantur, & annuę domorū mercedes tam in alijs Italiæ

Cæsaris moderatio. *Ciceronis interitus.* *Seruilis fides.* *Q. Cicero.* *S. Pōpeius.* *Bonorum direptio.*

καὶ τοὺς πλουσίους δὲ, κἂν μηδὲν εἶχον αὐτοῖς ἐγκαλεῖν, προσεπέβαλλον, πολλῶν χρημάτων δεόμενοι, ἵνα τὰς ἐπιθυμίας τῶν στρατιωτῶν ἀποπλήσωσι. ταῦτα δὲ ὑπὸ τοῦ λεπίδου καὶ τοῦ ἀντωνίου ἐπράττετο μάλιστα. τιμηθέντες γὰρ ὑπὸ τοῦ προτέρου καίσαρος, καὶ ἐπὶ πλεῖστον ἄρξαντες καὶ ἡγεμονεύσαντες, καὶ πλείστους εἶχον ἐχθρούς. ἐδόκει δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ νέου καίσαρος γίνεσθαι διὰ τὴν τῆς δυναστείας κοινωνίαν. αὐτὸς γὰρ οὐ συχνοὺς ἀπέκτεινε, φύσει τε οὐκ ὠμὸς ὢν, καὶ τεθραμμένος τοῖς ἤθεσι τοῦ πατρὸς, καὶ μήτε πολλοῖς μῖσος τρέφων σφοδρὸν, καὶ φιλεῖσθαι πραγματευόμενος. καὶ οὐ μόνον οὐ πολλοὺς ἔφθειρεν, ἀλλὰ καὶ ἔσωσε πλείστους· καὶ τοῖς κρύψασί τινας ἐπιεικέστατα ἐχρήσατο, ἐπεὶ θάνατος καὶ τούτοις προήρητο. ὁ δὲ λέπιδος ἀπαραίτητος ἦν καὶ ὁ ἀντώνιος· ὠμῶς καὶ ἀνηλεῶς ἔκτεινε, καὶ τοὺς ἐπικουρῆσαι τοῖς κτεινομένοις ἐπιχειροῦντας, καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν σφαττομένων, καὶ σιτούμενος ἐπεσκόπει, καὶ τῆς ἀνοσίου θέας αὐτῶν ἐνεπίμπλατο. καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἡ φουλβία πολλοὺς καὶ αὐτὴ καὶ δι' ἔχθραν καὶ διὰ χρήματα ἐθανάτωσεν, ἔστι δ' οὓς οὐδὲ γινωσκομένους ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς. ποτὲ γοῦν καὶ τῆς τοῦ κικέρωνος κεφαλῆς κομισθείσης (φεύγων γὰρ κατελήφθη καὶ ἀπεσφάγη) ὁ μὲν ἀντώνιος πολλὰ αὐτὸν βλασφημήσας, ἐκέλευσεν αὐτὴν ἐκφανέστερον τῶν ἄλλων ἐν τῷ βήματι προτεθῆναι, ὅθεν ἐκεῖνος ἐδημηγόρει κατ' αὐτοῦ, ἐκεῖ μετὰ τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς ἑωρᾶτο. οὕτως γὰρ ἀπετέτμητο. ἡ δὲ φουλβία ἐς τὰς χεῖρας αὐτὴν ἔλαβε, καὶ ἐμπικρανάμενη καὶ ἐμπτύσασα, ἐπὶ τὰ γόνατα ἔθηκε, καὶ τὸ στόμα αὐτῆς διανοίξασα, τὴν γλῶσσαν ἐξείλκυσε, καὶ ταῖς βελόναις αἷς εἰς τὴν κεφαλὴν ἐκέχρητο, κατεκέντησε, πολλὰ καὶ μιαρὰ ἐπισκώψασα. πολλοὶ μὲν οὖν ἀπώλοντο, τινὲς δὲ καὶ ἐσώθησαν. δοῦλοι γὰρ τὰς τῶν δεσποτῶν ἐσθῆτας περιβαλλόμενοι, ἐκείνους κατακρύψαντες, ὡς οἱ δεσπόται ἀπεσφάττοντο. καί τις στιγματίας δοῦλος οὐ μόνον οὐ προέδωκε τὸν στίξαντα αὐτὸν δεσπότην, ἀλλὰ καὶ περιέσωσεν. ὡς γὰρ συναπεδίδρασκε τῷ δεσπότῃ, καὶ διώκεσθαι ἔγνω, ἀπέκτεινέ τινα συναντήσαντα σφίσι, καὶ τὴν στολὴν ἐκείνου τῷ δεσπότῃ δοὺς, ἀπιέναι ἀφῆκεν· αὐτὸς δὲ πυρὰν ἀνάψας, τὸν νεκρὸν ἐπέθηκεν ἐπ' αὐτήν, τὴν δ' ἐσθῆτα τοῦ δεσπότου καὶ τὸν δακτύλιον φέρων, ἀπήντησε τοῖς διώκουσι, καὶ ἀπεῖπε, φεύγοντα τὸν δεσπότην ἀπεκτονέναι. ἐπιστεύθη διά τε τὰ σκῦλα καὶ τὰ στίγματα, καὶ ἐκεῖνον ἔσωσε, καὶ αὐτὸς ἐτιμήθη. κύϊντον δὲ κικέρωνα τὸν τοῦ μάρκου ἀδελφὸν ὁ παῖς ἐξέκλεψε, καὶ στρεβλωθεὶς ἐπὶ τούτῳ οὐκ ἐξελάλησεν. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ μαθὼν τὸ γινόμενον, καὶ ἐλεήσας τὸν παῖδα, ἐθελοντὴς αὐτὸς ἑαυτὸν τοῖς σφαγεῦσι παρέδωκε. πολλοὶ δὲ καὶ λανθάνοντες ἀπεδίδρασκον, καὶ πρὸς τὸν βροῦτον ἀπῄεσαν, καὶ τὸν κάσσιον. οἱ δέ γε πλείους τῷ σέξτῳ προσεχώρουν. ναυαρχεῖν γὰρ πρότερον αἱρεθεὶς, καὶ χρόνον τινὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ δυνασθεὶς, ἰσχὺν οἰκείαν (καίτοι τῆς ἀρχῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ καίσαρος στερηθεὶς) περιεβάλλετο, καὶ τὴν σικελίαν κατεῖχεν. εἶτα ὡς καὶ ἐκεῖνος ἐπεκηρύχθη, αἵ τε ἄλλαι σφαγαὶ ἐγίνοντο, πλεῖστον τοῖς ὁμοίοις συνέφερε, ὑποδεχόμενος τοὺς ὡς αὐτὸν ἰόντας, καὶ παντοίως ἐπικουρῶν. ὅθεν καὶ συχνοὶ πρὸς αὐτὸν ἦλθον. τοιαῦτα μὲν περὶ τὰς σφαγὰς ἐγίνετο, πολλὰ δὲ καὶ ἄτοπα καὶ περὶ τὰς τῶν ἄλλων οὐσίας συνέβαινε, καὶ αἱ τῶν εὐπόρων οἰκίαι ἐπορθοῦντο, καὶ ἐνοίκιον ἐνιαύσιον πάσαν τῶν ἐν τῷ ἄστει οἰκιῶν, καὶ τῶν ἐν τῇ λοιπῇ ἰταλίᾳ

ἐν Ἰταλίᾳ ἐπράξαντο, τῶν δ' ἐν μισθώσεσιν οὐσῶν καθ' ὁλόκληρον, ὧν δ' οἱ δεσπόται ᾤκουν, τὰ ἡμίσεα, πρὸς τὴν τῆς κατασκευῆς ἀξίαν· καὶ σὺν τῶν χωρίων κεκτημένοις τὸ ἥμισυ τῶν προσόδων ἀφῄρουντο. καὶ τὰ κτήματα τῶν κτανομένων τοῖς στρατιώταις προσένεμον, τὰ μὲν δῶρον, τὰ δὲ ἐπιθυμίζοντες. ἀπείρητο γάρ, μηδένα τῶν ἄλλων ἐπ' αὐτὴν ἐς τὸ πρατήριον ἀνιέναι, θάνατον τάξαντες ἐπὶ τῷ ἀπαντήσαντι ἐπιτίμιον. καὶ ἀρχάς, καὶ τιμὰς καὶ ἀρχιερωσύνας ἐδίδοσαν, καὶ νόμους τοὺς μὲν ἀπήλειψαν, τοὺς δ' ἀντενέγραψαν, καὶ πάντα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἔπρασσον, ὥστε τὴν χρηστὴν τοῦ ἀναιρεθέντος Καίσαρος μοναρχίαν νομίζεσθαι. τὸν μὲν οὖν ἐνιαυτὸν ἐκεῖνον ταῦτα ἐποίησαν. τοῦ δὲ Λεπίδου τοῦ Μάρκου, τοῦ τε Πλάγκου τοῦ Λευκίου ἐπὶ ὑπάτων ὄντων ὑπατευσάντων, τέλη τε ἄλλα ἐσχολακότα ἀνενεώθησαν, καὶ ἐκ καινῆς προσκατέστησαν ἕτερα, καὶ πολλὰ μὲν ἐπὶ τῇ γῇ, πολλὰ δὲ καὶ ἐπὶ τοῖς οἰκέταις ἐπράττοντο. ὃ δὲ πλεῖον τῶν ἄλλων πάντας ἐλύπησεν, ἦν τὸ παντὸς οὐσίαν δεκατεύεσθαι ἀποσπᾶν τῶν ὑπαρχόντων ἀνδρός· ὁμοίως καὶ γυναικός. λόγῳ μὲν γὰρ τὸ δέκατον τῆς οὐσίας τῆς ἑκάστου σφῶν εἰσεπράχθη, ἔργῳ μὲν οὐδὲ τὸ δέκατον κατελείφθη τινὶ καὶ ἕτερον δέ τι ἐπινενόητο. τῷ γὰρ βουλομένῳ ἐνεδόθη, πάσας τῆς οὐσίας ἐκστάντι, τὸ τρίτον μετὰ ταῦτα αὖθις ἀπαιτῆσαι αὐτῆς, τουτέστι μήτε τι λαβεῖν, καὶ πράγματα ἔχειν. οἱ γὰρ βίᾳ τὰ δύο μέρη συλώμενοι περιφανῶς, πῶς ἂν τὸ τρίτον ἀπέλαβον· καὶ ἄλλα δὲ πλεῖστα τοῖς ἀνθρώποις τότε πρὸς πενίαν αὐτοὺς συνελαύνοντα ἐπεψηφίσθη, μόνοι δὲ οἱ τὰ ὅπλα ἔχοντες ἐπλούτουν. οὕτως οἱ ἄνδρες οἱ τρεῖς ἐκεῖνοι ἐποίουν, καὶ ἅμα τὸν Καίσαρα ἐκεῖνον τὸν πρότερον ἀπεσέμνυνον, καὶ τιμὰς ποικίλας τε καὶ πολλὰς αὐτῷ ἐψηφίσαντο. πράξαντες δὲ ταῦτα, Λέπιδος μὲν ἐν Ῥώμῃ τήν τε πόλιν καὶ τὴν ἄλλην Ἰταλίαν διάξων, ὑπέμεινε· Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος κατὰ τοῦ Βρούτου καὶ τοῦ Κασσίου ἐστράτευσαν. ἐκεῖνοι γὰρ τὸν Καίσαρα τὸν Ὀκταούιον μαθόντες τῶν πραγμάτων ἀντιλαμβάνεσθαι, καὶ τὸν ὅμιλον σφετερίζεσθαι, τήν τε δημοκρατίαν ἀπέγνωσαν, καὶ ἐκεῖνον φοβηθέντες, ἐν Ἀθήναις ἐγένοντο. καὶ οἱ Ἀθηναῖοι σφᾶς λαμπρῶς ὑπεδέξαντο, καὶ εἰκόνας χαλκᾶς αὐτοῖς ἐψηφίσαντο, ὡς καὶ τῶν αὐτοῖς τυραννοκτόνων ζηλώσασι, τὸν Ἁρμόδιον λέγω, καὶ τὸν Ἀριστογείτονα. ὡς δὲ ἐπυνθάνοντο ἐπὶ μεῖζον τὸν Καίσαρα αἴρεσθαι, ὁ μὲν Κάσσιος πρὸς τοὺς Σύρους ὥρμησε, συνήθεις ὄντας αὐτοῦ· Βροῦτος δὲ τήν τε Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν συνίστη, καὶ προσεῖχον αὐτῷ ἔκ τε τῆς δόξης τῶν πεπραγμένων, καὶ ὅτι καὶ στρατιώτας συχνοὺς τοὺς μὲν ἐκ τῆς πρὸς Φαρσάλῳ μάχης ἐκεῖ που περιπλανωμένους, τοὺς δὲ καὶ ἐκ τῶν τοῦ Δολοβέλλα συνεξελθόντων ὑπολειφθέντας προσλαβὼν εἶχε, καὶ χρήματα δέ οἱ ἐκ τῆς Ἀσίας παρὰ τοῦ Τρεβωνίου ἐπέσταλτο. τὸ μὲν οὖν Ἑλληνικὸν ἀπόνως προσεποιήσατο, καὶ τὴν Μακεδονίαν δὲ μετὰ τοῦτο πᾶσαν καὶ τὴν Ἤπειρον προσλαβών, τῇ γερουσίᾳ ἐπέστειλε, τὰ πεπραγμένα δηλῶν. οἱ δὲ (ἔτυχον γὰρ τότε ὑπόπτως πρὸς τὸν Καίσαρα ἔχοντες) καὶ ἐπῄνεσαν αὐτόν, καὶ πάντων ἄρχειν τῶν ἐκεῖ ἐκέλευσαν. κἀντεῦθεν αὐτός τε γέγονε προθυμότερος, καὶ ὑπηκόους ἀπροφασίστως ἔσχηκε τὸ ὑπήκοον. ἐπεὶ δ' ὁ Καῖσαρ ἐν τῇ Ῥώμῃ τε ἐδυνάστευσε, καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς ἐτιμωρεῖτο σφαγέας φανερῶς, ὑποπτεύσας ὅπῃ ἂν ἐπελθόντα ἀμύναιτο, καί τινας ἐπιβουλὰς πρὸς ἑαυτὸν αὐτῷ γενομένας ἀπεκρούσατο. καὶ ἐς τὴν ἄνω Μακεδονίαν ἀνεχώρησεν, ἔχων τὸ ἰσχυρότατον τοῦ στρατοῦ,

ἐν ᾧ ὁ μὲν Λέπιδος τὰ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ διῴκει, Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος κατὰ Βρούτου καὶ Κασσίου ἐστράτευσαν.

ἐν ᾧ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐν Ἀσίᾳ παρασκευάζονται κατὰ Καίσαρος καὶ τὸν Ἀντώνιον.

Italiæ urbibus quàm Romæ exigebantur, earum quæ locatæ erant, integræ: in quibus ipsi domini habitabant, dimidiæ, pro amplitudine habitationum. Iis item qui prædia possidebant redituum semissem ademerunt, & occisorum possessiones militibus assignarunt, alias gratis, alias uili precio. Nam capite sanxerant, ne quis alius in auctionem emendi gratia prodiret. Largiebantur magistratus honores, sacerdotia: leges alias rogabant, alias abrogabant, omnia denique arbitratu suo sic gerebant, ut Cæsaris interfecti monarchia clemēs haberetur. Hæc illo anno acta sunt. Sequenti, M. Lepido & L. Planco Consulibus uectigalia intermissa reuocata, et noua excogitata sunt: multaque de fundis, multa de seruis exacta. Sed inter omnia molestissima fuit facultatum omnium quantæcunque erant, decimatio, siue uirorum, siue mulierum. Nam uerbo quidem decima exigebatur, sed reuera nemini pars decima relinquebatur. Est & aliud excogitatum. Cuiuis concedebatur, si bonis omnibus cessisset, ut tertiam partem repeteret: hoc est, ut nihil reciperet, & negociū sibi ipsi facesseret. Nam qui duabus partibus ui manifesta spoliabantur, tertiam quo pacto recuperassent? Alia denique plurima ium, quibus ad egestatem redigerentur, hominibus sunt imposita: solis ijs qui arma tenerent, diuitijs abundātibus. Dum hęc Triumuiri agitant, eadem opera Cæsarem defunctum ornant, multis ei uarijsque decretis honoribus. His rebus cōfectis, Lepidus in urbe mansit, ut Romam & Italiam gubernaret: Cæsar & Antonius contra Brutum & Cassium sunt profecti. Qui cum Cæsarem Octauium rerum potiri, & plebem sibi deuincire uelle audiuissent: libertate patriæ desperata, metu illius Athenis uixerunt: splendidéque ab Atheniensibus sunt excepti, ęreis statuis decretis, ut Aristogitonis & Harmodij tyrannicidarum imitatoribus. Deinde crescente potentia Cæsaris, Cassius ad Syros, quib. cum familiaritas ei intercedebat, est profectus: Brutus Gręcos & Macedones sibi adiunxit, quos tum ob rerum gestarū gloriam, tum ob milites, qui partim à Pharsalica pugna ibi oberrabant, partim ex Dolabellæ reliquijs ascitos, partim ob pecuniam à Trebonio ex Asia missam, dicto audientes habuit. Græcia citra laborem adiuncta, deinde Macedonia quoque omni & Epiro ascitis: acta sua ad senatū perscripsit. Qui cum Cæsarem suspectū haberet, eum collaudauit, & loca illa omnia tenere iussit. Vnde et ipse factus est alacrior, et subditos citra exceptionē obnoxios habuit. Cæsare autē Romæ iam dominante, & patris percussores apertè ulciscente: quo pacto illius impetum propulsaret cogitās, euitatis insidijs sibi factis, in superiorē Macedoniā cum ualidissima parte copiarum con-

M. Bruti et C. Caßij apparatus, cōtra M. Antonium & C. Cæsarē.

concessit, atque inde in Asiam nauigauit, ne militum fides Romanarum rerum fama ad terrorem amplificata mutaretur. Postea in Europam rediit, nouarum rerum metu. Eodem tempore Cassius quoque ad Trebonium in Asiam traiecit, à quo pecunia, multis equitibus, & militibus ex Cilicia & Asia acceptis, Tarsenses uel inuitos in suam societatem pertraxit. Inde in Syriam profectus, omnes populos, omnes legiones citra dimicationem sibi adiunxit. Syria suscepta, in Iudæam properauit, audito militum, quos Cęsar in Aegypto reliquerat, accessu: quos unà cum Iudæis facilè ad deditionem compulit. Ita Cassius quoque uiribus celeriter auctis, eodem modo quo Brutus, ad Senatum scripsit. à quo Syriam prouinciam obtinere, & bellum gerere cum Dolabella iussus est. Qui cum ei Syria mandata esset, in Asia moram trahens, Senatusconsulto cognito, in prouinciam non abiit, sed ibidem degens, Trebonium dolo Smyrnæ sustulit: totaque Asia potitus, Cassio in Palæstina agente, Ciliciam uenit, & à Tarsensibus ultrò est receptus. Cassii præsidio, quod Aegis erat, superato, impressionem in Syriam fecit. Ab Antiochia repulsus, Laodiceam subegit: & classis accessione auctis uiribus, Aradum abiit. Vbi cum paucis circumclusus, in periculo fuit: sed tamen elapsus, occurrit Cassio, ab eoque acie uictus, & Laodiceæ circumsessus, cum annonæ penuria premeretur, ne uiuus in hostis potestatem ueniret, seipsum interfecit. idemque legatus eius M. Octauius fecit.

Dolabellæ & Trebonii interitus.

Cassius Syrię & Ciliciæ rebus constitutis, in Asiam ad Brutum uenit. Cognita enim triumuirorum coniuratione, quos contra se moliri omnia norant, alacrius ipsi quoque communi consilio & deliberabant, & agebant: aduersa factione partim per semetipsos, partim per legatos ad se traducta, et pecunia & militib. collectis, quosdam societatem detrectantes, oppugnarunt. Ac Rhodiis Cassius mari uictis, & naues & pecunias ademit. Deinde Ariobarzanem comprehensum occidit. Brutus uerò Lyciam subegit, plerisque urbibus ultrò deditionem facientibus: sed Xanthum ui expugnatam incendit. Deinde Patara profectus, ciues ad amicitiam suam inuitauit: quam cum aspernarentur, per Xanthios captiuos, cognatos eorum, conciliatione frustra tentata, captiuis aliquot uenditis, cæteros dimisit liberos. Quo uiso Patarenses, statim ad eum, uirtutis opinione illecti, se contulerũt. Idem & Myrenses fecerũt, cum ducem eorũ in nauali captũ dimisisset. reliqua etiã exiguo tẽpore subegit. Inde ambo in Asiã, ex Asia in Macedoniã properabant. Cũ uerò C. Norbanus & Decillius Saxa à Cæsare & Antonio in Macedoniã missi, cõpendiosa uia præoccupata, castra iuxta Philippos posuissẽt: Bru-

Cassius & Brutus Asia subacta, in Macedonia ad Philippos castrametantur.

C. Norbanus. Decillius Saxa.

του, κἀκεῖθεν εἰς τὴν Ἀσίαν ἔπλευσεν, ἵνα μὴ τὰ ἐν τῇ Ῥώμῃ πραττόμενα ἐπὶ τὸ φοβερώτερον ἀγγελλόμενα μαθόντες οἱ στρατιῶται, μεταβάλωνται. εἶτ' αὖθις εἰς τὴν Εὐρώπην ἐπανῆλθε, δείσας μή τι νεωτερισθῇ. κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ καιρὸν καὶ ὁ Κάσσιος εἰς τὴν Ἀσίαν ἐπεραιώθη πρὸς τὸν Τρεβώνιον, καὶ λαβὼν παρ' αὐτοῦ χρήματα καὶ ἱππέας συχνοὺς καὶ ἑτέρους πολλοὺς τῶν τε Κιλίκων καὶ τῶν Ἀσιανῶν, τοὺς Ταρσέας καὶ ἄκοντας εἰς τὸ συμμαχικὸν προσηγάγετο. καὶ ἐς τὴν Συρίαν ἐλθὼν, ἀμαχὶ πάντα τά τε τῶν δήμων καὶ τὰ τῶν στρατευμάτων προσεποιήσατο. παραλαβὼν οὖν τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Ἰουδαίαν ὥρμησε, πυθόμενος τοὺς στρατιώτας τοὺς ἐν τῇ Αἰγύπτῳ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος καταλειφθέντας προσιέναι. ἐκείνους τε οὖν ἀπόνως, καὶ τοὺς Ἰουδαίους προσεποιήσατο. οὕτω δὴ καὶ ὁ Κάσσιος διὰ ταχέων ἐγένετο ἰσχυρός, καὶ τῇ γερουσίᾳ τὰ ὅμοια τῷ Βρούτῳ ἐπέστειλε· καὶ αὐτῷ τήν τε τῆς Συρίας ἀρχὴν ἡ βουλὴ ἐβεβαίωσε, καὶ τὸν κατὰ τοῦ Δολοβέλλου πόλεμον ἐψηφίσατο. οὗτος γὰρ ἐπὶ τὴν τῆς Συρίας ἀρχὴν, εἰς δὲ τὴν Ἀσίαν ἐνδιατρίβων, τὸ δόγμα μεμαθήκει, καὶ πρὸς μὲν τὴν Συρίαν οὐκ ἀπῆλθεν, αὐτοῦ δὲ καταμείνας τὸν Τρεβώνιον δόλῳ ἐν τῇ Σμύρνῃ ἀνεῖλε, καὶ πᾶσαν τὴν Ἀσίαν κατέσχεν. οὕτω δὲ τῆς Ἀσίας γενόμενος ἐγκρατής, εἰς τὴν Κιλικίαν ἦλθε, τοῦ Κασσίου ἐν Παλαιστίνῃ τυγχάνοντος, καὶ τοὺς μὲν Ταρσεῖς ἑκουσίους προσέλαβε, φρουροὺς τοῦ Κασσίου ἐν Αἰγαῖς ὄντας ἐνίκησεν. ἐς δὲ τὴν Συρίαν ἐνέβαλε, καὶ τῆς μὲν Ἀντιοχείας ἀπεκρούσθη· τὴν δὲ Λαοδίκειαν προσεποιήσατο, καὶ τὸ ναυτικὸν αὐτῷ προσῆλθε· κἀντεῦθεν ἰσχύσας εἰς Ἄραδον ἀπελήλυθεν, ἔνθα μετ' ὀλίγων ἐγκαταληφθεὶς ἐκινδύνευσε. διαφυγὼν οὖν ἀπήντησε τῷ Κασσίῳ, καὶ συμβαλὼν αὐτῷ ἡττήθη, καὶ εἰς τὴν Λαοδίκειαν ἐπολιορκεῖτο. ἐνδείᾳ δὲ τῶν ἐπιτηδείων ἀναγκασθεὶς, καὶ φοβηθεὶς μὴ ζῶν ἁλῷ, ἑαυτὸν διεχρήσατο. ὃ καὶ ὁ ὑποστράτηγος αὐτοῦ Μάρκος Ὀκτάβιος ἔπραξε. Κάσσιος δὲ ἐπεὶ τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τῇ Κιλικίᾳ κατεστήσατο, ἐς τὴν Ἀσίαν πρὸς τὸν Βροῦτον ἀφίκετο. ὡς γὰρ τὴν συνωμοσίαν τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἔμαθον, καθ' ἑαυτῶν ἀδεῶς ἐκείνους πάντα ποιεῖν, προθυμότερον καὶ αὐτοὶ κοινῇ πάντα καὶ ἐβουλεύοντο καὶ συνέπραττον. καὶ αὐτοί τε προϊόντες, καὶ ἑτέρους διαπέμποντες, τοὺς μὲν ἐκείνοις ὁμοφρονοῦντας προσήγοντο, καὶ χρήματα καὶ στρατιώτας συνήθροιζον. τοὺς δὲ μὴ συμμαχεῖν ἐθέλοντας αὐτοῖς, ἐπ' ἐκείνους ἐτράπησαν. καὶ Κάσσιος μὲν ναυμαχίᾳ τοὺς Ῥοδίους ἐνίκησε, καὶ τὰς ναῦς αὐτῶν ἀφείλετο, καὶ τὰ χρήματα. μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τὸν Ἀριοβαρζάνην συλλαβὼν ἀπέκτεινε. Βροῦτος δὲ τῶν Λυκίων ἐκράτησε, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν πλείους ἀμαχὶ προσηγάγετο, Ξάνθον δὲ πολιορκίᾳ εἷλε καὶ κατέπρησεν. εἶτα πρὸς Πάταρα ἦλθε, καὶ προσεκαλεῖτο αὐτοὺς ὡς φίλους. ὡς δ' οὐχ ὑπήκουσαν, τοὺς αἰχμαλώτους τῶν Ξανθίων συγγενεῖς αὐτοῖς ὄντας ἔπεμψεν, ἐλπίζων δι' ἐκείνων αὐτοὺς προσαγαγέσθαι. οἱ δὲ οὐδ' οὕτως ἐνέδωσαν. πωλήσας οὖν τινὰς τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς λοιποὺς ἠλευθέρωσεν. ἰδόντες δὲ τοῦτο οἱ Παταρεῖς, εὐθὺς αὐτῷ, ὡς ἀρετὴν ἔχοντι, προσέθεντο. τοῦτο δὲ καὶ οἱ Μυρεῖς ἐποίησαν, ἐπειδὴ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ἐν τῷ λιμένι λαβὼν ἀπέλυσε. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ δι' ὀλίγου προσεποιήσατο. κἀντεῦθεν ἄμφω εἰς τὴν Ἀσίαν ἦλθον, καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν ἠπείγοντο. Γάϊος δὲ Νωρβανὸς καὶ Δεκίδιος Σάξας παρὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου εἰς Μακεδονίαν ἐστάλησαν, καὶ πρὸς τοῖς Φιλίπποις στρατοπεδευσάμενοι, τὴν σύντομον ὁδὸν προκατέλαβον.

ἐπὶ τῶν Ῥοδίων ὁ Κάσσιος [illegible], τῶν δὲ Λυκίων ὁ Βροῦτος.

διό ὁ Βροῦτός τε καὶ ὁ Κάσσιος ἑτέραν μακροτέραν περιελθόντες, καὶ διωσάμενοι τὴν ἐκεῖ φρουράν, πρὸς τὴν πόλιν κατὰ τὰ μετέωρα παρῆλθον, κἀκεῖ ἐστρατοπεδεύσαντο. ὑπερφρονοῦντες δὲ τῷ πλήθει τῶν ἐναντίων, τό τε ὄρος τὸ Σύμβολον κατέλαβον, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔκ τε τῆς θαλάσσης ἐπήγοντο, καὶ ἐκ τοῦ πεδίου ἐλάμβανον καταβαίνοντες. Νωρβανὸς δὲ καὶ Σάξας συμβαλεῖν αὐτοῖς οὐκ ἐτόλμων, τὸν Καίσαρα δὲ καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπέμποντο. οἱ δὲ μέρος μέν τι τοῦ στρατοῦ πρὸς φυλακὴν τῆς Ἰταλίας κατέλιπον, τῷ δὲ πλείονι ἐπεραιώθησαν τὸν Ἰόνιον. καὶ Καῖσαρ μὲν νοσήσας, ἐν Δυρραχίῳ κατέμεινεν· Ἀντώνιος δὲ ἐπὶ Φιλίππους ἤλασε, καί τινας τῶν ἐναντίων ἐνεδρεύσας σιταγωγοῦντας ἔσφαλε. ὁ δὲ Καῖσαρ καθ᾽ ἑκάτερον δείσας, ἄν τέ τι ἐλαττωθῇ καταμόνας συμβαλὼν Ἀντώνιος, ἄν τε καὶ κρατήσῃ· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ τόν τε Βροῦτον καὶ τὸν Κάσσιον, ἐκ δὲ τοῦ τὸν Ἀντώνιον παντὸς ἐφ᾽ ἑαυτὸν ἰσχύσειν ἐνόμισεν, ἠπείχθη καὶ ἔτι ἀρρωστῶν, καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀντώνιον ἀνεθάρσησαν. ἀντικαθημένων δ᾽ ἀλλήλοις τῶν ἀντιπολέμων, ἐκδρομαὶ μὲν παρ᾽ ἀμφοτέρων ἐγίνοντο, μάχη δὲ οὐδὲ μία ἐκ παρατάξεως, καίτοι τοῦ τε Καίσαρος καὶ τοῦ Ἀντωνίου συμβαλεῖν σπουδαζόντων. ὁ δὲ δὴ Κάσσιος καὶ ὁ Βροῦτος ἀνεβάλλοντο, οὐκ ὀκνοῦντες τὴν μάχην, ἀλλ᾽ ἄν πως ἄνευ κινδύνων καὶ φθόρου τινῶν ἐπικρατήσειαν. ὡς δὲ τὰ στρατεύματα τῇ τε τριβῇ βαρυνόμενα, καὶ τῶν ἀντικειμένων καταφρονήσαντα, ὅτι τὸ καθάρσιον πρὸ τῶν ἀγώνων γινόμενον ἐντὸς τοῦ ἐρύματος, ὡς δεδιότες ἐποιήσαντο οἱ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον, ἐς τὴν μάχην ὥρμησαν οἱ Βρούτου· καὶ διελάλουν, ὅτι ἂν ἐπὶ πλέον ὑπερτιθῇ, ἐκλιπόντες τὸ στρατόπεδον σκεδασθήσονται, οὕτω δὴ καὶ ἄκοντες συνέμιξαν. μέγιστος δὲ Ῥωμαίοις διαφανῶς ἀγὼν οὗτος ἐγένετο. τοῦτο δὲ καὶ ἐκ τῶν γεγονότων σημείων ἔν τε τῇ Ῥώμῃ καὶ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ τεκμήραιτό τις. ἐν γὰρ ἄστει ὁ ἥλιος ποτὲ μὲν ἠλαττοῦτο, ποτὲ δὲ μέγας ἐφαίνετο, ἐξέλαμψε δέ ποτε καὶ νυκτός, λαμπάδες τε ἄλλοσέ πη καὶ ἄλλοσε ᾄττειν ἔδοξαν, καὶ σαλπίγγων ἠχαὶ, καὶ ὅπλων κτύποι, καὶ βοαὶ στρατοπέδων νυκτὸς ἐκ τῶν τοῦ Καίσαρος καὶ τῶν τοῦ Ἀντωνίου * ὁμορούντων ἀλλήλοις παρὰ τῷ Τιβέριδι ἐξηκούοντο. καί τι παιδάριον δεκαδακτύλους χεῖρας ἔχον ἐγεννήθη, ἡμίονός τε ἔτεκε· τὰ μὲν γὰρ πρόσθια ἵππῳ, τὰ δὲ λοιπὰ ἡμιόνῳ ἐῴκει. ἐν μὲν οὖν τῇ Ῥώμῃ ταῦτά τε καὶ ἄλλα ἐγένετο. ἐν δὲ τῇ Μακεδονίᾳ περὶ τὸ στρατόπεδον τοῦ Κασσίου μέλισσαί τε πολλαὶ αὐτὸ περιέσχον, καὶ ἐν τῷ καθαρσίῳ τὸν στέφανον αὐτῷ κατεστραμμένον ὁ ῥαβδοῦχος προσήνεγκε· καὶ ἐν πομπῇ τινι παῖς νίκην φέρων χρυσῆν, ὀλισθήσας ἔπεσε· καὶ γῦπες πολλοί, καὶ ἄλλοι ὄρνιθες νεκροφάγοι ἐς τὰ ἐκείνων διεφοίτων στρατόπεδα, ἔκλαζόν τε φρικῶδές τι καὶ δεινόν. τοῦ δὲ νέου Καίσαρος ἰατρὸς ἔδοξε τὴν Ἀθηνᾶν ἐν ὕπνοις λέγειν αὐτῷ, ἐκ τῆς σκηνῆς τὸν Καίσαρα ἐξαγαγεῖν, καὶ καταστῆσαι ἐς τὴν παράταξιν, καίτοι ἔτι κακῶς ἀρρωστοῦντα· ὃ καὶ περιέσωσεν αὐτόν, ὡς εἰρήσεται. τὴν μὲν οὖν ἡμέραν τῆς μάχης οὐχ ὡρίσαντο. ὥσπερ δὲ ἀπὸ συγκειμένου τινὸς ἐξωπλισμένοι ἕωθεν προῆλθον, καὶ ἐν κόσμῳ καὶ ἡσυχῇ παρετάξαντο, εἶτα συμμίξαντες, πολλῷ μὲν ἐχρήσαντο ὠθισμῷ, πολλῷ δὲ ξιφισμῷ, καὶ προθυμίᾳ πολλῇ· καὶ οὐδ᾽ ὑπαγωγαῖς ἢ διώξεσιν οὐδέτεροι ἐχρήσαντο, ἀλλ᾽ αὐτοῦ ὥσπερ εἶχον ἐτίτρωσκον, ἐτιτρώσκοντο, ἐφόνευον, ἐφονεύοντο. καὶ ὁ μὲν Βροῦτος τοὺς περὶ τὸν Καίσαρα ἀντιμαχομένους ἐκράτει,

Περὶ σημείων γεγονότων ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς στρατοπέδοις.

Μάχη Καίσαρος καὶ Ἀντωνίου πρὸς Βροῦτον καὶ Κάσσιον, καὶ ὅπλα [illegible], καὶ τῶν ταγμάτων [illegible], καὶ Κασσίου [illegible] σφαγή.

Brutus & Caſsius per aliam longiorem uiam eòdem profecti, pulſo præſidio, ad ſuperiorem urbis partem caſtra & ipſi poſuerunt: & quia numero ſuperiores erant hoſtibus, monte ſymbolo occupato, commeatum tum ex mari, tum ex campeſtribus petiuerunt. Norbanus uerò & Saxa cum eis pugnare non auſi, Cæſarem & Antonium acceſsiuerunt. Qui parte quadam copiarum ad Italiam tutandam relicta, cum maiori parte Ionium traiecerunt. Ac Cæſar ægrotans, Dyrrachij remanſit: Antonius Philippos contendens, cum hoſtibus in frumentatione collocaſſet inſidias, impegit. At Cæſar utrunque timens, ſi Antonius ſeorſim uel uinceret, uel uinceretur, quòd aut is, aut Brutus & Caſsius ea ratione ſe omnino ſuperiores futuri eſſent: tametſi infirmus accurrit, aduentu'que ſuo Antonianos recreauit. Cum ambo exercitus ex aduerſo conſtitiſſent, excurſiones utrinque factæ ſunt: ſed nunquam iuſta acie dimicatum eſt, quamuis Cæſar & Antonius pugnæ cupidi eſſent. Caſsius enim & Brutus pugnam non metu differebant: ſed ſpectabant, an citra periculum & magnam cędem poſſent uincere. Vt uerò Bruti legiones & moram ægrè ferentes, & hoſtes ob luſtralia ſacra ante pugnam fieri ſolita, ab Antonianis & Cęſarianis intra uallum peracta, ignauiæ damnantes, inter ſeſe colloquebantur, ſi pugna diutius differretur, ſe caſtris deſertis dilapſuros eſſe: uel inuiti in aciem deſcenderunt. Maximum id cer tamen Romanis citra controuerſiam fuit: idq; oſtenta & Romæ & in Macedonia conſpecta declarant. Nam in urbe ſol aliàs augeri, aliàs imminui uiſus, aliquando etiam noctu emicuit: faces aliò atque aliò ſaltare uiſæ: clangor tubarum, ſonitus armorum, clamores exercituum ex uicinis inter ſe Cæſaris & Antonij ad Tiberim ædibus exauditi. Puer denis manuum digitis natus. Mula monſtrum peperit: anteriori parte equo, cætera mulo ſimile. In Macedonia multæ apes Caſsij caſtra circundederunt: in ſacris luſtralibus, lictor ei coronam inuerſam attulit: in pompa quadam puer auream uictoriam geſtans, ex lapſu concidit: multi uultures, alijq; carniuori alites caſtra illorum cum horrendo & atroci ſono frequentarũt. Cæſaris uerò adoleſcentis medicus, ſe à Minerua admoneri ſomniauit, ut eum ex tabernaculo in aciem deportaret, quamuis grauiter ægrotantem: id'que ei ſaluti fuit, ut ſtatim dicetur. Ac pugnæ diem non conſtituerunt, ſed uelut ex compoſito manè inermis progreſsi, modeſtè tacite'que acies inſtruxerunt. Deinde congreſsi, magna impreſsione, magna digladiatione & alacritate utrique, neutri uerò receſſu aut perſecutionibus uſi, ſed ſuis quique ueſtigijs inſiſtentes, uulnerant, uulnerãtur: cædunt, cæduntur. Ac Brutus Cæſarianos uicit,

Prodigia Philippicã pugnam antegreſſa.

Pugna Philippica.

cit, Cassius ab Antonianis uictus est, castris utrinque captis. Sed neque uicti amicorum uictoriam, neque uictores cladem suorum norant. Nam & castra multum distabant, & immenso puluere excitato euentum pugnæ ignorabant. Interim tamen & Cæsaris uallum, & Antonij est uastatum: & quæ in ijs erant, capta omnia. Quare nisi Cæsar somnio medici paruisset, captus in periculo fuisset. Cassius è pugna elapsus, sua quoque munitione uastata tumulum conscendit, unde prospectus in planiciem patebat: et Brutum quoque uictum esse ratus, centurionem misit, qui rem exploraret, sibique ubi esset Brutus, & quid ageret, renunciaret. Sed cum is in Bruti equites incidisset, qui ut cum Cassio ageretur, explorarent, ab ijsque circundatus porrectis dexteris salutaretur: Cassius accedere hostes putans, ab ijsque captum esse centurionem, à Pindaro liberto se occidi iussit. Hic illius fuit exitus. Centurio uerò reuersus, eo facinore commotus, moram suam increpans, ipse quoque se interfecit. Brutus Cassij clade atque interitu cognito, illachrymauit: militum uerò illius reliquias & uerbis & pecunia data consolatus est. Ceciderunt in ea pugna ex horum exercitu circiter octo millia, ex Antonianis & Cæsarianis amplius quàm bis totidem. quamobrem illi tristes fuere, priusquam Demetrius Cassij minister chlamydes et ensem illius attulit. Quibus acceptis ita receperunt animos, ut exercitum ante diluculum armatum ad pugnam educerent. Sed Brutus acie decernere nolens, hostes turbare noctu instituit, & aliquando fluuio auerso magnam partem ualli eorum demersit. Sed quia nonnullos transfugisse cognorat, ueritus ne id malum latius serperet, pugnare statuit. & quia multos captiuos in castris habebat, neque sciebat quo pacto cum eis pugnæ tempore ageret: seruilem turbam occidi iussit, ex ingenuis uerò alios apertè dimisit, alios occultando & deducendo ob implacabilem ducum iracundiam conseruauit. quamuis hostes, ipsius milites quos ceperant, occidissent. Pridie eius diei quo pugnatum est, spectrum illud Bruto uesperi apparuit, quod prius etiam, ex Asia trajciens, noctu uiderat. Id erat huiusmodi. Alta nocte cum ad obscurum ignem lucubraret, cogitans atque meditans aliquid, putauit aliquem tabernaculum ingredi. Cum ad ingressum respexisset, uidit ignotum hominem horrendo & miro aspectu tacitè sibi astare. qui percontanti, quis esset, et quid uellet: respondit, Se malum eius esse genium, quem Philippis uisurus esset. Cui Brutus intrepidè respondit, Se eum uisurum esse. Id spectrum eodem uultu denuò illi conspectum est, sed nihil locutum abijt. Ferunt etiam duas aquilas in eo spacio, quod erat inter utranque aciem, inter se pugnasse: & eam quæ uersus Brutum erat, cessisse ac fugisse. Cum aduersarijs congressus, & ipse succubuit. Nam legiones cum diutissimè

Cassij interitus.

Bruti malus genius.

ἐκράτει· Κάσσιος δὲ ἀντιπαρατεταγμένος τοῖς περὶ τὸν Ἀντώνιον ἡττᾶτο, καὶ τὰ στρατόπεδα ἀμφοτέρωθεν ἑάλω. οὐκ ἔγνωσαν μὲν οὖν οὔτε τὴν νίκην τῶν ἑταίρων οἱ ἡττημένοι, οὔτε τὴν ἧτταν οἱ νενικηκότες. τά τε γὰρ στρατόπεδα πολὺ ἀφειστήκεσαν, καὶ ἐκ πλείστου κονιορτοῦ γενομένου, ἠγνόησαν τὸ τέλος τῆς μάχης. τέως δέ τε, τὸ τοῦ Καίσαρος τάφρευμα καὶ τὸ τοῦ Ἀντωνίου ἐπορθήθη, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἑάλω, ὥστ' εἰ μὴ κατὰ τὸ ὄναρ τοῦ ἰατροῦ ὑπεξῆλθεν ὁ Καῖσαρ τοῦ χαρακώματος, ἐν αὐτῷ ἂν κατελήφθη καὶ κεκινδυνεύκει. ὁ δὲ Κάσσιος ἐκ μὲν τῆς μάχης ἐσώθη· τοῦ δὲ ἐρύματος καὶ αὐτοῦ πορθηθέντος, ἐπὶ λόφον ἀνεχώρησεν ἔχοντα πρὸς τὸ πεδίον σκοπιάς. ὑποτοπήσας δὲ καὶ τὸν Βροῦτον σφαλῆναι, ἔπεμψεν ἑκατόνταρχον κατασκεψόμενον, καὶ ἀγγελοῦντα αὐτῷ ὅπου τε ὁ Βροῦτος εἴη, καὶ ὅ,τι πράττοι. ἐπεὶ δὲ ὁ σταλεὶς συναντήσας ἱππεῦσιν οὓς ἀπεστάλκει ὁ Βροῦτος, μαθησομένους περὶ τῶν κατὰ Κάσσιον, ὑπ' αὐτῶν ἐκυκλώθη ἀσπαζομένων αὐτὸν, καὶ δεξιουμένων. ἔδοξεν ὁ Κάσσιος πολεμίους εἶναι τοὺς προσιόντας, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐγχειρηθῆναι τὸν ἑκατόνταρχον, καὶ Πινδάρῳ ἐξελευθέρῳ τὸν ἑαυτοῦ φόνον προσέταξε. καὶ ὁ μὲν τοιοῦτον ἔσχε τέλος· καὶ ὁ ἑκατόνταρχος ἐπανελθὼν, καὶ γνοὺς τὸ δρᾶμα, κακίσας τε διὰ τὴν βραδυτῆτα, ἑαυτὸν ἐπαπέκτεινεν. ὁ δέ γε Βροῦτος τήν τε ἧτταν τοῦ Κασσίου μαθὼν, καὶ τὸν θάνατον, ἐπεδάκρυσε· τοὺς δὲ περισωθέντας τῶν ἐκείνου στρατιωτῶν συναγαγὼν, καὶ λόγοις καὶ δόσει χρημάτων παρεμυθήσατο. ἔπεσον δὲ ἐν τῇ μάχῃ τῶν τῶν μὲν περὶ ὀκτακισχίλιοι, τῶν δὲ περὶ Καίσαρα καὶ Ἀντώνιον πλείους ἢ διπλάσιοι. διὸ καὶ ἀθύμουν ἐκεῖνοι, πρὶν ἢ Δημήτριός τις Κασσίου θεράπων ἑσπέρας ἀφίκετο πρὸς Ἀντώνιον, τὰς χλαμύδας καὶ τὸ ξίφος ἐκείνου φέρων. ὧν κομισθέντων οὕτως ἀνεθάρσησαν, ὥστε ἅμ' ὄρθρῳ προάγειν ὡπλισμένην ἐπὶ μάχην τὴν δύναμιν. Βροῦτος δὲ ἐκ παρατάξεως μαχέσασθαι οὐκ ἐβούλετο, θορυβεῖν δὲ καὶ ταράττειν νύκτωρ ἐπειρᾶτο τοὺς πολεμίους. καί ποτε καὶ τὸν ποταμὸν παρατρέψας, πολὺ τοῦ ἐρύματος αὐτῶν κατέκλυσεν. ἐπεὶ δ' ἔγνω τινὰς αὐτομολοῦντας τῶν αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, δείσας μὴ καὶ πλεῖόν τι νεωτερισθῇ, συμμίξαι ἔγνω αὐτοῖς. πολλῶν δ' αἰχμαλώτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ὄντων, μὴ ἔχων ὅπως αὐτοὺς διάθηται κατὰ τὸν τῆς μάχης καιρὸν, τὸ μὲν δουλικὸν πλῆθος ἀναιρεθῆναι κεκέλευκε, τῶν δ' ἐλευθέρων τοὺς μὲν φανερῶς ἀπέλυσε, τοὺς δὲ κρύπτων καὶ συνεκπέμπων ἔσωζεν, ὁρῶν τοὺς ἡγεμόνας ἀδιαλλάκτως ἔχοντας, καίτοι τῶν ἐναντίων τοὺς ζωγρηθέντας τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν ἀπεκτανκότων. κατὰ δὲ τὴν ἑσπέραν, ὅτε τῇ ἐπιούσῃ ἔμελλον μαχέσασθαι, τὸ φάσμα ἐφάνη τῷ Βρούτῳ, ὃ καὶ πρώην ἐξ Ἀσίας διαβαίνων νυκτὸς ἐθεάσατο. ἦν δὲ τοιοῦτον. νὺξ ἦν βαθεῖα, καὶ φῶς οὐ πάνυ λαμπρὸν ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπέκαιετο. ὁ δ' ἐγρήγορει σκοπῶν τι καὶ λογιζόμενος· ἔδοξεν οὖν εἰσιέναι τινὰ τὴν σκηνὴν, καὶ ἀπιδὼν πρὸς τὴν εἴσοδον, ὁρᾷ δεινὴν καὶ ἀλλόκοτον ὄψιν ἐκφύλου σώματος σιωπῇ παρεστῶτος αὐτῷ. ἐρομένου δὲ τίς ποτ' ὢν, ἢ τί βουλόμενος ἥκοι; ἤκουσεν ἐξ ἐκείνου· ὁ σὸς εἰμὶ Βροῦτε δαίμων κακὸς, ὄψει δέ με περὶ Φιλίππους. καὶ ὁ Βροῦτος ἀτρέπτως, ὄψομαι, εἶπε. τότε δὴ αὖθις τὸ φάσμα ἑώρακε, τὴν αὐτὴν ἐπιδειξάμενον ὄψιν, οὐδὲν μέντοι φθεγξάμενον, ἀλλ' οἰχόμενον. καὶ ἀετοὺς δύο φασὶν ἐν μεταιχμίῳ τῶν στρατοπέδων συμπεσόντας ἀλλήλοις μάχεσθαι τότε, ἧξαι δὲ καὶ φυγεῖν τὸν κατὰ Βροῦτον. συμβαλὼν οὖν τοῖς ἐναντίοις, καὶ αὐτὸς ἡττήθη. τό, τε γὰρ ὁπλιτικὸν αὐτοῦ ἀγχώμαλα ἐπὶ πλεῖστον ἀγωνισάμενον,

ἧττα τοῦ Βρούτου

νικώμενον, ἐξέκλινε. κἀκ τούτου καὶ τὸ ἱππικὸν καίτοι γεν-
ναίως μαχόμενον συνέδωκεν. ἐνταῦθα καὶ Μάρκος ὁ Κάτω-
νος υἱός, ἐν τοῖς ἀρίστοις καὶ γνωριμωτάτοις τῶν νέων πιπτό-
μενος, οὐκ εἶξε καταπονούμενος, οὐδ᾽ ἔφυγεν, ἀλλὰ χρώ-
μενος τῇ χειρί, καὶ φράζων ὅστις ἦν, καὶ πατρόθεν ἑαυτὸν
ὀνομάζων, ἔπεσεν ἐπὶ πολλοῖς τῶν πολεμίων νεκροῖς. ἔ-
πιπτον δὲ καὶ τῶν ἄλλων οἱ κράτιστοι, τοῦ Βρούτου προκινδυ-
νεύοντες. Λουκίλιος δέ τις ἀνὴρ ἀγαθός, ὁρῶν βαρβάρους
τινὰς ἱππεῖς ἐλαύνοντας ῥύδην ἐπὶ τὸν Βροῦτον, αὐτὸς
ἔφη Βροῦτος εἶναι, καὶ ἄγειν ἐδεῖτο πρὸς τὸν Ἀντώνιον, ὡς Καί-
σαρα τὸν Καίσαρα δεδοικώς. οἱ δὲ ἦγον τὸν ἄνδρα, ἀγγέλους
προπέμψαντες. ἐπεὶ δ᾽ ἐγγὺς ἦσαν, ὁ μὲν Ἀντώνιος διη-
πόρει, ὅπως χρὴ δέξασθαι τὸν Βροῦτον. ὁ δὲ Λουκίλιος προ-
σαχθείς, Μάρκον μὲν Βροῦτον, εἶπεν, Ἀντώνιε, οὐδεὶς ᾕρη-
κεν, οὐδ᾽ ἂν ἕλοι πολέμιος, μὴ τοσοῦτον κρατήσειεν ἡ τύ-
χη τῆς ἀρετῆς. εὑρεθήσεται δὲ ζῶν ἐκεῖνος, ἤ που καὶ νεκρός,
κείμενος ἀξίως ἑαυτοῦ. θαυμάσας δὲ ὁ Ἀντώνιος, τοὺς αὐ-
τὸν ἄγοντας στρατιώτας ἔφη· χαλεπῶς, ὦ συστρατιῶται, φέ-
ρετε τῆς ἀπάτης ἴσως· ἀλλ᾽ ἴστε, κρείττονα τῆς ζητουμένης
ἄγρας ἠγρευκότες. πολέμιον γὰρ ζητοῦντες, φίλον ἡμῖν
κομίζετε. Βροῦτος δὲ πρὸς τι χωρίον ὑλῶδες καταλυτήσας,

Brutus interemptus.

ἤδη σκότους ὄντος, ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἡγεμόνων ὄντων,
εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβλέψας ἀνεφθέγξατο·

Ζεῦ, μὴ λάθοι σε τῶνδ᾽ ὃς αἴτιος κακῶν.

ἕτερον τὸν στίχον εἰπεῖν αὐτόν, ὁ Πλούταρχος ἀναγράφει.
ὁ δὲ γε Δίων τοῦθ᾽ ἱστορεῖ τότε τὸν Βροῦτον εἰπεῖν·

ὦ τλῆμον ἀρετή,
ἄλλως ἄρ᾽ ἦσθα λόγος,
ἐγὼ δέ σε ὡς ἔργον ἤσκουν,
σὺ δ᾽ αὖ ἐδούλευες τύχῃ.

Εἰπόντος δέ τινος, ὡς δεῖ φεύγειν· πάνυ μὲν οὖν, ἔφη, φευ-
κτέον, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν, οὐ διὰ τῶν ποδῶν. καὶ οὕτως εἰπών,
τῷ γυμνῷ τῷ ξίφει περιπεσών, ἐτελεύτησε. τὸν δὲ τούτου
νεκρὸν Ἀντώνιος ἀνευρών, τῇ πολυτελεστάτῃ τῶν ἑαυτοῦ
φοινικίδων περιέβαλε. Πορκία δὲ ἡ τοῦ Βρούτου γυνή, ἡ Κά-
τωνος ἂν θυγάτηρ, φυλαττομένη, καὶ μὴ ἐωμένη ἑαυτὴν
ἀνελεῖν, ἄνθρακας ἐκ τοῦ πυρὸς ἁρπάσασα, καὶ καταπιοῦ-
σα, ἀπέθανε. περὶ ἧς ἱστορεῖ Πλούταρχος, ὡς πρὸ τῆς τοῦ
Καίσαρος τοῦ προτέρου σφαγῆς ὁρῶσα τὸν ἄνδρα σύννουν καὶ
μεστὸν ταραχῆς ἔνδον, καὶ τὸ βούλευμα κατανοήσασα τῷ
ἑαυτῷ θέλοντα διεξελέγχον, οὐ πρότερον αὐτὸν περὶ
τῶν ἀπορρήτων ἀνήρετο, πρὶν ἢ λαβεῖν διάπειραν ἑαυτῆς. λα-
βοῦσα γάρ, φασι, μαχαίριον, τομὴν βαθεῖαν λάθρα ἐπή-
νεγκε τῷ μηρῷ, ὡς μετὰ μικρὸν ὀδύνας ἐγγενέσθαι νεανι-
κάς, καὶ φρικώδεις ἀναφθῆναι πυρετοὺς ἐκ τοῦ τραύματος.
ἀγωνιῶντος δὲ τοῦ Βρούτου, ἐν ἀκμῇ τῆς ἀλγηδόνος οὖσα εἶ-
πεν αὐτῷ· ἐγὼ Βροῦτε, οὐχ ὡς αἱ παλλακευόμεναι κοίτης
μεθέξουσα καὶ τραπέζης μόνον ἐδόθην σοι, ἀλλὰ κοινωνὸς
εἶναι καὶ ἀγαθῶν καὶ ἀνιαρῶν. τὰ μὲν οὖν σὰ πάντα περὶ τὸν
γάμον ἄμεμπτα. τὰ δ᾽ ἀπ᾽ ἐμοῦ τίς ἀπόδειξις ἢ χάρις, εἰ
μήτε πάθος ἀπόρρητον συνδιοίσω σοι, μήτε φροντίδα
πίστεως δεομένην; οἶδ᾽ ὅτι γυναικεία φύσις ἀσθενὴς δο-
κεῖ λόγον ἐνεγκεῖν ἀπόρρητον· ἀλλ᾽ ἔστι τις καὶ τροφῆς
ἀγαθῆς καὶ ὁμιλίας χρηστῆς εἰς ἦθος ἰσχύς. ἐμοὶ δὲ τὸ Κά-
τωνος εἶναι θυγατέρα, καὶ τὸ Βρούτου γυναῖκα, πρόσ-
εστιν. οἷς πρότερον μὲν ἧττον ἐπεποίθειν, νῦν δ᾽ ἐ-
μαυτὴν ἔγνωκα καὶ πρὸς πόνον ἀήττητον εἶναι. ταῦ-
τ᾽ εἰποῦσα, δείκνυσιν αὐτῷ τὸ τραῦμα, καὶ διηγεῖται τὴν
πεῖραν. ὁ δ᾽ ἐκπλαγεὶς ἐπεύξατο, δοῦναι θεοὺς κα-
τορθοῦντι τῇ πράξει, ἄνδρα Πορκίας ἄξιον φανῆναι.

Porciæ interitus.

restitissent, cesserũt. Vnde equitatus quoq; for-
titer dimicans inclinauit. Ibi & Marcus Cato-
nis filius, inter optimos & fortissimos adolescẽ-
tes collocatus, cũ urgeretur, nõ cessit, neq; fugit,
sed manu rẽ gerens, patrio suo nomine edito, su-
per magno hostiũ aceruo cõcidit. ex cęteris etiã
optimi quiq; Brutũ propugnãtes ceciderũt. Lu-
cilius uerò uir fortis, cõspectis Barbaris equiti-
bus, qui impetu in Brutũ ferebãtur, ipse Brutũ
se esse dixit. eosq; rogauit ut ad Antoniũ duce-
retur, quasi Cęsarẽ timeret: qui cũ pręmissis nũ-
cijs, ab eis abductus, prope castra uenisset, Anto-
nius dubitabat, quo pacto Brutus excipiendus
esset. Ille uerò: M. Brutũ, inquit, Antoni, cæpit
nemo, neq; capiet ullus hostis. absit enim, ut tã-
tũ fortunę in uirtutem liceat. Verùm ille aut ui-
uens, aut etiã mortuus, ut ipso dignũ est, inue-
nietur. Hãc orationẽ miratus Antonius, ducto-
rib. illius ait: Fortasse cõmilitones imposturã
iniquis fertis animis. Sed scitote uos prædã ea
quã quęritis meliorẽ cępisse. nã cũ hostem per-
sequeremini, amicũ nobis adduxistis. Brutus
uerò, cũ iã tenebris obortis ad locum quendam
saltuosum cum paucis tribunis peruenisses, o-
culis in cœlum sublatis, hũc Euripidis uersum,
ut Plutarchus scribit, pronũciauit:

Lucilij fides in Brutum.

Bruti interitus.

O Dij, ne fallat uos tanti mali caput.

Dion uerò hæc eum uerba protulisse refert:

O uirtus misera,
In uerbis sita inanibus,
Culta mihi uice numinis,
Iniquæ sortis seruula.

Cum quidã dixisset, fugiendũ esse: omnino fu-
giendũ esse respõdit, uerùm manibus, nõ pedi-
bus. Hoc dicto, stricto gladio incubuit. Anto-
nius, cadauer eius inuentũ, preciosissima pur-
pura inuoluit. Porcia uerò Bruti uxor, Catonis
filia, cũ ne se occideret custodiretur, prunis de fo-
co deuoratis interijt. De qua Plutarchus scribit,
cũ ante prioris Cæsaris cædẽ maritũ tristem &
& pturbatiorẽ solito cõsiliũ aliquod inexplica-
bile animo agitare uidisset: nõ prius eũ de arca-
nis percõtatã esse, q̃ sui ipsius periculũ fecisset:
sumptoq; cultello clàm profundũ uulnus intu-
lisse femori, quod paulo pòst graues dolores, &
periculosæ febres cõsecutæ sint. Brutoq; solici-
to, in summo dolore dixisse: Ego tibi Brute da-
ta sum, nõ ut pellicis instar uictũ & lectũ dũta-
xat cõmunẽ tecũ haberẽ, sed ut fortunæ secũdæ
aduersæq; socia tibi essem. Ac tu quidẽ talem te
maritũ præbes, de quo nihil queri possim. Ego
uerò quo pacto gratum animũ declarabo, si neq;
occultũ dolorẽ, neq; solicitudinẽ quæ fidẽ po-
stulat, tecũ unà tulero? Equidẽ scio q̃ imbecil-
la sit natura muliebris ad celãda arcana. Sed re-
ctæ educationis & honestę cõsuetudinis aliquę
uires sunt. Mihi uerò cõtigit, ut & Catonis fi-
lia, & Bruti uxor essem. quib. reb. dudũ minus
freta, nunc me à labore inuictam esse cognoui.
His dictis, ei uulnus, causa illius exposita, ostẽ-
dit. Is uerò obstupefactus, deos precatus est, ut re bene gesta dignum Porcia maritum se præberet.

Bruto ad hunc modum defuncto, uiri clari qui cum secuti fuerant, plerique statim semetipsos aus occiderunt, aut capti perierunt. Cæteri periculo tum fuga ad mare euitato, póst ad Sextum se contulerunt. Cum Brutus & Cassius ijsdem ensib. quibus Cęsarem trucidarant, perijssent, Cæsar & Antonius statim susceperunt imperium: illi Hispania & Numidia attributa, huic Gallia & Africa: pacti inter sese, si Lepidus eā partitionē iniquo ferret animo, se illi Africa cessuros. Solas autem has prouincias diuiserunt, quòd Sardiniam & Siciliam Sextus obtinebat: cæteræ, præter Italiam, adhuc in tumultu erant. Proinde Antonius in Asiam ad pacādos eos qui arma contrà tulerant, & ad pecuniā exigendam, abijt. Cæsar in Italiam properauit, ut Lepidum, si quid mouisset, coherceret, & cum Sexto bellum gereret. Sed ex morbo tardius progrediens, Romā uenit, peractisque uictorię solennibus, rerum administrationem capessit.

Cæsaris cū Antonianis dissensio.

Lepidus enim præ metu & socordia quiescebat: Antonij uerò uxor Fuluia, & L. Antonius consul, suscepta rerum curà, Cæsari aduersabantur. Itaque is affinitate repudiata, filiā remisit Fuluiæ: eaque de causa, & propter famem Romanos prementem, animo Cæsar ęstuabat. Nam mare Siculum à Sexto tenebatur, sinus Ionius à Cn. Domitio, qui ex Cæsaris percussoribus unus, é pugna Philippica elapsus, classe comparata aduersarios infestabat. Ob eam igitur famem et alijs de causis seditione orta inter plebem & milites, ad manus uentum est: utrinque aliquot uulnerati & cęsi, & complures ædes incensæ. His rebus territus Cæsar, cū Fuluia & Lucio consule in gratiam redire studuit. Sed reconciliatione per multos alios & milites frustra tentata, senatores misit: eosque pactis, quæ cum Antonio fecerat, expositis, controuersiarum iudices sumpsit. Qui cum nec ipsi quicquam impetrassent, rursus ad milites inclinauit. Hi uerò Romam ingressi, ut cum Senatu populoque acturi aliquid: ijs neglectis, in Capitolio conuenerunt, & pactis quæ recitari sibi iusserant, confirmatis, semetipsos controuersiarū iudices constituerunt, & Cæsare ad diem statum causam dicere parato, Fuluiam & Consulem absentes ut iniurios cōdemnarunt, Cęsaris causa probata. Inde pugna inter dissentientes orta, in qua multi senatores atque equites cęsi sunt: uictoria penes Cæsarem fuit, Lucio consule capto, sed dimisso. Fuluia uerò cum liberis ad Antonium profugit. Cæsar Italia subacta, & Ionio sinu liberato, (nam Domitius, desperatis rebus, ad Antonium se contulerat) contra Sextum se parabat. Sed eius potentiam metuens: &, quoniam is per matrem cum Antonio de pacificatione egerat, ne cum utroque pugnandum esset ueritus, Sextum ut & potētiorem & fideliorē Antonio prętulit,

M. Agrippa contra Sextum Pōpeium mittitur.

missa

τοῦ μὲν δὴ Βρούτου τοῦτον τὸν τρόπον ἐκλιπόντος τὸν βίον, τῶν δὲ μετ' αὐτοῦ γενομένων ἐπισήμων ἀνδρῶν, οἱ μὲν πλείους ἑαυτοὺς αὐτίκα ἀπέκτειναν, ἢ ἁλόντες ἐφθάρησαν· οἱ δὲ λοιποὶ τότε διαφυγόντες ἐπὶ τὴν θάλασσαν, μετέπειτα τῷ Σέξτῳ προσέθεντο. καὶ ὁ μὲν Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος οὕτως ἀπώλοντο, τοῖς ξίφεσι σφαγέντες, οἷς τὸν Καίσαρα διεχρήσαντο. Καῖσαρ δὲ καὶ Ἀντώνιος αὐτίκα τὴν ἀρχὴν ἀνεδάσαντο, καὶ τῷ μὲν ἥ τε Ἰβηρία καὶ ἡ Νομαδία προσεκεκλήρωτο, Ἀντωνίῳ δὲ ἡ Γαλατία τε καὶ ἡ Ἀφρική, συνθεμένοις, εἰ ἐπὶ τούτοις ἀγανακτήσει ὁ Λέπιδος, ἐκείνῳ αὐτοὶ τὴν Ἀφρικήν. ταῦτα δὲ μόνα διελάχοντο, ὅτι Σαρδὼ μὲν καὶ Σικελίαν ὁ Σέξτος κατεῖχε, τὰ δ' ἔξω τῆς Ἰταλίας ἐν ταραχῇ ἦν. καὶ ἐπὶ τούτοις Ἀντώνιος μὲν εἰς τὴν Ἀσίαν, καταστήσων τοὺς αὐτοῖς ἀντιπολεμήσαντας, καὶ ἀργυρολογήσων ἀπῄει. Καῖσαρ δ' εἰς τὴν Ἰταλίαν ὥρμητο, τὸν Λέπιδον κωλύσων, ἄν τι νεοχμώσῃ, καὶ τῷ Σέξτῳ ἀντιταξόμενος. νοσῶν δὲ, καὶ διὰ τοῦτο βραδύτερον ἰὼν, ἐς τὴν Ῥώμην ἀφίκετο, καὶ τὰ νενομισμένα ἐπὶ τῇ νίκῃ τελέσας, πρὸς τὴν τῶν πραγμάτων ἐτράπη διοίκησιν. ὁ γὰρ Λέπιδος καὶ φόβῳ καὶ νωθείᾳ ἡσύχαζεν· ἡ δὲ τοῦ Ἀντωνίου γυνὴ Φουλβία, καὶ ὁ Λούκιος Ἀντώνιος ὑπατεύων, τῶν πραγμάτων ἀντελαμβάνοντο, καὶ τῷ Καίσαρι διηνέχθησαν, ὥστε τὸν Καίσαρα τὴν τῆς Φουλβίας θυγατέρα πέμψαι αὐτῇ, τὴν ἐκ τῆς ἐπιγαμίας συγγένειαν λύσαντα· καὶ διὰ ταῦτα, καὶ διὰ τὸν λιμόν, ὃς τότε τοὺς Ῥωμαίους ἐπίεζεν, ὁ Καῖσαρ ἐν ἀμηχανίᾳ ἐγένετο. ἡ μὲν γὰρ κατὰ Σικελίαν θάλασσα ὑπὸ τοῦ Σέξτου κατείχετο, ὁ δ' Ἰόνιος κόλπος ὑπὸ Δομιτίου Γναίου, ὃς τῶν μὲν σφαγέων τοῦ Καίσαρος ἦν, ἐκ δὲ τῆς ἐν Φιλίπποις μάχης διαφυγὼν, ναυτικὸν συνεκρότησε, καὶ τοῦ τε κόλπου χρόνον τινὰ ἐκράτησε, καὶ τοὺς ἐναντίους ἔφθειρε. διὰ γοῦν τὸν λιμὸν τοῦτον, καὶ δι' αἰτίας ἑτέρας, καὶ ἐστασίασαν πρὸς ἀλλήλους ὅ τε δῆμος καὶ τὸ στρατιωτικόν, καὶ εἰς μάχας ἡ στάσις προῆλθεν, ὥστε καὶ τιτρώσκεσθαι καὶ θνήσκειν ἐξ ἀμφοτέρων, καὶ οἰκίας καταπρησθῆναι συχνάς. ἐντεῦθεν δείσας ὁ Καῖσαρ, καταλλαγῆναι τῇ τε Φουλβίᾳ καὶ τῷ ὑπάτῳ τῷ Λουκίῳ ἐβούλετο. ἐπεὶ δὲ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τῶν ἐστρατευμένων πρεσβευσάμενος πρὸς αὐτοὺς οὐδὲν ἤνυσε, βουλευτὰς ἔστειλε, τάς τε συνθήκας τὰς πρὸς τὸν Ἀντώνιον αὐτῷ γενομένας ἐκφήνας σφίσι, καὶ δικαστὰς τῶν διαφορῶν αὐτοὺς ποιήσας. ὡς δ' οὐδὲν οὐδ' οὗτοι πρᾶξαι ἴσχυσαν, πρὸς τὸ στρατιωτικὸν αὖθις ἀπέκλινε. καὶ εἰς τὴν Ῥώμην οἱ στρατιῶται, ὡς καὶ τῷ δήμῳ καὶ τῇ βουλῇ κοινωσόμενοί τι, συνελθόντες, τούτων μὲν οὐκ ἐφρόντισαν, ἐς δὲ τὸ Καπιτώλιον ἀθροισθέντες, τάς τε συνθήκας ἃς ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Καῖσαρ ἔθεντο, ἀναγνωσθῆναι σφίσιν ἐκέλευσαν, καὶ ἐκείνας τε ἐπεκύρωσαν, καὶ περὶ ὧν διεφέροντο, ἑαυτοὺς ἐκάθισαν δικαστάς. καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν Καῖσαρ ἕτοιμος δικασθῆναι κατὰ τὴν ὡρισμένην ἡμέραν ἐγένετο, ἡ Φουλβία δὲ καὶ ὁ ὕπατος οὐκ ἦλθον, ὡς ἀδικούντων ἐκείνων κατεψηφίσαντο, καὶ τὰ τοῦ Καίσαρος ἐπρέσβευσαν, καὶ μάχη μεταξὺ αὐτῶν συγκεκρότητο, καθ' ἣν ὑπερέσχεν ὁ Καῖσαρ, ὥστε πολλοὺς τῶν τε βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων φθαρῆναι, καὶ τὸν ὕπατον ἁλῶναι τὸν Λούκιον, ἀπολυθῆναι δέ. ἡ δὲ Φουλβία μετὰ τῶν τέκνων ἀπέδρα πρὸς τὸν Ἀντώνιον. Καῖσαρ δὲ τά τε ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καταστρεψάμενος, καὶ τοῦ Ἰονίου κόλπου ἐλευθερωμένου (ὁ γὰρ Δομίτιος ἀπογνοὺς ἀπέπλευσε πρὸς Ἀντώνιον) παρεσκευάζετο ὡς πρὸς τὸν Σέξτον ὁρμήσων. διὰ δὲ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ὅτι ὑπὲρ Ἀντωνίου διὰ τῆς μητρὸς ἐκεκηρυκεύετο, δείσας μὴ καὶ ἀμφοῖν ἅμα πολεμήσῃ, καὶ τὸν Σέξτον προτιμήσας, ὡς τοῦ Ἀντωνίου πιστότερόν τε καὶ ἰσχυρότερον,

τήν τε

ὅτι καὶ ὁ κάσσιος καὶ ὁ βροῦτος τοῖς ξίφεσιν, οἷς ἀνεῖλον τὸν καίσαρα, αὐτοχειρίᾳ ἔθανον.

ὅτι ἐν ῥώμῃ τῷ καίσαρι διηνέχθη ἡ τοῦ ἀντωνίου γυνὴ, καὶ ὁ ἀδελφὸς ἐκείνου λούκιος.

ὅτι ὁ στάσις μεταξὺ δήμου καὶ τοῦ στρατιωτικοῦ ἐγένετο.

τήν τε μητέρα μουκίαν αὐτῷ ἔπεμψε, καὶ τὴν τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ λουκίου σκριβωνίου λίβωνος ἀδελφὴν ἔγημεν, εἴ πως ἐκ τῆς εὐεργεσίας καὶ τῆς συγγενείας φίλον αὐτὸν ποιήσαιτο. ὁ γὰρ σέξτος τὴν ἀρχὴν ἣν εἶχεν, ὑπὸ τοῦ καίσαρος πρώην παραλυθεὶς, τοῦ δὲ ναυτικοῦ ἀντεχόμενος, ἅτε μὴ τοῦ φόνου τοῦ καίσαρος ἐκείνου μετεσχηκὼς, ἤλπιζε καὶ κατελεύσεσθαι πρὸς τοῦ νέου καίσαρος. ὡς δὲ ἔγνω καὶ ἐπ' αὐτῷ τὸν ἐκείνου φόνον ἐπικεκηρυγμένον, ἀπέγνω, καὶ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, ναυπηγῶν τριήρεις, καὶ τοὺς αὐτομολοῦντας δεχόμενος, καὶ τοὺς καταποντιστὰς προσεταιριζόμενος. καὶ ἐν ὀλίγῳ ἐγένετο ἰσχυρὸς, καὶ τῆς πρὸς τῇ ἰταλίᾳ θαλάσσης ἐκράτησε. προχωρούντων δ' αὐτῷ τῶν πραγμάτων, ἐς σικελίαν ἔπλευσε, καὶ ταύτην κατέσχε, καὶ στρατιὰν ἐκεῖθεν πλείω, καὶ ναυτικὸν συνήγαγεν ἰσχυρότατον. διὰ ταῦτά τε, καὶ ἵνα μὴ τῷ ἀντωνίῳ φιλιωθῇ, καταλλαγῆναί οἱ ὁ καῖσαρ ἱμείρετο. διαμαρτὼν δὲ τούτου, ἐκείνῳ μὲν μάρκον ἀγρίππαν πολεμήσοντα ἔπεμψεν, αὐτὸς δ' ἐς γαλατίαν ἀπῆρε. μαθὼν οὖν ὁ σέξτος ταῦτα, ἐς τὴν ἰταλίαν ἐνέπλευσε, καὶ ἐν ἐκείνῃ αὐτὴν λῃζόμενος. ὁ δὲ δὴ καῖσαρ τὴν γαλατίαν κατέσχε, τὸν μέντοι λέπιδον ἐς τὴν ἀφρικὴν ἔπεμψεν, ἵν' ὡς παρ' αὐτοῦ ταύτην λαβὼν, καὶ οὐχὶ παρὰ τοῦ ἀντωνίου, αὐτῷ μόνῳ τὴν χάριν ὁμολογῇ. ἀντώνιος δὲ μάρκος εἰς τὴν ἀσίαν ἐλθὼν, τὰ μὲν αὐτὸς περιιὼν, ἐς δέ τινα ἄλλους ἐκπέμψας, τάς τε πόλεις ἠργυρολόγει, καὶ τὰς δυναστείας ἐπίπρασκε. τῆς δέ γε κλεοπάτρας ἐν κιλικίᾳ ὀφθείσης αὐτῷ, ἠράσθη τῆς γυναικὸς, οὐκέτ' οὐδεμίαν φροντίδα τοῦ καλοῦ ἐποιήσατο, ἀλλὰ τῇ αἰγυπτίᾳ ἐδούλευε, καὶ ἄλλα δὲ δι' αὐτὴν ἔπραξεν ἄτοπα, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς ἀπέκτεινε, καὶ τέλος ἀπῆρεν εἰς αἴγυπτον. ὅθεν οἱ πάρθοι καὶ πρὶν κεκινημένοι, τότε δὴ καὶ μᾶλλον τοῖς ῥωμαίοις ἐπέθεντο, τοῦ λαβιηνοῦ πρὸς τοῦτο σφᾶς ἐρεθίσαντος, ὃς τῷ βρούτῳ μετὰ τοῦ κασσίου συνεστρατεύετο. πεμφθεὶς γὰρ παρ' ἐκείνων εἰς πάρθους συμμαχίαν αἰτούμενος, ὡς τὴν ἐκείνων ἧτταν ἔγνω, κατέμεινε παρὰ τοῖς βαρβάροις, καὶ τότε τοῦ πολέμου τε ἡγεμὼν γενέσθαι ὑπέσχετο, καὶ πολλὰ μεταστήσειν τῶν ἐθνῶν ἐπηγγέλλετο. ὅθεν καὶ δύναμιν πολλὴν πρὸς τοῦ τῶν πάρθων βασιλέως ὀρώδου ἔλαβε, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ τῷ πακόρῳ συνεπεστάλη. καὶ ὁ μὲν πάκορος τὴν συρίαν ἐχειρώσατο, πλὴν τύρου. καὶ εἰς παλαιστίνην ἐνέβαλεν. ὁ δὲ λαβιηνὸς τήν τε κιλικίαν κατέσχε, καὶ τῆς ἀσίας τὰς ἠπειρώτιδας πόλεις. ἀντώνιος δὲ ἐπυνθάνετο μὲν καὶ ταῦτα, ὥσπερ δὴ καὶ τἄλλα τὰ τῇ ἰταλίᾳ δρώμενα, ὑπὸ δὲ τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς μέθης οὔτε τῶν πολιτῶν, οὔτε τῶν συμμάχων ἐφρόντιζε, τῇ κλεοπάτρᾳ δὲ καὶ τοῖς αἰγυπτίοις συνετρύφα, μέχρις οὗ παντελῶς κατελύθη. ὀψὲ δ' οὖν ποτε ἀνανήψας, ἔπλευσεν εἰς τύρον. τὸν δὲ τοῦ σέξτου προφασισάμενος πόλεμον, ἀπέλιπεν αὐτούς. καὶ παρὰ τὴν ἤπειρον μέχρι τῆς ἀσίας παρακομισθεὶς, εἰς τὴν ἑλλάδα διῆλθεν. ἔνθα τῇ τε μητρὶ καὶ τῇ γυναικὶ ἐντυχὼν, τόν τε καίσαρα πολέμιον ἐποιήσατο, καὶ πρὸς σέξτον ἐσπείσατο. εἶτα εἰς τὴν ἰταλίαν περαιωθεὶς, τινὰ μὲν ταύτης κατέσχε, τινὰ δ' ἐπολιόρκει· καὶ ὁ καῖσαρ τὰς δυνάμεις συνήθροιζε. συνερρωγότος οὖν αὐτοῖς τοῦ πολέμου, ἥ, τε ἄλλη ἰταλία τετάρακτο, καὶ ἡ ῥώμη δὲ μάλιστα. ἐν τούτῳ ἡ φουλβία ἐν σικυῶνι διάγουσα, ἐτελεύτησεν. ὡς δὲ τοῦτο ἠγγέλθη, τὰ ὅπλα κατέθεντο ἄμφω, καὶ συνηλλάγησαν. καὶ καῖσαρ μὲν σαρδόνα καὶ δαλματίαν, τήν τε ἰβηρίαν καὶ τὴν γαλατίαν ἐκληρώσατο· ἀντωνίῳ δὲ πάντα τὰ ἄλλα τὰ ὑπὲρ τὸν ἰόνιον, τά τε ἐν τῇ εὐρώπῃ, καὶ τὰ ἐν τῇ ἀσίᾳ ῥωμαίοις ὄντα ἐπέλαχε. τὰ δ' ἐν τῇ λιβύῃ ἔθνη λέπιδος, καὶ τὴν σικελίαν ὁ σέξτος εἶχεν

ὅτι ἐσπούδαζεν ὁ καῖσαρ σπείσασθαι τῷ σέξτῳ, καὶ τούτου διήμαρτε.

οἷα ἐν ἀσίᾳ ὁ ἀντώνιος ἔπραξε, καὶ ὡς ἐδούλευε τῷ κλεοπάτρας ἔρωτι.

περὶ λαβιηνοῦ καὶ πακόρου.

ὅτι ἐπολεμήθη τῷ καίσαρι ὁ ἀντώνιος διὰ τὴν φουλβίαν, καὶ ὅτι ἐκείνης θανούσης ἐσπείσαντο.

missa ei matre Mutia, & soceri eius L. Scribonij Libonis filia ducta, eo beneficio & affinitate in amicitiā illius se insinuare studens. Sextus enim, adepto sibi pridē à Cæsare imperio quod tenuerat, classe nitebatur: & quia cædis Cæsaris particeps nō fuerat, spem fouebat, fore ut ab adolescente Cæsare reuocaretur. Vt uerò cognouit se quoq; ob cædē illius proscriptū esse, desperato reditu, triremib. ædificādis, & transfugis recipiēdis ad bellū se parabat. piratis etiam ascitis, exiguoq; tēpore magnis uirib. nitens, Italico mari potitus, prospero fortunæ flatu Siciliā occupauit, ibiq; aucto exercitu classem firmissimā cōparauit. His igitur de causis, & ne cū Antonio iniret amicitiā, cū eo redire in gratiam Cæsar desiderauit. Sed impos uoti factus, M. Agrippa cōtra illū misso, ipse in Gallias abijt. Quo Sextus cognito in Italiam appulit, ex eaq; prædas egit. Cæsar Gallijs potitus, Lepidū in Africā ablegauit, ut sibi uni, nō etiā Antonio gratiā illam deberet. M. uerò Antonius in Asia partim ipse, partim per alios pecuniā à ciuitatib. exigebat, & præfecturas uendebat. Vt aūt Cleopatra in Cilicia uisa, mulieris amore captus est, omnis honestatis abiecta cura, Aegyptiæ seruijt, in eius gratiā præter alia indecora, fratrib. illius occisis, deniq; in Aegyptū discessit. Vnde factū est, ut Parthi, qui iam ante in motu erant, tum magis etiā Romanos uexarent, à Labieno irritati. Qui cum à Bruto & Cassio Parthis auxilio missus esset, audito eorū interitu apud Barbaros remansit, seq; belli ducē professus, & multas gentes ad defectionē impulsurū pollicitus: magnis copijs ab Orode Parthorū rege acceptis, cum eius filio Pacoro est ablegatus, qui Syriā, Tyro excepta, subegit, & in Palæstinā impresionē fecit. Labienus uerò Ciliciā occupauit, & urbes Asiæ mediterraneas. Enimuero Antonius, quamuis & hæc & cætera quæ in Italia gerebantur, audiret: tamen amore & ebrietate præpeditus, neq; ciues neq; socios curabat, sed cum Cleopatra & Aegyptijs genio indulgebat, donec funditus euerteretur. Ac uix tādem expergefactus, Tyrum nauigauit: sed ea per causam belli cum Sexto gerendi relicta, per continentem in Asiam usq; profectus, in Græciam transijt. Vbi cum matre & uxore congressus, Cæsare hoste declarato, cum Sexto pacem fecit. Deinde in Italiā traiecit, ubi quasdam urbes occupauit, quasdam oppugnauit. Coegit & Cæsar suas copias. Bello inter eos orto, cùm tota Italia, tum Roma turbata fuit. Interea Fuluiæ morte Sicyone nunciata, ambo armis positis in gratiam redierunt: ac Cæsar Sardiniam, Dalmatiam, Hispaniam & Galliam est sortitus: Antonio cætera omnia, quæ ultra sinum Ionium in Europa et Asia Romanis patebant, obuenerunt. Libycas gentes Lepidus, Siciliam Sextus tenuit.

M. Antonius Cleopatræ amore fruitur.

Motus Parthorum.

Cæsaris & Antonij reconciliatio.

Imperiũ ſic de integro partiti, bellũ cum Sexto cõmunib. opib. gerendũ decreuerunt. Recõciliata gratia, ſe mutuò in caſtris Brunduſinis cõuiuijs exceperunt, Cæſar Romano & militari more ſine lauticijs, Antonius Aſiano & Aegyptiaco luxu. Cũ inter ſeſe reconciliati uiderentur, Cæſariani circũſteterunt Antoniũ, ab eo pecuniã in pugna Philippica promiſſam flagitantes: quam ut affatim afferret, in Aſiam profectus eſſet. Sed cũ nihil daret, male ab eis tractatus eſſet, niſi eos Cæſar ampliſsimè pollicẽdo compeſcuiſſet. Deinde bellũ aduerſus Sextũ gerendũ ſuſceperunt. Sed populus Romanus, cũ ob illũ mari dominantẽ, fame & multiplicib. tributis premeretur, indignabatur: neq; ſe continere poterat, quin ut pacẽ cũ eo facerent, poſtularet. Quo non impetrato, ad Sextũ defecit, & magiſtratus lapidib. foro exegit: & Cæſaris atq; Antonij ſtatuis euerſis, ad ipſos occidendos cõcitatus eſt. Quare uel inuiti de pace cũ Sexto agere ſunt coacti, ac primùm per amicos cũ eo tractarunt: deinde ipſi in colloquiũ conuenerunt, & his conditionib. pacẽ fecerunt: Seruos transfugas libertate donandos, exules (percuſſorib. exceptis) reuocandos eſſe, & quibuſdã eorũ, tribunatus, præturas, & ſacerdotia ſtatim tribuenda. Ipſum Sextũ conſulẽ deſignandũ, & augurem creãdum eſſe. De paternis opibus *mille quingentas quinquaginta myriadas drachmarũ reſtituendas eſſe: Siciliã, Sardiniã, Achaiã, quinquenniũ tenẽdas, trãsfugas nullos ſuſcipiẽdos, claſsi nullas naues adiũgẽdas, nulla in Italia præſidia habẽda: ſed & mare pacandũ, & certũ frumenti numerũ in urbẽ mittendũ eſſe. Has conditiones tabulis inſcriptas apud Veſtales uirgines depoſuerunt, porrectisq; dexteris inter ſe oſculati ſunt. Inde clamor ingens tam in continente q; in nauib. eſt ſublatus, ut & montes reſonarent. Poſtea cùm alij conuiuia inter ſe agitauere, tum illi ipſi, ac primùm Sextus in naui, poſtea Cæſar & Antonius in littore. Vbi cum utrunque Sextus cum paucis Menæ liberti ſuaſu occidere potuiſſet, qui, ſi uellet, ſe rudentibus reſectis nauigaturum dicebat: noluit, ſed filiam ſuam M. Marcello Cæſaris conſobrino deſpondit. Eo bello dilato, Antonius ex Italia in Græciam reuerſus, longiſsimo tempore ibi & genio indulſit, & ciuitates afflixit, ut quàm infirmiſsimæ Sexto traderentur: & præter alia multa à patrijs moribus abhorrentia, ſe Bacchum iuniorem nominabat, & ab alijs appellari iubebat. Qua de cauſa cum ei Athenienſes Mineruam deſponderent, accipere ſe conditionem illam dixit, & ab eis dotis nomine decies centena millia drachmarum exegit. His rebus occupatus, P. Ventidium in Aſiam præmiſit: qui Labieni Romanas & Parthicas copias acie uicit. ac Parthi multi ab hoſtibus cæſi ſunt, plures à ſe inuicem in fuga conculcati, reliqui in Ciliciam fugerunt. La-

Sexti Pompeij reconciliatio.

XV centena et L millia aureorũ circiter.

Antonius Bacchus à Minerua coniuge 100000 aureorum dotis exigit.

P. Ventidius Baſſus Parthos uincit.

τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν οὕτως αὖθις ἠλλάξαντο, τὸν δὲ πρὸς τὸν σέξτον πόλεμον ἐκοινώσαντο· καὶ ἐπὶ ταῖς καταλλαγαῖς εἱστίασαν ἀλλήλους ἐν τοῖς περὶ τὸ βρεντήσιον στρατοπέδοις, καῖσαρ μὲν ῥωμαϊκῶς τε καὶ στρατιωτικῶς, ἀντώνιος δὲ ἀσιανῶς τε καὶ αἰγυπτίως. καταλλαγμένων δ' αὐτῶν ὡς ἐδόκουν, περιστάντες τὸν ἀντώνιον οἱ τότε συνόντες τῷ καίσαρι, ἀπῄτουν παρ' αὐτοῦ τὰ χρήματα, ἃ ἐκ τῆς μάχης τῆς ἐν φιλίπποις ὑπέσχοντο σφίσι, δι' ἃ καὶ ἐς τὴν ἀσίαν, ὅπως πλεῖστα ἀθροίσῃ, ἐστάλη. κἂν ἐξειργάσαντό τι αὐτὸν μηδὲν διδόντα, εἰ μὴ σφᾶς ὁ καῖσαρ κατέσχεν, ἐλπίσι μετεωρίσας αὐτούς. καὶ μετὰ τοῦτο τοῦ πρὸς τὸν σέξτον πολέμου ἥπτοντο. λιμοῦ δὲ τοὺς ἐν τῇ ῥώμῃ τοῦ σέξτου θαλασσοκρατοῦντος πιέζοντος, τελῶν τε πολλῶν καὶ παντοίων ἐπιτασσομένων αὐτοῖς, δεινῶς ἤσχαλλον, καὶ οὐδ' ἡσύχαζον, ἀλλὰ παρεκάλουν σφᾶς σπείσασθαι τῷ σέξτῳ. ὡς δ' οὐκ ἔπειθον, πρὸς τὸν σέξτον ἀπέκλιναν, καὶ τοὺς ἐν ταῖς ἀρχαῖς ὄντας λίθοις ἐξήλασαν ἐκ τῆς ἀγορᾶς, τάς τε τοῦ καίσαρος καὶ τοῦ ἀντωνίου εἰκόνας κατέβαλον, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ὡς ἀποκτενοῦντας σφᾶς ὥρμησαν. ὅθεν ἠναγκάσθησαν τῷ σέξτῳ καὶ ἄκοντες ἐπικηρυκεύσασθαι· καὶ πρῶτον μὲν διὰ τῶν ἑταίρων αὐτῷ διελέχθησαν, ἔπειτα καὶ αὐτοὶ ἐς λόγους ἦλθον, καὶ ἐσπείσαντο ἐπὶ συνθήκαις, ὥστε τοὺς αὐτομολήσαντας τῶν δούλων ἐλευθέρους εἶναι, καὶ τοὺς ἐκπεσόντας, πλὴν τῶν σφαγέων, κατελθεῖν, καί τισιν αὐτῶν δημαρχίας τε καὶ στρατηγίας, καὶ ἱερωσύνας εὐθὺς δοθῆναι. αὐτὸν δὲ τὸν σέξτον ὕπατόν τε αἱρεθῆναι, καὶ οἰωνιστὴν ἀποδειχθῆναι, κἀκ τῆς πατρῴας οὐσίας χιλίας πεντακοσίας πεντήκοντα μυριάδας δραχμῶν κομίσασθαι, καὶ σικελίας καὶ σαρδοῦς τῆς τε ἀχαΐας ἐπὶ πέντε ἔτη ἄρξαι, μὴ αὐτομόλους δεχόμενον, μὴ ναῦς ἐπικτώμενον, μή τινα ἐν τῇ ἰταλίᾳ ἔχοντα φρουράν· ἀλλὰ τήν τε εἰρήνην τὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ αὐτῷ πρυτανεύοντα, καὶ σῖτον τοῖς ἐν τῇ πόλει τακτὸν πέμποντα. τὰς γοῦν συνθήκας ταύτας συγγραψάμενοι, καὶ τὰ γραμματεῖα ταῖς ἱερείαις ταῖς ἀειπαρθένοις παραθέμενοι, δεξιάς τε σφίσιν ἔδοσαν, καὶ ἀλλήλους ἐφίλησαν· καὶ ἐπὶ τούτοις ἄπλετος ἠγέρθη βοή, κἀκ τῆς ἠπείρου, κἀκ τῶν νεῶν, ὥστε καὶ τὰ ὄρη συνηχῆσαι. μετὰ ταῦτα μέντοι οἵ τε ἄλλοι ὑπεδέχοντο ἀλλήλους καὶ ἀνθειστίων, καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι, πρότερος μὲν ὁ σέξτος ἐν τῇ νηΐ, ἔπειτα καὶ ὁ καῖσαρ ὅ, τε ἀντώνιος ἐν τῇ ἠπείρῳ. δυνηθεὶς δὲ ὁ σέξτος ἄμφω ἐν τῷ σκάφει σὺν ὀλίγοις ὄντας κτανεῖν, ὡς καὶ ὁ ἀπελεύθερος αὐτῷ μηνᾶς συνεβούλευσε, τεμὼν (εἰπὼν) εἰ βούλοιτο τὸ πρυμνήσιον, καὶ ἀποπλεῦσαι, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ καὶ τὴν θυγατέρα μάρκῳ μαρκέλλῳ τῷ τοῦ καίσαρος ἀδελφιδῷ ἐνεγγύησε. καὶ οὕτω μὲν ὁ πόλεμος ἀνεβέβλητο. ἐς τὴν ἑλλάδα δὲ ὁ ἀντώνιος ἐκ τῆς ἰταλίας ἐπανελθὼν, ἐπὶ πλεῖστον ἐν ταύτῃ διέτριψε, ταῖς τε ἐπιθυμίαις ἀποπιμπλὰς, καὶ τὰς πόλεις κακῶν, ὡς ἀσθενέσταται ὑπὸ σέξτῳ παραδοθῶσι, καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ ἐξαίσια παρὰ τὰ πάτρια· καὶ διόνυσον νέον ἑαυτὸν ἐκάλει, καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ὀνομάζεσθαι ἤθελε. καὶ ἀθηναίων διὰ ταῦτα τὴν ἀθηνᾶν αὐτῷ κατεγγυωμένων, δέχεσθαί τε τὸν γάμον ἔφη, καὶ προῖκα μυριάδας ἑκατὸν ἐπράξατο παρ' αὐτῶν. κἀκεῖνος μὲν περὶ ταῦτα εἶχε, τὸν δὲ βεντίδιον τὸν πόπλιον ἐς τὴν ἀσίαν προέπεμψεν, ὃς ὑπὸ λαβιηνῷ συμμίξας μετά τε τῶν περὶ αὐτὸν ῥωμαίων καὶ τῶν πάρθων παρατεταγμένῳ, τρέπει τούτους· καὶ πολλοὶ μὲν τῶν πάρθων παρὰ τῶν πολεμίων ἐσφάγησαν, πλείους δὲ ὑπ' ἀλλήλων ἐφθάρησαν ἐν τῇ φυγῇ συμπατούμενοι, οἱ τε περιλειφθέντες ἐς κιλικίαν ἔφυγον. ὁ λα-

ὅτι καὶ αὐτοῖς μαχέσασθαι τῷ σέξτῳ συνέθεντο ὁ καῖσαρ καὶ ὁ ἀντώνιος.

ὅτι ἐστασίαζον οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ διὰ τὸν λιμόν, καὶ ἔπειθον τῷ σέξτῳ σπείσασθαι· καὶ ἐφ' οἷς συνθῆκαι ἐγένοντο.

ὅτι ὕστερον ὁ σέξτος τὸν ἀντώνιον καὶ τὸν καίσαρα ἐν τῇ νηΐ ξενώσας, καὶ δυνάμενος αὐτοὺς κατασχεῖν, οὐκ ἠθέλησεν.

ὅσα ὁ ἀντώνιος ἐν τῇ ἑλλάδι πράξας ἐτρύφησεν.

βιηνὸς

Βεντίδιος δὲ αὖθις ἐπιμάχεσθαι ἥξειν ἐς χεῖρας αὐτῷ. οἱ δὲ στρατιῶται ἀθυμοῦντες διὰ τὴν τῶν βαρβάρων φυγὴν, ἀποδρᾶναι νυκτὸς ἐπεχείρησαν. καὶ τοῦτο ἐξ αὐτομόλου γνοὺς ὁ Βεντίδιος, πολλοὺς μὲν ἐν τῇ ἀποχωρήσει λοχήσας ἀπέκτεινε, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς ἑαυτὸν ἐπεσπάσατο. Λαβιῆνος δὲ τότε μὲν διέφυγεν, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου ἑάλω, ὃς τοῦ πατρὸς Καίσαρος ἐξελεύθερος ὢν, τότε παρὰ τοῦ Ἀντωνίου ἐς Κύπρον ἀπέσταλτο. Βεντίδιος δὲ τὴν Κιλικίαν ἐκομίσατο, καὶ Σίλωνα μεθ' ἱππέων ἐς τὸν Ἀμανὸν προέπεμψεν (ὄρος δὲ τοῦτό ἐστιν ἐν μεθορίῳ κείμενον Συρίας καὶ Κιλικίας, κομιδῇ στενὴν ἔχον τὴν δίοδον) ἔνθα καὶ ἐκινδύνευσεν ἂν ὑπὸ τῶν παρὰ τοῦ Πακόρου τεταγμένων φυλάττειν αὐτὸ, εἰ μὴ κατὰ τύχην ὁ Βεντίδιος μαχομένῳ αὐτῷ ἐπιστὰς ἐβοήθησε. καὶ οὕτω τήν τε Συρίαν, πλὴν τῶν Ἀραδίων, παρέλαβεν, ἔπειτα καὶ τὴν Παλαιστίνην κατέσχεν. Ἀππίου δὲ Κλαυδίου καὶ Γαΐου Νωρβανοῦ ὑπατευόντων, τὸ πλῆθος πρὸς τοὺς τελώνας βαρυνόμενον ταῖς εἰσπράξεσιν, ἐστασίασε, καὶ κἀκείνοις, καὶ τοῖς ὑπηρέταις, τοῖς τε στρατιώταις, τοῖς συναναπράττουσι σφίσι τὰ χρήματα, ἐς χεῖρας ᾔεσαν. ὁ δὲ Καῖσαρ τὴν Λιβίαν ἐγάμησεν· ἦν δ' αὕτη θυγάτηρ μὲν Λιβίου Δρούσου, ὃς ἑαυτὸν μετὰ τῆς ἐν Μακεδονίᾳ ἥττης διεχειρίσατο, γυνὴ δὲ τοῦ Νέρωνος, καὶ ἔγκυος ἦν ἐξ ἐκείνου μῆνα ἕκτον. διστάζοντος δὲ διὰ τοῦτο τοῦ Καίσαρος ἀγαγέσθαι αὐτὴν, ἐν γαστρὶ ἔχουσαν, οἱ ἱερεῖς οἱ ποντίφικες εἰ μὴ αὐτόσιον εἴη τοῦτο ἐρωτηθέντες, εἶπον· ὡς εἰ μὲν ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύημα ἦν, ὑπερβληθῆναι τὸν γάμον ἐχρῆν· ὁμολογουμένου δὲ αὐτοῦ, οὐδὲν κωλύειν αὐτὸν γενέσθαι. τάχα μὲν οὕτως καὶ ἐν τοῖς πατρίοις τοῦτο εὑρόντες, εἰ δὲ καὶ μὴ εὗρον, οὕτως ἂν τὸ εἰπόντες διὰ τὸν Καίσαρα. ἐξέδωκε δὲ αὐτὴν αὐτὸς ὁ ἀνὴρ, ὥσπερ τις πατήρ. συνοικοῦσα ἤδη ἡ γυνὴ τῷ Καίσαρι, τίκτει Κλαύδιον Δροῦσον Νέρωνα, καὶ αὐτὸν ὁ Καῖσαρ τῷ πατρὶ ἔπεμψεν· ὃς τελευτῶν πολλῷ ὕστερον, τούτῳ τε καὶ τῷ Τιβερίῳ ἐπίτροπον αὐτὸν τὸν Καίσαρα κατέλιπεν. ἐν δὲ τούτῳ ὁ Καῖσάρ τε καὶ ὁ Σέξτος ἐπολέμησαν. οὐ γὰρ ἐθελονταὶ, ἀλλ' ἀναγκασθέντες τὴν ὁμολογίαν πεποιημένοι, οὐδ' ἐνέμειναν ταύτῃ. ἔμελλον μὲν γὰρ, εἰ καὶ μὴ σκῆψις αὐτοῖς ἐγένετο, μαχέσασθαι. τίνος δ' οὖν καί τινες αὐτοῖς αἰτίας λαβεῖν ἔτι μᾶλλον δεδώκασι. Μηνᾶς γὰρ ἐξελεύθερος ὢν τοῦ Σέξτου, καὶ ἐν τῇ Σαρδοῖ τῇ νήσῳ τυγχάνων, ὑπωπτεύθη διά τε ἄλλα τινὰ, καὶ ὅτι πρὸς Καίσαρα ἐκεκοινολόγητο, καὶ μεταπεμφθεὶς ὑπὸ Σέξτου ὡς λόγους δώσων περὶ ὧν διῳκήκει, τοὺς μὲν πεμφθέντας ἀπέκτεινε· τὴν δὲ νῆσον τῷ Καίσαρι, καὶ τὸ ναυτικὸν, καὶ τὸ λοιπὸν στράτευμα, καὶ ἑαυτὸν παρέδωκε. ὁ δὲ αὐτὸν μεγάλως τετίμηκε· δακτυλίοις τε γὰρ χρυσοῖς ἐκόσμησε, καὶ τοῖς ἱππεῦσι συγκατηρίθμησε. τὸ δὲ τῶν δακτυλίων τοιοῦτόν ἐστιν. οὐδενὶ τῶν πάλαι Ῥωμαίων, οὐχ ὅτι τῶν ἀπελευθέρων, ἀλλ' οὐδὲ τῶν ἐλευθέρων, πλὴν τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἱππέων, δακτυλίοις χρυσοῖς χρῆσθαι ἐξῆν, εἰ μὴ ὁ τὸ κράτος ἔχων τοῦτο ἐπιτρέψειε. τοῦτον οὖν τοῦ Σέξτου ἐκδοθῆναί οἱ αἰτήσαντος, ὁ Καῖσαρ οὐκ ἐξέδωκεν, ἀντεγκαλῶν πρὸς Σέξτῳ, τὸ τοὺς αὐτομόλους τε ὑποδέχεσθαι, καὶ ναυπηγεῖν τριήρεις παρὰ τὰ ὡμολογημένα, καὶ ἕτερα. ὁ δὲ δὴ Σέξτος διά τε τὸν Μηνᾶν, καὶ δι' ἄλλα τὸν Καίσαρα αἰτιώμενος, πέμψας πολλὰ τῆς Καμπανίας ἐπόρθησε. καὶ ὁ Καῖσαρ τοῦτο μαθὼν, τὸν Λέπιδον καὶ τὸν Ἀντώνιον μετεπέμψατο. καὶ ὁ μὲν Λέπιδος οὐκ εὐθὺς ὑπήκουσεν· Ἀντώνιος δὲ ἦλθε μὲν ἐκ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Βρεντέσιον, πρὶν δὲ τῷ Καίσαρι συνελθεῖν, δείσας, ὅτι λύκος εἰς τὸ στρατήγιον αὐτοῦ ἐσῆλθε, καὶ στρατιώτας ἔφθειρεν, εἰς τὴν Ἑλλάδα πάλιν ἀνέστρεψε, προφασισάμενος τὰ τῶν Πάρθων ὡς κατεπείγοντα.

bieno prælium redintegraturo, cum Ventidius milites eius ob fugã Barbarorũ minus alacres, noctu aufugere uelle ex transfuga cognouisset, multos in discessu per insidias exceptos occidit, cæteros ad se attraxit: ac tum quidẽ Labienus euasit, sed post à Demetrio Cæsaris patris liberto, quem tum Antonius in Cyprum miserat, captus est. Ventidius Cilicia recepta, Silonem cum equitib. ad Amanum præmisit, montẽ in cõfinio Ciliciæ & Syriæ situm, cuius peranguſti sunt aditus. Vbi discrimen adijsset à Parthis, quos Pacorus pręsidij causa ibi reliquerat, nisi ei pugnanti Ventidius fortuito superuẽtu opem tulisset. Sic etiam Syriam recepit, præter Aradios. Deinde Palæstina quoq; potitus est. Appio Claudio & C. Norbano Coss. multitudo, publicanorum exactionib. onerata, per seditionem cum eis, ministris & militib. eorũ, uectigalium exigendorum adiutorib. dimicauit. Cæsar Liuiam, Liuij Drusi filiam, qui post pugnam Philippicam sibi manus attulerat, Neroni nuptam, uxorem duxit. Quæ cum ex priore marito sextum iam mensem ferret uterũ, dubitans an ritè nuptiæ fierent, à pontificib. hoc responsi tulit: "Si conceptus ambiguus esset, eas fuisse differendas: sed cum de eo constet, nihil obstare quo minus fiãt." quod haud scio an sic in libris suis scriptũ inuenerint, an in Cæsaris gratiam sic pronunciarint. Elocauit autem eam ipse maritus, tanq; pater. Iam Cæsaris materfamilias Cl. Drusum Neronem parit mulier, quem Cæsar patri misit. Is longo tempore post moriens, & huic & Tiberio ipsum Cæsarem tutorem reliquit. Interea Cæsar & Sextus, qui non spõte, sed coacti inter sese pepigerant, rupto fœdere bellum gesserunt: ad quod ultrò propensi, præbita occasione, facilè inclinarunt. Menas enim Sexti libertus, in Sardinia agens, cùm ob alia, tum ob habitos cum Cæsare sermones suspectus, cum à Sexto quasi ad reddendam gestæ prouinciæ rationem accers[...]ur, legatis occisis, insulam, legiones, classem, semetipsum Cæsari tradidit. à quo magnis honoribus ornatus, aureos anulos accepit: quos olim Romæ nec libertis, nec liberis, nisi imperator permisisset, gestare licebat, sed senatorib. & equitib. duntaxat. Hũc igitur cũ dedi sibi Sextus postulasset, Cæsar aũt non dedidisset, uicissim questus, illũ & transfugas recipere, & triremes ædificare, & alia præter pacta & conuenta facere: tum propter Menam, tum ob alia crimina, missis militibus Campaniam longè lateq; uastauit. Quo Cæsar cognito, Lepidum & Antonium accersiuit. ac Lepidus quidẽ non statim obtemperauit: Antonius etsi è Græcia Brundusium uenit, tamen priusq; cum Cæsare congrederetur, lupi in prætoriũ suum ingressu, qui milites aliquot ibi interfecerat, territus, per causam belli Parthici quo urgeretur, in Gręciam redijt.

Liuia.
Cl. Drusus Nero Tiberius.
Mene à Sexto Pompeio defectio.
S. Pompeij & Cæsaris bellum.

Sextus factus alacrior, classe Italiam aggressus, multas clades & inferebat & accipiebat, in naualib. tamen pugnis superior: ut Cæsar nauib. cōplurib. tā bello q̄ ui tēpestatū amissis, despe rata Sicilia, bene secū agi putaret, si orā maritimā tueretur. Qua re Sextus elatior, Italiā uexabat, Apollophane in Africā misso. Cæsar & nauib. multis fabricatis, & remigib. à senatorib. equitib. & plebeijs corrogatis, & militib. scriptis, & pecunia undiq; coacta, ordinanda Italia & Gallia occupatus, Agrippæ naualem instructionē exercēdā & exornādā tradidit. Is & nauib. & remigib. in unū conductis, illas refecit, hos ut in tabulatis remigarent exercuit. Quæ dum fierent, Romani & principū discordijs & prodigijs terrebantur, eo potissimū, q albā gallinam ramum lauri cum baccis ferētem, aquila correptā in Liuię gremiū deiecit. id quod signū haud exiguū uidebatur. Enimuero Liuia gallina curāda, & lauro plantāda, quæ radicib. actis creuit, utiq; Cæsaris potentiā gremio cōplectebatur, omnib. in reb. eius domina futura. Interea tēporis Antonius ex Syria in Italiā profectus, ut Cæsari parū feliciter cū Sexto belligerāti opē ferret, nō permāsit: sed nauibus partim ei datis, partim promissis, milites uicissim accepit. Priusq; aūt ad bellū Parthicū reuerteretur, cōtrouersia inter eos orta, per Octauiā Cæsaris sororē cōposita est, quæ cū Antonio post Fulniæ obitū, luctu ob priorē maritū nōdū finito, nupsisset: senatuscōsulto mulcta illa sublata est. Tū etiā, ut per affinitatē arctiore necessitudinis uinculo astringerētur, Antyllo Cæsar Antonij filio suā filiā despōdit. Hæc tēporū causa uterq; fingebat, & simulabat omnia. Sexto aūt & Cōsulatū & auguratū eripuerunt, sibiq; principatū in aliud quinquenniū uendicarunt, priore quinquennio iam elapso. Antonio in Syriā properāte, Cæsar bello cū Sexto gerēdo, ad quē Menas homo perfidus, semperq; potētiores colere solitus, denuò transfugerat, intentus: primo uere in Siciliā traiecit, & multitudine ac magnitudine nauiū fretus, turrib. præsertim quas gerebāt, unde tāq; de muro ex superiore loco pugnarēt, spē cōceperat insulæ classe occupādę. Sed intercundū grauissima tēpestate cōplures naues amisit, & Menas in reliquas turbatas inuectus, multas cremauit, nōnullas attraxit. Ac nisi rursus ad Cæsarē defecisset, & classem illi suam tradidisset: tū etiā irrita fuisset illius expeditio. Menę trāsfugij causa fuit, q in omnib. suspectū se esse uidebat Sexto. Sed ne Cæsar quidē amplius ei fidē habuit, & classe recepta in cōtinētē redijt, peditatū p occasionē trāsportaturus. Sextus uerò eius traiectū Messanæ obseruans, Democharē in Mylis cōtra Agrippā, à Cæsare cū nauib. Liparæ relictū, in procinctu esse iussit. Vbi cum diutius commorati essent, tandem

Albæ gallinæ prodigium.

Octauia.

Menas perfidus.

ὁ δὲ Σέξτος θρασύτερος ἐκ τῶν πραγμάτων, καὶ τῇ Ἰταλίᾳ ἐπέπλει, καὶ πολλὰ μὲν ἐκάκου, ἔπασχε δὲ καὶ αὐτός. ἐν ναυμαχιῶν γενομένων, οἱ τοῦ Σέξτου μᾶλλον ἐκράτουν, πολλῶν μὲν νεῶν τοῦ Καίσαρος καὶ ἐν ταῖς ναυμαχίαις φθαρεισῶν, πολλῶν δὲ καὶ ὑπὸ βιαίων πνευμάτων κινδυνευσασῶν, ὥστε τὸν Καίσαρα βουλόμενον ἐς Σικελίαν ἐμβαλεῖν, τοῦτο μὲν ἀπογνῶναι, τῆς δὲ παραθαλασσίας ἀπέχειν τὴν φυλακὴν ποιεῖσθαι ἀγαπητῶς. ὁ Σέξτος δ' ἔτι μᾶλλον ἤρθη, καὶ αὐτὸς μὲν τὴν Ἰταλίαν ἐκάκου, ἐς δὲ τὴν Λιβύην τὸν Ἀπολλοφάνην ἀπέστειλε. Καῖσαρ μέντοι πλοῖά τε πολλὰ ἐναυπήγει, καὶ ἐρέτας παρά τε τῶν βουλευτῶν, καὶ τῶν ἱππέων, καὶ τοῦ δήμου συνέλεγεν· ὁπλίτας τε κατέλεγε, καὶ χρήματα πανταχόθεν συνήθροιζε· καὶ αὐτὸς μὲν τὰ ἐν τῇ Ἰταλίᾳ καὶ τῇ Γαλατίᾳ διέταττε, τῷ δ' Ἀγρίππᾳ τὴν τοῦ ναυτικοῦ παρασκευὴν ἐγχειρίσας, ἐκπονῆσαι καὶ ἐξασκῆσαι τοῦτο ἐκέλευσεν. καὶ ὃς τάς τε ναῦς καὶ τοὺς ἐρέτας ἤθροισε, καὶ τὰς μὲν κατεφράττε, τοὺς δ' ἐπ' ἰκρίων ἐρέττειν ἤσκει. οἱ δ' ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐταράττοντο μὲν καὶ ταῖς τῶν ἀρχόντων πρὸς ἀλλήλους στάσεσιν, ἐθεράττοντο δὲ αὖ τοῖς καὶ σημεῖα ἄλλα τε, καὶ ὅτι λευκὴν ὄρνιν κλώνιον δάφνης ἐγκάρπου φέρουσαν ἀετὸς ἁρπάσας, ἐς τὸν κόλπον τῆς Λιβίας ἐνέβαλεν· ὃ οὐ μικρὸν σημεῖον ἐδόκει. ἡ δὲ τῆς τε ὄρνιθος ἐπεμελεῖτο, καὶ τὴν δάφνην ἐφύτευσε, καὶ ἡ μὲν ῥιζωθεῖσα ηὔξησεν, ἡ δὲ Λιβία ἐγκολπώσασθαι τὴν τοῦ Καίσαρος ἰσχὺν, καὶ ἐν πᾶσιν αὐτοῦ κρατήσειν ἔμελλεν. ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ ἦλθε μὲν ὁ Ἀντώνιος ἐκ τῆς Συρίας ἐς Ἰταλίαν, ὡς τῷ Καίσαρι διὰ τὰ συμβεβηκότα αὐτῷ τοῦ πρὸς τὸν Σέξτον μεθέξων πολέμου, οὐ μείνας δὲ ἐξώρμησεν, ἀλλὰ ναῦς δοὺς αὐτῷ, καὶ ἑτέρας πέμψειν ἐπαγγειλάμενος, στρατιώτας ἀντέλαβεν. αὐτὸς δὲ ὡς ἐπὶ Πάρθους στρατεύσων ἀπῆρε. πρὶν δὲ ἀπιέναι αὐτὸν, ἠλλοτριώθησαν ἀλλήλοις· εἶτα καὶ διηλλάγησαν, τῆς Ὀκταουΐας τὰς διαλλαγὰς πραξάσης. ἡ δὲ Ὀκταουΐα τοῦ Καίσαρος ἦν ἀδελφή, ἣ μετὰ θάνατον τῆς Φουλβίας τῷ Ἀντωνίῳ συνῴκει παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ᾧ συνῴκει πρότερον, τελευτήσαντος. καὶ ἐπειδὴ οὔπω παρῆκεν ὁ πένθιμος χρόνος, ψήφῳ τῆς συγκλήτου ἐλύθη τὸ ἐπιτίμιον. καὶ τότε δὲ, ἵνα πλέον αὐτοῖς ἐκ συγγενείας σύνδεσμος γένοιτο, Ἀντύλλῳ τῷ παιδὶ τοῦ Ἀντωνίου τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα ὁ Καῖσαρ κατηγγύησεν. ἐπλάττοντο δὲ ταῦτα καὶ ὑπεκρίνοντο διὰ τὰ τότε σφίσιν ὑπάρχοντα πράγματα. τὸν δὲ Σέξτον τῆς τε ἱερωσύνης ἔπαυσαν καὶ τῆς ὑπατείας, ἑαυτοῖς δὲ τὴν ἡγεμονίαν ἐς ἄλλην πενταετίαν ἐπέτρεψαν. ἡ γὰρ προτέρα ἐκμεμέτρητο ἤδη, καὶ Ἀντώνιος μὲν ἐς Συρίαν ἀπήγετο, Καῖσαρ δὲ ἐς τὸν πρὸς Σέξτον πόλεμον ἡτοιμάζετο. ὁ δὲ Μηνᾶς πρὸς τὸν Σέξτον αὖθις ἀπηυτομολήκει, ἄπιστος ὢν, καὶ θεραπεύων ἀεὶ τοὺς κρείττονας. Καῖσαρ δ' ἐνστάντος τοῦ ἔαρος, ὥρμησε κατὰ τῆς Σικελίας, περιχεῖν ἐλπίδας τῷ στόλῳ αὐτοῦ, ἐν τῷ τε πλήθει τεθαρρηκὼς τῶν σκαφῶν, καὶ τοῖς μεγέθει, καὶ τοῖς πύργοις οὓς ἔφερον, ἵν' ἐξ αὐτῶν ὡς ἀπὸ τείχους ἐξ ὑπερδεξίου ἀνταγωνίζωνται. ἀπιόντι δὲ χειμὼν συνέβη βαρύτατος, καὶ πολλὰς ἔφθειρε τῶν νεῶν, καὶ ὁ Μηνᾶς ταῖς λοιπαῖς τεταραγμέναις ἐπιχειρήσας, συχνὰς μὲν ἔκαυσε, τὰς δ' ἀνεδήσατο. καὶ εἰ μὴ αὖθις τῷ Καίσαρι προσεχώρησε, καὶ τὸ ναυτικὸν ὃ ἦρχε παρέδωκεν, ἄπρακτος ἂν καὶ τότε τῷ Καίσαρι ὁ ἐπίπλους ἐγένετο. ηὐτομόλησε δ' ὁ Μηνᾶς πρὸς αὐτὸν παρὰ τοῦ Σέξτου ὑποπτευόμενος· ἀλλ' οὐδ' ὁ Καῖσαρ ἔτι αὐτῷ ἐπίστευεν. ἐπεὶ δὲ τὸν στόλον αὖθις ὁ Καῖσαρ ἀνεκτήσατο, ἐς τὴν ἤπειρον ἀνεκομίσθη, ὡς τὸ πεζὸν τοῦ στρατεύματος ἐς τὴν Σικελίαν, ὅτε καιρὸς, περαιώσων. ὁ δὲ Σέξτος ἐν Μεσσήνῃ τὸν αὐτοῦ διάπλουν ἐτήρει. τῷ δ' Ἀγρίππᾳ ἐς Λιπάραν σὺν ναυσὶ καταλειφθέντι παρὰ τοῦ Καίσαρος, Δημοχάρην ἀνθορμίσαι ἐν Μύλαις ἐκέλευσε, καὶ διέτριψαν ἐκεῖ χρόνον συχνόν. τέλος δὲ,

ὅτι ἡ Ὀκταουΐα ἡ τοῦ Καίσαρος ἀδελφὴ, τῷ Ἀντωνίῳ συνῴκησεν.

ὅτι ἑαυτοῖς ὁ Καῖσαρ καὶ Ἀντώνιος τὴν ἡγεμονίαν ἐπέτρεψαν.

ὅτι ἐναυάγησεν ὁ Καῖσαρ πλέων τῇ Σικελίᾳ προσβαλεῖν.

ὁ Ἀγρίππας

ὁ Ἀγρίππας σὺν ταῖς ἀρίσταις τῶν νεῶν ἐπὶ κατασκοπὴν τῶν ἐναντίων ἀπελήλυθε. καὶ ὡς οὔτε πάντας κατεῖδεν, οὔτ' ἀναχθῆναί τις ἠθέλησεν, ἐπανῆλθε, καὶ παρεσκευάζετο ὡς πολεμήσων τῇ ὑστεραίᾳ. τὰ δ' αὐτὰ καὶ τῷ Δημοχάρει συνέβαινε, καὶ ἡτοιμάζετο κἀκεῖνος, ὡς τοῖς πολεμίοις ἐπελευσόμενος, καὶ τὸν Σέξτον δὲ μετεπέμψατο. ἅμα ἡμέρᾳ τε ἤδη ὑπέλαμπε, καὶ ἄμφω τὰ ναυτικὰ ἐπ' ἄλληλα ἔπλεον, καὶ τῆς ναυμαχίας ἀπήρξαντο, καὶ ἐπὶ πλεῖστον μὲν ἀγχωμάλως ἠγωνίσαντο. ὀψὲ δ' οὖν ποτὲ καὶ πρὸς νύκτα ἤδη οἱ τοῦ Καίσαρος ἐκράτησαν, οὐ μέντοι καὶ ἐπεδίωξαν. Καῖσαρ δὲ τοῦ Σέξτου ἐκ τῆς Μεσσήνης διὰ τὴν ναυμαχίαν ἀποδράντος, ἀκινδύνως ἐπεραιώθη πρὸς Ταυρομένιον. ἤδη δὲ τῆς ναυμαχίας παυθείσης, αὐτίκα πρὸς τὴν Μεσσήνην ὁ Σέξτος ἀφίκετο, καὶ μαθὼν περαιωθέντα τὸν Καίσαρα, προσέμιξεν αὐτῷ κατὰ γῆν. καὶ ὁ Καῖσαρ τοῦ τε ναυτικοῦ τὸ πλεῖον ἀπέβαλε, καὶ αὐτὸς ὀλίγου προσδιεφθάρη· τέως δ' οὖν ἐς τὴν ἤπειρον διεσώσατο, ἤχθετο δὲ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ νήσῳ ἀπολειπομένου καὶ οὐ πρὶν ἀνεθάρσησεν, ἕως ἰχθὺς ἀναθορὼν ἐκ τῆς θαλάσσης αὐτόματος, πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔπεσε. τοῦτο γὰρ οἱ μάντεις δηλοῦν ἐξηγήσαντο, ὅτι δουλώσοιτο τὴν θάλασσαν. ἡ δὲ τοῦ Καίσαρος στρατιὰ ἐπολιορκεῖτο, καὶ ἐπειδὴ τὰ ἐπιτήδεια ἐπελελοίπει σφᾶς, καὶ ὁ βοηθήσων οὐκ ἦν, ὁ τούτων ἄρχων Κορνοφίκιος τά τε σκάφη ὅσα ἐκ τῆς ναυμαχίας περιεσώσατο, ἔκαυσε, καὶ αὐτὸς πρὸς τὰς Μύλας ἀνήγαγε τὸ στρατιωτικόν· καὶ πολλὰ ἐκακώθησαν ὑπὸ τῶν ἐναντίων ἐφεπομένων αὐτοῖς ἔν τε τῇ ἄλλῃ πορείᾳ, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς τῶν ποταμῶν διαβάσεσι, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐταλαιπώρουν οὕτως. τῇ δὲ τελευταίᾳ πάντες αὐτοὺς ἐκάκωσαν, προσγενομένου αὐτοῖς καὶ τοῦ Σέξτου. καὶ πάντες ἂν διεφθάρησαν, εἰ μὴ σφῶν καὶ ἄκοντες ἀπέσχοντο οἱ πολέμιοι. ὁ γὰρ Ἀγρίππας νικήσας τὴν ναυμαχίαν, ἐς Σικελίαν ἐπεραιώθη, καὶ σῖτόν τε τῷ στρατῷ καὶ βοήθειαν ἔπεμψε. καὶ ὁ Σέξτος αὐτὸν τὸν Ἀγρίππαν ὅσον οὐκ ἤδη προσδοκήσας καὶ φοβηθείς, οὕτω δὴ ἀνεχώρησεν, ὥστε σκεύη τινὰ καὶ ἐπιτήδεια καταλιπεῖν ἐν τῷ ἐρύματι, ἐξ ὧν τραφέντες οἱ περὶ τὸν Κορνοφίκιον, πρὸς τὸν Ἀγρίππαν ἀπῆλθον· οὓς ὁ Καῖσαρ ἐπαίνοις καὶ δωρεαῖς ἀνεκτήσατο. μετὰ τοῦτο δ' ἐς Σικελίαν ἐλθόντι τῷ Καίσαρι, περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ὁ Σέξτος ἀντεστρατοπεδεύσατο. ἀντικαθημένων δ' ἀλλήλοις καὶ ἀκροβολιζομένων, τῷ μὲν Σέξτῳ ὁ Γάλλος, τῷ δὲ Καίσαρι ὁ Λέπιδος σὺν ταῖς δυνάμεσι προσεγένοντο. καὶ ὁ μὲν Γάλλος ἐπέρρωσε τὸν Σέξτον, ὁ δὲ Λέπιδος διηνέχθη τῷ Καίσαρι, αὐτὸς μὲν ἐκ τοῦ ἴσου συνδιοικεῖν αὐτῷ τὰ πάντα βουλόμενος, ἐκείνου δὲ ὡς ὑποστρατήγῳ αὐτῷ χρωμένου ἐν ἅπασι. διὸ καὶ πρὸς τὸν Σέξτον ἀπέκλινε, καὶ ἐκοινολογεῖτο δι' ἀπορρήτων αὐτῷ. ὃ ὑπονοήσας ὁ Καῖσαρ, ἐσπούδασε πρίν τι νεοχμωθῆναι, διὰ μάχης τῷ Σέξτῳ χωρῆσαι. καὶ ναυμαχίας τε κατὰ θάλασσαν συρραγείσης, καὶ κατὰ τὴν γῆν τῶν πεζῶν ἀμφοῖν παρατεταγμένων ἐπὶ πολὺ τῆς ναυμαχίας γινομένης ἰσορρόπου τε καὶ ἰσοπαλοῦς, τὰ πεζὰ καὶ ἄμφω στρατεύματα ἐθεῶντο, καὶ ἠγωνίων. ἐπεὶ δ' οἱ τοῦ Σέξτου ἐτράποντο, οἱ μὲν ἐπαιάνισαν, οἱ δ' ὠλοφύροντο. καὶ οἱ μὲν τοῦ Σέξτου πεζοὶ πρὸς τὴν Μεσσήνην ἐχώρουν, ὥσπερ καὶ αὐτοὶ συνηττηθέντες τῷ ναυτικῷ. ὁ δὲ Καῖσαρ τοὺς ἐκπίπτοντας τῶν ἡττημένων ἐς τὴν γῆν ὑπεδέχετο, καὶ τὰ σκάφη ὅσα προσώκελλον ἐνεπίμπρα. κἂν τούτῳ ὁ μὲν Δημοχάρης ἑαυτὸν ἀπέσφαξεν, ὁ δ' Ἀπολλόδωρος τῷ Καίσαρι προσεχώρησε. τοῦτο δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ Γάλλος καὶ οἱ ἱππῆς οἱ σὺν αὐτῷ πάντες, καὶ ὕστερον τῶν πεζῶν πεποιήκασιν. ὁ Σέξτος δ' ἐντεῦθεν ἀπογνούς, καὶ τὴν θυγατέρα καὶ ἄλλους παραλαβών, τά τε χρήματα καὶ τῶν ἄλλων τὰ τιμιώτατα ἐς τὰς ναῦς τὰς κρατίστας τῶν σωθεισῶν ἐμβαλόμενος, ἀπῆρε νυκτός, οὐδ' ἐπιδιω-

ναυμαχία τοῦ Σέξτου καὶ τοῦ Καίσαρος.

μάχη Σέξτου καὶ τοῦ Καίσαρος.

ὅτι διηνέχθη ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Λέπιδος.

ἧττα Σέξτου.

φυγὴ Σέξτου.

Agrippa cum optimis nauibus ad speculandam hostilem classem profectus, cum nec omnem conspexisset, & nemo contrà iret, reuersus, se ut postridie dimicaturus parauit. Idem & Demochari accidit, qui & ipse, ut in hostem pugnaturus, Sextum accersiuit. Diluculo ambæ classes productæ, longissimo tempore æquo Marte dimicarunt: tandem sub noctem Cæsariani uicerunt, sed uictos non persecuti sunt. Cæsar, cum Sextus propter naualem pugnā Messana decessisset, citra periculū Tauromenium traiecit. Peracto prœlio Sextus Messanam celeriter reuersus, cognito Cæsaris traiectu, terra cum aggressus est: qui classis maxima parte amissa, propemodum ipse quoq; perijsset. sed tum terra euasit: ægreq; ferens exercitum in insula circūuentum esse, non prius recepit animū, q̃ piscis saltu è mari in terrā facto, ipōte ante pedes eius concidit. Id enim uates interpretabantur, fore ut mari potiretur. Eius uerò exercitus cū & obsideretur, & alimenta nō haberet, & opem ferret nemo: Cornificius dux eius nauibus è pugna reliquis exustis, ipse quoq; ad Mylas abduxit copias, ac in itinere multas clades accepit, in fluminū transitu potissimum, hostib. tergo inhærentibus. idq; per triduum durauit: extremoq; die cum Sextus etiā aduenisset, undiq; uexati omnes perijssent, nisi Pompeiani coacti essent retrocedere. Agrippa enim nauali pugna uictor, Siciliam ingressus, exercitui frumentum & auxilia misit. cuius aduentū metuens Sextus, tanta festinatione recessit, ut impedimēta quædā & cōmeatū in munitione relinqueret, quo sustētati Cornificiani, ubi ad Agrippā peruenerūt, à Cæsare laudib. & muneribus recreati sunt. Qui cū in Siciliam uenisset, Sextus ad Artemisiū castra posuit. ubi cū inter se uelitarentur, Gallus suas copias cum Sexto, Lepidus cū Cæsare coniunxit: ac ille quidem Sextum confirmauit, hic aūt cū Cæsare contendit. Nam ex æquo cū eo administrare uoluit omnia, Cæsar uerò eo pro legato in omnibus uti uolui . quare ad Sextū inclinauit, & clàm cum eo uerba cōtulit. quo Cæsar animaduerso, primo quoq; tēpore priusq; aliquid nouaretur, decernere cū Sexto instituit. Cū prœliū in mari cōmissum lōgissimo tēpore, uictoria neutram in partē inclinātē, duraret: utriq; pedestres exercitus in procinctu terra stātes, euētū soliciti speculabātur. Sexto tādē profligato, alteri pœanes canebāt, alteri lamētabant: ac Sexti pedites, quasi & ipsi unà cū classe uicti essent, Messanā tendebāt. Cæsar uerò uictos qui in terrā enatabāt, excipiebat: & naues quę terrę allidebant, incēdebat. Interea Demochares sibi ipsi manus attulit, Apollodorus ad Cęsarē defecit. Idē præter alios & Gallus, & eius equites oēs, & quidē pedites imitati sunt. Itaq; Sextus, desperatis reb. filia cū alijs et pecunia et p̄ciosissimis quibusq; reb. firmissimis nauib. impositis, noctu abijt, (persequen-

Piscis omē.

Cæsaris & Lepidi dissensio.

Sextus Pōpeius classe uincitur.

Lepidus à Cæsare in ordinem cogitur.

se nemine, tũ quòd clàm soluerat, tũ quòd Cæsar pertimueras. Lepidus enim Messanã aggressus, & mœnib. receptus, alia incẽdebat, alia rapiebat. Deinde Cæsaris aduẽtu territus, castris in munitissimũ tumulũ trãslatis, cũ eo de reb. omnib. in quib. iniuriã sibi fieri putabat, expostulauit, & ea omnia quæ in prima cõiuratione sibi cõcessa essent flagitauit, & Siciliã quòd eã subegisset sibi uẽdicauit. Quæ cum per legatos ageret, copijs quas ex Africa adduxerat munitus, & ijs qui 10 Messanæ relicti erant ascitis omnib. Cæsar armis fretus cũ paucis ad eũ iuit: & quia propter paucitatẽ comitãtiũ de pace acturus putabatur, in castra est receptus. Sed cũ nihil ad reconciliationẽ loqueretur, Lepidi milites irritati, quosdã ex eius comitatu occiderũt, ipse protectus à quibusdã euasit. Deinde toto exercitu rursus adducto, eos in uallo obsedit: cuius expugnationẽ ueriti, Lepidi uerecũdia uniuersi ad Cæsarẽ nõ defecerunt, sed paulatim alij post alios ad eum 20 trãsierũt. Demũ & ipse Lepidus ultrò scilicet pulla ueste supplex eũ adijt: adeptaque potestate in Italia, sub custodia uiuere iussus est. Eos qui à Sexto steterant, Cæsar partim supplicio affecit, partim dimisit. Vrbib. quæ spõte deditionẽ fecerũt, ueniã dedit: eas quæ restiterunt, multauit. Milites uerò per seditionẽ & tumultũ congressi, quod cuique uisum est, postularũt. Cũ aũt à Cæsare negligerẽtur, quasi nullus hostis superesset, minisque nihil proficerent: cũ indignatione 30 & clamorib. missionẽ flagitarũt, eo pacto se quæ peterent impetraturos sperãtes. Cæsar non decere ratus, ut princeps necessitate coactus subditis cedere uideretur: æquũ eos postulare dixit, ac primùm eos dimisit, qui secum cõtra * Antoniũ militarant: cæteris quoque urgẽtibus, eos etiã dimisit, qui annũ decimum militarant. seque ullo eorũ, ut maximè uellent, usurũ esse negauit. Quo audito, nihil amplius locuti, ei parẽre cœperũt. Postea Siciliæ reb. cõpositis, & utraque 40 Libya per legatos citra pugnam recepta: Romani multos ei honores decreuerunt. Sextus uerò cũ Messana soluisset, hostẽ insequi, aut à suis proditũ iri se metuens, pelagus traiectũrũ esse dixit: extinctoque igni quo prętorię triremes sequẽtib. nauib. prælucent, in Cephaleniã appulit, quo reliquę quoque foste fortuna tẽpestate cõpulsæ ad eũ redierunt. Iis igitur cõuocatis, imperatoria ueste posita, cùm alia dixit, tũ illud: si unà manerẽt, se latère nõ posse: sin dispergerent, 50 facilius effugituros. Inde alijs aliò digressis, ipse in Asiã traiecit, eo cõsilio, ut ad Antonium se cõferret. Sed cũ Lesbi didicisset, illum cõtra Medos profectum esse, Cæsarem uerò & Lepidum inter sese pugnare: spe concepta principatum Antonij obtinendi, habitum imperatorium sesumpsit, & ita se parauit, quasi transmarinas prouincias occupaturus. Quo conatu Antonius cognito, cum ei & impunitatẽ & beneuolentiam suã promisisset, si arma poneret: an- 60 nuit ille quidem, sed nec ea quæ promiserat pręstitit, & rebus gerendis æquè ut prius intentus, per caduceatores Parthorum amicitiam petijt.

Seditio militaris arte sedata à Cæsare.

Sextus Pompeius Antonij iussu occiditur.

ξεῖ τις αὐτὸν, ὅτι τὰ λάθρα ἐξέπλευσε, καὶ ὁ καῖσαρ ἐν μεγάλῃ γέγονε ταραχῇ. ὁ γὰρ λέπιδος τῇ μεσσήνῃ ἐπελθὼν, καὶ εἰσδεχθεὶς εἰς αὐτὴν, τὰ μὲν ἐνεπίμπρα, τὰ δ' ἥρπαζεν. εἶτα φοβηθεὶς ἐπελθόντα τὸν καίσαρα, ἐπὶ λόφον καρτερὸν στρατοπεδευσάμενος, περί τε τῶν ἄλλων τῶν ἀδικεῖσθαι νομίζων ἐνεκάλει αὐτῷ, καὶ ἀπῄτει ὅσα αὐτῷ κατὰ τὴν πρώτην συνωμοσίαν ἐδέδοτο, καὶ τὴν σικελίαν αὐτὸς ποιοῦτο ὡς αὐτὴν καταστρεψάμενος, καὶ ταῦτα πέμπων τινὰς ὡμίλει τῷ καίσαρι, ἔχων ἅς τε ἐκ τῆς λιβύης 10 ἐπήγετο δυνάμεις, καὶ τοὺς ἐν τῇ μεσσήνῃ ἐγκαταληφθέντας πάντας. ὁ δὲ καῖσαρ τοῖς ὅπλοις θαῤῥῶν, εὐθὺς ἐπ' αὐτὸν μετ' ὀλίγων τινῶν ὥρμησε. δόξας δὲ διὰ τὴν τῶν συνεπομένων ὀλιγανδρίαν εἰρηνικόν τι πράξειν, ἐς τὸ στρατόπεδον εἰσεδέχθη. ὡς δ' οὐδὲν πρὸς τὴν καταλλαγὴν ἔλεγε, παροξυνθέντες οἱ τοῦ λεπίδου, καί τινας τῶν ἐκείνου ἀπέκτειναν, αὐτὸς δ' ἐσώθη βοηθείας τυχών. καὶ μετὰ τοῦτο αὖθις ἐπῆλθεν αὐτοῖς σὺν παντὶ τῷ στρατεύματι, καὶ ἐπολιόρκει κατακλείσας σφᾶς ἐς τὸ τάφρευμα. φοβηθέντες οὖν τὴν ἅλωσιν, ἀθρόοι μὲν, αἰδούμενοι τὸν λέπιδον, οὐ με- 20 τέστησαν πρὸς τὸν καίσαρα, κατ' ὀλίγους δὲ προσεχώρουν αὐτῷ. καὶ τέλος καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐθελοντὴς ἐσθῆτι φαιᾷ ἱκέτης αὐτῷ προσελήλυθε. καὶ ὁ μὲν τῆς ἐξουσίας τε περιελύθη, καὶ ἐν τῇ ἰταλίᾳ δίαιταν ἐπεποίητο ἔμφρουρον. τῶν δὲ τὰ τοῦ σέξτου πραξάντων τινὰς μὲν ἐκόλασεν, ἑτέρους δ' ἀφῆκε. καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν ἑκουσίως προσχωρησάσας αὐτῷ συγγνώμης ἠξίωσε, τὰς δ' ἀντιστάσας αὐτῷ ἐκόλασεν. οἱ στρατιῶται δὲ ἐστασίαζόν τε καὶ ἐθρασύνοντο, καὶ συλλεγόμενοι, ὅτου ἕκαστος ἐπόθει ᾔτουν. τοῦ δὲ καίσαρος ἐν ὀλιγωρίᾳ σφᾶς ποιουμένου, ὡς μηδενὸς πολεμίου περιόντος 30 ἐπηπείλουν. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, τῶν στρατειῶν ἀφεθῆναι ἐξῄτουν θυμῷ καὶ βοῇ. λήψεσθαι γὰρ ἤλπισαν ἃ ἀπῄτουν, διὰ τὴν ἀπειλὴν τῆς ἐγκαταλείψεως. ὁ δὲ καῖσαρ μὴ δεῖν νομίζων τὸν ἄρχοντα ἐξ ἀνάγκης τοῖς ὑπηκόοις ὑπείκειν, εὔλογά τε αὐτοὺς ἀξιοῦν ἔφη, καὶ ἀφῆκε πρώτους μὲν τοὺς ἐπὶ τὸν * ἀντώνιον αὐτῷ συστρατευσαμένους. ὡς δὲ καὶ οἱ ἄλλοι ἐνέκειντο, καὶ τοὺς δέκα ἔτη στρατευσαμένους ἀφῆκεν, εἰπὼν, ὡς οὐδενὶ ἔτ' αὐτῶν, οὐδ' ἂν τὰ μάλιστα ἐθελήσωσι, χρήσεται. ὃ ἀκούσαντες, οὐδὲν ἔτι ἐφθέγξαντο, ἀλλὰ προσέχειν αὐτῷ ἤρξαντο. καὶ τότε μὲν τὰ ἐν τῇ σικελίᾳ 40 διῴκησε, καὶ τὴν λιβύην ἑκατέραν πέμψας ἀμαχεὶ παρεστήσατο, καὶ οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ πολλὰς αὐτῷ τιμὰς ἐψηφίσαντο. σέξτος δὲ ἐκ τῆς μεσσήνης ἀναχθεὶς, ὑποτοπήσας δὲ διωχθῆναι ἢ καὶ προδοθῆναι ὑπὸ τῶν συνόντων, προεῖπε μὲν διὰ τοῦ πελάγους πλεύσειν· ἀποσβέσας δὲ τὸν πυρσὸν, ὃν αἱ στρατηγίδες τριήρεις ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ αὐταῖς ἐφέπωνται φαίνουσιν, ἐς κεφαλληνίαν κατέπλευσεν· ἔνθα καὶ οἱ λοιποὶ κατὰ τύχην ὑπὸ χειμῶνος εἰσπεσόντες, αὖθις αὐτῷ συνεγένοντο. συγκαλέσας οὖν αὐτοὺς, καὶ τὸ στρατηγικὸν ἀποδυσάμενος ἔνδυμα, ἄλλα τε εἶπε, καὶ ὅτι 50 ἀθρόοι μὲν ὄντες, οὐ λήσουσι· σκεδασθέντες δὲ, ῥᾷον ποιήσονται τὴν διάφευξιν. κἀντεῦθεν ἄλλων ἀλλοσε ἀποχωρησάντων, αὐτὸς ἐς τὴν ἀσίαν ἐπεραιώθη, γνώμην ὁρμήσας πρὸς τὸν ἀντώνιον. ἐν λέσβῳ δὲ μαθὼν, ἐκεῖνον μὲν ἐς μήδους στρατεῦσαι, πολεμεῖσθαι δὲ τὸν καίσαρα καὶ τὸν λέπιδον, καὶ ἐλπίσας τὴν τοῦ ἀντωνίου ἀρχὴν διαδέξασθαι, τό τε στρατηγικὸν ἀνέλαβε σχῆμα, καὶ παρεσκευάζετο ὡς καὶ τὴν περαίαν καταληψόμενος. κἀντεῦθεν τοῦ ἀντωνίου τὰ πραττόμενα ὑπ' αὐτοῦ γνόντος, ἄδειάν τε αὐτῷ καὶ εὔνοιαν, ἂν τὰ ὅπλα καταθῆται, ὑποσχομένου, κατένευσε μὲν, 60 οὐκ ἐποίησε δὲ ὅσα ὑπεσχήκει, ἀλλὰ καὶ τῶν πραγμάτων ὡς πρόσω εἴχετο, καὶ πρὸς τοὺς πάρθους διεκηρυκεύσατο.

ὅπως οἱ τοῦ λεπίδου στρατιῶται πρὸς τὸν καίσαρα, καὶ αὐτὸς ὁ λέπιδος προσῆλθεν αὐτῷ.

περὶ τῶν στρατιωτῶν στασιαζόντων, καὶ ὅπως αὐτοὺς ὁ καῖσαρ μετῆλθε.

περὶ σέξτου.

[illegible] σέξτος.

Sed

ταῦτα μαθὼν ὁ Ἀντώνιος, τὸ ναυτικὸν μετὰ Μάρκου Τιτίου ἐπ' αὐτὸν ἔπεμψε, καὶ ὃς φοβηθεὶς διεπρεσβεύσατο πρὸς Ἀντώνιον. ὡς δ' ἐκεῖνος οὐκ ἔφη σπείσασθαι, εἰ μὴ τάς τε ναῦς καὶ τὴν λοιπὴν αὐτοῦ παραλήψοιτο δύναμιν, τὰ βαρύτερα τῶν σκευῶν εἰς τὰς ναῦς ἐμβαλὼν, αὐτάς τε κατέκαυσε, καὶ εἰς τὴν μεσόγειον ὥρμησε, καὶ οἱ τοῦ Ἀντωνίου ἐπιδιώξαντες αὐτὸν κατέλαβον καὶ ἐζώγρησαν. ὁ μαθὼν ὁ Ἀντώνιος, εὐθὺς μὲν ὑπ' ὀργῆς ἐπέστειλε κτανθῆναι αὐτὸν, ὕστερον δὲ μεταμεληθεὶς, ἔγραψε σωθῆναι αὐτόν. τοῦ οὖν δευτέρου γραμματοφόρου τὸν πρῶτον προφθάσαντος, ὕστερον τὰ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὁ κατέχων αὐτὸν κομισάμενος, καὶ νομίσας ὄντως δεύτερα εἶναι, ἢ ἄγνοιαν τοῦ ὄντος ὑποκρινάμενος, τὸν Σέξτον τὸν Πομπήιον ἐθανάτωσε. καὶ τῷ μὲν τοιοῦτον τὸ τέλος ἐγένετο· Ἀντώνιος δὲ διὰ τοῦ Βεντιδίου τοὺς Πάρθους ἐνίκησεν. ὅ τε γὰρ βασιλεὺς ἐκείνων ὁ Πάκορος ἐν τῷ πολέμῳ ἔπεσε, καὶ οἱ βάρβαροι οἱ μὲν ἐκτάνθησαν ἐν τῇ μάχῃ, οἱ δὲ ἔφυγον, καὶ τὰς τῆς Συρίας πόλεις ὁ Βεντίδιος ὑπηγάγετο. εἶτα κατὰ τοῦ Ἀντιόχου τοῦ τῆς Κομμαγηνῆς βασιλεύοντος ἐπεστράτευσεν. ἐνταῦθα δὲ ὄντα ἀθρόον ὁ Ἀντώνιος ἐπιστὰς, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς κατορθώμασιν οὐχ ἥσθη, ἀλλὰ καὶ ἐφθόνησε, καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ἔπαυσεν. αὐτὸς δὲ τῷ Ἀντιόχῳ προσέβαλε, καὶ κατέκλεισεν αὐτὸν εἰς Σαμόσατα. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυε πολιορκῶν αὐτὸν, συνθήκας σπονδῶν ἐποιήσατο, καὶ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφώρμησεν. Ὀρώδης μέντοι ὁ Πάρθων βασιλεὺς ὑπέργηρως γεγονὼς, καὶ τῷ τοῦ Πακόρου πένθει τὴν βασιλείαν ἀπαγορεύσας, Φραάτῃ τῷ πρεσβυτέρῳ τῶν λοιπῶν αὐτοῦ παίδων τὴν ἀρχὴν ἐνεχείρισεν. ὁ δὲ ἀνοσιώτατος γεγονὼς, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐδολοφόνησε, καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα δυσανασχετοῦντα δι' ἐκείνους ἀπέκτεινε, καὶ τῶν ἄλλων τοὺς ἀρίστους διέφθειρεν. Ἀντώνιος δὲ πρέσβεις μὲν πρὸς τοὺς Πάρθους περὶ εἰρήνης ἐξέπεμψε, πρὸς δὲ πόλεμον ἡτοιμάζετο, ἵνα ἀπαρασκεύοις αὐτοῖς ἐντύχῃ διὰ τὴν ἐλπίδα τῆς συμβάσεως. καὶ μαθὼν τὸν Μῆδον ἐπὶ συμμαχίαν τοῦ Πάρθου χωροῦντα, τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ πολὺ τῆς στρατιᾶς ὑπελέλειπτο μετὰ τοῦ Στατιανοῦ, ἵν' ἕποιντο· αὐτὸς δὲ σὺν τοῖς ἱππεῦσι καὶ τῶν πεζῶν τοῖς εὐζώνοις ἠπείγετο, ὡς αὐτίκα τὰ τοῦ Μήδου καταστρεψόμενος. ὁ μέντοι Πάρθος καὶ ὁ Μῆδος τῷ Στατιανῷ ἀπροσδοκήτως ἐπιπεσόντες, καὶ τῇ μετ' αὐτοῦ στρατιᾷ, πάντας ἐφόνευσαν, τοῦ Ἀντωνίου σπεύσαντος μὲν βοηθῆσαι αὐτοῖς, πλὴν ὑστερίσαντος, καὶ μόνους τοὺς νεκροὺς εὑρηκότος. ὃς οὐ πολλῷ ὕστερον συμβαλὼν τοῖς βαρβάροις, ἐτρέψατο μὲν αὐτοὺς, οὐ μέντοι μέγα τι ἔβλαψε. πολιορκῶν δὲ τὰ τοῦ Μήδου βασίλεια, ἐπολιορκεῖτο μᾶλλον αὐτὸς, ἐπιλιπόντων τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ ἐπὶ συναγωγὴν αὐτῶν ἐξιόντων, σφόδρα παρὰ τῶν βαρβάρων κακουμένων, ἐνεδρευόντων αὐτοῖς. ἐν τούτοις ὄντος τοῦ Ἀντωνίου, ὁ Φραάτης ὑποβαλών τινας, ἔπεισε δι' ἐκείνων, αὐτὸν ἐπικηρυκεύσασθαι συμβάσεως ἕνεκεν, καὶ ὁ Πάρθος τοὺς πεμφθέντας ὑβρίσας πολλὰ, μὴ ἄλλως σπείσασθαι ἔφη, εἰ μὴ αὐτίκα ἀναστρατοπεδεύσοιτο. καὶ ὁ Ἀντώνιος ἀπανίστη. προσδεχομένου δ' αὐτοῦ τὰς σπονδὰς, οἱ Μῆδοι τάς τε πολιορκητικὰς κατέκαυσαν μηχανὰς, καὶ τὰ χώματα διεσκέδασαν. οἱ δὲ Πάρθοι πολλὰ καὶ δεινὰ αἰφνίδιον προσπεσόντες εἰργάσαντο. ὡς οὖν ἔγνω ὅτι ἠπάτηται, ἐς τὴν Ἀρμενίαν ἀπελθεῖν ἐπεχείρησε. καὶ διὰ χωρίων ἀπιὼν ἀγνώστων, πολλαῖς δυσχερείαις ἐνέτυχε. καὶ κἂν ἀπώλοντο οἱ μετ' αὐτοῦ ξύμπαντες, εἰς ἐνέδραν ἐμπεσόντες, καὶ πυκνοῖς βαλλόμενοι τοῖς τοξεύμασιν, εἰ μὴ τὴν χελώνην ἐποίησαν συνασπίσαντες. ἡ δὲ χελώνη γίνεται οὕτως· τὰ μὲν σκευοφόρα καὶ οἱ ψιλοὶ ἐν μέσῳ τοῦ στρατεύματος τάττονται.

ἀναιρεῖται Σέξτος.

νίκη κατὰ Πάρθων.

περὶ Ὀρώδου, καὶ [illegible]

περὶ Πάρθων, καὶ Μήδων, καὶ τοῦ Ἀντωνίου πολεμοῦντος αὐτοῖς.

[illegible] χελώνης [illegible], καὶ ἐν τίνι τὸ χρήσιμον αὐτῆς.

Sed cũ Antonius M. Titium cũ classe cõtra eũ misisset, territus, per legatos ab Antonio ueniã orauit. qui cũ pacẽ detrectasset, nisi naues eius cæterasq; copias accepisset: impedimentis grauiorib. in naues coniectis, & ipsis nauib. crematis, in mediterranea se cõtulit. Cæterùm Antonianis persecutis, uiuus in potestatẽ eorũ uenit. eũ Antonius ira percitus statim per literas occidi, pòst mutata sententia, cõseruari iussit. Sed cum alter tabellarius priori anteuenisset, is qui eũ cæperat, literas de eo occidẽdo posterius acceptas, seu uerè posteriores esse ratus, seu ueritatis ignorãtia simulata, S. Põpeium necauit. Eo hunc exitũ sortito, Antonius per Ventidiũ Parthos uicit. nã & rex eorũ Pacorus in bello cecidit: & Barbaris partim in prælio cæsis, partim fugatis, Ventidius Syriacas urbes recepit. Deinde Antiocho Comagenes regi arma intulit. Vbi Antonius ex improuiso cũ eo congressus, non modò successib. eius gratulatus nõ est: sed etiã ex inuidia magistratu ei abrogato, ipse cũ Antiocho cõgressus, Samosata regẽ compulit. Sed cũ obsidione nihil proficeret, pace facta, in Italiã est profectus. Orodes uerò Parthorũ rex grandis admodũ natu, ob luctũ Pacori abdicato imperio, Phraati è cæteris filijs natu maximo regnũ tradidit. qui per summũ scelus fratres dolo sustulit, ipsumq; patrẽ ob cædem illorũ indignantẽ, & ex cæteris optimos quosq; trucidauit. Antonius legatis ad Parthos de pace missis, interim bello se parauit, ut eos ob spẽ transactionis imparatos aggrederetur. Sed cũ Medũ auxilio uenire Partho didicisset, impedimentis & magna exercitus parte Statiano relictis, ut sequeretur: ipse cũ equitib. et expedito peditatu properauit, quasi Medos statim superaturus esset. Cæterùm Parthus & Medus Statianũ subitò adorti, cum omni exercitu ceciderunt. Nam Antonius suppetias eis laturus, serius uenit, neque quicq; præter cadauera suorũ inuenit: nec multo pòst Barbaros profligauit, sed non multum eis nocuit. Dumq; regiã Medorum obsidet, magis ipse obsidetur, exercitu penuria cõmeatus laborante: quem dum ex agris peteret, à Parthis ex insidijs erumpentib. malè accipiebatur. Hoc Antonij statu Parthus per subornatos quosdam ei persuasit, ut pacem peteret: ac legatis post multa opprobria respondit, se alia cõditione pacẽ non facturũ, nisi statim castra mouerẽt. Antonio digresso, & pacis cõditiones expectãte, obsidionalib. machinis crematis, & aggerib. disiectis à Medis: Parthi repẽtina impressione facta, Romanos grauiter afflixerunt. Antonius igitur se deceptũ esse uidens, in Armeniã abire statuit: & per loca ignota iter faciens, in tãtas difficultates incidit, ut exercitus eius internecione deletus esset in insidias præcipitatus, ubi crebris sagittis obruebatur, nisi conglobati testudinem fecissent. Ea fit hoc modo. Impedimẽta & uelites in mediũ agmẽ cõpelluntur.

Ventidius Bassus Parthos uincit.

Antonius amoto Ventidio cum Parthis male pugnat.

Antiochus.

Phraates.

Armati, qui oblongos & cauos clypeos gerũt, in extrema acie collocati, & hosti obuersi armis cæteros tegunt. Qui uerò latis clypeis utũtur, in medio conglobati, eos supra semetipsos et cęteros sustinent, ut in tota phalange nihil præter clypeos cernatur, & omnes propter aciei densitatẽ à telis defendãtur: quæ quidẽ ita cõdensata est, ut super ea ingredi possis. Acies igitur & ob hanc formã, & ob robur, & ob protectionẽ, testudinis nomẽ accepit. eaq; bifariã utuntur, siue castella & mœnia oppugnaturi, siue à sagittarijs circũuenti. & aliquãdo ita se inclinant, ut fatigati esse uideantur: sed hostẽ appropinquantẽ, subitò exurgendo percellunt & turbant. Id quod tum quoq; accidit. Cũ enim, ut dictũ est, crebris sagittis ferirentur, testudinẽ fecerunt, sinistro genu humi nitentes: unde Barbari eos præ uulnerib. concidisse rati, positis arcub. strictis gladijs ad eos occidẽdos irruerunt. Verùm milites erecti impetu in illos facto, nudos clypeis tecti, inopinantes parati, sagittarios armati, Romani Barbaros deleuerunt. Hostili metu liberatus Antonius, à frigore est afflictus. Nã hyems erat, & Armeniæ mõtana semper cõgelata sunt: unde cõplures suorũ amittebat. Quare Armenio fucũ fecit, atq; adulatus est, quãuis ei infensus esset: & reliquijs exercitus pecunia data, in Aegyptũ ad Cleopatrã abijt. ob quam à ciuib. pessimè audiebat, quòd & liberos ex ea suscepisset, & multas ei prouincias donasset. Cuius amorib. & præstigijs ita irretitus fuit, ut Octauiã uxorem Roma ad se uenientem, in cõspectum suum non admissam, domum redire iuberet. Cæsar uerò, cum propter hyemem in Sicilia diutius moratus, quasdam Romanæ ditionis gentes per absentiã suã defecisse cognouisset: reuersus cõtra illas se parauit, atq; alias per se, alias per alios ad officiũ reduxit & subegit. Deinde cõtra Pannonios est profectus. Hi iuxta Dalmatiã ad ipsum Istrum incolentes, à Norico usq; ad Europæam Mysiam pertinent: homines asperæ uitæ, ut qui nec terrã fertilẽ, nec aerẽ clementẽ habeant, nõ uinũ, nõ oleũ colant, sed hordeo & milio tam in potu quàm cibo utãtur. Habentur tamẽ bellicosissimi, & à Græcis nõnullis ignoratione ueri Pęones appellãtur. Pęones enim ad Rhodopen & ipsam Macedoniã habitant. Hos autem tũ alij, tũ ipsi sese Pannonios appellant. Quos Cæsar crebris prælijs tandem ad deditionem compulit. Antonius uerò Armenij ulciscendi cupidus, omnem lapidem, ut prouerbio dicitur, mouit, donec in castra pellectum comprehendit, & in libera custodia ad ea castella circũduxit, ubi thesauri eius repositi erãt, quib. potiri studebat. Sed cũ nihil proficeret (nam Armenij filiũ eius natu maximũ, Artaxem, regem eius loco fecerant) cum cõpedib. argenteis regij honoris causa uinxit, ac to-

Testudo.

Cæsar Pannonios domat.

Antonius Armenia dolo potitus, in Aegyptum abit.

τῶν δὲ ὁπλιτῶν οἱ μὲν ταῖς προμήκεσιν ἀσπίσι ταῖς κοίλαις χρώμενοι, περὶ τὰ ἔσχατα τάσσονται, καὶ σὺν ἄλλους τὰ ὅπλα περιβεβλημένοι, ἔξω τε βλέποντες, περιέχουσιν. οἱ δὲ τὰς πλατείας ἀσπίδας φέροντες, ἐν τῷ μέσῳ συναγείροντες, κἀκείνας αὐτῶν ἑαυτῶν τε καὶ τῶν λοιπῶν ὑπεραίρουσιν, ὥστε μηδὲν ἕτερον ἢ ἀσπίδας ὁρᾶσθαι διὰ πάσης τῆς φάλαγγος, καὶ ἐν σκέπῃ ἐκ τῶν βελῶν πάντας ὑπ' αὐτὰς εἶναι ἐκ τῆς πυκνότητος τῆς συντάξεως. οὕτω γάρ τοι πεπύκνωται, ὡς καὶ βαδίζειν τινὰς ἐπάνω αὐτῆς δύνασθαι. τὸ μὲν οὖν σχῆμα τῆς τάξεως ταύτης τοιοῦτόν ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν χελώνην ἔλαχε κλῆσιν, διά τε τὸ ἰσχυρὸν αὐτῆς, καὶ τὸ εὐσκεπές. χρῶνται δὲ αὐτῇ διχῇ. ἢ γὰρ πρὸς φρούριόν τι προσμίσγοντες, προσαναβαίνοντες καὶ προσμαχοῦσιν· ἢ ὑπὸ τοξοτῶν περιϊστοχισθέντες ποτέ, συμπλάζουσιν οὕτω πάντες, ὡς δοκεῖν ὅτι κεκμήκασι, πελασάντων δὲ τῶν ἐναντίων ἐξαίφνης ἐγείρονται, κἀντεῦθεν σφᾶς ἐκπλήττουσι καὶ ταράττουσιν. ὃ καὶ τότε συμβέβηκε. πολλοῖς γάρ, ὡς εἴρηται, βαλλόμενοι βέλεσι, τόν τε συνασπισμὸν τῆς χελώνης ἐποίησαν, καὶ τὰ γόνατα πρὸς τὴν γῆν ἤρεισαν τὰ εὐώνυμα. νομίσαντες οὖν αὐτοὺς οἱ βάρβαροι ὑπὸ τῶν τραυμάτων κατεπτωκέναι, τὰ μὲν τόξα ἀπέθεντο, τὰ δὲ ξίφη σπασάμενοι ὡς συγκόψοντες ἐπῆλθον αὐτοῖς. ἐξαναστάντες δὲ οἱ ῥωμαῖοι, καὶ αὐτοῖς προσπεσόντες, οἷα γυμνοὺς ὡπλισμένοι, ἀπροσδοκήτους παρεσκευασμένοι, τοξότας ὁπλῖται, βαρβάρους ῥωμαῖοι κατέκοψαν. ἀντώνιος μὲν οὖν ὑπὸ τῶν πολεμίων οὐκέτι δεινὸν οὐδὲν ἔπαθεν, ὑπὸ δὲ ψύχους προσεταλαιπώρει. χειμὼν γὰρ ἦν, καὶ τῆς ἀρμενίας τὰ ὄρεα, δι' ὧν ἐπορεύετο, κρυσταλλώδη ἀεὶ ἐστίν, ὅθεν συχνοὶ τῶν αὐτοῦ διεφθάροντο. διὸ ὑπῆλθε τὸν ἀρμένιον, καὶ ἐθώπευσε, καίτοι δι' ὀργῆς ἐκεῖνον ποιούμενος. χρήματα δὲ τοῖς περιλειφθεῖσι διανείμας τῶν στρατιωτῶν, ἀπῆρεν εἰς αἴγυπτον πρὸς τὴν κλεοπάτραν, δι' ἣν μεγάλως ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν διεβέβλητο, ὅτι τε παῖδας ἐξ αὐτῆς ἔσχε, καὶ ὅτι χώρας αὐτῇ πολλὰς ἐχαρίσατο. οὕτως γὰρ τῷ ἔρωτι αὐτῆς καὶ ταῖς γοητείαις ἐδεδούλωτο, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ τὴν ὀκταβίαν πρὸς αὐτὸν ἐκ ῥώμης ἀφικνουμένην, ἐπανελθεῖν κελεῦσαι, καὶ μὴ αὐτῷ προσελθεῖν. ὁ δὲ καῖσαρ ἦλθε μὲν εἰς τὴν σικελίαν, χρονίσας δ' ἐν αὐτῇ διὰ τὸν χειμῶνα, καὶ μαθὼν ὥς τινα τῶν ἐθνῶν τῶν ῥωμαίοις ὑποκειμένων διὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ ἐπανέστησαν, ἐπανῆλθε, καὶ ἐπ' ἐκείνους παρεσκευάζετο, καὶ τοὺς μὲν δι' αὐτοῦ, τοὺς δὲ δι' ἑτέρων προσηγάγετο καὶ ὑπέταξεν. ἐπί τε καὶ ἐπὶ παννονίους ἐστράτευσεν, οἳ νέμονται μὲν πρὸς τῇ δαλματίᾳ παρ' αὐτὸν τὸν ἴστρον, ἀπὸ νωρικοῦ μέχρι τῆς ἐν τῇ εὐρώπῃ μυσίας, κακόβιοι μὲν ὄντες, ἅτε μὴ γῆς, μήτ' ἀέρων εὖ ἥκοντες, οὐκ οἶνον γεωργοῦντες, οὐκ ἔλαιον, τὰς δὲ κριθὰς καὶ τὰς κέγχρους ἐσθίοντες ὁμοίως καὶ πίνοντες· νομίζονται δὲ σφῶν ἀνδρειότατοι, οὓς καί τινες τῶν ἑλλήνων παίονας προσηγόρευσαν, τὸ ἀληθὲς ἀγνοήσαντες. πρὸς γὰρ τῇ ῥοδόπῃ καὶ πρὸς αὐτῇ τῇ μακεδονίᾳ τὸ τῶν παιόνων ἔθνος ἐστί. τούτους δὲ παννονίους καὶ οἱ ἄλλοι καλοῦσι, καὶ αὐτοὶ ἑαυτούς. ἐπὶ τούτους ὁ καῖσαρ τότε στρατεύσας, καὶ διὰ μάχης αὐτοῖς πολλάκις χωρήσας, ὁμολογίᾳ προσηγάγετο ὕστερον. ἀντώνιος δὲ τὸν ἀρμένιον τιμωρήσασθαι μηχανώμενος, οὐκ ἐνέλιπε πάντα λίθον κινῶν, τὸ τῆς παροιμίας, ἕως αὐτὸν ὑπηγάγετο εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελθεῖν. εἰσελθόντα δὲ κατέσχε, καὶ ἐν ἀδέσμῳ εἶχε φρουρᾷ, καὶ περιῆγεν αὐτὸν κατὰ τὰ φρούρια ἔνθα οἱ θησαυροὶ ἐναπέκειντο, προδοῦναι αὐτοὺς λαβεῖν. ὡς δὲ οὐδὲν ἤνυεν (οἱ γὰρ ἀρμένιοι τὸν παῖδα αὐτοῦ τὸν πρεσβύτατον τὸν ἀρτάξην βασιλέα ἀνθείλοντο), ἔδησεν αὐτὸν ἁλύσεσιν ἀργυραῖς, οἱονεὶ τιμὴν αὐτῷ ταύτην νέμων ὡς βασιλεῖ, καὶ πε-

περὶ τοῦ ἔθνους τῶν παννονίων οἷ οἰκοῦσι, καὶ ἃ ἐσθίουσιν.

ὅτι δόλῳ ἀντώνιος τὸν ἀρμένιον ὁ ἀντώνιος.

καὶ πᾶσαν τὴν ἀρμενίαν κατέσχε, τοῦ ἀρτάξου πρὸς τοὺς πάρθους ἀποχωρήσαντος, ἐπειδὴ ἡττήθη μαχόμενος. ἀντώνιος δὲ τὰ μὲν στρατεύματα ἐς ἀρμενίαν κατέλιπεν, αὐτὸς δ' ἀνεκομίσθη πρὸς αἴγυπτον, μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν παίδων, ἄγων ἐκεῖ τὸν ἀρμένιον, καὶ τήν τε λείαν τῇ κλεοπάτρᾳ ἐχαρίσατο, καὶ τὸν ἀρμένιον μετὰ τῶν οἰκείων περιβαλὼν χρυσοῖς δεσμοῖς, ἐκείνῃ προσήγαγεν. οἱ δὲ οὔθ' ἱκέτευσαν αὐτὴν, οὔτε μὴν προσεκύνησαν, ἀλλ' ὀνόμασι προσηγόρευσαν. μετὰ δὲ τῆς κλεοπάτρας ἀντώνιος βασιλίδα βασιλέων καλεῖσθαι ἐκέλευσε, καὶ τοῦ πρότερον καίσαρος αὐτὴν γυναῖκα ὠνόμαζε, τὸν δὲ υἱὸν αὐτῆς παῖδα ἐκείνου ὡς ἀληθῶς, ἵνα τὸν καίσαρα τὸν ὀκταούιον ὡς ποιητὸν ἐκείνου παῖδα, καὶ μὴ γνήσιον διαβάλλῃ· καὶ χώρας αὐτοῖς ἔνειμε. τοῖς δ' οἰκείοις παισὶ τοῖς ἐκ τῆς κλεοπάτρας, κεκλημένοις πτολεμαίῳ καὶ ἀλεξάνδρῳ, ἑτέρας πολλὰς προσεκλήρωσε. τοιαῦτα δὲ πράττων, ἐπέστελλε τῇ βουλῇ, ὅτι τῆς ἀρχῆς τε παύσεται, καὶ τὰ πράγματα ἐπ' αὐτῇ καὶ τῷ δήμῳ ποιήσεται, οὐχ οὕτω φρονῶν, ἀλλ' ὅπως ταῖς περὶ αὐτοῦ ἐλπίσιν ἢ ἀναγκάσωσι παρόντα τὸν καίσαρα καταθέσθαι τὰ ὅπλα, ἢ μισήσωσιν ἀπειθήσαντα. ἄχρι δὲ τοῦ ἀράξου ἐλθὼν, ὡς ἐπὶ τοὺς πάρθους στρατεύων, ἠρκέσθη τῇ πρὸς τὸν μῆδον ὁμολογίᾳ. συμμαχήσειν γὰρ ἀλλήλοις συνέθεντο. ὁ μὲν κατὰ τῶν πάρθων, ὁ δὲ κατὰ τοῦ καίσαρος, καὶ στρατιώτας ἀλλήλοις ἀντέδοσαν. καὶ ὁ μὲν μῆδος τῆς ἀρμενίας τῆς νεοκτήτου τῆς ἀντωνίου εἴληφε τινά· ἀντώνιος δὲ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ἰωτάπην, ὡς τῷ ἀλεξάνδρῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ συνοικήσουσαν. καὶ ἐπὶ τούτοις ἐς τὴν ἰωνίαν καὶ ἐς τὴν ἑλλάδα ἐπὶ τῷ πολέμῳ τοῦ καίσαρος ὥρμησεν. ὁ δὲ μῆδος συμμαχούμενος τοῖς ῥωμαίοις, ἐπελθόντας αὐτῷ τοὺς πάρθους καὶ τὸν ἀρτάξην ἐνίκησε. τοῦ δ' ἀντωνίου τοὺς οἰκείους στρατιώτας μετακαλεσαμένου, τοὺς δ' ἐκείνου κατέχοντος, ἀνθήττητο καὶ ἑάλω. καὶ οὕτως ἡ ἀρμενία μετὰ τῆς μηδίας ἀπώλετο. οἱ μέντοι ῥωμαῖοι τὴν μὲν δημοκρατίαν ἀφῄρηντο, οὐ μὴν καὶ ἐς φανερὰν μοναρχίαν κατώλισθον, ἕως ὅ, τε σέξτος ἀπώλετο, καὶ τὰ ἐπαναστάντα ἔθνη ἐδεδούλωτο, καὶ ὁ πάρθος οὐδὲν προσεκίνει. τότε γὰρ φανερῶς ἐπ' ἀλλήλους ὁ ἀντώνιος καὶ ὁ καῖσαρ ἐστράτευοντο, καὶ ὁ δῆμος ἀκριβῶς ἐδεδούλωτο. αἰτίαι δὲ τοῦ πολέμου αὗται σφίσιν ἐσκήπτοντο. ἀντώνιος μὲν καίσαρι ἐνεκάλει, ὅτι τήν τε λεπίδου χώραν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ τὴν τοῦ σέξτου ἐσφετερίσατο, καὶ τούτων ἀπῄτει τὰ ἡμίση, καὶ τῶν στρατιωτῶν οὓς ἐκ τῆς ἀνηκούσης αὐτῷ ἰταλίας ἐστράτευσεν. ὁ δὲ καῖσαρ ἐκείνῳ, ὅτι τὴν αἴγυπτον καὶ ἄλλα μὴ λαχὼν ἔχει, καὶ ὅτι τὸν σέξτον ἀπέκτεινε (αὐτὸς γὰρ ἑκὼν ἐκείνου φείσασθαι ἔλεγε) καὶ ὅτι τὸν ἀρμένιον ἀπάτῃ συλληφθέντα ἔδησε, κἀκ τούτου ῥωμαίοις κακοδοξίαν προσέτριψε, καὶ τὰ ἡμίση τῶν λαφύρων καὶ αὐτὸς ἀπῄτει καὶ τὴν κλεοπάτραν αὐτῷ καὶ τοὺς παῖδας τοὺς ἐξ αὐτῆς, καὶ τὰ δοθέντα σφίσι, πρὸ πάντων ἐπέφερεν. ἐν τοῖς μάλιστα δ' ᾐτιᾶτο, ὅτι τὸν καισαρίωνα ἐς τὸ γένος ἀσῆγε τοῦ καίσαρος. ταῦτ' οὖν ἐνεκάλουν ἀλλήλοις, καὶ τέως οὐκ ἀναφανδὸν κατ' ἀλλήλων ὡπλίζοντο, ἕως δομίτιος γναῖος καὶ σόσσιος γάϊος τῆς τοῦ ἀντωνίου μερίδος ὄντες, ὑπάτευσαν. τότε δὲ πρὸς ἀλλήλους ἐπολεμώθησαν. ὁ γὰρ σόσσιος πολλὰ μὲν ἐν τῇ νουμηνίᾳ ἐπῄνεσε τὸν ἀντώνιον, πολλὰ δὲ κατεῖπε τοῦ καίσαρος. καὶ τότε μὲν ὁ καῖσαρ τῆς πόλεως ὑπεχώρησεν, αἰτίαν ἄλλην πλασάμενος. μετὰ ταῦτα δ' ἐπανελθὼν, καὶ φρουρὰν ἑαυτῷ περιστήσας στρατιωτῶν, μέτρια μὲν περὶ ἑαυτοῦ διελέχθη. τοῦ δ' ἀντωνίου καὶ τοῦ σοσσίου πολλὰ κατηγόρησε, καὶ ἀδικοῦντα τὸν ἀντώνιον διὰ γραμμάτων ἐξελέγχειν ὑπέσχετο.

οἱ δὲ

ὅτι ἡ τὴν ἀρμένιον ἡ τὴν αὐτοῦ, τῇ κλεοπάτρᾳ ὁ ἀντώνιος ἐχαρίσατο, καὶ ὅτι ἀναπαύονται περὶ αὐτῶν ἐκεῖνοι ἐμαρον.

ὅτι τὴν μὲν δημοκρατίαν οἱ ῥωμαῖοι ἀπώλεσαν, οὐ μὴν δὲ ἐς φανερὰν ὑπῆλθον μοναρχίαν. αἰτίαι δι' ἃς ὁ καῖσαρ καὶ ὁ ἀντώνιος ἐχθροὶ ἀλλήλων ἐγένοντο.

ac totā Armeniā subegit: Artaxes uerò acie uictus, ad Parthos confugit. Antonius legionib. in Armenia relictis, Armenium in Aegyptū cum uxore & liberis adduxit: prædacp̄ donata Cleopatræ, Armeniū cum suis, aureis cathenis uinctū, ad eā adduxit. Illi uerò nec supplices mulieri facti sunt, necp̄ eā adorarūt, sed suo nomine cōpellarūt. Post hæc Cleopatrā reginā regū appellari iussit, & prioris Cæsaris uxorē, filiū ipsius germanū Cęsaris filiū nominauit: ut Cæsarē tanq̄ adoptiuū & alienū criminaretur, eisq̄ prouincias assignauit. Suis uerò ex Cleopatra filijs Ptolemæo & Alexādro, multa regna attribuit. Quæ dū ageret, ad Senatū scripsit, se imperio abiturum, & summam rerum ipsi & populo restituturum: non q̄ ita sentiret, sed ut ea spe Cæsarem uel ab armis discedere cogerent, uel non obtemperantē odissent. Vsq̄ ad Araxem progressus, ut Parthos oppugnaturus, pactis cū Medo factis acquieuit. Ita enim conuenerat, ut Medus Antonio contra Cæsarem, Antonius Medo contra Parthos præstò esset: & milites inter se commutarunt. Ac Medus Armeniæ recens partæ nonnulla accepit, Antonius Iotapen Medi filiam, quam Alexandro filio despōderet. Post hæc in Ioniam & Græciam ad Cæsarianum bellum est profectus. Medus Romanorum auxilijs munitus, Parthos & Artaxen arma inferentes uicit. Sed cum Antonius suos milites reuocasset, illius uerò retinuisset, uicissim uictus & captus est. Sic & Armenia & Media perierunt. Romani uerò etsi libertatem amiserant, non tamen apertæ monarchiæ subiecti sunt, priusq̄ Sexto interfecto, & seditiosis gentib. subactis, à Partho quoq̄ ocium fuit. Tum uerò Antonio & Cæsare manifestè inter se bellū gerētib. populus haud dubia seruitute est oppressus. Belli aūt causæ hæ prætendebātur. Antonius Cæsarem accusabat, q̄ Lepidi & Sexti prouincias & copias sibi uendicasset, earūq̄ semissem postulabat: nec nō eorū militū, quos ex Italia ad illū pertinente, in exercitu haberet. Cæsar illū uicissim, q̄ Aegyptū priuata autoritate sibi uendicasset, & Sextū occidisset, cui ipse ultrò pepercisset: & q̄ Armenio per fraudē capto & uincto, nomini Romano ignominiæ maculam aspersisset, ac manubiarū semissem & ipse postulauit. Cleopatrā uerò & susceptos ex ea liberos, & donationes eis factas, ante omnia ei obijciebat. Illud tamē in primis querebatur, quòd Cæsarionē in familiā Cæsaris induceret. Dum adhūc modū inuicē expostulant, arma dissimulāter parabant, donec Cn. Domitius & C. Sosius Antonianę factionis, Coss. sunt designati. Tum uerò apertè hostes facti sunt. Cum enim Sosius Calendis multa in Antonij laudem cum Cæsaris criminatione disseruisset: Cæsar per aliam causam urbe excessit. Deinde reuersus, præsidio militum adhibito, modestè de se ipso locutus, Sossium & Antonium acriter accusauit, seque Antonium literis prolatis iniuriarum conuicturum esse affirmauit.

Initia & occasiones manifesti belli inter Cæsarem & Antonium.

Consules

Consules igitur, qui nec contradicere auderet, & tacere non possent, urbe relicta, nō paucis senatoribus comitantibus, ad Antonium secōtulerunt: ac uicissim alij Antonio relicto ad Caesarem abierunt, infensi ob Octauiam repudiatam, & Cleopatrae odio. E quibus Caesar cùm alijs Antonij arcanis cognitis, tum quale & ubi testamentum eius esset: id acceptum publicè recitauit, facinus iniquissimum ausus, eaque recitatione etiam addictissimos Antonio sic cōmouit, ut & Consulatum & omnem potestatem ei adimerent: & eius familiaribus impunitatē & laudationes decernerent, si illum reliquissent: & Cleopatrae bellum apertè indicerēt, quod ad Antonium potius spectabat, quem propter illam nihil non subiturum norant: cui ita seruiebat, ut eam & reginam & dominam appellaret, & milites Romanos in custodia habere pateretur, quorum clypeis Cleopatrae nomen inscriptum erat. Praeterea mulier unà cum eo forū ingrediebatur, ludos una curabat, ius unà dicebat, unà equitabat. In urbib. lectica ferebatur, ipse pedes cum eunuchis sequebatur. Unà & pingebatur, & fingebatur: ac ipse quidem Bacchus & Osiris, illa Isis & Luna uocabat. quamobrem artibus illius mente captus putabatur. Neque uerò eum solū, sed & proceres eius eò redegit imposturis suis, ut Romanis quisque se imperaturū speraret: & in Capitolio ius dicere, uotum & iusiurandum maximum duceret. Antonius uerò aliquādo acinacē accingebat, & peregrina ueste utebat. Quòd si illi, Romanorū consuli & duci, crimini dabat peregrina uestis: nostri tēporis imperatores quis reprehensione eximat, qui à patrio uestitu recedunt, & non interdum, sed subinde barbarica ueste utūtur? Hoc rerum statu Caesar et Antonius ad bellum se parabant, uterque multis socijs munitus: ac multa uulgò iactabantur, et signa fiebant. Nam in sacrificio quodam simius fanum Cereris ingressus, cōturbauit omnia. Multi pueri Romę congregati, et in factionem Antonianam et Caesarianam diuisi, nemine iubente inter sese decertarunt: & qui Antonij nomen praeferebāt, uicti sunt. Eiusdem statua marmorea sanguine manauit. Ignis fanum Cereris & Spei absumpsit. acciderunt & alia huius generis, quorum nihil eos terruit. Antonius enim festinauit, ut eos inopinātes in Italia opprimeret. Sed cum Corcyram appulisset, atque inde in Peloponesum nauigasset, Patris hybernauit, & milites passim distribuit: Caesar uerò Brundusio soluēs, tempestate fatigatus recessit. Vere incipiente Antonius se nō cōmouit. nā eius classiarij ex diuersis gentibus collecti, cum procul ab eo hybernarent: neque sese exercebāt, & morbo ac transfugijs minuebātur. Agrippa quoque Methone impetu capta, nauium onerariarū appulsus obseruādo, & in alijs atque alijs Graeciae locis excensus faciendo, admodū eū perturbabat. Caesar uerò omnes milites, omnes senatores, omnes equites, quorū aliqua erat autoritas, Brundusij cōuenire iussit: alios,

Caesar senatum & populum contra Antonium concitat, cum testamento recitato.

Prodigia Actiacum bellum antegressa.

Actiaci belli apparatus.

οἱ οὖν ὕπατοι μήτ' ἀντειπεῖν θαρροῦντες, μήτε σιωπᾶν ὑπομένοντες, τῆς πόλεως ἐκχωρήσαντες, ἀπῆλθον πρὸς τὸν ἀντώνιον, καὶ τῶν ἄλλων βουλευτῶν οὐκ ὀλίγοι αὐτοῖς συναπεληλύθασιν· καὶ αὖθις ἕτεροι τὸν ἀντώνιον λιπόντες, παρὰ καίσαρα προσεχώρησαν, ὅτι τήν τε τῆς ὀκταβίας συνοίκησιν ἀπώσατο, καὶ ὅτι τῇ κλεοπάτρᾳ ἤχθοντο. ἐξ ὧν μαθὼν ὁ καῖσαρ τά τε ἄλλα τοῦ ἀντωνίου, καὶ τὰς διαθήκας αὐτοῦ, καὶ παρὰ τίνι ἐτύγχανον, ἔλαβέ τε αὐτάς, καὶ δημοσίᾳ ἀνέγνω, πρᾶγμα ποιήσας παρανομώτατον. τοσαύτην δὲ διὰ τὰ γεγραμμένα ὀργὴν καὶ οἱ πάνυ ἐκείνῳ προσκείμενοι ἐνεδείξαντο, ὥστε τήν τε ὑπατείαν καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἐξουσίαν ἀφείλοντο, καὶ τοῖς συνοῦσιν αὐτῷ ἄδειαν καὶ ἐπαίνους, ἐὰν ἐγκαταλίπωσιν αὐτόν, ἐψηφίσαντο· καὶ τῇ κλεοπάτρᾳ πόλεμον ἐπήγγειλαν αὐτίκα, ὡς μᾶλλον πρὸς τὸν ἀντώνιον ἐχθροῦ (ᾔδεσαν γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνης πάντα ὑποδύντα) οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐδουλώσατο, ὥστε βασιλίς τε καὶ δέσποινα ὑπ' ἐκείνου καλεῖσθαι, στρατιώτας τε ῥωμαίους ἐν τῷ δορυφορικῷ αὐτῆς ἔχειν, καὶ ταῖς ἀσπίσι πάντων τὸ ὄνομα αὐτῆς ἐγγράφεσθαι. καὶ εἰς τὴν ἀγορὰν δὲ μετ' αὐτοῦ ἐσεφοίτα, καὶ τὰς πανηγύρεις συνδιετίθετο, τὰς δίκας τε συνεξήταζε, καὶ συνίππευε, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν ἐκείνη μὲν ἐν δίφρῳ ἐφέρετο, ὁ δ' ἀντώνιος πεζῇ μετὰ τῶν εὐνούχων αὐτῆς ἠκολούθει· συνεγράφετό τε αὐτῇ, καὶ συνεπλάττετο, αὐτὸς ὄσιρις καὶ διόνυσος λεγόμενος, ἐκείνη δὲ σελήνη καὶ ἶσις. ὅθεν ἔκφρων ὑπ' αὐτῆς ἐκ μαγγανείας ἔδοξε γεγονέναι. καὶ οὐκ ἐκεῖνον μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς παρ' αὐτῷ δυναμένους κατεγοήτευσε καὶ κατέδησεν, ὡς ἐλπίσαι καὶ τῶν ῥωμαίων ἄρξειν, εὐχήν τε ποιεῖσθαι μεγίστην καὶ ὅρκον, τὸ ἐν τῷ καπιτωλίῳ δικάσαι. ὁ δ' ἀντώνιος ἀκινάκην τε ἐνίοτε παρεζώννυτο, καὶ ἐσθῆτι ἐχρῆτο παρὰ τὰ πάτρια. τοῦτο δ' οὖν ὑπάτῳ ὄντι καὶ στρατηγῷ ῥωμαίων, εἰς αἰτίωμα ἐλογίσθη ἡ ἔξω τῆς πατρίου στολή. τοὺς δ' ἐν νῦν βασιλεῖς ῥωμαίων πῶς ἄν τις ἐξαιρέσαιτο μώμου καὶ αἰτιάσεως, μεταμφιεννυμένους παρὰ τὰ πάτρια, καὶ οὐκ ἐν φίεσι, ἀεὶ δὲ κεχρημένους ἐσθῆτι βαρβαρικῇ; οὕτω μὲν οὖν τῷ τε καίσαρι καὶ τῷ ἀντωνίῳ συνεσκεύαστο τὰ πράγματα. οἱ δὲ παρεσκευάζοντο πρὸς τὸν πόλεμον, ἕκαστος πολλοὺς συμμάχους προσειληφώς· καὶ πολλὰ παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐθρυλλεῖτο, πολλὰ δὲ καὶ σημεῖα γεγόνασι. πίθηκός τε γὰρ εἰς τὸ δημήτριον ἐν ἱερουργίᾳ τινὶ ἐσελθών, πάντα τὰ ἔνδον συνέχεε. καὶ παῖδες ἐν τῇ ῥώμῃ πολλοὶ ἀθροισθέντες, κελεύσαντος μηδενός, συνέμιξαν ἀλλήλοις, οἱ μὲν ὡς καισάρειοι, οἱ δ' ὡς τοῦ ἀντωνίου μαχόμενοι, καὶ ἡττήθησαν οἱ τὸ τοῦ ἀντωνίου ὄνομα φέροντες. εἰκών τε αὐτοῦ λιθίνη αἷμα ἀνῆκε. καὶ πῦρ τό, τε δημήτριον, καὶ ναὸν ἕτερον ἐλπίδος διέφθειρε. καὶ ἄλλα τοιαῦτα συνεβεβήκει. οὐδὲν δὲ τούτων αὐτοὺς ἐφόβησεν· ἀλλ' ὁ μὲν ἀντώνιος ὥρμησεν ὡς ἐν τῇ ἰταλίᾳ ἀδοκήτως αὐτοῖς τὸν πόλεμον ποιησόμενος. ἐλθὼν δὲ εἰς κέρκυραν, κἀκεῖθεν εἰς τὴν πελοπόννησον ἀναπλεύσας, αὐτὸς μὲν ἐν πάτραις παρεχείμασε, τοὺς δὲ στρατιώτας πανταχόσε διέπεμψεν. ὁ δὲ καῖσαρ ἀνήχθη μὲν ἐκ τοῦ βρεντεσίου, χειμῶνι δὲ περιπεσὼν καὶ πονηθείς, ἀνεχώρησεν. ἀρχομένου δὲ ἔαρος ὁ μὲν ἀντώνιος οὐδαμῇ ἐκινήθη. σύμμικτοι γὰρ ἐκ πολλῶν ἐθνῶν ὄντες οἱ τριηρῖται αὐτοῦ, καὶ πόρρω χειμάζοντες ἀπ' αὐτοῦ, οὐκ ἐγυμνάζοντο, καὶ νόσῳ καὶ αὐτομολίαις ἠλαττοῦντο. καὶ ὁ ἀγρίππας τὴν μεθώνην κατασχὼν ἐξ ἐφόδου, καὶ τὰς κατάρσεις τῶν ὁλκάδων παρατηρῶν, καὶ ἐκβάσεις ἄλλοτε ἄλλῃ τῆς ἑλλάδος ποιούμενος, ἰσχυρῶς αὐτὸν ἐθορύβει. ὁ δὲ καῖσαρ πάντας μὲν τοὺς στρατιώτας, πάντας δὲ τοὺς δυναμένους τι τῶν βουλευτῶν καὶ ἱππέων, εἰς τὸ βρεντέσιον συνήγαγε, τοὺς μὲν

ἴσως ὁ κα... παρὰ τὸ ἀντώνιον ἐδουλώσατο, ὁ πο... γεγονὼς ἐγ... λειπεν.

ὅτε στρατεύσοντο κατ' ἀλλήλων πόλεμον ὁ καῖσαρ καὶ ὁ ἀντώνιος, πολλὰ σημεῖα συμβεβήκει.

» τοὺς μὲν ὅπως αὐτῷ τι συμπράξωσι, τοὺς δὲ ὅπως μὴ μο-
» νωθέντες τι νεοχμώσωσι· καὶ ἵν' ἐνδείξηται, ὅτι τὸ πλεῖ-
» στον καὶ κράτιστον τῶν ῥωμαίων ὁμόγνωμον κέκτηται·
καὶ σὺν αὐτοῖς τὸν ἰόνιον διαβέβηκε, καὶ τὴν κέρκυραν
ἐκλειφθεῖσαν ὑπὸ τῶν φρουρούντων λαβὼν, ἐς τὸν λιμένα
τὸν γλυκὺν κατῆρε. καλεῖται δὲ οὕτως, ὅτι ἐκ τοῦ ποτα-
μοῦ τοῦ ἐς αὐτὸν ἐμβάλλοντος γλυκαίνεται. κἀνθένδε ἐς
τὸ ἄκτιον ἔπλει. ὡς δὲ οὐδεὶς οὔτ' ἀντανήγετο, οὔτε ἐς λόγους
ἦει αὐτῷ, εἰ καὶ πρὸς μάχην εἰ πρὸς ὁμολογίαν ἐκκαλουμένῳ
σφᾶς φανέντες, κατέλαβε τὸ χωρίον ἐκεῖνο, ἐν ᾧ νῦν ἡ νι-
κόπολις, κἀκ τούτου ἐφώρμει τῷ ἀκτίῳ κατά γῆν
τε καὶ θάλασσαν. τὸ δὲ ἄκτιον οἱ τοῦ ἀντωνίου προκατέλα-
βόν τε, καὶ πύργοις ὀχύρωσαν ἑκατέρωθεν. ἐπεὶ δὲ τὴν τοῦ
καίσαρος ἄφιξιν ἐπύθετο ὁ ἀντώνιος, ἠπείχθη μετὰ
τῶν περὶ αὐτὸν ἐς τὸ ἄκτιον· οὐκ εὐθὺς μέντοι καὶ ἠγωνί-
σατο, καίτοι τοῦ καίσαρος παντὶ τρόπῳ ἐς ἀγῶνα
αὐτὸν προάγοντος. ἀκροβολισμοῖς δὲ ἐπὶ πλείους ἡμέρας ἐ-
χρῆτο, μέχρι συνήθροισε τὰ στρατεύματα. ὁ δὲ καῖσαρ
ἐς τὴν ἑλλάδα, τήν τε μακεδονίαν ἔπεμψε στρατιὰν,
ὅπως πρὸς ἐκεῖνα μετενέγκῃ καὶ ἄκοντα τὸν ἀντώνιον.
καὶ ὁ ἀγρίππας τήν τε λευκάδα καὶ τῶν ἐν ταύτῃ σκα-
φῶν αἰφνιδίως ἐπιπλεύσας ἐκράτησε, καὶ πάτρας εἷ-
λε, καὶ τὴν κόρινθον προσεποιήσατο. καὶ ὁ τίτος ὁ μάρκος,
ταῦρός τε ὁ στατίλιος, τὸ ἱππικὸν τοῦ ἀντωνίου ἀθρόον
ἐκδραμόντες συνέσχον, καὶ φιλάδελφον βασιλέα πα-
φλαγονίας προσεποιήσαντο. καὶ ὁ δομίτιος ὁ γναῖος
καὶ ἄλλοι τῷ καίσαρι προσεχώρησαν. φοβηθεὶς οὖν ὁ ἀν-
τώνιος, μὴ ἔτι καὶ οἱ ἐς τὴν μακεδονίαν καὶ τὴν θρᾴκην ἐ-
πέμφθησαν παρ' αὐτοῦ, τῷ καίσαρι προσθῶνται, ὥρμησε
πρὸς αὐτούς. κἀν τούτῳ ναυμαχία τις συνέστη· καὶ παρὰ
μὲν τὴν πρώτην προσβολὴν ἐτρέψαντο οἱ τοῦ ἀντωνίου τοὺς
καίσαρος ὀλίγους ὄντας. τοῦ δὲ ἀγρίππου, ὃς παντὸς αὐτοῦ
τοῦ τοῦ καίσαρος ναυτικοῦ, κατὰ τύχην ἐπιδημήσαν-
τος, οὐ μόνον οὐδὲν τῆς νίκης οἱ τοῦ ἀντωνίου ἀπώναντο, ἀλ-
λὰ καὶ ἀπώλοντο. καὶ διὰ τοῦτο ἐπανελθὼν ὁ ἀντώνιος,
ἱππομαχίᾳ τινὶ πρὸς τὴν τοῦ καίσαρος προφυλακὴν
ἡττήθη. καὶ ἐπεὶ τὰ ἐπιτήδεια αὐτὸν ἤρξατο ἐπιλεί-
πειν, βουλὴν ἐποιήσατο, πότερον κατὰ χώραν μείναντες
διακινδυνεύσωσιν, ἢ μεταστάντες χρόνῳ τὸν πόλεμον διε-
νέγκωσι. καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα συνεβούλευσαν. ἡ δὲ κλεο-
πάτρα τὰ ἐπικαιρότατα τῶν χωρίων φρουραῖς παραδο-
θῆναι, καὶ τοὺς λοιποὺς συναπαίρειν αὐτοῖς ἐς τὴν αἴγυπτον
συμβουλεύσασα, ἐνίκησεν. ἐς δὲ ταύτην ἦλθε τὴν γνώμην
ὑπὸ σημείων θορυβηθεῖσα, καὶ ἐκ τῆς τοῦ στρατεύματος ἀ-
θυμίας καὶ ἀῤῥωστίας δείσασα, καὶ τὸν ἀντώνιον διεφόβη-
σεν. οὐ μέντοι λάθρα, οὐδὲ μὴν φανερῶς ἐκπλεῦσαι ὡς
φεύγοντες ἐβουλεύσαντο, ἵνα μὴ ἐς δέος τοὺς συμμάχους
ἐμβάλωσιν· ἀλλ' ὡς ἐπὶ ναυμαχίαν παρασκευαζόμενοι,
κἀντεῦθεν τὰ ἄριστα τῶν σκαφῶν ἐκλεξάμενοι, ὅτι ἐκ
τῆς φθορᾶς τε καὶ τῆς αὐτομολίας οἱ ἐρέται ἠλάττωντο,
κατέπρησαν τὰ λοιπὰ, καὶ νύκτωρ πάντα τὰ τιμιώ-
τατα λαθραίως ἐμβαλόντες αὐτοῖς, ἕτοιμα ἐς ἔκπλουν
ἐποίησαν. καὶ τοὺς στρατιώτας παρεθάῤῥυνε πρὸς τὴν ναυ-
μαχίαν, διαλεχθεὶς αὐτοῖς ὁ ἀντώνιος. καὶ οὕτως πάντας
μὲν τοὺς πρώτους τῶν συνόντων αὐτῷ ἐς τὰς ναῦς ἐν-
εβίβασεν, ἵνα μή τι νεωτερίσωσιν, ὡς ὁ δέλλιος καὶ ἄλ-
λοι τινὲς αὐτομολήσαντες. παμπληθεῖς δὲ καὶ τοξότας,
καὶ σφενδονήτας, καὶ ὁπλίτας ἐνεβίβασε. τριήρεις μὲν
γὰρ ὀλίγας εἶχεν, αἱ δὲ λοιπαὶ τετρήρεις καὶ δεκήρεις ἦσαν
αὐτῷ. καῖσαρ δὲ κατιδὼν μὲν καὶ τὴν παρασκευὴν αὐτοῦ, καὶ

περὶ τοῦ καλουμένου γλυκέος λιμένος.

συμβολαὶ ἀντωνίου καὶ καίσαρος.

ναυμαχία καὶ νίκη τοῦ καίσαρος.

ὅτι ἡ κλεοπάτρα ἀπιέναι ἐς αἴγυπτον συνεβούλευσεν τῷ ἀντωνίῳ.

alios, ut aliquid adiutarent: alios, ne ſcorſim rebus nouis ſtuderent: utq; oſtẽderet, ſe maximę præſtantiſsimæq; partis Romanorum cõſenſu niti. cũ ijsq; Ionio trãſmiſſo, & Corcyra, quam præſidiarij reliquerant, capta, in portu Glycẽ appulit, qui à dulcedine fluuij in eum influẽtis nomen habet: inde Actiũ nauigauit. Cum nemo contrà claſſem educeret, neq; quicquam uel ad pugnam uel ad deditionem hoſtes prouocanti reſponderẽt: cum occupauit locũ, in quo nunc eſt Nicopolis, ibiq; circa Actium terra mariq; ſtationes habuit. Nam ipſum Actium Antoniani præoccupatum turribus utrinq; muniebant. Antonius aduentu Cæſaris cognito, cum ſuis Actium properauit: ſed non ſtatim pugnauit, quamuis à Cæſare modis omnibus laceſſeretur. tumultuarijs tamen pugnis per dies complures certauit, donec conduxiſſet ſuos exercitus. At Cæſar in Græciam & Macedoniam miſis copias, ut Antonium uel inuitum illuc pertraheret. Agrippa ſubito acceſſu Leucade & nauib. illius loci potitus eſt, Patras cæpit, Corinthum ad deditionem compulit. Titus Marcus & Taurus Statilius, equitatũ Antonij ſubita excurſione cæperunt, & Philadelphum Paphlagoniæ regem in ſuas partes traduxerunt. Cn. item Domitius & alij ad Cæſarẽ ſe contulerunt. Veritus igitur Antonius, ne ij quos in Macedoniam & Thraciam miſiſſet, idem facerent, ad eos properauit. Interea conflictus quidam mari factus eſt: & Cæſariani, pauci numero, ab Antonianis principiò pulſi. Sed fortuito Agrippę ſuperuentu, qui toti Cæſarianę claſsi præerat, factum eſt, ut illi non modò nullum uictoriæ fructum caperent, ſed etiam interirent. Qua de cauſa reuerſus Antonius, equeſtri certamine cum primis Cæſaris excubijs congreſſus, ſuccubuit. Et quia cõmeatus penuria laborare incipiebat, concilio indicto deliberauit, an manendum, & Martis alea periclitãda: an uerò aliò abeundum, & bellũ ducendum eſſet. Alijs aliud cenſentibus, Cleopatrę ſententia uicit, ut opportuniſsimis locis præſidia imponerẽtur, cæteri ſecum in Aegyptum nauigarent. Id autem conſilij cæpit, tum quòd prodigijs quibuſdam terrebatur, tum quia exercitus deſperationem & morbum timebat: Antonio quoq; terrorem incuſsit. Sed quia neq; clàm, neq; etiam apertè tanquam fugientes abire uolebãt, ne socijs terrorem incuterent, ſed tanquã ad pugnam parati nauibus optimis delectis, & quia morbo & transfugijs remigum imminutus erat numerus, reliquis crematis, & noctu precioſiſsimis quibuſq; reb. clàm illatis, ad nauigandum ſe inſtruxerunt. Antonius milites pro concione ad pugnam incitauit, atq; ita primores omnes familiarium ſuorum in naues impoſuit, ne quid noui molirentur: ut Dellius & alij tranſfugæ fecerant. Quàm plurimos etiam funditores, ſagittarios & armatos impoſuit. Triremes enim paucas habebat, cæteræ quadriremes & decíremes erãt. Cæſar eorũ inſtructione uiſa, cõtrà ſe

Cleopatræ & Antonij fuga.

oo parabat.

parabat. sed eorum consilio tum ex alijs tum ex Dellio cognito, exercitum conuocauit: quem dum ad pugnã cohortatur, ingenti imbri & turbine in classem Antonij illato, resumpta fiducia, eorũ abitũ obseruauit. Cumq; Antoniani in procinctu starent, nec tamen prodirẽt: in animo habuit, eos uel stantes aggredi, uel repellere. Sed quia neq; prodibant, neq; se conuertebant, sed loco non mutato aciem cõdensabant, aliquantulũ moratus est: deinde congressi pu- 10 gnauerunt. Cum diu æquo Marte & ancipiti uictoria dimicaretur: Cleopatræ LX naues, signo ab ea dato, uelis ad discessum elatis pelago se commiserunt. Antonius uerò abeuntem Cleopatræ nauẽ cõspicatus, in quinqueremẽ trãscendit: oblitusq; rerum omniũ, eam persequitur, quæ ipsum perdiderat, & amplius perditura erat. Illa uero agnitis nauis insignibus, substitit. Ita in illius nauem receptus, & solus in proram progressus, sedit tacitus. triduoq; sic exacto, cũ 20 Tænarum uenisset, à familiarium mulierũ cœtu ad concœnationem & ad concubitũ est inuitatus. Eius uerò classis post discessum ipsius cũ ad horam usq; decimã restitisset, iussu Cæsaris igni iniecto partim cremata est, partim capta. Dicuntur circiter CCC naues esse captæ. Hic naualis pugnæ fuit exitus, IIII nonas Septẽb. ac tum Cæsar solus rerum omnium potiri cœpit, ut ab eo tempore imperiũ eius numerari incipiat. In castrorum loco urbem Nicopolim à uictoria nomine indito condidit, & statuas æreas 30 hominis & asini collocauit. Fert enim noctu-no tẽpore, pridie eius diei quo nauale prælium commissum est, tabernaculo ad naues contemplandas egressus, in hominẽ agasonẽ incidisse, qui rogatus quis esset, respõderit, sibi Fortunati esse nomẽ, asino Victorini. Eę statuę pòst Byzãtium trãslatæ, in equestri theatro steterũt. Pedestres aũt & equestres Antonij copię cũ VII pòst illius fugam dies permansissent, deniq; ad uictorẽ transfuerũt. Quidã uero, ex Romanis po- 40 tissimum, ad Antoniũ, socij domũ abiecerũt. Cæsar in Italiã properãs, ueritus ne quis in ea motus existeret, Brundusium cum uenisset, nõ amplius est progressus. nam ibi eum & senatus & ordo equester, & plebis maxima pars conuenerunt. Vbi rebus quibusdam ex sententia confectis, iterum in Græciam discessit, & nauib. per Isthmum Peloponnensem ob tempestatem traductis, celeriter in Asiã transijt. At Cleopatra 50 Aegyptum occupare contendit, ne qui res nouas molirentur metuens. quò cum uenisset, undiq; pecunia & copias coegit. Antonius in Lybiam nauigauit. Cum autẽ is quoq; exercitus, quem ibi habebat, defecisset, sibi manus afferre uoluit: sed ab amicis prohibitus, Alexandriã uenit. Ibi ad pugnam se instruentes, tamẽ legatos de pacis conditionibus ad Cæsarem miserunt. Cleopatra uerò, clam Antonio, familiaribus eius pecunias, ipsi Cæsari aureũ sceptrum, 60 eiusdem materiæ coronam, & sellam regiam misit, tanquam unà cum his imperium etiam ei traderet.

Actiaca uictoria Monarchiæ Cæsaris initium.

Eutychus. Nicon.

Antonij & Cleopatræ in Aegypto res cum Cæsare.

ἀντιπαρετάξατο. μαθὼν δὲ καὶ τὴν διάνοιαν σφῶν ἐξ ἄλλων τε καὶ ἐκ τοῦ Δελλίου, συνήγαγε τὸ στράτευμα, καὶ ὡς μάχην δι' ὀλίγου ἕξων, παρεκάλει. καὶ τούτῳ ὑετοῦ γενομένου λάβρου, καὶ ζάλης πολλῆς εἰς τὸ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν ἐμπεσούσης, ἀνεθάρσησεν ὁ Καῖσαρ, καὶ τὸν ἔκπλουν αὐτοῦ ἐπετήρει. ὡς δὲ παρετάξαντο μὲν οἱ τοῦ Ἀντωνίου, οὐ μέντοι προῄεσαν, ὥρμησε μὲν ὡς καὶ ἑστῶσί σφισι προσμίξων, ἢ καὶ ἀναχωρῆσαι ποιήσων. ὡς δ' οὔτ' ὥρμησαν, οὔτ' ἀνέστρεψαν, ἀλλὰ κατὰ χώραν ἔμενον, τῇ συντάξει τε ἐπεπύκνωντο, ἀνέσχε μέχρι τινὸς, εἶτα συμπεσόντες ἐναυμάχουν. ἀγχωμάλου δὲ τῆς ναυμαχίας οὔσης ἐπὶ πολὺ καὶ ἀκρίτου, αἱ Κλεοπάτρας ἑξήκοντα νῆες, συνθήματος παρ' αὐτῆς δοθέντος, ὡς ἐπὶ πλοῦν ἤρμοσαν τὰ ἱστία, καὶ πρὸς τὸ πέλαγος ὥρμησαν. ὁ δ' Ἀντώνιος τὴν Κλεοπάτρας ναῦν ἰδὼν ἐκπλέουσαν, πάντων ἐπιλαθόμενος, ἐς πεντήρη μεταβὰς, ἐδίωκε τὴν ἀπολωλεκυῖαν αὐτὸν, καὶ ἔτι προσαπολέσουσαν. ἡ δὲ γνωρίσασα τὸ τῆς νεὼς σημεῖον, ἀνέσχε, καὶ ἀναληφθεὶς ἐς τὴν ἐκείνης ναῦν, μόνος ἐλθὼν ἐς πρῷραν, ἐκάθητο σιωπῶν, καὶ τρεῖς ἡμέρας οὕτω διήγαγεν. ἐν δὲ Ταινάρῳ γενομένους αἱ συνήθεις γυναῖκες συνήγαγον, καὶ συνδειπνεῖν καὶ συγκαθεύδειν πεπείκασιν. τὸ δὲ τοῦ Ἀντωνίου ναυτικὸν μετὰ τὴν αὐτοῦ ἀποχώρησιν ἀντισχὸν μέχρις ὥρας δεκάτης, πυρὸς ἐπιρριφθέντος ταῖς σκάφεσι, κελεύσαντος Καίσαρος, τὸ μὲν κατεφλέχθη, τὸ δ' ἑάλω. λέγονται γὰρ περὶ τριακοσίας νῆας ἑαλωκυίας. τοῦτο μὲν τῆς ναυμαχίας τέλος ἐγένετο κατὰ τὴν δευτέραν τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. καὶ τότε μόνον ὁ Καῖσαρ τὸ κράτος ἅπαν περιελήλυθεν, ὡς ἐκ τούτου δὴ τοῦ κράτους τῆς αὐτοῦ μοναρχίας ψηφίζεσθαι. πόλιν δ' ἐν τῷ τοῦ στρατοπέδου τόπῳ συνῴκισε, Νικόπολιν καλέσας αὐτήν. ἔστησε δὲ καὶ στήλας χαλκᾶς ἀνθρώπου καὶ ὄνου. λέγεται γὰρ, νυκτὸς ἔτι οὔσης καθ' ἣν ἡμέραν ἡ ναυμαχία συνέστη, ἐκ τῆς σκηνῆς αὐτῷ προελθόντι, καὶ περιϊόντι τὰς ναῦς, ἄνθρωπος συναντῆσαι ὄνον ἐλαύνων. πυθομένῳ δὲ τοὔνομα, εἰπεῖν, ἐμοὶ μὲν Εὔτυχος ὄνομα, τῷ δ' ὄνῳ Νίκων. αἱ στῆλαι δ' αὐτῶν ὕστερον ἀνακομισθεῖσαι εἰς τὸ Βυζάντιον, ἕστηκαν ἐν τῷ τῆς ἱππηλασίας θεάτρῳ. ἡ δὲ πεζή τε καὶ ἱππικὴ δύναμις τοῦ Ἀντωνίου μετὰ τὴν ἐκείνου φυγὴν ἡμέρας ἑπτὰ συμμείνασα, τέλος τῷ κρατήσαντι προσεχώρησαν. τινὲς δὲ, καὶ μάλιστα τῶν Ῥωμαίων, ἀπῆλθον πρὸς τὸν Ἀντώνιον, οἱ δ' ἄλλοι σύμμαχοι οἴκαδε. ὁ μέντοι Καῖσαρ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἠπείχθη, μή τι στασιάσωσι φοβηθείς. ἐλθὼν δ' ἐς τὸ Βρεντήσιον, ἐκεῖ τὸ πορρωτέρω προεχώρησεν. ἥ τε γὰρ γερουσία καὶ οἱ ἱππεῖς, τοῦ τε δήμου τὸ πλεῖστον καὶ ἐκεῖσε συνῆλθον ἐκεῖ. ἔνθα τὰ αὐτῷ δοκοῦντα καταπραξάμενος, ἐς τὴν Ἑλλάδα αὖθις ἀπῆρε. καὶ διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Πελοποννήσου τὰς ναῦς διὰ τὸν χειμῶνα διαγαγὼν, ταχέως ἐς τὴν Ἀσίαν ἀνεκομίσθη. Κλεοπάτρα δὲ φυγοῦσα, καταλαβεῖν τὴν Αἴγυπτον ἐσπούδασε, δεδοικυῖα μή τι νεωτερίσωσι. καὶ γενομένη ἐν ταύτῃ, πανταχόθεν συνέλεγε χρήματα, ἤθροιζέ τε δυνάμεις. Ἀντώνιος δὲ ἐς Λιβύην ἀπέπλευσεν. ἐπεὶ δὲ καὶ ὅπερ εἶχεν ἐκεῖ στράτευμα ἀπέστη αὐτοῦ, ὥρμησε μὲν ἑαυτὸν ἀνελεῖν· ὑπὸ δὲ τῶν φίλων κεκώλυτο, καὶ ἀπεκομίσθη ἐς Ἀλεξάνδρειαν. καὶ παρεσκευάζοντο μὲν ὡς καὶ πολεμήσοντες· ἔστειλαν δέ τινας καὶ πρὸς Καίσαρα, λόγους ὑπὲρ εἰρήνης κομίζοντας, τοῖς δὲ συνοῦσιν αὐτῷ χρήματα· καὶ ἡ Κλεοπάτρα κρύφα τοῦ Ἀντωνίου, σκῆπτρον αὐτῷ χρυσοῦν καὶ στέφανον ὅμοιον, καὶ δίφρον βασίλειον ἐπέπεμψεν, ὡς καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δι' αὐτῶν διδοῦσα.

δῶρα. ὁ δὲ τὰ μὲν δῶρα ἔλαβεν, οἰωνὸν αὐτὰ ποιησάμενος, ἀπεκρίνατο δὲ τῷ μὲν ἀντωνίῳ οὐδέν· κλεοπάτρᾳ δὲ, ὅτι ἀποκτείνασα τὸν ἀντώνιον, ἢ ἐκβαλοῦσα, ἄδειαν αὐτή λήψεται, καὶ τὴν ἀρχὴν ἕξει ἀπαρεγχείρητον. ἐν τοσούτῳ δὲ τὰς ἐν τῷ ἀραβικῷ κόλπῳ ναυπηγηθείσας τῇ κλεοπάτρᾳ τριήρεις, κατέκαυσαν οἱ ἄραβες, καὶ τὰς ἐπικουρίας οἱ δῆμοι καὶ οἱ δυνάσται ξύμπαντες ἀπηρνήσαντο. ἀντώνιος δὲ καὶ ἡ κλεοπάτρα ἀκούσαντες τὰ παρὰ τοῦ καίσαρος αὐτοῖς ἐπεσταλμένα, ἔπεμψαν αὖθις, ἡ μὲν χρήματα αὐτῷ πολλὰ δώσειν ὑπισχνουμένη, ὁ δὲ τῆς τε φιλίας καὶ τῆς συγγενείας αὐτοῦ ἀναμιμνήσκων· καὶ ἑαυτὸν διαχρήσεσθαι ἐπηγγέλλετο, εἰ δι' αὐτοῦ ἡ κλεοπάτρα σωθείη. οὐδὲν μὲν οὐδὲ τότε τῷ ἀντωνίῳ ἀπεκρίθη· τῇ δὲ κλεοπάτρᾳ πολλὰ καὶ τότε ἠπείλησε καὶ ὑπέσχετο. φοβηθεὶς δὲ μὴ τὰ χρήματα πάμπολλα ὄντα διαφθείρῃ ἡ κλεοπάτρα, ἃ εἰς τὸ μνημεῖον ὃ ἐν τοῖς βασιλείοις κατεσκεύαζεν, ἤθροισε (καὶ γὰρ πάντα κατακαύσειν ἠπείλει μεθ' ἑαυτῆς, εἰ τοῦ βραχέος διαμάρτῃ) θύρσον οἰκεῖον ἔπεμψεν ἐξελεύθερον, πολλὰ φράσοντα αὐτῇ φιλάνθρωπα, καὶ ὅτι ἐρῶντα εἴποι ὁ καῖσαρ αὐτῆς. ὅθεν καὶ τὸ πηλούσιον κατέσχεν ὁ καῖσαρ, δυνάμει μὲν τὸ φαινόμενον, λάθρᾳ δὲ προδοθὲν ὑπὸ κλεοπάτρας. ἐρᾶν γὰρ αὐτῆς ἐκεῖνον ἀκούσασα, καὶ τούτου ἐφιεμένη, ἐκδοῦσα αὐτῷ προέκατο τὸ πηλούσιον. ὁ δὲ ἀντώνιος ἀπὼν, ἐπεὶ τὴν τοῦ πηλουσίου κατάληψιν ἔγνω, ἐπανελθὼν, πρὸ τῆς ἀλεξανδρείας τοῖς καίσαρος ἱππεῦσιν, καὶ συμβαλὼν τοῖς ἵπποις κεκμηκόσιν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐνίκησε. κἀκ τούτου ἀναθαρσήσας, καὶ διὰ τοξευμάτων εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ καίσαρος γραμμάτια ἔπεμψε, πολλὰ χρήματα τοῖς στρατιώταις ἐπαγγελλόμενος, προσέμιξε καὶ τῷ πεζῷ, καὶ ἡττήθη. καὶ ὁ μὲν ἐκπλαγεὶς ἀπέκλινε πρὸς τὸ ναυτικὸν, καὶ ὡς ναυμαχήσων παρεσκευάζετο, ἢ πρὸς ἰβηρίαν πλευσούμενος. γνοῦσα δὲ τοῦτο ἡ κλεοπάτρα, τὰς μὲν ναῦς αὐτομολῆσαι ἐποίησεν, αὐτὴ δὲ εἰς τὸ ἡρῷον ἐσῆλθεν αἰφνίδιον, ὡς τάχα τὸν ἀντώνιον φοβουμένη, ὑπολαβόντα προδίδοσθαι παρ' αὐτῆς. δύο δὲ ἦσαν ἐκεῖ σὺν αὐτῇ θεράπαιναι, καὶ εὐνοῦχος εἷς. ἀσφαλισθεῖσα δὲ, τὰς μὲν θύρας κατέκλεισεν ἀσφαλῶς, πρὸς δὲ τὸν ἀντώνιον τοὺς ἀπαγγελοῦντας ἔπεμψεν ὅτι τέθνηκεν. πιστεύσας δὲ ἐκεῖνος, ἑνὶ τῶν παρόντων ἐπέτρεψεν ἀποκτεῖναι αὐτόν. ὡς δὲ ἐκεῖνος, σπασάμενος τὸ ξίφος ἑαυτὸν κατειργάσατο, εὖγε, εἶπεν, ὦ ἔρως (τοῦτο γὰρ ἦν ὄνομα τῷ ἀνθρώπῳ) ὅτι με τί χρὴ ποιεῖν διδάσκεις· καὶ πλήξας ἑαυτὸν διὰ τῆς κοιλίας, εἰς τὴν κλίνην ἀφῆκεν. οὐ μὴν ἐκ τοῦ θανασίμως ἡ πληγή. θορύβου δὲ γενομένου, ᾔσθετο ἡ κλεοπάτρα, καὶ τὰς μὲν θύρας οὐκ ἀνέῳξεν, ἄνωθεν δὲ προκύψασα (οὔπω γὰρ τὰ πρὸς τῇ ὀροφῇ ἐξείργαστο) καὶ μαθοῦσα τὸ γεγονὸς, κομίζειν αὐτὸν εἰς τὸν τάφον ἐκέλευσε. γνοὺς δὲ ἐκεῖνος ὅτι ζῶσαν αὐτήν, παρεκάλει κομισθῆναι ἐκεῖ, καὶ κομισθεὶς σειραῖς καὶ καλωδίοις ἀνείλκετο παρ' αὐτῆς καὶ τῶν θεραπαινίδων ἀμφοῖν. δεξαμένη δὲ αὐτὸν αἵματι πεφυρμένον καὶ δυσθανατοῦντα, τούς τε πέπλους περιερρήξατο ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ στέρνα ἔτυπτε καὶ κατεσπάραττε ταῖς χερσίν. ὁ δὲ οἶνον πιεῖν ᾔτησε, καὶ πιὼν, καί τινα ὁμιλήσας τῇ κλεοπάτρᾳ, ἐξέλιπε. καίσαρ δὲ ἀγγελθέντος αὐτῷ τοῦ θανάτου τοῦ ἀντωνίου, ἀπεδάκρυσε, καὶ τὰς ἐπιστολὰς ἐκείνου τοῖς φίλοις ἀναγινώσκων, κατεγίνωσκεν ἑαυτοῦ, ὡς εὐγνώμονα αἰτοῦντος ἐκείνου καὶ δίκαια, αὐτοῦ δὲ φορτικῶς καὶ ὑπερηφάνως πρὸς τὰς ἀποκρίσεις διακειμένου. ἐς δὲ τὴν κλεοπάτραν ἔπεμψε τὸν προκλήϊον, ζῶσαν αὐτὴν κρατῆσαι θέλων, μέγα πρὸς δόξαν ἡγούμενος, εἰσαγαγεῖν αὐτὴν εἰς τὸν θρίαμβον. ἡ δὲ ἐντὸς θυρῶν κεκλεισμένων ἰσχυρῶς, ἑστῶσα διελέχθη αὐτῷ.

Ἵνα ὁ καῖσαρ τῷ ἀντωνίῳ ... (margin)

Μάχη τοῦ τε καίσαρος καὶ τοῦ ἀντωνίου. (margin)

Ὅτι ἀντώνιος ... ἡ κλεοπάτρα ... ἑαυτὸν ... (margin)

Ὅπως ἐξέλιπεν ἡ κλεοπάτρα. (margin)

deret. Cæsar muneribus boni ominis causa acceptis, Antonio nihil respondit: Cleopatræ nunciari iussit, si Antoniũ uel occidisset, uel eiecisset, se impunitatẽ ei daturum, & regnũ inuiolatum relicturũ. Interea ædificatas Cleopatræ in sinu Arabico naues, Arabes cremauerũt, auxilia populi Dynastæq; omnes negauerũt. Accepto Cæsaris respõso, denuó legatos miserũt: Cleopatra magnam pecuniã pollicẽs, Antonius cognationis & amicitiæ eum cõmonefaciens, seq; sibi manus allaturũ affirmans, si suus interitus Cleopatræ salutem allaturus esset. Cæsar uerò ne tum quidẽ Antonio quicq; respondit, Cleopatræ uerò multa & cõminatus & pollicitus est: & quia metuebat, ne mulier ingentẽ pecuniam, quã in monumentũ in regia paratũ intulerat, aboleret (minata enim erat, nisi uotorũ cõpos fieret, eam se unà secum crematurã) Thyrsum libertum ad eam misit, qui præter alia humanitatis plena, illud etiã ei diceret, Cæsarem amore illius esse captum. Sic Pelusio potitus est, quasi urbẽ ui expugnasset, cũ reuera prodita esset à Cleopatra. Nam quũ se ab illo amari audisset, atq; eius desiderio teneretur, statim ei Pelusiũ dedidit. Antonius igitur absens, Pelusij occupatione cognita, in reditu ante Alexandriã equitatũ Cæsaris itinere fatigatũ uicit. Inde receptis animis, & eo fretus, q; literas sagittis appẽsas in castra Cæsaris eiaculatus esset, quib. magnam pecuniam militib. pollicebatur: etiã pedites aggressus, & uictus, spe in classem collata, ita se parauit, quasi aut mari pugnaturus, aut in Hispaniã abiturus. Eo Cleopatra cognito, curauit ut naues ad Cæsarem transirent, ipsa monumentũ repentè cum duab. ancillis & uno eunucho subijt, quasi Antoniũ timeret, qui se ab ipsa prodi putaret. & ianua diligenter clausa, ad illũ misit, qui ei nunciarent, ipsam esse mortuã. Quod cum crederet Antonius, se à quodã occidi iussit. Vt uerò ille stricto gladio semetipsum interfecit: Rectè uerò, inquit, Eros (id enim homini erat nomen, q̃d Latinis Amorem siue Cupidinẽ significas) quid sit agẽdum me doces: illatoq; in uentrem ictu, nõ statim letifero, lectulo incubuit. Tumultu orto, Cleopatra fores non aperuit, sed supernè prospectans (necdum enim tectum absolutũ erat) eo facinore cognito, illũ in monumentũ inferri iussit. qui cum eam uiuere cognouisset, ut ad eam portarẽ, orauit. Cũ allatus esset, cathenis et funib. ab ea & ambabus ancillis attrahebatur. Quem ubi cruentatum & moribundũ accepit, uestes suas scidit, & pectus manib. plãxit, ac se lacerauit. At ille uino postulato, haustoq;, nõnulla cum muliere collocutus, expirauit. Cæsar Antonij morte nũciata, illachrymauit: & literas eius amicis recitans, seipsum damnauit, q; illi æqua & iusta postulanti, arroganter & superbè responsum negasset. Proculeium autem ad Cleopatram capiendam, & in uita retinendam misit: quód magnæ sibi gloriæ fore putabat, si eam in triumpho duceret. Illa uerò intra fores fortiter clausas stans, cũ eo col-

Antonij interitus.

Cleopatræ interitus.

locuta est. Cæsar cognito loco in quo esset, Gallum misit qui cum ea ageret. Quo de industria sermonem ad fores trahente, Proculeius cum duob. ministris scala per fenestrã clam scandit. Cum uero altera ex unà inclusis mulieribus exclamasset, Misera Cleopatra uiua caperis: pugione quo accincta erat, se ferire instituit. Sed Proculeius celeriter accurrit, eamq; cõtinuit: & erepto q; pugione, inquisiuit, ne quod uenenũ occultaret. Cæsar Epaphrodito liberto mandauit, ut eam omni diligẽtia uiuentem asseruaret, atq; ipse urbem ingressus est. Antonio à Cleopatra magnifico & regio apparatu tumulato, cũ febre laboraret (nã pectus eius exulceratũ erat & inflammatum) inedia sibi necem cõsciscere instituit. Quo Cæsar animaduerso, minis & terrore de liberis iniecto, eam ueluti machinis admotis expugnauit, ut cibum & curationẽ admitteret, ac paulo post ipse ad eam alloquendam uenit. Illa uero in tenui stragulo instar paupérculæ decumbẽs, exiliẽs: & cũ ad eius genua prouoluta, recũbere iussa esset, cum uoce tremula & oculis fletu confectis assidenti perinde orauit, ac si uitæ cupidissima esset, postremò pecuniæ descriptionem ei obtulit. Cæsar eam uitæ cupidã esse ratus, gauisus est: ac se omni spe illã splẽdidius tractaturũ pollicendo decepisse putans, ipse magis est deceptus. Cũ enim illa cognouisset eum terra per Syriam iturũ, ipsam uero post triduum Romam missurũ: orauit, ut Antonio parentare liceret. quo permisso, ad monumentum perlata, magno luctu edito, loculoq; coronis & inferijs ornato, balneũ sibi parari iussit. Dũ lota accumbit, splẽdideq; prãdet: quidam ex agro uas plenum ficubus portans, à custodib. quid ferret rogatus, ostẽsis ficubus ingredi iussus est. Post prandiũ Cleopatra literas obsignatas Cæsari misit, quibus orabat, ut cum Antonio sepeliretur. Vnde ille statim intellexit, quid actum esset, ac rem explorari iussit. Qui missi erant, cum propere accurrissent, mortuã eam in aureo lecto regaliter ornatã inuenerũt, altera eius ancilla Irade ad pedes illius expirante, altera Charmonio ex grauedine capitis iam labascẽte, & diadema Cleopatræ exornante. Cui cum quidã dixisset, Pulchra uero ista sunt Charmoniũ: illa, Pulcherrima, inquit, & decora tot regib. oriũdæ. His dictis, & ipsa iuxta lectũ exanimis concidit. Fertur aũt Cleopatra morsu aspidis serpẽtis periisse, unà cum ficubus allata: alij in hydria asseruatam tradunt aspidem, & colu aurea lacessitam & irritatam eius brachium mordicus arripuisse. Dicitur & uenenum in cultello cauo habuisse, quem capillo occultauerit. Dion autem refert, acum qua capillum discriminaret, ueneno inunctam fuisse: cuius ueneni ea uis esset, ut cum sanguinem attigisset, celerrime & minima cum molestia exitium afferret. Vtcunque sit, illa perijt. ueritas ignoratur: nisi quòd in eius brachio duæ uibices tenues & obscuræ apparuerunt, in corpore nulla ueneni indicia sunt animaduersa. neque serpens ipse repertus est, nisi quòd nonnulli dixerunt, se tractus illius quosdam iuxta mare, quo

Controuersia de genere mortis Cleopatræ.

αὐτοῦ. ὡς δὲ καταμαθὼν τὸν τόπον ἀπήγγειλε Καίσαρι, Γάλλος μὲν ἐπέμφθη αὐτῇ εἰς διαλόγους ἐλθεῖν, ὃς ἐμήκυνε πρὸς ταῖς θύραις τὸν λόγον ἐπίτηδες, Προκλήϊος δὲ κλίμακι διὰ θυρίδος εἰσῆλθε λαθὼν μετὰ δύο ὑπηρετῶν. μιᾶς δὲ τῶν αὐτῇ συγκεκλεισμένων γυναικῶν ἀνακεκραγυίας, τάλαινα Κλεοπάτρα ζωγρεῖ, ὥρμησε μὲν ἑαυτὴν πατάξαι (περιέζωστο γὰρ ξιφίδιον) προσδραμὼν δὲ αὐτῇ ὁ Προκλήϊος, συνέσχεν αὐτήν, καὶ ἀφείλετο τὸ ξιφίδιον, καὶ μή τι κρύπτῃ φάρμακον ἐξηρεύνησεν. ἐπέμψε δὲ Καῖσαρ Ἐπαφρόδιτον 10 ἀπελεύθερον, κελεύσας ζῶσαν τηρεῖν πάσῃ ἐπιμελείᾳ, αὐτὸς δὲ Καῖσαρ εἰσήλασεν εἰς τὴν πόλιν. καὶ ὁ Ἀντώνιος ὑπὸ τῆς Κλεοπάτρας ἐτάφη πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς. πυρεσσούσης δὲ αὐτῆς γενομένης (ἐφλέγμηνε γὰρ αὐτῆς τὰ στέρνα, καὶ ἥλκωτο) τροφῆς ἀπείχετο, ὡς ἐντεῦθεν λυθησομένη τοῦ ζῆν. ὃ ὑπονοήσας ὁ Καῖσαρ, ἀπειλὰς αὐτῇ καὶ φόβους περὶ τῶν τέκνων προσέβαλεν, οἷς ἐκείνη καθάπερ μηχανήμασιν ὑπείκει, καὶ τροφὴν καὶ θεραπείαν προσίετο. ἧκε δὲ μετ᾿ ὀλίγον καὶ ὁ Καῖσαρ αὐτῇ εἰς λόγους ἐρχόμενος. ἡ δὲ λεπτῷ ἐν στιβάδι κατακειμένη ὥσπερ μονοχίτων, ἀνα- 20 πηδήσασα προσέπιπτεν αὐτῷ, ὑποτρέμουσα τῇ φωνῇ, καὶ συντετηκυῖα τοῖς ὄψεσι. κελεύσαντος δὲ τοῦ Καίσαρος ἀνακλιθῆναι, καὶ αὐτοῦ παρακαθεσθέντος, ἐδεῖτο αὐτοῦ ὡς μάλιστα τοῦ ζῆν ἀντεχομένη, τέλος δὲ τῶν χρημάτων ἀναγραφὴν αὐτῷ ἐνεχείρισεν. ὁ δὲ φιλοψυχεῖν αὐτὴν οἰόμενος, ἥσθη, καὶ εἰπὼν ὅτι πάσης ἐλπίδος αὐτῇ λαμπρότερον χρήσεται, ἀπατῆσαι μὲν αὐτὴν ᾤετο· μᾶλλον δ᾿ αὐτὸς ἠπάτητο. μαθοῦσα γὰρ ὡς ὁ Καῖσαρ μὲν πεζῇ διὰ Συρίας ἔγνωκεν ἀπιέναι, αὐτὴν δὲ ἐς τὴν Ῥώμην στέλλει μετὰ τρίτην ἡμέραν, ἐδεήθη Καίσαρος, ὅπως ἐνέγκῃ τῷ Ἀντωνίῳ χοάς. καὶ 30 ἐπιτρέψαντος, ἐπὶ τὸν τάφον κομισθεῖσα, πολλὰ ὠλοφύρετο, ἅτε εἰ ψᾶσα καὶ κατασπασαμένη τὴν σορόν, ἐκέλευσεν αὐτῇ λουτρὸν γενέσθαι. λουσαμένη δέ, καὶ κατακλιθεῖσα, ἄριστον ᾔρειτο λαμπρόν. καί τις ἧκεν ἀπ᾿ ἀγροῦ κομίζων ἄγγος σύκων μεστόν. τῶν δὲ φυλάκων, τί φέροι ἀνακρινόντων, ἐκεῖνος τὰ σῦκα ὑπέδειξεν, οἱ δὲ εἰσάγειν ἐκέλευον. μετὰ δὲ τὸ ἄριστον ἡ Κλεοπάτρα δέλτον κατασεσημασμένην τῷ Καίσαρι ἔστειλε. Καῖσαρ δὲ ὡς ἐνέτυχε λιταῖς δεομένης αὐτὸν συνταφῆναι τῷ Ἀντωνίῳ, ταχὺ συνῆκε τὸ πεπραγμένον, καὶ κατὰ τάχος τοὺς σκεψομένους 40 τὸ γενόμενον ἔπεμψεν. οἱ δρόμῳ καταλαβόντες, εὗρον αὐτὴν τεθνηκυῖαν ἐν χρυσῇ κλίνῃ κεκοσμημένην βασιλικῶς. τῶν δὲ θεραπαινῶν ἡ μὲν Εἰρὰς πρὸς τοῖς ποσὶν ἀπέθνησκεν. ἡ δὲ Χαρμόνιον ἤδη καρηβαροῦσα καὶ σφαλλομένη, κατεκόσμει τὸ περὶ κεφαλὴν ἐκείνης διάδημα. εἰπόντος δέ τινος, καλὰ ταῦτα Χαρμόνιον; κάλλιστα μὲν οὖν ἔφη, καὶ πρέποντα τῇ τοσούτων ἐκγόνῳ βασιλέων. καὶ ταῦτα εἰποῦσα, παρὰ τὴν κλίνην ἔπεσε καὶ αὐτή. λέγεται δὲ ἀσπίδος δήγματι θανεῖν, κομισθείσης μετὰ τῶν σύκων. οἱ δέ γε ὑδρίᾳ τηρηθῆναι τὴν ἀσπίδα φασίν, ἠλακάτῃ δὲ χρυσῇ τῆς 50 Κλεοπάτρας ἐκκαλουμένην αὐτήν, καὶ ἀγριανθεῖσαν ὁρμήσασαν, ἐμφῦναι αὐτῆς τῷ βραχίονι. λέγεται δὲ καὶ φάρμακον αὐτὴν ἔχειν ἐν κνηστίδι κοίλῃ, καὶ τὴν κνηστίδα κρύπτειν ἐν τῇ κόμῃ. ὁ δὲ Δίων, βελόνην αὐτὴν εἶναι φησίν, ᾗ τὰς τρίχας ἀνῄρει, ἰῷ κεχρισμένην, δύναμιν ἔχοντι, ἂν αἵματος ἅψηται, ὡς τάχιστα καὶ ἀλυπότατα φθείρειν. ἡ μὲν οὖν ἀπώλετο· τὸ δ᾿ ἀληθὲς οὐκ ἐγνώσθη, ἀλλ᾿ ὅτι περὶ τὸν ἐκείνης βραχίονα δύο νυγμαὶ ὤφθησαν λεπταί τε καὶ ἀμυδραί, οὐδὲ φαρμάκου τι σημεῖον περὶ τὸ σῶμα ἐκείνης ἐξηλέγχθη, οὔτε τὸ θηρίον εὑρέθη, εἰ μή τινες συρμούς αὐτοῦ παρὰ θά-

[illegible]

[illegible]

λασαν, ἐξ οὗ τὸ δωμάτιον ἀφεώρα καὶ θυρίδες ἦσαν, ἰδεῖν ἔφασκον. εἴκασται δὲ ἐξ ἀσπίδος αὐτὴν θανεῖν, ὅτι πολλὰ πρώην συνῆγε θανάσιμα φάρμακα, καὶ ταῦτα τοῖς κατεψηφισμένοις θάνατον προὔβαλλε· καὶ τὰ μὲν ὠκύμορα καταλαμβάνοντα, ὀδυνηρὸν δ᾽ ἐπιφέροντα θάνατον, τὰ δὲ πρᾳότερα μὲν, διὰ χρόνου δὲ κατεργαζόμενα· μόνον δὲ εὕρισκε τὸ δῆγμα τῆς ἀσπίδος ἄνευ σπασμοῦ κάρον ὑπνώδη ἐφελκόμενον ἱδρῶτι μαλακῷ, καὶ τῶν αἰσθητηρίων ἀμαυρώσει ῥᾳδίως ἐκπνεῖν. ἀκούσας δὲ ὁ καῖσαρ τὴν τελευτὴν αὐτῆς, ἐξεπλάγη. καὶ φάρμακα τῷ σώματι καὶ ψύλλους ἐπήγαγεν. οἱ δὲ ψύλλοι ἄνδρες εἰσί (γυνὴ γὰρ τὴν δύναμιν ταύτην ἔχειν οὐ πέφυκε) δύνανται δὲ πάντα ἰὸν παντὸς ἑρπετοῦ, πρὶν θανεῖν τὸν δεδηγμένον ἢ τετρωμένον, ἐκμυζᾶν, καὶ αὐτοί τι μὴ βλάπτεσθαι, καὶ τὸν πεφαρμαγμένον θεραπεύειν. φύονται δὲ ἐξ ἀλλήλων, καὶ δοκιμάζουσι τὰ γεννηθέντα, ἢ μετὰ ὄφεων ἐμβληθέντα, ἢ καὶ τῶν σπαργάνων αὐτῶν ἐπιβληθέντων ἰοβόλοις τισίν· οὔτε γὰρ τῷ παιδίῳ λυμαίνονται, καὶ ὑπὸ τῆς ἐσθῆτος αὐτοῦ ναρκῶσιν. ὁ μὲν οὖν καῖσαρ ἐπὶ τῇ τῆς γυναικὸς τελευτῇ ἤχθετο, καὶ τὴν ἐκείνης εὐγένειαν ἐθαύμασε, καὶ συνταφῆναι τῷ ἀντωνίῳ ἐκέλευσε πολυτελῶς καὶ βασιλικῶς. ἐντίμου δὲ καὶ αἱ θεράπαιναι ταφῆς ἔτυχον, ἐκείνου προστάξαντος. ἐτελεύτησε δὲ κλεοπάτρα μὲν τεσσαρακοντούτης, ἑνὸς δέοντος, τὰ δύο καὶ εἴκοσι βασιλεύσασα, πλείω δὲ τῶν δεκατεσσάρων ἀντωνίῳ συνάρξασα. ἀντώνιον δὲ οἱ μὲν ἕξ, οἱ δὲ τρισὶν ὑπερβαλεῖν φασι τὰ πεντήκοντα. τὸν δὲ τοῦ ἀντωνίου υἱὸν ἄντυλλον τὸν ἐκ τῆς φουλβίας, καὶ τὸν τῆς κλεοπάτρας τὸν καισαρίωνα, ὁ καῖσαρ ἀπέκτεινεν. ἀντώνιος μὲν οὖν καὶ κλεοπάτρα οὕτως ἀπήλλαξαν. καῖσαρ δὲ τὸ τοῦ ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως νεκρὸν εἶδε, καὶ προσήψατο αὐτοῦ. τὰ δὲ τῶν πτολεμαίων σώματα, καίτοι τῶν ἀλεξανδρέων δεῖξαι καὶ ταῦτα ἐθελησάντων, ἰδεῖν οὐκ ἠθέλησεν, εἰπὼν, ὅτι βασιλέα, ἀλλ᾽ οὐ νεκροὺς ἰδεῖν ἐπιθυμήσειεν. οὐδὲ τῷ ἄπιδι ἐντυχεῖν ἠθέλησε, λέγων, θεοὺς, ἀλλ᾽ οὐχὶ βοῦς προσκυνεῖν εἰθίσθαι. τὴν δ᾽ αἴγυπτον ὑποτελῆ ἐποίησε, χρήματά τε πάμπολλα εὗρε, καὶ πάντα ἀφείλετο. καὶ τὰ ἐκεῖ ὡς αὐτῷ ἐδόκει διοικησάμενος, ἐς τὴν ἀσίαν διὰ τῆς συρίας ἀπῆλθε, καὶ ἐκεῖ παρεχείμασεν. οἱ δὲ ῥωμαῖοι καὶ τότε καὶ πρότερον, ὅτε τὴν ναυμαχίαν ἐνίκησε, πολλὰς τιμὰς αὐτῷ ἐψηφίσαντο. κατὰ δὲ τὸν τοῦ θέρους καιρὸν ἐς τὴν ἑλλάδα καὶ ἐς τὴν ἰταλίαν ἐπεραιώθη. καὶ αὐτοῦ ἐς τὴν πόλιν εἰσελθόντος, ἔθυσαν οἱ ῥωμαῖοι, καὶ ὁ ὕπατος ἐβουθύτησεν, ὃ μήπω πρότερον ἐπ᾽ ἄλλῳ ἐγένετο. ἑώρτασε δὲ καὶ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις τὰ νικητήρια, καὶ ἐπιφανεῖς αἱ πομπαὶ πᾶσαι γεγόνασι. τοσαῦτα γὰρ ἠθροίσθησαν λάφυρα, ὥστε πάσαις ἐπαρκέσαι. παρεκομίσθη δὲ καὶ εἴδωλον τῆς κλεοπάτρας ἐπὶ κλίνης, ἀσπίδα ἐμπεφυκυῖαν ἔχουσα τῷ βραχίονι. καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ οἱ ἐκείνης παῖδες, ὅ, τε ἀλέξανδρος ὁ ἥλιος, καὶ κλεοπάτρα ἡ καὶ σελήνη. ἐφ᾽ ἅπασι δὲ ὁ καῖσαρ εἰσήλασε, καὶ θεωρίαι ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐγένοντο. καὶ ὁ κράσσος ὁ μάρκος κατὰ τούτους τοὺς χρόνους εἰς τὴν μακεδονίαν, καὶ ἐς τὴν θρᾴκην, καὶ ἐς τὴν ἑλλάδα πεμφθεὶς, πολλοῖς ἐπολέμησεν ἔθνεσι, καὶ τὰ μὲν ἐνίκησε, τὰ δὲ προσηγάγετο. τὰ δ᾽ ἔθνη ταῦτα πάλαι μὲν μυσοί τε καὶ γέται ἐκέκληντο, πᾶσαν γὰρ μεταξὺ τοῦ αἵμου καὶ τοῦ ἴστρου γῆν νεμόμενοι· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, τινὲς αὐτῶν καὶ ἄλλοις ὀνόμασιν ἐπεκλήθησαν. καὶ μετὰ ταῦτα πάνθ᾽ ὅσα ὁ ποταμὸς ὁ σάος ἐς τὸν ἴστρον ἐμβάλλων ὑπὲρ τῆς δαλματίας, καὶ τῆς μακεδονίας, τῆς τε θρᾴκης ἀπὸ τῆς παννονίας ἀφορίζει, ἐς τὸ τῆς μυσίας περιεχώρησεν ὄνομα, καὶ ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε πολλά ἐστιν ἔθνη, καὶ οἱ τριβαλλοὶ προσαγορευθέντες, οἵ τε κεκλημένοι

δαρδάνιοι

ὅτι ὁ καῖσαρ τὸν τοῦ ἀλεξάνδρου νεκρὸν εἶδεν.

ὅσας [illegible] οἱ ῥωμαῖοι πρὸς τὸν καίσαρα [illegible].

ὅσα ἔθνη οἱ ῥωμαῖοι ἐνίκησαν.

re, quò conclaue aspectabat, & fenestræ erant, conspexisse. Cæterum coniectura fuit, eam aspidis morsu periisse, quòd multa lethalia uenena pridem collegerat, eaque damnatis capitis proponebat. quorũ alia mortem celerẽ cum magno cruciatu afferrent, alia mitiora tardiorem. solum autem morsum aspidis obseruarat, ueternũ soporiferum cum molli sudore citra conuulsionẽ inducere, & sensib. hebetatis leuiter extinguere. Cæsar eius interitu audito obstupuit, & cadaueri remedia & Psyllos adhibuit. Psylli autẽ uiri sunt (nulla enim mulier ea ui prædita est) qui quoduis uenenũ cuiusuis serpentis, priusquàm is qui morsus aut uulneratus est, moritur, exugendo, nec ipsi lædũtur, & uenenis infecto salutem afferunt. Propagãtur alij ex alijs, & fœtus explorant, uel in serpentes cõiectos, uel eorum fascijs serpentibus iniectis: qui nec puerũ lædũt, & uestibus illius tecti torpescunt. Cæsar igitur Cleopatræ obitu doluit, generosam eius indolẽ admiratus, eamque magnificè regaliterque cum Antonio sepeliri iussit. Sunt & ancillæ iussu illius honorificã sepulturã assecutæ. obijt Cleopatra annos unde XL nata, è quib. II & XX regnauit, amplius XIIII cum Antonio imperauit. Antonium uerò alij III, alij VI, & L uixisse annos tradunt. Eius ex Fuluia filiũ Antyllũ, & Cleopatræ filiũ Cæsarionem, Cæsar interfecit. Cleopatra atque Antonio ad hũc modũ sublatis, Alexandri regis corpus uidit & attrectauit. Ptolemæorum etiã Alexãdrinis ostendere uolentibus, recusauit: se enim regem uidere cupiuisse, nõ cadauera. neque Apidẽ adire uoluit: quòd deos, non boues adorare consueuisset. Aegyptum tributariam fecit, & pecuniam omnem, quam ibi maximam reperit, secum auexit. Rebus in Aegypto suo arbitratu ordinatis, per Syriã in Asiam abijt, ibique hybernauit. Romani uerò & tum, & prius etiam, Actiacam uictoriam adepto plurimos honores decreuerunt. Sub æstatem in Græciam & Italiam traiecit. Eo Romã ingresso, populus sacrificauit, & cõsul bouem immolauit: quod nulli prius acciderat. Triumphum per triduum egit, pompæ omnes illustres fuerũt: tantumque manubiarũ adfuit, ut ijs omnibus sufficerent. Est & Cleopatræ statua in lecto traducta, eius brachio aspide inhærente. Inter alios captiuos, eius quoque liberi: Alexãder, qui & Sol: & Cleopatra, quæ & Luna dicebatur, in triũpho ducti sunt. Post omnia Cæsar inuectus, spectacula permultos dies edidit. Sub hæc tempora M. Crassus in Macedoniã, Thraciam & Græciam missus, & cũ multis gentibus bella gerens, alias uicit, alias in deditione accepit. Eæ gentes olim Mysi & Getæ uocabantur, omnẽ eum tractum qui intra Hæmũ & Istrum est, incolentes. Progressu temporis autem, quædam earum alijs nominibus sunt appellatæ. Deinde omnia ea quæ Sauus fluuius in Istrum influens, supra Dalmatiam, Macedoniã & Thraciam à Pannonia disterminat, Mysiæ appellationẽ subierũt. Inter eos, præter alias multas gentes sunt Triballi &

Psylli.

Cæsaris Aegypto subacta triumphus.

Mysi et Getæ à M. Crasso subacti.

Dardanij. Hæc igitur Romani sub regib. ac in libera republica, & à potentibus oppressa, annis XXV & DCC & gesserunt, & pertulerũt. Deinceps haud dubiè sub unius potestatem recidêrunt. Nam quum Cęsar in animo haberet, armis positis, imperium Senatui populoq; restituere, idq; consilium Agrippę & Mecœnati, quibus arcana sua credebat, aperuisset: Agrippa deponendæ potestatis autor ei fuit, Mecœnas cõtrarium omnino suasit. Nam cum lõgo iam tempore rerum potitus esset, aut potestatem ei retinendã, aut ea posita pereundũ esse affirmabat: quod qui semel imperarint, tutò uitam priuatã agere nullo modo possent. longaq; oratione monuit, quibus rationibus tutò & iustè, atq; etiã citra ciuium molestiã imperare posset, hac addita clausula: Si ea, quæ alio imperante tibi fieri uelles, ipse ultrò feceris alijs, neq; peccabis quicquam, & omnia feliciter administrabis, & suauissimè nulloq; cum periculo ætatẽ deges. His cõsilijs auditis, utroq; probato & collaudato, Mecœnatis sententiã est secutus: & monarchia nõ deposita, cognomentũ Imperatoris sibi asciuit, nõ illud quod antiquitus ob uictoriã tribui solebat, sed id quo regia potestas significabat. Anno sequenti sextum consul factus, Agrippa collega, quem insigni honore prosequebatur, desponsa etiã sorore Octauia, & princeps senatus cognominatus est, ut in liberrima ciuitate receptũ fuerat. In honorẽ Romæ & ciuium tum alia fecit, tum multos ad egestatẽ redactos liberaliter donauit: tũ ueteres tabulas eorũ qui in ærarios relati fuerant, exussit: tum quæ sub Antonio & Lepido per iniuriã acta fuerant, uno decreto aboleuit omnia. Quas ob res cũ laudibus in cœlum efferretur, maioris etiã honoris desiderio imperium à uolẽtibus accipere desiderauit, ac ne inuitis imperare uidereť, subornatis intimis suis, septimum consul in curia deprecatus est imperium: & summa rerum optimatib. demandata, eos rogauit, ut æquo animo se priuatã uitã agere paterentur. At senatores eius sententiã partim scientes, partim suspicantes, alij arguere nolebant, alij timebãt. Cum igiť ei credere alij fingerent, alij necesse haberent, imperiũ retinere coactus est scilicet. Quo adhuc modũ à Senatu populoq; firmato, omnẽ Reip. curã in se suscepit. Prouincias infirmiores, ut pacatas & imbelles, attribuit senatui: firmiores, ut periculosas & parum tutas, ipse retinuit. Id eò pertinebat, ut senatus pulcherrimis imperij partib. frui, ipse labores sustinere uideretur: cũ id eius consiliũ esset, ut illi inermes & imbelles essent, ipse arma teneret, & milites aleret. Ac ne quid regium præ se ferret, in prouincias sibi attributas imperium ad decenniũ accepit, quanto tempore se illas pacaturũ pollicebatur. Sed ea nimirũ uerba erant. Finito enim decennio, quinquenniũ: deinde alterum quinquenniũ, post decennium: mox alia quinquennia ei decreta sunt, ut decenniorũ successione per omnẽ ætatem solus rerum potiretur. Vnde factũ est, ut imperatores qui illum secuti sunt, cum in omnem ætatem crearentur, tamen deci-

Cæsar Mecœnate autore imperiũ retinet, atq; à S.P.Q.R. retinere cogitur scilicet.

Imperatoris cognomentum.

Decẽnij celebritas.

δαρδανίου. ταῦτα μὲν οὖν ἔν τε τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ δημοκρατίᾳ ταῖς τε δυναστείαις πέντε καὶ εἴκοσι καὶ ἑπτακοσίοις ἔτεσιν ἔπραξάν τε ῥωμαῖοι, καὶ ἔπαθον. ἐκ δὲ τούτου μοναρχεῖσθαι αὖθις ἀκριβῶς ἤρξαντο, καίτοι τοῦ καίσαρος τὰ, τὰ ὅπλα καταθέσθαι βουλομένου, καὶ τῇ γερουσίᾳ καὶ τῷ δήμῳ ἐπιτρέψαι τὰ πράγματα. τὴν μὲν οὖν γνώμην τῷ ἀγρίππᾳ καὶ τῷ μαικήνᾳ, οἷς ἐπίστευέ τε ἀπόρρητα, κοινωσάμενος, ὁ μὲν ἀγρίππας γνώμην ἀπεφήνατο αὐτῷ τῆς μοναρχίας [illegible]· ὁ δὲ μαικήνας τοὐναντίον συνεβούλευσεν ἅπαν, εἰπὼν, δεῖν τὴν μοναρχίαν ἐπὶ πολὺ διοικῆσαι αὐτὸν, καὶ ἀναγκαῖον εἶναι δυοῖν θάτερον, ἢ μοναρχεῖν αὐτὸν, ἢ ἀπολέσθαι ταύτης προέμενον. τοὺς γὰρ ἅπαξ μοναρχήσαντας ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι ἀδύνατον. ὑποθέμενος δὲ καὶ ὅπως ἀσφαλῶς καὶ δικαίως ἄρξει, πρὸς δὲ καὶ αὐτάρχως, πολλοὺς κατατείνας λόγους πρὸς τὰς ὑποθέσεις, καὶ ἐπὶ πᾶσι ταῦτα ἐπήγαγεν, ὅσα ἕτερόν τινα ἄρχοντά σε ποιεῖν ἐθέλεις, ταῦτα αὐτὸς αὐτοκράτωρ πράττων, οὔτε τι ἁμαρτήσεις, καὶ πάντα κατορθώσεις, ἥδιστά τε καὶ ἀκινδυνότατα ζήσεις. οἱ μὲν οὖν ταῦτα τῷ καίσαρι συνεβούλευσαν. ὁ δὲ ἄμφω μὲν καὶ ἐθαύμασε καὶ ἐπῄνεσεν, εἵλετο δὲ τὴν μαικήνα συμβουλὴν, καὶ ἐπὶ τὴν μοναρχίαν ἀπῄει, καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος προσελάβετο ἐπίκλησιν, οὐ τὴν ἐπὶ νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην τισί, ταύτην γὰρ πολλάκις ἐπεκλήθη, ἀλλὰ τὴν τὸ κράτος σημαίνουσαν τὸ βασίλειον. τῷ δὲ ἐξῆς ἔτει ἕκτον ὑπατεύσας, ἀγρίππα οἱ συνάρχοντος, ὃν ὑπερβαλλόντως ἐτίμα, καὶ τὴν ἀδελφιδῆν αὐτῷ τὴν ὀκταβίαν συνῴκισε. καὶ τῆς γερουσίας πρόκριτος ἐπεκλήθη ὁ καῖσαρ, ὡς ἐν τῇ ἀκριβεῖ δημοκρατίᾳ ἐνόμιστο, ἄλλα τε πολλὰ πεποίηκεν ἐς τιμὴν τῆς ῥώμης καὶ τῶν πολιτῶν, καὶ χρήμασι πολλοῖς τῶν πολιτῶν ἐχαρίσατο λαμπρῶς πεπτωχευκόσι, τά τε παλαιὰ συμβόλαια τῶν ἐς τὸ κοινὸν ὀφειλόντων κατέκαυσε· καὶ ὅσα ἐπὶ λεπίδου καὶ ἀντωνίου ἀδίκως ἐγεγόνει, δι᾽ ἑνὸς προγράμματος κατέλυσεν ἅπαντα. καὶ ἐπὶ τούτοις ὑμνούμενος, ἵνα μᾶλλον τιμηθείη, καὶ παρ᾽ ἑκόντων τὴν μοναρχίαν λαβεῖν ἐπεθύμησεν. ὡς μὴ δοκοίη ἄκοντας ἄρχειν, καὶ τοὺς αὐτῷ μάλιστα ἐπιτηδείους παρασκευάσας, ἐς τὴν γερουσίαν ἐσῆλθεν ἕβδομον ὑπατεύων, καὶ παραιτεῖσθαι λέγων τὴν μοναρχίαν, καὶ πάντα ὑπὸ τοῖς ἀρίστοις ποιεῖν, ἐδεῖτο πρὸς τῶν δέξασθαι αὐτοῦ τὴν τῆς μοναρχίας ἀπόθεσιν. οἱ δὲ τῆς βουλῆς οἱ μὲν εἰδότες τὴν γνώμην αὐτοῦ, οἱ δ᾽ ὑποπτεύοντες, οἱ μὲν ἐλέγξαι αὐτὸν οὐκ ἐβούλοντο, οἱ δ᾽ ἐδεδίεσαν. ὅθεν καὶ πεισθῆναι αὐτῷ οἱ μὲν ἐπλάττοντο, οἱ δὲ ἠναγκάζοντο, καὶ ἐβίασαν δῆθεν αὐτὸν αὐταρχεῖν. καὶ τὴν μὲν ἡγεμονίαν οὕτως παρά τε τῆς γερουσίας καὶ τοῦ δήμου ἐβεβαιώσατο, καὶ τὴν φροντίδα πᾶσαν τῶν κοινῶν ὑπεδέξατο. τῶν δ᾽ ἐθνῶν τὰ μὲν ἀσθενέστερα ὡς εἰρηναῖά τε καὶ ἀπόλεμα προσένειμε τῇ βουλῇ. τὰ δ᾽ ἰσχυρότερα ὡς ἐπικίνδυνα τάχα καὶ σφαλερὰ κατέσχεν αὐτὸς, [illegible] μὲν ὅπως ἡ γερουσία τὰ κάλλιστα τῆς ἀρχῆς καρπῶται, αὐτῷ δὲ οἱ πόνοι ἐπίκεινται. τῇ δ᾽ ἀληθείᾳ, ἵνα ἐκεῖνοι μὲν καὶ ἄοπλοι καὶ ἄμαχοι ὦσιν, αὐτὸς δὲ καὶ ὅπλα ἔχῃ, καὶ στρατιώτας τρέφῃ. ἵνα δὲ μή τι μοναρχικὸν δοκοίη φρονεῖν, ἐς δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπονεμηθέντων αὐτῷ κατεδέξατο. τοσούτῳ γὰρ χρόνῳ αὐτὰ καταστήσειν ὑπέσχετο, λόγῳ ταῦτα ἐπαγγελλόμενος. τῆς γὰρ δεκαετίας παρελθούσης, ἕτερα πέντε ἔτη, εἶτ᾽ αὖθις πέντε, καὶ μετὰ τοῦτο δέκα, καὶ ἕτερα πάλιν πέντε αὐτῷ ἐψηφίσθη, ὥστε τῇ τῶν δεκαετηρίδων διαδοχῇ διὰ βίου μοναρχῆσαι αὐτόν. κἀντεῦθεν καὶ οἱ μετ᾽ αὐτὸν αὐτοκράτορες, καίτοι διὰ βίου ἀποδεικνύμενοι, ὅμως διὰ

ὅτι ἐκ τούτου μοναρχεῖσθαι ἤρξαντο οἱ ῥωμαῖοι.

ἵνα τοῖς ἐν τῇ ῥώμῃ ὁ καῖσαρ [illegible].

ὅτι ὑποκρίνεται ὁ καῖσαρ παραιτεῖσθαι τὴν μοναρχίαν. οἱ δὲ τῆς βουλῆς τὴν σκῆψιν γνόντες, ἐβίαζον δῆθεν αὐτὸν μοναρχεῖν.

ὅτι ἐς δέκα ἔτη τὴν ἀρχὴν ἔλαβε [illegible] ὁ καῖσαρ, καὶ πάλιν [illegible] αὖθις ἄρχειν ἐς τὸ [illegible].

τὴν δεκαετηρίδα ἑώρταζον, ὡς αὖθις τότε τῆς ἡγεμονίας
ἀνανεούμενοι. πολλὰ δὲ καὶ τότε εἰς τιμὴν ἐψηφίσθη τῷ
καίσαρι, καὶ αὔγουστος ἐπεκλήθη. ἐβούλετο μὲν γὰρ ῥωμύ-
λος ὀνομασθῆναι, αἰσθόμενος δὲ ὑποπτευόμενος ἐκ τούτου τῆς
βασιλείας ἐπιθυμεῖν (οἱ γὰρ ῥωμαῖοι πράγματι μὲν τὰ
τῶν βασιλευομένων ὑπέμενον, τῷ δὲ ὀνόματι ἤχθοντο)
ἀπέσχετο τοῦ ῥωμύλος ἐπικληθῆναι, καὶ αὔγουστος καλεῖ-
σθαι ἠθέλησεν, ὡς καὶ πλεῖόν τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὑπάρ-
χων. πάντα γὰρ τὰ ἐντιμότατα καὶ σεβάσμια αὔγουστα προ-
σαγορεύεται· ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν προσεῖπον αὐτόν, ἐκ
τοῦ σεβάζεσθαι, ἑλληνίζοντές πως ὥσπερ τινὰ σεπτόν.
ἡ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων κατοικία παλάτιον ὀνομάζεται,
ὅτι ἐν τῷ παλατίῳ λεγομένῳ ὄρει, ἐν ᾧ φαυστῦλος ᾤ-
κει, καὶ ἐκεῖ τὸ στρατήγιον εἶχε, καὶ διὰ τοῦτο κἂν ἄλλοθί
που ὁ αὐτοκράτωρ καταλύῃ, τὴν τοῦ παλατίου κλῆσιν ἡ
καταγωγὴ αὐτοῦ ἔχει. πᾶσα δὲ ἐξουσία ἥ, τε ὑπάτοις
τὸ παλαιὸν δεδομένη, καὶ ἡ τοῖς δημάρχοις, καὶ ἡ τοῖς τι-
μηταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, τοῖς αὐτοκράτορσι δέδοται.
καὶ πρὸς ἔτι καὶ λελύσθαι τῶν νόμων ἐδόθη αὐτοῖς, τοῦ-
τέστιν ἐλευθέρους ἐκ πάσης τῶν νόμων ἀνάγκης εἶναι, καὶ
μηδενὶ τῶν ἐγγράφων ἐνέχεσθαι. ὅτε δὲ αὔγουστος ἐπεκλήθη ὁ καί-
σαρ, σημεῖον οὐ μικρὸν τότε κατὰ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐγέ-
νετο. ὁ γὰρ τίβερις πελαγίσας, πᾶσαν τὴν πεδιάδα τῆς
ῥώμης κατέλαβεν, ὥστε πλεῖσθαι. ἐξ οὗ μάντεις ὅτι τε ἐπὶ
μέγα αὐξήσει, καὶ ὅτι πᾶσαν τὴν πόλιν ὑποχειρίαν ἕξει,
ἐκ τούτου προεῖπον. ὁ δὲ τά, τε ἄλλα τὰ τῇ ἀρχῇ προσή-
κοντα προθυμότερον ἔπραττεν, ὡς ἐθελοντὴς ἄρχων, καὶ
ἐνομοθέτει, οὐ μέντοι πάντα ἰδιογνωμονῶν ἐνομοθέτει,
ἀλλ᾽ ἔστιν ἃ καὶ ἐς τὸ δημόσιον προετίθει, ὅπως ἄν τι μὴ
ἀρέσῃ, ἐπανορθώσῃ, καὶ προετρέπετο πάντας συμβου-
λεύειν αὐτῷ, εἴ τίς τι ἄμεινον νοοίη αὐτοῦ, καὶ τοὺς ὑπά-
τους καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἕνα παρ᾽ ἑκάστων, καὶ ἐκ τοῦ
τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα συμβούλους ἐς ἑξά-
μηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι᾽ αὐτῶν καὶ πᾶσι κοινοῦσθαι τὰ
βουλευόμενα. ἔστι δ᾽ ὅτε καὶ ἐδίκαζε μετ᾽ αὐτῶν. ἔκρινε μὲν
γὰρ καὶ καθ᾽ ἑαυτὴν ἡ βουλή. καὶ πρεσβείας καὶ κηρυκείας
ἐχρημάτιζεν. ὅ, τε δῆμος εἰς τὰς ἀρχαιρεσίας συνελέγε-
το, οὐ μέντοι ἐπράττετό τι, ὃ μὴ ἐκείνῳ ἤρεσκε. καὶ τοὺς ἄρ-
ξοντας τοὺς μὲν αὐτὸς προεβάλλετο, τοὺς δὲ ἐς τὸ κοινὸν ἐ-
ποιεῖτο, ἐπιμελούμενος, ὥστε μήτ᾽ ἀνεπιτηδείους, μήτ᾽ ἐκ
παρακελεύσεως, ἢ καὶ ἐκ δεκασμοῦ ἀποδείκνυσθαι. καὶ ἔ-
θνη τὰ μὲν δι᾽ ἑαυτοῦ, τὰ δὲ δι᾽ ἑτέρων τῇ ῥωμαίων ἡγεμο-
νίᾳ ὑπέταξεν. ὁ δὲ τῆς αἰγύπτου ἄρχων αἴλιος γάλλος ἐπὶ
ἀραβίαν τὴν εὐδαίμονα ἧς σάβος ἐβασίλευεν, ἐστράτευ-
σε τότε, καὶ οὐδεὶς μὲν ἐνώπιον αὐτοῦ ἐκ τῶν πολεμίων, οὐ
μὴν ἀπόνως προεχώρει· ἥ τε γὰρ ἐρημία καὶ ὁ ἥλιος τά τε
ὕδατα φύσιν ἄτοπόν τινα ἔχοντα, σφόδρα αὐτοὺς ἐταλαι-
πώρησεν, ὥστε τὸ πλεῖον φθαρῆναι τῆς στρατιᾶς. τὸ δὲ νόση-
μα τῇ κεφαλῇ ἐνσκῆπτον, ἐξήραινεν αὐτήν, καὶ πολλοὺς
μὲν αὐτίκα ἀπώλλυε. τῶν δὲ περιγιγνομένων ἐς τὰ σκέλη
κατῄει, ἅπαν τὸ μεταξὺ τοῦ σώματος ὑπερβαῖνον, καὶ αὐ-
τοῖς ἐλυμαίνετο, ἴαμά τε οὐδὲν ἦν, εἰ μὴ ἔλαιον οἴνῳ με-
μιγμένον ἠλείψατο. τὰ δὲ πάνυ ὀλίγοις ἦν. οὔτε ἡ χώρα
οὐδέτερον αὐτῶν φέρει, κἀκεῖνοι οὐκ ἄφθονα ταῦτα προ-
παρεσκεύαστο. κἂν τῷ πόνῳ τούτῳ καὶ οἱ βάρβαροι σφίσιν
ἐπιθέμενοι, τά τε χωρία ὅπερ ἀφῄρηντο ἐκομίσαντο,
καὶ τοὺς ὑπολειφθέντας ἐκ τῆς χώρας ἐξήλασαν. ὁ δ᾽ αὔγου-
στος ἑνδέκατον ὑπατεύσας ἐνόσησεν, ὥστε μηδ᾽ ἐλπί-
δα ἔχειν σωτηρίας. καὶ ὡς τελευτήσων διέθετο, καὶ διάδο-
χον μὲν οὐδένα ἀπέδειξε, τῷ πίσωνι δὲ τάς τε δυνάμεις,
καὶ τὰς κοινὰς προσόδους εἰς βιβλίον γράψας ἔδωκε, τῷ
δ᾽ ἀγρίππᾳ τὸν δακτύλιον ἐνεχείρισεν. ἀντώνιος δὲ ὁ μούσας ὅτε πως αὐτὸν ἀνέρρωσε ψυχρολουσίαις καὶ ψυχρο-

ὁ δὲ λέγε τὸ αὔγουστος.

ὅθεν ἡ κατοικία τῶν αὐτοκρατόρων ὀνομάζεται παλάτιον.

ἕως ἄρχει ὁ καῖσαρ.

ὅτε ἐνόσησεν ὁ αὔγουστος καὶ ὅπως ἀνερρώθη.

decimum quenq; annũ festũ agerent, imperium quasi renouantes. Tum præter multos alios honores, etiã Augustus est cognominatus. Nam cum Romulus dici cuperet, & tamen suspicionem regni cõcupiti uitaret (Romani enim cum ipsum regnum paterentur, nomen regni auersabantur) ea quidẽ appellatione abstinuit: Augustum autem se appellari uoluit, ut humana cõditione maiorem. sic enim sanctissima quæq; & summæ uenerationis dicuntur. Imperatorũ domicilium Palatiũ uocatur, q; in monte Palatino Cæsar, ut & Faustulus Romuli nutricius, habitabat, ibiq; prætoriũ habebat. Quamobrem etsi Imperator alibi diuerteret, tamẽ eius hospitiũ id nomẽ obtinet. Omnis aũt potestas, quæ Coss. tribunorũ plebis, censorũ, cęterorum deniq; omnium olim fuerat, in Imperatores est trãslata, atq; illud etiã eis datũ, ut legibus soluti essent, nec ullo præscripto tenerentur. Quo die Cęsar Augustus cognominatus est, noctu magnum prodigiũ extitit. Tiberis enim omnia Romanę urbis plana loca sic inundauit, ut nauigarentur. Quo uates portẽdi affirmarũt, fore ut urbẽ amplificaret, & totam in potestate sua haberet. Is uerò cùm alia ad Imperiũ ptinentia, ut q uolentib. imperaret, alacrius administrauit: tum leges sanxit, nec tamẽ suapte autoritate omnes, sed quasdam ad populũ tulit, ut quæ displicerent, ea corrigeret: hortãs omnes, ut si quid melius scirent, monerent. Consules item & è cæteris magistratibus singulos, & è senatorũ numero XV ad semestre in consilium adhibuit, ut per eos omnib. ea communicaret, quæ deliberãda essent, interdum etiam ius cũ eis dixit. Nam Senatus etiam per se suffragia ferebat: legatis quoq; & caduceatoribus respondit. Populus quãuis ad Comitia cõueniret, nihil tamẽ gerebatur, quod illi displiceret. Magistratus partim ipse designauit, partim arbitrio populi designãdos pmisit: in id intẽtus, ne inepti, ne'ue per ambitũ & largitiones aliqui crearentur. gentes quasdã p semetipsum, partim per alios Romano imperio subiecit. At Aegypti prætor Aelius Gallus expeditione in Arabiã felicẽ suscepta, etsi ei resistebat nemo, nõ tamẽ citra ęrumnã est progressus. Nã & solitudine, & solis ardore, & aqua insalubri milites grauiter sunt afflicti, ut maxima pars exercitus ex morbo quo capita exiccabantur, interiret. Is multos statim perimebat. Si quero euadebãt, in eorũ pedes, toto reliquo corpore incolumi, desidebat, eosq; uexabat: nec ullũ erat remediũ aliud, nisi ut oleo uino tẽperato inũgerẽt. Id uerò ppaucis suppetebat. nã ea regio neutrũ gignit, neq; illi magnã copiã ppararãt. In ea lue barbari quoq;, receptis locis q̃ amiserãt, eorũ reliquias regione expulerunt. Augustus uerò undecimo cõsulatu sine ulla spe salutis ægrotãs, ut moriturus testamentũ fecit, nec Imperij successore ullo relicto. libellũ in q̃ legiones et publicos reditus pscripserat, Pisoni tradidit, Agrippæ anulũ porrexit. Sed ab Antonio Musa lotionib. et potiõi

Augusti cognomentũ, & administrandi imperij ratio.

Potestas Imperatoris.

Exundatio Tiberis.

Augusti morbus.

Anto. Musa medicus.

bus frigidis est recreatus. qua de causa medicus & ab illo & à Senatu pecuniā, & ius aurei anuli, quamuis libertinus, accepit: immunitate & ipsi & medicis omnibus & tum & in posterū data. Ita conseruatus, testamentū in conciliū illatum recitari iussit, ut ostenderet, se nullum successorem scripsisse: sed id à nemine lectum est. Anno sequenti cum peste & fame per totam Italiam laboraretur, Romani opinantes nō aliam eorum malorum esse causam, ꝙ quòd Augustus tum quoq; consul non creatus esset, Dictatorē eum dicere uoluerūt: & Senatum in curia cōclusum hoc decernere coegerunt. eumq; orarūt, ut & dictatorem & rei frumentariæ procuratorē se dici pateretur. Is uerò annonæ curationem suscepit, dictaturam repudiauit: & cum neq; dissuadendo neq; rogādo quicꝗ proficeret, uestem suam lacerauit, rectè prudenterq; irrito inuiso & odioso nomine, cum dignitatem & potestatē dictatura superiorem obtineret. Quidam, qui insidias ei comparant, indicta causa exilio mulctati, nec multo pòst unà cum coniuratis interfecti sunt.

Agrippa præfectus urbis, & Iuliæ nuptiæ.

Deinde cum in Sicilia abesset, in comitijs cōsularibus seditio orta est: ut uel ex eo perspicuum esset, Romanos libera repub. incolumes esse non posse. Ita enim tumultuati sunt, ita turbarunt omnia, ut Augustus à prudentiorib. accerseretur. Id iniquo ferens animo, cum neq; Romæ semper uacare posset, neq; urbē sine magistratu relinquere auderet: de aliquo, cui summam rerum mandaret, deligendo deliberauit. Quam ad rem cū aptiss. Agrippa uideretur, & quo maiori esset autoritate, dignitatem illius augere uellet: eum coegit, relicta uxore, Iuliam filiam ducere, ac statim Romā & ad nuptias contrahendas, & ad magistratū ineundū (cùm alijs de causis, tum ꝙ Mecœnas dixerat, cū tantum esse factum ab ipso Cæsare, ut aut generum deligi, aut occidi oporteret) ablegauit.

Augustus prouincias ordinat.

Agrippa igitur rem Romanam fluctuantē composuit, Augustus Sicilia ordinata in Græciam traiecit: qua cōstituta, Samū nauigauit. ibiq; hyeme exacta, uerno tēpore in Asiā profectus, cū eam prouinciam & Bithyniā ordinasset, Cyzicenos in seruitutē redegit, ꝙ Romanos ciues flagris cæsos occiderāt. Eodē modo Tyrios & Sidonios, cū in Syriā uenisset, tractauit.

Caius Agrippæ & Iuliæ filius.

Interea Iulia Caium peperit: Augustus, ubi certos homines prouincijs præfecit, denuò Sami hybernauit, ibiq; multis negocijs & plurimis legationib. audiēdis occupatus fuit.

Indi. Tigrides.

Tum Indi amicitiam cum eo fecerunt, tigridibus dono datis: quas Romani tum primùm uiderunt. Romæ aūt denuò tumultuatum est ob comitia consularia, & cædes factæ. Quo cognito Cæsar, quia nullū mali finē fore prouidebat, Romam properè contendit, & ipse consulem designauit. & quia se omnes ut procederēt obuiā parabāt, noctu ingressus est. atq; id tam in egressu ꝙ ingressu urbis sæpius fecit, ne cuiꝗ esset grauis. Deinde precib. ab eo impetratum est, ut morū magistrum & censorē in quinquenniū se creari pateretur: consularē uerò dignitatem in omnē ætatē accepit. Cū quidā ob insidias, quas & ipsi & Agrippæ fecissent, accusati essent, alios

ψυχραῖς ἀνέῤῥωσε. διὸ καὶ χρήματα παρ' αὐτοῦ τε καὶ παρὰ τῆς βουλῆς ἔλαβε, καὶ δακτυλίοις χρυσοῖς ἀπελεύθερος ὤν, ἐπετράπη κεχρῆσθαι, ἀτέλειάν τε αὐτῷ καὶ τοῖς ὁμοτέχνοις τοῖς τε οὖσι καὶ τοῖς ἐσομένοις παρέσχον. οὕτω δὲ σωθεὶς εἰς τὸ συνέδριον τὰς διαθήκας ἐσήνεγκε, καὶ ἀναγνωσθῆναι ἐπέτρεπεν, ἐνδεικνύμενος, ὅτι οὐδένα τῆς ἀρχῆς διάδοχον καταλέλοιπεν· οὐ μὴν οὐδὲ ἀνέγνω αὐτάς τις. λιμοῦ δὲ τῷ ἑξῆς ἔτει καὶ λοιμοῦ γενομένου ἐν πάσῃ τῇ Ἰταλίᾳ, νομίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι οὐκ ἄλλως ταῦτα συμβεβηκέναι, ἢ ὅτι μὴ καὶ τότε ὑπατεύοντα τὸν Αὔγουστον ἔσχον, δικτάτορα αὐτὸν ἀπέδειξαν προχειρίσασθαι, καὶ τὴν βουλὴν εἰς τὸ συνέδριον κατακλείσαντες, ἠνάγκασαν τοῦτο ψηφίσασθαι· καὶ αὐτῷ προσῆλθον, δεόμενοι λεχθῆναι δικτάτορα, καὶ τῆς τοῦ σίτου συναγωγῆς ἐπιμελητήν. ὁ δὲ τὴν μὲν τοῦ σίτου φροντίδα ἐδέξατο, τὴν δικτατωρίαν δὲ οὐ προσήκατο. ἀλλ' ἐπεὶ μήτε διαλεγόμενος αὐτοῖς, μήτε δεόμενος ἔπειθε, τὴν ἐσθῆτα διέῤῥηξεν. ὀρθῶς γὰρ καὶ συνετῶς τὸ μισούμενον τῶν ὀνομάτων ἐφυλάξατο, καὶ ἐπίφθονον, ὑπὲρ τοὺς δικτάτορας ἔχων τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν τιμήν. ἐπιβουλῆς δὲ κατ' αὐτοῦ συσταμένης τινῶν, αὐτοί τε καὶ οἱ συνωμόται ἐρήμην ἁλόντες ὡς φευξόμενοι, οὐ πολλῷ δ' ὕστερον ἀπεσφάγησαν. μετὰ ταῦτα δ' εἰς Σικελίαν ἦλθε. κἀκεῖ ὄντος, ὁ δῆμος τῶν Ῥωμαίων περὶ ὑπάτους χειροτονῶν ἐστασίασεν, ὡς καὶ ἐντεῦθεν δειχθῆναι, ὅτι ἀδύνατον ἦν δημοκρατουμένους αὐτοὺς σωθῆναι. οὕτω γὰρ ἐθορύβησαν, καὶ ἅπαντα συνετάραξαν, ὥστε καὶ τὸν Αὔγουστον ὑπὸ τῶν ἐμφρόνων ἀνακληθῆναι. ἀγανακτήσας δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ Αὔγουστος, καὶ μήτε ἀεὶ τῇ Ῥώμῃ σχολάζειν δυνάμενος, μήτ' αὖ ἄναρχον αὐτὴν καταλείπειν τολμῶν, ἐζήτει αὐτῇ ἐπιστῆσαί τινα. καὶ ἔκρινε μὲν τὸν Ἀγρίππαν πρὸς αὐτὸ ἐπιτηδειότατον. βουληθεὶς δὲ καὶ μεῖζον αὐτῷ προσθεῖναι ἀξίωμα, ἵνα ἐκ τούτου ῥᾷον αὐτῆς ἄρχῃ, κατηνάγκασεν αὐτόν, τὴν γυναῖκα ἀφέντα, τῇ αὐτοῦ θυγατρὶ συνοικῆσαι τῇ Ἰουλίᾳ, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην αὐτίκα ἐπί τε τῷ γάμῳ καὶ ἐπὶ τῇ μεταχειρίσει τῆς πόλεως ἔπεμψε, διά τε τἆλλα, καὶ ὅτι Μαικήνας εἶπε τῷ Καίσαρι, ὅτι τηλικοῦτον αὐτὸν πεποίηκας, ὥστε ἢ γαμβρόν σου γενέσθαι χρῆναι, ἢ φονευθῆναι. Ἀγρίππας οὖν οἰδοῦντα εὑρὼν ἐν τῇ Ῥώμῃ τὰ πράγματα, κατεστήσατο. ὁ δὲ Αὔγουστος τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ διοικήσας, εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπεραιώθη, καὶ τὸ Ἑλληνικὸν διαγαγών, εἰς τὴν Σάμον ἔπλευσε. κἀκεῖ χειμάσας, εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῷ ἔαρι ἐκομίσθη, καὶ τὰ ἐκεῖ καὶ τὰ ἐν τῇ Βιθυνίᾳ διέταξε. καὶ τοὺς Κυζικηνοὺς ἐδουλώσατο, ὅτι Ῥωμαίους τινὰς μαστιγώσαντες ἔκτειναν. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ τοῖς Τυρίοις καὶ τοῖς Σιδωνίοις ἐποίησεν, ἐν τῇ Συρίᾳ γενόμενος. ἡ Ἰουλία δὲ τὸν Γάϊον ἔτεκε. καὶ ὁ Αὔγουστος ἐθνῶν ἡγεμονίας τισὶ δεδωκώς, ἐπανῆλθεν εἰς Σάμον· κἀκεῖ καὶ αὖθις ἐχείμασε καὶ πολλὰ διῴκησεν. ἀφίκοντο γὰρ ἐνταῦθα πρεσβεῖαι πλεῖσται· καὶ οἱ Ἰνδοὶ τότε φιλίαν ἐποιήσαντο, δῶρα πέμψαντες ἄλλα τε, καὶ τίγρεις, πρῶτον τότε Ῥωμαίοις ὀφθείσας. αὖθις τε στάσις ἐν τῇ Ῥώμῃ συνέβη, καὶ σφαγαὶ γεγόνασι διὰ τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας. μαθὼν οὖν ταῦθ' ὁ Καῖσαρ, καὶ συνιδὼν ὅτι οὐδὲν πέρας γενήσεται τοῦ κακοῦ, εἰς τὴν Ῥώμην ἠπείχθη, καὶ αὐτὸς ἀπεδείχθη ὕπατος. ἐπεὶ δὲ ὑπαντῆσαι αὐτῷ πάντες παρεσκευάζοντο, νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν ἀνεκομίσθη· ὃ καὶ πολλάκις ἐποίησε, καὶ ἐξιὼν τοῦ ἄστεος καὶ ἐπανιών, ἵνα μηδενὶ ὀχληρὸς εἴη. εἶτα τῶν τρόπων ἐπιμελητὴς καὶ τιμητὴς εἰς πενταετίαν παρακληθεὶς ἐχειροτονήθη. τὴν δὲ τῶν ὑπάτων τιμὴν διὰ βίου ἔλαβε, τινῶν δ' αἰτίας ἐχόντων ἐπιβουλεῦσαι αὐτῷ καὶ τῷ Ἀγρίππᾳ,

ἄλλους μὲν τινὰς ἐθανάτωσε· τὸν δὲ Λέπιδον ἐμίσει μὲν
καὶ δι' ἄλλα, καὶ ὅτι ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἐπιβουλεύσων αὐτῷ,
οὐ μέντοι καὶ ἀποκτεῖναι ἠθέλησεν, ἀλλ' ἄλλοτε ἄλλως
προεπηλάκιζε καὶ ἐχλεύαζεν. ἔθετό τε καὶ ἄλλους νό-
μους, καὶ τὸ, τοὺς δεκάσαντάς τινας ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς, ἐς
πέντε ἔτη αὐτῶν εἴργεσθαι, τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ταῖς ἀν-
άνδροις ἐπιτίμια ἐπέταξε, τοῦ δὲ γάμου καὶ τῆς παιδο-
ποιίας ἆθλα ἔθηκε. καὶ ἐπειδὴ πολὺ πλεῖον τὸ ἄρρεν τοῦ
θήλεος τοῦ εὐγενοῦς ἦν, ἐπέτρεψε καὶ ἐξελευθέρας
τοῖς ἐθέλουσι, πλὴν τῶν βουλευτῶν, ἄγεσθαι, ἔννομον τὴν
τεκνοποιίαν αὐτῶν εἶναι κελεύσας. ἐπεὶ δὲ βρέφη τινὲς
μνηστευόμενοι, τὰς μὲν τῶν γεγαμηκότων ἐκαρποῦντο τι-
μὰς, τὸ δ' ἔργον αὐτῶν οὐ παρείχοντο, προσέταξε, μηδε-
μίαν ἰσχύειν μνηστείαν, μεθ' ἣν οὐ δύο διελθόντων ἐτῶν
γαμήσει τις, τουτέστι δεκέτιν πάντως ἐγγυᾶσθαι,
δώδεκα δὲ ταῖς κόραις ἔτη ἐς τὴν τοῦ γάμου ὥραν πλή-
ρη νομίζεται. ὁ δὲ Ἀγρίππας καὶ ἕτερον υἱὸν ἐκ τῆς Ἰου-
λίας ἐγέννησε, Λούκιον ὀνομασθέντα, ὃν Αὔγουστος, καὶ τὸν
ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Γάιον εὐθὺς ἐποιήσατο, καὶ διαδόχους
τῆς ἀρχῆς αὐτοὺς ἀπέδειξεν, ἵν' ἧττον ἐπιβουλεύηται.
ἑστιώμενος δέ ποτε παρὰ Πωλίωνι, ἀνδρὶ πλουσίῳ μὲν
σφόδρα, ὠμῷ δὲ λίαν καὶ ἀπηνεῖ, ἐπεὶ ὁ οἰνοχόος ἐκεί-
νου κύλικα κρυσταλλίνην κατέαξε, καὶ ἐς τὰς μυραίνας
ὠρίσθη ὑπὸ τοῦ δεσπότου ἐμβληθῆναι (ἔτρεφε γὰρ ἐν
δεξαμεναῖς τοιαύτας, ἀνθρώπους δεδιδαγμένας ἐσθίειν,
καὶ τοὺς δούλους αὐταῖς ἐς θάνατον παρέβαλλε) παρῃτήσατο
τὴν τιμωρίαν ὁ Καῖσαρ τοῦ οἰνοχόου. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε τὸν
Πωλίωνα, φέρε, φησὶν, ὅσα τοιαῦτα ἔχεις ἐκπώματα, ἢ
καὶ ἕτερα ἔντιμα, ἵν' αὐτοῖς χρήσωμαι. κομισθέντα δὲ συ-
νέτριψεν, εἰπὼν, ἵνα μὴ διὰ ταύτας κολάζοιντο ἄνθρω-
ποι. ὁ δὲ Πωλίων πρὸς τὸ πλῆθος τῶν κεκλασμένων, τῆς
μιᾶς ἐπελάθετο κύλικος, καὶ τὸν οἰνοχόον τιμωρήσασ-
θαι μὴ δυνάμενος, ὅτι καὶ πολλοῖς τὸ αὐτὸ ἐπεποιήκει
ὁ Αὔγουστος, καὶ ἄκων ἡσύχασεν. Ἀγρίππας δὲ νοσήσας
ἐν Καμπανίᾳ, ἀπέθανεν, ὁ Καῖσαρ παραγενόμενος,
τό, τε σῶμα αὐτοῦ ἐς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε, καὶ ἐν τῇ ἀγο-
ρᾷ προθέμενος, λόγον ἐπ' αὐτῷ ἀνέγνω, καὶ τὴν ἐκφο-
ρὰν αὐτοῦ πολυτελῆ ἐποιήσατο, καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ μνη-
μείῳ ἔθαψεν. ὁ δὲ τοῦ Ἀγρίππου θάνατος κοινόν τι τοῖς
Ῥωμαίοις πένθος ἐγένετο. τά τε γὰρ ἄλλα ἄριστος τῶν
καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπων ἐγένετο, καὶ τῇ τοῦ Αὐγούστου φι-
λίᾳ πρὸς τὸ ἐκείνου καὶ πρὸς τὸ κοινῇ συμφέρον ἐχρῆτο,
καὶ πᾶσαν τὴν ἑαυτοῦ σοφίαν καὶ ἀνδρείαν ἐς τὰ λυ-
σιτελέστατα παρέχων τῷ Καίσαρι, πᾶσαν τὴν παρ' ἐκεί-
νου δύναμιν καὶ τιμὴν ἐς τὸ τοὺς ἄλλους εὐεργετεῖν ἀνή-
λισκεν. ὅθεν οὔτ' αὐτῷ ἐπαχθὴς, οὔτε τοῖς ἄλλοις ἐπί-
φθονος ἐχρημάτισε. τούτου μεταλλάξαντος, ἐπεὶ συνερ-
γοῦ πρὸς τὰ πράγματα ἐδεῖτο, τὸν Τιβέριον καὶ ἄκων
προσείλετο (οἱ γὰρ τοῦ Ἀγρίππου υἱοί, ἔγγονοι δ' αὐτοῦ, ἐν
παισὶν ἔτι ἐτέλουν) καὶ ἀποσπάσας ἐκείνου τὴν γυναῖ-
κα, θυγατέρα οὖσαν Ἀγρίππου ἐξ ἄλλης γαμετῆς, τὴν Ἰου-
λίαν αὐτῷ ἐνεγγύησεν. εἶτα διά τε τούτου, καὶ διὰ τοῦ
Δρούσου, καὶ διὰ Πείσωνος Λουκίου, πολλὰ τῶν ἐθνῶν ὑπη-
γάγετο. ἀργύριον δὲ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἐς εἰκό-
νας αὐτοῦ συνενεγκόντων, ἑαυτοῦ μὲν οὐδεμίαν ἔστησεν·
Ὑγιείας δὲ δημοσίας, καὶ Ὁμονοίας, καὶ Εἰρήνης εἰκόνας ἠρ-
γάσατο. καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτῷ
ἐκείνῳ προσιόντες, οἱ μὲν πλεῖον, οἱ δ' ἧττον ἐδίδο-
σαν, καὶ ὃς προστιθεὶς ἕτερον τοσοῦτον ἢ καὶ πλεῖον αὐ-
τοῖς ἐδίδου, οὐ μόνοις τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλ-
λοις. τέθνηκε δὲ τότε καὶ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ὀκταουία, καὶ αὐ-
τῆς τι ἐπ' αὐτῇ δημοσίᾳ προτεθείσης ἐπιτάφιον εἶπε.

καὶ ὁ

[Greek margin notes: θάνατος ἀγρίππα. — [illegible] ἀγρίππου. — [illegible] — [illegible]]

alios quosdam supplicio affecit: Lepidū autem cùm alijs de causis, tum ob insidias à filio illius sibi factas inuisum, non occidit, sed aliàs aliter ludibrio & cōtemptui habuit. Præter leges alias, illā quoq; tulit, ut qui in comitijs suffragia corrupissent, magistratib. quinquennium excluderentur. Vitę cœlibi tam uirorū q̃ mulierum pœnas, coniugio & procreationi liberùm prę-mia proposuit. & quia plures erant patricij mares q̃ fœmellæ, permisit etiā libertinas ducere si qui uellent, senatorib. exceptis, corūq; progeniem legitimā esse iussit. Iamquia nōnulli infantibus sibi desponsis, cum fraudē legi facerēt, præmijs coniugū fruebātur: sanxit, ne qua sponsalia rata essent, nisi post bienniū nuptię celebrarentur: hoc est, ut puellæ nō minores X annis desponderentur, quarū annus ætatis duodecimus maturus cōiugio habebatur. Agrippa filium alterum ex Iulia suscepit, Luciū, quem unà cum Caio Augustus adoptatos statim imperij successores designauit, ut minus insidijs apperetel. Cum aliquādo Pollionis, hominis locupletis, sed sæui & crudelis, cōuiua esset, & is pincernā ob calicem crystallinū fractū murænis, quas in piscinis alebat ad deuorandos homines assuefactas, obijci iussisset (id enim supplicium seruis, quos occidebat, cōstituerat) pœnā pincernę Cęsar deprecatus est. cū nihil impetrasset, Pollionē etiam alia eiusdē materiæ pocula, & si qua prætereà preciosa haberet, ut eis uteretur, afferri iussi, allata confregit: Ne propterea, inquit, homines occidant. Sic Pollio propter multitudinem confractorū ab Augusto calicū, unius oblitus, cum pincernam punire non posset, uel inuitus homini pepercit. Agrippa in Cāpania ex morbo defuncto, Cæsar eò profectus, corpus eius Romam aduexit. eoq; in forū allato, orationem recitauit: factoq; magnifico funere, ossa in suū monumentum intulit. Agrippæ mors publicum Romanis luctum attulit. Nam cùm cætera uir suæ ætatis optimus fuit, tum Augusti amicitia ad ipsius & Reipublicæ utilitatem usus est, suamq; prudentiam & fortitudinem omnem in res Cæsari utilissimas contulit, omni potentia & honore, quibus ab illo ornatus erat, ad beneficentiam conuersa. Quare nec Augusto grauis, nec cæteris inuidiosus fuit. Eo defuncto, cum rerum gerēdarum socio carere non posset, Tiberium uel inuitus asciuit (nam Agrippæ filij, nepotes ipsius, pueri adhuc erant) ereptáque uxore, Agrippæ ex alia coniuge filia, Iuliam ei despondit. Deinde per eum, & Drusum, & Lucium Pisonem, multas nationes subegit. Pecunia à senatu & populo ad eius imagines faciendas collata: sui nullam imaginem erexit, sed publicæ Salutis, Concordiæ & Pacis statuas fecit. Primo anni die eum adibant homines, atque alij plus, alij minus offerebant: quibus ipse duplum aut amplius reddebat, non senatoribus duntaxat, sed alijs etiam. Octauiā sororem tum mortuam publice proposuit, & funebrem de ea orationem habuit.

Drusus

[Margin notes: Leges de matrimonijs. — Caius & Lucius Agrippæ filij ab Augusto adoptātur. — Pollionis crystallina. — Agrippæ obitus & elogium. — Tiberius Agrippæ succedit. — Statuæ Salutis, Concordiæ, Pacis. — Strenæ Calen. Ianuarij. — Octauia obitus.]

Drusi spectrum & obitus. Drusus & senatus uestes lugubres induerũt, ut in luctu publico. Anno sequenti Drusus consul factus, gẽtibus quibusdam bellũ intulit: &, cum nonnullis subactis ulterius progredi statuisset, mulier ci natura humana maior obuia, dicere uisa est: Quo'nam properas Druse insatiabilis? Non in fatis est, ut ista omnia uideas. Verùm abito: iam enim & uitæ & operũ tibi finis instat. Inde rediens in morbum incidit, ex quo decessit. Eius morbo Imperator audito, Tiberium festinanter ad eũ misit: qui & ægrotantem illum uidit, & mortuũ Romam aductum in foro proposuit, atq; in defuncti laudem & Augustus & Tiberius orationes habuerũt. *Augusti moderatio.* Inde ad leges ferendas conuersus, eas senatoribus legendas dedit, ut si quid uel improbarẽt, uel melius nossent, dicerent. Adeò enim popularẽ se prębebat, ut cum ex cõmilitonibus quidam eum aduocatum orasset, ipse uerò propter occupationes amicum suo loco misisset, idq; ille molestẽ ferẽs, dixisset: At ego, quoties tibi auxilio fuit opus, non aliũ pro me misi, sed ipse pro te discrimẽ adij: in forũ uenit, & ipse ei patrocinatus est. Cum quidam, ut per ambitũ & corruptelas magistratus adepti arguerentur: rem neq; explorauit, & dissimulauit, q; ea de causa neq; mulctare quenq;, neq; conuictis ueniã dare uolebat. Principatum, etsi depositurũ præ se ferebat: tamen altero decennio elapso, inuitus scilicet, denuò suscepit, ut Gallis bellũ inferret. Cęterum ipse domi mansit, & Tiberiũ contra illos misit: reuersum, Imperatorem declarauit, & consulẽ fecit, & triũpho ornauit. *Tiberius Imperator designatur.* Mensem Sextilem de suo nomine Augustũ appellauit. *Sextilis, Augustus.* Mecœnatis obitum ægrè tulit, qui cum alijs in reb. ei fuit utilis, tum ira efferuescentem placare solitus, & ad moderationẽ traducere. *Mecœnatis obitus & laudes.* Cuius illud argumentum est. Cum aliquãdo pro tribunali multos capitis condemnasset, Mecœnas per turbam populi ad eum penetrare frustra conatus, chartulæ inscripsit, SVRGE CARNIFEX: eamq; in gremium eius cõiecit. qua lecta, surrexit Cęsar, & sententias abrogauit, quas tum pronunciarat. Nam se ab amicis castigari, adeò nõ ægrè ferebat, ut gauderet. Mecœnatis porrò uirtutẽ illud declarat maximè, q; cum cupiditatibus Augusti se fragaretur, nihilominus ei charus erat, & cæteris omnibus placebat. & quamuis tãta eius esset autoritas, ut multis honores & magistratus largiretur, ipse in ordine equestri omnem ætatẽ æquo animo exegit. Augustus cũ Caiũ & Luciũ nepotes, eosdẽq; filios adoptiuos, nõ suos imitari mores uideret (nec enim luxuriosius dũtaxat, sed ferocius etiã se gerebant) eosq; ut priuatos, modestiores redderet statuisset: tribunitiã potestatem in quinquennium Tiberio decreuit, & Armeniam post Tigranis obitũ alienatã attribuit. *Armenia Tiberio & tribunatus datus.* Verùm ea re nihil profecit. nam & pueri cũ se negligi putarẽt, ei succensebant: & Tiberius illorũ irã ueritus, in Armeniã non abijt, sed Rhodum est profectus. *C. & Lucius principes iuuentutis.* Augustus uerò anno sequẽti duodecimũ cõsul, Caiũ toga uirili data in curiã adductũ, principẽ iuuentutis designauit, et pręfectum

καὶ ὁ Δροῦσος καὶ οἱ βουλευταὶ πενθήρεις χιτῶνας ἔλαβον, δημοσίᾳ τὸ πένθος ποιήσαντες. τῷ δ' ἐχομένῳ ἔτει ὁ Δροῦσος ὑπατεύσας, κατ' ἐθνῶν τινῶν ἐξεστράτευσε. καί τινα χειρωσάμενος, προσωτέρω χωρεῖν ἐπεχείρησε. καί τινι γυναικὶ μείζονι ἢ κατὰ ἀνθρώπου φύσιν ἀπαντήσασαν, ποῖ δῆτα ἐπείγῃ Δροῦσε ἀκόρεστε, λέγειν αὐτῷ ἔδοξεν. οὐ πάντα σοι ταῦτα ἰδεῖν πέπρωται. ἀλλ' ἄπιθι. ἤδη γάρ σοι καὶ ἡ τοῦ βίου καὶ ἡ τῶν ἔργων πάρεστι τελευτή. ὑποστρέφοντι δ' ἐκεῖθεν αὐτῷ νόσος γίνεται, ἐξ ἧς ἐτελεύτησε. πυθόμενος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ὅτι νοσεῖ, τὸν Τιβέριον κατὰ τάχος ἔπεμψεν, ὃς ἔμπνουν τε αὐτὸν εὗρε, καὶ θανόντα εἰς τὴν Ῥώμην ἐκόμισε· καὶ ἐν τῇ ἀγορᾷ προτεθέντα, ὅ,τε Αὔγουστος καὶ ὁ Τιβέριος ἐπιταφίοις ἐπῄνεσαν. νόμους δὲ μετὰ ταῦτα ὁ καῖσαρ ἐσήνεγκε, καὶ τοῖς βουλευταῖς αὐτοὺς ἀναγνῶναι ἐπέτρεψεν, ὅπως εἰ μή τι ἀρέσκει, ἢ ἄμεινόν τι νοήσωσιν, εἴπωσιν. οὕτω δὲ δημοκρατικὸς ἐξίων ἦν, ὥστε τινὸς τῶν συστρατευσαμένων αὐτῷ συνηγορήματος παρ' αὐτοῦ δεηθέντος, τὸν φίλον αὐτοῦ συνειπεῖν τινα ἔπεμψεν, ὡς αὐτὸς οὐκ ἄγων σχολήν. ἐπεὶ δὲ ὁ τῆς συνηγορίας δεόμενος ἀχθεσθεὶς, ἔφη, ἐγὼ δ' ὁσάκις ἐπικουρίας ἐδεήθης, οὐκ ἄλλον ἀντ' ἐμαυτοῦ ἔπεμψα, ἀλλ' αὐτός σοι προεκινδύνευσα· εἰς τὸ δικαστήριόν τε ἐφοίτησε, καὶ αὐτῷ συνηγόρησεν. αἰτιαθέντων δὲ τινῶν ἀρχόντων, ὡς ἐκ δεκασμοῦ τὰς ἀρχὰς λαβόντων, οὐκ ἐξήλεγξε, καὶ προσεποιήσατο μηδὲ γνῶναι αὐτό. οὔτε γὰρ κολάσαι τινὰς διὰ τοῦτο, οὔτε συγγνῶναι ἐλεγχθεῖσιν ἤθελε. τὴν δὲ ἡγεμονίαν καίπερ, ὡς ἔλεγεν, ἀφιεὶς, ἐπειδὴ καὶ τὰ δεύτερα δέκα ἔτη παρῆλθεν, ἄκων δῆθεν αὖθις ἐδέξατο, ὡς ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς στρατεύσων. καὶ αὐτὸς μὲν οἴκοι κατέμεινεν, ἐπ' ἐκείνους δὲ τὸν Τιβέριον ἔπεμψεν. ὃν ἐπανελθόντα αὐτοκράτορα ἀνεῖπε, καὶ ὕπατον αὖθις ἀπέδειξε, καὶ τοῖς ἐπινικίοις ἐσέμνυνεν. αὐτὸς δὲ τὸν Σεξτίλιον καλούμενον μῆνα Αὔγουστον ἀντωνόμασε. τοῦ δὲ Μαικήνου τελευτήσαντος, ἤλγησε. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλλα ὑπ' αὐτοῦ ὤνητο, μάλιστα δὲ τῆς ὀργῆς, ὅτε ἀκρατέστερον αὐτῇ ἐκέχρητο, παρελύετο, καὶ μετεκινεῖτο πρὸς τὸ ἠπιώτερον. τεκμήριον δὲ, δικάζοντός ποτε, καὶ πολλὰς ἐκφέροντος ψήφους θανατικὰς, ἐπεχείρησε μὲν ὁ Μαικήνας διώσασθαι τοὺς περιεστῶτας, καὶ ἐγγὺς αὐτοῦ προσελθεῖν· μὴ δυνηθεὶς δὲ, ἔγραψεν ἐν χάρτῃ μικρῷ, ἀνάστα δήμιε· καὶ αὐτὸ εἰς τὸν κόλπον αὐτοῦ ἔρριψεν, ὃ ἀναλαβὼν ἐκεῖνος, εὐθὺς ἀνέστη, καὶ τὰς ψήφους ἀνέτρεψεν, ἃς τηνικαῦτα ἐψηφισάμενος. οὐ γὰρ ἠγανάκτει νουθετούμενος ὑπὸ τῶν φίλων, ἀλλ' ἔχαιρε. μέγιστον δὲ τῆς ἀρετῆς τοῦ Μαικήνου δεῖγμα, ὅτι περὶ τῷ Αὐγούστῳ πρὸς τὰς ὁρμὰς αὐτοῦ ἀνθιστάμενος ᾠκείωτο, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν ἤρεσκε. καὶ ὅτι πλεῖστον παρ' αὐτῷ δυνηθεὶς, ὥστε καὶ τιμὰς πολλοῖς καὶ ἀρχὰς δοῦναι, αὐτὸς ἐν τῷ τῶν ἱππέων τέλει κατεβίω, καὶ οὐχ ὑπερεφρόνησεν. ὁρῶν δὲ ὁ Αὔγουστος τόν τε Γάϊον καὶ τὸν Λούκιον τοὺς ἐγγόνους αὐτοῦ, οὓς καὶ υἱοθετήσατο, μὴ τὰ ἤθη ζηλοῦντας αὐτοῦ (οὐ γὰρ ἁβρότερον διῆγον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐθρασύνοντο) καὶ βουληθεὶς αὐτοὺς σωφρονεστέρους θεῖναι, ὡς ἰδιώτας, τῷ Τιβερίῳ ἐς πέντε ἔτη τὴν δημαρχικὴν ἐξουσίαν ἀπένειμε, καὶ τὴν Ἀρμενίαν ἀλλοτριουμένην μετὰ τὸν τοῦ Τιγράνου θάνατον προσεκλήρωσεν. οὐδὲν δ' ἐκ τούτου ὤνατο. οἱ μὲν γὰρ παῖδες παρορᾶσθαι δόξαντες, ἤχθοντο. ὁ δὲ Τιβέριος τὴν ὀργὴν αὐτῶν ἐφοβεῖτο, διὸ οὐκ εἰς Ἀρμενίαν ἀπεληλύθει, ἀλλ' εἰς Ῥόδον ἀφίκετο. τῷ δ' ἐφεξῆς ἔτει δωδέκατον ὑπατεύων ὁ Αὔγουστος, εἰς τοὺς ἐφήβους τὸν Γάϊον ἐνέταξε, καὶ ἐς τὸ βουλευτήριον ἅμα ἐσήγαγε, καὶ πρόκριτον ἀπέφηνε τῆς νεότητος, ἴλαρχόν τε

περὶ τῶν ἐγγόνων τοῦ καίσαρος.

χὸν τῇ φυλῆς γενέσθαι ἐπέτρεψε, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν καὶ ὁ λούκιος τὰς τιμάς, ὅσας τῷ γαΐῳ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἐδέδοντο, ἔλαβεν. ἀθροισθέντος δὲ τοῦ δήμου, καὶ ἐπανορθωθῆναί τινα ἀξιοῦντες, καὶ τοὺς δημάρχους διὰ τοῦτο πρὸς τὸν αὔγουστον πέμψαντος, ἦλθεν ἐκεῖνος, καὶ περὶ ὧν ἐδέοντο σφίσι συνδιεσκέψατο. καὶ ἐπὶ τούτῳ ἥσθησαν ἅπαντες. τὴν δὲ θυγατέρα ἰουλίαν ἀσελγαίνουσαν φωράσας, ὑπερωργίσθη· καὶ ἐκείνην μὲν ἐς νῆσον ἀπάγαγων ὑπερόριον, ᾗ καὶ ἡ μήτηρ ἡ σκριβωνία ἐθελοντὶ συνεξέπλευσε. τῶν δὲ χρωμένων αὐτῇ, τὸν μὲν ἰούλιον ἀντώνιον ἔκτεινεν, ἄλλους τέ τινας ἐπιφανεῖς ἄνδρας ὡς ἐπὶ μοναρχίας ἐφιεμένους, τοὺς δὲ λοιποὺς εἰς νήσους τινὰς ὑπερώρισε. τῶν ἀρμενίων δὲ νεωτερισάντων, καὶ τῶν πάρθων αὐτοῖς συνεργούντων, ἀλγῶν ἐπὶ τούτοις ὁ αὔγουστος, ἠπόρει τί ἂν πράξῃ. οὔτε γὰρ αὐτὸς στρατεύσασθαι οἷός τε ἦν διὰ γῆρας, ὅ, τε τιβέριος, ὡς εἴρηται, μετέστη ἤδη, ἄλλον δέ τινα πέμψαι τῶν δυνατῶν οὐκ ἐτόλμα. ὁ γάϊος δὲ καὶ ὁ λούκιος νέοι, καὶ πραγμάτων ἐτύγχανον ἄπειροι. ἀνάγκης δ' ἐπικειμένης, τὸν γάϊον εἵλετο, καὶ τήν τε ἐξουσίαν αὐτῷ τὴν ἀνθύπατον καὶ γυναῖκα ἔδωκεν, ἵνα καὶ ἐκ τούτου τι προσλάβῃ ἀξίωμα, καὶ οἱ συμβούλους προσέταξε. καὶ ὁ μὲν ἀφωρμήθη ἐντίμως παρὰ πάντων ὑποδεχόμενος, οἷα τοῦ αὐτοκράτορος ἔγγονος, ἀλλὰ καὶ παῖς νομιζόμενος. καὶ ὁ τιβέριος δὲ εἰς χίον ἐλθὼν, αὐτὸν ἐθεράπευσε, τὰς ὑποψίας ἐκτριβόμενος, ὑποπίπτων τε διὰ τοῦτο καὶ ταπεινούμενος. ἀπελθὼν δὲ εἰς τὴν συρίαν, καὶ μηδὲν μέγα κατορθωκὼς, ἐτρώθη. ἀδδὼν γάρ τις τὰ ἀρτάγειρα κατέχων, ὑπαγαγὼν πρὸς τὸ τεῖχος τὸν γάϊον, ὥς τι φράσων ἀπόρρητον, καὶ αὐτὸν ἔτρωσεν. ὁ μὲν οὖν πολιορκηθεὶς, ἑάλω. ὁ δὲ γάϊος νοσήσας ἐκ τοῦ τραύματος, καὶ ἄλλως μέντοι μὴ ὢν ὑγιεινὸς. διὸ καὶ τὴν διάνοιαν ἐξελέλυτο, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἀπημβλύνθη, καὶ ἰδιωτεύειν ἠξίου. ὥστε τὸν αὔγουστον περιαλγήσαντα, προτρέψασθαι αὐτῷ, ἐς τὴν ἰταλίαν ἐλθόντα πράττειν ὃ βούλοιτο. ὁ δὲ ἐς λυκίαν ἐν ὁλκάδι περιέπλευσεν, ἔνθα δὴ καὶ μετήλλαξεν. ὁ δὲ λούκιος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ προαπέσβη, ἐξαίφνης νόσῳ ἐκθανών. ὅτι οὖν λιβία ἐπὶ τοῖς θανάτοις τούτων ὑπωπτεύθη, καὶ ὁ τιβέριος οὐ πολλῷ πρότερον ἐκ ῥόδου πρὸς τὴν ῥώμην ὑπονοστήσας. αὐτός τε γὰρ ἦν διὰ τῶν ἄστρων μαντικῆς ἐμπειρότατος ὢν, καὶ θράσυλλον εἶχεν ἄνδρα τὴν ἀστρολογίαν ἀκρότατον, ὅθεν καὶ τὰ ἑαυτῷ καὶ τὰ ἐκείνοις μέλλοντα συμβαίνειν ἠπίστατο. λέγεται γὰρ, ὅτι βουληθεὶς ποτὲ ὁ τιβέριος ἐν τῇ ῥόδῳ τὸν θράσυλλον κατὰ τοῦ τείχους ὦσαι, ὡς μόνον συνειδότα οἱ τὰ φρονούμενα, σκυθρωπάσαντά τε ἰδὼν αὐτὸν, ἤρετο διὰ τί συννένοφε; τοῦ δὲ, κίνδυνόν τινα προορᾶν ἐπηρτημένον αὐτῷ φήσαντος, ἐθαύμασεν ὁ τιβέριος, καὶ φυλάξαι αὐτὸν ἑαυτῷ διὰ τὰς ἐλπίδας ἠθέλησεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτω. ὁ δὲ αὔγουστος δεσπότης ὑπὸ τοῦ δήμου ὀνομασθεὶς, καὶ ἀπειπάμενος μηδένα πρὸς αὐτὸν λεχθῆναι τοῦτο διὰ τοῦ προγράμματος, χιλίας τε καὶ πεντακοσίας μυριάδας δραχμῶν ἀτόκους τοῖς δεομένοις δανείσας ἐπ' ἔτη τρία, ἐπῃνεῖτο παρὰ πάντων, καὶ ἐσεμνύνετο. δύναται δὲ παρὰ ῥωμαίοις αἱ εἴκοσι καὶ πέντε δραχμαὶ χρυσοῦν νόμισμα ἕν, παρὰ δὲ τοῖς ἕλλησιν εἴκοσι δραχμῶν ὁ δίων φησὶ τὸ χρυσοῦν ἀλλάσσεσθαι νόμισμα. μετὰ δὲ ταῦτα κελτικοῦ πολέμου κεκινημένου, καὶ αὐτὸς ὑπό τε γήρως καὶ νόσου κεκμηκὼς ἔχων τὸ σῶμα, καὶ ἐκστρατεῦσαι μὴ οἷός τε ὤν, τὸν τιβέριον τῇ μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἀναγκασθεὶς, τῇ δὲ ὑπὸ τῆς ἰουλίας ἀναπεισθεὶς (ἤδη γὰρ αὕτη ἐκ τῆς ὑπερορίας κατήχθη) υἱοθετήσατο, καὶ τὴν ἐπὶ τοὺς κελτοὺς ἐκστρατείαν ἐπέτρεψεν. ὑποπτεύσας δὲ, μή τι νεοχμώσῃ ὁ τιβέριος ὑπερφρονήσας, καὶ τὸν

[margin: [illegible]]

[margin: εἴκοσι δραχμαὶ χρυσοῦν νόμισμα.]

[margin: [illegible]]

ctum tribus esse iussit, annoque post Lucio eius fratri eosdem honores dedit. Populo cõgregato & quędam corrigi postulante, ea de causa tribunis ad Augustũ missis, ipse uenit: & quæ petebant, unà cũ eis cõsiderauit. qua re omnes sunt delectati. Iuliam filiam, lasciuiã eius ægerrimè ferens, in insulã relegauit: cũ eaque mater Scribonia ultrò in exiliũ abijt. Ex amatoribus eius Iulium Antoniũ, & alios claros uiros ut regnum affectantes interfecit, cæteros in insulas relegauit. Cum Armenij defecissent, & à Parthis iuuarent: ea re dolẽs, quid ageret ambigebat. Nec enim ipse propter senectutẽ bellũ gerere poterat: & Tiberius, ut dictũ est, iam secesserat, nec alium ex potentiorib. mittere audebat. Caius uerò & Lucius adolescẽtes, & rerũ imperiti erãt. Verùm urgẽte necessitate, Caiũ delegit, potestate procõsulari & uxore data, ut ea quoque re dignitas eius augeret, et cõsiliarijs adiunctis. Is iter ingressus, ab omnib. ut Imperatoris nepos, ac potius filius, honorificè exceptus est. Tiberius etiam Chiũ traiecit, et adolescentẽ coluit, purgãdo suspiciones, et summisse humiliterque se gerendo. Cum in Syriã uenisset, & nihil præclari gessisset, uulnus accepit. Addo enim, qui Artagira tenebat, eum ad mœnia pellectũ, tanquam arcani aliquid dicturus, uulnerauit. ac is quidem urbe expugnata captus est. Caius aũt, & iam alioqui parũ firma ualetudine, & dissolutiore ingenio, ex uulnere ęgrotauit: & multo hebetior factus, postulauit, ut priuatã sibi uitam liceret agere. Id Augustus ægerrimè ferẽs, eum hortatus est, ut in Italiã reuersus, quod uellet ageret. Ille uerò naue oneraria in Lyciam adue ctus obijt, Lucio fratre eius repentino morbo prius extincto. Vnde Liuia & Tiberius non multo ante Rhodo reuersus suspicione non caruerũt. Nã cum & ipse diuinationis ex siderib. peritissimus esset, & Thrasyllũ uirũ in astrologia summũ secũ haberet: quid & sibi & illis euenturum esset, pręsciebat. Illud certè quidẽ fertur: cum aliquando Rhodi Thrasyllũ de muro præcipitare in animo haberet, ut solũ cogitationum suarũ consciũ, & eum tristẽ uidisset, tristitię causam rogasse. qui cũ respõdisset, magnum sibi periculũ imminere: Tiberiũ admiratione sciẽtiæ, & propter spẽ principatus apud se retinuisse. Sed hęc hactenus. Augustus uerò quum domini appellationẽ à populo Romano sibi tributam, edicto repudiasset: & indigentib. decies quinquies centena millia drachmarũ sine usura in trienniũ mutuasset: ab omnib. laudabat & celebrabat. Valẽt autẽ apud Romanos quindenæ drachmæ unũ aureũ nummũ: apud Gręcos aũt uicenis drachmis aureũ nummũ pmutari, scribit Diõ. Post hæc Gallico bello orto, cũ ob corpus & senio et morbo fessum, ipse ducere exercitũ nõ posset, Tiberiũ partim ipsis reb. urgẽtibus, partim Iulię impulsu (iã enim ab exilio reuocata erat) adoptatũ, cõtra Gallos misit. Veritus aũt, ne is p superbiã noui aliquid moliret, etiam

[margin: Iuliæ relegatio.]

[margin: Caij & Lucij obitus.]

[margin: Thrasyllus Tiberij astrologus.]

[margin: XV, aut XX drachmæ unũ aureũ nummum conficiunt.]

[margin: Tiberij & Drusi adoptio.]

Insidiatores clementia & liberalitate uicit.

etiam Germanicū Drusi filium adoptauit. Hęc agenti, cùm alijs, tū Cn. Cornelius Pompeij Magni ex filia nepos, fuis insidiati. Quos cum nec occidere uellet (neq; enim securitati suæ interitu illorum quicquā consuli uidebat) nec absoluere auderet, ne plurium ea lenitate contra se audacia cōfirmaretur; neq; interdiu securus, neq; noctu quietus esse poterat. Quæ cū Liuia uideret, rogabat, qua de causa noctu nō dormiret. Cui ille: Quis nam, inquit, mulier, inter tot hostes uel minimā capiat quietem, & in tam frequentib. insidijs? Tum illa, multis ea de re uerbis factis, denique consuluit: ne quem insidiatorem occideret, sed alio quouis modo eos castigaret, ne quid eiusmodi deinceps conarentur, uenia in primis & benefaciendo. Nunc enim, inquit, gladius cuiq; sui amorē persuadere, aut extorquere potuit: sed eū qui punitur perdit, cęterorū animos ab eo qui pœnas sumit, alienat. Neque enim profectò ob aliorum supplicia amare incipiunt, sed oderunt magis ob metum sibi quoque impendentem. Hęc & id genus alia dis- serenti Liuię obtemperauit Augustus, & reos omnes uerbis castigatos dimisit: Cornelium etiam consulem designauit. Cū superstiti ex Iulia filia & Agrippa nepoti, quem Agrippam nominauit, togam uirilem dedisset: Tiberius rem bellicā administrans, Romam crebrò ueniebat, metuens, ne sibi Augustus per absentiam suam aliū anteferret. sed Dacis, Sauromatis, alijsque Pannonicis gentibus concitatis, ex Gallijs ad eas rediit: eodemque Augustus Germanicum misit, quum fortasse Tiberius eas celeriter uincere posset, ac tempus de industria tereret, ut propter bellum in armis esset. Misit autem Germanicum, quod Agrippa propter pertinacem morum improbitatem abdicato, eius pecunia in ærarium relata militare, ipse in insulā relegatus erat. Eas gentes Romani post multas clades illatas, nec pauciores acceptas, tandem partim ad deditionem compulerūt, partim acie uicerunt. Tiberius Romam reuersus ab Augusto in Dalmatiam contra quosdam tumultuantes missus est: quos ægrè ille quidem, & cū periculo, sed uicit tamē. uicit & Germanicus alios. Bello sic confecto, nuncius ex Germania allatus, obstitit quo minus triumpharetur. Nam in Gallia nonnullas eius partes Romani occupa- rant, non eodem sitas loco, sed sparsim pro tempore subactas. Erāt in ea legiones, & urbes condebantur, & barbari ad Romanos mores & ciuilitatem traducebātur. Qui dum paulatim & ratione quadam à patrijs institutis auocabātur, uitæ mutationē haud iniquis animis patiebantur. Sed quū Quintilius Varus Germanię præpositus, eos subitò ac penitus ab inueterata consuetudine auellere aggrederetur, superbeque & auarè ut mācipijs imperitaret, ferre nō potuerūt: sed eum receptum, tanquam imperata facturi, data fide se citra milites ultro seruituros: lōgè à Rheno abduxerūt. Qui cum eis crederet, neque milites, ut in hostili agro, coniunctos haberet, & alios aliò dimisisset: securo illo, nec ullum periculum metuente,

Agrippa filius Agrippæ relegatus.

Quintilij Vari clades in Germania.

καὶ τὸν Γερμανικὸν τὸν Δρούσου παῖδα εἰσποιήσατο. πράσσοντι δὲ ταῦτα, ἄλλοι τε, καὶ Γναῖος Κορνήλιος τῆς μεγάλου Πομπηίου θυγατριδοῦς, ἐπεβούλευσαν. μήτ' οὖν ἀποκτεῖναι σφᾶς ἐθέλων (οὐδὲν γὰρ ἐκ τῶν ἀπολλυμένων ἑώρα πρὸς ἀσφάλειαν αὐτοῦ κατορθούμενον) μήτ' ἀπολῦσαι θαρρῶν, ἵνα μὴ καὶ ἄλλους ἐκ τούτου ἐφ' ἑαυτὸν ἐπαναστήσῃ, οὔθ' ἡμέρας ἀφρόντιστος ἦν, οὔτε νυκτὸς ἠδύνατο ἠρεμεῖν. τοῦθ' ἡ Λιβία ὁρῶσα, ἤρετο αὐτόν, τί ὅτι οὐ καθεύδει; ὁ δή, τίς ἄν, εἶπεν, ὦ γύναι, κἂν ἐλάχιστον ἀτρεμήσειε, τοσούτους ἔχων ἐχθρούς, καὶ οὕτω συνεχῶς ἐπιβουλευόμενος; ἡ δὲ πολλὰ μὲν περὶ τούτου διαλεχθεῖσα αὐτῷ, τελευταῖον δὲ γνώμην ἔδωκε, θανάτῳ μὲν μηδένα τῶν ἐπιβουλευόντων κολάζειν, ἑτέρως δέ πως αὐτοὺς σωφρονίζειν, ὥστε μηκέτι τοιοῦτόν τι ἐξαμαρτεῖν, καὶ μάλιστα συγγνώμῃ καὶ εὐποιΐαις. οὐ γὰρ πείθειν, ἢ ἀναγκάζειν, ἔφη, φιλεῖν τὸ ξίφος τινὰ δύναται, ἀλλὰ τὸν μὲν κολαζόμενον ἀπόλλυσι, τὰς δὲ διὰ τῶν ἄλλων ψυχὰς ἀλλοτριοῖ τοῦ κολάζοντος. ἐπεὶ μηδὲ φιλοῦσιν ὅτι ἐδικαιώθησαν ἕτεροι, ἀλλ' ἀπεχθάνονται μᾶλλον ὅτι φόβος καὶ αὐτοῖς γίνεσθαι ἐπήρτηται. ταῦτα πολλὰ τῆς Λιβίας εἰπούσης, ὁ Αὔγουστος ἐπείσθη αὐτῇ, καὶ πάντας ἀφῆκε τοὺς ὑπαιτίους, λόγοις νουθετήσας αὐτούς, τὸν δέ γε Κορνήλιον καὶ ὕπατον ἀπέδειξε. τῷ λοιπῷ δὲ τοῦ Αὐγούστου θυγατριδῷ, ὃ ἐκ τῆς Ἰουλίας τῷ Ἀγρίππᾳ ἐτέχθη, ὃν καὶ Ἀγρίππαν ἐκάλεσαν, ὡς ἐφήβους ἐγγράφη. ὁ δέ γε Τιβέριος τά τε τῶν πολέμων διῴκει, καὶ ἐς τὴν Ῥώμην συνεχῶς ἐσεφοίτα, φοβούμενος μὴ ὁ Αὔγουστος ἄλλον τινὰ ἀπόντος αὐτοῦ προτιμήσῃ. κινηθέντων δὲ τῶν Δακῶν, καὶ Σαυροματῶν, καὶ ἄλλων Παννονικῶν ἐθνῶν, ὁ Τιβέριος πρὸς αὐτοὺς ἀνέστρεψεν ἐκ τῆς Κελτικῆς. καὶ τὸν Γερμανικὸν δὲ ὁ Αὔγουστος ἐκεῖ ἔπεμψεν, ὡς τάχα τοῦ Τιβερίου ταχέως αὐτῶν κρατῆσαι δυναμένου, ἑκουσίως δὲ τὸν καιρὸν τρίβοντος, ἵν' ἐν τοῖς ὅπλοις εἴη διὰ τὸν πόλεμον. ἔπεμψε δὲ τὸν Γερμανικόν, ὅτι ὁ Ἀγρίππας ἀπεκηρύχθη ὡς μὴ σωφρονιζόμενος, καὶ ἡ οὐσία αὐτοῦ τῷ στρατιωτικῷ ταμιείῳ ἀπενεμήθη, κἀκεῖνος ἐς νῆσον περιωρίσθη. πολλὰ μέντοι καὶ ποιήσαντες οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τοῖς τῶν ἐθνῶν τούτων πολέμοις, οὐ μείω δὲ καὶ παθόντες, τέλος τὰ μὲν ὁμολογίᾳ ὑπηγάγοντο, τὰ δὲ μάχαις ἐνίκησαν. ὁ δὲ Τιβέριος ἐς τὴν Ῥώμην ἐπανεληλύθει, καὶ αὖθις παρὰ τοῦ Αὐγούστου ἐς Δαλματίαν ἐστάλη αὐτουργούντων ἐκεῖ τινῶν· οὓς μόλις μὲν καὶ σὺν κινδύνοις, τέως δ' οὖν ἐχειρώσατο, καὶ ὁ Γερμανικὸς ὁμοίως ἑτέρους. καὶ ὁ μὲν πόλεμος οὗτος τοῦτο ἔσχηκε τέλος. ἐκ δὲ Γερμανίας ἀγγελία κομισθεῖσα, ἑορτάσαι τὰ νικητήρια τοὺς ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐκώλυσεν. ἐν γὰρ τῇ Κελτικῇ εἶχόν τινα οἱ Ῥωμαῖοι, οὐχ ὁμοῦ συγκείμενα, ἀλλ' ὡς ἔτυχε χειρωθέντα, καὶ στρατιῶται ἐχείμαζον ἐκεῖ, καὶ πόλεις συνῳκίζοντο, καὶ οἱ βάρβαροι πρὸς ἔθη Ῥωμαϊκὰ καὶ δίαιταν μετερρυθμίζοντο. ἕως μὲν οὖν κατὰ βραχὺ καὶ ὁδῷ τινι ἐκ τῶν πατρίων μετήγοντο, οὐκ ἤχθοντο τῇ τοῦ βίου μεταβολῇ. ἐπεὶ δ' ὁ Οὔαρος ὁ Κυιντίλιος τὴν ἡγεμονίαν τῆς Γερμανίας λαβών, ἐβούλετο αὐτοὺς ἀθρόον μεταστῆσαι, καὶ ὡς δουλεύουσιν ἐπέταττε, καὶ χρήματα ἔπραττεν ὡς ἐκ ὑπηκόων, ἀλλὰ δεξάμενοι τὸν Οὔαρον, ὡς τὰ προσταττόμενα ποιήσοντες, πόρρω τοῦ Ῥήνου προήγαγον, καὶ πίστιν αὐτῷ παρεῖχον, ὡς καὶ ἄνευ στρατιωτῶν δουλεύσοντες. ὁ δὲ πιστεύσας, οὔτε τὰ στρατεύματα ὡς ἐν πολεμίᾳ συνεῖχε, καὶ ἄλλους ἄλλῃ ἐξέπεμπε. θαρροῦντος δ' αὐτοῦ, καὶ μή τι δεινὸν

οἷον ἡ Λιβία περὶ τῶν ἐπιβουλευσάντων τῷ Αὐγούστῳ συνεβούλευσεν.

ὅτι ὁ Τιβέριος κατὰ τῶν Παννονίων ἐστάλη. ὅτι ἐνίκησαν οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς Παννονίους καὶ τοὺς Δαλμάτας.

ὅπως ἐν τῇ Κελτικῇ οἱ Ῥωμαῖοι ἔπταισαν τῶν βαρβάρων ἐπιθεμένων αὐτοῖς.

ὑποπτεύοντος, ἐπανίστανται, καὶ ἀποκτείναντες τοὺς παρὰ σφίσι στρατιώτας, ἐπῆλθον αὐτῷ ἐν ὕλαις δυσεκβάτοις ὄντι μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν στρατιᾶς, καὶ ἐξαπίνης σφᾶς διὰ τῶν λοχμωδεστάτων, ἔμπειροι τόπων ὄντες, περιεστοίχισαν, καὶ πλεῖστα μὲν καὶ πλειστάκις ἐκάκωσαν, τέλος δὲ τῶν μὲν ῥωμαίων ἀποβαλόντων πολλούς, τοῖς δὲ βαρβάροις ἀεὶ προστιθεμένων ἑτέρων ὁμογλώσσων, ῥᾷον οἱ ῥωμαῖοι κυκλούμενοι ἐφονεύοντο, ὥστε καὶ τὸν οὐᾶρον καὶ τοὺς λοιποὺς τοὺς λογιμωτάτους βουλεῦσαι, φοβηθέντας μὴ ζωγρηθῶσιν, αὐτοὺς ἑαυτοὺς ἀνελεῖν. τοῦτο δὲ γνόντες καὶ οἱ λοιποί, οἱ μὲν τὸν ἄρχοντα ἐμιμήσαντο, οἱ δὲ τὰ ὅπλα τιθέντες, ἐπέτρεπον τῷ βουλομένῳ φονεύειν αὐτούς. ἐκόπτοντο οὖν ἀδεῶς, καὶ τὰ ἐρύματα πάντα κατέσχον οἱ βάρβαροι ἄτερ ἑνός· περὶ ὃ ἀσχοληθέντες, οὔτε τὸν ῥῆνον διέβησαν, οὔτ' ἐς τὴν γαλατίαν εἰσέβαλον. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνο χειρώσασθαι ἠδυνήθησαν, ἐπεὶ μήτε πολιορκεῖν ἠπίσταντο, καὶ τοξόταις οἱ ῥωμαῖοι συχνοῖς ἐχρῶντο, ὑφ' ὧν καὶ ἀνεκόπτοντο, καὶ πλεῖστοι ἀπώλλυντο. μετὰ δὲ τοῦτο πυθόμενοι φυλακὴν τὸν ῥῆνον τοὺς ῥωμαίους ποιήσασθαι, καὶ τὸν τιβέριον σὺν βαρεῖ προσελαύνειν στρατεύματι, οἱ μὲν πολλοὶ ἀπανέστησαν τοῦ ἐρύματος· οἱ δ' ὑπολειφθέντες ἀποσχόντες αὐτοῦ, ὥστε μὴ αἰφνιδίαις ἐπεξελεύσεσι τῶν ἔνδον κακοῦσθαι, τὰς ὁδοὺς ἐτήρουν, ἐπ' ἐνδείᾳ σιτίων αἱρήσειν ἐλπίζοντες αὐτούς. οἱ δ' ἔνδον ὄντες ῥωμαῖοι, ἕως μὲν εὐπόρουν τροφῆς, κατὰ χώραν ἔμενον, βοήθειαν προσδεχόμενοι. ὡς δ' οὔτε τις ἐπεκούρει αὐτοῖς, καὶ λιμῷ συνείχοντο, ἐξῆλθον, νύκτα τηρήσαντες χειμέριον (ἦσαν δὲ στρατιῶται μὲν ὀλίγοι, ἄοπλοι δὲ πολλοί) καὶ τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον φυλακτήριον τῶν βαρβάρων παρῆλθον, πρὸς δὲ τῷ τρίτῳ γενόμενοι, ἐφωράθησαν, καὶ πάντες ἂν ἀπώλοντο, ἢ καὶ ἑάλωσαν, εἰ μὴ οἱ βάρβαροι περὶ τὴν ἁρπαγὴν τῆς λείας ἐτράποντο, καὶ οἱ σαλπιγκταὶ τροχαῖόν τι συμβοήσαντες, δόξαν παρέσχον ὡς ἐπικουρία τοῖς πολιορκουμένοις ἐλήλυθεν, ἅτε καὶ ὡς ἀληθῶς ἐπικουρήσουσαν. ὁ δὲ τιβέριος διαβῆναι τὸν ῥῆνον οὐκ ἔκρινεν, ἀλλ' ἠτρέμιζεν, ἐπιτηρῶν μὴ οἱ βάρβαροι τοῦτο ποιήσωσιν. ἀλλ' οὐδ' ἐκεῖνοι διαβῆναι ἐτόλμησαν, γνόντες αὐτὸν παρόντα. μετὰ ταῦτα δὲ αὐτός τε καὶ ὁ γερμανικὸς ἐσέβαλον εἰς τὴν κελτικήν, καί τινα ταύτης κατέδραμον, οὐ μέντοι καὶ μάχῃ ἐνίκησαν, οὔτε ἔθνος τι ὑπηγάγοντο, ὅτι μηδ' ἦλθέ τις ἐς χεῖρας αὐτοῖς, καὶ οὐδ' αὐτοὶ τοῦ ῥήνου πόῤῥω προῆλθον, δεδιότες μὴ καὶ αὖθις σφαλῶσιν, ἀλλ' αὐτοῦ που μέχρι τοῦ μετοπώρου διατρίψαντες ἐπανῆλθον. ὁ αὔγουστος δὲ τὰ τῆς μοναρχίας διοικῶν, καὶ ὑπέργηρως ἤδη γενόμενος, τὸν μὲν γερμανικὸν ὑπατεῦσαι πρὸ τοῦ στρατηγῆσαι, παρακατέθετο τῇ βουλῇ, τὴν δὲ τῷ τιβερίῳ. ἱπποδρομίας δὲ τελουμένης ἐν τοῖς γενεθλίοις αὐτοῦ, ἐμμανής τις ἀνὴρ ἐκάθισεν ἐς τὸν δίφρον τὸν τῷ ἰουλίῳ καίσαρι ἀνακείμενον, καὶ τὸν ἐκείνου στέφανον περιέθετο, πάντας ἐτάραξεν, ὡς εἰς τὸν αὔγουστόν τι σημαῖνον. ἀλλὰ καὶ τέρατα πρὸς τοῦτο φέροντα προέπεσε πλείονα. ὅ, τε γὰρ ἥλιος ἅπας ἐξέλιπε, καὶ τοῦ οὐρανοῦ πολὺ πυρῶδες φαινόμενον καίεσθαι ἔδοξε, καὶ ἀστέρες κομῆται καὶ αἱματώδεις ὤφθησαν. βουλῆς τε ἐπὶ τῇ νόσῳ αὐτοῦ ἐπαγγελθείσης, ἵν' εὐχὰς ποιήσωνται, κεκλεισμένον εὑρέθη τὸ συνέδριον, καὶ κεραυνὸς εἰς εἰκόνα αὐτοῦ ἐμπεσών, τὸ πρῶτον γράμμα τοῦ ὀνόματος τοῦ καίσαρος ἠφάνισε. ταῦτα μὲν οὖν ζῶντος ἔτι αὐτοῦ περιεφάνη. ὁ δὲ νοσήσας ἐν νώλῃ, μετήλλαξε τῇ ἐννεακαιδεκάτῃ τοῦ αὐγούστου μηνός,

περὶ τοῦ τέλους τοῦ αὐγούστου καίσαρος.

metuente, cõsurgunt, & occisis qui apud ipsos erant militibus, illum cum suis legionibus in densis & impeditis sylvis uersantem, ex improuiso pro notitia locorum, quà minimè patebat exitus, circumuenerũt, ac sępissimè Romanos plurimum afflixerunt. Qui cũ tandem multos suorũ amisissent, barbaris uerò subinde ex popularibus nouæ uires accederent: facilius circundati cædebantur. Itaq; Varus & præcipui quiq; uulnerati, metuentes ne uiui in hostium potestatem uenirent, ultrò sibi necem consciuerunt. Quo cæteri cognito, partim ducẽ imitati sunt, partim abiectis armis cuiuis se iugulandos prębuerunt. Eos igitur Barbari impunè occiderunt: & munitionibus omnibus, una excepta, sunt potiti, quam dum oppugnant, neque Rhenum traiecerunt, neq; in Galliam impressionem fecerunt, ac ne castellum quidem illud expugnare potuerunt ex obsidionum imperitia, & sagittariorum quibus Romani utebantur, multitudine; à quibus repellebantur, & plurimi occidebantur. Deinde cum præsidijs Rhenum teneri, & Tiberiũ cum magnis copijs aduentare audiuissent, pleriq; à castello recesserunt. Reliqui, ne subitis hostiũ excursionibus infestarentur, longius digressi, uias obsederunt, ut penuria cõmeatus eos expugnarẽt. Romani uerò dum cibaria suppetebant, expectatione auxilij, obsidionem tolerabant. Sed cum nemo opem ferret, & fame urgerentur, tempestuosa nocte captata egressi (erant autem pauci milites, multi inermes) primas ac secũdas barbarorum excubias fefellerunt: apud tertias demũ deprehensi, omnes aut cęsi aut capti essent, nisi barbari ad direptionem prædæ conuersi essent, & tubicines incitato clangore opinionem illis attulissent, quasi auxilia uenissent obsessis, quæ tandem reuera aduenerunt. Tiberius aũt Rhenum sibi transeundũ non censuit, sed quietus se continuit, obseruãs, an id barbari facturi essent. Verùm nec illi, præsentia eius cognita, transire ausi fuerunt. Post hæc ipse & Germanicus in Celticam impressione facta, quasdam eius partes incursarunt: neq; tamẽ uel prælio uicerũt, uel gentem aliquam subegerunt, propterea q; nemo ad manus ueniebat: nec ipsi à Rheno lõgè processerunt, uerìti ne denuò cladem acciperẽt, sed ibi usq; in autumnũ commorati, domum redierũt. Augustus uerò cum in Imperio admodum senuisset: Germanicũ ante pręturã consulatu functum senatui, senatũ Tiberio cõmendauit. Ludis Circensibus, natali eius, homo quidam insanus sellam Iulio Cæsari dedicatã occupauit, illiusq; coronã suo capiti imposuit. Id turbauit omnes, Augusto sinistri aliquid portẽdi existimantes. Eòdem prodigia cõplura accesserunt. Nam & sol totus defecit, & cœlũ latè ardere uisum, & stellæ crinitę sanguineo colore apparuerunt. Indictoq; propter morbum eius senatu, ut pro salute eius uota nuncuparentur, curia clausa est inuenta: & fulmen in statuam eius delatum, primam literam nominis Cæsaris deleuit. Hæc eo adhuc superstite acciderunt. Ipse uerò Nolæ ex morbo decessit, decimoquarto calend. Septem.

Prodigia, quæ obitum Augusti consecuta est.

LXX & sexto ætatis anno, diebus IIII & XXX minus: imperij post Actiacam uictoriam IIII & XL. De eius morte suspecta fuit Liuia, quòd Augustus ad Agrippã in insulam, in qua cum matre Iulia exulabat, clàm traiecerat. Verita enim, ne reconciliata gratia, cum ab exilio reuocatum Imperatorem designaret: ficus quasdam adhuc in arboribus pendẽtes, unde eas ipse decerpere solebat, infecisse dicit: ac salubres ipsa edisse, uenenatas illi reliquisse. Siue igitur ea, siue alia de causa morbo affectus, amicos conuocauit, & quæ uoluerat collocutus, denicp dixit: Vrbem latericiam reperi, marmoream uobis relinquo. quibus uerbis stabilitum esse à se Imperium innuebat. Mortem eius Liuia non statim aperuit, ueritа, ne quid absente in Dalmatia Tiberio nouaretur, sed in eius usq; reditum celauit. Cadauere Romã perlato, Drusus testamentum eius à Vestalibus uirginibus, quæ id asseruabant, acceptum in curiam attulit. id sigillis ab ijs qui ea impresserant recognitis, audiente senatu recitatũ est. Sunt & quatuor eius libelli in curiam allati: quorũ unus sepulturæ rationem præscribebat, alter acta eius continebat. In tertio milites, reditus & impẽsas publicas perscripserat, & pecuniæ numerum quæ in thesauris esset. Quartus mandata ad Tiberium & populum continebat. His lectis, funus elatũ est, orationes funebres à Druso & Tiberio habitæ. Deinde corpus eius crematum est: ac tum non multi, pòst omnes luxerunt, recordati, eum omnibus accessu facilem, multis pecuniam suppeditasse, amicis summum honorem habuisse, gratias egisse ijs à quibus ipsius errata corrigerentur: ut & Athenodoro uiro sapiẽti, tali de causa. Pronus erat in Venerem, & mulieres ad eum quas uolebat, in tectis lecticis allatæ, in eius thalamum adducebantur, quibus ad libidinẽ abutebatur. Igitur aliquando mulierẽ, cuius amore captus erat, accersiuit. cuius maritum Athenodorus pro familiaritate inuisurus, cum & ipsum & uxorem indignantes inuenisset (nec enim resistere poterãt) mœroris causa cognita, eos tranquillo animo esse iussit. Se enim ipsum Augustum accessurum, & eius impetum repressurum. Allata lectica, Athenodorus gladio accepto pro muliere, inscẽdit. eacp diligenter tegi iussa, ad Augusti thalamum est perlatus. Qui cum illam aperuisset, ille stricto gladio exiliens: Itáne, inquit, non times, ne te aliquis sic ingressus occidat? Id factum Augustus non modò nõ ægrè tulit, nec Athenodorum obiurgauit: sed & gratias ei egit, & modestior factus est. Eum igitur, cùm ob hæc, tum ob alia plura, & quòd Tiberium successorem eius, alium sunt experti, desiderarunt.

Liuia ueneficij suspecta.

Athenodorus Augustum ab adulterijs deterret.

QVANDO

ζήσας ἔξ ἔτη καὶ ἑβδομήκοντα, τριάκοντα καὶ τεσσάρων ἡμερῶν ἐνδεουσῶν ἀμφοῖν, μοναρχήσας, ἀφ' οὗ πρὸς τῷ ἀκτίῳ ἐνίκησεν, ἐνιαυτοὺς πρὸς τέσσαρσι τεσσαράκοντα. ὑπωπτεύθη μέν τι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡ λιβία, ὅτι πρὸς τὸν ἀγρίππαν ὁ αὔγουστος λάθρα ἐς τὴν νῆσον διέπλευσεν, ἔνθα μετὰ τῆς ἰουλίας τῆς μητρὸς πεφυγάδευτο. δείσασα γὰρ μὴ καταλλαγεὶς, ἐπὶ τῇ μοναρχίᾳ αὐτὸν καταγάγῃ, σῦκα τινὰ ἐπὶ δένδρεσιν ἐπιόντα, ἐξ ὧν ὁ αὔγουστος αὐτοχειρίᾳ συνάγειν εἰώθει, φαρμάξαι λέγεται, καὶ αὐτὴ μὲν τὰ ἀφάρμακτα ἤσθιεν, ἐκείνῳ δὲ τὰ πεφαρμαγμένα προσέβαλεν. εἴτ' οὖν οὕτως, εἴτ' ἄλλως ἀρρωστήσας τότε, τοὺς ἑταίρους συνήθροισε, καὶ ἃ ἐβούλετο τούτοις διαλεχθεὶς, τέλος ἔφη, ὅτι τὴν ῥώμην πηλίνην παραλαβὼν, λιθίνην ὑμῖν καταλείπω, τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν τοῦ λόγου ἐνδεικνυμένου. καὶ μὲν δὴ τὸν θάνατον οὐκ εὐθὺς αὐτίκα ἡ λιβία ἐξέφηνε, φοβηθεῖσα, μή τι νεωτερισθῇ, ἐν δαλματίᾳ τοῦ τιβερίου διάγοντος, ἀλλὰ συνέκρυψεν αὐτὸν μέχρις ἐκεῖνος ἀφίκετο. ἀνακομισθέντος δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ εἰς τὴν ῥώμην, τὰς διαθήκας αὐτοῦ ὁ δροῦσος ἐκ τῶν ἀειπαρθένων τῶν τῆς ἑστίας ἱερειῶν, αἷς παρετέθειντο, ἐκλαβὼν, ἐς τὸ συνέδριον ἐσήνεγκε, καὶ τὰς σφραγῖδας οἱ κατασημηνάμενοι ἐπεσκέψαντο, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἐν ἐπηκόῳ τοῦ συνεδρίου. ἐκομίσθη δ' εἰς τὸ συνέδριον καὶ βιβλία αὐτοῦ τέσσαρα· ὧν τὸ μὲν ἐν τὰ περὶ τῆς ταφῆς διετάττετο, τὸ δ' ἕτερον τὰς πράξεις ἃς ἔπραξε διεξῄει· τῷ δὲ τρίτῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ τὰ τῶν προσόδων, καὶ τὰ τῶν ἀναλωμάτων τῶν δημοσίων συνέταξε, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς θησαυροῖς χρημάτων· τὸ δὲ τέταρτον ἐντολὰς περιεῖχε τῷ τιβερίῳ, καὶ τῷ κοινῷ ἐπισκήψας. τούτων δὲ ἀναγνωσθέντων, ἡ ἐκφορὰ γέγονε, καὶ ἐπιτάφιοι ἐλέχθησαν παρά τε τοῦ δρούσου καὶ παρὰ τοῦ τιβερίου. εἶτα ἐκαύθη τὸ σῶμα αὐτοῦ· καὶ πένθος τότε μὲν οὐ πολλοὶ, ὕστερον δὲ πάντες ἔσχον, μεμνημένοι, ὅτι τε πᾶσιν εὐπρόσοδος ἦν, καὶ πολλοῖς ἐπήρκει ἐς χρήματα, καὶ ὅτι λίαν ἐτίμα τοὺς φίλους, καὶ χάριτας ὡμολόγει τοῖς αὐτὸν διορθουμένοις ἐφ' οἷς ἐσφάλλετο· ὥσπερ καὶ τῷ ἀθηνοδώρῳ ἀνδρὶ σοφῷ ἐπὶ τοιᾷδε αἰτίᾳ. ἐκκαταφορος πρὸς τὰ ἀφροδίσια ἦν, καὶ αἱ γυναῖκες ἐκομίζοντο ἃς ἐβούλετο ἐν κατάστέγοις φορείοις, καὶ οὕτως εἰς τὸν αὐτοῦ εἰσήγοντο θάλαμον. ἐκείνῳ δὲ ταύταις ἐχρῆτο, καὶ ἐκέχρητο. ἠράσθη γοῦν ποτε γυναικός, καὶ ἔπεμψε λαβεῖν αὐτήν. ἐν τούτῳ δὲ ὁ ἀθηνόδωρος, τῷ τῆς γυναικὸς ἐκείνης ἀνδρὶ συνήθης ὢν, ἔτυχεν ἀπελθὼν τὸν φίλον ἐψόμενος, καὶ ἀγανακτοῦντα εὑρὼν κἀκεῖνον καὶ τὴν γυναῖκα (οὐ γὰρ ἠδύναντο ἀντιστῆναι) τὴν αἰτίαν τῆς λύπης ἐπύθετο. καὶ μαθὼν, ἠρεμεῖν αὐτοὺς ἐκέλευσεν. αὐτὸς γὰρ ἀπελθεῖν, ἔφη, πρὸς τὸν αὔγουστον, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνακόψαι ὁρμήν. καὶ κομισθέντος τοῦ κατάστεγου δίφρου, ὡς τῆς γυναικὸς ἐν αὐτῷ ἀπελευσομένης, ἀνῆλθεν ὁ ἀθηνόδωρος, καὶ ξίφος λαβὼν, καὶ κατακαλυφθῆναι τὸν δίφρον ἀκριβῶς ἐπιτάξας, οὕτω πρὸς τὸν τοῦ αὐγούστου ἐκομίσθη θάλαμον. ἐκείνου δὲ τὸν δίφρον ἀνακαλύψαντος, ξιφήρης ἐκπεπήδηκεν, εἰπών· εἶτα οὐ φοβῇ, μή τις οὕτως ἀπελθὼν ἀποκτείνῃ σε; ὁ δ' αὔγουστος οὐ μόνον οὐκ ὠργίσθη, οὐδ' ἐκάκισε τὸν ἀθηνόδωρον, ἀλλὰ καὶ χάριν ἔγνω αὐτῷ, καὶ σωφρονέστερος γέγονε. διὰ ταῦτα τοίνυν, καὶ ἄλλα δὲ πλείω ἐπόθουν αὐτὸν, καὶ ὅτι τοῦ τιβερίου μετ' αὐτὸν μοναρχήσαντος οὐχ ὁμοίου ἐπειράθησαν.

ὅτι ἀρχαῖον ἔθος τὸ τὰς σφραγῖδας τῶν διαθηκῶν τοὺς σφραγίσαντας ἐπισκέπτεσθαι.

ὅτι ἦν ὁ θάνατος καλόν.

περὶ ἀθηνοδώρου ἀνδρὸς σοφοῦ.

ΠΟΤΕ

ΠΟΤΕ ΕΤΕΧΘΗ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΑΣ Ο ΚΥΡΙΟΣ ἡμῶν καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστός.

Ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Αὐγούστου μοναρχίας, ἐτέχθη ἐνανθρωπήσας ὁ κύριος ἡμῶν καὶ θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, κατὰ τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον, ὃς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ πεντήκοντα καὶ ἑπτὰ ἔτη αὐτὸν ἱστορεῖ μοναρχῆσαι, τῶν ἄλλων τέσσαρα ἐπὶ τεσσαράκοντα τὰ τῆς μοναρχίας αὐτοῦ ἀριθμούντων ἔτη. γίνεται δὲ ἡ διαφωνία ἐντεῦθεν, ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τῆς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος ἐλογίσαντο, ἐξ ὅτου ναυμαχίᾳ ἐν Ἀκτίῳ ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον, ὅτε καὶ ὡς ἀληθῶς ἐμονάρχησε, μόνος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων γενόμενος κύριος. ὁ Εὐσέβιος δὲ καὶ τὸν χρόνον ὃν συνῆρξε τῷ Ἀντωνίῳ τῇ μοναρχίᾳ προστίθησιν, ὡς καὶ τότε τοῦ Αὐγούστου ὅσα ἐβούλετο πράττοντος, ἐκείνου τῇ Αἰγύπτῳ σχολάζοντος, καὶ τῷ τῆς Κλεοπάτρας δουλεύοντος ἔρωτι, δι' ὃν καὶ ἀπώλετο. οὕτως οὖν καὶ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος, ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος τὸν Χριστὸν γεννηθῆναι τὸ κατὰ σάρκα· ἃ γὰρ τεσσαράκοντα καὶ τέσσαρας φασὶ τῆς μοναρχίας εἶναι οὐ γενήσεται τοῦ Καίσαρος, ὁ κατὰ τὸ τεσσαρακοστὸν δεύτερον ἔτος ἡ ἐπιφάνεια γέγονε τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔνατον ἔτος συμβαίνει τεχθῆναι τὸν κύριον. ὡς γὰρ ὁ θεσπέσιος εὐαγγελιστὴς ἱστορεῖ Λουκᾶς, ἐν ἔτει πεντεκαιδεκάτῳ τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος τὸν Χριστὸν ὁ Ἰωάννης ἐβάπτισε, τριάκοντα δὲ ἦν ἐτῶν ὅτε ἐβαπτίσθη κατὰ τὸν αὐτὸν εὐαγγελιστήν. δεῖ λοιπὸν οὓς μὲν πεντεκαίδεκα τῶν τριάκοντα εἶναι τῶν ἐκ τῶν τῆς αὐταρχίας τοῦ Τιβερίου χρόνων λαμβάνεσθαι, οὓς δὲ λοιποὺς πεντεκαίδεκα ἐκ τῶν τοῦ Αὐγούστου τεσσαράκοντα καὶ τεσσάρων καταλογίζεσθαι, συμβαίνει τοίνυν ἐξ αὐτῶν ὑπολιμπανομένους ἐννέα ἔτη καὶ εἴκοσιν. ἐν γοῦν τῷ εἰκοστῷ ἐνάτῳ τῆς ἀκριβοῦς μοναρχίας τοῦ Καίσαρος Αὐγούστου, καταλαμβάνεται τεχθῆναι τὸ κατὰ σάρκα ἐκ τῆς ἀειπαρθένου καὶ ἁγίας Μαρίας θεοτόκου τὸν κύριον.

Μοναρχία Τιβερίου.

Ὁ μὲν οὖν Αὔγουστος ἀπεβίω, ὡς εἴρηται· τὴν δὲ μοναρχίαν ὁ Τιβέριος διεδέξατο, ὃς εὐπατρίδης μὲν ἦν, καὶ πεπαιδευμένος, τὴν δὲ γνώμην ἦν ποικιλώτατος, ἐναντίως τῇ προαιρέσει τοὺς λόγους ποιούμενος. ὧν γὰρ ἐβούλετο, τἀναντία ἔλεγεν, ἄλλα μὲν ἔχων ἐν φρεσίν, ἄλλα δὲ λέγων· καὶ ὀργίζεσθαι προσποιούμενος, ἐν οἷς οὐκ ὠργίζετο· καὶ ἐν οἷς ἐθυμοῦτο, σχηματιζόμενος ἐπιείκειαν· καὶ ὡς οἰκειότατον ἑώρα τὸν ἔχθιστον, καὶ ὡς ἀλλοτριωτάτῳ προσεφέρετο τῷ φιλτάτῳ. καὶ οὐκ ἀξίου τοῖς ἄλλοις δῆλον εἶναί οἱ τὸ φρόνημα, τοῦτο προσήκειν τῷ αὐταρχοῦντι φρονῶν. καὶ εἴ τι τις ἠναντιοῦτο, εἰς ἔλεγχον, εἴ τι μὴν καὶ συνῄνει, ἐμέμφετο. τέως δ' οὖν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὰ ἔθνη πάντα ὡς αὐτοκράτωρ αὐτίκα ἐπέστελλε, μὴ λέγων αὐτοκράτωρ εἶναι. ψηφισθὲν γὰρ αὐτῷ καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὀνομάτων οὐκ ἐδέξατο, καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς διοικῶν ἅπαντα, μηδὲν αὐτοῖς δεῖσθαι ἔλεγε· καὶ ταύτης ἐξίστασθαι ἐκομψεύετο, καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν (ἓξ γὰρ καὶ πεντήκοντα ἐτῶν ἦν) καὶ δι' ἀμβλυωπίαν· πλεῖστον γὰρ ἐν σκότει βλέπων, ἐλάχιστα τὴν ἡμέραν ἑώρα· εἶτα κοινωνοὺς ᾔτει τῆς ἀρχῆς καὶ συνάρχοντας, οὐδὲν τοῦτο ποιῆσαι μέλλων, ἀλλ' ὅτι τι ὕπουλον εἶχεν ἦθος, καὶ ὅτι καὶ τὰ στρατεύματα τὰ ἐν τῇ Παννονίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ

QVANDO NOSTER DOMINVS IESVS Christus carnem assumpserit.

Christus anno Augusti uel XXIX. uel XLII natus.

ANNO Imperij Augusti XLII. homo factus & natus est Dominus noster & Deus Iesus Christus, autore Eusebio Pamphilo, qui cum in Ecclesiastica historia LVII annos solum rerum potitum esse refert, cum alij XLIIII duntaxat numerent. Verum dissensio inde existit, quod alij ab Actiaca demum uictoria numerare incipiunt, quo tempore uere imperare cœpit, Romanarum legionum solus factus dominus. Eusebius uerò id quoque tempus annumerat, quo cum Antonio gessit imperium: quod tum quoque, illo in Aegypto ocium agente, & amoribus Cleopatræ seruiente, quæ illi causa interitus fuit, æquè fecerit quæ uoluerit. Sic igitur anno XLII imperij Cæsaris, narrauit Eusebius, Christum secundum carnem esse natum. Nam si imperij eius annos XLIIII statuamus, aduentus & natiuitas Domini & Seruatoris nostri, non in annum XLII, sed in nonum & XX cadit. Vt enim D. Lucas Euangelista narrat, Ioannes Christum anno XV imperij Tiberij baptizauit: quo tempore annos, eodem autore, Christus XXX natus fuit. ut iam XV anni de XXX ex imperio Tiberij, XV reliqui de XLIIII annis Augusti sumantur. Vnde constat, de ijs restare annos XXIX. Proinde anno uigesimo nono confirmati imperij Cæsaris Augusti, secundum carnem, ex semper uirgine, & sancta Maria Deipara natum esse Dominum deprehenditur.

Imperium Tiberij.

Tiberij subdolum ingenium.

AVgusto ad hunc modum, quo expositum est, defuncto, imperium Tiberius suscepit, ex gente patricia, literis eruditus, sed ingenio persquam uario, aliud loqui aliud sentire solitus, pectore a lingua dissentiente: cum non irascebatur, iram simulans: cum commotus erat, lenitatem præ se ferens: inimicissimum ita intuens ut amicissimum: & amicissimum, ut alienissimum. Neque enim principis animum alijs esse cognitum oportere arbitrabatur. Proinde siue aduersarere, siue assentirere illius orationi, odium incurreres. Ac ad legiones & omnes gentes statim ut Imperator legatos misit, dissimulato Imperatoris nomine, quod unà cum cæteris sibi decretum repudiauit. & cum totum imperium administraret, nihil sibi opus esse dixit imperio: eoque se cessurum esse, tum propter ætatem (annos enim VI & L natus erat) tum propter aciem oculorum obtusiorem, iactauit. Nam in tenebris plurimum, in luce minimum cernebat. Deinde socios et collegas imperij postulauit. Hæc, cum quis neutrum in animo haberet, partim propter occultum ingenium, partim ob Germanicas & Pannonicas legiones quas suspe

ctas habebat, & Germanici metu faciebat, qui tum Germaniæ præses, charus erat militibus. His igitur de causis, nihil apertè pro imperio faciebat, sed & morbum simulans domi se continebat, & moras nectebat, ut nouarum rerum cupidi, sperãtes eum ultrò depositurũ imperium, quiescerent, donec principatũ ab omni parte firmasset. Tum uero Agrippã Augusti ex Iulia nepotem, Agrippæ filium, occidi iussit. Germanicum uero admodũ timuit. Sunt & Pannonicæ legiones contra suum ducem tumultuatæ. Sed audacioribus & seditionis primis autorib. supplicio affectis, cæteri quieuerũt. Germanicæ uerò legiones Tiberio maledixerũt, & Germanicum imperatorem salutarunt. Qui cũ gladium strinxisset, quasi seipsum occisurus, miles quidam suo ense sublato: Hũc, inquit, cape tuo acutiorem. Itaq; à sui cæde abstinuit, ne magis tumultuarentur: sed confictis sub Tiberij nomine literis, quibus illis munera & alia quædã promittebantur, tum seditionem compescuit. Deinde legatis à Tiberio missis, Germanici artificio cognito, suspicati illos adesse ut eius promissa tollerent: denuò tumultuati sunt, & cõtra legatos concitati, & Germanici uxorẽ Agrippinam, Agrippæ & Iuliæ filiam, & filium eius Caium comprehenderunt: ac uxorem prægnantem ei restituerunt, filio retento. Verùm cum nihil proficerent, & ipsi quieuerunt. Sic ille imperium cũ occupare posset, aspernatus est. qua de causa palàm eum Tiberius apud senatum laudabat: sed apud sese admodũ suspectum habebat, & ut munitum legionibus metuebat. Cæterùm cum nullæ amplius turbæ nunciarentur, omissa dissimulatione, principatum admisit. Ac quandiu Germanicus superstes fuit, nihil suapte autoritate egit, sed ad senatum retulit omnia, neq; ab ullo nisi à militibus Imperatorẽ se appellari uoluit. Cæsar tantũ & Germanicus, & princeps senatus nominabatũ: & ut tantisper & uiueret & imperaret optabat, dum prodesset Reipublicæ. In rebus omnib. popularis esse studebat: & paucissima in semetipsum insumens, magnos sumptus publicè faciebat. Ruinosa ædificia instaurabat & adornabat, primorũ conditorum nominibus inscriptis, ciuitatib. & priuatis hominib. opẽ ferebat, & multos ordinis senatorij ad egestatem redactos locupletabat: eæq; largitiones statim ipso uidẽte numerabantur, ne quid inde, ut sub Augusto factũ meminerat, per dispensatores subtraheretur. Pecuniæ causa neminẽ occidebat, neq; bona tum cuiusq; publicabat, neq; ultra constitutũ quicq; exigebat. Aemylio cretẽ, qui plus pecuniæ q; ordinatũ erat, miserat, rescripsit, se oues suas tonderi uelle, non deglubi. Erat et aditu facilis, & affabilis: magistratus tanquã in libera ciuitate colebat, Consulibus assurgebat: amicorum consuetudine, æquè ut priuatus fecerat, utebatur: ægrotãtes inuisebat, nullo satellitum comitatu. & quodam ex eis defuncto, funebrẽ orationem ipse recitauit. matrem Liuiam erga omnes eodem se gerere modo iussit. Illa uerò magnum fastum præ se ferens, in Tiberij epistolis

Pannonicarum et Germanicarũ legionũ tumultus.

Tiberij moderatio uiuente Germanico.

ὑποπτεύων, καὶ τὸν γερμανικὸν ἐδεδίει, τῆς γερμανίας ἄρχοντα τότε, καὶ τοῖς στρατιώταις φιλούμενον. καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲν ὡς αὐτοκράτωρ ἔπραττε φανερῶς, ἀλλὰ καὶ νόσον προσποιούμενος οἰκουρῶν ἦν, καὶ διέμελλεν, ἵν' οἱ ἐλπίδι τοῦ ἑκόντα τὴν ἀρχὴν ἀφήσειν αὐτὸν, μὴ νεοχμώσωσι, μέχρις οὗ τῆς ἡγεμονίας ἐγκρατὴς διὰ πάντων ἐγένετο. τὸν μὲν οὖν ἀγρίππαν αὐτίκα πέμψας ἀπέκτεινε, τοῦ αὐγούστου, ὡς εἴρηται, ὄντα θυγατριδοῦν ἐξ ἰουλίας καὶ τοῦ ἀγρίππου. τὸν δὲ γερμανικὸν λίαν ἐφοβεῖτο. ἐθορύβησε δὲ καὶ τὸ ἐν τῇ παννονίᾳ στράτευμα, ὡς καὶ κατὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ὁρμῆσαι. εἶτα καὶ τῶν θρασυτέρων καὶ πρωταιτίων κολασθέντων, κατέστησαν οἱ λοιποί. οἱ δὲ ἐν τῇ γερμανίᾳ τόν, τε τιβέριον κακῶς ἠγόρευσαν, καὶ τὸν γερμανικὸν ἐπεκάλεσαν αὐτοκράτορα. ἐκείνου δὲ τὸ ξίφος σπασαμένου, ὡς ἑαυτὸν ἀναιρήσοντος, εἷς τις τῶν στρατιωτῶν τὸ ἑαυτοῦ ξίφος ἀνατείνας, τοῦτο (ἔφη) λάβε, ὀξύτερον γάρ ἐστιν. ὁ οὖν γερμανικὸς τοῦ κτεῖναι μὲν ἑαυτὸν ἀπέσχετο, ἵνα μὴ μᾶλλον στασιάσωσι. γράμματα δὲ ὡς ἐκ τοῦ τιβερίου πεμφθέντα πλασάμενος, δωρεὰς αὐτοῖς διδόντα, καὶ ἄλλα τινὰ ὑπισχνούμενα, τὴν στάσιν τότε κατέπαυσεν. ὕστερον δὲ πρεσβευτῶν παρὰ τοῦ τιβερίου πεμφθέντων, γνόντες τὸ τοῦ γερμανικοῦ στρατήγημα, καὶ ὑποπτεύσαντες σφᾶς πρὸς τὸ ἀνατρέψοντας ἥκειν τὰ ὑπ' ἐκείνου ἐπηγγελμένα, ἐθορύβησαν αὖθις, καὶ κατὰ τῶν πρέσβεων ὥρμησαν, καὶ τὴν τοῦ γερμανικοῦ γυναῖκα τὴν ἀγριππῖναν, τὴν τοῦ καίσαρος θυγατρὸς τῆς ἰουλίας καὶ τοῦ ἀγρίππου παῖδα γεγονυῖαν, συνέλαβον, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς γάϊον· καὶ τὴν μὲν ἀγριππῖναν ἐγκύμονα οὖσαν ἀφῆκαν αὐτῷ, κατεῖχον δὲ τὸν υἱόν. ὡς δ' οὐδὲν ἤνυον, ἡσύχασαν καὶ αὐτοί. καὶ ὁ μὲν δυνάμενος τὴν αὐτοκράτορα λαβεῖν ἀρχὴν, οὐκ ἠθέλησεν. ὁ δὲ τιβέριος κατὰ μὲν τὸ φαινόμενον ἐπῄνει αὐτὸν παρὰ τῇ βουλῇ, παρ' ἑαυτῷ δὲ καὶ λίαν ὑπώπτευε, καὶ ἐδεδίει αὐτὸν ὡς ἔχοντα κεχειρισμένα στρατεύματα. ὡς δ' οὐδὲν ἔτι νεώτερον ἠγγέλλετο, τὴν ἀρχὴν οὐκέτι εἰρωνευόμενος ὑπεδέξατο. καὶ μέχρις ὁ γερμανικὸς περιῆν, οὐδὲν καθ' ἑαυτὸν ἔπραττεν, ἀλλὰ πάντα εἰς τὴν γερουσίαν ἀνέφερε, καὶ οὐδ' αὐτοκράτωρ καλεῖσθαι παρὰ τοὺς μόνους τῶν στρατιωτῶν ἠξίου. καῖσαρ δὲ καὶ γερμανικὸς καὶ πρόκριτος τῆς γερουσίας ὠνομάζετο, καὶ ηὔχετο τοσοῦτον καὶ ἄρξαι καὶ ζῆσαι χρόνον, ἕως ἂν τῷ δημοσίῳ συμφέρῃ. ἦν δὲ διὰ πάντων δημοτικὸς δοκεῖν ἐσπούδαζε, καὶ ἐλάχιστα εἰς ἑαυτὸν δαπανῶν, πλεῖστα εἰς τὸ κοινὸν ἀνήλισκε. τά τε πεπονηκότα ἀνορθῶν καὶ ἐπικοσμῶν, τὰς τῶν ἀρχῆθεν οἰκοδομησάντων αὐτὰ κλήσεις ἐπέγραφε σφίσι, καὶ πόλεσι καὶ ἰδιώταις ἐπήρκει, καὶ τῶν βουλευτῶν συχνοὺς πενομένους ἐπλούτισε, καὶ τὰς δωρεὰς μὲν εὐθὺς ὁρῶντος αὐτοῦ ἠριθμεῖτο, ἵνα μὴ οἱ διοικοῦντες νοσφίζωνταί τι αὐτῶν, ὁποῖον ἐπὶ τοῦ αὐγούστου γινόμενον. καὶ οὔτε ἀπέκτεινέ τινα διὰ χρήματα, οὔτ' οὐσίαν τότε τινὸς ἐδήμευσεν οὐδενὸς, οὐδ' ἔξω τῶν νενομισμένων ἠργυρολόγησεν. αἰμιλίῳ γοῦν χρήματα πλείω παρὰ τὸ διατεταγμένον πέμψαντι, ἀντεπέστειλεν, ὅτι κείρεσθαί μου τὰ πρόβατα, ἀλλ' οὐκ ἀποξυρᾶσθαι βούλομαι. καὶ εὐπρόσοδος ἦν καὶ προσήγορος ἦν. τούς τε ἄρχοντας ὡς ἐν δημοκρατίᾳ ἐτίμα, καὶ τοῖς ὑπάτοις ὑπανίστατο. καὶ τοῖς ἑταίροις ὡς ἐν ἰδιωτείᾳ συνῆν. νοσοῦντάς τε ἐπεσκέπτετο, μηδεμίαν φρουρὰν ἐπαγόμενος. καὶ ἐπί τινι αὐτῶν τελευτήσαντι αὐτὸς ἀνέγνω τὸν ἐπιτάφιον, καὶ τὴν μητέρα τὴν λιβίαν ὁμοίως προσφέρεσθαι πᾶσιν ἐκέλευσεν. ἡ δὲ πάνυ ὤγκωτο, καὶ ἐν ταῖς τοῦ τιβερίου

ἐπιστολαῖς χρόνον τινὰ καὶ τὸ ἐκείνης ὄνομα ἦγον, τά, τε ἄλλα πάντα ὡς αὐταρχοῦσα διοικεῖν ἐπεχείρει· καὶ οὐκ ἐξ ἴσου ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ πρεσβεύειν αὐτοῦ ἤθελεν, αὐτὴ ποιῆσαι αὐχοῦσα αὐτὸν αὐτοκράτορα. ὁ δὲ ἤχθετο πρῶτον αὐτῇ, εἶτα τῶν μὲν δημοσίων αὐτὴν ἔπαυσε, τὰ δ' οἴκοι διοικεῖν ἀφῆκεν. ὡς δὲ κἀν τούτοις ἦν ἐπαχθής, ἀπεδήμει, καὶ αὐτῆς ἐξίστατο, σωφρονίσας τε χρόνον τινὰ διῆγε, καὶ ἄλλους δ' ἐκόλαζεν ἀσελγαίνοντας. καὶ τὸν δροῦσον δὲ τὸν υἱόν, ὃν ἐξ ἀγριππίνης τῆς προτέρας αὐτοῦ γυναικὸς ἐσχήκει, καὶ ἀσελγεῖ τυγχάνοντι καὶ ὠμῷ, ἐπετίμα καὶ ἤχθετο. καί ποτε αὐτῷ εἶπεν, ὅτι ζῶντος ἐμοῦ οὔτε βίαιον οὔθ' ὑβριστικόν τι πράξεις. ἂν δέ τι καὶ τολμήσῃς, οὐδὲ τελευτήσαντος. οὕτω ταῦτα καὶ τἆλλα μέχρις ὁ γερμανικὸς ἔζη, ἐποίει. μετὰ δὲ τοῦτο συχνὰ τούτων μετήλλαξε. μήπω γὰρ τῶν παρὰ τοῦ αὐγούστου τῷ δήμῳ καταλελειμμένων δοθέντων, ἐπεὶ νεκρὸς διὰ τῆς ἀγορᾶς διεφέρετο, καὶ προσελθών τις εἰς τὸ οὖς αὐτοῦ ἐνεψιθύρισε, καὶ ἐρωτηθεὶς ὅ, τι εἴρηκεν, ἐντείλασθαι, ἔφη, τῷ αὐγούστῳ εἰπεῖν, ὅτι οὐδέπω οὐδὲν ἐκομίσαντο· τὸν μὲν αὐτίκα ἀπέκτεινε, καὶ εἶπεν ὡς αὐτὸς αὐτὸν, ἵν' αὐτάγγελος αὐτῷ γένηται. τοῖς δ' ἄλλοις τὰ καταλελειμμένα δέδωκε. τοῦ δ' ἐγγόνου αὐτοῦ, ὃν ἐκ τοῦ δρούσου ἔσχε, θανόντος, οὐδεμιᾶς τῶν συνήθων ἀπέσχετο πράξεως, μὴ δεῖν διὰ τοὺς οἰχομένους τὰ τῶν ζώντων, λέγων, προΐεσθαι. κλήμης δέ τις τοῦ ἀγρίππα γεγονὼς δοῦλος, καὶ προσεοικὼς αὐτῷ, ἐπλάσατο αὐτὸς ἀγρίππας εἶναι· καὶ εἰς τὴν γαλατίαν ἐλθών, πολλοὺς μὲν ἐκεῖ, πολλοὺς δὲ ἐν τῇ ἰταλίᾳ προσεποιήσατο, καὶ τέλος ἐπὶ τὴν ῥώμην ὥρμησεν, ὡς τὴν παππῴαν μοναρχίαν ἀποληψόμενος. χειρωσάμενος δ' ὅμως αὐτὸν ὁ τιβέριος διά τινων τὰ ἐκείνου προσποιουμένων φρονεῖν, καὶ βασανίσας, ἵνα περὶ τῶν συνειδότων μάθῃ, ἐπεὶ μηδὲν ἐξελάλησεν, ἤρετο αὐτόν, πῶς ἀγρίππας ἐγένου; καὶ ὃς ἀπεκρίνατο, ὅτι οὕτως ὡς καὶ σὺ καῖσαρ. τὴν δὲ γυναῖκα ἰουλίαν ἔτι ἐπενηνεγμένην ἐκ τῆς ὑπερορίας, ἣν παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τοῦ αὐγούστου κατεδικάσθη διὰ ἀσέλγειαν, ἀλλὰ καὶ κατέκλεισεν αὐτήν, ὥσθ' ὑπὸ κακχίας καὶ λιμοῦ φθαρῆναι. πολλῶν τε αὐτὸν ἀξιούντων τὸν νοέμβριον μῆνα, ὃ τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δεκάτῃ γεγένητο, τιβέριον ἐξ αὐτοῦ καλεῖσθαι, καὶ τί, ἔφη, ποιήσετε, ἂν δεκατρεῖς καίσαρες γένωνται; ἐν τούτοις ὁ γερμανικὸς ἐτελεύτησεν ἐν ἀντιοχείᾳ, καταγοητευθείς τε καὶ φαρμαχθεὶς ὑπὸ πίσωνος. ὀστᾶ τε γὰρ εὑρέθη ἀνθρώπεια κατορωρυγμένα ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐν ᾗ κατῴκει, καὶ μολιβδινὰ ἐλάσματα ἀράς τινας μετὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἔχοντα. ὅτι δὲ καὶ φαρμάκῳ ἐφθάρη, τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐξέφηνεν εἰς τὴν ἀγορὰν κομισθέν, καὶ τοῖς πᾶσιν ὀφθέν. θανόντος δὲ, ὁ μὲν τιβέριος καὶ ἡ λιβία ἥσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι σφοδρότατα ἤλγησαν. κάλλιστος μὲν γὰρ τὸ σῶμα, ἄριστος δὲ τὴν ψυχὴν ἔφυ. παιδείᾳ τε ἅμα καὶ ἀνδρείᾳ ἐν πολέμοις εὐδοκιμῶν, ἡμερώτατα τοῖς ὑπ' αὐτὸν προσεφέρετο· καὶ μέγα δυνάμενος, ὡς καῖσαρ, ἐξ ἴσου τοῖς ἀσθενεστάτοις ἐσωφρόνει· καὶ οὔτε τι πρὸς τὸν δροῦσον ἐπίφθονον, οὔτε πρὸς τὸν τιβέριον ἐποίει ἐπίβουλον· καὶ δυνάμενος παρά τε τῶν στρατιωτῶν ἑκόντων καὶ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοκράτορος λήψεσθαι, οὐκ ἠθέλησεν. ὁ δὲ πίσων χρόνῳ ὕστερον εἰς τὴν ῥώμην ἀνακομισθείς, καὶ ἐπὶ τῷ φόνῳ τοῦ γερμανικοῦ εἰς τὸ βουλευτήριον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ τιβερίου ἀχθείς, διαχρησαμένου τὴν ὑποψίαν τὴν ἐπὶ τῇ φθορᾷ τοῦ γερμανικοῦ, καὶ ἀναβολὴν αἰτήσας, ἑαυτὸν κατεχρήσατο. υἱεῖς τρεῖς δ' ὑπελίπετο ὁ γερμανικὸς ἐτελεύτησεν, οὓς ὁ αὔγουστος ἐν ταῖς διαθήκαις αὐτοῦ ὀνόμασε καίσαρας. τούτων ὁ πρεσβύτερος νέρων κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον τοῖς ἐφήβοις κατηριθμήθη. μέχρι μὲν οὖν τοῦ

περὶ κλήμεντος τοῦ δούλου τοῦ ἀγρίππα.

νικάνορ τοῦ γερμανικοῦ, καὶ αἴτιον.

ὅτι τοῦ γερμανικοῦ τελευτήσαντος ὁ τιβέριος καὶ ἡ λιβία ἥσθησαν, οἱ δ' ἄλλοι σφόδρα ἠνιάσθησαν.

stolis ad tempus asscribebatur, atque adeò pro imperio se gerebat, ut non ex æquo cum illo imperare, sed meliore conditione esse uellet: se illum fecisse Imperatorē glorians. Quod Tiberius principiò ægrè tulit, deinde eam à reipub. administrationib. remotā, domestica negocia curare siuit. Vt uerò in ijs etiā molesta erat, peregrè abijt, ut ab ea abesset. Ad tēpus modestissimè uixit, & aliorū immodestiā pœnis cohercuit. Drusum quoque filium ex priore uxore Agrippina susceptum, ob crudelitatē & lasciuiam obiurgauit, et odio habuit. cui aliquando dixit: Me uiuo neque per uim neque per contumeliā quicquam feceris. Sin feceris, ne defuncto quidē me facturus es. Hæc & his similia, quādiu Germanicus in uiuis fuit, egit. Post illius obitū multa ex his immutauit. Nam quum populo Augusti legata nondū data essent, & quidam mortuo qui per forum ferebatur in aurē aliquid insusurrasset, ac rogatus quid dixisset, respondisset: se ei mādasse ut Augusto diceret, populum Romanū nondum quicquam accepisse: occidit hominem. hoc addito ioco, ut id ipse illi nūciaret: cæteris uerò legata distribuit. Nepote ex Druso filio mortuo, nulla re cōsueta abstinuit, negās propter mortuos uiuentiū officia esse deserēda. Clemens quidā, qui Agrippæ seruus fuerat, hero similis, se Agrippā esse simulās, in Gallia & Italia multos sibi asciuit: ac tandem Romam contendit, ad auitum imperiū recipiendū. Quem cum per quosdā se illius esse factionis simulātes subegisset, ac quæstiones de eo habuisset, ut cōscios proderet: illo neminē nominante, rogauit, quo pacto Agrippa factus esset? respōdit homo, Eodem planè modo quo tu Cæsar. Vxorem Iuliā à patre Augusto ob lasciuiam in exiliū missam, adeò non reuocauit, ut etiam incluserit, ut præ ærumna & fame interiret. Quibusdam postulantib. ut mensem Nouembrem, cuius die XVI natus esset, à se Tiberiū appellaret: Et quid, inquit, facietis, si XIII Cæsares fuerint? Interea Germanicus obijt Antiochiæ, incantamētis & ueneficio Pisonis. Nam & ossa mortuorum, in quib. habitabat ædibus, defossa reperta sunt: & plumbeæ laminæ, in quibus deuotiones cum nomine eius inscriptæ erāt. Veneno aūt sublatū esse, corpus eius ostendit in forum perlatū, & populo ostēsum. Eius obitu Tiberius & Liuia gauisi sunt, alij uehemētissimè doluerunt. Nam & corpore pulcherrimo, & animo optimo præditus fuit, & eruditione & militari fortitudine insignis: humanissimū subditis suis se præbuit. & cum eius, ut Cæsaris, magnæ opes essent, temperantia infimos æquauit. Neque contra Drusum inuidiose, neque contra Tiberiū insidiose quicquam fecit. Imperiū à militib. & senatu populoque ultrò delatum non accepit. Piso uerò aliquanto pòst Romam reuersus, & ab ipso Tiberio, suspicionem necis Germanici abolere cupiente, in senatum adductus, mora petita, semetipsum interfecit. Germanicus tres reliquit filios, quos Augustus in testamento suo Cæsares appellauit. Eorum natu maximus Nero, tum uirilem togam sumpsit. Ac ad hoc usque tem-

Nuncius ad inferos missus.

Luctus superuacaneus.

Clemens Pseudagrippa.

Iuliæ interitus.

Germanici obitus.

Pisonis interitus.

Germanici III filij.

Tiberius ex cõmodo fit crudelis. pus Tiberius plurima recte fecit, in paucis deliquit. Germanico uero e medio sublato, paulatim mores immutauit. Nã cum cetera aspere imperauit, tũ eos a quib. uel ipse uel Liuia, uel Augustus siue dicto siue facto uiolati essent, tanquam impietatis reos crudeliter tractauit: contra insidiarũ suspectos inexorabilis. Tandẽ ostendens aliquib. se uelle, mori aliquos, illorũ opera hos occidebat. idq; nõ dissimulãter faciebat. *Geniture potentiũ indagate.* Potentum omnium diem & horam natalẽ inquirebat, & ita fata cuiusq; indagabat. proinde Galbæ, qui 10
» post imperauit, obuiam factus, dixit: Et tu olim
» principatũ degustabis. Pepercit autẽ ei, quia dicebat, cũ in senectute, & lõge post suũ obitum imperaturũ. *Drusus a Seiano ueneno sublatus.* Deinde cũ Druso consulatũ gessit, unde multi Drusi interitũ diuinarunt. Nemo enim Tiberij in cõsulatu collega uiolentam mortem euitarat. post enim ueneno perijt. Nã Seianus quidã, homo apud Tiberiũ potens & superbus, cũ Druso aliquando alapã dedisset, eaq; de 20 causa & ipsum & Tiberiũ metueret, simulq; speraret, Druso sublato Tiberiũ sibi magis opportunũ fore: per quosdã ministros & uxorem, siue Iuliam siue Liuiã (nã scriptores in nomine uariant) stupro sibi cognitã, uenenũ ei propinauit. Eius sic necati mortẽ Tiberius in curia deplorauit, & Neronẽ ac Drusum Germanici liberos senatui cõmendauit. Drusum, cadauere eius pro rostris proposito, Nero gener laudauit. Cæterum eius interitus, multis causa fuit interitus, quod eius 30 nece lætati esse uiderentur. Nã præter alios mul*Agrippine interitus.* tos, etiã Agrippina cum liberis, filio natu minimo excepto, interijt: Tiberio cõtra ipsam uehementer irritato a Seiano, qui illa cũ liberis sublata, spem cõiugij Liuiæ, uiduæ Drusi, quam adamabat, & imperij alebat, cũ Tiberius nullũ successorem haberet. Nam nepotẽ ex filio, ut adulterinũ oderat: & alios multos alijs atq; alijs de causis, sed plerisq; cõfictis, uel in exilium mittebat, uel occidebat. Quendã, q Cæsaris & Augu 40 sti res gestas, neq; quicq; tamẽ cõtra eos scripserat, supplicio affecit: & ipsum scriptũ, ubicunq; reperire potuit, exussit, q illos nõ ornasset. Plerosq; quasi sibi maledixissent, interfecit. et Sabi*Sabini canis.* nus quidã ob huiusmodi crimẽ in carcerẽ cõiectus & occisus est, & cadauer eius in Tiberim abiectũ. Id facinus cum p se atrox uisum, tum per Sabini canẽ atrocius factũ. Is enim cũ hero suo carcerẽ ingressus est, et interfecto assedit, et eo in profluentẽ abiecto ipse quoq; se præcipitẽ dedit. 50
Hæc pauca de multis cõmemorata sunt. Liuia *Liuie obitus.* autẽ anno ætatis VI & LXXX decessit: quã Tiberius nec ægrotantẽ inuisit, nec mortuã honorauit, nisi funere & statuis quibusdã. Senatus autẽ traducẽdi Tiberij causa, luctum totius anni matronis indixit, quod & multos ex eo ordine conseruasset, & liberos multorũ aluisset, & filias multorum elocasset: necnon alios honores ei habuit. Sed Tiberius ne mini quicq; dedit, q̃d illa legarat. Enimuero dicta quoq; Liuiæ nõnulla referẽda 60 sunt. *Liuie dicta.* Cũ aliquando uiri aliquot, propterea quod nudi ei occurrissent, occidẽdi essent, seruauit eos, & dixit: tales nihil differre a statuis, ei quę pudica sit. «

χρόνου τούτου πλεῖστα χρηστὰ ὁ Τιβέριος ἔπραξε, καὶ βραχέα ἐξήμαρτεν. ἐπεὶ δὲ ὁ Γερμανικὸς ἐκ ποδῶν οἱ ἐγένετο, κατ' ὀλίγον ἠλλοιοῦτο. τά τε γὰρ ἄλλα ἀγρίως ἦρχε, καὶ τοὺς εἰς αὐτὸν ἢ τὴν μητέρα ἢ τὸν Αὔγουστον πρᾶξαί τι ἢ εἰπεῖν ἀνόσιον ἐπαιτιαθέντας, ἀπηνῶς ὡς ἀσεβοῦσι προσεφέρετο, καὶ τοὺς ὑποπτευθέντας τῶν βουλεύειν αὐτῷ ἀπαραιτήτως ἠμύνετο. ἐνδεικνύμενος δὲ καὶ ποιῶν βούλεσθαι τεθνάναι τινάς, δι' ἐκείνων σφᾶς ἀπεκτίννυε, καὶ οὐκ ἐλάνθανε ταῦτα ποιῶν. ἐξήταζε τε τῶν δυνατῶν ἑκάστου τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν 10 ὥραν ἐν ᾗ ἐγεγένητο, καὶ οὕτω τὸ πεπρωμένον ἑκάστῳ ἐξηρεύνα. ὅθεν καὶ τῷ Γάλβᾳ τῷ μετὰ ταῦτα αὐταρχήσαντι ἀπαντήσας, ἔφη, καὶ σύ ποτε τῆς ἡγεμονίας γεύσῃ. ἐφείσατο δὲ αὐτοῦ, λέγων ἐπὶ γήρως, καὶ μετὰ πολὺ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ ἄρξειν. εἶτα μετὰ τοῦ Δρούσου ὑπάτευσεν ὁ Τιβέριος, ὅθεν πολλοὶ τὸν ὄλεθρον ἐκ τούτου τοῦ Δρούσου προεμαντεύσαντο. οὐ γὰρ ἦν, ὅστις τῶν συνυπατευσάντων αὐτῷ οὐ βιαίως ἀπέθανε. μετὰ ταῦτα γὰρ φαρμάκῳ διώλετο. Σηιανὸς γάρ τις μέγα παρὰ τῷ Τιβερίῳ δυνηθείς, καὶ ὑπέρογκος γενόμενος, πὺξ αὐτόν ποτε εἰς τὰς γνάθους, κἀκ τούτου δείσας, 20 ἐκεῖνόν τε καὶ τὸν Τιβέριον, ἅμα δὲ προσδοκήσας, ἂν τὸν Δροῦσον καταργάσηται, ῥᾷον μεταχειρίσασθαι τὸν Τιβέριον, φάρμακόν τι αὐτῷ διά τινων θεραπόντων καὶ διὰ τῆς γυναικός, ἣν Ἰουλίαν, ἕτεροι δὲ Λιβίαν γράφουσι, (καὶ γὰρ ἐμοιχεύετο αὐτῇ) ἐδίδωκεν. ὁ μὲν οὖν οὕτως ἀπώλετο. ὁ δέ γε Τιβέριος ἐς τὸ συνέδριον ἀφικόμενος, ἐκεῖνόν τε ἀπωδύρατο, καὶ τὸν Νέρωνα, τόν τε Δροῦσον, τοὺς τοῦ Γερμανικοῦ παῖδας, τῇ γερουσίᾳ παρακατέθετο, καὶ τὸ σῶμα τοῦ Δρούσου προτεθὲν ἀπὸ τοῦ βήματος καὶ ὁ Νέρων γαμβρὸς αὐτοῦ ὤν, ἐπαίνους ἐπ' αὐτῷ εἶπεν. ὁ δὲ θάνατος αὐτοῦ πολλοῖς αἴτιος θανάτου ἐ- 30 γένετο, ὡς ἐφησθεῖσι τῇ ἀπωλείᾳ αὐτοῦ. πολλοί τε γὰρ καὶ ἄλλοι διώλοντο, καὶ ἡ Ἀγριππῖνα μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς, τοῦ νεωτάτου χωρίς. πολλὰ γὰρ κατ' αὐτῆς ὁ Σηιανὸς παρώξυνε τὸν Τιβέριον, προσδοκήσας ἐκείνους μετὰ τῶν τέκνων ἀπολομένους, τῇ τε Λιβίᾳ συνοικήσειν τῇ τοῦ Δρούσου γυναικί, ἧς ἤρα, καὶ τὸ κράτος ἕξειν, μηδενὸς τῷ Τιβερίῳ τυγχάνοντος διαδόχου. τὸν γὰρ υἱωνὸν ἐμίσει ὡς καὶ μοιχίδιον. καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς ἐπ' ἄλλαις καὶ ἄλλαις αἰτίαις, ταῖς δὲ πλείοσι πεπλασμέναις, καὶ ἐφυγάδευσε, καὶ διέφθειρε. καί τινα, ὅτι τὰ τοῦ Καίσαρος καὶ τὰ τοῦ Αὐγούστου ἱστόρησε, καίτοι μηδὲν 40 κατ' ἐκείνων συγγεγραφότα, ἐκόλασε, καὶ τὸ σύγγραμμα ὅπου δὴ εὑρεθὲν κατέκαυσεν, ὅτι μὴ ἐκείνους ἐσέμνυνε. πλείονας δὲ ὡς αὐτὸν βλασφημοῦντας διέφθειρε. καὶ Σαβῖνος ἐπὶ ταύτῃ κατηγορηθεὶς αἰτίᾳ, εἰς τὸ δεσμωτήριον καθείρχθη, εἶτα καὶ ἐφονεύθη, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς τὸν ποταμὸν ἐρρίφη. καὶ δεινὸν μὲν ὂν καὶ καθ' ἑαυτὸ ἅπασιν ἦν, ἐδείνωσε δ' αὐτὸ ἐπὶ πλεῖον κύων τις τοῦ Σαβίνου, συνεισελθών τε αὐτῷ εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ ἀποθανόντι παραμείνας, καὶ εἰς τὸν ποταμὸν ῥιφθέντι συνεισπεσών. ταῦτα ταύτῃ ἐγένετο, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν ὀλίγα ἱστόρηται. ἡ δὲ Λιβία ὑπὲρ 50 γῆρας γεγονυῖα μετήλλαξεν, ἓξ ζήσασα ἔτη καὶ ὀγδοήκοντα. καὶ οὔτε νοσοῦσαν αὐτὴν ὁ Τιβέριος ἐπεσκέψατο, οὔτε ἀποθανοῦσαν ἐτίμησε, πλὴν μόνης ἐκφορᾶς καὶ εἰκόνων τινῶν. ἀλλὰ πρὸς διαβολὴν τοῦ Τιβερίου πένθος ταῖς γυναιξὶν ἡ βουλὴ δι' ὅλον ἐνιαυτὸν ἐπ' αὐτῇ ἐψηφίσατο, καὶ ὅτι δὲ πολλοὺς αὐτῶν ἐσεσώκει, καὶ παῖδας πολλῶν ἐτεθράφει, κόρας τε πλείοσιν ἐξεδεδώκει. καὶ ἄλλας τιμὰς ἐκείνῃ ἀπεψήφισαν. οὐδὲν δὲ τῶν καταλειφθέντων ὑπ' ἐκείνης, δέδωκεν ὁ Τιβέριος. ἀπομνημονεύεται δὲ καὶ τῶν παρ' ἐκείνης εἰρημένων ῥημάτων. λέγεται δ', ὅτι γυμνούς ποτε ἄνδρας αὐτῇ ἀπαντήσαντας, 60 καὶ μέλλοντας διὰ τοῦτο θανατωθῆναι, ἔσωσεν, εἰποῦσα, ὅτι οὐδὲν ἀνδριάντων ταῖς σωφρονούσαις οἱ τοιοῦτοι διαφέρουσι. «

ἴσως ὁ [illegible] ἀπώλετο.

[illegible]

ἐρομένης δέ τινος αὐτῇ, πῶς καὶ τί δρῶσα τὸν αὔγουστον κατεργάσαιτο; ἀπεκρίνατο, ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα, καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μηδὲν τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτ' ἀκούειν, μήτ' αἰσθάνεσθαι προσποιουμένη. τὸν δὲ σηϊανὸν ὁ τιβέριος ἐπὶ μέγα δόξης ἐπάρας, καὶ κηδεστὴν ἐπὶ ἰουλίᾳ τῇ τοῦ δρούσου θυγατρὶ ποιησάμενος, ὕστερον ἔκτεινε, διὰ γερουσίας θάνατον αὐτοῦ καταψηφισαμένης· καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐπὶ τρισὶν ἡμέραις ἐρριμμένον τὸ πλῆθος ἐνύβριζεν, εἶτα εἰς τὸν ποταμὸν ἐνέβαλε. τά τε παιδία αὐτοῦ κατὰ δόγμα ἀπέθανε, καὶ ἡ γυνὴ αὐτὴ ἑαυτὴν διεχρήσατο. καὶ ἄλλοι δι' ἐκεῖνον ἀπώλοντο, οἱ μὲν ἑαυτοὺς ἀνελόντες, οἱ δὲ ὑφ' ἑτέρων ἀναιρεθέντες. τιβέριος δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ διὰ τοὺς δρῶντας εἰς ἀσελγῶς τε καὶ ἀναιδῶς ἐκ τῶν εὐγενεστάτων καὶ ἀρρένων καὶ θηλειῶν διεβάλλετο· καὶ διὰ τὸν τῆς ἀγριππίνης, τόν τε δρούσου θάνατον ἐπ' ὠμότητι ἐλοιδορεῖτο. δοκοῦντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τοῦ σηϊανοῦ πάντα τὰ κατ' ἐκείνων πρότερον γίνεσθαι, ὡς καὶ κἀκείνους ἀνῃρῆσθαι ἔμαθον μετὰ τὴν ἐκείνου φθοράν, ὑπερήλγησαν. τὸν δὲ γάϊον τὸν νεώτερον τῶν τοῦ γερμανικοῦ παίδων ταμίαν ἀπέδειξε· τὸν γὰρ ἔγγονον τὸν τιβέριον, ὅτι τε παιδίον ἦν, καὶ ὅτι μὴ ἐκ τοῦ δρούσου πεφυκέναι ὑπωπτεύετο, παρεώρα. τῷ γαΐῳ δὲ ὡς καὶ μοναρχήσοντι προσεῖχεν. ἐγνώκει γὰρ ὅλον τὸν κατὰ τὸν γάϊον, ἀλλὰ καὶ ἔφη ποτὲ αὐτῷ διαφερομένῳ πρὸς τὸν τιβέριον, ὅτι σύ τε τοῦτον ἀποκτενεῖς, καὶ ἕτεροι σέ. ἔτι δὲ ἕτερόν τινα ὁμοίως προσήκοντα ἑαυτῷ ἔχων, καὶ ἐκεῖνον εἰδὼς ἐσόμενον κάκιστον, ἀσμένως τὴν ἀρχήν, ὥς φασι, δέδωκεν αὐτῷ, ὅπως τῇ τοῦ γαΐου κακίας ὑπερβολῇ τὰ ἑαυτοῦ κρυφθείη, καὶ τὸ πλεῖστον καὶ εὐγενέστατον τῆς βουλῆς φθαρῇ τελευτήσαντος αὐτοῦ. λέγεται δὲ καὶ πολλάκις ἀναφθέγξασθαι τοῦτο δὴ τὸ ἀρχαῖον· ἐμοῦ θανόντος, γαῖα μιχθήτω πυρί. καὶ τὸν πρίαμον μακαρίζειν, ὅτι ἄρδην μετὰ τῆς πατρίδος καὶ τῆς βασιλείας ἀπώλετο. τοσοῦτον δὲ πλῆθος τῆς τε βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων διέφθαρτο, ὥστε τοὺς ἡγεμονίας τῶν ἐθνῶν ἔχοντας ἀκριβῶς τοὺς αὐτοὺς διαδεξομένους διαδόχους εἶναι. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ψευδεῖς καὶ ἀληθεῖς ἐκινδύνευον· αἰμίλιος δὲ σκαῦρος διὰ τραγῳδίαν ἀπέθανεν. ἀτρεὺς μὲν γὰρ τὸ ποίημα ἦν, παρῄνει δὲ τῶν ἀρχομένων τινί, τὴν τοῦ κρατοῦντος ἀβουλίαν φέρειν. μαθὼν οὖν ταῦτα ὁ τιβέριος, ἐπ' αὐτῷ πεποιῆσθαι τὸ ἔπος ἔφησε, καὶ εἰπὼν κἀγὼ οὖν αἴαντα αὐτὸν ποιήσω, καὶ αὐθεντίᾳ ἀπολέσθαι αὐτὸν ἠνάγκασεν. ἐν τούτοις νεανίσκος τις δροῦσος εἶναι λέγων, περί τε τὴν ἑλλάδα καὶ τὴν ἰωνίαν ὤφθη. καὶ ἐδέξαντο αὐτὸν ἀσμένως αἱ πόλεις, κἂν ἐς τὴν συρίαν προχωρήσας κατέσχε τὰ στρατόπεδα, εἰ μή τις ἐπιγνοὺς αὐτόν, συνέλαβε, καὶ πρὸς τὸν τιβέριον ἤγαγεν. ὁ δὲ ἐν ἀντίῳ τοὺς τοῦ γαΐου γάμους ἑώρταζεν. ὁ τίβερις δὲ τότε πολλὰ τῆς ῥώμης ἐπέκλυσεν, ὥστε πλευσθῆναι, καὶ πυρὶ μυρία ἐφθάρη. εἰ δέ τι καὶ τὰ αἰγύπτια πρὸς τοὺς ῥωμαίους προσήκει, ὁ φοῖνιξ ἐκείνῳ τῷ ἔτει ὤφθη· καὶ ἔδοξε ταῦτα τὸν θάνατον τῷ τιβερίῳ προσημαίνειν. ὃς νοσήσας μὲν πρὸ πλείονος χρόνου, ὅτι δὲ τὴν δίαιταν παρήλλαξεν, ὅτι τοῖς ἰατροῖς ἐκέχρητο, διὰ τὸν τοῦ θρασύλλου λόγον, ὃς πάνυ μὲν ἀκριβῶς εἰδὼς καὶ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν τελευτήσεσθαι ἔμελλεν ὁ τιβέριος, ἐκείνῳ δὲ δέκα ἐνιαυτοὺς ἐπιβιώσεσθαι ἔλεγεν, ἵν' ὡς ἐπὶ μακρότερον ζήσων, μὴ ἐπαχθῇ πολλοὺς ἀποκτεῖναι. οἷα δὲ ἐν γήρᾳ καὶ νόσῳ μὴ ὀξείᾳ, τότε μὲν κατεπονεῖτο, τότε δὲ ἀνερρώννυτο. κἀντεῦθεν ἥδοντο μὲν οἵ τε λοιποί, καὶ ὁ γάϊος, ὡς τελευτήσοντος, ἐφοβοῦντο δὲ ὡς καὶ ζησομένου περιφόβως. δείσας οὖν ὁ γάϊος μὴ καὶ ἀνασωθῇ, ἔτι φαγεῖν αἰτήσαντι ἐκώλυσεν, ὡς τάχα βλαβησο-

Marginalia: περὶ σηϊανοῦ, καὶ ὅπως ἀνῃρέθη. — ὅτι καὶ ἀσελγὴς ἦν ὁ τιβέριος. — [illegible]

A' quodā interrogata, qua ratione Augustū uicisset? respōdit, castitate accuratè tuēda, & quicquid ille uoluit, alacriter faciendo, & nullas res eius curiose uestigādo: & lusus eius uenereos, perinde ac si cæca & surda essem, dissimulādo. Seianū Tiberius ad magnā autoritatē euectum, despōsataq; Iulia Drusi filia, curauit à senatu capitis condemnandū, eiusq; cadaueri p triduū proiecto, uulgus insultauit. Deinde id in Tiberim proiecit. Sunt & eius liberi Senatuscōsulto interfecti. Vxor eius, ipsa manus sibi attulit. Etiā alij eius causa perierunt, partim à sese, partim ab alijs occisi. Tiberio præter alia flagitia, etiā stupra nobilissimis utriusq; sexus intemperāter et impudenter illata, probro data sunt: & propter Agrippinæ & Drusi necē crudelitatis nomine male audiuit. Nā cum prius putarent homines à Seiano cōtra illos omnia fieri, cū eos etiam post Seiani interitū occisos esse cognouissent, uehementer doluerūt. Caiū ex Germanici filijs natu minimū, quæstorē designauit. Nam Tiberiū nepotē tum ob pueritiā, tum q suspicio erat è Druso nō esse natū, despexit. erga Caium uerò ita se gessit, quasi is imperaturus esset. Nihil enim rerum eius ignorans, semel ei cū Tiberio nepote rixāti, dixit: Et tu istum occides, & alij te. & quāuis sciret eum fore pessimū, tamē imperiū libenter ei dedit, tum q neminē æquè propinquū habebat, tum ut eius insigni improbitate sua uitia occultarentur, & maxima & nobilissima senatus pars interiret. Veterem illum uersiculum,

Me mortuo conflagret terra incendio,

subinde in ore habuisse, & Priami fortunas laudasse fertur, q funditus cum patria & regno interisset. Senatorū certè quidē & aliorū tanta multitudo interfecta est, ut nō essent qui prouinciarū præsidibus successores dari possent. Ac alij alias ob causas tam falsas q̄ ueras occidebant. Aemilius uerò Scaurus ob Atreum tragœdiā, in qua monebat quendā, ut principis temeritatem ferret, interfectus est. Nā Tiberius illa cōtra se cōficta existimās, dixit: Ego uerò illū Aiacem faciam, eumq; sibi manus afferre coegit. Inter hæc adolescens quidā in Græcia & Ionia se Drusum esse iactās, cupidè à ciuitatib. est susceptus: ac in Syriā usq; progressus, legiones etiā accepisset, nisi agnitus à quodā & captus, ad Tiberiū Caij nuptias Antij celebrantē perductus esset. Eo anno Tiberis multa urbis loca sic inundauit, ut nauigaretur, & igni plurima ædificia sunt absumpta. Quòd si quid Aegyptiaca ad Romanos pertinent, Phœnix eo anno cōspectus est: quæ res Tiberij mortē portēdere uidebantur. qui cum multo antè ægrotaret, neq; uictus rationē mutabat, neq; medicis utebat, propter Thrasylli uerba: qui cum & diem & horam mortis eius exquisitè nosset, ei dixerat, decenniū adhuc uicturū, ut spe diuturnioris uitæ minus multos occideret. Vt aūt fit in senio & morbo non acuto, aliàs decūbebat, aliàs cōualescebat. Vnde Caius & alij nunc ut eo morituro lætabantur, nūc ut euasuro moriebāt. Acuerius Caius, ne ualetudinē recuperaret, nec cibū petēti dabat, quasi is incōmodatu-

Marginalia: Seiani interitus. — Caium Tiberius, improbitatis eius præscius, ad imperium euehit. — Aemilius Scaurus propter Atreum fit Aiax. — Pseudodrusus. — Tiberij mortem antegressa prodigia.

rus eiecisset, & multis ac densis stragulis iniectis, quasi calefactione opus esset, cum suffocauit, annos VII & LXX natum, menses IIII & dies IX, quorum II & XX imperauit, ac menses & dies VII. Obijt XIII cal. Aprilis. Anno eius imperij XV Dominus noster Iesus Christus baptizatus est: XVIII traditus & crucifixus, resurrexit. Narrat Eusebius, Pilatum Iudaeae tum praeside, Domini acta ad Tiberium scripsisse: cum moris esset, ut prouinciarum praefecti, si quid noui accidisset, id principi significarent, ne ullius rei quae apud exteros gereretur, ignarus esset. Cum enim, inquit, Seruatoris nostri e mortuis resurrectio per totam Palaestinam celebrata esset, Pilatus eam rem Tiberio Imperatori communicauit. qui cum caeteris eius miraculis auditis, tum quod post resurrectionem e mortuis a plurimis Deus esse crederetur, ad Senatum de eo retulit. Is uero refragatus est, quod ipse id non prius probasset. Nam ueteri lege sancitum erat, ne quis aliter apud Romanos in deorum numerum referretur, nisi senatus iussisset ac decreuisset. Cum autem Romani rogationem de Seruatore nostro improbassent, Tiberium in pristina de eo sententia permanentem, nihil grauius in doctrinam Christianam constituisse. ac testem laudat Tertullianum, Romanum scriptorem & clarum uirum, cuius haec eadem de re uerba extant. Vetus statutum fuit, ne quis ab ullo Deus consecraretur, priusquam id a Senatu probatum esset. Tiberius igitur cum nomen Christianorum in mundum ingressum esset, id decretum ex Palaestina, ubi primum ortum erat, sibi nunciatum, cum Senatu communicauit: haud dissimulans, probari sibi id praeconium. Quo a Senatu, quoniam id ipse non probasset, repudiato, nihilominus in eadem sententia permansit, Christianorum accusatoribus mortem comminatus. Haec Tiberium fecisse Eusebius, diuinitate Seruatoris nostri, & resurrectione ex mortuis cognita, e Tertulliani scriptis commemorat.

Tiberij affectus erga Iesum Christum.

Tertulliani uerba.

CAII CALIGVLAE CAESARIS Imperium.

Tiberij testamentum abrogatum.

Tiberio ad hunc modum defuncto, Caius Germanici & Agrippinae filius, qui & Germanicus & Caligula cognominabatur, successit. Etsi enim Tiberius, etiam Tiberio nepoti reliquerat imperium, tamen Caius testamento eius ut deliri in curiam misso, effecit, ut aboleretur, quod puero, cui per aetatem necdum ingredi curiam liceret, Romanum imperium reliquisset. Atque ita principatum ei statim ademit. Post, adoptatum interfecit, ut qui ipse mori optasset. Magnam pecuniam & militibus & populo, partim ex Tiberij, partim ex Liuiae testamento nondum a Tiberio numeratam, distribuit. Quod si reliquam etiam, ita ut decebat, insumpsisset, magnanimus & magnificus esset habitus. Nunc in funestis impensis in saltatores, equos, gladiatores, & id genus alia factis, & thesauros maximos exhausit, & illa quod se temeritate & leuitate quadam fecisse declarauit. Nam publicae pecuniae nec in tertium

Profusiones Caij.

μένῳ, καὶ ἱμάτια πολλὰ καὶ παχέα ὡς δῆθεν θερμασίας δεομένῳ προσεπέβαλε· καὶ οὕτως ἀπέπνιξεν αὐτὸν, ζήσαντα ἔτη ἑπτὰ πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα, καὶ μῆνας τέσσαρας, καὶ ἡμέρας ἐννέα, ἀφ' ὧν δύο καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ἐμονάρχησε, καὶ μῆνας ἑπτὰ, καὶ ἡμέρας ἑπτὰ, μετήλλαξε δὲ τῇ εἰκοστῇ τοῦ μαρτίου ἡμέρᾳ. τούτου περὶ πεντεκαιδέκατον ἔτος ἐβαπτίσθη ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς· ἐν δὲ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ παρεδόθη, καὶ ἐσταυρώθη, καὶ ἀνέστη. ἱστορεῖ δὲ ὁ Εὐσέβιος, τὸν Πιλᾶτον τῆς Ἰουδαίας τηνικαῦτα ἐπιτροπεύοντα, γράψαι τὰ περὶ τοῦ κυρίου τῷ Τιβερίῳ, ἔθους ὄντος, τοῖς τῶν ἐθνῶν ἄρχουσι τὰ παρὰ σφίσι καινοτομούμενα δηλοῦν τῷ τὴν μοναρχίαν ἰθύνοντι, ἵν' αὐτὸν μηδὲν ἀγνοῇ τοῦτο τῶν παρ' ἑκάστοις τῶν ἐθνῶν γινομένων. ἤδη γάρ, φησι, τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εἰς ἅπαντας ἐν πάσῃ τῇ Παλαιστίνῃ διαβεβοημένης, τὰ περὶ αὐτοῦ ὁ Πιλᾶτος ἐκοινώσατο Τιβερίῳ τῷ αὐτοκράτορι. ὃς τά λοιπά τε αὐτοῦ πυθόμενος θαυμάσια, καὶ ὡς μετὰ θάνατον ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς θεὸς εἶναι παρὰ πλείστοις ἤδη πεπίστευται, ἀνήνεγκε τῇ συγκλήτῳ ταῦτα. ἐκείνη δὲ τὸν λόγον ἀπώσατο, ὅτι μὴ πρότερον αὐτὴ τοῦτο δοκιμάσασα ἦν, παλαιοῦ νόμου κειμένου, μὴ ἄλλως τινὰ παρὰ Ῥωμαίοις θεοποιεῖσθαι, μὴ οὐχὶ ψήφῳ τῆς συγκλήτου καὶ δόγματι. ταύτης δ' οὖν ἀπωσαμένης τὸν περὶ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν λόγον, τὸν Τιβέριον ἣν εἶχε πρώην ἔχειν γνώμην τηρήσαντα, μηδὲν ἄτοπον κατὰ τῆς Χριστοῦ διδασκαλίας ἐπινοῆσαι. μάρτυρα δὲ τούτοις παράγει Τερτυλλιανὸν ὁ Εὐσέβιος, ἄνδρα Ῥωμαῖον, καὶ ἕνα τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ λαμπρῶν, οὗ ἐν συγγραφῇ ἣν περὶ αὐτοῦ ἐκτεθεῖσαν Ῥωμαϊκῇ διαλέκτῳ, μεταβληθείσῃ δ' εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν, λέγοντα ταῦτα· παλαιὸν ἦν δόγμα, μηδένα θεὸν ὑπό τινος καθιδρῦσθαι, πρὶν ὑπὸ τῆς συγκλήτου δοκιμασθῆναι. ὁ Τιβέριος οὖν, ἐφ' οὗ τὸ τῶν Χριστιανῶν ὄνομα εἰς τὸν κόσμον εἰσελήλυθεν, ἀγγελθέντος αὐτῷ ἐκ Παλαιστίνης τοῦ δόγματος τούτου ἔνθα πρῶτον ἤρξατο, τῇ συγκλήτῳ ἀνεκοινώσατο, δῆλος ὢν ἐκείνοις ὡς ἀρέσκεται τῷ κηρύγματι. ἡ δὲ σύγκλητος ἐπεὶ οὐκ αὐτὴ δεδοκιμάκει τοῦτο, ἀπώσατο. ὁ δὲ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ ἔμεινεν, ἀπειλήσας θάνατον τοῖς τῶν Χριστιανῶν κατηγόροις. ταῦτα ὁ Εὐσέβιος ποιῆσαι τὸν Τιβέριον ἱστορεῖ, μαθόντα περὶ τῆς θεότητος τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ ἀναστάσεως, ἐκ τῆς τοῦ Τερτυλλιανοῦ συγγραφῆς αὐτὰ ἐκλεξάμενος.

ἴσως δοκιμάσαντα περὶ τοῦ χριστιανοῦ ὀνόματος.

Μοναρχία Γαΐου Καίσαρος.

Καὶ ὁ μὲν Τιβέριος οὕτως ἀπεβίω. διεδέξατο δὲ αὐτὸν ὁ Γάιος, ὁ τοῦ Γερμανικοῦ καὶ τῆς Ἀγριππίνης παῖς, ὃν καὶ Γερμανικὸν καὶ Καλλιγόλαν ἐπωνόμαζον. εἰ γὰρ καὶ ὁ Τιβέριος καὶ τῷ ἰδίῳ ἐγγόνῳ τῷ Τιβερίῳ τὴν αὐταρχίαν κατέλιπεν, ἀλλ' ὁ Γάιος τὰς διαθήκας αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον πέμψας, ἀκύρους παρεσκεύασε γενέσθαι, ὡς παραφρονήσαντος, οἷα παιδὶ ᾧ μηδ' εἰσελθεῖν ἐξῆν εἰς τὸ βουλευτήριον, ἀρχὴν τῶν Ῥωμαίων ἐπιτρέψαντος. τῆς μὲν οὖν ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως αὐτίκα παρέλυσε, καὶ μετὰ τοῦτο εἰσποιησάμενος ἀπέκτεινεν, ὡς τελευτῆσαι αὐτὸν δεξάμενον. χρήματα δὲ πολλὰ τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ διένειμε, τὰ μὲν ἐκ τῶν Τιβερίου διαθηκῶν, τὰ δὲ ἐκ τῶν τῆς Λιβίας, ἃ ὁ Τιβέριος οὐ παρέσχε. καὶ εἴπερ καὶ τὰ λοιπὰ δεόντως ἀνήλισκε, μεγαλόφρων ἂν καὶ μεγαλοπρεπὴς ἔδοξε. νῦν δὲ καὶ εἰς ὀρχηστὰς, καὶ ἵππους, καὶ μονομάχους, καὶ τοιουτότροπα ἕτερα ἀπλήστως δαπανῶν, καὶ τοὺς θησαυροὺς μεγάλους γεγονότας διὰ βραχέος ἐξεκένωσε, καὶ ἑαυτὸν προσεξήλεγξεν, ὅτι δυσχερείᾳ καὶ ἀνοίᾳ ἐκεῖνα πεποίηκε. καὶ οὐδ' εἰς τρίτον

ἴσα καὶ ἴσως ἀνήλισκεν ὁ Γάιος ἦν.

ὅτι καὶ ἀσελγὴς ὁ γάϊος ἦν.

τρίτον ἔτος μέρος αὐτῶν τι διέσωσεν, ἀλλ' εὐθὺς πάμπολλον προσεδαπάνησε. τῷ δ' αὐτῷ τρόπῳ καὶ ἐς τὰ ἄλλα ἐκέχρητο. μοιχικώτατός τε γὰρ ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ γυναῖκα μίαν μὲν ἁρπάσας ἐκδεδομένην ἀνδρί, ἄλλας δὲ ἀπ' ἐκδεδομένας καὶ συνοικούσας ἤδη ἀνασπάσας, πλὴν μιᾶς, τὰς ἄλλας ἐμίσησε· πάντως δ' ἂν κἀκείνην ἐμίσησεν, εἰ ἐπὶ πλεῖον ἐβεβιώκει. καὶ ἐς τὴν μητέρα, καὶ τὰς ἀδελφάς, τήν τε τήθην τὴν Ἀντωνίαν πολλὰ εὐσεβῶς ἐνδειξάμενος· μετὰ τοῦτο τὴν μὲν τήθην ἐπιτιμῶσάν τί οἱ αὐτῷ ἐς ἀνάγκην ἑκουσίου θανάτου κατέστησε· τὰς ἀδελφὰς δὲ φθείρας ἁπάσας, ἐς νῆσον τὰς δύο κατέκλεισεν. ἡ γὰρ τρίτη προτεθνήκει, καὶ ἄλλα πολλὰ

ὅτι καὶ ἄστατον ἦθος ἀ-λλ.

τοιαῦτα ἐποίησε, καὶ τὸν Τιβέριον ὡς ἀσελγῆ καὶ μιαιφόνον διέβαλλεν, ὥστε καὶ ἄλλους ἐκ τούτου χαριεῖσθαί οἱ νομίζοντας πολὺ ἐπιπλεῖον παρρησίᾳ χρήσασθαι. ἔπειτα ἐπῄνει τε καὶ ἐσέμνυνεν, ὥστε καὶ κολάσαι τινὰς ἐφ' οἷς κατ' ἐκείνου εἰρήκεσαν, καὶ τοὺς βλασφημοῦντας ἐκεῖνον ἐκάκιζεν, καὶ τοὺς ἐπαινοῦντας ὡς φίλους ἐκείνου ἐμίσει, καὶ παμπληθεῖς ἀπέκτεινε τῶν κατὰ τοῦ πατρός, καὶ τῆς μητρός, καὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ τὸν Τιβέριον ἐρεθισάντων, καίτοι τὴν ὀργὴν αὐτοῖς ἀφεῖναι λέγων, καὶ τὰ γράμματα καταφλέξαι αὐτῶν. καὶ ναοὺς δὲ ἑαυτῷ καὶ θυσίας ὡς θεῷ γίνεσθαι ἐκέλευσεν. αἰτούμενός τέ τι, ὠργίζετο, καὶ αὖ [illegible] ὡς μὴ αἰτούμενος, ὀξὺς ἐπί τινας πράξεις ἐφέρετο, καὶ νωθέστατα ἐνίοις μετακεχείριστο, τά τε χρήματα καὶ ἀφειδέστατα ἀνήλισκε, καὶ ῥυπαρώτατα ἠργυρολόγει, τοῖς τε θωπεύουσιν αὐτὸν καὶ τοῖς παρρησιαζομένοις καὶ ἤχθετο ὁμοίως καὶ ἥδετο. καὶ πολλοὺς μὲν μεγάλα ἀδικήσαντας ἐκόλασε, πολλοὺς δὲ μηδὲν ἀδικηκότας ἀπέκτεινε. καὶ τῶν ἑταίρων τοὺς μὲν ὑπερεκολάκευε, τοὺς δὲ ὑπερύβριζε. διὰ τοῦτο δ' οἱ σύμπαντες οἱ Ῥωμαῖοι τότε παρεδόθησαν αὐτοκράτορι, ὥστε τὰ τοῦ Τιβερίου ἔργα, καίτοι δόξαντα παγχάλεπα, τοσοῦτον τὰ τοῦ Γαΐου παρενεγκεῖν, ὅσον κρείττω ἐκεῖνον τὰ τοῦ Αὐγούστου ἐδόκει. Τιβέριος μὲν γὰρ ἦρχε, καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπηρέταις πρὸς τὸ αὐτοῦ ἐκέχρητο βούλημα. ὁ Γάϊος δὲ ἤρχετο μὲν ὑπὸ τῶν ἁρματηλατούντων, καὶ ὑπὸ τῶν ὁπλομαχούντων, ἐδούλευε δὲ καὶ τοῖς ὀρχησταῖς, καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς περὶ τὴν σκηνήν. τὸν γοῦν Ἀπελλῆν τὸν τότε τραγῳδῶν τὸν εὐδοκιμώτατον, καὶ δημοσιεύων συνόντα αὐτῷ εἶχεν ἀεί, καὶ χωρὶς μὲν ἐκεῖνος, χωρὶς δ' οἱ λοιποί, πάνθ' ὅσα ἂν βιαῖός τοι ὁμιληθέντες τολμήσειαν, ἐπ' ἐξουσίας ἐποίουν. καὶ αὐτῶν τὰ μὲν πρῶτα θεατὴς καὶ ἀκροατὴς ἐγίνετο, συναγωνιζόμενος καὶ ἀντιστασιάζων τισίν. εἶτα καὶ ἅρματα ἤλασε, καὶ ἐμονομάχησεν. ὀρχήσει τε ἐκέχρητο, καὶ τραγῳδίαν ὑπεκρίνετο. ἅπαξ δὲ τοὺς πρώτους τῆς γερουσίας νυκτὸς ὡς ἐπί τι ἀναγκαῖον μεταπεμψάμενος, ὠρχήσατο. ἐν μὲν οὖν τῷ ἔτει ἐν ᾧ ὁ Τιβέριος ἐτελεύτησε, τούς τε βουλευτὰς καὶ τοὺς ἱππέας καὶ τὸν δῆμον ἐκολάκευε, πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἄγων ἐνιαυτ. καὶ τοὺς ἐν δεσμωτηρίοις ἀπέλυσε, τά τε ἐγκλήματα τῆς ἀσεβείας κατέλυσε, καὶ τὰ περὶ αὐτῶν τοῦ Τιβερίου γράμματα, ὡς ἔλεγεν, ἔκαυσεν ἐπαινούμενός τε ἐπὶ τούτοις. εἶτα ὑπάτευσε, τὸν θεῖον τὸν Κλαύδιον

περὶ Σιλανοῦ τοῦ πενθεροῦ γαΐου.

προσλαβών. ὃς ἱππεὺς ὤν, τότε πρῶτον καὶ ὑπάτευσε καὶ ἐβούλευσεν, ἓξ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη γεγονώς. ὁ δὲ πενθερὸς αὐτοῦ Μάρκος Σιλανός, ἐπειδὴ βαρὺς αὐτῷ ὑπό τε τῆς ἀρετῆς καὶ ὑπὸ τῆς συγγενείας ἦν, προπηλακιζόμενός τε καὶ περιυβριζόμενος, διεχειρίσατο ἑαυτόν, καίτοι παρὰ τοῦ Τιβερίου σφόδρα τιμώμενος. ὁ δὲ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ

Libidines & crudelitas.

tertium annum partem ullam retinuit, sed statim multis egere cœpit. Iisdem moribus etiam alijs in rebus, & maximus adulter fuit: & cum mulierem quandam uiro desponsam rapuisset, alias iam elocatas & in coniugio uiuentes á maritis abstraxisset, cæteras omnes odio prosecutus est, una excepta: quam & ipsam utique osurus fuit, si diutius uixisset. Erga matrem, sorores & auiam Antoniam multa pié fecit: post, auiam à qua obiurgatus erat, ad necem uoluntariã compulit. sorores omnes corrupit, & duas in insulam relegauit: nam tertia prius obierat. ac multa id genus fecit. Cum Tiberium ut luxuriosum & homicidam criminaretur, alij quoque se illi gratũ facturos rati, liberius in eum sunt inuecti. Deinde eundem laudauit & celebrauit, & pœnas de ijs sumpsit qui illi male dixerãt. Malè de eo loquentes uituperabat, laudantes oderat, ut amicos illius. Magnam turbam eorum qui Tiberium contra patrem, matrem & fratres eius iritarant, occidit: quamuis se placatum eis esse, eorumque literas cremasse diceret. Templa sibi & sacrificia ut Deo fieri iussit. Si quid petebatur, irascebatur: si nihil petebatur, rursus succensebat. Res quasdam celerrimè aggrediebatur, nonnullas tardissimè suscipiebat. Pecuniam ut per summam temeritatem effundebat, ita sordidissimè comparabat. Tam adulatoribus quàm monitoribus ex æquo & delectabatur, & offendebatur. Multos grauissimis facinoribus constrictos puniebat, multos planè insontes occidebat. Amicorum alijs immodicè assentabatur, alios extremis contumelijs afficiebat. Tali denique imperatori tum Romani sunt traditi, ut Tiberij facinora quantumuis atrocia à Caij sceleribus tanto interuallo uincerentur, quanto Augustus princeps utroque melior habebatur. Nam Tiberius imperabat, & aliorum ministerio ad explendã libidinem suam utebatur. At Caius aurigis & gladiatoribus parebat, & saltatoribus cæterisque scenicis seruiebat. Apellem quidem tragœdorum eius ætatis principem, etiam in publico semper habebat secum. ac priuatim & ille & cæteri pro autoritate faciebant ea, quę id genus hominũ data licẽtia audere solet. Ac principiò quidẽ se illis & spectatorem & auditorẽ prębebat, & aliquibus uel fauebat uel aduersabatũ. Deinde aũt & currus agitauit, & cum gladiatorib. in arenam descendit, & saltauit, & tragœdias egit. Semel primorib. senatus, ut in re admodũ seria noctu accersitus, saltauit. Eo anno quo Tiberius obijt, Senatui, equestri ordini & plebi assentatus est, annum agens V & XX, & uinctos carcere eduxit, & crimina læsæ maiestatis sustulit, literis Tiberij ea de re crematis, ut aiebat. Quas ob res laudabatũ. Deinde consulatum gessit, ascito collega Claudio patruo. Is enim cum eques esset, tum primùm & consul & senator factus est, annos VI & XL natus. At socer eius M. Sillanus, à Tiberio in summo bonore habitus, Caio tum ob uirtutem tum ob affinitatem grauis, cum iniurijs & contumelijs agitaretur, seipsum interfecit. Caius uerò filia eius

Inconstantia & peruersitas.

M. Syllani interitus.

eiecta,

eiecta, Corneliam Orestinam duxit, in ipsis nu-
ptijs, quas unà celebrabat, C. Calphurnio Piso-
ni sponso ereptā. Quamuis autem talis esset, ta-
men nōnulla laude digna fecit. Nam incendio
cum militib. extincto, subleuauit eos quibus i-
gnis nocuerat: & equestri ordine ad paucitatem
redacto, præcipuos ex uniuerso imperio accersi-
tos, in eum allegit, & suffragia comitiorū popu-
lo restituit. & alia id genus egit, quę cū delictis
cōparata nullo in numero erunt. Nam cum mul-
tos occideret, acerbū id quidem erat tantam pe-
rire multitudinē: sed illud multo acerbius, ꝙ cæ-
dibus usq; adeò delectabatur, & spectaculo san-
guinis satiari nō poterat. Nam ea sęuitia fuit, ut
cum aliquando condemnati non satis multi es-
sent, qui bestijs obijcerētur: iuberet ē turba quę
tabulatis inhęrebat, aliquot illis obijci. quibus
ne uociferari & quiritari possent, linguas in pri-
mis præcidit. Multos alia causa simulata, pro-
pter bona occidit. Mors quoq; Drusillę sororis
eius, nō paucis exitio fuit, quę M. Lepido eius
amasio simul & amatori nupta, fratri quoq; sui
copiā faciebat. Eam mortuā præter alios hono-
res in numerū deorum retulit. Paulo pòst Lol-
liam Paulinā duxit, coacto marito eius, ut eam
sibi desponderet: ne in leges cōmitteret scilicet,
si eam sine sponsalibus duxisset. Cum aliquādo
in angiportu multū cœni uidisset, id in ędilis et
eius qui uijs purgādis præerat uestimēta conij-
ci iussit. Tum aūt ædilis erat Vespasianus. Qui
cum pòst, imperiū quoq; turbatū & confusum
tranquillitati restitutū adornasset: illud non sine
numine factū, sed planè ciuitas ei ad corrigenda
uitia tradita esse à Caio, putabatur. Cædium nul-
lū faciebat modū, nec eius dominatus aliud ꝙ
carnificina erat. & ut plebi nulla in re gratifica-
batur, sic illi admodū inuisus erat. Ac præter a-
lia multa dicta & facta minimè grata, illud ęger-
rimè ferebat, ꝙ populus per speciē honoris ac-
clamabat, Adolescēs Auguste. Nec enim se fe-
licem prædicari credebat, ꝙ adolescens impera-
ret: sed accusari, ꝙ tantilla ętate tantū imperium
obtineret. Pecuniā quouis modo parabat, alias
atq; alias quęstus occasiones captās: neq; quiſꝗ
uel uir uel mulier mulctā effugiebat. Quòd si q̄s
prouectioris ætatis uiuere patiebat̄: eos patres
& auos, & matres & auias appellādo, tū uiuen-
tiū adhuc bonis fruebat̄, tum defunctorū hære-
ditatē cernebat. Cū ei libido incessisset in mari
aliq̄ modo aurigādi & equitādi, fretum q̄d inter
Puteolos & Baulos est, pōte iūxit. Is uerò locus
e regionè urbis est, VI & XX stadijs ab ea distās.
Ad eum pontē cū nauigia partim ædificata, par-
tim cōuecta essent: ingēs fames in tota Italia, &
Romę in primis fuit. Ipse uerò Alexādri, ut aie-
bat, thoracē indutus, & sup eo chlamydē sericā
purpurei coloris, multo auro, multis Indicis gē-
mis ornatā, gladio accinctus: sumptoq; clypeo,
& querna corona redimitus, festinanter in urbē
quasi cōtra hostes cū maximo equitū & peditū armatorū numero introiuit: & alijs id genus rebus
p cōcione gloriādo, Dariū & Xerxē derisit, ꝙ ipse lōgè maius ꝙ̄ illi spaciū maris pōte occupasset.

Rosæ paucæ inter multas spinas.

Cædiū delectatio.

Drusilla Caij soror.

Lollia Paulina.

Vespasianus luto maculatus.

Adolescens Auguste.

Filius locupletum senum & anuum.

Pons Puteolanus.

Alexandri thorax.

ἐκβαλὼν, ἔγημε κορνηλίαν ὀρεστίναν, ἣν ἐν αὐτοῖς τοῖς γά-
μοις ἀφήρπασεν, οὓς συνεώρταζε τῷ ἐγγεγυημένῳ αὐ-
τὴν γαΐῳ καλπουρνίῳ πίσωνι. καί τοι δὲ τοιοῦτος ὢν, ἔπρα-
ξέ τινα καὶ ἐπαίνου ἄξια. ἐμπρησμὸν γὰρ μετὰ τῶν στρατιωτῶν
κατασβέσας, ἐπήρκεσε τοῖς ζημιωθεῖσι· τοῦ τε τῶν ἱπ-
πέων τέλους ὀλιγανδροῦντος, ἐξ ἁπάσης ἀρχῆς τοὺς πρώ-
τους μεταπεμψάμενος, κατέλεξε, καὶ τὰς ἀρχαιρεσίας
τῷ δήμῳ ἀπέδωκε. καὶ ἄλλα τινὰ τοιαῦτα ἐποίησεν. ὑ-
πὲρ ταῦτα δὲ εἰργάζετο πολλαπλάσια, καὶ πολλοὺς ἀπέκτει-
νεν. ἦν δὲ τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων οὕτω δεινόν· καί-
τοι δεινὸν ὄν, ἀλλ' ὅτι τοῖς τε φόνοις αὐτῶν ὑπερέχαιρε, καὶ
ἀπλήστως εἶχε τῆς θέας τοῦ αἵματος. ὑπὸ γὰρ ὠμότητος ἐλ-
λιπόντων ποτὲ τῶν τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης διδομέ-
νων, ἐκέλευσεν ἐκ τοῦ ὄχλου τοῖς ἰκρίοις προσεστηκότας
συναρπασθῆναι τινὰς, καὶ παραβληθῆναι αὐτοῖς. καὶ ὅπως
μήτε ἐπιβοήσασθαι μήτε αἰτιάσασθαι δυνηθῶσι, τὰς γλώσ-
σας αὐτῶν προαπέτεμεν. πολλοὺς δὲ καὶ διὰ τὰς οὐσίας ἐφό-
νευσεν, ἕτερά τινα σφίσιν ἐπεγκαλῶν. καὶ ὁ τῆς δρουσίλλης τῆς
ἀδελφῆς θάνατος οὐ μείους διέφθειρεν, ἣ συνῴκει μὲν μάρ-
κῳ λεπίδῳ παιδικὰ ἅμα αὐτοῦ καὶ ἐραστῇ ὄντι, συνῆν δὲ
καὶ ὁ γάϊος. ἀποθανοῦσαν τῶν πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἠξίω-
σεν, ὥστε καὶ ἀπεθέωσε. μετ' ὀλίγον δὲ ἔγημε λολλίαν παυ-
λῖναν, αὐτὸν τὸν ἄνδρα αὐτῆς ἐγγυῆσαι αὐτῷ τὴν γυναῖκα
βιάσας, ἵνα μὴ ἀνέγγυον αὐτὴν λαβὼν, παρανομήσῃ. ἐν στε-
νωπῷ δέ ποτε πηλὸν πολὺν θεασάμενος, ἐκέλευσεν αὐ-
τὸν εἰς τὰ τοῦ ἀγορανομοῦντος τότε καὶ τῶν ὁδῶν καθαρ-
σίως ἐπιμελουμένου ἱμάτια ἐμβληθῆναι. οὐεσπασιανὸς δὲ
τότε ἦν ἀγορανομῶν· ὅθεν ὕστερον ἐκείνου καὶ τὰ πράγμα-
τα τεταραγμένα καὶ πεφυρμένα παραλαβόντος καὶ κατα-
στήσαντος, ἔδοξεν οὐκ ἀθεεὶ τὸ τότε συμβὰν γεγονέναι,
ἀλλ' ἀτεχνῶς αὐτῷ τὴν πόλιν πρὸς ἐπανόρθωσιν παρὰ
γαΐου ἐγχειρισθῆναι. δεινῶς δὲ πολλοὺς ὁ γάϊος ἐφόνευε,
καὶ ἦν ἔξω τοῦ φόνου οὐδὲν, καὶ οὐδὲ τῷ πλήθει τι ἐχαρίζετο,
κἀκεῖνοι πάνυ αὐτῷ ἀπηχθάνοντο. πολλὰ μὲν γὰρ καὶ ἄλ-
λα αὐτῷ μὴ ἀρέσκοντα ἔλεγόν τι καὶ ἔπραττον, πρὸς δὲ
τοῖς ἠγανάκτει δεινῶς, ὅτι δοκοῦντες μεγαλύνειν αὐτὸν, νεα-
νίσκε αὔγουστε ἐπεβόων. οὐ γὰρ μακαρίζεσθαι ἡγεῖτο, ὅτι νέος
ὢν ἐμονάρχει, ἀλλ' ἐγκαλεῖσθαι ὅτι ἐν ἡλικίᾳ τοιαύτῃ τηλι-
καύτην εἶχεν ἀρχήν. ἐχρημάτιζε δὲ ἐκ τρόπου παντὸς, ἀργυ-
ρισμοῦ ἄλλοτε ἄλλας ἐφευρίσκων λαβὰς, καὶ ἀζήμιος τῶν
γε ἐχόντων οὐδεὶς οὐκ ἀνὴρ οὐ γυνὴ καταλέλειπτο. καὶ τι-
νας δὲ τῶν ἀφηλικεστέρων ζῆν εἴα, ἀλλὰ πατέρας τε καὶ πάπ-
πους, μητέρας τε ὀνομάζων καὶ τήθας, καὶ ζῶντας ἐξεκαρποῦ-
το, καὶ τελευτώντων τὰς οὐσίας ἐκληρονόμει. ἐλάσαι δὲ διὰ
τῆς θαλάσσης τρόπον τινὰ καὶ διφρεῦσαι ἐπιθυμήσας,
καὶ ἐγεφύρωσε τὸ μεταξὺ τῶν ποτιόλων καὶ τῶν βαύλων. τὸ
δὲ χωρίον τοῦτο καταντιπέραν τῆς πόλεως ἐστὶ, διέχον αὐ-
τῆς σταδίους ἓξ καὶ εἴκοσι, πλοῖα δὲ εἰς τὴν γέφυραν τὰ μὲν κα-
τεσκευάσθη, τὰ δὲ ἠθροίσθη. ἀφ' οὗπερ καὶ λιμὸς ἔν τε τῇ
ἰταλίᾳ καὶ ἐν τῇ ῥώμῃ μάλιστα ἰσχυρὸς ἐγένετο. ὁ δὲ τὸν τοῦ
ἀλεξάνδρου ὥς ἔλεγε θώρακα ἐνδυσάμενος, καὶ ἐπ' αὐτῷ
χλαμύδα σηρικὴν ἁλουργῆ πολὺ μὲν χρυσίον, πολλοὺς
δὲ λίθους ἰνδικοὺς ἔχουσαν, καὶ ξίφος παραζωσάμενος, καὶ ἀ-
σπίδα λαβὼν, δρυΐ τε στεφανωσάμενος, εἰσήλασε καθάπερ
ἐπὶ πολεμίους εἰς τὴν πόλιν ἀσφαλῶς, παμπληθεῖς ἱππέας
τε καὶ πεζοὺς ὡπλισμένους ἐπαγόμενος, καὶ ἄλλα δέ τινα τοι-
αῦτα ποιήσας, καὶ ἑαυτὸν ἐκόσμησεν ἐν δημηγορίᾳ διὰ
ταῦτα, ὡς τὸν δαρεῖον καὶ τὸν ξέρξην ἀποσκώπτων, ὡς πολ-
λαπλάσιον ἢ ἐκεῖνοι τὸ θαλάσσης μέτρον ζεύξας αὐτός.

ὅτι καὶ ποτὲ κατὰ ὁ γάμος ἐγράφη.

ἵνα συνάγῃ ὁ γάϊος χρήματα.

Is quoq;

αἰτία δὲ θανάτου πολλοῖς καὶ αὕτη ἡ γέφυρα γέγονε. χρή-
ματα γὰρ εἰς αὐτὴν ἀναλώσας ἀμύθητα, πολλῷ πλείοσι
διὰ τὰς οὐσίας ἐπεβούλευσεν· ὥστε ἰούνιος μὲν πρίσκος στρα-
τηγὸς, ᾐτιάθη μὲν ἐπ' ἄλλοις τισὶν, ἀπέθανε δὲ ὡς πλού-
σιος, μαθὼν δὲ ὁ γάϊος ὅτι οὐδὲν ἄξιον τοῦ θανάτου ἐκέκτητο,
ἀπεῖπεν, ὅτι ἐξηπάτησέ με, καὶ μάτην ἀπώλετο, ζῆν γὰρ ἐδύ-
νατο. ἄφερος δὲ δομίτιος παρὰ μικρὸν κινδυνεύσας, παρα-
δόξως ἐσώθη. ἐπὶ τινι γὰρ αἰτίᾳ ὑπὸ τὸ συνέδριον ἀγα-
γὼν αὐτὸν, λόγον κατ' αὐτοῦ ἀνέγνω μακρὸν (νικᾶν γὰρ
ἠξίου πάντας τοὺς ῥήτορας, καὶ τὸν δομίτιον δυνατώτατον ὄντα
εἰπεῖν, ὑπερβαλεῖν ἐσπούδασεν) ὁ δὲ οὔτε ἐν αὐτῷ ἀπεῖπεν, οὔτ'
ἀντεπελογήσατο, θαυμάζειν δὲ τὴν τοῦ γαΐου δεινότητα προσ-
ποιήσας, καὶ καταπλήττεσθαι, καὶ ἐκβάλα τε καὶ ἱκέτευε,
τὸν ῥήτορα μᾶλλον ἢ τὸν καίσαρα φοβεῖσθαι λέγων. καὶ ἐπὶ
τούτοις ἡσθεὶς ἐκεῖνος, καὶ πιστεύσας τῇ τῶν λόγων δεινότητι
κεκρατηκέναι αὐτοῦ, ἐπαύσατο τῆς ὀργῆς. ἔπειτα ἐς τὴν γαλα-
τίαν ἀφώρμησεν, ὡς τάχα τῶν κελτῶν κατακινούντων, καὶ
τοὺς μὲν πολεμίους οὐδὲν τι ἔβλαψε, τοὺς δ' ὑπηκόους καὶ τοὺς
συμμάχους καὶ τοὺς πολίτας πλεῖστα ἐκάκωσε. κυβεύων
δέ ποτε, καὶ γνοὺς ὅτι οὐκ ἔχει ἀργύριον, ᾔτησε τὰς τῶν γα-
λατῶν ἀπογραφάς. καὶ κελεύσας θανατωθῆναι τοὺς πλου-
σιωτάτους αὐτῶν, ἐπανῆλθε πρὸς τοὺς συγκυβεύοντας καὶ
ἀπεῖπεν ὡς περὶ ὀλίγων δραχμῶν ὑμεῖς ἀγωνίζεσθε. ἐγὼ
δὲ μυρίας καὶ πεντακισχιλίας ἤθροισα μυριάδας· οὕτως
ἀκρίτως πάντα ἐγίνετο. καὶ τὸν λέπιδον δ' ἐκεῖνον, τὸν
ἐραστὴν, τὸν ἐρώμενον, τὸν τῆς δρουσίλλης ἄνδρα, ὃν ὑπερτί-
μησε, καὶ διάδοχον ἔφη τῆς ἀρχῆς ἐπαγγέλλειν, ἔκτεινε· καὶ
τὰς ἀδελφὰς τὰς οἰκείας, ὡς ἐκείνῳ συμφθαρείσας, ἐς
τὰς ποντίας νήσους ἀπήγαγε, καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα
πεποίηκεν. ἔπειτα τὴν παυλῖναν ἐκβαλὼν, προφάσει μὲν
ὡς μὴ τίκτουσαν, τὸ δ' ἀληθὲς ὅτι διακορὴς ἐκείνης ἐγέ-
νετο, μιλωνίαν καισωνίαν ἔγημεν, ἣν πρότερον μὲν ἐμοί-
χευσε, τότε δὲ καὶ γαμετὴν ἐσχηκέναι ἠθέλησεν, ἐπειδὰν ἐν
γαστρὶ ἔχειν, ἵν' αὐτῷ παιδίον τίκῃ τριακονθήμερον. οἱ
δ' ἐν τῇ ῥώμῃ ἐταράττοντο μὲν ἐκ τούτων, ἐταράττοντο δὲ καὶ
ὅτι δίκαι συχναὶ πλεῖσται ἐπήγοντο ἐπὶ τῇ πρὸς τὰς ἀδελ-
φὰς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τῇ πρὸς τοὺς πεφονευμένους φιλίᾳ, προσ-
εδόκων τε καὶ ἐπὶ πλεῖον τήν τε ὠμότητα τοῦ γαΐου καὶ
τὴν ἀσέλγειαν αὐξήσειν, εἰ ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνος πλείων
γένηται. καὶ οἱ μὲν οὕτω διέκειντο πρὸς αὐτόν. ὁ δὲ καὶ τὸν
πτολεμαῖον τὸν τοῦ ἰόβα παῖδα μετασταλάμενος, ὡς πλου-
τοῦντα κἀκεῖνον ἀπέκτεινεν. ἐπεὶ δὲ τὸν τρόπον βιοὺς, πάν-
τως ἐπιβουλευθήσεσθαι ἔμελλε, καὶ ἐφώρασε τὴν ἐπίθεσιν.
καὶ συλλαβὼν νίκιον κερεάλιον καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ σέξτον
παπίνιον, ἐβασάνισε, καὶ ἐπεὶ μηδὲν ἐξελέλεγχον, αὐτὸς ἔ-
πεισε τὸν παπίνιον, σωτηρίαν αὐτῷ καὶ ἄδειαν ὑποσχό-
μενος, καταιτιᾶσθαί τινων ἢ ἀληθῶς ἢ ψευδῶς, καὶ ἐκεῖνον αὐ-
τίκα καὶ τοὺς ἄλλους ἐν ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἀπέκτεινεν. ἑνὸς δὲ
τῶν κτεινομένων, καὶ τὸν πατέρα παρεῖναι κατηνάγκασε, τοῦ
δὲ ὑπὸ τοῦ φονευομένου πυθομένου, εἰ μύσαι αὐτῷ ἐπιτρέποι,
καὶ ἐκεῖνον σφαγῆναι προσέταξεν. ὁ δὲ κινδυνεύων, προσ-
εποιήσατο ἐκ τῶν ἐπιβεβουλευκότων εἶναι, καὶ τοὺς λοιποὺς
πάντας ἐκφῆναι ὑπέσχετο, καὶ ὠνόμασε τούς τε ἑταί-
ρους τοὺς τοῦ γαΐου, καὶ τοὺς συνεργοὺς τῆς ἀσελγείας καὶ τῆς
ὠμότητος. καὶ πολλοὺς ἂν ἀπώλεσεν, εἰ μὴ καὶ τοὺς ὑπάρ-
χους, καὶ τὸν κάλλιστον, καὶ τὴν καισωνίαν προσδιαβα-
λὼν ἠπιστήθη. καὶ ὁ μὲν ἀπέθανεν, τὸ δὲ γαΐῳ τὸν ὄλε-
θρον αὐτὸ τοῦτο προξενήκει. ἰδίᾳ γὰρ τοὺς ὑπάρχους τε
» καὶ τὸν κάλλιστον προσκαλεσάμενος· εἷς εἰμί, ἔφη, τρεῖς
» δὲ ὑμεῖς, καὶ γυμνὸς μὲν ἐγώ, ὡπλισμένοι δ' ὑμεῖς.
» εἰ οὖν μισεῖτέ με, καὶ ἀποκτεῖναι θέλετε, φονεύσατε.

ἐξ ἐκεί

ὅτι καὶ δόμιτος [illegible] ἐγένετο — *ὅτι καὶ φόνοι πολλοὶ [illegible]* — *ἐπιβουλευταὶ κατὰ γαΐου γενόμενοι.*

Is quoq; pons multis causa mortis extitit. Nam pecunia in eum insumpta innumerabili, longè pluribus propter diuitias est insidiatus. Itaque Iunio Prisco prætore alijs quidē criminibus accusato, sed pro diuite interfecto: Caius ubi didicit, nihil eum morte dignū possidere: Decepit « me, inquit, frustraq; perijt, cum uiuere potuisset. « Domitius uerò Afer periculo proximus, mirabiliter euasit. Nam cum Caius in curia longam contra eum orationem recitaret (omnes enim oratores se uincere putabat, & Domitium uirum eloquētiss. superare conabatur) neq; quicquam contrà dixit, neq; se defendit, sed eloquentiam hominis se mirari, eaq; obstupescere simulans, orabat & supplicabat, seq; oratorē magis « timere q̄ Cęsarem profitebatur. Quibus rebus « ille delectatus, & Domitiū à se dicendi ui superatum credens, irasci desijt. Deinde in Galliam ad motus Celtarū supprimendos profectus, hostibus quidē nihil nocuit, sed subditos & socios & ciues plurimum afflixit. & cum aliquādo in lusu aleæ sibi deesse pecuniā sensisset, Gallorum descriptiones postulauit, ac ditissimis interfici iussis, ad collusores reuersus: Vi uos, inquit, de paucis drachmis laboratis? Ego uerò interea « centies quinquagies milies mille coegi. Adeò « temerè faciebat omnia, & Lepidum illum, amatorem, amasium, Drusillæ maritum, quem summis affecit honoribus, quem se imperij successorem relicturū pmisit, interfecit: & sorores suas: ut ab illo corruptas, in Pōtias insulas relegauit, & alia huiusmodi fecit. Deinde Paulina, cum eum satietas mulieris cæpisset, per causam sterilitatis eiecta, Milonā Cæsoniam duxit: quam prius stupro cognitam, tum uerò quia uterū ferebat uxorem habere uoluit, ut sibi puer XXX dierū nasceretur. Romani igitur tum his rebus, tum crebris ob amicitiā cum sororibus eius & interfectis accusationibus turbati, sæuitiā eius & libidines auctū iri expectabant, si diutius imperaret. Quibus sic affectis, ille Ptolemæum Iubę filiū accersitū, ut diuitē interfecit. In hac uitę ratione fieri nō poterat, quin appeteretur insidijs, easq; deprehēdit: Nicium Cerealē, & filiū eius S. Papiniū, cōprehēsos torsit. Cū nihil effaretur Papinius, salute & impunitate pmissa ei persuasit, ut aliquos seu uerè seu falso nominaret. eūq; statim, & cæteros in cōspectu eius interfecit. & cuiusdā occidēdi, patrē cędi filij interesse coegit: qui cū rogaret, an oculos claudere liceret? ipsum quoq; mactari iussit. Is uerò in periculo costitutus, se ex insidiatorib. unū esse simulauit, & cęteros omnes indicaturum pollicitus, amicos Caij ministrosq; libidinum eius & sæuitię nominauit. ac multis exitio fuisset, nisi & præfectos, & Callistū & Cæsoniā quoq; criminato fides abrogata esset. Ac is quidē perijt, sed illud ipsum factū Caio quoq; perniciē attulit. Nam præfectis & Callisto seorsim accersitis: Vnus, inquit, « ego sum, uos tres estis: ego nudus, uos armati. « Quòd si me odistis, & occidere uultis, occidite.

Abeo

Iunij Prisci cædes. — *Domitius Afer tyranni sæuitiam eludit.* — *Decies quinquies millies mille aurei ad lusum aleæ.* — *Lepidi cædes.* — *Cæsonia* — *Insidiatorū cædes.*

Ab eo tẽpore se inuisum illis facta sua ægrè ferentibus esse ratus, gladiũ etiam in urbe gestauit: & homines suspectos inter se commisit, ne consentirent, cum unoquoq; tanq̃ fidissimo de cæteris colloquens, donec eius consilio perspecto, cum insidiatoribus condonarũt. Cum senatores ob quosdã non condemnatos in metu essent: Protogenes quidam, sæuissimorum Caij mandatorũ minister, duos circumferre libellos solitus, quorũ alterum ensem, alterũ pugionem uocabat, curiam ingressus: cum omnes ei dexteras porrigerẽt scilicet, toruo uultu Scribonium Proclum intuitus: Et tu me, inquit, salutare audes, Imperatori tam infensus? Quo cæteri audito, senatorem illum discerpserunt. Ea re delectatus Caius, se recõciliatum esse senatui dixit. Omnibus ei assentantibus, & alijs Heroẽ, alijs Deũ appellantibus, in magnã incidit insaniam. Nam prius etiam humana conditione maior haberi uolebat, & se Iouem esse, & cum Luna rem habere iactabat, eaq; de causa potissimũm se eõ suetudine sororum...ti profitebatur, & deorum dearumq; omniũ personas agebat. Fiebat Iuno, Diana, Venus, & pro nominũ mutatione habitũ quoq; mutabat. Proinde aliàs effœminatus cernebatur, craterẽ & thyrsum gestans: aliàs uirilis, claua & leonina pelle ornatus: aliàs imberbis, aliàs barbatus, & tridentẽ sustinebat, & fulmen uibrabat, & uirginem uenatricẽ referebat. atq; iterum muliebrem habitum omnibus ascitiçijs & appositiçijs rebus exquisitè repræsentabat, ac quiduis potius q̃ homo imperator uideri malebat. Cum igitur aliquando Iouis habitu in sublimi sella ius diceret: Gallus quidam eo uiso risit. & à Caio rogatus, Quis ei esse uideretur? respondit, magnum delyramentũ, nihil graue passus. Nã cum sutor esset, negligebatur. Salutauit paucos. cæteris, etiã senatoribus, manum aut pedem porrexit adorandũ. Cum omnes ei adularentur, aliquãdo ad L. Vitellium, uirum nobilem & cordatum, dixit, se cum Luna rem habere: eumq; rogauit, an deæ congressum uidisset? Is uerò humũ intuens instar admirantis, exigua & tremula uoce: Vobis, inquit, diuis duntaxat domine, inuicẽ intueri fas est. In eam porrò insaniam Caius uenit, ut ab Asianis Mileti templum sibi iuberet extrui. Sunt & Romæ duo ei templa condita: quorum alterum ipse in palatio sibi extruxit, alterum à senatu ei decretum est, & ædificatum. Cum Ioue expostulabat, quòd Capitoliũ præoccupasset. Imagines suas quouis terrarum missas adorari iussit. Templũ Hierosolymitanũ in suã ędem commutauit, ut Caij noui illustris Iouis appellaret: quãuis hoc Iosephus in suis Antiquitatib. dissimularit, eaq; res Iudaicæ defectionis initiũ fuit. Sacerdotes sibi multos legit, & ipse sibi immolauit. Machinis quibusdã tonitrib. tonitrua, fulgurib. fulgura regessit. eõtra fulmina lapides est eiaculatus, illud Homericũ subinde usurpãs: Tollito me, uel ego te. Sub hoc Cęsare Pilatus, ut Eusebius ex Olympiadũ scriptorib. refert, in tantas calamitates incidit, ut diuina uindicta urgente, ma nus

Protogenis gladius & pugio.

Caius in omnes mutatur deos.

Galli sutoris libertas.

L. Vitellij prudens simulatio.

Caij noui illustris Iouis templum.

Caius Salmoneum imitatur.

Cassius Chærea & Cornelius Sabinus Caium tollunt.

διὰ ἐκεῖνο δὲ μισεῖσθαι νομίσας, καὶ ἄχθεσθαι τοῖς πραττομένοις ἐκείνους, ὑπώπτευε σφᾶς, καὶ ξίφος καὶ ἐν τῇ πόλει παρεζώννυτο, καὶ συνέβαλλεν αὐτοὺς ἀλλήλοις, ὅπως μὴ συμφωνῶσι, καὶ κατὰ μόνας ἑκάστῳ ὡς πιστοτάτῳ διαλεγόμενος περὶ τῶν λοιπῶν, μέχρις οὗ συνειδότες τὸ ἐγχείρημα, προὔδοσαν τοῦτο αὐτὸ τοῖς ἐπιβουλεύουσι. τῶν δὲ βουλευτῶν ὅτι μὴ κατεψηφίσαντό τινων, περιφόβων ὄντων, πρωτογένης τις πρὸς τὰ χαλεπώτατα τῷ γαΐῳ ὑπηρετῶν, ὥστε καὶ βιβλίδια δύο περιφέρειν, ὧν τὸ μὲν ξίφος, τὸ δ᾽ ὠνόμαζεν ἐγχειρίδιον, εἰσῆλθεν εἰς τὸ συνέδριον, καὶ πάντων δεξιουμένων αὐτόν, οἷα εἰκός, δριμύ τι προσέβλεψεν ἑνὶ σκριβωνίῳ πρόκλῳ, εἰπών, καὶ σύ με ἀσπάζῃ, μισῶν οὕτω τὸν αὐτοκράτορα; ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ παρόντες, περισχόντες τὸν συμβουλευτήν, καὶ διέσπασαν. ἐφ᾽ ᾧ περιχαρὴς ὁ γάϊος, καὶ ἔφη καταλλάχθαι αὐτοῖς. ἐπαινούντων δὲ αὐτόν, καὶ τῶν μὲν ἥρωα, τῶν δὲ θεὸν ἀποκαλούντων, δεινῶς παρεφρόνησεν. ἠξίου μὲν γὰρ καὶ πρότερον ὑπὲρ ἄνθρωπον νομίζεσθαι, καὶ τῇ σελήνῃ συγγίνεσθαι, καὶ ζεὺς εἶναι ἐπλάττετο, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ταῖς ἀδελφαῖς προεφασίζετο μίγνυσθαι, καὶ πάντας θεοὺς ὑπεκρίνετο, καὶ τὰς θηλείας αὐτάς. καὶ ἥρα, καὶ ἄρτεμις, καὶ ἀφροδίτη ἐγίνετο, καὶ πρὸς τὴν τῶν ὀνομάτων μετάθεσιν καὶ πᾶν τὸ σχῆμα μετήμειβεν, ὥς ποτε μὲν θηλυδρίαν ὁρᾶσθαι αὐτόν, καὶ κρατῆρα καὶ θύρσον φέρειν, ποτὲ δὲ ἀρρενωπόν, καὶ ῥόπαλον καὶ λεοντῆν φορούμενον· καὶ αὖθις λειογένειον, ἢ πωγωνίαν δείκνυσθαι, τρίαιναν αὖ τε ἐκράτει, καὶ αὖ τε κεραυνόν. παρθένῳ τε κυνηγετικῇ ὡμοιοῦτο, καὶ ἐγυναικίζετο αὖθις, καὶ τῇ στολῇ καὶ τοῖς προσθέτοις καὶ περιθέτοις ἀκριβῶς ἐποικίλλετο, καὶ πάντα μᾶλλον ἢ ἄνθρωπος δοκεῖν αὐτοκράτωρ ἐβούλετο. καί ποτε ἰδών τις αὐτὸν ἀνὴρ γαλάτης ἐπὶ δίφρου ὑψηλοῦ ἐν εἴδει διὸς χρηματίζοντα, ἐγέλασε. μαθὼν δὲ τοῦτο, ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ ἤρετο, τί σοι δοκῶ εἶναι; κἀκεῖνος, μέγα παραλήρημα ἔφη, καὶ οὐδὲν ἔπαθε δεινόν. παρελογίσθη γὰρ σκυτοτόμος ὤν. ἠσπάζετό τε βραχέας, τοῖς δὲ ἄλλοις καὶ τῶν βουλευτῶν ἢ τὴν χεῖρα ἢ τὸν πόδα ὤρεγε προσκυνεῖν. πάντες δὲ αὐτὸν ἐκολάκευον. καί ποτε τὸν λούκιον οὐϊτέλλιον ἄνδρα εὐγενῆ καὶ φρονήσεως εὖ ἔχοντα ἤρετο, τῇ σελήνῃ μίγνυσθαι λέγων, εἰ ὁρῴη τὴν θεὸν συνοῦσαν αὐτῷ. ὁ δὲ κάτω νεύων, οἷα δὴ τεθηπώς, καὶ βραχύ τι φθεγξάμενος καὶ ὑπότρομον, ὑμῖν, ἔφη, τοῖς θεοῖς, δέσποτα, μόνοις ἀλλήλους ὁρᾶν ἔξεστιν. οὕτω δὲ ἐξεμάνη ὁ γάϊος, ὡς καὶ τοῖς ἐν τῇ ἀσίᾳ τέμενος ἑαυτῷ ἐγεῖραι κελεῦσαι κατὰ τὴν μίλητον, καὶ ἐν τῇ ῥώμῃ δύο ναοὶ αὐτῷ ἱδρύθησαν· τὸν μὲν γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῷ παλατίῳ ἐτεκτήνατο, ὁ δὲ ὑπὸ τῆς βουλῆς αὐτῷ ἐψηφίσθη καὶ ἐδομήθη. ἐπηγγέλλετο δὲ καὶ τῷ διΐ, ὅτι τὸ καπιτώλιον προκατέλαβε, καὶ ἀγάλματα δὲ ἑαυτοῦ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπέστελλε, προσκυνεῖσθαι ταῦτα κελεύσας. τὸν δὲ ἐν ἱεροσολύμοις ναὸν εἰς οἰκεῖον ἱερὸν μεθαρμόζει, ἵνα διὸς ἐπιφανοῦς νέου χρηματίζῃ γαΐου, εἰ καὶ ὁ ἰώσηπος τοῦτο παρασιωπᾷ ἐν ταῖς αὐτοῦ ἀρχαιολογίαις. ὅθεν καὶ ἡ τῶν ἰουδαίων ἀποστασία ἔσχηκε τὴν ἀρχήν. ἱερέας τε πολλοὺς ἑαυτῷ κατέστησε, καὶ αὐτὸς δὲ ἑαυτῷ ἱερᾶτο. ταῖς τε βρονταῖς ἐκ μηχανῆς ἀντεβρόντα, καὶ ταῖς ἀστραπαῖς ἀντήστραπτε. καὶ ὁπότε κατίοι κεραυνός, λίθον ἀντηκόντιζεν, ἐπιλέγων ἑκάστοτε τὸ τοῦ ὁμήρου, ἤ μ᾽ ἀνάειρ᾽ ἢ ἐγὼ σέ. ἐπὶ τούτου ὁ εὐσέβιος ἱστορεῖ, ἐκ τῶν τὰς ὀλυμπιάδας ἀναγραψάντων αὐτὸν ἀναλέξασθαι ταῦτα λέγων, τοσαύταις περιπεσεῖν συμφοραῖς ὁ πιλᾶτος, ὥστε ἀναγκασθῆναι ἑαυτοῦ γενέσθαι αὐτόχειρ,

τῶν θεῶν δίκας μετελθούσης αὐτόν. ὡς οὖν πολλοὺς πρὸς ὀργὴν ἐξῆπτεν (ἀπαριθμεῖν γὰρ τὸ κατ᾽ ἕκαστον πολλῆς ἂν εἴη λέσχης καὶ ἀηδίας) ἐπεβούλευσαν αὐτῷ Κάσσιός τε Χαιρέας, καὶ Κορνήλιος Σαβῖνος. συνώμοσαν μὲν γὰρ πλείονες, καὶ συνῄδεσαν τὸ πραττόμενον καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ὄντες· καὶ ὅσοι δὲ οὐ συνώμοσαν, γνόντες οὐκ ἐξήνεγκαν, καὶ ἄσμενοι εἶδον αὐτὸν ἐπιβουλευόμενον. ἐπεβουλεύθη δὲ θέαν ἐπιτελῶν. ὁ γὰρ Χαιρέας καὶ ὁ Σαβῖνος ἐπὶ τοῖς γινομένοις αἰσχροῖς ἀλγοῦντες, ὅμως ἐκαρτέρουν ἐπὶ πέντε ἡμέρας. ὡς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Γάϊος καὶ ὀρχήσασθαι, καὶ τραγῳδίαν ἠθέλησεν ὑποκρίνασθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἑορτὰς τρεῖς ἡμέρας προήγγειλε, τηρήσαντες αὐτὸν ἐκ τοῦ θεάτρου ἐξερχόμενον, ἐν στενωπῷ τινι περισχόντες ἀπέκτειναν. καὶ πεσόντος, οὐδεὶς τῶν παρόντων ἀπέσχετο, ἀλλὰ καὶ νεκρὸν αὐτὸν κατετίτρωσκον. καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὴν θυγατέρα αὐτίκα ἀπέσφαξαν. Γάϊος μὲν δὴ ταῦτα ἐν τρισὶν ἔτεσι καὶ μησὶν ἐννέα καὶ ἡμέραις ὀκτὼ καὶ εἴκοσι πράξας, ἔργοις αὐτοῖς ὡς οὐκ ἦν θεὸς ἐγνώκει. ὡς δὲ ὁ θάνατος αὐτοῦ διηγγέλθη, πλὴν ὀλίγων τῶν συνησελγηκότων αὐτῷ, πάντες ἔχαιρον. μεμνημένοι καὶ τοῦ λεχθέντος ποτὲ ὑπ᾽ αὐτοῦ, ὅτι ὀργισθεὶς τῷ δήμῳ, ἔφη, εἴθε ἕνα αὐχένα εἴχετε. καὶ ἐπιλέγοντες, ὅτι σὺ μὲν ἕνα ἔχεις αὐχένα, ἡμεῖς δὲ χεῖρας πολλάς. διαθεόντων δέ τινων ὀλίγων καὶ θορυβούντων, βοώντων τε, τίς Γάϊον ἀπέσφαξεν; Οὐαλέριος Ἀσιατικὸς ἀνὴρ ὑπατευκώς, ἀνῆλθεν εἰς ἀποπτότερον χωρίον, καὶ ἐκβοήσας, ἔφη, εἴθε ἐγὼ αὐτὸν ἤμην ἀπεκτονώς. καὶ οὕτω καταπλαγέντες οἱ θορυβοῦντες, ἡσύχασαν.

Ἀνάῤῥησις Κλαυδίου Καίσαρος.

Ἀλλ᾽ οὕτω μὲν διέφθαρτο Γάϊος. τῆς δὲ βουλῆς ἐν τῷ Καπιτωλίῳ συναθροισθείσης, τοῖς μὲν δημοκρατεῖσθαι ἐδόκει, οἱ δὲ μοναρχεῖσθαι καὶ αὖθις ἐκεῖνον. καὶ τούτων οἱ μὲν τόνδε, οἱ δὲ τόνδε ᾑροῦντο. καὶ τούτῳ στρατιῶταί τινες εἰς τὸ παλάτιον, ἵνα τι διαρπάσωσιν, εἰσπηδήσαντες, εὗρον ἐν σκοτεινῇ γωνίᾳ κατακεκρυμμένον που τὸν Κλαύδιον (συνῆν γὰρ τῷ Γαΐῳ τοῦ θεάτρου ἐξερχομένῳ, καὶ τὴν ταραχὴν φοβηθεὶς κατεκρύβη) καὶ ἐξεῖλκον αὐτόν, μὴ εἰδότες ὅς τις ἦν. γνόντες δέ, αὐτοκράτορά τε προσηγόρευσαν, καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον ἤγαγον, καὶ μάλιστα ἐνδιδόασιν ἅπαντες αὐτῷ τὸ κράτος δεδώκασιν, ὡς ἐκ γένους ὄντι βασιλικοῦ, καὶ νομιζομένῳ ἐπιεικεῖ. εἰ γὰρ καὶ ἀνεδύετο καὶ ἀντέλεγε, ἀλλ᾽ ὅσον ἐξίστατο καὶ ἀντέκειτο, τοσοῦτον μᾶλλον ἀντεφιλονείκουν οἱ στρατιῶται, μὴ παρ᾽ ἑτέρων λαβεῖν αὐτοκράτορα, ἀλλ᾽ αὐτοὶ δοῦναι πᾶσι. διὸ καὶ ἄκων, ὡς ἐδόκει, ὑπεῖκε. μαθόντες δὲ καὶ οἱ ὕπατοι καὶ οἱ βουλευταί, ἤδη προκαταληφθεῖσαν τὴν ἀρχήν, καὶ αὐτοὶ ὡμολόγησαν. καὶ οὕτω Τιβέριος Κλαύδιος Νέρων Γερμανικός, ὁ τοῦ Δρούσου τοῦ τῆς Λιβίας υἱοῦ παῖς, τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς ἔτυχεν, ἄγων ἔτος πεντηκοστόν. ἐγένετο δὲ τὴν ψυχὴν οὐ φαῦλος, ἀλλὰ καὶ ἐν παιδείᾳ ἤσκητο, ὥς τι καὶ συγγράψαι τινά. τὸ δὲ σῶμα νοσώδης, πάνυ δὲ ἐγυναικοκρατεῖτο ἅμα καὶ ἐδουλοκρατεῖτο, ἅτε καὶ ἐκ παίδων ἔν τε νοσηλείᾳ καὶ ἐν φόβῳ πολλῷ τραφείς. κἀντεῦθεν δεδιὼς καὶ ἐπὶ πλεῖον τῆς ἀληθείας προσποιούμενος, καὶ

ἤθης

manus sibi afferre cogeretur. Postquam igitur omni furoris genere fuit percitus (nam enumerari singula sine magnis nugis magnaque molestia non queunt) insidiati ei sunt Cassius Chærea, & Cornelius Sabinus. plures uerò in eum coniurarunt, & quid ageretur etiam familiares eius non ignorabant: & qui nō coniurarāt, rem intellectam nec prodiderūt, & eum insidijs appeti haud molestè tulerunt. Est autem, dum spectaculum ederet, appetitus. nam Chœrea & Sabinus, quamuis flagitia illa ægrè ferrent, tamen quinque adhuc dies se continuerunt. Vt uerò ipse Caius & saltare & tragœdiam agere uoluit, eaque de causa alterum triduum denūciauit: obseruarunt, dum theatro egrederetur, & in angiportu quodam circumuentum occiderūt. Cum cecidisset, nemo qui aderat sibi temperauit, quo minus etiam mortuum conuulneraret. Etiam uxor eius & filia statim sunt occisæ. Hæc cum tribus annis, mensibus nouem, & diebus octo egisset, re ipsa cognouit, se non esse Deum. Mors eius nunciata paucis luctum, omnibus lætitiam attulit, dicti eius recordantibus, quod aliquando iratus protulerat: Vtinam populus « Romanus unam ceruicem haberet. Tum igi- « tur populus Romanus dixit: At tu unam cerui « cem habes, nos uerò manus multas. Paucis au- « tem discursantibus, & per tumultum uociferantibus, Quis Caiū occidisset. Valerius Asiaticus uir consularis, tumulo conscenso exclamauit: Vtinam ego eum occidissem. Qua uoce « illi perculsi, tumultuari destiterunt.

Imperium Claudij.

Claudius à militibus imperator salutatur.

A Caio interfecto, senatuque in Capitolio coacto, dum alij popularem rempublicam, alij regium imperium laudant, & ex his alij alium præferunt: interea milites aliquot impetu in palatium facto, ut aliquid raperent, Claudium in obscuro angulo latitantem repererunt. Nam cum Caio theatro exiesat, tumultuque territus se occultarat. Eum igitur protraxerunt, ignari quis esset: agnitum, Imperatorem salutarunt. In castra perducto citra ullam dubitationem omnes detulerunt imperiū, quod & Cæsarei generis esset, & clemens haberetur. Etsi enim recusabat & refragabat: tamen quātum ille renitebatur, seque opponebat, tantum milites contendebant, ne ab alijs imperatorem acciperent, sed ipsi omnibus darent. Itaque inuitus tandem, ut præ se ferebat, illis cessit. Consules uerò & senatores ubi iam præoccupatum esse imperium didicerunt, ipsi quoque renunciationi eius sunt assensi. Ita Tiberius Claudius Nero Germanicus, Liuiæ ex Druso nepos, imperium est adeptus, anno ætatis quinquagesimo. Ingenio fuit non contemnendo, & disciplinis ita eruditus, ut quædā conscripserit. Cæterum ualetudine parum firma, mulieribus & seruis parēre solitus, ut iam inde à pueritia in morbis & magno metu educatus. Vnde simpliciorem &

Claudij ingenium, & mores.

dissolutioribus motibus se esse finxit, quàm re uera fuit, quod & ipse in Senatu confessus est: uitaque longo tempore cum auia Liuia & Antonia matre ac libertis acta, nihil ingenuo dignũ præse tulit. Sunt ei & mulieres & liberti in cõpotationibus & re Venerea insidiati, quibus utrisque satiari nõ poterat. Ad hæc timidus fuit. Quamuis autem (ut rem paucis complectar) talis esset: tamen multa opportunè fecit, quoties uitijs istis euitatis, sui iuris fuit. In curiam non statim, sed trigesimo die pòst uenit, tum Caij interitu territus, tum quòd aliqui ipso ad imperium aptiores à Senatu nominati erant. Cùm cęteris in rebus accuratè se custodijt, tum omnes à quibus adiretur, excuti iussit, ne sicas ferrent: et milites ad conuiuia secum adduxit. quod deinceps quoque factum. Sicarum uerò inquisitio per Vespasianum sublata est. Chæream & aliquot alios occidit, non ut Caij necem ulcisceretur, sed ut securitati suæ consultum esset. Sabinus ultrò sibi manus attulit, indignum ratus, si Chærea interfecto superstes esset. Caij sorores Agrippinam & Iuliam reuocauit, bonis restitutis. Eodem modo cæteros quoque exules tractauit. Eos qui in carcere uincti erant, accuratè explorauit: per calumniam delatos, dimisit, sontes supplicio affecit. Venena, quorum magna copia in Caij scrinijs est reperta, & libellos Protogenis, quem etiam occidit, cremauit. Scripta, quæ Caius se cremasse affirmarat, reperta, Senatui ostendit, legendaque tam ijs à quibus, quàm ijs contra quos scripta erant, exhibuit: postea exussit. Senatui Caium ignominia notaturo, restitit, quo minus id decretum fieret. Ipse uerò noctu statuas eius omnes sustulit, & quę uel ab ipso, uel ab alijs propter ipsum perperam acta erãt, aboleuit. Statuas decretas recusauit, sibique sacrificari aut effigiem suam adorari uetuit. Fecit & alia multa id genus moderatè, iudicio, nõ simulatione. Filiam certè quidem unam L. Iunio Sillano, alteram Cn. Pompeio Magno despondit, nullo immodico apparatu. nam & ipse diebus illis ius dixit, & Senatus conuenit: Pręterea cum Coss. in curia consurrexissent, ut eum alloquerent̃, assurrexit & ipse, & uicissim eis obuium iuit. Priuato & græco more plerunque cum suis uixit. In pecunia mirabilem se prębuit. Vetuit enim offerri sibi argentũ, quod & sub Augusto fiebat. Vetuit, ne ab ullo qui cognatos haberet, hæres instituerctur. Bona quæ sub Tiberio & Caio publicata fuerant, aut ipsis possessoribus, si superstites erant, aut eorũ liberis reddidit. Multis principatus & prouincias à Caio ereptas restituit: & hoc genus alia fecit, ob quæ laudatus est. Verùm ab eius libertis & uxore Valeria Messalina alia acta sunt, his minimè consentanea. Cum ingenti annonæ penuria laboraretur, non illi duntaxat tempori, sed in futurum etiam prospexit. Nam cum

Chæreæ et Sabini interitum.

Clementia & æquitas initio principatus.

Claudius alienus ab auaritia.

ἦθος χαυνότητα, ἀπεδ. καὶ αὐτὸς ἐν τῇ βουλῇ ὡμολόγησε. καὶ πολὺν μὲν χρόνον τῇ τηθῇ λιβίᾳ, πολὺν δὲ τῇ μητρὶ ἀντωνίᾳ, τοῖς τ᾽ ἀπελευθέροις συνδιαιτηθεὶς, οὐδὲν ἐλευθεροπρεπὲς ἐπιδέδεικτο. ἀπετέθησαν δ᾽ αὐτῷ αἱ γυναῖκές τε καὶ οἱ ἀπελεύθεροι ἐν ταῖς μίξεσι, καὶ τοῖς πότοις. πάνυ γὰρ ἀπλήστως ἀμφοτέροις προσέκειτο, πρὸς δὲ καὶ δειλὸς ἄγαν. τοιοῦτος δὲ πεφυκὼς (ὡς συνελόντι εἰπεῖν) ὅμως οὐκ ὀλίγα καὶ δεόντως ἔπραττεν, ὁσάκις τῶν εἰρημένων παθῶν ἔξω ἐγίνετο, καὶ ἑαυτοῦ ἐκράτει. οὐκ εὐθὺς μέν τοι εἰς τὴν βουλὴν εἰσῆλθεν, ἀλλὰ μετὰ τριακοστὴν ἡμέραν, διά τε τὸν γάιον οὕτως ἀπολωλότα δεδιὼς, καὶ ὅτι τινὲς ἑαυτοῦ βελτίους εἰς τὴν ἀρχὴν παρὰ τῆς βουλῆς ὠνομάσθησαν. ἀλλὰ τά, τε ἄλλα ἀκριβῶς ἐφυλάσσετο, καὶ πάντας τοὺς αὐτῷ προσιόντας ἐρευνᾶσθαι ἐποίει, μή τι ξιφίδιον ἔχωσι, καὶ ἐν τοῖς συμποσίοις στρατιώτας εἶχεν αὐτῷ συνόντας. ὃ καὶ μετὰ ταῦτα ἐγίνετο. ἡ δὲ τῶν ξιφιδίων ἔρευνα διὰ οὐεσπασιανοῦ ἐπαύσατο. τὸν μὲν οὖν χαιρέαν, καί τινας ἄλλους ἀπέκτεινεν, οὐ διὰ τὸν γάιον, ἀλλ᾽ ἑαυτῷ ἀσφάλειαν προμηθούμενος. καὶ ὁ σαβῖνος δὲ ἑκὼν ἀπέθανε, μὴ ἀξιώσας κολασθέντος τοῦ χαιρέου αὐτὸς περιεῖναι. τὰς δὲ τοῦ γαΐου ἀδελφὰς τήν τε ἀγριππῖναν καὶ τὴν ἰουλίαν κατηγαγὼν ἐκ τῆς ὑπερορίας, καὶ τὰς οὐσίας αὐταῖς ἀπέδωκε, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐκπεσόντας ὁμοίως κατήγαγε. καὶ τοὺς ἐν εἱρκταῖς δεδεμένους ἀκριβῶς ἐξετάσας, τοὺς μὲν συκοφαντουμένους ἀφῆκε, τοὺς δὲ κακουργήσαντάς τι ἐκόλασε. καὶ τὰ φάρμακα, ἃ πολλὰ ἐν τοῖς τοῦ γαΐου εὑρέθη, καὶ τὰ βιβλία τοῦ πρωτογένους, ὃν καὶ ἀπέκτεινεν, ἔκαυσε. τά τε γράμματα ἃ ἔλεγε μὲν κατακαῦσαι ὁ γάιος, εὑρέθησαν δὲ ὄντα, τοῖς βουλευταῖς τε ἐπέδειξε, καὶ ἔδωκεν ἀναγνῶναι τοῖς τε γράψασιν αὐτά, καὶ τοῖς καθ᾽ ὧν ἐγέγραπτο, καὶ μετὰ ταῦτα κατέφλεξε. τῆς τε γερουσίας ἀτιμάσαι βουληθείσης τὸν γάιον, ψηφισθῆναι μὲν τοῦτο αὐτὸς ἐκώλυσε. νυκτὸς δὲ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ πάσας ἠφάνισε, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ γαΐου καὶ ὑφ᾽ ἑτέρων δι᾽ ἐκεῖνον οὐκ ὀρθῶς γεγονότα ἀνέτρεψεν. ἀνδριάντας δὲ αὐτῷ ψηφισθέντας, παρῃτήσατο. καὶ θύειν ἢ προσκυνεῖν ἐν ἀγάλμασιν αὐτῷ ἀπηγόρευσε. καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτα πολλὰ ἐποίει μετρίως φρονῶν, καὶ ἐδόκει ταῦτα πράττειν, ἀλλ᾽ οὐχ ὑποκρίνεσθαι. τὰς γοῦν θυγατέρας κατηγγύησε τὴν μὲν λουκίῳ ἰουνίῳ σιλανῷ, τὴν δὲ γναίῳ πομπηίῳ μάγνῳ, καὶ οὐδὲν ὑπέρογκον ἔπραξεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐδίκασε, καὶ ἡ βουλὴ ἠθροίσθη. τοῦτό τε οὖν ἁπλῶς ἔπραξε. καὶ τῶν ὑπάτων ἐν τῷ συνεδρίῳ καταβάντων ἀπὸ τῶν δίφρων, ἵνα διαλεχθῶσιν αὐτῷ, προσεξανίστη τε καὶ ἀντιπροσῄει σφίσιν. ἰδιωτικῶς τε ἔζη ὡς τὰ πολλά, καὶ ἑλληνικῶς αὐτός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν διῃτῶντο. περὶ τὰ χρήματα δὲ θαυμαστὸς ἐγένετο· ἀπηγόρευσε γὰρ ἀργύριον αὐτῷ προσφέρεσθαι, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ αὐγούστου ἐγίνετο, ἀπεῖπε δὲ μηδὲ κληρονόμον παρά τινος συγγενεῖς ἔχοντος καταλιμπάνεσθαι. καὶ τῶν προδημευθέντων ἐπί τε τοῦ τιβερίου καὶ τοῦ γαΐου, τὰ μὲν αὐτοῖς ἔτι περιοῦσι, τὰ δὲ τοῖς τέκνοις αὐτῶν ἀπέδωκε· καὶ πολλοῖς, παρὰ τοῦ γαΐου τὰς σφετέρας ἀρχὰς καὶ χώρας ἀφαιρεθεῖσιν, αὐτὸς αὖθις ἐπανεσώσατο. καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἔργα εἰργάσατο, δι᾽ ἃ ἐπῃνεῖτο. ὑπὸ δὲ τῶν ἐξελευθέρων αὐτοῦ καὶ τῆς γυναικὸς βαλερίας μεσσαλίνης ἕτερα ἐπράχθη οὐχ ὁμοιότροπα. λιμοῦ μέν τοι ἰσχυροῦ, οὐ μόνον τῆς τότε ἀφθονίας ἐφρόντισεν, ἀλλὰ καὶ τῆς εἰσέπειτα.

ὅτι τοὺς ἀπο- στερηθέντας ὑπὸ γαΐου ἀνεκάλε- σε, καὶ ἀπέδω- κε οὐσίας.

ὅτι ἀδιάφορος χρήματος ὁ κλαύδιος ἦν.

ἐπισιτ

ἐπεισάκτῳ γὰρ παντὸς σχεδὸν τῷ σίτῳ οἱ ῥωμαῖοι χρώμενοι ὄν-
τος, ἡ χώρα ἡ πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ τιβέριδος, οὔτε
καταρσίας ἀσφαλεῖς, οὔτε λιμένας ἐπιτηδείους ἔχουσα,
ἀνωφελὲς σφίσι τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐποίει. οὐδὲν
γὰρ κατὰ τὴν χειμερινὴν ὥραν ἐδύνατο ἐσφοιτᾶν.
τοῦτο οὖν συνιδὼν, λιμένας τε κατεσκεύασε, καὶ ἀπετέ-
λεσε πρᾶγμα καὶ τοῦ φρονήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῆς
ῥώμης ἄξιον. ἐν πᾶσι δὲ μετριάζων, ὅτι γεννηθέντος
αὐτῷ υἱοῦ (ὃς τότε μὲν κλαύδιος τιβέριος γερμανι-
κὸς, ὕστερον δὲ καὶ βρεττανικὸς ἐπωνομάσθη) ἄλλο τι ἐπι-
φανὲς ἔπραξεν, οὔτ' αὔγουστον αὐτὸν, ἢ τὴν μεσσαλίναν
αὐγοῦσταν ἐπικληθῆναι ἐφῆκε. συνεχῶς δὲ μονομαχίας
ἀγῶνας ἐτίθει, πάνυ χαίρων αὐτοῖς, κἀντεῦθεν πολ-
λοὶ ἀπώλλυντο ἄνθρωποι, ἐπ' αἰτίαις τισὶ καταψη-
φισθέντες. ἐμπλησθεὶς οὖν οὕτως αἵματος καὶ φόνων ἀνεπίμ-
πλατο, προπετέστερον καὶ ταῖς ἄλλαις σφαγαῖς ἐχρῆ-
το. αἴτιοι δὲ τούτου, οἵ τε καισάρειοι καὶ ἡ μεσσαλίνα ἐγί-
νοντο. εἰ γὰρ ἀποκτεῖναί τινα ἐθελήσειαν, ἐξεφόβουν αὐ-
τὸν, καὶ πάνθ' ὅσα ἐβούλοντο ποιεῖν ἐπετρέποντο. καὶ
πολλάκις ἐξαπιναίως ἐκπλαγεὶς, καὶ κελεύσας τινὰ ἐκ
τοῦ παραχρῆμα δέους ἀπολέσθαι, ἔπειτα ἀνενεγκὼν καὶ
ἀναφρονήσας, μαθὼν τὸ γεγονὸς, ἐλυπεῖτο καὶ μετεγί-
νωσκε. τοιαῦτα δὲ ποιοῦντος αὐτοῦ, οὐκέτι χρηστὴν ἐλπί-
δα περὶ κλαυδίου οἱ ῥωμαῖοι ἐσχήκασι. διὸ καὶ ἐπεβου-
λεύθη ὑφ' ἑτέρων τε, καὶ ὑπ' ἀννίου βινικιανοῦ, ὃς πρὸς
φούριον κάμιλλον σκριβωνιανὸν τῆς δαλματίας ἄρχον-
τα ἔπεμψε, καὶ ἀνέπεισεν αὐτὸν ἐπαναστῆναι. τῶν δὲ
στρατιωτῶν μὴ πειθομένων αὐτῷ, αὐτὸς μὲν ἀπέκτεινεν
ἑαυτόν· κλαύδιος δὲ καί τοι πάνυ καταδείσας, ὡς ἑτοί-
μως ἔχειν ἐκστῆναι αὐτῷ τοῦ κράτους ἐθελοντὴς, ὅμως τὸν
θάνατον αὐτοῦ μαθὼν, ἀνεθάρσησε· καὶ τοὺς μὲν στρατιώ-
τας ἄλλοις τέ τισι, καὶ χρήμασιν ἀντημείψατο, τοὺς δὲ
συνεπιβουλεύσαντας ἀνεζήτησε, καὶ πλείστους ἐκόλασε.
συχνοὶ δὲ ἄλλοι τε καὶ ὁ βινικιανὸς διεχρήσαντο ἑαυ-
τούς. ἡ γὰρ μεσσαλίνα, καὶ ὁ τοῦ κλαυδίου ἀπελεύθερος
ναρκίσσος, οἵ τε συναπελεύθεροι αὐτοῦ, τῆς ἀφορμῆς
ταύτης λαβόμενοι, οὐδενὸς τῶν δεινοτάτων ἀπείχοντο.
ἄνδρες τε οὖν πολλοὶ καὶ γυναῖκες ἐκολάσθησαν, τινὲς
δὲ καὶ τῶν πάνυ ἐναντίων ἐσώθησαν, οἱ μὲν χρήμασιν,
φύσει δέ γε καὶ χάρισι. γαλαῖσος δέ τις ἀπελεύθερος
τοῦ καμίλλου, ἐν τῷ βουλευτηρίῳ τοῦ ναρκίσσου παρελθόν-
τος εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐρομένου αὐτοῦ, τί ἂν ἐποίησας
γαλαῖσε, εἰ κάμιλλος ἐμονάρχησεν; ἀπεκρίνατο, ὅτι ὄπι-
σθεν ἂν ἐπέστην αὐτοῦ, καὶ ἐσιώπων. ἀρρία δὲ γυνὴ
καικίνου παίτου οὖσα, ἣ καὶ τῇ μεσσαλίνῃ σφό-
δρα ᾠκείωτο, οὐκ ἠνέγκε ζῆν τοῦ ἀνδρὸς θνήσκον-
τος, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα ἀποδειλιῶντα ἐπέρρωσε. τὸ
γὰρ ξίφος λαβοῦσα ἑαυτὴν ἔπληξε, κἀκείνῳ ἐπι-
δοῦσα, ἀκοῦσαι ἰδοὺ παῖτε, οὐκ ἀλγῶ. καὶ οἱ μὲν ἐπὶ
τούτοις ἐπῃνοῦντο. κλαύδιος δὲ οὕτως πρὸς τὰς κολά-
σεις εἶχεν, ὥστε καὶ σύνθημα τοῖς στρατιώταις τὸ ἔπος
τοῦτο συνεχῶς διδόναι. —— χρὴ
ἄνδρ' ἀπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπήνῃ.
ἡ δὲ μεσσαλίνα καὶ οἱ ἀπελεύθεροι αὐτοῦ οὕτως τὴν
πολιτείαν, καὶ τὰς στρατείας καὶ τὰς ἐπιτροπὰς,
τάς τε ἡγεμονίας καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἐπώλουν καὶ
ἐκαπήλευον, ὥστε σπανίσαι πάντα τὰ ὤνια, κἀν-
τεῦθεν βιασθῆναι τὸν κλαύδιον, ἀπὸ βήματος τὰς τι-
μὰς αὐτῶν διατάξαι. αὔλου δὲ πλαυτίου ἐν τῇ βρεττανίᾳ
στρατεύσαντος, καὶ τὰ μὲν παθόντος, τὰ δὲ δράσαντος,

Margin (Greek): ὅτι ἀφελείας σιτοπομπίας μέχρι τοῖς ῥωμαίοις, λιμένας ἐποίει ὁ κλαύδιος. — ὅτι μετριόφρων ἦν. — ὅτι φονικὸς ἐγένετο. — ἐπιβουλὴ κατὰ κλαυδίου. — εὔστοχος ἀπόκρισις, κατὰ [illegible]. — ἀρρίας γυναικὸς ἀνδρεῖος λόγος. — ὡς ἐπώλουν οἱ τοῦ κλαυδίου ἀπελεύθεροι καὶ ἡ γυνή. — νίκαι κατὰ βρεττανῶν, καὶ [illegible].

cum Romani frumento ferè tantum aliunde importato uterentur, regio quæ ad hostia Tiberis est, eiusmodi, ut neque tutò appelli posset, neque portus commodos haberet, efficiebat, ut eis maris imperium parum prodesset. Hyberno enim tempore nihil importari poterat. Ea re considerata, portus ædificauit: opusque perfecit magnitudine & animi & imperij Romani dignum. Ac modestus in rebus omnibus, nato sibi filio, qui tum Claudius Tiberius Germanicus, post etiam Britannicus est cognominatus, nec ullo alio splendore usus est: nec eum Augustum, aut Messalinam Augustam appellari siuit. Ludis gladiatorijs impensè delectabatur: quos cum crebrò ederet, multi mortales uarijs criminibus condemnati peribant. Ad hunc modum sanguine & cædibus assuefa-ctus, facilius etiam ad alios occidendos est impulsus. In causa autem fuerunt Cæsarei & Messalina: qui si quem sublatum uolebant, terrore ei incusso potestatem accipiebant faciendi quod uellent. Sæpè ex improuiso consternatus, cum in subito terrore aliquos occidi iussisset: postea sibi redditus, & sanitate mentis recuperata, facti pœnitens doluit. Quæ cum faceret, Romani que spem de eo parum bonam haberent: cùm ab alijs, tum ab Annio Viniciano insidiæ ei comparatæ sunt: qui Furio Camillo Scriboniano Dalmatiæ præfecto autor defectionis fuit. Sed is cum milites dicto audientes non haberet, seipsum interfecit: Claudius uerò quanquam ita territus, ut ultrò illi cedere imperio in animo haberet: illius interitu cognito, recepit animum, & milites tum alijs rebus, tum pecunia remuneratus, insidiatores quam plurimos indagatos supplicijs affecit. Vinicianus & alij complures ipsi manus sibi attulerũt: Nam Messalina & Narcissus, unà cum alijs eius libertis, eam nacti occasionem, nullo summæ crudelitatis genere abstinuerunt. Itaque et uiri & mulieres multi cæsi, quidam etiam ex nocentissimis uel pecunia uel gratia absoluti. Galæsus uerò Camilli libertus à Narcisso in curia rogatus, quid facturus fuisset, si Camillus factus esset imperator: respondit, se tacitum à tergo eius staturum fuisse. Arria Cæcinnæ consulis uxor, Messalinæ admodum familiaris, marito superstes esse recusauit, eumque mortem reformidantem cõfirmauit, eodem gladio quo se ipsam percusserat illi porrecto, dixitque: Ecce ferì, ego non doleo. Ob quod factum hi laudati sunt. Claudius uerò ad supplicia tã propensus euasit, ut militibus istum uersum subinde pro tessera daret:

Pœna luenda uiro, si quis prior intulit arma.

Porrò Messalina & liberti eius, ita rempub. expeditiones, præfecturas, magistratus cæterásque omnia uendebant & auctionabantur, ut in omnium rerum uenaliũ penuria Claudius ipse pro tribunali precia cõstituere cogeret. Cum Aulus Plancius cum exercitu in Britanniam profectus, clades alias accepisset, alias intulisset, ac

Margin: Portus Hostiensis. — Claudius spectaculis gladiatorijs fit ad cædes propensior. — Annij Viniciani & F. Camilli Scriboniani, contra Claudium coniuratio. — Galesus. — Arria. — Britannia domita.

statum rerum Claudio significasset: Lucio Vitellio collegæ in cõsulatu suo, summa rerũ mandata, per Oceanum cum maiorib. copijs & elephantis in insulã uectus, cum ceteris legionib. Barbaros aggressus est: ijsq; uictis, regiaq; illorum capta, Romã redijt, Magno & Sillano generis uictoriæ nũcijs præmissis. Qua cognita, Senatus & ipsi & filio eius Britannici cognomentũ, et alios multos honores decreuit.

Messalinæ adulteria.

Messalina saltatorẽ quendã Mnesterẽ nomine, cuius amore capta erat, cum nec pollicitationib. nec minis ad concubitũ perpellere potuisset, curauit ut is à Claudio ipsi parẽre in omnib. iuberet, quasi ad alias res eius opera usura esset. Sic ille cum ea rem habuit, quasi id quoq; ab imperatore iussus esset. Idem cum alijs quoq; multis ausa, adulteris sui copiã fecit, quasi cõscio marito, & ad lasciuiã ipsius cõniuente. Viniciũ uerò ob stuprũ recusatũ ueneno sustulit. Eam illius sub muliere & libertis seruitutẽ Romani indignè ferebant. Anno sequenti, qui fuit ab urbe cõdita octingentesimus, quartum cõsul factus Claudius, Gallũ quendã senatoriæ dignitatis uirum, qui Carthaginem migrarat, properè accersiuit, cumq; se aureis compedib. alligatum ũ professus, dignitate tributa effecit, ne loco se moueret. Cum aliquãdo insidiæ ei detectæ essent, eum qui delatus erat, contẽpsit: nec ulla eius ratione habita dixit, Pulicem non eodẽ modo quo beluam, esse ulciscendum. Alios uerò multos ob Messalinæ criminationes, Asiaticũ item & generum Magnũ interfecit: illum propter diuitias, hũc ob genus & gloriã, licet ob alia crimina dãnati fuerint.

Lex de seruis.

Cum multi serui ægrotantes, planè à dominis neglecti, ædibus eijcerent: eos omnes qui sanitatẽ recuperassent, liberos esse lege lata iussit. Nepoti ex Antonia filia & Cornelio Fausto Sylla nato, cui post Magni cædem nupserat, nihil decerni passus est. Verùm quo ipse moderatius, eo se Messalina & liberti eius insolentius gesserũt. quorũ tres potissimũ potestatem inter sese partiti erãt:

Callistus. Narcissus. Pallas.

Callistus suppliciũ libellorũ magister: Narcissus ab epistolis, qua de causa * pugione accinctus erat, & Pallas fisci præfectus.

** pugillares gestabat.*

Messalina uerò adulterijs nõ cõtẽta, maritos quoq; multos habere cõcupiuit, ac omnib. suis amatorib. nupsisset, tabulis cõscriptis, nisi in primis nuptijs deprehẽsa perijsset.

Messalinæ interitus.

Nam dum Cæsarei omnes cum ea cõsentiebãt, nihil non de cõmuni sententia gerebatur. Postquam uerò Polybiũ, quãuis eius etiã cõsuetudine uteretur, per calumniã interfecerat, nemine iam ei fidem habente, ab eorũ beneuolẽtia deserta perijt. Nam cum C. Silium, Silij à Tiberio interfecti filiũ, maritũ sibi ascripsisset: nuptias magnificis epulis celebrauit, & ædes illi regias donauit, in quas preciosissima quæq; Claudij ornamẽta cõgesserat: tandẽ etiã Cõsulẽ illũ designauit. Quæ cũ nota essent cæteris, Claudiũ latebãt. Sed Narcissus aliquãdo peregrè absenti, ab eaq; remoto per cõcubinas omnia significauit.

Itaq;

ὅτε τῷ Κλαυδίῳ τὰ συμβάντα γνωρίσαντος, ἐκεῖνος τὰ οἴκοι Οὐϊτελλίῳ Λουκίῳ τῷ συνυπατεύοντι ἐγχειρίσας, διεστράτευσε. καὶ πρὸς τὸν ὠκεανὸν ἀφικόμενος, ἐς τὴν Βρεττανίαν περαιωθεὶς μετὰ πλείονος παρασκευῆς καὶ ἐλεφάντων, συνέμιξε τοῖς στρατεύμασι. καὶ μετ᾽ αὐτῶν τοῖς βαρβάροις συμβαλὼν, ἐνίκησε, καὶ τὸ βασίλειον αὐτῶν εἷλε· καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανῆλθε, τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης διὰ τῶν γαμβρῶν τοῦ τε Μάγνου καὶ τοῦ Σιλανοῦ προπέμψας. μαθοῦσα δὲ ταῦτα ἡ γερουσία, Βρεττανικόν καὶ αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐπεκάλεσε, καὶ πολλὰ αὐτοῖς ἐψηφίσατο ἕτερα.

περὶ δὲ ἀσελγείας τῆς μεσσαλίνας.

ἡ δὲ Μεσσαλῖνα ὀρχηστοῦ ἐρασθεῖσα τινὸς Μνηστῆρος ὀνομαζομένου, ἐπεὶ μήθ᾽ ὑπισχνουμένη αὐτῷ, μήτ᾽ ἐκφοβοῦσα ἀνέπειθε συγγενέσθαι αὐτῇ, τὸν Κλαύδιον παρεσκεύασεν ἐντάξαι αὐτῷ, πειθαρχεῖν αὐτῇ ὡς ἐπ᾽ ἄλλο δεομένῃ αὐτοῦ· καὶ εἰπόντος αὐτῷ τοῦ Κλαυδίου, οὕτω προσέταξε τὰ τῆς Μεσσαλίνης ποιεῖν, συνῆν αὐτῇ, ὡς καὶ τοῦτο ὑπ᾽ ἐκείνου κεκελευσμένος. τοῦτο δὲ καὶ πρὸς συχνοὺς ἐποίει. ὡς γὰρ εἰδότος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ συγχωροῦντος ἀκολασταίνειν αὐτῇ, ἐμοιχεύετο. Βινίκιος δὲ ὅτι μὴ ἠθέλησε συγγενέσθαι, φαρμάκῳ ὑπ᾽ αὐτῆς διεφθάρη. ἤχθοντο δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, δουλεύοντες αὐτοὶ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς ἀπελευθέροις ὁρῶντες. τῷ δ᾽ ἑξῆς ἐνιαυτῷ ὀκτακοσιοστῷ ἔτει τῆς Ῥώμης ὄντι, τὸ τέταρτον ὑπάτευσε Κλαύδιος, ὅτε Γάλλον τινὰ βουλεῦσαι δυνάμενον, ἐς δὲ τὴν Καρχηδόνα ἐξοικήσαντα, σπουδῇ μετεπέμψατο, ὅτι χρυσαῖς ἐν πέδαις δέδετο, καὶ ὅτι τῷ ἀξιώματι ἀφαιρεθεὶς κατὰ χώραν ἔμενεν. ἐπιβουλῆς δέ ποτε τῷ Κλαυδίῳ μηνυθείσης, καταφρονήσας τοῦ μηνυθέντος, καὶ ἐν οὐδενὶ λόγῳ αὐτὸν ἐποιήσατο, εἰπὼν, ὅτι οὐχ ὁμοίως δεῖ ψύλλαν καὶ θηρίον ἀμύνασθαι. ἄλλους δὲ πολλοὺς διαβληθέντας ὑπὸ τῆς Μεσσαλίνης, καὶ τὸν Ἀσιατικὸν καὶ τὸν γαμβρὸν τὸν Μάγνον ἀπέκτεινε· τὸν μὲν Ἀσιατικὸν διὰ τὴν οὐσίαν, τὸν δὲ Μάγνον διὰ τὸ γένος καὶ τὸ κῦδος. ἑάλωσαν μέντοι ὡς ἐπ᾽ ἄλλοις τισίν. ἐπεὶ δὲ πολλοὺς δούλους νοσοῦντας, οὐδεμιᾶς θεραπείας οἱ δεσπόται ἠξίουν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκιῶν ἐξώθουν, ἐνομοθέτησε πάντας τοὺς ἐκ τούτων περιγενομένους, ἐλευθέρους εἶναι. γεννηθέντος δὲ οἱ ἐγγόνου ἐκ τῆς Ἀντωνίας τῆς θυγατρὸς, ἣν Κορνηλίῳ Φαύστῳ Σύλλᾳ ἀδελφῷ τῆς Μεσσαλίνης ὄντι μετὰ τὸν τοῦ Μάγνου συνῴκισε θάνατον, οὐδὲν ἀφῆκε ψηφισθῆναι, μετριοφρονῶν. ἡ δὲ Μεσσαλῖνα καὶ οἱ ἐξελεύθεροι αὐτοῦ ἐξώγκωντο, ὅσον δὲ τρεῖς οἱ μάλιστα τὸ κράτος διειληφότες, ὅ,τε Κάλλιστος, ὃς ἐπὶ ταῖς βίβλοις τῶν ἀξιώσεων ἐτέτακτο· καὶ ὁ Νάρκισσος, ὃς τῶν ἐπιστολῶν ἐπεστάτει, διὸ καὶ ἐγχειρίδιον παρεζώννυτο· καὶ ὁ Πάλλας, ᾧ ἡ τῶν χρημάτων διοίκησις ἐνεπεπίστευτο.

[illegible]

ἡ δὲ Μεσσαλῖνα μὴ ἀρκουμένη ὅτι ἐμοιχεύετο, ἐπεθύμησε καὶ ἄνδρας πολλοὺς ἔχειν, καὶ συνῴκησεν ἂν πᾶσι τοῖς αὐτῇ χρωμένοις μετὰ συμβολαίων, εἰ μὴ ἐν τῷ πρώτῳ φωραθεῖσα ἀπώλετο.

καὶ αὐτοῦ περὶ δὲ ἀπωλείας δὲ μεσσαλίνας, καὶ ὅπως ἐφθάρη.

ἕως μὲν γὰρ οἱ Καισάρειοι πάντες ὡμονόουν αὐτῇ, οὐδὲν ὅ,τι οὐκ ἀπὸ κοινῆς γνώμης ἐποίουν. ἐπεὶ δὲ τὸν Πολύβιον, καίτοι κἀκείνῳ πλησιάζουσα, διέβαλε καὶ ἀπέκτεινεν, οὐκέτ᾽ αὐτῇ ἐπίστευον, καὶ ἐρημωθεῖσα τῆς αὐτῶν εὐνοίας, ἐφθάρη. τὸν γὰρ Σίλιον τὸν Γάϊον, τὸν τοῦ Σιλίου τοῦ ὑπὸ Τιβερίου σφαγέντος υἱὸν, ἄνδρα ἐπιγράψασα, καὶ τούς τε γάμους πολυτελῶς ἑστίασε, καὶ οἰκίαν αὐτῷ βασιλικὴν ἐχαρίσατο, πάντα τὰ τιμιώτατα τῶν τοῦ Κλαυδίου κειμηλίων συμφορήσασα εἰς αὐτήν, καὶ τέλος ὕπατον αὐτὸν ἀπέφηνε. ταῦτα δῆλα τοῖς ἄλλοις ὄντα, τὸν Κλαύδιον ἐλάνθανεν. ἀποδημοῦντι δέ ποτε αὐτῷ, καὶ μονωθέντι, ὁ Νάρκισσος ἐμήνυσε πάντα διὰ τῶν παλλακῶν τὰ γινόμενα.

ὅθεν

ὅτι τὴν ἀγριππῖναν ὁ κλαύδιος ἔγημεν ἀδελφιδῆν αὐτοῦ οὖσαν, ψηφίσματος γενομένου ἐξεῖναι ἀδελφιδᾶς καὶ ῥωμαίοις γαμεῖν.

ὅθεν ἐς τὴν ῥώμην ἐπανῆλθε, καὶ ἄλλους τε πολλοὺς, καὶ
τὸν ὀρχηστὴν μνηστῆρα ἐφόνευσε, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ αὐ-
τὴν τὴν μεσσαλῖναν ἀπέσφαξεν. ἐκείνης δ' οὕτω διαφ-
θαρείσης, τὴν ἀγριππῖναν τὴν ἀδελφιδῆν ἔγημε, πεισ-
θεὶς τῶν ἀπελευθέρων, ὅτι τὸν δομίτιον ἤδη πρόσηβον
ὄντα τελοῦντα εἶχεν υἱὸν, ὅπως ἐφεδρεύοι αὐτὸν τῇ ἀρχῇ
τρέφοντες, μηδὲν ὑπὸ τοῦ βρεττανικοῦ δεινὸν πάθω-
σιν, ὡς τὴν αὐτοῦ μητέρα τὴν μεσσαλῖναν ἀναιρεθῆναι
ποιήσαντες. δεδογμένου δὲ ἤδη τοῦ γάμου, δείσαντες
τὸν σιλανὸν ὑπὸ τοῦ κλαυδίου τιμώμενον, ὡς ἄνδρα ἀγα-
θὸν, ἅμα δὲ καὶ τὴν ὀκταβίαν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, τῷ
τε ἀγριππίνης υἱῷ τῷ δομιτίῳ προμνωμένοι, ἐγγεγυημέ-
νην τῷ σιλανῷ, πείθουσι τὸν κλαύδιον, ὡς ἐπιβουλεύοντα
οἱ τὸν σιλανὸν ἀποκτεῖναι. γενομένου δὲ τούτου, λόγους ἐν τῇ
βουλῇ οὐιτέλλιος ἐποιήσατο, ὅτι συμφέρει τῷ κοινῷ, γῆ-
μαι τὸν κλαύδιον. καὶ τὴν ἀγριππῖναν ἐπιτηδείαν εἰς
τοῦτο ἀπέφαινε, καὶ βιάσασθαι σφίσιν αὐτὸν περὶ τὸν γάμον
συνεβούλευεν. ἐντεῦθεν ὁρμηθέντες οἱ βουλευταὶ, πρὸς
τὸν κλαύδιον ἦλθον, καὶ ἠνάγκασαν δῆθεν αὐτὸν γῆ-
μαι. καὶ ψήφισμα ἐποιήσαντο, ἐξεῖναι ῥωμαίοις ἀδελ-
φιδᾶς ἄγεσθαι· πρότερον γὰρ ἐκεκώλυτο. ὡς δ' ὁ γά-
μος ἐτελέσθη, τόν τε κλαύδιον ἀνεστρέψατο, δυναστά-
τη οὖσα πράγμασι χρῆσθαι, καὶ πρὸς τοὺς εὐνοϊκῶς ἐκεῖνος
ἔχει, τοὺς μὲν φόβῳ, τοὺς δὲ εὐεργεσίαις ᾠκειώσατο. καὶ τέ-
λος τὸν μὲν βρεττανικὸν τὸν παῖδα αὐτοῦ ὡς τῶν τυχόν-
των τινὰ τρέφεσθαι ἐποίει (ὁ γὰρ ἕτερος ἔθανε) τὸν δὲ δο-
μίτιον τότε μὲν γαμβρὸν τῷ κλαυδίῳ ἀπέδειξεν, ὕστε-
ρον δὲ καὶ εἰσποιῆσαι, καὶ υἱοποιήσασθαι τῷ κλαυδίῳ αὐ-
τὸν, καὶ πρὸς τὸ κράτος ἐξήσκει, καὶ παρὰ τῷ σενέκᾳ ἐξε-
παίδευεν. ἠμύθη τόν τε πλοῦτον συνέλεγεν, οὐδὲ τὴν
τυχοῦσαν λαβὴν ἐπ' ἀργυρισμῷ παραλείπουσα, πολλοὺς
δὲ καὶ φονεύουσα διὰ χρήματα. ἤδη δέ τινας καὶ γυναῖ-
κας ζηλοτυπήσασα ἔκτεινε. τὴν γοῦν παυλίναν τὴν λολ-
λίαν ἀποκτείνασα, καὶ τὴν κεφαλὴν αὐτῆς κομισθεῖσαν
μὴ γνωρίσασα, τό, τε στόμα αὐτῆς αὐτὴ ταῖς χερσὶν ἀνέῳ-
ξε, καὶ τοὺς ὀδόντας ἐπεσκέψατο, ἰδίως πως ἔχοντας.

οἵα ἦν ἡ ἀγριππῖνα.

ὅτι αὐγοῦσταν τὴν ἀγριππῖναν ὁ κλαύδιος ἐπωνόμασεν, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς ἀντωνόμασε.

μετὰ ταῦτα δὲ καὶ αὐγοῦσταν τὴν ἀγριππῖναν ὁ κλαύ-
διος ἐπεκάλεσε, καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς εἰσποιηθέντα, μετω-
νόμασε τιβέριον κλαύδιον νέρωνα δροῦσον γερμανικὸν
καίσαρα, μηδὲν φροντίσας ὅτι καίεσθαι ὁ οὐρανὸς τὴν
ἡμέραν ἐκείνην ἔδοξε. καὶ μετὰ τοῦτο τὴν θυγατέρα
τὴν ὀκταβίαν εἰς ἕτερόν τι γένος εἰσαγαγὼν, ἵνα μὴ
ἀδελφοὺς συνοικίζειν δοκῇ, ἐνεγγύησεν αὐτῷ. ἀγριπ-
πῖνα δὲ καὶ καλπουρνίαν γυναῖκα τῶν πρώτων ἐφυ-
γάδευσεν, ἢ, ὥς λέγεται, καὶ ἀπέκτεινεν, ἐπειδὴ τὸ
κάλλος αὐτῆς ὁ κλαύδιος ἐθαύμασε καὶ ἐπῄνεσε. τῇ δὲ νέ-
ρωνος (τοῦτο γὰρ τὸ ὄνομα ἐπ' αὐτῷ διεγίνωσκον) ἐς τοὺς
ἐφήβους ἐγγραφέντος, κατὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐνεγράφη,
τὸ δαιμόνιον τήν τε γῆν ἐπὶ πολὺ ἔσεισε, καὶ φόβον νυ-
κτὸς πᾶσιν ὁμοίως ἐνέβαλε. νέρων μὲν οὖν ηὔξετο, βρεττα-
νικὸς δὲ οὔτε τιμῆς οὔτε ἐπιμελείας εἶχεν· ἡ γὰρ ἀγριπ-
πῖνα τοὺς προσήκοντας αὐτῷ τοὺς μὲν ἐξήλασε, τοὺς δὲ καὶ ἀ-
πέκτεινε· καὶ τὸν σωσίβιον, ᾧ ἡ τροφὴ αὐτοῦ καὶ ἡ παιδεία προ-
σετέτακτο, κατέσφαξεν, ὡς τῷ νέρωνι ἐπιβουλεύοντα. καὶ
παρέδωκεν αὐτὸν οἷς ἤθελεν, οὔτε τῷ πατρὶ συνεῖναι, οὔτε δη-
μοσιεύειν ἐῶσα. ἐδύνατο δὲ πάντα τοῦ κλαυδίου κρατοῦσα,
καὶ τὸν νάρκισσον καὶ τὸν πάλλαντα οἰκειωσαμένη. ὁ γὰρ κάλ-
λιστος ἐπὶ πολὺ προχωρήσας δυνάμεως, ἐτελεύτησεν.
οἱ ἀστρολόγοι δὲ ἐξ ἁπάσης τῆς ἰταλίας ἠλάθησαν, καὶ οἱ αὐ-
τοῖς συγγινόμενοι ἐκολάσθησαν. καράτακος δέ τις βαρβά-
ρων ἀρχηγὸς ἁλοὺς, καὶ ἐς τὴν ῥώμην ἀχθεὶς, καὶ συγγνώμης
παρὰ

Itaq; Romã reuersus, et alios multos, et Mnesterẽ saltatorẽ interfecit. Deinde ipsa quoq; Messalina interfecta, Agrippinã fratris filiã, libertorũ impulsu duxit, q filiũ Domitiũ iam penè puberẽ haberet, quẽ in spem regni alerẽt, ne Britànico necem matris, ipsorũ opera interfectæ, ulturo pœnas darent. Decreto iam coniugio, Sillanum timentes, qui à Claudio ut uir bonus honorabatur, nec non Octauiam filiam eius Syllano desponsam, Agrippinæ filio Domitio iam antè destinantes: Claudio persuadent, ut Sillanum pro insidiatore occidat: Quo facto, Vitellius in senatu proposuit, esse è Republica, ut Claudius uxorem ducat: & Agrippinam ei fore idoneam pronunciauit, utq; ad eas nuptias adigeretur autor fuit. Ita senatores properè ad Claudium abierunt, eumq; coegerunt scilicet, ut matrimonium contraheret: facto Senatusconsulto, ut fratrum & sororum filias ducere liceret, quod antè uetitum erat. Peractis nuptijs, mulier ingenij callidissimi, Claudium planè in sua quasi uerba iurare coegit: amicos eius, partim metu, partim beneficijs sibi conciliauit. Deniq; Britannicum priuignum plebeio more educari fecit (nam alter obierat) Domitium autem tum generum Claudij designauit, pòst etiam adoptandum curauit: quo facto, eundem ad imperium sub præceptore Seneca erudijt. Diuitias coegit ineffabiles, ne leuissima quidem pecuniæ faciendæ occasione prætermissa, multis etiam pecuniæ causa occisis. Interfecit etiã mulieres nonnullas ex zelotypia, ut Lolliam Paulinam: cuius caput ad se allatum cum non agnosceret, suis manibus os aperuit, ut dentes aspiceret, quorum peculiaris erat series. Posthæc Augustam appellauit Agrippinam Claudius: & filium eius adoptatum, Tiberium Claudiũ Neronem Drusum Germanicum Cæsarem nominauit, nihil turbatus, q eo die cœlum ardere uisum est. Deinde filiam Octauiam in aliam familiã adoptatã, ne fratrẽ et sororẽ copulare uideret, ei despõdit. Agrippina Calphurniã quoq; principẽ matronã uel in exiliũ egit, uel, ut fert, etiã occidit: q Claudius eius formã admiratus esset, ac laudasset. Quo die Nero (hoc enĩ nomẽ ferè usurpat) uirilẽ togã sumpsit, terra latè concussa est, & noctu omnib. ex æquo terror incussus. Crescentib. Neronis opib. Britãnicus sine ullo honore penitus negligebat, ministris eius ab Agrippina partim fugatis, partim occisis. Sosicius autem, cui educatio & institutio illius mandata erat, quasi Neroni insidiatus esset, interfectus est. Britannicum uerò ijs commissum quos ipse probabat, nec cum patre uiuere, nec prodire in publicũ passa est. Poterat autem omnia, cum Claudio dominaretur, & Narcissum ac Pallantem amicos haberet. Nam Callistus, potentiam maximam adeptus, obierat. Astrologi tum tota Italia pulsi sunt, & qui eos consulebant, mulctati. Caratacus quidam Barbarorũ princeps captus, & Romam ductus, ueniam

Agrippina. Domitius.

Domitij adoptio & nuptiæ.

Agrippinæ crudelitas et auaritia.

Prodigia insuspicati Neronis imperij.

Astrologi pulsi.

Carataci dictum.

à Claudio impetrauit. Cum dimissus esset, & Romę splendorẽ atq; amplitudinẽ perlustrasset: Ita ne, inquit, cum hæc & huiusmodi habeatis, nostra tuguriola cõcupiscitis? Iuliũ Gallicũ Caius causam dicentem, in Tiberim iratus præcipitari iussit. in quem Domitius Afer, optimus illius ætatis patronus, facetè admodum iocatus est. Nam cum quidam à Gallico destitutus, eius auxiliũ implorasset: Quis tibi, inquit, narrauit, me natatorem illo meliorem esse? Post hæc Claudio ægrotante, Nero curiam ingressus, ludos Circenses nuncupauit, si conualuisset. Agrippina enim quiduis tentabat, ut Nero populi gratiam colligeret, & unus imperij successor fore putaretur. Itaq; & ludos Circenses, quibus maximè Romani studebant, à Nerone ob salutem Claudij, quam maximè deprecabatur, promittendos curauit: & tumultu ob panis uenditionem subornato, Claudio persuasit, ut populo per publicum edictum, senatui per literas significaret, etsi ipse moreretur, Neronẽ iam ad Rempublicam administrandam esse idoneum. Is igitũ ex eo magnus fuit, & celeber: Britannicum uerò uiuere pleriq; ignorabant, cæteri ex rumoribus à nouerca sparsis, uæcordem & lunaticum esse putabant. Cum Claudius conualuisset, Nero ludos magnificè fecit, & sub idem tempus Octauiam duxit, ut ex eo quoque iam uir esse uideretur. Quamuis autem Agrippinæ & ea quæ Liuia habuerat, omnia concessa, & plura etiam decreta essent: nihil tamen ei satis erat, ni manifestè ex æquo cum Claudio imperatrix nominaretur: & magno incendio urbem peruagante, unà cum eo ad opem ferendam in publicum prodijt. Claudius igitur offensus ijs quæ hactenus acta esse cognouerat, nec ferenda illa, & mulierem cohercendam esse ratus, Britannicum data uirili toga imperij successorem designare in animo habuit. Quo Agrippina cognito, ueneno eum anteuertere, priusquam ea perficeret, instituit. quod cum ob merum affatim semper à Claudio hauriri solitum, & uictus rationem, qua omnes principes tuendæ salutis ergò uti solent, fuisset inefficax: Locustam, ueneficam celebrem, ob id ipsum crimen nuper * captam accersiuit, cuius opera boletos aliquot ueneno lethifero infecit: ac ipsa de cæteris edit, & illũ ut uenenato qui maximus & pulcherrimus uesceretũ, impulit. Ad hunc modum fraude circumuentus, tanquã crapula & ebrietate, ut alias sępius factum erat, oppressus esset, è conuiuio elatus, & à ueneno per noctẽ confectus, interijt, & linguę & auriũ usu statim adempto. Vixit annos LXIII, menses II, dies XIII. Imperauit annos XIII, mẽses VIII, dies XX. Hæc Agrippina fecit, Narcisso in Cãpaniã ad calidas aquas podagræ leniẽdæ causa ablegato. Nã illo præsente, nihil huiusmodi cõficere potuisset. Tam accuratus erat dñi custos.

Sed

Domitij Afri iocus.

Agrippina Claudiũ beneficio tollit è medio.

* *damnatam.*

Narcissi liberti interitus.

ἠγάπα τοῦ Κλαυδίου τυχεῖν. ὅτε περινοστήσας τὴν πόλιν μετὰ τὴν ἄφεσιν, καὶ ἰδὼν αὐτῆς τὴν λαμπρότητα καὶ τὸ μέγεθος· εἶτα, ἔφη, ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα κεκτημένοι, τῶν σκηνιδίων ἡμῶν ἐπεθυμεῖτε; Ἰουλίῳ δέ τινι Γαλλικῷ δίκην λέγοντι ἀχθεσθεὶς ὁ Κλαύδιος, ἐκέλευσεν αὐτὸν εἰς τὸν Τίβεριν ἐμβληθῆναι· ἐφ᾽ ᾧ Δομίτιος Ἄφρος, πλεῖστον τῶν κατ᾽ αὐτὸν ἐν τῷ συνηγορεῖν ἰσχύσας, κάλλιστα ἀπέσκωψε. δεηθέντος γάρ τινος τῆς αὐτοῦ βοηθείας, ἐπειδὴ ὑπὸ τοῦ Γαλλικοῦ ἐγκατελείφθη, ἔφη πρὸς αὐτόν, καὶ τίς σοι εἶπεν, ὅτι κρεῖσσον ἐκείνου νήχομαι; νοσήσαντος δὲ μετὰ ταῦτα τοῦ Κλαυδίου, εἰσῆλθεν ὁ Νέρων εἰς τὸ συνέδριον, καὶ εἰ ἀναρρωσθείη ὁ Κλαύδιος, ἱπποδρομίαν ὑπέσχετο. πάντα γὰρ τρόπον ἡ Ἀγριππῖνα ἐκίνει, ἵνα τῷ τε πλήθει χαρίζοιτο, καὶ μόνος ἔσεσθαι νομίζοιτο τῆς αὐταρχίας διάδοχος. διὸ τόν τε ἱππικὸν ἀγῶνα, ᾧ προσέκειντο μάλιστα, ἐποίησε τὸν Νέρωνα ὑποσχέσθαι ὑπὲρ τῆς τοῦ Κλαυδίου ὑγείας, ἣν καὶ πάνυ ἀπηύχετο· καὶ πρὸς τὴν πρᾶσιν τῶν ἄρτων θόρυβόν τινα γενέσθαι παρασκευάσασα, αὐτὸς ἔπεισε τὸν Κλαύδιον, τῷ τε δήμῳ ἐκ προγραφῆς δηλῶσαι, καὶ τῇ γερουσίᾳ ἐπιστεῖλαι, ὅτι κἂν αὐτὸς ἀποθάνοι, ὁ Νέρων τὰ κοινὰ ἱκανὸς ἤδη διοικεῖν. καὶ ὁ μὲν πολύς τε ἐκ τούτου ἦν, καὶ διὰ στόματος ἤγετο ἅπασι. τὸν δὲ Βρεττανικὸν συχνοὶ μὲν οὐδ᾽ εἰ ζῇ ἐγίνωσκον, οἱ λοιποὶ δὲ παραπλῆγα καὶ ἐπίληπτον, ταῦτα θρυλλούσης τῆς Ἀγριππίνης, ᾤοντο. ῥαΐσαντος δὲ τοῦ Κλαυδίου, τὴν ἱπποδρομίαν ὁ Νέρων μεγαλοπρεπῶς ἐπετέλεσε, καὶ τὴν Ὀκταβίαν δὲ τότε ἔγημεν, ὥστε καὶ ἐκ τούτου ἀνὴρ εἶναι ἤδη δοκεῖν. οὐδὲν δὲ ἀρκοῦν τῇ Ἀγριππίνῃ ἐδόκει, καίτοι ὅσα τε ἡ Λιβία εἶχε κἀκείνῃ ἐδέδοτο, καὶ ἄλλα τε πλείω ἐψήφιστο. ἡ δὲ καὶ ἰσοκρατὴς τῷ Κλαυδίῳ ἄντικρυς ὀνομάζεσθαι ἤθελε, καί ποτε πολλοῦ τὴν πόλιν ἐπινεμομένου πυρός, πρὸς τὴν ἐπικουρίαν ἐκείνῳ συμπαρεγένετο. ὁ γοῦν Κλαύδιος ἀχθόμενος τοῖς δρωμένοις, τοῖς τέως εἰς γνῶσιν ἰοῦσιν αὐτῷ, καὶ Βρεττανικῷ, ὁπότε ἐντύχοι, φιλοφρόνως συγγινόμενος, οὐκ ἤνεγκε τὰ γινόμενα, ἀλλ᾽ ἐκείνην τε καταλῦσαι, καὶ τὸν υἱὸν ἐς ἐφήβους εἰσαγαγεῖν, καὶ διάδοχον ἀποδεῖξαι παρεσκευάζετο. γνοῦσα δὲ ταῦτα ἡ Ἀγριππῖνα, προκαταλαβεῖν αὐτὸν φαρμάκῳ, πρὶν ἐκεῖνόν τι πραχθῆναι, ἐσπούδασεν. ὡς δ᾽ ἐκεῖνον οὐδὲν ὑπό τε τοῦ οἴνου, ὃν πολὺν ἀεὶ ὁ Κλαύδιος ἔπινεν, ἐξηργάσατο, καὶ ὑπὸ τῆς ἄλλης διαίτης, ᾗ πάντες ἐπίπαν οἱ τὸ κράτος ἔχοντες χρῶνται πρὸς φυλακὴν ἑαυτῶν, Λοκοῦσταν φαρμακίδα τινὰ περιβόητον ἐπ᾽ αὐτῷ τούτῳ νέον ἑαλωκυῖαν μετεπέμψατο· καὶ φάρμακον ἄφυκτον σκευάσασα δι᾽ αὐτῆς, εἰς ἕνα τῶν καλουμένων μυκήτων ἐνέβαλε, καὶ αὐτὴ μὲν ἐκ τῶν ἄλλων ἤσθιεν, ἐκεῖνον δὲ ἐκ τοῦ τὸ φάρμακον ἔχοντος, ὄντος μεγίστου τε καὶ καλλίστου, φαγεῖν ἐπηνάγκασε. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐπιβουλευθεὶς ὡς ὑπόβροχος σφόδρα τῇ μέθῃ γενόμενος, ὅπερ καὶ ἄλλοτε πολλάκις ἐγίγνετο, ἐκ τοῦ συμποσίου ἐξεκομίσθη. καταπεργασθεὶς δὲ τῷ φαρμάκῳ, μετήλλαξε διὰ τῆς νυκτός, μήτ᾽ εἰπεῖν μήτ᾽ ἀκοῦσαί τι δυνηθείς, ζήσας ἔτη ἐπὶ τρισὶν ἑξήκοντα, καὶ μῆνας δύο, καὶ ἡμέρας τρισκαίδεκα, αὐταρχήσας δ᾽ ἐνιαυτοὺς τρισκαίδεκα, μῆνάς τε ὀκτώ, καὶ ἡμέρας εἴκοσι. ταῦτα δὲ ἡ Ἀγριππῖνα πεποίηκε, τὸν Νάρκισσον εἰς Καμπανίαν προπέμψασα, ὡς τοῖς ὕδασιν ἐκεῖ πρὸς τὴν ποδάγραν χρήσασθαι. εἰ γάρ ποτε παρόντος ἐκείνου τοιοῦτόν τι διαπεπρᾶχθαι ἴσχυσεν ἄν, τοιοῦτος τοῦ δεσπότου φύλαξ ἐτύγχανε.

θανόντο

θανόντος δὲ τοῦ Κλαυδίου, καὶ αὐτὸς εὐθὺς διεφθάρη, μέγιστον δυνηθείς. πρὸ δὲ τοῦ σφαγῆναι ἔργον λαμπρὸν διεπράξατο. τὰ γὰρ γράμματα τοῦ Κλαυδίου, ὅσα ἀπόῤῥητα κατά τε τῆς Ἀγριππίνης καὶ καθ' ἑτέρων τινῶν ἔσχεν, οἷα τὰς ἐπιστολὰς αὐτοῦ διοικῶν, ἅπαντα κατέκαυσεν. ἐσφάγη δὲ παρὰ τῷ τῆς Μεσσαλίνης μνημείῳ, ὅπερ ἐκ συντυχίας συνηνέχθη, ἔδοξεν εἰς τὴν ἐκείνης ἐκδικίαν γενέσθαι. ὤφθη μέντοι κομήτης ἀστὴρ ἐπὶ πλεῖστον, καὶ ψεκὰς αἱματώδης, καὶ σκηπτὸς εἰς τὰ δορυφορικὰ σημεῖα ἐμπεσών, καὶ ἕτερα ἄττα συνέπεσον, ἃ σημεῖα τῆς Κλαυδίου τελευτῆς ἐλογίσθησαν. τότε γὰρ μοναρχοῦντος καὶ Θευδᾶς ἐγένετο, οὗ καὶ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν ταῖς Πράξεσι μέμνηται, καὶ ὁ Ἰώσηπος ἐν τῷ ἐννεακαιδεκάτῳ λόγῳ τῆς Ἀρχαιολογίας ἱστορεῖ, γόητα αὐτὸν ὄντα πολλοὺς ἀπατῆσαι, ἕως Φάδος ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος ἴλην ἱππέων πέμψας, πολλοὺς τῶν περὶ αὐτὸν ἀνεῖλε, πολλοὺς δὲ ἐζώγρησε, καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Θευδᾶ ζωγρηθέντος τὴν κάραν ἀπέτεμε. καὶ Σίμων δ' ὁ μάγος ἐπὶ τούτου τοῦ βασιλέως τῇ Ῥώμῃ ἐπιδημήσας, πολλοὺς τῇ αὐτοῦ οἰκείᾳ τῶν γοητειῶν ἀπάτῃ, καὶ ἐσοφίσατο. δηλοῖ δὲ τοῦτο Ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφός τε καὶ μάρτυς ἐν τῇ πρὸς Ἀντωνῖνον ὑπὲρ τοῦ καθ' ἡμᾶς δόγματος ἀπολογίᾳ, γράφων ταῦτα· " καὶ μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου " εἰς οὐρανόν, προεβάλλοντο οἱ δαίμονες ἀνθρώπους τινάς, " λέγοντας ἑαυτοὺς εἶναι θεούς, οἳ οὐ μόνον οὐκ ἐδιώχθησαν ὑφ' " ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ τιμῶν ἠξιώθησαν· ὧν εἷς καὶ Σίμων ὁ Σα- " μαρεύς, ὁ ἀπὸ κώμης Γιτθῶν. ὃς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος " διὰ τῆς τῶν δαιμόνων ἐνεργείας δυνάμεις μαγικὰς ποιή- " σας ἐν τῇ πόλει ὑμῶν τῇ βασιλίδι Ῥώμῃ, θεὸς ἐνομίσθη, " καὶ ἀνδριάντι παρ' ὑμῖν τετίμηται ἐν τῷ Τιβέριδι ποτα- " μῷ, μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν ἱσταμένῳ, γράμμασιν " ἐπιγεγραμμένῳ Ῥωμαϊκοῖς, Σίμωνι δέῳ σάγκτῳ· ὅπερ ἐξελληνιζόμενον, Σίμωνι θεῷ ἁγίῳ δηλοῖ. καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἐπὶ Κλαυδίου πρῶτον ἐπιδημήσας τῇ Ῥώμῃ, τὸ σωτήριον κήρυγμα ἐγκατέσπειρεν αὐτῇ, καὶ τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας καταυγάζων τὰς διανοίας τῶν ἐν αὐτῇ, ὡς καὶ πολλοὺς πιστεῦσαι τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὕτως ἁλῶναι τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, ὡς μηδὲ τοῖς λόγοις αὐτοῦ ἀρκεσθῆναι μόνοις, παρακαλέσαι δὲ πρὸς Μάρκον χρήσασθαι τὸν ἀπόστολον, ὀπαδὸν ὄντα Πέτρου, ἔγγραφον αὐτοῖς τῆς τοῦ κορυφαίου διδασκαλίας καταλεῖψαι ὑπόμνημα, καὶ αὐτοὺς αἰτίους γενέσθαι τῆς κατὰ Μάρκον εὐαγγελίου συγγραφῆς. οὕτω τοῦθ' ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος.

Ἔργον ἀξιέπαινον. — *Σφάττεται.* — *Περὶ Θευδᾶ καὶ Σίμωνος τοῦ μάγου.* — *Περὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, καὶ ὅπως τὸ κατὰ Μάρκον εὐαγγέλιον ἐγράφη.*

Μοναρχία Νέρωνος Καίσαρος.

Κλαύδιος μὲν οὖν εἰρηκότι τρόπον ἐξ ἀνθρώπων ἐγένετο· τὴν δ' ἡγεμονίαν Νέρων ἐσφετερίσατο τῆς Ἀγριππίνης σπουδῇ, υἱὸς αὐτῆς ὤν, καὶ εἰσποιητὸς παῖς τοῦ Κλαυδίου γενόμενος, τῶν τε διαθηκῶν τοῦ Κλαυδίου ἀφανισθεισῶν, καὶ τοῦ Βρεταννικοῦ παραγκωνισμένου, ὃς γνήσιος ἦν τοῦ τεθνεῶτος υἱὸς ἐν παιδικῇ ἔτι τυγχάνων τῇ ἡλικίᾳ. τοῦ Νέρωνος δὲ αὐτοκράτορος καὶ αὐγούστου ὑπό τε τῆς βουλῆς καὶ τῆς στρατιᾶς ἀναγορευθέντος, ἡ Ἀγριππῖνα πάντα τὰ τῆς ἀρχῆς προσήκοντα διῴκει τῷ ἐκείνου ὀνόματι καὶ ἐπώλει σύμπαντα. προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ὁ Σενέκας ἔπαρχος ὢν τῶν δορυφορικῶν, καὶ ὁ Βοῦῤῥος διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, τὴν μὲν ἔπαυσαν· αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρχὴν ᾠκονόμησαν ἄριστα, ἐφ' ὅσον περ ἠδυνήθησαν. ὁ γὰρ Νέρων νεότητος τυγχάνων ὢν ὅτ' ἐμονάρχησεν (ἑπτακαιδέκατον γὰρ ἔτος ἦγε τότε τῆς ἡλικίας αὐτοῦ) καὶ μήτι φιλοπραγμοσύνης ὤν, ἐτρύφα,

Sed Claudio defuncto, & ipse statim interijt, cũ summam potentiam tenuisset. Antequã autem occideretur, egregium facinus edidit. Nam literas Claudij arcanas contra Agrippinã & alios scriptas cremauit, quas, ut qui illi esset ab epistolis, omnes habebat. Est autem iuxta Messalinę sepulchrum interfectus: quod fortuitò factum, in illius ultionem accidisse uisum est. Cometa longissimo tempore apparuit, & uexillum satellitum guttis sanguineis infectũ, & de cœlo tactum. Contigerũt & id genus alia, quæ signa interitus Claudij putabantur. Sub hoc principe Theudas extitit, cuius D. Lucas in Actis meminit: & Iosephus Antiquitatum libro XIX refert, cum fuisse impostorem, qui multos seduxerit, donec Fadus Iudęę procurator, missis equitibus multos eius sectatores occiderit, multos ceperit, atq; ipsi Theudæ caput amputarit. Simon quoque magus hoc imperante Romæ uersatus, multos præstigijs deceptos in suam sectam pertraxit. id quod Iustinus Philosophus et martyr in defensione religionis nostrę ad Antoninũ declarat, his uerbis: Post Domini in cœ " lum assumptionem, dæmones quosdam homi " nes subornarunt, qui se Deos esse dicerent: qui " adeò à uobis pulsi non sunt, ut eis honorem ha " bueritis. quorum è numero fuit Simon Sama " ritanus, è pago Gittano. qui cum sub Claudio " Cæsare dæmonum opera miracula edidisset, " in urbe uestra imperatrice Roma, Deus est ha " bitus: decretaq; ei statua in Tiberi fluuio inter " duos pontes, cui Romanis literis inscriptũ est, " Simoni Deo sancto. Petrus quoq; sub Claudio Romæ salutaris præconij semina sparsit, cui multi ex Romanis fidẽ habuerunt: itaq; doctrina principis Apostolorum capti sunt, ut solis eius uerbis non cõtenti, Marcum apostolum, Petri comitem, exorarent, ut conciones summi uiri scriptis mandaret: atque in causa essent, ut Marci Euangelium conscriberetur, quemadmodum refert Eusebius.

Theudas. — *Simon magus.* — *D. Petrus apostolus.* — *M. Euangelista.*

Imperium Neronis.

Claudio ad hunc modum, ut expositũ est, rebus humanis exempto, Nero adoptiuus eius filius, Agrippinę matris opera sibi uendicauit imperium, Claudij testamento abolito, & Britannico amoto, qui germanus defuncti filius, pueritię annos nondũ excesserat. Nerone à Senatu & militib. imperatore & Augusto declarato, Agrippina imperiũ sub illius nomine administrans, uænalia habuit omnia, sed tempore procedente Seneca præfectus satellitum, & Burrus magister Neronis, illa submota, imperium quàm diu licuit, optime gesserunt. Nero enim cum rerum potiretur, admodũ adolescẽs (annos enim tum XVII habebat) & ocij quàm negocij amantior, indulgebat genio, amabat,

Seneca. — *Burrus.* — *Neronis adolescẽtia.*

amabat, comessabat, potabat, ludis gladiatorijs & Circensibus uacabat, non angusti animi homo, sed sumptuosus, ac potius prodigus. cuius uel illud argumentum est, quod uni ex sodalibus bis millies & quingenties mille drachmas argenti simul dari iussit. Cum uero Agrippina pecuniam coactam ei proponendam curasset, ut tanta summa uisa mutaret consiliū: ille re intellecta rogauit, quantū esset id: cum didicisset: Ignorabam, inquit, me tam parum donasse, ac summam duplicari iussit. Eo pacto fisco celeriter exhausto, celeriter nouis faciendae pecuniae rationib. fuit opus. Itaque insolita uectigalia ubiuis exegit. Agrippina uero, ut erat auarissima, uehementer indignante, corradendae sibi pecuniae adem ptam occasionē, & cōminata, se Britannicum imperatorem facturam: Nero territus, illum ueneno sustulit. qui cum statim diriguisset, & pro epileptico efferretur, cum liuores ex ueneno in corpore apparerent, gypso inunctus per forum gestabatur. Id adhuc liquidum, ingens pluuia prorsus detersit, ut facinus non tantum audiret, sed etiam oculis cerneretur. Post etiam matrem Agrippinam per libertum Anicetum sustulit: quae cum caedis ministrum adesse intellexisset, lacerata ueste, nudatoque uentre: Hunc hunc, inquit, Anicete feri, quod Neronem peperit. Ea interfecta, Nero ipse intueri facinus uoluit, cámque omnem nudatā perlustrauit, & uulnera numerauit. Noctu autem ita turbabatur, ut ex lecto exiliret prae terroribus: & Romae multis in locis à quibusdam clàm scribebatur,

Tres matricidae, Orestes, Alcmaeon, Nero.

Augustam Octauiam Claudij filiā, uxorē suā, repudiauit. nam Sabinā adamatā, uxoris loco habere uoluit: quae uerita ne illa reuocaretur, calumniatores subornauit, à quibus & adulterij et ueneficij accusaretur. ac primò relegandam, deinde occidendam curauit. Post ipsa etiā Sabina à Nerone interfecta est, cum in eam praegnantem calcibus insiluisset. Quam quidem longo tempore luxit: ac tantopere desiderauit, ut principio mulierem illi similem eius loco teneret: Deinde puerum libertinum, nomine Sporum, exectis uirilibus uxorē duceret, quòd is quoque Sabinae esset similis: quanquam ipse Nero Pythagorę liberto nupsisset. Hi duo igitur unà rem habebāt cum Nerone, Pythagoras ut uir, Sporus ut mulier. Publicè cithara cecinit, quauis exigua & obscura uoce praeditus. In Circo aurigauit. Traiecit in Graeciā, nō ut maiores sui, sed saltandi, citharae pulsandae, praeconij faciendi, agendae que tragoediae causa. Nec enim ei Roma satis ampla erat: sed expeditione erat opus, ut Periodonices, hoc est, passim uictor, ut aiebat, euaderet. Sed quis singula eius facta enumeret? Nam uno uerbo, quicquid uiles histriones repraesentāt, ea omnia ipse & dicebat & faciebat & tolerabat, nisi quod aureis cathenis uinciebatur: nam ferreae Romanorum imperatorem haud decuissent. Aliquando igitur miles uinctum conspicatus, prae indignatione accurrit, eum'que soluit. Alius interrogatus, quid ageret Impe-

Profusio Neronis & rapacitas.

Britannici interitus.

Agrippinae & Sabinae interitus.

Octauiae interitus.

Sporus Neronis, Nero Pythagorae uxor, coniuncti eodem tempore nuptijs.

Scenicae exercitationes.

ἦρχε, καὶ ἐκώμαζε, καὶ ἐμέθυε, καὶ μονομαχίαις καὶ ἱπποδρομίαις ἐσχόλαζε. πολυδάπανος δὲ, καὶ οὐ μικρόφρων ἦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἄσωτος εὑρέθη. τεκμήριον δὲ, τινι τῶν περὶ αὐτὸν ὑπουργοῦντι ἅμα καὶ διακοσίας μυριάδας ἀργυρίου δοθῆναι κελεύσας, ἐπειδὴ ἡ Ἀγριππῖνα ἀθροίσασα τὸ ἀργύριον, ὅσον περ αὐτῷ δοθῆναι προσέταξεν, ἵν' ἀθρόον ἰδὼν αὐτὸ μεταβάληται, συνεὶς ἐκεῖνος, ὡς πόσον εἴη τὸ δεδομένον; καὶ μαθὼν, ἠγνόησα, ἔφη, ὀλίγον οὕτω κεχαρισμένος, καὶ διπλασιασθῆναι ἐκέλευσεν. οὕτω δὲ ταχὺ οἱ βασιλικοὶ ἐξεκενώθησαν θησαυροὶ, ταχὺ δὲ πόρων ἐδέησε καινῶν, καὶ τέλη οὐκ εἰωθότα πάντοθεν ἐξελέγετο. τῆς δὲ Ἀγριππίνης ὅτι μὴ ἀργυρολογεῖν ἠδυνάτει, φιλαργυροτάτης οὔσης, πολλὰ δυσμενῶς ἐργαζομένης, καὶ ἀπειλησαμένης, τὸν Βρεττανικὸν αὐτοκράτορα καταστήσειν, φοβηθεὶς ὁ Νέρων, ἀπέκτεινε φαρμάκῳ αὐτόν. καὶ ὁ μὲν παραχρῆμα ἀπέψυξε, καὶ φοράδην ὡς ἐπίληπτος ἐξεκομίσθη. ἐν δέ γε τῇ ἐκφορᾷ ἐπεὶ πελιδνὸς ὑπὸ τοῦ φαρμάκου γέγονε, γύψῳ χρισθεὶς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἤγετο. ὑετὸς δὲ πολὺς ὑγρᾶς ἔτι τῆς γύψου οὔσης ἐμπεσὼν, ἅπασαν ἐκείνην ἀπέκλυσεν· ὥστε τὸ δεινὸν μὴ μόνον ἀκουσθῆναι, ἀλλὰ καὶ ὁραθῆναι. ὕστερον δὲ καὶ τὴν μητέρα τὴν Ἀγριππῖναν, τὸν ἀπελεύθερον Ἀνίκητον πέμψας, διεχειρίσατο. ἡ τὸν πεμφθέντα ἰδοῦσα, καὶ γνοῦσα ἐφ' ὅτῳ ἥκει, τὴν ἐσθῆτα περιέρρηξε, καὶ τὴν γαστέρα ἀπογυμνώσασα, παῖε ταύτην, ἔφη, Ἀνίκητε παῖε, ὅτι Νέρωνα ἔτεκε. καὶ ἡ μὲν διεφθάρη. ὁ δὲ Νέρων καὶ αὐτόπτης τοῦ τολμήματος γέγονε, καὶ πᾶσαν αὐτὴν γυμνώσας, καὶ τραύματα διεσκέψατο. ταῖς δὲ νυξὶ διεταράττετο, ὥστε καὶ ἐκ τῆς εὐνῆς ἀναπηδᾶν καὶ ἐκδιαμεταθεῖν. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ πολλαχόθι ἐγράφετο παρά τινων ἀφανῶς,

Νέρων, Ὀρέστης, Ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.

καὶ τὴν Αὐγοῦσταν Ὀκταβίαν, τὴν τοῦ Κλαυδίου θυγατέρα, τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἀπεπέμψατο. τῆς γὰρ Σαβίνης ἐρῶν, ἤθελεν αὐτῇ συνεῖναι ὡς γαμετῇ. δείσασα δὲ ἡ Σαβῖνα, μή ποτε ἡ Ὀκταβία μετακληθείη, κατηγόρους ἐπ' αὐτῇ καὶ μοιχείας καὶ γοητείας ψευδεῖς παρεσκεύασε, καὶ τὸ μὲν πρῶτον φυγαδευθῆναι αὐτὴν, ἔπειτα καὶ σφαγῆναι ἐποίησεν. εἶτα καὶ αὐτὴ ἡ Σαβῖνα ἐκτάνθη ὑπὸ τοῦ Νέρωνος. κυούσῃ γὰρ αὐτῇ λὰξ ἐνέθορεν. ἐπὶ πολὺ δὲ θανοῦσαν ἐπένθησεν· οὕτω δὲ αὐτὴν ἐπόθησεν, ὥστε καὶ μετὰ πρῶτα γυναῖκά τινα προσφερῆ ἐκείνῃ μεταπέμψασθαι καὶ ἔχειν. ἔπειτα παῖδα ἀπελεύθερον, ὃν Σπόρον ὠνόμαζεν, ἐκτεμὼν ἔγημεν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς τῇ Σαβίνῃ ἐῴκει, καίτοι Πυθαγόρᾳ τινὶ ἐξελευθέρῳ γεγαμημένος. καὶ συνεγίνοντο ἅμα τῷ Νέρωνι, Πυθαγόρας μὲν ὡς ἀνὴρ, Σπόρος δὲ ὡς γυνή. καὶ ἐκιθαρῴδησε δὲ δημοσίᾳ, καίτοι βραχὺ καὶ μέλαν φώνημα ἔχων· καὶ ἐν τοῖς ἱπποδρομίοις ἡρματηλάτησεν. ἀπεδήμησε δὲ καὶ πρὸς τὴν Ἑλλάδα, οὐχ ὡς οἱ πρόγονοι αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπὲρ ὀρχήσεως, καὶ ὑπὲρ κιθαρῳδίας, κηρύξεως τε καὶ τραγῳδίας ὑποκρίσεως. οὐ γὰρ ἤρκει αὐτῷ ἡ Ῥώμη, ἀλλ' ἐδεῖτο καὶ ἐκστρατείας, ἵνα καὶ περιοδονίκης, ὡς ἔλεγε, γένηται. ἀλλὰ τί ἄν τις καθ' ἕκαστον λέγοι τῶν παρ' ἐκείνου πεπραγμένων; πάντα γὰρ ἁπλῶς, ὅσα οἱ τυχόντες ὑποκρίνονται, κἀκεῖνος ἔλεγέ τε καὶ ἔπραττε, καὶ ἔπασχε, πλὴν καθ' ὅσον χρυσαῖς ἐδεῖτο ἁλύσεσιν. οὐ γὰρ ἐπρεπε Ῥωμαίων αὐτοκράτορα σιδηραῖς δεῖσθαι. στρατιώτης δέ τις ἰδὼν αὐτόν ποτε δεδεμένον, ἠγανάκτησε, καὶ προσδραμὼν ἔλυσεν. ἕτερος δὲ, ἐρομένου τινὸς τί ποιεῖ

ὅτι καὶ πολυδάπανος ἦν.

ὅτι φαρμάκῳ ἀνεῖλε τὸν Βρεττανικὸν ὁ Νέρων.

ὅτι καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ ἀνεῖλεν.

ὅτι καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἀπεπέμψατο, εἶτα καὶ ἀνεῖλε.

ἐκιθαρῴδει, ἱπποδρόμει, καὶ ἐμαστροπεύετο.

ὁ αὐτοκράτωρ: ἀπεκρίνατο, ὅτι τίκτει. τοιοῦτον γάρ τι
ὑπεκρίνετο τότε. ἤρξατο δὲ καὶ τὸν ἰσθμὸν τῆς πελοπον-
νήσου διορύξαι, καίπερ τῶν ἀνθρώπων ὀκνούντων.
λαβὼν οὖν αὐτὸς δίκελλαν, καί τι καὶ ἀνασκάψας, ὅπω-
σοῦν καὶ τοὺς ἄλλους ἀνάγκην αὐτὸν μιμήσασθαι. αἷμα δὲ
τοῖς πρώτοις ἁψαμένοις τῆς γῆς λέγεται ἀναβλύσαι,
καὶ οἰμωγὰς καὶ μυκηθμοὺς ἐξακουσθῆναι, καὶ εἴδωλον
γενέσθαι φαντασίαν πολλῶν. οὗτος πρῶτος καὶ τοῦ
κατὰ χριστιανῶν ἦρξατο διωγμοῦ, καὶ πέτρον καὶ παῦ-
λον τοὺς κορυφαίους τῶν ἀποστόλων ἀπέκτεινε κατὰ τὸν
αὐτὸν καιρόν, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, ἐκ παλαιοτέρων
συγγραφέων μαρτυρίας παράγων. ἕτεροι δὲ κατὰ τὴν
αὐτὴν μὲν ἡμέραν φασὶ τελειωθῆναι καὶ ἄμφω τοὺς ἀ-
ποστόλους, ἐν ἄλλῳ δὲ ἔτει καὶ ἄλλῳ. * μετὰ δὲ πέτρον
πρῶτος ἀρχιερεὺς τῆς ῥώμης ὁ λῖνος ἐγένετο. ἔτι δ'
ἐν τῇ ἑλλάδι ὄντος τοῦ νέρωνος, ἰουδαῖοι εἰς προῦπτον
ἀπέστησαν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς τὸν οὐεσπασιανὸν ἔπεμψε.
καὶ οἱ ἐν τῇ Βρεττανίᾳ δὲ καὶ οἱ γαλάται βαρυνόμενοι
ταῖς εἰσφοραῖς, ἤχθοντο ἔτι πλεῖον, καὶ ἐφλέγμαι-
νον. γάϊος δὲ ἰούλιος οὐίνδιξ ἀνήρ, κατὰ τὸν πατέρα
βουλευτὴς τῶν ῥωμαίων, ὁρῶν τοὺς ὁμοφύλους γαλάτας
ὀργῶντας πρὸς ἀποστασίαν, δι' ὧν ἐδημηγόρησεν, ἠρέθι-
σεν αὐτούς, καὶ ὥρκωσε πάντα ὑπὲρ τῆς βουλῆς καὶ τοῦ
δήμου τῶν ῥωμαίων ποιήσειν, καὶ ἑαυτὸν αὐτοὺς ἂν τι πα-
ρὰ ταῦτα πράξῃ φονεύσειν. αὐτοκράτορα δὲ γάλβαν τὸν σερούϊ-
λιον τὸν σουλπίκιον προεχειρίσατο, γένους ὄντα πα-
τρικίου, καὶ τότε τῆς ἰβηρίας ἄρχοντα. καὶ ὃς τὴν ἡγεμο-
νίαν ἐδέξατο, οὐκ ἠθέλησε δὲ τῆς αὐταρχίας ἐπίκλη-
σιν προσλαβεῖν τότε. τῆς δ' ἀποστασίας προκοπτούσης,
ὁ οὐίνδιξ ἑαυτὸν ἀπέσφαξε, τῶν μετ' αὐτοῦ στρατιωτῶν
κινδυνευσάντων ὑπεραλγήσας, καὶ πρὸς τὸ δαιμόνιον
ἀγανακτήσας, ὅτι τηλικοῦτον πράγματος ἐγχειρήσας, τὸ
τὸν νέρωνα καθελεῖν καὶ τοὺς ῥωμαίους ἐλευθερῶσαι, οὐκ
ἐξετέλεσεν αὐτό. τοσαύτῃ γὰρ προθυμίᾳ πρὸς ἐκεῖνο
ἐχρήσατο, ὥστε τοῦ νέρωνος διακοσίας καὶ πεντήκοντα
μυριάδας ἐπικηρύξαντος τῷ τὴν κεφαλὴν αὐτῷ κομί-
» σαντι τοῦ οὐίνδικος, ἐκεῖνος ἔφη, ὅτι ὁ νέρωνα ἀποκτείνας, καὶ
» τὴν ἐκείνου κομίσας μοι κεφαλήν, τὴν ἐμὴν ἀντιλήψεται
» κεφαλήν. ὁ δὲ νέρων μαθών, καὶ τὸν πετρώνιον, ὃν κατὰ τῶν
ἐπαναστάντων μετὰ τῶν πλειόνων προεπεπόμφει στρατευ-
μάτων, τὰ τοῦ γάλβα φρονήσαντα, οὐκέτ' ἐν ὀλίγαις ἐλπί-
σι τῶν ὅπλων εἶχεν, ἀλλ' ἐβουλεύσατο τούς τε βουλευτὰς
ἀποκτεῖναι, καὶ τὴν πόλιν καταπρῆσαι, καὶ πλεῦσαι εἰς ἀ-
λεξάνδρειαν, ἐπειπών, ὅτι ἂν καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκπέσωμεν,
» ἀλλὰ τό γε τέχνιον ἡμᾶς ἐκεῖ διαθρέψει. μέλλοντος δὲ ταῦ-
» τα πράσσειν, ἡ βουλὴ τὴν περὶ τὸν νέρωνα φρουρὰν ἀπεκαλέ-
σατο, εἰσελθοῦσα εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸν μὲν πολέμιον ἀπέ-
φηνε, τὸν δὲ γάλβαν ἀντ' αὐτοῦ αὐτοκράτορα. νέρων δὲ ὡς εἶ-
δεν, ὅτι ὑπὸ τῶν φυλάκων ἐγκαταλέλειπται, ἐσθῆτά τε
φαύλην ἐνέδυ, καὶ ἐπὶ ἵππον οὐδὲν βελτίονα ἀνέβη, καὶ
κατακαλυψάμενος ὅπως ἀγνοηθείη, μετὰ ἐπαφροδίτου
καὶ τοῦ σπόρου νυκτὸς ἔφυγε. γνωρισθεὶς δὲ ὡς καὶ πρός τινος τῶν
ἀπαντησάντων αὐτοκράτωρ προσαγορευθῆναι, τῆς ὁδοῦ
ἀπετράπετο, καὶ εἰς καλαμώδη τόπον τινὰ κατεκρύφθη.
ὁ δὲ δῆμος ἐν τῇ ῥώμῃ ἐπεὶ ἡμέρα ἐγένετο, ὑπερέχαιρε, καὶ
τὴν πόλιν στεφανωμάτων ἐπλήρωσεν, καί τινες καὶ πιλία
ὡς ἐλευθερούμενοι ἐφόρουν, καὶ ἡ βουλὴ τῷ γάλβᾳ τὰ τῇ ἀρ-
χῇ προσήκοντα ἐψηφίσατο. ὁ δὲ ὅμιλος εἰς τὸν νέρωνα ἀπέ-
σκωπτε, καὶ συχνοὺς τῶν παρ' αὐτοῦ δυνηθέντων φονευθέντας εἷ-
λκον. ἐκεῖνον δὲ ζητοῦντες οἱ στρατιῶται καὶ ἄλλοι τε πολλοί,
καὶ γνόντες ὅποι ποτὲ ἦν, ἔπεμψαν ἐπ' αὐτὸν ἱππέας.
ὁ δὲ

ἀναίρεσις νέρωνος.

Imperator? respondit, eum parturire. Partum enim tum repræsentabat. Cœpit etiam Isthmū perfodere: a quo cum homines abhorrerent, sumpto ligone ipse fodere cœpit, idemque suo exemplo facere cæteros coegit. Fertur autem sanguis ebulliisse, cum terra primum tangeretur, & gemitus & mugitus exauditus esse, & spectra multa apparuisse. Hic persecutionis Christianorum princeps, Petrum & Paulum principes Apostolorum interfecit, eodem tempore, ut Eusebius ex antiquorum testimonijs asserit. Nam alij eodem quidem die utrunque consummatum esse tradunt, sed anno diuerso. * Post Petrum, primus pontifex Linus fuit. Nero adhuc in Græcia degens, Vespasianum contra Iudæos, qui iam aperte defecerant, misit. Britanni quoque & Galli exactionibus grauari se, iniquis & exulceratis animis patiebantur. Itaque C. Iulius Vindex senatorij ordinis, ut & pater fuerat, populares suos iam ante ad defectionem propensos, magis etiam concionib. instigauit, iureiurando adactos, se pro senatu populoque Romano facturos esse omnia: & ipsum, si quid secus fecisset, occisuros. imperatorem uerò Seruiliū Sulpiciū Galbam designauit, uirū patricium, tum Hispaniæ prætorē: ac is principatum quidem suscepit, sed imperij cognomentum assumere noluit. Cum autē defectio leniè procederet, Vindex præ dolore propter occisos milites suos sibi ipsi manus attulit, fortunæ iratus, q tam præclarū facinus occidēdi Neronis & populi Romani liberandi ad exitū perducere non potuisset. Quod tanta alacritate ab eo susceptū fuit, ut cum Nero bis millies & quingenties mille drachmas ei promitteret, qui sibi Vindicis caput attulisset, dixerit, se ei qui Neronis interfecti sibi caput attulisset, suum caput uicissim daturū esse. Nero uerò cum Petronium quoque, contra seditiosos cum maiori parte copiarū præmissum, ad Galbam defecisse cognouisset: spe armorū abiecta, in animo habuit, senatu occiso, & urbe incensa, nauigare Alexandriā. atque adiecit: Etsi imperio exciderimus, tamen illic ars nos alet. Quæ dum agitaret, Senatus eius præsidio auocato, castra ingressus, Neronem hostem iudicauit, & Galbam eius loco imperatorem creauit. Nero ubi se à satellitibus destitutum esse uidit, uili ueste induta, & simili equo conscenso, tecta facie ne agnosceretur, noctu cum Epaphrodito & Sporo fugit. Agnitus, & ab obuio quodam imperator salutatus, uia declinata, in culmis se occultauit. Populus Romanus, cum diluxisset, gaudio exultans, urbem coronis impleuit: quidam etiam, ut in libertatem asserti, pileati in publicum prodierunt. Senatus, ea quæ imperatorem decent, Galbæ decreuit. Plebs Neronem & salibus incessit, & multos qui apud eum potentes fuerant, interemptos per uiam traxit. Milites & alij Neronem quęritantes, cum latebras indagassent, equites contra eum miserunt.
Quos

Isthmi perfossio.

Petri et Pauli supplicium.

Linus.

C. Iulius Vindex.

Seruilius Sulpicius Galba imperator designatur.

Petronius.

Neronis fuga & interitus.

Quos cum aduentare sensisset, comites iussit & ipsum & semetipsos occidere. Quibus non obsecutis, ingemuit. Deinde Sporum irrito conatu occidere aggressus: Ego solus, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum. Cum iam in proximo essent equites, ictu sibi illato: Proh Iuppiter, inquit, quantus artifex pereo? Moribundum, & ęgrè spiritum trahentem, Epaphroditus planè confecit. Perijt mense Iulio. Vixit annos triginta, menses quinque, dies uiginti. Imperauit annos tredecim, menses octo, biduo minus. Octauo eius imperij anno, primus post Marcum apostolum & Euangelistam Alexandriæ episcopus factus est Anianus.

Anianus Alexandrinus.

Imperium Galbæ.

Galba post Neronis interitum, decreto sibi à Senatu principatu, etiã Rufi copijs auctus, recepit animum: sed Cæsaris appellationem non admisit, nec Imperatoris nomen in ullis literis usurpauit prius, quàm legati à Senatu aduenissent. Eos qui sub Nerone alios calumniati erant, aut falsis testimonijs oppresserant, supplicio affecit. Serui qui dominos dictis factis'ue læserant, eis ad pœnam dediti: pecunię & possessiones, quas Nero donarat, repetitæ sunt. Ab eodẽ ob crimen læsæ Maiestatis in exilium missos, reuocauit: ossa eorum qui ex imperatorio genere occisi erant, in Augusti monumentũ intulit, eorumque statuas reposuit. Cæterum cum A. Vitellium à Germanicis legionibus imperatorem salutatum esse audiuisset: L. Pisonem, adolescentem nobilem, modestum, prudentem, adoptatũ Cæsarem dixit. Id M. Saluius Otho ægrè ferẽs, quòd ipse adoptatus non esset, seditionem mouit, XXX duntaxat militibus fretus. Nam cum Galbæ immolanti solus ex Senatoribus astans, aruspicem insidias ei portendi dicere audisset, ac monere ut domi maneret, nec usquam progrederetur: statim quasi per aliam causam in castra decurrit, & à coniuratis militibus in munitionem receptus, cæteris quoque persuasis, aut, ut rectius dicam, magnis pollicitationib. emptis, imperator statim salutatus est. Quo Galba cognito, quosdã in castra misit, qui milites à sententia dimouerent. Interea uerò miles quidã cum gladio cruẽto eum accessit, ac, Bono animo es, inquit, Imperator, Othonẽ enim occidi. Quod Galba credẽs, cũ in Capitoliũ ad rem diuinã faciendã properaret, in medio foro, peditũ & equitũ occursu, senex, consul, pontifex, Cæsar, imperator, multis inspectantib. est trucidatus: caput eius conto præfixũ. Cum occideret, nihil aliud locutus est, nisi: Ecquid mali feci? Perijt etiã Piso, & alij multi. his peractis, milites capita illorũ in castra ad Othonẽ et in curiã attulerũt. Quib. cõsternati patres, lętitia simulata, Othoni omnia quę ad

A. Vitellius. L. Piso. M. Saluius Otho. Galbæ cædes.

ὁ δὲ προσιόντας αὐτοὺς αἰσθόμενος, προσέταξε τοῖς παροῦσι καὶ ἑαυτὸν καὶ σφᾶς ἀποκτεῖναι. ὡς δ' οὐχ ὑπήκουον, μέγα ἐστέναξεν. ἔπειτα τὸν σπόρον ἀνελεῖν θελήσας, καὶ μὴ δυνηθείς, ἐγὼ μόνος, ἔφη, οὔτε φίλον οὔτε ἐχθρὸν ἔχω. καὶ ἤδη πελασάντων αὐτῷ τῶν ἱππέων, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπάταξεν, εἰπών, ὦ Ζεῦ, οἷος τεχνίτης ἀπόλλυμαι; δυσθανατοῦντα δ' αὐτὸν ὁ Ἐπαφρόδιτος προσκατειργάσατο. ὁ μὲν οὖν οὕτω κατὰ τὸν ἰούλιον ἐτελεύτησε μῆνα, βιοὺς ἔτη τριάκοντα πρὸς μησὶ πέντε καὶ ἡμέραις εἴκοσιν· ἀφ' ὧν ἦρξεν ἔτη τρισκαίδεκα, καὶ μῆνας ὀκτώ, δυοῖν ἡμέραιν δέοντες. τῷ δὲ περὶ ὄγδοον τῆς τούτου μοναρχίας ἔτει, πρῶτος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Μάρκον Ἀνιανὸς γέγονεν.

Μοναρχία Γάλβα καίσαρος.

Γάλβας δ' ἐπεὶ Νέρων διέφθαρτο, καὶ ἡ βουλὴ τὴν ἀρχὴν αὐτῷ ἐψηφίσατο, ὅ τε Ῥοῦφος αὐτῷ προσεχώρησεν, ἀνεθάρσησεν, οὐ μήν τοι καὶ τὸ Καίσαρος ἀνέλαβεν ὄνομα, πρὶν τοὺς τῆς βουλῆς πρέσβεις πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τοῦ αὐτοκράτορος πρότερον εἰς οὐδὲν γράμμα ἐνεγράφη. τοὺς δὲ συκοφαντήσαντάς τινας ἐπὶ τοῦ Νέρωνος, ἢ ψευδομαρτυρήσαντας, ἐκόλασε. καὶ οἱ δοῦλοι οἱ κατὰ τῶν δεσποτῶν πράξαντές τι ἀπόντων, αὐτοῖς ἐκείνοις ἐπὶ τιμωρίᾳ παρεδόθησαν. καὶ τὰ χρήματα δὲ καὶ τὰ κτήματα, ὅσα τινὲς παρὰ τοῦ Νέρωνος εἰλήφεισαν, ἀπῃτήθη. τούς γε μὴν ὑπ' ἐκείνου φυγαδευθέντας ὡς ἀσεβηκότας εἰς αὐτὸν κατήγαγε, καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν ἐκ τοῦ βασιλικοῦ γένους σφαγέντων εἰς τὸ τοῦ Αὐγούστου μνημεῖον μετεκόμισε, καὶ τὰς αὐτῶν εἰκόνας ἀνεστήσατο. οἱ δ' ἐν ταῖς Γερμανίαις στρατιῶται τὸν στρατηγὸν Αὖλον Οὐιτέλλιον, ἐπανέστησαν. ὁ οὖν Γάλβας τὴν ἐπανάστασιν πυθόμενος, Λούκιον Πίσωνα νεανίσκον εὐγενῆ, ἐπιεικῆ, φρόνιμον ἐθετώσατο, καὶ ἀπέδειξε καίσαρα. ὁ δὲ Ὄθων Μάρκος ὁ Σάλβιος ἀγανακτήσας, ὅτι μὴ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Γάλβου ἐθετώθη, ἐπανέστη αὐτῷ, τριάκοντα μόνους στρατιώτας ἐξωνησάμενος. ἐπεὶ γὰρ θύοντι τῷ Γάλβᾳ μόνος τῶν βουλευτῶν αὐτῷ παρέστη, καὶ τοῦ ἱεροσκόπου ἐπιβουλευθήσεσθαι αὐτὸν εἰπόντος ἤκουσε, καὶ παραινοῦντος οἴκοι μεῖναι, καὶ μηδαμῇ προελθεῖν, κατέδραμέ τι δῆθεν, ὡς ἐπ' ἄλλο τι εἰς τὸ στρατόπεδον ἀπιών, καὶ ὑπὸ τῶν συνομωμοκότων αὐτῷ στρατιωτῶν εἰς τὸ τεῖχος εἰσήχθη, καὶ τοὺς ἄλλους στρατιώτας προσανέπεισεν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἐκπριάμενος πολλαῖς ὑποσχέσεσι, παρ' ἐκείνων τε παραχρῆμα καὶ τῶν ἄλλων ἔλαβε τὴν ἀρχήν. ὁ Γάλβας δὲ μαθὼν τὰ πρασσόμενα, ἔπεμψεν εἰς τὸ στρατόπεδον τινάς, ὡς μεταπεῖσαι τοὺς ἐν αὐτῷ δυνησομένους. κἂν τούτῳ στρατιώτης τις γυμνὸν τὸ ξίφος καὶ ᾑμαγμένον ἀνατείνων, προσῆλθεν αὐτῷ, φάσκων, θάρσει αὐτοκράτωρ, Ὄθωνα γὰρ ἀπέκτεινα. πιστεύσας οὖν ὁ Γάλβας, εἰς τὸ Καπιτώλιον ὡς θύσων ὥρμησε, καὶ ἐν μέσῃ τῇ ἀγορᾷ ἀπαντήσαντες αὐτῷ καὶ ἱππεῖς καὶ πεζοί, ἐκεῖ τὸν γέροντα, τὸν ὕπατον, τὸν ἀρχιερέα, τὸν καίσαρα, τὸν αὐτοκράτορα, πολλῶν ὁρώντων κατέκοψαν· καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποκόψαντες, κοντῷ ἐνέπειραν. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐφονεύθη, τοῦτο μόνον εἰπών, καὶ τί κακὸν ἐποίησα; ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ Πίσων, καὶ ἄλλοι συχνοί. καὶ πράξαντες ταῦτα οἱ στρατιῶται, τάς τε κεφαλὰς ἐκείνων ἀποτεμόντες, πρὸς τὸν Ὄθωνα αὐτὰς ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ εἰς τὸ συνέδριον ἐκόμισαν, ὥς τε τοὺς βουλευτὰς καταπλαγέντας, χαίρειν τε προσποιεῖσθαι, καὶ τῷ Ὄθωνι πάντα τὰ πρὸς τὴν

ὅτι ἐθετώσατο ὁ Γάλβας τὸν Πίσωνα, καὶ ἰδὼν ἐπανέστη τῷ Γάλβᾳ.

ἀναίρεσις Γάλβα.

τὴν ἀρχὴν φέροντα ψηφίσασθαι. οὐκ ἐλελήθει δὲ, ὅτι αὐτὸς τὴν βουλὴν ἐβιάζετο, καὶ ὡς ἀσελγέστερον καὶ πικρότερον τοῦ Νέρωνος ἄρξειν ἔμελλε. Γάλβᾳ μὲν οὖν ζήσαντι ἔτη δύο καὶ ἑβδομήκοντα, καὶ ἡμέρας τρεῖς καὶ εἴκοσιν, ἄρξαντι δὲ μῆνας ἐννέα, καὶ ἡμέρας τρισκαίδεκα, τοιοῦτο τέλος ἐγένετο.

Αὐταρχία Καίσαρος Ὄθωνος.

Ὁ δὲ Ὄθων μετέγνω μὲν ἐπὶ τοῖς πεπραγμένοις, τῶν ἱερῶν αὐτῷ θύοντι πονηρῶν ὀφθέντων, καὶ ἄλλων σημείων αὐτῷ γενομένων, ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο εἰς τὴν ἀρχὴν εἰσελθὼν ἀναδῦναι, καὶ δίκην δέδωκεν. ἐν τούτοις δέ τις πλασάμενος Νέρων εἶναι, ἐκ τῆς πρὸς τὸν Νέρωνα τοῦ εἴδους ἐμφερείας αὐτῷ, τὴν Ἑλλάδα ὀλίγου πᾶσαν ἀνετάραξε, καὶ χεῖρα κακούργων ἀνδρῶν ἀθροίσας, πρὸς τὰ ἐν τῇ Συρίᾳ στρατόπεδα ὥρμησεν. ἐν Κύδνῳ δὲ περαιούμενον αὐτὸν ὁ Καλπούρνιος συνέλαβε καὶ ἀπέκτεινεν. ὁ δὲ Ὄθων λάθρα πολλοὺς πρὸς τὸν Οὐιτέλλιον ἐπὶ καταλλαγῇ ἔπεμψεν. ὡς δ' οὐκ ἐπείθετο, πρεσβευτὰς ἀπέστειλε φανερῶς. ὅτε δὲ ἀπεκρίνατό τι αὐτοῖς Οὐιτέλλιος, ὅτε αὐτέπεμψεν αὐτούς. ἔπεμψεν Ὄθων ἰσχὺν κατά γῆν τε καὶ κατὰ θάλασσαν, ἡττήθη δὲ διὰ πολυαρχίαν, οὐ δι' ἀσθένειαν. καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης δὲ ἐξωρμήθη, καὶ σὺν τοῖς πρώτοις ἐξήγαγε. μέρος δέ τι τῆς δυνάμεως τῷ Πρόκλῳ δοὺς, αὐτὸς ἀνεχώρησε, λέγων μὴ φέρειν μάχην ἀνδρῶν ὁμοφύλων ἰδεῖν. ὅθεν μαλακίαν αὐτοῦ καταγνόντες οἱ στρατιῶται καὶ οἱ στρατάρχαι, οὐδὲν τῶν δεόντων ἔπραξαν, ἀλλ' ἡττήθησαν, καὶ τοῖς τοῦ Οὐιτελλίου ἐπικηρυκευσάμενοι, καὶ αὐτοὶ ἐμίχθησαν σφίσι. τῷ δὲ Ὄθωνι ἤγγειλε ταῦτα ἱππεύς, καὶ ἀπιστούμενος, εἴθε, ἔφη, ταῦτα ψευδῆ Καῖσαρ ἦν· καὶ εἰπὼν, ἑαυτὸν διεχρήσατο. πιστευσάντων δ' ἐκ τούτου πάντων, καὶ ἑτοίμως ἐχόντων ἀναμαχέσασθαι (οἵ τε γὰρ δορυφόροι συχνοὶ ἦσαν, καὶ ἕτεροι οὐκ ὀλίγοι παρῆσαν) καὶ ἱκετευόντων αὐτὸν, μήθ' ἑαυτὸν μήτε σφᾶς προδοῦναι· πάντων γὰρ (ἔλεγον) ὑπὲρ σοῦ ἡδέως ἀποθανούμεθα· ὁ Ὄθων,
» πολὺ δικαιότερον εἶναι, εἶπεν, ἕνα ὑπὲρ πάντων, ἢ
» πολλοὺς ὑπὲρ ἑνὸς ἀπολέσθαι, καὶ μὴ βούλεσθαι δι' ἕνα ἄν-
» δρα τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων στασιάζειν, καὶ τοσοῦτον ὄχ-
» λον ἀνθρώπων φθείρεσθαι. ταῦτ' εἰπὼν, εἰς τὸ δωμάτιον ἀνεχώρησε, καί τινα τοῖς οἰκείοις καὶ τῷ Οὐιτελλίῳ ὑπὲρ αὐτῶν ἐπιστείλας, τά τε γράμματα ὅσα τινὲς αὐτῷ κατ' ἐκείνου ἐγεγράφεισαν, ἔκαυσεν, ὥς τι μηδένα ἐξ αὐτῶν φωραθέντα κινδυνεῦσαι· καὶ καλῶν ἕνα ἕκαστον τῶν παρόντων, ἠσπάζετο αὐτοὺς, καὶ ἐδίδου σφίσι χρήματα. κἀν τούτῳ ταραχῆς γενομένης στρατιωτῶν, ἐξῆλθε, καὶ καταστήσας αὐτοὺς, οὐ πρότερον ἀνεχώρησε, πρὶν τοὺς ἐν τέλει ἀσφαλῶς ἄλλους ἀλλαχοῦ πέμψαι. καὶ οὕτως ἐπεὶ μηδὲν ἔτι ταραχῶδες ἐγίνετο, ἑαυτὸν κατεχρήσατο· καὶ οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα αὐτοῦ ἔθαψαν, καί τινες αὐτῷ ἐπέσφαξαν ἑαυτούς. τοιοῦτο τὸ τέλος τῷ Ὄθωνι γέγονε, ζήσαντι μὲν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἔτη, ἄρξαντι δὲ ἡμέρας ἐνενήκοντα, ὅθεν καὶ τὴν ἀσέβειαν καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ βίου
» συνεσκίασε. κάκιστα γὰρ ἀνθρώπων ζήσας, κάλλιστα ἀ-
» πέθανεν. οἱ δὲ στρατιῶται εὐθὺς μὲν ἐταράχθησαν. καὶ ὑπ' ἀλλήλων πολλοὶ ἀνῃρέθησαν. ἔπειτα ὁμονοήσαντες, προσεχώρησαν τοῖς κεκρατηκόσιν.

Ἀνάξ

imperium pertinent, decreuerunt. Neque uerò obscurũ erat, eum Senatui uim fecisse, & petulantius atque acerbius ipso Nerone imperaturum esse. Galba annos septuagintaduos, dies tres et uiginti natus, imperij mense nono, et die decimotertio, hunc exitum habuit.

Imperium Othonis.

Othonem, cum exta sacrificanti parum fausta essent, aliáque signa apparuissent, perpetrati facinoris pœnituit: sed imperio, quod semel susceptum deponere non licebat, retento, pœnas dedit. Interea quidam ob lineamentorum corporis similitudinem se Neronem esse professus, totam penè Græciam conturbauit: & manu sicariorum comparata, ad Syriacas legiones properauit. Sed eum Calphurnius in traiectu Cydni amnis comprehensum interfecit. At Otho clàm multos ad Vitellium reconciliandum, cum nihil impetrasset, apertè legatos misit. Quos cum Vitellius nullo responso dignatus esset, atque etiam retinuisset: copijs terra mariq́ missis, nõ ex imbecillitate, sed propter ducum multitudinem uictus, ipse Roma cum primoribus egressus est: & parte militum Proclo data, recessit, se pugnam ciuium inter se uidere posse negãs. Itaq́ milites & duces ignauiam eius perpessi, re malè gesta, ad Vitellianos defecerunt. Quod cum eques quidam Othoni nunciasset, atque is non crederet: Vtinam, inquit, Cæsar hæc falsa essent. seq́ statim interfecit. Deinde cum omnes de pugnæ euentu non amplius dubitantes, denuò Martis aleam experiri parati essent (nam & satellites multi, & alij non pauci aderant) eumq́ rogarent, ne semetipsum & ipsos destitueret: se enim omnes libenter pro eo morituros: Otho, multo æquius esse dixit, unum pro omnibus, quàm multos pro uno perire: neq́ se commissurum, ut ob unum uirum populi Romani seditio oriretur, & tanta hominum multitudo interiret. His dictis, in conclaue ingressus, cum nonnulla ad suos, et ad Vitellium de suis scripsisset, literis ad se contra illum scriptis crematis, ne cui periculum inde crearetur, singulos salutauit, & pecunia donauit. Interea militum tumultu orto, exijt: eoq́ sopito, non prius discessit, quàm alios aliò in loca tuta misisset. ac ita demũ, cum tranquilla essent omnia, seipsum interfecit. Milites cadauer eius sepeliuerunt, multi quoq́ super eo se iugularunt. Hic Othonis fuit exitus, cum annos XXXVII uixisset, dies LXXXX imperasset,
" quo ætatem superiorem impiè & scelerate a-
" ctam obumbrauit, & uitam omnium flagitio-
" sissimam morte honestissima decorauit. Post eius obitum, milites statim tumultuati sunt: & multis inuicem cæsis, gratia reconciliata se aduictores contulerunt.

Pseudonero.

Otho reconciliatione Vitellij desperata, seipsum interficit.

Otho uitã flagitiosam morte honesta claudit.

Vitellij

Vitellij imperium.

Romani cognito Othonis interitu (nam, ut antè dictum est, urbe aberat) Vitellium imperatorem designarunt. Cui mors Othonis in Gallijs uersanti nunciata est, ubi eum uxor cum filiolo sex annos nato conuenit, quem pro suggesto Germanicũ & Cæsarẽ designauit. Iam cum diuinationib. deditus esset, nec sine ijs uel minima susciperet, tum astronomos, pòst etiam ariolos pepulit, certo die præfinito, intra quem tota Italia excederent. Qui noctu uicissim schedis propositis ei denunciarunt, ut intra eum diem è uita excederet, quo excessit. Cum autem luxui & lasciuiæ deditus, & à prima ætate in cauponis, foro aleatorio, saltationibus & aurigationib. uersatus esset, & infinita in eas res pecunia insumpta, multum æris alieni fecisset, tum aucto luxu insolentius se gessit, maioresq́ sumptus fecit. Maximã diei partem, & noctu quoq, se citra ullam satietatẽ ingurgitando, & subinde quæ ingesserat, reuomẽdo, ut solo cibariorũ transitu ali uideretur: quæ res efficiebat, ut perpetuam crapulam tolerare posset, cum eius compotores pessimè haberẽt. E quo numero cum quidam propter morbum per aliquot dies à sodalitate abfuisset, se omnino periturum fuisse dixit, nisi ægrotasset. Nec totum tempus imperij eius quicquã aliud fuit, nisi ebrietas & commessationes. Quis autem singula commemoret? cum inter omnes cõstet, eum imperij sui tempore bis millies, centies, quinquagies centena millia drachmarũ in cœnas insumpsisse. Sæpe etiam apud alios conuiuatus est: eodemq́ die alius ei ientaculũ, alius prandium, alius cœnam, alius bellaria post cœnam, ad leniendam crapulam præbuerunt. Inter hæc uitia uirtutes ei non defuerunt. Monetam enim sub Nerone, Galba, Othone percussam retinuit, imaginibus eorum nihil offensus. & quæ aliquibus donata fuerant, omnia rata habuit, neq cuiquam quicquam eripuit: neque ea quæ ex contributionib. debebãtur exegit, neq cuiusq bona publicauit: paucis dũtaxat Othonianæ factionis occisis, neq tamen eorum bona cognatis eripuit. Eorum item cognatis, qui prius occisi fuerant, ea restituit omnia, quę adhuc in publico reperiebantur. Neq testamenta aduersariorum, qui in bello ceciderant, reprehendit. Vetuit, ne senatores & equites in arena pugnarent, aut in orchestrã se spectandos præberent: atq ob hęc laudabatur. Nunciato motu Iudaico, in magno terrore fuit, cùm ob alia prodigia, tum quòd luna bis defecisse præter solitũ uidebatur, & quarto & septimo die obscurata. Simul etiam duo soles uisi, alter ab occasu, alter ab oriente: ille infirmus & pallidus, hic robustus. Motus illius hæc ratio fuit. Vespasianus in Iudæa degens, quò eum à Nerone propter Iudæorum defectionem missum fuisse iam diximus, filium Titum ad Galbam salutandum misit.

Astrologi Vitellio di cuntur. — *Intemperantia Vitelly.* — *Vitellij uirtutes.* — *Prodigia.* — *Vespasiani imperij capessit.*

Ἀνάῤῥησις Οὐιτελλίου καίσαρος.

Οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ τὸ τέλος μαθόντες τοῦ ὄθωνος (ἀπελέλειπτο γὰρ τοῦ ἄστεος, ὡς προείρηται) αὐτοκράτορα τὸν οὐιτέλλιον ἀνηγόρευον. ὄντι δ' ἐν τῇ γαλατίᾳ, ὁ θάνατος ἠγγέλθη τοῦ ὄθωνος. ἦλθε δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ ἡ γυνὴ καὶ τὸ παιδίον, ὃ καὶ ἐπὶ βήματος γερμανικόν τε καὶ αὐτοκράτορα ἐπωνόμασεν ἑξέτην ὄν. φιλόμαντις δὲ ὑπάρχων, καὶ μηδὲ τὸ βραχὺ πράσσων ἄνευ αὐτῶν, τότε μὲν τοὺς ἀστρονόμους, ὕστερον δὲ καὶ τοὺς γόητας ἐξήλασε, προθεσμίαν ὁρίσας ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἐξ ἁπάσης ἐκχωρῆσαι τῆς ἰταλίας. κἀκεῖνοι νυκτὸς ἀντιπροθέντες γράμματα, ἀντιπαρήγγειλαν αὐτῷ ἀπαλλαγῆναι τοῦ βίου ἐντὸς τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ ἐτελεύτησεν. ἦν δὲ τρυφῇ τε καὶ ἀσελγείᾳ προσκείμενος, καὶ ἀπ' ἀρχῆς τοιοῦτος ὢν οἷος περὶ τὰ καπηλεῖα καὶ τὰ κυβευτήρια, καὶ τοὺς ὀρχηστὰς, καὶ τοὺς ἁρματηλάτας ἐσπουδακέναι, καὶ ἀμύθητα εἰς τὰ τοιαῦτα ἀναλίσκειν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δανειστὰς πολλοὺς ἔχειν. τότε δὲ καὶ μᾶλλον ὕβριζε, καὶ τὸ τῆς ἡμέρας τὸ πλεῖστον, τό τε νυκτὸς ἐδαπανᾶτο ἀπλήστως ἐμφορούμενος, καὶ συνεχῶς ἐξεμῶν, ὡς μόνῃ τῇ παρόδῳ τῶν σιτίων τρέφεσθαι. ἀφ' οὗπερ καὶ αὐταρκεῖν ἐδύνατο. οἱ δὲ συνδειπνοῦντες αὐτῷ πάνυ κακῶς ἀπηλλάττοντο. ὅθεν ὥς τις αὐτῶν νοσήσας, καὶ διὰ τοῦτο ἡμέρας τινὰς τοῦ συσσιτίου ἀπολειφθεὶς, εἶπεν, ὅτι εἰ μὴ ἐνόσησα, πάντως ἂν ἀπωλώλειν. καὶ ἐγένετο ὁ χρόνος ὁ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ σύμπας οὐδὲν ἄλλο, ἢ μέθαι τε καὶ κῶμοι. καὶ τί ἄν τις καθ' ἕκαστα αὐτοῦ καταλέγοι; ὁπότε πρὸς πάντων ὡμολόγηται, δύο μυριάδας μυριάδων καὶ χιλίας πεντακοσίας ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ χρόνῳ εἰς τὰ δεῖπνα αὐτοῦ δεδαπανηκέναι. πολλάκις δὲ καὶ παρ' ἄλλοις εἱστιᾶτο, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἄλλοι μὲν ἀκρατίζεσθαι παρεῖχον αὐτῷ, ἄλλοι δὲ ἀριστῆσαι, ἕτεροι δὲ δεῖπνον, καὶ ἕτεροι μεταδόρπιά τινα πλησμονῆς παραμύθια. οὗτος δὲ βίος, οὐκ ἄμοιρος ἦν παντάπασι καὶ καλῶν ἔργων. τό, τε γὰρ ἐπὶ νέρωνος, καὶ τὸ ἐπὶ γάλβα, τοῦ τε ὄθωνος κεκοπὲν νόμισμα ἐτήρησεν, οὐκ ἀγανακτῶν ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν· καὶ ὅσα τισὶν ἐδεδώρητο, ἐφύλαξε, μηδενὶ μηδὲν ἀφελόμενος. καὶ οὔτε τὰ ἐκ τῶν συντελειῶν ὑποφληθέντα ἀπῄτησεν, οὔτε οὐσίαν τινὸς ἐδήμευσεν, ὀλίγους μὲν πάνυ τῶν τὰ ὄθωνος πραξάντων ἀπέκτεινε, μηδὲ τὰς ἐκείνων μέντοι οὐσίας τοὺς προσήκοντας σφῶν ἀποστερήσας. καὶ τοῖς οἰκείοις δὲ τῶν πρότερον ποτὲ θανατωθέντων ἐδωρήσατο πάντα, ὅσα ἐν τῷ δημοσίῳ εὕρηντο. ἀλλ' οὐδὲ τὰς διαθήκας τῶν ἀντιπολεμησάντων αὐτῷ, καὶ ἐν ταῖς μάχαις πεσόντων ἠτιάσατο. ἀπηγόρευσε δὲ καὶ τοῖς βουλευταῖς καὶ τοῖς ἱππεῦσι μονομαχεῖν, ἢ ἐν ὀρχήστρᾳ θέαν τινὰ παρέχειν. καὶ διὰ ταῦτα ἐπῃνεῖτο. ἐπὶ τούτοις ἠγγέλθη αὐτῷ ἡ ἐν ἰουδαίᾳ κατ' αὐτοῦ ἐπανάστασις. καὶ δεινῶς κατέδεισε δι' αὐτήν, ἄλλων τε συμβάντων σημείων, καὶ τῆς σελήνης παρὰ τὸ καθεστηκὸς δὶς ἐκλελοιπυίας δόξασης. καὶ γὰρ τεταρταία καὶ ἑβδομαία ἐσκιάσθη. ἡλίους τε ἅμα τότε εἶδον ἔκ τε τῶν ἀνατολῶν καὶ ἐκ τῶν δυσμῶν, τὸν μὲν ἀσθενῆ καὶ ὠχρόν, τὸν δ' ἐξ ἀνατολῶν ἰσχυρόν. ἐπράχθη δὲ τὰ τῆς ἐπαναστάσεως ὧδε. οὐεσπασιανὸς ἐν ἰουδαίᾳ διατρίβων (ὡς γὰρ ἤδη ἱστόρηται, παρὰ νέρωνος ἦν ἐκπεμφθεὶς διὰ τὴν τῶν ἰουδαίων ἀποστασίαν) τῷ μὲν γάλβᾳ αὐταρχήσαντι τὸν υἱὸν ἔπεμψε τίτον, προσερεῦντα αὐτόν.

Tito ἐπανελ

ἐπανελθόντος δὲ τοῦ Τίτου, ἐπεὶ καθ' ὁδὸν ἐμεμαθήκει τὴν τοῦ Οὐιτελλίου καὶ τοῦ Ὄθωνος ἐπανάστασιν, πρὸς μοναρχίαν καὶ αὐτὸς ὡρμήθη, κατὰ τὸν Δίωνα. ὡς δὲ Ἰώσηπος ἐν τῇ τῆς ἁλώσεως ἱστορίᾳ φησίν, οἱ μετ' αὐτοῦ στρατιῶται μαθόντες τοὺς μὲν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Γαλάτας στασιάσαντας, Γάλβαν προχειρίσασθαι αὐτοκράτορα, τοὺς δὲ ἐν Γερμανίᾳ στρατευομένους ἀνελέσθαι τὸν Οὐιτέλλιον, τοὺς δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ προχειρίσασθαι Ὄθωνα, καὶ αὐτοὶ τὴν μοναρχίαν τῷ σφετέρῳ στρατηγῷ ἐψηφίσαντο, καὶ παρακροτήσαντες ἀλλήλους, ἀνηγόρευσαν τὸν Οὐεσπασιανὸν αὐτοκράτορα, καὶ σώζειν τὴν τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν κινδυνεύουσαν παρεκάλουν. ἀρνουμένου δ' ἐκείνου, οἱ μὲν ἡγεμόνες προσέκειντο, οἱ δὲ στρατιῶται περιχυθέντες ξίφεσιν, ἀναιρεῖν ἠπείλουν αὐτόν. πείθεται οὖν, καὶ πρῶτον τῷ τὴν ἀρχὴν τῆς Αἰγύπτου ἰθύνοντι ἐπιστέλλει περὶ τῶν κατ' αὐτόν, ὃς εὐθὺς ἀνηγόρευσεν αὐτὸν αὐτοκράτορα. Οὐεσπασιανὸς δὲ τοῦτο μαθών, τὸν μὲν τῆς Συρίας ἡγεμόνα Μουκιανὸν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπὶ τὸν Οὐιτέλλιον ἔπεμψεν. ἔτι καὶ τὸν Ἑβραῖον Ἰώσηπον, ὃς αὐτὸν ἔτι ζῶντος τοῦ Νέρωνος αὐτοκράτορα προσειπεῖν ἐθάρρησε, δεσμώτην ὄντα ἔτι παρ' αὐτῷ, καὶ αἰχμάλωτον, καλέσας πρὸς ἑαυτόν, οἷα προμαντευσάμενον αὐτῷ τὴν ἀρχὴν λυθῆναι κελεύει. τοῦ δὲ Τίτου τῷ πατρὶ Οὐεσπασιανῷ δίκαιον εἰπόντος εἶναι, καὶ τὸ ὄνειδος ἐξ Ἰωσήπου ἀφαιρεθῆναι σὺν τῷ σιδήρῳ· τοῦτο δ' ἔσεσθαι, εἰ μὴ λυθῶσι τὰ δεσμά, ἀλλὰ διακοπῶσιν, ὃ ἐπὶ τῶν μὴ δεόντως δεθέντων πράττεται· συνεδόκει καὶ ὁ Οὐεσπασιανός, καὶ παρελθών τις διέκοψε πελέκει τὴν ἅλυσιν. ὁ γὰρ Ἰώσηπος, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος ἱστόρησε, χρησμόν τινα ἐν γράμμασιν ἱεροῖς εὑρηκώς, δηλοῦντα ὡς ἄρξει τις ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν τῆς οἰκουμένης, διὰ τὰς ἐν τῇ Ῥώμῃ στάσεις, καὶ τῶν ἐκεῖ βασιλέων τὰς συνεχεῖς ἀλλαγάς, εἰς τὸν Οὐεσπασιανὸν τέθεικεν ἀναφέρειν τὸν χρησμόν, καὶ οἱ τὸ κράτος προεμαντεύσατο. τούτου δὲ τοῦ χρησμοῦ μέμνηται καὶ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ λόγῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ Ῥωμαϊκῆς. δικαιότερον δ' ἄν, καὶ ἀληθέστερον μάλιστα νομισθείη, τὸ ἐπὶ τὸν σωτῆρα τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν χρησμὸν ἐκληφθῆναι. οὐ γὰρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης Οὐεσπασιανὸς ἐβασίλευσε, κατὰ τὸν χρησμόν, ἀλλὰ τῶν ὑπὸ Ῥωμαίους μόνης, πολὺ δὲ τῆς οἰκουμένης ἦν, ὃ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς ἦν ἐκτός. ὁ δὲ Κύριος συμπάσης τῆς οἰκουμένης ἐβασίλευσέ τε καὶ βασιλεύει, ᾧ παρὰ τοῦ πατρὸς
» ἐρρέθη, αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κλη-
» ρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς.
Οὐεσπασιανὸς δὲ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν ὥρμησεν, ἔνθα καὶ ἀπὸ τῆς Ῥώμης διαγγέλια ἧκεν αὐτῷ, ὡς Οὐιτέλλιος μὲν ἀπεσφάγη, αὐτὸς δὲ αὐτοκράτωρ ὑπό τε δήμου καὶ τῆς συγκλήτου ἀνηγορεύθη, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Δομετιανὸς εἰς ἡγεμονίαν προεχειρίσθη μέχρι τῆς αὐτοῦ πρὸς τὴν Ῥώμην ἀφίξεως. ὁ δὲ τοῦ Οὐιτελλίου θάνατος τοῦτον τὸν τρόπον ἐγένετο. ἤδη οἱ Οὐεσπασιανοὶ στρατιῶται πεπλησιακότες ἦσαν τῇ Ῥώμῃ, καὶ εἰς αὐτὴν εἰσβαλόντες, οὐδὲν ὅ,τι τῶν δεινῶν οὐκ ἐποίησαν. τῆς δὲ πόλεως πορθουμένης ὁ Οὐιτέλλιος φοβηθείς, χιτωνίσκον τε ῥακώδη περιβαλλόμενος, ἐς οἴκημα σκοτεινόν, ἐν ᾧ κύνες ἐδέδεντο, κατεκρύφθη, διανοούμενος νυκτὸς ἐς τὴν Ταρρακίναν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἀποδρᾶναι. ἀναζητήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται αὐτόν, συνέλαβον φορυτοῦ πεπλησμένον καὶ αἵματος (ὑπὸ γὰρ τῶν κυνῶν ἐλελύμαντο) καὶ τὴν ἐσθῆτα περιρρήξαντες αὐτοῦ, καὶ εἰς τοὐπίσω τὼ χεῖρε δεσμήσαντες, χοινίον τε περιθέντες αὐτῷ περὶ αὐχένα, οἱ μὲν ἐρράπιζον, οἱ δὲ τῆς γενειάδος ἔτιλλον, πάντες δὲ ἔσκωπτόν τε τὰ ἄλλα, καὶ τὴν ἀσωτίαν αὐτοῦ. αἰσχυνομένῳ δ' ἐπὶ τούτοις, καὶ

Οὐεσπασιανὸς αὐτοκράτωρ ἀναγορεύεται.

ὅτι ὁ Ἰώσηπος χρησμὸν τῷ Οὐεσπασιανῷ, ὡς ἄρξει.

ὅπως καὶ πῶς ἀπεσφάγη ὁ Οὐιτέλλιος.

Tito autẽ reuerso (nam in uia seditionẽ Othonis & Vitellij didicerat) & ipse (ut Dion refert) regnum affectauit. Iosepho uerò autore, in excidio Iudaico, milites eius cum audissent, à Gallis Europæis Galbam per seditionem Imperatorem esse creatum, à Germanicis legionibus Vitelliũ, à Romanis Othonem: ipsi quoque suo duci imperium decreuerunt: atque alijs alios concitantibus, Vespasianum Imperatorem salutarunt: hortati, ut periclitanti Reipublicæ subueniret. Refraganti, tribuni instituerunt: & milites strictis ensibus circumstantes, mortem sunt minati. Paret igitur: & primùm ad Aegypti prætorem scribit, quo loco res suæ sint: à quo statim salutatus est Imperator. Deinde Mutianum Syriæ prętorem in Italiam contra Vitellium mittit. Quo tempore Iosephum Hebræum, quem, uiuente adhuc Nerone, Imperatorem se appellare ausum, captiuum adhuc in uinculis tenebat, ob eam diuinationem solui iussit. Tito uerò hortãte, ut ei unà cum ferro etiam ignominia demeretur (quod fiebat, cum uincula non soluebantur, sed dissecabantur: atq; in eos usurpabatur, qui per iniuriam uincti essent) approbante Vespasiano, quidam securi cathenam dissecuit. Iosephus enim (ut ipse narrat) quum in sacris literis oraculum reperisset, fore ut quidam ex Iudæa orbi terrarum imperaret: id oraculum, ob Romanorum seditiones, & Imperatorum frequẽtes mutationes, ad Vespasianum retulit, eiq; uaticinatus est imperium. Eius oraculi meminit etiam Appianus historiæ Romanæ libro XXII. Rectius autem acucrissimè id oraculum de seruatore humani generis, Domino Iesu Christo, intelligetur. Neque enim toti terrarum orbi Vespasianus imperauit: sed Romanis prouincijs duntaxat, extra quas multa alia regna fuerunt. At Dominus toti orbi dominatus est, & dominatur. cui à patre dictum est: Petito à me, «
& dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & pos- «
sessionem tuam fines terræ. Vespasiano Ale- «
xandriam profecto, Roma nuncij uenerunt de cæde Vitellij: & ut ipse à senatu populoq; Romano Imperator declaratus, & filius Domitianus principatum in eius aduentum tenere iussus esset. Vitellius autem hoc modo perijt. Vespasiani milites, cum prope Romam, atq; in ipsam urbem uenissent, nullo uiolentiæ genere abstinuerunt. Cum autem urbs uastaretur, Vitellius sibi metuens, induta pannosa tunicula, in obscuram domunculam, ubi canes alligati erant, se abdidit, noctu Tarracinas ad fratrem confugere cogitans. Milites uerò cum repertum, illuuie & sanguine plenum (nam à canibus morsus fuerat) lacerata ueste, manibus post tergum reuinctis, & laqueo collo iniecto, partim colaphis cæciderunt, partim barbam euellerunt: omnes uerò luxum ei opprobrarunt. Ob quæ uerecundantem, & humum

Oraculum Iosephi, ad Vespasianum accommodatum.

Vitellij interitus.

humum intuentem, cultellis sub mẽto pupugerũt, ut uel inuitus uultũ attolleret. Verum* Celtus [*Gallus] quidam, eius misertus: Ego tibi, inquit, quantum unus possum, opem feram. eocq; uulnerato, seipsum iugulauit. Sed Vitellius ex eo uulnere non mortuus, cum in carcerem traheretur, ex uerberum & contumeliarũ impatientia: At ego, inquit, uester Imperator fui. Quo dicto iritati milites, eo dissecto, caput amputatum per totam urbem circumtulerũt. Vixit annos LIIII, & dies LXXXIX. imperauit annũ unum, X diebus demptis. His peractis, Mutianus [Mutianus.] aduenit, unacq; cum Domitiano [Domitianus.] Rempub. capessit. Vespasianus à senatu Imperator salutatus: duo eius filij, Cæsares cognominati sunt. Mutianus uerò frater à Vespasiano uocabatur, accepta potestate quiduis & agendi & decernendi, tantum Imperatoris nomine præscripto: eacq; de causa missum sibi anulũ gestabat, ut mandata imperatorio anulo signaretur. Igitur ipse & Domitianus magistratus & præfecturas multis dederunt, & alios atcq; alios præsides & Consules designarunt, non secus ac si ipsi rerum potirentur. Vnde Vespasianus Domitiano scripsit, se illi habere gratiam, quòd se imperare pateretur, necdũ imperio pepulisset. Alexandriam autem cum uenisset, magnã pecuniam coegit [Vespasianus pecuniã collegit.], nullo quæstu prætermisso, uectigalibus quibusdam obsoletis restitutis, usitatis exaggeratis, & nouis excogitatis. quod deinde in alijs quoque prouincijs, in Italia & Romæ fecit. Aegypto paruo tempore constituta, magnam inde frumẽti copiam Romam misit. Filium Titum ad oppugnãda Hierosolyma reliquit, ut unà cum eo in urbẽ reuerteretur. Sed cum obsidio diu traheretur, sine illo naue onerariâ in Lyciã uenit. Inde partim terra, partim mari Brundusium appulit. Romam ingressus, militibus & populo munera dedit. Templa publicacq; opera ruinosa refecit [Aedificia, & humanitas.]. ædificia, quorum fundamenta iacta erant, perfecit: non suo, sed eorum qui inchoârãt, nominibus inscriptis. Bona aduersariorũ, qui in prælijs ciciderãt, eorum liberis aut cognatis reliquit, publicis enã æris alieni tabulis abolitis. Publicè magnificus, priuatim tenuissimè uiuebat: necq; ullos sumptus, nisi necessarios, faciebat, genere ortus necq; nobili, necq; locuplete. Ab omnibus adiri se patiebatur. Cum amicis ante auroram in lectulo recubans, colloquebatur. Palatij fores per totum diem patebãt, sine ullo custode. Vt paucis absoluam, curatione Reipublicæ princeps agnoscebatur: comitate, uictu, cultucq; à cæteris nihil differebat. Hierosolymis expugnatis, cum Tito filio triumphum duxit: cui Domitianus quocq; Consul equo singulari interfuit. Postea magistros & Latinarum & Græcarum disciplinarum Romæ constituit, decretis ex ærario stipendijs. Sed Mutianus philosophis acriter accusatis, effecit, ut uno Musonio excepto, eosdẽ urbe

κάτω βλέποντος, οἱ στρατιῶται ξιφιδίοις αὐτὸν ὑπὸ τὸ γένειον ὑπένυττον, ἵνα καὶ ἄκων ἄνω βλέπῃ. Κελτὸς δέ τις ἐλεήσας αὐτόν, ἐγώ σοι, ἔφη, βοηθήσω, ὡς μόνος δύναμαι. καὶ ὁ μὲν ἐκεῖνον ἔτρωσε, καὶ ἑαυτὸν ἀπέσφαξεν. οὐ μέντοι καὶ ὁ Βιτέλλιος ἀπέθανεν ἐκ τοῦ τραύματος, ἀλλ' ἐσύρετο εἰς τὸ δεσμωτήριον. περιαλγήσας δὲ οἷς τε ἔπασχε, καὶ οἷς ἤκουεν, ἀλλ' ἔγωγε, ἔφη, αὐτοκράτωρ ὑμῶν ἐγενόμην. ὀργισθέντες οὖν οἱ στρατιῶται, κατέκοψαν αὐτόν, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμόντες αὐτοῦ, περὶ πᾶσαν τὴν πόλιν περιήγαγον, ζήσαντος ἔτη τέσσαρα καὶ πεντήκοντα, καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ ὀγδοήκοντα, μοναρχήσαντος δὲ ἐνιαυτὸν δέκα ἡμερῶν ἀποδέοντα. πεπραγμένων δὲ τούτων, ὁ Μουκιανὸς ἐπῆλθε, καὶ τῷ Δομετιανῷ συνδιῴκει. αὐτοκράτωρ τε ὁ Οὐεσπασιανὸς καὶ πρὸς τῆς βουλῆς ἐψηφίσθη, καὶ Καίσαρες ὅ,τε Τίτος καὶ ὁ Δομετιανὸς ἐπεκλήθησαν. ὁ δὲ Μουκιανὸς ἀδελφὸς παρὰ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ ὠνομάζετο, καὶ ἐξουσίαν εἰλήφει πᾶν ὅ,τι ἐβούλετο πράττειν καὶ γράφειν, τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος μόνον ἐπιγραφόμενος, καὶ διὰ τοῦτο καὶ δακτύλιον πεμφθέντα οἱ ἐφόρει, ἵνα τὸ αὐτοκρατορικὸν σφράγισμα λαμβάνῃ τὰ συμβαινόμενα. πολλοῖς γοῦν ἀρχάς τε καὶ ἐπιτροπείας αὐτός τε καὶ ὁ Δομετιανὸς ἔδοσαν, καὶ ἐπάρχους ἄλλους ἐπ' ἄλλοις καὶ ὑπάτους ἀπέδειξαν, ὡς αὐτοὶ αὐταρχοῦντες. ὥς τε τὸν Οὐεσπασιανὸν ἐπιστεῖλαι τῷ Δομετιανῷ, ὅτι χάριν ἔχω σοι τέκνον, ὅτι με ἐᾷς ἄρχειν, καὶ οὐδέπω με καταλέλυκας. ἐς δὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Οὐεσπασιανὸς ἀφικόμενος, χρήματα πολλὰ ἐκεῖθεν ἠργυρολόγησε, χρηματιζόμενος πάντοθεν, καὶ τέλη πολλὰ τὰ μὲν ἐκλελειμμένα ἀνενεώσατο, τὰ δὲ καὶ νομιζόμενα προσεπηύξησε, καινά τε προσεξεῦρε, ἔπραξε. τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ ὑπηκόῳ, τῇ τε Ἰταλίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Ῥώμῃ μετὰ ταῦτα ἐποίησε. τὴν μὲν οὖν Αἴγυπτον δι' ὀλίγου κατεστήσατο, καὶ σῖτον πολὺν εἰς τὴν Ῥώμην ἔπεμψεν ἀπ' αὐτῆς. τὸν δὲ υἱὸν αὐτοῦ Τίτον εἰς Ἱεροσόλυμα καταλελοιπὼς πορθῆσαι αὐτά, τὴν ἐκείνων ἀνέμενεν ἅλωσιν, ἵνα μετὰ τοῦ υἱοῦ ἐπανέλθῃ πρὸς τὴν Ῥώμην. τριβομένου δὲ χρόνου ἐν τῇ πολιορκίᾳ, τὸν μὲν Τίτον ἐν τῇ Παλαιστίνῃ κατέλιπεν. αὐτὸς δὲ ὁλκάδος ἐπιβάς, ἐς Λυκίαν ἔπλευσε, κἀκεῖθεν τὰ μὲν πεζῇ, τὰ δὲ πλοϊζόμενος εἰς τὸ Βρεντέσιον ἐκομίσθη. ἐλθὼν δ' ἐς τὴν Ῥώμην, καὶ τοῖς στρατιώταις καὶ τῷ δήμῳ ἐπέδωκε δωρεάς, καὶ τὰ τεμένη καὶ τὰ δημόσια ἔργα τὰ πεπονηκότα ἀνελάμβανε, καὶ τὰ ἤδη ἐφθαρμένα ἐπανεσκεύαζε, καὶ συντελουμένοις αὐτοῖς οὐ τὸ ἑαυτοῦ ἐπέγραφεν ὄνομα, ἀλλὰ τὸ τῶν πρώτως δειμαμένων. τάς τε οὐσίας τῶν ἐναντιωθέντων αὐτῷ, καὶ ἐν ταῖς μάχαις τε πεσόντων, τοῖς παισὶν ἐκείνων, ἢ τοῖς ἄλλοις οἰκείοις ἀφῆκε. καὶ τὰ συμβόλαια τὰ τῷ δημοσίῳ προσήκοντα προσδιέφθειρε. μεγαλοπρεπὴς δὲ εἰς τὸ κοινὸν ἀναλίσκων, εὐτελέστατα διῃτᾶτο, καὶ οὐδὲν ἔξω τῶν ἀναγκαίων ἐδαπάνα. ἦν δὲ οὔτε τῶν εὐγενῶν, οὔτε πλούσιος. πάντας δὲ τοὺς προσιόντας αὐτῷ προσεδέχετο. τοῖς δὲ φίλοις καὶ πρὸ τῆς ἕω καὶ ἐπὶ τῆς εὐνῆς κατακείμενος συνεγίνετο, καὶ αἱ θύραι τῶν βασιλείων ἀνεῳγμέναι διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἦσαν, καὶ φρουρὸς οὐκ ἦν ἐν αὐταῖς. τό, τε σύμπαν τῇ μὲν προνοίᾳ τῶν κοινῶν αὐτοκράτωρ ἐνομίζετο, τὰ δὲ ἄλλα πάντα κοινὸς καὶ ἰσοδίαιτος ἦν τοῖς λοιποῖς. τῶν δὲ Ἱεροσολύμων ἁλόντων, ὁ Τίτος εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐπανελθών, τὰ ἐπινίκια αὐτός τε καὶ ὁ πατὴρ ἐφ' ἅρματος ἔπεμψαν, συνέπεμπε δὲ σφίσιν αὐτὰ καὶ ὁ Δομετιανὸς ὕπατος ὢν ἐπὶ κέλητος. μετὰ τὸ διδασκάλους ἐν τῇ Ῥώμῃ καὶ τῶν Λατίνων καὶ τῶν Ἑλληνικῶν παιδείας κατέστησε, μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου φέροντας. κατηγορίαν δὲ ὁ Μουκιανὸς τῶν φιλοσόφων πολλὴν ποιησάμενος, ἔπεισε τὸν Οὐεσπασιανὸν ἐξελάσαι αὐτοὺς τῆς Ῥώμης, καὶ πλὴν τοῦ Μουσωνίου ἅπαντας ἀπελά-

ἀπηλάθησαν. χρηματιστὴς δ' ἐνομίζετο, ὅτι ἀνδριάντα στῆσαι αὐτῷ ψηφισαμένων τινῶν, οὗ τὸ ἀνάλωμα μυριάδων ἦσαν πέντε καὶ εἴκοσι, προτείνας τὴν χεῖρα, δότε μοι τὸ ἀργύριον εἶπεν· ἡ γὰρ βάσις αὐτοῦ αὕτη ἐστί. καὶ πρὸς τὸν τίτον ἀγανακτοῦντα τέλει τινὶ ἐπ' αὐτοῖς καταδεδειχθέν, ἀπὸ χρυσοῦς ἐξ αὐτοῦ περιστρεψάμενος λαβών, ἰδὲ τέκνον εἰπεν ὄζουσιν; ἐπεβουλεύθη δ' ὑπὸ ἀλιηνοῦ καὶ ὑπὸ μαρκέλλου. φωραθέντων δέ, ὁ μὲν ἀλιηνὸς ἐν τοῖς βασιλείοις ἐσφάγη, τοῦ τίτου κελεύσαντος· μάρκελλος δὲ κριθεὶς ἐν τῷ συνεδρίῳ, καὶ καταδικασθεὶς, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀνεῖλε, ξυρῷ τεμὼν τὸν λαιμόν. οὐεσπασιανὸς δὲ νοσήσας πυρετοῖς μετήλλαξεν· ὡς δέ τινες ἔφασκον, τοῦ τίτου καταψευδόμενοι, φάρμακον ἐν συμποσίῳ τινὶ πεπωκώς. ἐπιτιμώντων δὲ αὐτῷ νοσοῦντι τῶν ἰατρῶν, ὅτι νοσῶν πάντα τὰ τῇ ἀρχῇ προσήκοντα ἔπραττε, τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη, ἑστῶτα δεῖ ἀποθνήσκειν. ἐπεβίω δὲ ζήσας ἔτη πρὸς ἐννέα ἑξήκοντα, καὶ μῆνας ἑπτά, καὶ ἡμέρας ἑπτά· μοναρχήσας δ' ἔτη δέκα, ἓξ δεόντων ἡμερῶν.

τελευτὴ οὐεσπασιανοῦ.

Μοναρχία Τίτου καίσαρος.

Τούτου δὲ τελευτήσαντος, ὁ τίτος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο. ὃς μοναρχήσας, οὔτε φονικὸν οὔτε ἐρωτικὸν ἔπραξεν, ἢ ὅτι μετέβαλε, ἢ ὅτι ἐπὶ βραχύτατον, ὥς γε ἐν ἡγεμονίᾳ εἰπεῖν, ἐπεβίω. δύο γὰρ ἔτη μετὰ τὴν αὐταρχίαν, καὶ μῆνας δύο, ἡμέρας τε εἴκοσιν ἔζησεν, ἐπ' ἐννέα καὶ τριάκοντα ἔτεσι, καὶ μησὶ πέντε, καὶ ἡμέραις πέντε καὶ εἴκοσι. διὸ καὶ ἐξισοῦσιν αὐτὸν ἄγουσι τῇ τοῦ αὐγούστου πολιτείᾳ, ὅτι οὔτ' ἐκεῖνος ἐφιλήθη ἄν, εἰ ἐλάττω χρόνον ἐζήκει, οὔτ' ἂν οὗτος, εἰ πλείονα. ὁ μὲν ὅτι τραχύτερος κατ' ἀρχὰς διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς στάσεις γενόμενος, ἠδυνήθη μετὰ ταῦτα εὐεργεσίαις ἐν τῷ πολυχρονίῳ λαμπρυνθῆναι· ὁ δ' ὅτι ἐπιεικῶς ἄρξας ἐν ἀκμῇ τῆς δόξης ἀπέθανε, τάχ' ἂν ἐλεγχθείς, εἴ γε ἐβίω ἐπὶ μακρόν, ὅτι εὐτυχίᾳ πλείονι ἢ ἀρετῇ ἐχρήσατο. οὔτε δέ τινα τῶν βουλευτῶν ἐν τῇ αὐτοῦ ἡγεμονίᾳ ἀπέκτεινε, καὶ γράμματα ἐξέδωκε, βεβαιῶν πάντα τὰ ὑπὸ τῶν πρότερον αὐτοκρατόρων δοθέντα τισίν. ἦν δὲ περὶ χρήματα ἀκριβής, καὶ οὐ μάτην ἀνήλισκεν, οὐδ' ἐνίους μέντοι διὰ ταῦτα ἐκόλασέ ποτε. ἐπὶ τούτου καὶ ὁ ψευδονέρων ἐφάνη, ὃς ἀσιανὸς ἦν, ἐκαλεῖτο δὲ τερέντιος μάξιμος, προσεοικὼς δὲ τῷ νέρωνι καὶ τὸ εἶδος καὶ τὴν φωνήν. καὶ γὰρ καὶ ἐκιθαρῴδει. ἔκ τε δὴ τῆς ἀσίας τινὰς προσεποιήσατο, καὶ ἐπὶ τὸν εὐφράτην προχωρῶν, πολλῷ πλείους ἀνηρτήσατο· καὶ τέλος πρὸς ἀρτάβανον, τὸν τῶν πάρθων κατέφυγεν ἀρχηγόν· ὃς καὶ δι' ὀργῆς τὸν τίτον ποιούμενος, ἐδέξατο τοῦτον, καὶ κατάγειν εἰς ῥώμην παρεσκευάζετο. ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τῆς ἡγεμονίας τοῦ τίτου ἔτει πῦρ ἐν καμπανίᾳ πολὺ κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἀθρόον ἐξελάμφθη. τὸ γὰρ ὄρος τὸ βέσβιον κατὰ νεάπολιν ἔχει πυρὸς ἀφθόνους πηγάς, μέσον δέ γε μόνον πεπύρωται, τὰ δ' ἔξω τούτου εἰσὶν ἄπυρα. τῶν οὖν ἐν τῷ μέσῳ κεκαυμένων καὶ τεφρουμένων, αἱ μὲν περιξ κορυφαὶ τὸ ἀρχαῖον σώζουσιν ὕψος· τὸ δὲ μέσον δαπανηθὲν τῷ πυρί, κοῖλον ἐκ τοῦ συνιζάνειν ἐγένετο, καὶ ἀναδίδοται ἐξ αὐτοῦ διὰ μὲν νυκτὸς φλόξ, τῆς δ' ἡμέρας καπνός, καὶ ποτὲ μὲν μᾶλλον, ἐνίοτε δ' ἔλαττον. ἄλλοτε δὲ καὶ τέφραν ἀναβάλλει, ὅταν ἀθρόον ὑφιζήσῃ. καὶ λίθους ἀναπέμπει, ὅταν ὑπὸ πνεύματος ἀρθῇ, ἠχεῖ τε καὶ βοᾷ, μὴ συμπεπιλημένας, ἀλλ' ἀραιὰς καὶ ἐλευθέρας τὰς ἀναπνοὰς ἔχον. τοιοῦτον μὲν ἐστὶ τὸ βέσβιον. τότε δὲ κτύπος ἐξαίσιος ἐξαπίνης, ὡς τῶν ὀρῶν συμπιπτόντων, ἐξηκούσθη, καὶ ἀνέθορον πρῶτον μὲν λίθοι

περὶ τοῦ ψευδονέρωνος.

περὶ τοῦ βεσβίου ὄρους καὶ τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἀναδιδομένου πυρός, καὶ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ γεγενημένου ἐπὶ τίτου.

urbe pelleret. Auaritiæ crimen ex eo subijt, quod decreta sibi à quibusdam statua precio C C L millium drachmarum, manu extenta, pecuniam sibi dari iussit: nam basim paratam esse. Tito filio ob institutum uectigal quoddam succensenti, aureos inde comparatos ostendit, ac periculum facere iussit an olerent. Aleinus & Marcellus insidiatores eius deprehensi sunt: ac Aleinus Titi iussu in palatio interfectus, Marcellus iudicio damnatus, nouacula sibi gulam præcidit. Vespasianus ex febri decessit, uel ut alij de Tito mentiuntur, ueneno in conuiuio hausto. Obiurgatus à medicis, quòd in morbo omnia munia obiret: Imperatorem, respondit, stantem mori oportere. Extinctus est anno ætatis nono & L X, mense & die octauo, Imperij anno decimo, V I diebus minus.

Lucri bonus est odor ex re qualibet.

Insidiatores.

Obitus.

Imperium Titi.

Huic defuncto Titus successit: qui tempore imperij, neque crudeliter, neque libidinose quicquam fecit, siue ob mutatos mores, siue ob exiguum tempus quo imperauit. Nā rerum potitus, biennium duntaxat, menses V, & dies X X V uixit. uitæ autem eius spaciū fuit annorum X X X I X, mensium V, dierū X X V. Quare cum longæuitate Augusti comparatur, quod nec is adamatus esset, si pauciores annos uixisset: nec hic, si plures. quòd ille principio propter bella & seditiones asperior, longo illo spacio beneficentia inclaruit: hic moderatè gesto imperio, in ipso gloriæ fastigio decessit. quòd si diu uixisset, crimini dari fortè potuisset, eū magis fortuna quàm uirtute usum fuisse. In principatu suo nullum senatorē occidit: priuilegia à superioribus imperatorib. concessa, literis publicè propositis cōfirmauit. Pecunia accuratè cōseruauit, nec temere consumpsit, neque tamen quenquam ex auaritia supplicio affecit. Sub eo Pseudonero extitit, homo Asianus, nomine Terentius Maximus, Neroni & facie & uoce similis. nam ad citharam quoque canebat. Is cōparata in Asia factione, & ad Euphratem progressus, manu lōgè maiore facta, deniquè ad Artabanum Parthorum regem cōfugit. Qui Tito iratus, illum receptū, Romā reducere instituit. Primo anno principatus Titi, sub autumnū subitò ingens in Campania incendiū extitit. Vesuuius enim mons iuxta Neapolim, copiosos ignis fontes continens, in medio duntaxat ardet, exteriora carent igni. Proinde cacumina in circuitu ueterem altitudinem obtinent, medietate exusta & depressa. Vnde noctu flamma, interdiu fumus, aliàs maior, aliàs minor erumpit: aliquando etiā subitò dehiscens, cineres, & saxa ui uentorum impulsa eiaculatur: & cum murmure resonat, ob spiracula nō densa, sed rara & libera. Ac talis est Vesuuius. tum autem immani tumultu, quasi montes inter se collliderentur, subitò exaudito, primùm ingen

Titus Augusto comparatur.

Pseudonero.

Vesuuij incendium.

tia ſaxa exilierunt, deinde magnus ignis & fumus immenſus, ut Sol occultaretur, & lux in tenebras conuerteretur. Eſt & cineris uis ineffabilis effuſa, quo in aere, terra & mari diſsipato, piſces & uolucres perierunt: & duo oppida Herculanũ & Põpeij, populo in theatro cõſidente, ſunt oppreſſa. Tantũ porrò cineris fuit, ut aliquantũ etiã in Africam, in Aegyptũ & Syriam, ipſamq́; Romã perferret. Vnde peſtilentia conſecuta eſt. Titus uerò Cãpanis colonos miſit, & pecunias donauit, eorũ præſertim qui ſine hæredibus deceſſerant: ipſe à nemine quicq́;, etſi multi offerrent, accepit. Multa publica ædificia de ſuo extruxit: ludos mirabiles fecit, in quibus globulos ligneos deijciebat, in quorum alijs eſculẽti aliquid, alijs ueſtis, alijs aurũ, equi, iumẽta, pecudes, mãcipia inſcripta erant. quæ qui rapuerãt, cum ad diſpenſatores pertuliſſent, ea accipiebãt, quæ inſcripta erãt. Huius eſt etiã celebrata illa uox, cum dixit. „Hodie nõ „imperaui, quia nemini benefeci. Primo eius anno Linus, primus Romanorũ epiſcopus, moriens thronũ * Anacleto reliquit. Anno ſequẽti deceſsit Titus, uel inſidijs fratris, uel ex morbo. A' Domitiano certè quidẽ ſpirãs adhuc, cũ diutius forſitã uiuere poſſet, in ciſtam niue plenam eſt coniectus, quaſi morbus refrigerationem poſtularet. Moriturus ſe unũ quiddã peccaſſe dixit, quod quale eſſet, non explicauit. Quidã id ad Domitiã fratris uxorẽ, quã duxerat, referunt: alij ad Domitianũ, quem apertè ſibi inſidiantem, non peremiſſet: à quo & ipſe interijt, & Romanũ imperium tali uiro tradidit.

Titi benignitas. — *Anacletus II Romanus Epiſcopus.* — *Titi obitus.*

Imperium Domitiani.

IS Tito adhuc ſpirante Romã equitauit: caſtraq́; ingreſſus, & cognomentũ & poteſtatẽ imperatoris accepit: homo audax, iracundus, inſidiator, occulti ingenij, mortaliũ neminem ex animo diligens, præter mulieres quaſdam: ſummũ erga eos quos maximè perditos cupiebat, amorẽ ſimulãs: infidus ijs q ipſi gratificabãtur, & in rebus atrociſsimis operã nauabãt. Nã qui maximã ei pecuniã ꝓcurabant, aut multos calumniabant, eos occidebat, ut ab illis dũtaxat iniuriæ ꝓficiſci uiderent. Patris & fratris amicos, ut homo peſsimus, partim ignominioſe tractabat, partim occidebat. Vxorẽ Domitiã per cauſam adulterij repudiauit, Paride ſaltatore in media uia illius cauſa occiſo. Cum filia fratris Iulia, tanq́; uxore, haud diſsimulãter rẽ habebat. Deinde à populo exoratus, in gratiã cũ Domitia redijt, ſed Iuliæ cõſuetudine nihilo ſecius uſus eſt. In Galliã ꝓfectus, & trans Rhenũ, agros eorũ cũ quib. pax intercedebat, populatus, quaſi re præclarè geſta ſuperbiebat, aucto militib. ſtipendio ob uictoriã ſcilicet. Nã cum eis ſeptuagenæ quinæ drachmæ ſoluerentur: centenas dari iuſsit. Cuius largitionis cũ pœnituiſſet, ſtipendijs non imminutis, ſed numero militũ cõtracto, utraq; re Reip. multum incõmodauit: q nec ſatis erãt qui eam defenderẽt, & ma-

Domitiani elogia. — *Stipendia militum aucta.*

λίθοι ὑπερμεγέθεις, ἔπειτα πῦρ πολὺ, καὶ καπνὸς ἄπλετος, ὡς καὶ τὸν ἥλιον συγκρυφθῆναι, καὶ σκότος ἐκ φωτὸς γενέσθαι, καὶ τέφρα δὲ ἀναφυσηθῆναι ἀμύθητος, ὡς ἐπί τε γῆς καὶ τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἀέρος κατασκεδασθῆναι πάντας, καὶ τοὺς ἰχθύας τά τε ὄρνεα διαφθαρῆναι, καὶ δύο πόλεις τό, τε Ἡρκουλάνεον καὶ τοὺς Πομπηίους, ἐν θεάτρῳ τοῦ δήμου αὐτῶν καθημένου, κατακχωσθῆναι. τοσαύτη δὲ ἦν ἡ τέφρα, ὥστε τι αὐτῆς καὶ ἐς ἀφρικὴν ἐλθεῖν, καὶ ἐς συρίαν, καὶ ἐς τὴν αἴγυπτον, καὶ ἐς αὐτὴν τὴν ῥώμην, ἐξ ἧς ὕστερον λοιμώδης νόσος ἐνέσκηψεν. ὁ δ' οὖν τίτος τοῖς καμπανοῖς καὶ οἰκιστὰς ἔπεμψε, καὶ χρήματα ἐδωρήσατο ἄλλα τε, καὶ τὰ τῶν ἀκληρονομήτων. αὐτὸς δὲ οὐδὲν παρ' οὐδενός, καίτοι πολλῶν διδόντων, ἐδέξατο. πολλὰ δὲ τῶν δημοσίων ἔργων αὐτὸς ἐκ τῶν οἴκοθεν, καὶ ἀγῶνας ἐποίησε θαυμαστούς, ἐν οἷς σφαιρία ξύλινα μικρὰ ἄνωθεν ἐρρίπτει, σύμβολον ἔχοντα τὸ μὲν ἐδωδίμου τινός, τὸ δὲ ἐσθῆτος, ἄλλο χρυσοῦ, ἵππου, ὑποζυγίων, βοσκημάτων, ἀνδραπόδων. ἃ οἱ ἁρπάζοντες πρὸς τοὺς δοτῆρας αὐτῶν ἀπάγοντες, τὸ ἐπιγεγραμμένον ἐλάμβανον. τούτου δὴ καὶ ὁ ἀοίδιμος ἐκεῖνος φωνή, εἰπόντος· σήμερον οὐκ ἐβασίλευσα, ἐπεὶ οὐδένα εὐηργέτησα. τότε δὴ πρώτῳ ἔτει λῖνος ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος τῆς ῥωμαίων ἐκκλησίας τελευτῶν, ἀνεγκλήτῳ τὴν ἀρχιερωσύνην παρέδωκε. τῷ δὲ ἐπιγενομένῳ ἔτει μετήλλαξεν ὁ τίτος, ὡς μὲν φήμη κρατεῖ, πρὸς τοῦ ἀδελφοῦ ἐπιβουλευθείς, ὡς δέ τινες γράφουσι, νοσήσας. ἐμπνέοντα μὲν γὰρ αὐτὸν ἔτι ὄντα, καὶ τάχα κἂν περιγενέσθαι δυνάμενον, ἐς λάρνακα πλήρη χιόνος ὁ δομετιανὸς ἐνέβαλεν, ὡς δεομένου τῆς νόσου τάχα τινὸς περιψύξεως. ἀποψύχων δ' οὖν λέγεται, ὅτι ἓν μόνον ἐπλημμέλησα. τί δὲ τοῦτ' ἦν, οὐ διεσάφησε. τινὲς μὲν οὖν λέγουσιν, ὅτι τῇ δομετίᾳ ἐχρήσατο τῇ γυναικὶ τοῦ ἀδελφοῦ· ἕτεροι δέ, ὅτι τὸν δομετιανὸν οὐκ ἀπέκτεινεν, ἐπιβουλεύοντά οἱ σαφῶς, ἀλλ' αὐτός τε ὑπ' ἐκείνου ἐφθάρη, καὶ τὴν ῥωμαίων ἀρχὴν ἀνδρὶ τοιούτῳ ἐξέδωκεν.

περὶ ἀρχιερέων ῥώμης.

Αὐταρχία Δομετιανοῦ καίσαρος.

ΕΤΙ γε ὢν τοῦ τίτου ἐμπνέοντος, ἐς τὴν ῥώμην ἀφιππεύσε, καὶ ἐς τὸ στρατόπεδον ἀνελήλυθε, καὶ τὴν ἐπίκλησιν καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἔλαβεν. ἦν δὲ θρασὺς καὶ ὀργίλος, καὶ ἐπίβουλος, καὶ κρυψίνους· ἀνθρώπων δὲ ἐφίλησε μὲν ἀληθῶς οὐδένα, πλὴν τινῶν γυναικῶν. ἐπλάττετο δὲ ἀγαπᾶν, ὃν μάλιστα κτεῖναι ἤθελεν. ἄπιστος γοῦν καὶ πρὸς τοὺς χαριζομένους αὐτῷ, καὶ ὑπουργοῦντας εἰς τὰ δεινότατα ἦν. καὶ ὁπότε τινὲς αὐτῷ ἢ πλεῖστα πορίσειαν χρήματα, ἢ πολλοὺς συκοφαντήσειαν, τούτους ἐκτίννυεν, ἵν' ὑπ' αὐτῶν μόνων δοκῇ προβαίνειν τὰ ἀδικήματα. κάκιστος δὲ ὤν, καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ ἀδελφοῦ φίλους ἀτίμως εἶχε, τοὺς δὲ καὶ διώλεσε. καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ δομετίαν ὡς ἐπὶ μοιχείᾳ ἀπεπέμψατο, τὸν πάριν τὸν ὀρχηστὴν ἐν μέσῃ τῇ ὁδῷ δι' αὐτὴν φονεύσας· καὶ τῇ ἀδελφιδῇ ἰουλίᾳ συνῆν ἀπαρακαλύπτως, ὡς γαμετῇ. εἶτα δεηθέντος τοῦ δήμου, κατηλλάγη μὲν τῇ δομετίᾳ, ἐχρῆτο δὲ οὐδὲν ἧττον τῇ ἰουλίᾳ. καὶ μετὰ ταῦτα ἐς γαλατίαν ἐξορμήσας, καὶ λεηλατήσας τινὰ τῶν πέραν ῥήνου τῶν ἐνσπόνδων, ὠγκοῦτο ὥς τι μέγα κατορθωκώς, καὶ τοῖς στρατιώταις ἐπηύξησε τὴν μισθοφοράν, τάχα διὰ τὴν νίκην. πέντε γὰρ καὶ ἑβδομήκοντα δραχμὰς ἑκάστου λαμβανόντων, ἑκατὸν ἐκέλευσε δίδοσθαι. μεταμεληθεὶς δὲ τὴν μὲν ποσότητα οὐκ ἐμείωσε, τὸ δὲ πλῆθος τῶν στρατευομένων συνέστειλε. καὶ ἑκατέρωθεν μεγάλα τὸ δημόσιον ἔβλαψε, μήθ' ἱκανοὺς τοὺς ἀμυνοῦντας αὐτῷ ἔτο-

καὶ τούτους μεγαλομίσθους ποιήσας. καὶ τοῖς θεραπεύουσι δὲ καὶ τοῖς μὴ ἀμφοτέροις ὁμοίως ἤχθετο, τοῖς μὲν ὡς θωπεύουσι, τοῖς δὲ ὡς καταφρονοῦσι. νίκας δὲ ψευδεῖς πλαττόμενος, ὕπατος μὲν ἐπ' ἔτη δέκα, τιμητὴς δὲ διὰ βίου κεχειροτόνητο. πολλοὶ δὲ τῶν ὑποτελῶν Ῥωμαίοις ἀφίσταντο, χρήματα βιαίως πρασσόμενοι, ὡς καὶ οἱ Νασαμῶνες. τούς τε γὰρ τῶν χρημάτων πράκτορας ἔφθειραν, καὶ τὸν Νουμιδίας ἄρχοντα Φλάκκον ἐπελθόντα σφίσιν οὕτως ἐνίκησαν, ὡς περθῆσαι καὶ τὸ στρατόπεδον. εὑρόντες δὲ ἐν αὐτῷ τά τε ἄλλα ἐπιτήδεια καὶ οἶνον, ἐμπλησθέντες ὕπνωσαν. καὶ γνοὺς ὁ Φλάκκος τοῦτο, ἐπέθετο αὐτοῖς, καὶ πάντας ἀπώλεσε, καὶ τοὺς ἀμάχους διέφθειρεν ἅπαντας. ἐφ' ᾧ ὁ Δομιτιανὸς ἐπαρθεὶς, εἶπε πρὸς τὴν βουλὴν, ὅτι Νασαμῶνας ἐκώλυσα εἶναι. ἤδη γὰρ καὶ θεὸς ἠξίου νομίζεσθαι, καὶ δεσπότης καλούμενος καὶ θεὸς ὑπερηγάλλετο. ταῦτα οὐ μόνον ἐλέγετο, ἀλλὰ καὶ ἐγράφετο. ἐν δὲ θέᾳ ὑετοῦ πολλοῦ καὶ χειμῶνος σφοδροῦ ἐξαίφνης γενομένου, οὐδενὶ ἀναστῆναι ἐκ τῆς θέας ἀπαλλαγῆναι, ἀλλ' αὐτὸς μανδύας ἀλλασσόμενος, ἐκείνοις οὐδ' ἐν μεταμφιέσασθαι ἐπεχώρησε· κἀκ τούτου πολλοὶ νοσήσαντες, ἐτελεύτησαν. ὅσοι δ' ὑπ' αὐτοῦ κολασθέντες, οὐκ ἄν τις ἐξαριθμήσασθαι δύναιτο, συχνοὶ δὲ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες τῶν πλουσίων ἐπὶ μοιχείᾳ ἐκολάσθησαν, ὧν τινες καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἐμοιχεύθησαν, καὶ ἄλλας δὲ αἰτίας πολλοὶ ἐζημιώθησαν καὶ ἀπέθανον. γυνὴ γάρ τις ὅτι ἐναντίον εἰκόνος αὐτοῦ ἀπεδύσατο, ἐφονεύθη· καὶ ἕτερος, ὡς ἀστρολόγοις ὡμιλήκει. Μέττιον δέ τινα, ὃν ἡ φήμη μοναρχῆσαι μέλλειν ἐκήρυττεν, ἐξορίσας ἐφόνευσεν, ἐγκαλέσας αὐτῷ, ὅτι ἐν τοῖς τοῦ κοιτῶνος τοίχοις εἶχε γεγραμμένην τὴν οἰκουμένην. καὶ σοφιστήν τινα, ὅτι ποτὲ μελέτην κατὰ τυράννων συνεγράψατο, θανάτῳ ἐκόλασε. πολλοὶ δὲ καὶ ὡς φιλοσοφοῦντες διώλοντο, καὶ οἱ λοιποὶ ἐξηλάθησαν. τοιαῦτα δὲ πράττων ἐπιβουλεύθη παρά τε Παρθενίου καὶ Σιγήρου τῶν πρακοιτῶν αὐτοῦ, καὶ ἐν Τέλλου τοῦ τὰ τῆς ἀρχῆς βιβλία διέποντος, καὶ Στεφάνου ἀπελευθέρου. τὴν δ' ἐπιβουλὴν οὔτε ἡ γυνὴ αὐτοῦ Δομιτία ἠγνόησεν, οὔτε ὁ ἔπαρχος Νορβανός, οὔτε ὁ συνάρχων Πετρώνιος. ἥ τε γὰρ Δομιτία ὑπ' αὐτοῦ μισουμένη, ἐδεδίει μὴ ἀποθάνῃ, καὶ οἱ ἄλλοι οὐκέτ' αὐτὸν ἐφίλουν. λέγεται δὲ, ὅτι πάντας ἅμα αὐτοὺς ὁ Δομιτιανὸς ὑποπτεύων ἀποκτεῖναι ἐμέλλετο· καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν ἀπογραψάμενος, ἐν τῇ κλίνῃ ἐπέθετο ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον· καί τι παιδίον τὴν ἀπογραφὴν ἀφελόμενον ἐφόρει, μὴ εἰδὸς τί φορεῖ. ἐντυχοῦσα δὲ ἡ Δομιτία αὐτῷ, καὶ ἀναγνοῦσα τὰ γεγραμμένα, κἀκείνοις ἐμήνυσε, κἀκ τούτου συνετάχυναν τὴν ἐπιβουλήν. καὶ πολλὰ δὲ σημεῖα ἐγένοντο οὐκ αἴσια. Λαργῖνος δέ τις Πρόκλος ἐν Γερμανίᾳ προειπών, ὅτι κατὰ τήνδε τὴν ἡμέραν τελευτήσει ὁ Δομιτιανὸς, ἐπέμφθη διὰ τοῦτο συλληφθεὶς εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ ἐρωτηθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἔφη τοῦτο οὕτω γενήσεσθαι. κατακριθεὶς δὲ θανεῖν, ἀνεβλήθη, ὅπως μετὰ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἔφη ἐξολεῖσθαι μέλλειν τὸν Δομιτιανόν, φονευθῇ. σφαγέντος δὲ τοῦ Δομιτιανοῦ κατ' ἐκείνην, ἐσώθη. ἕτερος δέ τις εἰπὼν αὐτῷ, ὁπότε καὶ ὅπως φθαρήσεται, ἠρωτήθη, ὁποίῳ καὶ αὐτὸς τρόπῳ θανεῖται· καὶ φήσας, ὡς ὑπὸ κυνῶν ἀναλωθήσεται, ζῶν κατακαυθῆναι, καὶ τῷ πυρὶ προσερρίφη. ὑετοῦ δὲ καταρραγέντος πολλοῦ, ἡ μὲν πυρὰ ἐσβέσθη, ἐκεῖνον δὲ ὀπίσω τὰς χεῖρας δεδεμένον, καὶ ἐπικείμενον αὐτῇ, κύνες εὑρόντες διεσπάραξαν. τῷ δὲ Δομιτιανῷ τὸ μεσημβρινὸν ἀναπαυομένῳ, τὸν Στέφανον ὡς τῶν ἄλλων ἐρρωμενέστερον εἰσέπεμψεν ὁ Παρθένιος. καὶ ἔπληξε μὲν ὁ Δομιτιανὸν, οὐ μὴν καιρίαν, ἀλλὰ κατεβλήθη ὑπ' αὐτοῦ ἐκεῖτο· αὖθις

& magna stipendia accipiebant. Eos à quibus obseruabatur, & à quib. negligebatur, ex æquo oderat: alteros ut adulatores, alteros ut contemptores. Falsis uictorijs iactandis Consulatum in decenniũ, censurã per omnẽ ętatẽ accepit. Multi prouinciales ob uiolẽtas exactiões defecerũt, ut Nasamones: qui & quæstores occiderũt, & Numidiæ prætorẽ Flaccũ ita uicerũt, ut castris eius potirentur. in quib. cũ præter alia cibaria, uini quoq; copiã reperissent, inebriati obdormiuerũt. quo Flaccus cognito, eos aggressus internecione deleuit, ac ne* imbelli quidẽ ætati pepercit. Quo successu elatus Domitianus, ad senatũ dixit, se Nasamonib. uita interdixisse. Iam enim Deũ se perhiberi uolebat, & Deũ ac dominũ nominari summopere lætabatur. Atq; hęc nõ tantũ dicebantur, sed etiã pingebãtur. Cũ in spectaculo magna pluuia & tẽpestas subitò erupisset, neminẽ discedere aut alias uestes induere passus, ipse penulas subinde mutauit. Vnde multi læsa ualetudine perierũt. Eos quos supplicijs affecit, nemo numerare queat: ac inter cæteros ob adulterij crimẽ multi locupletes et uiri & mulieres, quarũ aliquas ipse constuprarat, pœnas dederũt. Sũt & alijs de causis multi & mulctati, & interfecti. Nã mulier quædã q; se ante illius statuã exuisset, occisa est: alius, ut cũ astrologis collocutus. Metiũ quendã, quem rerũ potiturũ esse fama erat, relegatũ occidit, per eã causam, q; orbem terrarũ in cubiculi sui parietib. pictũ haberet. Rhetorẽ quendã, q; exercẽdi ingenij causa cõtra tyrãnos declamasset, capite mulctauit. Multi ob philosophiæ studiũ perierũt, pulsis reliquis. Ad hũc modũ grassanti insidię structę sunt à Parthenio & Sigero cubiculi custodib. & ab Entello q à libellis erat Reip. & à Stephano liberto. Earũ insidiarũ & Domitia uxor, & Norbanus præfectus, & collega Petronius cõscij fuerũt. Nã Domitia, quæ se inuisam illi esse sciret, cædẽ metuebat, cæteris nõ amplius eũ diligẽtib. Fertur autẽ eos oẽs ob suspicionẽ occidere in animo habuisse, eorũq; nomina pugillarib. inscripta, sub ceruicali suo posuisse. Eã descriptionẽ pusio quidã abstulit, quid ferret ignarus: qua Domitia forte fortuna lecta, & cæteris indicata, effecit, ut insidiæ maturarentur. Interitus ei multis signis est prenũciatus. Nã Proclus quidã Larginus, q; in Germanica prædixerat, certo die Domitianũ obiturũ esse: cõprehensus, eaq; de causa Romã missus, & ab ipso rogatus, idẽ affirmauit: & capitis dãnatus, & asseruatus, ut post eũ diẽ quo Domitianũ periturũ esse dixerat, occideretur, eo die illo interfecto, euasit. Alius, q ei tẽpus & modũ interitus prędixerat, interrogatus abeo, quo ipse mortis genere obiturus esset? Respõdit, se à canib. esse lacerãdũ. Dãnatus igitur ut uiuus cremaretur, & in ignẽ cõiectus est. Sed ingẽti pluuia rogo extincto, ille reuinctis post tergũ manib. à canibus est discerptus. Cæterùm Parthenius Stephanũ ut robustiorẽ cõtra Domitianũ meridiantẽ misit, q ictu, sed nõ lethali, prostrato incubuit,

Nasamonum excidium.

Insidiæ structæ Domitiano.

Signa interitus Domitiani.

Proclus Larginus.

Asceletario mathematicus.

Domitiani cædes.

cubuit, donec alijs adiutātibus tyrannū planè cōfecit. Occiso Domitiano, Stephanus etiam cōcursu eorū qui cōiurationis expertes erant, perijt. Apollonius uerò Tyaneus, Pythagoricus philosophus, & magus insignis, tum Ephesi ad populū uerba faciens ea hora qua Domitianus cædebaẽ (ut pòst ex ijs quæ utrobiq; acciderunt, certò compertū est) cū aliquandiu attonitus stetisset, tandem exclamauit, Euge Stephane, rectè Stephane, feri sceleratū: percussisti, uulnerasti, occidisti. Hoc Philostratus Lēnius in Apollonij uita refert. Vixit Domitianus annos XLIIII, menses XI, dies VI & XX. Imperauit annos XV, & dies V. Quarto anno imperij eius, Alexandrinæ ecclesiæ primo post Marcū apostolum pontifici defuncto, Abilius successit, secūdus Alexādriæ pōtifex. Decimo anno principatus eius defuncto Anēcleto, Clemēs pontificatū Romanū suscepit, tertius, Eusebio autore, urbis episcopus. Hic odiosissimus Imperator persecutionem Christianorū post Neronē redintegrauit, illius in oppugnādo numine audaciam imitatus: & Ioannē apostolum, eundemq; Euangelistam, ob preconiū in insulā Patmō relegauit, Dauidisq; posteros tolli iussit. quā rē Eusebius Egesippi uerbis ad hunc exponit modū: Adhuc superstites erant nepotes Iudæ, qui frater Domini secundū carnem dicitẽ, quos ut Dauidis posteros quidā detulerūt. Eos Domitianus ad se adductos percōtatus est, an Dauidici essent: Illis affirmantibus, interrogare perrexit, quot fundos possiderent, & quantū pecuniæ haberēt: Cui illi respōderūt, IX millia denariorū tantū se habere: eaq; nō in pecunia, sed in æstimatione fundorū, unde & ipsi labore suarū manuū uictitarēt, & tributa penderēt. & manuū callos pro laboris argumento ostenderūt. Interrogati etiā de Christi regno, cuiusmodi id esset: & ubi, & quando reuelandū: id nō esse mundanū, dixerūt, neq; terrenū, sed cœleste, & in cōsummatione seculorum reuelandū. His auditis Domitianus, eos ob uilitatem cōtempsit, & liberos dimisit, & persecutionē edicto inhibuit. Vt aūt pessimus fuit, ita uitam uiolenter abrupit: quod utinā ante susceptum imperium factum esset.

Apollonius Tyaneus.

Abilius II Alexandrinus episcopus.

Clemēs III Romanus episcopus.

Ioannes in Patmo.

Dauidicæ familiæ extirpādæ cōsilium.

Imperium Neruæ.

Qui aūt Domitiāo insidiabanẽ, id facinus nō prius aggressi, q; certū successorem nacti essent, principatum Neruæ optimo & nobilissimo uiro detulerūt, qui ob prædictū ab astrologis imperiū penè perijsset. Domitianus enī omniū principū natalicijs diebus & horis indagatis: ea quoq; de causa nō paucos, q potentes fore putabanẽ, sustulit. occidisset & hūc, nisi astrologus quidā illi bene cupiens, eū intra paucos dies esse moriturū dixisset. Quod cū uerū esse crederet, cæde eius abstinuit, quē iā ab ipsa natura quasi capitis dānatū esse putabat. Nerua aūt ob eā pdictionē facilius persuaderi sibi passus est, ut Domitiāo interfecto, statim susciperet

Nerua ab astrologo seruatus.

αὖθις ὑπ' ἐκείνου καὶ ἕτερον προσκατεσχέθη. καὶ ὁ μὲν οὕτω κατεσφάγη, καὶ ὁ Στέφανος δὲ προσαπώλετο, συνδραμόντων ἐπ' αὐτὸν τῶν μὴ μετεσχηκότων τῆς συνωμοσίας. Ἀπολλώνιος δὲ ὁ Τυανεὺς (φιλόσοφος δὲ οὗτος ἦν Πυθαγορικός, γόης δὲ μάλιστα) ἐν Ἐφέσῳ τότε διάγων, καὶ τῷ πλήθει διαλεγόμενος, κατὰ τὴν ὥραν καθ' ἣν ὁ Δομετιανὸς ἀνῃρεῖτο, ὡς ὕστερον ἐκ τῶν ἑκατέρωθεν γενομένων ἀνεκαλύφθη, ἐπί τινα ὥραν σιγήσας ἔστη, ἄφνω δ' ἐβόησεν, εὖγε Στέφανε, καλῶς Στέφανε, παῖε τὸν ἀλιτήριον· ἔπληξας, ἔτρωσας, ἀπέκτεινας. τοῦτο δὲ καὶ ὁ Φιλόστρατος τὸν τοῦ Ἀπολλωνίου βίον συγγεγραφώς, οὕτως ἀναγέγραφεν. ἔζησε δὲ Δομετιανὸς ἔτη πρὸς τέσσαρσι τεσσαράκοντα, καὶ μῆνας δέκα, καὶ ἡμέρας ἓξ καὶ εἴκοσιν. ἐμονάρχησε δ' ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα, καὶ ἡμέρας πέντε. ἐπὶ δὲ τῷ τετάρτῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ μοναρχίας, ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας πρῶτος μετὰ Μάρκον τὸν ἀπόστολον ἀρχιερεὺς γεγονὼς ἐτελεύτησε, καὶ Ἀβίλιος αὐτὸν διεδέξατο, δεύτερος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας γενόμενος. τῷ δωδεκάτῳ δ' ἔτει τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ τελευτήσαντος Ἀνεγκλήτου, Κλήμης τὴν ἀρχιερωσύνην τῆς Ῥώμης διεδέξατο, τρίτος ταύτης χρηματίσας ἐπίσκοπος κατὰ τὸν Εὐσέβιον. οὗτος ὁ ἔχθιστος αὐτοκράτωρ μετὰ τὸν Νέρωνα, αὖθις τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμὸν ἀνεκίνησε, τῆς ἐκείνου θεομαχίας διάδοχος γενόμενος, ὃς καὶ τὸν ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ διὰ τὸ κήρυγμα περιώρισε, καὶ τοὺς ἐκγόνους Δαβὶδ ἀναιρεῖσθαι προσέταξε. τοῦτο δ' ἱστορῶν ὁ Εὐσέβιος τὸν Ἡγήσιππον παράγει λέγοντα, ὅτι ἔτι δὲ περιῆσαν υἱωνοὶ Ἰούδα τοῦ κατὰ σάρκα λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, οὓς τινες προσήγγειλαν ὡς ἐκ γένους ὄντας Δαβίδ. τούτους πρὸς αὐτὸν ἀχθέντας ὁ Δομετιανὸς ἤρετο, εἰ ἐκ Δαβὶδ εἰσί· καὶ κατειπόντων προσεπήρετο αὖ, πόσας κέκτηνται κτήσεις, ἢ πόσων δεσπόζουσι χρημάτων· οἱ δ' ἔφασαν ἐννακισχίλια δηνάρια ὑπάρχειν αὐτοῖς μόνα, καὶ ταῦτα οὐκ ἐν ἀργυρίοις ἔχειν, ἀλλ' ἐν διατιμήσει γῆς, ἐξ ἧς αὐτούς τε διατρέφεσθαι αὐτουργοῦντας καὶ τοὺς φόρους εἰσφέρειν· καὶ τὴν τῶν χειρῶν δὲ τραχύτητα ἐπεδείκνυον τῆς αὐτουργίας μαρτύριον. ἐρωτηθέντες δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ βασιλείας, ὁποία τις εἴη, καὶ ποῦ, καὶ πότε φανησομένη· οὐ κοσμικὴν αὐτὴν εἶναι, οὐδ' ἐπίγειον ἀπεκρίναντο, ἀλλ' ἐπουράνιον, ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων φανησομένην. ἐφ' οἷς ὡς εὐτελῶν αὐτῶν καταφρονήσας ὁ Δομετιανός, ἐλευθέρους ἀφῆκε, καὶ τὸν διωγμὸν προστάγματι ἔπαυσεν. ὁ μὲν οὖν κάκιστος γεγονώς, βιαίως ἀπέρρηξε τὴν ζωήν, ὡς ὤφελε καὶ πρὸ τῆς μοναρχίας.

ὅτι Ἀπολλώνιος ὁ Τυανεὺς ἐν Ἐφέσῳ ὤν, ἔγνω τὴν τοῦ Δομετιανοῦ σφαγήν.

περὶ Ἀβιλίου.

ὅτι καὶ ὁ Δομετιανὸς διωγμὸν ἐποίησε κατὰ Χριστιανῶν, καὶ τὸν θεολόγον ἐν Πάτμῳ ἐξώρισε.

περὶ τῶν ἐκ γένους Δαβὶδ τοῦ κυρίου συγγενῶν.

Ἀνάρρησις Νερούα καίσαρος.

Ἡ δ' ἡγεμονία εἰς Νερούαν μετῆλθεν, ἄνδρα καὶ εὐγενέστατον καὶ ἐπιεικέστατον. οἱ γὰρ τῷ Δομετιανῷ ἐπιβουλεύοντες, οὐ πρότερον ἔργου ἥψαντο, πρὶν τὸν διαδεξόμενον τὴν αὐταρχίαν ἐβεβαιώσαντο. ἦλθον οὖν ἐπὶ τὸν Νερούαν, ὃς ἀστρολόγων ὅτι μοναρχήσει φησάντων, μικροῦ διώλετο ἄν. ὁ γὰρ Δομετιανὸς πάντων τῶν πρώτων τάς τε ἡμέρας καὶ τὰς ὥρας ἐν αἷς ἐγεννήθησαν διασκοπῶν, οὐκ ὀλίγους κἀκ τούτου τῶν ἐλπιζομένων ἔν τινι δυνάμει ἔσεσθαι προανήλισκε. καὶ τοῦτον ἀπέκτεινεν ἄν, εἰ μή τις τῶν ἀστρολόγων αὐτῷ εὐνοῶν ἔφη, ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν τελευτήσει· πιστεύσας γὰρ οὕτως τοῦτ' ἔσεσθαι, οὐκ ἐβούλετο κἀκεῖνον προσφονεῦσαι, ὡς πάντως μετὰ μικρὸν τεθνηξόμενον. διὰ ταῦτα γοῦν ῥᾷον ἔπεισαν αὐτὸν συνθέσθαι τῇ τῆς ἡγεμονίας καταλήψει καὶ φθαρέντος τοῦ Δομετιανοῦ, εὐθὺς αὐτὸς τὴν αὐταρ-

πατρίδος ἐδίωξεν, καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου ἐξελαθεῖσι δόγματι ἐπανελθεῖν ἐφῆκε, καὶ τὰς οὐσίας ἀπέλαβον. ἡ δέ γε σύγκλητος καθαιρεθῆναι τὰς δομετιανοῦ τιμὰς ἐψηφίσατο. τότε τοίνυν καὶ τὸν μέγαν ἀπόστολον ἰωάννην ἐκ τῆς ἐν τῇ πάτμῳ ὑπερορίας λόγος ἔχει ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν ἔφεσον. ἦν δὲ ὁ νερούας φιλοδίκαιος, καὶ χρημάτων οὐχ ἥττητο. ἐκείνου γὰρ μοναρχοῦντος, ἀττικὸς ὁ τοῦ σοφιστοῦ ἡρώδου πατὴρ, ὡς ὁ φιλόστρατος ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν συγγέγραφε, θησαυρόν τινα εὗρεν ἐπὶ τῆς οἰκίας χρῆμα ἀμύθητον. καὶ φοβηθεὶς ἔγραψε πρὸς νερούαν, ὡς θησαυρὸς ἐπὶ τῆς οἰκίας εὑρέθη μοι, τί οὖν κελεύεις περὶ αὐτοῦ; καὶ ὃς αὐτῷ ἔγραψε. χρῶ τῷ εὑρήματι. ὁ δὲ ἐπ' εὐλαβείας ἔγραψεν αὖθις, ἀλλ' ὑπὲρ ἐμὲ τυγχάνει τὸ εὑρεθέν. καὶ ὁ αὐτοκράτωρ πρὸς τοῦτον, καὶ καταχρῶ, αὖθις ἀντεπέστειλε. τούτου βασιλεύοντος ὁ δεύτερος ἐπίσκοπος ἀλεξανδρείας ἀβίλιος μετήλλαξε τὴν ζωὴν, καὶ κέρδων τῆς ἐκεῖ ἐκκλησίας προέστη. τῆς δὲ ἐν ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας ἰγνάτιος τότε ὁ θεοφόρος προέστατο, δεύτερος καὶ οὗτος ἐπίσκοπος ἐκεῖ μετὰ εὐόδιον χρηματίσας. ὁμοίως δὲ καὶ τῆς ἐν ἱεροσολύμοις τῶν πιστῶν ἐκκλησίας συμεὼν ἐξηγεῖτο, δεύτερος καὶ αὐτὸς μετὰ τὸν συγγενῆ ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ κυρίου λεγόμενον τὴν ἐπισκοπὴν λαχών. ἐπὶ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος αἱ μονομαχίαι καὶ αἱ τούτων θέαι ἀπηγορεύθησαν. ἔπραττε δὲ οὐδὲν ἐν γνώμης ἄτερ τῶν ἐξόχων τῆς βουλῆς. οὗτος ἐνομοθέτησε καὶ τὸ μή τινα τὰ παιδογόνα μόρια τῶν ῥωμαίων ἐκτέμνεσθαι, μήτε μὴν ἄγεσθαι πρὸς γάμον ἀδελφιδῆν. φωράσας δὲ τὸν καλπούρνιον κράσσον καὶ ἄλλους ἐπιβουλεύοντάς οἱ, ἐν τινι θέᾳ πλησίον αὐτοῦ καθίσας, οὐδέπω μηδὲν γνόντας ὅτι πεφώρανται, ξίφη αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, ἵνα τάχα ἴδωσιν αὐτὰ, εἰ εὖ ἐξείργασταί τε καὶ τέθηκται· τῇ δὲ ἀληθείᾳ, ἵνα γνοῖεν ὡς καταπεφρόνηνται εἰ ὁ θάνατος. ἔλεγε δὲ, ὅτι οὕτως ἦρξεν, ὥστε δύνασθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἀποθέσθαι, καὶ ἀσφαλῶς ἰδιωτεῦσαι. διὰ δὲ τρόπων χρηστότητα καὶ γῆρας βαθὺ καταφρονούμενος, ἀναβὰς εἰς τὸ καπιτώλιον ἐξεβόησεν· ἀγαθῇ τύχῃ τῆς τε βουλῆς καὶ τοῦ δήμου, μάρκον οὔλπιον νερούαν τραϊανὸν εἰσποιοῦμαι. εἶτα καὶ καίσαρα ἀνεῖπεν αὐτὸν, καὶ αὐτοχείρως ἐπέστειλε τῷ ἀνδρὶ τῆς γερμανίας ἄρχοντι τότε·

Τίσειαν δαναοὶ ἐμὰ δάκρυα σοῖσι βέλεσσιν.

ἄρξας οὖν νερούας ἐφ' ἕνα ἐνιαυτὸν καὶ μῆνας τέσσαρας, μετήλλαξε τὴν ζωὴν νοσήσας, καὶ αὐτοκράτορα τὸν τραϊανὸν προβαλλόμενος.

ὅτι ἰωάννης ἐπανῆλθεν ὁ θεολόγος ἀπὸ τῆς ὑπερορίας.

περὶ θησαυροῦ.

ὅτι ὁ τραϊανὸς υἱοθετήθη καὶ καῖσαρ ἀνερρήθη.

Μοναρχία τραϊανοῦ καίσαρος.

Τραϊανὸς δὲ τὸ γένος, ἄλλως δ' ἰβηρίας, δεύτερον ἔτος ἄγων ἐπὶ τεσσαρακοστῷ ἀπὸ γενέσεως, ὅτε τῆς αὐταρχίας ἐτύγχανεν, ὡς ἐν ἀκμῇ αὐτὸν εἶναι τῆς τε ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, καὶ μήτε θράσους ὑπὸ νεότητος ἐμπίπλασθαι, μήθ' ὑπὸ γήρως ἀμβλύνεσθαι. ἐτίμα δὲ τοὺς ἀγαθοὺς, καὶ εὖ πρὸς πάντας διετίθετο, οὔτ' ἐδεδίει τινὰς, οὔτε μὴν ἀπηχθάνετο, οὔτε προσεῖχε τοῖς διαβάλλουσιν, οὔτ' ἦν ἐξύρροπος πρὸς ὀργὴν, τῶν τε χρημάτων τῶν ἀλλοτρίων ἴσα καὶ φόνων τῶν ἀδίκων ἀπείχετο. καίτοι μεγαλόφρων καὶ μεγαλογνώμων γενόμενος, καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμέσι καὶ ἐν δημοσίοις οἰκοδομήμασιν ἐδαπάνα πολλά. καὶ ἐπεὶ δὲ τὸν ἐν τῇ ῥώμῃ ἱππόδρομον φθαρέντα ἀνήγειρε μείζω τε καὶ περικαλλέστερον, ἐπέγραψεν αὐτῷ, ὅτι ἐξαρκοῦντα τῷ τῶν ῥωμαίων δήμῳ ἐποίησε. καὶ μᾶλλον ἔχαιρε φιλούμενος ἢ τιμώμενος, καὶ ἀγαπητὸς ἦν μὲν τοῖς ὑπηκόοις, τοῖς πολεμίοις δὲ φοβερός. τῆς μὲν οὖν ἐν λόγοις παιδείας οὐ μετέσχηκε, τὸ δ' ἔργον αὐτῆς καὶ ἠπίστατο καὶ εἰργάζετο. οἴνῳ δ' ἡδόμενος, νήφων ἦν· καὶ ἐπτοημένος περὶ μειράκια, οὐδένα ἐλύπησε. φιλο-

ὅτι ἴβηρ ὁ τραϊανὸς τὸ γένος.

peret imperiũ. Cuius prima cura fuit, ut ab illo actos in exiliũ, decreto reuocaret, bonis etiam restitutis. Patres uerò cõscripti honores Domitiano decretos senatuscõsulto abrogarunt. Tũ etiã magnus Apostolus Ioãnes è Patmico exilio Ephesum redisse fertur. Nerua & iusticię amãs, & alienus ab auaritia fuit. Nã cũ Atticus, Herodis rhetoris pater (ut Philostratus in libro quẽ de Rhetorũ uita inscripsit, refert) do- 10 mi suæ ingentẽ thesaurũ reperisset, ne quid ex eo periculi sibi crearetũ timens, Neruæ scripsit, "Thesaurus à me inuẽtus est. Quid ergo iubes? ei rescripsit Nerua, Vtere inuẽto. Cũ ille nondũ securus denuò scripsisset, At cõditionẽ meã inuentũ superat: respõdit Imperator, Etiã abutere." Hoc imperãte, secũdus Alexandrinus episcopus Abilius diẽ suũ obijt, & Cerdo eius ecclesiæ gubernationẽ suscepit. Antiochenæ ecclesiæ Ignatius tũ præfuit, uir Deo plenus, secũ- 20 dus & ipse eius loci episcopus post Euodiũ. Similiter Hierosolymitanæ quoq; fideliũ Ecclesiæ Symeõ præfuit, alter & hic à cognato Iacobo q frater Domini dicitũ, episcopatũ sortitus. Hic Imperator cõpositiones gladiatorũ interdixit. Nihil egit nisi de sententia principũ senatorũ. Legẽ tulit, ne quis in Romano imperio castreũ, neue fratrũ aut sororũ filias ducere liceat. Cũ à Calpurnio Crasso, & alijs insidias sibi fieri deprehẽdisset, eis in spectaculo quodã pxi- 30 mè se collocatis, enses in manus tradidit, ignaris adhuc indicij, ut uiderent scilicet an affabrè facti atq; acuti essent: cũ reuera innueret, mortẽ à se cõtẽni. Aiebat aũt se ita imperasse, ut etiã deposito imperio uitã priuatã tuto posset agere. Sed cũ ob morũ lenitatẽ & ętatẽ cõtẽneretũ, Capitolio cõscẽso exclamauit: "Quod felix faustũq; sit senatui populoq;, M. Vlpiũ Neruã Traianũ adopto." Dein Cæsarẽ quoq; eũ appellauit, eiq; sua manu Germaniã tum obtinẽti scripsit:

40 *Sentiat ob lachrymas nostras tua spicula Graius.*

Obijt ex morbo: imperauit annum unũ, & mẽses IIII, Traiano Imperatore designato.

Attici thesaurus.

Episcopi.

Gladiatorij ludi.

Coniugia.

Insidiæ cõparatæ.

Imperium Traiani.

Traianus genus ex Hispania ducẽs, anno ætatis XLII imperio potitus est, in ipso animi corporisq; uigore, & à iuuenili audacia, & à senili socordia alienus. Bonis honorẽ habebat: bene affectus erga oẽs, neminẽ timebat, neminem ode- 50 rat: delatores cõtẽnebat, nõ pcliuis erat ad iracundiã: aliena pecunia æque ac cædib. iniustis abstinebat: quãuis magno animo, magnoq; ingenio præditus, in uias, portus, operaq; publica magnos sumptus faceret. Cũ circũ equestrẽ collapsum instaurasset, maiorẽq; & pulchriorẽ fecisset, inscripsit, se fecisse tantum, ut populus Romanus satis spacij haberet. Magis gauisus est se amari q honorari: subditis charus, hostib. terribilis esse uoluit. Quãuis disciplina literarũ 60 eruditus nõ esset, rẽ ipsã tamẽ & nouit & exercuit. uini fuit auidior, sed citra ebrietatem: puerorũ magnus amator, sed citra cuiusq; molestiã.

Traiani elogia.

Cum uir bellicosus esset, & res magnas gessisset: ea disciplina milites continebat, ne eos efferri animis pateretur. Vxorem Plotinam habuit. Bello aggressus est Dacas, seu Dacos, secundum Iones, ut Appianus ait XXIII Romanæ historiæ libro: quòd & annua tributa pendere recusabat, & eorum facta ulcisci cupiebat. Cuius aduentum Decebalus gentis eius princeps timuit: non ignarus, Traianum uirum esse rei bellicæ peritissimum. Pugna commissa, Romani multos hostes occiderunt, nec pauciores ex ipsis uulnerati sunt: quorum tanta multitudo fuit, ut cum fasciæ deessent, Traianus ne suæ quidem uesti pepercerit. Cum arcibus magno labore expugnatis, ipsi regiæ appropinquaret: Decebalus per legatos pollicitus, se arma, machinas & fabros traditurum, & quicquid præterea à se postularetur facturum: ipse ad Imperatorem uenit, eúmque humi prostratus adorauit. Deinde Traianus in Italiam reuersus, legatos Decebali secum adduxit: qui in senatum introducti, positis armis, manibúsque captiuorum instar coniunctis, multis uerbis supplicarunt: & pace impetrata, arma receperunt. Traianus triumpho acto, Dacicus cognominatus est. Neque uerò propter rei militaris studium cætera neglexit, sed multis in locis & sæpe ius pro tribunali dixit.

Decebalus Dacorum rex subactus.

Cum Decebalus pactis & conuentis uiolatis, res nouas moliri nunciaretur, denuò contra illum duxit exercitum: qui quia uiribus impar erat, dolo Imperatorem uincere studebat. quem cum accessu esse facilem, & quemuis ad colloquium admittere sciret, transfugas subornauit, qui eum, si possent, occiderent. Sed unus eorum ob suspicionem comprehensus, in quæstionibus arcanum effatus est. Imperator autem ponte per Istrum facto, quod opus omnem admirationem & commemorationem superat, traductóque exercitu, uix ille quidem & cum periculo, sed uicit tamen Dacos. Decebalus præ desperatione seipsum interfecit: ex cóque gens Dacorum, eorúmque prouincia Romanis parêre cœpit. Reperit & thesauros Decebali, quamuis difficilis eorum esset inuentio. Barbarus enim fluuio, qui regiam præterfluebat, aliò traducto, in alueo foueam præaltam excauarat, quam magna auri, maiore argenti, aliarúmque rerum quibus humiditas non nocet, copia iniecta, lapideis tabulis obstruxerat: aggestáque terra, fluuium in ueterem alueum reduxerat. Multa etiam in speluncis abdiderat. Hæc nemine præsente nisi captiuis faciebat: quos, absoluto opere, & rebus occultatis, interficiendos curabat, ne arcanum proderent. Vnus tamen familiaris eius, gnarus ubi thesauri essent, indicium fecit.

Decebali rebellio, interitus, & thesauri.

Pons Istri.

Cum Licinium Suram, uirum diuitem, quem mutuò amabat, quidam ut insidiatorem criminati essent: inuocatus cœnatum ad eum abijt, &, satellitibus ablegatis, Suræ medico oculos curandos, eius tonsori barbã radendã prebuit.

Licinius Sura.

Dein-

φιλοπόλεμος δὲ γεγονώς, καὶ πλεῖστα κατορθωκώς, οὐκ εἴα τοὺς στρατιώτας ὑπερφρονεῖν, οὕτως ἐγκρατῶς αὐτῶν ἦρχεν. ἦν δ' αὐτῷ γυνὴ Πλωτίνα. ἐστράτευσε μὲν ἐπὶ τοὺς Δάκας, ἢ Δακοὺς κατὰ Ἴωνας, ὡς ὁ Ἀππιανὸς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ λόγῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας φησί, μή τι χρήματα ἃ ἐπετείως ἐλάμβανον διδόναι αὐτοῖς ἀνεχόμενος, καὶ δίκας εἰσπράξασθαι τῶν πεπραγμένων αὐτοῖς ἱμειρόμενος. ἐδεδίει οὖν ὁ Δεκέβαλος, ὃς Δακῶν ἦρχε, τὴν τοῦ Τραϊανοῦ κατὰ τοῦ ἔθνους ὁρμήν, εἰδὼς τὸν ἄνδρα στρατηγικώτατον. καὶ πολέμου συρραγέντος σφίσι, πολλοὺς μὲν τῶν πολεμίων ἀπέκτειναν οἱ Ῥωμαῖοι, πολλοὶ δὲ καὶ αὐτῶν ἐτραυματίσθησαν. τοσοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ τραυματίαι, ὡς ἐπιλειπόντων τῶν ἐπιδέσμων, μηδὲ τῆς ἑαυτοῦ ἐσθῆτος φείσασθαι τὸν Τραϊανόν. ἐπεὶ δὲ τά τε ἄκρα, δυσχερῶς μέν, κατέλαβε δέ, καὶ πέλας τῶν βασιλείων ἦλθεν αὐτῶν, πρέσβεις ὁ Δεκέβαλος ἐπεπόμφει, συντιθέμενος τά τε ὅπλα καὶ τὰ μηχανήματα καὶ τοὺς μηχανοποιοὺς παραδοῦναι, καὶ ἄπαν ἕτερον ὃ ἂν ἐπαιτοῖτο ποιῆσαι. καὶ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ἐλθών, ἐς ἔδαφος κατακλιθείς, αὐτῷ προσεκύνησεν. εἶτα ἐς τὴν Ἰταλίαν ὁ Τραϊανὸς ἀναζεύξας, καὶ τοὺς τοῦ Δεκεβάλου πρέσβεις ἐπήγετο. οἳ δὴ εἰσαχθέντες ἐς τὸ συνέδριον, τὰ ὅπλα καταθέμενοι, καὶ τὰς χεῖρας συνάψαντες ἐν αἰχμαλώτων σχήματι, πολλά τε εἶπον καὶ ἱκέτευσαν. καὶ οὕτως σπονδῶν τυχόντες, αὖθις τὰ ὅπλα ἀπέλαβον. Τραϊανὸς δὲ καὶ ἐθριάμβευσε, καὶ Δακικὸς ὠνομάσθη. οὐχ ὡς ἐραστὴς δὲ τῶν ἄλλων ἠμέλει, ἢ οὐκ ἐδίκαζεν, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ καὶ πολλάκις ἐπὶ βήματος ἔκρινεν. ὡς δὲ ἀπηγγέλλετο ὁ Δεκέβαλος αὖθις νεωτερίζων, καὶ ταῖς συνθήκαις οὐκ ἐμμένων, αὖθις καὶ πάλιν πρὸς ἐκεῖνον ἐστράτευσε. καὶ ὁ Δεκέβαλος ἀπειρημένος ἰσχύι, δόλῳ αὐτοῦ περιγενέσθαι διεμελέτησε. καὶ εἰδὼς εὐπρόσιτον ὄντα Τραϊανόν, καὶ τὸν βουλόμενον εἰς ὁμιλίαν δεχόμενον, τοὺς αὐτομόλους ἀπέσταλκεν, ἵν', εἰ δυνηθεῖεν, αὐτὸν διαχειρίσωνται. εἷς δ' ἐκείνων ὑποπτευθεὶς συνελήφθη, καὶ στρεβλωθεὶς ἐξήνεγκε τὸ ἀπόρρητον. γεφυρώσας δὲ τὸν Ἴστρον ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ ἔργον διαπραξάμενος, μήτε θαυμασθῆναι ἄξιον, μήτ' ἐξηγηθῆναι δυνάμενον, διά τε τῆς γεφύρας ταύτης τὸν ποταμὸν περαιωθείς, μόλις μὲν καὶ κινδυνωδῶς ἐκράτησε τῶν Δακῶν, ἐκράτησε δ' οὖν. καὶ ὁ Δεκέβαλος ἀπογνούς, διεχειρίσατο ἑαυτόν. καὶ τὸ ἔθνος τὸ τῶν Δακῶν καὶ ἡ χώρα σφῶν Ῥωμαίοις ὑπήκοος γέγονε. καὶ τοὺς θησαυροὺς δ' εὗρε τοὺς Δεκεβάλου, καίτοι δυσχερῶς οὔσης τῆς τούτων εὑρέσεως. ποταμὸν γὰρ ὃς τοῖς βασιλείοις αὐτοῦ παρέρρει, μετοχετεύσας ὁ βάρβαρος, τὴν γῆν ἐφ' ἧς διῄει τὸ ὕδωρ ὤρυξεν εἰς βάθος πολύ, καὶ πλεῖστον μὲν χρυσόν, πλείω δὲ ἄργυρον, καὶ ἄλλα τῶν τιμίων ὅσα μὴ πέφυκεν ὑπὸ τῆς ὑγρότητος φθείρεσθαι, καταθέμενος τῷ ὀρύγματι, πλαξί τε κατέστρωσε τὴν ἐκεῖ γῆν, καὶ χοῦν ταύταις ἐπένηνεχε, καὶ οὕτως αὖθις τὸ ὕδωρ ἐς τὴν προτέραν μετέστρεψε δίοδον, καὶ ἐς σπήλαιον δὲ πολλὰ ἐναπέθετο. ταῦτα δ' ἐποίει μή τινος ἄλλου παρόντος ἢ αἰχμαλώτων, οἳ περὶ ταῦτα ἐπόνουν· καὶ μετὰ τὴν κατάκρυψιν, τοὺς αἰχμαλώτους ἐκτίννυεν, ἵνα μὴ ἔκφορα τὰ παρ' αὐτοῦ γεγονότα ποιήσωσιν. εἷς δέ τις ἑταῖρος τοῦ Δεκεβάλου συνειδὼς τά τε θησαυρισμένα, ὑπέδειξεν αὐτά. τὸν δὲ Λικίνιον Σούραν πλούσιον ἄνδρα φίλον, καὶ ὑπ' ἐκείνου φιλούμενος, διαβαλλόντων τινῶν τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐπιβουλεύοντα αὐτῷ, ἄκλητος πρὸς ἐκεῖνον ἐπὶ δεῖπνον ἀπῆλθε, καὶ τοὺς δορυφόρους ἀποπέμψας, τὸν ἰατρὸν τοῦ Σούρα ἐκάλεσε, καὶ δι' ἐκείνου τοὺς ὀφθαλμούς, διὰ δὲ τοῦ κουρέως ἐκείνου τὴν ὑπήνην ἐξύρατο·

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ἔπει-

ἔπειτα καὶ ἐλούσατο καὶ ἐδείπνησε. καὶ τοῖς τὸν Σούραν διαβάλλουσιν ἔφη τῇ ὑστεραίᾳ, εἰ ἐβούλετό με Σούρας ἀποκτεῖναι, οὐδὲν ἐκώλυε τὸν ἄνδρα χθὲς τοῦτο ποιῆσαι. ὕπαρχον μέντοι τῶν δορυφόρων προχειριζόμενος, καὶ ὀρέγων αὐτῷ τὸ ξίφος ὃ παραζώννυσθαι αὐτὸν ἐχρῆν, λάβε τοῦτο, ἔφη, καὶ εἰ μὲν ἄρχω καλῶς, ὑπὲρ ἐμοῦ τούτῳ χρῆσαι, εἰ δὲ κακῶς, κατ' ἐμοῦ. ἐποίησε δὲ καὶ βιβλίων ἀποθήκας. καὶ μετὰ ταῦτα κατὰ πάρθων καὶ ἀρμενίων ἐστράτευσεν, ὅτι τὸ διάδημα ὁ ἀρμένιος οὐχ ὑπ' αὐτοῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ πάρθων βασιλέως. ἦν δὲ σκῆψις αὕτη, τὸ δ' ὅλον φιλοτιμία καὶ δόξης ἔρως. ἐχειρώσατο οὖν τὴν ἀρμενίαν· καὶ αὐτῷ ἡ βουλὴ πολλὰ ἐψηφίσατο, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις καὶ ὄπτιμον ἐπωνόμασαν, ἄριστον δὲ τοῦτο δηλοῖ ἐξελληνιζόμενον· εἶτα καὶ παρθικὸν αὐτῷ ἐπίκλησιν ἔθετο. ὁ δὲ μᾶλλον τῶν ἄλλων τῇ τοῦ ὀπτίμου προσηγορίᾳ ἦν σεμνυνόμενος, ὅτι τοὺς τρόπους ὑπεδήλου αὐτοῦ. σεισμοῦ δὲ ἐπὶ τῆς αὐταρχίας αὐτοῦ σφοδροτάτου συμβάντος, καὶ ἄλλαι μὲν ἔπαθον πόλεις, μᾶλλον δὲ τῶν ἄλλων ἡ πρὸς τῷ ὀρόντῃ ἀντιόχεια· ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τραϊανὸς ἐκεῖ διατρίβων, μικροῦ κεκινδυνεύκει ἄν. ἐπλήγη δὲ τίσιν ἐκ τοῦ τῆς οἰκίας, ἐν ᾗ διῆγε, συμπτώματος. ἀριθμοῦ δὲ κρεῖττον πλῆθος συγκέχυτο τοῖς συμπτώμασι. καὶ οἱ μὲν συντριβόμενοι ὑπὸ βάρει τῶν καταπιπτόντων ἀπώλλυντο· οἱ δὲ ἐν διακενοῖς τισὶ τυχαίως συμβαίνουσιν, ὑπὸ τῶν ὕλων συμπεσουσῶν διασωζόμενοι, ἐξελθεῖν δ' ἐκεῖθεν οὐκ ἰσχύοντες, λιμῷ διεφθείροντο· ἐπεκράτει γὰρ ὁ κλόνος τῆς γῆς ἐφ' ἡμέρας πολλάς. ἤδη δὲ πεπαυμένης τῆς συμφορᾶς, ἐπέβη τις ἀναθαρσήσας τῶν ἐρειπίων, καὶ ἤκουσε βοώσης κάτωθεν γυναικός. ἀνορύξαντες οὖν τὴν ἄνθρωπον ἀνεσώσαντο, καὶ παιδίον φέρουσαν ὑπομάζιον, ὃ ὑπὸ γάλακτι ἔτρεφεν, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἑαυτήν. ἐκ τούτου καὶ τὰ λοιπὰ ἀνεχώννυον, ἀλλ' οὐχ εὗρον ζῶντάς τινας, πλὴν παιδίου ἑνός, ὑπὸ λιμῷ δὲ φθαρέντας πολλούς. ἔαρος δ' ὑπελθόντος, κατὰ τῶν πάρθων αὖθις ἐχώρησεν ὁ τραϊανός. καὶ τῆς ἀδιαβηνῆς ἁπάσης ἐκράτησεν, ἣ μέρος ἐστὶ τῆς συρίας περὶ νῖνον καὶ τὰ γαυγάμηλα, καὶ τῶν ἀρβήλων, παρ' οἷς ἀλέξανδρος τὸν δαρεῖον ἐνίκησε. καὶ μέχρι τῆς βαβυλῶνος προῆλθεν αὐτῆς. ἐπεραιώθη δὲ καὶ τὸν τίγριν, καὶ ἐς τὴν κτησιφῶντα εἰσῆλθεν. ἱμείρετο μέντοι καὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐκπλεῦσαι θάλασσαν, ἣ μοῖρα μὲν τοῦ ὠκεανοῦ λέγεται· κέκληται δὲ οὕτως, ἀπό τινος ἐν αὐτῇ δυναστεύσαντος. ἐνενόει δὲ καὶ ἰνδούς, καὶ ἔλεγεν, ὡς εἰ ἔτι νέος ἦν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἂν ἐπεραιώθην. ἐν ᾧ δὲ χρόνῳ ἐπὶ τὸν ὠκεανὸν κατέπλει, καὶ αὖθις ἀνήγετο, οἱ ἑαλωκότες πρότερον ἀποστασίαν ἐνόησαν. ὁ δὲ δείσας, μὴ καὶ οἱ πάρθοι τὸ αὐτὸ δράσωσιν, ὁμογενῆ σφίσι βασιλέα προεχειρίσατο, αὐτὸς αὐτῷ τὸ διάδημα ἐπιθέμενος. εἶτα καὶ τῶν ἀράβων ἀφεστηκότων, ὥρμησε κατ' αὐτῶν· καὶ μικροῦ ἐν αὐτοῖς, ὀλίγου δεῖν ἐτρώθη καί, κἀκεῖθεν ἀπῆλθε νοσῶν. καὶ οἱ κατὰ κυρήνην δὲ ἰουδαῖοι ἀπέστησαν, καὶ ἔκτεινον καὶ ῥωμαίους καὶ ἕλληνας, καὶ οἱ ἐν αἰγύπτῳ καὶ οἱ ἐν κύπρῳ οὐχ ἧττον ὁμοίως διέφθειραν. κατεστρέψατο δὲ τούτους τραϊανός, στράτευμα κατ' αὐτῶν πέμψας· μέμνηται τῆς τῶν ἰουδαίων ταύτης ἀποστασίας καὶ ὁ εὐσέβιος, ἐν τῷ τετάρτῳ λόγῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. ἐκεῖνος δ' ἦν πρὸς μεσοποταμίαν τὸ ὅρμημα· τῇ δὲ νόσῳ καταπονούμενος, ἤρξατο τοῦ πρὸς ἰταλίαν πλοός, πόπλιον αἴλιον ἀδριανὸν ἄρχειν ἐπιστήσας τῶν στρατευμάτων ἐν τῇ συρίᾳ. ἐλθὼν δὲ ἐς σελινοῦντα τῆς κιλικίας, ἣ καὶ τραϊανόπολις ἐκλήθη, τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς μὲν

ὅτι δὲ ἀρμενίας ἐκράτησεν ὁ τραϊανός.

ὅτι τραϊανὸς κατὰ πάρθων στρατεύσας, καὶ ἕως τοῦ ὠκεανοῦ ... ἐρυθρὰ θάλασσα.

περὶ ἰουδαίων.

Deinde lauit, & cœnauit. Postridie calumniatoribus dixit: Si me occidere Sura uoluisset, nihil ei obstitisset, quo minus id heri fecisset. Cum præfectum prætorio designaret, eique ensem porrigeret, quo is accingi debebat: Cape hunc, inquit, & si bene impero, pro me, sin malè, contra me illo utitor. Instruxit etiam Bibliothecas. Pòst, contra Parthos & Armenios duxit exercitum: quòd Armenius diadema non à se, sed à Parthorum rege accepisset. Ea causa prætexebatur bello, cum tota res ab ambitione & gloriæ cupiditate proficisceret. Armenia subacta, multa ei à senatu decreta sunt: & præter cætera, Optimi, pòst etiam Parthici cognomentum tributum. sed Optimi appellatione, quòd mores suos exprimeret, magis est delectatus. Maximo terræmotu sub eius imperio cùm aliæ urbes quassatæ sunt, tum præter cæteras Antiochia ad Orontem, ubi Traianus quoque penè perijsset, ruina ædificij in quo degebat ictus. In ijs ruinis innumera multitudo perijt. alij grauitate molis oppressi: alij, qui sortuito ædificiorum casu in cauis locis inclusi perfringere non poterant, illa concussione per dies complures durante, fame perierunt. Tandem sedata calamitate, quidam ruinas conscendere ausus, mulierem infrà uociferantem audiuit: quam, remota materia, eduxerunt. Ferebat autem illa puerum in ulnis: quem, ut & semetipsam, uberibus suis aluerat. Deinde ruinis etiam cæteris remotis, nullos uiuentes præter unum puerum repererunt: qui autem fame perierant, multos. Sub uernum tempus Traianus denuò contra Parthos profectus, tota Adiabene potitus est. Ea pars est Syriæ iuxta Ninum & Gaugamela & Arbela, ubi Darium Alexander uicit: & ad ipsam usque Babylonem progressus, Tigri traiecto, Ctesiphontem est ingressus. Cupiebat etiam Erythræum mare lustrare, quæ Oceani pars est, à rege eius loci quodam nomen adepta. etiam Indos animo agitabat: dicebatque, si iunior esset, se illos quoque petiturum. Dum uerò ad Oceanum tendit, atque inde reuertitur, ij quos dudum subegerat, ad defectionem spectabant. Veritus igitur, ne Parthi quoque idem facerent, regem eis suæ gentis præfecit, eique ipse diadema imposuit. Deinde Arabes etiam sub iugum reducturus, re infecta penè uulneratus esset, atque ægrotans inde discessit. Defecerunt etiam Cyrenenses Iudæi, & Romanis & Græcis trucidatis. Idem & Aegyptiaci & Cyprij imitati sunt. Sed hos misso exercitu domuit. Huius Iudaicæ defectionis etiam Eusebius meminit, Ecclesiasticæ historiæ libro IIII. Cum in Mesopotamiã ire cuperet, morbo oppressus, cursum Italiã uersus intẽdit, P. Aelio Adriano Syriacis legionib. præposito. Sed cũ Selinuntẽ Ciliciç urbẽ, quæ etiã Traianopolis dicit̃, uenisset, uita functus est, ut

Ensis præfecti prætorio.

Parthica & Armeniaca expeditio.

Optimi cognomentũ.

Antiochenus terræmotus.

Traianus reb. in Oriente utcũque gestis, in Cilicia decedit.

Iudæorum grassationes.

ut ipse putabat, ueneno hausto: ut alij dicũt, ob suppressum sanguinẽ, quẽ quotannis per aluũ excernere solebat. Accessit apoplexia, cõsecuta resolutione corporis ex parte. Verùm aqua intercus omnino mortis ei causa fuit. Imperauit annos XIX, cum semestri. Eo imperãte Symeõ Clopæ filius, secũdus Hierosolymorum post D. Iacobũ pontifex, martyriũ subijt. Post dierũ compluriũ cruciatus est ad crucẽ damnatus, anno ætatis uigesimo & cẽtesimo. Post eũ Iustus ex circũcisione tertius Hierosolymorũ põtifex est delectus. Alios quoq; multos tum plurib. in locis martyriũ obijsse refert Eusebius: Deinde Imperatorẽ cognita eorũ qui occiderẽt multitudine, qui nihil impiũ agerent, nisi q matutino tẽpore Christũ pro Deo celebrarent, & tantũ simulachris immolare recusarẽt: edixisse, ne inquirerentur Christiani, sed oblati punirentur: ita persecutionẽ factã esse mitiorem. Tum etiã D. Ignatius alter Antiochię Cœlesyriæ põtifex, uinctus Romã missus est: ubi cũ bestijs decertando, martyriũ absoluit. Ei successit Heros in põtificatu. Tertio anno imperij Traiani, Clemẽte tertio Romano pontifice defuncto, post Ecclesiã fideliũ nouẽ annis gubernatã, quartus in eius locũ suffectus est Euarestus: qui annis VIII sacerdotio functus, decessit Alexãdro successore, q̃ Romanorũ V fuit põtifex. Alexãdrinus quoq; episcopus ordine tertius, Cerdo, hac uita relicta, Primũ habit successorẽ.

Episcoporũ successiones.

Persecutio à Traiano nonnihil lenita.

D. Ignatius.

P. Ælij Adriani imperium.

TRaiano sine liberis defuncto, Adrianũ Traiani cognatũ, cuius neptẽ in matrimonio habebat, Plotina Traiani cõiunx ex amorũ illecebris, et Tatianus eius procurator, Cæsarẽ & Imperatorẽ designarunt, Antiochię Syriæ, cui præerat, tum agentem. Fuit filius Afri Adriani, uir eruditus: libros & uersu & soluta oratione conscriptos reliquit, tam immensæ ambitionis, ut omnia affectaret, seq; nihil ignorare profiteretur. Itaq; multos aliqua arte celebres dignitate priuauit: multos perdidit, ut ipse in omnib. excellere uideretur. Quare in eo nimia subtilitas, curiositas, & morum uarietas reprehendebatur. Sed hæc uitia, prouidẽtia, diligẽtia, magnificentia, & dexteritas ingenij pensabant. Ad hæc nullũ bellũ incipiebat, cœpta sedabat, opes nemini per iniuriam eripiebat: sed potius multis, ultrò præsertim non rogatus, donabat. Vrbibus omnibus, siue socijs siue uectigalibus opem ferebat: alijs aqua introducẽda, alijs portubus extruendis, alijs frumento, * muneribus, pecunia, honoribus dandis. Aduersus populum Romanum non submisse, sed pro autoritate se gerebat: cui aliquid aliquando audacius postulanti non cessit, sed præconem edicere iussit, Tacete. Qui cum nihil locutus, extenta tantum manu silentiũ fecisset: non modò nõ succensuit homini, quasi dicto minus audiens fuisset, sed & honore habuit, quòd id effecisset, quod uoluerat, dissimulata imperij asperitate.

Eruditio et ambitio Adriani.

Adriani clementia & ratio administrãdi imperij.

Neq;

ὡς μὲν ἐκεῖνος ᾤετο, φαρμάκῳ διαφθαρείς· ὡς δέ τινες λέγουσι, διὰ τὴν ἐπίσχεσιν αἵματος ἐτησίως αὐτῷ ἐκκρινομένου διὰ γαστρός. συνέβη δέ οἱ καὶ ἀποπληξία, ἣ παρέσεως τοῦ σώματος ἐκ μέρους ἐπηκολούθησεν. ὕδερος δ' ἦν ὡς εἰπεῖν αὐτῷ τοῦ θανάτου τὸ αἴτιον. ἦρξε δ' ἔτη ἐννεακαίδεκα, πρὸς μησὶν ἕξ. τούτου κρατοῦντος Συμεών, ὁ τοῦ Κλωπᾶ, δεύτερος ἀρχιερεὺς γεγονὼς Ἱεροσολύμων μετὰ τὸν θεῖον Ἰάκωβον, ἐμαρτύρησεν, αἰκισθεὶς μὲν πρότερον ἐπὶ πλείστας ἡμέρας, εἶτα σταυρὸν καταδικασθείς, ἐτῶν ὢν ἑκατόν τε καὶ εἴκοσι. μεθ' ὃν τρίτος Ἱεροσολύμων ἀρχιερεὺς Ἰοῦστος, ἐκ περιτομῆς καὶ αὐτὸς ἐχρημάτισε, καὶ ἄλλους δέ τότε πολλοὺς ἐν τόποις πλείοσι μαρτυρικοῦ τέλους ἀξιωθῆναι ἱστόρησεν ὁ Εὐσέβιος· εἶτα τὸ πλῆθος τῶν κτεινομένων μαθόντα τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ὡς οὐδὲν ἀνόσιον πράττουσιν, ἀλλ' ἢ πρωΐθεν διεγειρόμενοι τὸν Χριστὸν ὑμνοῦσιν ὡς θεόν, μόνον δὲ εἰδώλοις θύειν οὐ πείθονται, θεσπίσαι, μὴ ἐκζητεῖσθαι τοὺς κεκλημένους ἐκ τοῦ Χριστοῦ, ἐμπεσόντας δέ γε κολάζεσθαι. καὶ οὕτω γενέσθαι τὸν διωγμὸν μετριώτερον. τότε καὶ ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος, δεύτερος τῆς κατὰ Κοίλην Συρίαν Ἀντιοχείας τυγχάνων ἀρχιερεύς, συλληφθείς, εἰς Ῥώμην ἐπέμφθη δέσμιος, ἐν ᾗ θηρίοις παραδοθεὶς ἤνυσε τὸ μαρτύριον. καὶ μετ' αὐτὸν τὴν ἱεραρχίαν διεδέξατο Ἥρως. τῷ τρίτῳ δ' ἔτει τῆς αὐταρχίας Τραϊανοῦ Κλήμεντος ἐκλελοιπότος, ὃς τρίτος ἦν ἐν Ῥώμῃ ἀρχιερεύς, καὶ ἔτεσιν ἐννέα τὴν ἐκκλησίαν ἰθύνοντος τῶν πιστῶν, τέταρτος αὐτὰς ἤχθη Εὐάρεστος· ὃς ὀκτὼ ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτούς, μετέθετο τῆς ζωῆς, ὑπ' Ἀλεξάνδρου διαδεχθείς, πέμπτου γεγονότος τῶν Ῥωμαίων ἀρχιερέως. καὶ ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων κατὰ τρίτην τάξιν ἐπίσκοπος γεγονὼς Κέρδων, μεταστὰς τῶν ζώντων, διάδοχον ἔσχηκε Πρίμον.

περὶ πατρογῶν.

Αὐταρχία Αἰλίου Ἀδριανοῦ Καίσαρος.

ΑΠαιδος δὲ Τραϊανοῦ τελευτήσαντος, Καίσαρά τε καὶ αὐτοκράτορα τὸν Ἀδριανὸν ἡ τοῦ Τραϊανοῦ σύζυγος Πλωτίνα, ἐξ ἐρωτικῆς φιλίας, καὶ ὁ Τατιανὸς ἐπίτροπος αὐτοῦ γεγονώς, ἀπέδειξαν, ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας διάγοντα, ἐπεὶ καὶ ἦρχεν αὐτῆς, προσγενῆ τε ὄντα Τραϊανοῦ, καὶ συνοικοῦντα ἐκείνου ἀδελφιδῇ. ἦν δ' οὗτος υἱὸς Ἄφρου Ἀδριανοῦ, φιλόλογος ἀνήρ, ὃς καὶ ποιήματά τινα πεζά τε καὶ ἐν ἔπεσι καταλέλοιπεν. ἀπλήστως δέ γε πρὸς φιλοτιμίαν εἶχεν, πάντα τε ἐπετήδευε, καὶ ηὔχει μηδὲν ἀγνοεῖν. ὅθεν καὶ τῶν ἔν τισιν εὐδοκιμούντων καθῄρει συχνούς· καὶ οὐ μόνους ἀπώλεσεν, ἵν' αὐτὸς κρατεῖν ἐν πᾶσι δοκῇ. ἐνεκαλεῖτο μὲν οὖν διά τε ταῦτα, καὶ τὸ λίαν ἀκριβές, καὶ τὸ περίεργον, καὶ πολύτροπον. ἀνελάμβανε δὲ ταῦτα, καὶ ἐθεράπευε τό, τε προνοητικὸν αὐτοῦ, καὶ ἡ ἐπιμέλεια, καὶ τὸ μεγαλοπρεπές, καὶ ἡ ἀξιότης· καὶ τὸ μήτ' ἄρξαι πολέμου, καὶ τοὺς ἠργμένους καταπαῦσαι· καὶ ὅτι οὐδένος ἀδίκως ἀφῄρει χρήματα, ἀλλὰ καὶ πολλοῖς παρείχετο, μάλιστα αὐθορμήτως καὶ μηδ' αἰτούμενος, καὶ πόλεσι συμμάχοις τε καὶ ὑποφόροις πάσαις, ὡς εἰπεῖν, ἐπεκούρησε, ταῖς μὲν ὕδωρ καταγαγών, ταῖς δὲ λιμένας οἰκοδομήσας, ταῖς δὲ σῖτον, καὶ * ἔργα, καὶ χρήματα, καὶ τιμὰς διδούς. πρὸς δὲ τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων οὐ θωπευτικῶς, ἀλλ' ἐμβριθῶς προσεφέρετο. καί ποτέ τι αὐτοῦ τι βιασύτερον, οὐκ ἐνέμεινεν, ἀλλ' εἰπεῖν ἐκέλευσε τῷ κήρυκι, σιωπήσατε· ὡς δ' οὐδὲν εἰπόντος ἐκείνου, τὴν χεῖρα δὲ ἀνατείναντος, ἐσιώπησαν, οὐ μόνον κατὰ τοῦ κήρυκος οὐκ ὠργίσθη, ὡς μὴ πεποιηκότος τὸ κέλευσμα, ἀλλὰ καὶ τιμῆς τὸν ἄνδρα ἠξίωσεν, ὅτι ὃ ἦν αὐτῷ βουλόμενον εἶπε, μὴ ἐκφήνας τὸ τραχὺ τοῦ κελεύσματος.

[illegible] ὁ Ἀδριανός.

οὐ γάρ

οὐ γὰρ ἠγανάκτει, εἴ τι καὶ παρὰ γνώμην αὐτοῦ πρός τι-
νος ἐγίνετο, τὸ δ' ἀφελοῦν πρὸς αὐτοῦ λυσιτελεῖν. παρ-
ιόντος δ' αὐτοῦ ποτὲ γυνή τις ἐδεῖτο, καὶ εἰπόντος
ὡς οὐ σχολάζω, ἀνέκραξεν ἡ γυνή, καὶ μὴ βασίλευε. ὁ δὲ
αὐτίκα τε ἐστράφη, καὶ πρόσεσχε τῇ δεομένῃ. καὶ πάντα
τὰ μεγάλα καὶ ἀναγκαῖα, οὐκ ἰδίᾳ, ἀλλὰ μετὰ τῶν βου-
λευτῶν ἔπραττε. καὶ μετὰ τῶν πρώτων ἐδίκαζεν ἐπὶ βή-
ματος, ὥστε δημοσιεύεσθαι τὰ γινόμενα, καὶ τοῖς ὑπά-
τοις δὲ συνδικάζουσι παρεγίνετο, ἔν τε περὶ αὐτὸν ἀεὶ
ἀρίστους εἶχε, καὶ τοῖς ἀρίστοις συνδείπνει. καὶ ἦν αὐτῷ πλή-
ρης λόγων παντοδαπῶν τὸ συσσίτιον. τούς τε πάνυ νο-
σοῦντας τῶν φίλων ἐπεσκέπτετο, καὶ συνδιητᾶτο τῶν
συνήθων τοῖς ἑορτάζουσιν. ἐπεὶ δ' ἐς τὴν ῥώμην ἧκε,
χρέος πᾶν ἐξέκοψε τοῖς ὀφείλουσι τῷ βασιλικῷ ταμείῳ
καὶ τῷ δημοσίῳ τῷ τῶν ῥωμαίων. εἶτα ἄλλην ἐξ ἄλλης
φοιτῶν ἐπαρχίαν, τάς τε χώρας ἐπεσκέπτετο, καὶ τὰς πό-
λεις, καὶ μετερρύθμιζεν ἕκαστον πρὸς τὸ βέλτιον. καὶ οὐ τὰ
κοινὰ τῶν στρατοπέδων ἐφεώρα δι' ἑαυτοῦ καὶ ἐξήταζε μό-
νον, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν καθ' ἕκαστον. καὶ ὅσους πρὸς τὸ ἁβρότερον
εὕρισκεν ἐκδεδιῃτημένους, πρὸς τὸ στρατιωτικώτερον με-
τῆγε καὶ μετερρύθμιζε, καὶ ἐδίδασκεν ἃ προσήκει ποιεῖν. καὶ
τοὺς μὲν ἐτίμα, τοὺς δὲ ἐνουθέτει, καὶ διῃτᾶτο σκληρότερον, ἵν'
ὁρῶν τὸ στρατιωτικὸν αὐτόν, καὶ οὕτω διαιτᾶσθαι κἀκεῖνο
ἐθίζοιτο. ἐν τοσούτῳ δὲ τοὺς στρατιώτας τοιούτους ἐποίησεν, ὡς
καὶ ἱππέων ἴλην σύν γε τοῖς ὅπλοις τὸν ἴστρον ὑμετρῶς
διανήξασθαι, καὶ τοὺς βαρβάρους ταῦθ' ὁρῶντας ἐκπλαγῆ-
ναι, ὥς τε καὶ χρῆσθαι διαλλακτῇ τούτῳ τῷ αὐτοκράτορι,
ἐφ' οἷς ἀλλήλοις ἐπεπολέμουν. ἐκυνήγει δὲ καὶ τοὺς
θῆρας, ὡς ἐν τούτοις καί τινα τῶν μελῶν κατεαγῆναι. καὶ
ἐν μυσίᾳ πόλιν ᾤκισεν, ἀδριανοῦ θήρας καλέσας αὐτήν.
εἰς αἴγυπτον δὲ ἀπιών, καὶ τῷ τάφῳ πομπηΐου μάγνου
διεφθαρμένῳ περιτυχών, ἐνήγισε, καὶ τοῦτ' εἶπε τὸ ἔπος,
τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου.
καὶ τὸ μνῆμα ἀνῳκοδόμησεν. ἐν δὲ ἱεροσολύμοις πόλιν οἰ-
κοδομήσας ἀντὶ τῆς κατασκαφείσης ἱεροσολύμων, αἰλίαν
καπιτωλίναν ὠνόμασε. καὶ ἔνθα πρώην ὁ τοῦ θεοῦ ναὸς
ἵδρυτο, τῷ διῒ τέμενος ἀνθιδρύσατο ἕτερον. ἰουδαῖοι δὲ
μὴ φέροντες τὸ σφῶν παραπολαύοντας μητροπόλεως
ἄλλους ὁρᾶν (ἑλλήνων γὰρ ἐν αὐτῇ κατῳκίσθησαν) μηδὲ
ξενικὰς τιμᾶσθαι θεοὺς ἐκεῖ ἀνεχόμενοι, ἕως μὲν ἀδριανὸς
παρά τε τῇ αἰγύπτῳ καὶ τῇ συρίᾳ διέτριβεν, ἠρέμουν
διευλαβούμενοι. ἐπεὶ δ' ἐκεῖθεν ἀπῆλθε, τά τε τῆς χώρας
ἐπίκαιρα κατελάμβανον, ἵν' ἔχοιεν αὐτὰ ὁρμητήρια, καὶ
πολλὰ τοὺς ῥωμαίους ἐκάκωσαν λάθρα τε καὶ ἀναφαν-
δόν, τῶν τε ἁπανταχοῦ γῆς ἰουδαίων συνιόντων ἐκεῖ, καὶ
πολλῶν ἀλλοφύλων ἐπὶ κέρδους συνεπικουρούντων
αὐτοῖς. ὁ μέντοι ἀδριανὸς τοὺς ἐπιφανεστάτους τῶν στρατη-
γῶν τοῖς ἰουδαίοις ἐπήγαγεν, ὧν ἐπῆρχε σεουῆρος ἰού-
λιος. ὃς κατὰ συστάδην συμβαλεῖν τοῖς ἐναντίοις οὐκ ἔκρι-
νε σύμφορον, τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὴν ἀπόγνωσιν ὑπολα-
βόμενος. τροφῆς δὲ σφᾶς ἀπείργων καὶ κατακλείων, ἔστι
δὲ ὃ καὶ σποράδην παρῄρει τοὺς στρατιώτας μοίρας αὐτῶν ἐπά-
γων, χρονιώτερον μέν, ἀκινδυνότερον δὲ τὸ ἔθνος αὐτῶν
ἐξέτριψέ τε καὶ ἐξετρύχωσεν, ὡς κομιδῇ βραχίστους πε-
ριγενέσθαι. φρούρια μὲν γὰρ αὐτῶν τὰ κράτιστα πεντήκοντα
κατεσκάφησαν, κῶμαι δὲ πέντε καὶ ὀγδοήκοντα ἐπ'
ἐννακοσίαις ὀνομαστόταται κατεσκάφησαν. ἀνδρῶν δὲ
μυριάδες ὀκτὼ καὶ πεντήκοντα ἐν ταῖς καταδρομαῖς καὶ
ταῖς μάχαις ἐσφάγησαν. τὸ δὲ πλῆθος τῶν λιμῷ καὶ νόσῳ
καὶ πυρὶ φθαρέντων, ἀνεξερεύνητον τυγχάνει, ὥστε ἔρημον
σχεδόν, ὥς τε πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἰουδαίαν ἐρημωθῆναι, ὃ καὶ
πρὸ τοῦ πολέμου αὐτοῖς συμβόλοις τισὶ τὸ θεῖον προέφηνε.

τό, τε

Ἐν χρεωκο-πίᾳ ὁ ἀδρια-νὸς ἐπαινεῖται.

Ὅτι ἐν παλαι-στίνῃ πόλιν ἀντὶ τῆς ἱερου-σαλὴμ ὁ ἀδρι-ανὸς ᾠκο-δόμησεν, αἰ-λίαν καλέ-σας αὐτήν.

Περὶ τῆς κατ' ἀδριανοῦ τῶν ἰουδαίων ἐπα-ναστάσεως.

Neq; enim ægrè ferebat, si quid ab aliquo con-
tra suã sententiã fiebat, modò ad utilitatẽ suam
spectaret. Præteriẽs aliquãdo, cũ mulieri inter-
pellãti sibi non esse ociũ dixisset, atq; illa excla-
maret, Ergo imperare noli: statim cõuersus, eã
audiuit. Omnes res magnas & necessarias non
priuato cõsilio, sed senatoribus adhibitis egit.
Cum primorib. ius pro tribunali dixit, ut acta
publicarẽtur. Consulibus in cõcilio affuit. Sem
per optimates apud se habuit, & cum principi-
bus atq; optimis cõcœnauit. Cõuiuia eius ple-
na erant sermonũ omnis generis. Amicos gra-
uiter ægrotãtes inuisebat, familiarium suorum
festiuitatibus interesse solebat. Romam ubi ue
nit, quicquid fisco imperatorio & ærario Ro-
mano debebatur, aboleuit. Prouincias & ur-
bes inuisit, & omnia in melius prouexit. Non
exercitus dũtaxat, sed etiã singulorũ militũ ne-
gocia per se lustrabat atq; excutiebat: & quos
ad molliciẽ declinasse uidebat, quid agendum
esset edoctos, ad militarem frugalitatẽ reduce-
bat, alios honorabat, alios castigabat. Asperius
& ipse uiuebat, ut suo exẽplo milites ad eandẽ
uictus rationẽ assuefaceret. Eo pacto milites ta
les effecit, ut turma equitũ Istrũ in armis facilè
tranaret. Quo spectaculo attoniti Barbari, ei ar
bitrium deferebãt controuersiarũ, ob quas bel
la inter se gerebãt. Fuit etiã uenationi deditus,
in qua mẽbra aliquot fregit: & in Mysia urbem
condidit, quam Adriani uenationes appella-
uit. Cum in Aegypto Pompeij Magni sepul-
chrum collapsum uidisset, defuncto ut heroi
immolauit: & hoc uersu pronunciato,
Templa cui superãt, adeò'ne carere sepulchro?
monumentũ instaurauit. Vrbem in Palæstina
pro euersis Hierosolymis conditã, Aeliam Ca-
pitolinam nominauit: & quo in loco Dei tem-
plum olim fuerat, eo in loco pòst Iouis lucum
cõdidit. Iudæi uerò cum suã metropolim à Græ
cis alienigenis incoli, & peregrinos in ea deos
coli, ferre nõ possent: dum Adrianus circa Ae-
gyptum & Syriam uersabatur, metu quiesce-
bant. Sed cum inde discessisset, opportunis re-
gionis locis occupatis, quò se in tutum recipe-
rent, multa Romanis detrimenta & clam &
apertè intulerunt. Nam & Iudæi ex omnibus
prouincijs eò cõfluebant: & alienigenæ multi,
spe lucri eis opitulabãtur. Adrianus igitur du-
ces clarissimos cõtra illos misit, quib. Seuerus
Iulius præfuit: qui cum hostibus, ob multitudi-
nem eorũ, & desperationẽ, non decernendum
esse ratus, prohibẽdo commeatu, obsidẽdo, &
cõtra partes illorũ pugnando, gentẽ eã tardius
ille quidẽ, sed minori cũ periculo attriuit & af-
flixit, ut paucissimi superessent. Nã castella eo-
rum L firmissima sunt expugnata, pagi eorum
DCCCC & LXXXV celeberrimi euersi, uirorũ
D & LXXX millia in incursionibus & prælijs
interfecta. Eorũ uerò multitudo, qui morbo, fa
me, incendio perierunt, nec inquisita, nec com
perta est. Tota quidem Iudæa ferè uastata est.
Quam calamitatẽ Deus prodigijs denũciauit.

Nam Sa-

Adrianus uenator.

Pompeij sepulchrũ.

Aelia Capitolina.

Iudæorum seditio & internecio.

Prodigia. Nam Salomonis sepulchrum nulla euidēti de causa dissiluit & concidit: lupi & hyænæ multas urbes eorum cum ululatu intrarunt. Cæterùm Romani quoque multi perierunt. Itaque Adrianus cum ad senatū scriberet, usitato exordio non est usus, quod erat huiusmodi: Si uos liberiq; uestri ualetis, bene est: ego & exercitus ualemus. Et hic belli Iudaici fuit exitus. *Albanicum bellum.* Albanicū uerò bellū (Albani Dione autore Massagetæ sunt) à Pharasmano est cōmotum, qui Mediā admodū afflixit, Armeniā uerò & Cappadociā attigit. Sed Albanis partim munerib. delinitis, partim metu auersis, maleficio abstinunt. *Aequitas Adriani.* Romā reuersus Adrianus, populo seruū aurigantē, ut in libertatē assereretur, flagitanti, restitit, his uerbis: Neq; me alienū seruū libertate donare, neq; uos domino eius uim afferre decet. Cū ex profluuio sanguinis per nares sine spe salutis ægrotaret, Luciū Comodū Cæsarē Romanorū designauit: Seueriano & Fusco nepote, qui id ægrè ferebāt, occisis. Erat aūt Seuerianus annos LXXXX natus. Qui cū occidendus esset, igni postulato, suffituq; facto, dixit: *Seueriani imprecatio contra Adrianum.* Vos, ô dij immortales, nostis me insontē esse. Illud aūt precor, ut Adrianus mori cupiat, nec possit. Ac Adrianus diuturnitatē morbi pertæsus, sæpe mortē optauit, sępe manus sibi ipsi asferre uoluit. Ac Seuerianum & ipse imperio dignū iudicauit. Nam cū amicos aliquādo sibi X uiros imperio dignos nominare iussisset, paulo pòst se nouem dūtaxat uelle dixit: unū enim Seuerianū sibi notū esse. Fuerūt & Turbo & Similis inter optimos clarissimi. *Turbo.* Ac Turbo, ut rei militaris peritissimus, cū præfectus pretorio factus esset, ut unus è populo uitā exegit: nec unquam ob perpetuā cum Imperatore cōsuetudinem domi, licet ægrotans, interdiu uisus est. A quo aliquādo aduersa ualetudine admonitus, ut quieti se daret, respondit, præfectū pretorio stantē mori oportere. Similis aūt illo natu grandior, & ordine prior, *Similis.* cum sub Traiano cēturio ante præfectos ab illo uocatus esset, ingressus dixit: Turpe est, Cęsar, præfectis foris stātibus, te cum centurione colloqui. Deinde prætorio pręfectus, dignitatē illā & inuitus accepit: & ultro ea repudiata, ruri VII annis exactis mortuus, sepulchro suo inscribi iussit: Similis hic situs est, qui in uita fuit tot annis: uixit annos septē. *M. Aurelius Antoninus Imperator designatur.* Adrianus uerò ex uehemēti sanguinis fluxu, et tabe & aqua intercute laborans, cum Cæsar L. Comodus lōgo tēpore sanguinē uomere solitus, immodica egestione subitò extinctus esset, principibus senatorib. cōuocatis dixit: Luciū nobis fortuna eripuit. Verùm reperi uobis Imperatorē nobilem, clementē, facilem, prudentem: qui neq; præ adolescētia temerè, neq; præ senio quicquam segniter est facturus, Aurelium Antoninum. Quo sic Imperatore creato, quia is quoque filio carebat, de secuturis Imperatoribus solicitus, *M. Annius Verus Aurelio adoptatur.* Commodum Commodi filium ei adoptandum dedit: qui cum antè Catilius diceretur, ab auo Annino Vero, ter Consule & tribuno, M. Annini Veri nomen accepit. Adrianus uerò, cum per magiam & præstigias quasdam

τό, τε γὰρ μνημεῖον τοῦ Σολομῶντος ἐξ οὐδεμιᾶς δήλης αἰτίας διελύθη τε, καὶ συνέπεσε· καὶ λύκοι καὶ ὕαιναι πολλαὶ εἰς τὰς πόλεις αὐτῶν ἐσέπιπτον ὠρυόμεναι. πολλοὶ μέντοι καὶ Ῥωμαῖοι τότε ἀπώλοντο. ὅθεν καὶ ὁ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὴν βουλὴν, οὐ τῷ συνήθει προοιμίῳ ἐχρήσατο. τὸ δ' ἦν, εἰ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ παῖδες ὑμῶν ὑγιαίνετε, εὖ ἂν ἔχοι· καὶ ἐγὼ δὲ καὶ τὰ στρατεύματα ὑγιαίνομεν. ὁ μὲν δὴ πρὸς Ἰουδαίους πόλεμος οὕτως ἔληξεν. ὁ δὲ πρὸς Ἀλβανοὺς (εἰσὶ δὲ Μασσαγέται κατὰ τὸν Δίωνα) ὑπὸ Φαρασμάνου ἐκινήθη. ὃ καὶ τὴν μὲν Μηδίαν δεινῶς ἐλύπησε, τῆς δὲ Ἀρμενίας καὶ τῆς Καππαδοκίας ἥψατο μέν. τῶν δ' Ἀλβανῶν τὰ μὲν δώροις πεισθέντων, τὰ δὲ δεισάντων ἐπαύσατο. ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Ῥώμην Ἀδριανὸς, αἰτοῦντι τῷ δήμῳ ἁρματηλάτην δοῦλον ἐλευθερίας τυχεῖν, ἀντεῖπεν, ὡς οὐ προσήκει, οὔτ' ἐμοὶ ἀλλότριον ἐλευθερῶσαι δοῦλον, οὔθ' ὑμῖν τὸν δεσπότην αὐτοῦ τοῦτο ποιῆσαι βιάζεσθαι. νοσήσας δὲ αἵματος αὐτῷ διὰ τῶν ῥινῶν ἐκφερομένου καὶ ἀπογνωσθεὶς, Κόμοδον Λούκιον καίσαρα Ῥωμαίοις ἀνέδειξε. Σερουιανὸν δὲ καὶ Φοῦσκον τὸν ἔγγονον ἀγανακτοῦντας ἐπὶ τούτῳ ἐφόνευσεν. ἦν δὲ ὁ Σερουιανὸς ἐνενηκοντούτης. ὃς ἀποσφαγήσεσθαι μέλλων, πῦρ ᾔτησε, καὶ θυμιῶν, ἔφη· ὑμεῖς, ὦ θεοί, ἴστε ὅτι οὐδὲν ἀδικῶ. εὔχομαι δὲ, τὸν Ἀδριανὸν ἐπιθυμῆσαι ἀποθανεῖν, μὴ δύνασθαι δέ. ὅθεν καὶ χρόνιος νοσήσας Ἀδριανὸς, ηὔξατο πολλάκις ἀποθανεῖν, ὥς τε καὶ ἑαυτὸν ἠθελῆσαι διαχειρίσασθαι. ὁ μέντοι Σερουιανὸς καὶ αὐτῷ ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἄξιος τῆς αὐταρχίας ἐνομίσθη. αἰτῶν γὰρ τοῖς φίλοις ποτὲ, πέδέκα ἄνδρας δυναμένους εἰς αὐταρχίαν ἐξονομάσωσι, μικρόν τι διαλιπὼν ἔφη, ὡς ἐννέα θέλω μαθεῖν. τὸν γὰρ ἕνα γινώσκω, τὸν Σερουιανόν. ἦσαν δὲ καὶ Τούρβων καὶ Σίμιλις τῶν ἀρίστων ἐπιφανέστατοι. καὶ ὁ μὲν Τούρβων οἷα στρατηγικώτατος, ἔπαρχος γεγονώς. ὅ τ' οὖν ἄρχων τοῦ δορυφορικοῦ, ὡς εἷς τῶν πολλῶν διεβίω, ὃς οὔ ποτε ἡμέρας οἴκοι ἔμεινε, οὐδὲ νοσήσας, ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα διέτριβε. καί ποτε νοσοῦντι ἀτρεμήσειν αὐτῷ τοῦ αὐτοκράτορος συμβουλεύοντος, ἔφη, ὅτι τὸν ἔπαρχον ἑστῶτα δεῖ τελευτᾶν. ὁ δὲ Σίμιλις ἡλικίᾳ τε καὶ τάξει πρεσβύτερος αὐτοῦ, καὶ ἑκατονταρχῶν ἐπὶ Τραϊανοῦ, καὶ κληθεὶς παρ' αὐτοῦ πρὸ τῶν ἐπάρχων, ἔφη αὐτῷ εἰσελθών· αἰσχρόν ἐστι, καῖσαρ, τῶν ἐπάρχων ἑστώτων ἔξω, ἑκατοντάρχῃ σε ὁμιλεῖν. αὖθις καὶ τὴν τῶν δορυφόρων ἀρχὴν ἄκων ἀξιωθεὶς, ἔλαβε μὲν, ἐξέστη δὲ ἑκὼν, καὶ ἐν ἀγρῷ διεβίω. ἔνθα καὶ τέθνηκεν, ἑπτὰ ἐκεῖ διατρίψας ἔτη, ἐπιγράψας τῷ μνήματι, ὅτι Σίμιλις ἐνταῦθα κεῖται, βιοὺς μὲν ἔτη τόσα, ζήσας δὲ ἑπτά. Ἀδριανὸς δὲ φθίνει τ' ἐλήφθη ἐκ πολλῆς τοῦ αἵματος ῥύσεως, καὶ ὕδρωπι. ὡς δὲ ὁ καῖσαρ ὁ Λούκιος Κόμοδος αἷμα ἐμῶν ἐκ πλείονος ἐξαίφνης ἐξέλιπεν ἀθρόον πλείστου αἵματος ἐκβληθέντος, συγκαλέσας τοὺς πρώτους τῶν βουλευτῶν, καὶ εἶπε· τὸν Λούκιον τὸ δαιμόνιον ἀφείλετο ἡμῶν, εὗρον δὲ αὐτοκράτορα ὑμῖν εὐγενῆ, πρᾶον, εὐάγωγον, φρόνιμον, μήθ' ὑπὸ νεότητος προπετῆ, μήθ' ὑπὸ γήρως ἀμελῆ τι ποιήσοντα, τὸν Ἀντωνῖνον Αὐρήλιον. καὶ ὁ μὲν οὕτως προεχειρίσατο αὐτοκράτορα. φροντίζων δὲ καὶ περὶ τῶν μετὰ ταῦτα αὐταρχησόντων Ἀδριανὸς, ἐπεὶ ἄρρενος ὁ Ἀντωνῖνος ἠμοίρει γονῆς, τὸν Κομόδου υἱὸν Κόμοδον αὐτῷ εἰσποιεῖ, καὶ Μάρκον Ἄννιον Βῆρον ὠνόμασεν, ὃς Κατίλιος ὠνόμαστο πρότερον, πάππου Βήρου τρισυπατεύσαντος καὶ χιλιαρχήσαντος ἔγγονος ὤν. ὕστερον δὲ [illegible] ὁ Ἀδριανὸς, μαγγα-

τελευτὴ ἀδριανοῦ.

νὸς, μαγγανείαις μέν τισι, καὶ γοητείαις ἐκκενοῦν ποτὲ τὸ ὑγρόν· δι᾽ ὀλίγου δ᾽ αὖθις ἀθροιζόμενον ἐπλήρου, καὶ ὡς ἐπεδίδου πρὸς τὸ χεῖρον ἀεί, ἀποθανεῖν ἐπεθύμει, οὐκ ἠδύνατο δὲ, μηδένος αὐτῷ διδόντος μὴ ξίφος, μὴ φάρμακον. καὶ τέλος μὴ οἷός τε ὢν ἑαυτὸν διαχρήσασθαι, τῆς περὶ τὴν δίαιταν ἀκριβείας μεθῆκε· καὶ μὴ προσήκουσιν ἐδωδίμοις καὶ ποτοῖς χρώμενος, κατέλυσε τὴν ζωὴν, ζήσας ἔτη δύο καὶ ἑξήκοντα, πρὸς μησὶ πέντε, καὶ ἡμέρας πεντεκαίδεκα, μοναρχήσας δὲ ἐπὶ εἴκοσι καὶ ἕνα ἐνιαυτὸν, μηνὸς ἑνὸς λείποντος. ἐπὶ δὲ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἀλέξανδρος ἀρχιερατεύσας ἐν ῥώμῃ δέκατον ἔτος, εἰς τὴν ἀγήρω μετέβη ζωήν. ὃν διεδέξατο ξύστος. καὶ πρῖμος δὲ ἀλεξανδρέων ἐπισκοπήσας δωδέκατον ἐνιαυτὸν, καὶ μεταλλάξας τὴν βιοτὴν, ἰοῦστον ἔσχε διάδοχον. τῶν δ᾽ ἐν ἱεροσολύμοις ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν εἰς πεντεκαίδεκα παρεστῆσαι μέχρι τῆς κατὰ τὸν ἀδριανὸν ἰουδαίων ἀποστασίας, βραχυβίων ὡς ἔοικε γεγονότων, ὁ εὐσέβιος ἱστορεῖ, πάντας δ᾽ ἐξ ἰουδαίων πιστεύσαντας εἶναι· ὧν πρῶτος ἦν ἰάκωβος ὁ τοῦ κυρίου λεγόμενος ἀδελφὸς, καὶ δεύτερος συμεὼν, καὶ τρίτος ἰοῦστος, ζακχαῖος τέταρτος, τωβίας πέμπτος, ἕκτος βενιαμὶν, ἕβδομος ἰωάννης, ὄγδοος ματθίας, ἔνατος φίλιππος, δέκατος σενεκᾶς, ἰοῦστος ἄλλος ἑνδέκατος, λευὶς δὲ δωδέκατος, ἐφρῆς τρισκαιδέκατος, τεσσαρεσκαιδέκατος ἰωσὴφ, καὶ ἰούδας πεντεκαιδέκατος. ξύστον δὲ μετὰ χρόνον δεκαετῆ τελευτήσαντα, ἕβδομος ἐν ῥώμῃ διεδέξατο τελεσφόρος. τῆς δὲ τῶν ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας τὴν προστασίαν ἕκτος εὐμένης ἐκληρώσατο, ἰούστου μετὰ ἑνδέκατον θανόντος ἐνιαυτόν. οὗτος οὖν ὁ αὐτοκράτωρ διὰ τὰς ἤδη ῥηθείσας στάσεις μετὰ τὸν πολὺν τῶν ἰουδαίων ὄλεθρον καὶ δόγμα ἐξέθετο, κωλῦον τὸ ἔθνος αὐτῶν ἐπιβαίνειν τῶν ἱεροσολύμων, καὶ τῆς χώρας αὐτῶν ἁπάσης. καὶ λοιπὸν ἐξ ἐθνῶν τῆς πόλεως οἰκισθείσης, ὡς ὁ ἀδριανὸς ἐχρημάτιζε, πρῶτος ταύτης ἀρχιερεὺς μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς κατέστη μάρκος· τότε καὶ σατορνῖνος ἀντιοχεὺς, καὶ βασιλείδης ἀλεξανδρεὺς, καὶ καρποκράτης, αἱρέσεων διαφόρων πατέρες καὶ ἀρχηγοὶ ἐγνωρίζοντο. καὶ ἡγήσιππος δὲ τότε τὴν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος παράδοσιν ἐν πέντε λόγοις συγγράψασθαι ἀναγράφεται. καὶ ἰουστῖνος ὁ φιλόσοφος ὃς μετέπειτα καὶ μάρτυς ἐγένετο, τότε πρὸς θεοσέβειαν ἐξ ἑλληνικῶν συνδιασμάτων μετέθετο. ὃς ἱστορεῖ, σερήνιον γρανιανὸν τῆς ἀσίας ἀνθυπατεύοντα ἐπιστεῖλαι ἀδριανῷ, μὴ δίκαιον εἶναι ἐπ᾽ ἐγκλήματι μηδενὶ κολάζεσθαι τοὺς χριστιανούς. καὶ τὸν θεσπίσαι, μηδένα εἰ μὴ ἐπὶ ἐγκλήματι
„ ἐκ κατηγορίας ἁλῷ, κτείνεσθαι.

περὶ πατριαρχῶν. *περὶ ἰουδαίων.* *περὶ αἱρεσιαρχῶν.* *περὶ ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος.*

ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ εὐσεβοῦς.

Αὐταρχήσαντος δὲ ἀντωνίνου, ὃς εἰσποιηθεὶς παρὰ τοῦ ἀδριανοῦ καῖσάρ τε καὶ αὐτοκράτωρ ἐγένετο, ἡ γερουσία οὐκ ἤθελε τὰς ἡρωικὰς τιμὰς ψηφίσασθαι τῷ ἀδριανῷ, διὰ φόνους ἀνδρῶν ἐπιφανεστάτων, οὓς ἐκεῖνος εἰργάσατο. διὸ καὶ διελέχθη αὐτοῖς ὁ ἀντωνῖνος ἄλλα τε πλεῖστα σὺν δάκρυσι, καὶ ὅτι οὐδ᾽ ἐγὼ ἄρα ἄρξω ὑμῶν. πάντα γὰρ τὰ ὑπ᾽ ἐκείνου γενόμενα, ὧν ἓν καὶ ἡ ἀνάρρησις ἡ ἐμή, ὡς ἐχθίστου τε καὶ κακίστου ἀθετηθήσεται. ταῦτα δ᾽ ἡ γερουσία αἰδεσθεῖσα, οὐ μᾶλλον μέν τοι καὶ τοὺς στρατιώτας εὐλαβηθεῖσα, τῷ κεκμηκότι τὰς τιμὰς ἐψηφίσατο. εὐσεβὴς δ᾽ ἐπεκλήθη οὗτος ὁ ἀντωνῖνος, ὅτι ἄρτι τῆς αὐταρχίας ἁψαμένου αὐτοῦ, πολλοὶ γεγόνασιν ὑπ᾽ αἰτίασιν, καὶ τινὲς ἐξ ὀνόματος

διὰ τί εὐσεβὴς ἐκλήθη ὁ ἀντωνῖνος.

τῆς

quasdam aliquãdo noxios humores exhausis- «
set, nec multo pòst alijs affluentib. indies peius «
haberet, mortẽ optauit: sed uoti cõpos fieri nõ «
potuit, cũ nemo ei ensem aut uenenũ præbe-
ret. deniq; cũ seipsũ occidere nõ posset, omissa
curiosiore uictus ratione, cibis & potionibus
ei morbo alienis utendo, mortẽ accersiuit. Vi
xit annos LXII, menses V, dies XIX. Impera-
uit annos XX I, mense uno dempto. Sub eius principatu Alexander pontificatu urbis Romę X annis functus, in uitã senectutis expertẽ migrauit: cui successit Xystus. Primus Alexandrinus, duodecimo episcopatus anno defunctus, Iustũ habuit successorem. Hierosolymitanos episcopos usq; ad Iudaicã sub Adriano defectionẽ fuisse XV, omnes ex Iudaismo Christianismũ amplexos, cõmemorat Eusebius: q̃s non diu uixisse apparet. Eorum primus fuit Iacobus, qui frater Domini dicitur: alter Symeõ: tertius Iustus: quartus Zachæus: quintus Tobias: sextus Beniamin: septimus Ioannes: octauus Matthias: nonus Philippus: decimus Seneca: alter Iustus undecimus, Leuis duodecimus, Ephres XIII, Iosephus XIIII, Iudas XV. Xysto post decennium defuncto, Romę successit Telesphorus, ordine septimus. Alexandrinæ Ecclesiæ gubernationem Eumenes, numero sextus, est sortitus: Iusto post annũ undecimũ defuncto. Hic Imperator propter seditiones iam cõmemoratas, post insignẽ illũ populi interitum, Iudæis ingressu Hierosolymorũ & totius prouinciæ interdixit. Deinde cum urbs à gentilib. incoleret, & de nomine Adriani Aelia uocaretur: primus eius pontifex post circũcisos fuit Marcus. Tum etiã Saturninus Antiochenus, Basilides Alexandrinus, & Carpocrates, diuersarum sectarũ autores nascebãtur: & Hegesippus Apostolici prœconij traditionem quinq; libris cõscripsisse fertur: & Iustinus philosophus, pòst etiam martyr, à Græcis discipli nis ad Dei cultum transijt. Is narrat, Herennium Granianũ Asiæ proconsulem scripsisse Adriano, non esse æquũ, Christianos ob ullum facinus plecti: cum uerò respodisse, Neminem nisi «
criminis alicuius iudicio damnatum, occiden- «
dum esse.

Episcoporum catalogi. *Heretici.* *Rescriptũ de Christianis.*

IMPERIVM M. AVRELII Antonini Pij.

Antonino rerum potito, quem Adrianus adoptatũ & Cæsarẽ & Imperatorem designarat Senatus Adriano diuinos honores, ob clarissimos uiros interfectos, decernere noluit. Qua de causa Antoninus alia plura cũ lachrymis disseruit, & se illis imperaturum esse negauit. Sic enim omnia eius acta, inter quæ & sua designatio esset, ut hominis inimicissimi & pessimi, abrogatũ iri. Senatus igitur cùm ex uerecundia Antonini, tum militũ metu, honores defuncto decreuit. Pius aũt hic Antoninus appellatus est, q̃ recens suscepto imperio, multis accusatis, nonnullis etiã nominatim ad cæ-

Funus Adriani. *Pij cognomentum.*

ss dempo-

Antonini mores. dem postulatis, de nullo pœnas sumpsit. negauit enim à talibus operib. imperiũ sibi esse auspicandum, & per omne tempus iustus & clemens permansit. & subditis omnib. atque adeò Christianis etiam minimè grauis: quos adeò non malè tractabat, ut etiam uenerarerur. Fertur autem ad rem attentus fuisse, ac ne minima quidẽ neglexisse: qua de causa ut sordidus est derisus. nec tamen à subditis pecuniã exegit. Nam cum aliquando bellis urgentibus pecunia egeret: nec uectigal nouum excogitauit, nec à quoquã postulare pecuniam uoluit, sed omnibus regiæ ornamentis & uxoris suæ mũdo muliebri in foro uænum expositis, pecuniã coactam militibus dedit. Victis autem hostibus longè maiore parta, per præconem edici iussit, qui imperatoria instrumenta restituere uellent, ijs precium redditum iri. ac nõnulli id fecerunt: sed eorum qui recusarunt, qui plures fuere, neminem coegit. Huius lex esse fertur, *Lex de hereditatibus.* ut parentes liberorum, qui intestati decedant, hæredes sint: & qui testamento facto orbi decedant, necessariò legitimam partem parentibus relinquant. Eo imperante horribili terræmotu complures Bithyniæ & Hellesponti urbes conciderunt. Sed Cyzicus in primis est af- *Cyzicenũ templum.* flicta: in qua etiam celebre illud templum corruit, cuius columnæ ex unico saxo quatuor orgyas crassæ, in altitudinem L. cubitorum assurrexisse perhibentur: quod si cui incredibile uidebitur, is cætera etiam eius operis omnia mirabilia fuisse cogitet. In hoc Imperatore illud etiam celebratur, quòd Senatusconsultum Iulij Cæsaris iussu factum cremauit, quo edicebatur, ne cui testamenti factio esset, nisi certã partem ærario legaret. Vnde moris est ad hoc usque tempus inscribi testamentis, Hoc Imperatorio fisco relinquo. Decessit Antoninus Pius senex, morte somno lenissimo haud absimili, *Episcoporũ successiones.* anno Imperij XXIIII. Huius primo anno Telesphorus Romæ episcopus, undecimo anno ministerij sui, martyrij corona insignitus, ut Irenæus narrat, felicem exitum sortitus est, Hygino in Romanam sedem collocato, sub quo *Valentinianus.* Valentinianus hæreticus extitit, & Cerdo se- *Cerdo.* ctæ Marcionis autor. Hygino post quartũ põ- *Marcion.* tificatus annum defuncto, Pius Romanæ ecclesiæ, Alexãdrinæ Marcus est præfectus, post Eumenem pontificatu annis XIII functum. Marco etiam post decennium mortuo, Celadius ministerium suscepit. Pio Romæ post annos XV episcopatus defuncto, successit Anice- *Iustinus martyr.* tus: quo tempore Iustinus etiam martyr & philosophus, ueræ doctrinæ assertor, floruit. Is & librum contra Marcionem edidit, & ad Antoninum Pium defensionem Christianorum scripsit: qua Imperator impulsus, decreto ad ciuitates Asianas misso cauit, ne quis Christianos propter religionẽ supplicio afficeret. quòd si quis eo nomine accusaretur, reum absoluendum, accusatorem mulctandum esse.

τοὺς εἰς σφαγὰς ἐξητάκεσαν. ὁ δὲ οὐδένα ἐκόλασε, φάμενος, ὡς οὐ δεῖ μὴ ἐκ τοιούτων ἔργων τῆς βασιλείας ὑμῶν ἄρξασθαι. „ γέγονε δὲ καὶ δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀρχῆς καὶ δίκαιος καὶ χρηστός, καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ἀνεπαχθής, καὶ αὐτοῖς δὲ χριστιανοῖς. οὐ μόνον γὰρ οὐκ ἐκάκου αὐτούς, ἀλλὰ μὴν καὶ αἰδοῦς ἠξίου. λέγεται δὲ ζητητικὸς γενέσθαι, καὶ περὶ μικρῶν ἀκριβολογούμενος, ὅθεν αὐτὸν κυμινοπρίστην ἐκάλουν οἱ σκώπτοντες. ὁ μὲν δὲ οὐδὲν ἐκ τῶν ὑπηκόων ἐχρηματίζετο, ἀλλ' ἐν χρείᾳ ποτὲ γεγονὼς ἀργυρίου, πολέμων ἐπικειμένων, οὔτε τέλος καινὸν ἐπινόησεν, οὔτ' αἰτῆσαί τινα ἠξίωσε χρήματα, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγορᾷ πάντα τὰ ἐν τοῖς βασιλείοις κειμήλια θέμενος, καὶ ὅ τι πρὸς κόσμον ἦν τῇ αὐτοῦ γαμετῇ, ἀνέδην ταῦτα τῷ βουλομένῳ προὐτίθετο· ὅθεν ἀθροίσας ἀργύρια, τοῖς στρατιώταις διένειμε· καὶ νικήσας τὸν πόλεμον, ἐκτήσατο πολυπλάσια· καὶ κήρυγμα ἔθετο, τὸν βουλόμενον ἐκ τῶν ὠνησαμένων τὰ κτήματα τὰ βασιλικὰ ἀναδιδόναι ἃ ὠνήθη, καὶ λαμβάνειν τὸ τίμημα. καί τινες μὲν τοῦτ' ἐποίησαν, οἱ δὲ πλείους ἀνένευσαν, καὶ οὐδένα ἀναδιδόναι τὸ κτηθὲν αὐτῷ ἐβιάζετο. τούτου λέγεται νομοθέτημα εἶναι, τὸ τῶν τέκνων ἀδιαθέτων τελευτώντων κληρονόμους ἀναφαίνεσθαι τοὺς γονεῖς, καὶ διατιθεμένοις τοῖς παισὶν ἐν ἀπαιδίᾳ, ἀνάγκην εἶναι τὸ νόμιμον μέρος τοῖς γονεῦσι καταλιμπάνειν. *νομοθεσία αὐτοῦ.* ἐπὶ τούτου σεισμὸς γῆς συνέβη φρικωδέστατος περὶ τὴν Βιθυνίαν καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, ὑφ' οὗ πλεῖσται πόλεις κατέπεσον, μάλιστα δὲ ἡ Κύζικος ἐπόνησεν· ὅτε καὶ ὁ ἐν αὐτῇ περικαλλὴς ναὸς κατέπεσεν, οὗ λέγονται τετράοργυιοι τὸ πάχος εἶναι οἱ κίονες, τὸ δὲ ὕψος εἰρῆσθαι μέχρι πεντήκοντα πηχῶν, ἐκ λίθου συγκείμενοι ἑνός, εἴ τῳ ταῦτα μὴ ἄπιστα δόξαιεν· καὶ τἆλλα δὲ τοῦ ἔργου ἐκείνου θαυμάσια ξύμπαντα. περὶ τούτου τοῦ αὐτοκράτορος ᾄδεται, ὅτι καὶ τὸ τῆς συγκλήτου κατέκαυσε ψήφισμα, ὃ κατ' ἐντολὴν τοῦ Ἰουλίου γέγονε Καίσαρος, „ ἐξεῖναι μηδενὶ ἐφεῖσθαι διαθήκην ποιεῖν, εἰ μὴ μέρος ἀ- „ φωρισμένον τῷ κοινῷ καταλείψαι ταμείῳ. ὅθεν νομίζεται καὶ μέχρι τοῦδε ταῖς διαθήκαις ἐγγράφεσθαι, ὅτι καὶ τῷ βασιλικῷ ταμείῳ καταλιμπάνεται τόδε. ἀπεβίω δὲ ὁ *[illegible]* εὐσεβὴς αὐτονόμος γηραιός, θανάτῳ ὕπνου ἐοικότι μαλακωτάτῳ, μοναρχήσας ἐνιαυτοὺς σὺν τέσσαρσιν εἴκοσι. τούτου δὲ πρώτῳ ἔτει Τελεσφόρος ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος *περὶ ἐπισκόπων.* ἑνδέκατον ἔτος ἀνύσας ἐπὶ τῇ λειτουργίᾳ, καὶ μαρτυρίῳ τελειωθεὶς (ὡς Εἰρηναῖος ἱστορεῖ) τέλος μακάριον εὕρατο, καὶ αὐθιδρύθη εἰς τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον Ὑγῖνος. ἐφ' οὗ Οὐαλεντινιανὸς αἱρεσιάρχης ἐγένετο, καὶ Κέρδων τῆς τῶν Μαρκιωνιτῶν αἱρέσεως ἀρχηγός. Ὑγῖνος δὲ μετὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς Ῥώμης ἀρχιερατεύσας ἐκλιπόντος τὸν βίον, Πῖος τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προΐστη. τῆς δ' Ἀλεξανδρέων Μάρκος ἡγεῖτο, μετὰ Εὐμένη τρισκαιδέκατον ἔτος κοσμήσαντα ἐν τῇ ἀρχιερωσύνῃ. καὶ τοῦ Μάρκου μετὰ δεκαετίαν μεταχωρήσαντος πρὸς ἑτέραν ζωήν, Κελάδιον τὴν λειτουργίαν περιέλαβε. κἀν τῇ Ῥώμῃ τοῦ Πίου ἐκλελοιπότος πεντεκαιδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς ἐπισκοπῆς, Ἀνίκητος ἀνίσταται. ὅτε καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς ἤκμαζεν Ἰουστῖνος, τοῦ ἱεροῦ λόγου ὑπεραγωνιζόμενος, *περὶ Ἰουστίνου τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος.* ὃς καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐξέδωκε σύγγραμμα, καὶ πρὸς τὸν Εὐσεβῆ Ἀντωνῖνον ἀπολογίαν ὑπὲρ χριστιανῶν συνεγράψατο. ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ ὑπὸ τούτων ὁρμηθείς, δόγμα δὲ κοινὸν ταῖς τῆς Ἀσίας ἐπέστειλε πόλεσι, μηδένα χριστιανῶν διὰ τὴν θρησκείαν κολάζεσθαι· ἀλλὰ κἄν τις ὑπό τινος διὰ ταύτην κατηγοροῖτο, τὸν μὲν κατηγορούμενον ἀπολύεσθαι, τὸν δὲ κατήγορον δίκας ὑπέχειν γίνεσθαι. ταῦτα συνέβη ἐπὶ τοῦ Εὐσεβοῦς. *ὅτι δόγμα ὁ αὐτοκράτωρ ἐξέθετο, μηδένα χριστιανὸν διὰ τὴν πίστιν κολάζεσθαι.*

ΑΥΤΑΡΧΙΑ ΜΑΡΚΟΥ ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ.

Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν αὐτοῦ, Μάρκος Αὐρήλιος Ἀντωνῖνος ὁ ποιητὸς αὐτῷ γεγονώς, ὡς ἱστόρηται, τὴν αὐταρχίαν ἐδέξατο, καὶ αὐτίκα κοινωνὸν τοῦ κράτους πεποίηται Λούκιον Βῆρον Κόμοδον, Λουκίου τοῦ Κομόδου υἱόν. ἦν μὲν γὰρ ὁ Μάρκος καὶ ἀσθενὴς τὸ σωμάτιον, ἐσχόλαζε δὲ καὶ λόγοις οὕτως, ὥστε καὶ αὐτοκράτωρ γενόμενος οὐκ ᾐδεῖτο εἰς διδασκάλου φοιτᾶν, ἀλλὰ καὶ Σέξτῳ συνεφιλοσόφει τῷ Βοιωτῷ, καὶ Ἑρμογένει τῷ ῥήτορι προσωμίλησε, μᾶλλον δὲ αὐτὸ ἐποιεῖτο τῶν Στωϊκῶν. ὁ δέ γε Λούκιος νεώτερος ὤν, καὶ πρὸς πόνους ἔρρωτο, καὶ ἐπεφύκει πρὸς στρατιωτικῶν μεταχείρισιν. ὅθεν τῇ θυγατρὶ Λουκίλλῃ τοῦτον ὁ Μάρκος συνάψας, αὐτῷ τὸν πρὸς Πάρθους ἀνέθετο πόλεμον, τοῦ Οὐολογαίσου πολλοὺς Ῥωμαίων κατατοξεύσαντος, καὶ ὅλον τὸ στρατόπεδον διαφθείραντος, καὶ πολέμιον Ῥωμαίοις ἑαυτὸν ἐκφήναντος, καὶ φοβερὸν ἐπιόντα ταῖς Συρίας πόλεσιν. ὡς γοῦν εἰς Ἀντιόχειαν ὁ Λούκιος γεγονώς, Κασσίῳ τὰ στρατεύματα ἔνειμεν· ὃς τῷ Οὐολογαίσῳ συμβαλών, ἥττησέ τε, καὶ μέχρι Σελευκείας ἐδίωξε, καὶ ταύτην ἐνέπρησε, καὶ τὰ βασίλεια αὐτοῦ τὰ ἐν Κτησιφῶντι κατέσκαψεν. ὑπὸ δὲ Λουκίῳ τούτοις ὄγκου πολὺ ἐπῆρτο καὶ φρόνημα, ὥστε μετὰ ταῦτα καὶ ἐπιβουλεῦσαι ὑπὸ κηδεστῇ τε καὶ αὐτοκράτορι· πρὶν δέ τι δρᾶσαι, φαρμάκῳ διώλετο. ἐν τούτῳ δ' ὁ Κάσσιος τῆς Ἀσίας ἁπάσης ἐπίτροπος προκεχείριστο. ὁ δ' αὐτοκράτωρ τοῖς περὶ τὸν Ἴστρον βαρβάροις, Ἰάζυξί τε καὶ Μαρκομάνοις, καὶ ἄλλοτε ἄλλοις χρόνον συχνὸν ἐπολέμησε, τῇ Παιονίᾳ κεχρημένος ὁρμητηρίῳ. καὶ οἱ ὑπὲρ τὸν Ῥῆνον Κελτοὶ ἕως Ἰταλίας ἐπήλασαν, ὧν ἐν τοῖς νεκροῖς καὶ γυναικῶν σώματα ὡπλισμένα εὑρέθη. οὕτω δὲ καὶ σωφρόνως καὶ ἐγκρατῶς ἦρχεν, ὥστε ἐν τηλικούτοις πολέμοις μήτε τι θωπευτικὸν πρὸς τοὺς στρατιώτας εἰπεῖν, μήτε τι φόβῳ ποιῆσαι. ὅτε δὲ μὴ πολέμοις ἦν σχολάζων, ἐδίκαζε, καὶ τοῖς ῥήτορσι πρὸς ὕδωρ λέγουσι πλεῖον ἐγχεῖσθαι τὸ ὕδωρ ἐκέλευεν, ἵν' ἔχοι πάντοθεν τὸ δίκαιον ἀκριβοῦν. ἦν δὲ καὶ φιλόπονος, ὡς καὶ νυκτὸς δικάζειν· καὶ οὐδὲ ἐν παρέργῳ οὔτ' ἐποίει, οὔτ' ἔγραφεν, οὔτ' ἔλεγε, μὴ δεῖν νομίζων τὸν αὐτοκράτορα ἐν παρέργῳ τι πράττειν, μηδὲ τοὐλάχιστον, καὶ ταῦτα σώματος τυχὼν ἀσθενοῦς. Μαρκομάνους μὲν οὖν καὶ Ἰάζυγας πολλοῖς καὶ μεγάλοις ἀγῶσι καὶ κινδύνοις ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ὑπέταξε. πρὸς δὲ τοὺς Κουάδους καὶ πόλεμος αὐτῷ βαρὺς συγκεκρότητο, καὶ νίκην παράδοξον αὐτῷ τὸ θεῖον παρέσχετο. κύκλῳ γὰρ τῶν Κουάδων τοὺς Ῥωμαίους περισχόντων, συνασπίσαντες οἱ Ῥωμαῖοι καρτερῶς ἀντημύνοντο. οἱ δὲ βάρβαροι ἀπέσχοντο μὲν τοῦ μάχεσθαι, τὰ δὲ πέριξ ἀπέφραξαν, ὥστε μὴ πόθεν αὐτοὺς ὑδρεύσασθαι δυνηθῆναι, οἰόμενοι ῥᾷον αὐτῶν περιγενέσθαι, μὴ οἵων τε ἐσομένων πρὸς δίψαν ἀντισχεῖν καὶ καύσωνα. τῶν οὖν Ῥωμαίων καὶ καμάτῳ κεκακωμένων, καὶ καύματι καὶ δίψει καὶ τραύμασιν, νέφη ἀθρόον τὸν ἀέρα περιέσχον ἐκεῖνον, καὶ ὗσε γε πλεῖστα, οὐχ' ὡς ὁ Δίων ἱστόρησεν, Αἰγυπτίου μάγου τὸν Ἑρμῆν ἐπικαλεσαμένου, καὶ γοητείας δι' αὐτοῦ τὸν ὑετὸν δυνηθέντος ἐπαγαγεῖν, ἀλλὰ τὸν Θεὸν Χριστιανῶν παρακληθέντος ἐν δεήσει, καὶ ῥυσαμένου τότε κἀκείνους παραδοξοποιΐᾳ, καὶ ἅπαν τὸ στράτευμα. ἦν γάρ τις ἐν τῇ τότε Ῥωμαϊκῇ στρατιᾷ λεγεών, οἱ πάντες ἦσαν Χριστιανοί. ἀμηχανοῦντι δὲ τῷ αὐτοκράτορι, καὶ δεδιότι περὶ παντὶ τῷ στρατεύματι, λόγος ἔχει φάναι τὸν ἔπαρχον τῶν δορυφορικῶν, ὡς οὐκ ἔστιν ὃ μὴ δύναται τὸ γένος τῶν καλουμένων Χριστιανῶν. εἶναι δὲ περὶ τῇ στρατιᾷ αὐτῶν πᾶν τὸ τάγμα ὁλόκληρον.

Μάρκου αὐτοκράτορος πόλεμοι πρὸς Μαρκομάνους.

Περὶ τοῦ ὑετοῦ διὰ χριστιανῶν πρὸς τὸ θεῖον γεγενημένου θαύματος ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ.

M. AURELII ANTONINI PHILOSOPHI IMPERIUM.

Haec sub Pio gesta sunt. post cuius obitum M. Aurelius Antoninus, à Pio, ut dictum est, adoptatus, imperio suscepto, statim L. Commodum Verum, L. Cōmodi filiū, collegam sumpsit. Erat enim Marcus & imbecilli corpore, & disciplinis ita deditus, ut etiā Imperatorem factum scholas frequentare non puderet. Cum Sexto igitur Bœotio philosophabatur, & Hermogeni rhetori operam dabat, sed Stoicis magis addictus erat: Lucius uerò, utpote iunior, & laborū tolerans, & ad rem militarem natus erat. Itaq; Marcus ei, Lucia filia desponsa, bellū Parthicū mandauit, cum Vologesus multos Romanos sagittis confecisset, ac totū exercitū peremisset, seq; Romanorū hostem declarasset, & Syriacas urbes magno cū terrore inuaderet. Lucius igitur Antiochiam profectus, Cassio legiones dedit: qui Vologesum uictū Seleuciā usq; persecutus, urbem cremauit, & eius regiā Ctesiphontē euertit. Quo successu Lucius elatus, socero & Imperatori deinde struxit insidias: sed eæ priusquā ad rem conferrent, ueneno perijt. Inde Cassius uniuersæ Asiæ procurator est designatus. Imperator uerò cū Barbaris, qui circa Istrum incolunt, Iazygibus, Marcomānis, & aliàs alijs longo tempore in Pannonia bellū gessit. Galli Transrhenani usq; ad Italiā sunt progressi: inter quorū cadauera, etiā muliebria corpora armata sunt inuenta. In tantis aūt bellis ea prudentia & grauitate imperauit, ut militibus neq; ullo uerbo adularetur, neq; metu eorū quicq̄ faceret. Cū à bellis ociū erat, ius dicebat: & Oratoribus ad aquam uerba facientib. plus infundi iubebat, ut ab omni parte æquitatem indagare posset. Adeò laboriosus, idq; in tenui ualetudine, ut noctu etiā pro tribunali sederet: atq; obiter nihil neq; diceret, neq; scriberet, neq; faceret. neque em̄ decere putabat, ut Imperator uel minimum perfunctoria opera administraret. Marcomānos & Iazygas multis magnis prælijs & periculis subegit. Contra Quados grauissimo bello suscepto, admirabilē uictoriā diuinitùs est adeptus. Qui cū Romanos undiq; circūdedissent, hi uerò testudine facta fortiter se defenderent: Barbari omissa pugna, circūiecta loca omnia obsepserunt, necubi aquari possent: rati, se eos siti & æstu afflictos facilius superaturos. Romanis aūt labore, æstu, siti, uulneribus cōfectis: aere subitis nubib. densato uehementer pluit, nō, ut Dion scribit, propter Aegyptij magi præstigias, Mercuriū obtestati: sed Deo Christianorū precibus exorato, & ipsi & uniuersus exercitus, per miraculū sunt cōseruati. Nā cū in Romanis castris Christiana legio esset, prętorio prefectus Imperatori ęstuāti, et de toto exercitu solicito dixisse ferī, populū Christianorū nihil nō posse, esse aūt in exercitu in-

Marcus in Pānonia cū Iazygibus & Marcomannis bellum gerit.

Christianorum precibus Romanæ legiones Quados superant.

tegram ex eo hominũ genere legionem. Quo
ille audito, eos rogarit, ut ſuũ Deum implora-
rent. quo facto, fulmina in hoſtes ſine illata, im-
ber in Romanos. Quare obſtupefactus Mar-
cus, Chriſtianos decreto honorauit, & fulmi-
natricē legionem illam appellauit. Ac ſic fuiſſe
appellatã Dion & cæteri conſentiunt, ſed cau-
ſam nõ addunt. Miraculi huius etiã Euſebius
in Eccleſiaſtica hiſtoria meminit. Cæterũ Diõ
ait imbre facto, Romanos bibẽdo occupatos,
ſubita incurſione Barbarorũ penè perijſſe, niſi
uehementi grandine & multis fulminibus ho-
ſtes petiti eſſent. At Caſsius in Syria agens, no-

Caſsij defe-ctio & in-teritus.

uas res molitus eſt, homo Syrus, ſed uir opti-
mus, & qualis Imperator exoptari queat. Eſt
aũr nũcio de Marci interitu ad defectionē im-
pulſus, quem cum paulo pòſt falſum eſſe cõpe
riſſet: à re ſemel cœpta deſiſtere noluit, ita ſe pa
rãs, ut q̃ imperiũ ui occupare ueller. Marco ue-
rò milites ꝓ concione ad rem ſtrenuè gerendã
cohortato, & ad bellũ ſe parãti, uictoriæ pluri-
mæ cõtra diuerſos Barbaros nunciatæ ſunt, &
Caſsij cædes: quē centurio quidã in itinere ag
greſſus, ſubitò uulnerauit, nõ tamen lethaliter,
ſed cædē eius decurio abſoluit. Sic ille per tres
mēſes & dies ſex imperio ſomniato perijt. Eſt
& filius eius alibi occiſus. Imperaror uerò nul-
lum qui cũ eo fecerat, occidit: ſed clemēter tra-
ctauit omnes. Ad ſenatũ etiã ſcripſit, neminē
» ex Caſsij adiutoribus eſſe occidendũ. Abſit e-
» nim, inquit, ne quiſq; ueſtrûm propter me, uel
» meo uel ueſtro ſuffragio perimaꝰ. Quod niſi
» impetro, quamprimũ moriar. Adeò in reb. om
nib. & pius & clemens fuit. Poſtea lex lata eſt,
» ne quis ei prouinciæ præeſſet, è qua natus eſ-
ſet: propterea φ Caſsius Syriæ prætor, in qua
patriã habebat, regnũ affectarat. Athenas pro
fectus Marcus, ciuib. honorē habuit, & omniũ
diſciplinarũ magiſtros ordinauit, annuis ſtipē
dijs è publico decretis. Cũ Romã ueniſſet, om
nibus qui ærario aut fiſco debebant, æs alienũ
cõdonauit, ciuitatibus pecuniã dedit, & Smyr
nam terræmotu afflictam inſtaurari iuſsit. Scy
thicis gentibus denuò tumultuãtibus, filio ma
turius φ ſtatuerat, Criſpina uxore data, expedi
» rionē ſuſcepit, pecunia ex ærario petita. Omnia
» enim ſenatus populiq; eſſe dicebat. Barbaris
debellatis, decimũm imperator eſt appellatus.

M. Veri Antonini obitus.

φ ſi uixiſſet diutius, loca illa omnia ſubegiſſet.
ſed obijt, à medicis, ut aiunt, in Cõmodi gratiã
cõfectus: quē tamē iam moriturus militib. cõ-
mendauit, ne ab eo interfici uideret. Tribuno
» teſſerã poſtulanti, ad Orientē (inquir) ito: ego
» enim iam occido. Obijt annos L I X natus, die
bus X X X V I I I minus. imperio annos X I X et
» dies X I optimè præfuit. Nã cũ natura uir bo-
» nus eſſet, doctrina longè melior euaſit: neq; ta
» men felicitas uirtuti eius reſpōdit. quo magis
» admirandus eſt, quòd in aſperrimis & diffici-
» limis rebus & ſemetipſum & imperium con-
ſeruauit. Eò imperante, D. Polycarpus Smyr-

Epiſcoporũ ſucceſſiones.

næus pontifex martyrij corona redimitus eſt.

&c.

λόχαγον. ὃν δὲ ἀκούσαντα, ἀξιῶσαι τούτων ἐπικαλέσα-
σθαι τὸν οἰκεῖον θεόν. κἀκείνων εὐξαμένων, κεραυνὸν μὲν
βληθῆναι τοῖς ἐναντίοις, ὄμβρον δὲ ῥωμαίοις καταρραγῆ-
ναι. οἷς ἐκπλαγέντα τὸν μάρκον, τιμῆσαι μὲν τοὺς χριστια-
νοὺς δόγματι, κεραυνοβόλον δὲ ἐκεῖνο καλέσαι τὸ σύντα-
γμα. καὶ ὅτι μὲν οὕτως ὁ λεγεὼν ἐκεῖνος ἐκλήθη, καὶ πα-
ρὰ τοῖς ἄλλοις εἴληπται καὶ παρὰ τῷ δίωνι ὁμολόγηται,
τὴν δὲ αἰτίαν οὐ προσέθηκαν. μέμνηται δὲ τῆς παραδοξο-
ποιΐας ταύτης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ καὶ ὁ εὐσέβιος.
10 ὅ γε μὴν δίων φησὶν, ὅτι τοῦ ὄμβρου γενομένου οἱ ῥωμαῖοι
πρὸς τὸ πίνειν ἀσχοληθέντες, ὀλίγου δεῖν ἐξηλώκεσαν ἄν,
τῶν βαρβάρων ἐπιθεμένων αὐτοῖς, εἰ μὴ χάλαζα καταρ-
ραγεῖσα σφοδρὰ, καὶ κεραυνοὶ ἐβάλλοντο οἱ πολέμιοι. ὁ δὲ

ἀποστασία κατὰ μάρκου ἀντωνίνου.

κάσσιος ἐν τῇ συρίᾳ ἄρχων ἐνεωτέρισεν, ὃς σύρος μὲν ἦν,
ἀνὴρ δὲ ἄριστος, καὶ οἷον ἄν τινες ἔχειν εὔξαιντο αὐτοκρά-
τορα. ἐκινήθη δὲ πρὸς ἐπανάστασιν, ἀγγελίας αὐτῷ ψευδοῦς
κομισθείσης, ὡς ὁ μάρκος ἀπέθανεν. ἅπαξ δὲ πρὸς τὸ ἔρ-
γον ὁρμήσας, οὐκ ἀπέστη, μετ' ὀλίγον μαθὼν τὴν ἀγγελί-
αν οὖσαν ψευδῆ. ἡτοιμάζετο δὲ πολεμεῖν τῆς ἐξουσίας ἐχόμ.
20 ὁ δὲ μάρκος τοὺς στρατιώτας συγκαλεσάμενος, ἐδημηγό-
ρησε, καὶ παρεθάρρυνε σφᾶς πρὸς τὸν πόλεμον. παρασκευα-
ζομένῳ δὲ νῖκαί τε πλεῖσται κατὰ βαρβάρων διαφόρων
ἠγγέλθησαν, καὶ ἡ κασσίου σφαγή, ὃν ἑκατόνταρχός τις
βαδίζοντι προσελθὼν, ἔτρωσεν ξιφιδίῳ, οὐ μὴν καιρί-
ως, προσκατειργάσατο δὲ τὸν φόνον δεκάδαρχος. καὶ ὁ
μὲν οὕτως ἀπώλετο, μῆνας τρεῖς καὶ ἡμέρας ἓξ τὴν ἀρχὴν
ὀνειρώξας. καὶ ὁ υἱὸς δὲ αὐτοῦ ἑτέρωθι τυγχάνων ἐσφά-
γη. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ οὐδένα τῶν ἐκείνῳ συμπραξάντων διε-
χρήσατο. ἀλλ' ἐπιεικῶς ἐχρήσατο ξύμπασι. τῇ βουλῇ
30 γὰρ ἐπέστειλε μηδένα τῶν κασσίῳ συναραμένων τεθνάναι.
μὴ γὰρ γένοιτο, ἔφη, μηδένα ὑμῶν διὰ ἐμὲ, μήτε τῇ ἐμῇ, μή-
τε τῇ ὑμετέρᾳ ψήφῳ σφαγῆναι. ἂν δὲ μὴ τούτου τύχω,
σπεύσω θανεῖν. οὕτω δὲ πάντων εὐσεβὴς ἐγένετο καὶ

[illegible]

χρηστός. ἐνομοθετήθη δὲ τότε μηδένα τῶν ἔθνους ἄρχειν, ὅθεν
ἐγένετο, ὅτι ὁ κάσσιος ἐν τῇ συρίᾳ ἡγεμονεύων, ὅπου καὶ ἡ
πατρὶς αὐτοῦ ἦν, ἐνεόχμωσεν. ἐλθὼν δ' εἰς ἀθήνας ὁ μάρ-
κος, ἐτίμησέ τε τοὺς ἀθηναίους γέρασι, καὶ διδασκάλους ἐπὶ
πάσης παιδείας ἔταξε, μισθὸν ἐτήσιον ἐκ τοῦ ταμείου κο-
μιζομένους. ὡς δὲ τῇ ῥώμῃ ἐπέστη, τοῖς ὀφείλουσι τῷ βασι-

ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐν ἀθήναις διδασκάλους ἔταξε τὸν μισθὸν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου λαμβάνοντας.

40 λικῷ ταμείῳ καὶ τῷ δημοσίῳ πᾶσιν ἀφῆκε τὰς ὀφει-
λάς, πόλεσί τε χρήματα δέδωκε, καὶ τὴν σμύρναν ὑ-
πὸ σεισμοῦ παθοῦσαν ἀνοικοδομηθῆναι προσέταξεν.
ὡς δ' αὖθις τὰ σκυθικὰ ἐκεκίνητο, γυναῖκα τῷ υἱῷ θᾶτ-
τον ἢ ἐβούλετο κρισπῖναν συνῴκισε, καὶ κατ' αὐτῶν ἐξε-
στράτευσε, καὶ χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ᾔτησε. πάντα γὰρ
τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου ἔλεγεν εἶναι. καταπολεμηθέντων
δὲ τῶν βαρβάρων, αὐτοκράτωρ προσηγορεύθη τὸ δέκα-
τον. καὶ εἰ ἔτι ἔζησε, τὰ ἐκεῖ πάντα ὑπὸ ῥωμαίοις ἂν ἐ-
ποιήσατο· ἀλλὰ μετήλλαξε, τῶν ἰατρῶν αὐτὸν κατεργα-

τελευτὴ μάρκου ἀντωνίνου.

50 σαμένων, ὡς λέγεται, τῷ κομόδῳ χαριζομένων. ἄρτι δὲ
θνήσκων, ἐκεῖνόν τε τοῖς στρατιώταις παρακατετίθετο, ἵνα
μὴ δοκῇ ὑπ' αὐτοῦ θνήσκειν. καὶ τῷ χιλιάρχῳ τὸ σύνθη-
μα αἰτοῦντι, πρὸς τὸν ἀνατέλλοντα, εἶπεν, ἄπιθι, ἐγὼ
γὰρ δύομαι ἤδη. ἄριστα οὖν ἄρξας μετήλλαξε, ζήσας μὲν
ἔτη τεσσαράκοντα καὶ ἐννέα, αὐταρχήσας δὲ ἔτη ἐννεακαί-
δεκα, καὶ ἡμέρας ἕνδεκα. ἦν γὰρ καὶ φύσει ἀγαθὸς ἀνήρ,
πλεῖστα δὲ καὶ ὑπὸ παιδείας βελτίων ἐγένετο. οὐ μὴν τῆς
ἀξίας τῆς ἀρετῆς εὐδαιμόνησεν. ἐν τούτῳ δὲ μᾶλλον θαυ-
μάσειεν ἄν τις αὐτὸν, ὅτι καὶ ἀλλοκότοις καὶ ἐξαισίοις χρη-
60 σάμενος πράγμασιν, αὐτός τε περιεγένετο, καὶ τὴν ἀρ-
χὴν διεσώσατο. τούτου κρατοῦντος, ὁ ἱερὸς πολύκαρπος ὁ
σμύρνης ἀρχιερεὺς, τὸ μαρτυρικὸν ἀνεδήσατο στέφος.

[illegible]

καὶ ὁ

καὶ ὁ μέγας ἐπὶ λόγοις καὶ μείζων ἐν ὁμολογίᾳ Ἰουστῖνος ἀθλήσας, οὗ πολλὰ μέχρι τοῦδε συγγράμματα σώζονται. τῷ δὲ ὀγδόῳ ἔτει τοῦ Μάρκου ἄρχειν τοῦ Ἀντωνίνου τούτου ἀρχῆς, Ἀνίκητος τελευτᾷ, ἔτη δέκα ἐπὶ θρόνου τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προστάς. καὶ τοῦτον Σωτὴρ διαδέχεται. καὶ Κελαδίωνος μετὰ δέκα καὶ τέσσαρα ἔτη τὴν ζωὴν ἐκμετρήσαντος, Ἀγριππῖνος τὴν Ἀλεξανδρέων ἐπισκοπὴν ἐγκεχείρισται. καὶ τῆς Ἀντιοχέων ἐκκλησίας μετὰ Ἥρωνα Κορνηλίου προστάντος τέταρτον, πέμπτος Ἔρως αὐτὸν διεδέξατο. κἀκεῖνον ἕκτος Θεόφιλος, ὃς καὶ κατὰ Μαρκίωνος ἐγγράφως ὡπλίσατο. ὃν ἕβδομος διεδέξατο Μαξιμῖνος. τοῦ Ῥωμαίων δὲ ἀρχιερατεύσαντος Σωτῆρος μεταστάντος τῶν γηΐνων, αὐτ' ἀντεισήχθη Ἐλεύθερος.

περὶ πατριαρχῶν.

ΜΟΝΑΡΧΙΑ ΚΟΜΟΔΟΥ ΤΟΥ ΥΙΟΥ μάρκου ἀντωνίνου.

Κόμοδος δὲ ὁ υἱὸς Ἀντωνίνου Μάρκου, ἄριστα παρὰ τοῦ πατρὸς τραφείς τε καὶ ἀναχθείς, οὐ κατὰ τὴν παιδείαν ἐβεβιώκει, ἣν ἐπεπαίδευτο, ἀλλ' ἄκακος μὲν ἦν, καὶ πρὸς πανουργίαν ἀπεπεφύκει· δειλὸς δὲ ὤν, καὶ τοῖς συνοῦσι πειθόμενος δι' ἁπλότητα, τὰ ἤθη τε διεφθάρη, καὶ εἰς ἀσέλγειαν καὶ μιαιφονίαν προήχθη, ἐννεακαιδεκέτης τυγχάνων ὅτε τῆς ἐξουσίας ἐκράτησεν. ὅθεν τὰς συμβουλίας τῶν ἀρίστων τῆς βουλῆς παρωσάμενος, οὓς ἐπιτρόπους ἐπέστησεν αὐτῷ ὁ πατήρ, σπένδεται τοῖς βαρβάροις, καὶ εἰς τὴν Ῥώμην ὑποστρέφει, ὅτι πόνων ἰλιγγιῶν, καὶ ἐρασθεὶς ἐκλελυμένης ῥᾴονος βιοτῆς. ὅθεν καὶ πλειστάκις ἐπεβουλεύθη, καὶ συχνοὺς ἀπέκτεινεν, οὐκ ἄνδρας μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας, καὶ σχεδὸν πάντας τοὺς τότε ἀνθήσαντας, ἄτερ Πομπηιανοῦ καὶ Περτίνακος, καὶ Βικτωρίνου, ὡς ἄπορον λογίζεσθαι τοῖς ταῦτα συγγραψαμένοις, ὅπως ἐκεῖνοι τὸν φόνον τότε διέφυγον. εἰσελθόντι δὲ αὐτῷ εἰς τὸ θέατρον τὸ κυνηγετικόν, ἐπιβουλεύει Κλαύδιος Πομπηιανός. ξίφος γὰρ ἐν τῇ τῆς εἰσόδου ἀνατείνας στενοχωρίᾳ, ἔφη· τοῦτό σοι πέπομφεν ἡ βουλή. ᾧ κατηγγύητο μὲν ἡ θυγάτηρ Λουκίλλης, τῆς τοῦ Κομόδου ὁμαίμονος. συνεφθείρετο δὲ καὶ αὐτὴ ἡ Λουκίλλα, οὔτ' ἐπιεικεστέρα, οὔτε σωφρονεστέρα οὖσα τοῦ ἀδελφοῦ. διὸ καὶ τὸν Πομπηιανὸν ἀναπείσασα ἐπιθέσθαι τῷ Κομόδῳ, καὶ ἐκεῖνον καὶ ἑαυτὴν προσαπώλεσεν. ἀνεῖλε δὲ καὶ τὴν γυναῖκα Κρισπῖναν ὁ Κόμοδος, μοιχείαν ἐπεγκαλέσας αὐτῇ. καὶ εἴ τις ἕκαστον τῶν ὑπ' ἐκείνου ἀνθρωποκτονηθέντων, ἢ διὰ συκοφαντίας ψευδεῖς, ἢ δι' ὑπονοίας εἰκαίας, ἢ διὰ πλοῦτον βαθύν, ἢ διὰ γένους λαμπρότητα, ἢ διὰ παιδείας ὑπεροχήν, ἢ δι' ἀρετῆς εὐδοκίμησιν, ἀκριβώσασθαι τῇ συγγραφῇ βουληθείη, ὄχλον ἂν παρέξαι τοῖς ἐντυγχάνουσι τὸ σύγγραμμα μᾶλλον. ἐγένοντο δὲ καὶ πόλεμοι αὐταρχοῦντος αὐτοῦ, πρός τε τοὺς ὑπὲρ τὴν Δακίαν βαρβάρους, καὶ μέγιστος ὁ Βρεττανικός, ἐφ' ὃν Μάρκελλον Οὔλπιον ἔπεμψεν, ἄνδρα ἐγκρατῶς τε ζῶντα καὶ στρατιωτικῶς, ἀδωρότατόν τε καὶ φύσει ἀϋπνότατον, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐξ ἐγκρατείας. ἵνα γὰρ μηδὲ ἄρτου κορέννυται, πολυήμερόν τε καὶ παλαιότατον αὐτὸν ἤσθιεν, ὥστε μηδὲ δύνασθαί τι φαγεῖν τοῦ ἀναγκαίου πάνυ ἐπέκεινα. οὗτος τοὺς ἐν Βρεττανίᾳ βαρβάρους ἐκάκωσε σφόδρα. ὅθεν διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ ὀλίγου ἀπέκτεινεν αὐτὸν τὸν ἄνδρα ὁ Κόμοδος. Περέννιος δὲ ὁ τοῦ δορυφορικοῦ ἄρχων, τοῦ Κομόδου ἁρματηλασίαις καὶ ἀσελγείαις ἐσχολακότος, ἠναγκάζετο τά τε στρατιωτικὰ καὶ τὰ τοῦ κοινοῦ διοικεῖν. ὅ τι γοῦν τοῖς στρατιώταις ἀπήντα δυσχερές, ἐπ' ἐκεῖνον τοῦτ' ἀνέφερον, καὶ ἐμήνιον αὐτῷ. οἱ ἐν Βρεττανίᾳ τοίνυν στρατιῶται στασιάζοντες, καὶ διὰ τοῦτ' ἐπιτιμηθέντες,

οἷος ἦν τὰ ἤθη ὁ κόμοδος.

ὅτι πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἀνεῖλεν ὁ κόμοδος.

περὶ πολέμων γενομένων ἐπὶ κομόδου.

περὶ περεννίου, καὶ ὅπως ἐξεδόθη τοῖς στρατιώταις.

χιλίους

& eloquentia magnus, confessione maior, Iustinus certamen obijt, cuius multa scripta etiã num extant. Octauo anno imperij huius M. Antonini Veri, Anicetus obit, Ecclesia Romana per annos XI gubernata. Ei successit Soter. Celadione post annos XIIII uita functo, Alexandrinus episcopatus Agrippino est traditus. Cornelio Heronis successori, ordine quarto, successit quintus Eros. illi Theophilus sextus, qui scriptis cõtra Marcionẽ pugnauit. Ei successit Maximinus VII. Sotere Romanorum pontifice rebus terrenis exempto, in eius throno collocatus est Eleutherus.

Imperium Commodi.

Commodus uerò M. Antonini filius, optimè à patre educatus & institutus: disciplinæ, qua eruditus erat, non respondit. Sed cum simplex esset, ac minimè callidus & timidus, paruit familiaribus suis: corruptisq́ moribus, ab ijs ad luxũ et cędes est impulsus. XIX annos natus cum imperio potiretur, principũ senatorũ, quos ei pater curatores dederat, consilijs repudiatis, pace facta cũ Barbaris, tædio laborũ & dissolutæ uitæ amore Romã reuertitur. Quib. de causis crebris insidijs appetitus, plurimos nõ uiros tantũ, sed etiam mulieres, et ferè omnes illius ætatis claros homines, Pompeiano, Pertinace & Victorino exceptis, interfecit, ut qui res illas scripserũt, dubitẽt, quo pacto illi cædem effugerint. Theatrũ uenatoriũ ingredienti insidiatus est Claudius Pompeianus, & in aditus angustijs stricto ense dixit: Hũc tibi senatus misit. Ei Pompeiano filia Lucillæ sororis Cõmodi nupta erat, sed & ipsa Lucilla eius consuetudine utebat̃, fratre nihilo humanior aut modestior. eaq́ de causa Põpeiano persuaso, ut Cõmodum aggrederet̃, & ipsum & semeipsam perdidit. Sustulit et Crispinam uxorem Cõmodus, ob adulterij crimen. Quod si quis eos omnes quos uel ob falsas criminationes, uel ꝑpter inanes suspiciones, uel ꝑpter magnas diuitias, uel generis splendorẽ, uel erudinonẽ excellentem, uel gloriã uirtutis interfecit, exquirere studeat, nę is magnã lectoribus molestiã pariet. Bella quoq́ sub eius imperio gesta sunt aduersus Barbaros qui supra Daciã incolũt, & Britannicũ, omniũ maximũ: ad quod Vlpiũ Marcellũ misit, uirum & cõtinentis & militaris uitæ, abstinentissimũ, nec tã natura q̃ ex sobrietate uigilantissimũ. Nam ut nec pane satiaret̃, eo minimè recenti, sed ante multos dies cocto uescebat̃: ut nihil ultrà posset edere, q̃ summa necessitas postularet. Qui cum Britannos grauitèr afflixisset, parũ abfuit quin ob uirtutẽ à Cõmodo necaret̃. Perennius uerò prętorio pręfectus, Imperatore aurigationib. & luxui uacãte, & Remp. & rẽ militarẽ administrare cogebat̃. Ac si qd militib. aduersi accidebat, id illi iracũdè imputabãt. q igit̃ in Britannia militabãt, ob motã seditionẽ obiurgati,

Cõmodus dissolutus & sanguinarius.

Pompeianus.

Lucilla.

Crispina.

Vlpius Marcellus.

Perennij cædes.

mille quingētos sui ordinis in Italiam miserūt, quib. Romæ appropinquātibus Commodus obuiam ꝓfectus: Qua de causa uenitis, inquit, commilitones? Qui cum respōdissent, eò se adesse, quòd Perennius ei insidiaretur: credidit ille, uirumq; illis dedidit: à quibus excruciatus interijt, cum magistratū modestissimè & integerrimè gessisset. Quo amoto Cæsariani, quorum dux & autor erat Cleāder, nullo facinore abstinuerūt: impunè omnia uendētes, & nihil non audētes, quod superbia & libido suasisset. Cleander uerò à fortuna in altū sublatus, & donauit & uendidit senatū, expeditiones, præfecturas, ꝓuincias, omnia deniq;. ac nōnulli omnibus suis bonis ordinem senatorium redemerunt: ut de Iulio Solone homine obscurissimo » diceretur, eum bonis ademptis in curiam rele- » gatum esse. Consules in unum annū XXV designauit, quòd nec antè nec pòst unquā factū est. Itaq; pecunia undiq; colligēda magnas opes est adeptus, de quib. plurima Cōmodo & eius cōcubinis donabat. Nihilosecius tamē in tanto fortunæ fastigio ignominiosè perijt. Nā cum annonæ penuria Romę laboraretur, Dionysius Papyrius rei frumētariæ pręfectus, eam magis coarctauit: ut Cleāder, tāq; ob furta malorū autor, & inuisus populo, facilius interiret. Ludis igitur Circēsib. cum equi iam excursuri essent, multitudo puerorū in circum accurrit, quos magna quædā uirgo toruo uultu ducebat, quæ dea postmodum credita est: ortoq; à pueris clamore, populus etiā uociferās ad Cōmodū in suburbio agentē contendit, ac illi beneprecatus, Cleandro diras est imprecatus. Imperator uerò satellites contra eos misit. qui cū nonnullis uulneratis, nōnullis occisis, populū repellere non possent: multitudine & robore militum fretus, ipse prodijt. Sed cum turbā appropinquantē uidisset, homo ignauissimus ita pertimuit, ut Cleandrū & filiū eius statim occidi iuberet. Puer igitur limini illisus perijt. Cleādri uerò corpus Romani excarnificatū traxerūt, & caput eius hastę affixū circūtulerūt. Sunt & aliquot alij palatini ꝓceres interfecti. Commodus uerò ad cædes incitatus, uiros illustres occidebat: & in oēs Romanos sęuissimus, ea sibi tribui cogebat, quæ patri eius ultrò ex beneuolentia delata fuerāt. Igitur præter alia plurima, statua aurea mille pondo librarū ei decreta est, & oēs mēses de se nominari iussit, qui hoc ordine numerabāt: Amazonius, Inuictus, Felix, Pius, Lucius, Aelius, Aurelius, Cōmodus, Augustus, Herculanus, Romanus, Excellens. Nam hęc sibi nomina omnia uendicabat. itaq; ad senatū scribebat: Imperator Cæsar Lucius Aelius Aurelius, Cōmodus, Augustus, Felix, Pius, Inuictus, Romanus, Hercules, Pontifex, Tribunitiæ potestatis XVIII, Imperator VIII, Cōsul VII, pater patrię: Cōsulibus, prętoribus, tribunis, senatui Cōmodiano felici salutē. Multas ei quoq; statuas Herculis habitu erexerūt. Est & decretū, ut eius seculū ab eo aureū seculū diceretur. Nam præter alia nomina etiā aureus & Deus uocabaī, Cū aūt sumptib. immodicis fiscū exhau-

Cleāder in altum tollitur, ut lapsu mox graviore ruat.

Seditio contra Cleandrum.

Decreta ui extorta.

Menses & tituli Commodiani.

χιλίους ὄντας καὶ πεντακοσίους ἐξ ἑαυτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔπεμψαν, οἷς τῇ Ῥώμῃ πλησιάζουσιν ὁ Κόμοδος προϋπαντήσας, καὶ εἰπὼν, ὦ συστρατιῶται, τί βουλόμενοι ἥκετε; οἱ δὲ, ἥκομεν, ἔφασαν, ἐπεί σοι ὁ Περέννιος ἐπιβουλεύει· καὶ ὡς ἐπείσθη, καὶ τὸν ἄνδρα ἐξέδωκεν. καὶ οἱ στρατιῶται αὐτὸν καὶ ᾐκίσαντο καὶ κατέκοψαν, ἐξαγαγόντα τὴν ἀρχὴν ἀδωρότατα καὶ σωφρονέστατα. οὗ ἀπαλλαγέντος οἱ Καισάρειοι, ὧν ὁ Κλέανδρος κορυφαιότατος ἐτύγχανεν ὢν, ἔπραττον ἀδεῶς χάριτος καὶ ἀδικίας· πάντα γὰρ ἐπώλουν, καὶ ὕβριζον καὶ ἠσέλγαινον. ὁ δὲ Κλέανδρος μέγα ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθεὶς, καὶ ἐχαρίσατο, καὶ ἐπώλησε βουλείας, στρατείας, ἐπιτροπείας, ἡγεμονίας, καὶ ἁπλῶς ξύμπαντα, καὶ τινὲς πάντων ὧν εἶχον τὸ βουλευταὶ γενέσθαι ἐπρίαντο· ὥστε καὶ λεχθῆναι ἐπὶ Ἰουλίου Σόλωνι ἀφανεστάτῳ ἀνδρὶ, ὅτι τῆς οὐσίας ἀφαιρεθεὶς ἐξωρίσθη εἰς τὸ συνέδριον. καὶ ὑπάτους εἰς ἕνα ἐνιαυτὸν εἴκοσι καὶ πέντε ἀπέδειξεν, ὃ μήτε πρότερον μήτε ποτε ὕστερον ἐγένετο. παντόθεν δὲ ἀργυρολογῶν ἐκτήσατο πάμπολλα, ἀφ' ὧν πλεῖστα τῷ τε Κομόδῳ ἐδίδου καὶ ταῖς αὐτοῦ παλλακαῖς. καίτοι δὲ οὕτως ὑπὸ τῆς τύχης ἀρθεὶς, ἀτίμως ἀπώλετο. σιτοδείας γὰρ ἐν Ῥώμῃ συμβάσης, πλείω αὐτὴν Παπύριος Διονύσιος ὁ τοῦ σίτου τεταγμένος ἐπέτεινεν, ὡς ἂν τὸν Κλέανδρον οἱ Ῥωμαῖοι μισήσωσί τε καὶ διαφθείρωσιν, ὡς αἴτιον τῶν κακῶν διὰ κλέμματα. ἤγετο τοίνυν ἱπποδρομία. τῶν δ' ἵππων ἀγωνίζεσθαι μελλόντων, ἀθρόον παιδίων πλῆθος ἐς τὸν ἱππόδρομον· καὶ τῶν προθύμως τις ἡγεῖτο μεγάλη καὶ βλοσυρὰ, ἣ δαίμων ἐς ὕστερον ἐνομίσθη· καὶ συνεβόων μὲν τὰ παιδία, καὶ ὁ δῆμος ἐκ τούτου ἐξέκραγε, καὶ ὥρμησαν πρὸς τὸν Κόμοδον ἐν προαστείῳ ὄντα, ἐκείνῳ μὲν ἐπευχόμενοι, τῷ Κλεάνδρῳ δὲ κατευχόμενοι. ὁ δὲ στρατιώτας ἔπεμψεν ἐπ' αὐτοὺς, οἳ καὶ ἔτρωσάν τινας καὶ ἀπέκτειναν, ἀνεῖρξαι δὲ τὸν δῆμον οὐκ ἴσχυσαν. ἀλλὰ τῷ πλήθει θαρρῶν καὶ τῇ τῶν δορυφόρων ἰσχύϊ ἐκεῖνος ἀπήχθη. πλησιαζόντων δὲ οὕτως ὁ Κόμοδος ἰδὼν, δειλότατος ὢν, ὡς αὐτίκα τόν τε Κλέανδρον, καὶ τὸ παιδίον αὐτοῦ σφαγῆναι κελεύσας· τὸ μὲν οὖν παιδίον προσουδισθὲν διεφθάρη. τὸ δὲ τοῦ Κλεάνδρου σῶμα λαβόντες οἱ Ῥωμαῖοι, ἔσυραν καὶ ᾐκίσαντο. καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτοῦ ἐπὶ δόρατος περιηνέχθη, καί τινας ἑτέρους τῶν παρὰ τῷ αὐτοκράτορι δυναμένων διέφθειραν. Κόμοδος δὲ ἐφόνευε, καὶ τοὺς ἐπιφανεῖς ἄνδρας διεχειρίζετο, καὶ τῇ Ῥωμαίοις ἅπασι χαλεπώτατος, ἀναγκάζων αὐτῷ ἐξ ἀνάγκης ψηφίζεσθαι, ὅσα τῷ πατρὶ αὐτοῦ ἑκόντες δι' εὔνοιαν ἐψηφίζοντο· ἄλλα τε οὖν αὐτῷ πάμπολλα ἐψηφίσθησαν, καὶ χρυσοῦς ἀνδριὰς σταθμοῦ λιτρῶν χιλίων, καὶ οἱ μῆνες ἅπαντες ἐπ' αὐτοῦ καλεῖσθαι ἐδικαίωσε, καὶ κατηριθμοῦντο οὕτως· ἀμαζόνιος, ἀνίκητος, εὐτυχὴς, εὐσεβὴς, λούκιος, αἴλιος, αὐρήλιος, κόμοδος, αὔγουστος, ἡράκλειος, ῥωμαῖος, ὑπεραίρων. πάντα γὰρ ταῦτα ἑαυτῷ ἐπιγράφει τὰ ὀνόματα, καὶ τῇ βουλῇ οὕτως ἐπέστελλεν· αὐτοκράτωρ, καῖσαρ, λούκιος, αἴλιος, αὐρήλιος, κόμοδος, αὔγουστος, εὐτυχὴς, εὐσεβὴς, ἀνίκητος, ῥωμαῖος, ἡρακλῆς, ἀρχιερεὺς, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ ὀκτωκαιδέκατον, αὐτοκράτωρ τὸ ὄγδοον, ὕπατος τὸ ἕβδομον, πατὴρ πατρίδος, ὑπάτοις, στρατηγοῖς, δημάρχοις, γερουσίᾳ κομοδιανῇ, εὐτυχεῖ χαίρειν. καὶ πολλὰς ἵστασαν αὐτῷ ἀνδριάντας ἐν ἡρακλέος σχήματι, καὶ τὸν αἰῶνα τὸν κατ' αὐτὸν ἀπ' αὐτοῦ χρυσοῦν ὀνομάζεσθαι καὶ γράφεσθαι ἐψηφίσθη. ἐκαλεῖτο γὰρ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὀνόμασι καὶ χρυσοῦς καὶ θεός. πολλὰ δὲ δαπανῶν ἐπέλιπε τὰ χρή-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

ματα, ὅθεν ἐγκλήματα καὶ αὐτὸς ἐς ἄνδρας ἐπιφέρων καὶ γυναιξὶν, οὓς μὲν ἐφόνευεν, οἷς δὲ τὴν σωτηρίαν τῆς αὐτῶν οὐσίας ἐπίπρασκεν. ἁρματηλάτει δὲ οἴκοι (δημοσίᾳ γὰρ ᾐδεῖτο τοῦτο ποιῆσαι) καὶ ἐμονομάχει, οἴκοι μὲν μέχρι φόνου, ἐν δέ γε τῷ θεάτρῳ ἀσιδήρως, καὶ αἵματος ἀνθρωπίνου χωρίς. οἴκοι δὲ τινῶν τὰς τρίχας ξυρῶν, τῶν μὲν τὰς ῥῖνας ἀπέτεμνε, τῶν δὲ τὰ ὦτα, ἑτέρων δ' ἕτερόν τι. εἰσῄει δὲ εἰς τὸ θέατρον ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ ἐπίχρυσον σχήματι, χρυσοῦ κηρύκειον μεταχειριζόμενος. ἐφρόνει δὲ μέγα, καὶ ὅτι ἦν ἐπιδέξιος σκαιός. κάμνων δὲ ἐν τῷ ἀγωνίζεσθαι ἔπινε, καὶ οἱ τῆς βουλῆς καὶ οἱ τῶν ἱππέων ἄρχοντες, ζήσαις ἐξεβόων, καὶ κύριος εἶ, καὶ πρῶτος εἶ, καὶ πάντων εὐτυχέστατος νίκας νικήσεις, καὶ ἀμαζόνιε νικᾷς, κράζειν συνεχῶς ἐκελεύοντο. τοὺς δὲ ποδῶν ἐστερημένους ἢ τούτους πεπηρωμένους ἐκ νόσου ἢ συμφορᾶς ἀθροίσας ποτὲ, καὶ δρακόντων εἴδη αὐτοῖς περιπλέξας περὶ τὰ γόνατα οἷα γίγαντας, ὡς Ἡρακλῆς ῥοπάλῳ παίων ἀπέκτεινε. μέλλων δὲ αὖθις μονομαχῆσαι, ἐνετέλλετο τοῖς ἱππεῦσι καὶ τῇ βουλῇ, ἐν τῇ στολῇ τῇ ἱππάδι καὶ τοῖς μανδύαις εἰς τὸ θέατρον ἐσελθεῖν· ὃ οὐκ εἴθιστο γίνεσθαι, εἰ μή τις αὐτοκράτωρ ἔτυχε τεθνηκώς. καὶ τὸ κράνος δὲ αὐτοῦ τῇ τελευταίᾳ τῶν ἀγώνων ἡμέρᾳ διὰ τῶν πυλῶν ἐξεκομίσθη, δι' ὧν οἱ τελευτῶντες ἐξεφέροντο. καὶ ταῦτα τεκμήρια τοῦ μέλλειν ἤδη ἀπαλλαγήσεσθαι τῆς αὐτοῦ τυραννίδος ἅπασιν ἔδοξε, καὶ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἐγένετο. Αἰμίλιος γὰρ Λαῖτος ὁ ἔπαρχος, καὶ Ἔκλεκτος ὁ κοιτωνίτης, τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γινομένοις ἀχθόμενοι, καὶ τοῦ τε παύσειν προτρέποντες αὐτῷ. ὁ δὲ ἠπείλει σφίσι, καὶ ἐν μηνίᾳ κἀκεῖνοι δείσαντες, ἐπεβούλευσαν αὐτῷ, δόντες ἐν βοείοις κρέασι φάρμακον. μὴ ταχέως δὲ ὑπὸ τοῦ φαρμάκου κατεργασθέντα, ἀλλὰ καὶ ἐξεμέσαντα, ὑποτοπήσαντά τε τὸ γεγονὸς καὶ ἀπειλοῦντα, ἀπέπνιξαν αὐτὸν διά τινος Ναρκίσσου λουόμενον, ἔτη δώδεκα, καὶ μῆνας ἐννέα, καὶ ἡμέρας τεσσαρεσκαίδεκα μοναρχήσαντα, βεβιωκότα δὲ τριάκοντα ἐνιαυτοὺς ἐφ' ἑνὶ, καὶ μῆνας τέσσαρας, εἰς ὃν ἡ οἰκία τῶν ὡς ἀληθῶς Αὐρηλίων τῆς αὐταρχίας ἐπαύσατο.

ἐν δέ γε τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς μοναρχίας Κομόδου Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν Ἀλεξανδρείας ἐγχειρίζεται, Ἀγριππίνου ἐπὶ δώδεκα ἔτη ταύτην οἰκονομήσαντος, καὶ μεταστάντος τοῦ τῇδε. τότε καὶ Κλήμης ὁ στρωματεὺς ἐγνωρίζετο, καὶ Πανταῖνος ὁ φιλόσοφος ἀσκητής τε καὶ κῆρυξ τῶν καθ' ἡμᾶς μυστηρίων. αὖ τῆς δὲ τῆς Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας ὁ λόγος ἱστόρησε Μάρκον μετὰ τοὺς ἐκ περιτομῆς καθηγήσασθαι, τῆς πόλεως παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Αἰλίου ἀνοικοδομηθείσης Ἀδριανοῦ, συνοικισθείσης τε ἐξ ἐθνῶν. ὃν Κασσιανὸς διεδέξατο, καὶ τοῦτον Πούπλιος, καὶ τοῦτον Ἰουλιανός, κἀκεῖνον Γάϊος, καὶ Γάϊον Σύμμαχος. ὁ δ' ἐφ' ἑτέρῳ Γαΐῳ μετήλλαξε τὴν ζωήν. οὗ θ' ἕτερος Ἰουλιανὸς τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξατο, καὶ τούτου διάδοχος Καπίτων ἐγένετο, καὶ Οὐάλης Καπίτωνος, Οὐάλεντος δὲ καὶ Δολιχιανός, καὶ ἐπὶ πᾶσι Νάρκισσος τριακοστὸς ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων ἀπὸ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο. δεκάτῳ δ' ἔτει τῆς Κομόδου ἀρχῆς Ἐλεύθερος ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπισκοπήσας ἐπ' ἔτη τρισκαίδεκα, τὸν τῇδε μετέστη, καὶ Βίκτωρ τῆς ἐκεῖ προέστη πιστῶν. καὶ Ἰουλιανοῦ δὲ δέκατον ἔτος τὴν Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίαν ἰθύναντος, καὶ τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Δημήτριος τὸ ἐπισκοπῆς ἐγχειρίζεται λειτούργημα. ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ μετὰ Μαξιμῖνον Σεραπίων ἐπεσκόπει τῶν Χριστιανῶν, ὄγδοος ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῶν ἀποστόλων γενόμενος. τότε καὶ Ἀπολλώνιος ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ φιλοσοφίᾳ βεβοημένος, μαρτυρικῷ τέλει ἐν δόγματι τῆς συγκλήτου πρὸς τὰς αἰωνίους μετέστη σκηνάς.

ὅτι ἁρματηλάτει καὶ ἐμονομάχει ἐν οἴκῳ, καὶ ὅτι ὠμότατος ἦν.

ὁ ῥάβδος τοῦ Ἑρμοῦ.

ἀναίρεσις Κομόδου.

περὶ πατριαρχῶν.

exhausisset, uiros & mulieres criminãdo, alios occidit, alios salutem suam omnib. bonis redimere passus est. Aurigabat domi. nam id in publico facere uerebat. Pugnabat domi usq; ad cædes: in theatro uero, sine ferro & sanguine humano. Domi quoq; capillis quorundam radendis, alijs nasos præcidebat, alijs aures, alijs aliud membrum. Theatrũ Mercurij habitu ingrediebatur, aureum caduceũ manu uersans. Magnæ sibi laudi ducebat, q; scæua esset. Certando sessus potabat, senatu & equestri ordine acclamãtibus: Viuas, Dominus es, primus es, uictorijs omniũ faustissimis potieris. Itẽ, Amazonie uincis, subinde clamare iubebantur. Aliquando pedib. mutilatos, aut ex morbo alioue casu claudos coegit, & Draconũ formis ad eorum genua annexis, miseros tanquam Hercules pro gigantibus claua occidit. Denuò cum gladiatoribus pugnaturus, equitibus & senatui mãdauit, ut habitu equestri & penulati theatrum ingrederentur, quod non nisi mortuo Imperatore fieri solebat: & galea eius extremo die ludorum per eam portã est elata, qua mortui efferebantur. Quæ omnibus liberationem ab eius tyrannide breui portendere uidebantur, idq; paulo pòst accidit. Nam Aemylius Lętus præfectus, & Electus cubicularius, eum cum factis illis offensi, monuissent ut desisteret: iracundiam & minas illius metuentes, in bubulis carnibus uenenum ei præbuerũt. Quod cum, ut parũ efficax, euomuisset: ac quid actũ esset, suspicatus, minas spiraret: lauantem à Narcisso quodam occidendum curauerunt, annos XII, menses IX, dies XIIII rerum potitum: natum annos XXXI, & menses IIII, in quo germana Aureliorũ familia imperare desijt. Primo anno eius imperij Iuliano Alexandrinus episcopatus est traditus, Agrippino XII gubernationis anno defuncto. Tum quoque Clemens contextor floruit, & Pantænus philosophus arcanorum nostrorũ sectator & præco. De Hierosolymis suprà narrauimus, illam Ecclesiam post circumcisos à Marco esse gubernatam, urbe ab Adriano instaurata, & à gentilib. habitata. Ei successit Cassianus, huic Publius, Publio Iulianus, Iuliano Caius, Caio Symmachus, Symmacho alter Caius, Caio alter Iulianus, Iuliano Capito, Capitoni Valens, Valenti Dolichianus: post quos omnes Narcissus, trigesimus ab Apostolis Hierosolymorũ episcopus fuit. Decimo anno imperij Cõmodi Eleuthero, Romani episcopatus anno decimotertio, defuncto, Victor cœtui fideliũ præfuit. Iuliano post decimũ annum episcopatus Alexandrini mortuo, id munus Demetrio est commissum. In Antiochena Ecclesia Serapio post Maximinũ Christianorum pastor fuit, octauus ab Apostolis pontifex. Tunc Apollonius philosophus inclyta doctrinæ fama, senatus Romani decreto condemnatus, per martyrium in æterna tabernacula migrauit.

Cõmodi laudi parũ cõmodi.

Omina interitus.

Commodus ab Aemylio Leto, Electo & Narcisso occisus.

Episcoporum catalogus.

Clemens Stromateus.

Pantenus.

Apollonius philosophus.

καὶ τοῖς κολεοῖς τὰ ξίφη ἐνέθεντο. ὡς δ' εἷς αὐτῶν προπη-
δήσας, ὥσπερ (ἔφη, τὸ ξίφος δείξας) οἱ στρατιῶταί σοι πέπομ-
φασι, καὶ αὐτὸν ἐπλήξε, καὶ οἱ ἄλλοι συνεκινήθησαν, καὶ
κατέκοψαν αὐτόν τε τὸν αὐτοκράτορα, καὶ τὸν ἐκλέ-
κτον. εἶτα τὴν τοῦ Περτίνακος κεφαλὴν δόρατι περιπεί-
ραντες περιῆγον, τῷ ἔργῳ ἐλλαμπρυνόμενοι. ἐβίω δὲ ὁ
ἀνὴρ ἔτη ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα, δέοντα τεσσάρων μηνῶν,
ἄρξας μόνας ἡμέρας ὀγδοήκοντα καὶ ἑπτά.

Αὐταρχία τοῦ Διδίου Ἰουλιανοῦ.

Διαγγελθείσης δὲ τῆς σφαγῆς τοῦ Περτίνακος, Σουλπικιανὸς σταλεὶς ἐς τὸ στρατόπεδον παρ' ἐκείνου, ἵνα τὰ ἐκεῖ καταστήσηται, ἔμενεν ἐν αὐτῷ, καὶ ἔπραττεν ὅπως αὐτοκράτωρ ἀποδειχθῇ. καὶ τούτῳ Ἰουλιανὸς ὁ Δίδιος χρηματιστής τε καὶ ἄπληστος, νεωτέρων ἀεὶ πραγμάτων ἐπιθυμῶν, καὶ πρὸς τοῦ Κομμόδου διὰ τοῦτο ἐς Μεδιόλανα τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐξελαθείς, μαθὼν τὴν τελευτὴν τοῦ Περτίνακος, σπουδῇ ἐς τὸ στρατόπεδον παρεγένετο, καὶ πρὸς ταῖς πύλαις ἑστὼς ὁ μὲν ἔξωθεν, ὁ δὲ Σουλπίκιος ἔσωθεν, τὴν Ῥώμην, καὶ τὴν ταύτης ἀρχήν, ὠνοῦντο ἐκ τῶν στρατιωτῶν διαγγελλόντων τινῶν, καὶ λεγόντων ἑκατέρῳ, ὅτι τόσον ἕτερος, καὶ τόσον ἐκεῖνος δίδωσι, τί οὖν σὺ προστίθης; ὅμως πολλῶν ὑποσχομένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἐκεῖνον προετιμήσαντο, φοβηθέντες μάλιστα τὸν Σουλπικιανόν, ὡς τιμωρήσοντα τῷ Περτίνακι, οἷα δὴ κηδεστῇ. ἀποδεχθεὶς δ' ἐς τὸ στρατόπεδον Ἰουλιανός, καὶ αὐτοκράτωρ ἀποδειχθείς, ἐκεῖθεν πρὸς τὴν ἀγορὰν ἐφοίτησε, καὶ τὸ βουλευτήριον, δορυφόρους παμπληθεῖς ἐπαγόμενος, ἵνα δι' ἐκείνων καὶ τὴν γερουσίαν καὶ τὸν δῆμον δεδίξηται. καὶ εἶπε πρὸς τὴν βουλήν, « ὅτι καὶ ὑμεῖς ἄρχοντος δεῖσθε, καὶ αὐτός, εἰ καί τις « ἄλλος, ἀξιώτατός εἰμι ἡγεμονεῦσαι ὑμῶν. εἰ οὖν καὶ ἐμισεῖτο διὰ τὴν μεγαλαυχίαν, καὶ διὰ τοὺς τὸ βουλευτήριον κυκλωσαμένους ὁπλίτας, ἀλλὰ διὰ τὸ δέος κἂν τῆς βουλῆς τὴν αὐταρχίαν ἐβεβαιώσατο, καὶ ἀνῆλθεν ἐς τὸ παλάτιον. τῇ δ' ὑστεραίᾳ, οἱ μὲν τῆς βουλῆς προσῄεσαν αὐτῷ, ἵνα μὴ φωραθεῖεν ἀχθόμενοι ἐπ' αὐτῷ. ὁ δὲ δῆμος φανερῶς ἐσκυθρώπαζε. καὶ ἐς τὸ συνέδριον εἰσελθόντος τοῦ αὐτοκράτορος, ἐξέκραγον ὡς ἐκ συνθήματος ἁπάντων, πατροφόνον αὐτὸν καλούντων, καὶ ἅρπαγα τῆς ἀρχῆς. ἐκείνου δὲ μὴ χαλεπαίνειν προσποιουμένου, καὶ ἀργύριόν τι σφίσιν ὑπισχνουμένου, ἀγανακτήσαντες ὡς « δεκαζόμενοι, καὶ ξύμπαντες ἐξεβόησαν, οὐ θέλομεν, « οὐ λαμβάνομεν. ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τοὺς ταῦτα λέγοντας ἐκέλευσε κτείνεσθαι, καὶ ὁ δῆμος ἔτι παρωξύνετο, καὶ τοῦ τε Περτίνακος ἐμέμνηντο, καὶ τὸν Ἰουλιανὸν ἀπέσκωπτον. καὶ πολλοὶ πολλαχοῦ τῆς πόλεως τιτρωσκόμενοι καὶ κτεινόμενοι ἀντεῖχον, καὶ ὅπλα λαβόντων, συνέδραμον εἰς τὸν ἱππόδρομον, ἔνθα νύκτα τε καὶ ἡμέραν διήγαγον ἄσιτοι, ἐπιβοώμενοι τοὺς λοιποὺς στρατιώτας, καὶ μᾶλλον τὸν Νίγρον τὸν Πεσκέννιον, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ Συρίᾳ ὄντας. εἶτα ὑπὸ λιμοῦ καὶ τῇ ἀγρυπνίᾳ κακωθέντες, διελύθησαν καὶ ἡσύχαζον. Ἰουλιανὸς δὲ οὕτως τὴν ἀρχὴν ἁρπάσας, ἀνελευθέρως αὐτῇ ἐχρῆτο, θωπεύων τὴν βουλὴν καὶ τούς τι δυναμένους, καὶ τὰ μὲν χαριζόμενος, τὰ δὲ ἐπαγγελλόμενος. καὶ πάντα ὑπὲρ θεραπείας ἐποίει τῶν δυνατῶν, ὃ μέντοι καὶ ἐπιστεύετο· ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὴν Ῥώμην ἐπράττετο. οἱ δὲ τῶν στρατοπέδων ἡγεμόνες τρεῖς ὄντες, ὅ, τε Σεβῆρος τῆς Παννονίας ἄρχων, τῆς Συρίας δὲ ὁ Νίγρος, τῆς Βρεταννίας δὲ ὁ Ἀλβῖνος, ὡς καθαίρεσιν τοῦ Ἰουλιανοῦ

τὰ πε-

Στάσις τοῦ δήμου πρὸς τὸν Ἰουλιανόν.

Περὶ Σεβήρου, καὶ Νίγρου, καὶ Ἀλβίνου, ἐπαναστάντων κατὰ Ἰουλιανοῦ.

gladios uaginis condiderunt. Deinde cū unus stricto gladio prosiluisset, eūq; percussisset, eū gladium illi à militib. missum esse dicens: etiam cæteri cōcitati, & ipsum Imperatorē & Electū occiderunt. Deinde Pertinacis caput hastę affixū, quasi re bene gesta, circuntulerunt. Vixit hic uir annos LXVII, quatuor mensibus demptis. dies nō amplius LXXXVII imperauit.

Pertinacis interitus.

Didij Iuliani Imperium.

NVnciata Pertinacis cæde, Sulpicianus ab illo in castra, tumultus sedandi causa, missus, ibi mansit: operāq; dedit, ut Imperator crearet. Interea Didius Iulianus, homo inexplebilis auaritiæ, nouis rebus subinde studēs, eaq; de causa Mediolanū in patriā suam à Cōmodo relegatus, Pertinacis obitu cognito, festinanter in castra uenit. Ibi ad portā, hoc extrà, Sulpiciano intrà stante, quibusdam Romā & imperiū emendū esse affirmantibus, & utriq; dicentibus, hic tātum dat, ille tantū: Quantū tu addis? Iulianus, quāuis ab altero magna pecunia promissa, est prælatus, timentibus militibus, ne Sulpicianus Pertinacis soceri necem ulcisceretur. Iulianus uerò in castra receptus, et Imperator salutatus, inde ad forum & curiam maximo satellitum comitatu contendit, ut per illos senatui populoq; Romano terrorem incuteret, ac senatui dixit: « Vobis principe opus est: & ego præ cæteris omnibus sum principatu dignissimus. « Quamuis igitur & ob orationis insolentiam, & circundatos curiæ milites, inuisus esset: tamen ex metu à senatu etiam imperio cōfirmato in palatium ascendit. Postridie senatores eum conuenerunt, ne suum in illum odium animaduerteretur. Sed populus uniuersus mœstitia haud dissimulata, Imperatorem curiam ingressurum, quasi ex composito cum magnis clamoribus parricidam & raptorem Imperij appellauit. Illo uerò iram dissimulante, & pecuniam pollicente, indignati, quasi largitionibus corrumperentur, uniuersi exclamarunt, Non uolumus, non accipimus. Cum Iulianus eos qui ista dicerent, occidi iussisset, populus magis etiam concitatus, mentione Pertinacis facta, Iulianum derisit: & quamuis multi passim per urbem & uulnerarentur & occiderentur, tamen non cedebant: ac sumptis armis in curiam equestrem concursu facto, noctem & diem ibi sine cibo durarunt: reliquos milites inclamantes, Pescennium Nigrum in primis, & Syriacas eius legiones. Deinde fame & uigilijs fatigati, domum quisq; se receperūt. Iulianus uerò ut imperium rapuerat, sic illiberaliter eo usus est, Senatui & ijs qui aliquid poterant, assentando, ac partim donando, partim pollicendo. Quamuis autem nihil non ad cultum potentiorum faceret, tamen nemini fidem faciebat. Quæ dum Romæ agunt, tres exercituum duces, Seuerus Pannoniæ, Niger Syriæ, Albinus Britanniæ, cognitis Iuliani

rebus,

Didius Iulianus Sulpiciano repulso Imperator creatur.

Seditio cōtra Iulianū.

Seuerus Albinū decipit, Pescennii Nigrū anteuertit.

rebus, ad eum opprimendũ properarunt. Cæterùm Seuerus cæteris callidior, cũ prospiceret, euerso Iuliano reliquos tres inter se de principatu dimicaturos esse, unũ sibi conciliandũ esse statuit. sed quia Niger lõgius aberat, elatoque animo esse uidebatur, propterea quod populus, ut dictum est, eũ nominatim implorasset: ad Albinũ inclinauit, eique clàm scripsit, se eũ Cæsarẽ facturũ esse. Eo aũt Seueri collegã se fore sperante, eodemque loco manente, Romã contendit. Quo cognito, Iulianus Seuerũ à senatu hostẽ iudicandũ curauit, seque ad bellũ parauit: palatio carceribus & robustis portis munito. Nam quia putabat milites Pertinacẽ non facile occisuros fuisse, si se inclusisset: se incolumẽ euasurum credebat, si uictus intra claustra se cõtineret. Lætũ quoque occidit, & cõplures emisit, qui Seuerũ dolo occideret. qui cũ in Italiã irrupisset, & Rauennã occupasset, & qui contra eum mittebantur, ad eum se cõferrent, & satellites ob illius aduentum trepidarent: conuocato senatu, Seuerum collegã imperij decerni iussit. Sed cum is militibus impunitatem promisisset, si Pertinacis percussores dederent: obtemperarunt. iisque comprehensis, Silio Messalæ consuli rem indicarunt. Is uerò senatu in ædem Mineruæ conuocato, quæ ab institutione adolescentiæ ita uocabatur: quæ à militib. acceperat, exposuit. Senatus igitur Iuliano capitis dãnato, Seuerũ statim Imperatorẽ dixit. Iulianus uerò cum occideretur: Quid, inquit, mali feci? aut quẽ occidi? Vixit annos LX, menses IIII, & dies totidem: imperauit dies LX.

Iulianus post irritos defensionis conatus occiditur.

Imperium Seueri.

Seuerus rerum potitus, Pertinacis percussores supplicio affecit. Cæteros milites acerrimè insectatus, & armis equisque priuatos, Roma expulit. Hoc peracto, pedes urbẽ ingressus, armato exercitu sequente, plateis florib. coronis & laureis passim exornatis, à populo cãdidato lætis uocibus exceptus est, pro perantibus omnibus eum & uidere & audire. Ille uerò statim ueterum bonorũ Imperatorũ more, se neminem senatorem occisurũ esse iureiurando affirmauit, idque communi decreto confirmari iussit: sed id iusiurandum non diu seruauit, ipso Iulio Solone, qui id decretum de illius sententia scripserat, non multo pòst occiso, atque alijs multis sublatis: eaque fecit, quæ Senatui minimè cordi essent. Iam cum moris esset, satellites ex Italia, cæterisque gentibus, quarum & uultus humaniores, & mores simpliciores essent, deligi: ille præter solitum, urbem militibus & aspectu sæuissimis, & auditu horrendis, & à ciuilitate morum alienissimis impleuit. Imperium ei signis quibusdam præsignificatum est. Nam aliquando se lupam sugere, ut de Romulo proditum est, somniauit: ex eoque dormiente aqua, tanquã è fonte scaturijt, & in somnis à senatu populoque Roma-

Seuerus imperiũ à periurio & cædibus auspicatur.

Satellites Barbari.

Auguria imperij Seueri.

τὰ περὶ αὐτοῦ μαθόντες ἐκεκίνηντο. τῶν ἄλλων δὲ ὁ Σευῆρος δριμύτερος ὤν, ἐλογίζετο, ὡς εἰ τὸν ἰουλιανὸν καταλύσει, σφίσιν αὐτοῖς οἱ τρεῖς ἀμφισβητήσουσι περὶ τῆς ἀρχῆς. ἔγνω τοίνυν τὸν ἕνα προσοικειώσασθαι. ἐπεὶ δὲ πορρωτέρω αὐτοῦ ὁ νίγρος ἐτύγχανεν ὤν, καὶ μέγα φρονῶν αὐτὸν ὑπώπτευεν, ἐπικεκλημένον ὑπὸ τοῦ δήμου, ὡς εἴρηται, πρὸς τὸν ἀλβῖνον ἐπένευσε, καὶ δι' ἀπορρήτων αὐτῷ ἔγραψε καίσαρα ποιήσειν αὐτόν. καὶ ὃς κατὰ χώραν ἔμεινεν, ὡς κοινωνήσων τῆς ἀρχῆς τῷ σευήρῳ τεθαρρηκώς. ὁ δὲ σευῆρος ἐπὶ τὴν ῥώμην ἠπείγετο, καὶ ὁ ἰουλιανὸς ταῦτα μαθὼν, πολέμιόν τε ψηφίσασθαι τὸν σευῆρον τὴν βουλὴν παρεσκεύασε, καὶ πρὸς πόλεμον ἡτοιμάζετο, καὶ τὸ παλάτιον κιγκλίσι καὶ θύραις ἰσχυραῖς ἐκρατύνετο· ὅτι γὰρ ᾤετο μὴ ἄν ποτε ῥᾳδίως τοὺς στρατιώτας κτανεῖν τὸν περτίνακα, εἴγε ἔνδον συνεκέκλειστο, ὥσπερ ὡς δυνάμενος κατακλεισθεὶς ἐν αὐτῷ περιγενέσθαι, ἂν ἡττηθῇ. ἐφόνευσε δὲ καὶ τὸν λαῖτον, καὶ ἐπὶ τὸν σευῆρον καθῆκε τινὰς ὡς τὸν ἄνδρα δολοφονήσοντας. ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος εἰς τὴν ἰταλίαν εἰσέβαλε, καὶ τὴν ῥάβενναν ἐφθάσατο, καὶ οἱ πεμπόμενοι πρὸς χώραν αὐτῷ, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τὴν παρουσίαν σευήρου ἐδεδίεσαν, συγκαλέσας τοὺς τῆς βουλῆς, ἐκέλευσε κοινωνὸν αὐτῷ τῆς ἀρχῆς τὸν σευῆρον ψηφίσασθαι. τοῦ δὲ σευήρου τοῖς στρατιώταις μηδὲν κακὸν πείσεσθαι γράψαντος, ἐκδοῦσι τοὺς σφαγέας τοῦ περτίνακος, πεισθέντες· ἐκείνους τε συνέλαβον, καὶ τῷ σιλίῳ μεσσάλᾳ ὑπατεύοντι ταῦτα ἐμήνυσαν. ὁ δὲ τὴν βουλὴν ἀθροίσας εἰς τὸ ἀθήναιον, οὕτω καλούμενον ὡς ἐν αὐτῷ τῶν παιδευομένων ποιουμένων τὴν ἄσκησιν, τὰ περὶ τῶν στρατιωτῶν αὐτοῖς ἐκοινώσατο. καὶ ἡ βουλὴ τοῦ μὲν ἰουλιανοῦ κατεψηφίσατο θάνατον, τὸν δὲ σευῆρον ἀνεῖπεν εὐθὺς αὐτοκράτορα. καὶ ὄντως ἐν τῷ παλατίῳ ὁ ἰουλιανὸς ἐφονεύθη, εἰπών, τί γὰρ δεινὸν ἐποίησα, καὶ τίνα ἀπέκτεινα; ἐβίω δὲ ἔτη ἑξήκοντα πρὸς μησὶ τέσσαρσι, καὶ ἰσαρίθμοις ἡμέραις, ἄρξας ἡμέρας ἑξήκοντα.

περὶ τοῦ [illegible] ἀθηναίου, καὶ [illegible].

Μοναρχία Σευήρου.

Σευῆρος μὲν οὖν τὴν αὐταρχίαν λαβὼν, τοὺς μὲν αὐτόχειρας τοῦ περτίνακος τῶν στρατιωτῶν θανάτῳ ἐδικαίωσε, τοὺς δ' ἄλλους ὀνειδίσας πικρότατα, τῶν τε ὅπλων ἀπεῖρξε, καὶ τοὺς ἵππους ἀφείλετο, καὶ τῆς ῥώμης ἀπήλασεν· καὶ οὕτως εἰς τὴν ῥώμην εἰσήλασε βαδίζων, καί οἱ ὁ στρατὸς ὁπλίτης παρείπετο, καὶ ἡ πόλις ἄνθεσί τε καὶ δάφναις ἅπασα ἐστεφάνωτο, καὶ οἱ ἄνθρωποι λευχειμονοῦντες εὐφήμουν αὐτὸν, καὶ ἀκοῦσαι αὐτοῦ καὶ θεάσασθαι λίαν ἐσπούδαζον· ἀσυλίαν δὲ ἐγγυήσατο οἷα καὶ οἱ πρώην ἀγαθοὶ αὐτοκράτορες, ὡς οὐδένα τῶν βουλευτῶν ἀποκτενεῖ, καὶ ὤμοσε περὶ τούτου, καὶ ψηφίσματι κοινῷ τοῦτο κυρωθῆναι προσέταξε. ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν τὸν νόμον τοῦτον παρέβη. αὐτὸν γὰρ τὸν ἰούλιον σόλωνα, τὸν καὶ τὸ δόγμα τοῦτο, αὐτοῦ κελεύσαντος, συγγραψάμενον, οὐ πολλῷ ὕστερον ἔκτεινε, καὶ ἄλλους ἀνεῖλε πολλούς, καὶ τῇ βουλῇ οὐ καταθύμια ἔπραττε. καὶ εἰθισμένων τοὺς σωματοφύλακας ἐκ τῆς ἰταλίας εἶναι, καὶ ἄλλων ἐθνῶν ἡμερωτέρων τὰς ὄψεις, καὶ ἁπλουστέρων τοῖς ἤθεσι, ἐκεῖνος παρὰ τὸ ἔθος, στρατιωτῶν τὴν πόλιν ἐνέπλησε, καὶ ἰδεῖν ἀγριωτάτων, καὶ ἀκοῦσαι φοβερωτάτων, καὶ ὁμιλῆσαι ἀγροικοτάτων. ἐγένετο δὲ αὐτῷ σημεῖα τινὰ τὴν ἡγεμονίαν προμαντευόμενα. ἔδοξέ ποτε ὄναρ λύκαιναν θηλάζειν, ὡς περὶ ῥωμύλου ἱστόρηται· καὶ ὕδωρ καθεύδοντος αὐτοῦ ὥσπερ ἐκ πηγῆς ἀνεδόθη, καὶ κατ' ὕπνους αὐτῷ ἡ τῶν ῥωμαί-

ἴσα ὁ σευῆρος ὑπέσχετο, καὶ ἐπὶ [illegible] ταῦτα.

ὅσα πρὸ τῆς βασιλείας σημεῖα τῷ σευήρῳ ἐγένοντο, τὴν ἀρχὴν αὐτῷ προσημαίνοντα.

ῥωμαίων σύμπτωσιν βούλοιτο καὶ ὁ δῆμος θυσίαν τι καὶ ἀνεπάζετο. καὶ αὖθις ἔδοξεν ἐν τῇ ἀγορᾷ τῇ ῥωμαίᾳ ἱππεύοντα τὸν περτίνακα, τὸν ἵππον ἀπορρίψαι, αὐτὸν δὲ τούτου ὑπελθόντος ἐπιλαβέσθαι. ἐφ' ὃν δὲ ὤν, ἐς τὸν βασιλικὸν δίφρον ἀγνοῶν, ἀλλ' οὐκ ἐκ προνοίας ἐνεκαθέζετο. αὐταρχήσας δὲ διὰ πλείστων τρόπων ἐτίμησε τὸν περτίνακα, καὶ ταφὴν αὐτῷ, καίτοι πάλαι θανόντος, πολυτελεστάτην ἐποίησεν. ἔτι κατὰ τοῦ νίγρου ἐστράτευσεν, ὃς ἰταλὸς ἦν τῶν ἱππέων, οὐ τῶν πάνυ δ' ἐπισήμων. καὶ διαφόρων πολέμων συγκροτηθέντων, τέλος ἐν ἰσσῷ τῆς κιλικίας περὶ τὰς καλουμένας πύλας, αἳ διὰ τὴν τοῦ τόπου στενότητα οὕτω κέκληνται (ὄρη μὲν γὰρ ἔνθεν ὀρθὰ ἀνατείνει ἀπότομα, κρημνοὶ δ' ἐκεῖθεν βαθεῖς καθήκουσιν ἐς τὴν θάλασσαν) μάχης καρτερᾶς γενομένης, ἡττήθη ὁ νίγρος, καὶ τὸ πλεῖον μὲν τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐκεῖσε διώλετο. ἐκεῖνος δὲ φεύγων κατελήφθη καὶ ἀνῃρέθη. οὗ τὴν κεφαλὴν ὁ σεβῆρος πέμψας εἰς τὸ βυζάντιον ἀνεσταύρωσεν, ἵν' ἰδόντες αὐτὴν οἱ βυζάντιοι προσχωρήσωσι. τοὺς δὲ τὰ νίγρου φρονήσαντας δικαιοῦντος σεβήρου, βουλευτής τις κάσσιος κλήμης κρινόμενος παρ' αὐτῷ, ἐπαρρησιάσατο φήσας, ὡς ἐγὼ οὔτε σε οὔτε νίγρον ἠπιστάμην, καταληφθεὶς δὲ ἐν τῇ ἐκείνου μερίδι, οὐ σοὶ πολεμήσειν ἤθελον, ἀλλ' ἰουλιανὸν καταλύσειν· καὶ τὰ αὐτά σοι σπουδάζας, οὐκ ἀδικῶ. ἀλλ' οὐδ' ὅτι μὴ πρὸς σὲ ὕστερον μετέστην· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ σὺ ἂν ἠθέλησας οὐδένα τῶν σῶν ἑταίρων πρὸς ἐκεῖνον αὐτομολῆσαι. ἐξέταζε οὖν μὴ τὰ σώματα ἡμῶν, μηδὲ τὰ ὀνόματα, αὐτὰ δὲ τὰ πράγματα· πᾶν γὰρ ὅ,τι ἂν ἡμῶν καταγνῷς, τοῦτο καὶ σεαυτοῦ καὶ τῶν σῶν ἑταίρων καταψηφιεῖ. τοῦτον ὁ σεβῆρος τῆς παρρησίας θαυμάσας, ἀφῆκεν ἔχειν τῆς οὐσίας τὸ ἥμισυ. οἱ δὲ βυζάντιοι καὶ ζῶντος τοῦ νίγρου καὶ θανόντος, πολλὰ καὶ θαυμαστὰ ἔδρασαν, ἐπὶ χρόνον πολιορκούμενοι τριετῆ. ᾕρουν μὲν γὰρ καὶ πλοῖα τινὰ παραπλέοντα, ᾕρουν δὲ καὶ τριήρεις τῶν ἐν τῷ ὅρμῳ τῶν ἐναντίων οὐσῶν. τὰς γὰρ ἀγκύρας αὐτῶν ὑφύδροις κολυμβηταῖς ἀποτέμνοντες, καὶ ἥλους ἐς τοὺς ταρσοὺς σφῶν πηγνύντες, καὶ τούτων καλώδια ἐξάπτοντες, ἐπεσπῶντο αὐτάς, αὐτομάτας προσπλεῖν δοκούσας. ἀπορίᾳ δὲ πάντων αὐτοῖς ἐξεδαπανηθέντων, ὅμως ἀντεῖχον, καὶ ξύλοις ἐκ τῶν οἰκιῶν ἐς τὰς ναῦς ἐχρῶντο, καὶ σχοίνους ἐξ ἔπλεκον κείραντες τὰς τρίχας τῶν γυναικῶν. καὶ ὅτε τοῖς τείχεσι προσέβαλλον οἱ πολέμιοι, λιθίνας τε καὶ ἐκ χαλκοῦ πεποιημένας καὶ ἀνδριάντας καὶ ἵππους ἠκόντιζον ἐς αὐτούς. ὡς δὲ καὶ πᾶν αὐτοῖς ἐπέλειπε νενομισμένον ἐδώδιμον, βύρσας διαβρέχοντες ἤσθιον. καὶ τούτων δὲ ἀναλωθεισῶν, καὶ ἐπ' ἀλλήλους ἐτράποντο, καὶ σαρκῶν ἀνθρωπείων ἐγεύοντο. εἶτα καὶ ἄκοντες τὴν πόλιν παρέδοσαν, καὶ οἱ ῥωμαῖοι στρατιῶται καὶ οἱ ἐν τέλει σύμπαντας διεχρήσαντο. ὁ δὲ σεβῆρος ἥσθη λίαν ἐπὶ τῇ ἁλώσει τοῦ βυζαντίου. ἀφείλετο δὲ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἀξίωμα τὸ πολιτικόν, καὶ δασμοφόρον ἐποίησε, δημεύσας τε τὰς οὐσίας τῶν πολιτῶν, περινθίοις αὐτήν τε καὶ τὴν χώραν αὐτῆς ἐχαρίσατο. τὰ δὲ τείχη τῆς πόλεως καθελών, ἐκείνους μὲν οὐδὲν πλέον ἐλύπησεν, ἢ ὅτι τῆς δόξης αὐτοὺς ἐστέρησεν, ἣν ἐκαρποῦντο ἐκ τῆς αὐτῶν ἐπιδείξεως. τὸ δὲ ῥωμαίων μέγα καθεῖλεν ὁρμητήριον πρὸς τοὺς ἐκ πόντου καὶ τῆς ἀσίας βαρβάρους, ἀλλὰ μὴν καὶ κρησφύγετον. ἦν δὲ τὰ τείχη τοῦ βυζαντίου καρτερώτατα. σεβῆρος δὲ δοξομανῶν, κατὰ τῶν ὀσροηνῶν βαρβάρων, καὶ τῶν ἀδιαβηνῶν, καὶ τῶν ἀράβων ἐστράτευσε, καὶ εἰς τὴν νίσιβιν ἀφικόμενος, ἐκ ταύτης πέμψας στρατηγοὺς καὶ τάγματα κατὰ τῶν εἰρημένων ἐθνῶν, αἳ τὴν

Ὅτι τοῦ νίγρου πολεμοῦντος ἡττηθέντος, καὶ νίγρος ἀνῃρέθη.

Περὶ τῶν βυζαντίων, ὅτι ἐπὶ τριετίᾳ πολιορκούμενοι ἑάλωσαν.

Ὅτι παρῃρέθησαν τὴν ἐλευθερίαν.

Ὁρμητήριον ῥωμαίων πρὸς τοὺς βαρβάρους.

Romano salutari sibi uisus est. Accessit aliud quoque somnium. putabat Pertinacem per forũ equitantem, ab equo excuti, qui sibi tergum ultro conscendendum præberet. Adolescens in sella Imperatoria non de industria, sed ignorans consedit. Imperiũ adeptus, Pertinaci plurimos honores habuit, & sumptuosissimum funus quamuis pridẽ defuncto fecit. Deinde cõtra Nigrũ est profectus, hominem Italũ, ex equestri ordine, non admodum clarũ. quem uarijs prælijs cõmissis, denique Issi Ciliciæ ad portas, quæ ab angustia loci hoc nomen accepere (hinc enim prærupti montes assurgunt: inde ingentia præcipitia ad mare descendunt) acri pugna superatus, maxima copiarũ parte cæsa, captus in fuga et interfectus est: caput eius Byzantiũ missum, & cruci affixũ, ut eo Byzãtini cõspecto, deditionẽ facerent. Cum Seuerus de Nigri studiosis pœnas sumeret, Senator quidã Cassius Clemens reus actus, dicere non dubitauit: Ego neque te, neque Nigrum agnoui: sed in illius partibus deprehensus, non te oppugnare, sed Iulianum expugnare studui. Cum igitur idem mihi quod tibi propositũ fuerit, non peccaui: ac ne in eo quidem, quòd postea non ad te transij. Nam tu quoque noluisses quenquam « ex amicis tuis ad illum deficere. Inquirito igi- « tur nõ in personas nostras, aut nomina, sed in « res ipsas. Nam utcunque nos damnaris, tu amicique tui in eodem crimine futuri estis. Seuerus hominis libertatem admiratus, semissem bonorum ei reliquit. At Byzantini & uiuente & mortuo Nigro, multa fecerunt admiratione digna, cum triennium obsiderentur. Naues enim aliquot prætereuntes, & triremes in hostium stationibus cæperunt, ancoris earum per urinatores resectis: quas clauis in fundos earum impactis, annexis que funibus ita attrahebant, ut ultro accedere uiderentur. Rebus omnibus consumptis, nihilominus perseuerantes, tignis ædium ad naues, detonsis mulierum capillis ad funes plectendos utebantur. Cum mœnia oppugnabantur, & marmoreas & æneas statuas tam equorum quàm hominum in hostes iaculabantur. Cibarijs omnibus usitatis destituti, coria macerata comederunt. ijs quoque absumptis, carnibus humanis gustatis, alij alios deuorarũt. Sed cum tandem uel inuiti deditionem fecissent, Romani & milites & magistratus omnes occiderunt: & Seuerus ea expugnatione mirificè lætatus, urbem libertate & dignitate ciuili adempta, tributariam fecit: & publicatis ciuium bonis, ipsam & agros eorum Perinthijs donauit. Mœnibus autem robustissimis euersis, non tam illos maiore molestia affecit, aut gloria fortitudinis priuauit, quàm Romanorum arcem munitissimam contra Barbaros Ponticos & Asianos ac tutissimum asylum destruxit. Iam cum insano gloriæ studio teneret, Barbaris Osroenis, Adiabenis, & Arabibus bellum intulit. ac Nisibim profectus, missis ducib. & legionibus, illarum

Pescẽnij Nigri in Cilicia interitus.

Cassij Clementis defensio.

Byzantij expugnatio.

Seueri orientalis expeditio.

illarum gentium agros uastauit, & urbes expugnauit. Sed quia Albino Imperatoriam maiestatem flagitanti, uel Cęsaris honorē negabat: iterum ciuile bellū cum totius orbis motu est exortū, & magna populi Romani multitudo in circo equestri apertissimè fortunas suas est miserata. Quousq; tandē ista feremus? quādiu oppugnabimur? & alia id genus quasi numine afflatus uociferās. Nam alioqui fieri qui potuisset, ut tot hominū millia, ea quæ dicebāt, tā q̃ choro magistro præeūte, citra errorē ,pnunciarent? Id bellum magna uarietate & ancipiti Marte gestū: sed Albinus tandē uictus, Romanis utrinq; penè innumerabilib. cæsis, sibi ipsi manus attulit. cuius cadaueri Seuerus insolētibus & atrocib. uerbis insultauit: truncoq; abiecto, caput Romā missū, cruci affigi iussit: senatores multos occidit, nōnullos etiam dimisit.

Albini interitus.

Post hæc cōtra Parthos est ,pfectus, qui Mesopotamiā occuparāt: & nauib. in Euphrate ædificatis, Seleuciā & Babylonem desertas cæpit. Ctesiphontē expugnatā militib. diripiendam dedit: ac multis interfectis, plures uiuos cæpit. Sed neq; Vologæsum Parthorū principē domum reuersum fugauit, neq; Ctesiphontē retinuit: ita inde ,pfectus, quasi expeditionē direptionis causa duntaxat suscepisset. Huius belli tempore, duos claros uiros interfecit, Iuliū Crispū tribunū militū, belli uexationes ægrè ferentem, & nescio quid locutū, milite à quo accusatus fuerat, in eius locū suffecto: Lætū ob animi magnitudinē & gratiā apud milites, qui se nō nisi illo duce militaturos affirmabāt, & crimen cædis eius in milites trāstulit, q̃ eo ex inuidia interfecto, causam dicere nō poterat. Deinde Atra urbē Arabiæ Soli dicatā oppugnauit, in qua præter alias magnas opes, etiā Solis donaria reposita erāt: sed quāuis exteriori muro capto, re infecta multis militib. amissis in Palæstinā discessit, atq; in Aegyptū, quam totā perlustrauit, arcanis quoq; reb. indagatis. Eo em̄ erat ingenio, ut neq; diuinū neq; humanū quicq; imperuestigatū relinqueret. Libros arcanarū rerū quos quidē inuenire poterat, ex omnibus adytis sustulit. Atq; hęc hactenus.

Parthica expeditio.

Iulij Crispi & Lætæ cædes.

Atra Arabiæ urbs.

Nūc obiter illa quoq; referā, quæ apud Dionē de Nilo memoriæ ,pdita sunt: unde is oriat, cur æstiuo tēpore ascendat. Narrat aūt, eū ex Atlante oriri, mōte Macennitidis, ad ipsum occidentalem Oceanū, omniū montiū altissimo: qua de causa cœli columna à poetis appelletur. Neq; em̄ quenq; eius cacumē ascēdisse, neq; fastigia uidisse, semper oppleta niuibus. Vnde æstiuo tēpore magna aquarū copia defluente, Nilus exundet: & hæc Romanos ex inferioris Mauritaniæ hominib. Macennitidi finitimis cōperisse, ac multos Romanos exercitus ad ipsum Atlantem peruenisse. Hęc de Nilo Diō refert, etsi alij diuersa eadē de re tradiderūt.

Nili ortus, & incrementa.

Cęterum Plautianus præfectus, imperij penè cū Seuero particeps, & sūma potestate subnixus: multos claros uiros & pari dignitate præditos interfecit:

Plautiani auaritia, crudelitas, & interitus.

οἱ τήν τε χώραν αὐτῶν ἐδῄουν, καὶ τὰς πόλεις ἐλάμβανον. αὖθις δὲ πόλεμος συνερράγη τῷ σευήρῳ ἐμφύλιος. ὁ μὲν γὰρ σεβῆρος ἀλβίνῳ οὐδὲ τὴν τοῦ καίσαρος ἐδίδου τιμήν, ὁ δὲ ᾔτει καὶ τὴν τοῦ αὐτοκράτορος. συγκινουμένης δὲ διὰ ταῦτα τῆς οἰκουμένης, ὁ δῆμος ἐν ἱπποδρομίᾳ συνειλεγμένος πολὺς, ἐκφανέστατα κατωλοφύρατο, μέχρι πότε τοιαῦτα πάσχομεν, κράζοντες, καὶ μέχρι ποῦ πολεμούμεθα; καὶ ἄλλα δέ τινα τοιαῦτα ὡς ἐκ θεοφορίας τινὸς ἐνθουσιῶντες ἐβόησαν. πῶς γὰρ τοσαῦται μυριάδες ὡς ὑπὸ χοροδιδασκάλῳ ἅπερ ἀπταίστως, ἃ ὥσπερ; ταῖς μὲν οὖν μάχαις συγκροτηθείσαις, καὶ πολλὰς ἰδέας τε καὶ τροπὰς καὶ μεταπτώσεις τοῦ πολέμου ἐσχηκότος, ὁ ἀλβῖνος ἡττήθη, πεσόντων μὲν ἀμφοτέρωθεν χιλιάδων ὑπερβαινόντων ἀριθμόν, τοῦ δὲ ἀλβίνου ἑαυτὸν ἀνελόντος. οὗ κειμένου ἐπεντρυφήσας ὁ σευῆρος, καὶ γλωσσαλγήσας, τὸ μὲν ἄλλο σῶμα ῥιφῆναι ἐκέλευσε, τὴν κεφαλὴν δὲ ἐν τῇ ῥώμῃ σταλεῖσαν ἀνεσταύρωσε. καὶ πολλοὺς τῶν τῆς γερουσίας ἀπέκτεινε, τινὰς δὲ καὶ ἀπέλυσε. μετὰ ταῦτα δὲ κατὰ τῶν πάρθων ἐστράτευσε τὴν μεσοποταμίαν ἑλόντων. καὶ πλοῖα κατασκευάσας ἐν τῷ εὐφράτῃ, τήν τε σελεύκειαν καὶ τὴν βαβυλῶνα ἐκλειφθείσας ἔλαβε. καὶ τὴν κτησιφῶντα ἑλὼν, διαρπάσαι τοῖς στρατιώταις ἀφῆκε, πολλούς τε ἀνεῖλε, καὶ ζῶντας πλείονας εἷλεν. οὔτε δὲ τὸν οὐολόγαισον ἐπεδίωξε, τὸν τῶν πάρθων ἡγεμονεύοντα, ἀναχωρήσαντα οἴκαδε, οὔτε τὴν κτησιφῶντα κατέσχεν. ἀλλ' ᾤχετο ὥσπερ ἵνα διαρπάσῃ ταύτην μόνον ἐστρατευκώς. ἐν ᾧ δ' ἐπολέμει, ἄνδρας δύο ἀπέκτεινε τῶν ἐπιφανῶν, τὸν μὲν κρίσπον ἰούλιον χιλιαρχοῦντα τῶν δορυφόρων, ὅτι ἤχθετο τῇ τοῦ πολέμου κακώσει, καί τι καὶ παρεφθέγξατο, καὶ τὸν κατηγορήσαντα αὐτοῦ στρατιώτην χιλίαρχον ἀπέδειξεν ἀντ' αὐτοῦ· τὸν δὲ λαῖτον, ὅτι φρόνημα εἶχε, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἠγαπᾶτο, καὶ οὐκ ἄλλως στρατεύσειν ἔλεγον, εἰ μὴ λαῖτος αὐτῶν ἡγοῖτο. καὶ τὸν φόνον αὐτοῦ τοῖς στρατιώταις προσῆπτεν, ὅτι φθόνῳ αὐτὸν ἀνεῖλον, οὐκ ἔχει λέγειν αἰτίαν. εἶτα ἐπὶ τὰ ἄτρα ἐστράτευσε. πόλις δὲ ταύτης ἀράβιος, ἐν ᾗ πολλά τε ἄλλα ἀπέκειντο χρήματα, καὶ τὰ τοῦ ἡλίου δὲ ἀναθήματα, ᾧ ἡ πόλις ἀνεῖτο. τοῦ δ' ἀνύσας, καίτοι τὸ ἐκτὸς τεῖχος καθῃρηκώς, καὶ πολλοὺς τῶν οἰκείων ἀποβαλὼν, ἀνεχώρησε, καὶ ἐς τὴν παλαιστίνην ἀφίκετο, εἶτ' ἐς αἴγυπτον, εἶτα πᾶσαν εἶδε, καὶ τὰ κεκρυμμένα ἐπολυπραγμόνησεν. ἦν γὰρ οἷος μήτε θεῖον μήτε ἀνθρώπινον καταλιπεῖν ἀδιερεύνητον. καὶ τὰ βιβλία, ἅ τι ἀπόρρητον εἶχον, ἐκ πάντων τῶν ἀδύτων ἀνεῖλεν, ὅσα τινὰ εὑρεῖν ἠδυνήθη. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως, εἰρήσθω δ' ὡς ἐν παρόδῳ, καὶ ὅσα τὸν δίωνα περὶ τοῦ νείλου λέγοντα εὕρομεν, ὅθεν τε ἀναδίδοται, καὶ διὰ τί κατὰ τὸ θέρος ποιεῖται τὴν ἀνάβασιν. λέγει τοίνυν, ὡς ἐκ τοῦ ἄτλαντος ἀναδίδοται, τὸν δὲ ἄτλαντα ὄρος εἶναι ἐν τῇ μακεννίτιδι πρὸς αὐτῷ τῷ ὠκεανῷ πρὸς ἑσπέραν, καὶ ὀρῶν ἁπάντων ὑψηλότατον, ὅθεν διὰ τὸ ὕψος καὶ κίονα αὐτὸν παρὰ τῶν ποιητῶν κεκλῆσθαι τοῦ οὐρανοῦ. μήτε γὰρ ἀναβῆναί τινα πώποτε ἐς ἄκρον αὐτοῦ, μήτ' ἰδεῖν τὰς αὐτοῦ κορυφὰς χιόνος ἀεὶ πληθούσας, ἐξ ἧς πολὺ καταρρεῖν τὸ ὕδωρ ὑπὸ τὸ θέρος, καὶ διὰ τοῦτο τότε τὸν νεῖλον πλημμυρεῖν λέγει, καὶ ταῦτα ῥωμαίους ἀκριβωθῆναι ἐκ τῶν τῆς κάτω μαυριτανίας ἀνθρώπων, προσοίκων ὄντων τῇ μακεννίτιδι, καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ στρατευομένων ῥωμαίων ἀφικνεῖσθαι καὶ πρὸς τὸν ἄτλαντα. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ νείλου παρὰ δίωνι, εἰ καὶ ἄλλοις οὐχ οὕτω τὰ περὶ τούτου ἱστόρηται. πλαυτιανὸς δὲ παραδυναστεύων τῷ σευήρῳ, καὶ τὴν ὑπαρχικὴν ἔχων ἐξουσίαν, καὶ μέγιστα δυνηθεὶς, πολλοὺς τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν καὶ ὁμοτίμων αὐτῷ ἐθανάτωσεν. ἀ-

περὶ τοῦ νείλου.

σιν. ἄπληστος δὲ ὢν, πάντα παρὰ πάντων ᾔτει, καὶ οὔτε ἔθνος οὔτε πόλιν ἀφῆκεν ἀσύλητον, καὶ πλείονα αὐτῷ πάντες ἢ τῷ Σεβήρῳ ἐδίδουν. ἐξέτεμε δὲ καὶ ἀνθρώπους ῥωμαίους καὶ εὐγενεῖς ἑκατόν, οὐ παῖδας μόνον, οὐδὲ μὲν δὴ μειράκια, ἀλλὰ καὶ ἄνδρας γυναῖκας ἔχοντας, ὥστε ὁρᾶσθαι τοὺς αὐτοὺς καὶ εὐνούχους καὶ ἄνδρας, καὶ πατέρας ἀνόρχεις καὶ ἐκτομίας, καὶ πωγωνίας. πρὸ δὲ τούτου κῆτος ὑπέρογκον ἐς τὸν Αὐγούστου κεκλημένον λιμένα ἐξώκειλε, καὶ ἑάλω, καὶ μίμημα αὐτοῦ γενόμενον, καὶ ἐς τὸ κυνηγέσιον ἀχθέν, πεντήκοντα ἄρκτους ἔσω λέγεται δέξασθαι. τὴν δὲ τοῦ Πλαυτιανοῦ θυγατέρα Πλαυτίλλαν τοῦ Σεβήρου υἱῷ Ἀντωνίνῳ συζεύξαντος, τοσαῦτα τῇ θυγατρὶ ὁ Πλαυτιανὸς ἔδωκεν, ὅσα πολλαῖς βασιλίσσαις ἤρκεσεν ἄν. οὗτος ὑπερμέγας γενόμενος καὶ πλεῖστον δυνηθεὶς, ἢ καὶ ὑπὲρ τὸν Σεβῆρον αὐτόν, ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ Ἀντωνίνου ἐπιβουλευθεὶς ἐσφάγη, καὶ ἄνωθεν εἰς ὁδόν τινα ἐρρίφη. οἱ δὲ τοῦ Σευήρου παῖδες Ἀντωνῖνος καὶ Γέτας, ὥσπερ τινὰ παιδαγωγὸν τὸν Πλαυτιανὸν ἐκσεισάμενοι, ἔπραττον μετ' ἐξουσίας χεῖρον. τότε καὶ Βούλλας Φῆλιξ ἰταλὸς ἀνὴρ, λῃστήριον συστησάμενος ἑξακοσίων ἀνδρῶν, ἐλῄζετο τὴν Ἰταλίαν ἐπ' ἔτη δύο. πολλῶν δὲ φιλοτιμουμένων καταχεῖν αὐτὸν, ὁ δὲ οὐχ ἡλίσκετο, ἐπιμεθόδοις διὰ τρόπων πολλῶν τοὺς αὐτὸν διώκοντας κατασοφιζόμενος. ὧν ἓν εἰς ὑπόδειγμα τῶν ἄλλων ἐροῦμεν. ἑκατοντάρχου παρὰ Σευήρου κελευσθέντος λοχῆσαι αὐτὸν, αὐτὸς ἐκείνῳ προσῆλθε δι' ἑαυτοῦ ὡς ἄλλος τις, καὶ διεβεβαιώσατο, εἰ ἕψοιτο παραδοῦναι αὐτῷ τὸν λῃστήν. τοῦ δὲ πεισθέντος, ὡς λοχῶντα τόπον ἐπαγαγὼν αὐτὸν, ῥᾳδίως συνέλαβεν. εἶτα ἐπὶ βήματος καθίσας, ὡς δῆθεν ἄρχων τοῦ λῃστηρίου, μετακαλεσάμενος τὸν ἑκατόνταρχον, τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἀπεξύρησε, καὶ ἀφῆκεν αὐτὸν, εἰπών· ἄγγελλε τοῖς δεσπόταις σου, ὅτι τοὺς δούλους ὑμῶν τρέφετε, ἵνα μὴ λῃστεύωσι. πολλοὺς γὰρ τῶν καισαρείων εἶχεν αὐτῷ προσχωρήσαντας. ὕστερον μέντοι ἐλήφθη, καὶ θηρίοις ἐδόθη. Σευῆρος δὲ εἰς τὴν Βρεττανίαν ἐστράτευσεν, ἵνα μήθ' οἱ παῖδες ἐκδιαιτῶνται αὐτοῦ, μήτε τὰ στρατεύματα ὑπ' ἀργίας ἐκλύωνται. δύο δὲ γένη τῶν Βρεττανῶν εἰσὶ μέγιστα, Καλυδόνιοι καὶ Μαιᾶται, καὶ νέμονται ἑκάτεροι ἄγρια ὄρη, καὶ πεδία ἔρημα καὶ ἑλώδη, μήτε πόλεις ἔχοντες, μήτε γεωργοῦντες τὴν γῆν, ἀλλ' ἐκ νομῆς καὶ θήρας καὶ ἀκροδρύων τὰ πρὸς τὸ ζῆν πορίζομενοι. ἰχθῦς γὰρ καίτοι παμπληθεῖς παρὰ τῇ νήσῳ τυγχάνοντες οὐ σιτοῦνται, σκηνοῦνται δ' εἰσί, γυμνοί τε ζῶσι καὶ ἀνυπόδετοι, κοιναῖς κεχρημένοι ταῖς γυναιξὶ, καὶ τὰ γεννώμενα πάντα ἐκτρέφοντες. δημοκρατοῦνταί τε καὶ λῃστεύουσι, καὶ στρατεύονται ἐπὶ ἁρμάτων, ἵππους ἔχοντες μικροὺς καὶ ταχεῖς, καὶ πεζοὶ τρέχουσί τε ὀξύτατα. ὅπλοις δὲ κέχρηνται ἀσπίδι τινὶ, καὶ βραχεῖ τινὶ δόρατι καὶ ἐγχειριδίῳ. λιμῷ δὲ καὶ ψύχει ταλαιπωρούμενοι καὶ ἄλλαις κακώσεσι φέρουσι, καὶ εἰς τὰ ἕλη καταδυόμενοι καρτεροῦσιν ἐπὶ πλείους ἡμέρας, μόνην τὴν κεφαλὴν ἔξω τοῦ ὕδατος ἔχοντες, καὶ ἐν ταῖς ὕλαις τρέφονται ταῖς ῥίζαις καὶ τοῖς φλοιοῖς. σκευάζουσι δὲ καί τι βρῶμα, ἐξ οὗ ὅσον κυάμου μέγεθος ἐμφαγόντες, οὔτε πεινῶσιν οὔτε διψῶσιν. ἡ μὲν οὖν Βρεττανία τοιαύτη τίς ἐστι νῆσος, καὶ ὑπὸ τοιούτων ἡ μὴ ῥωμαίοις ὑποκειμένη τότε, ᾠκεῖτο. εἶχον γὰρ ταύτης μοῖραν ῥωμαῖοι οὐκ ἐλαττουμένην πολλῷ τοῦ ἡμίσεος, καὶ τὸ μὲν μῆκος τῆς ὅλης νήσου ἐς σταδίους ἑπτακισχιλίους καὶ ἑκατὸν τριάκοντα δύο ἐκτείνεσθαι λέγεται, τὸ δὲ πλάτος ὡς ἐπίπαν ἐς

διακο-

Margin: ἡ φωνὴ τοῦ ἀρχιλῃστοῦ φωναί. — ὅτε δὲ τὴν Βρεττανίαν ὁ Σευῆρος ἐστράτευσεν, καὶ περὶ Βρεττανῶν καὶ τῶν ἠθῶν αὐτῶν. — περὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς Βρεττανίας.

cit: & præ insatiabili auaritia ab omnibus aliquid flagitans, neque gentem neque urbem ullam prætermisit, quam non spoliaret. Vnde omnes ei plura quàm ipsi Seuero dabant. Idem C. nobiles Romanos, non pueros duntaxat & adolescentes, sed maritos etiam castrauit, ut iidem & uiri & eunuchi, & patres intestabiles (ut Comici uerbo utar) & castrati barbatique conspicerentur. Verùm ante id facinus ingens cetus in Augusti portum delatus est, & captus: cuius simulacrum in uenationem perlatū, ursos L absconditisse fertur. Plautianus uerò filiæ Platillæ à Seuero Antonino filio desponsæ, tantum dedit, quantum reginis pluribus satis fuisset. qui cum amplissimus euasisset, adeoque Seuerum ipsum potentia superaret, insidijs Antonini generi occisus, & ex superiore loco in uiā proiectus est. Quo tanquā pædagogo amoto, Seueri filij Antoninus & Geta, nullo flagitio abstinuerunt.

Cetus.

Eo tempore Bulla Felix, homo Italus, DC latronibus coactis, Italiam per biennium infestauit. & quamuis multi eum comprehendere studerent, tamen uarijs subinde rationibus magnaque solertia persequentes eludens, non capiebatur. cuius hoc specimen esto. Centurionem Seueri iussu sibi insidiantē, ipse quasi alius esset, accessit, latronem ei se traditurum, si sequeretur, pollicens: & hominem uerum id esse putantem, in locum insidiarum perductum, facilè cœpit. Deinde pro tribunali sedens, ut dux latronum centurionem capite raso cum his uerbis dimisit: Nuncia domino tuo, ita seruos uestros alendos esse, ne latrocinētur. Multi enim Cæsariani se ad eum contulerant. Pòst tamen captus, et bestijs obiectus est. Seuerus autē expeditionem in Britanniam suscepit, ne & filij luxu corrumperentur, & legiones ocio remollescerent. Sunt autem duæ gentes Britannicæ maximæ, Calydonij & Mæatæ, utrique asperos montes & campos incultos ac palustres incolentes, neque urbes habent, neque terrā colunt: sed ex pastu, uenatione, fructibus arborū uictitant. Piscibus enim, quamuis abundet insula, non uescuntur: in tabernaculis habitant, nudi & sine calceis degunt, mulieribus promiscuè utuntur, infantes omnes educant. Republica populari utuntur, & latrocinantur, in curribus militant, equos habent paruos & celeres: ipsi quoque celerrimè cursitant. Arma sunt, clypeus, breuis hasta, & pugio. ærumnas famis, frigoris, aliasque uexationes tolerant. Paludes subeūt, & in ijs per dies complures morantur, solis capitibus ex aquis eminentes, & in syluis, radicibus & corticibus se sustentant. Parant etiam quoddam edulij genus, de quo si fabæ magnitudine gustarint, neque sitiunt, neque esuriunt. Talis igitur insula Britannia erat: & quatenus eam Romani non tenebant, à talibus hominibus incolebatur. Nam partē eius Romani, semisse haud multo minorē, obtinebant. Longitudo eius ad VII millia CXXXII extendi, in latitudinem

Bulla Felix Latro.

Britannia. Calydonij. Meatæ.

Seueri in Britannis obitus.

bis mille CCC fere stadia patere dicitur, alicubi etiam angustior. Seuerus igitur totius insulæ potiri cupiens, in Calydoniam impressione facta, occupatus fuit non pugnando (neque enim hostilem aciem uidit) sed succidendis syluis, & montibus complanandis. Eius uero milites palantes, per insidias occidebantur, eoque pacto multa millia perierunt. Ac Britannos quidem ad deditionem compulit.

Antonini improbitas.

Antonini autem filij luxus & immodestia, se fratrem, si posset, occisurum haud dissimulantis, solicitudinem ei attulit. quin patri etiam insidias, bis deprehensus, grauiores pœnas non dedit. Nam pater ei *Pappiano & Castore præsentibus (erat autem Castor seruus eius, uir optimus & integerrimus) ense in medium posito, illud duntaxat dixit: Si me occisurus es, hic me conficito, non inspectantib. omnibus, sin tuis manibus me occidere dubitas, Pappianum præfectum prætorio id facere iubeto. Neque enim tibi, cum sis imperator, non parebit. Cum Britani defecissent, in ipso belli apparatu ex morbo in insula decessit, morte (ut aiunt) ab Antonino accelerata. Sed priusquam expiraret, filijs mandasse fert, ut concordes essent, milites ditarent, cæteros non negligerent. Imperauit annos XVI, menses VIII, dies III. Vixit annos LXV, menses IX, dies XX.

Seueri uitæ ratio.

Eius uitæ ratio huiusmodi fuit. In pace, noctu agebat aliquid sub diluculum. Deinde ambulando ea mandabat, & audiebat, quæ ad imperium pertinebant: atque ita ius dicebat usque ad meridiem, nisi magnum festum esset, assessoribus sententiæ libere dicendæ potestate data. Posthæc equitabat. Deinde lauabat, prandebat, meridiabat. Experrectus reliqua negocia peragebat, & inter deambulandum græcis et latinis disciplinis uacabat. Vesperi denuo lauabat & cœnabat. Diebus summe necessarijs conuiuia publica frequentabat. Mota sub eius imperio persecutione contra pios, multi fortiter obito certamine, martyrij coronam meruerunt.

Leonides. Origenes.

Tum etiam Leonides, Origenis pater, captus, et post alia supplicia obtruncatus, filium admodum paruum reliquit: qui puer adhuc martyrij cupidus fuisse perhibetur. Mater igitur eum cum uerbis frustra à sententia deducere conaretur, uestibus omnibus occultatis, effecit ut uel inuitus maneret domi. Cum autem egredi non posset, patrem per literas ad martyrium est cohortatus, inter cætera his etiam uerbis positis: Perseuerato,
" neque nostri causa mutaris sententiam. In pueritia sacratum literarum studium patris iussu cum liberalibus disciplinis coniunxit: neque diuina oracula obiter legit, sed ad reconditam doctrinam penetrare studuit, patri frequentib. interrogationibus molestus. qui cum eius curiositatem uerbis obiurgaret, reuera ingenium mirabatur: & pueri dormientis pectus nudatum, ut sancti spiritus habitationem, sæpe deosculabatur, sibique talem filium gratulabatur. Post martyrium patris inopia laborans, à clarissima & locuplete

** Papiniano*

δισχίλιά που καὶ τριακόσια, ἔστι δ' ὅ καὶ ἐλάττονα. ὁ δ' οὖν Σευῆρος πάσης κρατῆσαι τῆς νήσου διανοούμενος, εἰς τὴν Καληδονίαν ἐσέβαλε, καὶ πράγματα εἶχε μήτε μαχεσάμενος, μήτ' ἐν παρατάξει πολέμιον θεασάμενος, ἀλλ' ὑλοτομῶν καὶ τὰ μετέωρα κατασκάπτων. οἱ δὲ αὐτοῦ στρατιῶται σκεδανόμενοι ἐκλοπεύοντο ὑπὸ ἐνεδρευόμενοι, καὶ πολλαὶ χιλιάδες ἀπώλοντο. πλὴν μέντοι εἰς ὁμολογίαν τοὺς Βρεττανοὺς ἐλθεῖν κατηνάγκασε, φροντίσι δ' αὐτὸν ὁ Ἀντωνῖνος ὁ υἱὸς περιέβαλεν ἀσελγῶς βιοὺς, καὶ δῆλος ὢν ὅτι διαφθερεῖ τὸν ἀδελφὸν διαχειρισάμενος. καὶ αὐτῷ δὲ τῷ πατρὶ ἐπιβεβούλευκε, καὶ ἐπεφωράθη δὶς, ἀλλ' οὐδὲν δεινὸν ἔπαθεν ὁ Ἀντωνῖνος πρὸς τοῦ πατρός. καλέσας δὲ αὐτὸν καὶ τὸν * Παπιανὸν, καὶ τὸν Κάστορα (δοῦλος δ' ἦν ὁ Κάστωρ αὐτοῦ, ἄριστος ἀνὴρ καὶ πιστότατος) καὶ ξίφος εἰς τὸ μέσον θέμενος, ἔφη πρὸς τὸν υἱὸν, εἰ ἀποκτεῖναί με θέλεις, ἐνταῦθά με κατάχρησαι, καὶ μὴ παρὰ τῶν ὁρώντων. εἰ δ' αὐτόχειρ μου γενέσθαι ὀκνεῖς, κέλευσον τῷ ὄντι Παπιανῷ τῷ ἐπάρχῳ, ἵνα με διαχρήσηται· πείσεται γάρ ἀπαθὴς σοι αὐτοκράτορι ὄντι. ἀποστάντων δ' αὖθις τῶν Βρεττανῶν, ἡτοιμάζετο ὡς πολεμήσων αὐτοῖς. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ κατὰ τὴν νῆσον διάγων, ἀπήλλαξε νοσῶν, καὶ τοῦ Ἀντωνίνου ὡς λέγεται συνεργασαμένου πρὸς τοῦτο. πρὶν δὲ ἐκπνεῦσαι, λόγος αὐτὸν τοῖς παισὶν εἰπεῖν, ὁμονοεῖτε, τοὺς
" στρατιώτας πλουτίζετε, τῶν ἄλλων μὴ ἀμελεῖτε. ἦρξε δὲ ὀκτωκαίδεκα ἔτη, καὶ μῆνας ὀκτὼ, ἐφ' ἡμέραις τρισί, βιώσας τὸ σύμπαν ἔτη ἑξήκοντα καὶ πέντε, καὶ μῆνας ἐννέα, καὶ ἡμέρας ἐννέα καὶ εἴκοσι. τοιαύτη δ' ἦν αὐτῷ ἡ διαγωγὴ ἐν εἰρήνης καιρῷ· ἔπραττέ τι νυκτὸς ὑπὸ τὸν ὄρθρον· εἶτα ἐβάδιζε λέγων καὶ ἀκούων τὰ τῇ ἀρχῇ πρόσφορα, καὶ οὕτως ἐδίκαζεν ἕως τῆς μεσημβρίας, εἰ μή τις μεγάλη ἦν ἑορτὴ, καὶ τοῖς συνδικάζουσι παρρησίαν ἐδίδου· καὶ μετὰ τοῦτο ἵππευεν, εἶτ' ἐλούετο, ἠρίστα τε καὶ ἐκάθευδε, καὶ ἀναστὰς τὰ λοιπὰ προσεδίωκε, καὶ λόγοις ὡμίλει ἐν περιπάτῳ Λατίνοις τε καὶ Ἑλληνικοῖς, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἐλούετο αὖθις καὶ ἐδείπνει· καὶ ἐν ταῖς πάνυ ἀναγκαίαις ἡμέραις τὰ πολυτελῆ δεῖπνα συνεκρότει. ἐπὶ τούτου διωγμοῦ κινηθέντος κατὰ τῶν εὐσεβῶν, πολλοὶ μὲν ἠγωνίσαντο, καὶ μαρτυρίου στεφάνους ἤραντο. τότε δὲ καὶ Λεωνίδης ὁ πατὴρ Ὠριγένους καταληφθεὶς, καὶ ἐφ' ἑτέραις τιμωρίαις τέλος τὴν κεφαλὴν ἐκτμηθεὶς, νέον κομιδῆ κατέλιπε τὸν παῖδα, ὃς ἔτι παῖς ὢν ὀργᾷν πρὸς τὸ μαρτύριον λέγεται. ἡ δὲ γε μήτηρ αὐτοῦ λόγοις πρότερον ἐπειρᾶτο τὸν υἱὸν ἀπάγειν τῆς ἐγχειρήσεως. ὡς δ' οὐκ ἔπειθε, τὴν ἐσθῆτα πᾶσαν ἀφείλετο, καὶ οὕτως οἴκοι μένειν καὶ ἄκοντα παρεσκεύασεν. ὁ δὲ ἀπρόϊτος ὢν, ἐπιστέλλει τῷ πατρὶ καθειργμένῳ, παρακαλῶν ἐκεῖνον πρὸς τὸ μαρτύριον, πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ταῦτα γράψας, ἐπέχε, μὴ δι' ἡμᾶς ἄλλο τι φρονήσῃς. παῖς δ' ἔτι τυγχάνων, καὶ τὴν ἐγκύκλιον μετιὼν παιδείαν, καὶ ταῖς θείαις γραφαῖς ἐνησχόλητο, τοῦτο τοῦ πατρὸς ἐπιτάσσοντος, ὁ δ' οὐχ ὡς ἁπλῶς τοῖς λόγοις τοῖς ἱεροῖς ἐξ ἐπιπολῆς ἐντυγχάνειν, ἀλλὰ καὶ βαθυτέρας ἅπτεσθαι θεωρίας, καὶ ἐρωτῶν συνεχῶς τὸν πατέρα, πράγματα παρεῖχεν αὐτῷ. ἐκεῖνος δὲ λόγῳ μὲν ἐπιπλήττει τὸν παῖδα τῆς πολυπραγμοσύνης, τῇ δ' ἀληθείᾳ τὴν αὐτοῦ διάνοιαν ἐξεπλήττετο· καὶ ὑπνοῦντι τῷ υἱῷ ἐφιστάμενος, γυμνοῦν τὰ στέρνα πολλάκις τούτου, καὶ κατησπάζετο ὡς θείου πνεύματος οἰκητήριον, καὶ τῆς εὐτεκνίας ἑαυτὸν ἐμακάριζε. τοῦ δὲ πατρὸς αὐτοῦ μαρτυρίῳ τελειωθέντος, ἐπτώχευσε τῶν ἀναγκαίων ὁ Ὠριγένης. προσληφθεὶς δὲ παρά τινος γυναι-

ἀφ' ἑ ὀργῆν.

κὸς

πρὸς τῶν ἐπιφανεστάτων ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἣ καὶ πλούτῳ ἦν διαφέρουσα, καί τις ἀνὴρ Ἀντιοχεὺς εἰς θετοῦ τάξιν αὐτῇ ἀνεποίητο, Παῦλος τὸ ὄνομα, εἷς τις τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ αἱρεσιωτῶν, ἐφ' ὃν πλῆθος καθ' ἑκάστην ἀθροιζόμενον (ἐδόκει γὰρ ἱκανὸς ἐν λόγοις) ἐξ ἀνάγκης συνὼν αὐτῷ ὁ Ὠριγένης, οὐδέποτε αὐτῷ συνίστατο κατὰ τὴν εὐχήν, ὡς ἱστόρηται, βδελυττόμενος τὸν ἄνδρα ὡς μὴ ὀρθόδοξον. ὀκτωκαίδεκα δ' ἐτῶν γεγονὼς, τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κατηχητικῆς προΐστη διδασκαλίας, καὶ σὺν τότε ἀθλοῦντας ἐπώτρυνε πρὸς τὴν ἄθλησιν, καὶ ἀπιοῦσι τῇ ἐπὶ θάνατον παρεκάλει καὶ ἐπεθάρρυνεν, ὡς καὶ πολλάκις αὐτῷ τοὺς δήμους ἐπιμανῆναι, εἰ μὴ ἐκ θείας ἀρωγῆς διεδίδρασκεν. οὐ λόγῳ δὲ μόνῳ μέγας ἦν ὁ ἀνὴρ, ἀλλὰ καὶ βίον διέζη φιλόσοφον, καὶ τῷ λόγῳ συνᾴδοντα. οὔτε γὰρ δεύτερον ἔχειν χιτῶνα ἱστόρηται, οὔθ' ὑποδεδέσθαι σὺν ποσὶ δι' ἐτῶν πλείστων, οὔτ' οἴνῳ κεχρῆσθαι, οὔτε τροφὴν παρὰ τὴν ἀναγκαίαν προσίεσθαι. ὡς δὲ ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, ὅτι διὰ σωφροσύνης καὶ ἀπέκοψε τὰ παιδογόνα μόρια αὐτὸς ἑαυτοῦ· ἄλλοι δέ φασι μὴ ἐκτεμεῖν αὐτὸν ταῦτα, πόαν δέ τινα τούτοις ἐπενεγκεῖν, ἐξ ἧς ναρκωθῆναι ταῦτα συνέβη τοσοῦτον, ὡς καὶ νεκροῖς ἐοικέναι. ἀφίκετο δὲ καὶ εἰς Ῥώμην, Ζεφυρίνου τῇ ἐν αὐτῇ ἐκκλησίας προεστῶτος. εἶτ' αὖθις ἐπανῆλθεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. ἐξηγεῖτο δὲ τὰ ἑβραϊκὰ, καὶ τὴν ἑβραΐδα διάλεκτον ἐκμαθὼν, καὶ τὰς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις οὔσας γραφὰς ἑβραϊκοῖς στοιχείοις κεκτημένος τε καὶ ἄλλων, καὶ τὰ τῶν ταύτας ἑρμηνευκότων συναγαγὼν τὰ συγγράμματα, τῶν ἑβδομήκοντα δύο δηλαδὴ, τοῦ τε Ἀκύλα καὶ τοῦ Συμμάχου, καὶ τοῦ Θεοδοτίωνος, καὶ δύο ἄλλων ἀνωνύμων ἑρμηνέων (ἀγνοοῦνται γὰρ τὰ ἐκείνων ὀνόματα) ἐφιλοπόνησε τὰ τῶν ἑξαπλῶν λεγομένων συγγράμματα. ἐν δὲ τοῖς ψαλμοῖς καὶ ἑβδόμης μέμνηται ἑρμηνείας, ὡς ἐν Ἱεριχοῖ εὑρημένης. ἰδιαίτατα δὲ τῇ Ἀκύλα καὶ Συμμάχου καὶ Θεοδοτίωνος ἔκδοσιν μετὰ τῆς τῶν ἑβδομήκοντα καὶ δύο παραθεὶς, τὰ λεγόμενα τετραπλᾶ παραδέδωκε. Δημητρίου μὲν οὖν, οὗ ἄνω ὁ λόγος ἐμνήσθη, τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐκκλησίας προστῆναι, θανόντος, Ἡρακλᾶς τῆς ἐπισκοπῆς ἀξιοῦται, φοιτητὴς Ὠριγένους γενόμενος. τῆς δ' ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκκλησίας προΐστατο Νάρκισσος, ἀνὴρ θαυματοποιὸς, ὃς ψευδῶς παρά τινων κατηγορηθεὶς, δράσας δὲ βίον ἀναχωρητικὸν διῆγε λαθὼν, καὶ ἐν ἐρημίαις ἐνδιέτριβεν ἀγνοούμενος. τοῦ δὲ ἀναχωρήσαντος, ἀντικατέστη Δῖος, μεθ' ὃν προχειρίζεται Γερμανίων, εἶτα Γόρδιος· ἐφ' οὗ ἐπανελθὼν αὖθις ὁ Νάρκισσος, ὑπὸ τῶν πιστῶν ἐπὶ τὴν προστασίαν παρεκλήθη. μὴ δυναμένου δὲ τοῦ Ναρκίσσου διὰ γῆρας βαθὺ λειτουργεῖν, Ἀλέξανδρος διαπρέψας πρότερον τῇ διὰ Χριστὸν ὁμολογίᾳ, τότε δὲ ἐπισκοπῆς ἐν τῇ τῶν Καππαδοκῶν χώρᾳ ἀξιωμένος, ἐξ ἀποκαλύψεως προσλαμβάνεται παρὰ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πιστῶν, ἅμα τῷ Ναρκίσσῳ διέπειν τὰ τῆς ἐκκλησίας. ἐν δὲ τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ Σεραπίωνος ἀναπαυσαμένου, Ἀσκληπιάδης τὴν ἐπισκοπὴν παραλαμβάνει, οὗ καὶ ὑπομνήματα σώζεσθαί φησιν ὁ Εὐσέβιος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν οὕτως.

τίνα εἰσὶ τὰ ἑξαπλᾶ Ὠριγένους.

περὶ ἐπισκόπων.

ΑΝΤΩΝΙΝΟΥ ΜΟΝΑΡΧΙΑ, ΟΣ ΚΑΙ Καράκαλλος ὠνομάσθη.

Ἀντωνῖνος δὲ ἐδόκει μὲν κοινωνὸν ποιεῖσθαι τῆς ἀρχῆς Γέταν τὸν ἀδελφὸν, τῇ δ' ἀληθείᾳ μόναρχος ἦν. καὶ τοῖς μὲν πολεμίοις τῶν Βρεττανῶν αὐτίκα ἐσπείσατο, τὰς χώρας αὐτοῖς καὶ τῶν φρουρίων ἐκστὰς, τὸν δὲ ἔπαρχον τὸν Παπινιανὸν μετέστησε

quadam Alexandrina matrona susceptus est, quæ Antiochenum Paulum ex hæreticis Alexandrinis unum sibi adoptarat. ad quē cum ob eloquentiæ opinionem indies turba confluēret, Origenes necessario illi familiaris, nunquam precāti astitisse fert, peruersam hominis opinionē abominatus. Annos XVIII natus, instituendis Christianæ religionis tironibus præfuit: et martyres cum ad mortem raperētur comitans, atque ad certamen fortiter obeundum cohortās, carnifices sæpius contra se concitatos diuina ope effugit. Neque uero doctrina duntaxat excelluit, sed & uitam philosopho dignam, doctrinæque consentaneam egit. Neque enim duas habuisse tunicas, neque calceis pluribus annis usus esse, & uino abstinuisse, neque cibum nisi necessarium cepisse fertur. Ac, ut narrat Eusebius, castitatis amore genitales sibi partes ipse præcidit. Verum alij non præcisas illas, sed adhibita herba ita emarcuisse ferunt, ut mortuæ esse uiderentur. Zephirino pontifice Romam profectus est. inde Alexandriam reuersus, Hebraico sermone cognito, scripta Hebræorum enarrauit: eaque literis Hebraicis exarata, adiunctis interpretationibus, uidelicet septuagintaduorum, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, & duorum aliorum interpretum, quorum nomina ignorantur, commentaria quæ Hexapla, quasi Sextuplicia dicas, elaborauit. In Psalmis uero etiam septimæ interpretationis meminit, Hierichunte repertæ. Aquilæ uero, Symmachi & Theodotionis editione rectissime cum septuagintaduorum interpretatione comparata, Commentaria Tetrapla, hoc est, quadruplicia composuit. Demetrio, quem supra ecclesiæ Alexandrinæ præfuisse memini, defuncto, Heraclas Origenis auditor, pontifex est delectus. Hierosolymitanæ Ecclesiæ præfuit Narcissus, uir miraculis clarus, & uitæ solitariæ amans: qui cum ob falsam criminationem clam profugisset, atque in desertis lateret, in eius locum Dius introducitur. Post eum designatur Germanio. inde Gordius: sub quo Narcissus in urbē reuersus cum Ecclesiæ ministeria, ad quā gubernandam à fidelibus uocabat, obire præ senio non posset, Alexander pridem confessione Christi inclytus, tum uero in Cappadocia episcopus, ex reuelatione à fidelib. Hierosolymitanis accersitus est, ut unà cū Narcisso Ecclesiam administraret. Serapione defuncto, Antiochenæ Ecclesiæ factus est Asclepiades episcopus, cuius commentarios extare narrat Eusebius. Atque hæc hactenus.

Paulus Antiochenus hæreticus.

Origenis Hexapla & Tetrapla.

Episcoporum catalogus.

Antonini Caracallæ Imperium.

Antoninus etsi potestatem cum fratre Geta cōmunicare uidebatur, tamen reuera solus dominabatur: & cum Britannis hostibus statim pace facta, agris & castellis cedēs: Papiniano præfecto prætorio magistratum abrogauit,

Antonini grassationes & fratricidium.

rogauit, alios occidit: atque inter cæteros Euodū
qui & Castor dicebatur, nutriciū suum: & uxorē
Platillā, eiusque fratrē Plautiū. Denique fratrem
quoque Getam, quē eum iampridē insidiis appe
tiuum, propter custodiā militū & plurium alio
rum occidere nō potuisset, tandē matri persua
sit, ut ipsos solos recōciliandæ gratiæ causa ac-
cerseret. Quod Geta uerum esse ratus, cum An
tonino conclaue ingressus est. Tum cēturiones
ab Antonino subornati per uim subsecuti, Ge-
tam collo mamillis & pectori matris inhæren
tem occiderūt, ut sanguine sinus illius implere
tur, manu quoque uulnerata. Sed ea præ timore
uulnus non sensit, nec lugere filiū ausa est, adeò
miserabiliter & immatura ætate interfectū (na
tus enim tum erat annos XXII & IX menses) ue
rita ne & ipsa occideretur. Antoninus autē pro
perè castra ingressus: Gaudete, inquit, cōmilito
nes. nunc enim mihi uobis benefacere licet. quo
niā unus è uobis sum, & uobiscū & per uos ui
uere uolo, ut multa in uos beneficia conferam.
Quod si nō potero, mori uobiscū opto. Postri
die post longā orationē apud senatū habitā, di-
xit: Audite me, ut totus orbis terrarū gaudeat,
oēs exules redeunto. Ex Cæsarianis autē & Ge
tæ militib. ad XX millia occidit: Roma mul
tis uiris fortibus spoliata, ensem quo frater oc
cisus est, cōsecrauit. à cædibus ad ludos descen
dit, ac ne eos quidē incruētos. in milites libera
lissimus: cæteros mortales, Senatorii præsertim
ordinis uexare, spoliare, deglubere studio ha
buit. Sic autē per omne tēpus imperii illius, om
nes populi Romani prouinciæ uastatæ sunt, ut
cum aliquā do Iulia dixisset, Nullus nobis neque
iustus neque iniustus quæstus relinquitur, stricto
ense respōderit: Bono animo es ô mater. dū enim
hunc tenuerimus, nihil nobis deerit. Ad om
nia cętera flagitia, etiam perfidus fuit. Nam Os
roenes regē Abgarū per amicitiæ speciē ad se
uocatum, in uincula coniecit: itaque regno illius
potitus est. Armeniorū quoque regem cum filiis
suis rixantem, amicis literis tanquam cōpositurus
controuersiā, accersitū, eodem modo quo Ab
garum tractauit, sed Armenios nō subegit. Hi
enim ad arma descenderunt, neque quisque ei am
plius fidem habuit. Verùm in necessitatib. &
expeditionib. quæ morā non ferebāt, tenuis et
frugalis fuit. cùm militib. unà & ambulauit &
cursitauit: non lauit, non uestem mutauit, sed
quoduis opus unà aggressus est, eodemque cum
illis uictu usus. hostes insigniores aliquādo ad
singulare certamē prouocauit. Sed ducis munia
parùm cōmodè obiit. omnesque res eius adulteri
næ fuerunt, atque adeò ipsum nomisma. Labora
uit & manifestis & occultis morbis, ac sæpè &
patrē & fratrē strictis ensibus in se irruere puta
uit. Quare patris, Cōmodi & aliorū manes eli
cuisse fertur, sed solus ei Cōmodus respōdisse:
Pœna parata tibi est. Sub obitum in occultis lo
cis malū insanabile habuit. Delatores & specu
latores aluit, per quos etiā minutissima quæque
ad

Antonini perfidia. (margin)

Furiæ Antonini. (margin)

τίσεων τῆς ἀρχῆς, ἑτέρους δ' ἀπέκτεινε, καὶ τὸν τροφέα αὐτοῦ
Εὔοδον, τὸν καὶ Κάστορα, καὶ τὴν ἰδίαν γυναῖκα τὴν Πλαυτίλ
λαν, καὶ τὸν αὐτῆς ἀδελφὸν τὸν Πλαύτιον, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν
ἑαυτοῦ ἀδελφόν. ἐπιβουλεύων μὲν γὰρ αὐτῷ πρὸ μακροῦ,
οὐκ ἠδύνατο δὲ κτεῖναι αὐτὸν ὑπὸ στρατιωτῶν φυλαττόμενον,
καὶ ἑτέρων συχνῶν. εἶτα ἔπεισε τὴν μητέρα μόνους σφᾶς
ἐπὶ καταλλαγῇ μεταπέμψασθαι, καὶ ὁ Γέτας πιστεύσας,
εἰσῆλθε μετὰ τοῦ Ἀντωνίνου εἰς τὸ δωμάτιον, καὶ ὄπισθεν
σφῶν ἑκατοντάρχαι πρὸς τοῦτο ἡτοιμασμένοι παρὰ τοῦ
Ἀντωνίνου εἰσωθήσαντες ἑαυτούς, ἐκεῖ τὸν Γέταν κατέκο
ψαν, περὶ τραχήλῳ τῆς μητρὸς προσφύντα καὶ τοῖς μα
στοῖς καὶ τοῖς στέρνοις, ὥστε τοῦ αἵματος αὐτοῦ ἀναπλη
σθῆναι αὐτήν, πληγῆναι δὲ καὶ τὴν χεῖρα. ἡ δ' ἐκ τοῦ
φόβου οὐδὲ τοῦ τραύματος ᾔσθετο, οὐδὲ πενθῆσαι αὐτῇ
τὸν υἱὸν ἐξεγένετο, οὕτως οἰκτρῶς καὶ ἀώρως ἀπολωλό
τα (δύο γὰρ καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἦν, καὶ ἐννέα μηνῶν) δε
δοικυῖα μὴ καὶ αὐτὴ συναπόληται. ὁ Ἀντωνῖνος δ' αὐ
τίκα καταλαβὼν τὸ στρατόπεδον, χαίρετε, εἶπεν, ὦ ἄν
δρες συστρατιῶται. καὶ γὰρ ἤδη ἔξεστί μοι εὐεργετεῖν
ὑμᾶς· ἐπεὶ εἷς ἐξ ὑμῶν εἰμί, μεθ' ὑμῶν τε καὶ δι' ὑμᾶς
ζῆν ἐθέλω, ἵν' ὑμῖν πολλὰ χαρίζωμαι. εἰ δὲ μή, ἀλλὰ μεθ'
ὑμῶν γε θανεῖν εὔχομαι. πρὸς δὲ τὴν σύγκλητον τῇ ὑ
στεραίᾳ πλεῖστα διαλεχθείς, τέλος εἶπεν. ἀκούσατέ μου,
ἵνα πᾶσα ἡ οἰκουμένη χαίρῃ, πάντες οἱ φυγάδες κα
τελθέτωσαν. τῶν δὲ καισαρείων καὶ τῶν μετὰ τοῦ Γέ
τα στρατιωτῶν εἰς δύο μυριάδας ἀπέκτεινε, καὶ ἐκ
τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν παμπόλλους διέφθειρε, καὶ
πολλῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν τὴν ῥώμην ἐστέρησε. τὸ δὲ ξί
φος δι' οὗ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἀπεσφάγη, ἀνάθημα ἐποιή
σατο. ἐκ τῶν φόνων εἰς παιδιὰς μετιών, καὶ γὰρ ταύτας
ἐφόνα. καὶ εἰς μὲν τοὺς στρατιώτας φιλοδωρότατος
ἦν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνθρώπους περιδύειν, ἀποσυλᾶν,
ἐκτρύχειν ἐτίθετο σπούδασμα, καὶ οὐχ ἥκιστα τοὺς
συγκλητικούς. οὕτω δὲ παρὰ πάντα τὸν τῆς ἀρχῆς αὐ
τοῦ χρόνον ἡ ὑπήκοος αὐτῷ γῆ ἐπορθήθη, ὥστε ποτὲ
τῆς Ἰουλίας εἰπούσης, ὅτι οὐκέτ' ἡμῖν οὔτε δίκαιος οὔτ'
ἄδικος πόρος ὑπολέλειπται· ἐπισείσαντα, τὸ ξίφος
εἰπεῖν· θάρσει μῆτερ, ἕως γὰρ ἂν τοῦτ' ἔχωμεν, οὐδὲν ἡ
μᾶς ἐπιλείψει. ἦν δὲ ἐπὶ πᾶσι καὶ ἄπιστος. καλέσας γὰρ
τὸν τῆς Ὀσροηνῆς βασιλέα Αὔγαρον ἄγων πρὸς αὐτὸν ὡς
φίλον, ἐδέσμευσεν ἐλθόντα, καὶ οὕτω τὴν Ὀσροηνὴν ἐχει
ρώσατο· καὶ τὸν τῶν Ἀρμενίων βασιλέα πρὸς τοὺς ἰδίους
παῖδας διαφερόμενον, γράμμασι φιλικοῖς ὡς εἰρηνεύ
σων αὐτοὺς μετεπέμψατο, καὶ τὰ αὐτὰ τῷ Αὐγάρῳ καὶ
εἰς ἐκείνους ἐποίησεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τῶν Ἀρμενίων ἐκράτη
σεν· εἰς ὅπλα δ' ἐχώρησαν, καὶ οὐδεὶς ἔτι ἐκείνῳ ἐπί
στευσεν. ἐν μέντοι ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς κατεπειγού
σαις στρατείαις λιτὸς ἦν καὶ ἀπέριττος, καὶ συνεβάδι
ζε τοῖς στρατιώταις καὶ συνέτρεχε, μὴ λουόμενος, μὴ
μεταμφιεννύμενος, ἀλλὰ παντὶ ἔργῳ συνεργαζό
μενος, καὶ τὰ αὐτὰ ἐκείνοις σιτούμενος, καὶ τοὺς προέ
χοντας δὲ τῶν πολεμίων εἰς μονομαχίαν προεκαλεῖ
το ἐνίοτε. τὰ μέντοι στρατηγικὰ οὐκ εὖ ἐκείνῳ μετεχει
ρίζετο· πάντα δ' ἦν αὐτῷ κίβδηλα, καὶ αὐτὸ τὸ νόμισ
μα. νόσοις δὲ καὶ ἐμφανέσι καὶ ἀρρήτοις ἀρρωστήμασι,
καὶ πολλάκις καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὸν ἀδελφὸν ξι
φήρεις ἐδόκει ἐλαύνειν αὐτόν. διὸ λέγεται καὶ τὰς ψυχὰς
ἐπῳδαῖς ἀνάγειν τοῦ τε πατρὸς καὶ τοῦ Κομόδου καὶ ἄλ
λων, μόνον δὲ τὸν Κόμοδον αὐτῷ φάναι, στεῖχε δίκης ἆσσον.
καὶ ὑπὸ τὴν τελευτὴν δέ, κρυφίοισι τόποις ἔχων δυσίατον νό
σον. εἶχε δὲ καὶ ὠτακουστὰς καὶ διοπτεύοντας, καὶ πάντα
αὐτῷ

ἤτοι αὐτὸν Γέταν τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν ὁ Ἀντωνῖνος. (margin)

ἔτι καὶ ἄπιστος ἦν. (margin)

αὐτῷ καὶ τὰ βραχύτατα ἀπηγγέλλετο. καὶ ἐπήγγελλε μὲν, ὡς πρωϊαίτερον δικάσων, ἢ ἄλλο τι δημόσιον πράξων. παρῆγε δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν μεσημβρίαν, ἢ καὶ εἰς ἑσπέραν αὐτήν, μηδὲ εἰς τὰ πρόθυρα εἰσδεχόμενος τοὺς συνειλεγμένους τῆς γερουσίας, ἀλλὰ καὶ ἐμπαροινῶν καὶ παρῳνόμει, καὶ τὰ χρήματα κατηνάλισκεν, οὐδ' ἐπείθετο τῇ μητρί, καὶ περὶ τούτων καὶ τῶν ἄλλων παραινούσῃ πολλὰ καὶ χρηστά. ἔχαιρε δὲ καὶ μάγοις καὶ γόησι. κατὰ Πάρθων δὲ στρατεύσας, καὶ ἐν Ἀντιοχείᾳ γενόμενος καὶ τρυφῶν, καὶ ἀγῶνας μονομαχίας συνιστάς, ὡς ἐν μεγάλοις πόνοις ἐγκινδυνεύων καὶ καρτερῶν ἀπωδύρετο, καὶ τῇ γερουσίᾳ ὡς ἐν ῥᾳστώνῃ ζώσῃ ὠνείδιζε, καὶ τέλος ἔγραψεν αὐτῇ, ὡς οἶδα ὅτι οὐκ ἀρέσκει ὑμῖν τὰ ἐμά, ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ ὅπλα καὶ στρατιώτας ἔχω, ἵνα μὴ τῶν λογοποιουμένων ἐπιστρέφωμαι. αὖθις δὲ ὡς ἐπὶ Πάρθους στρατεύσας, ὅτι ὁ Ἀρτάβανος τὴν θυγατέρα ἑαυτοῦ αὐτῷ μνηστευσάμενος, οὐ παρέσχε ταύτην αὐτῷ (ἠπίστατο γὰρ ὅτι πρόφασιν τὸν γάμον τοῦ τὴν Πάρθων σφετερίσασθαι βασιλείαν πεποίητο) πολλὰ μὲν τῆς χώρας αὐτῶν ἐκάκωσε, καὶ τὰ Ἄρβηλα παρεστήσατο, καὶ τὰ μνημεῖα τῶν βασιλέων τῶν Πάρθων ἀναρρήξας, διέρριψε τὰ ὀστᾶ. πόλεμος δὲ αὐτῷ πρὸς τὸ ἔθνος οὐ συγκεκρότητο. τἆλλα τε δὴ παρενόμει ἐν ταῖς στρατείαις, καί τινα ἰδίαν ἔνδυσιν βαρβαρικῶς πως συγκόψας ἐν μανδύας τρόπον περιεβάλλετο, καὶ συνεχῶς αὐτὴν ἐνεδύετο, ὅθεν καὶ Καράκαλλος ἐπεκλήθη. καὶ τοὺς στρατιώτας δὲ οὕτως ἐστολίσθαι ἐκέλευεν. ἀνῃρέθη μέντοι ὑπὸ στρατιωτῶν. ὁ γὰρ Μακρῖνος ὁ ἔπαρχος ἐκ μάντεώς τινος προειρημένον ἔχων αὐτῷ ὡς αὐταρχήσει, καὶ φοβηθεὶς μὴ διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου διαφθαρῇ, οὐκ ἀνεβάλετο, ἀλλὰ δύο τινὰς χιλιαρχοῦντας ἐν τῷ δορυφορικῷ παρασκευάσας, ἐπιβουλεύουσιν αὐτῷ. καὶ δὴ ἐξ Ἐδέσσης ἐς Κάρρας ἀπιόντι, καὶ ἀποβάντι τοῦ ἵππου δι' ἀπόπατον, προσῆλθέ τις στρατιώτης τῶν χιλιάρχων ὑποπεμψάντων αὐτόν, ὡς εἰπεῖν τι δεόμενος, καὶ προσελθὼν ἐπάταξεν αὐτὸν ξιφιδίῳ μικρῷ. καὶ ὁ μὲν οὕτως ἐβίω, καὶ οὕτως ἀπώλετο, ζήσας ἔτη ἐννέα καὶ εἴκοσιν, αὐταρχήσας δ' ἐκ τούτων ἐνιαυτοὺς ἕξ, σὺν δύο μησὶ καὶ ἡμέραις τισί. λέγεται δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸ τελευταῖον ὄντι αὐτῷ δόξαι κατ' ὄναρ, τὸν πατέρα ξιφήρη παραστῆναι, λέγοντα· ὡς σὺ τὸν ἀδελφὸν ἔκτεινας, καὶ ἐγώ σε κτενῶ. καὶ μάντεις δὲ εἶπον αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην φυλάξασθαι, καὶ ἄλλα δέ φασι τοῦ ὀλέθρου αὐτῷ συμβῆναι τεκμήρια.

Πῶς ἐπωνομάσθη Καράκαλλος.

Ἀναίρεσις Ἀντωνίνου.

Μοναρχία Μακρίνου.

Τοῦ δ' Ἀντωνίνου διαφθαρέντος, ὃν καὶ Καράκαλλον ἐκάλουν, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ μέντοι καὶ Τάραντα ἐκ μονομάχου τινὸς αἰσχίστου καὶ μιαιφονωτάτου, ὁ Μακρῖνος μετὰ τετάρτην ἡμέραν τὴν ἡγεμονίαν εἴληφε παρὰ τῶν στρατιωτῶν, τὸ μὲν γένος Μαῦρος τυγχάνων ἐκ Σικελίας καὶ γονέων ἀσημοτάτων, ὅθεν κατὰ τὸ τῶν Μαύρων ἔθος τῶν ὤτων τὸ ἕτερον διετέτρητο, ἐπιεικὴς δὲ, καὶ τῶν νόμων φύλαξ πιστότατος. ὃς καὶ ἔπαρχος γεγονὼς, ἄριστα τὰ τῆς ἀρχῆς διῳκήσατο. αὐταρχήσας δὲ, οὐ πάντα καλῶς ἔπραξεν. ἀναξίοις γὰρ ἐδίδου τὰς ἀρχάς, ὃ τὸ μέγιστον ἐστὶ μέρος τῆς βασιλικῆς διοικήσεως, καὶ τρυφερωτέρᾳ ἐχρῆτο τῇ βιοτῇ, ἀλλὰ μέντοι καὶ σοβαρότητι. Ἰουλία δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Ἀντωνίνου ἐν Ἀντιοχείᾳ διάγουσα, καὶ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ μαθοῦσα, ἑαυτὴν διαχρήσασθαι ὥρμησεν, οὐ διὰ τὸν υἱόν, ἀλλὰ δεδοικυῖα περὶ ἑαυτῇ μὴ ἰδιωτεύσῃ.

Περὶ Ἰουλίας τῆς μητρὸς Ἀντωνίνου, καὶ ἑαυτὴν ἀναιρούσης.

ἐπεὶ

ad eum referebantur. Iudicia & alias publicas actiones manè denunciabat: sed ultra meridiē, aut in ipsam uesperam differebat, senatorū cœtus nec in uestibulum admisso, spretisq; multis salubribus matris suæ monitis, cædibus, iniurijs, pecuniæ profusionibus se oblectauit. Fuit & magorum & præstigiatorum amator. Bello Parthis illato, cum Antiochiæ luxui & ludis gladiatorijs uacaret: non secus querebatur, ac si magnis in laboribus & periculis uersaretur, & Senatui ignauiam opprobrabat. Denicq; ad eum scripsit, Scire se acta sua illi non placere: sed hac de causa milites & arma habere, ne curaret nugatores. Denuò expeditione contra Parthos suscepta, q; Artabanus filiam ei despōsam non dedisset (norat enim eum per speciem nuptiarum de uendicando sibi regno cogitare) agros passim uastauit, Arbela subegit, reuulsisq; Parthorum regum sepulchris, ossa disiecit: cum ipsa autem gente acie non depugnauit. In re militari multa contra morem maiorum egit, & peculiarem quandam uestem barbarico more in penulæ modum incisam & confectam, crebrò induit, eadem'que milites uti iussit. unde Caracalla cognominatus est. Tamen a militib. est occisus. Nam Macrinus prætorio præfectus, cui uates quidam imperium prædixerat, ueritus ne ea de causa ab Antonino tolleretur, nihil cunctatus, per duos tribunos militum insidias ei struxit. Nam cum Edessa Carras proficiscens, exonerandi uentris causa equo descendisset: miles quidam à tribunis submissus, tanquā dicturus aliquid, eum pugione percussit. Sic ille uixit & perijt, anno ætatis XXIX, Imperij VI, cum duobus mensibus & diebus aliquot. Fertur, cum postremò Antiochię esset, somniasse, patrem stricto ense astantem sibi dicere: Vt tu fratrem occidisti, sic ego te occidā. Est & à uatibus monitus, ut diem illum caueret. Memorantur alia quoq; signa, eius interitum præcessisse.

Antonini grassationes in Parthis.

Caracallæ cognomentum.

Antonini cædes.

Imperium Macrini.

Antonino, qui & Caracalla, ut dictum est, & Taras de gladiatoris cuiusdam turpissimi & crudelissimi nomine uocabatur, interempto: Macrinus quarto die pòst à militibus accepit imperium, natione Maurus Siciliensis, parentibus ortus obscurissimis: unde de Maurorum more alteram aurem perforatam habuit, sed uir moderatus, & legum custos fidelissimus. qui præfectus prætorio, magistratum eum optimè administrarat, sed imperium non per omnia rectè gessit. Nam magistratus indignis largiebatur, quæ maxima pars est imperatorij muneris: & ratione uictus delicatiore utebatur, & fastum quendam præ se ferebat. Iulia uerò Antonini mater, Antiochię degens, cæde Antonini cognita, sibi ipsi manus afferre statuit, nō propter filiū, sed priuatę uitæ metu.

Macrini natales, uirtus & uitia.

Iuliæ Antonini matris interitus.

Sed

Sed cum res eius non immutarentur, ministerijs & satellitibus retentis, in uita manere maluit. Post cum Macrinus audiuisset, eam sibi maledicere, & imperiũ affectare: relicta Antiochia, quo uellet abire iussa, tum demum sibi necem cõsciuit. Macrinus uerò ab Artabano magnis copijs Romanos inuadẽte, circa Nisibim bis acie uictus, pacem magna pecunia redimere coactus est. Parthico bello sedato, ciuile bellum inter Romanos exarsit. Nam Eutychianus quidam Cæsarianus, militum odijs in Macrinum perspectis, quòd ad largiendum Antonino restrictior esset, uatumq́ prædictionib. incitatus, contra Macrinum insurrexit. Cum aũt Mæsa Iuliç imperatricis soror, duas haberet filias, Soæmidem & Mammæam, totidemq́ nepotes ex eis: horum alterum Eutychianus adulterinum esse Caracallæ filium mentitus, noctu in castra perduxit, ac milites iam antè seditionis occasionem captantes, ad studiũ nouarũ rerum impulit: qui eũ, nomine Antonini facto, statim imperatorẽ consalutarũt, quãuis puerum: eoq́ assumpto, contra Macrinũ Antiochiç agentem sunt profecti, ab eoq́ in loco quodã procul ab Antiochia dissito uicti sunt. Sed Macrinus cum eos reparare aciẽ uideret, in fugã uersus, Antiochiam pro uictore se contulit: ne urbe excluderetur, filio ad Artabanum misso. Eius autem clade nunciata, cum multæ cædes fierent, raso capite & barba, pullam uestem indutus, ne agnosceretur, noctu aufugit: nec multo pòst Aegas Ciliciæ, atq́ inde per Cappadociam, Galatiam & Bithyniam, usq́ ad Eribolum nauale e regione Nicomediç situm profectus, Chalcedonem traiecit: ac per ministros petita à procuratore quodam pecunia, agnitus, ab ijs qui cum Pseudantonino faciebant, comprehensus, & ad Cappadociam usq́ reductus est: ubi captiuitate filij cognita, è uehiculo se deiecit, confractoq́ humero, non multo pòst occisus est, anno ætatis quarto & quinquagesimo, imperij primo, cum duob. mensibus, triduo dempto, à puerulo euersus. id quod his ei uersibus prædictum fuerat:

Heu tua uis resoluta senex cadit, ægra senectus
Te domat, & iuuenis carpit tua robora miles.

Macrinus pacem ab Artabano mercatur.

Eutychianus Auitum Pseudantoninum imperatorem creat.

Macrini cædes.

Sors Homerica.

Imperium Auiti Pseudantonini.

AVitus uerò Pseudantoninus, siue Assyrius & Sardanapalus, ubi Romã uenit, unam rem fecit bono imperatore dignã. Nam cum multis contumelijs priuatim & publicè à Romanis affectus esset, ob Macrini literas contra se scriptas: de nemine pœnas sumpsit, cætera flagitiosissimus, iniustissimus, & sæuissimus carnifex. Eutychianus uerò prętorianis militibus præfectus, bis ac tertiùm consulatum gessit. alij uerò illustres uiri, quà causis confictis, quà sine causis occidebantur, quòd eius facinora non probarent. Neq; enim ad senatum id scribere eum puduit. Agebat autem &

ἐπεὶ δὲ οὐδὲν ἠλλοίωτο τῶν περὶ αὐτήν, ἀλλὰ καὶ τὴν θεραπείαν καὶ τοὺς δορυφόρους εἶχεν, ἐφιλοψύχησεν. εἶτα τοῦ μακρίνου λοιδορηθῆναι παρ' ἐκείνης ἀκούσαντος, καὶ τῇ αὐταρχίᾳ ἐπιθεμένην ὑποπτεύσαντος, ἐκελεύσθη ἐκλελοιπέναι τὴν ἀντιόχειαν, καὶ ὅποι βούλοιτο ἀπελθεῖν. ἡ δὲ τότε διέφθειρεν ἑαυτήν. τοῦ δ' ἀρταβάνου δυνάμεσι μεγάλαις φερομένου κατὰ ῥωμαίων, συμβαλὼν αὐτῷ περὶ τὴν νίσιβιν ὁ μακρῖνος δὶς ἡττήθη, καὶ ἠναγκάσθη πολλῶν χρημάτων τὴν εἰρήνην ἐκπρίασθαι. ὁ μὲν οὖν πρὸς ἀρτάβανον κατηυνάσθη πόλεμος, ἀνερράγη δὲ τοῖς ῥωμαίοις ἐμφύλιος ἕτερος. εὐτυχιανὸς γάρ τις τῶν καισαρείων, τὰς τῶν στρατιωτῶν εἰς τὸν μακρῖνον ἀπεχθείας συνιδὼν, ὅτι μὴ ἀπλέστως ὡς ὁ ἀντωνῖνος αὐτοῖς ἐχαρίζετο, καὶ ὑπὸ μαντειῶν ἀναπεισθεὶς, ἐπανέστη κατὰ τοῦ μακρίνου ἐπιχειρήσας. μαίσης οὖν τῆς ὁμαίμονος τῆς ἰουλίας τῆς βασιλίδος θυγατέρας ἐχούσης δύο, σοαιμίδα καὶ μαμμαίαν, καὶ δύο ἐγγόνους ἄρσενας ἐξ αὐτῶν, τὸν ἕνα τούτων λαβὼν ὁ εὐτυχιανὸς, καὶ υἱὸν εἶναι μοιχίδιον τοῦ καρακάλλου πλασάμενος, εἰς τὸ στρατόπεδον ὑπὸ νύκτα ἀνήγαγε, καὶ τοὺς στρατιώτας λαβὴν ζητοῦντας ἐπαναστάσεως νεωτερίσαι ἀνέπεισεν. οἱ καὶ ἀντωνῖνον αὐτὸν ὀνομάσαντες, αὐτοκράτορα αὐτίκα ἀνεῖπον, καίτοι παιδίον τυγχάνοντα· καὶ τοῦτον παραλαβόντες ἐπὶ τὸν μακρῖνον ἤλασαν ἐν ἀντιοχείᾳ τυγχάνοντα· καὶ συμβαλόντες αὐτῷ ἔν τινι χωρίῳ πολὺ τῆς ἀντιοχείας διέχοντι, ἡττήθησαν μὲν τότε. αὖθις δὲ ἐπισυστάντας αὐτοὺς ὁ μακρῖνος ἰδὼν, εἰς φυγὴν ἐτράπη, καὶ ἀπῄει εἰς ἀντιόχειαν ὡς δῆθεν νενικηκὼς, ἵνα μὴ ἀποκλεισθείη τῆς πόλεως. τὸν δὲ υἱὸν πρὸς τὸν ἀρτάβανον ἔπεμψεν. ἀγγελθείσης δὲ τῆς ἥττης αὐτοῦ, καὶ φόνων γινομένων πολλῶν, ἀπέδρα νυκτὸς, τὴν κεφαλὴν ξυράμενος καὶ τὸ γένειον, καὶ φαιὰν ἐσθῆτα λαβὼν, ὡς ἂν μὴ ἐπιγνωσθείη· καὶ μετ' ὀλίγον εἰς αἰγὰς τῆς κιλικίας ἀφικόμενος, καὶ διὰ καππαδοκίας γαλατίας τε καὶ βιθυνίας ἐλθὼν μέχρις ἐριβώλου τοῦ ἐπινείου, κατ' ἀντικρὺ κειμένου νικομηδείας, διέπλευσεν εἰς χαλκηδόνα. καὶ πρός τινα στείλας τῶν ἐπιτρόπων, ἀργύριον ᾔτησεν. ὅθεν γνωσθεὶς συνελήφθη παρὰ τῶν τὰ ψευδαντωνίνου φρονούντων, καὶ ἤχθη μέχρι καππαδοκίας. ἔνθα μαθὼν ὡς ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἑάλωκε, κατὰ τοῦ ὀχήματος ἑαυτὸν ἔρριψε, καὶ τὸν ὦμον συντρίβεται· μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ ἀπεσφάγη, ζήσας μὲν ἔτη τέσσαρα καὶ πεντήκοντα, αὐταρχήσας δὲ ῥωμαίων ἕνα ἐνιαυτὸν, καὶ μῆνας δύο, τριῶν δεουσῶν ἡμερῶν, καὶ καταλυθεὶς ὑπὸ παιδαρίου. λέγεται δὲ τοῦτο τὸ ἔπος ἐν τῷ χρησμῷ ῥηθῆναι αὐτῷ·

ὦ γέρον ἦ μάλα δή σε νέοι τείρουσι μαχηταί.
σὴ δὲ βίη λέλυται, χαλεπὸν δέ σε γῆρας ἱκάνει.

ἐπανάστασις κατὰ μακρίνου.

ἀναίρεσις μακρίνου.

Αὐταρχία ἀβίτου τοῦ καὶ ψευδαντωνίνου.

ΑΒΙΤΟΣ δὲ ὁ ψευδαντωνῖνος, ὁ ἀσσύριός τε καὶ σαρδανάπαλος, εἰς τὴν ῥώμην ἐλθὼν, ἕν τι χρηστοῦ αὐτοκράτορος ἔργον ἐποίησε. πολλὰ γὰρ καὶ ἰδίᾳ καὶ κοινῇ λόγοις τε καὶ ἔργοις ὑβρισθεὶς παρὰ τῶν ῥωμαίων, τοῦ μακρίνου περὶ αὐτοῦ αὐτοῖς ἐπιστείλαντος, οὐδένα ἐκόλασεν. ἐς τἆλλα δὲ καὶ αἰσχρότατος καὶ παρανομώτατος καὶ μιαιφονώτατος ἦν. ὁ μὲν οὖν εὐτυχιανὸς τῶν δορυφόρων ἐπῆρξε, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ ὑπάτευσε καὶ δὶς καὶ τρίς. οἱ δὲ ἄλλοι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἢ προφάσεων πλαττομένων, ἢ καὶ δίχα προφάσεως ἐφονεύοντο, ὅτι τοῖς πραττομένοις παρ' αὐτοῦ οὐκ ἠρέσκοντο. οὐδὲ γὰρ ᾐσχύνθη τοῦτο τῇ βουλῇ γράψαι. ἐκεῖνος δὲ ὠρχεῖ-

ζετο

ὅτι οὐ μόνον ἠσελγαίνετο, ἀλλὰ καὶ ἀπέκτεινε καὶ πρὸς τὴν [illegible]

ζετό τε καὶ ἐβδελύσσετο, καὶ ἔδρα καὶ ἔπασχεν ἑκάτερα ἀσελγέστατα. καὶ οὐ τοὺς ἄλλους ἔκτεινε μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν πάνυ φιλτάτων τινὰς, οἳ σωφρόνως αὐτὸν παρῄνουν βιοῦν. καὶ θεὸν δέ τινα ξένον εἰς τὴν ῥώμην εἰσήνεγκεν ἐλεγάβαλον καλούμενον, καὶ τοῦ διὸς αὐτὸν προετίμησεν, ὅθεν κἀκεῖνος ἐπωνομάσθη ἐλεγάβαλος. περιέτεμέ τε τὸ αἰδοῖον, καὶ κρεῶν χοιρείων ἀπείχετο, καὶ ἐσθῆτα βαρβαρικὴν δημοσιεύων ἠμπίσχετο, οἵαν οἱ τῶν σύρων λέγονται ἱερεῖς, ὅθεν καὶ ἐπικλήθη ἀσσύριος. ἔγημε δὲ πρὸς ταῖς ἄλλαις καὶ ἱερωμένην τῇ ἑστίᾳ παρθένον, ἀσεβήσας περὶ τὰ πάτρια ἀναιδέστατα. καὶ ἔλεγε διὰ τοῦτο γῆμαι τὴν τῆς ἑστίας ἱέρειαν, ἵν᾽ ἐξ ἐκείνου ἀρχιερέως ὄντος τοῦ ἐλεγαβάλου καὶ τῆς ἱερείας γένωνται παῖδες θεοπρεπεῖς. καὶ οὐ μόνον βαρβαρικὰς ᾠδὰς ἅμα τῇ μητρὶ καὶ τῇ τήθῃ τῷ ξένῳ θεῷ αὐτοῦ ᾖδε, καὶ ἀπορρήτους προσῆγε θυσίας, παῖδας σφαγιάζων, καὶ γοητεύμασι χρώμενος, καὶ περιάπτοις μυρίοις ἑκάστοτε, ἀλλὰ καὶ γυναῖκα τῷ θεῷ αὐτοῦ ἐκείνῳ ἐμνήστευσεν, ὡς καὶ παίδων δεομένῳ, καὶ τὴν γυναῖκα εἰς τὸ παλάτιον κατηγάγετο, καὶ ἕδνα αὐτῇ ἐκ τῶν ὑπηκόων ἐπράξατο, αὐτὸς δὲ ἀσελγέστατα διεβίω. ἀλλ᾽ ἕκαστον τῶν ἐκείνου καταλέγειν, καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσιν ἀηδέστατον· ἀρκέσθω δ᾽ ὀλίγα τινά. ἐς καπηλεῖα νυκτὸς ᾔει, κόμας περιθέτους περιάπτων τῇ κεφαλῇ, καὶ ταῖς καπηλίσι συνεξετάζετό τε καὶ συνειργάζετο. καὶ ἐς τὰ περιβόητα τῶν πορνείων ἐφοίτα, καὶ τὰς ἑταίρας ἐξελαύνων ἐπόρνευε. καὶ ἐν τῷ παλατίῳ οἴκημά τι ἀποτάξας, γυμνός τε ἐπὶ τὰς θύρας τούτου ἑστὼς ὡς αἱ πόρναι, καὶ τὸ σινδόνιον διασείων, γυναικώδει καὶ ἁβρᾷ καὶ κεκλασμένῃ φωνῇ τοὺς παριόντας προσεταιρίζετο, χρήματά τε συνέλεγε παρ᾽ αὐτῶν. καὶ πρὸς τοὺς συνεργαζομένους αὐτῷ διεφέρετο, πλείους αὐτῶν ἐραστὰς ἔχειν αὐχῶν, καὶ μᾶλλον αὐτῶν ἀργυρίζεσθαι. καὶ οὐχ οὕτω μόνον ἠσέλγαινεν, ἡρματηλάτει τε καὶ ὠρχεῖτο, ἀλλὰ καὶ ἀνδρὶ γῆμαι ἤθελεν ὥστε τὸν γαμέτην δῆθεν ἔχειν νόμιμον, καὶ καίσαρα αὐτὸν ἐβούλετο προχειρίσασθαι, καὶ δέσποινα καὶ βασιλὶς ὀνομάζεσθαι, καὶ ἐφόρει κεκρύφαλον, καὶ ἐριούργει, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπεγράφετο. ἅπαξ τε τὸ γένειον ἀποκείρας, μετέχαιρε τῇ ψιλώσει, ἵνα δοκοίη γυνή. ὁ δ᾽ ἀνὴρ αὐτῆς καρικὸν ἦν ἀνδράποδον, ἐκαλεῖτο δ᾽ ἱεροκλῆς. ἤθελε δὲ δοκεῖν καὶ μοιχεύεσθαι, ἵνα τὰς ἀσελγεστάτας μιμῆται τῶν γυναικῶν. καὶ ἐπ᾽ αὐτοφώρῳ ἑκουσίως ἡλίσκετο, καὶ ἐλοιδορεῖτο πρὸς τοῦ ἀνδρὸς, ἐπλήττετό τε ὑπώπια. κἀκεῖ δὲ αὐρήλιος καλὸς μὲν καὶ πᾶν τὸ σῶμα, τὰ δ᾽ αἰδοῖα φέρων ὑπερμεγέθη ἐμηνύθη αὐτῷ, καὶ αὐτίκα ὑπὸ πομπῇ μεγαλοπρεπεῖ προσήχθη, ᾧ προσειπόντι, χαῖρε κύριε αὐτοκράτορ, ἐκεῖνος θρύψει γυναικώδει τὸν αὐχένα περιεγκλίνας, καὶ ἐπιμύσας βραχύ τι τὰ ὄμματα, μή με λέγε κύριον, ἔφη, ἐγὼ γὰρ κυρία εἰμί. ἐπεὶ δὲ συλλουσάμενος αὐτῷ, εὗρε τὴν φήμην οὐ ψευδομένην, ἔν τε τοῖς στέρνοις αὐτοῦ κατεκλίθη, καὶ ἐν τοῖς κόλποις ὡς ἐρωμένη ἐδείπνησε. δείσας οὖν ὁ ἱεροκλῆς μὴ ὑπὸ τοῦ αὐρηλίου παρευδοκιμηθῇ, γοητείαις ἢ καὶ φαρμακείαις τισὶν ἐξεθήλυνεν αὐτὸν καὶ ἐνάρκωσεν, ὡς δι᾽ ὅλης πᾶσαν τὴν νύκτα μεῖναι πρὸς μῖξιν ἀκίνητον. διὸ καὶ ἐκ τοῦ παλατίου ἐξηλάθη, καὶ ἐκ τῆς ῥώμης καὶ ἐκ τῆς ἰταλίας αὐτῆς. ἐς τοσοῦτον δὲ συνηλάθη ἀσελγείας, ὡς

ὅτι ἔψαλλε [illegible] βάλλοντα.

uirum & mulierem, & utraque & faciebat & patiebatur impudicissimè: nec alios duntaxat, sed ex amicissimis nonnullos ad uitæ modestiam adhortãtes, occidebat. Peregrinum quendam deum Helígabalum, Romam introductum, Ioui opt. max. prætulit: unde ipsi quoque cognomentũ Heliogabali factum. Pudenda sua circumcidit, suillis carnibus abstinuit: ueste barbarica in publicum prodijt, quali Syriaci sacerdotes utuntur, unde Assyrius appellatus est. Præter cæteras uirginem uestalem uxorem duxit, patria religione per summam impudentiã uiolata: quam ideò se accepisse ferebat, ut ex sacrificula & se sacrificulo Heliogabali, pueri diuini gignerentur. Neque uerò barbaricas duntaxat cantilenas, cum matre & auia peregrino Deo cantabat, & nefandas hostias immolabat, pueros sacrificãdo & præstigijs utendo, & sexcenta amuleta subinde appendendo: sed uxorem etiam Deo illi suo tanquam liberis egenti despondit, quam in palatio collocauit, dote à subditis exacta. Ipsius uerò tam corrupta fuit uita, ut singula neque commemorari neque audiri sine molestia summa possint. Pauca tamen delibabimus. Noctu cauponas ingrediebatur, capite appositicia coma redimito: & inter cauponias mulierculas, operas faciebat, famosaque prostibula frequentabat: & meretriculis expulsis, pro meretrice quibusuis sui copiam faciebat. In palatio quoque peculiare conclaue habuit, cuius pro foribus instar meretricularum nudus stans, & flammeum uibrãs, effœminata, molli, fractaque uoce prætereuntes ad coitũ inuitabat, & pecuniam ab eis exigebat. Cum eiusdem uerò quæstus æmulis rixabatur, & se plures quàm illos amatores habere, maioremque pecuniã colligere gloriabatur. Neque his flagitijs cõtentus, aurigabat, saltabat, nubere etiam uolebat, ut unum legitimum maritum haberet, quem Cæsarem designaret: ac dominæ & imperatricis nomine gaudebat, calanticam gestans, & lanam tractans, & genas pingens. Semel quoque barbã abrasit, ut glabra & læui facie muliercula uideret, cuius mulierculæ maritus erat Caricũ mancipium nomine Hierocles. Voluit & adulterij suspectus esse, ut nequissimas fœminas imitaretur. & in ipso stupro de industria deprehensus, à marito obiurgabatur & uapulabat, ut liuore oculi suffunderentur. Aurelium quendã, cum toto corpore elegantem, tum pudendis ingentibus præditũ, comitatu magnifico statim adducendũ ad se curauit. qui cum ei dixisset, Salue domine imperator: ille muliebri mollicie collo inclinato, & oculis nonnihil conniuentibus: Ne me dominum, inquit, dixeris, domina enim sum. Cum autem unà cum eo lotus famam non mentiri comperisset, in pectore eius recubuit, & in sinu eius cœnauit, instar amicæ.

Heliogabalus.

Impudicitia et uxor dia Heliogabali.

Aurelius homo mutoniatus, deliciæ Heliogabali.

Veritus igitur Hierocles, ne præ Aurelio negligeretur, eum præstigijs aut ueneficijs quibusdam effœminauit & stupefecit, ut per totam noctem ignauus ad coitum iaceret. qua de causa & Palatio & Roma & tota Italia pulsus est. Tandem eò lasciuiæ uenit, ut ingentibus præmijs propositis,

à medicis postularet, ut per incisiones uuluam sibi faceret. His de causis omnibus inuisus fuit, ut Sardanapalus, flagitia & molliciem eius nō ferentibus. Postea Basianum Mammeæ materteræ filium in curiam adductum adoptauit, & Alexandrū appellari iussit: nec multo pòst, omnes suspectos habere cœpit: cumque illi plerosque bene cupere didicisset, facti pœnitens, de eo perimendo cogitauit. Sed cum is à militibus diligenter custodiretur, eaque de causa magnus tumultus satellitum ortus esset: eius sedandi causa cum Alexandro castra ingressus, animaduersis insidijs, quæ à militib. sibi parabantur, effugere studuit. sed deprehensus, in amplexu matris unà cum ipsa iugulatus est, amborumque corpora nuda per mediam urbem tracta sunt. Deinde Sardanapali cadauer in Tiberim abiectum, cognomentum ei præter reliqua Tiberini fecit. Occisus est cum eo Hierocles quoque, & alij multi. imperauit annos III, menses IX, & dies IIII, ex quo Macrino acie uicto rerum potitus fuit. Eo imperante, Zephyrinus Ecclesiæ Romanæ episcopus decimooctauo suæ gubernationis anno uitam cum morte commutauit. post quem cœtui fideliū præfuit Callistus, per quinquennium. Ei succesit Vrbanus.

Basiani Mameæ filij adoptio.

Episcopi Roman.

Imperium Alexandri Mammeæ filij.

Mammeæ prudentia.

Pseudantonino interfecto, Alexander Mammeæ filius, consobrinus illius, imperium adeptus, statim matrem Mammæam Augustam declarauit: quę rerum administratione suscepta, uiros eruditos ad filium accersiuit, per quos mores eius formarentur. & optimū quemque ex senatu acciuit, cum quibus omnium actionum consilia cōmunicaret. Domitius Vlpianus prætorio præfectus, reipublicæ gerendæ cura suscepta, multa Sardanapali acta rescidit: qui Flauiano & Chresto occisis, ut eis succederet, non multo pòst & ipse à militib. noctu occisus est. Quo adhuc superstite, leuide causa inter milites & populum orta seditione, per triduum est dimicatum. Sed cum milites uicti, ignem ædibus inijcerent, populus uel ingratis cum eis in gratiam redijt. Sunt & alij motus sedati. Cæterùm Alexandri mater auara mulier, undique pecuniam coegit. Vxorem filio despondit, quam nec Augustam appellari passa est: & aliquanto pòst ab eo auulsam in Africā relegauit. quam etsi Alexāder diligebat, tamen matri, in cuius potestate erat, refragari non audebat. Interim Artaxerxes Persa, homo obscuro & inglorio genere ortus, Parthorū regnū ad Persas translatū sibi uendicauit: à quo Chosroæ genus deduci fert. Nā post Alexādri Macedonis obitū, successores illius Macedones lōgissimo tēpore Persis & Parthis imperarūt, sed tandem intestinis bellis alij alios euerterūt.

Domitij Vlpiani cædes.

Alexandri expeditio cōtra Artaxerxē Persarum regem.

ὡς καὶ τοὺς ἰατροὺς ἀξιοῦν αἰδοῖον γυναικεῖον διʼ ἀνατομῆς αὐτῷ μηχανήσασθαι, μεγάλους ὑπὲρ τούτου μισθοὺς αὐτοῖς προϊσχόμενος. διὰ ταῦτα ἐμισεῖτο ὑπὸ πάντων ὁ Σαρδανάπαλος, μὴ στεγόντων τὰς μαχλείας αὐτοῦ. εἶτα Βασσιανὸν τὸν υἱὸν Μαμαίας τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, εἰς τὸ συνέδριον ἀγαγὼν, παῖδα ἔθετο, καὶ Ἀλέξανδρον αὐτὸν καλεῖσθαι ἐκέλευσε. μετʼ οὐ πολὺ μέντοι πάντας ὑπώπτευεν, μανθάνων δὲ καὶ εὐνοεῖν ἐκείνῳ τοὺς πλείονας, μετέγνω, καὶ τέλος ἀνελεῖν αὐτὸν ἐπεχείρει. ὁ δὲ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐπιμελῶς ἐφυλάσσετο, καὶ οἱ δορυφόροι διὰ τοῦτο διεθορύβησαν. ἐκεῖνος δὲ σὺν τῷ Ἀλεξάνδρῳ εἰς τὸ στρατόπεδον εἰσελθὼν, ἐπειρᾶτο καταπαῦσαι τὸν θόρυβον. ὡς δʼ ᾔσθετο παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπιβουλευόμενος, ὥρμησε μὲν ἐκδρᾶναι. φωραθεὶς δὲ ἀνῃρέθη, καὶ ἡ μήτηρ περιπλακεῖσα αὐτῷ συναπώλετο, ὧν ἀμφοῖν γυμνωθέντα τὰ σώματα διεσύρησαν διὰ μέσης τῆς πόλεως. εἶτα τὸ τοῦ Σαρδαναπάλου εἰς τὸν Τίβεριν ἐνεβλήθη, διὸ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ Τιβερῖνος ἐπωνομάσθη. συγκατεσφάγη δʼ αὐτῷ καὶ ὁ Ἱεροκλῆς, καὶ ἄλλοι πολλοί, ἄρξαντι ἔτη τρία σὺν μησὶν ἐννέα, ἡμέραις τε τέσσαρσιν, ἐξότου τὸν Μακρῖνον νικήσας, ἐν τῇ μάχῃ τῆς αὐταρχίας τετύχηκε. τούτου βασιλεύοντος, Ζεφυρῖνος ὁ Ῥωμαίων τῆς ἐκκλησίας ἐπίσκοπος μεταλλάττει τὸν βίον, ἰθύνας ταύτην ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα, μεθʼ ὃν Κάλλιστος προΐστατο τῶν ἐκεῖσε πιστῶν ἐπὶ πενταετίαν, καὶ τοῦτον Οὐρβανὸς διαδέχεται.

[illegible] αὐτοῦ Βασσιανὸν [illegible] Ἀλέξανδρον μετονομάσας αὐτόν.

ἀναίρεσις τοῦ Ψευδαντωνίνου.

περὶ ἐπισκόπων.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΤΟΥ υἱοῦ τῆς Μαμαίας.

Τοῦ δὲ Ψευδαντωνίνου ἀναιρεθέντος, Ἀλέξανδρος ὁ Μαμαίας, ὁ ἐκείνου ἀνεψιὸς (οὕτω γὰρ οἱ παλαιοὶ τοὺς ἐξαδέλφους ὠνόμαζον) τὴν αὐταρχίαν ἐπεκληρώσατο. ὃς αὐτίκα τὴν οἰκείαν μητέρα Μαμαίαν αὐγοῦσταν ἀνεῖπεν, ἣ τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν μετακεχείριστο, καὶ περὶ τὸν υἱὸν σοφοὺς ἄνδρας συνήγαγεν, ἵνα διʼ ἐκείνων αὐτῷ τὰ ἤθη ῥυθμίζοιτο, κἀκ τῆς γερουσίας τοὺς ἀμείνονας συμβούλους προσείλετο, ἅπαν πρακτέον κοινουμένη αὐτοῖς. Δομέτιος δέ γε Οὐλπιανὸς τῆς τῶν δορυφόρων ἀναβιβασθεὶς ἀρχῆς καὶ τῆς τῶν κοινῶν διοικήσεως, πολλὰ τῶν ὑπὸ Σαρδαναπάλου πραχθέντων τῆς ἐκείνου ἐπηνωρθώθη. ὃς τὸν Φλαβιανὸν καὶ τὸν Χρῆστον ἀποκτείνας, ἵνʼ αὐτοὺς διαδέξηται, καὶ αὐτὸς οὐ πολλῷ ὕστερον ὑπὸ τῶν δορυφόρων νυκτὸς ἐπιθεμένων αὐτῷ κατεσφάγη. ζῶντος δʼ ἔτι τοῦ Οὐλπιανοῦ, στάσις ἐκ λόγου βραχέος λαβοῦσα μέσον τοῦ δήμου καὶ τῶν δορυφόρων ἐγένετο, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀλλήλοις ἐμάχοντο. ἡττωμένων δὲ τῶν στρατιωτῶν, καὶ πῦρ ταῖς οἰκίαις ὑποβαλλόντων, δείσας ὁ δῆμος περὶ τῆς πόλεως, κατηλλάγη ἄκων αὐτοῖς. καὶ ἄλλαι δʼ ἐπαναστάσεις γενόμεναι κατεπαύθησαν. ἥττων δʼ οὖσα χρημάτων ἡ Ἀλεξάνδρου μήτηρ, ἐχρηματίζετο πανταχόθεν. ἠγάγετο δὲ καὶ τῷ υἱῷ γαμετήν, ἣν οὐ συνεχώρησεν ἀναρρηθῆναι αὐγοῦσταν· ἀλλὰ καὶ μετά τινα χρόνον τοῦ υἱοῦ αὐτὴν ἀποσπάσασα, εἰς Λιβύην ἀπήλασε, καίτοι στεργομένην τῷ ἐκείνου. ὁ δὲ ἀντιτείνειν τῇ μητρὶ οὐκ ἠδύνατο, κατεχόμενος αὐτῷ. Ἀρταξέρξης μέντοι ὁ Πέρσης, ὃς ἐξ ἀφανῶν καὶ ἀδόξων ἦν, τὴν τῶν Πάρθων βασιλείαν εἰς Πέρσας περιεποιήσατο, καὶ αὐτὸς ἐβασίλευσεν. ἀφʼ οὗ λέγεται καὶ τὸ Χοσρόου καταγεγονέναι γένος. μετὰ γὰρ τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος τελευτήν, οἱ ἐκείνου διάδοχοι Μακεδόνες ἐπὶ πλεῖστον μὲν Περσῶν τε καὶ Παρθυαίων ἦρχον, καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν. κατʼ ἀλλήλων δέ γε χωρήσαντες, ἀλλήλους κατέλυσαν.

περὶ στάσεως μέσον τοῦ δήμου καὶ τῶν στρατιωτῶν.

ὅπως τὴν Περσῶν αὖθις ἡ βασίλεια περιελήλυθε, καταλυθεῖσα παρὰ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος.

ἐκείνων

ἐκείνων δ' οὕτως ἀσθενηκότων, πρῶτος Ἀρσακίδης Παρθυαῖος τῆς ἐξ αὐτῶν ἀποστασίας ὑπεκχώρησε, καὶ Παρθυαίων ἐκράτησε, καὶ τοῖς ἑαυτοῦ ἀπογόνοις κατέλιπε τὴν ἀρχήν· ὧν τελευταῖος γέγονεν ὁ Ἀρτάβανος· ὃν δ' ὁ ῥηθεὶς Ἀρταξέρξης μάχαις νικήσας τρισὶ, συνέλαβε καὶ ἀπέκτεινεν. εἶτα καὶ ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσας, ἡττήθη, τῶν Ἀρμενίων καὶ Μήδων μετὰ τῶν παίδων τοῦ Ἀρταβάνου προσβαλόντων αὐτῷ. ὁ δ' αὖθις ἀναλαβόμενος ἑαυτὸν, μετὰ δυνάμεως μείζονος τῇ Μεσοποταμίᾳ καὶ τῇ Συρίᾳ ἐφήδρευε, καὶ ἀπείλει ἀνακτήσασθαι πάντα ὡς Πέρσαις ἐκ προγόνων προσήκοντα. εἶτα Καππαδοκίαν ὁ Ἀρταξέρξης αὖθις σὺν τοῖς Πέρσαις κατέτρεχε, καὶ ἐπολιόρκει τὴν Νίσιβιν. ὁ μέντοι Ἀλέξανδρος οὗτος πρέσβεις ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν, εἰρήνην αἰτῶν. ὁ δὲ βάρβαρος τὴν πρεσβείαν μὲν οὐ προσήκατο, ἄνδρας δὲ μεγίστους τετρακοσίους πολυτελέσιν ἀμφιέσας στολαῖς, καὶ ἵπποις τοῖς ἐκκρίτοις ἐπιβιβάσας, καὶ ὅπλοις κοσμήσας λαμπροῖς, ἔπεμψε πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον, οὕτω καταπλήξειν αὐτόν τε καὶ τοὺς Ῥωμαίους οἰόμενος. οἱ ἀφικόμενοι καὶ εἰς ὄψιν ἐλθόντες τῷ Ἀλεξάνδρῳ, κελεύει ὁ μέγας βασιλεὺς Ἀρταξέρξης, εἶπον, ἀφίστασθαι Ῥωμαίους Συρίας καὶ τῆς ἀντικειμένης τῇ Εὐρώπῃ Ἀσίας πάσης, καὶ παραχωρῆσαι Πέρσαις ἀρχὴν μέχρι θαλάσσης. τούτους συλλαβὼν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ περιδύσας τὰ ὅπλα καὶ τὰς στολὰς, ἀφελόμενός τε τοὺς ἵππους, εἰς κώμας πλείστας διέσπειρε, καὶ ἠνάγκαζε γεωργεῖν. κτεῖναι γὰρ αὐτοὺς οὐκ ἐνόμιζεν ὅσιον. αὐτὸς δὲ τὰ οἰκεῖα στρατεύματα εἰς τρεῖς διελὼν μοίρας, τριχῇ τοῖς Πέρσαις προσέβαλε, καὶ πολὺς μὲν τῶν Περσῶν συμβέβηκεν ὄλεθρος. πλεῖστοι δὲ καὶ τῶν Ῥωμαίων ἐφθάρησαν, οὐχ οὕτως ὑπὸ τῶν πολεμίων, ὅσον ἐν τῷ ἐπανιέναι διὰ τῶν Ἀρμενίων ὀρῶν. δυσχειμέρων γὰρ ὄντων τούτων, οἱ τῶν ὁδοιπορούντων πόδες, τινῶν δὲ καὶ χεῖρες ἐκ τοῦ ψύχους ἀκρωτηριασθεῖσαι μελανθεῖσαι καὶ νεκρωθεῖσαι. διὸ καὶ ἐν αἰτίᾳ Ῥωμαίοις γέγονεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅθεν ἐξ ἀθυμίας ἢ καὶ ἐκ τοῦ τῶν ἀέρων ἐναλλαγῆς σφόδρα ἐνόσησεν. ἀναρρωσθεὶς δὲ, καὶ εἰς Γερμανοὺς ἐμβαλὼν, δι' ἀκοντιστῶν καὶ τοξοτῶν ἐλύπει αὐτούς. στέλλει δὲ καὶ πρὸς αὐτοὺς πρέσβεις περὶ συμβάσεων ἐπὶ χρήμασι. διὸ χαλεπήναντες οἱ στρατιῶται, πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον. καί τινα Μαξιμῖνον Θρᾷκα τὸ γένος, ἐκ παίδων δὲ ποιμαίνειν λαχόντα, καὶ μετὰ ταῦτα στρατιώτην γενόμενον, ἄκοντα δῆθεν λαβόντες, ὠνόμασαν αὐτοκράτορα. ὁ δὲ τοὺς ἀναγορεύσαντας αὐτὸν παραλαβὼν, ἀπῄει εὐθὺς ὅπου διέτριβεν ὁ Ἀλέξανδρος. ταῦτα δ' ἐκεῖνος πυθόμενος, τοὺς μετ' αὐτοῦ στρατιώτας εἰς ἀντίληψιν αὐτοῦ παρεκάλει. οἱ δ' ἐπηγγέλλοντο, καὶ ἐπιστάντος τοῦ Μαξιμίνου, συνάγει τὴν στρατιὰν ὁ Ἀλέξανδρος, καὶ συμβάλλειν τοῖς τοῦ Μαξιμίνου ἐπέτρεπεν. οἱ δέ τήν τε μητέρα αὐτοῦ ἐλοιδόρουν, καὶ ἐπὶ φιλοχρηματίᾳ διέσυρον, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἐξύβριζον ὡς δειλόν· καὶ καταλιπόντες αὐτὸν, ἀνεχώρουν. ὁ δὲ ἔρημον βοηθείας ὁρῶν ἑαυτὸν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνὴν, καὶ τῇ μητρὶ περιπλακεὶς, ὠλοφύρετο. καὶ ὁ Μαξιμῖνος ἑκατόνταρχον στείλας, καὶ αὐτὸν ἀνεῖλε, καὶ τὴν μητέρα, καὶ τοὺς συνόντας αὐτοῖς, καὶ τῆς βασιλείας γέγονεν ἐγκρατής. Μαμαία δὲ ἡ Ἀλεξάνδρου μήτηρ ἀρετῆς ἐπιμελουμένη, καὶ βίου σεμνοῦ, ἐν τῇ Ἀντιοχείᾳ συνδιάγουσα τῷ υἱῷ, καὶ περὶ Ὠριγένους πυθομένη, μετεπέμψατο ἐξ Ἀλεξανδρείας αὐτόν· καὶ ὑπ' αὐτοῦ τὸν λόγον κατηχηθεῖσα τῆς πίστεως, θεοσεβεστάτη γέγονεν, ὡς ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ, καὶ ἄλλοι δέ τινες τῶν συγγραφέων φασίν. ὅθεν οὐ μόνον ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἠρέμησε διωγμὸς τότε, ἀλλὰ καὶ τιμῆς ἠξιοῦντο μάλιστα οἱ σεβόμενοι

ἀνάρρησις μαξιμίνου.

ἀναίρεσις ἀλεξάνδρου. ὅτι ἡ μαμαία χριστιανὴ γέγονε.

Quorū fractis uiribus primus Arsacides Parthus ab eis deficere, et Parthis dominari cœpit, regno in successores prorogato: quorum postremus fuit Artabanus, quem hic Artaxerxes tribus prælijs uictum & comprehensum interfecit. Deinde bello Armeniæ illato, ab Armenijs & Medis atque Artabani filijs superatus, & reparatis uiribus, Mesopotamiæ Syriæque occupandæ cum maioribus copijs intentus, omnia se, ut quæ antiquitùs ad regnum Persicum pertinerent, recuperaturum esse minabat. Sed Cappadocia incursata cum Nisibim obsideret, Alexander per legatos pacē ab eo petijt. Barbarus uerò legatione repudiata, CCCC procerissimos uiros preciosis uestibus amictos, & splendidis armis exornatos, in equis eximijs ad Alexandrum misit, ea ratione se Alexandro & Romanis terrorē incussurum putans. Qui cum in Imperatoris conspectum uenissent, dixerunt: Iubet Magnus rex Artaxerxes Romanos cedere Syria, & uniuersa Asia, quæ Europam spectat, & Persis imperium usque ad mare concedere. Hos Alexander comprehensos, & uestibus atque armis exutos, ademptisque equis, in plurimos pagos distributos, agros colere iussit. nam eos occidere nefas esse putabat: ac suis legionibus in tres partes distributis, trifariam Persas est adortus, quorum multi sunt occisi. Periērūt Romani quoque plurimi, non tam ab hostibus, quàm in reditu per Armeniæ montes, qui cum gelu rigeant, euntium pedes, & quorundā manus sunt mutilatæ, frigore adustę atque emortuę. Qua de causa Romanis conquerentibus, Alexander siue ex mœrore siue ex aeris mutatione grauiter ægrotauit. Recuperata ualetudine contra Germanos est profectus, eosque per ferentarios & sagittarios uexauit. Deinde pecunia oblata, ad pacem inuitauit. Quamobrem milites ei irati, defecerunt: & Maximinum quendam natione Thracem, quià puero armentarius fuerat, postea miles factus est, inuitum scilicet, ad imperium pertraxerunt. Qui ijs militib. assumptis, à quibus imperator appellatus fuerat, statim ad Alexandri tentorium contendit. Quo is audito, milites quos secum habebat, ad sui defensionem hortatus est: qui cum operā suam pollicerentur, exercitum coegit, & cum Maximino decertare iussit. Cæterum illi matri eius maledicentes, & eius auaritiā criminantes, ipsi quoque ut timido insultātes, eo relicto abierunt. Cum igit̄ se omni ope destitutū cerneret, in tentoriū regressus, & matrē amplexus, fortunā suā deplorauit. Maximinus uerò per centurionē & ipso & matre & familiaribus eorum occisis, rerum potitus est. Mammæa Alexandri mater uirtutis honestęque uitę studiosa, dum Antiochię cum filio degeret, Origene, fama hominis permota, Alexādria accersito, ab eoque doctrina fidei erudita, Deū sanctissimè coluit, ut Eusebius et alij memorię prodiderunt. Quo factum est, ut persecutio Christianorum eo tempore non modò conquiesceret, sed & honos maximus Christi

Alexandri Germanica expeditio, et interitus.

Mammæa ab Origene in Christianismo instituta.

Christi cultoribus haberetur. Sub Vrbano Romano episcopo etiã Hippolytus, uir sanctissimus & doctissimus, Romani portus episcopus floruit, qui in multa sacræ scripturæ opera commentarios conscripsit. Tum Antiochiæ præfuit, & cœtum eius loci fidelium rexit Asclepiades, Hierosolymis Sardianus.

Hippolytus Hostiensis episcopus.

Imperium Maximini Thracis.

Maximinus Christianos persequitur.

Alexandro, cum decenniũ Romanis imperasset, ad hũc modũ interfecto, Maximinus statim suscepto imperio persecutionẽ contra Christianos mouit, & Ecclesiarũ gubernatores, ut doctores Christianorũ arcanorum ac præcones, tolli iussit: idq; indignatione cõtra Alexãdrũ, q Christũ coluisset, fecisse perhibet. Eius enim imperatoris insano odio flagrabat: à quo dux delectus, & à Persis turpissime superatus, irã illius expertus fuerat. Erat & altera persecutionis causa, q in Alexãdri familia multi Christũ Deũ agnoscebãt. Quo tẽpore Ambrosius etiã, uir eruditionis amans, qui Origenem ad sacrarũ literarũ enarrationẽ impulit, sumptib. abundè suppeditatis, & VII expeditis notarijs adhibitis, qui per uices scriberẽt, ac librarijs nõ pauciorib. & uirginib. eleganter scribere edoctis, martyrij corona cum Protocteto presbytero redimitus esse perhibetur. Maximinus rerũ potitus, Senatui statim, ut à militibus Imperator appellatus esset, significauit. Nec in Christianos dũtaxat sęuus atq; immanis extitit, sed in subditos æquè oẽs. Nam & superbus erat, & pecuniæ auidus, eaq; de causa iniustissimus & sanguinarius, deniq; planè tyrannus, ad rapinas & cædes hominũ sine ulla probabili causa ruens. ad quas adeò propẽsus fuit, ut nec uxoris suæ uitę parcèret. Occultãdę porrò ignobilitatis suæ studio patricijs despectis, hominũ obscurorum familiaritate utebatur. Quibus de causis omniũ odia suscepit. Bello Germanis illato, prędas ex agris egit, Barbarorum nemine in conspectũ ueniente. Deinde circa paludes & perpetuas syluas apparuerũt. Quò cũ Romani irruissent, magnã eorum multitudinẽ occiderũt. Ita uictor Maximinus, cum maxima captiuorum turba reuersus est. Sed quia sibi omnia subditorum bona uendicabat, nec ullam pecuniæ rapiendæ occasionẽ negligebat, ac ne sacris quidem ipsis abstinebat, omnib. eos milites, à quibus imperator creatus esset, culpantibus: Africanæ legiones tum ea de causa, tum alia quadam re irritatæ defecerũt. Nam Africanarum prouinciarũ procuratores, bona locupletũ sine ulla probabili specie inuadebãt: nec ijs contẽti, ipsos quoq; possessores trucidabãt. Quarũ rerũ indignitate ad seditionẽ cõcitati milites, uirũ senatorij ordinis Gordianũ, hominẽ prouectæ ætatis uel inuitum rapiunt: impositoq; diademate, dataq; purpura, Imperatorẽ & Augustum salutant. Qui Carthaginẽ profectus, & Maxi-

Ambrosius Origenis patronus.

Bellũ Germanicum.

Gordianus.

τὸν χριστόν. τότε οὐρβανοῦ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ῥωμαίων πόλεως προεστῶτος, καὶ ἱππόλυτος ἦν, ἀνὴρ ἱερώτατος καὶ σοφώτατος, ἐπίσκοπος τοῦ κατὰ ῥώμην πόρτου γενόμενος, ὃς καὶ πολλὰ συγγράμματα συνεγράψατο, διάφορα τῆς θείας γραφῆς ἐξηγούμενος. ἀντιοχείας δὲ ἦν τηνικαῦτα προεστηκώς, καὶ τῆς ἐκεῖ τῶν πιστῶν ἐκκλησίας ἰθύνων ἀσκληπιάδης, καὶ σαρδιανὸς ἱεροσολύμων.

Βασιλεία Μαξιμίνου.

Καὶ ὁ μὲν ἀλέξανδρος ἐπὶ ῥωμαίων ἡγεμονεύσας δεκαετίαν, ὃν εἴρηται τρόπον ἀνῄρητο. ὁ δὲ μαξιμῖνος τὴν ἀρχὴν διεδέξατο, ὃς αὐτίκα καὶ διωγμὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν ἐπήγειρε, καὶ τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας ἀναιρεῖσθαι κεκέλευκεν, ὡς διδασκάλους τῶν κατὰ χριστὸν μυστηρίων, καὶ κήρυκας. λέγεται δὲ κατὰ μῆνιν τὴν πρὸς ἀλέξανδρον κινῆσαι τὸν διωγμόν, ὡς ἐκείνου τιμῶντος τοὺς σεβομένους χριστόν. ἐμεμήνει γὰρ κατ᾽ ἐκείνου τοῦ αὐτοκράτορος, ὅτι στρατηγὸς ὑπ᾽ ἐκείνου προχειρισθεὶς, καὶ κατὰ περσῶν ἐκστρατεύσας, καὶ αἰσχρῶς ἡττηθεὶς, ὀργῆς ἐπειράθη βασιλικῆς. ἦν δὲ τοῦ διωγμοῦ καὶ δεύτερον αἴτιον, ὅτι πολλοὶ κατὰ τὸν ἀλεξάνδρου οἶκον ἦσαν τὸν χριστὸν ἐπεγνωκότες θεόν. ὅτε καὶ ἀμβρόσιος φιλόλογος ἀνὴρ (ὃς τὸν ὠριγένην ἠρέθισεν εἰς ἐξήγησιν τῆς θείας γραφῆς, καὶ δαψιλῆ αὐτῷ ἐχορήγει τὰ ἀναλώματα, καὶ ταχυγράφους ἑπτὰ αὐτῷ παρείχετο ἀμειβαδὸν τῇ γραφῇ χρωμένους κατά τινας τεταγμένους καιρούς, καὶ βιβλιογράφους οὐκ ἐλάττους, κόρας τε καλλιγραφεῖν ἠσκημένας) τῷ τοῦ μαρτυρίου λέγεται κόσμῳ στεφθῆναι στεφάνῳ, ἅμα πρωτοκτήτῳ πρεσβυτέρῳ. αὐταρχήσας δ᾽ οὗτος ὁ μαξιμῖνος, εὐθὺς ἐπέσταλκε τῇ συγκλήτῳ, τὴν ἐκ τῶν στρατευμάτων ἀνάρρησιν ταύτῃ δηλῶν ἑαυτοῦ. οὐ μόνοις δὲ χριστιανοῖς βαρὺς ὑπῆρχε καὶ ἀπηνής, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις. ὑβριστής τε γὰρ ἦν, καὶ φιλοχρήματος, κἀκ τούτων καὶ ἀδικώτατος, καὶ φόνων ἐργάτης, καὶ τύραννος ἀτεχνῶς, χωρήσας εἰς ἁρπαγὰς καὶ ἀναιρέσεις ἀνθρώπων ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλόγου λαβῆς. τοσοῦτον δ᾽ εἰς μιαιφονίας ἐξώκειλεν, ὡς μηδὲ τῆς ἰδίας φείσασθαι γυναικός· ἐκείνην γὰρ ἀνεῖλε. τὴν οἰκείαν δὲ δυσγένειαν ἐπικαλύπτων, τοὺς μὲν εὐπατρίδας ἠτίμαζε, προσῳκειοῦτο δὲ τοὺς ἐξ ἀφανῶν. διὰ ταῦτα οὖν ὑπὸ πάντων ἐμισεῖτο. ἐκστρατεύσας δὲ κατὰ γερμανῶν, τὴν χώραν αὐτῶν ἐλῄζετο, τῶν βαρβάρων μηδενὸς ὑποφαινομένου. εἶτα περὶ τὰ ἕλη καὶ τὰς συνεχεῖς ἀνεφάνησαν ὕλας. ἐκεῖ δὲ τῶν ῥωμαίων εἰσελασάντων, πλῆθος πολλὰ ἀνῃρέθησαν. καὶ οὕτω νικήσας ἐπανῆλθεν ὁ μαξιμῖνος, αἰχμαλώτων πλῆθος ἐπαγόμενος. πάντα δὲ τὰ τῶν ὑπηκόων σφετεριζόμενος, καὶ χρηματιζόμενος πανταχόθεν, οὐδὲ τῶν ἱερῶν ἀπείχετο. αἰτιωμένων οὖν ξυμπάντων τοὺς στρατιώτας τοὺς αὐτὸν βασιλεύσαντας, οἱ ἐν λιβύῃ στρατευόμενοι ταῦτα μαθόντες, πρὸς ἀποστασίαν ἀπεῖδον, καί τινος ἑτέρας αἰτίας ἐφελκυσάσης αὐτούς. οἱ γὰρ τῶν τῆς λιβύης πραγμάτων ἐπίτροποι, τῶν ἐν αὐτῇ εὐπορούντων τὰς οὐσίας ἐξ οὐδεμιᾶς εὐλόγου ἀφῃροῦντο λαβῆς, καὶ τοὺς κεκτημένους αὐτὰς προσαπώλλυον. ὅθεν ἀγανακτήσαντες οἱ ἐκεῖ, ἐπανέστησαν, καί τινα τῶν ἐκ τῆς βουλῆς ἄνδρα προβεβηκότα γεγηρακότα καὶ ἄκοντα κατασχόντες, διάδημά τε τούτῳ περιέθεσαν, καὶ πορφύραν ἐνέδυσαν, καὶ ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορά τε καὶ αὔγουστον. ὁ δὲ ἐν καρχηδόνι παραγίνεται, καὶ αὐτὸν ἀσμένως ὑπὸ πρὸς τὸν μαξιμῖνον

αἰτία δὲ τοῦ ὁ μαξιμῖνος διωγμὸν κατὰ χριστιανῶν κινήσειε.

ἐπὶ κακῷ γὰρ μανίαν ἐκτραπεὶς ὁ μαξιμῖνος ἐκείνην.

μαξιμῖνον μῖσος ἐδέξαντο σύμπαντες. ἐπέστελλε οὖν τῇ βουλῇ, καὶ τοὺς ἀγγελοῦντας τὴν ἀνάῤῥησιν αὐτοῦ τοῖς ἐν τῇ ῥώμῃ ἀπέστειλε. τῶν δὲ ἐν τῷ πλῷ χρονισάντων κατὰ τὸν πλοῦν, καὶ οἱ ἐν τῇ ῥώμῃ μὴ φέροντες τὴν τυραννίδα τοῦ μαξιμίνου, πρὸς ἀποστασίαν ἐκινήθησαν, καὶ τὰς ἐκείνου εἰκόνας καθῄρουν, καὶ τὸν τύραννον ἐλοιδόρουν. εἶτα γνωσιμαχήσαντες, ὡς εἰ σώζοιτο μαξιμῖνος, οὐκ ἔστιν σφίσι σωτηρίας ἐλπίς, δύο προβάλλονται στρατηγὰς, μάξιμόν τε καὶ ἀλβῖνον, καὶ ἄμφω τῆς βουλῆς συναριθμουμένους. τινὲς δὲ καίσαρας αὐτοὺς πρὸς τῆς συγκλήτου ἱστόρησαν ἀναγορευθῆναι, μή πω μαθούσης τὴν ἀνάῤῥησιν τοῦ γορδιανοῦ. ὁ δέ γε μαξιμῖνος ταῦτα μαθὼν, ὥρμησεν ἐπὶ ἰταλίαν, πολλὰ τῇ συγκλήτῳ ἀπειλησάμενος, γνοὺς δὲ τὸν μάξιμον χωρήσαντα κατ' αὐτοῦ (ὁ γὰρ ἀλβῖνος εἰς φυλακὴν τῆς ῥώμης ἔμεινεν ἐν αὐτῇ) ἐπὶ ἀκυληΐαν ἀπήγαγε, μαυρουσίους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ, ταύτην σπεύδων προκατασχεῖν (ἀκυληΐα δὲ, ἡ νῦν βενετία λέγεται) ἀλλ' ἀποπεκρούσθη, τῶν ἐν αὐτῇ ἀντιταξαμένων αὐτῷ γενναιότερον. ἀποκρουσθεὶς δὲ τῆς ἀκυληΐας ὁ μαξιμῖνος, καὶ προσβαλὼν τοῖς περὶ τὸν μάξιμον, ἡττήθη, καὶ εἰς τὴν οἰκείαν σκηνὴν ἀνεχώρησε. στασιασάντων δὲ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ, προῆλθε τῆς σκηνῆς μετὰ τοῦ οἰκείου παιδὸς, ὡς σφίσι διαλεξόμενος. οἱ δὲ αὐτίκα ἐπελθόντες ἀμφοῖν, ἀνεῖλον αὐτούς. ἦν δὲ ὁ μαξιμῖνος ἐτῶν πέντε καὶ ἑξήκοντα, ἀφ' ὧν ἐβασίλευσεν ἕξ. αἱ κεφαλαὶ δὲ τῶν ἀναιρεθέντων τούτων ἐκτμηθεῖσαι, τοῖς τε ἐν ἀκυληΐᾳ ἐπεδείχθησαν, καὶ εἰς τὴν ῥώμην ἐπέμφθησαν. οἱ δ' ἐν τῇ ῥώμῃ κατὰ τὴν ἀγορὰν τὴν κεφαλὴν τοῦ μαξιμίνου ἀνεσκολόπισαν, ἵν' ᾖ πᾶσι περίοπτος. ἐντεῦθεν ὁ μάξιμος εἰς τὴν ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ὁ ἀλβῖνος ὑπηντήκει αὐτῷ, καὶ ὁ δῆμος δὲ καὶ ἡ σύγκλητος σὺν εὐφημίαις καὶ κρότοις αὐτὸν ὑπεδέξαντο, καὶ συνῆρχον ἄμφω, καὶ ἦρχον καλῶς. οἱ δέ γε στρατιῶται ἐδάκνοντο, ὅτι οὐκ αὐτοὶ, ἀλλ' ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος τοὺς αὐτοκράτορας προεβάλοντο. εἶτα καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς πρὸς ἀλλήλους εἶχον διαφορὰς, καὶ τοῦτ' αἴτιον αὐτοῖς τῆς ἀπωλείας ἐγένετο. γνόντες γὰρ οἱ στρατιῶται ὡς διαφέρονται, ἐπῆλθον αὐτοῖς, καὶ ἀμφοτέρους δεσμώσαντες, διὰ πάσης τῆς πόλεως αὐτοὺς περιήγαγον, ἐμπαιζομένους τε καὶ ἐμπτυζομένους, ἀλλὰ μὴν καὶ αἰκιζομένους. εἶτα πυθόμενοι ὡς οἱ γερμανοὶ ἀφελέσθαι αὐτοὺς καὶ περισῶσαι βούλονται, ἵνα μὴ τοῦτο γένηται, ἀπέκτειναν αὐτούς. ἦν ὁ μὲν μάξιμος ἐτῶν ἑβδομήκοντα καὶ τεσσάρων, ὁ δὲ ἀλβῖνος ἑξήκοντα. καὶ ἐβασίλευσαν, κατά τινας μὲν, ἡμέρας δύο καὶ εἴκοσι, καθ' ἑτέρους δὲ, οὐχ ὅλους μῆνας τρεῖς. μετὰ τούτους οἱ μὲν πομπηϊανόν τινα συγγεγράφασι τὴν ῥωμαίων ἐγκεχειρίσθαι ἀρχὴν, τάχιστα δὲ ἐκπεπτωκέναι αὐτῆς, ὡς ἐν ὀνείρῳ τῆς ἐξουσίας ἀπολαύσαντα. οὔπω γὰρ δύο παρεληλυθέναι μῆνας, καὶ στερηθῆναι αὐτὸν πρὸς τῇ μοναρχίᾳ καὶ τῆς ζωῆς ἀναιρεθέντα. πρὸς τίνων δὲ, καὶ διὰ τίνα αἰτίαν, μὴ εὑρηκὼς, παρεσιώπησα καὶ αὐτός. μεθ' ὃν, ἐπὶ πλεῖον αὐτοὶ βασιλεῦσαι βαλβῖνον ἱστόρησαν. ὃς μικρὸν ἐκεῖνον τῆς αὐταρχίας ἀπογευσάμενον (ἐπὶ τρισὶ γὰρ μησὶν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν περιγράφουσιν) ἀναιρεθῆναι ἐκεῖνον, ἄρτι καταλαβόντος ἐκ λιβύης γορδιανοῦ, ὃς ἐκεῖ, ὡς ἤδη μοι ἐῤῥέθη, προανεῤῥέθη. τὸν δὲ γορδιανὸν τῆς ῥώμης ἐπιβεβηκότα νοσῆσαι, τὸ μὲν ὅτι ὑπέργηρως ἦν (ἑβδομήκοντα γὰρ καὶ ἐννέα ἐβίω ἐνιαυτοὺς) τὸ δ' ὅτι χρονοτριβήσας ἐν τῇ θαλάσσῃ κατὰ τὸν πλοῦν, πάνυ τεταλαιπώρητο, καὶ ἐκ τῆς νόσου ταύτης ἐκλελοιπέναι, μόνας εἴκοσι καὶ δύο ἡμέρας ἐν ταύτῃ διαγαγόντα καὶ χώραν ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ διάδοχον τὸν οἰκεῖον υἱὸν, γορδιανὸν

Maximini odio ab omnib. benignè susceptus, literas legatosque de sua designatione ad Senatum mittit. qui cum in nauigatione morati essent, Romani tyrānidis Maximini pertæsi defecerunt: & statuis eius euersis, conuicia in tyrannū iecerūt. Deinde cum temeritatis pœniteret, quòd Maximino incolumi nulla eis salutis spes relinqueretur, duos ex senatu Maximum & Albinum duces crearunt. Quidā etiam Cæsares à senatu appellatos esse ferunt, designationem Gordiani adhuc ignorāte. Quibus rebus Maximinus cognitis, minas contra Senatū spirans, in Italiam contendit. Sed ubi Maximum, Albino ad urbis custodiā relicto, contra se aduentare didicit, Aquileiam, qua potiri in primis studebat, cum exercitu Maurorum declinauit. Aquileia uerò ea fuit, quæ nunc Venetiæ dicitur. Sed ciuibus fortiter se defendentibus, ab urbe repulsus, & à Maximo acie uictus, in suū tabernaculum rediit. ortoque inter ipsius satellites & milites tumultu, egressus, ut eos alloqueretur, impetu illorū una cum filio, quem secum adduxerat, est occisus: natus annos V & LX, unde VI imperauit. Amborum capita amputata, Aquileiensibus ostentata, Romamque missa sunt. Romani uerò Maximini caput in foro palo affixerunt, ut omnibus conspicuū esset. Post hæc Maximus Romam reuersus, Albino obuiam egresso, à Senatu populoque cum lætis acclamationibus & plausu est susceptus. Inde ambo unà, & quidem benè imperarunt. Sed milites ægrè ferebant eos non à se, sed à Senatu populoque declaratos esse. Post ipsi etiam Imperatores inter se dissentiētes, exitio suo causam præbuerunt. Nam ea dissensione milites cognita, ambos uinculis constrictos per totam urbem, per ludibrium & contumeliam, nec sine uerberibus, circūduxerūt. Deinde cum audiuissent, Germanos eripere & conseruare illos uelle: utrunque occiderunt, quorum Maximus annos LXXIIII, Albinus LX natus erat. Imperarūt uel, ut nonnulli autores sunt, dies XXII, uel, ut alij tradunt, non tres menses integros. Post hos quidam Pompeianum rerum potitum esse tradunt: sed imperio uix per somnium degustato, celerrimè excidisse. Priusquam enim duo menses elaberentur, unà cum imperio uita etiam priuatum esse: à quibus autem, et quibus de causis, cum scriptum non inuenerim, silentio & ipse præterij. Et P. Balbinum successisse tradunt: qui, cum per tres menses imperij fructum breuem percepisset, in Gordiani designati Imperatoris (ut dictum est) ex Africa aduentu occisus fuerit. Gordianū uerò, cum Romā uenisset, ægrotasse, partim ob extremā ætatem (annos enim LXXIX habebat) partim quòd ex longiore nauigatiōis uexatiōe afflictus esset, obijsse, XXII duntaxat diebus in imperio exactis: filiumque

Gor-

Side notes (Greek margin): Ὅτι δύο στρατηγοὶ ὁ μάξιμος ὁ καὶ ἀλβῖνος προβάλλονται κατὰ μαξιμίνου. — Ἀναίρεσις μαξιμίνου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ.

Side notes (Latin margin): Maximus. Albinus. — Maximini cædes. — Maximi & Albini cædes. — Dissensio historicorū de imperatoribus Maximinū secutis. — Pōpeianus. — P. Balbinus

Gordianus pater & filius.

Gordianum successorē reliquisse. Atq; alij hæc ita consecuta esse tradunt. alij scribūt, quosdam Gordiano in Africa imperatori appellato, seditionem mouisse, & Gordiani milites succubuisse: multisq; cæsis, atq; ipso Gordiani filio, senē præ doloris impatientia, laqueo uitam finiuisse. Alij, qui iuniori Gordiano post patris obitum ex morbo imperium attribuunt, cum Persis intulisse bellū ferunt: dumq; in pugna equo incitato aciem circumuolitans, suos ad rem strenuè gerendam cohortatur, ex equi lapsu femore fracto Romam perlatum decessisse, cum sex annos imperasset. Vrbanus Romano pōtificatu annis octo functus, Maximino imperāte obijt, Pōtiano successore. Antiochenæ Ecclesiæ post Philetum Zebinus præfuit. Sub Gordiano filio, Pontiano Romano pontifici, sexto ministerij anno defuncto, successit Anteros, ac paulo pòst in aliam uitam migrauit. Post quem Flauianus, diuino suffragio, ut narrat Eusebius, episcopatum est adeptus. Fertur enim, fidelibus deligendi pontificis causa congregatis, Flauianum quoq; recens ex agro aduenisse, neque ab ullo mentionem esse factam, quasi is ecclesiæ præfuturus esset: sed concilij curasse, quem nā ex alijs anteferret. Interea columbam aduolantem, capiti illius insedisse. atq; inde omnes ueluti signo dato una uoce exclamasse, eum dignū pontificatu: ac citra ullam cunctationē in throno collocatum esse. Tum Zebino quoque Antiochię defuncto, successit Babyla. Origenes uerò sub id tempus Cæsareæ Palestinæ degēs, præter alios qui undiq; confluxerant, etiam magnum Gregorium, mirificū illum, auditorem habuit, & fratrem eius Athenodorum. Tum quoq; Africanus historicus noscebatur.

Episcoporum successio.

Flauiani columba.

Origenes. Thaumaturgus. Athenodorus. Africanus.

Imperium III Gordiani.

Nisibis & Caria recuperatæ.

POst Gordianum iuniorem, alius Gordianus, defunctis, ut fertur, genere coniunctus, imperium suscepit. Is Sapore Artaxerxis Persarū regis filio acie superato, Nisibim & Cariam recuperauit, à Persis, Maximino imperante, Romanis ereptas. Deinde Ctesiphontem profectus, insidijs Philippi præfecti prætorio perijt. Nam cum rerum potitus esset, Timesoclem socerum præfectum prætorio designauit: eoq; superstite, res Imperij bene se habuerunt, prosperèq; successerūt. Eo uerò defuncto, Philippus præfectus designatus, ut seditionem concitaret, stipendia militum minuisse dicitur, quasi id iussisset imperator. alij frumentum, quod in castra perferendum esset, eum inhibuisse ferunt: itaq; milites commeatus penuria laborantes, contra imperatorem tanquam fa

γορδιανὸν ἐκεῖνον καλούμενον, καὶ ὁμωνυμοῦντα τῷ οἰκείῳ πατρί. οἱ δὲ οὐχ οὕτω τὰ περὶ τούτων ἱστορήκασιν. οἱ δὲ τῷ πρεσβύτῃ γορδιανῷ ἀναρρηθέντι κατὰ λιβύην φασὶν αὐτοκράτορι, ἐπαναστῆναι τινάς, καὶ μάχης συγκροτηθείσης, ἡττηθῆναι τοὺς τοῦ γορδιανοῦ, καὶ πολλοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἀναιρεθῆναι. τὸν δὲ ὑπεραλγήσαντα ἀπάγξασθαι, καὶ οὕτως ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ὑπεξαγαγεῖν. οἱ δὲ τῷ υἱῷ ἐκείνῳ τῷ νέῳ γορδιανῷ τὴν τῶν ῥωμαίων ἡγεμονίαν μετὰ τὸν ἐκ νόσου θάνατον τοῦ πρεσβυτέρου γορδιανοῦ προσκληρώσαντες, κατὰ περσῶν αὐτὸν γεγράφασιν ἐκστρατεύσαντα καὶ συμβαλόντα αὐτοῖς, ἐν τῇ μάχῃ τὸν ἵππον ἐλαύνοντα, καὶ τοὺς οἰκείους παραθαρρύνοντα, καὶ πρὸς ἀλκὴν ἐπαλείφοντα, ὀλισθήσαντος δὲ τοῦ ἵππου, καὶ συμπεσόντος αὐτῷ, τὸν μηρὸν κατεαγῆναι, καὶ οὕτως ἀνακομισθῆναι εἰς ῥώμην, κἀκ τοῦ κατάγματος τελευτῆσαι, ἐπὶ ἓξ ἔτεσιν αὐταρχήσαντα. οὐρβανὸς δὲ ὁ τῆς ῥώμης ἀρχιερεὺς ἔτεσιν ἀρχιερατεύσας ὀκτώ, τοῦ μαξιμίνου βασιλεύοντος ἀπεβίω, ὃν ποντιανὸς διεδέξατο. τῆς δ᾽ ἀντιοχέων ἐκκλησίας μετὰ φιλητὸν προέστη ζεβῖνος. ἐπὶ δέ γε γορδιανοῦ τοῦ νέου ὁ τῶν ἐν ῥώμῃ πιστῶν προεστηκὼς ποντιανὸς μεταλλάξας τὸν βίον, ἔσχε διάδοχον τὸν ἀντέρωτα, ἐν ἓξ ἔτεσι τῇ λατρείᾳ ἐσχολακώς. ὁ δέ γε ἀντέρως ἐπὶ βραχύ τι καὶ αὐτὸς τὴν ἐκκλησίαν ἰθύνας, πρὸς ἄλλην ζωὴν μετελήλυθε. μεθ᾽ ὃν φλαβιανὸς θείᾳ ψήφῳ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐπέτυχεν, ὡς ἱστόρησεν ὁ εὐσέβιος. λέγεται γὰρ τῶν πιστῶν ἀθροισθέντων, ὥστε τὸν μέλλοντα τῆς ἐπισκοπῆς προστῆναι παρ᾽ αὐτῶν ἐκλεγῆναι, παρεῖναι καὶ τὸν φλαβιανὸν ἀρτίως ἐξ ἀγροῦ, μηδένα μέντοι παρά τινι λόγον γενέσθαι περὶ αὐτοῦ, ὡς προστησομένου τῆς ἐκκλησίας, ἀλλ᾽ ἑτέρους εἶναι περὶ ὧν ἦν τοῖς συνειλεγμένοις φροντίς, τίς ἂν προκριθείη αὐτῶν. ἐν τούτῳ δὲ περιστερὰν καταπτῆναι, καὶ ἐφιζῆσαι τῇ τοῦ φλαβιανοῦ κεφαλῇ· κἀντεῦθεν ἅπαντας τοὺς ἠθροισμένους ἐκ μιᾶς φωνῆς κεκραγέναι, ὥσπερ ἐκ συνθήματος, καὶ ἄξιος ἐπιβοῆσαι αὐτῷ, καὶ περὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνῳ τὸν ἄνδρα προσαγαγεῖν, μηδέν τι μελλήσαντας. τότε καὶ ὁ τῆς ἐν ἀντιοχείᾳ τῶν πιστῶν ἐκκλησίας προεστηκὼς ζεβῖνος τὸν βίον λιπών, ὑπὸ βαβύλα διαδέχεται. ὠριγένης δὲ κατὰ τὴν ἐν παλαιστίνῃ διατρίβων τηνικαῦτα καισάρειαν, πολλοὺς μὲν καὶ πολλαχόθεν ἐσχηκὼς φοιτητάς, ἔσχε δὲ καὶ τὸν μέγαν γρηγόριον τὸν θαυματουργόν, καὶ τὸν τούτου ὁμαίμονα ἀθηνόδωρον, τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἀκροατάς. τότε δὲ καὶ ἀφρικανὸς ὁ συγγραφεὺς ἐγνωρίζετο.

περὶ πάπων.

Βασιλεία γορδιανοῦ ἑτέρου.

ΜΕτὰ δὲ τὸν νέον γορδιανὸν ἕτερος αὖθις γορδιανὸς τῆς ἀρχῆς ἐπελάβετο, κατὰ γένος (ὡς λόγος) προσήκων τοῖς ἀπολωλόσι γορδιανοῖς. ὃς ἐκστρατεύσας εἰς πέρσας, καὶ πολεμήσας αὐτοῖς, σαπώρου τοῦ υἱοῦ ἀρταξέρξου τοῦ ἔθνους ἡγεμονεύοντος, ἥττησέ τε τοὺς ἐναντίους, καὶ νίσιβιν καὶ κάρας ῥωμαίοις αὖθις ἐπανεσώσατο, ὑπὸ περσῶν ἐπὶ μαξιμίνου ὑφαρπασθείσας. εἶτα πρὸς κτησιφῶντα γενόμενος, ἐξ ἐπιβουλῆς φιλίππου τοῦ ἐπάρχου τοῦ δορυφορικοῦ ἀνῃρέθη. οὗτος γὰρ ὁ γορδιανὸς ἄρξας, ἔπαρχον τὸν οἰκεῖον προεχειρίσατο πενθερόν, τιμησικλέα καλούμενον. μέχρι μὲν οὖν περιῆν οὗτος, καλῶς εἶχε τὰ τῆς ἐξουσίας τῷ αὐτοκράτορι, καὶ κατὰ ῥοῦν ἐφέρετό οἱ τὰ πράγματα. τιμησικλέος δὲ τελευτήσαντος, φίλιππος προχειρισθεὶς ἔπαρχος, καὶ στασιάσαι τοὺς στρατιώτας βουλόμενος, τὰς αὐτῶν σιτήσεις ἠλάττωσεν, ὡς τάχα τοῦτο κελεύσαντος τοῦ αὐτοκράτορος. οἱ δέ φασιν, ὅτι τὸν σῖτον ἐπέσχε τὸν εἰς τὸ στρατόπεδον κομιζόμενον, ὥστε τοὺς στρατιώτας ἐνδείᾳ πιέζεσθαι, κἀντεῦθεν αὐτοὺς πρὸς στάσιν ἐρεθισθῆναι. στασιάσαντες δὲ κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπανέστησαν, ὡς αἰ-

τίου

τῆς αὐτοῖς γεγονότος λιμοῦ, καὶ ἐπελθόντες αὐτῷ, ἀπέκτεναν αὐτόν, ἔτη ἓξ ἡγεμονεύσαντα καὶ ἑξ, καὶ αὐτίκα ὁ Φίλιππος ἐπεπήδησε τῇ ἀρχῇ. ὡς δ' ἀπηγγέλθη τῇ γερουσίᾳ ἡ τοῦ Γορδιανοῦ σφαγή, ἕτερον αὐτοκράτορα διήγειρεν αὐτὴν προχειρίσασθαι, καὶ ἀνεῖπεν αὐτίκα Καίσαρα Μάρκον τινὰ φιλόσοφον. ὁ δὲ πρὶν δρᾶσαι τὸν πόδα τῇ αὐταρχίᾳ, θνήσκει αἰφνίδιον ἐν τῷ παλατίῳ διάγων. τοῦ δὲ θανόντος, ἐκράτει τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας Σευῆρος ὁ Σιλιανός. ἀλλὰ καὶ οὗτος οὕτω σχεδὸν τῶν ἡνιῶν ἐπειλημμένος, ἀπέτισε τὸ χρεών. νοσήσας γάρ, καὶ φλεβοτομηθείς, ἐτελεύτησεν.

Βασιλεία Φιλίππου.

Βασιλεύων οὖν ὁ Φίλιππος, ἐγκρατὴς ἐγένετο τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς. ἐν δὲ τῷ ἐπανιέναι, τὸν υἱὸν Φίλιππον κοινωνὸν τῆς βασιλείας προσείλετο. σπονδὰς δὲ πρὸς Σαπώρην θέμενος τὸν τῶν Περσῶν βασιλεύοντα, τὸν πρὸς Πέρσας κατέλυσε πόλεμον, παραχωρήσας αὐτοῖς Μεσοποταμίας καὶ Ἀρμενίας. γνοὺς δὲ Ῥωμαίους ἀχθομένους διὰ τὴν τῶν χωρῶν τούτων παραχώρησιν, μετ' ὀλίγον ἀθέτησε τὰς συνθήκας, καὶ τῶν χωρῶν ἐπελάβετο. ἦν δὲ ὁ Σαπώρης, καθὼς ἱστόρηται, ὑπερμεγέθης τὸν ὄγκον τοῦ σώματος, καὶ οἷος οὔπω τότε ὤφθη ἀνήρ. ἐπαναζεύξας δ' ὁ Φίλιππος, εὔνους ἦν τοῖς Χριστιανοῖς, μάλιστα δὲ κατά φασι, καὶ προσετέθη τῇ πίστει Χριστοῦ, ὥστε καὶ εὐχῶν ἐπ' ἐκκλησίας κοινωνῆσαι Χριστιανοῖς, καὶ ἀσμένως ἐξαγορεῦσαι ὅσα οἱ ἡμάρτητο. οὐ γὰρ ἄλλως εἰς κοινωνίαν παρὰ τοῦ προεστῶτος τῆς ἐκκλησίας ἐδέχετο, εἰ μὴ ἐξομολογήσεται, καὶ τοῖς αἰτοῦσι μετάνοιαν ἑαυτὸν καταλέξῃ· κἀκεῖνον λέγεται καθαρχῆσαι. φασὶ μέντοι τινές, ὅτι τὸν πατέρα τῆς μάρτυρος Εὐγενίας, ἀλλὰ παρὰ τὴν δόξαν ταύτην πεπλάνηνται. ἔπαρχος μὲν γὰρ κἀκεῖνος γενέσθαι ἱστόρηται, ἀλλ' Αἰγύπτου, καὶ οὐ τοῦ δορυφορικοῦ· καὶ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ἐκεῖνος παραιτησάμενος τὴν ἀρχήν, ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ἀνδρίσατο, καὶ μαρτυρίῳ κεκόσμηται. οὗτος δ' ὁ αὐτοκράτωρ ὁ Φίλιππος πρὸς Σκύθας ἀράμενος πόλεμον, εἰς Ῥώμην ἐπανῆλθεν. ἐν δὲ Μυσοῖς Μαρῖνος τις ταξιάρχης ὤν, παρὰ τῶν στρατιωτῶν βασιλεὺς ᾑρέθη. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Φίλιππος ἐθορυβεῖτο, καὶ τῇ συγκλήτῳ διελέχθη περὶ τῆς στάσεως. τῶν ἄλλων δὲ σιωπώντων, ὁ Δέκιος, μὴ δεῖν φροντίζειν, εἶπεν αὐτῷ, περὶ τοῦ Μαρίνου, ὡς παρ' αὐτῶν ἀναιρεθησομένου τῶν στρατιωτῶν, οἷα ἀναξίου τῆς βασιλείας τυγχάνοντος. ὃ μετ' ὀλίγον κατὰ τὴν ἐκείνου γέγονε πρόρρησιν. θαυμάσας οὖν ὁ Φίλιππος διὰ τοῦτο τὸν Δέκιον, ἀπελθεῖν προετρέπετο εἰς Μυσίαν, καὶ κολάσαι τοὺς αἰτίους τῆς στάσεως. ὁ δὲ τὴν ἀποστολὴν παρῃτεῖτο, λέγων, μήθ' ἑαυτῷ μήτε τῷ βασιλεῖ συμφέρειν, αὐτὸν ἐκεῖ ἀπελθεῖν. ὁ δὲ Φίλιππος ἐπέκειτο, κἀκεῖνος καὶ ἄκων ἀπῄει, καὶ ἀπελθόντα εὐθὺς αὐτὸν οἱ στρατιῶται βασιλέα εὐφήμησαν. τοῦ δὲ ἀπαναινομένου, τὰ ξίφη σπασάμενοι, δέξασθαι αὐτὸν ἠνάγκασαν τὴν ἀρχήν. γράφει οὖν ἐκεῖθεν τῷ Φιλίππῳ, μὴ ταραχθῆναι· εἰ γὰρ ἐν τῇ Ῥώμῃ, ἀποθήσεσθαι τὰ τῆς βασιλείας παράσημα. ἀλλ' ἀπιστήσας τούτῳ ὁ Φίλιππος, ἐξεστράτευσε κατ' αὐτοῦ. καὶ συμβαλὼν τοῖς τοῦ Δεκίου, ἔπεσεν ἐν τοῖς πρώτοις ἀγωνιζόμενος. σὺν αὐτῷ δὲ καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἀνῄρητο Φίλιππος. ὧν θανόντων, τῷ Δεκίῳ ξύμπαντες προσεχώρησαν. ἐβασίλευσε δὲ κατὰ μέν τινας πέντε ἐνιαυτούς, καθ' ἑτέρους δὲ ἕξ, ἐπὶ τοσούτοις μῆνας. ὥρμητο δὲ ἐκ Βόστρων, ὅπου καὶ πόλιν βασιλεύσας ἐπώνυμον ἑαυτῷ ἐδείματο, Φιλιππόπολιν ὀνομάσας αὐτήν.

[Margin: φόνος κατὰ φιλίππου.]

[Margin: περὶ Δεκίου, καὶ ὅπως παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἀνεδείχθη βασιλεύς.]

[Margin: ἀναίρεσις φιλίππου.]

mis causam insurrexisse, eumque sexto imperij anno occidisse, Philippum uero statim summã rerum arripuisse. Nunciata Gordiani cæde, à se natu Marcum quendam philosophum statim Cæsarem renunciatum esse: qui ante firmatum imperium, in palatio repente obierit. Eo mortuo, rerum potitum Seuerum Stylianum: qui & ipse ferè priusquam habenas imperij capesseret, uena propter morbum incisa, naturæ debitum persoluerit.

[Margin: Marcus Philosophus. Seuerus Stylianus.]

Imperium Philippi.

Philippus ab expeditione reuersus, imperium Romanum occupauit, Philippo filio in uia collega ascito. Cum Sapore Persarum rege pacem fecit, Mesopotamia & Armenia concessis. Sed cum Romanos ea ũ prouinciarum facturam grauiter ferre intellexisset, paulo post pace abrogata, eas defendendas suscepit. Fuit autem Sapores, ut ferunt, tanta mole corporis, quanta eo tempore uisa nondũ fuit. Philippus à bello Persico reuersus, erga Christianos bene affectus fuit: ac potius autores qui dam sunt, eum Christianam fidem amplexum, in Ecclesia communia cum Christianis uota fecisse, & peccata sua non grauatim confessum esse. Nam cum à præposito Ecclesiæ ad communionem non admitteretur, nisi confiteri uellet, & nomen suũ inter pœnitentes profiteri: haud recusasse. Qui uerò eum martyris Eugeniæ patrem esse tradunt, errant. nam is quidem & ipse præfectus fuisse narratur, sed Aegypti, non prætorio: ac post Christianam fidem, posito magistratu Christum fortiter professus, ac martyrij corona ornatus est. Hic autem Philippus imperator cum suscepto aduersus Scythas bello, Romam redisset, Marinus quidam ordinũ ductor à militibus in Mysia imperator est delectus. Qua seditione turbatus cum apud Senatũ uerba faceret, cæteris tacentibus, de Marino ei nõ laborandum esse dixit Decius, quod, ut homo regno indignus, ultrò à militibus occidendus esset: idque, ut ille predixerat, paulo post accidit. Qua de causa Philippus Deciũ admiratus, in Mysiã abire, et seditionis autores punire iussit. Is uerò eam legationem, quòd nec sibi nec imperatori futura esset utilis, deprecatus: tamen urgente Philippo, abijt inuitus, & à militibus statim strictis ensibus accipere imperium, quãtumuis recusaret, coactus, Philippo scribit, ne turbetur. Se enim, ubi Romam uenerit, positurum esse insignia imperij. Quod Philippus non credens, bellum ei intulit: cõmissoque prælio, in prima acie dimicans unà cum filio Philippo cecidit. Quibus sublatis, uniuersi se ad Deciũ contulerunt. Regnauit autem, ut quidã tradunt, annos v: ut alij, vi, & totidem menses. Fuit autem Bostris oriundus, ubi regno potitus, Philippopolim de suo nomine condidit.

[Margin: Sapores. Philippus Christianus. Eugenia. Marinus. Decius à militib. imperator salutatur. Philippi interitus.]

Imperium Decij.

ENimuerò Decius omnibus legionibus acceptis Romam profectus, imperium firmauit: atque eius amplitudine, ac negociorum multitudine considerata, ut quidam aiunt, Valerianum collegam asciuit: & uterque alterum cohortatus, persecutionem atrocissimam contra Christianos instituerunt. Sunt qui dicant, Philippi odio, Christianorū cultoris, Decium nostros persecutum esse. Vt ut est, contra fideles profectò insanijt. Eo tempore Flauianus, ecclesiæ Romanæ episcopus, martyrio uitam finijt. Item Babylas Antiochenus, & Alexander Hierosolymitanus episcopus, qui non tum primum pro Christiana fide decertauit, sed prius etiam, ut iam expositum est: tum uerò in carcere obijt. Sed & magnus Cyprianus, Carthaginensis episcopus, pro Christiana fide certauit. His igitur pontificibus defunctis, Romæ Flauiano Cornelius, Antiocheno Babylæ Flauianus, Alexandriæ * Dionysius, Hierosolymis Alexandro Mazabanes successit. Sed & alij plurimi martyrij dignitate sunt ornati. Tunc etiam Origenes ad tyrannicum tribunal ut Christi cultor adductus est: sed honore martyrij caruit miser, ei negato, ut opinor, à Deo, ob peruersas opiniones. Nā tormenta iam expertus, tamen ordinem deseruit. Hic, ut antè dictum est, cum doctrina & eloquentia excelleret, superbia & arrogantia elatus, ueterum S. patrum decretis neglectis, nouarum opinionum autor esse non dubitauit, & blasphemias in sanctam Trinitatē, diuinamq́ inhumanationem ex improbo cordis sui thesauro eructauit: nec ulla ferè secta est, cui non initium præbuerit. Nam & unigenitum Dei filium conditum esse docuit, à paterna gloria & essentia alienum: & spiritum sanctum infra patris & filij dignitatem collocauit, affirmans, neq; patrē à filio, neq; filiū à spiritu sancto posse cerni: ut nec spiritum ab angelis, nec angelos ab hominibus. Ac hæ sunt Origenis in sanctā & consubstantialē trinitatem blasphemiæ. Circa Christi uerò inhumanationem, Christū animatam carnem ex sancta uirgine assumpsisse impiè negas: sed unigenitū Dei filium ante mundum conditum menti unitum fuisse fabulatur, & electum esse fingit, & * ramum qui aliquando nō fuerit, cum eo que extremis temporibus inhumanatum esse, assumpta carne absque anima intelligente & ratione prædita: ac rursus deposuisse carnem Dominum, & finem habiturum esse eius regnum statuit. & dæmones in integrū restituendos esse tradit: & supplicium finiri, non æterni fore temporis, purgationi delictorum omnium destinatum: qua peracta,

omnes

Valerianus.

Deciana persecutio.

Episcoporum successiones.

Origenicæ opiniones.

Βασιλεία Δεκίου.

Ὅτι μὲν Δέκιος πάντων, ὡς εἴρηται, τῶν στρατευμάτων προσχωρησάντων αὐτῷ, εἰς τὴν Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ τῆς ἡγεμονίας γέγονεν ἐγκρατής. ἀποβλέψας δὲ πρὸς τὸν τῆς ἐξουσίας ὄγκον, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων οἰκονομίαν, ὥς τινες λέγουσι, τὸν Βαλεριανὸν ἐπὶ τῇ τῶν πραγμάτων διοικήσει προσείλετο. καὶ αὐτίκα ἀλλήλους εἰς θεομαχίαν παρακροτήσαντες, διωγμὸν ἐπήγειραν κατὰ τῶν χριστιανῶν σφοδρότατον. εἰσὶ δ' οἳ καὶ διὰ τὸ ἔχθος τὸ πρὸς τὸν Φίλιππον φασὶ τοῖς χριστιανοῖς ἐπιθέσθαι τὸν Δέκιον, εἶτα παρ' ἐκείνου σεβαζομένοις. ἐμμανὴς γοῦν κατὰ τῶν πιστῶν, ὅτε καὶ Φλαβιανὸς ὁ τῆς Ῥώμης προϊστάμενος ἐκκλησίας ἔτυχε τέλους μαρτυρικοῦ, καὶ Βαβύλας ὁ τῶν Ἀντιοχέων πιστῶν τὴν ἐκκλησίαν διέπων, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος, ὃς οὐ τότε πρῶτος ὑπερήθλησε τῆς εἰς τὸν σωτῆρα κύριον πίστεως, ἀλλὰ καὶ πρώην, ὡς ἤδη προείρηται, καὶ τότε δὲ καθειρχθείς, κατὰ τὸ δεσμωτήριον τελευτᾷ. ἀλλὰ καὶ ὁ μέγας Κυπριανὸς τῆς Καρθαγένης ἐπίσκοπος ὤν, τηνικαῦτα τῆς εἰς Χριστὸν ὑπερήθλησε πίστεως. τῶν οὖν εἰρημένων ἀρχιερέων μεταλλαξάντων τὸν βίον, τῆς μὲν Ῥώμης ἀντὶ Φλαβιανοῦ Κορνήλιος ἐπισκόπησε, τῆς δ' Ἀντιοχείας δὲ ἀντὶ Βαβύλα Φλαβιανός, καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας Διονύσιος, τῆς δ' Ἱεροσολύμοις ἀντὶ Ἀλεξάνδρου Μαζαβάνης, καὶ ἄλλοι δὲ πλεῖστοι μαρτυρίου τότε κατηξιώθησαν. τότε καὶ Ὠριγένης παρήχθη μὲν εἰς βῆμα τυραννικὸν ὡς σεβόμενος τὸν Χριστόν, οὐκ ἔτυχε δὲ τέλους μαρτυρικοῦ, οἶμαι τοῦ θεοῦ τούτου αὐτὸν μὴ κρίναντος ἄξιον, διὰ τὸ περὶ τὰ ὀρθόδοξα δόγματα τοῦ ἀθλίου ἐκείνου διάστροφον. λιποτακτεῖ γάρ, καὶ ταῦτα μετὰ πεῖραν βασάνων. οὗτος, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, μέγας ἐν λόγοις γενόμενος, κἀντεῦθεν ὑπερφρονήσας καὶ ἀλαζονευσάμενος, οὐ τοῖς τῶν πρὸ αὐτοῦ πατέρων ἱερῶν ἠκολούθησε δόγμασιν, ἀλλ' ἑαυτῷ θαρρήσας, καινῶν δογμάτων εἰσαγωγεὺς ἐχρημάτισε, καὶ βλασφημίας εἴς τε τὴν ἁγίαν τριάδα καὶ τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν ἐκ τοῦ πονηροῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐξηρεύξατο, καὶ πάσης σχεδὸν αἱρέσεως ἐγένετο ἀρχηγός. τόν τε γὰρ μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν κτιστὸν ἐδογμάτισε, καὶ τῆς δόξης αὐτὸν ἀλλοτρίου καὶ τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς· καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὑπεβίβαζε τῆς τοῦ πατρὸς ἀξίας καὶ τοῦ υἱοῦ, λέγων, ὡς οὔτε τὸν πατέρα δύναται ὁρᾶν ὁ υἱός, οὔτε μὴν τὸν υἱὸν τὸ πνεῦμα, ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τὸ πνεῦμα, οὔτε αὖ ἀγγέλους οἱ ἄνθρωποι. αὗται μὲν αἱ περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος βλασφημίαι Ὠριγένους. περὶ δέ γε τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐβλασφήμει, δυσσεβῶς ἀρνούμενος σάρκα ἐψυχωμένην ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου λαβεῖν τὸν Χριστόν. ἡνῶσθαι γὰρ ἐμυθολόγει τὸν μονογενῆ τοῦ θεοῦ υἱὸν πρὸ καταβολῆς κόσμου τῷ νῷ, ὃν ἀεὶ πλάττει ἐκεῖνος ἐκλελεγμένον, καὶ κλάδον οὐχ ὑπάρξαντα, καὶ σὺν τούτῳ ἐπ' ἐσχάτων φιλανθρωπῆσαι, καὶ σάρκα προσλαβέσθαι δίχα ψυχῆς νοερᾶς τε καὶ λογικῆς. καὶ ἀποθέσθαι δὲ τὴν σάρκα πάλιν τὸν κύριον, καὶ τέλος ἕξειν τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐδογμάτιζε, καὶ τῶν δαιμόνων εἰσηγεῖτο μέλλειν ἀποκατάστασιν, τὴν κόλασιν χρονικήν, ἀλλ' οὐκ αἰωνίζουσαν. πρὸς κάθαρσιν δὲ τῶν ἁμαρτημάτων γενήσεσθαι· μετὰ τὸ καθαρθῆναι δέ,

πάντας

περὶ μαρτύρων.

περὶ διαδοχῆς.

περὶ τῆς ὠριγένους καὶ τῶν αὐτοῦ διεστραμμένων δογμάτων.

πάντας εἰς τὴν ἑνάδα ἀποκαταστήσεσθαι, καὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς δαίμονας. τὰ δὲ περὶ τῆς ἑνάδος ταύτης πολλῆς μακρηγορίας δεόμενα, ἵν' ὁ ταύτης ὕθλος ἐμφανισθείη, παρείδομεν ὥσπερ, καὶ ἄλλα τῶν ἐκείνου βλασφημιῶν. τὰ μὲν οὖν κατὰ τὸν Ὠριγένην, ὃν ἐκάλουν καὶ Ἀδαμάντιον, ἐν τούτοις. τότε δὲ καὶ Νουάτος, τῆς κατὰ Ῥώμην ἐκκλησίας πρεσβύτερος, αἱρεσιάρχης ἐγένετο, καὶ τῶν καλούντων ἑαυτοὺς καθαροὺς ἀρχηγός, ἀρνούμενος τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ ὑποκύψασι, καὶ θυσίαν τοῖς εἰδώλοις προσαγαγοῦσιν, εἶτ' ἐπιστρέφουσι, καὶ ἐξομολογουμένοις, τὴν μετάνοιαν· καὶ προσπίπτοντας αὐτούς, καὶ θεραπείαν ζητοῦντας τοῦ σφάλματος, ἐν μεταμελείᾳ καὶ συντριβῇ καρδίας, μὴ προσιέμενος. καθ' οὗ καὶ σύνοδος ἐν Ῥώμῃ συνέστη, Κορνηλίου ταύτης προϊσταμένου. ἐν ᾗ, προσδέχεσθαι μὲν τοὺς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ διωγμοῦ παραπεπτωκότας δεῖν, ἔδοξεν, ἐπιστρέφοντας, καὶ μετανοίας φαρμάκοις θεραπεύειν αὐτούς. τὸν δὲ Ναυάτον τοῖς τῆς συνόδου δόξασι μὴ πειθόμενον, οἱ θεῖοι πατέρες ἐκεῖνοι τῆς ἐκκλησίας ἀπηλλοτρίωσαν, καὶ ἀπεκήρυξαν ὡς μισάδελφον. μέμνηται δέ τινος ὁ Εὐσέβιος ἱστορίας, ἐξ ἐπιστολῆς Διονυσίου τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας ἐπισκοπήσαντος τοιαύτης. φησὶ γὰρ ταῦτ' ἐπεστάλκει πρὸς ῥῆμα τὸν Διονύσιον·

» Σεραπίων τις ἦν παρ' ἡμῖν πιστὸς γέρων, ἀμέμπτως μὲν βιούς, ἐν δὲ τῷ πειρασμῷ πεσών. οὗτος πολλάκις ἐδεῖτο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ (καὶ γὰρ ἐτεθύκει) νοσήσας δέ, τριῶν ἑξῆς ἡμερῶν ἄφωνος διετέλεσε, καὶ ἀναίσθητος. ἀνασφήλας δὲ τῇ τετάρτῃ βραχύ, προσεκαλέσατο τὸν θυγατριδοῦν, καὶ ἀπελθών, εἶπε, κάλεσόν μοι τῶν πρεσβυτέρων τινά· καὶ πάλιν ἦν ἄφωνος. ἔδραμεν ὁ παῖς ἐπὶ τὸν πρεσβύτερον, ὁ δὲ ἀφικέσθαι μὲν οὐκ ἠδυνήθη (καὶ γὰρ ἠσθένει) ἐντολῆς δὲ παρ' ἐμοῦ δεδομένης, τοὺς ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι, ἵν' εὐέλπιδες ἀπαλλάττοιντο, βραχὺ τῆς εὐχαριστίας δέδωκε τῷ παιδαρίῳ, ἀποβρέξαι κελεύσας, καὶ τῷ πρεσβύτῃ κατὰ τοῦ στόματος ἐπιστάξαι. ἐπανῆκεν ὁ παῖς φέρων· ἐγγὺς δὲ γενομένου, πρὶν εἰσελθεῖν, ἀνενέγκας πάλιν ὁ Σεραπίων, ἧκες, ἔφη, τέκνον; καὶ ὁ μὲν πρεσβύτερος ἐλθεῖν οὐκ ἠδυνήθη· σὺ δὲ ποίησον ταχέως τὸ προσταχθέν, καὶ ἀπάλλαττέ με. ἐπέβρεξεν ὁ παῖς, καὶ ἅμα τε ἐνέχει τῷ στόματι τοῦ πρεσβύτου, καὶ μικρὸν ἐκεῖνος καταβροχθίσας, εὐθέως ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα. ἆρ' οὐκ ἐναργῶς διετηρήθη, καὶ παρέμεινεν ἕως λυθῇ, καὶ τῆς ἁμαρτίας λυθείσης ἐπὶ πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς * ὁμολογηθῆναι δυνηθῇ; ταῦτα ἡ τοῦ Διονυσίου διέξεισιν ἐπιστολή. Δέκιος δὲ οὕτω διατεθεὶς εἰς τοὺς τὸν Χριστὸν σεβομένους, οὐδὲ δύο ὅλους ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων ἀνύσας ἀρχῆς, αἴσχιστα διεφθάρη. βαρβάρων γὰρ ληϊζομένων τὸν Βόσπορον, ὁ Δέκιος αὐτοῖς συνεπλάκη, καὶ πολλοὺς ἀνεῖλε. τῶν δὲ στενοχωρηθέντων, καὶ αἰτουμένων ἀφεῖναι τὴν λείαν πᾶσαν, εἰ παρασχεθείη ἀναχωρῆσαι· ὁ Δέκιος οὐκ ἐνέδωκεν, ἀλλὰ Γάλλον ἕνα τῶν τῆς συγκλήτου τῇ διόδῳ τῶν βαρβάρων ἐπέστησε, μὴ συγχωρῆσαι κελεύσας αὐτοῖς παρελθεῖν. ὁ δὲ Γάλλος ὑπέθετο τοῖς βαρβάροις, ἐπιβουλεύων Δεκίῳ, πλησίον τέλματος βαθέος ὄντος, ἐκεῖ παρατάξασθαι. οὕτω δὲ παρατεταγμένων τῶν βαρβάρων, καὶ τὰ νῶτα τρεψάντων, ὁ Δέκιος ἐπεδίωκε· καὶ αὐτός τε σὺν τῷ υἱῷ, καὶ πλῆθος τῶν Ῥωμαίων, ἐνέπεσε τῷ τέλματι, καὶ πάντες ἐκεῖ

Περὶ Ναυάτου. — *Ἱστορία Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.* — *Περὶ τῆς Δεκίου τελευτῆς.*

omnes ad unitatem redituros esse, tam homines quàm dæmones. Vnitatis autem illius rationem, seu nugas potius, cum sine multis uerbis declarari haud possint, prætermisimus, ut & alias eius blasphemias. Atque hæc de Origene, qui etiam Adamantius dicebatur. Tum Nouatus quoque, Romanæ ecclesiæ presbyter, hæresiarches extitit: eorum'que qui se Catharos seu puros dicunt, princeps: iis qui persecutione territi, simulachris immolarunt, & post, agnito peccato, se conuertunt, pœnitentiam negans, & supplices ac delicti medicinam dolenter afflicto'que animo requirentes, non admittens. Contra hunc Romæ concilium est indictum, cui Cornelius præfuit: in quo decretum est, tempore persecutionis lapsos recipiendos, si se conuerterint, & pœnitentiæ medicina curandos esse. Nouatum uerò sancti illi patres, concilij decreto non acquiescentem, Ecclesia pulsum, ut fratrum hostem, abdicarunt. Eusebius quoque historiam quandam ex epistola Dionysij Alexandrini episcopi, huiusmodi, iis uerbis ab ipso descripta, quæ sequuntur, refert.

“ Fuit apud nos fidelis quidam senex Serapio, uita inculpate acta, sed in persecutione lapsus, qui cum sæpe opem imploraret, ac ob sacrificium simulacris factum à nemine audiretur: ægrotus, per integrum triduum mutus & sensus expers iacuit. Die quarta morbo nonnihil remisso, per nepotem sibi festinanter presbyterum aliquem accersi iussit, ac rursus mutus iacuit. Accurrit puer ad presbyterum, qui cum ob morbum uenire non posset, ego autem eos qui è uita discederent, si peterent, præsertim si prius etiam supplicassent, absolui iussissem, ut cum spe bona morerentur: parum de Eucharistia dedit puero, ac iussit, ut madefaceret, ac senis in os instillaret. quam cum puer afferens appropinquasset, priusquam ingrederetur, denuò recreatus Serapio: Ades, inquit, fili? etsi autem presbyter uenire non potuit, tu tamen quod mandatum est, exequere, me'que absoluito. Instillauit puer eucharistiam in os senis: qui cum parum deglutisset, statim expirauit. Non'ne uerò euidenter conseruatus, eo usque expectauit, dum solueretur? peccato'que soluto, propter multa bona quæ fecerat * confiteri posset? ”

Hæc in epistola Dionysij referuntur. Decius uerò sic erga Christi cultores affectus, nondum integro biennio in imperio exacto, turpissimè perijt. Nam cum Barbarorum, Bosphorum populantium, multos occidisset: hi'que in angustias redacti, se omnem prædam reddituros promitterent, si discedere finerentur: Decius negauit, & Gallum senatorem transitu eos prohibere iussit. At Gallus Decio insidians, monuit Barbaros, ut iuxta profundā paludē aciem instruerent. quo illi facto, cū terga dedissent: Decius eos persequens cū filio & magna multitudine Romanorū, in paludē incidit, ubi omnes

Nouatianæ sectæ condemnatio. — *Serapioni lapso diuinitus data uenia.* — *Decij interitus.*

perierunt, ut nec corpora eorum inuenirentur, cœno obruta.

ἀπώλοντο, ὡς μηδὲ τὰ σώματα αὐτῶν εὑρεθῆναι, καταχωσθέντα τῇ ἰλύϊ τοῦ τέλματος.

IMPERIVM GALLI ET Volusiani.

Tributum Barbaris promissum.

Gallus rerum potitus (quem scriptores quidam etiam Volusianum uocant, ut binominem: alijs asserentibus, filium, eundem'que collegam eius, Volusianum appellatum esse) pactus cum Barbaris, ut annuo tributo accepto, Romanis prouincijs abstinerent, Romam abijt, ac filium Volusianum Cæsarem declarauit. Fuit & hic Christianis grauis, non minore quàm Decius persecutione inchoata, multis'que interfectis. Sub hoc motus Persarum recruduit, qui Armeniam occuparunt, Tiridate rege fuga elapso, cuius filij se ad hostes contulerant.

Persæ.

Scythæ.

Scytharum quoq; multitudo penè innumerabilis in Italiam impressionem fecit: ijdem'que Macedoniam, Thessaliam & Græciam incursarunt. Eorum quoque pars Mæotide palude superata, per Bosporum, in pontum Euxinum irrupisse fertur, ac multas uastasse prouincias. Sunt & aliæ plures gentes contra ditiones Romanorū concitatæ. Pestis quoque tum prouincias inuasit: quæ ab Aethiopia orta, totum'que pene orientem & occidentem peruagata, multas urbes ciuibus desolauit, durauit'que per annos quindecim.

Pestilentia XV annorum.

Scythæ ab Aemyliano cæsi.

Scythæ uerò annuo tributo ex pacto à Romanis petito, pauciora sibi quàm promissa essent, dari questi, minitabundi abierunt. Cæterum Aemylianus, homo Afer, Mysijs legionibus præfectus, militibus ea omnia promisit quæ Scythis penderentur, si cum illis pugnarent. qui Barbaros ex improuiso aggressi, paucis exceptis, omnes occiderunt: & opimis spolijs partis, regionem eorum incursarunt.

Aemylianus imperator creatus.

Eo successu elatus Aemylianus, à suis legionibus imperauit, ut imperator salutaretur: coactis'que in unum copijs, ad Italiam occupandā properauit. Quo Gallus cognito, & ipse contrà se parauit: comisso'que prælio uictus, à suis militibus unà cum filio occisus est, cum biennium & menses octo imperasset. Eius uerò milites & ipsi Aemyliano coniuncti, imperium confirmarunt.

Galli et Volusiani cædes.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΓΑΛΛΟΥ ΚΑΙ βολουσιανοῦ.

Κρατεῖ οὖν ὁ γάλλος, ὅν τινες μὲν τῶν συγγραφέων καὶ Βολουσιανὸν κεκλῆσθαι φασὶν, ὡς διώνυμον· ἄλλοι δὲ, τὸν Βολουσιανὸν υἱὸν αὐτοῦ εἶναι γεγράφασι, καὶ συνάρχην αὐτῷ. κρατήσας τοίνυν δὲ τῆς ῥωμαίων ὁ γάλλος ἀρχῆς, συντίθεται τοῖς βαρβάροις ἐπὶ συνθήκαις τοῦ λαμβάνειν ἐκείνους παρὰ ῥωμαίων δασμὸν ἐτήσιον, καὶ μὴ τὰ ῥωμαίων λῄζεσθαι· καὶ σπεισάμενος οὕτως, ἐπανῆλθεν εἰς ῥώμην, καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν Βολουσιανὸν ἀνηγόρευσε καίσαρα. βαρὺς δὲ καὶ οὗτος γέγονε τοῖς χριστιανοῖς, καὶ οὐχ ἧττονα δεκίου διωγμὸν κατ' αὐτῶν ἐγείρας, καὶ πολλοὺς ἀνελών. ἤρξατο δ' αὖθις ἐπὶ τούτου ἡ κίνησις τῶν περσῶν, καὶ κατεσχέθη παρ' αὐτῶν ἡ ἀρμενία, τοῦ ταύτης βασιλέως τιριδάτου φυγόντος, τῶν δὲ παίδων ἐκείνου προσρυέντων τοῖς πέρσαις. καὶ σκύθαι δὲ εἰς τὴν ἰταλίαν εἰσέβαλον, πλῆθος ὄντες σχεδὸν ὑπερβαῖνον καὶ ἀριθμὸν, καὶ μακεδονίαν καὶ θετταλίαν καὶ ἑλλάδα κατέδραμον. λέγεται δὲ τούτων μοῖραν τινὰ διὰ βοσπόρου διελθοῦσαν, καὶ τὴν μαιώτιδα λίμνην ὑπερβᾶσαν, ἐπὶ τὸν εὔξεινον γενέσθαι πόντον, καὶ χώρας πορθῆσαι πολλάς. καὶ ἄλλα δὲ πολλὰ τῶν ἐθνῶν τότε κατὰ τῆς ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὡρμήκεσαν. ἀλλὰ καὶ λοιμὸς τότε ταῖς χώραις ἐνέσκηψε, ἐξ αἰθιοπίας ἀρξάμενος, καὶ πᾶσαν σχεδὸν ἐπινεμηθεὶς χώραν ἑῴαν τε καὶ ἑσπερίαν, καὶ πολλὰς τῶν πόλεων τῶν οἰκητόρων ἐκένωσε, ἐπὶ πεντεκαίδεκα διαρκέσας ἐνιαυτούς. οἱ γε μὴν σκύθαι τὰ ταχθέντα παρὰ ῥωμαίων κατὰ συνθήκας λαμβάνοντες ἐτησίως, ἥκασι ταῦτα λοιδορούμενοι, καὶ ἥττονα λέγοντες εἶναι τῶν ὑπεσχημένων τὰ σφίσι διδόμενα, ἀπῄεσαν ἀπειλούμενοι. αἰμιλιανὸς δὲ τις λίβυς ἀνὴρ, ἄρχων τοῦ ἐν μυσίᾳ στρατεύματος, τοῖς στρατιώταις δώσειν πάντα τὰ τοῖς σκύθαις διδόμενα ἐπηγγείλατο, εἰ τοῖς βαρβάροις συνάψαιεν πόλεμον. οἱ δὲ ἀπροόπτως ἐπελθόντες τοῖς σκύθαις, ἐκτὸς ὀλίγων ἀπέκτειναν ἅπαντας, καὶ λάφυρα ἐξ ἐκείνων πλεῖστα συνήγαγον, τὴν χώραν καταδραμόντες αὐτῶν. ἐντεῦθεν ὁ αἰμιλιανὸς ὑπερφρονήσας τῷ κατορθώματι, μέτεισι τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας, καὶ ῥωμαίων αὐτὸν ἀναγορεύουσιν αὐτοκράτορα. ὃς αὐτίκα τὰς δυνάμεις ἀγείρας, ἔσπευδε τὴν ἰταλίαν καταλαβεῖν. ὡς γοῦν εἰς γνῶσιν ἦλθον ταῦτα τοῦ γάλλου, κἀκεῖνος ἐστάλη παρατάξασθαι συμμίξας τῷ αἰμιλιανῷ ἀντιπαρετάξατο, καὶ συρραγέντων ἀλλήλοις τῶν στρατευμάτων, ἡττῶνται οἱ τοῦ γάλλου. ἡττώμενοι δὲ, ἐπέθεντο τῷ σφῶν αὐτοκράτορι· καὶ ἀνελόντες κἀκεῖνον, καὶ τὸν παῖδα αὐτοῦ, βασιλεύσαντας ἔτη δύο, καὶ μῆνας ὀκτὼ, προσέθεντο τῷ αἰμιλιανῷ, καὶ αὐτοὶ τὴν βασιλείαν αὐτῷ ψηφισάμενοι.

ὅτι καὶ ὁ γάλλος διωγμὸν ἐκίνησε κατὰ χριστιανῶν.

ἐθνῶν κινήσεις, καὶ χωρῶν πολλῶν καταδρομαί, καὶ φθορὰ ἐκ λοιμοῦ.

ὅπως αἰμιλιανὸς τὴν αὐταρχίαν ἥρπασεν.

ἀναίρεσις γάλλου.

Imperium

Ανεδέξατο

Ἀναῤῥησις αἰμιλιανοῦ.

Ἀναῤῥηθεὶς δ' οὕτως αὐτοκράτωρ ὁ αἰμιλιανὸς, ἐπέστειλε τῇ συγκλήτῳ, ἐπαγγελλόμενος, ὡς καὶ τὴν θρᾴκην ἀπαλλάξαι βαρβάρων, καὶ κατὰ περσῶν ἐκστρατεύσεται, καὶ πάντα πράξει καὶ ἀγωνίσεται ὡς στρατηγὸς αὐτῶν, τὴν βασιλείαν τῇ γερουσίᾳ καταλιπών. ἀλλ' οὐδὲν τούτων ἔφθη πεποιηκὼς, οὐαλλεριανοῦ ἐπαναστάντος αὐτῷ. ὃς τῶν ὑπὲρ τὰς ἄλπεις ἦρχε δυνάμεων, τὰ κατὰ τὸν αἰμιλιανὸν μαθὼν, καὶ αὐτὸς τυραννεῖ. καὶ τὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συναγαγὼν, πρὸς τὴν ῥώμην ἠπείγετο. οἱ γοῦν τῷ αἰμιλιανῷ συστρατευόμενοι, οὐκ ἀξιομάχους ἑαυτοὺς ἐγνωκότες πρὸς τὴν τοῦ οὐαλεριανοῦ στρατιὰν, μηδὲ φθείρειν καὶ φθείρεσθαι ῥωμαίους ὑπ' ἀλλήλων ὅσιον κρίναντες, καὶ πολέμους συγκροτεῖν ὁμογενῶν, καὶ ἄλλως δὲ τὸν μὲν αἰμιλιανὸν ἀνάξιον λογιζόμενοι βασιλείας, ὡς ἄδοξόν τε καὶ χαμερπῆ· τὸν οὐαλεριανὸν δὲ οἰκειότερον ἡγούμενοι τῇ ἀρχῇ, εἶτα δ' αὖ τὰ καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιληψόμενον ἀρχικώτερον, κτείνουσι τὸν αἰμιλιανὸν, οὔπω τέσσαρας μῆνας ἡγεμονεύσαντα, ἄγοντα δὲ τῆς ἡλικίας ἐνιαυτὸν τεσσαρακοστόν· καὶ προσίασιν οὐαλεριανῷ, καὶ ἀμάχως αὐτῷ τὴν ῥωμαίων ἀρχὴν ἐγχειρίζουσι. φλαβιανοῦ δὲ ἐπὶ δεκίου, ὡς εἴρηται, μαρτυρήσαντος, κορνήλιος τὴν τῆς ῥώμης ποιμαντικὴν διεδέξατο. ἐπὶ τρισὶν ἐμπρέψας ταύτῃ ἐνιαυτοῖς, τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε. καὶ λούκιος ἐπὶ τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης ἀνήχθη θρόνον, ὃς οὐδ' ὄγδοον ἐκπλήσας ἐνιαυτὸν ἐν τῇ τῆς ῥώμης ἐπισκοπῇ, τελευτᾷ. καὶ στέφανος τὸ τῆς ποιμαντικῆς λειτούργημα διεδέξατο. οὗπερ τυγχάνει διάταγμα, τοὺς ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρέφοντας χριστιανοὺς μὴ βαπτίζειν, ἀλλὰ τῇ διὰ χειρῶν ἐπιθέσεως εὐχῇ καθαίρειν αὐτοὺς, οὗ καὶ ἐπιστολὴ περὶ τούτου πρὸς κυπριανὸν τὸν ἱερομάρτυρα ἀναγράφεται. στεφάνου δὲ κοιμηθέντος μετὰ δύο ἐνιαυτοὺς, ξύστος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν τῆς ῥώμης θρόνον ἐκάθισε. τότε καὶ ἡ κατὰ σαβέλλιον ἐκεκίνητο αἵρεσις ἐν πτολεμαΐδι τῆς πενταπόλεως. ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τοὺς τῆς ῥώμης ἀρχιερεῖς εἶχον οὕτως.

ἀναίρεσις αἰμιλιανοῦ.

περὶ ἀρχιερέων.

Imperium Aemyliani.

Appellatus imperator Aemylianus Senatui per literas promisit, se Barbaros etiam Thracia pulsurum, & Persis bellum illaturum: omniaque facturum & dimicaturum, ut ducem eorum, imperio ipsis relicto, sed priusquam horum aliquid faceret, Valerianus transalpinarum legionum dux, rebus Aemyliani cognitis, & ipse regnum affectauit: conductis que in unum suis copijs, Romam properauit. Quare ij qui sub Aemyliano stipendia merebant, quia se Valeriano impares esse norant, & Romanos mutuis peremptos cædibus, ac intestina bella conflari nefas putabant. Eodem accedebat, quod Aemylianum, ut inglorium & humilem, regno indignum iudicabant: Valerianum uerò ad principatum aptiorem, ut qui maiori cum autoritate res administraturus esset: Aemyliano nondum quatuor menses imperio potito, annos uerò quadraginta nato, interfecto, ad Valerianum transeunt, et que citra dimicationem Romanorum imperium tradunt. Flauiano sub Decio martyrij corona ornato, Cornelius Romanus pastor factus, munere suo per triennium præclarè obito, decessit. Lucio in pontificatus solium euecto, & ante expletum in eo octauum annum mortuo, Stephanus est surrogatus. Huius sanctio est, ne Christiani ab hæreticis ad Ecclesiam reuertentes, rebaptisentur, sed precatione per manuum impositionem lustrentur. ea que de re epistola eius ad Cyprianum martyrem extat. Cum Stephanus post duos annos obdormisset: Xystus in pontificio Romæ solio consedit. Tum etiam Sabelliana hæresis, Ptolemaide Pentapoleos urbe mota est. Atque hæc de Romanis pontificibus.

Aemyliani cædes.

Episcoporum catalogus.

Stephani papæ sanctio.

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΥ ΚΑΙ γαλιήνου.

Οὐαλεριανὸς δὲ σὺν γαλιήνῳ τῷ υἱῷ τῆς ῥωμαίων ἡγεμονίας δραξάμενος, καὶ οὗτος σφοδρότατον ἐκίνησε κατὰ χριστιανῶν διωγμὸν, καὶ πολλοὶ κατὰ διαφόρους χώρας μάρτυρες γεγόνασιν, ὑπὲρ τῆς εἰς χριστὸν πίστεως πολυειδῶς ἐναθλήσαντες. ἐθνῶν οὖν καὶ ἐπὶ τούτου γενομένης ἐπαναστάσεως, κακῶς εἶχον ῥωμαίοις τὰ πράγματα. οἵ τε γὰρ σκύθαι τὸν ἴστρον διαβάντες, καὶ αὖθις τὴν θρᾳκῶν χώραν ἐξηνδραποδίσαντο, καὶ πόλιν περιφανῆ τὴν θεσσαλονίκην ἐπολιόρκησαν μὲν, οὐ μέντοι καὶ εἷλον. ὡς δέος δὲ τοσοῦτον ἅπαντας περιστῆσαι, ὡς ἀθη-

Valeriani imperium.

Valerianus autem, cum Galieno filio rerum potitus, & ipse Christianos uehementissime persecutus est: ac multi diuersis in locis martyres facti sunt, uarijs pro Christi fide certaminibus defuncti. Sub hoc quoque, propter exterarum gentium motus, malè se res Romana habuit. Nam Scythæ Istrum transgressi, Thraciam denuò populati, urbem illustrem Thessalonicam obsederunt illi quidem, sed non expugnarunt, ac terrorem tantum intulerunt omnibus, ut Athenienses

Scythæ.

nienses sua mœnia iam inde à Syllæ temporibus prostrata, instaurarent. Peloponenses uerò, Isthmum à mari ad mare ducto muro intercluderent. Persæ quoque Sapore rege Syriam incursarunt, & Edessam obsederunt: quos Valerianus prius non aggredi ausus, cum Edessenos milites eruptionibus faciendis multos Barbaros cædere, & plurimis potiri spolijs didicisset, recepto animo adortus est. Qui, ut longè plures, Romanos circundederunt, quibus maxima ex parte occisis, nonnullis etiam elapsis, Valerianus cū suis satellitibus ab hostibus captus, atque ad Saporem abductus est. Is uerò cum imperatorem teneret, omnia se iam uicisse ratus, homo per se crudelis, multo deterior euasit. Nonnulli ad hunc modum à Persis Valerianum esse captum tradunt. Sunt & qui eum ultrò deditionem fecisse narrent, quòd cum Edessæ ageret, milites fame laborantes, seditione mota, de interficiendo ipso cogitarint. Eum uerò ne à suis occideretur, ad Saporem profugum, hosti se tradidisse, ac nihilo secius ipsas legiones: quæ quodad ipsum attinet, sanè perijssent, milites tamen non perierunt, sed proditione cognita, paucis occisis, effugerunt. Enimuerò imperator siue in acie captus, siue ultrò profugus, ignominiosè à Sapore tractabatur. Persæ uerò sine ullo metu urbes adorsi, Antiochiam ad Orontem, & clarissimam Ciliciæ ciuitatem Tarsum, & Capadociæ Cæsaream cæperunt, nec captiuorum multitudini cibi plus dederunt, quàm quantum ad tuendam uitam satis esset: imò nec aquam affatim bibere siti sunt, sed à custodibus in die semel instar pecudum aquatum acti. Cæsaream uerò Cappadociæ frequentissimam urbem, (nam ad quadringenta hominum millia eam incoluisse traduntur) non prius hostes cæperunt, obsessis strenuè se defendentibus, Demosthene, uiro forti & cordato, duce: quàm captiuus quidam medicus, excarnificationum hostilium impatiens, locum eis quendam demonstrauit, per quem Persæ noctu ingressi, omnes interfecerunt. Ciuium uerò dux Demosthenes, à multis Persis circundatus, qui eum uiuentem capere iussi erant, conscenso equo, & stricto ense sublato, in medios hostes se immisis, & plurimis prostratis urbe elapsus, effugit. Hoc rerum statu Persæ, omnes Romanas in oriente prouincias peruagati, sine ullo metu uastarunt. At Romani fuga, ut dictum est, elapsi, Callistum quendam ducem crearunt, qui cū Persas palantes: ac omnis hostilis metus, expertes temerè prouincias incursare

Valerianus à Persis captus.

Antiochia. Tarsus. Cæsarea.

Demosthenes Cæsariensis.

Callistus Persas cædit.

ναίους μὲν ἀνοικοδομῆσαι τὸ τεῖχος τῆς ἑαυτῶν πόλεως, καθῃρημένον ἐκ τῶν τοῦ σύλλα χρόνων, πελοποννησίους δὲ διατειχίσαι τὸν ἰσθμὸν ἐκ θαλάσσης εἰς θάλασσαν. ἀλλὰ μὴν καὶ πέρσαι σαπώρου σφῶν βασιλεύοντος, τὴν συρίαν κατέδραμον, καὶ τὴν καππαδοκίαν ἐδῄωσαν, καὶ τὴν ἔδεσσαν ἐπολιόρκουν. οὐαλεριανὸς δὲ ὤκνει προσμίξαι τοῖς πολεμίοις. μαθὼν δὲ, ὡς οἱ ἐν ἐδέσσῃ στρατιῶται ἐξιόντες τῆς πόλεως, καὶ συμπλεκόμενοι τοῖς βαρβάροις, πολλοὺς ἀναιροῦσι, καὶ πλεῖστα σκῦλα λαμβάνουσιν, ἀνεθάρσησε, καὶ ἀπελθὼν μετὰ τῆς συνούσης αὐτῷ στρατιᾶς συνεπλάκη τοῖς πέρσαις. οἱ δὲ πολυπλασίους ὄντες τοὺς ῥωμαίους ἐκύκλωσαν, καὶ οἱ πλείους μὲν ἔπεσον, τινὲς δὲ καὶ διέφυγον. οὐαλεριανὸς δὲ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν συνελήφθη τοῖς πολεμίοις, καὶ πρὸς τὸν σαπώρην ἀπήχθη. ὁ δὲ τοῦ βασιλέως κρατήσας, πάντων ἤδη κρατεῖν ᾤετο. καὶ ὠμὸς ὢν πρὶν, πολλῷ χείρων ἀπέπαυσε γέγονεν. οἱ μὲν οὖν οὕτως αἰχμάλωτον ἑαλωκέναι τὸν οὐαλεριανὸν τοῖς πέρσαις ἱστόρησαν. εἰσὶ δ' οἳ ἑκόντα φασὶ τὸν οὐαλεριανὸν προσχωρῆσαι τοῖς πέρσαις, ὅτι ἐν ἐδέσσῃ διάγοντος αὐτοῦ, λιμὸς ἐπίεζε τοὺς στρατιώτας, κἀντεῦθεν εἰς στάσιν ἐκινοῦντο, καὶ ἀνελεῖν ἐζήτουν τὸν αὐτοκράτορα. ὁ δὲ τὴν τῶν στρατιωτῶν δεδιὼς ἐπανάστασιν, πρὸς τὸν σαπώρην κατέφυγεν, ἵνα μὴ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἀπόληται, τῷ πολεμίῳ προδεδωκὼς ἑαυτόν. ἀλλὰ μέντοι ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, καὶ τὰ ῥωμαίων στρατεύματα, οὐ μὴν οἱ στρατιῶται ἀπώλοντο, ἀλλὰ γνόντες τὴν προδοσίαν, διέφυγον, ὀλίγων ἀναιρεθέντων. εἴτε δὲ δορυάλωτος ἐλήφθη τοῖς πέρσαις ὁ βασιλεὺς, εἴθ' ἑκὼν ἑαυτὸν αὐτοῖς ἐνεχείρισεν, ἀτίμως ἤγετο παρὰ τοῦ σαπώρου. οἱ πέρσαι δὲ κατὰ πᾶσαν ἄδειαν ταῖς πόλεσιν ἐπιόντες, τήν τε πρὸς τῷ ὀρόντῃ αἱροῦσιν ἀντιόχειαν, καὶ τὴν προφανεστέραν τῶν τῆς κιλικίας πόλεων τὴν ταρσὸν, καὶ τὴν ἐν καππαδοκίᾳ καισάρειαν. καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων συναγαγόντες, οὐδὲ τροφῆς αὐτοῖς μετεδίδουν, εἰ μὴ βραχίστης, ὡς ἀρκεῖν. οὔτε μὴν ὕδατος μετεῖχον εἰς κόρον ἤτοι αὐτοί, ἀλλ' ἅπαξ τῆς ἡμέρας οἱ τούτων φρουροὶ ἤλαυνον αὐτοὺς ἐφ' ὕδωρ, ὥσπερ βοσκήματα. τὴν καισάρειαν δὲ πολυάνθρωπον οὖσαν (περὶ τεσσαράκοντα γὰρ μυριάδας ἀνθρώπων ἐν αὐτῇ λέγεται κατοικεῖν) οὐ πρότερον εἷλον, γενναίως τῶν ἐν αὐτῇ τοῖς πολεμίοις ἀντικαθισταμένων, καὶ στρατηγουμένων ὑπό τινος δημοσθένους, ἀνδρὸς καὶ ἀνδρείου καὶ συνετοῦ, πρὶν ἅ τις δορυάλωτος καταχθεὶς ἰατρὸς, καὶ τὰς ἐπαγομένας αὐτῷ μὴ φέρων αἰκίας, ὑπέδειξέ τινα τόπον, ὅθεν νυκτὸς εἰσῆλθον οἱ πέρσαι, καὶ πάντας ἀνεῖλον. ὁ δέ γε τούτων στρατηγὸς δημοσθένης ὑπὸ πολλῶν κυκλωθεὶς περσῶν, κελευσθέντων ζωὸν αὐτὸν συλλαβεῖν, τὸν ἵππον ἀναβὰς, καὶ γυμνὸν τὸ ξίφος ἑλκὼς, ἐνώθησεν ἑαυτὸν μέσον τῶν πολεμίων· καὶ πλείστους καταβαλὼν, διεξέπεσε τῆς πόλεως, καὶ διαφυγεῖν ἴσχυσεν. οὕτω δὲ τῶν πραγμάτων τοῖς πέρσαις συνενεχθέντων, κατὰ πᾶσαν τὴν ὑποκειμένην ῥωμαίοις ἑῴαν διεσκεδάσθησαν χώραν, καὶ ἐπόρθουν αὐτὴν ἀδεῶς. οἱ μέντοι ῥωμαῖοι φυγόντες ὡς εἴρηται, στρατηγὸν ἑαυτοῖς ἐπέστησαν κάλλιστόν τινα, ὃς σκεδαννυμένους τοὺς πέρσας ὁρῶν, καὶ ἀπερισκέπτως ἐπιόντας

ὅτι ὑπὸ περσῶν ἑάλω οὐαλεριανός.

ὅτι εἷλον οἱ πέρσαι πόλεις πολλὰς, καὶ πλῆθος αἰχμαλώτων, καὶ ἐποίουν αὐτοὺς αἰσχρῶς.

ὅπως ἑάλω ἡ καισάρεια.

ὅτι κάλλιστος τοὺς πέρσας ῥωμαίων ἀρχὴν, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀνεῖλεν, καὶ παλλακὰς τοῦ σαπώρου εἷλεν.

πάντας τὰς χώρας, ὥστε μή τινα οἴεσθαι αὐτοῖς ἀντιτάξεσθαι, ἐπιτίθεται ἀθρόον αὐτοῖς, καὶ φόνον τῶν βαρβάρων πλεῖστον εἰργάσατο, καὶ παλλακὰς ἔλαβε σαπώρου σὺν πλούτῳ πολλῷ. ὅς ἐκεῖνος περιαλγήσας, οἴκαδε ἀσυνδιάστως ὑπέστρεψε, καὶ τὸν οὐαλεριανὸν ἐπαγόμενος, ὃς καὶ ἐν πέρσαις κατέστρεψε τὴν ζωήν, ὡς αἰχμάλωτος ὀνειδιζόμενός τε καὶ ἐμπαιζόμενος. οὐ μόνος δὲ ὁ κάλλιστος ἠρίστευσε τότε κατὰ περσῶν, ἀλλὰ καί τις παλμυρηνὸς ἀνήρ, καλούμενος ὠδέναθος, συμμαχῶν ῥωμαίοις, πολλοὺς διέφθειρε τῶν περσῶν, ἀναστρέφουσιν αὐτοῖς κατὰ τὴν εὐφρατησίαν ἐπιθέμενος χώραν· ὃν γαλιῆνος τοῦ στρατηγήματος ἀμειβόμενος, τῆς ἑῴας προεχειρίσατο στρατηγόν. ἐν μέντοι τοῖς πεσοῦσιν ἐκ τοῦ περσικοῦ στρατεύματος σκυλευομένοις, λέγονται καὶ γυναῖκες εὑρεθῆναι κατ' ἄνδρας ἐσταλμέναι καὶ ὡπλισμέναι, ἀλλὰ καὶ ζῶσαι τοιαῦται καταληφθῆναι ὑπὸ ῥωμαίων. ἐν δὲ τῇ ἐπανόδῳ, φάραγγι βαθείᾳ περιτυχὼν ὁ σαπώρης, ἣν διελθεῖν τοῖς ὑποζυγίοις ἄπορον ἦν, αἰχμαλώτους ἐκέλευσεν ἀναιρεθῆναι, καὶ ῥιφῆναι κατὰ τῆς φάραγγος, ἵν' οὕτως τοῦ βάθους αὐτῆς πληρωθέντος, διὰ τῶν νεκρῶν σωμάτων τὰ σφῶν διέλθωσιν ὑποζύγια. καὶ οὕτω διελθεῖν ἱστορεῖται τὴν φάραγγα. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν οὐαλεριανόν, ἐν τούτοις. τῆς δὲ τῶν ῥωμαίων ἐκκλησίας καθηγεῖτο ξύστος· τῆς δὲ τῶν ἀντιοχέων δημητριανός, διαδεξάμενος φλαβιανόν· τῆς δὲ τῶν ἱεροσολύμων ὑμέναιος, μαζαβάνου θανόντος· τῆς δ' ἐν ἀλεξανδρείᾳ προΐστατο διονύσιος.

Περὶ τα[illegible] χῶν.

cursare uideret: aggressione repentina maximam Barbarorum cædem edidit, & Saporis concubinas cum magnis opibus cæpit. Qua clade ille dolens, festinanter domum abiit, abducto etiam Valeriano secum: qui in Persia uitam inter captiuitatis opprobria & ludibria exegit. Neque uero Callistus duntaxat rem contra Persas tum bene gessit: sed & Odenatus Palmyrenus, Romanorum socius, multos occidit, redeuntes iuxta Euphratem adortus, ea'que de causa à Galieno imperatore, grati animi ergò, dux Orientis est creatus. Inter spoliandum cadauera Persarum, dicuntur etiam mulieres habitu & armis uirorum ornatæ repertæ, & tales aliquot uiuæ à Romanis captæ esse. Sapores uerò cum in reditu in profundam uallem incidisset, per quam iumentis transitus non patebat, captiuos interfici, & in uallem abijci iussisse: ita que complanata ualle, per cadauera iumenta traduxisse fertur. Ac eum Valeriano sic actum est. Romanam autem ecclesiam gubernauit Xystus: Antiochenam Demetrianus, Flauiani successor: Hierosolymitanam Mazabeno mortuo Hymenæus, Alexandrinam Dionysius.

Odenatus. *Mulieres milites.* *Vallis cadaueribus expleta.* *Episcoporum successio.*

Βασιλεία γαλιήνου.

[illegible]

Μετὰ δὲ τὸν οὐαλεριανὸν γαλιῆνος ὁ ἐκείνου υἱὸς τῆς τῶν ῥωμαίων ἡγεμονίας γέγονεν ἐγκρατής, ὃν ὁ πατὴρ κατὰ περσῶν στρατευόμενος, εἰς τὰ ἑσπέρια ἀπέλιπε τοῖς τῇ ἰταλίᾳ ἐφεδρεύουσι, καὶ τοῖς τὴν θρᾴκην ληϊζομένοις ἀντικαθίστασθαι. ὃς ἀλαμανοῖς περὶ τριάκοντα μυριάδας οὖσι, περὶ τὰ μεδιόλανα συμβαλὼν μετὰ μυρίων, ἐνίκησεν. εἶτα καὶ αἰρούλοις, σκυθικῷ γένει, καὶ γότθοις ἐπεξελθὼν, ἐκράτησεν. ἐπολέμησε δὲ καὶ φράγγοις. αὐρίολος δὲ ἐκ χώρας ὢν γετικῆς, τῆς ὕστερον δακίας ἐπικληθείσης, καὶ γένους ἀσήμου (ποιμὴν γὰρ ἐτύγχανε πρότερον) τῆς τύχης δὲ αὐτὸν εἰς μέγα βουληθείσης ἐπᾶραι, ἐστρατεύσατο. καὶ τις ἐπιδέξιος γεγονώς, τῶν βασιλικῶν ἵππων φροντιστὴς προεχειρίσθη. καὶ περὶ τούτους εὐδοκιμῶν, κεχαρισμένος ἦν τῷ κρατοῦντι. τῶν δ' ἐν τῇ μυσίᾳ στρατιωτῶν στασιασάντων, καὶ ἰγγένουον αὐτοκράτορα ἀναγορευσάντων, καὶ τοῦ γαλιήνου αὐτῷ ἀντιπαραταξαμένου περὶ τὸ σίρμιον, μετὰ τῶν ἄλλων καὶ μαυρουσίους ἐπαγομένου, οἳ ἐκ μήδων κατάγεσθαι λέγονται, ὁ αὐρίολος ἱππαρχῶν γενναίως μετὰ τῶν ἱππέων ἠγωνίσατο, πολλοὺς τῶν τὰ ἰγγένουου φρονούντων διώλεσε, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐτρέψατο εἰς φυγήν, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν ἰγγένουον

Περὶ αὐριόλου, καὶ περὶ ἰγγένουου τυράννου ἰδιοχειροτονηθέντος.

Imperium Galieni.

Post Valerianum, Galienus filius filius, imperij Romani potitus est, à patre contra Persas abeunte in Occidente relictus, ut ijs qui Italiæ malè cogitarent, & Thraciam uastarent, resisteret. qui cum non amplius decem millia haberet, trecenta millia Alemannorum iuxta Mediolanum uicit. Deinde Herulos etiam, gentem Scythicam, & Gothicam, profligauit. Gessit & cum Francis bellum. Aureolus uerò ex prouincia Getica (sic enim Dacia quondam uocabatur) obscuro genere ortus (pastor enim fuit) cum à fortuna euehendus esset, militauit, atque industria consecutus est, ut equi imperatoris suæ fidei mandarentur. Quos quia præclarè tractabat, charus habebatur imperatori. Deinde cum Mysiæ legiones Ingenuum per seditionem Imperatorem dixissent, & Galienus præter cæteros etiam Mauros (hos à Medis propagatos esse aiunt) contra eum ad Sirmium adduxisset: Aureolus magister equitum strenuè dimicando, multis hostibus, cæsis reliquos, ipsumque Ingenuum rebus desperatis in fugam

Galieni res in occidente gestæ. *Aureolus.* *Ingenuus.*

fugā cōiecit, in qua à suis satellitib. est occisus. *Posthumus.* Hoc domito, Posthumus contra imperatorem insurgit tali de causa. Galienus filiū Galienum, adolescentem solertem & formosum, quem imperij successorem destinabat, in urbe Agrippina reliquerat: ut Gallis, quos Scythæ premebant, opem ferret, Albano cuidam propter ætatem commissum. Posthumus uerò ad custodiā Rheni fluminis relictus, ut transrhenanos Barbaros Romanarum prouinciarum incursione prohiberet: transitu eorum non animaduerso, in reditu præda onustos adortus, multis occisis, prædam omnem receptam inter milites statim diuisit. Cum autem Albanus postularet, ut ea ad se & iuniorem Galienum afferretur: milites ea repetita ad seditionem impulsos, ad Agrippinæ mœnia adduxit, Albanumque & iuniorem Galienum à ciuibus sibi deditos occidit. Galienus igitur bello contra Posthumum suscepto, primo congressu uictus est. Deinde tyrannum in fugam coniectum, Aureolum persequi iubet. qui cum eum assequi posset, diutiùs persequi nolens, causatus est, se eum adipisci non posse. Quare Posthumum sic elapsum, & copias reparantem, Galienus denuò adortus, in quoddam Galliæ oppidum compulsum obsedit: sagittaque in dorso ictus, ob uulneris dolorem obsidionem soluit. Sed aliud quoque *Macrinus. Macrianus. Quintus.* bellum à Macrino est exortum: qui cum duos filios haberet, Macrianum & Quintum, regnum affectauit. ac ipse quidem ob alterum pedem mutilatum, uestem imperatoriam non induit, sed filios induere iussit: atque ab Asianis cupidè susceptus, cum ad breue tempus aduersus Persas commoratus esset, contra Galienum se parabat: Balista, quem magistrum equitum crearat, contra Persas relicto, adiuncto etiam Quinto filio. Quare imperator Aureolum cum alijs ducibus contra Macrinum & Macrianum misit: qui hoste circumuento nonnullos occiderunt (parcebant enim eis, ut popularibus suis) sperantes, eos ultrò ad imperatorem transituros. Sed cum non cederent, fortuitò accidit, ut omnes ad officium redirent. Nam dum tyrannorum milites erectis signis incedunt, quidam ex signiferis impeditus concidit: signoque unà inclinato, reliqui signiferi causæ ignari, putantes illum ultrò se imperatori submisisse, humi prostrati omnes idem fecerunt, Galienum faustis ominibus prosequentes: nec ulli, præter Pæones, apud Macrinum manserunt. Qui cum & ipsi transituri essent, Macrino & filio, ipsorū rogatu, ne in hostiū potestatē uenirent,

φυγὴν ἀπεγνωκότα, καὶ ἐν τῷ φεύγειν ἀναιρεθῆναι παρὰ τῶν δορυφόρων αὐτοῦ. αὖθις δὲ Ποστοῦμος τῷ Γαλιήνῳ ἐπανίσταται. παῖδα γὰρ ἔχων ὁ αὐτοκράτωρ ὁμώνυμον, ἀξιόν τε καὶ εὐπρόσωπον, ὃν ἐπὶ τῆς βασιλείας ἦγε διάδοχον, ἐν Ἀγριππίνῃ τῇ πόλει κατέλιπε, τοῖς Γάλλοις ὑπὸ Σκυθῶν πορθουμένοις ἐπικουρήσοντα. ᾧ καί τινα Ἀλβανὸν κεκλημένον ἐπίστησε, διὰ τὴν νεότητα αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ. Ποστοῦμος δὲ εἰς φυλακὴν τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ ἐταχθείς, ὥστε κωλύειν τοῖς πέραν οἰκοῦσι βαρβάροις τὴν εἰς τὴν Ῥωμαΐδα χώραν διάβασιν, λαθοῦσί τισι, καὶ διαβᾶσι τὸν ποταμόν, καὶ λείαν ἐπαγομένοις πολλήν, ἐν τῷ ἐπανιέναι ἐπέθετο, καὶ πολλοὺς μὲν ἀνεῖλε, τὴν δὲ λείαν ἀφείλετο ξύμπασαν, καὶ ταύτην αὐτίκα τοῖς στρατιώταις διένειμε. ὃ μαθὼν ὁ Ἀλβανός, πέμψας ἐκέλευσε κομισθῆναι αὐτῷ καὶ τῷ νέῳ Γαλιήνῳ τὴν λείαν ἅπασαν. καὶ ὁ Ποστοῦμος συγκαλέσας τοὺς στρατιώτας, ἀπῄτει δῆθεν αὐτοὺς τὰ τῆς λείας, εἰς ἀποστασίαν αὐτοὺς παρακινῆσαι μηχανώμενος. ὃ καὶ γέγονε· καὶ μετ' αὐτῶν τῇ πόλει τῇ Ἀγριππίνῃ προσέβαλε, καὶ οἱ τῆς πόλεως τόν τε παῖδα τοῦ βασιλέως καὶ τὸν Ἀλβανὸν αὐτῷ ἐκδεδώκασιν, οὓς καὶ ἄμφω ἀπέκτεινε. ταῦτα γνοὺς ὁ Γαλιῆνος, πρὸς τὸν Ποστοῦμον ἀπῄει, καὶ συμμίξας αὐτῷ, πρότερον μὲν ἡττᾶτο, εἶτα καὶ ἐπεκράτησεν, ὡς καὶ τὸν Ποστοῦμον φυγεῖν. στέλλεται οὖν ὁ Αὐρεόλος καταδιῶξαι αὐτόν. ὁ δέ, καίτοι δυνάμενος καταλαβεῖν αὐτόν, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιδιῶξαι ἐπὶ πολύ, ἀλλ' ἐπανελθὼν ἔφη, μὴ δυνηθῆναι αὐτὸν καταλήψεσθαι. Ποστοῦμος δ' οὕτω διαφυγών, αὖθις συνίστη στρατόν. καὶ πάλιν ὁ Γαλιῆνος ἤλαυνεν ἐπ' αὐτόν, καὶ ἐν πόλει τινὶ τῆς Γαλλίας κατακλείσας, ἐπολιόρκει τὸν τύραννον. ἐν δὲ τῇ πολιορκίᾳ πλήττεται βέλει ὁ βασιλεὺς τὰ μετάφρενα, καὶ νοσήσας ἐκ τούτου, τὴν πολιορκίαν διέλυσε. καὶ ἄλλος δὲ τῷ Γαλιήνῳ ἐκεκίνητο πόλεμος παρὰ Μακρίνου, ὃς δύο ἔχων υἱοὺς Μακριανὸν καὶ Κυῆτον, τυραννίδι ἐπεχείρησε. καὶ αὐτὸς μὲν ὅτι θάτερον πεπήρωτο τῶν σκελῶν, οὐκ ἐνέδυ τὴν στολὴν τὴν βασίλειον, τοῖς δ' υἱοῖς αὐτὴν περιέβαλε, καὶ οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἀσμένως αὐτὸν προσεδέξαντο. ὁ δὲ ὀλίγα πρὸς Πέρσας ἐνδιατρίψας, ἐπὶ Γαλιῆνον παρεσκευάζετο. καὶ τοῖς Πέρσαις Βαλλίσταν ἀντικατέστησεν, ὃν αὐτὸς προεχειρίσατο ἵππαρχον, καὶ σὺν τούτῳ τὸν υἱὸν αὐτοῦ καταλέλοιπε Κυῆτον. πέμπει οὖν ὁ βασιλεὺς κατὰ Μακρίνου καὶ Μακριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τὸν Αὐρεόλον, μετὰ καὶ στρατηγῶν ἑτέρων· καὶ προσμίξαντες αὐτοῖς, ἐκύκλωσαν σφᾶς, καί τινας ἀνῄρουν. ἐφείδοντο γὰρ αὐτῶν ὡς ὁμογενῶν, καὶ ἤλπιζον προσρυῆναι αὐτοὺς τῷ βασιλεῖ· ἐκεῖνοι δ' οὐκ ἐνεδίδουν, ἐκ δέ τινος τυχαίου συμβάματος ἅπαντες τῷ βασιλεῖ προσεχώρησαν. βαδίζοντες γὰρ οἱ περὶ τοὺς τυραννοῦντας, ὀρθίας τὰς σημαίας ἀνεῖχον. εἷς δὲ τῶν σημαίας φερόντων, ἐν τῷ βαδίζειν συμποδισθείς, πέπτωκε, καὶ ἡ σημαία ἐκείνου πεσόντος κατεκλίθη. ἰδόντες οὖν οἱ λοιποὶ ὅσοι τὰς σημαίας ἔφερον, τὴν κλινθεῖσαν σημαίαν, καὶ ἀγνοήσαντες ὅπως ἐκείνη ἐκέκλιτο, ὑπέλαβον ἑκόντα τὸν ταύτην κατέχοντα ἐπικλῖναι αὐτήν, πρὸς βασιλέα μετατιθέμενον. καὶ αὐτίκα κἀκεῖνοι πάσας κεκλίκασι, καὶ προσεκύνησαν, καὶ τὸν Γαλιῆνον εὐφήμησαν, μόνων τῶν Παιόνων προσλαφθέντων τοῖς περὶ τὸν Μακρῖνον. ὅτε κἀκείνων μεταθέσθαι βουλομένων, ὁ Μακρῖνος σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ, μὴ ἐκδοῦναι αὐτούς, αὐτῶν ἐδεήθησαν,

[illegible]

σαν, ἀλλ' ἀνελεῖν πρότερον σφᾶς, καὶ οὕτω προσχωρῆσαι τῷ βασιλεῖ. ὃ πεποιηκότες οἱ Παίονες, παρέδωκαν ἑαυτούς. Κύιντος γε μὴν ὁ νεώτερος τοῦ Μακρίνου υἱὸς ἐν τῇ ἑῴᾳ ἦν σὺν Βαλλίστῃ, πᾶσαν αὐτὴν σχεδὸν πεποιημένος ὑφ' ἑαυτόν. ἐφ' οὓς ὁ Γαλλιῆνος Ὠδέναθον ἔπεμψεν, ἡγεμονεύοντα τῶν Παλμυρηνῶν. τῆς ἥττης δὲ τῶν Μακρίνων τῆς κατὰ Παιονίαν συμβάσης ἀγγελθείσης τῷ Κυίντῳ καὶ τῷ Βαλλίστᾳ, πολλαὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἀπέστησαν πόλεων. οἱ δὲ ἐν Ἐμέσῃ διῆγον. ἔνθα γενόμενος ὁ Ὠδέναθος, καὶ συμβαλὼν αὐτοῖς, νικᾷ, καὶ τὸν μὲν Βαλλίσταν αὐτὸς ἀναιρεῖ, τὸν δὲ Κύιντον οἱ τῆς πόλεως. Ὠδέναθον δὲ τῆς ἀνδραγαθίας ὁ βασιλεὺς ἀμειβόμενος, πάσης αὐτὸν τῆς ἀνατολῆς προεχειρίσατο στρατηγόν. οὗτος ὁ Ὠδέναθος μέγας γενόμενος, καὶ Ῥωμαίοις πιστός, καὶ ἐν πολλοῖς πολέμοις διαφόρων ἐθνῶν καὶ κατ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ἀριστεύσας, τελευταῖον ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀδελφόπαιδος ἀνῃρέθη. ἐν γὰρ θήρᾳ τῷ θείῳ συνὼν ἐκεῖνος, ἐπὶ θηρίον ἐξιθύνοντι, προεπεχείρησε, καὶ τὸν θῆρα βαλὼν ἀνεῖλεν· ὁ δὲ Ὠδέναθος ἠγανάκτησε, καὶ ἠπείλησε τῷ ἀνεψιῷ. ὁ δὲ οὐκ ἐπαύσατο, ἀλλὰ καὶ δὶς καὶ τρὶς τοῦτο ἐποίησε· καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ὠδέναθος, ἀφείλετο τὸν ἵππον αὐτοῦ· τοῦτο δὲ εἰς μεγάλην ὕβριν τοῖς βαρβάροις λογίζεται. ἀχθόμενος τοίνυν ὁ νεανίας, ἠπείλει τῷ θείῳ. ὁ δὲ διὰ τοῦτο, τοῦτον ἐδέσμευσεν. εἶτα ὁ πρεσβύτερος τῶν Ὠδενάθου υἱῶν, λυθῆναι τὸν δέσμιον, τὸν πατέρα ᾐτήσατο. κἀκεῖνος λυθείς, συμποσιάζοντι τῷ Ὠδενάθῳ ἐπελθὼν μετὰ ξίφους, κἀκεῖνον ἀνεῖλε, καὶ τὸν ἐκείνου υἱόν, δι' οὗπερ ἐλέλυτο. ἀνῃρέθη δὲ κἀκεῖνος, τινῶν ἐπιθεμένων αὐτῷ. αὖθις δὲ ἑτέρα κατὰ τοῦ Γαλιήνου ἐπανάστασις γέγονεν, ἣν Αὐρίολος συνεστήσατο, πάσης ἄρχων τῆς ἵππου, καὶ μέγα δυνάμενος· ὃς τὴν πόλιν τὰ Μεδιόλανα κατασχών, ἡτοιμάζετο συμμίξαι τῷ βασιλεῖ· ἐλθὼν δὲ κἀκεῖνος μετὰ δυνάμεως, καὶ τῷ τυραννοῦντι ἀντιταξάμενος, πολλοὺς τῶν αὐτῷ συνόντων διέφθειρεν. ὅτε καὶ ὁ Αὐρίολος ἐτρώθη, καὶ εἰς Μεδιόλανα κατεκλείσθη, παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκεῖσε πολιορκούμενος. τοῦ δὲ Γαλιήνου ἐπιδρομὰς ποιουμένου κατά τινας τῶν πολεμίων, ἐν κινδύνῳ ποτὲ γέγονεν ἡ βασίλισσα. συνῆν γὰρ αὐτῷ· ὡς γὰρ ὁ βασιλεὺς ἐπεξέδραμε μετὰ τῶν πλειόνων στρατιωτῶν, ὀλίγοι πάνυ περιελείφθησαν περὶ τὸ χαράκωμα. ὅπερ οἱ πολέμιοι θεασάμενοι, ἐπῆλθον τῇ τοῦ βασιλέως σκηνῇ, ἁρπάσαι διανοούμενοι τὴν βασίλισσαν. εἷς δέ τις τῶν ἠμελημένων στρατιωτῶν, πρὸ τῆς σκηνῆς καθήμενος, καὶ τὸ οἰκεῖον ὑπόδημα τοῦ ποδὸς ἐκβαλὼν, συνέρραπτεν αὐτό. ὡς οὖν εἶδε τοὺς πολεμίους ἐπερχομένους, ἁρπάζει ἀσπίδα καὶ ἐγχειρίδιον, καὶ εὐθύμως ὥρμησε κατ' αὐτῶν. καὶ πλήξας ἕνα, καὶ δεύτερον, ἀνέκοψε τοὺς λοιπούς, ἀποδεδειλιακότας πρὸς τὴν ἐκείνου ὁρμήν. καὶ οὕτω πλειόνων συνδραμόντων στρατιωτῶν, ἡ τοῦ βασιλέως διεσώθη γαμετή. ἔτι δὲ πολιορκοῦντος τοῦ βασιλέως τὰ Μεδιόλανα, Αὐρηλιανὸς σὺν ἱππεῦσι προσῆλθεν αὐτῷ. μεθ' οὗ ἀνελεῖν αὐτὸν οἱ μεγιστᾶνες προεβουλεύσαντο· ὑπερετίθεντο δὲ τὸ σκέμμα, ἕως ἑλεῖν τὰ Μεδιόλανα. μαθόντες δ' ἐγνῶσθαι τὸ σφῶν βούλευμα, ἐπετάχυναν τὴν ἐπιβουλήν· καὶ οἱ ἄλλοι τινές, πολεμίους ἐπιέναι τῷ Γαλιήνῳ ἀγγέλλοντες. ὁ δὲ αὐτίκα ἐξώρμησε κατ' αὐτῶν, ὥρας ἤδη ἐφεστώσης ἀρίστου, καὶ ὀλίγων συνεφεπομένων αὐτῷ. ἀπιόντι δὲ συναντῶσιν ἱππεῖς· ὧν οὐ πόρρω που ἀφεστώτων αὐτοῦ, καὶ μήτε τῶν ἵππων ἐκβαινόντων, μήτε τι ἕτερον ποιούντων, ἃ πρὸς βασιλέας νενόμισται γίνεσθαι, ἤρετο τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας ἐκεῖνος, τί ὅτι θέλοντες

οἱ δὲ

scent, interfectis, imperatori se dediderunt. Galienus uerò contra Quintum, iunioremque Macrini filium, qui totum penè Orientem subegerat, Odenatum Palamyrenorum ducem misit. Verum Macrini & Macriani clade Pannonica nunciata, multæ urbes à Quinto & Balista defecerunt. Quos Odenatus Emelæ aggressus, uicit: ac Balistam ipse occidit, Quintum ciues. Qua de causa in rei fortiter gestæ præmium dux totius Orientis ab imperatore designatus, fidelem se erga Romanos præbuit: magnaque parta gloria, uarias gentes multis bellis deuicit, contra Persas etiam re bene gesta. Sed tandem à fratris sui filio est occisus. Qui cum in uenatione belluam surgentem prior emisso iaculo deiecisset, eaque de causa à patruo obiurgatus, iterum ac tertiò idem fecisset: Odenatus iratus, equum ei ademit, quæ magna ignominia habetur apud Barbaros: & hominem ea de causa minas spirantem, in uincula coniecit. Sed postea rogatu filij Odenati natu maioris solutus, stricto gladio ipsum Odenatum, & eius filium liberatorem suum, in conuiuio interfecit, atque ipse etiam ab alijs est occisus. Deinde Aureolus toti equitatui præfectus, homo potens, contra Galienum insurrexit: & Mediolano occupato, se ad inuadendum imperatorem parauit. Sed ab eo, multis suorum amissis, & uulnere accepto, Mediolanum compulsus, ibique obsessus est. Dum autem Galienus contra hostes excursiones facit, imperatrix, quam secum adduxerat, in periculo fuit. Nam cum hostes uallum à paucis admodum militibus custodiri animaduertissent, imperatoris tabernaculum inuaserunt, imperatricis rapiendæ causa. Sed miles quidam gregarius, qui ante tabernaculum sedens, calceum pede detractum consuebat: arrepto clypeo & pugione, in eos ferociter irruit. & uno atque altero percusso, cæteros illius audacia territos repulit, dum plurium concursu coniunx imperatoris erepta est. Quo Mediolanum adhuc obsidente, Aurelianus cum equitibus ad Galienum uenit: cuius occidendi consilium proceres cum Aureliano initum, dum Mediolanum caperetur, differre habebant in animo. Sed cum id esse proditum intellexissent, maturatis insidijs, Galieno hostium aduentum nunciant: contra quos illi statim sub prandij tẽpus paucis comitantib. egredienti, occurrunt equites. qui cũ non procul ab eo distantes, nec ex equis descenderens, nec ullũ aliũ honorẽ imperatori debitũ haberent: comites suos rogat, quid illi sibi uellẽt

qui

Quinti & Balistæ interitus.

Odenati interitus.

Aureoli defectio.

Aurelianus.

Galieni cædes.

qui cum respondissent, eos imperium illi abrogaturos: statim laxatis habenis in fugam conuersus, insidiatores equi celeritate effugisset, nisi is ad fossam quandam territus substitisset. ubi persequentibus eum assecutis, a quodam hasta ictus, decidit equo: nec multo post ex sanguinis profluuio decessit. Imperauit solus, & cum patre, annos quindecim. Animo liberali fuit, atque omnibus gratificari studuit, neque quenquam uoti impotem dimisit: ne aduersarijs quidem suis, aut ijs qui tyrannos secuti fuerant, supplicio affectis. Ac alij sic perisse Galienum, alij ab Heracliano præfecto cæsum esse tradunt. Nam cum Aureolus, qui Gallicis legionibus præerat, mota seditione cum exercitu in Italiam contenderet: Galienum contra eum abeuntem, dum noctu in tabernaculo dormit, ab Heracliano Aureoli coniurato, excitatum esse. qui cum ei & Claudio uiro bellicosissimo, Aureolum iam cum magnis copijs aduentare nunciasset: Galienum subito nuncio perterritum, ac semínudum lecto exilientem, arma'que petentem, ab illo cæsum esse. Huius temporibus Xystus, undecimo Romani episcopatus anno defunctus, Dionysium successorem habuit. Demetriano Antiocheno mortuo, Paulus Samosatenus succesit: qui de Christo humiliter docuit, eum hominem esse natura cōmuni præditum, & non Deum. Contra hunc aliarum Ecclesiarum pastores concilium indixerunt, cui etiam Gregorius Thaumaturgus, & frater eius Athenodorus interfuerunt: cum'que ut perperam de Christo sentientem, conuictum, Ecclesia cedere iusserunt. Recusantem, apud Aurelianum, qui tum imperabat, detulerunt orthodoxi. qui cum decreto ijs Ecclesiam attribui iussisset, quibus Romani & Italici episcopi suffragarentur: Paulo per ignominiam pulso, Domnus successit.

Imperium Claudij.

Galieno interfecto, Claudius Cæsar est designatus: cui Aureolus armis positis se submisit. sed cum denuo regnum affectaret, à militibus occisus est. Claudius uerò uir bonus, & iustitiæ obseruans, edicto uetuit, ne ab imperatore res alienæ peterentur. Erat enim opinio, eas etiam ab Imperatore donari posse.* Vnde leges adhuc receptæ in republica initium habuerunt. Itaque mulier quædam, cuius prædium ipse ante imperiū ex dono imperatoris acceperat, accessit, à Claudio magistro equitū iniuriā sibi esse factam conquerens. tum

οἱ δὲ, παύσαιεν τῆς ἀρχῆς, ἀπεκρίθησαν. καὶ ὃς αὐτίκα τὸν χαλινὸν τῷ ἵππῳ χαλάσας, ὡς φυγὴν ἐτράπετο. καὶ ἂν διέφυγε τοὺς ἐπιβουλεύοντας τῇ ταχυτῆτι τοῦ ἵππου, εἰ μὴ ὄρυγματι ἐντετυχήκει ὀχετῷ. περιελθεῖν γὰρ τοῦτον ὁ ἵππος ἀποδειλιάσας, ἔστη. καὶ οὕτω κατέλαβον οἱ διώκοντες, καί τις κατ' αὐτοῦ τὸ δόρυ ἠκόντισεν. ὁ δὲ πληγεὶς, τοῦ ἵππου κατηνέχθη, καὶ ἐπὶ μικρὸν διαρκέσας, ἐκ τῆς τοῦ αἵματος ἐτελεύτησε ῥύσεως, βασιλεύσας ἐνιαυτοὺς πεντεκαίδεκα σὺν τοῖς τοῦ πατρός. ἦν δὲ τὴν γνώμην φιλότιμος, καὶ πᾶσι θέλων χαρίζεσθαι, καὶ οὐδεὶς αἰτούμενος αὐτὸν διημάρτανεν. οὔτε μὴν τῶν ἀντιπολεμησάντων αὐτῷ, ἢ προστεθέντων τοῖς τυραννήσασιν, ἐτιμωρήσατο. οἱ μὲν οὖν οὕτως ἱστόρησαν ἀναιρεθῆναι τὸν Γαλιῆνον. οἱ δὲ παρὰ Ἡρακλειανοῦ τοῦ ἐπάρχου σφαγῆναι τοῦτον φασί. τοῦ γὰρ Αὐρεόλου τῶν Κελτικῶν στρατευμάτων ἐξηγουμένου, καὶ ἐπαναστάντος αὐτῷ, ἥκοντός τε ἐπὶ Ἰταλίαν σὺν ταῖς δυνάμεσι, καὶ ὁ Γαλιῆνος κατ' ἐκείνου ἐξώρμησε. νυκτὸς δὲ προσελθὼν αὐτῷ, ἐν τῇ σκηνῇ καθεύδοντι, ὁ Ἡρακλειανὸς κεκοινωνηκὼς τῆς ἐπιβουλῆς καὶ Κλαυδίῳ, ἀνδρὶ στρατηγικωτάτῳ, ἀπαγγέλλων, ὡς Αὐρεόλος ἤδη ἔπεισι μετὰ βαρείας δυνάμεως. ὁ δὲ πρὸς τὸ τῆς ἀγγελίας αἰφνίδιον τεθορυβημένος, τῆς κλίνης ἀναθορὼν, καὶ ἡμίγυμνος, ᾔτει τὰ ὅπλα. καὶ ὁ Ἡρακλειανὸς πλήξας τοῦτον καιρίαν, καὶ ἀπεκτόνει αὐτόν. ἐν τοῖς τούτου χρόνοις Ξύστος, ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπ' ἔτεσιν ἕνδεκα προστὰς, τελευτᾷ, καὶ Διονύσιος αὐτὸν διαδέχεται. ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ τὴν τοῦ Χριστοῦ ποιμαίνοντος ποίμνην Δημητριανοῦ, τὴν ζωὴν ἐκμετρήσαντος, Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς παραλαμβάνει τὴν ἐκκλησίαν, ὃς ταπεινὰ περὶ Χριστοῦ ἐδογμάτιζεν, ὡς ἀνθρώπου κοινοῦ τὴν φύσιν γενομένου, καὶ οὐ θεοῦ. καθ' οὗ συνόδου οἱ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν ποιμένες συναθροισθέντες, ἐν ἦ παρῆν καὶ Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς, καὶ ὁ τούτου αὐτάδελφος Ἀθηνόδωρος, ἤλεγξαν αὐτὸν κακῶς περὶ Χριστοῦ φρονοῦντα, καὶ ἀπεκήρυξαν. μὴ πειθομένου δ' ἐκείνου ἀποστῆναι τῆς ἐκκλησίας, Αὐρηλιανὸς τότε κρατῶν, καὶ ἐντυχίαν περὶ τούτου δεξάμενος παρὰ τῶν ὀρθοδόξων, διάταγμα ἔθετο, ἐκείνοις νεμηθῆναι τὴν ἐκκλησίαν, οἷς ἂν οἱ κατὰ τὴν Ῥώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν ἐπίσκοποι πρόσθοιντο. ἐντεῦθεν ἀτίμως ἐξηλάθη τῆς ἐκκλησίας ὁ Παῦλος, καὶ ἀντεισήχθη Δόμνος.

ΑΥΤΑΡΧΙΑ ΚΛΑΥΔΙΟΥ καίσαρος.

Τοῦ μέντοι Γαλιήνου ἀνῃρημένου, Κλαύδιος ἀνερρήθη καῖσαρ. καὶ ὁ Αὐρεόλος τὰ ὅπλα καταθέμενος, αὐτῷ ὑπετάγη· ὃς αὖθις τυραννῆσαι ἐπιχειρῶν, ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν διεφθάρη. Κλαύδιος δὲ χρηστὸς τυγχάνων ἀνὴρ, καὶ δικαιοσύνης στοιχῶν, ἀπηγόρευσε πᾶσι ζητεῖν ἐκ βασιλέως ἀλλότρια πράγματα. ἐνόμιζον γὰρ, τὸν βασιλέα δύνασθαι δωρεῖσθαι καὶ τὰ ἀλλότρια,* ὅθεν καὶ οἱ ἔτι κείμενοι νόμοι περὶ τῇ πολιτείᾳ ἐσχήκασι τὴν ἀρχήν. προσῆλθεν οὖν γυνή τις ὡς χωρίον αὐτῆς πρὸ τῆς βασιλείας ἀφελόμενον ἐκ βασιλικῆς δωρεᾶς, λέγουσα Κλαύδιος ὁ ἵππαρχος ἠδίκησέ με.

ὁ δὲ

Heraclianus.

Episcoporum success fio.

Paulus Samosatenus.

Aureoli cædes.

Claudij æquitas.

ἦν δὲ τὴν γνώμην φιλότιμος.

περὶ παύλου σαμοσατέως.

» ὁ δέ, ὅπερ ὁ Κλαύδιος ἰδιώτης ὢν ἀφείλετο, ἔπειτα, ἡνίκα
» μὴ κατ᾽ αὐτῷ τῶν νόμων ἔμελε, τοῦτο βασιλεύσας ἀποκαθίστησιν. ἐν Ῥώμῃ δέ γε ἡ σύγκλητος μαθοῦσα τὴν τοῦ Γαλιήνου ἀναίρεσιν, τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου καὶ τὸν υἱὸν ἐθανάτωσαν. τοῦ μέντοι Ποστούμου τυραννοῦντος ἔτι, καὶ βαρβάρων διὰ τῆς Μαιώτιδος διαβάντων λίμνης εἰς Ἀσίαν τε καὶ Εὐρώπην, καὶ ληϊζομένων αὐτάς, βουλῆς τε προτεθείσης τίνι πρότερον ἐπιχειρητέον πόλε-
» μον· ὁ Κλαύδιος ἔφη, ὡς ὁ πρὸς τὸν τύραννον πόλε-
» μος ἐμοὶ διαφέρει, ὁ δὲ πρὸς τοὺς βαρβάρους τῇ πολι-
» τείᾳ, καὶ χρὴ προτιμηθῆναι τὸν τῆς πολιτείας. οἱ βάρβαροι δὲ πολλὰς μὲν κατέδραμον χώρας, τὴν δέ γε Θεσσαλονίκην ἐπολιόρκουν, ἣ πάλαι μὲν Ἠμαθία καλεῖσθαι λέγεται, Θεσσαλονίκη δὲ μετονομασθῆναι ἐκ τῆς Φιλίππου μὲν θυγατρός, Κασσάνδρου δὲ γυναικὸς Θεσσαλονίκης. ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μὲν τῆς πόλεως ἀπηγκρούσθησαν. ἐπελθόντων δὲ ταῖς Ἀθήναις, ἑλόντων αὐτάς, καὶ συναγαγόντων πάντα τὰ ἐν τῇ πόλει βιβλία, καῦσαι ταῦτα ἐβούλοντο. εἷς δέ τις τῶν συνετῶν παρ᾽ αὐτοῖς δοκούντων, ἀπεῖρξε τοὺς ὁμοφύλους τοῦ ἐγχειρήματος, φάμενος, ὡς περὶ ταῦτα οἱ Ἕλληνες ἀσχολούμενοι, πολεμικῶν ἀμελοῦσιν ἔργων, καὶ οὕτως εὐχείρωτοι γίνονται. Κλεόδημος δέ, Ἀθηναῖος ἀνήρ, διαδρᾶναι ἰσχύσας, καὶ πλῆθος συναγαγών, μετὰ πλοίων ἐκ θαλάσσης ἐπῆλθεν αὐτοῖς, καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπώλεσεν, ὡς καὶ τοὺς περιλειφθέντας ἐκεῖθεν φυγεῖν. Κλαύδιος δὲ κατὰ τούτων ὁρμήσας, ἐν πολλαῖς σκεδασθέντων χώραις, ποτὲ μὲν ναυμαχίας, ποτὲ δὲ κατὰ γῆν συνισταμένας μάχας ἐνίκησε. καὶ χειμῶνες δὲ αὐτοὺς ἐκάκωσαν, καὶ λιμὸς ἐπίεσε καὶ διέφθειρεν. ἐν δὲ τῷ Σιρμίῳ διατρίβων ὁ Κλαύδιος ἐνόσησε, καὶ συγκαλέσας τὸ λογιμώτερον τοῦ στρατεύματος, περὶ βασιλέως διελέχθη αὐτοῖς, καὶ τὸν Αὐρηλιανὸν ἄξιον τῆς βασιλείας εἶπε τυγχάνειν. εἰσὶ δ᾽ οἳ λέγουσιν, ὅτι καὶ αὐτίκα βασιλέα ἀνεῖπον αὐτόν. ἕτεροι δὲ λέγουσι, τὴν σύγκλητον ἐν Ῥώμῃ μαθοῦσαν τοῦ Κλαυδίου τὸν θάνατον, Κυιντιλλιανὸν τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου, διὰ τὸν πρὸς Κλαύδιον πόθον ἀξιῶσαι τῆς βασιλείας, τὸ δὲ στρατιωτικὸν ἀναγορεῦσαι τὸν Αὐρηλιανόν. ἀφελὴς δὲ ὢν ὁ Κυιντιλλιανός, καὶ πρὸς πραγμάτων ἀποπεφυκὼς μεταχείρισιν, μαθὼν τὴν ἀνάῤῥησιν τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἑαυτὸν ἀνεῖλε, τεμὼν τὴν φλέβα τῆς οἰκείας χειρός, καὶ τῇ ἐκεῖθεν τοῦ αἵματος ἐναποψύξας ῥοῇ, ἑπτακαίδεκα μόνας ἡμέρας ὀνειρώξας ὥσπερ τὴν αὐταρχίαν. ἀλλ᾽ οὐδὲ περὶ τοῦ χρόνου τῆς τοῦ Κλαυδίου ἀρχῆς ἀλλήλοις συμφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. οἱ μὲν γὰρ ἐφ᾽ ἕνα ἄρξαι τοῦτον ἱστοροῦσιν ἐνιαυτόν· οἱ δὲ ἐπὶ δύο, ὧν εἷς καὶ Εὐσέβιος. τούτου τοῦ βασιλέως Κλαυδίου θυγατριδοῦς Κωνστάντιος ὁ Χλωρός, ὁ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου πατήρ.

Περὶ Θεσσαλονίκης.

Βασιλεία Αὐρηλιανοῦ.

Αὐρηλιανὸς δὲ τῆς ἡγεμονίας ἐπιβεβηκὼς Ῥωμαίων, ἤρετο τοὺς ἐν τέλει, ὅπως βασιλεύειν χρεών· ὧν εἷς ἔφη πρὸς αὐτόν·
» ὡς εἰ βούλει βασιλεῦσαι καλῶς, χρυσῷ
» σε δεῖ, καὶ σιδήρῳ περιφράξαι σαυτόν, κατὰ μὲν τῶν λυπούντων κεχρημένον σιδήρῳ, τοὺς δέ γε θεραπεύοντας χρυσῷ ἀμειβόμενον. ὃς πρῶτος, ὡς λέγεται, τῆς εἰκαίας ταύτης ἀπώνατο συμβουλῆς, μετ᾽ οὐ πολὺ τοῦ σιδήρου πειραθείς.

ἔτος

tum ille: Quod, inquit, Claudius, dũ priuatus « erat, nec leges curabat, abstulit, hoc factus impe « rator restituit. Senatus Romanus, Galieni cęde cognita, fratrem illius & filiũ etiã occidit. Cum autem Posthumus adhuc tyrannidem obtineret, & Barbari Mæotide palude superata, Asiam Europam'que uastarent, ac utrum bellum prius conficiendum esset, deliberaretur: Claudius dixit, Bellum Posthumicum mea interest, « Barbaricum reipublicæ, cuius in primis ha« benda est ratio. Cæterùm Barbari multas prouincias incursantes, Thessalonicam, quæ, cum olim Emathia diceretur, à Philippi filia Cassandro nupta hoc nomen accepisse fertur, obsederunt: ab ea'que repulsi, Athenas ceperunt. Vbi cum omnes libros in unum aceruum congestos crematuri essent, unus ex cordatioribus populares suos à proposito reuocauit: quòd Græci, dum ijs rebus occupati, rem militarem negligerent, facilè superari possent. Enimuerò Cleodemus, uir Atheniensis, fuga elapsus, coacta'que multitudine, nauibus ex mari hostes adortus, tantam cædem edidit, ut reliqui etiam inde aufugerent. Claudius uerò cum eos in uarijs prouincijs dispersos, partim naualibus, partim terrestribus prælijs superasset, multis etiam tempestatum uexationibus & fame consumptis, Sirmij ægrotans: cum primoribus exercitus conuocatis, de imperatore creando dissereret, Aurelianum imperio dignum esse dixit. Sunt, qui cum statim imperatorem salutatum esse dicant. Alij asserunt, Senatum Claudij morte audita, Quintiliano fratri eius, ob ipsius desiderium, detulisse imperium: qui ut homo simplex, & ad res gerendas parum idoneus, cum Aurelianum à militibus imperatorem salutatum esse audiuisset, incisa manus uena ex profluuio sanguinis ultrò necem sibi consciuerit, per XVII duntaxat dies quasi somniato imperio. De spacio imperij Claudij, scriptores non consentiunt: quorum alij, cum unum annum; alij, ut & Eusebius, biennium imperasse ferunt. Huius imperatoris Claudij ex filia nepos fuit Constans Chlorus, magni Constantini pater.

Thessalonica Emathia. *Scythæ libros Atheniensiũ nõ cremant.* *Cleodemus Scythas uincit.* *Claudij obitus.* *Aurelianus.* *Quintilianus.* *Constans Chlorus.*

Imperium Aureliani.

Aurelianus principatu Romanorum potitus, magnates rogauit, quo pacto imperandũ esset? Quorum unus ei respondit: Si rem« publicam ritè administrare uo« lueris, auro & ferro te munitum esse oportebit: ac ferro quidem contra hostes uti, tui uerò obseruantes auro remunerari. Atque is primus sui consilij tulisse fructum fertur, non multo pòst Aureliani ferrum expertus.

Ferrum & aurum imperij nerui.

Qui

Aurelianus persecutionem meditatus.

Qui principio imperij Christianis clementem se praebuit: sed progressu tẽporis mutatus, persecutionem & ipse contra eos meditatus est. Verùm cum iam decreta contra Christi cultores scriberentur, diuina uindicta improbitatẽ eius, uita adempta, cohercuit. Sed nondum de eius obitu, donec res sub eo gestas exposuerimus. Nam quum rei militaris peritissimus esset, multa bella prosperè cõfecit. Palamyrenos subegit: eorumq́ reginam Zenobiam, Probo praetore capto, Aegypto potitam debellauit & subegit. quam alij Romam perductam uiro claro nupsisse ferunt. alij in itinere prae animi aegritudine ob mutatã fortunã obijsse: defunctae filiã unã uxorem duxisse Aurelianũ, ceteras nobilibus Romanis despondisse. Hic Gallias etiam, plurimis annis à tyrannis occupatas, imperio Romano recuperauit: & magistratibus ibi ordinatis Romam reuersus, quadrigis elephantorum triumphauit. Gallos quoq́, tum res nouas molitos, deuicit. Sed cum expeditionẽ contra Scythas suscepisset, iuxta Thraciae Heracleam est occisus. nam Eros quidam à respõsis externis, aut ut alij tradunt, delator, imperatori ea quae in eum dicerentur, referre solitus: insidias Aureliano, à quo per iracundiam obiurgatus erat, comparauit: & manum eius imitatus, literas composuit, quibus potentes quidã uiri capitis damnarentur: ijsq́ ostensis, eosdem ad caedem imperatoris incitauit. qui uitae suae metuentes, Aurelianum sustulerunt, VI annis imperio potitum, paucis mensibus demptis.

Aureliani caedes ex Erotis insidijs.

Imperium Taciti.

Successit Tacitus, homo senex, qui annos LXXV natus imperiũ suscepisse dicitur, & absens in Campania declaratus esse à militibus. Vbi decreto accepto, priuato habitu Romam ingressus, de sententia Senatus populiq́ imperatoria insignia sumpsit. Cum autem Scythae, Maeotide palude & Phaside amne superato, Pontum, Cappadociam, Galatiam & Ciliciam inuasissent: Tacitus & Florianus praefectus multos occiderunt, reliqui fuga salutem quaesiuerunt. Cum uerò Maximinum quendam, à Tacito cognato Syriae ducem creatum, milites potestate abutentem occidissent, supplicium eius facinoris metuentes, imperatorem quoque persecuti, nondum uel septimo mense, uel integro biennio in imperio exacto, trucidarunt.

Scythae profligati.

Taciti caedes.

Imperium

οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ πρότερον μὲν τοῖς τὸν Χριστὸν σεβομένοις ἠπίως προσεφέρετο· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου τῆς αὐταρχίας, ἠλλοίωτο, καὶ διωγμὸν ἐγεῖραι κατὰ τῶν πιστῶν καὶ αὐτὸς ἐβουλεύσατο, καὶ ἤδη καὶ διατάγματα συνεγράφετο. ἀλλ' ἐπέσχεν ἡ θεία δίκη τὴν κατὰ τῶν σεβομένων Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν ὁρμὴν τῆς κακίας αὐτοῦ, ὑποτεμοῦσα τὴν ἐκείνου ζωήν. ἀλλὰ μήπω περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ, τὰ δ' ἐν τῇ αὐταρχίᾳ αὐτῷ πραχθέντα διηγητέον. στρατηγικώτατος γὰρ ὤν, πολλοὺς πολέμους ἐνίκησε. τούς τε γὰρ Παλμυρηνοὺς ἐχειρώσατο, καὶ τὴν αὐτῶν βασίλισσαν Ζηνοβίαν κρατήσασαν καὶ Αἰγύπτου, καὶ τὸν ἐκεῖ τότε στρατηγοῦντα Πρόβον ἑλοῦσαν, αὐτὸς κατ' αὐτῆς στρατεύσας κατεπολέμησε, καὶ ὑπέταξεν. ἣν τινες μὲν εἰς Ῥώμην ἀπαχθῆναι φασί, καὶ ἀνδρὶ συναφθῆναι τῶν ἐπιφανεστέρων ἑνί· οἱ δὲ καθ' ὁδὸν αὐτὴν θανεῖν λέγουσι, περιαλγήσασαν διὰ τὴν τῆς τύχης μεταβολήν. μίαν δὲ τῶν θυγατέρων αὐτῆς εἰς γυναῖκα λαβεῖν τὸν Αὐρηλιανόν, τὰς δὲ λοιπὰς ἐπισήμοις τῶν Ῥωμαίων συζεῦξαι. οὗτος καὶ τὰς Γαλλίας ἐπὶ πλείοσιν ἔτεσι παρά τινων τυραννούντων κατεχομένας, τῇ Ῥωμαίων ἡγεμονίᾳ αὖθις ἐπανεσώσατο, καὶ ἄρχοντας ταύταις ἐγκαταστήσας, αὐτὸς ἐπὶ Ῥώμην ἐπανελήλυθε, καὶ ἐθριάμβευσεν ἐπὶ ὀχήματος ἐλεφάντων τεσσάρων. ἀλλὰ καὶ Γάλλους τότε κινηθέντας κατηγωνίσατο. ἐπεὶ δὲ καὶ ἐπὶ Σκύθας τὴν στρατείαν ἔθετο, ἀνῃρέθη, γενόμενος κατὰ τὴν Θρᾳκῴαν Ἡράκλειαν. Ἔρως γάρ τις καλούμενος, καὶ τῶν ἔξωθεν φερομένων ἀποκρίσεων ὢν μηνυτής, ὡς δέ τινες ἱστοροῦσιν, ὑπασπιστής, ἢ προσαγγέλλων τῷ βασιλεῖ τὰ παρά τινων περὶ αὐτοῦ λεγόμενα, ὀργισθέντος αὐτῷ τοῦ Αὐρηλιανοῦ, ἐπιβουλεύσας αὐτῷ, καὶ μιμησάμενος τὰ ἐκείνου γράμματα, γραφήν τινα συνέταξεν, ὀνόματα περιέχουσαν τινῶν δυνατῶν, κελεύουσαν τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἐκείνους ἀχθῆναι. ἣν ἐκείνοις ὑποδείξας, παρώξυνε τοὺς ἄνδρας πρὸς φόνον τοῦ αὐτοκράτορος. δείσαντες γὰρ ἐκεῖνοι περὶ τῇ σφετέρᾳ ζωῇ, ἐπιτίθενται τῷ Αὐρηλιανῷ, καὶ ἀναιροῦσιν αὐτόν, ἓξ ἐνιαυτοὺς ἀνύσαντα περὶ τὴν βασιλείαν, μηνῶν ὀλίγων ἐνδέοντας.

ὅτι οὗτος διωγμὸν κατὰ χριστιανῶν ἐγεῖραι ἐμελλετο.

[illegible]

ἀνῃρέθη αὐρηλιανός.

Βασιλεία Τακίτου.

Ἐν διεδέξατο Τάκιτος, πρεσβύτης ἀνήρ· ἀγὼν γὰρ ἔτη πέντε καὶ ἑβδομήκοντα ἀναγράφεται, ὅτε ᾑρέθη εἰς μοναρχίαν. τὸ στρατιωτικὸν δὲ αὐτὸν ἀνηγόρευσεν ἀπόντα (ἐν Καμπανίᾳ γὰρ τότε διέτριβεν) ἔνθα δεξάμενος τὸ ψήφισμα, εἰς Ῥώμην εἰσήλασε μετὰ σχήματος ἰδιωτικοῦ, καὶ γνώμῃ τῆς συγκλήτου τε καὶ τοῦ δήμου τὴν στολὴν περιεβάλετο τὴν βασίλειον. Σκύθαι δὲ τὴν Μαιῶτιδα λίμνην καὶ τὸν Φᾶσιν ποταμὸν περαιωθέντες, Πόντῳ καὶ Καππαδοκίᾳ ἐπῆλθον, καὶ Γαλατίᾳ καὶ Κιλικίᾳ. τούτοις ὁ Τάκιτος συμμίξας, καὶ ὁ Φλωριανὸς ὕπαρχος ὤν, πολλοὺς ἀνεῖλον· οἱ δὲ λοιποὶ φυγῇ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύσαντο. Μαξιμῖνον δέ τινα συγγενῆ ἑαυτοῦ ἡγεμόνα τῆς Συρίας προεχειρίσατο Τάκιτος. ὁ δὲ κακῶς τῇ ἀρχῇ χρώμενος, ἀνῃρέθη παρὰ στρατιωτῶν. καὶ δείσαντες οἱ τοῦτον ἀνελόντες, ὡς οὐκ ἀτιμωρήτους αὐτοὺς ὁ αὐτοκράτωρ περιόψεται, ἐπιθέμενοι κἀκεῖνον ἀνεῖλον, οὔπω ἕβδομον μῆνα περὶ τὴν βασιλείαν ἀνύσαντα, κατὰ δέ τινας μὴ ὅλως δύο ἐνιαυτούς.

[illegible]

[illegible]

Βασιλεία

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΠΡΟΒΟΥ ΚΑΙ ΦΛΩ-ριανοῦ.

Καὶ τούτου σφαγέντος, δύο κατὰ ταὐτὸν ἀνερράγησαν βασιλεῖς, Πρόβος μὲν ἐν τῇ ἑῴᾳ παρὰ τῶν στρατιωτῶν, ἐν δὲ Ῥώμῃ παρὰ τῆς συγκλήτου Φλωριανός. καὶ ἦρχον ἄμφω, Πρόβος μὲν ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ Συρίᾳ, καὶ Φοινίκῃ, καὶ Παλαιστίνῃ· ὁ δέ γε Φλωριανὸς ἐκ Κιλικίας μέχρις Ἰταλίας καὶ τῶν ἑσπερίων. ἀλλ' οὗτος οὐδ' ὅλον τρίμηνον ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ, καὶ τῆς ζωῆς ἅμα καὶ τῆς ἐξουσίας ἐκπέπτωκεν, ἀναιρεθεὶς ὑπὸ στρατιωτῶν, παρὰ Πρόβου λεγομένων σταλῆναι. τούτου δὲ θανόντος, ὡς εἴρηται, ὁ Πρόβος τὴν ὅλην ἐξουσίαν περιεζώσατο, ὃς ἐλλογιμώτατος ὢν ἱστόρηται, καὶ κατὰ πολλῶν ἐθνῶν τρόπαια στήσασθαι, καὶ τοὺς στρατιώτας, οἳ τὸν Αὐρηλιανὸν καὶ τὸν Τάκιτον ἀνῃρήκασι, συναγαγεῖν, καὶ πολλὰ ὀνειδίσας, καὶ ἀποκτεῖναι. Σατορνῖνον δὲ Μαυρούσιον τυραννίδι ἐπιχειρήσαντα, ὃς ἦν αὐτῷ φίλτατος, τὸν αὐτὸν μεμηνυκότα ἐτιμωρήσατο, τῇ ἀγγελίᾳ διαπιστῶν. ὁ δὲ Σατορνῖνος ὑπὸ στρατιωτῶν ἀνῃρέθη. ἑτέρου δέ τινος ἐν Βρεττανίαις ἀποστασίαν διαμελετήσαντος, ὃν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὁ βασιλεὺς ἐποιήσατο, Βικτωρίνου Μαυρουσίου ᾠκειωμένου αὐτῷ, τοῦτον αἰτησαμένου. καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Πρόβος, ἐπέπληττε τὸν Βικτωρῖνον. καὶ ὃς πεμφθῆναι πρὸς ἐκεῖνον ἐτάξατο, καὶ ἀπῄει ὡς δῆθεν φεύγων τὸν αὐτοκράτορα, καὶ ἀσμένως παρὰ τοῦ τυραννήσαντος ὑπεδέδεκτο. ὁ δὲ διὰ τῆς νυκτὸς ἀνελὼν αὐτόν, ἐπανῆλθε πρὸς Πρόβον. ἐφιλεῖτο δὲ παρὰ πάντων ὁ Πρόβος, ὡς πρᾷος καὶ εὐμενὴς καὶ φιλόδωρος. οὗτος τῷ ἔθνει τῶν Γερμανῶν ἐπιτιθεμένων ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίους πόλεσιν ἀντιταττόμενος, τοῦ πολέμου πλείονα χρόνον ἐπικρατήσαντος, ἐν περιστάσει ἐγεγόνει λιμοῦ συμβεβηκότος τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ. ὅτε λάβρος λέγεται καταρραγῆναι ὄμβρος ἐν τῷ αὐτοῦ στρατοπέδῳ, τῷ δ' ὑετῷ καὶ σῖτον συγκατενεχθῆναι πολύν, ὃ παρ' αὐτοῦ συνελέγετο· καὶ τὴν στρατιὰν συναγαγοῦσαν αὐτόν, δι' αὐτοῦ τραφῆναι καὶ διαπεφευγέναι τὸν κίνδυνον, καὶ τοὺς ἐναντίους κατατροπώσασθαι. γέγονε δὲ κατ' αὐτοῦ καὶ ἄλλη τις ἐπανάστασις. μέγας γὰρ ἦν ἄνθρωπος ὁ Κάρος ἄρχων, ἔγνω τοὺς ὑπ' αὐτὸν στρατιώτας βουλομένους ἀνειπεῖν αὐτὸν αὐτοκράτορα, καὶ τοῦτο τῷ Πρόβῳ ἐδήλωσε, δεόμενος ἐκεῖθεν ἀνακληθῆναι. ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν ἀφελέσθαι αὐτὸν τὴν ἀρχήν. περιστάντες οὖν οἱ στρατιῶται τὸν Κάρον, καὶ ἄκοντα καταδέξασθαι τὴν τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐβιάσαντο, καὶ αὐτίκα σὺν αὐτῷ ἐπὶ Ἰταλίαν ὥρμησαν. καὶ Πρόβος τοῦτο μαθὼν, στράτευμα ἔπεμψε σὺν ἄρχοντι, ἀντιστῆναι αὐτῷ. ἤδη δὲ πλησιάσαντες οἱ πεμφθέντες τῷ Κάρῳ, δεσμήσαντες τὸν ἄρχοντα ἑαυτῶν, ἐκεῖνόν τε καὶ ἑαυτοὺς τῷ Κάρῳ παραδεδώκασιν. ὁ δὲ Πρόβος ὑπὸ τῶν οἰκείων δορυφόρων ἀνῄρητο, μαθόντων δὴ τὴν τῶν στρατιωτῶν πρὸς Κάρον προσχώρησιν. ὁ δὲ χρόνος τῆς αὐταρχίας τοῦ Πρόβου οὐχ ὁλόκληροι γεγόνασιν ἐνιαυτοὶ ἕξ.

ἀναίρεσις φλωριανοῦ. *ἀποστασία κατὰ προβ.* *κάρος ἀναγορεύεται.*

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΚΑΡΟΥ, ΚΑΡΙΝΟΥ καὶ νουμεριανοῦ.

Κάρος δὲ τῆς βασιλείας γενόμενος ἐγκρατής, τοὺς οἰκείους υἱοὺς Καρῖνον καὶ Νουμεριανὸν ἐταινίωσε βασιλικῷ διαδήματι. καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν ἐξεστράτευσεν ἅμα τῷ ἑνὶ τῶν παίδων τῷ Νουμεριανῷ, καὶ κατέσχε Κτησιφῶντά τε καὶ Σελεύκειαν. μικροῦ δ' αὖ ἐκινδύνευσε τὸ στράτευμα τῶν Ῥωμαίων, ἐν κοίλῳ τινὶ ἐστρατοπεδευκὸς τόπῳ· οἱ Πέρσαι βιασάμενοι, τὸν ἐκεῖ παραρρέοντα ποταμὸν εἰς τὸν κοῖλον ἐκεῖνον τόπον διὰ διώρυγος ἐπαφήκασι.

στρατεία τοῦ κάρου κατὰ περσῶν, καὶ κτησι., καὶ σελευκ.

IMPERIVM PROBI ET FLO-riani.

Tacito sublato, duo Imperatores eodē tempore sunt declarati, Probus in Oriente à militibus, Romę à Senatu Florianus. ac uterque imperauit: Probus in Aegypto, Syria, Phœnicia & Palæstina: Florianus à Cilicia usque ad Italiam & Occidentem. Cæterùm hic nondum tertio mense exacto, & uitam & imperiū amisit: à militibus, quos Probus subornasse ferebatur, interfectus. Quo sic mortuo, Probus totius imperij habenas accepit, qui eruditissimus fuisse, & de multis populis triumphasse fertur, & milites Aureliani & Probi percussores conuocatos, cū multis opprobrijs occidisse. Saturnino Mauro, qui erat ipsi charissimus, regnum affectāre, eius facinoris indicem mentiri putans, supplicio affecit: Saturninum uerò milites occiderūt. Cum alius quidam in Britannijs defectionē meditaretur, quem ipse Probus, Victorini Mauri familiaris sui cōmendatione adductus, ad magistratum euexerat: cum Victorino expostulauit. qui impetrata ad illum abeūdi potestate, se Imperatorē fugere simulans, amanter à tyrāno susceptus, noctu occiso homine, ad Probum redijt, ob mansuetudinem, placabilitatem & munificentiā charum omnibus. Cum Germanis Romanas ciuitates uexantibus resisteret, bello diutius durante, ex penuria cōmeatus periclitatus est. Fertur autem maximo imbri in castra eius delato, multum quoque frumenti (sicut credere libet) depluisse: quo milites collecto & famis periculū effugerint, & hostes profligarint. Est & alia seditio contra Probum mota. Nam Carus, qui parti Europæ præerat, animaduertit suos milites de se Imperatore creando agitare: qua re Probo significata, petijt ut inde reuocaretur. Sed cum is ei successorem dare nollet, milites corona facta Carum uel inuitum suscipere imperium coegerunt, statimque cum eo in Italiam properarunt. Quo Probus cognito, exercitum & ducem, qui illi resisterēt, misit. Cum autē à Caro propè abessent, ducem suum in uincula coniectum, seque unà illi dediderunt. Probus uerò, ea militum transitione cognita, à suis satellitibus est interfectus, non integris VI annis imperio functus.

Floriani cædes. *Seditiosi interfecti.* *Pluuia frumenti.* *Carus.* *Probi cædes.*

Imperium Cari.

Carus rerum potitus, filijs suis Carino & Numeriano imperatorio diademate ornatis, statim contra Persas profectus, Numeriano filio comitante, Ctesiphontem & Seleuciam occupauit. Sed Romani cum in cauo quodam loco castra haberent, penè undis essent oppressi, fluuio præterfluente per fossam à

Carinus. Numerianus. *Persica expeditio.*

Perſis in eos emiſſo. Verùm Carus profligatis hoſtibus, re bene geſta cum magna captiuorum multitudine, opimaq́ꝫ præda Romam rediꞇt.

Sarmatæ domiti.

Deinde Sarmatas tumultuantes acie uicit, & gentem ſubegit. Fuit natione* Galata, ſed uir fortis, & rei militaris peritus.

Cari interitus.

** Gallus*

De morte eius nō eadem hiſtorici prodiderunt. Nam alij in expeditione Hunnica occiſum ferunt. alij, cū ad Tigrim fluuiū caſtra haberet, unà cum tabernaculo ſuo fulmine conflagraſſe.

Numeriani interitus.

Quo ſiue hoc ſiue illo modo ſublato, Numerianus filius eius, ſolus in exercitu relictus Imperator, ſtatim Perſis bellum intulit: cōmiſſoq́ꝫ prælio, cum Romani à Perſis ſuperati terga dediſſent, alij cum in fuga comprehenſum, pelle toto corpore utris inſtar detracta perijſſe memorant. alij, cum in reditu ex Perſia ex oculis laboraret, à ſocero ſuo prętorio præfecto cupiditate Imperij interfectum eſſe: quod tamen non ſit aſſecutus, Diocletiano à militibus delatum, eo bello Perſico multis fortib. facinoribus nobilitato.

Carini interitus.

Cæterùm alter Cari filius Carinus, cum Romanis grauis eſſet, luxurioſus, crudelis, & ultor iniuriarum, à Diocletiano Romam ingreſſo occiſus eſt. Tempus imperij horum trium, triennium nō expleuit.

Manes hæreticus.

His temporibus Manes, homo deteſtandus, ex Perſia in noſtrum orbem delatus, ſuum uenenū euomuit, unde Manichęorum nomen in hunc uſq́ꝫ diem durat. Is aliàs Paracletum & ſpiritum ſanctum ſe eſſe profitebatur, cum ſpiritus improbitatis euidenter in eo habitaret: aliàs Chriſtum ſe nominans, cum à dęmonibus ad ipſorum miniſterium unctus eſſet. XII diſcipulos ſui delyrij, ex multis ſectis iam deſitis coaceruati ſocios & præcones circumducebat.

Epiſcoporum ſucceſſiones.

Dionyſius cum Romę fideles IX annis pauiſſet, defunctus, Felicem ſucceſſorem habuit. Cui poſt quinquenniū mortuo, Eutychianus ſucceſsit. Quo intra X menſes illum cōſecuto, paſtoris munus Caio eſt mandatum: qui cum annos circiter XV eccleſiæ præfuiſſet, Marcellinū habuit ſucceſſorem. Hi temporibus perſecutionum fuerunt. In Antiochena eccleſia poſt Domnum epiſcopus fuit Timæus, Timæo ſucceſsit Cyrillus, Cyrillo Tyrannus: ſub quo eccleſiarum oppugnatio uiguit, ac tyrannis facta eſt intolerabilis. Hieroſolymitanam eccleſiam poſt Hymenæum gubernauit Zabdas: quo paulo pòſt defuncto, thronum eum Hermon ornauit. Alexandriæ Maximo, qui poſt Dionyſium XVIII annis eccleſiam moderatus eſt, mortuo, Theon factus eſt epiſcopus: cui ſucceſſit Petrus, qui obtruncatus martyrij coronam ſuſcepit. Ac pontificum ſucceſsiones hæ fuerunt.

IMPE-

τοῖς Πέρσαις δὲ προσβαλὼν ὁ Κάρος, εὐτύχησε, καὶ κατετροπώσατο αὐτούς. καὶ ἐπανέζευξεν εἰς Ῥώμην, ἄγων αἰχμαλώτων πλῆθος καὶ λείαν πολλήν. εἶτα τοῦ ἔθνους ἐπαναστάντος τῶν Σαρματῶν, κἀκείνους πολέμοις νικᾷ, καὶ τὸ ἔθνος ὑπέταξεν. ὃς τὸ μὲν γένος Γαλάτης ἦν, ἀνδρεῖος δέ, καὶ τὰ πολέμια δεξιός.

[illegible]

ὁ δὲ περὶ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ λόγος οὐχ ὁμοίως τοῖς ἱστορικοῖς συγγέγραπται. οἱ μὲν γάρ φασι κατὰ Οὔννων ἐστρατευκότα, ἐκεῖσε ἀναιρεθῆναι. οἱ δὲ παρὰ τὸν ποταμὸν Τίγριν λέγουσιν αὐτὸν ἐσκηνῶσθαι, ἐκεῖ καὶ τῆς αὐτοῦ στρατιᾶς βαλομένης τὸν χάρακα, ἔνθα κεραυνῷ τὴν ἐκείνου σκηνὴν βληθῆναι, καὶ συνδιαφθαρῆναι αὐτῇ κἀκεῖνον ἱστορήκασιν.

αὐταρχία νουμεριανοῦ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ ἀναίρεσις.

οὗ ἐπεὶ τὸ βιώσιμον ἢ οὕτως ἢ ἄλλως ἀπολελοίπει, Νουμεριανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ μόνος βασιλεὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ καταλέλειπτο, καὶ αὐτίκα κατὰ Περσῶν ἐστρατεύσατο. καὶ συρραγέντος πολέμου, ὑπερτέρων τῶν Περσῶν γεγονότων, καὶ κλινάντων νῶτα Ῥωμαίων, οἱ μὲν αὐτὸν ἐν τῇ φυγῇ συλληφθῆναι ἱστόρησαν, καὶ ὅλου τοῦ σώματος τὴν δορὰν ἀποσυρῆναι δίκην ἀσκοῦ, καὶ οὕτω διαφθαρῆναι. οἱ δέ, ἐκ Περσίδος αὐτὸν ἐπανιόντα ὀφθαλμίᾳ περιπεσεῖν συγγράψαντο, καὶ παρὰ τοῦ οἰκείου πενθεροῦ ἐπάρχοντος τῶν στρατοπέδων ἀναιρεθῆναι, τῇ αὐταρχίᾳ ἐποφθαλμιάσαντος, μὴ μέντοι καὶ τυχόντος αὐτῆς. ὁ γὰρ στρατὸς τὸν Διοκλητιανὸν αὐτοκράτορα εἵλετο, ἐκεῖ τότε παρόντα, καὶ ἀνδρείας ἔργα πολλὰ ἐν τῷ κατὰ Περσῶν πολέμῳ ἀποδειξάμενον. θάτερος μὲν τῶν Κάρου υἱῶν ὁ Καρῖνος εἰς Ῥώμην διάγων, χαλεπὸς τοῖς Ῥωμαίοις ἐτύγχανεν, ἀσελγὴς γινόμενος, καὶ ὠμός, καὶ μνησίκακος. ὃς ὑπὸ Διοκλητιανοῦ εἰς Ῥώμην ἀπελθόντος διεφθάρη. ὁ δὲ τῆς τούτων ἀρχῆς χρόνος οὐ γέγονε καθ' ὁλόκληρον τριετής.

περὶ τοῦ αἱρεσιάρχου μανιχαίου.

ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις Μάνης ὁ τρισκατάρατος ἐκ τῶν Περσῶν εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκουμένην παρεισφθαρείς, ἐν ταύτῃ τὸν οἰκεῖον ἰὸν ἐξήμεσεν, ἀφ' οὗ τὸ τῶν Μανιχαίων ὄνομα μέχρι τοῦ νῦν οὐκ ἐπέλιπεν. ὃς ποτὲ μὲν παράκλητον ἑαυτὸν καὶ πνεῦμα ὠνόμαζεν ἅγιον, ᾧ τὸ τῆς πονηρίας πνεῦμα περιφανῶς ἐγκατῴκιστο· ποτὲ δὲ Χριστὸν ἑαυτὸν ἐκάλει, ὁ ὑπὸ τῶν δαιμόνων εἰς λειτουργίαν ἐκείνοις χριστός, καὶ μαθητὰς ἐπήγετο δώδεκα, τῆς αὐτοῦ φλυαρίας κοινωνούς τε καὶ κήρυκας· οὓς ἐκ πολλῶν ἀθέων δογμάτων τῶν ἤδη ἀπεσβεσμένων αἱρέσεων συνεφόρησε.

περὶ πατριαρχῶν.

Διονυσίου μὲν τοῦ τῆς ἐν Ῥώμῃ πίστεως ποιμαίνοντος ἔτη ἐννέα ἐν ταύτῃ τῇ λειτουργίᾳ [illegible]νότος καὶ μεταστάντος, Φῆλιξ τὸν τῆς Ῥώμης ἱερατικὸν διεδέξατο θρόνον. τούτου δὲ μετὰ χρόνον θανόντος πενταετῆ, Εὐτυχιανὸς ἠξιώθη τῆς τῶν Ῥωμαίων ἐπισκοπῆς. οὗ καὶ δέκα μησὶ δίχα καὶ οὗτος ἐπισκοπεύσας, μετήλλαξε τὴν ζωήν, καὶ ἀντεισήχθη εἰς τὸ τῆς ποιμαντικῆς λειτουργήματος Γάϊος. ὃς περὶ ἀμφὶ τὰ πεντεκαίδεκα ἔτη προστάντος τῆς ἐκκλησίας, Μαρκελλῖνος διάδοχος γέγονεν. οὗτοι δὲ ὦσαν ἐν τοῖς χρόνοις τῶν διωγμῶν. ἐν δέ γε τῇ Ἀντιοχέων ἐκκλησίᾳ μετὰ Δόμνον ἐπισκόπησε Τίμαιος, τὸν δὲ Τίμαιον διεδέξατο Κύριλλος, καὶ μετὰ Κύριλλον Τύραννος ὁ θρόνος ἐδέξατο, καθ' ὃν ἡ τῶν ἐκκλησιῶν πολιορκία τῆς ἀκμῆς ἔσχηκε, καὶ ἡ τυραννὶς ἀφόρητος γέγονε. τῆς δὲ τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας μετὰ τὸν Ὑμέναιον προέστη Ζάβδας, οὗ μετ' οὐ πολὺ κοιμηθέντος, ἔρημον τὸν θρόνον Ἕρμων ἐκόσμησεν. ἐν δὲ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Μαξίμου τοῦ μετὰ Διονύσιον ἔτεσιν ὀκτωκαίδεκα τὴν ἱερουργίαν [illegible], τὸ χρεὼν λειτουργήσαντος, Θεωνᾶς ἐπισκόπησεν. ὃν διεδέξατο Πέτρος, ὃς καὶ τὸ τοῦ μαρτυρίου εἰλήφει γέρας, τὴν κεφαλὴν ἐκτμηθείς. αἱ μὲν οὖν τῶν ἀρχιερέων τότε διαδοχαὶ εἶχον οὕτως.

ΒΑΣΙ-

ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ ΚΑΙ Μαξιμιανοῦ.

Διοκλητιανὸς δὲ τὴν ἡγεμονίαν λαχὼν, ὃς Δαλμάτης μὲν ἦν τὸ γένος, πατέρων δ᾽ ἀσήμων, τινὲς δὲ ἀπελεύθερον αὐτὸν φασὶν Ἀνουλίνου συγκλητικοῦ, ὃς ἐξ ἁπλῶν στρατιωτῶν δοὺξ Μυσίας ἐγένετο· ἄλλοι δὲ κόμητα δομεστίκων αὐτὸν γενέσθαι φασί. δομεστίκους δὲ τινὲς τοὺς ἱππέας νομίζουσι. διαλεγόμενος δὲ τοῖς στρατιώταις, διεβεβαίου μὴ κοινωνῆσαι τῷ φόνῳ τοῦ Νουμεριανοῦ· καὶ ἐν τῷ ταῦτα λέγειν στραφεὶς πρὸς τὸν Ἄπρον ἔπαρχον ὄντα τοῦ στρατεύματος, οὗτος, ἔφη, ὁ ἐκείνου φονεύς· καὶ αὐτίκα τῷ μετὰ χεῖρας ξίφει αὐτὸν ἀνεῖλεν. ἐν δὲ τῇ Ῥώμῃ γενόμενος, τῶν τῆς ἀρχῆς πραγμάτων αὐ[illegible]τε ποιήσατο, καὶ τῆς τούτων ἥψατο διοικήσεως. ἀπιδὼν δὲ πρὸς τὸ τῆς βασιλείας ὑπέρογκον, κοινωνὸν αὐτῆς προσλαμβάνεται κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, ὡς καθ᾽ ἑτέρους κατὰ τὸ δεύτερον, Μαξιμιανὸν τὸν Ἑρκούλιον, μὴ ἑαυτὸν μόνον ἀρκοῦντα πρὸς τοσαύτης ἀρχῆς διοίκησιν λογισάμενος. ἄμφω τοίνυν συμπνεύσαντες, διωγμὸν ἐγείρουσι κατὰ Χριστιανῶν, τῶν πρὸ αὐτῶν γεγονότων ἁπάντων σφοδρότερόν τε καὶ ἀγριώτερον. ἐκθύμως γὰρ, μᾶλλον δὲ ἐμμανῶς, τὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ [illegible] ἐκ πάσης γῆς ἐξαλεῖψαι σωτήριον ὄνομα. ὅτι κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοσοῦτοι ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας ᾐνδρίσαντο, ὡς μηδ᾽ ἀριθμῷ σχεδὸν αὐτοὺς ὑπαχθῆναι ῥᾴδιον εἶν᾽· ἔργον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐτίθεντο σπουδαιότερον. Βούσιριν δὲ καὶ Κόπτον πόλεις Αἰγυπτιακὰς περὶ τὰς Θήβας οἰκουμένας εἰς ἀποστασίαν ἐκκλινασῶν, ὁ Διοκλητιανὸς ἐκστρατεύσας κατ᾽ αὐτῶν, εἷλέ τε καὶ αὐτὰς, καὶ κατέσκαψεν. εἶτ᾽ αὖθις Ἀλεξάνδρεια καὶ Αἴγυπτος ἀντῇραν χεῖρα Ῥωμαίοις, Ἀχιλλέως τινὸς εἰς τοῦτο τοὺς Αἰγυπτίους ὑπαγαγόντος· ἀλλὰ Ῥωμαίων αὐτοῖς ἐπελθόντων σὺν Διοκλητιανῷ, οὐκ ἀντέσχον ἐπὶ πολὺ, καὶ πολλοὶ τῶν αἰτίων τῆς στάσεως ἀνῃρέθησαν, καὶ αὐτὸς Ἀχιλλεύς. Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς, καίσαρας ἐχειροτόνησαν τοὺς ἑαυτῶν γαμβροὺς, ὁ μὲν Διοκλητιανὸς Μαξιμῖνον τὸν Γαλλέριον, τῇ οἰκείᾳ θυγατρὶ συζεύξας αὐτὸν Βαλλερίᾳ. ὁ δ᾽ Ἑρκούλιος Μαξιμιανὸς Κώνσταντα, ὃς ἐπεκλήθη Χλωρὸς διὰ τὴν ὠχρότητα, θυγατριδοῦν ὄντα Κλαυδίου τοῦ πρὸ μικροῦ βασιλεύσαντος, ὡς ἤδη μοι εἴρηται, καὶ αὐτὸς τούτῳ τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν κατεγγυήσας. καὶ ἄμφω δὲ τὼ καίσαρε τούτω γαμετὰς ἐχέτην· ἀλλὰ διὰ τὸ πρὸς τοὺς βασιλεῖς κῆδος, τὰς μὲν ἀπώσαντο, ταῖς δὲ τῶν βασιλέων θυγατράσι συνῴκησαν. Ἀμάνδου δέ τινος νεωτερίσαντος ἐν Γαλλίαις, Μαξιμιανὸς ἐκεῖσε γενόμενος, τὸν νεωτερισμὸν κατέστειλε. Κράσσον τε Βρεττανίαν κατέχοντα ἐπὶ ἐνιαυτοὺς τρεῖς ὁ ἔπαρχος ἀνεῖλεν Ἀσκληπιόδοτος· καὶ πέντε κινουμένων γεννῶν τὴν Ἀφρικὴν κατεχόντων, ὁ Ἑρκούλιος τούτους κατηγωνίσατο. ὁ δέ γε καῖσαρ Κώνστας ἐν ταῖς Γαλλίαις πρὸς Ἀλαμανοὺς μαχόμενος, τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡττήθη, καὶ νενίκηκε. πρότερον μὲν γὰρ τῶν Ἀλαμανῶν τῇ αὐτοῦ στρατιᾷ μετὰ ῥύμης ἐφορμησάντων σφοδρᾶς, εἰς φυγὴν ἐτράπησαν ἅπαντες, οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Κώνστας συναπεδίδρασκεν, ἑάλω ἂν παρὰ βραχύ. ὀπίσω γὰρ ἐρχόμενος, κεκλεισμένας εὗρε τὰς πύλας τῆς πόλεως. οἱ δὲ διώκοντες ἐγγίζοντες ἤδη ἕτοιμοι ἦσαν ἐκεῖνον συλλήψεσθαι, καὶ κἂν ἀπήχθη δέσμιος, εἰ μὴ σχοίνους ἐκ τοῦ τείχους ἄνωθεν καθιμήσαντες, ταύταις αὐτὸν ἀνιμήσαντο. οὕτω δὲ περισωθεὶς, καὶ τῆς πόλεως ἐντὸς γενόμενος, καὶ τὴν στρατιὰν ἀθροίσας αὐτίκα, καὶ λόγοις αὐτὴν παρακαλέσας εἰς ἀλκὴν διεγείρας, καὶ θάρσος οἷον ἐμ-

ὅτι Μαξιμιανὸν τὸν Ἑρκούλιον ὁ Διοκλητιανὸς κοινωνὸν προσλαμβάνει τῆς βασιλείας, καὶ περὶ τοῦ διωγμοῦ ὃν ἐκίνησαν.

ὅτι Ἀχιλλέα τινὰ ἀποστατοῦντα ὁ Διοκλητιανὸς ἀνεῖλε, παύσας ὁπλοταξίᾳ.

ὅτι τίνας γαμβροὺς αὐτῶν καὶ ἄμφω οἱ βασιλεῖς καίσαρας ἀνηγόρευσαν.

ὅτι τοὺς Ἀλαμανοὺς ὁ Κώνστας μαχόμενος ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ καὶ ἡττήθη καὶ ἐνίκησεν.

Imperium Diocletiani.

IMperiū autem Diocletianus est adeptus, natione Dalmata, obscuris ortus parentibus, & ,ut quidam tradūt, Anulini senatoris libertus, ex milite gregario Mysiæ dux euasit. alij uerò comitem domesticorū fuisse tradunt, quos nonnulli equites esse putant. Apud milites pro cōcione affirmauit, se cædis Numeriani non fuisse conscium. simulq; ad Aprū præfectū militum conuersus: Hic, inqt, illius percussor est. cumq; ense arrepto, interfecit. Romam cum uenisset, rerum administrationē suscepit: cōsiderataq; principatus amplitudine, siue quarto, siue, ut alij docent, secundo imperij anno, collegā Maximianum Herculiū adsciscit, tantæ moli rerum se unum imparem esse ratus. Ambo igitur consentientibus animis persecutionē contra Christianos instituerunt, superioribus omnib. uehementiorem & immaniorē. Summo enim studio, ac potius furore, Dei nostri Iesu Christi salutare nomē in omnib. delere terris sunt conati. Quo tempore tanta eorū qui pro Christi confessione in omnibus ciuitatib. & prouincijs fortiter occumberent, multitudo fuit, ut eorū infiri numerus ægrè posit. Hanc enim carnificinā cæteris rebus omnibus anteuertendā esse putabant. Busiridem uerò & Coptum urbes, Thebis Aegyptiacis uicinas, cum defecissent, Diocletianus cæpit atq; euertit. Pòst, Alexādria quoq; & Aegyptus Achille quodā autore arma contra Romanos sumpserunt: sed Diocletiano haud diu restiterūt, multiq; seditionis cōcitatores unà cum Achille pœnas dederūt. Diocletianus porrò et Maximianus, suum uterq; generū Cęsares declararunt: Diocletianus Maximinum Galleriũ, cui filiam Valeriam desponderat: Herculius Maximianus Constantem, qui à pallore Chlorus uocabaт̄, nepotē Claudij, qui paulo antè imperarat, ut iam exposui, despōsa filia Theodora. Quamuis autē ambo Cæsares uxores haberent, tamen repudiatis illis, imperatorū affinitatem prætulerūt. Maximianus in Gallias profectus, Amādi cuiusdā motum repressit. Crassum, qui Britanniā per trienniū occuparat, pręfectus Asclepiodotus sustulit. Quinq; Gentianos qui Africam occuparant, Herculius debellauit. Constans Cæsar in Gallijs aduersus Alemannos bellū gerēs, eodem die & uictus est, & uicit. Nam primùm cum Alemanni magno impetu in eius exercitū irruerent, terga omnes dederunt, quos dū Constans fuga postremus consequitur, parū abfuit quin portis iam clausis caperetur. ac planè ab hostib. comprehensus esset, in eum capiendū intentis, nisi funibus ex muro demissis attractus esset. Ita cōseruatus, atq; in urbē receptus, cōuocato statim exercitu, oratione habita, qua militū animis alacritatē ad rem strenuè gerendā attulit, ac fiduciā quandā quasi in-

Diocletiani natales.

Aper Numeriani percussor.

Maximianus Herculius collega Diocletiani.

Persecutio.

Aegyptiaca seditio.

Maximinus Gallerius. Constans Chlorus.

Seditiones, Gallica, Africana, Britānica, suppressæ.

Constantis Alemanica uictoria.

Gallerij Maximini Persica uictoria.

spirauit, statim duxit cōtra hostē, atq; illustri uictoria potitus est, circiter LX millib. Alemānorum cæsis. Apud Persas aūt regnauit Narses, q̄ septimus ab Artaxerxe numerat: cuius suprà facta est mētio, ut regni Persici instauratoris. Nā post hūc siue Artaxerxē, siue Artaxarē (utroq; enim nomine appellat) Sapores Persis imperauit. Hūc Hormisdas, Hormisdā Vararanes, Vararanē Vararaces secutus est. huic alius Vararanes successit, et post hos Narses regnauit. Cōtra hunc igitur Narsen, Syriā uastantem, Diocletianus per Aegyptū in Aethiopiā profectus, generum Gallerīū Maximinū, cum iustis copijs misit: à Persis uictū & profligatū, cū maiore exercitu ablegauit. Denuò igit hostes adortus, tam illustrem uictoriā adeptus est, ut acceptæ cladis ignominiā aboleret. Persarū certè quidem partem maiorem occidit, Narsem uulneratū usq; ad interiorē Persiā persecutus, eius uxores, liberos & sorores, ac multos illustres Persas cæpit, omniq; pecunia à Narse in militiā aduecta potitus est. Narses uerò ex uulnere recreatus, p legatos à Diocletiano & Gallerio, ut sibi mulieres & liberi redderent, & pacis fœdus feriretur, impetrauit, cū Romanis, rebus omnib. quas uolebant, cessisset. Alijs q̄q; multis bellis Diocletianus & Maximianus partim per se, partim p Cęsares & duces, psperè cōfectis, imperij fines amplificarunt.

Diocletianus rebus secūdis insolescit.

Quibus uictorijs elatus Diocletianus, se nō amplius, ut prius, à Senatu salutari, sed adorari uoluit: uestes suas & calceos auro, gēmis, margaritis exornauit, & imperatoria insignia maioribus sumptibus decorauit. Superiores enim imperatores cōsulari dūtaxat honore afficiebātur, & imperij insigne purpurā tantū gestabāt. Persecutione glicēte, uirisq; & mulierib. innumeris p Christi cōfessione morientibus, cum nihilominus magna fideliū multitudo superesset: hi tyrāni sub annū XIX imperij Diocletiani, edicta quouis terrarū mittebāt, quib. Ecclesię Christianorū dirui, libri cremari iubebant, et sacerdotes eorū, ut doctores & pręcones fidei, crudeliter interfici. Cæteros q̄ aut dignitatib. prædíti, aut in militiā ascripti essent, ignominiose ejici atq; exautorari. Priuatæ uerò conditionis homines, in seruitutē rapi.

Diocletianus & Maximianus Herculius, Christianos frustra persecuti, se imperio abdicant.

XX anno imperij Diocletiani exacto, ambo imperatores cōsentientibus animis imperio se abdicarūt, publicè profitētes, se molinego ciorū succūbere: sed apud eos quib. arcana sui pectoris credebāt, id ex desperatione facere se fatebant. Quia enim nec Christianos superare, nec prçcontū Christiani nominis extinguere possent, se nec imperio uelle frui. Cū autē ambo eodem die imperio se ex cōposito abdicassent, Diocletianus Nicomediæ, Maximianus Mediolani: ille Salonis in Dalmatia, quas patriā habebat, hic in Lucania uitā egit.

Persicus triumphus.

Prius tamen de Persis Romę triumpharūt, in q̄ triūpho Narsis uxores, liberos & sorores, aliarūq; gentiū duces duxerūt, omnesq; diuitias ex Persia apportatas.

πνεύσας αὐτῷ, ἐξάπινα ἐλθὼν, καὶ συμμίξας τοῖς πολεμίοις νικᾷ νίκην περιφανῆ, ὥστε περὶ ἑξήκοντα χιλιάδας ἐκείνων πεσεῖν. Περσῶν δὲ Ναρσῆς ἐβασίλευσεν, ὃς ἕβδομος ἀναγέγραπται βασιλεῦσαι Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου, οὗ πρόσθεν ὁ τῆς ἱστορίας συγγραφεὺς ἐμνημόνευσεν, ὡς αὖθις Πέρσαις ἀνανεωσαμένου τὴν βασιλείαν. μετὰ γὰρ τὸν Ἀρταξέρξην τοῦτον, ἢ τὸν Ἀρταξάρην, διώνυμον ὄντα, Σαπώρης ἦρξε Περσῶν, καὶ μετ' ἐκεῖνον Ὁρμίσδας, εἶτα Οὐαραράνης, καὶ μετὰ τοῦτον Οὐαραράκης, καὶ αὖθις ἄλλος Οὐαραράνης, καὶ ἐπὶ τούτοις Ναρσῆς. τὸν Ναρσῆν οὖν τοῦτον τότε τὴν Συρίαν ληιζόμενον, τὸν ἴδιον γαμβρὸν τὸν Γαλλέριον Μαξιμῖνον ὁ Διοκλητιανὸς διὰ τῆς Αἰγύπτου ἐπὶ τοὺς Αἰθίοπας ἀπιὼν, συμβαλεῖν αὐτῷ μετὰ δυνάμεως ἀξιομάχου ἐξέπεμψεν. ὃς καὶ συμμίξας τοῖς Πέρσαις, ἡττήθη καὶ ἔφυγεν. αὖθις δὲ μετὰ πλείονος αὐτὸν ὁ Διοκλητιανὸς ἐξέπεμψε στρατιᾶς. συμβαλὼν οὖν αὖθις πάλιν, οὕτως ἐνίκησεν, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἧτταν ἀνακαλέσασθαι. τούς τε γὰρ πλείονας ἀπέκτεινε τῶν Περσῶν, καὶ τὸν Ναρσῆν τρωθέντα μέχρι τῆς ἐνδοτέρας Περσίδος ἐδίωκε, καὶ τὰς τούτου γυναῖκας καὶ τοὺς παῖδας καὶ ἀδελφὰς αἰχμαλώτους ἀπήγαγε, καὶ χρήματα ὅσα ἐπήγετο ὁ Ναρσῆς στρατευόμενος ἐχειρώσατο, καὶ πολλοὺς τῶν ἐν Πέρσαις περιφανῶν. ἀναρρωσθεὶς δὲ ἐκ τοῦ τραύματος ὁ Ναρσῆς, πρεσβείας πρὸς Διοκλητιανὸν καὶ Γαλλέριον ἐποιήσατο, τοὺς παῖδας καὶ τὰς γυναῖκας ἀποδοθῆναι αὐτῷ ἀξιῶν, καὶ σπονδὰς γενέσθαι εἰρηνικάς. καὶ ἔτυχε τῆς αἰτήσεως, ἐκστὰς τοῖς Ῥωμαίοις ὅσων ἐβούλοντο. καὶ ἄλλους δὲ πολλοὺς πολέμους κατώρθωσαν Διοκλητιανὸς καὶ Μαξιμιανὸς, τοὺς μὲν δι' ἑαυτῶν, τοὺς δὲ διὰ στρατηγῶν, καὶ τοὺς ὅρους τῆς βασιλείας ἐπλάτυναν. ἐφ' οἷς ἐπαρθεὶς ὁ Διοκλητιανὸς καὶ μέγα φρονήσας, οὐκέτι προσαγορεύεσθαι παρὰ τῆς γερουσίας ὡς πρώην ἠνείχετο, ἀλλὰ προσκυνεῖσθαι ἐθέσπισε, καὶ τὰς ἐσθῆτας ἑαυτοῦ, καὶ τὰ ὑποδήματα χρυσῷ καὶ λίθοις καὶ μαργάροις ἐκόσμησε, καὶ πλείονα πολυτέλειαν τοῖς βασιλικοῖς παρασήμοις ἐνέθετο. οἱ πρώην γὰρ βασιλεῖς κατὰ τοὺς ὑπάτους ἐτιμῶντο, καὶ τῆς βασιλείας παράσημον μόνον εἶχον πορφυροῦν περιβόλαιον. τοῦ διωγμοῦ δὲ ἐπιταθέντος, καὶ ἀναριθμήτων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας θνησκόντων, καὶ τῶν πιστῶν ἔτι πλεοναζόντων, ἐκμανέντες οἱ τύραννοι, ἔτει περὶ τὸ ἐννεακαιδέκατον ὄντος τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας θεσπίσματα πανταχοῦ διεπέμψαντο, καθαιρεῖσθαι καὶ κατασκάπτεσθαι τὰς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίας κελεύοντα, καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κατακαίεσθαι, καὶ τοὺς ἱερεῖς αὐτῶν ὡς διδασκάλους καὶ κήρυκας τῆς πίστεως ἀσυμπαθῶς προσαπόλλυσθαι. τοὺς δ' ἄλλους τοὺς ἐν ἀξίαις ἢ στρατείαις καταλεγομένους ἀτίμους ἐξελαύνεσθαι καὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς στρατείας, τοὺς δὲ τύχης ἰδιώτιδος ὄντας δουλοῦσθαι. εἰκοστὸν δὲ ἐνιαυτὸν ἀνύσαντος ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐκ συμφώνου ἄμφω τὼ αὐτοκράτορε τὴν βασιλείαν ἀπέθεντο, δημοσίᾳ μὲν τὸν ὄχλον τῶν πραγμάτων ἀποσκευάζεσθαι λέγοντες, οἷς δὲ τὰ τῆς καρδίας ἐξεκάλυπτον κρύφια, ἐξ ἀπονοίας ὡμολόγουν ἀποτίθεσθαι τὴν ἀρχὴν, ὅτι μὴ περιγενέσθαι Χριστιανῶν ἠδυνήθησαν, μηδ' ἀποσβέσαι τὸ Χριστώνυμον κήρυγμα, μηδὲ τῆς βασιλείας ἀπολαύειν αἱρούμενοι. ἀπεθέμεθα δὲ τὴν ἀρχὴν κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐκ συνθήματος, ὁ μὲν ἐν Νικομηδείᾳ, ὁ δὲ Μαξιμιανὸς ἐν Μεδιολάνῳ, καὶ ἰδιωτεύσαντες, Διοκλητιανὸς μὲν ἐν Σάλωνι πόλει τῆς Δαλματίας διῆγεν, ἥτις ἦν αὐτῷ καὶ πατρίς, ὁ δ' Ἑρκούλιος ἐν Λουκανίᾳ. πρὸ δὲ τῆς ἀποθέσεως τῆς ἀρχῆς τὴν ἐπὶ τῇ νίκῃ τῶν Περσῶν ἐπιτελέσαντες ἐν Ῥώμῃ κατήγαγον θρίαμβον, ἐν ᾧ τάς τε τοῦ Ναρσοῦ γαμετὰς καὶ τὰ τέκνα καὶ τὰς ὁμαίμονας εἰσεκόμισαν, καὶ ἀρχηγοὺς ἑτέρων ἐθνῶν, καὶ τὸν πλοῦτον ὅσον ἐκ Περσῶν ἐληίσαντο.

Ὅτι Ναρσῆς ἕβδομος ἐβασίλευσε Περσῶν ἀπὸ Ἀρταξέρξου τοῦ ἀνανεώσαντος τὴν ἀρχὴν, καὶ ὅτι ὁ Γαλλέριος ἡττηθεὶς πρῶτον, εἶτα ἐνίκησεν.

Ὅτι ἐπαρθεὶς ὁ Διοκλητιανὸς προσκυνεῖσθαι ἀπῄτει, καὶ λίθοις καὶ μαργάροις ἑαυτὸν ἐκόσμει.

Ὅτι ἀπέθεντο τὴν ἀρχὴν ἄμφω ἐν ταὐτῷ, ἰδιωτεύσαντες.

Ὅτι ἐπὶ τῇ κατὰ Περσῶν νίκῃ ἐθριάμβευσαν.

ἀλλ' ἐν

[illegible]

Etymologis triumphi.

Haud uerò abs re fuerit explicari, unde triūphi nomen sumptū sit, ac id quidem à Thrijs, quę ficulna folia sunt, factū putant. Priusq̃ enim personas scenici excogitassent, ficulnis folijs facies uelati, dicteria uersib. iambicis proferebãt. Eandem & milites in uictoriæ festiuitate licentiam eodem ornatu in uictores usurpabant, atq̃ hinc triūpho nomen esse factū autumant. alij uerò ex eo, q̃ tribus cõstet ordinibus, senatu, populo, & militibus, unà incedentibus, literarum in Gręco uocabulo θρίαμβος nõnulla mutatione facta. Ea igitur uictorię festiuitate peracta, Imperatoriam potestatem in Cęsares transtulerũt. & partiti imperiũ, Orientalem partem unà cum Illyrico Gallerio Maximino assignarũt: Cõstanti Chloro prouincias occidentales, unà cum Africa attribuerunt. His ita gestis, milites prætoriani filiũ Herculij Maximiani Maxentiũ Romæ imperatorem declararunt. Ex his tribus igitur, Cõstans in Britannijs, Cottijs alpib. & Gallijs dominans, Christi cultores admodum clementer tractauit, atque adeò subditos suos omnes: & pecuniæ contemptor fuit.

Constantii moderatio.

Sed Maximinus Orientis Imperator, tum Christianos acerrimè persecutus est, tum cęteris subditis grauissimus fuit. Nã cum libidine arderet, ac summus adulter esset: nõ priuatæ conditionis solum mulieres ad stupra rapiebat, sed etiam illustrium uirorũ coniuges à maritis per uim auulsas, expleta libidine sua domum remittebat: diuinationibus adeò deditus, ut nullam rem minimam ijs inconsultis susciperet, & arcanorũ illorum patratorib. honorẽ haberet. Hic pios homines ad internecionẽ condemnauit, eorumq̃ facultates publicauit, nullo alio crimine insontibus obiecto, pręterq̃ Dei cognitione & fide in Christũ.

Maximini sæuitia & libidines.

Maxentius uerò Romę nihilo clemẽtior tyrannus fuit, sed ęquè ut Maximinus, imperiũ administrauit, in proximos quosq̃ Christianos insaniendo, & omnibus ęrumnis exagitando, summaq̃ perfidia in omnes suos subditos grassando. Nã & multos claros uiros nullo iusto iudicio occidebat, & nobiles matronas ac uirgines indies per summã contumeliam cõstuprabat, et locupletib. bona per iniuriã eripiebat, & subditos nouis, ijsq̃ grauibus exactionib. atterebat.

Maxentii grassationes.

Hic aliquando Romæ nobilissimæ castęq̃ matronę, quę uiro illustri nupta erat, immodesto amore correptus, taliũ operum ministros ad eam adducendã misit. Quæ cum lenones ædib. suis astare uideret, aduentusq̃ causa cognita, citra ullam deprecationẽ ad tyrannũ abeundũ esse intelligeret (nã maritus mortis metu attonitus, ab illis abduci mulierẽ patiebatr) neq̃ ullum aliunde auxiliũ expectaret: exiguam moram postulauit, ut se exornaret prius, quàm abiret. Colebat autem Christũ, & diuino mysterio initiata erat. Ingressa igitur cubiculum, remotis arbitris, sibi necem consciuit, ut contumeliæ expers modestiam conseruaret, uoluntariã mortem amplexa, cadauere lenonibus & nefario amatori relicto.

Pudicitia uita charior.

[illegible]

Diocletiani obitus.

His ita imperantib. Diocletianus & Maximianus in uita priuata obierunt: etsi de illorum obitu scriptores nō consentiunt. nam Eusebius Ecclesiasticæ historiæ lib. VIII. Diocletianū mentis errore affectū, & diuturno morbo tabescentem, miseram animā uiolenter eructasse scribit: Maximianum uerò Herculium laqueo sibi necem consciuisse. Alij uerò tradunt eos, cum depositæ potestatis pœniteret, in conatu recuperandi imperij deprehensos, & senatusconsulto interfectos esse. Sunt etiam qui dicant, Herculium rursus imperiū desiderantem, consilium cum Diocletiano de eo recuperando communicasse: eoq; conatū illum recusante, curiā ingressum dixisse, filium suū reipublicæ gerēdæ esse imparem. Militibus aūt ijs uerbis ad iram concitatis, quasi imperium sibi uēdicaret: periculo territum, negasse id se in animo habuisse, sed militum animos ut erga filium suum affecti essent, periclitari uoluisse: itaq; sedasse tumultum. Deinde in Gallias ad Constantinū Magnum, qui Faustā filiam eius & ipse in matrimonio haberet, abijsse, ac in regno eius per insidias sibi uendicādo ibi quoq; deprehensum, eoq; conatu delectum, tum demū uitam laqueo finiuisse. Venim isti uno quopiam modo ex his, naturę debitum persoluerunt.

Herculij Maximiani interitus.

Constantis obitus.

Constans autē undecimo anno in imperio exacto, ex quo Cæsar appellatus fuerat, potestate clemēter & humaniter usus, in Britannia extremū diem clausit, cū luctu subditorum, bonitatem eius desiderantiū: filio natu maiore, Magno uidelicet Cōstantino, ex priore cōiuge, imperij successore declarato. Habuit enim ex secunda quoq; Herculij filia Theodora alios filios, Constantinū, Anaballianū & Constantium. Sed Magnus Constantinus prælatus est, q̄ hi patri ad imperium inepti esse uidebantur. Imò totum negocium diuinæ prouidentiæ fuit, salutari præconio ac potius omnibus Romani imperij subditis cōsulentis, ut per eum tyrannides destruerentur. Fertur enim, Constanti ægrotanti, & ob cæterorū filiorum ineptam indolem mœsto, angelus astitisse, qui iuberet, ut Constantino relinqueret imperium. Hunc igitur Constantinum pater, adolescentem etiamnum, Gallerio dedisse obsidem memoratur, ut interim etiā in re militari exerceretur. qui cum ei ob ingenij dexteritatem ex inuidia insidias strueret, in pugna Sarmatica mandari, ut barbarorum ducē armis insignem aggrederetur. Constantinum uerò paruisse, eumq; correptū, uiuentem ad Galleriū portasse. Deinde leonē immanem & cruentam belluam iussisse subsistere: illum uerò id quoq; certamen, quamuis non sine periculo, diuina tamē gratia incolumem obijsse. Vnde cum Gallerium inuidere sibi atq; insidiari intellexisset, noctu cum ijs quibus fidebat, fuga elapsum ad patrem redijsse: eoq; pacto & periculum euasisse, & paterno imperio potitum esse.

Constantinus Magnus.

Constantinus. Anaballianus. Cōstantius.

Angelus Cōstanti uisus.

Constantini adolescētia.

οἱ μὲν οὖν οὕτως ἦρχον. Διοκλητιανὸς δὲ καὶ Μαξιμιανὸς ἰδιωτεύοντες ἔθανον. περὶ δὲ τῆς σφῶν τελευτῆς διαφωνοῦσιν οἱ συγγραφεῖς. ὁ μὲν γὰρ Εὐσέβιος ἐν τῷ ὀγδόῳ λόγῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ἔκστασιν τὸν Διοκλητιανὸν ὑποστῆναι λέγει φρενῶν, καὶ νόσῳ χρονίᾳ τὸ σῶμα κατασκελετευθέντα, βιαίως τὴν ἀθλίαν αὐτοῦ ψυχὴν ἀπερεύξασθαι. τὸν δέ γε Μαξιμιανὸν τὸν Ἑρκούλιον ἀγχόνῃ ἑαυτὸν τῆς ζωῆς ὑπεξαγαγεῖν. ἱστοροῦσι δὲ οὐχ οὕτως ἕτεροι τούτους θανεῖν, ἀλλὰ μεταμεληθέντας, καὶ τῆς ἀρχῆς αὖθις ἀντιλαβέσθαι βουλομένους, φωραθῆναι, καὶ δόγματι τῆς συγκλήτου ἀναιρεθῆναι. φασὶ δὲ καὶ οἱ τὸν Ἑρκούλιον λέγουσι τῆς βασιλείας αὖθις ἐφιέμενον, τῷ Διοκλητιανῷ κοινώσασθαι τὸ αὖθις περιθέσθαι τὴν βασιλείαν ἀναλαβεῖν. τὸν δὲ παραιτήσασθαι, ἐκεῖνον δὲ πρὸς τὸ τῶν Ῥωμαίων παρελθόντα φάναι συνέδριον, μὴ ἀρκεῖν τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὴν τῶν κοινῶν πραγμάτων διοίκησιν. κινηθέντων δὲ τῶν στρατιωτῶν, πρὸς θυμὸν ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτοῦ ὡς σφετεριζομένου τὴν ἀρχήν, τὸν Ἑρκούλιον τὸν κίνδυνον δείσαντα, μὴ οὕτω γνώμης ἔχειν, εἰπεῖν, ἀλλὰ διάπειραν τῶν στρατευομένων ποιούμενον, ὅπως ἔχουσι πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ διαθέσεως, ταῦτα εἰπεῖν· καὶ οὕτω καταστεῖλαι τὸν θόρυβον τῶν στρατιωτῶν. εἶτα εἰς Γαλλίας ἐλθεῖν πρὸς τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, κηδεστὴν αὐτοῦ καὶ αὐτὸν ὄντα ἐπὶ Φαύστῃ τῇ αὐτοῦ θυγατρί, κἀκείνῳ ἐπιβουλεύοντα, καὶ παρελόμενον τὴν ἐκείνου βασιλείαν λαβεῖν. γνωσθῆναι δὲ κἀκεῖσε, καὶ ἀποπεσεῖν τοῦ ἐγχειρήματος, καὶ οὕτως ἀπάγξασθαι. ἀλλ' οὗτοι μὲν ἑνί γε τῷ τρόπῳ τῶν εἰρημένων τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησαν. Κώνστας δὲ ἑνδέκατον ἔτος ἤδη αὐτὸς ἔχων τῇ ἀρχῇ, ἐξ ὅτου καῖσαρ ἀνηγορεύθη, καὶ ἠπίως ἄρξας καὶ προσηνῶς, ἐν Βρεττανίαις διάγων, καταλύει τὴν ζωήν, πόθον ἑαυτοῦ τοῖς ὑπ' αὐτὸν καταλελοιπὼς διὰ τὴν χρηστότητα, πρότερον τὸν πρεσβύτερον τῶν οἰκείων υἱῶν τῆς ἀρχῆς καταστήσας διάδοχον, τὸν μέγαν δηλαδὴ Κωνσταντῖνον, ὃν ἐκ τῆς προτέρας αὐτοῦ ἐγείνατο γαμετῆς. εἶχε δὲ κἀκ τῆς δευτέρας τῆς τοῦ Ἑρκουλίου θυγατρὸς Θεοδώρας, καὶ ἑτέρους υἱούς, Κωνσταντῖνον, Ἀνιβαλλιανὸν καὶ Κωνστάντιον. προτετίμητο δὲ τούτων ὁ μέγας Κωνσταντῖνος, ὅτι ἐκεῖνοι τῷ πατρὶ ἀνεπιτήδειοι πρὸς τὴν βασιλείαν ἐκρίθησαν. τὸ δ' ὅλον ἦν ἐκ θεοῦ οἰκονομηθὲν ὑπὲρ τοῦ θείου κηρύγματος, ἢ μᾶλλον καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν τῇ τῶν Ῥωμαίων ὑποκειμένων ἀρχῇ, ἵνα δι' αὐτοῦ καταλυθῶσιν αἱ τυραννίδες. λέγεται γάρ, ὅτι νοσοῦντι τῷ Κωνσταντίῳ καὶ ἀθυμοῦντι διὰ τὴν ἐπὶ τοῖς ἄλλοις παισὶν ἀτυχίαν, ἄγγελος ἐπέστη, ὑπὸ Κωνσταντίνῳ κελεύων τὴν ἐξουσίαν καταλιπεῖν. τοῦτον δὴ τὸν Κωνσταντῖνον ὁ πατὴρ μειράκιον ὄντα, τῷ Γαλλερίῳ εἰς ὁμηρείαν παρέσχετο, ἵν' ὁμηρεύων ἅμα καὶ πρὸς ἄσκησιν γυμνάζοιτο τῆς τέχνης τῆς στρατιωτικῆς. ὁ δὲ περιδέξιον τοῦτον ὁρῶν, καὶ φθονῶν, αὐτῷ ἐπεβούλευε. καὶ πρῶτον μὲν τοῖς Σαρμάταις μαχόμενος, ὑπὸ ἐκείνων ἀρχηγῷ ἐκ τῆς πανοπλίας ἐπισήμῳ τυγχάνοντι προσέταξεν ἐπελθεῖν. ὁ δὲ καὶ ἐπῆλθε, καὶ ἁρπάσας αὐτὸν ζῶντα, τῷ Γαλλερίῳ ἐκόμισεν. ἀπελθόντα φοβερόν τινα θῆρα καὶ παλαμναῖον ἐκέλευσε δέξασθαι. ὁ δὲ καὶ τοῦτον τὸν ἆθλον ἤνυσεν ἐπικινδύνως μέν, τῆς θείας δέ γε χάριτος συντηρούσης αὐτόν. γνοὺς δ' ἐντεῦθεν φθονούμενος παρὰ τοῦ Γαλλερίου, καὶ ἐπιβουλευόμενος, νυκτὸς μετά τινων οἷς ἐθάρρει ἀπέδρα, καὶ πρὸς τὸν πατέρα ἐπανελήλυθε. καὶ ὁ μὲν οὕτως τὸν κίνδυνον διαπέφευγε, καὶ τῆς πατρῴας βασιλείας ἠξίωτο.

περὶ τῆς τελευτῆς Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ.

πλανᾶται αὐτός.

ἀναγόρευσις τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου.

ὅτι ἐξ ἀποκαλύψεως ὁ πατὴρ τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον ἐβασίλευσεν.

ὅτι ὁμηρεύων παρὰ Γαλλερίῳ ὁ Κωνσταντῖνος ἐπεβουλεύετο παρ' ἐκείνου.

Βασιλεία Μαξιμίνου.

Μαξιμῖνος δὲ κοινωνὸν τῆς ἀρχῆς τὸν λικίννιον προσειλήφει, ἐκ Δακῶν ἕλκοντα τὴν τοῦ γένους σειρὰν, καὶ γαμβρὸν ὄντα ἐπ᾽ ἀδελφῇ τοῦ μεγάλου κωνσταντίνου. κοινωνὸν δὲ τῆς βασιλείας αὐτὸν ποιησάμενος, τὸν μὲν ἐν τῷ ἰλλυρικῷ καταλέλοιπεν, ἵν᾽ ἀμύνῃ τοῖς θρᾳξὶν ὑπὸ βαρβάρων ληϊζομένοις. ἐκεῖνος δὲ εἰς ῥώμην ἀφίκετο, μαχούμενος πρὸς μαξέντιον. ἅτε δὲ οὐκ οἰκείως ὑπόπτως ἔχων στρατιώτας, καὶ φοβηθεὶς μὴ προδῶνται τῷ ἐχθρῷ, ἀπέστη τῆς μάχης, καὶ ἀνεχώρησε. μεταμεληθεὶς δὲ ἐπὶ τῇ προσλήψει τοῦ λικιννίου, πρότερον μὲν λαθραίως αὐτῷ ἐπεβούλευεν, εἶτα καὶ μάχην κατ᾽ αὐτοῦ εἰς τοὐμφανὲς συνεστήσατο. καὶ συμβαλὼν αὐτῷ ἐτράπετο, καὶ ἡττώμενος ἔφυγε, καὶ ἐν τῇ φυγῇ ἑαυτὸν διεχρήσατο. οἱ μὲν οὖν οὕτω τέλει καταλῦσαι τὴν ζωὴν ἱστορήκασι τὸν μαξιμῖνον. οἱ δὲ κατὰ χριστιανῶν αὐτοῦ ἐκμανέντα μετελθεῖν τὴν θείαν δίκην παραδεδώκασιν. ἕλκος γὰρ ἐνσκῆψαι αὐτοῦ περὶ τὸν βουβῶνα καὶ τὴν αἰδοῖ χαλεπώτατον, τὰ τῆς ἀκολασίας αὐτοῦ ἀποβοσκόμενον ὄργανα. ἐκ δὲ τῆς σήψεως τούτων καὶ σκώληκας ἀναβράσσεσθαι, καὶ εἶναι τὸ πάθος ἀνίατον. ἰατρῶν δὲ οἱ μὲν αὐτόθεν ἀπαγορεύοντες τὴν ἐγχείρησιν, ὠμῶς ἀπεσφάττοντο, οἱ δὲ ἀποχρήσαντες μὲν, μὴ δυνάμενοι δὲ ἀκέσασθαι, κτεινόμενοι ἀπώλλυντο, ὅτι μὴ κατορθοῦν ἀδυνάτων. ὀψὲ δὲ ὑποπτεῦσαι τὸν τύραννον διὰ τοὺς ἀδίκους φόνους τῶν τὸν χριστὸν σεβομένων ποινὰς δίκλω, καὶ ἐκτεθῆναι διατάγματα πανταχοῦ, κελεύοντα παῦσαι τὸν κατὰ χριστιανῶν διωγμὸν, καὶ ζῆν ἐκείνους καὶ θρησκεύειν ὡς βούλοιντο, εὔχεσθαί τε ὑπὲρ αὐτοῦ. κἀντεῦθεν δὲ διττοὶ λέγονται λόγοι. ὁ μὲν γὰρ, ἀπαλλαγῆναι αὐτὸν τοῦ πάθους παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα φησὶν, εἶτ᾽ αὖθις ἐπεγεῖραι τὸν διωγμὸν, καὶ ἀδιόρθωτον μεῖναι, ἕως οὗ τὸ ἐν χειρὶ κυρίου ποτήριον τὴν τρυγίαν ἐξέπιεν. ὁ δὲ ἕτερος ἀρνεῖται τὴν ἀσεβῆ τὴν ἀνάῤῥωσιν, ὡς ἐκ τῆς εἰρημένης τελευτήσαντι νόσου, καὶ ἀνερευγόντι ἐκ τοῦ στόματος σκώληκας. ὁ μὲν οὖν καθ᾽ ἕνα τρόπον τῶν ἱστορηθέντων βιαίως ἀπέῤῥηξε τὴν ζωήν. ἐν δὲ τῇ ῥώμῃ τῆς τῶν πιστῶν ἐκκλησίας προέστη μετὰ μαρκελλῖνον ἐν ἔτεσι δυσὶ τῇ λατρείᾳ ἐκπλήσαντα εὐσέβιος, ὃν μετὰ ἐνιαυτὸν θανόντα διεδέξατο μιλτιάδης, καὶ ἐπὶ τέσσαρσι προστάντος ἐνιαυτοῖς τῆς ἐν ῥώμῃ πιστῶν τοῦ μιλτιάδου, σίλβεστρος διάδοχος γέγονεν. ἐν ἀντιοχείᾳ δὲ μετὰ τύραννον ἔτη ἐπισκοπήσαντα τρισκαίδεκα τὸν, προεχειρίσθη βιτάλιος, καὶ τοῦτον ἑξαετῆ [illegible] σαντα διεδέξατο φιλογένης, κἀκείνῳ πέντε ἀνύσαντι τῶν ἐνιαυτῶν, γέγονε παυλῖνος διάδοχος. τῆς δ᾽ ἱεροσολύμων μετὰ ζαβδᾶν ἐπὶ δέκατον λελειτουργηκότα ἐνιαυτὸν, ἕρμων ἐκληρώσατο τὸν θρόνον τὸν ἀρχιερατικόν. τῆς δ᾽ ἀλεξανδρείας μετὰ τὸν ἱερομάρτυρα πέτρον δέκα ἔτεσιν ἐφ᾽ ἑνὶ τὸν τῆς ἀρχιερωσύνης θρόνον κοσμήσαντα, ἀλέξανδρος τὴν ἀρχιερωσύνην ἔσχηκεν. ἐν δὲ ῥώμῃ μετὰ σίλβεστρον ἐπ᾽ ἔτεσι λελειτουργηκότα εἴκοσι καὶ ὀκτὼ, ἰούλιος προέστη τῆς ἐκκλησίας ἔτη πεντεκαίδεκα, μεθ᾽ ὃν λιβέριος ἕκτον ἤνυσεν ἐνιαυτὸν, κἀκεῖνον διεδέξατο δάμασος, ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἐνιαυτοὺς ποιμάνας τοὺς πιστοὺς. καὶ τοῦτον σιρίκιος, ἔτη λειτουργήσας ἑξκαίδεκα. εἶτα προεχειρίσθη ἰννοκέντιος, ἐν πεντεκαίδεκα ἐνιαυτοῖς διδάξας τὸν τοῦ κυρίου λαόν. καὶ ζώσιμος τῷ θρόνῳ τῆς ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐνιδρύετο θανόντος ἰννοκεντίου. ὃν δωδέκατον ἀνύκοντα ἐνιαυτὸν κελεστῖνος διεδέξατο, ἐπ᾽ ἔτη τῇ ἀρχιερωσύνῃ δέκα ἐνδιαπρέψας. τούτου ξύστος διάδοχος γέγονεν, ὀγδόην ἐνιαυτὸν διαρκέσας ἔτη.

θάνατος μαξιμίνου.

περὶ πατριαρχῶν.

Maximini imperium.

Maximinus Licinium, natione Dacum, qui Constantini Magni sororem in matrimonio habebat, imperij collegā ascituru, in Illyrico reliquit, ut Thracibus qui à barbaris uexabantur, opē ferret. Ipse Romam profectus est, ut cum Maxentio pugnaret. Deinde quum suis militibus diffideret, metuens ne ad hostem transirēt, omisso bello recessit. ac Liciniū, quia collegā eū asciuisse pœnituerat, primum clàm per insidias, deinde aperto Marte adortus, in fugam uertit, in qua seipsum interemit. Et hoc modo Maximinū perijsse, quidam tradunt. Alij autores sunt, eum furore quodā cōtra Christianos grassantē, diuinæ uindictæ pœnas dedisse, hulcere grauissimo circa bubonē & pudenda orto, quod instrumēta libidinis eius consumpserit, nā ex ea putrefactione etiā uermes erupisse, & malū fuisse immedicabile. Medicos aūt, qui conatū faciendæ medicinę statim uetuerint, crudeliter esse iugulatos: qui uerò curatione suscepta nihil profecerint, immanissimè trucidatos, qꝫ ca præstare non possent, quę artis facultatē superarent. Serò tandem suspicatū tyrannū, se iniustarum cædium cultorū Christi dare pœnas, ubiqꝫ edictis propositis persecutionē Christianorum inhiberi, atqꝫ illos uiuere ac Deū suo arbitratu colere, & ꝑ ipsius salute uota facere iussisse. Atque hic etiā duplex rumor ortus est. Nā alij tradūt, pręter omnē spem eo morbo liberatū, renouasse persecutionē nō mutatis moribus, donec poculi q̄d Dominus manu tenet, fecē exhauserit; alij ualetudinē recuperatā negātes, ex eo malo impiū decessisse tradūt, ac uermes etiā per os reiecisse. Vno certo ex his modis uitā abrupit. Romæ cœtui fideliū post Marcellinū, duobus annis sacerdotio functū, Eusebius præfuit: cui post annū mortuo, successit Miltiades. qui cū fidelib. quadrienniū pręfuisset, Syluestrū successorem reliquit. Antiochię post tyrannū XIII annis episcopatu functū, delectus est Vitalis. Huic post sexenniū successit Philogenes. atqꝫ is q̄qꝫ annis V exactis, Paulinū habuit successorē. Hierosolymis post Zabdā, qui ministeriū ad decimum annū obijt, Hermon pontificiā sedem est sortitus. Alexandrię post S. martyrem Petrum, qui pontificiā sedem per annos XI ornarat, Alexander pontificatū obtinuit. Romæ Syluestro per annos XXVIII episcopatu functo, Iulius ecclesiæ XV annis pręfuit. Post quē Liberius sextum absoluit annū. eiqꝫ successit Damasus, qui XXVIII annos fideles pauit. Hunc Siricius secutus, annis XVI ministerium obijt. Deinde Innocentius est electus, qui populum Domini per annos XV erudijt. Quo mortuo, Zosimus in ecclesiæ Romanæ solio est collocatus: cui duodecimo anno exacto successit Cœlestinus; qui annis decem in pontificatu claruit. Huius successor fuit Xystus, qui VIII annos durauit. Deinde

Licinium.

Maximini interitus.

Episcoporum successiones.

Deinde Leo in eius locum suffectus est, qui ueram doctrinā per annos XXIIII defendit. Leone defuncto, Hilario in sede collocatus est: qui VI annis expletis, electioni Simplicij locum fecit. qui & ipse anno XIX ministerij decessit. In eius locum introductus est Felix: qui nono anno defunctus, Gelasio honorē reliquit per quinquennium fruendū. Post eum Anastasius est electus: qui anno quarto elapso, Symmachū successorem habuit. qui cum annos XII in pontificatu exegisset, Hormisdas est electus. Sed hic quoque decimo anno ministerij mortē obijt. Romanæ uerò Ecclesiæ sedes Ioannē in triennium suscepit. Post quem Felix Romanis fidelibus præfuit, quatuor annos eo honore gauisus. Deinde Bonifacius per bienniū episcopatū gubernauit. Post hunc Agapetus designatus est, qui cum summi pastoris Christi gregē Romanum duobus annis & ipse pauisset, naturæ debitum persoluit. Romæ autē pontifex electus est Syluerius: unoque anno pontificatu functus, uitā exegit. Huius successor Vigilius, cum XVIII annis ecclesiæ prefuisset, in eius locū suffectus est Pelagius. qui quinque annis obito ministerio, decessit. Romana uerò sedes Ioannē in VIII annos suscepit, & post hunc Gregorium in annos XV. Post hunc perpetua sedes eorū qui Romanæ Ecclesiæ præfuerunt, non reperitur. Antiochiæ uerò Cœlesyriæ Eustathius Paulino, qui ministerio quinquenniū uacarat, successit. Cū Eustathius fideles annos XVIII pauisset, Euphronius per annos VIII ministrauit. Post quē Phlacitus XII expleuit annos. Deinde Stephanus Arij sectator, Ecclesiæ per triennium se ingessit. Post hunc introductus est Leontius, qui VIII anno episcopatus mortē obijt. Post hunc Antiochenæ ecclesiæ Eudoxius alterum annum præfuit. Post Eudoxium Arrianus quartum annum fuit episcopus. Post hūc Meletius annos XXV. Post hunc Flauianus Christianis annos XXVI præfuit. Deinde Theodotus ministerium suscepit, in eoque annos IIII exegit. In huius locum Ioannes introductus, per annos XVIII durauit. Pro Ioāne Domnus electus, annos VIII postea uixit. Post quem in Antiochenæ ecclesię thronum Maximus introductus, in eo munere quadrienniū uixit: successore Martyrio, qui IX expleuit in magistratu annos. Deinde Iulianus in ea pōtificia sede, annos VI consedit, & Petrum successorem habuit. Cui triennio pòst Stephanus successit, totidē annos pontificatu functus. In Stephani locum Calaudio suffectus est. & huic post quadrienniū alius Petrus successit, qui Ecclesiam per triennium gubernauit. Huius successor extitit Palladius, decem annis in magistratu exactis. Deinde Flauianus creatus episcopus, XIII annis. Post eum Seuerus VII annis gubernata Ecclesia, Euphrasio sacram sedem reliquit. cui post annum quintum Ephraimus successit, & in ministerio annos XVIII uixit.

Antiocheni episcopi.

ὅτε λέων ἀντεισήχθη, τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀντιποιούμενος, ἐπ' ἔτεσιν εἴκοσι πρὸς δὶς τέσσαρσι. καὶ ἐκλιπόντος τοῦ λέοντος, ἱλάριον εἰς τὸν θρόνον ἀνθιδρύοντο, ἓξ ἐκπλήσας ἐνιαυτούς. ἀνθ' οὗ ὁ σιμπλίκιος ἐχειροτονήθη τε, καὶ ἐπὶ ἐννεακαιδέκατον ἔτος τὰ τῆς ποιμαντικῆς καὶ οὗτος λειτούργημα διανύσας, ἐξέλιπε· καὶ ἀντεισῆκτο φῆλιξ. ἐνάτῳ δὲ ἐνιαυτῷ καὶ οὗτος ἐκλελοιπώς, γελασίῳ τὴν τιμὴν καταλέλοιπε, πενταετῆ ταύτης ἀπολαύσοντι ἔτη. μεθ' ὃν ἀναστάσιος ἐπελέγη. μετὰ τέταρτον δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτὸν ὑπὸ συμμάχου διεδέχθη. οὗ δυοκαίδεκα ἐνιαυτοὺς ἐπὶ τῆς ἀρχιερωσύνης διαγαγόντος, ὁρμίσδας ἐξελέχθη. δεκάτῳ δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτῷ τὸ λειτούργημα διανύσας, κατέλυσε τὴν ζωήν, καὶ ἰωάννην ὁ θρόνος τῆς ῥωμαίων ἐκκλησίας διεδέξατο ἐπὶ τριετίαν. μεθ' ὃν φῆλιξ τῶν ἐν ῥώμῃ προέστη πιστῶν, τετραετίαν τῆς τιμῆς ἀπολαύσας. εἶτα βονιφάτιος ἐπὶ διετίαν τῆς προεδρίας ἠξιώθη, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀγαπητὸς προεχειρίσθη. δύο δὲ καὶ οὗτος ἐνιαυτοὺς ποιμάνας τὸ ἐν ῥώμῃ τοῦ ἀρχιποίμενος χριστοῦ ποίμνιον, ἀπέτισε τὸ χρεών, καὶ ἐχειροτονήθη ῥώμης ἀρχιερεὺς σιλβέριος. ἕνα δὲ καὶ οὗτος ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτόν, τὴν ζωὴν ἐξεμέτρησε. καὶ τούτῳ διάδοχος βιγίλιος γέγονεν. ὀκτωκαιδέκατον δὲ οὗτος ἔτος διανύσας ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀνθῃρέθη πελάγιος. ὃς πέμπτον ἐνιαυτὸν τῇ λειτουργίᾳ ἐσχολακώς, ἀπῆλθε, καὶ ἰωάννην ἡ ἀρχιερατικὴ καθέδρα τῶν ῥωμαίων ἐδέξατο ἐπὶ χρόνοις ὀκτώ, καὶ μετὰ τοῦτον γρηγόριον ἐπὶ πεντεκαίδεκα. μεθ' ὃν οὐκέτι κατὰ συνέχειαν οἱ τῆς ῥωμαίων ἐκκλησίας προστάντες εὕρηνται. ἐν ἀντιοχείᾳ δὲ τῇ κατὰ κοίλην συρίαν τὸν παυλῖνον ἔτη πέντε τῇ λειτουργίᾳ σχολάσαντα, εὐστάθιος διεδέξατο, καὶ τοῦ εὐσταθίου ἐπ' ἔτη ποιμάναντος τοὺς πιστοὺς ὀκτωκαίδεκα, εὐφρόνιος ἐλειτούργησεν ἔτος ὄγδοον. μεθ' ὃν φλάκιτος δωδέκατον ἤνυσεν ἔτος· εἶτα στέφανος αἱρεσιώτης ἀρείου ἐπεισφθαρεὶς τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τρίτον ἐνιαυτόν, καὶ μετὰ τοῦτον εἰσήχθη λεόντιος. ὄγδοον δὲ καὶ οὗτος ἔτος ἐπισκοπήσας, κατέλυσε τὴν ζωήν, καὶ ἐπὶ τούτῳ προέστη τῆς ἀντιοχέων ἐκκλησίας εὐδόξιος ἔτος δεύτερον, καὶ ἐπὶ τῷ εὐδοξίῳ ἀρριανὸς ἐπεσκόπησεν ἔτος τέταρτον. καὶ μετὰ τοῦτον μελέτιος, ἐνιαυτοὺς εἴκοσιν ἐπὶ πέντε. μεθ' ὃν φλαβιανὸς προέστη τῶν χριστωνύμων ἐπ' ἔτεσιν εἴκοσι πρὸς τοῖς ἕξ. εἶτα θεόδοτος τὴν λειτουργίαν διεδέξατο, καὶ τετραετίαν ἤνυσε. καὶ ἀντὶ τούτου ἰωάννης εἰσήχθη, καὶ διήρκεσεν ἐπ' ἔτος ὀκτωκαιδέκατον. ἀντὶ δὲ ἰωάννου δόμνος ἐχειροτονήθη, ἐπιζήσας τῇ χειροτονίᾳ ὄγδοον ἔτος· καὶ αὖθις ἱδρύνθη τῷ θρόνῳ τῆς ἀντιοχέων ἐκκλησίας μάξιμος, ἐπ' ἐνιαυτοὺς ἐπιμείνας τῇ προεδρίᾳ τέσσαρας. ὃς ὑπὸ μαρτυρίου διεδέχθη, ἔνατον καὶ οὗτος τῇ ἀρχῇ διανύσαντος ἔτος. ἰουλιανὸς δ' ἔπειτα εἰς τὴν ἀρχιερατικὴν ταύτην καθέδραν ἐκάθισεν ἐπὶ ἕκτον ἐνιαυτόν, καὶ ἕως ἔσχε πέτρον διάδοχον. ὃν μετὰ τριετῆ χρόνον στέφανος διεδέξατο, ἰσαρίθμους ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτούς. τῷ δὲ στεφάνῳ καλανδίων ἐγένετο ἔφεδρος. καὶ τούτῳ μετὰ τετραετίαν πέτρος ἄλλος ἐφήδρευσε, τριετῆ χρόνον τὴν ἐκκλησίαν κατεσχηκώς. οὗ διάδοχος παλλάδιος γέγονε, δεκαετίαν ἀνύσας ἐν τῇ ἀρχῇ. εἶτα φλαβιανὸς ᾑρέθη, ἐπὶ δέκα καὶ τρεῖς ἀρχιερατεύσας ἐνιαυτούς. μεθ' ὃν σευῆρος ἕβδομον λειτουργήσας ἐνιαυτόν, ἀφῆκεν εὐφρασίῳ τὴν καθέδραν τὴν ἱεράν. ὃν μετὰ πέμπτον ἔτος ἐφραίμιος διεδέξατο, ὀκτὼ δ' ἐπὶ δέκα χρόνους ἐπιβιοὺς οὗτος τῷ λειτουργήματι.

SECVNDI TOMI FINIS.

ANNOTATIONES VARIARVM LECTIONVM SECVNDI TOMI IOANNIS ZONARAE, QVI AGIT DE Romana historia.

Vsus autē in eo opere sum tribus codicibus: duobus D. Antonij Fuggeri, Cōstantinopoli emptis: & uno Viennensi, à D. Gaspare à Nydprug, &c. ultrò perhumaniter atq; utiliter suppeditato. nam duo reliqui tantum à Constantino Magno ordiuntur.

Pag. 6. Vers. 11. Ποπυλάρια ἐκαλεῖτο ἡ δημοτικὴ ἀγωγή. Plebeia educatio popularia uocatur.) Popularia dicebantur loca, ubi plebs sedebat in theatris. Item popularia sacra, quæ ad totum populum pertinebant. Item res uulgares & nugatoriæ, uel gratæ populo, hoc nomine continentur. ἀγωγὴ, ductus est, uel educatio. Quid si ἀρωγὴ pro ἀγωγὴ legatur: populi studiū, ea quæ in plebis commodum & adiumentum aguntur.

Ibid. 13. Βουλευτὰς, πατρικίους ὀνομάζεσθαι αὐτούς.) Liuius aliter: Patres certè ab honore, patricijq; progenies eorum appellati.

8.30. περὶ τὸ καλούμενον αἰγὸς ἕλος.) Ad capræ paludem. Si Græcis Latina propria nomina Græcè reddere licet, cur Latinis Græca eodem tractare modo in loco non liceat?

13.36. ἱππεὺς τυλλίου.) Lego σερβίου: nisi fortè σερουίου rectius legitur.

14.8. τοὺς δούλους ἐλευθερωθῆναι ἢ φυλάττεσθαι.) Viennensis rectè φυλετευθῆναι.

20.31. Ποστούμιος τούβερτος.) Liuius lib. 2. M. Valerio P. Posthumium adiungit.

22.62. ἵν' ἔχωσιν αὐτοῖς κατὰ συμμορίαν βοηθούς.) Vt singulæ classes suos patronos haberent, sequitur, numerum tribunorum ad decem esse auctum. classes autem à Seruio Tullio institutæ fuerunt sex.

24.14. ἐῤῥωμένους τοὺς δὲ ἐκείνων.) Malim ἐῤῥωμένως.

26.30. εἰς τοῦτο ὑπὸ τῶν δημοτευομένων προήχθη ὁ ὅμιλος.) Suspecta lectio.

27.53. καὶ μέντοι καὶ ἐθορύβησαν.) Sic legendum est: non ut alter codex habebat, ἢ μέντοι.

31.12. εὔχομαι ταύτην, δίχην τοῦτο περὶ ποιησάμενος.) Mutilus hic locus est, ut ex Liuij 1. Decadis lib. 5. apparet. Fortasse legendum (ut Græci breuiores sunt) εὔχομαι ταύτην γενέσθαι μοι καὶ τῇ ῥώμῃ ὡς ἐλαφροτάτην. ὅτι ἱερὸν ἥρας δὲ βασιλίδος ἐπὶ τὸ ἀβέντινον, ἱδρύσατο, δίχην τοῦτο περὶ ποιησάμενος. Ego in Græco nihil addere uolui: in conuersione uerba Liuij posui.

41.34. διεφθάρησαν.) perierunt. Alter codex habet διεσπάρησαν, dissipati sunt.

42.59. Λούκιον αἰμίλιον τὸν ὕπατον.) Alter codex, λούκιον μανίλιον.

45.47. κατηλόφουν.) Legendum κατηλόων, à κατηλόω: quod non tantum exonerare, sed etiam occidere significat, ut compositum nomen πατραλοίας arguit.

49.20. εἰς τὰ ὄρη τὰ λεγαυιτά.) Cornetanos montes, uel corneos, sine autore non ausus fui dicere.

51.28. καὶ τέλος νυκτὸς ὑπ' αὐτομόλων ὑπερβάντες τοῦ τείχους, ἐκινδύνευσαν ἁλῶναι διὰ σκότος.) Suspecta est lectio, & ambigua cōstructio. sed hanc sententiam esse puto: Cum transfugarum opera mœnia conscendissent, eos periculum incurrisse. Si quis coniungere mauult ἐκινδύνευσαν ὑπ' αὐτομόλων ἁλῶναι, neq; repugno, neq; probo. Sed & ὑπερβάντες ὑπ' αὐτομόλων, durior esse constructio, & aliquid à librario omissum uidetur.

Ibid. 3. ὁμολογίᾳ προσεδήσαντο.) pactione obstrinxerunt: uel, ad deditionem compulerunt. Alter codex habet, ὁμολογίᾳ διεκρούσαντο, pactione eluserunt. Ego malim προσεκλείσαντο, ut & Polyb. lib. 1.

52.36. Τὸν γὰρ βασιλέα ἑαυτοῖς ἑλέσθαι ἐτησίου ἀρχῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ χρονίου δυναστείας προεβάλλοντο, καὶ ὡς αὐτοῖς ποθούμενοι προθυμότατα ὤργων.) ὤργων ab ὀργάω, pro ἐπεθύμουν, notum est. Sed apparet hic complura deesse: quare clausulam hanc omisi. quæ si interpretanda sit, ita uerterim: Quasi eos reformidarent, summa cupiditate incitati erant.

54.58. ἔγεσταν δὲ.) Latini Segestam dicunt.

64.14. τοῦ τείχους ἐκεῖ ὄντος ἀσθενεστέρου, καὶ οἱ καρχηδόνιοι συχνὰ παρελύπουν αὐτούς.) Videtur mutilus & hic locus.

65.38. δόξαν ἐπιεικείας θηρώμενοι μᾶλλον, ἢ τοῦ συμφέροντος αὐτοῖς προμηθούμενοι.) τὸ, αὐτοῖς, tam ad Carthaginenses quàm ad Romanos referri potest. Itaq; sic quoq; uertas licebit: Clementiæ laudem magis aucupantes, quàm suis rationibus consulentes.

66.1. καὶ σαρδόνιοι.) Legendum σαρδώ. Neque enim Sardi à Carthaginensibus pecuniā extorserunt: sed Romani & pecuniam, & ipsam Sardiniam.

69.36. καὶ λωμόπολιν ἑτέραν.) Vtiq; legendum, λῶμον πόλιν ἑτέραν.

70.19. αὐτίκα προκατέλαβε.) Alter codex προσέλαβε.

80.33. ἑαυτοὺς κατεχρήσαντο.) Autor hic sæpenumerò καταχρῆσθαι pro διαχρῆσθαι ponit.

102.42. καὶ τὸ δὲ ἰταλίας,* μέχρις οὗ σφίσιν ὁ σκίπίων.) Deesse uersus aliquot apparet, in quibus de Carthaginensium & Masinissæ controuersijs actum est.

105.1. ἀγχωμάλως ἐκ χειρὸς μαχομένους.) ἀγχωμάλως, cōminus est: ἐκ χειρὸς, è manu, cum ipsis manibus ictus infertur hosti, non eminus, sagitta aut iaculo. Suidas è Polybio citat, ἐκ χειρὸς βοηθῶν τοῖς πράγμασιν, ἀντὶ τοῦ, μετὰ πάσης ἐπιμελείας, συντόνως, ἐντεταμένως. Et apud eundem lib. 11. τῶν δὲ ῥωμαίων ὑπὸ θυμοῦ ἐκ χειρὸς ἐπιστρατευσαμένων. Romanis ira ob cæsos legatos commotis, statimq; expeditionem in Gallos facientibus. Plutarchus in Pompeio: ἡγεῖτο δ' αὐτῶν βασιλεὺς ἀδελφὸς Κώσις. ὅπως ἐν χερσὶ δὲ μάχης γενομένης, &c. πομπήϊος δ' ἐκεῖνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. Et de Philopœmene Machanidem obtruncante: διελάσας τὸν ξυστὸν ἐκ χειρὸς αὐθεὶ, καὶ περιτρέπει τὸν ἄνδρα συμπεσόντα.

Ibid. 22. ἀνακωχὴ δὲ ἐσπείσθη.) Fortassis ἐποιήθη. quanquam illud quoque potest intelligi, Inter eos de inducijs conuenisse.

107.23. ταῖς ὑπὸ τοῦ φιλίππου κατεχομέναις.) περσέως haud dubiè legendum.

Ibidem 48. ἐν τοῖς ἰδίοις τοῖς μακεδονικοῖς.) Quid si ἐν δίοις?

110.44. φοραθεὶς ἐκεῖνος.) Quid si ὑφοραθείς.

115.54 ὀλίγους καθ' ἑκάστους ὄντας, τρέπων.) Malim ὀλίγους ὄντας, καθ' ἑκάστους τρέπων.

118.22 τὰ μὲν οὖν μέχρι τῶνδε πεπραγμένα ῥωμαίοις.) Omissa est historia belli Lusitanici, contra Viriatum gesti: item Numantinum, Asiaticum cõtra Aristonicum, præterea Allobrogicum, Thracicum, adhæc Iugurthinum in Africa, in Italia Galliaq; Cimbricum, Teutonicum, Tigurinúmque. Deest etiam descriptio tumultuum intestinorum, qui ab istis temporibus Romã labefactauerunt: ut, seditio Tiberij Gracchi, ac post eam Caij fratris: deinde Apuleij Saturnini, tum bellum Romanorũ aduersus socios qui defectionem per Italiam fecerant: bellum contra Seruos, contra Spartacum: ac postremò Marij & Syllæ ciuilia bella, atq; alia annis circiter LX gesta: quæ nisi breuitate temporis atq; alijs occupationibus exclusi essemus, ex alijs autoribus, obseruata Zonaræ breuitate, Græcè Latinéq; attexere non recusassem. νῦν δ' ὡς δυνάμεθα, ἐπειδὴ ὡς θέλομεν οὐ δυνάμεθα.

121.6. ᾐτήσατο δὲ καὶ τὴν στρατηγίαν.) Vtrũ Consulatum, an imperium?

122.12. τιριδάτῃ καὶ ζιγράνῃ βασιλεῦσι.) Legendũ μιθριδάτῃ καὶ τιγράνῃ.

123.18. ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ σφῶν βασιλέως.) Si ἀδελφὸς proprium nomen non esse uidetur, id quod additio articuli τοῦ propè indicat, conuertito, A' fratre regis ipsorum.

Ibid.46. οὓς περὶ ἀμανὸν ἄραβας.) Quid si ἴβηρας legendum. nam Arabes Amani accolas ego nullos scio.

124.31. κατοικίαι δὲ πόλεων.) Fortasse, πολεμίων ἢ βασιλέων. nam suprà de urbibus actum est.

129.13. μίαν ἄρα κορνήλια τύχην ὅλως τὴν ἀμείνονα.) Ambiguum est, utrum uerba hæc ἀποφαντικῶς καὶ ὑποθετικῶς accipienda sint, an uerò ἐλεγκτικῶς κατ' ἐρώτημα. Ego priorem sensum sequutus sum, qui si cui displicet, ita conuertat: Vnam ergo fortunam Cornelia nosti meliorem, quæ te quoq; fortasse decepit, quòd me solito diutius fouit. Quod sequitur, ἐκ τούτων εἰς ἐκεῖνα, uerti liberius, sententia appensa, non annumeratis uerbis, quæ Latinè asperius sonant, hoc modo: Spes enim superest, eum qui ex illis in hæc incidit, ex his ad illa uicißim emersurum.

130.40. ὅτι πῦρ ἐμβαλόντος τοῦ στόλου.) Ambiguũ est, utrum καίσαρος, an ἀχιλλᾶ; Sed Plutarchus scrupulum tollit in uita Cæsaris, his uerbis: δεύτερον δὲ περικοπτόμενος τὸν στόλον, ἠναγκάσθη διὰ πυρὸς ἀπώσασθαι τὸν κίνδυνον.

131.10. Καὶ γάρ σύ μοι ἐφθόνησας τῆς σωτηρίας.) Plerique interpretantur, Tu mihi salutem tuam inuidisti. Sed cũ Plutarchus scribat, obscurum fuisse, cur Cæsar Catonis interitum doluerit, & ἐφθόνησάς μοι τῆς σωτηρίας etiam intelligi poßit, Catonem non dignitatem tantum, sed salutem etiam Cæsaris oppugnasse (neq; enim additur, τῆς σωτηρίας σου: & ἐμαυτοῦ æquè subintelligi potest, ne sententia quidem repugnante:) malui particulam (tuam) omittere, ut in Latino etiam sermone ambigua esset sententia, utrum Cæsar clementiæ laudem ex conseruatione Catonis captare, an uerò suam in eo explere iracundiam uoluerit, si eum in potestatem redegisset.

132.5. καὶ τούτου δὶς γεγονότος ἡ πεῖρα ἐξηλέγχθη.) Conuerti: Ita bis populi animos expertus, surrexit. Sed τὸ τὴν πεῖραν ἐξελέγχεσθαι, intelligi potest, uel animaduersum esse, Cæsarem periclitari uoluisse populum, utrum æquis animis regium ornatum laturus esset: uel, Cæsarem animaduertisse, conatum suum esse irritum, populo à regia pompa abhorrente.

133.29. διά τι αὐτὸν ἰούλιον.) Videtur legendũ, διά τι αὐτὸν τὸν κυντίλιον τὸν μῆνα ἰούλιον προσηγόρευσαν. atq; ego ita uertere ausus sum.

135.13. καὶ παρὰ τοῦ διὸς μαστιζόμενον.) Suetonius puerum facie liberali demissum cœlo cathena aurea, ad fores Capitolij constitisse, eiq; Iouem flagellum tradidisse. Hinc suspicor legendum non μαστιζόμενον, sed μάστιγα ἐγχειριζόμενον: nisi fortè μαστίζειν id etiam significet.

Eadem pagina, pro δημαρχῆσαι μὲν ἐπεχείρησεν, uidetur legendum δημηγορῆσαι. sequitur enim, εἰς τὸν δῆμον εἰσαχθεὶς ὑπὸ δημάρχου τε, &c. Quare pro his uerbis tribunatum ambire non destitit: Vrbem ingressus, concionem ad populum habere instituit: neq; destitit, quamuis ab Antonio prohiberetur, sed tribuno sibi conciliato, &c. reponas licet.

140.53. καίτοι τῆς ἀρχῆς ὕστερον ὑπὸ τοῦ καίσαρος κριθείς.) Suprà commemorauit, Sextum Pompeium à Cæsare consule proscriptum esse. Aut igitur πρότερον legendũ pro ὕστερον, aut scriptori danda uenia τῆς ἀταξίας: quam aliquando uarietatis & attentionis causa affectant.

143.40. καὶ τῶν τοῦ ἀντωνίου ὁμορούντων ἀλλήλοις.) Deesse uidetur siue οἰκιῶν, siue στρατοπέδων: Ex uicinis inter se ædibus, uel castris. Et paulo pòst: ἡμίονός τε ἔτεκε. τὰ μὲν γὰρ πρόσθια. Hic etiam aliquid deesse apparet, cuiusmodi sit, ὅτι ἵππον παντελῶς, ὅτι ἡμίονον: Fœtũ edidit mula, neq; planè equum, neq; mulum.

154.60. ἔδησεν αὐτὸν ἁλύσεσιν ἀργυραῖς.) Alter codex habet, falsò haud dubiè (est enim nescio quæ mala affectatio) ἔδησεν αὐτὸν ἁλύσεσι σιδηραῖς, ἢ ἐλευθεριώτερον, ἀργυραῖς: hoc est, Vinxit eum compedibus ferreis: aut, ut uerius dicam, argenteis. Si cui tamen hæc ironia, in perfidam Antonij liberalitatem, placet, ea utatur.

162.58. καὶ ἕτερα πάλιν πεντάκις.) Si πεντάκις δέκα, aut etiam πέντε legas, non sibi constabit numerus. quare aut πέντε, aut ἕτερα πεντακόσια legendum.

183.17. οἵ τε καισάρειοι καὶ ἡ μεσσαλῖνα.) Cæsariani etiam deinceps sæpius appellantur Aulici proceres, siue liberti, siue alij. Et paulo pòst, pro ἀννίου βινικιανοῦ, legendum uidetur μινουκιανοῦ.

184.45. ἐγχειρίδιον παρεζώννυτο.) Ambiguum, utrũ pugillares, an pugio sit intelligendus. Et suprà, διὰ τὸ κῆδος, propter affinitatem: legendum uidetur, διὰ τὸ κῦδος, ob gloriam.

189.14. ἐν ἄλλῳ δ' ἔτει καὶ ἄλλον.) Fortasse μηνί, Alio anno, & alio mense: aut τὸ, καὶ ἄλλον redundat.

192.30. δύο μυριάδας μυριάδων, καὶ χιλίας πεντακοσίας.) Dubium, an repetendum sit μυριάδας, ut sint Myriades, uicies semel, & quingenties mille. Hoc loco me Vilhelmus Xylander, iuuenis ingenio & doctrina præstans, admonuit, in posteriorib. numeris τὸ μυριάδας repetendũ, et pro χιλίας legendũ δισχιλίας, ut ea summa conficiatur, quã Tacitus ponit. Budæus χιλιάδα χιλιάδων, Gallicè millionem, Latinè millies mille, uel mille millenarios. 100 myriades, decies centena millia: 1000 myriades, centies centena millia. ergo 21500 myriades, erunt bis millies centies, quinquagies centena millia drachmarum. Iam quia denæ drachmæ singulos ferè aureos nummos faciunt, eodem Budæo autore: fiet amplius 21 milliones aureorum. Tacitus lib. 17. de luxu Vitellij loquens: Ipse abundè ratus, si præsentib. frueretur, nec in longius cõsultans, nouies millies sestertiũm paucißimis mensib. interuertisse creditur. Addit Budæus: Hanc ego summã ducenties uicies quinquies centenis millib. esse duco.

194.2. κελτός δέ τις.) Alter codex κελετάς: ut sit proprium nomen non nationis, sed uiri.

196.23. ἀνεγκλήτου.) Inculpatum hæc uox significat. Vtinam uerò tales episcopos haberemus. neq; enim dubium, quin pietas reflorescerct. Alij Anacletum scribunt. Videtur autem ἀνέγκλητος pro ἀνάκλητος affectatione quadā scribi: ut θεόπεμπτος, pro θεόπομπος, & id genus alia. Paulo pòst, pro τῇ ἀδελφῇ ἰουλίᾳ, alter codex habet ἀδελφιδῆ, fratris filia: & sic legendū esse, ex Suetonio constat. Deinde, pro καὶ τοὺς ἀπομάχους, eos qui pugnam inibant: alter codex habet, καὶ τοὺς ἀπομάχους. id significat uel eos qui à pugna abfuerant, uel imbellem ætatem & sexum. quod probabilius uidetur, cum glorietur Domitianus, se Nasamonibus uita interdixisse.

204.10. καὶ τὴν μὲν μυδίαν λίαν ἐλύπουν.) Vtrum φαρμακώνς, an ἀδριανός; Haud scio an aliquid desit.

Ibid.37. ἡλικίᾳ καὶ τάξει προσήκων αὐτοῦ.) τό, καὶ τάξει, alter codex non habet. Ordinem autem siue dignitatem militarem hic significari arbitror: quæ cū in præfecto prætorio summa fuerit, redundare puto hoc additamentum.

206.9. γὰρ ἀρεία ποτὲ γεγονὼς ἀργυρείων.) Etsi mox sequitur, ἀθροίσας ἀργύρεια: tamen utrobiq; singularem numerum, ἀργυρεία & ἀργύρειον, legendum censeo. Si quis uerò ex deprauato codice (nam notæ scribendi compendiariæ, quas abbreuiationes uulgò uocant, & καλλιγραφίας affectatio, & certi literarum apices, ab imperitis facilè in describendo permutantur, ut ων pro ου, & α pro ον ponant) non obsto. Sed tamen prudentius existimo, scriptori non κακόζηλον κακόζηλα non temerè affingere.

207.31. καὶ οἱ ὑπὲρ τὸν ῥῆνον κελτοί.) Galli qui supra Rhenum incolunt. Sed ὑπὲρ idem quod πέραν hic ualere uidetur. ut pòst fol. 233.12. αἱ ὑπὲρ τὰς ἄλπεις δυνάμεις, legiones transalpinæ.

209.7. τὴν ἀλεξανδρέων ἀρχὴν ἐγκεχείριστο.) Alter codex rectius habet ἐπισκοπήν. nam tum episcopi non principes erant, sed opiliones Christiani gregis.

210.27. ἡ δαίμων δὲ ὕστερον νομισθῆ.) Alter codex, ἡ δαίμων, ὡς ὕστερον νομισθῆ, siue dea, ut postmodum est creditum.

Ibid.45. καὶ χρυσοῦς.) Fortè Aurelium sic interpretantur Græci: & pro aureo seculo, dictum Aurelium.

213.24. ὅμως πολλῶν ὑπεσχημένων τοῖς στρατιώταις παρὰ τοῦ ἰουλιανοῦ, ἐκεῖνον προεχειρίσαντο.) Perturbatior est constructio. Sed hoc uult: Quamuis licerentur imperium, tamen, quum etiam Iulianus multum promitteret, eum prælatum esse Sulpitiano. Ego de uerbis parum solicitus (quæ haud scio an deprauata sint) in uertendo sententiam sequutus sum.

227.52. πρωτοπαπας καὶ αὐτός. οἱ δ' ἐστρέφοντο μεθ' ὧν.) Locus hic mutilus est in tribus codicibus: quare tria illa uerba, οἱ δ' ἐστρέφοντο, omisi.

229.15. ἐπανελθὼν οὖν ὁ Φίλιππος.) Alter codex addit, ἐκ τῆς στρατείας, ab expeditione reuersus.

231.46. ὥστε πολλοῖς οἷς ἔπραξε καλοῖς ὁμολογηθῆναι δύνασθαι.) Locus aut corruptus, aut saltem ambiguus & obscurus.

232.32. ὥστε τεσσαράκοντα ἔτη διαρκέσας.) Nicephorus habet τεσσαράκοντα, errore librariorum, ut arbitror.

238.58. δωρεῖσθαι δὲ τὰ ἀλλότρια, ὅθεν δὲ οἱ νῦν κείμενοι.) Non uideo quomodo hæc cohæreant. Nam certè leges ciuiles inde non auspicantur, quòd Imperatori alienas res donare liceat.

239.23. κλεόδημος.) Alius codex κλεομήδης.

241.8. δίκαια ἔτι αὐτὰς γὰρ τῇ ἀρχῇ.) Paulo suprà etiā ἀρχῇ legitur. Sed dubito an legendū sit ἀρχιεροσύνῃ: quanquam parū refert. Est enim etiam ἀρχὴ ἐκκλησιαστική, quæ uerbi diuini præceptis, promissionibus, cōminationibus, piorum animos regit & moderatur.

FINIS ANNOTATIONVM SECVNDI TOMI.

Nam synonyma, & manifestè falsa, ascribenda esse non duxi.

Aurelia-

Cenchrea

D

Cn. Do-

I

P

 philosophi

prodigia

tribuni

V

X

Z

INDICIS TOMI II. FINIS.